



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

Noblesa i poder polític al sud del regne de València.  
Segle XV (1458-1516)

Santiago Ponsoda López de Atalaya



Tesis

**Doctorales**

[www.eltallerdigital.com](http://www.eltallerdigital.com)

UNIVERSIDAD de ALICANTE

**Universitat d'Alacant**

**Facultat de Filosofia i Lletres**

**Departament d'Història Medieval i Moderna i Ciències i Tècniques Historiogràfiques**

**Noblesa i poder polític al sud del regne de València.  
Segle XV (1458-1516)**



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

**Tesi Doctoral**

**Autor: Santiago Ponsoda López de Atalaya**

**Director: Dr. José Vicente Cabezuelo Pliego**

**2014**



*A Patrícia*

*Als meus pares*

*Als meus nebots: Joan, Rocío i Jaume*



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante



## Agraïments

Aquest treball ha comptat amb la contribució de moltes persones que d'una manera o d'altra han participat en ell. En aquest sentit voldria agrair a Jose Vicente Cabezuelo, director d'aquesta tesi, les atencions, consells i el seguiment d'aquesta investigació, així com a tots els membres de l'àrea d'Història Medieval de la Universitat d'Alacant, en especial a Juan Leonardo Soler, Hèctor Garcia i Míriam Parra, els quals sempre han estat quan els he necessitat. Així mateix m'agradaria expressar la meua gratitud a tots els amics i familiars que s'han interessat per aquest treball i a aquells que ha contribuït de forma directa o indirecta en ell com Mari Reme, Luismi, Sandra, Nèstor, Quique i Macarena. Finalment voldria destacar a tres persones que han fet que aquest treball poguera veure la llum. Parle de Mamen, David i Joan, sense el seu suport tot haguera sigut molt més difícil i per això els estic profundament agraït.

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

La present tesi doctoral ha comptat amb el finançament d'una beca d'investigació de caràcter predoctoral de la Conselleria d'Educació de la Generalitat Valenciana i d'una ajuda concedida per l'Institut Juan Gil-Albert de la Diputació d'Alacant en la convocatòria d'Ajudes a la Investigació 2014 en la modalitat de tesis doctorals.



## **ÍNDEX**

Índex de taules, gràfics i mapes	5
Abreviatures	9
<b>1.-INTRODUCCIÓ I FONTS</b>	<b>11</b>
1.1.-Introducció	11
1.2.-Fonts documentals	32
<b>2.-UNA NOBLESA DE FRONTERA</b>	<b>49</b>
2.1.-La imbricació de l'estament militar en el marc polític i legislatiu	52
2.2.-La noblesa a la frontera sud del regne de València	64
<b>3.-L'ESTAMENT MILITAR DE LA GOVERNACIÓ : COMPOSICIÓ I ESTRUCTURA INTERNA DE LA NOBLESA</b>	<b>73</b>
3.1.-La composició de l'estament militar de la governació d'Oriola	74
3.1.1-Nobles i cavallers durant la sobirania castellana	82
3.1.2-L'estament durant el segle XIV i començaments del XV	86
3.1.3-L'estament durant el regnat de Joan II	100
3.1.4-L'estament durant el regnat de Ferran II	114
3.1.5-Evolució de l'estament militar durant el segle XV	141
3.1.6-Procedència dels llinatges nobiliaris i estratègies d'ennobliment	148
3.2.-L'estructura familiar	169
3.2.1-El llinatge nobiliari	169



3.2.2-El matrimoni	182
3.2.3-La descendència	198
3.2.4-La resta de la casa: servents i esclaus	207
<b>4.-LES BASES ECONÒMIQUES</b>	<b>213</b>
4.1.-Senyors i senyories a la governació d'Oriola	216
4.1.1-Els senyories del Vinalopó en el segle XV	226
4.1.2-Els senyories dins els termes de reialenc a finals de l'edat mitjana	235
4.1.3-Els ingressos senyoriaus	247
4.1.4-Les dificultats econòmiques	261
4.1.5-La conflictivitat d'arrel econòmica	286
4.1.5.1-Els debats per tèrmens i límits	288
4.1.5.2-Les disputes per la mà d'obra: la lluita pels mudèjars	293
4.1.5.3-Els plets per la percepció i contribució de drets i impostos	302
4.2.-Les explotacions agropecuàries	308
4.2.1-Les heretats i altres patrimonis territorials	309
4.2.2-L'activitat ramadera	330
4.3.-Altres fonts d'ingressos	337
4.3.1-La funció militar i l'àmbit legal	338
4.3.2-L'activitat creditícia: els censals	347
4.3.3-Els oficis reials i municipals	354
4.3.4-L'arrendament d'impostos i rendes	362

4.3.5-L'activitat comercial	371
4.3.6-La possessió i explotació d'infraestructures	385
<b>5.-NOBLESA I PODER POLÍTIC</b>	<b>391</b>
5.1.-Les institucions reials	392
5.1.1-La cort del governador dellà Xixona	392
5.1.1.1-Els Maça de Liçana i l'ofici de governador a finals de l'edat mitjana	399
5.1.1.2-Els lloctinents del governador	405
5.1.1.3-Els subrogats	410
5.1.1.4-Els assessors	415
5.1.1.5-Les manifestacions del poder nobiliari a través de la cort del governador	421
5.1.2-La Batllia General dellà Xixona	447
5.1.2.1-Els batlles generals	451
5.1.2.2-Els lloctinents generals i els batlles locals	457
5.1.2.3-La gestió de la Batllia General	474
5.2.-Les institucions municipals	493
5.2.1-Implatació i evolució del règim insaculatori a Oriola i Alacant	499
5.2.2-La participació nobiliària en els òrgans municipals	523
5.2.2.1-El sac de cavallers i hòmens de paratge d'Oriola	524
5.2.2.2-Els sac de la mà major d'Alacant	544
5.2.3-L'ocupació dels principals oficis municipals per la noblesa: justícies i jurats	550
5.2.3.1-El cas oriolà	553

5.2.3.2-El cas alacantí	571
5.2.4-Interessos i beneficis de l'ocupació dels principals càrrecs	575
<b>5.3.-La conflictivitat política a les terres dellà Xixona a finals de l'edat mitjana</b>	<b>585</b>
5.3.1-Bandositats i violències nobiliàries a la governació d'Oriola	588
5.3.1.1-La composició dels bàndols	596
5.3.1.2-L'allargament del conflicte i els intents de pacificació de la monarquia	613
5.3.2-Estratègies i conflictivitat en el regiment municipal	624
<b>6.-CONCLUSIONS</b>	<b>655</b>
<b>7.-BIBLIOGRAFIA</b>	<b>669</b>
<b>8.-ANNEX</b>	<b>709</b>
8.1.-Arbres genealògics	709
8.2.-Apèndix documental	723



## **ÍNDEX DE MAPES, TAULES I GRÀFICS**

### **Mapes**

El regne de València en el segle XV	51
La frontera sud del regne de València en el segle XV	69
Els senyorijs del Vinalopó en el segle XV	227
Els senyorijs dins els termes de reialenc d'Alacant i Oriola a finals de l'edat mitjana	237

### **Taules**

Llinatges presents en els repartiments oriolans	82
Individus insaculats en 1445 dins el sac de cavallers i hòmens de paratge d'Oriola	89
Llinatges i individus residents a Oriola i Alacant convocats a les Corts de 1443-1446	93
Convocatòries a Corts i Parlaments durant el regnat de Joan II	104
Evolució del nombre de llinatges i persones de condició nobiliària convocades a les Corts i Parlaments celebrades durant el regnat de Joan II	111
Llinatges de l'estament militar de la governació d'Oriola durant el regnat de Joan II (1458-1479)	112
Convocatòries a Corts durant el regnat de Ferran II	120
Evolució del nombre de llinatges i persones de condició nobiliària	121

convocades a les Corts celebrades durant el regnat de Ferran II	
Distribució dels membres de l'estament militar del regne en funció del seu lloc de residència. 1512	130
Taula comparativa de la distribució geogràfica de la noblesa valenciana en tant per cent. 1495-1512	132
Llinatges de l'estament militar de la governació d'Oriola durant el regnat de Ferran II (1479-1516)	138
Evolució de l'estament militar de la governació segles XIII-XV	141
Censals carregats sobre Elda, Petrer i Salines en 1513	271
Pensions reclamades a Pero Maça de Liçana i els seus llocs de Moixent, Novelda, Monòver, La Mola i Xinosa en 1469	276
Relació de creditors i de quantitats degudes per Pero Maça de Liçana i Carròs	280
Pagaments de pensions de censals consignats per les autoritats oriolanes en 1513	351
Nombre d'individus insaculats. Oriola 1445- 1520	526
Graduacions del sac militar. Oriola 1494 – 1521	531
Llinatges de l'estament militar insaculats. Oriola 1445-1519	537
Nombre d'individus insaculats. Alacant 1477 – 1510	545
Llinatges insaculats en el sac major Alacant 1477-1510	547
Justícies criminals d'Oriola. Anys 1460-1516	553
Ocupació del càrrec de justícia criminal per llinatges. Anys 1416-1516.	557

Justícies civils d'Oriola. Anys 1460-1516	559
Ocupació del càrrec de justícia civil per llinatges. Anys 1416-1516.	562
Llinatges nobiliaris que van ocupar el càrrec de jurat. Oriola 1459-1516	566
Llinatges ciutadans que van ocupar el càrrec de jurat. Oriola 1459-1516	568
Llinatges que van ocupar el càrrec de justícia. Alacant 1459-1516	571
Llinatges que van ocupar el càrrec de jurat. Alacant 1459-1516	573

### **Gràfiques**

Distribució de la noblesa del regne a finals de l'edat mitjana	131
Evolució dels ingressos de Crevillent 1399-1530	253
Evolució dels ingressos d'Elx 1399-1501	256
Extensions de les propietats rústiques dels membres de l'estament nobiliari en el terme d'Oriola segons el padró de 1536	317



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

## **ABREVIATURES**

ARV	Arxiu del Regne de València
ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
AHNSN	Archivo Histórico Nacional Sección Nobleza
AMO	Archivo Municipal de Orihuela
AHO	Archivo Histórico de Orihuela
AHME	Arxiu Històric Municipal d'Elx
RC	Reial Cancelleria
AC	Actes Capitulars
MR	Mestre Racional
B	Batllia
G	Generalitat
PN	Protocol notarial
c.	Caixa
cp.	Carpeta
doc.	Document
reg.	Registre
f.	Full
r.	Recte
v.	Vers
s.f.	Sense foliar
vol.	Volum
núm.	Número
ed.	Editor
coord.	Coordinador
cit.	Citat
s.	Sous
d.	Diners
ll.	Lliures





Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

## 1.-INTRODUCCIÓ I FONTS.

### 1.1.-Introducció

Un dels primers aspectes que es plantegen en el moment d'abordar un treball centrat en l'estudi del món nobiliari a l'edat mitjana és, sens dubte, què entenem per noblesa medieval. El concepte ha sigut objecte de reflexió per part de diversos historiadors per tal d'ajustar la seua definició al que realment significava en l'època medieval ser noble. En aquest sentit, alguns treballs es remunten a l'època final de l'imperi romà i als segles alts medievals per tal d'esbrinar l'origen d'aquest grup social en l'aristocràcia del moment i des d'aquest punt de partida seguir la seua evolució a través dels segles a l'Europa Occidental<sup>1</sup>. Així la barreja d'elements procedents tant de Roma com dels pobles germànics durant el període a cavall entre la fi de l'Imperi i els primers segles medievals i la seua posterior evolució, van donar lloc al sorgiment d'uns grups dominats que van fonamentar la seua posició predominant en pilars ben sòlids com van ser el poder militar i la possessió de terres. Tanmateix, no va ser fins que els membres d'aquests grups van assolir un estatus jurídic privilegiat, el qual van transmetre de forma hereditària, quan podem parlar del sorgiment d'una noblesa pròpiament dita en l'Occident medieval, un fenomen que segons M. Bloch es pot fixar cap al segle XII<sup>2</sup>. Així mateix va ser durant aquest mateix període central de l'edat mitjana quan, el que fins al moment havia sigut una mera tècnica de combat, la cavalleria va començar a adquirir una certa connotació de caire social i tot un compendi de valors que la va portar, cap al segle XIII, a associar-se amb la condició

---

<sup>1</sup> Algunes obres on es tracta l'origen de la noblesa medieval són AURELL, M., *La noblesse en Occident (V-XV siècle)*, Paris, 1996; QUINTANILLA RASO, M<sup>a</sup> C., *Noblesa y caballería en la Edad Media*, Madrid, 1996; GÉNICOT, L., *La noblesse dans l'Occident médiéval*, Londres, 1982; ALVARADO PLANAS, J., "Orígenes de la nobleza en la Alta Edad Media", *Anuario de Historia del Derecho Español*, vol. 76, 2006, pàg.439-459 2006; MORSEL, J., *La aristocracia medieval. El dominio social en Occidente (siglos V-XV)*, València, 2008, FLORI, J., *Caballeros y caballería en la Edad Media*. Barcelona, 2001.

<sup>2</sup> BLOCH, M., *La sociedad feudal*, Madrid, 1987. De fet, segons J. Flori, la noblesa cap al segle X no era encara un estatut jurídic ben definit, FLORI, J., *Caballeros y caballería...cit.*, pàg. 70.

nobiliària i que amb el temps, a finals de l'edat mitjana, desembocarà en el fet que cavalleria i noblesa tinguen gairebé el mateix significat<sup>3</sup>.

Però més enllà de l'origen d'aquest grup social el cert és que aquests tipus d'estudis i d'altres per a períodes posteriors, han permès observar com sota la simplicitat contemporània del terme *noble*<sup>4</sup>, en l'època medieval s'amagava un món complex i en cap cas homogeni, dins del qual es troben realitats divergents. Aquest fet ha portat a autors com Joseph Morsel a considerar el terme *noblesa* com a problemàtic, ja que considera que aquest vocable es tractaria d'una forma estereotipada de l'aristocràcia, per la qual cosa no resultaria vàlid per a poder utilitzar-lo com un "*terminus technicus*" neutre. Així, afirmant que aquest terme fa referència a una categoria social, aquest historiador apunta que la problemàtica deriva, per una banda, del fet que aquest concepte no té el mateix sentit que el que li van concedir els homes de l'edat mitjana i, per altra, que el seu ús varia en funció de les tradicions historiogràfiques de cada territori<sup>5</sup>. D'aquesta manera front el terme *noblesa*, Morsel defensa el d'*aristocràcia*, per ser un vocable aliè al llenguatge medieval i perquè remet a la dominació social d'un grup d'individus. A més a més, de la mateixa forma que el terme anglès *aristocracy* s'utilitza per a superar el binomi *nobility / gentry*, proposa l'ús d'*aristocràcia* en lloc de noblesa, per ser un vocable global que permet integrar les capes rurals i urbanes que segons ell "*els discursos ulteriors exclouen de la noblesa*"<sup>6</sup>.

---

<sup>3</sup> KEEN, M., *La cavalleria*, Barcelona, 2008, pàg. 208. El procés de fusió entre noblesa i cavalleria coneix una periodització diferent segons territoris. En el cas de França abraçaria des del segle XI fins a finals del XII, tal i com ho va posar de manifest FLORI, J., *L'Essor de la chevalerie, XIé-XIIIé siecle*, Ginebra, 1986, mentre que als Països Baixos aquesta identificació seria posterior al segle XIV, WINTER, J. M. "Kighthood and nobility in the Netherlands", JONES, M. (Cord.) *Gentry and lesser nobility in late medieval Europe*, Nova York, 1986, pàg. 81-94.

<sup>4</sup> Segons recull el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans se entén per noble aquell que "per naixença o gràcia del sobirà pertany a una classe social considerada distinta de la dels simples ciutadans i que gaudeix de preeminències hereditàries". Diccionari de la Llengua Catalana, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1995.

<sup>5</sup> MORSEL, J., *La aristocràcia medieval...cit.*, pàg. 12. En aquest sentit Morsel posa com a exemple el cas anglès en el qual trobem el binomi *nobility/gentry*, on el primer terme designa el grup format pels *Lords*, mentre que per *gentry* els historiadors identifiquen el grup format pels membres de la petita o baixa noblesa.

<sup>6</sup> *Ídem.*, pàg. 13.

Davant d'aquestes afirmacions i atenent a l'esmentada heterogeneïtat dels individus que composaven la noblesa medieval, no podem evitar plantejar-nos alguns interrogants en referència a l'ús del terme aristocràcia, entès en el seu significat de classe social que deté el poder, com un vocable vàlid per a englobar a tots els membres de l'estament nobiliari. Així doncs, en primer lloc hem de tenir en compte que el terme aristocràcia, entès com a grup de poder, recull individus provinents d'altres grups socials com els eclesiàstics o els burgesos que van participar de forma significativa en els governs de les ciutats cap a finals de l'edat mitjana, d'aquesta manera seguint la idea plantejada per M. Bloch quan assenyalava que no tots els grups dominants eren nobles<sup>7</sup>, no podem sinó preguntar-nos si tots els individus que hui considerariem nobles formarien part de l'aristocràcia, ja que quina classe de poder podria tenir un simple *hidalgo* castellà que es veia forçat a treballar amb les seues mans per sobreviure i que de vegades ocultava fins i tot la seua condició social?

Tanmateix no podem negar que la major part del que contemporàniament entenem per noblesa medieval es troba íntimament lligada al poder en qualsevol dels seus vessants (social, econòmic, polític,...), de fet aquest treball tracta d'indagar en aquesta relació, com tampoc podem obviar que a l'època el terme estricte de *nobiles* feia referència únicament a aquells individus que se situaven al cim d'aquest grup social. Si bé la necessitat de conceptualitzar realitats ens porta a considerar el terme noblesa com el més adient, sense excloure el d'aristocràcia, per tal d'incloure a aquell conjunt d'individus, la situació de diferenciació social dels quals respecte de la resta de la població estava definida a finals de l'edat mitjana per una condició jurídica, amb independència que exerciren o gaudiren de més o menys poder o cap. Així doncs, al present treball l'ús del terme noblesa serà utilitzat com a sinònim del que en l'època era denominat al regne de València com a estament, o braç militar, i que no era altra cosa que la denominació que s'utilitzava per tal d'aglutinar a tots aquells individus que gaudien d'un estatus jurídic privilegiat que derivava, en un principi, de la funció militar, sense reparar en les seues condicions personals ni en el grau que ocupaven dins el grup.

---

<sup>7</sup> BLOCH, M., *La sociedad feudal...*cit.

Feta aquesta precisió terminològica el pas següent no és altre que delimitar o concretar qui gaudia d'aquest privilegi en el regne de València durant els darrers segles medievals, és a dir, a qui podem considerar com a noble o qui integrava l'estament militar. En aquest sentit cal assenyalar que fins fa poc la historiografia valenciana no havia abordat aquest problema en el seu conjunt<sup>8</sup>. És cert que aquells que se situaven al capdamunt del grup, els *nobiles* pròpiament dits, no oferien cap dubte respecte a la seua pertinença a aquest estament, d'igual manera que els anomenats *milites*, cavallers. Però en quin lloc quedaven aquells individus que apareixen designats amb vocables com donzell, generós, home de paratge o gentilhome?. Aquests darrers termes posaven de manifest l'existència d'una certa complexitat quant a la definició del conjunt d'individus que formarien part de l'esglaió més baix del braç militar valencià, la qual va quedar clarificada amb el treball de López Rodríguez *Nobleza y poder político. El reino de Valencia (1416-1446)*<sup>9</sup>. Aquest autor abans d'abordar l'estudi de la noblesa valenciana de la primera meitat del segle XV va realitzar una encertada anàlisi sobre qui podríem qualificar com a nobles, en el sentit ampli del mot, en el regne de València a finals de l'edat mitjana, exposant quins privilegis els definien i més enllà de la dualitat existent en referència a l'origen de la seua condició, transmesa per herència o concedida pel monarca.

No considerem productiu exposar ací fil per randa l'anàlisi feta per López Rodríguez, per al coneixement de la qual remetem a l'obra citada, però sí alguns aspectes bàsics per emmarcar el nostre treball. En aquest sentit el braç militar valencià en funció del títol o dignitat de cadascun dels seus components presenta una estratificació interna encapçalada pels *nobiles* o barons, seguida dels cavallers i en últim lloc els donzells, mot referit als fills dels cavallers que encara no havien rebut les armes cavalleresques i també als individus situats en el grau inferior de l'estament. Aquesta darrera condició recollia en moltes ocasions a aquells que apareixen designats

---

<sup>8</sup> No és tracta únicament d'una problemàtica ni estrictament valenciana ni limitada al període medieval, de fet autors modernistes com E. Soria Mesa en el seu estudi sobre la noblesa espanyola en l'època moderna també s'ha plantejat la qüestió de qui formava part realment de la noblesa, SORIA MESA, E., *La nobleza en la España Moderna. Cambio y continuidad*, Madrid, 2007.

<sup>9</sup> LÓPEZ RODRIGUEZ, C., *Nobleza y poder político. El reino de Valencia (1416-1446)*, València, 2005, L'anàlisi sobre els components del braç militar valencià es recull en concret a les pàgines 59-82.

com gentilhòmens, generosos o hòmens de paratge, termes aquests que en el seu origen, segons assenyala Fluvià i Escorsa, sembla que eren equivalents, entesos com hòmens de noble llinatge i condició<sup>10</sup>.

Aquesta divisió trobaria el seu paral·lel en terres castellanques a l'establida ja fa uns anys per Salvador de Moxó qui distingia entre *ricos hombres*, cavallers i *hidalgos*<sup>11</sup>, si bé l'equivalència amb el cas valencià sembla que ha trobat una certa dificultat pel que respecta al darrer grup. De fet un document aportat per V. Baydal Sala a la seua tesi doctoral posa de manifest les dificultats de trobar a la noblesa valenciana una correspondència a la condició castellana d'*hidalgo* a finals del segle XVI<sup>12</sup>. Aquesta missió va ser l'encarregada a Diego de Hidalgo membre de l'orde de Calatrava qui va qualificar l'encàrrec de "*negocio dificultoso*" al temps que reconeixia la facilitat amb què es podia distingir els *hidalgos* a Castella: "*por ser gente solariega, o por tener executorias, y lo que favoreze mucho a esta distinción es tener libertades en no pagar ciertos pechos comunes ni poderseles echar huéspedes y otras exemptiones que por sus privilegios tienen*".

Front aquests arguments, l'autor de l'informe exposava que al regne de València els cavallers i els nobles havien de contribuir en impositions comuns i que si bé eren exempts del dret del morabatí aquesta contribució tampoc la satisfien els ciutadans. Més enllà de les diverses lectures que pot tenir aquest document, les paraules de Diego Hidalgo venien a posar de manifest la dificultat per a precisar els límits dels membres inferiors de la noblesa valenciana<sup>13</sup>, els quals es barrejaven molt

---

<sup>10</sup> FLUVIÀ i ESCORSA, A. de "Las categorías nobiliarias y las pruebas de nobleza en el Principado de Cataluña", *Hidalguía*, núm. 48, 1961, pàg. 661-667

<sup>11</sup> MOXÓ, S. de, "La nobleza castellana en el siglo XIV", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 7, 1970-1971, pàg. 493-511.

<sup>12</sup> Archivo Histórico Nacional, Ordes Militars, expedient núm. 2278, full solt (3 de març de 1586) a BAYDAL SALA, V., *Els fonaments del pactisme valencià. Sistemes fiscals, relacions de poder i identitat col·lectiva al regne de València (c.1.250- c. 1365)*, Barcelona, 2011, tom II., doc. 133, pàg. 547-550.

<sup>13</sup> Aquest no és un fenomen exclusiu de la noblesa valenciana, també a Anglaterra Ch. Dyer reconeix les dificultats existents per a definir els *gentlemen* durant el segle XV i assenyala que els ciutadans més destacats tenien molt a veure amb la *gentry* rural, DYER, Ch., *Niveles de vida en la Baja Edad Media. Cambios sociales en Inglaterra*, c. 1200-1520, Barcelona, 1991, pàg. 37-41. Fins i tot a Andalusia els *hidalgos* a finals de l'edat mitjana presentaven una situació complexa i diversificada, ja que no constituïen un grup amb característiques específiques i una mentalitat ben definida. A més a més els *hidalgos* andalusos havien de contribuir, en línies generals, en algunes contribucions, especialment en

sovint amb els ciutadans més acomodats resultat, en gran part, de la mínima diferenciació existent entre aquests grups de generosos o hòmens de paratge i les capes altes dels ciutadans gràcies a la concessió de privilegis i prerrogatives, des del moment de la conquesta, als pobladors que mantingueren cavall i armes i que acostava a aquests als membres de l'estament militar, sent en ocasions l'únic element diferenciador tenir reconegut o no el privilegi militar. Però la confusió no tenia només una vessant jurídica, ser noble requeria a més una forma de vida subjecta a uns valors i principis que manifestaren aquesta condició de vers a la resta de la societat.

Tot i això, i salvant les diferències circumstancials, el cert és que *hidalguia* trobava el seu equivalent en paratge, gentilesa i generositat, de fet López Rodríguez assenyala com en la versió catalana d'una de les lleis de les conegudes *Partidas* d'Alfons el Savi, realitzada per Pere el Cerimoniós, s'utilitzen el mots gentilesa i paratge per traduir *fidalgúia*<sup>14</sup>. Però si aquest exemple no fóra suficient el nostre estudi ens ha permès observar com alguns individus d'origen castellà que s'estableixen a les terres del sud valencià a finals de l'edat mitjana van fer valdre a través d'actes de *fidalgúia* la seua pertinença a l'estament militar davant les autoritats locals, les quals els van reconèixer automàticament com a hòmens de paratge o generosos<sup>15</sup>.

Aquesta categorització des del punt de vista de la seua condició honorífica posa de manifest l'heterogeneïtat de la noblesa valenciana, la qual tenia de dalt a avall com a únic punt en comú gaudir del privilegi militar, la concessió del qual a finals de l'edat mitjana va quedar en mans de la monarquia. Aquest privilegi que es rebia com a recompensa pels serveis prestats o pel que es coneixia com a *modus vivendi*, i que es transmetia de pares a fills, facultava a qui el posseïa poder gaudir d'una sèrie

---

aquelles destinades a la defensa del territori, QUINTANILLA RASO, M. C. i ASENJO, M., "Los hidalgos en la sociedad andaluza a fines de la Edad Media", LÓPEZ DE COCA, J. i GALÁN, A., (Coord.) *Las ciudades andaluzas (siglos XIII-XVI). Actas del VI Coloquio Internacional de Historia Medieval de Andalucía*, Málaga, 1991, pàg. 423 i 428.

<sup>14</sup> LÓPEZ RODRIGUEZ, C., *Nobleza y poder político...cit.*, pàg. 48, nota 92.

<sup>15</sup> En aquest sentit remetem a l'apartat 3.1.3, on s'exposen alguns exemples referits al reconeixement de la condició d'home de paratge o generós, per part de les autoritats oriolanes, a alguns individus que presenten testimoni de la seua *fidalgúia*.

d'avantatges a nivell jurídic, fiscal i polític<sup>16</sup>. Però la veritat és que més enllà d'aquests aspectes la realitat nobiliària era molt diversa a nivell econòmic, social i polític i no podem parlar en cap cas d'una homogeneïtat interna de l'estament.

Aquesta diversitat esmentada ha quedat palesa en els diversos treballs que sobre la noblesa de l'època medieval s'han fet a l'abric de la renovació historiogràfica valenciana de les darreress dècades. Si bé hem d'apuntar que el volum d'obres sobre aquest objecte d'estudi no ha gaudit de la profusió coneguda en altres zones, com per exemple la Corona de Castella sense anar més lluny. De fet molts dels aspectes de la noblesa del País Valencià medieval ens són coneguts de forma indirecta a través de treballs que aborden altres temàtiques. Així, investigacions que se centren en aspectes tant diversos com la història institucional i política, la fiscalitat, l'ordenació del territori o les minories religioses han acabat irremediament parlant de la noblesa. I és que quan abordem l'estudi d'aquest grup social en realitat parlem, en termes generals, d'un grup de poder que com a tal va estendre els seus tentacles cap a pràcticament tots els àmbits d'una societat a la qual pretenia controlar, la qual cosa posa de manifest un dels principals reptes que presenten aquests tipus d'investigacions en referència a les diferents variables que s'han de tenir en consideració a l'hora d'abordar l'estudi de la noblesa. Tal vegada aquest és un dels aspectes que van relegar durant molts anys aquest tipus d'investigacions a una situació de segon ordre dins el panorama historiogràfic valencià, encara que també podem tenir en consideració alguns altres factors com l'apreciació de la noblesa valenciana com un grup "menor" a nivell polític i econòmic en comparació amb la d'altres indrets, com assenyala ja fa un temps Garcia Oliver a *Terra de Feudals*<sup>17</sup>, o la ja superada idealització de les capes burgeses valencianes, factors aquests que van contribuir sens dubte a centrar l'interés en altres àmbits i temàtiques.

---

<sup>16</sup> LÓPEZ RODRIGUEZ, C., *Nobleza y poder político...cit.*, pàg. 24-25: entre els quals es trobaven l'exempció de certes càrregues fiscals, no poder estar subjectes de forma personal a la jurisdicció d'altre baró, poder fer-se la guerra privada previ desafiament, avantatges processals i penals així com tenir la facultat d'ocupar determinats càrrecs en el govern de les localitats reials.

<sup>17</sup> GARCIA-OLIVER, F., *Terra de Feudals. El País Valencià a la tardor de l'edat mitjana*, València, 1991.



En aquest sentit és cap a la dècada dels huitanta del segle passat quan podem situar cronològicament els primers acostaments al fet nobiliari valencià des de nous postulats metodològics. És a partir d'aquesta data quan el feudalisme a terres valencianes, gràcies als treballs d'autors com A. Furió, F. Garcia Oliver i E. Guinot va començar a ser tractat amb rigor entrant en connexió amb les corrents historiogràfiques d'altres latituds i situant-se dins el debat científic que sobre aquesta realitat venia desenvolupant-se des de temps enrere<sup>18</sup>. De la mà d'aquests estudis van començar a sorgir nous plantejaments respecte a conceptes com senyoriu, vassalls, renda, relacions feudals..., termes que es vinculen de forma directa amb la realitat nobiliària i que fan que el procés de senyorialització de les terres valencianes a partir de la conquesta prenga una especial significació, de fet es tracta d'un dels aspectes millor coneguts gràcies als treballs d'autors com E. Guinot, J. Torró o Cabezuleo Pliego<sup>19</sup>.

Així mateix altres estudis han aprofundit en el marc del feudalisme en la relació entre senyoriu i noblesa focalitzant la seua atenció en casos concrets com els portats a terme per Pastor Zapata per al ducat de Gandia, el de Viciano Navarro al respecte del

---

<sup>18</sup> FURIÓ DIEGO, A. i GARCÍA-OLIVER, F., "Algunas consideraciones acerca del feudalismo medieval valenciano", *Homenaje a Tuñón de Lara*, Madrid, 1981, vol. I, pàg. 109-122; *Ídem*, "El feudalisme medieval valencià: un assaig d'interpretació", *Debats*, núm. 5, 1983, pàg. 33-42; *Ídem*, "Dificultats agràries en la formació i consolidació del feudalisme al País Valencià", *La formació i expansió del feudalisme català, Homenatge a Santiago Sobrequés i Vidal. Estudi General*, núm. 5-6, 1985-1986, pàg. 291-310; GUINOT RODRÍGUEZ, E., *Feudalismo en expansión en el norte valenciano. Antecedentes y desarrollo del señorío de la Orden de Montesa. Siglos XIII y XV*, Castelló, 1986; *Ídem*, "Origen i evolució del feudalisme al Maestrat de Castelló (ss. XIII-XV)", *La formació i expansió del feudalisme català, Homenatge a Santiago Sobrequés i Vidal, Estudi General*, núm. 5-6, 1985-1986, pàg. 311-323.

<sup>19</sup> GUINOT RODRÍGUEZ, E., "La implantació de la societat feudal al País Valencià del segle XIII: la gènesi de les senyories i l'establiment de les terres", *El temps i l'espai del feudalisme (Reunió científica. VI Curs d'Estiu Comtat d'Urgell, Balaguer, 11, 12 i 13 de juliol de 2001)*, Lleida, 2004, pàg. 421-442; *Ídem*, "Els senyoriu de la noblesa valenciana a l'època de Pere el gran (1276-1285)", *Estudios en recuerdo de la profesora Sylvia Romeu Alfaro*, València, 1989, pàg. 489-502; *Ídem*, "«Donamus et concedimus vobis» Monarquia i senyorialització del patrimoni reial al País Valencià en temps de Jaume II", *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. El poder real en la Corona de Aragón*, tom I, vol. 2, Saragossa, 1996, pàg. 219-236; *Ídem*, "La creació de les senyories en una societat feudal de frontera: el regne de València (segles XIII-XV)", *Les senyories medievals. Una visió sobre les formes del poder feudal. Revista d'Història Medieval*, 8, 1997, pàg. 79-108; *Ídem*, "Senyoriu i reialenc al País Valencià a les darreries de l'època medieval", *Lluís de Santangel i el seu temps*, València, 1992, pàg. 185-204.; *Ídem*, "L'escenari de les senyories medievals a la comarca de la Marina Alta", *II Jornades d'Estudis Carmel Giner Bolufer*, Pego, 2007, pàg. 83-110; TORRÓ i ABAD, J., *El naixement d'una colònia. Dominació i resistència a la frontera valenciana (1238-1276)*, València, 1999; CABEZUELO PLIEGO, J. V., "La señorialización de la frontera sur valenciana, 1270-1330", *Imago temporis. Medium Aevum*, núm. 5, 2011, pàg. 464-481.

senyoriu de Catarroja o el de Cervantes Peris sobre Sogorb<sup>20</sup>. Aquestes obres no es van limitar a reflectir únicament la trajectòria històrica d'aquests senyorius des del punt de vista dels seus titulars, sinó que, a més, van abordar altres qüestions d'índole social i econòmica que posaven de manifest la necessitat de tractar el fet nobiliari des de plantejaments més amplis. En aquest sentit altres obres posteriors han permès ampliar el coneixement d'altres vessants de la realitat nobiliària com la promoció social i econòmica d'alguns dels llinatges, el servei a l'administració tant municipal com reial, les relacions amb l'oligarquia d'extracció ciutadana o altres aspectes vinculats amb les finances més enllà de la renda senyorial<sup>21</sup>. Si bé un dels majors entrebancs a l'hora d'endinsar-se en l'estudi de la noblesa valenciana ha sigut sens dubte la mateixa identificació de l'objecte a investigar, motiu que ha donat lloc a l'aparició de diversos

---

<sup>20</sup> VICIANO NAVARRO, P., *Catarroja: Una senyoria de l'Horta de València en l'època tardomedieval*, Catarroja, 1989; PASTOR ZAPATA, J. L., *Gandia en la baixa Edat Mitjana: La vila i el senyoriu dels Borja*, Oliva, 1992; *Ídem.*, "Señorío regio y señorío nobiliario. El Ducado de Gandía: de la Casa de Aragón a la de Borja", *III Jornades d'Estudis «Carmel Giner i Bolufer»*, Pego, 2009, pàg. 61-86; CERVANTES PERIS, F. J., *La herencia de María de Luna. Una empresa feudal en el tardomedieval valenciano*, Sogorb, 1998. Altres treballs referits al patrimoni senyorial de la noblesa valenciana els trobem a BAYDAL SALA, V., *La senyoria de Beniparrell: Dels Romaní als Escrivà de Romaní (1258-1426)*, València, 2008; PASTOR ZAPATA, J. L., "Duques y barones: el patrimonio señorial de los Borja más allá de Gandía a fines del siglo XV", *Revista Borja. Revista de l'IIBE*, núm. 3, pàg. 19-46, FEBRER ROMAGUERA, M. V., "Un señorío mudéjar al sur de l'Horta de Valencia: la moreria de Alcàsser", *Annals de l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta-Sud*, vol. 3, Valencia, 1984, pàg. 39-72; PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "El patrimoni territorial d'un noble valencià a finals de l'edat mitjana: Baltasar Lladró", *Una frontera medieval: Castalla i el sud del regne de València (segles XIII-XV). Commemoració del 700 i 725 aniversari de la concessió del mercat setmanal i la carta pobla a Castalla* (en premsa). Cal assenyalar en aquest mateix sentit els portats a terme per Alfonso Franco sobre el patrimoni dels Mendoza a terres valencianes FRANCO SILVA, A., "La herencia patrimonial del gran cardenal de España don Pedro González de Mendoza" a *Historia. Instituciones. Documentos*, núm. 9, 1982, pàg. 453-491 i "Las baronías valencianas del gran cardenal de España D. Pedro González de Mendoza", *Lluís de Santàngel i el seu temps*, València, 1992, pàg. 217-227.

<sup>21</sup> CERVANTES PERIS, F. J., "El Antiguo patrimonio de Maria de Luna: crédito censal y consolidación feudal (1372-1425)", *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. El poder real en la Corona de Aragón*, Saragossa, 1996, vol. 4, pàg. 51-68; CHINER GIMENO, J. J., *Ausiàs March i la València del segle XV (1400-1459)*, València, 1997; CORTÉS ESCRIVÀ, J., "Els Boïl de la Scala, una història de família", *Batllia*, núm. 9, 1985, pàg. 6-23; MARTINEZ, L. P. i NAVARRO SORNÍ, M., "Els Borja, de la conquesta del regne a la del bisbat de València", *BATLLORI, M. (dir.) Diplomataris Borja*, 1, València, 2002, pàg. 52-162; NARBONA VIZCAINO, R., "Los Rabassa, una família patricia de Valencia medieval", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 7, 1988-1989, pàg. 111-136; *Ídem.*, *Valencia, municipio medieval. Poder político y luchas ciudadanas 1239-1418*, València, 1995; *Ídem.*, "Marrades: un partit patrici", *L'univers dels prohoms*, València, 1995, pàg. 17-55; PASTOR i FLUIXÀ, J., "Nobles i cavallers al País Valencià", *Saitabi*, XLIII, 1993, pàg. 13-54; PASTOR ZAPATA, J., "Censales y propiedad feudal. El Real de Gandía: 1407-1550", *En la España Medieval*, núm. IV, 1984, pàg. 737-766; PONS ALÓS, V., "Los Trastámaras y la nueva nobleza valenciana", *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. El poder real en la Corona de Aragón*, tom I, vol. 5, Saragossa, 1996, pàg. 243-256; SÁIZ SERRANO, J., "Els Pardo de la Casta, senyors d'Albaida en el primer terç del segle XV. Un llinatge nobiliari al servei de la Casa Reial", *TEROL, V. (ed.), 750 Anys com a valencians. Albaida i la Vall d'Albaida, 1245-1995*, Ontinyent, 1995, pàg. 155-174.

treballs, l'objectiu dels quals no era altre que intentar conèixer qui formava part del braç militar del regne durant el període medieval més enllà del grau o condició que gaudien dins el grup<sup>22</sup>.

Tornant a l'assumpte de l'ampliació temàtica dels estudis referits als diversos àmbits nobiliaris, hem de destacar els treballs de Sáiz Serrano i López Rodríguez entre d'altres aspectes pel seu caràcter renovador. Les investigacions d'aquests autors, centrades en la primera meitat del segle XV, han radiografiat la noblesa d'aquest període des de diferents vessants eixamplant notablement el coneixement que fins aleshores existia d'aquest grup social. Respecte els treballs de Sáiz Serrano, podem assenyalar com aquest autor ha focalitzat la seua investigació en el fet militar, la qual donava raó de ser a aquest estament, en relació a la seua integració dins els exèrcits del rei<sup>23</sup>. Però més enllà de l'aspecte purament bèl·lic aquest autor ha abordat aquesta temàtica des d'un punt de vista socioeconòmic. Així podem subratllar la seua anàlisi sobre el que representava per a la noblesa servir en els exèrcits reials. En ell s'examinen entre altres d'aspectes, els perfils socials dels combatents, les relacions

---

<sup>22</sup> GUINOT RODRÍGUEZ, E., "Aproximació a la noblesa valenciana en la segona meitat del segle XV", *XVI Congreso Internacional de Storia della Corona de Aragona. La Corona d'Aragona ai tempi di Alfonso il Magnánimo* Vol. I, Nàpols, 2000, pàg. 899-917; LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., "El brazo militar del reino de Valencia a comienzos del siglo XV", *Hidalguía*, núm. 226-227, 1991, pàg. 615-640 i PONS ALÓS, V. i TRENCHS ODENA, J., "La nobleza valenciana a través de las convocatorias a Cortes (siglos XV-XVI)", *Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'Història Institucional*, Barcelona, 1991, pàg. 368-383.

<sup>23</sup> La principal obra d'aquest autor en referència a la funció bèl·lica de la noblesa és sens dubte la seua tesi doctoral SÁIZ SERRANO, J., *Guerra y nobleza en la Corona de Aragón. La caballería en los ejércitos del rey (Siglos XIV-XV)*, València, 2003, un extracte de la qual es troba publicat a *Ídem, Caballeros del rey. Nobleza y guerra en el reinado de Alfonso el Magnánimo*, València, 2008. Així mateix la seua producció concernent al fet militar és bastant extensa i entre ella podem citar alguns treballs com *Ídem, "Noblesa i formació de tropes de cavalleria al País Valencià tardomedieval: la participació a les guerres reials del llinatge del senyor d'Albaida"*, *Alba. Revista d'estudis comarcals d'Ontinyent i la vall d'Albaida*, núm. 9, 1994, pàg. 151-162; *Ídem, "La caballería de Alfonso el Magnánimo en la expedición mediterránea de 1432. Reclutamiento y estructuras de tropas en los ejércitos reales de la Corona de Aragón"*, *Saitabi. Volum extraordinari. Homenatge a Milagros Gil Mascarell*, 1996, pàg. 23-64; *Ídem, "Los capitanes de Alfonso el Magnánimo en la conquista del reino de Nápoles: la caballería del ejército real de 1441"*, *XVI Congreso d'Història de la Corona d'Aragó. La Corona d'Aragona ai tempi di Alfonso il Magnánimo*, vol. I, Nàpols, 2000, pàg. 981-90; *Ídem, "Nobleza y expansión militar de la Corona de Aragón: la nobleza valenciana en las guerras del rey (1420-1448)"*, *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 33/2, 2003, pàg. 729-780, i *Ídem, "Formación de un ejército permanente en el siglo XV: la caballería de Alfonso el Magnánimo"*, *Medievalismo. Revista de la Sociedad Española de Estudios Medievales*, núm. 17, 2007, pàg. 187-214. En referència a les motivacions i actituds dels nobles valencians a participar en la guerra veure APARISI ROMERO, F., i ROYO PÉREZ, V., "Pequeña nobleza y guerra en el reino de Valencia durante la Baja Edad Media. Actitudes y comportamientos en el servicio militar", *Medievalismo. Revista de la Sociedad Española de Estudios Medievales*, núm. 20, Madrid, 2010, pàg. 149-171.

clientelars d'arrel militar, en connexió amb les formes organitzatives del poder feudal pròpies del conegut "feudalisme bastard", i la rendibilitat econòmica i social d'aquesta activitat. Una indagació que porta a Sáiz Serrano a concloure que les formes socials i militars van conèixer una notable transformació durant el regnat del Magnànim, i així junt el sorgiment d'estructures militar estables, les campanyes d'aquest monarca van afavorir la renovació de les capes nobiliàries del regne. Un altre aspecte ressenyat per aquest autor és que el grau d'implicació bèl·lica entre la noblesa valenciana d'aquest període, que lluny del que es podria pensar en un principi, era molt desigual, sent només una minoria dels llinatges els que va prolongar en el temps la seua participació en els exèrcits reials.

Pel que fa a l'obra de López Rodríguez el treball més destacat és el mencionat línies més amunt, *Nobleza y poder político. El reino de Valencia (1416-1446)*, el qual aborda el fet nobiliari des de diferents prismes. En aquest sentit tot i que es focalitza en la dimensió política de la noblesa en relació al seu posicionament durant les Corts i a la formació de bàndols enfrontats, la investigació també es fixa en altres aspectes de tipus social i econòmic. D'aquesta manera, com ja hem apuntat, aquest autor analitza la definició del concepte noblesa en el regne de València i el procés de formació i trets que van singularitzar aquesta classe social, indagant també en la seua estratificació, composició i canvis interns. A nivell econòmic, per altra banda, fa un estudi d'aproximació a les rendes, els ingressos i despeses dels senyors i del funcionament de la senyoria a nivell general.

Així doncs, les obres d'aquests autors ens han permès obtenir una visió global de bona part de la noblesa valenciana de la primera meitat del segle XV, posant de manifest la necessitat de tractar aquest àmbit atenent a l'heterogeneïtat intrínseca que presenta. Però, a més a més, aquests treballs exemplifiquen en bon grau com la temàtica nobiliària al País Valencià ha passat d'un inicial desinterès a esdevenir un focus d'atenció de la historiografia valenciana actual.

Però, si pel que respecta a la totalitat del regne podem assenyalar que en les últimes dècades les investigacions nobiliàries han conegut un important desenvolupament, en el cas de l'àmbit geogràfic en el qual se centra el nostre estudi,

la demarcació coneguda com a governació d'Oriola, la realitat és ben diferent. En aquest cas els estudis nobiliaris s'han limitat a aportacions puntuals, en molt casos provinents d'historiadors modernistes que han tractat assumptes relacionats, fonamentalment, amb qüestions senyoriais i jurisdiccionals, en el període a cavall entre l'edat mitjana i l'època moderna. Així destaquen els treballs de Bernabé Gil referits a alguns dels enclavaments senyoriais inserits dins el terme general de la ciutat d'Oriola<sup>24</sup>, així com altres investigacions que analitzen l'esdevenir d'aquestes i altres senyories del territori al llarg dels darrers segles medievals en relació a aspectes tant variats com les construccions dels patrimonis senyoriais, els canvis de titularitat, les relacions amb els vassalls, els recursos econòmics, la conflictivitat protagonitzada pels membres d'aquest estament o alguns altres aspectes de tipus social<sup>25</sup>.

Tanmateix bona part de les informacions relacionades amb els senyories no són proporcionades per estudis que prenen el fet nobiliari com a objecte principal de les seues indagacions, sinó per treballs que basant-se en el seu vessant d'enquadrament

---

<sup>24</sup> BERNABÉ GIL, D., "Los Santàngel, señores alfonsinos. Aspectos de una colonización senyorial en territorio realengo", *Lluís de Santàngel i el seu temps*, València, 1992, pàg. 55-67; *Ídem*, "Sobre el origen territorial en los señoríos valencianos de colonización alfonsina", SARASA SÁNCHEZ, E., i SERRANO MARTIN, E., (eds.), *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (siglos XII-XIX)*, vol. III, Saragossa, 1993, pàg. 123-138, i *Ídem*, "Una coexistencia conflictiva: municipios realengos y señoríos de su contribución general en la Valencia foral", *Revista de Historia Moderna. Anales de la Universidad de Alicante*, núm. 12, 1993, pàg. 11-77.

<sup>25</sup> BARRIO BARRIO, J. A., "El señorío de La Daya y el municipio de Orihuela en el siglo XV", SARASA SÁNCHEZ, E. i SERRANO MARTIN, E., (eds.) *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (siglos XII-XIX)*, vol. III, Saragossa, 1993, pàg. 259-270; FERRER i MALLOL, M. T., "Discòrdies entre la petita noblesa urbana i els homes de vila a les terres meridionals valencianes en el primer terç del segle XIV", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 29, 1999, pàg. 301-313; HINOJOSA MONTALVO, J., "El to de vida d'una noble alacantina a finals de l'edat mitjana: na Violant de Rebolledo", *Quaderns del migjorn. Revista d'estudis comarcals del sud del País Valencià*, núm. 2, 1997, pàg. 39-54; *Ídem*, "La gestión de la renta feudal en Crevillente durante el siglo XV", *Actas del IV Simposio Internacional de Mudejarismo. Economía*, Terol, 1992, pàg. 319-337; PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "Rentas y derechos señoriales de los Cárdenas en sus dominios valencianos del Vinalopó (Elche, Crevillente y Aspe)", *Medievalismo. Revista de la Sociedad de Estudios Medievales*, núm. 21, 2011, pàg. 225-249; *Ídem*, "Movilidad y permanencia en la titularidad de los dominios señoriales de la gobernación de Orihuela a finales de la Edad Media", *Miscelánea Medieval Murciana*, vol. XXXIV, 2010, pàg. 45-60; *Ídem*, "Migracions mudèjars i disputes senyoriais al sud valencià a les darreries de l'edat mitjana", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 17, 2011, pàg. 469-482, PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., i SOLER MILLA, J. L., "Violencia nobiliaria en el sur del reino de València en la Baja Edad Media", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 16, 2009-2010, pàg. 487-492; POVEDA NAVARRO, A. M., "Piezas cerámicas emblemáticas del señorío de los Corella en el valle de Elda" *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 9, 1992-1993, pàg. 297-317 i *Ídem*, "Formación del señorío manuelino en las tierras alicantinas del valle del Vinalopó. (Segunda mitad del siglo XIII)", *Medievalismo. Revista de la Sociedad de Estudios Medievales*, núm. 17, 2007, pàg. 271-288.

social i econòmic focalitzen la seua investigació sobre altres aspectes com les condicions de vida de la població mudèjar, la seua fiscalitat o el comerç. Aquest fet també el podem observar en altres àmbits com el polític-institucional, on més enllà d'alguns treballs centrats en els enfrontaments protagonitzats per la noblesa en el marc de les institucions polítiques, les notícies sobre l'activitat dins aquest àmbit per part de la noblesa ens venen donades per investigacions centrades en altres aspectes com els òrgans d'administració locals i reials, l'organització defensiva del territori.

El resultat és que actualment el coneixement de la realitat nobiliària a l'extrem sud del regne de València es troba caracteritzat, d'una banda, per la feblesa quant al nombre d'estudis i, d'altra, per la parcialitat de les informacions provinents majoritàriament, com hem apuntat abans, d'investigacions centrades en altres àmbits. El perquè d'aquesta situació es troba probablement en la idea que apuntava Garcia-Oliver, referida línies més amunt en relació a tot el regne, i és que la consideració de la noblesa valenciana com un grup menor pren en aquestes terres una especial significació si atenem a l'estatus majoritari de la major part dels seus membres i a la seua significació econòmica i política en relació, no sols, amb la noblesa assentada a la capital del regne, sinó amb la d'altres latituds peninsulars. Un fet aquest que ha donat lloc a la focalització de les investigacions cap a àmbits més atraients com la minoria islàmica, el comerç, la frontera o les institucions.

Aquest buit historiogràfic va ser, sens dubte, un dels factors decisius que es troben darrere de l'inici d'aquesta investigació, ja fa uns anys, a proposta del director d'aquesta tesi doctoral, la qual quedava emmarcada al mateix temps dins una de les principals línies de recerca desenvolupades per l'àrea d'Història Medieval de la universitat d'Alacant, la qual s'ha centrat en l'estudi d'aquestes terres del migjorn valencià, prenent com a un dels eixos vertebradors la realitat fronterera d'aquestes contrades.

Així doncs, tenint en compte els aspectes que acabem de mencionar i coneixent, per alguns dels treballs abans esmentats, l'especial situació de conflictivitat entre la noblesa de la governació a les acaballes del segle XV i les seues implicacions polítiques, la present investigació es va plantejar en un principi com una recerca que

tractaria d'esbrinar el pes real que ocupava la noblesa a nivell polític durant el període que comprenia el regnat de Ferran II, tant a les institucions locals com reials en un indret com la governació d'Oriola, diferenciat de la resta del regne a nivell administratiu. Per a la qual cosa tindriem com a referència inicial no només els treballs de temàtica estrictament nobiliària, sinó també els estudis centrats en les institucions de govern local de les principals poblacions del territori.

Per altra banda, el marc cronològic triat afegia a més un altre condicionant o factor a tenir en compte, i és que ens trobem davant un període de canvi i transformació, en el qual un dels principals elements definitoris de la societat d'aquestes comarques, la frontera, tal i com s'havia entès durant els darrers temps, va perdre el seu significat i amb ell una de les principals funcions dels pobladors d'aquestes contrades, com va ser la defensa del territori, es va veure notablement modificada. La unió dinàstica entre Aragó i Castella junt la conquesta de l'últim territori sota el poder musulmà a la península Ibèrica van transformar el context polític i van provocar la fi del perill imminent d'atacs terrestres, entrades i cavalcades donant lloc a la relaxació de la tensió bèl·lica que havia condicionat la vida política, social i econòmica dels pobladors d'aquestes contrades des de l'annexió a l'òrbita cristiana.

És en aquest context on els nobles de la governació es van veure forçats a cercar instruments que els permeteren acomodar-se als nous temps i mantenir la seua posició d'hegemonia al territori. Així, l'àmbit polític va esdevenir l'espai adient per a assolir els seus propòsits, més encara si tenim en compte que molts pocs membres de la noblesa local podien basar la seua força en l'element senyorial, el qual quan el posseïen eren més bé de caràcter modest atenent a l'extensió territorial dels dominis i al nombre de vassalls sobre els que exercien la seua jurisdicció. Per tant, és en el joc polític on es poden observar de forma més clara els signes d'un temps de canvi com va ser el segle XV i que es manifestaran en la confrontació entre els llinatges tradicionals del territori, que tractaran de mantenir la seua preeminència, i la nova noblesa sorgida de les capes ciutadanes, la qual disputarà als anteriors el control polític de la capital de la governació i de les institucions reials presents a la demarcació dellà Xixona. Però en aquesta pugna hem de tenir present un tercer element que no és altre que el paper de

la monarquia, la qual durant aquesta centúria va començar a posar les bases del que en època moderna es va conèixer com a Estat absolutista. Un procés aquest que va afectar a la noblesa per partida doble. Per una banda, com a grup de poder al qual calia subjectar i per altra pel creixent nivell d'intervencionisme reial a les institucions municipals les quals gaudien d'una àmplia autonomia que els nobles de les principals localitats reials del territori que participaven en elles, bé directa o indirectament, havien tractat d'aprofitar en el seu propi benefici.

Delimitat el marc cronològic i espacial, així com l'objectiu fonamental de la investigació, la nostra tasca es va centrar en els llinatges amb domicili a les principals localitats de la governació, i aquells que provinent de fora del territori van tenir una especial rellevància en l'escena política d'aquestes comarques. Però ben prompte la complexitat de la realitat que ens oferia la documentació junt a la inexistència d'altres estudis que ens serviren de recolzament i suport, ens van fer modificar els plantejaments inicials. Així qüestions com, per exemple, qui formava part realment de la noblesa, en què o qui es recolzaven per tal d'assolir el poder polític o quin era el suport social i econòmic que els permetia dedicar-se a la vida política, ens van fer considerar la necessitat d'ampliar el nostre estudi a altres àmbits. Calia per tant, abans de res, identificar amb claredat a qui podien definir com a noble per a posteriorment conèixer com es relacionaven tant a nivell familiar com amb altres individus d'igual o diferent condició. Però, a més a més, resultava crucial poder aproximar-nos, en la mida que ens fóra possible, al coneixement d'aspectes relacionats amb les bases econòmiques d'aquest grup social amb el propòsit d'esbrinar part dels interessos que movien a bona part dels seus membres a participar en els òrgans de poder, més enllà del prestigi social que açò representava. D'aquesta manera, el tractament dels aspectes socials i econòmics resultaven essencials per tal de poder analitzar la realitat política, ja que aquests tres elements s'entrellaçaven entre ells esdevenint els pilars sobre els quals la noblesa va sustentar la seua posició de preeminència respecte a la resta de la societat del moment.

Aquesta ampliació dels assumptes a tractar i la necessitat de poder obtenir una millor perspectiva de l'evolució política va comportar al mateix temps una expansió del



període cronològic triat en un principi. Així es va fixar un marc temporal ampli, el segle XV, i un altre més específic, 1458-1516, per tal de centrar l'anàlisi de la part política marcant com a punt de partida l'inici del regnat de Joan II i la consolidació, en el cas d'Oriola, i la implantació, pel que respecta a Alacant, del sistema d'insaculació com a règim electoral a nivell municipal. Aquest no es tracta d'un criteri aleatori, sinó que la instauració d'aquest model fixa un canvi pel que fa a les relacions polítiques de tipus local posant en marxa un sistema que estarà vigent durant bona part del període històric posterior.

Una vegada reformats els plantejaments inicials, cal assenyalar que la present investigació va trobar una primera dificultat pel que respecta a les fonts documentals. Ens referim a la inexistència d'arxiu familiars, de gran importància en la reconstrucció social i econòmica d'aquest grup social, així com d'altres fonts pertanyents a les institucions reials presents al territori, com la cort de la Governació i de la Batllia General, i la parcialitat existent en referència a la documentació de caire municipal. Aquest fet, junt l'ampliació del marc cronològic, ha requerit la consulta d'un gran nombre de registres, que es detallen en el punt següent, ubicats en diferents arxius com els municipals d'Oriola, Elx i València, l'Arxiu del Regne de València, l'Arxiu de la Corona d'Aragó i la *Sección Nobleza* de l'Arxiu Històric Nacional.

En aquest sentit, per tal de poder treballar aquest gran volum de documentació i tenint en compte l'heterogeneïtat dels pressupostos plantejats línies més amunt, hem considerat convenient tractar la informació obtinguda seguint els postulats historiogràfics que defenen l'ús del mètode prosopogràfic com l'eina més adient, tot i les seues limitacions, per tal d'acostar-se al coneixement d'un grup social definit dins d'un espai temporal concret<sup>26</sup>. Per tant hem tractat de recollir totes les dades referides als individus que formaven part del braç militar de la governació d'Oriola, amb

---

<sup>26</sup> NARBONA VIZCAINO, R., "El método prosopográfico y el estudio de las elites", *El estado en la Edad Media: nuevas perspectivas metodológicas*, 5 Seminario de Historia Medieval, Saragossa, 1999, pàg. 31-49. Aquest autor assenyala com a principals elements limitadors d'aquesta metodologia per una banda les mateixes fonts, ja que sols es poden recollir dades d'aquells individus que apareixen documentats, i per altra, que la classificació i interpretació de les dades per tal d'homologar a diversos individus des d'un punt de vista social no sempre poden tenir la seua correspondència en altres àmbits, com per exemple l'econòmic.

l'objectiu de caracteritzar a aquest grup a partir de notícies biogràfiques que ens permeteren diferenciar perfils socials repetits i destacar les excepcionalitats que es donen dins el conjunt, un propòsit aquest que respon a un dels principals requisits que es deriven de la interpretació de la metodologia utilitzada<sup>27</sup>. Aquest pas ha requerit posteriorment l'organització i classificació d'aquestes informacions per evitar caure en la mera acumulació de dades i poder donar resposta a les hipòtesis plantejades al començament d'aquest treball. Però, cal assenyalar que aquest objectiu d'identificació individual dirigit en part a la reconstrucció dels llinatges nobiliaris ha comptat amb importants entrebancs que han fet que no sempre s'haja pogut realitzar un seguiment exhaustiu de molts dels personatges, a causa d'una banda, del silenci documental i, d'altra, de l'elevat grau d'homonímia constatat per a bona part de les famílies analitzades.

Dit això el treball s'ha estructurat en tres blocs dedicats a cadascun dels aspectes analitzats: social, econòmic i polític, si bé s'ha inclòs un primer apartat introductori a mode de contextualització geopolítica i jurídica de l'objecte d'estudi en l'àmbit territorial en el qual s'emmarca aquesta recerca. Amb aquest primer pas hem volgut ubicar a la noblesa d'aquestes contrades des del moment de l'annexió cristiana d'aquest espai sota sobirania castellana i la seua imbricació posterior en el marc del regne de València, on la configuració d'un marca administrativa diferenciada de la resta del territori i l'existència d'un precedent legislatiu previ a la incorporació d'aquestes terres a la Corona d'Aragó, van marcar algunes de les singularitats que van caracteritzar l'esdevenir de la societat d'aquestes comarques durant els segles medievals. Però, sens dubte, l'element que més va condicionar, i que per sí dóna sentit a bona part de les particularitats a nivell administratiu i jurídic que presenta aquest

---

<sup>27</sup> Així ho assenyalen historiadors com J. A. Sesma, C. Laliena i G. Navarro a una obra que recull diverses reflexions i treballs al voltant de la utilització de la prosopografia com a metodologia en la investigació medieval, SESMA MUÑOZ, J. Á, LALIENA CORBERA, C., i NAVARRO ESPINACH, G., "Prosopografía de las sociedades urbanas de Aragón durante los siglos XIV y XV. Un balance provisional", *La prosopografía como método de investigación sobre la Edad Media, Aragón en la Edad Media, Sesiones de trabajo*, Saragossa, 2006, pàg. 8. Altres treballs consultats al respecte de l'ús del mètode prosopogràfic en la Història són: NARBONA VIZCAINO, R., "El método prosopográfico...cit; MORENO MEYERHOF, P., "Prosopografía y Emblemática", *Emblemata. Revista Aragonesa de Emblemática*, núm. 16, 2010, pàg.. 155-182; DORRONZORO RAMÍREZ, P., "Los obispos durante el reinado de Alfonso VI: aproximación metodológica", *Estudios Medievales Hispánicos*, núm. I, 2012, pàg. 23-58.

territori, va ser la seua ubicació fronterera. Un factor aquest que va afectar de manera notable a la quotidianitat dels seus habitants i que, per tant, cal tenir present en l'estudi de qualsevol àmbit relacionat amb aquestes terres.

El primer dels tres blocs esmentats aborda d'una banda la composició i evolució del braç militar de la governació i d'altra la seua organització i estructuració interna. Així pel que fa al primer aspecte hem tractat d'identificar cadascuna de les famílies que van formar part de la noblesa, amb independència de la condició jeràrquica que gaudien dins del grup, seguint el criteri abans mencionat de la domiciliació en aquestes contrades. El propòsit, a més de delimitar l'objecte d'estudi, ha sigut conèixer l'evolució d'aquest estament al llarg de la centúria, principalment durant el període dels regnats de Joan II i Ferran el Catòlic. Així mateix hem incidit també en el seu origen i en les estratègies seguides per tal d'aconseguir gaudir del privilegi militar.

Per altra part, aquest primer capítol recull també una anàlisi del llinatge, entès com un dels elements definitoris de la noblesa pel que fa a les relacions socials i la seua estructura interna. Per la qual cosa s'ha prestat atenció a aspectes com el matrimoni, la descendència i també a altres relacionats amb les solidaritats verticals on es contempla el món dels serfs i servidors.

El següent aspecte tractat són les bases econòmiques, un altre dels pilars on la noblesa va sustentar la seua posició hegemònica respecte d'altres grups socials. En aquest sentit el primer punt d'aquest bloc es correspon amb la qüestió dels senyoriis. Així doncs, s'ha fet una aproximació al fenomen de la senyorialització en les comarques meridionals alacantines establint les connexions i singularitats que presenta aquest procés en relació a la resta del regne medieval de València. Seguidament abordem l'estudi dels senyoriis existents a la governació oriolana durant el segle XV centrant-nos en un primer moment en la seua tipologia jurisdiccional, els llinatges nobiliaris que els posseïren i en l'aparició de nous enclavaments senyoriais al llarg d'aquest període. Posteriorment s'inclou una aproximació tant als ingressos que generaven aquests senyoriis, focalitzant aquest element en el cas del senyoriu d'Elx i Crevillent, com a les dificultats financeres per les quals van travessar alguns d'ells a causa de la gestió dels seus titulars. Finalment tanquem aquest apartat fent referència

a la conflictivitat d'arrel econòmica que va tenir lloc entre els senyors de la zona, però també entre aquests i la mateixa monarquia o els governs dels municipis reials del territori.

Respecte a l'economia del grup social objecte de la nostra investigació hem de tenir en compte que no tots els membres de la noblesa van gaudir de la condició senyorial, per la qual cosa l'anàlisi de les finances senyorials representa només una part de la hisenda nobiliària. Aquest fet junt un altre element que es desprèn de la nostra investigació com va ser que molts pocs dels nobles assentats a la governació van aconseguir ser titulars d'un senyoriu, han fet necessari el tractament d'altres aspectes que ens permeteren obtenir una visió global de les fonts d'ingressos de la noblesa. Per aquest motiu hem dedicat un apartat a les explotacions agropecuàries que els nobles locals posseïen, i que van constituir la base de l'economia de la major part dels membres d'aquest estament, però al mateix temps analitzem altres activitats que van des de l'acció militar i el préstec fins el comerç, passant per l'ocupació d'oficis a l'administració, l'explotació d'infraestructures o les professions relacionades amb l'àmbit jurídic, àmbits que en alguns casos van exercir un paper complementari a la gestió de les possessions territorials, però que en altres van representar la principal font d'ingressos per a alguns individus.

L'últim bloc és on es recull el gruix de la investigació i el que dona títol a la tesi doctoral que ací presentem. Així, identificat de forma precisa qui formava part de la noblesa i després de conèixer l'estructura social, les relacions familiars i els interessos econòmics d'aquest grup, abordem l'estudi de la seua activitat política en la demarcació de la governació. En aquest sentit i tenint en compte les particularitats pròpies d'aquest territori a nivell administratiu encetem aquest apartat amb una anàlisi de la presència nobiliària a les institucions reials, tant a la Governació com a la Batllia General, enfocada no sols des del punt de vista de l'ocupació dels principals càrrecs per part dels nobles, sinó centrant-nos en l'ús i l'aprofitament que van fer d'aquests oficis, l'exercici dels quals va quedar condicionat molt sovint pels interessos particulars de qui els ocupaven. Aquests aspectes també són tractats en l'àmbit del poder municipal, on la presència nobiliària als òrgans de govern de les principals

localitats de reialenc, Oriola i Alacant, va representar un dels casos més significatius de la participació dels membres d'aquest estament a les institucions municipals, no ja del regne de València sinó fins i tot a nivell de tota la Corona d'Aragó. Així doncs, hem focalitzat la nostra tasca en els mecanismes d'accés als càrrecs municipals i en els oficis que van gaudir d'un major poder en aquesta època com van ser el de justícia i jurats, sense deixar de banda els interessos i beneficis que movien a intentar ocupar-los i les relacions entre la noblesa i els altres agents que participaven en el govern local.

Però a més a més, dins l'àmbit polític hem d'assenyalar que hem prestat una especial atenció a les bandositats que van tenir lloc durant el període estudiat i a les estratègies utilitzades per les faccions rivals, encapçalades pels principals llinatges nobiliaris, per tal de fer-se amb el control polític del territori i que van afectar tant a les institucions municipals com a les reials. Aquesta conflictivitat nobiliària, que va desembocar en més d'una ocasió en l'ús de la violència, va marcar l'esdevenir polític de la governació durant les dècades finals de l'edat mitjana i va servir de pretext a la monarquia tant per a exercir un major intervencionisme a nivell dels òrgans locals, com per a subjectar a una noblesa que havia posat en perill l'estabilitat del territori a través de les seues disputes particulars.

Així mateix, hem de precisar que la nostra anàlisi s'ha focalitzat principalment en els casos d'Oriola i Alacant. Les raons són per una banda, perquè la noblesa de la governació es va concentrar principalment en aquestes poblacions amb tot el que això va comportar a nivell polític, econòmic i social, i són a més les seues, principalment la ciutat oriolana, de les institucions reials. Aquest darrer aspecte junt a la implantació durant el període d'estudi del regiment d'insaculació, fa que aquestes localitats esdevinguen l'escenari principal en el desenvolupament del joc polític de la noblesa d'aquestes contrades a finals de l'edat mitjana, manifestant-se en elles, de forma més evident i amb major intensitat les tensions derivades del control de les institucions, tant locals com reials. Una conflictivitat de caire polític en la que la noblesa, com a cim de les societats locals, va tenir un paper protagonista i en les que també van estar presents aspectes de tipus econòmic i altres derivats de la pròpia evolució social de l'estament.

Amb l'anàlisi dels aspectes abans mencionats considerem que abordem els trets més significatius d'un grup tant heterogeni com la noblesa amb el propòsit d'oferir una visió de conjunt d'aquest grup en un espai com la frontera sud del regne de València. Tanmateix hem d'assenyalar que, tot i aquest objectiu, és cert que hem deixat de banda el tractament d'alguns elements com els aspectes relacionats amb la cultura nobiliària. La raó no és altra que la manca de documentació al respecte, un fet aquest que també ha afectat altres apartats, sobretot el que es focalitza en les bases econòmiques. En relació amb aquest assumpte la manca de fonts específiques i l'existència de treballs sobre les dades existents no aconsellaven ni era possible en la major part dels casos, endinsar-se en un treball analític i detallat dels ingressos i les despeses, de fet aquest no era el nostre principal propòsit, per la qual cosa el tractament de la realitat econòmica ha estat condicionat per l'objectiu fonamental d'aquesta investigació que té un caràcter més polític i social. En línia amb aquest assumpte som conscients que alguns aspectes han pogut quedar una mica difuminats o desdibuixats, com per exemple la participació militar a les campanyes reials o la faceta eclesiàstica del grup analitzat, però el cert és que abordar de forma detallada aquests elements superava de llarg el nostre propòsit inicial i haguera requerit la consulta d'un volum important de documentació a banda de la utilitzada en aquesta investigació.

Així doncs, prenent com a objectiu general l'anàlisi de la realitat política, i tenint en compte les carències abans esmentades, el present treball ha pretès oferir una visió global de la noblesa, entenent aquesta accepció en el seu sentit ampli. Tanmateix la investigació portada a terme ha posat de manifest la realitat d'aquest grup social en aquestes terres, el qual estava format quasi de forma exclusiva per individus situats en els esglaons més baixos de l'estament. Per tant el que ací presentem és en gran part un estudi sobre la baixa noblesa, sobre cavallers i gentilhòmens, un segment poblacional que en general es va situar socialment a cavall entre els grans nobles i els sectors més acomodats de les ciutats i viles. Aquest aspecte fa que ens trobem davant un ampli ventall de situacions, circumstàncies i comportaments que es deriven de la particular concepció de la seua condició estamental i de la realitat econòmica, social i política que vivien.

**1.2.-Fonts documentals.**

AMO-Archivo Municipal de Orihuela.

*Actes Capitulars*

Reg. A 20 (1427-1428, 1430)

Reg. A 22 (1435, 1458)

Reg. A 25 (1443, 1445)

Reg. A 26 (1444, 1451, 1462)

Reg. A 27 (1446-1447)

Reg. A 28 (1448-1449)

Reg. A 29 (1451-1459)

Reg. A 30 (1455-1457, 1489)

Reg. A 31 (1460, 1461, 1463, 1464)

Reg. A 32 (1474, 1485, 1489)

Reg. A 33 (1482, 1484)

Reg. A 34 (1490-1492)

Reg. A 35 (1493-1494)

Reg. A 36 (1498-1499)

Reg. A 37b (1509-1510)

Reg. A 38 (1511-1512)

Reg. A 39 (1513-1515)

Reg. A 39a (1516-1517)

Reg. A 39b (1518)

Reg. A 39c (1519)

*Correspondència*

Reg. D 1 (1412-1675)

*Cartes i provisions*

Reg. D 2.024 (1319-1480)

Reg. D 2.030 (1416-1507)

Reg. D 2.033 (1430-1688)

Reg. D 2.030b (1456-1505)

*Comptes de clavaria*

Reg. D 909 (1467, 1477, 1487)

*Consignacions dels arrendaments de les cises*

Reg. D 1.034 (Segle XV)

Reg. D 1.043 (1484-1503)

Reg. D. 702 (1513, 1549-1550)

*Processos de síndic*

Reg. D 2.208 (1435-1525)

Reg. D 2.209 (1459-1460)

Reg. D 2.210 (1504-1593)

*Manifests de cavallers i graduacions*

Reg. D 2.279 (1503-1521)

Reg. D 339 (1506-1520)

AHO-Archivo Histórico de Orihuela

*Protocols notarial*

Reg. 1, Jaume Liminyana (1408-1482)

Reg. 2, Jaume Liminyana (1448)

Reg. 3, Jaume Liminyana (1448)

Reg. 5, Jaume Liminyana (1451)

Reg. 6, Jaume Liminyana (1456)

Reg. 7, Jaume Liminyana (1458)

Reg. 8, Jaume Liminyana (1459)

Reg. 9, Jaume Liminyana (1465)

Reg. 10, Jaume Liminyana (1466)

Reg. 12, Pere Volpellers (1447)

Reg. 14, Pere Volpellers (1449, 1462)

Reg. 15, Nicolás Rodrigo (1438-1439)

Reg. 16, Nicolás Rodrigo (1445)



- Reg. 18, Jaume Durà (1473)  
Reg. 19, Vidal Rotlà, (1487)  
Reg. 20, Salvador de Loazes (1492)  
Reg. 21, Salvador de Loazes (1494)  
Reg. 23, Salvador de Loazes (1499)  
Reg. 25, Salvador de Loazes (1502)  
Reg. 26, Salvador de Loazes (1505)  
Reg. 27, Salvador de Loazes (1507)  
Reg. 28, Salvador de Loazes (1508)  
Reg. 29, Salvador de Loazes (1509)  
Reg. 31, Salvador de Loazes (1516)  
Reg. 32, Salvador de Loazes (1517)  
Reg. 34, Miquel Monblanch (1494)  
Reg. 35, Miquel Monblanch (1496)  
Reg. 37, Miquel Monlanch (1497)  
Reg. 39, Miquel Monblanch (1500)  
Reg. 40, Miquel Monblanch (1502)  
Reg. 41, Miquel Monblanch (1505)  
Reg. 43, Jaume Monblanch (1496)  
Reg. 45, Jaume Rubes (1511, 1512, 1515)  
Reg. 46, Jaume Rubes (1513)  
Reg. 47, Jaume Rubes (1514)  
Reg. 48, Jaume Rubes (1515)  
Reg. 49, Francesc Vives (1513)  
Reg. 131, Jaume Rubes (1512, 1518)

AHME-Arxiu Històric Municipal d'Elx

*Actes Capitulars*

- Reg. A 14 (1450-1455)  
Reg. A 15 (1455-1459)  
Reg. A 16 (1460-1466)  
Reg. A 17 (1481-1482)

Reg. A 18 (1487-1488)

Reg. A 19 (1488-1491)

Reg. A 20 (1493-1495)

*Protocols notarial*

Reg. 1, Lluís Palau (1463)

Reg. 2, Lluís Palau (1467)

Reg. 3, Bartolomé Quexans (1472-1477)

Reg. 4, Bartolomé Quexans (1472-1474)

Reg. 5, Bartolomé Quexans (1480)

Reg. 6, Bartolomé Quexans (1478-1480)

Reg. 7, Bartolomé Quexans (1481)

Reg. 8, Jaime Liminyana (1483-1485)

Reg. 9, Juan Quexans (1480-1481)

Reg. 10, Jaime Liminyana (1486-1487)

Reg. 11, Joan de Soria (1495-1499)

Reg. 12, Bertomeu Despuig (1497-1499)

Reg. 80, Bertomeu Despuig (1504-1507)

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

AMV-Arxiu Municipal de València

*Processos de Corts*

Reg. YY-17

Reg. YY-22

Reg. YY-23

Reg. YY-24

Reg. YY-25

ARV-Arxiu del Regne de València

*Reial Cancelleria*

Reg. 40 (*Communium Valentiae* Alfons V, 1425-1430)

Reg. 51 (*Communium Valentiae* Alfons V, 1443-1449)

- Reg. 54 (*Communium Valentiae* Alfons V, 1451-1455)  
Reg. 55 (*Communium Valentiae* Alfons V, 1452-1458)  
Reg. 57 (*Communium Valentiae* Alfons V, 1454-1456)  
Reg. 87 (*Communium Valentiae* Joan II, 1458-1459)  
Reg. 88 (*Communium Valentiae* Joan II, 1458-1459)  
Reg. 89 (*Communium Valentiae* Joan II, 1458-1460)  
Reg. 90 (*Communium Valentiae* Joan II, 1459-1468)  
Reg. 91 (*Communium Valentiae* Joan II, 1459-1460)  
Reg. 92 (*Communium Valentiae* Joan II, 1459-1460)  
Reg. 93 (*Communium Valentiae* Joan II, 1459-1461)  
Reg. 94 (*Communium Valentiae* Joan II, 1459-1462)  
Reg. 95 (*Communium Valentiae* Joan II, 1460-1462)  
Reg. 96 (*Communium Valentiae* Joan II, 1460-1462)  
Reg. 97 (*Communium Valentiae* Joan II, 1461-1464)  
Reg. 98 (*Communium Valentiae* Joan II, 1462-1464)  
Reg. 99 (*Communium Valentiae* Joan II, 1462-1465)  
Reg. 100 (*Communium Valentiae* Joan II, 1464-1466)  
Reg. 101 (*Communium Valentiae* Joan II, 1466-1468)  
Reg. 102 (*Communium Valentiae* Joan II, 1466-1469)  
Reg. 103 (*Communium Valentiae* Joan II, 1466-1470)  
Reg. 104 (*Communium Valentiae* Joan II, 1468-1470)  
Reg. 105 (*Communium Valentiae* Joan II, 1468-1470)  
Reg. 106 (*Communium Valentiae* Joan II, 1470-1471)  
Reg. 107 (*Communium Valentiae* Joan II, 1470-1476)  
Reg. 108 (*Communium Valentiae* Joan II, 1470-1471)  
Reg. 109 (*Communium Valentiae* Joan II, 1471-1478)  
Reg. 110 (*Communium Valentiae* Joan II, 1471-1478)  
Reg. 111 (*Communium Valentiae* Joan II, 1474-1477)  
Reg. 112 (*Communium Valentiae* Joan II, 1475-1478)  
Reg. 113 (*Communium Valentiae* Joan II, 1477-1479)  
Reg. 114 (*Communium Valentiae* Joan II, 1477-1479)  
Reg. 115 (*Communium Lugartenentiae* reina Joana, 1462-1467)  
Reg. 116 (*Communium Lugartenentiae* reina Joana, 1462-1466)

- Reg. 117 (*Communium Lugartenentiae* reina Joana, 1462-1466)
- Reg. 118 (*Communium Lugartenentiae* reina Joana, 1463)
- Reg. 119 (*Communium Lugartenentiae* D. Pedro de Urrea, 1463-1465)
- Reg. 120 (*Communium Lugartenentiae* D. Pedro de Urrea, Infant Enric, 1463-1478)
- Reg. 121 (*Communium Lugartenentiae* D. Pedro de Urrea, Infant Enric, reina Joana, 1463-1478)
- Reg. 122 (*Communium Lugartenentiae* reina Joana, Lluís Despuig, 1465-1475)
- Reg. 123 (*Communium Lugartenentiae* reina Joana, Lluís Despuig, Infant Enric, 1465, 1473, 1478)
- Reg. 124 (*Communium Lugartenentiae* reina Joana, Infant Enric, 1465, 1478)
- Reg. 125 (Coronació rei Joan II a Catalunya, 1460, 1475)
- Reg. 126 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1479-1481)
- Reg. 127 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1479-1481)
- Reg. 128 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1480-1483)
- Reg. 129 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1481)
- Reg. 130 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1481-1482)
- Reg. 131 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1482-1484)
- Reg. 132 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1484-1486)
- Reg. 133 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1485-1487)
- Reg. 134 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1486-1488)
- Reg. 135 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1487-1491)
- Reg. 136 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1490-1493)
- Reg. 137 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1493-1495)
- Reg. 138 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1495-1500)
- Reg. 139 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1495-1503)
- Reg. 140 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1499-1502)
- Reg. 141 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1499-1506)
- Reg. 142 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1501-1506)
- Reg. 143 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1505-1510)
- Reg. 144 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1508-1513)
- Reg. 145 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1513-1515)
- Reg. 146 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1513-1515)
- Reg. 147 (*Communium Valentiae* Ferran II, 1513-1515)
- Reg. 148 (*Communium Lugartenentiae* Joan de Lanuça, 1492-1493)

- Reg. 149 (*Communium Lugartenentiae* Joan de Lanuça, 1493)  
Reg. 150 (*Communium Lugartenentiae* Joan de Lanuça, 1493)  
Reg. 151 (*Communium Lugartenentiae* Infant Enric, 1496-1497)  
Reg. 152 (*Communium Lugartenentiae* Infant Enric, 1496-1498)  
Reg. 153 (*Communium Lugartenentiae* Infant Enric, 1496-1498)  
Reg. 154 (*Communium Lugartenentiae* Infant Enric, 1497-1498)  
Reg. 155 (*Communium Lugartenentiae* Infant Enric, 1497-1498)  
Reg. 156 (*Communium Lugartenentiae* D. Joana, 1501-1502)  
Reg. 157 (*Communium Lugartenentiae* D. Joana, 1501-1502)  
Reg. 158 (*Communium Lugartenentiae* D. Joana, 1502-1503)  
Reg. 159 (*Communium Lugartenentiae* D. Joana, 1503-1504)  
Reg. 160 (*Communium Lugartenentiae* D. Joana, 1504-1505)  
Reg. 161 (*Communium Lugartenentiae* D. Joana, 1505)  
Reg. 162 (*Communium Lugartenentiae* Lluís de Cabanyelles, 1506-1510)  
Reg. 163 (*Communium Lugartenentiae* Germana de Foix, 1507)  
Reg. 164 (*Communium Lugartenentiae* Lluís de Cabanyelles, 1510-1513)  
Reg. 165 (*Communium Lugartenentiae* Lluís de Cabanyelles, 1513-1515)  
Reg. 231 (*Curiae Valentiae* Alfons V, 1419-1431)  
Reg. 232 (*Curiae Valentiae* Alfons V, 1419-1431)  
Reg. 233 (*Curiae Valentiae* Alfons V, 1425-1434)  
Reg. 234 (*Curiae Valentiae* Alfons V, *Lugartenentiae* Joan de Navarra 1429-1446)  
Reg. 235 (*Curiae Valentiae* Alfons V, *Lugartenentiae* Joan de Navarra 1431-1435)  
Reg. 236 (*Curiae Valentiae* Alfons V, *Lugartenentiae* Joan de Navarra 1436-1439)  
Reg. 237 (*Curiae Valentiae* *Lugartenentiae* Joan de Navarra 1448-1449)  
Reg. 238 (*Curiae Valentiae* Joan II, 1458-1466)  
Reg. 239 (*Curiae Valentiae* Joan II, 1459-1462)  
Reg. 240 (*Curiae Valentiae* Joan II, 1461-1479)  
Reg. 241 (*Curiae Valentiae* Joan II, 1462-1465)  
Reg. 242 (*Curiae Valentiae* Joan II, 1463-1465)  
Reg. 243 (*Curiae Valentiae* Joan II, 1464-1468)  
Reg. 244 (*Curiae Valentiae* Joan II, 1466-1475)  
Reg. 245 (*Curiae Valentiae* Ferran II, 1483-1502)  
Reg. 246 (*Curiae Valentiae* Ferran II, 1496-1514)

- Reg. 247 (*Curiae Valentiae* Ferran II, 1512-1515)
- Reg. 248 (*Curiae Valentiae Lugartenentiae* Joan de Lanuça, 1492-1493)
- Reg. 249 (*Curiae Valentiae Lugartenentiae* Lluís de Cabanyelles, 1505-1516)
- Reg. 258 (*Diversorum Valentiae* Alfons V, 1449-1458)
- Reg. 259 (*Diversorum Valentiae* Alfons V, 1455-1457)
- Reg. 260 (*Diversorum Valentiae Lugartenentiae* reina Maria, 1440-1445)
- Reg. 261 (*Diversorum Valentiae Lugartenentiae* reina Maria, 1441-1445)
- Reg. 269 (*Diversorum Valentiae Lugartenentiae* Joan de Navarra, 1446)
- Reg. 270 (*Diversorum Valentiae Lugartenentiae* Joan de Navarra, 1446)
- Reg. 271 (*Diversorum Valentiae Lugartenentiae* Joan de Navarra, 1446-1447)
- Reg. 272 (*Diversorum Valentiae Lugartenentiae* Joan de Navarra, 1448-1456)
- Reg. 273 (*Diversorum Valentiae Lugartenentiae* Joan de Navarra, 1453)
- Reg. 274 (*Diversorum Valentiae Lugartenentiae* Joan de Navarra, 1456-1458)
- Reg. 275 (*Diversorum Valentiae Lugartenentiae* Joan de Navarra, 1454-1456)
- Reg. 276 (*Diversorum Valentiae Lugartenentiae* Joan de Navarra, 1455-1458)
- Reg. 277 (*Diversorum Valentiae Lugartenentiae* Joan de Navarra, 1456-1458)
- Reg. 278 (*Diversorum Valentiae Lugartenentiae* Joan de Navarra, 1456-1457)
- Reg. 279 (*Diversorum Valentiae Lugartenentiae* Joan de Navarra, 1457-1458)
- Reg. 280 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1458-1459)
- Reg. 281 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1458-1459, 1466)
- Reg. 282 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1458-1468)
- Reg. 283 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1459-1460)
- Reg. 284 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1459-1461)
- Reg. 285 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1459-1578)
- Reg. 286 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1460-1464)
- Reg. 287 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1461-1469)
- Reg. 288 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1463-1467)
- Reg. 289 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1463-1469)
- Reg. 290 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1464-1468)
- Reg. 291 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1467-1470)
- Reg. 292 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1467-1470)
- Reg. 293 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1470-1471)
- Reg. 294 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1471-1478)

- Reg. 295 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1474-1475)  
Reg. 296 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1474-1477)  
Reg. 297 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1476-1478)  
Reg. 298 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1477-1479)  
Reg. 299 (*Diversorum Valentiae* Joan II, 1478-1479)  
Reg. 300 (*Diversorum Lugartenentiae* Pedro de Urrea, Lluís Despuig, 1463-1474)  
Reg. 301 (*Diversorum Lugartenentiae* Pedro de Urrea, Lluís Despuig, 1464-1478)  
Reg. 302 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1479)  
Reg. 303 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1479-1480)  
Reg. 304 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1480-1481)  
Reg. 305 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1481-1483)  
Reg. 306 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1483-1485)  
Reg. 307 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1485-1488)  
Reg. 308 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1488-1491)  
Reg. 309 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1488-1496)  
Reg. 310 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1495-1500)  
Reg. 311 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1499-1502)  
Reg. 312 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1503-1507)  
Reg. 313 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1507-1510)  
Reg. 314 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1510-1513)  
Reg. 315 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1512-1515)  
Reg. 316 (*Diversorum Valentiae* Ferran II, 1514-1515)  
Reg. 317 (*Diversorum Lugartenentiae* Joan de Lanuça, 1492-1493)  
Reg. 318 (*Diversorum Lugartenentiae* D. Joana, 1502-1505)  
Reg. 393 (*Gratiarum* Alfons V, 1419-1429)  
Reg. 394 (*Gratiarum* Alfons V, 1424-1430)  
Reg. 395 (*Gratiarum* Alfons V, 1451-1458)  
Reg. 396 (*Gratiarum* Joan II, 1459-1478)  
Reg. 400 (*Itinerum* Joan II, 1460-1463)  
Reg. 401 (*Itinerum* Joan II, 1463-1466)  
Reg. 402 (*Itinerum* Joan II, 1465)  
Reg. 403 (*Itinerum* Joan II, 1465-1466)  
Reg. 404 (*Itinerum* Joan II, 1465-1474)

- Reg. 405 (*Itinerum* Joan II, 1466)  
Reg. 406 (*Itinerum* Joan II, 1467-1468)  
Reg. 407 (*Itinerum* Joan II, 1468)  
Reg. 408 (*Itinerum* Joan II, 1468)  
Reg. 409 (*Itinerum* Joan II, 1469)  
Reg. 410 (*Itinerum* Joan II, 1471-1472)  
Reg. 411 (*Itinerum* reina Joana, 1461-1464)  
Reg. 412 (*Itinerum Lugartenentiae* Infant Enric, 1478-1479)  
Reg. 417 (*Officialum* Alfons V, 1416-1440)  
Reg. 418 (*Officialum* Alfons V, 1416-1432)  
Reg. 419 (*Officialum* Alfons V, 1444-1454)  
Reg. 420 (*Officialum* Alfons V, 1454-1458)  
Reg. 421 (*Officialum* Joan II, 1458-1471)  
Reg. 422 (*Officialum* Joan II, 1458-1478)  
Reg. 423 (*Officialum* Ferran II, 1479-1484)  
Reg. 424 (*Officialum* Ferran II, 1484-1513)  
Reg. 425 (*Officialum* Ferran II, 1513-1515)  
Reg. 426 (*Officialum* Ferran II, Joan de Lanuça, 1492-1493)  
Reg. 457 (*Peccuniae* Joan II, 1458-1471)  
Reg. 458 (*Peccuniae* Joan II, 1466-1478)  
Reg. 465 (*Sentenciarum* Joan II, 1459-1477)  
Reg. 466 (*Sentenciarum* Joan II, 1459-1477)  
Reg. 467 (*Sentenciarum Lugartenentiae* reina Joana, Infant Enric, 1465-1478)  
Reg. 468 (*Sentenciarum* Ferran II, *Lugartenentiae* Joan de Lanuça, 1492-1493)  
Reg. 469 (*Sentenciarum* Ferran II, *Lugartenentiae* Infant Enric, 1496-1498)  
Reg. 470 (*Sentenciarum* Ferran II, *Lugartenentiae* D. Joana, 1501-1505)  
Reg. 495 (Jurisdiccions de certs barons, S.XIV-1498)  
Reg. 496 (Jurisdiccions de certs barons, S. XIV-1498)  
Reg. 504 (Processos de Parlament 1463-1465)  
Reg. 505 (Processos de Parlament 1463-1465)  
Reg. 506 (Processos de Parlament 1463-1475)  
Reg. 512 (Processos de Corts 1436-1438)  
Reg. 513 (Processos de Corts 1483-1489)



- Reg. 514 (Processos de Corts 1510)
- Reg. 514 bis (Processos de Corts 1510-1519)
- Reg. 514 ter. (Processos de Corts 1510)
- Reg. 514 quart (Processos de Corts 1510)
- Reg. 611 (Títols i alienacions del reial patrimoni, S. XIII-XVI)
- Reg. 612 (Títols i alienacions del reial patrimoni, S. XIII-XVI)
- Reg. 613 (Títols i alienacions del reial patrimoni, S. XIII-XVI)
- Reg. 614 (Títols i alienacions del reial patrimoni, S. XIII-XVI)
- Reg. 650 (Actes del braç militar, 1488-1510)
- Reg. 652 (Tatxa del braç militar, 1490)
- Reg. 653 (Convocatòries de Corts)
- Reg. 657 (Jurisdiccions de barons)
- Reg. 669 (Matrícula de nobles i cavallers, 1511-1700)

*Mestre racional*

- Reg. 4.560
- Reg. 4.561
- Reg. 4.562
- Reg. 4.563
- Reg. 4.564
- Reg. 4.565
- Reg. 4.566
- Reg. 4.567
- Reg. 4.568
- Reg. 4.569bis
- Reg. 4.570
- Reg. 4.571
- Reg. 4.572
- Reg. 4.573
- Reg. 4.575
- Reg. 4.576
- Reg. 4.577
- Reg. 4.578



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

Reg. 4.579  
Reg. 9.715  
Reg. 9.716  
Reg. 9.717  
Reg. 9.718  
Reg. 9.719  
Reg. 9.856  
Reg. 9.858  
Reg. 10.222  
Reg. 10.871

*Generalitat*

Reg. 2.109  
Reg. 2.110

*Vària*

Reg. Lligalls, caixa, 2, núm. 11



ACA-Arxiu de la Corona d'Aragó

*Reial Cancelleria*

Reg. 3.393 (*Diversorum sigilli secreti 1, 1474-1478*)  
Reg. 3.394 (*Diversorum sigilli secreti 2, 1476-1479*)  
Reg. 3.394bis (*Diversorum sigilli secreti Valencie 1, 1474-1479*)  
Reg. 3.537 (*Comune sigilli secreti 1, 1488-1500*)  
Reg. 3.605 (*Curie sigilli secreti 1, 1479-1482*)  
Reg. 3.606 (*Curie sigilli secreti 2, 1479-1495*)  
Reg. 3.607 (*Curie sigilli secreti 3, 1495-1496*)  
Reg. 3.608 (*Curie sigilli secreti 4, 1482-1484*)  
Reg. 3.609 (*Curie sigilli secreti 5, 1485-1488*)  
Reg. 3.610 (*Curie sigilli secreti 6, 1488-1494*)  
Reg. 3.611 (*Curie sigilli secreti 7, 1493-1497*)  
Reg. 3.612 (*Curie sigilli secreti 8, 1497-1499*)

- Reg. 3.613 (*Curie sigilli secreti 9, 1484-1485*)  
Reg. 3.614 (*Curie sigilli secreti 10, 1495-1503*)  
Reg. 3.563 (*Diversorum sigilli secreti Valencie 3, 1479-1490*)  
Reg. 3.564bis (*Diversorum sigilli secreti 4bis, 1483-1486*)  
Reg. 3.568 (*Diversorum sigilli secreti Valencie et Cathalonie et Insularum 8, 1490-1496*)  
Reg. 3.571bis (*Diversorum sigilli secreti Valencie 11bis, 1487-1493*)  
Reg. 3.572 (*Diversorum sigilli secreti Valencie et Cathalonie et Insularum 12, 1493-1499*)  
Reg. 3.575 (*Diversorum sigilli secreti 15, 1495-1509*)  
Reg. 3.576 (*Diversorum sigilli secreti Valenci, Aragonum et Cathalonie et Insularum, 16, 1497-1500*)  
Reg. 3.577 (*Diversorum sigilli secreti 17, 1499-1509*)  
Reg. 3.578 (*Diversorum sigilli secreti 18, 1500-1503*)  
Reg. 3.579 (*Diversorum sigilli secreti 19, 1503-1507*)  
Reg. 3.580 (*Diversorum sigilli secreti 20, 1507-1510*)  
Reg. 3.581 (*Diversorum sigilli secreti 21, 1509-1512*)  
Reg. 3.582 (*Diversorum sigilli secreti 22, 1510-1515*)  
Reg. 3.583 (*Diversorum sigilli secreti 23, 1512-1514*)  
Reg. 3.584 (*Diversorum sigilli secreti 24, 1513-1514*)  
Reg. 3.585 (*Diversorum sigilli secreti 25, 1514-1515*)  
Reg. 3.632 (*Itinerum 1, 1479*)  
Reg. 3.633 (*Itinerum 2, 1479*)  
Reg. 3.634 (*Itinerum 3, 1479-1484*)  
Reg. 3.635 (*Itinerum 4, 1479-1480*)  
Reg. 3.636 (*Itinerum 5, 1480-1481*)  
Reg. 3.637 (*Itinerum 6, 1481-1484*)  
Reg. 3.638 (*Itinerum 7, 1481-1482*)  
Reg. 3.639 (*Itinerum 8, 1483-1484*)  
Reg. 3.640 (*Itinerum 9, 1483-1485*)  
Reg. 3.641 (*Itinerum 10, 1484-1486*)  
Reg. 3.642 (*Itinerum 11, 1486-1489*)  
Reg. 3.643 (*Itinerum 12, 1487-1489*)  
Reg. 3.644 (*Itinerum 13, 1488-1489*)  
Reg. 3.645 (*Itinerum 14, 1488-1490*)

- Reg. 3.646 (*Itinerum* 15, 1489-1491)  
Reg. 3.647 (*Itinerum* 16, 1489-1494)  
Reg. 3.648 (*Itinerum* 17, 1490-1493)  
Reg. 3.649 (*Itinerum* 18, 1491-1493)  
Reg. 3.650 (*Itinerum* 19, 1492-1496)  
Reg. 3.651 (*Itinerum* 20, 1493-1503)  
Reg. 3.652 (*Itinerum* 21, 1493-1497)  
Reg. 3.653 (*Itinerum* 22, 1495-1496)  
Reg. 3.654 (*Itinerum* 23, 1496-1498)  
Reg. 3.655 (*Itinerum* 24, 1498-1505)  
Reg. 3.656 (*Itinerum* 25, 1502-1507)  
Reg. 3.657 (*Itinerum* 26, 1506-1507)  
Reg. 3.658 (*Itinerum* 27, 1506-1510)  
Reg. 3.659 (*Itinerum* 28, 1507-1512)  
Reg. 3.660 (*Itinerum* 29, 1511-1515)  
Reg. 3.661 (*Itinerum* 30, 1512-1515)  
Reg. 3.662 (*Itinerum* 31, 1515)  
Reg. 3.663 (*Itinerum sigilli secreti* 1, 1480-1487)  
Reg. 3.665 (*Itinerum sigilli secreti* 3, 1486-1490)  
Reg. 3.666 (*Itinerum sigilli secreti* 4, 1490-1496)  
Reg. 3.667 (*Itinerum sigilli secreti* 5, 1491-1492)  
Reg. 3.668 (*Itinerum sigilli secreti* 6, 1493-1497)  
Reg. 3.669 (*Itinerum sigilli secreti* 7, 1495-1503)  
Reg. 3.670 (*Itinerum sigilli secreti* 8, 1502-1506)  
Reg. 3.671 (*Itinerum sigilli secreti* 9, 1506-1510)  
Reg. 3.672 (*Itinerum sigilli secreti* 10, 1506-1512)  
Reg. 3.673 (*Itinerum sigilli secreti* 11, 1507-1510)  
Reg. 3.674 (*Itinerum sigilli secreti* 12, 1508-1511)  
Reg. 3.675 (*Itinerum sigilli secreti* 13, 1510-1514)  
Reg. 3.676 (*Itinerum sigilli secreti* 14, 1511-1513)  
Reg. 3.677 (*Itinerum sigilli secreti* 15, 1512-1516)  
Reg. 3.678 (*Itinerum sigilli secreti* 16, 1514-1517)

AHNSN-Archivo Histórico Nacional, Sección Nobleza

*Osuna*

Caixa 638

Caixa 641

Caixa 642

Caixa 643

Caixa 645

Caixa 646

Caixa 647

Caixa 649

Caixa 651

Caixa 652

Caixa 657

Caixa 660

Caixa 664

Caixa 665

Caixa 668

Caixa 681

Caixa 741

Caixa 742

Caixa 748

Caixa 792

Caixa 958

Caixa 1.932

Caixa 1.933

Caixa 3.444

Carpeta 34

Carpeta 116

Carpeta 123

Carpeta 124

Carpeta 125

Carpeta 126

Carpeta 127



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

Carpeta 128

Carpeta 130

Carpeta 132

Carpeta 137

Carpeta 145

Carpeta 147

Carpeta 165

Carpeta 231

Carpeta 536

*Fernan Núñez*

Caixa 2

Caixa 19

Caixa 20

Caixa 21

Caixa 25

Caixa 157

Caixa 171

Caixa 194

Caixa 195

Caixa 253

Caixa 419

Caixa 426

Caixa 1.384

Caixa 2.064

Caixa 2.132

*Baena*

Caixa 5

Caixa 154

Caixa 165

Caixa 166



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

Caixa 186

Caixa 246

Caixa 273

Caixa 291

Caixa 293

Caixa 338

Caixa 356



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

## 2.-UNA NOBLESA DE FRONTERA.

A començaments del segle XVII va veure la llum l'obra *Libre de tots los actes, letres, privilegis y altres qualsevol provisions del Consell d'Oriola*, encarregada per les autoritats oriolanes al notari Antoni Almúnia<sup>28</sup>. El treball en qüestió tenia com objectiu fonamental la confecció d'un índex que permetera la localització del material administratiu que es trobava a l'arxiu del Consell oriolà. Tanmateix aquest no era l'únic propòsit del llibre, el qual cronològicament abraçava la documentació compresa entre 1265 fins 1620, sinó que el seu autor, a més, pretenia que servira de font documental per a aquells que, pertanyent a un dels llinatges militars de la ciutat, hagueren de justificar davant els tribunals l'esmentada condició<sup>29</sup>: "*per a mostrar com són descendents de militars sinó una antiquíssima possessió de estar en motiu de cavallers y descendents de tals, poden molt bé per los actes del present llibre tenir vestigi y prova bastantíssima de privilegis de militars a cascú conforme li tocara*".

En línia amb aquest aspecte, Almúnia ens proporciona de manera clarivalent, en la introducció de la seua obra, alguns trets que van caracteritzar el conjunt de membres de l'estament militar que durant els darrers segles medievals s'havia conformat a la capital de la governació oriolana, quan va afirmar que: "*A primerament se ha de considerar que la present ciutat d'Oriola [...] és estada y és la terra més cavallerosa y de més diversitat de linatges de cavallers que ciutat se atrobarà en Espanya de son tamany*"<sup>30</sup>.

Més enllà de les exageracions pròpies del discurs de l'autor, el cert és que aquesta sentència ens remarca un fet destacable dins la configuració de la noblesa oriolana, i per extensió de la governació, quan ens parla de la diversitat de llinatges existents. És ben cert que aquesta frase d'Almunia fa referència per una banda a la

---

<sup>28</sup> ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes, letres, privilegis y altres qualsevol provisions del Consell d'Oriola*, edició a càrrec d'Antoni Mas i Miralles, València, 2008.

<sup>29</sup> *Ídem*, pàg. 39.

<sup>30</sup> *Ídem*, pàg. 38 i 39.



quantitat de famílies que durant la seua època es podien considerar que formaven part de l'estament nobiliari de localitat, però, per altra, també es pot interpretar des del punt de vista de l'origen o la seua procedència. Un aspecte aquest que hem de tenir present en l'estudi de l'estament militar del migjorn valencià pel seu esdevenir polític i poblacional durant les primeres dècades de l'annexió cristiana del territori, ja que des de mitjans del segle XIII i, en tant sols cinquanta anys, les terres que més tard s'anomenaran de la governació d'Oriola, van passar del poder musulmà al de la Corona d'Aragó, després d'un interval de dominació castellana.

Finalment aquest mateix autor també apunta un altre factor que hem de tenir en compte per a l'estudi de la noblesa i de tota la societat d'aquestes terres durant la baixa edat mitjana. Aquest no és altre que la frontera: “ *Perquè consta per los dits actes que aquesta ciutat és estada la més combatuda de enemichs que ninguna ciutat, vila ni loch de tot lo regne, perquè, essent com és lo cap de dit regne de València y amollona ab Castella, ha tengut grandíssimes guerres ab los castellans y ha patit molts robos, cativeris y naufragis*<sup>31</sup> .

En aquest sentit hem d'assenyalar que la posició geopolítica del territori va condicionar, des dels primers moments de l'annexió cristiana, l'esdevenir d'aquestes terres, la qual cosa es va traduir, per una banda, en les polítiques reials encaminades a la defensa del territori i, d'altra, en la conformació d'una societat fortament militaritzada, on els nobles trobaran i desenvoluparan una de les seues principals raons de ser la funció militar.

Així doncs, hem considerat necessari iniciar l'exposició la present investigació fent un petit capítol introductori, on abordem el context polític i legal en el qual es van moure els membres de l'estament militar, per tal de poder comprendre millor la seua evolució posterior en els darrers anys de la baixa edat mitjana i, al temps, plasmar la transcendència de l'element fronterer, prenent aquest com un factor que hem de tenir present en tot moment.

---

<sup>31</sup> *Ídem*, pàg. 38.

**El regne de València en el segle XV**



## 2.1.-La imbricació de l'estament militar en el marc polític i legislatiu.

La particular evolució política i demogràfica de les terres de la governació oriolana, des de la seua annexió a la corona de Castella a mitjans del segle XIII i la posterior incorporació a la Corona catalanoaragonesa a començaments del XIV, unida a la situació geopolítica d'aquestes contrades durant els darrers segles medievals, va fer que la configuració de l'estament militar del migjorn valencià presente certes particularitats respecte a la resta de la noblesa del regne de València

No és el propòsit d'aquest treball detallar com les terres oriolanes van passar del domini musulmà a restar sota el poder polític castellà i posteriorment catalanoaragonés. De fet aquests assumptes han sigut àmpliament tractats per la historiografia en les últimes dècades<sup>32</sup>. Tanmateix no podem obviar el context polític en el qual s'inserta la noblesa durant el període en què assistim a l'estructuració de la nova societat cristiana, un procés on els membres de l'estament nobiliari van tenir un paper destacat. L'esdevenir d'aquestes contrades durant les primeres dècades dins l'òrbita cristiana van influir de forma notable pel que fa a diversos factors com la

---

<sup>32</sup> AYALA MARTÍNEZ, C. de, "Jaime I y la sublevación mudéjar-granadina de 1264", *Homenaje al profesor Juan Torres Fontes*, vol. 1, Murcia, 1987, pàg. 93-107; CABEZUELO PLIEGO, J. V., "Jaime II y la nueva articulación política y territorial del reino de Valencia, 1291-1308", BARRIO BARRIO, J. A. (ed.) *Los cimientos del Estado en la Edad Media. Cancillerías, notariado y privilegios reales en la construcción del Estado en la Edad Media*, Alcoi, 2004, pàg. 181-196; Ídem, "El poder real en la Murcia aragonesa a través del oficio de la procuración", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 79-110; ESTAL J. M., del, "Conquista y repoblación de Orihuela y Alicante por Alfonso X el Sabio", *Revista del Instituto de Estudios Alicantinos*, núm. 33, 1981, pàg. 69-102; Ídem, *Conquista y anexión de las tierras de Alicante, Elche, Orihuela y Guardamar al reino de Valencia por Jaime II de Aragón (1296-1308)*, Alacant, 1982; Ídem, "El itinerario de Jaime II en la conquista del reino castellano de Murcia (1296-1301)", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 135-172; FERRER i MALLOL, M. T., "Notes sobre la conquesta del regne de Múrcia per Jaume II (1296-1304)", *Homenatge a la memòria del prof. Emilio Sáez. Aplec d'estudis dels seus deixebles i col·laboradors*, Barcelona, 1989, pàg. 27-44; Ídem, *Entre la paz y la guerra. La Corona Catalanoaragonesa y Castilla en la Baja Edad Media*. Barcelona, 2005, ídem, "La conquesta de les comarques meridionals valencianes per Jaume II", *Quaderns del migjorn*, vol. 3, 1996-1997, pàg. 9-26, FONT RIUS, J. M., "La reconquesta y repoblación de Levante y Murcia", *La reconquista española y la repoblación del país*, Saragossa, 1951, pàg. 85-126, GARRIDO VALLS, D., *Jaume I i el regne de Múrcia*, Barcelona, 1997, Ídem, "La conquista y repoblación de Murcia por Jaime II según las crónicas catalanas", *Actas del III curso de cultura medieval. Seminario: repoblación y reconquista*. Aguilar de Campoo, 1993, pàg. 179-191; RUBIO GARCÍA, L., "Jaime I y Murcia", *La Corona de Aragón en la reconquista de Murcia*, Múrcia, 1989, pàg. 9-28. TORRES FONTES, J., *La reconquista de Murcia en 1266 por Jaime I de Aragón*, Murcia 1967; Ídem. *Incorporación del reino de Murcia a la Corona de Castilla*, Múrcia 1973.

composició de l'estament, la procedència dels seus membres, el marc legislatiu en què es mouran i l'activitat que van desenvolupar, entre d'altres aspectes.

El punt de partida de l'annexió del regne de Múrcia és el pacte d'Alcaraz de 1243. Amb ell s'inicia el període pel qual la Corona de Castella va exercir, sota el sistema de protectorat, el seu poder sobre el territori murcià<sup>33</sup>. Cal dir que aquesta primera fase no va suposar un control definitiu del territori a nivell poblacional. En aquesta mateixa època Castella es trobava immersa en la repoblació de les contrades andaluses recentment conquerides, la qual cosa va donar lloc que no es poguera dur a terme una política repobladora al regne de Múrcia a causa de la manca de contingent humà. Davant aquest fet la presència cristiana en un primer moment es va reduir a petites guarnicions instal·lades en les fortaleses dels principals centres urbans del regne, com Oriola, i a l'assentament d'alguns individus de distint origen i procedència<sup>34</sup>. No va ser fins la intervenció de Jaume I, per a sufocar la revolta mudèjar en 1264, quan es va iniciar una veritable política repobladora de les contrades murcianes, la qual va donar lloc a diversos repartiments de terres entre pobladors de diferents orígens i procedències. Entre aquests nousvinguts caldria destacar la important presència de colons d'ascendència catalanoaragonesa que es van establir a partir de les donacions fetes pel monarca aragonès abans de retornar el regne murcià al seu gendre Alfons X. Un procés repoblador que va continuar després de l'annexió de la zona nord del regne per part de la Corona d'Aragó<sup>35</sup>.

---

<sup>33</sup> Per al cas que ens ocupa hem d'assenyalar que tant Oriola com Alacant van rebutjar en un primer moment la submissió al protectorat, per la qual cosa van haver de ser preses per les armes segons apunta ESTAL, J.M., del "Conquista y repoblación de Orihuela y Alicante...cit.", pàg. 69-70 i 79-80.

<sup>34</sup> TORRES FONTES, J., *Repartimiento de Orihuela*, Múrcia, 1988, pàg. XLV.

<sup>35</sup> La repoblació medieval del regne de Múrcia ha donat lloc a nombrosos treballs historiogràfics fruit del seu propi valor com a fenomen dins el període medieval peninsular, igual que els processos repobladors d'altres contrades guanyades al poder musulmà, però també per la particularitat que presenta aquest procés a les terres murcianes pel que fa a la procedència dels colons que s'assentaren en aquest territori durant les dècades posteriors a l'annexió cristiana. BARRIO BARRIO, J. A., "Un repartimiento inédito, el repartimiento de Orihuela de 1330", *VI Estudios de Frontera. Población y poblamiento. Homenaje a Manuel González Jiménez*. Jaén, 2006, pàg. 79-92. FERRER i MALLOL, M. T., "Repartiments de terres a Oriola després de la conquesta de Jaume II", *Acta historica et archeologica medievalia*, 22, 2001, pàg. 509-535. FONTS RIUS, J. M., "El repartimiento de Orihuela (Notas para el estudio de la repoblación levantina)", *Homenaje a Jaime Vicens Vives*, vol. I, Barcelona, 1965, pàg. 417-430. GARCÍA DE LA BORBOLLA, A., "Presencia de navarros y vascos en la repoblación de Murcia", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 565-577. GARRIDO VALLS, D., "La conquista y

Però malgrat la manca de pobladors en els primers moments de sobirania castellana, l'Infant Alfons va encetar ben prompte, una política encaminada al compliment de dos objectius fonamentals: la seguretat i la colonització del territori. Un dels instruments utilitzats per a dur a bon port aquests propòsits va ser la creació de poderosos *concejos* com el d'Alacant, Oriola, Múrcia o Llorca, per posar alguns exemples. Així veiem com entre 1246-1247 Alacant ja va comptar amb el seu propi *Concejo*, organitzat segons el fur de Còrdova, el qual va ser dotat d'un ampli terme en 1452<sup>36</sup>. Anys després, a finals d'agost de 1265, Alfons X va fer extensiu el fur i les franqueses lliurades a Alacant a la vila d'Oriola, a la qual va concedir, tant sols un any després, una ampliació del seu terme municipal<sup>37</sup>. Aquest marc legal així com els posteriors privilegis i franqueses concedides pels monarques castellans presenten, entre d'altres aspectes, una patent inquietud per atraure pobladors. Però, a més a més, la situació fronterera del regne de Múrcia, limítrof tant amb la Corona d'Aragó com amb Granada, va fer que des dels primers moments la seguretat del territori fóra una de les principals preocupacions de la monarquia. En aquest context hem de situar

---

repoblación de Murcia por Jaime II...cit., GUAL CAMARENA, M., "La Corona de Aragón en la repoblación murciana", *VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. II, Barcelona, 1962, pàg. 303-310, PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., *Noms, cognoms i pobladors a l'Oriola medieval. Estudi antroponímic dels repartiments medievals oriolans (S.XIII-XV)*, Alacant, 2013, *Ídem*, "El sistema antroponímic del *Llibre del Repartiment d'Oriola*", *Actes del VII Congrés de la Coordinadora de Centres de Parla Catalana, Els processos migratoris a les terres de parla catalana, de l'època medieval a l'actualitat*, València 2009, pàg. 83-96, RUBIO GARCIA, L., "Procedencia de los repobladores en el repartimiento de Murcia", a *La Corona de Aragón en la reconquista de Murcia*, Múrcia, 1989, pàg. 77-119; TORRES FONTES, J., "Jaime I y Alfonso X. Dos criterios de repoblación", *VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. II, Barcelona, 1962, pàg. 329-340; *Ídem*, "La repoblación murciana en el siglo XIII", *Murgetana*, núm. 20, 1963, pàg. 5-21, *Ídem*, "Apodos y sobrenombres en el repartimiento de Murcia", *Monteagudo*, 55, 1976, pàg. 9-12, *Ídem*, *El Repartimiento de Lorca. Estudio y edición*, Múrcia, 1994, *Ídem*, *Repartimiento y repoblación de Múrcia en el siglo XIII*, Múrcia, 1990, *Ídem*, "Última fase del repartimiento de la huerta de Murcia", *Miscelánea medieval murciana*, vol. 23-24, 1999-2000, pàg. 141-154, TORRES FONTES, J. i VEAS ARTESEROS, F., "La procedencia de los repobladores en el repartimiento de Orihuela" a *Miscelánea Medieval Murciana*, vol. 13, 1986, pàg. 13-27.

<sup>36</sup> ESTAL, J.M., del, "Conquista y repoblación de Orihuela y Alicante...cit., pàg. 82. Sobre la creació del *concejo* d'Alacant, i l'ampliació del seu terme TORRES FONTES, J., *Colección de documentos para la historia del reino de Murcia*. vol. III, Múrcia, 1969, doc. IX (16 de gener de 1246), pag. 11-13 i doc XII (29 d'agost de 1452) pàg. 15.

<sup>37</sup> ESTAL, J.M., del, "Conquista y repoblación de Orihuela y Alicante...cit., pàg. 71, TORRES FONTES, J., *Colección de documentos...cit.*, vol. III, doc. LXIX (25 d'agost de 1265) i doc. LXXXIV, pàg. 91 (16 de juliol de 1266). El terme oriolà passava ara a incloure els llocs de Favarella, Crevillent, Albaterra, Coix, Arraval i Almodóvar. Tot i això, Estal afirma que, encara que Alfons X va atorgar el fur d'Alacant en la data exposada, no va ser fins a set anys més tard, en 1272, quan es va produir la concessió de fet, per un privilegi rodat, del fur d'Alacant i les seues franqueses, ESTAL, J. M., del, *Orihuela, de villa a ciudad*, Alacant, 1996, pàg. 21.

l'arribada dels primers membres de l'estament nobiliari a les terres que s'anomenaran, ja sota sobirania aragonesa, governació d'Oriola. Així podem pensar que la defensa dels principals nuclis va restar en mans de cavallers i *hidalgos*<sup>38</sup>. Però, com en altres llocs annexionats a Castella durant aquest període, la defensa del territori no es va encomanar exclusivament als membres de la noblesa, de fet afirma Sánchez Saus, per al cas de Jérez, que la resistència dels nous territoris no s'haguera pogut mantenir sense la participació en aquesta feina dels pobladors *pecheros*, bé com a peons o com a membres de la cavalleria vilana<sup>39</sup>. En aquest sentit, per tant, les exigències defensives del territori van dur al desenvolupament de la cavalleria vilana, la qual va viure un moment clau en els territoris castellans durant el regnat d'Alfons X, gràcies a la concessió de diversos privilegis<sup>40</sup>, que els aproximaran a la situació privilegiada de les capes baixes de la noblesa. Un fenomen que ja es pot apreciar a Castella al segle XII, gràcies als furs de Conca o Sòria, quan els reis van concedir als que mantingueren cavalls i armes certs privilegis com l'exempció d'alguns impostos, al temps que els van reservar els principals càrrecs dels governs municipals<sup>41</sup>.

Les localitats murcianes no són alienes a aquest fenomen de desenvolupament de la cavalleria vilana o urbana i la seua aproximació a les capes més baixes de la noblesa. De fet Alfons X va impulsar de forma decidida la formació d'aquest contingent armat de caire veïnal, tal i com ho posen de manifest les concessions fetes als veïns de les poblacions recentment annexionades que mantingueren cavalls i armes<sup>42</sup>, tal vegada fruit de la baixa presència de contingents nobiliaris a qui encarregar la defensa d'un territori que exigia un alt grau de militarització a causa de la seua exposició a les

---

<sup>38</sup> Així ho posa de manifest Sanchez Saus, almenys per al cas de la frontera andalusa del segle XIII, per a localitats com Sevilla, Jérez o Arcos de la Frontera, SÁNCHEZ SAUS, R., "Aristocracia y frontera en la Andalucía Medieval" *Estudios de Historia y de Arqueología Medievales*, núm. XI, 1996, pàg. 195.

<sup>39</sup> SÁNCHEZ SAUS, R., "La singularidad de Jerez a la luz del proceso de formación de su nobleza (siglos XII al XV) *La nobleza andaluza en la Edad Media*, Granada, 2005, pàg. 70. Respecte al desenvolupament de la cavalleria vilana o popular en Andalusia es pot consultar el treball de GONZÁLEZ JIMÉNEZ, M., "La caballería popular en Andalucía (siglos XIII al XV)", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 15, 1985, pàg. 315-329.

<sup>40</sup> DIAGO HERNANDO, M., "Caballeros e hidalgos en la Extremadura castellana medieval. Siglos XII-XV" *En la España Medieval*, núm. 15, 1992, pàg. 40.

<sup>41</sup> GERBET, M. C., *Las noblezas españolas en la Edad Media. Siglos XI-XV*, Madrid, 1997, pàg. 86.

<sup>42</sup> TORRES FONTES, J., "Los hidalgos murcianos en el siglo XV" *Anales de la Universidad de Murcia*, vol. 22, núm. 1-2, 1963-1964, pàg. 6.

amenaces exteriors. Però, hem de dir, que tot i que s'ha constatat la presència de membres de l'estament nobiliari en la conquesta del territori i en els repartiments de terres i heretats, és bastant probable que molts d'ells no s'assentaren a les noves terres annexionades i decidiren retornar als seus llocs d'origen<sup>43</sup>. En aquest sentit veiem com en 1257 Alfons X va concedir als "*burgueses que estuvieren guisados de cavallos et de armas et a los balesteros de cavallos et de balestas, et el cavallo que vala de trenta moravedis alfonsins arriba, et a los marineros que fueren senniores de navuios armados o lennios cubiertos, que ayan en la villa de Alicant los fueros et las franquezas que an los cavaleros fijos dalgo de Toledo*"<sup>44</sup>, un privilegi que temps després, com ja hem assenyalat, es va fer extensiu a Oriola<sup>45</sup>. Però hem de dir que aquesta gràcia no va suposar que els seus beneficiaris gaudiren de la mateixa consideració que els membres de la noblesa a tots els efectes, sinó que el que es buscava era potenciar l'aparat militar del territori, concedint prerrogatives que feren que els nous colons s'implicaren de forma activa en la defensa del territori. Així, encara que pogueren compartir una mateixa funció, la militar, i uns privilegis semblants no hem de caure en la confusió d'equiparar a tots els nivells a aquesta cavalleria veïnal amb la noblesa urbana existent a la localitat, encara que a efectes pràctics i quotidians la diferència entre ambdós grups fóra molt estreta.

L'ocupació catalanoaragonesa del regne de Múrcia entre 1296-1304 i la posterior incorporació de la part nord d'aquest, que incloïa les localitats d'Oriola, Alacant i Elx entre d'altres, va suposar el reconeixement, per part de Jaume II, del marc

---

<sup>43</sup> En aquest sentit hem de dir que, tot i que s'ha constatat la presència de membres de l'estament nobiliari en la conquesta del territori i en els repartiments de terres i heretats, és bastant probable que molts d'ells no s'assentaren a les noves terres annexionades i decidiren retornar als seus llocs d'origen. TORRES FONTES, J. i VEAS ARTESEROS, F., "La procedencia de los repobladores en el repartimiento...cit., pàg. 18.

<sup>44</sup> TORRES FONTES, J., *Colección de documentos...cit.*, vol. III, doc. XXVIII, pàg. 40 (12 de gener de 1257).

<sup>45</sup> Hem d'assenyalar que aquest tipus de legislació encaminada a la creació d'un contingent armat estable a aquestes terres estiga probablement relacionada amb el fenomen assenyalat per D. Menjot qui apunta que ja des del segle XIII a Múrcia molts dels "*hidalgos*" es van arruïnar a causa de la inflació, les altes despeses que suposaven el manteniment de cavall i armes i la disminució de beneficis generats per la guerra a causa de la paralització de la Reconquesta. Aquesta situació, segons aquest autor, va donar lloc que molts d'ells renunciaren al servei a cavall i descendiren a la categoria de simples escuders, MENJOT, D., "*Hidalguia et caballería a Murcie: contours sociaux d'une aristocratie urbaine du XIIIe au XVe siecle*", *Les sociétés urbaines en France méridionale et en Péninsule Ibérique au Moyen Age*, París, 1991, pàg. 219-227.

legislatiu castellà preexistent i, per tant, la confirmació dels privilegis concedits pels reis castellans a les poblacions i veïns que ara restaven sota la sobirania de la Corona d'Aragó<sup>46</sup>. De fet, ja en 1296, Jaume II va confirmar a la vila d'Oriola tots els furs, franqueses, llibertats, donacions, bons usos, mercès i costums que gaudia per privilegis dels seus predecessors en el regne de Múrcia<sup>47</sup>.

Pel que respecta als cavallers i gent de llinatge el monarca va confirmar en 1301 les franquícies d'impostos reials concedides pels reis castellans, les quals eren les mateixes que les concedides als veïns d'Oriola i Alacant que mantigueren cavall i armes<sup>48</sup>. Si bé alguns dels privilegis atorgats durant la pertinença a Castella, van ser causa de discussió entre Jaume II i la noblesa del territori. De fet, en la provisió confirmatòria que acabem d'esmentar, el monarca, a petició del Consell oriolà, va definir algunes de les obligacions dels cavallers i generosos oriolans els quals, de la mateixa manera que la resta de veïns que posseïen cases i heretats a la vila, havien de residir en ella i contribuir a les càrregues veïnals relacionades amb les vetlles, guaites, talaies, atalladors, reparació de camins, ponts i sèquies i despeses de missatgeria al

---

<sup>46</sup> ESTAL J. M., del, "Carta magna de anexión de las villas de Orihuela, Alicante, Elche y Guardamar al reino de Valencia por Jaime II de Aragón", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 1, 1982, pàg. 47-78. Sobre el tractat referent a la partició del regne de Múrcia entre Castella i Aragó es poden consultar, entre altres, els següents treballs: CABEZUELO PLIEGO, J. V. "La proyección del tratado de Torrellas. Entre el revisionismo político y la negación mental", *Medievalismo. Revista de la Sociedad Española de Estudios Medievales*, núm. 20, 2010, pàg. 203-237, *Ídem*, "La gobernación de Orihuela en el paso del dominio castellano al catalano-aragonés", *Temas oriolanos. Fronteras e identidades en el sur valenciano, siglos XIII-XVI*, núm.2, Oriola, 2005, pàg. 15-27 i TORRES FONTES, J., *La delimitación del sureste peninsular (Torrellas-Elche, 1304-1305)*, Múrcia, 1951.

<sup>47</sup> ACA, RC, reg. 194, ff. 237v-238r (11 de maig de 1296) a ESTAL, J. M., del, *El reino de Murcia bajo Aragón (1296-1305). Corpus documental 1/1*, Alacant, 1985, doc. 24, pàg. 138-139. De fet en aquesta mateixa data la vila d'Oriola va retre homenatge al monarca catalanoaragonés, AMO, Códice f. 15-16 (11 de maig de 1296) editat a LLORENS ORTUÑO, S., *Libro de privilegios y reales mercedes concedidas a la muy noble y muy leal ciudad de Orihuela. Estudio codicológico y diplomático*. Tesis doctoral, vol. II, Alacant, 1999, doc. 44, pàg. 652, 763-765, TORRES FONTES, J., *Colección de documentos...cit.*, vol. III, doc. XX, pàg. 122-123 i ESTAL, J. M., del, *El reino de Murcia bajo Aragón...cit.*, 1/1, doc. 18, pàg. 129-132. Sobre el furs concedits per Jaume II al regne de Múrcia durant el període sota sobirania aragonesa de la totalitat del territori veure ESTAL, J. M., del, "Fueros y sociedad en el reino de Murcia bajo la hegemonía de Aragón (1296-1304)", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 3, 1983 pàg. 99-130 i *Ídem*, "El fuero y las "constituciones Regni Murcie" de Jaime II de Aragón (1296-1301)", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 8, 1990-1991, pàg. 19-56.

<sup>48</sup> ACA, RC, reg. 198, f. 300r-301r (26 d'abril de 1301) a FERRER i MALLOL, M. T., *Organització i defensa d'un territori fronterer. La governació d'Oriola en el segle XIV*, Barcelona, 1990, pàg. 217, Apèndix doc. 20, pàg. 346-349.



rei<sup>49</sup>. A més a més, el monarca va definir alguns aspectes relacionats amb la participació en la defensa directa del territori com l'obligació de participar en els *apellidos* o sometents que es convocaren a la vila i el deure d'incorporar-se a l'exèrcit, en els casos que la defensa del regne així ho exigira, sota les ordres reials, del governador o del baró que fóra el seu senyor. En contrapartida van quedar exempts de contribuir en les redempcions de l'exèrcit si es redimia la convocatòria, de tal manera que la part de la talla que els corresponia havia de ser carregada al rei<sup>50</sup>. Una regulació aquesta que no va ser exclusiva per a la vila d'Oriola, ja que poc temps després es va estendre als cavallers i fills de cavallers residents a la vila d'Alacant<sup>51</sup>. Així mateix, per aquesta última vila veiem com Jaume II va ordenar en 1303 que tots els veïns de la localitat, inclosos cavallers i clergues, havien de contribuir en les obres de la muralla de la vila<sup>52</sup>

Tot i això, pocs anys després, el monarca va cedir de nou a les peticions del Consell oriolà i va variar algunes de les disposicions regulades en 1301. Així es va suprimir l'àmbit territorial dels *apellidos*, que limitaven la convocatòria al terme municipal, i va llevar també la possibilitat que els cavallers, generosos i hòmens de paratge s'incorporaren a l'exèrcit sota la comitiva del baró o senyor al que servien. De fet, a partir d'aquest moment els membres de l'estament nobiliari haurien d'acompanyar la bandera del Consell oriolà cada vegada que tinguera l'obligació d'eixir de la localitat i haurien de restar junt els altres oriolans mentre la senyera de la vila

---

<sup>49</sup> Aquesta nova obligació a la qual havien de fer front els membres de l'estament militar contravenia el que establia el fur de Còrdova, el qual es basava en el lliurat a Toledo, i que disposava que els cavallers no feren *anubda* sinó sols un *fosado* a l'any. L' *anubda* es tractava d'una prestació personal per a reparar els murs, torres o fortificacions o prestar un servei de vigilància i protecció durant la reparació d'aquests, mentre que el *fonsado* es tractava d'una expedició militar de tots els veïns que no estigueren exclosos per privilegi. MELLADO RODRÍGUEZ, J., "El fuero de Córdoba: edición crítica y traducción", *Arbor*, núm. CLXVI, 654, 2000, pàg. 200 i 201 notes 3 i 4. Dita disposició es pot trobar també als furs de Toledo "*milites illorum non faciant anubdam, nisi uno fossato in anno*", IZQUIERDO BENITO, R., (ed.) *El libro de los privilegios de Toledo*, Toledo, 2005, annex doc. 2.

<sup>50</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Organització i defensa d'un territori fronterer...cit.*, pàg. 217 i *Ídem*, "Discòrdies entre la petita noblesa urbana i els homes de vila...cit. pàg. 302-303.

<sup>51</sup> ACA, RC, reg. 199, f. 36 v-37v (28 de gener de 1302) a FERRER i MALLOL, M. T., *Organització i defensa d'un territori fronterer...cit.*, pàg. 217, apèndix doc. 22, pàg. 351-352. A més a més, en 1307 el Consell d'Elx va exigir els cavallers i hòmens de cavall de la localitat algunes de les prestacions veïnals a les quals estaven obligats els cavallers oriolans, *Ídem*, pàg. 227, apèndix doc. 60, pàg. 395-396.

<sup>52</sup> ACA, RC, reg. 200 f. 209v (11 d'abril de 1303) a *Ídem*, apèndix doc. 27, pàg. 356-357.

formara part de l'exèrcit. Per altra banda, el monarca va establir que el servei en l'exèrcit dels cavallers i els hòmens de paratge fóra inclòs en les despeses del rei, al temps que qualsevol oriolà només estaria obligat a servir en el contingent militar dins els límits del regne murcià<sup>53</sup>.

La preocupació per la defensa del nou territori queda palesa en les ordinacions reials que acabem de mencionar, les quals afecten de manera evident a la funció militar, un dels pilars sobre els quals se sustentava la posició privilegiada de la noblesa medieval. Però també van incidir en altre aspecte definitori de la seua situació de preeminència social com era l'exempció de determinades contribucions i càrregues fiscals. Així doncs, amb la incorporació en 1308 de les terres oriolanes al regne de València i la introducció dels furs valencians com a marc legal del territori, els cavallers i hòmens de paratge van intentar consolidar i mantenir altres tipus de privilegis econòmics. En aquest sentit, Ferrer i Mallol ens ofereix una imatge de les reclamacions que la noblesa d'aquestes terres va fer front la monarquia, les quals obtingueren un resultat desigual<sup>54</sup>.

Una de les primeres reivindicacions que van manifestar els cavallers i hòmens de paratge després de la incorporació al regne valencià, va ser la referida al delme dels llocs que posseïen, el qual els era reclamat pel bisbat de Cartagena, a qui les terres oriolanes van pertànyer durant els segles medievals tot i l'annexió d'aquestes contrades a la Corona catalanoaragonesa. Jaume II va dictaminar que com els béns de la noblesa assentada en aquest territori es trobaven situats dins de terres reials, els seus titulars havien de satisfer una part del delme a la Corona i les altres dos a l'Església<sup>55</sup>. En canvi, els hòmens de paratge d'Oriola sí que van aconseguir el seu

---

<sup>53</sup> ACA, RC reg. 203, f. 203r (5 de febrer de 1307), *Ídem*, pàg. 227 i apèndix doc. 52, pàg. 383-385.

<sup>54</sup> En aquest sentit hem de dir que aquesta autora ofereix una visió de quines van ser les motivacions que dugueren a cavallers i hòmens de paratge a mantenir certs conflictes amb la monarquia per la defensa dels seus privilegis, FERRER I MALLOL, M. T., "Discòrdies entre la petita noblesa urbana i els homes de vila...cit., pàg. 302-306.

<sup>55</sup> ACA, RC, reg. 142, f. 129v-130r (6 d'agost de 1308) a *Ídem*., pàg. 304. Aquesta decisió del monarca catalanoaragonés va suposar un nou retrocés respecte a les prerrogatives que va gaudir la petita noblesa de les terres del migjorn valencià en relació als privilegis castellans, ja que en el fur de Còrdova podem observar com els cavallers d'aquesta localitat, amb heretats dins el seu terme, estaven exempts de satisfer el delme al rei "*Dono insuper et concedo omnibus militibus Cordube et totius termini sui, presentibus et futuris, quod de omnibus hereditatibus quas habent in Corduba aut in aliqua parte termini*

propòsit quan en 1308 van demanar poder comprar heretats situades al reialenc, fet al qual s'oposaven els hòmens de vila. Aquest dret junt la facultat de poder vendre els seus propis béns a membres del braç reial els va ser finalment reconegut per Jaume II en totes les localitats excepte Guardamar<sup>56</sup>.

Per altra banda, la qüestió de les contribucions municipals no va quedar resolta en un primer moment i així en 1308 es va moure un nou debat sobre aquesta qüestió entre els militars i els hòmens de vila d'Alacant, els quals es queixaven, a més, de l'absentisme dels propietaris de les heretats. Per tal de solucionar el conflicte Jaume II va ordenar als cavallers i hòmens de paratge que havien de contribuir en les despeses de la vila, si bé havien de ser convocats a les deliberacions referides a aquest assumpte, en contrapartida el monarca els va facultar per a no haver de sufragar els serveis voluntaris si així ho decidiren<sup>57</sup>.

En altres ocasions els cavallers i hòmens de paratge es van valdre de la dualitat legislativa existent en aquestes terres per a tractar de millorar les seues prerrogatives. Així en 1308 l'estament militar oriolà va reclamar que per extensió dels costums dels cavallers del regne de València tenien dret a rebre les quèsties i *calònies* civils dels habitants de llurs heretats. Ferrer i Mallol apunta que en aquesta ocasió tant els nobles oriolans com il·licitans van triomfar en les seues reivindicacions, ja que el rei els va reconèixer la facultat de poder prendre i imposar penes civils als treballadors i d'altres domèstics que vivien amb ells<sup>58</sup>.

---

*sui, vel de cetero habuerint, nullam decimam nec forum aliquod regi*". De fet aquest fur establia que els cavallers, amb totes ses heretats, foren lliures i francs a perpetuïtat de tot tipus d'imposició i exacció reial i de qualsevol altres tipus, MELLADO RODRÍGUEZ, J., "El fuero de Córdoba...cit., pàg. 210.

<sup>56</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Organització i defensa d'un territori fronterer...cit.*, pàg. 10-11.

<sup>57</sup> ACA, RC, reg. 142, f. 78r (25 de juny de 1308) i reg. 205, f. 195v (3 de setembre de 1308) en FERRER i MALLOL, M. T., "Discòrdies entre la petita noblesa urbana i els homes de vila...cit.", pàg. 305. En aquest sentit hem d'assenyalar que aquests tipus de debats entre les viles reials i els membres de la noblesa domiciliats en elles va ser una constant al regne de València durant la baixa edat mitjana, tal com assenyala LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Noblesa y poder político...cit.*, pàg. 24. Uns conflictes motivats, segons aquest autor, tant per les pretensions de les viles de fer contribuir a la noblesa en les càrregues del municipi, com pel desig d'aquesta d'ampliar les seues exempcions.

<sup>58</sup> ACA, RC reg. 142, f. 130r (8 d'agost de 1308) i reg. 150, f. 63v i 64r-v (17 d'agost de 1312) a FERRER i MALLOL, M. T., "Discòrdies entre la petita noblesa urbana i els homes de vila...cit.", Ídem. pàg. 304.

Altres aspectes que hem de considerar dins aquest apartat és el referit a la participació dels membres de l'estament militar en les institucions municipals. En època castellana l'organització dels *concejos* murcians va reservar els principals càrrecs locals a aquells individus que mantingueren cavall i armes. Així doncs, la titularitat dels càrrecs municipals va recaure en els anomenats *omes buenos*, on podríem incloure els *hidalgos* i cavallers<sup>59</sup>. Però, la conquesta aragonesa del territori va representar la implantació d'un nou model d'organització municipal semblant al vigent al regne de València, encara que es van mantenir algunes peculiaritats provinents de l'etapa de domini castellà. En aquest sentit, hem de dir que tot i que els furs valencians vedaven la participació de membres de la noblesa en els òrgans de govern del municipi, el manteniment d'algunes prerrogatives castellanes va facultar els membres de la petita noblesa d'aquestes contrades a continuar ocupant càrrecs polítics dins l'àmbit de la localitat. D'aquesta manera, la incorporació al regne de València en 1308 va suposar, almenys, el manteniment d'aquest privilegi en favor dels cavallers i hòmens de paratge a localitats com Elx i Alacant. La baixa noblesa oriolana en canvi, no va conèixer l'obertura de les magistratures municipals fins 1326<sup>60</sup>, després de denunciar al rei els abusos i alteracions en les eleccions dels justícies de la vila. Per tant l'accés al govern municipal de les principals localitats va dotar a la petita noblesa del territori d'un instrument de control dels ressorts polítics locals, al temps que va donar lloc a una identificació dels membres de l'estament amb una consciència de pertinença a la comunitat que els portarà a defensar els drets comunals, però que, a més, els va proporcionar les eines amb les quals vetllar, a través del servei públic, pels seus propis interessos.

---

<sup>59</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Alicante de villa a ciudad", *Historia de la ciudad de Alicante*, Alacant, 1990, pàg. 376.

<sup>60</sup> FERRER i MALLOL, M.T., "El justícia a les viles de la governació d'Oriola (s.XIV)", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 9, 1992-1993, pàg. 220-221. Aquesta autora relaciona aquest endarreriment en la participació de la baixa noblesa oriolana a les institucions municipals, amb la presència a aquesta vila d'una burgesia més nombrosa i poderosa que a la resta de localitats, la qual va aconseguir frenar en un primer moment l'ingrés de cavallers i hòmens de paratge a les principals magistratures locals. En aquests anys, en concret a les Corts de 1329, es va produir la definitiva introducció de la baixa noblesa en el govern municipal al regne, MARTÍNEZ ORTIZ, J., "Consideraciones sobre el municipio valenciano en los siglos XIII-XIV", *VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. III, Barcelona, 1962, pàg. 201-213.

Però l'àmbit municipal no va ser l'única institució on la noblesa de la zona va trobar un espai on desenvolupar la seua activitat política. La incorporació d'aquestes terres, les anomenades "dellà Xixona", al regne de València a partir de 1308, va suposar la instauració d'unes institucions a imatge de les existents per a la resta del regne de València, el qual va restar dividit en dues procuracions o governacions, la pròpia del regne de València i la del regne de València "dellà Xixona", així com en dues batllies generals, una amb seu a València capital i altra a Oriola<sup>61</sup>. Aquestes institucions, per tant, van servir de plataforma als membres de la noblesa local, però també als prohoms del territori, per a assolir un paper polític destacat al servei de la monarquia més enllà de l'àmbit municipal durant els segles XIV i XV. Així, malgrat que la titularitat d'ambdues institucions reials va recaure tradicionalment en persones alienes a les terres dellà Xixona, en ocasions alguns membres de l'estament nobiliari local van ocupar el càrrec de governador, com el noble oriolà Ramon de Rocafull<sup>62</sup>, encara que durant terminis de temps molt curts motivats per les vacants d'aquest ofici a causa de la mort o substitució dels seus titulars. Tot i això, altres càrrecs subalterns, com la lloctinència tant del governador com del batlle general dellà Xixona, sí que van ser ocupats majoritàriament per membres de l'aristocràcia oriolana, ja foren nobles o ciutadans. En aquest sentit, el càrrec era tradicionalment designat pel mateix governador qui requeria de la consulta del Consell de la vila per al nomenament del seu lloctinent, el qual només podia exercir el seu càrrec en absència del titular<sup>63</sup>. Alguns exemples del que acabem d'exposar els trobem en els casos del cavaller oriolà

---

<sup>61</sup> Encara que no es coneix amb certesa el criteri que va dur a la divisió administrativa del regne de València, segons Ferrer i Mallol aquesta decisió podria tenir la seua explicació en la importància militar del territori, fronterer amb Castellà i a poca distància de Granada. Aquesta circumstància aconsellaria l'adscripció d'aquestes terres a un personatge que disposara de l'autonomia suficient per a prendre decisions relacionades amb la defensa i el govern d'unes terres exposades a l'amenaça exterior. FERRER i MALLOL, M. T., *Organització i defensa d'un territori fronterer...cit.*, pàg. 83. De fet sovint l'alcaidia del principal bastió fortificat d'aquestes terres, el castell d'Oriola, anava lligada al càrrec de procurador o governador, com en el cas d'Arcad de Mur procurador a començaments del segle XIV o dels membres del llinatge dels Maça de Liçana, que durant bona part del segle XV compaginaren l'ofici de governador dellà Xixona amb el d'alcaid del castell oriolà.

<sup>62</sup> Segons el cronista Bellot, Ramon de Rocafull va ser nomenat procurador d'Oriola en nom de l'Infant Ferran en 1355, BELLOT, P., *Anales de Orihuela*, edició a càrrec de Juan Torres Fontes, Múrcia, 2001, pàg. 25.

<sup>63</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Organització i defensa d'un territori fronterer...cit.*, pàg. 143 Tot i això els monarques en algunes ocasions intervenien en el nomenament d'alguns lloctinents de governadors trencant aquest costum per tal de recompensar els serveis prestats per algun veí del territori.

Guillem de Liminyana, qui en 1328 era lloctinent del procurador Guillem Ramon de Montcada, Jaume Masquefa, lloctinent de Jofre Gilabert de Cruilles cap a 1331, Bertomeu Togores, lloctinent amb Bernat de Senesterra, qui va ser nomenat en 1380 i en 1385 va rebre aquest ofici amb caràcter vitalici<sup>64</sup> o Joan Masquefa qui va ser nomenat lloctinent pel rei en 1416<sup>65</sup>. Respecte a la Batllia General dellà Xixona, el principal càrrec va recaure, com en el cas anterior, en individus procedents de fora de la governació. Tot i això, trobem alguns nobles oriolans que van ocupar la seua titularitat com Andreu Masquefa en 1355 o Bertomeu Togores, qui va ser nomenat en 1411 pel governador dellà Xixona, per la mort del rei<sup>66</sup>.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>64</sup> *Ídem*, pàg. 115, 119 i 140.

<sup>65</sup> ARV, RC reg. 418, f. 3v-4r (18 de maig de 1416).

<sup>66</sup> BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 91 i vol. I, pàg. 240.

## **2.2.-La noblesa a la frontera sud del regne de València.**

Com hem pogut observar en part en l'apartat anterior la situació geopolítica de les terres de la governació va donar lloc a l'existència d'un marc legal i administratiu específic per a aquestes contrades, en les quals trobem assentada una petita noblesa formada per cavallers i hòmens de paratge. Aquest grup va tenir en les seues possessions territorials i en l'explotació dels productes derivats d'elles, fonamentalment els cereals, la base que sustentava la seua economia. Però hem d'assenyalar que les seues propietats en la majoria dels casos es reduïen a heretats més o menys concentrades i de dimensió variable, fruit dels beneficis rebuts en els repartiments i de posteriors transaccions, que van permetre a algunes famílies fer-se amb patrimonis destacats dins les terres de reialenc de les principals localitats de la governació, les quals en ocasions podien assolir els límits d'una alqueria. En aquest sentit, hem d'assenyalar que els senyorijs existents en mans d'aquesta noblesa van ser pocs i d'extensió reduïda, ja que es trobaven dins els tèrmens de reialenc. Front aquesta situació veiem com els principals feus del territori, situats al llarg del curs del riu Vinalopó van quedar en mans de grans nobles de fora de la governació o de membres de la família reial<sup>67</sup>.

En molts casos l'exigüitat de les bases territorials va donar lloc que els membres de la noblesa de la governació van buscar altres fonts de recursos que permeteren l'augment dels seus ingressos, com per exemple la participació en l'administració municipal, que a banda de representar una retribució monetària<sup>68</sup>, oferia la possibilitat d'influir en les decisions del Consell en favor dels seus interessos en relació amb el

---

<sup>67</sup> En referència als propietaris dels senyorijs de la governació d'Oriola durant el segle XIV, després de l'annexió del territori a la Corona d'Aragó es pot consultar FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes de la governació d'Oriola en el segle XIV*, Barcelona, 1988, pàg. 5-42. Assenyalem, a més, que la qüestió senyorial al migjorn valencià es tractada més avant en un capítol del present treball dedicat en exclusiva a aquests aspectes.

<sup>68</sup> En 1326 el salari del justícia era de 1.600 sous, el d'assessor del justícia pujava a 800 sous i el del sots-justícia 200 sous, FERRER i MALLOL, M. T., "El justícia a les viles de la governació...cit.", pàg. 221-222.

control de la comercialització del cereal, d'on treien els seus principals beneficis<sup>69</sup>. Junt a aquesta eina, la complementació dels ingressos derivava de diverses vies que abraçaven des de l'arrendament d'imposicions i rendes com la duana, el moxerifat o la cisa<sup>70</sup>, a la possessió, per concessió reial, o el lloguer d'alguns monopolis o establiments com l'alfòndec i el bordell<sup>71</sup> o el lliurament de rendes anuals per part de la Corona en recompensació dels seus serveis durant la conquesta<sup>72</sup>.

Per altra banda, la immediatesa de la frontera va fer de l'activitat bèl·lica una dedicació inexcusable i de primer ordre que va afectar no únicament als membres de l'estament nobiliari sinó a tota la societat de la governació durant el segle XIV i la major part del XV. Els períodes de pau s'alternaran amb altres de guerra oberta, si bé podem pensar que va existir un sentiment permanent d'alerta front castellans i granadins que s'alimentava també per l'existència d'un gran contingent de mudèjars que residien a les diferents aljames del territori<sup>73</sup>. Per tant, ens trobem davant d'una societat fortament militaritzada com va posar de manifest Ferrer i Mallol a *Organització i defensa d'un territori fronterer. La governació d'Oriola en el segle XIV*. A aquesta obra es fa una anàlisi exhaustiva del sistema defensiu d'aquestes terres,

---

<sup>69</sup> BARRIO BARRIO, J. A., *El ejercicio del poder en un municipio medieval: Orihuela 1308-1479*, vol. I, Alacant, 1993, pàg. 498. Tesi doctoral.

<sup>70</sup> Com el cas de Bernat Masquefa en 1324, FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...*cit., pàg. 152 o el de l'alacantí Joan de Mena en 1434, HINOJOSA MONTALVO, J., "Un arancel comercial en Alicante y Elche durante la baja Edad Media: el derecho de aduana", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 23, 1993 pàg. 64. Un exemple de l'arrendament de la cisa per membres de l'estament militar és el cas d'Antoni Terrés qui va arrendar aquest impost en 1443 a Oriola, HINOJOSA MONTALVO, J., i BARRIO BARRIO, J. A., "Las sisas en la gobernación de Orihuela durante la Baja Edad Media" *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 22, 1992, pàg. 547.

<sup>71</sup> El cavaller Pere de Déu va rebre l'alfòndec d'Alacant per concessió de Jaume II ACA, RC, reg. 194, f. 231r (11 d'agost de 1296) a ESTAL, J. M. del, *El reino de Murcia bajo Aragón (1296-1305). Corpus documental*, vol. 1/2, Alacant, 1990, pàg. 69, doc. 66. Per altra banda en 1451 veiem a Nicolau Orumbella com a arrendador del bordell d'Oriola, ARV, RC, reg. 54, f. 112r-113r (16 de setembre de 1451), a HINOJOSA MONTALVO, J., *Textos para la Historia de Alicante. Historia Medieval*, Alacant, 1990, pàg. 410-411.

<sup>72</sup> Beneficiaris d'aquest tipus de rendes foren, entre altres, Guillem de Liminyana i Guillem de Paratge, els quals reberen una pensió anual de 500 sous, ACA, RC, reg. 194, f. 235r (14 d'agost de 1296) a ESTAL, J. M. del, *El reino de Murcia bajo Aragón...*cit., vol. 1/1, pàg. 252 i 256, docs. 136 i 140.

<sup>73</sup> FERRER i MALLOL, M. T., "Els sarraïns del regne de Murcia durant la conquesta de Jaume II (1296-1304)", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 173-200. BARRIO BARRIO, J. A. "La difícil convivencia entre cristianos y musulmanes convivencia entre cristianos y musulmanes en un territorio fronterizo: la gobernación de Orihuela en el siglo XV", *Sharq al-Andalus*, núm. 13, 1996, pàg. 9-26.



parant especial atenció a la participació de les tropes reials, la conformació de les milícies veïnals, l'element almogàver i els sistemes d'espionatge i vigilància<sup>74</sup>. Així doncs, la situació d'amenaça permanent explica algunes actuacions dels monarques catalanoaragonesos a començaments del segle XV quan recordaven la necessitat de mantenir armes i cavall a tot aquell que volguera formar part dels oficis municipals<sup>75</sup> i perquè, fins i tot, a mitjans del XV continuaven lliurant el títol d'adalil a veïns oriolans com Martí Baldoví, qui va ser recompensat en agraïment als seus serveis en la defensa del regne de València<sup>76</sup>.

Així podem afirmar que en la recerca de la diversificació de fonts de recursos i beneficis, la frontera va jugar un paper destacat oferint possibilitats d'obtenir guanys a través de l'ocupació de càrrecs militars, com les alcaïdies, i sobretot per l'activitat bèl·lica pròpiament dita, la qual no oferia únicament l'opció d'alimentar l'ideal cavalleresc de la lluita contra l'infidel o l'enemic exterior. D'aquesta manera junt a la possibilitat de l'ascens en la carrera militar, la frontera permetia també, en termes més materials, mitjançant les cavalcades, "*apellidos*" i incursions de tota mena en territori enèmic, l'obtenció de substanciosos botins en forma de productes agraris, bestiar, béns mobles i, fins i tot, de captius que havien de ser redimits o que altres ocasions eren venuts com esclaus<sup>77</sup>. Però aquesta possibilitat d'enriquiment tenia una important contrapartida i és que els mateixos pobladors de la governació i els seus béns podien jugar el paper contrari i esdevenir en font de benefici dels enemics castellans i granadins.

---

<sup>74</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Organització i defensa d'un territori fronterer...cit.*, pàg. 191-285.

<sup>75</sup> ARV, RC, reg. 40, f. 16v-17r (13 de febrer de 1426), Alfons V va ratificar en aquesta data a les autoritats alacantines les ordenances emeses per Martí I en 1407 referides a la necessitat de mantenir cavall i armes per a poder ocupar càrrecs municipals, a HINOJOSA MONTALVO, J., *Textos para la Historia de Alicante...cit.*, pàg. 196-197, doc. 66.

<sup>76</sup> ARV, RC, reg. 274, f. 12v-13r (28 de juny de 1453). El títol d'adalil es tractava del reconeixement al beneficiari del grau màxim de comandament dins dels almogàvers i suposava la concessió d'algunes franquícies com l'exempció de peïtes, cises i talles, FERRER i MALLOL, M. T., *Organització i defensa d'un territori fronterer...cit.*, pàg. 247-258.

<sup>77</sup> CABEZUELO PLIEGO, J.V., "El negocio del rapto en la frontera de Orihuela a principios del siglo XIV", *Miscelánea Medieval Murciana*, núm. 21-22, 1997-1998, pàg. 43-58.

En aquest sentit, dins la mateixa dinàmica fronterera les guerres entre Aragó i Castella van marcar, en part, l'esdevenir d'aquestes contrades durant el segle XIV. Així, dècades després de la conquesta catalanoaragonesa i de la posterior annexió al regne de València, de la qual ja hem parlat línies més amunt, la guerra dels dos Peres a mitjans de la centúria, entre 1356-1369, va trobar al sud del regne de València un dels seus principals escenaris i va suposar la paralització de la vida del territori a tots els nivells. Els exemples de l'activitat bèl·lica de cavallers i hòmens de paratge posen de manifest el paper jugat pels membres d'aquest estament, junt a la resta de pobladors, en la defensa del regne<sup>78</sup>. La casuística recollida a les obres incloses a la nota a peu de pàgina sobre aquest assumpte és clarificadora de la funció militar de l'estament així com unes paraules del mateix monarca aragonés, Pere El Cerimoniós, qui en el context de l'enfrontament amb Castella i davant la necessitat de contingents militars demanava cavallers bregats en la guerra com eren els de "*les parts d'Oriola e regne de Múrcia*"<sup>79</sup>.

L'últim enfrontament obert entre Aragó i Castella que va afectar de manera notable a les terres de la governació va ser el que va tenir lloc entre 1429-1430<sup>80</sup>. Tot i això, les diferents incursions de càstig a un i altre costat de la frontera van ser una constatació durant el XIV i bona part del XV. Valga com exemple la queixa de Lluís Cornell, governador d'Oriola, davant el fet que "*moltes e diverses vegades los homes castellans*

<sup>78</sup> Sobre els conflictes entre les dues Corones i les repercussions a les terres de la governació d'Oriola es poden consultar FERRER i MALLOL, M. T., *Entre la paz y la guerra...*cit. i més concretament sobre l'enfrontament de l'anomenada guerra dels dos Peres CABEZUELO PLIEGO, J. V., *La guerra de los dos Pedros en las tierras alicantinas*, Alacant, 1991. Dels esdeveniments succeïts durant la guerra dels dos Peres es fa àmpliament ressò el cronista Bellot en la seua obra, BELLOT, P., *Anales...*, cit., vol. I, pàg. 26-150.

<sup>79</sup> ACA, RC, reg. 1205, f. 43r (17 de març de 1365) a FERRER i MALLOL, M. T., *Organització i defensa d'un territori fronterer...*cit., pàg. 6. Sobre la pervivència de la denominació regne de Múrcia per a les contrades del sud valencià, *Ídem*, pàg. 4-7.

<sup>80</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Las fronteras valencianas durante la guerra con Castilla (1429-1430)", *Saitabi*, XXXVII, 1987 pàg. 149-157; PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "Una guerra en la frontera: el enfrentamiento entre Aragón y Castilla en la tierras de la gobernación de Orihuela (1429-1430)", *VII Congreso Internacional de Estudios de Frontera: Islam y Cristiandad. Siglos XII-XVI. Homenaje a María Jesús Rubiera*. Alcalá la Real, 2009, pàg. 697-710, *Ídem*, "La villa de Orihuela durante la guerra contra Castilla (1429-1430)", *VI Jornadas Luso-Espanholas de Estudos Medievais: A guerra e a sociedade na idade média*, vol. I, Porto de Mós-Alcobaça-Batalha (Portugal), 2009, pàg. 605-617; TEROL i REIG, V., "«Los debates de Villena» de 1425: cavalcades i enfrontaments fronterers en el preludi de la Guerra de Castella de 1429-1430", *Alba. Revista d'Estudis Comarcals de la Vall d'Albaida*, núm. 10, 1995, pàg. 17-33.

*poblats en les ciutats de Múrcia, Lorcha e de altres viles e lochs situats en la frontera del regne de Múrcia*” entraven en les seues terres on captivaven els seus vassalls i furtaven bestiar i altres béns<sup>81</sup>.

Per altra banda, la proximitat de Granada va fer que la governació oriolana esdevinguera en frontera indirecta amb el regne granadí. El perill musulmà es va manifestar nombroses vegades durant el segle XIV i XV, com ho posen de manifest les incursions dutes a terme per Ridwan contra Guardamar i Elx en la primera meitat del tres-cents o la sol·licitud del Consell oriolà demanant en 1457 llicència per a poder fer guerra als granadins, ja que aquests havien trencat la pau i feien guerra cruel captivant, robant i matant en el terme de la ciutat<sup>82</sup>. De fet, l’amenaça musulmana va dur al recolzament mutu, en més d’una ocasió, entre oriolans i murcians que es va manifestar en l’organització d’expedicions contra les terres granadines com l’encapçalada per Berenguer de Puigmoltó i l’*adelantat* de Múrcia en 1316<sup>83</sup>. Valga també com a exemple d’aquesta col·laboració la sol·licitud de participació en una cavalcada contra Vélez, que uns hòmens de Caravaca van fer davant el Consell oriolà en 1416, i a la qual es van afegir alguns membres de l’estament militar de la localitat<sup>84</sup>.

Universitat d’Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>81</sup> AMO, AC, reg. A 30, f. 57r-v (20 de febrer de 1455) Davant això el lloctinent del regne va ordenar a Jaume Rocamora, lloctinent del governador, i als justícies i jurats d’Oriola que com els castellans no havien restituït el que li havien furtat a Lluís Cornell que procediren a la confiscació de béns i mercaderies als castellans que es trobaven sota sa jurisdicció.

<sup>82</sup> AMO, AC, reg. A 30 f. 46v-47r (26 de setembre de 1457). Sobre les relacions frontereres entre cristians i musulmans al País Valencià medieval es pot consultar FERRER i MALLOL, M. T., *La frontera amb l’Islam en el segle XIV. Cristians i sarraïns al País Valencià*, Barcelona, 1988

<sup>83</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Organització i defensa d’un territori fronterer...cit.*, pàg. 267.

<sup>84</sup> BARRIO BARRIO, J. A., *Gobierno municipal en Orihuela durante el reinado de Alfonso V. 1416-1458*, Alacant, 1995, pàg. 45-46, nota 84.

**La frontera sud del regne de València en el segle XV**



Els esdeveniments político-militars de finals del segle XV, en concret la unió dinàstica entre Aragó i Castella i la conquesta del regne de Granada, van fer que aquest context de bel·licositat i amenaça pràcticament continua desaparega i done pas a una nova realitat a la qual tant els membres de l'estament nobiliari com la resta de la societat de la governació s'hauran d'adaptar. Així, l'activitat militar i per tant els condicionats i circumstàncies que es derivaven d'ella patiran un fort retrocés, el que produirà un gir a nivell de les relacions entre veïns que afectarà al dia a dia de les contrades de la governació<sup>85</sup>. Tot i això, no podem afirmar amb rotunditat que l'element fronterer desaparega de cop i volta de la mentalitat d'una societat que ha tingut present aquest element durant dècades, sí bé les relacions de veïnatge amb els murcians, ja no es veuran condicionades pels recels que temps abans marcaven el tracte amb el veí de l'altra banda de la frontera a causa de l'amenaça bèl·lica. Valga com a exemple de la nova realitat alguns documents cancellerescs on trobem casos en els quals l'autoritat reial, en els anys a cavall entre el segle XV i XVI, va concedir llicències perquè veïns d'Oriola pogueren conrear terres més enllà dels límits amb Múrcia, unes disposicions que anaven en contra de les ordenances del Consell oriolà que existien fins aquests moments<sup>86</sup>.

Però, el fet fronterer no es pot considerar només des del vessant bèl·lic o, millor dit, des de les seues connotacions negatives. En aquest sentit l'aproximació a una societat fronterera ha de partir de l'evidència que ens trobem davant un espai ple de contradiccions<sup>87</sup>. Així, front les violències i riscos existents, els habitants d'aquestes contrades comptaven també amb mecanismes per a resoldre problemes comuns<sup>88</sup>, per

---

<sup>85</sup> Tanmateix hem d'assenyalar que el perill musulmana no va desaparèixer del tot amb la conquesta del regne de Granada, si bé aquest tindrà un marcat caràcter marítim a causa de l'amenaça d'atacs a les costes de la governació pels pirates del nord d'Àfrica.

<sup>86</sup> ARV, RC reg. 309, f. 27r-28v (27 de setembre de 1492), ACA, RC, reg. 3.646, f. 3r-v (31 de juliol de 1489) i reg. 3.645, f. 109r-v (30 de juliol de 1488).

<sup>87</sup> RODRÍGUEZ MOLINA, J., *La vida de moros y cristianos en la frontera*, Alcalá la Real, 2007, pàg. 13.

<sup>88</sup> Són diversos els exemples existents en aquest aspecte, com els referits línies més amunt a les col·laboracions entre castellans i valencians en campanyes o atacs contra els granadins, o els acords per a resoldre uns dels fets més comuns en aquestes terres frontereres com van ser els saltejaments de camins i els captiveris, FERRER i MALLOL, M. T., *La frontera amb l'Islam...cit.*, pàg. 196-222, ALARCÓN RUIZ, C., NAVARRÓ MOLTÓ, J, i VIDAL FERNÁNDEZ, R., "Capítulos entre Murcia y Orihuela. Relaciones de frontera (1427)", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 543-

la qual cosa hem de tenir en compte que la col·laboració, l'amistat i els processos d'aculturació van acabar per afectar a aquestes societats de forma notable<sup>89</sup>. Per tant hem de parlar d'una frontera permeable, com ho manifesten els transvasaments de poblacions que van haver durant aquest període<sup>90</sup>, el que va fer que en línies generals, i més enllà dels nacionalismes existents a cada banda de la frontera, els contactes fronterers foren productius tant per a individus com per a institucions<sup>91</sup>.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

522, i VILAR, J. B., "Relaciones de la gobernación valenciana de Orihuela con el reino Nasri de Granada. Siglos XIV-XV", *Boletín de la asociación española de orientistas*, núm. 16, 1980, pàg. 196-222.

<sup>89</sup> MACKAY, A., "Sociedades fronterizas", *Coloquio Almería entre culturas (Siglos XIII-XVI)*, Almería, 1990, pàg. 7.

<sup>90</sup> En aquest sentit Barrio Barrio va assenyalar com un poc menys del 60% dels immigrants que va rebre Oriola entre 1421 i 1428 procedien de la Corona de Castella, dels quals més d'un 72% pertanyien al regne de Múrcia, BARRIO BARRIO, J. A., "Inmigración, movilidad y poblamiento urbano en un territorio de frontera. La gobernación de Orihuela a fines del Medievo", *Revista d'Història Medieval*, núm. 10, pàg. 216-217. Per l'altra banda Menjot en un treball sobre els emigrants que es van establir a Múrcia entre finals del segle XIV i començaments del XV, va afirmar que més d'una tercera part d'aquests emigrants procedien d'Oriola i localitats pròximes, MENJOT, D. "L'immigration à Murcie et dans son territoire sous les premiers Trastámaras (1370-1420)" a *Revue d'Historie Economique et Social*, núm. 53, 1975, pàg. 235 (216-265), cit. per GARCIA DIAZ, I., *La ciudad de Murcia bajo la monarquía de los primeros Trastámaras*, Múrcia, 1988, pàg. 41. Tesi Doctoral.

<sup>91</sup> JIMÉNEZ ALCÁZAR, J. F., "Relaciones interterritoriales en el sureste de la Península Ibérica durante la Baja Edad Media: Cartas, mensajeros y ciudades en la frontera de Granada" a *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 40/2, 2010, pàg. 579.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

### **3. L'ESTAMENT MILITAR DE LA GOVERNACIÓ: COMPONENTS I ESTRUCTURA FAMILIAR DE LA NOBLESA.**

Aquest bloc referit als aspectes socials de la noblesa del migjorn valencià presenta un doble vessant. En primer lloc s'analitza la presència de membres pertanyents a l'estament militar a la governació d'Oriola per tal de conèixer els llinatges que van formar part d'ell al llarg del segle XV i esbrinar el seu pes dins les principals localitats del territori, així com la seua evolució durant les darreres dècades medievals. En relació amb aquest aspecte també es tracten elements relacionats amb l'origen d'aquestes nissagues i les estratègies seguides per a assolir el privilegi militar per part d'algunes famílies. Per altra banda, el segon bloc inclou diferents apartats on se estudia la estructura interna d'aquests llinatges en referència a aspectes bàsics com el matrimoni, la descendència i la composició de la casa nobiliària.



### **3.1.-La composició de l'estament militar de la governació d'Oriola.**

El primer pas fonamental per tal de centrar el nostre objecte d'estudi ha sigut, com ja hem assenyalat línies més amunt, tractar d'identificar quins llinatges van formar part de l'estament militar de la governació d'Oriola durant el període analitzat. En aquest sentit, hem de dir que hem partit d'una primera premissa que no és altra que la distinció entre aquells que residien o millor dit, que es trobaven domiciliats en alguna de les localitats de la governació i els nobles que, procedint originàriament d'altres contrades o domiciliats a altres localitats, van estar vinculats a aquestes terres per lligams de caire polític o econòmic. En aquest últim cas, ens referim a aquells nobles o llinatges que bé per trobar-se al capdavant d'un càrrec administratiu de caràcter reial (batlle o governador per exemple) o bé per posseir senyorijs en aquestes contrades o altres interessos econòmics, o per les dues coses alhora, van tenir una presència, més o menys directa, en la vida política, social o econòmica de la governació. Així doncs, l'estudi d'alguns d'aquests llinatges o individus resulta crucial per tal de reconstruir l'activitat i la idiosincràsia del grup nobiliari del migjorn valencià per les seues interrelacions amb la societat local. Aquests nobles i cavallers, en contraposició a bona part dels llinatges propis de la governació, són fàcilment identificables i en la majoria dels casos aquestes figures han sigut objecte d'investigacions que ens han permès conèixer els seus vincles amb les terres del sud valencià. Els principals casos que s'inclouen en aquest grup són els de Maça de Liçana, Corella, Santàngel, Càrdenas, Coloma, Fabra o Fajardo<sup>92</sup>. Tanmateix en el cas dels Maça de Liçana cal precisar que a causa de l'estreta vinculació d'aquest llinatge amb les

---

<sup>92</sup> Es pot trobar Informació sobre alguns d'aquests llinatges i la seua activitat a les terres de la governació en diferents treballs com: RIQUER, M. de, *Vida i aventures del cavaller valencià don Pero Maça*, Barcelona, 2004, POVEDA NAVARRO, A. M., "Piezas cerámicas emblemáticas del señorío de los Corella...cit. FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes en la governació d'Oriol ...cit.* PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "Rentas y derechos señoriales de los Càrdenas en sus dominios valencianos...cit., *Ídem*, "Movilidad y permanencia en la titularidad de los dominios señoriales...cit., LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Noblesa y poder político...cit.*, CABEZUELO PLIEGO, J. V., "Elda Medieval. El dominio cristiano", *Historia de Elda*, Vol. I, Elda, 2006, pàg. 141-156, HINOJOSA MONTALVO J., "Los Santàngel en tierras alicantinas", a *Lluís de Santàngel i el seu temps*, València, 1992, pàg. 43-54, VILAR, J. B., *Historia de la ciudad de Orihuela. Los siglos XIV y XV en Orihuela*, vol. III, Múrcia, 1977 i SANCHEZ DE RIVERA VÁZQUEZ, G., *Don Gutierre de Càrdenas, señor de Torrijos*, Toledo, 1984

terres de la governació, la qual analitzarem amb profunditat als següents capítols, una branca d'aquesta família ja es troba plenament assentada en la capital de la governació en el segle XV.

Front aquest grup de llinatges de procedència forana, la identificació dels quals ha resultat relativament senzilla, el principal repte en el moment d'iniciar aquesta investigació va ser la singularització de les famílies que gaudien del privilegi militar al sud valencià. En aquest sentit, una ràpida ullada sobre les fonts documentals i la consulta de diversos treballs historiogràfics sobre la governació ens mostraven de manera més o menys clarivent quins eren els principals llinatges pertanyents al braç militar durant la segona meitat del XV (Rocafull, Rocamora, Masquefa, Togores, Roiz, Martínez de Vera o Ferrández de Mesa). Tanmateix, aquests casos no eren sinó la punta d'un iceberg que apareixia als nostres ulls amb una certa facilitat gràcies a la seua abundant activitat durant les dècades del període estudiat, però darrere d'aquest grup s'amagava tot un gruix de llinatges i famílies que gaudien de la condició nobiliària, principalment formant part de la baixa o petita noblesa. Així doncs l'anàlisi en profunditat de la documentació ens ha revelat l'existència d'un gran nombre d'individus que gaudien del privilegi militar tant a Oriola com a Alacant, i en menor mesura Elx, la identificació dels quals, tot i semblar una feina simple, ha sigut en realitat un procés complex en el qual hem hagut de recórrer a diverses fonts per tal de, en primer lloc, singularitzar els llinatges militars de la governació existents al llarg del segle XV i començaments del XVI, per a posteriorment tractar d'identificar a cadascun dels individus que formaven part de les famílies nobiliàries de la zona. Tant en un cas com en l'altre la manca d'arxius familiars ens va dur a haver d'utilitzar diverses fonts, tant documentals com bibliogràfiques, amb el propòsit de recollir tot tipus d'informació, per mínima que fóra, que ens permetera reconstruir les diverses estructures familiars. Un procés que moltes vegades ha xocat amb el problema de l'homonímia existent dins de bona part dels llinatges<sup>93</sup>, i que ha requerit de

---

<sup>93</sup> Valga com a exemple el cas d'una de les famílies més destacades de la zona, com eren els Masquefa. En aquest cas un document amb data posterior a la qual se centra la present investigació, 1534, es revelador de la repetició de noms dins un mateix llinatge format per branques diferenciades. Així en l'acord signat per aquesta família amb el mestre Antonio Carón perquè aquest acabara el retaule de fusta de la capella dels Masquefa existent en l'església de Sant Salvador d'Oriola, dels tretze individus pertanyents a aquest llinatge que apareixen en la redacció del document, nou d'ells comparteixen nom

l'elaboració de fitxes individuals on s'han arreglat dades de tot tipus que ens permeteren la singularització de l'individu investigat. Si bé s'ha de dir que aquest propòsit d'intentar arribar a conèixer qui era qui dins d'un mateix grup familiar ha sigut una feina que no sempre s'ha pogut concloure de forma satisfactòria, sobretot en els casos en què la documentació referida a un personatge en qüestió és mínima o no proporcionava la suficient informació per aconseguir una identificació completament fidel.

A més a més, hem d'assenyalar que la qüestió de l'homonímia no s'ha circumscrit únicament a l'interior d'un llinatge determinat, sinó que en ocasions aquest entrebanc l'hem trobat a altres nivells. Aquest és el cas per exemple dels cognoms Soler i Martí ja que tant al migjorn valencià com a altres indrets del regne van existir famílies amb aquests cognoms que pertanyien al braç militar i que en alguns casos compartien fins i tot el nom de bateig<sup>94</sup>.

Dit això, per tal d'identificar els llinatges dels braç militar de la governació d'Oriola hem partit dels estudis realitzats fins al moment amb el propòsit de conèixer qui formava part de la noblesa valenciana durant el segle XV. Treballs que s'han centrat fonamentalment en l'anàlisi de dos tipus de fonts: les taxes, o llistats fiscals, i les convocatòries a Corts i Parlaments del regne.

Pel que fa a les convocatòries de Corts del braç militar del regne, podem assenyalar que es tracta d'una font de primer ordre per tal de conèixer a bona part de la noblesa valenciana del segle XV, ja que tots els que apareixen en els seus llistats podem considerar-los com a nobles. De fet ser convocat a Corts era un dels drets amb els que contaven els qui estaven en possessió del privilegi militar i, per tant, els diferenciava d'altres sectors de la societat, amb independència de si dita condició li

---

amb un altre, així apareixen tres individus amb el nom de Jaume Masquefa, dos amb el de Lluís Masquefa, dos amb el de Pere, dos amb el de Francesc. La resta de membres són Andreu, Nicolau, Joan i Baltasar. AHO, PN, de Pere Conesa, any 1534, en NIETO FERNÁNDEZ, A., *Oriuela en sus documentos. La catedral. Parroquias de Santa Justa y Rufina y Santiago*, vol. I, Múrcia, 1984, pàg. 70-71

<sup>94</sup> Aquest és el cas per exemple de Galceran de Soler, senyor de Sallent, i Galceran de Soler, receptor de la Batllia General de la governació d'Oriola, a finals del segle XV, o de Francesc Martí, gentilhome de Xàtiva a començaments del segle XVI i Francesc Martí membre de l'estament nobiliari de la ciutat d'Oriola en les mateixes dates.

havia sigut transmesa per via hereditària o per concessió reial o, fins i tot, de la seua posició jeràrquica dins l'estament. Així doncs cal valorar, en la seua mesura, aquest privilegi de poder assistir a Corts, ja que com apunta López Rodríguez la possibilitat d'intervenir en elles no era gens menyspreable, doncs atorgava la facultat de representar-se a un mateix i als seus vassalls i, per tant, defensar els seus propis interessos, al temps que suposava l'exercici d'un càrrec de caire institucional<sup>95</sup>.

Per tant, conscients de la importància d'aquest tipus de documentació Pons Alós i Trenchs Odena van realitzar una anàlisi dels diferents llistats de convocatòries de Corts per al braç militar del regne entre 1417 i 1528 amb l'objectiu d'obtenir una nòmina dels llinatges pertanyents a la noblesa valenciana durant aquest període<sup>96</sup>. Aquesta tasca els va permetre observar l'evolució de l'estament pel que fa a la quantitat de membres que el composaven i a la condició que gaudien (noble, cavaller o donzell). Els autors esmentats van avaluar de forma crítica la documentació per ells utilitzada, la qual cosa els va portar a destacar les seues deficiències. D'aquesta manera dels tres tipus de fonts treballades, registres de *Curiae*, el Llibre de presentacions de lletres de les convocatòries i els processos de Corts, consideren que és aquest últim cas el que ofereix uns llistats més complets i definitius, ja que segons afirmen aquesta font corregeix i adapta a la situació del moment els llistats proporcionats pels altres registres, per la qual cosa conclouen que són les nòmines recollides als processos de Corts on es troben les llistes definitives, ja que en elles apareixen tots els convocats sense cap errada<sup>97</sup>.

Però, eren realment convocats a Corts tots els nobles del regne? Com a resposta a aquesta pregunta hem de dir que no. De fet els mateixos Pons i Trenchs ens assenyalen que, almenys per als registres de *Curiae*, es produeixen errades i absències en els llistats de convocats, sobretot a causa de la mobilitat del grup de donzells cap al

---

<sup>95</sup> LÓPEZ RODRIGUEZ, C. *Noblesa y poder político...*cit., pàg. 61

<sup>96</sup> PONS ALÓS, V. i TRENCHS ODENA, J., "La nobleza valenciana a través de las convocatorias a Cortes..."cit.

<sup>97</sup> *Ídem*, pàg. 369. Pel que fa als registres de *Curiae*, els autors afirmen que es tracta d'una documentació sempre incompleta, al temps que assenyalen que no en tots els processos de Cort conservats apareixen llistats de membres del braç militar.

de cavallers, si bé aquesta no era l'única causa<sup>98</sup>. Per tal de recolzar aquesta afirmació hem contrastat els llinatges que dits autors situen com a originaris d'Oriola i els cognoms que s'inclouen dins la nòmina del sac de cavallers i homes de paratge feta amb motiu de la instauració de la insaculació en 1445 en la capital de la governació oriolana<sup>99</sup>. El resultat obtingut ens mostra divergències notables, ja que tant sols coincideixen set cognoms, si bé s'ha de dir que els llinatges proporcionats per Pons i Trenchs es refereixen a tot el període analitzat, i que altres dels cognoms que ens proporciona el llistat d'insaculats, encara que no tots, apareixen al quadre dels llinatges convocats a Corts fet per aquests autors encara que sense cap referència geogràfica<sup>100</sup>. Dit això, hem considerat convenient tornar sobre la documentació treballada per Pons i Trenchs, a la qual hem afegit els llistats referits a Parlaments del regne i altres convocatòries reials per tal d'identificar el major nombre de llinatges que es troben assentats en el migjorn valencià durant el període comprés en el nostre estudi.

Altra via utilitzada per tal de conèixer qui formava part de la noblesa valenciana al segle XV ha sigut l'anàlisi dels llistats fiscals del braç militar elaborats per a distribuir, entre els membres d'aquest estament, els serveis econòmics oferts al rei en diferents Corts. A diferència de la documentació referida anteriorment, relacionada amb les convocatòries de Corts, aquest tipus de documentació no és tant abundant. Tanmateix, com assenyala E. Guinot, aquests llistats de caire fiscal són més significatius, ja que inclouen aquells nobles que eren objecte de taxació fiscal<sup>101</sup>. Així doncs, aquest tipus de fonts també han servit de base per a diferents estudis que tenien com a propòsit la identificació de llinatges i individus pertanyents a la noblesa el regne. En aquest sentit trobem el treball de López Rodríguez sobre el llistat fiscal de

---

<sup>98</sup> *Ídem.*, pàg. 370.

<sup>99</sup> AMO, AC, reg. A 25, f. 99v (16 de desembre de 1445).

<sup>100</sup> PONS ALÓS, V. i TRENCHS ODENA, J., "La nobleza valenciana a través de las convocatorias a Cortes...cit.", pàg. 377 i 379 a 383.

<sup>101</sup> GUINOT RODRÍGUEZ, E., "Aproximació a la noblesa valenciana...cit.", pàg. 901. Tot i això aquest autor assenyala que cal tractar aquest tipus de font amb precaució, ja que no es coneix amb exactitud els criteris que se seguïen per a ser inclòs.

1429 -1430<sup>102</sup>, el qual estableix com a punt de partida per tal d'analitzar l'evolució del braç militar al llarg del segle XV, en relació amb un altre llistat fiscal confeccionat en 1488<sup>103</sup>. Una de les conclusions més significatives a les que arriba aquest autor és que el nombre de membres de condició nobiliària, subjectes a taxació, va passar de tres-cents set individus en 1430 a cinc-cents quaranta-un en 1488, un augment considerable en menys de seixanta anys, que aquest historiador explica per la incorporació de nous membres a les capes més baixes de l'estament.

Aquest increment de membres de la noblesa assenyalat per López Rodríguez, ja havia sigut constatat anys abans per E. Guinot quan va comparar la nòmina de 1430 amb una altra existent per al període comprès entre 1490 i 1494, encara que la quantitat de contribuents obtinguda per aquest últim llistat era tant sols de quatre-cents dotze individus<sup>104</sup>. Aquest ball de xifres ens mostra la variabilitat de les fonts i la necessitat de contrastar documentació de diversa procedència per tal d'obtenir una visió el més àmplia possible dels membres de la noblesa valenciana. En aquest sentit, i per al cas que ens ocupa, Guinot apunta la possible existència d'algun defecte en la font de 1490-1494, ja que no apareixen persones identificades com a residents a Oriola, mentre que sí que trobem referències dels nobles domiciliats a altres localitats de fora de la capital del regne com Alacant, Sagunt, Xàtiva, Alzira, Gandia i Nules. En línia amb l'element geogràfic hem d'assenyalar que no el trobem ni en el cas d'Oriola ni en el d'Alacant a la nòmina de 1488, però sí en altres dos llistats fiscals més que hem utilitzat, juntament amb els que acabem de citar, en el nostre treball. Ens referim al *Llibre de la taxa del braç militar*, publicat el 30 de gener de 1490, i a la taxa del braç militar de 1512 elaborada amb motiu de la contribució aprovada a les Corts de Monsó.

L'indicatiu geogràfic dels dos últims llistats mencionats ha sigut un element clau per a identificar els individus domiciliats a les localitats de la governació. Si bé hem de dir que aquest tipus de documentació fiscal sols l'hem trobada per al període del regnat de Ferran II. Per aquest motiu i amb el propòsit d'obtenir una visió més fidel de

---

<sup>102</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., "El brazo militar del reino de Valencia...cit., pàg. 615-640

<sup>103</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Noblesa y poder político...cit.*, pàg. 83 a 95.

<sup>104</sup> GUINOT RODRÍGUEZ, E., "Aproximació a la noblesa valenciana...cit., pàg. 902.

qui formava part de la noblesa a la governació oriolana hem recorregut a altres llistats, en aquest cas de caràcter municipal. Ens referim a les nòmines d'insaculats i oficials locals. En el cas d'Oriola l'existència d'un sac propi per a cavallers i hòmens de paratge o gentilhòmens, dins el qual sols es podien incloure individus que gaudiren del privilegi militar, ens ha proporcionat diversos llistats de nobles residents a la localitat per a diferents anys. Si bé per a les dates en què no hem trobat aquest tipus de documents, l'existència d'actes municipals d'una bona part dels anys compresos dins el present estudi ens ha permès, a més, la recerca d'individus que apareixen identificats amb la seua condició nobiliària, i que no van estar insaculats per als oficis municipals.

Pel que respecta a Alacant, a causa de la pràcticament inexistència de fons municipals per al període medieval, els llistats d'insaculats s'han obtingut a partir de registres de Cancelleria, en concret gràcies a les nòmines de persones que el rei va enviar a la ciutat en moments en què el regiment va ser intervingut per la monarquia. Tanmateix, hem de dir que a diferència d'Oriola a Alacant no existia una borsa única per als membres de la noblesa i que aquests s'inclouïen en un dels dos sacs existents a la ciutat anomenat "sac major" del qual també formaven part altres membres de l'oligarquia alacantina que no gaudien del privilegi militar.

Per tant, podem assenyalar que aquest tipus de documentació mencionada (línies més amunt (convocatòries de Corts i Parlaments, Llibre de presentació de lletres de convocatòria, processos de Corts, llistats fiscals i documentació de l'àmbit municipal) ha sigut la base heurística principal sobre la qual hem realitzat la indagació dels llinatges del braç nobiliari existents a la governació. Encara que cal afegir que en ocasions ens hem recolzat en altres documents provinents de registres notariais i cancellerescs per tal de resoldre alguns dubtes o completar les nòmines amb individus que no apareixen en les fonts principals abans esmentades.

Finalment, pel que fa a l'anàlisi dels llistats, hem d'assenyalar que s'ha establert un criteri temporal en funció dels dos regnats en els quals se centra el present treball amb el propòsit d'identificar els llinatges nobiliaris tant a l'època de Joan II com a la de Ferran II, per a d'aquesta manera poder, ja de forma més global, establir les pautes d'evolució d'aquest grup pel que fa a la seua composició a finals de l'edat mitjana. Tot i

això hem fet uns apartats previs en els quals hem tractat d'identificar el major nombre de llinatges que apareixen com a membres de l'estament abans del regnat de Joan II, des de finals del segle XIII fins a la primera meitat del XV, parant una major atenció a l'etapa prèvia al període en el qual se centra el present treball, per tractar-se d'una fase destacada pel que fa a l'increment de la quantitat de llinatges que aconseguixen integrar-se dins les files de la noblesa. Així doncs, aquesta anàlisi primer ha permès establir una primera imatge de qui pertanyia a l'estament militar dins de la governació, que ens ha valgut com a base per a fer el seu seguiment fins començaments del segle XVI.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante



### 3.1.1- Nobles i cavallers durant la sobirania castellana.

Per als primers temps de l'annexió castellana comptem amb un document excepcional per a la localitat d'Oriola, no així per a la resta de poblacions, com és el *Llibre del repartiment*, el qual inclou les distribucions de terres fetes sota la sobirania de Castella, així com altres concessions de terres dutes a terme després de la conquesta catalanoaragonesa entre 1300 i 1314. Aquests repartiments van ser editats pel professor Juan Torres Fontes, qui a més va aconseguir esbrinar bona part dels beneficiaris de la primera distribució realitzada abans de 1266<sup>105</sup>. En aquest sentit hem de dir que aquests llistats de beneficiaris dels béns distribuïts durant la pertinença d'Oriola a la Corona de Castella, inclouen referències a la condició dels individus que apareixen en elles, encara que no de tots, la qual cosa ens ha permès identificar fins a un total de huitanta-huit individus pertanyents a l'estament militar que es distribueixen entre setanta-nou llinatges diferents:

#### *Llinatges presents en els repartiments oriolans*

Álvarez	Jiménez de Heredia	Pérez de Jubera
Avia	Jiménez de Sábada	Pérez de Villanueva
Balaguer	Lécera	Pérez d'Osca
Castellnou	Loaysa	Pérez de Torres
Centelles	López	Pérez de Villalvilla
Colmillo	López de Argumedo	Porcel
Cortés	López de Janovas	Portales
Despuig	López de Liendo	Puigverd
Déu	López de Luns	Rocafull
Ferrández	López de Meder	Ruiz
Ferrández de Contreras	López de Mena	Ruiz de Contreras
Ferrández de Medrano	López de Ribera	Ruiz de Forquilla
Ferrer de Ceresos	Martín de Ayón	Ruiz Negrita

<sup>105</sup> TORRES FONTES, J., *Repartimiento de Orihuela...cit.*, pàg. LXI-LXIII.

Fozes	Martínez	Ruiz de Nompot
García	Martínez de Ceresos	Ruiz de Lorniella
García Valdecañas	Martínez de Salvazo	Ruiz de San Cebrián
Garcés de Calla	Mayayo	Ruiz de Tavalina
Gómez Gallinato	Montcada	Ruiz de Zastif
Gonsálvez	Ozca	Sánchez de Jecora
Gonsálvez de Corniedo	Pérez	San Cebrián
Gonsálvez Monje	Pérez de Añón	Sigara
Gonsálvez Palmadella	Pérez Calvillo	Terol
Gonsálvez de Quintanazet	Pérez de Ceresos	Togores
Gonsálvez de Tazmón	Pérez de Ejea	Vergara
Íñiguez de Gamarra	Pérez Gallego	Vidal de Besalú
Íñiguez de Salinas de Oro	Pérez de Haro	Villanueva
Jiménez		

La xifra que ací oferim respon al còmput d'individus que apareixen amb una referència que especifica la seua condició nobiliària. Tot i això, hem de dir que el nombre probablement seria més alt si atenem al fet que alguns individus no apareixen enregistrats en els llistats amb el seu nom propi, sinó sota el nom del noble al qual servien. Encara que tampoc podem descartar el fet que no es tractaren ni de cavallers, ni hòmens de paratge ni *hidalgos*, sinó de simples homes a cavall. Un exemple d'açò serien les persones que apareixen només enregistrades al segon repartiment com "*cinc cavallers de don Guillem de Rocafull*".

Per altra banda si tenim en compte que els lots de terres rebuts pels individus que sí que apareixen acompanyats de la seua condició nobiliària, els quals eren com a mínim cinquanta tafulles, podem observar com aquesta quantitat de terres també es lliura a altres beneficiaris, encara que aquests no apareixen enregistrats com a cavallers, tot i que tal vegada ho foren. Malgrat açò no estem en disposició de poder assegurar que aquells que reberen aquesta quantitat de terres foren en tots els casos

membres de la noblesa, en el seu sentit més ampli, ja que es pot constatar que tant adalils com escuders també van rebre en alguna ocasió lots de semblants dimensions.

Així mateix, hem d'assenyalar, com ja hem avançat línies més amunt, que no tots els nobles i cavallers, tot i rebre terres, es van assentar a les contrades oriolanes. Un dels factors que hem de tenir present és que després de la conquesta del regne de Múrcia per part de Jaume I en 1266, i malgrat el fet que aquest monarca va distribuir propietats territorials entre els hòmens que el van acompanyar, és possible que molts d'ells retornaren al seu lloc d'origen una vegada finalitzada la campanya militar. Aquest absentisme, en relació amb les propietats rebudes a Oriola també es pot constatar a les següents distribucions i es posa de manifest en els llistats elaborats per al tercer i quart repartiment, on es fa una revisió d'aquells individus que no van prendre possessió de les donacions rebudes, i entre els quals podem observar la presència d'un bon grapat de cavallers enregistrats com a absents<sup>106</sup>. Si bé hem d'apuntar que no tots els absents van tornar als seus llocs de procedència, sinó que també existeixen casos en els quals com que van ser beneficiats amb terres a altres indrets del regne de Múrcia, van decidir establir-se finalment a aquests darrers llocs<sup>107</sup>.

Però, junt l'absentisme, un altre fet que hem de tenir en compte va ser la conquesta del regne de Múrcia per Jaume II, la qual que va provocar l'exili d'aquells propietaris que no van voler acceptar el canvi de sobirania del territori<sup>108</sup> i entre els quals podem suposar que es trobarien alguns membres de la noblesa. Per tant, la conquesta catalanoaragonesa va representar una certa renovació dels membres de la noblesa presents en aquest territori, ja que alguns d'ells amb el canvi de sobirania van optar per mantenir-se fidels a Castella, per la qual cosa van patir expropiacions del seu patrimoni i, amb la posterior partició del regne, es van deslligar definitivament del

---

<sup>106</sup> Uns exemples dels cavallers pertanyents als llinatges mencionats línies més amunt i que apareixen com a absents són Miguel Íñiguez de Salinas de Oro, Ruy Gonsávez de Tazmón, Pero López de Meder, Joan Pérez d'Osca o Roy Pérez de Haro.

<sup>107</sup> Aquest seria el cas de Rodrigo Mayayo, qui apareix enregistrat com a beneficiari en els repartiments oriolans, si bé Ferrer i Mallol ha constatat el seu assentament a Múrcia, FERRER i MALLOL, M. T., *Entre la paz y la guerra...*cit., pàg. 185.

<sup>108</sup> FERRER i MALLOL, M. T., "Repartiments de terres a Oriola després de la conquesta ...cit., pàg. 511.

territori annexionat a la Corona d'Aragó<sup>109</sup>. Mentre que al mateix temps veiem com membres de l'estament militar que van acompanyar al monarca aragonès durant la conquesta i ocupació de les contrades murcianes es van establir en aquestes terres.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>109</sup> Alguns exemples d'expulsions de cavallers castellans, pertanyents a alguns dels llinatges esmentats, i d'expropiacions dels seus béns després de la conquesta de Jaume II són els de Pero López de Argumedo, Juan Pérez Calviello o l'hereu de Pero Ruiz de Tavalina, FERRER i MALLOL, M. T., *Entre la paz y la guerra...cit.*, pàg. 250-251. Dins d'aquesta mateixa obra, pàg. 161-253, i *Ídem.*, "Repartiments de terres a Oriola després de la conquesta...cit.", pàg. 509-533, es pot conèixer el procés de confiscacions i lliuraments de béns després de la conquesta de Jaume II del regne de Múrcia.

### **3.1.2-L'estament durant el segle XIV i començaments del XV.**

La identificació dels llinatges nobiliaris de la governació oriolana durant el segle XIV resulta en gran part difícil per la manca de llistats específics i també per l'omissió de la condició nobiliària de molts d'ells quan apareixen a la documentació. Tot i això sembla que el grup nobiliari a Oriola, almenys així ho posa de manifest Ferrer i Mallol per al primer terç del segle XIV, no va ser molt abundant<sup>110</sup>. La presència de cavallers i homes de paratge durant aquesta centúria es troba relacionada directament amb el processos de repoblació de la segona meitat del segle XIII i amb l'annexió del territori per Jaume II i els posteriors repartiments de terres fets durant el seu regnat. En aquest sentit alguns dels cavallers assentats en temps de la dominació castellana del territori es van adaptar a la nova situació política i en alguns casos van rebre lots de terres durant els repartiments realitzats durant les primeres dècades del segle XIV<sup>111</sup>.

Per altra banda, la conquesta de Jaume II va suposar l'assentament en aquest moment de cavallers i hòmens de paratge que formaven part del seu contingent armat. Però com ja hem assenyalat abans la concessió d'heredaments en aquestes contrades no va representar l'establiment definitiu dels beneficiaris d'elles i així, probablement, molts dels cavallers que van participar en la conquesta i que van rebre terres en compensació dels seus serveis van acabar tornant als seus llocs d'origen, on tindrien el gruix del seu patrimoni. Un exemple d'aquest fenomen i del traspàs entre individus de les donacions rebudes és el de lloc de la Daia, lliurat per Jaume II al seu conseller Guillem Durfort en 1296 i que tant sols uns anys després en 1305 el va posseir Bernat de Sarrià, per a finalment, en 1310, trobar-se en mans d'un altre conseller reial, Gonçalvo Garcia.<sup>112</sup>

---

<sup>110</sup> FERRER i MALLOL, M. T., "Discòrdies entre la petita noblesa urbana i els homes de vila...cit., pàg. 301.

<sup>111</sup> Junt els repartiments compresos entre 1300 i 1314, que s'inclouen en el *Llibre del repartiment*, existeix un altre realitzat temps després, cap a 1330, AMO, AC, reg. A 9, f. 92r-122v, donat a conèixer per BARRIO BARRIO, J. A. "Un repartimiento inédito...cit.

<sup>112</sup> En la concessió de l'heretament de la Daia a favor de Guillem Dufort s'indica que aquestes terres havien sigut confiscades al castellà Fernando Pérez de Guzman, ACA, RC, reg. 340, f.5r-6r (26 d'abril de 1296), a ESTAL, J. M., del, *El reino de Murcia bajo Aragón...cit.*, vol. 1/1, pàg. 113-116, doc. 6.

Al conjunt de nobles assentats entre finals del dos-cents i començaments del tres-cents, es van afegir nous llinatges durant aquesta última centúria. Tot i això el resultat és que, en la identificació de membres del braç militar al llarg del segle XIV i començaments del XV, sols hem pogut constatar amb seguretat la presència a les terres de la governació d'un grup de llinatges pertanyents a l'estament militar entre els quals trobem els Rocafull, Puigmoltó<sup>113</sup>, Déu, Pérez Gallego, Rossell, Togores, Liminyana, Borgunyo, Miró, Masquefa, Carles, Seva, Loaisa, Versell, Alegret, Álvarez de Pina, Álvarez de Espejo, Gómez de Laza, Rolf, Martí, de la Torre, Rius, López de Liendo o Lienda, Liso, Pérez de Ejea, Sánchez de Jécora, López de Rufas, Ruiz de Nompot, Ruiz de San Cebrián, Roncesvalls, Descortell, Garcia Cavaller, Monsi de Castanyeda i Soler<sup>114</sup>. Probablement el conjunt de membres de la noblesa seria més ampli, de fet trobem un document per a la localitat d'Elx de començaments del segle XV on es relacionen els individus francs de l'impost del morabatí, entre els quals es trobaven els hòmens de paratge i aquells veïns que posseïen cavalls i armes, que amplia la nòmina d'individus que formaven part del braç militar de la localitat. Així trobem com a francs de dita contribució, per gaudir del privilegi militar, els següents llinatges, Ferrández de Mesa, Quexans, Santacreu, Mena, Ançano, Palau, Baldoví i Desllobets, els quals apareixen referenciats com a "generós" o "hom de paratge"<sup>115</sup>.

Aquesta relació contrasta amb el llistat fiscal de membres i llocs pertanyents a l'estament militar del regne elaborada per a distribuir la contribució que havia de

---

Posteriorment aquest lloc va passar a mans de Bernat de Sarrià, FERRER i MALLOL, M. T., "Repartiments de terres a Oriola...cit., pàg. 514, i finalment trobem com a propietari en 1310 a Gonçalo Garcia, FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...cit.*, pàg. 8.

<sup>113</sup> Respecte aquest llinatge en concret es pot consultar PICATOSTE NAVARRO, P. C., "El caballero Berenguer de Puigmoltó, guerrero y funcionario al servicio de Jaume II", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 12, 1999, pàg. 249-259.

<sup>114</sup> ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes...cit.*, BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. I; ESTAL, J. M., del, *El reino de Murcia bajo Aragón...cit.*, vol. 1/1, FERRER i MALLOL, M. T., *Organització i defensa d'un territori fronterer...cit.*, *Ídem.*, "Discòrdies entre la petita noblesa urbana i els homes de vila a les terres meridionals...cit.", *Ídem.*, *Entre la paz y la guerra...cit.*, *Ídem.*, *Les aljames sarraïnes...cit.*, *Ídem.*, "Repartiment de terres a Oriola després de la conquesta...cit.", HINOJOSA MONTALVO, J., *Textos para la Historia de Alicante...cit.*, TORRES FONTES, J., *CODOM*, vol. III, *Ídem. Repartimiento de Orihuela...cit.*,

<sup>115</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 17r-19v (27 de febrer de 1488). Es tracta del trasllat d'un document fet a Elx que data de 1409 i que va ser presentat al Consell d'Oriola per Mateu Desllobets, veí de la localitat per tal de justificar la seua condició de gentilhome de paratge. Els membres dels llinatges esmentats apareixen amb l'especificació que són hòmens de paratge, mentre que en altres casos només es fa referència que tenen cavall i armes.

satisfereix dit braç en 1430<sup>116</sup>. En aquesta nòmina només es recull un noble resident a Elx, Pere Ferrández de Mesa, mentre que per a Alacant apareixen set llinatges diferents (Despuig, Seva, Borgunyo, Puigmoltó, Mirambell, Bonivern, Mena i Ferrández de Mesa), la mateixa xifra que per a Oriola (Rocafull, Terrés, Masquefa, Miró, Rius, Togores i Soler). Aquestes dades són, a simple vista, molt baixes pel que fa al nombre de llinatges residents a la governació durant la primera meitat del segle XV. Afortunadament per al regnat d'Alfons V comptem amb llistats i nòmines de membres de l'estament militar, així com altre tipus de documentació, que ens permeten conèixer amb més profunditat qui formava part del conjunt de nobles de la governació.

En aquest sentit pel que respecta a Oriola, sabem que per motiu de la concessió feta a aquesta ciutat, per part de la reina Maria, del règim insaculatori per a l'elecció d'oficis municipals<sup>117</sup>, es va procedir a la graduació d'aquells veïns de la ciutat i terme que tenint cavall i armes volgueren ser inclosos dins les borses d'on s'extraurien les persones que havien d'ocupar els oficis municipals durant l'any vinent. Es van establir tres sacs: dos de ciutadans, majors i menors, i un altre per a cavallers i homes de paratge, al qual s'accedia, a més de tenint cavall i armes, estant en possessió del títol o condició de cavaller, generós, gentilhome o home de paratge<sup>118</sup>.

No entrarem a detallar ara el funcionament municipal de la ciutat, cosa que farem més avant, ja que el que ens interessa és qui es va insacular com a cavaller o

---

<sup>116</sup> A.R.V. Vària, lligalls caixa 2, núm. 11, f.34-55v.

<sup>117</sup> Els capítols del règim d'insaculació atorgat a Oriola en 1445 es troben en AMO, AC, reg. A. 25, f. 82-92 (12 de desembre de 1445). Aquests capítols han sigut recentment editats per BERNABÉ GIL, D., *Privilegios de insaculación otorgados a municipios del Reino de Valencia en época foral*, Alacant, 2012, pàg. 303-323. Aquesta obra, a més, recull els privilegis d'insaculació lliurats a diferents poblacions del regne de València durant el període medieval i modern.

<sup>118</sup> BARRIO BARRIO, J. A., "La intervención real en la ciudad de Orihuela a través de la implantación de la insaculación en 1445", a *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. El poder real en la Corona d'Aragó*, vol. 2, Saragossa, 1996, pàg. 27-29. A més d'aquests tres sacs es van crear tres més anomenats els "dels consellers", on, segons Barrio Barrio, per a formar part d'aquest no era preceptiu la possessió de cavall i armes, encara que es considerava un criteri prioritari.

home de paratge en aquesta data. Així doncs en 1445 es van insacular trenta-nou individus pertanyents a vint-i-un llinatges diferents<sup>119</sup>.

*Individus insaculats en 1445 dins  
el sac de cavallers i hòmens de paratge d'Oriola*

Llinatge	Nom
Albaredes	Berenguer
	Guillem
Ferrández de Mesa	Lope
Galbe	Antoni de
Garcia de Laza	Andrés
Gil	Martí
Gilabert	Joan (menor)
Ivanyes de Riudoms	Joan
López de Baena	Joan
López de Roncesvalls	Jaume
Martí	Francesc
	Jaume
	Joan
	Joan, menor
	Lluís
	Manuel
	Pere
Masquefa	Jaume, major
	Jaume, fill de Francesc
	Jaume, fill de mossèn Joan
Monsi de Castanyeda	Bertomeu
	Julià
	Manuel
Montagut	Jaume de
Pérez de Vayello	Guillem

<sup>119</sup> AMO, AC, reg. A 25, f. 99v (16 de desembre de 1445).



Rius	Jaume de, batxiller
	Pere de
Rossell	Arnau
Silvestre	Berenguer
	Francesc
	Ginés
Soler	Lope de
	Lluís de
Terrés	Antoni
	Jaume, major
	Jaume, menor
Togores	Bertomeu
	Galceran
Vilafranca	Joan de

Tot i la relació de noms i llinatges que ens ofereix aquest document hem d'assenyalar que si bé tots els que hi figuren podem considerar-los com a pertanyents a l'estament militar, no tots els nobles oriolans són inclosos dins aquesta nòmina. Cal tenir en compte dos aspectes, per una banda el fet que la graduació es tractava d'un acte voluntari, es presentava qui volia. Per tant aquesta nòmina d'aspirants als oficis locals no recull la presència de tots els nobles locals, de fet tenim constància de l'existència d'altres individus pertanyents als llinatges enregistrats com per exemple mossèn Joan Masquefa o Francesc Masquefa<sup>120</sup>, els quals apareixen en aquest document però no com a insaculats, Joan de Soler<sup>121</sup>, Joan Pérez de Vayello<sup>122</sup>, Joan

<sup>120</sup> Aquest Joan Masquefa, encara sent donzell, va ser nomenat pel rei com lloctinent de governador del regne de València dellà Xixona ARV, RC, reg. 418, f. 3v-4r (18 de maig de 1416)

<sup>121</sup> Mossèn Joan de Soler era alcaid del castell de Callosa en l'any 1412 ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes...*cit., pàg. 94.

<sup>122</sup> En 1449 el donzell Antoni Terrés va ser nomenat per Alfons V batlle local d'Oriola després de la mort de Joan Perez Vayello qui havia ocupat dit ofici des de 1416, ARV, RC, reg. 419 f. 105r (29 de desembre de 1449) i reg. 418 f.20v (1 de desembre de 1416)

Ferrández de Mesa<sup>123</sup> i Garcia Albaredes<sup>124</sup>. A més a més s'ha de dir que per a anys pròxims a aquesta graduació s'ha constatat la presència d'altres llinatges nobiliaris, que no es troben referenciats al llistat exposat, a la ciutat com els Miró, els Martínez, els Mora, els Despuig o Puig, Oronell, Álvarez de Espejo i els Ferrández de Tuesta<sup>125</sup>.

En altre sentit, hem de dir que aquesta relació de noms no especifica quina condició o lloc ocupaven dins de la jerarquia del grup nobiliari. Tot i això, tenint en compte que els oficis municipals estaven vedats a aquells membres de l'estament considerats com a *nobiles*, podem assegurar que la condició dels inclosos al llistat d'insaculació seria la de cavaller i donzell o gentilhome, i encara que no podem precisar amb exactitud qui gaudia d'un o altre rang tot indica que la gran majoria formaria part del darrer grup, ja que durant els anys previs a la data de la insaculació sols hem pogut constatar la presència d'un reduït grup d'individus que rebien el tractament de "mossèn" a Oriola, com mossèn Jaume Masquefa, qui va ser elegit justícia criminal per l'any 1446, el ja mencionat mossèn Joan Masquefa, Jaume Terrés i Joan de Soler<sup>126</sup>.

Per altra banda, el segon dels aspectes al qual ens referíem és que hem de tenir present que, com hem assenyalat poc abans, els *nobiles* del regne de València no podien ocupar cap càrrec de caire municipal, per la qual cosa aquest llistat no recull

---

<sup>123</sup> Aquest Joan Ferrández de Mesa va ser, segons assenyala A. Almúnia, justícia criminal en 1439; ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes...cit.*, pàg. 123.

<sup>124</sup> Garcia Albaredes o Arboredes apareix mencionat per Bellot com un dels hòmens de paratge elegit pels electors de la parròquia de Sant Jaume en 1444 durant les eleccions dels càrrecs municipals. BELLOT, P. *Anales...cit.*, vol. I, pàg. 374.

<sup>125</sup> Valga com exemple el cas de Julià Mora, pertanyent al grup de cavallers i hòmens de paratge, qui va ser justícia civil de la ciutat en 1429-1430, el de Joan Miró, qui va exercir el mateix càrrec com a membre del mateix estament uns anys abans, en 1423-1424, o el de Remir Álvarez de Espejo qui va ser nomenat mostassaf de la vila en 1417 en la seua condició de militar i el de Gómez Oronell, també mostassaf en el període 1425-126, BARRIO BARRIO, J. A., *Gobierno municipal en Orihuela ...cit.*, pàg. 87 i 119. Per altra banda, Alfons V va concedir a Lluís Martínez, habitant de la, en aquell moment, vila d'Oriola el privilegi de generositat en 1424; ARV, RC, reg. 394 f. 4r-v (11 d'abril de 1424). En 1440 la reina Maria va concedir a Francesc Despuig, ciutadà d'Oriola, el privilegi militar per a ell i els seus descendents, per la qual cosa els corresponien els "*honoribus, favoribus, franchisesis, libertatibus, immunitatibus et privilegiis gaudeatis a modo quibus generosi et militares persone gaudent*" ARV, RC, reg. 260, f. 24v-25r (16 de setembre de 1440).

<sup>126</sup> En el cas de Terrés la referència és extreta de l'obra ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes...cit.*, pàg. 91.

cap membre de les dues famílies assentades en les terres de la governació que gaudien d'aquesta condició, durant aquesta època, com eren els Maça de Liçana i els Rocafull.

Tant les carències que presenta la nòmina d'insaculats del sac de cavallers i hòmens de paratge d'Oriola, com el fet de no comptar amb una documentació semblant per a Alacant i Elx, ha fet necessària la consulta d'altre tipus de fonts, en concret les referides a la convocatòria de les Corts celebrades a València entre 1443 i 1446. En aquest cas hem treballat amb dos registres diferents per tal de poder d'identificar el major nombre d'individus que ens permetera completar, en la mida que fóra possible, el quadre anteriorment exposat. Per una banda el *Llibre de les presentacions de lletres trameses per a la convocatòria de les Corts*, el qual recull els lliuraments de les convocatòries en diverses Corts celebrades al regne<sup>127</sup>, i per altra el registre referit als *Processos de Corts generals del regne* entre els anys 1443 i 1446<sup>128</sup>. Dins aquest últim document es recull un llistat dels membres convocats i si bé no s'especifica el lloc de residència de cadascun d'ells, sí que inclou una relació de les lletres presentades, de la mateixa manera que el *Llibre de presentacions*, en el qual s'indica el lloc on s'ha fet el lliurament de la convocatòria per part del missatger, la qual cosa ens ha facilitat la identificació dels llinatges instal·lats a les terres de la governació. Tanmateix aquests llistats de lliuraments de les convocatòries presenten divergències tant entre ells com amb la nòmina de convocats<sup>129</sup>, la qual cosa ha requerit la contrastació de tota la informació obtinguda per tal de poder confeccionar una única nòmina de llinatges.

---

<sup>127</sup> ARV, RC, reg. 653. Aquest llibre ha sigut també utilitzat per l'elaboració de llistes d'individus recollides en apartats posteriors, concretament les referides a les Corts de 1465, 1469 i 1484, i a més a més inclou la convocatòria de les celebrades en 1528

<sup>128</sup> AMV, *Processos de Corts*, reg. yy-17 (1443-1447).

<sup>129</sup> Cal mencionar que en ocasions la forma en què apareix enregistrat el cognom pot variar, en aquests casos s'indica la forma enregistrada en aquests llistats encara que s'opta per la forma amb la qual apareixen als documents locals per considerar aquests més fidels a la forma original a causa de la proximitat amb l'autoria del document. En aquest sentit trobem els cognoms Albaredes el qual apareix amb aquesta forma la documentació municipal, mentre que als *Processos de Corts* es recull com Alboredes, Terrés que s'inclou a la convocatòria també com Torres, o les formes Monsi de Castanyeda, Ivanyes de Riudoms o Pérez de Vayello que a la documentació referida a les Corts se'ns presenten com Monsi, Riudoms o Vayello. Per altra banda en el cas del nom Genís s'ha utilitzat la forma Ginés que va ser la usual a les terres del migjorn valencià i es com apareix en les fonts municipals.

Així doncs prenent en primer lloc el llistat que es recull en el *Llibre de presentacions*, el qual ens ofereix la nòmina d'individus convocats distribuïts per la localitat on s'ha fet el lliurament de la convocatòria, podem identificar un total de vint-i-dos llinatges que es distribueixen entre quaranta-set individus a qui els va ser lliurada la convocatòria a Oriola o a Alacant<sup>130</sup>:

*Llinatges i individus residents a Oriola i Alacant  
convocats a les corts de 1443-1446*

Llinatge	Nom
Albaredes	Berenguer
	Guillem
Bonivern	Bernat
	Pere
	Pere
Borgunyo	Berenguer
	Ginés
Ferrández de Mesa	Joan
	Joan
	Lop
Ferrández	Lope <sup>131</sup>
Galbe	Antoni
(Ivanyes de) Riudoms	Jaume
(López de) Roncesvalls	Jaume
Maça	Don Martí
Martí	Bernat [+] <sup>132</sup>

<sup>130</sup> ARV, RC, reg. 653, f. 11r-v. Entre els dies 1 i 2 de març de 1443, el missatger Joan Blasco aferma haver lliurat la convocatòria tant als d'Alacant com als d'Oriola. En aquesta taula no s'inclouen ni don Pero Maça de Liçana, ni don Lluís Cornell, ni el donzell Joan de Soler, als quals se'ls lliura la carta a Moixent el dia 26 de febrer de 1443.

<sup>131</sup> Encara que en el llistat apareix com Lope Ferrández, probablement es tracte de Lope Ferrández de Mesa, ja que aquest rep la convocatòria a Alacant, on en 1442 va ser justícia un individu amb el mateix nom ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino* edició a càrrec de L. Mas Gil, L. i J. M. Esquerdo Ribera, Alacant, 1966, pàg. 126.

<sup>132</sup> Apareix amb una creu al costat del nom, tal vegada com indicatiu de que està mort. Així mateix també apareixen amb una creu Ramon de Rocafull i Francesc Rossell

	Bernat, doctor en lleis.
	Galceran
	Jaume
	Joan
	Joan
	Pere
Masquefa	Jaume
Monsi de Castanyeda	Bertomeu
	Julià
Mora	Joan de
(Pérez de) Vayello	Guillem
	Joan <sup>133</sup>
Rius	Jaume
	Pere
Rocafull	Pere de
	Ramon de [+]
Rossell	Alfonso
	Francesc [+]
	Julià
Silvestre	Berenguer
	Francesc
	Ginés
Soler	Joan
	Lop de
Terrés	Antoni
	Jaume
Togores	Bertomeu
	Galceran
Tomàs	Mateu
Vilafranca	Ferrando de

<sup>133</sup> Aquest Joan apareix únicament com Joan Pérez, però hem considerat que es tracta de Pérez de Vayello, perquè en ell llistat de la convocatòria inclòs als Processos de Cort sí que apareix Joan Pérez de Vayello.

	Joan de
--	---------

Si contrastem aquesta nòmina amb la que amb el mateix motiu, el de la presentació de les lletres de la convocatòria, ens ofereix el Procés de Corts de 1443-1446, veiem com en aquest segon cas el nombre d'individus enregistrats descendeix a trenta-cinc. En primer lloc, no s'inclouen els noms que en l'anterior llistat apareixen marcats amb una creu (Ramon de Rocafull, Bernat Martí i Francesc Rossell) la qual cosa podria ratificar la possibilitat que en 1443 algun dels mencionats ja haguera faltat. I diem algú perquè en el cas de Ramon de Rocafull sí que hem constatat la seua presència a Oriola durant els anys en què van tenir lloc les Corts mencionades, de fet Barrio Barrio va registrar la seua presència en les sessions del Consell oriolà tant en 1444 com en 1446<sup>134</sup>. Altres tres noms que no es troben registrats són els que en el Llibre de Presentacions apareixen com residents a Alacant (Ginés Borgunyo, Lope Ferrández de Mesa i un dels dos Pere Bonivern<sup>135</sup>). La resta d'individus que no es troben en la relació de la presentació de lletres, inclòs al Procés de Cort, són Julià Monsi de Castanyeda, Berenguer Silvestre, Joan Ferrández de Mesa, Julià Rossell, Joan de Mora i Joan Soler<sup>136</sup>, encara que sí que hi apareixen en el llistat de la convocatòria, la qual cosa posa de manifest algun tipus de deficiència en el moment de confeccionar les llistes o simplement el desconeixement per part dels autors d'aquestes. De fet l'omissió d'alguns dels llinatges de la governació en qualsevol de les nòmines referides és patent si observem tant sols la relació d'insaculats de 1445 que es mostra línies més amunt. Així doncs, pel que respecta a Oriola, no podem sinó preguntar-nos on són els

---

<sup>134</sup> BARRIO BARRIO, J. A., *El ejercicio del poder en un municipio medieval...*cit. vol. I, pàg. 492.

<sup>135</sup> Cal dir que probablement en el cas del nom Pere Bonivern, el qual apareix dues vegades, aquesta duplicat pot estar causada per una errada, ja que un d'ells es situat a Oriola, cosa que no hem pogut corroborar fins a la data, mentre que si tenim constància que aquest llinatge es trobava domiciliat a Alacant en el segle XV, de fet Pere Bonivern va ser justícia de dita vila en 1443, ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino...*cit., pàg. 126.

<sup>136</sup> Pel que fa aquest últim no podem descartar que es tracte del mateix Joan Soler que va rebre la convocatòria a Moixent, senyoriu dels Maça de Liçana, a causa de l'estreta relació que ambdós llinatges van tenir durant bona part del segle XV tal i com exemplificarem en capítols posteriors del present treball.

Montagut, Garcia de Laza, López de Baena, Gil o Gilabert, o fins i tot altres llinatges que no apareixen a cap llistat com els Miró, els Despuig i els Ferrández de Tuesta.

El que acabem d'exposar posa de manifest la relativitat de la documentació procedent de les convocatòries de Corts i la necessitat de ser contrastada sempre que es puga. De fet, en el cas d'Alacant la contrastació de les fonts resulta més complicada per la manca de documentació municipal, però a la llum de les dades obtingudes per Oriola, no podem donar per bo el fet que a Alacant només hi haguera tres llinatges nobiliaris. És cert que, probablement, ni la xifra de membres de l'estament militar ni de llinatges seria tant alta com a la capital de la governació, però la simple observació del llistat fiscal de 1430 exposat anteriorment ja ens mostra unes evidents divergències. Tot i això, no estem en disposició d'assegurar amb completa certesa que els llinatges nobiliaris referits foren els únics presents a la localitat si atenem a altres tipus d'informació, com per exemple la referida a la contribució del morabatí de 1427 on s'especifica que a la població existien quaranta-cinc individus que eren "*francs per ço com són de paratge e tenen cavalls i armes*"<sup>137</sup>, la qual cosa fa pensar que la xifra de famílies pertanyents a l'estament nobiliari rebassaria els set llinatges mencionats.

En altre sentit si la documentació referida ens ha valgut per a fer una primera fotografia de qui pertanyia a l'estament nobiliari durant bona part del regnat d'Alfons V, hem d'assenyalar que els darrers anys del seu mandat, posteriors a les Corts de 1443-1446, el nombre tant d'individus com de llinatges que van passar a formar part de la noblesa en aquestes terres es va veure incrementat. Així doncs, per a aquest període hem constatat, pel que fa a Oriola, la presència de nous noms dins els llinatges, és a dir, membres d'aquestes famílies que potser per qüestió d'edat o per incomplir alguns dels altres requisits exigits en el règim de sac i sort no apareixen al llistat analitzat i sí a un altre que va servir de base per a la insaculació de 1459<sup>138</sup>, moment en el qual Joan II retornar el règim a la ciutat. El nou llistat recull quaranta-dos individus entre els quals apareixen com a nous aspirants als oficis els següents: Joan Ferrández de Mesa, Joan de Soler, fill de Lope de Soler, Ginés Terrés, Joan de

---

<sup>137</sup> ARV, MR, 10.871, f. 49v. (1427)

<sup>138</sup> AMO, AC, reg. A 29, f. 74r (3 de maig de 1459)

Soler Bargalló i Vicent Martí<sup>139</sup>. Aquests dos últims casos sembla que es tracten de branques pertanyents a llinatges ja existents, encara que no estem en disposició de poder assegurar-ho amb rotunditat, ja que en el cas de Vicent Martí, que va rebre personalment el privilegi de gentilesa<sup>140</sup>, és possible que aquest individu formara part d'una branca del llinatge que encara no gaudia de dit privilegi, per la qual cosa l'hem inclòs dins dels Martí ja existents. Per altra banda en el cas de Joan Soler Bargalló cap la possibilitat que també es tracte d'una branca dels Soler ja insaculats que afegeix el cognom Bargalló, que tindria el seu origen en un avantpassat directe, per tal de distingir-se de l'altra branca dels Soler, de fet aquesta distinció es va mantenir durant les dècades posteriors, encara que no sempre s'especifica en la documentació. Més enllà d'aquest llistat podem observar com en anys posteriors apareixen nous llinatges al regiment com el d'Oronell, en concret Joan Oronell, qui va ocupar el càrrec de justícia civil en 1458, i Ferrando Oronell, el qual gaudint de la seua condició de gentilesa va ser jurat de la localitat entre 1455 i 1456<sup>141</sup>. Altres casos serien els de Marc Rossell, Jaume Ferrández de Mesa i Pere Masquefa<sup>142</sup>.

Fins l'arribada al tron de Joan II tenim constància de com altres individus es van incorporar a l'estament nobiliari gràcies a la concessió reial de nous privilegis de gentilesa com el que acabem d'esmentar referit a Vicent Martí, i el d'altres individus com Ginés Miralles que el rep en 1451 o Ferrando Ximénez i Joan Rocamora que obtenen el privilegi de gentilesa en 1457<sup>143</sup>. També en aquests anys hem constatat l'ascens a la condició de cavallers d'altres individus com Jaume Rocamora, qui ja

---

<sup>139</sup> Prenent com a referència el llistat de 1445, els individus que no apareixen en la segona de les nòmimes d'insaculats són Guillem Albaredes i Jaume López de Roncesvalls, desconeixem si a causa d'haver mort en aquesta data o per incomplir algun dels requisits exigits per a formar part del sac.

<sup>140</sup> La concessió del privilegi de gentilesa a Vicent Martí es troba en ARV, RC, reg. 272, f. 57v-58r (24 de setembre de 1448).

<sup>141</sup> BARRIO BARRIO, J. A., *Gobierno municipal en Orihuela ...cit.*, pàg. 88 i 110. Per altra banda, Joan Oronell en l'elecció dels justícies de la ciutat en l'any 1457 ja va ser proposat, encara que no va ser elegit finalment, per al càrrec de justícia criminal AMO, AC, reg. A 30, f. 2r. (21 de desembre de 1456).

<sup>142</sup> AMO, AC, reg. A 30, f. 2r, 4r i 7r (21 de desembre de 1456).

<sup>143</sup> El privilegi de gentilesa de Joan Rocamora, major, es troba a ARV, RC, reg. 259, f. 121v-122v (14 d'octubre de 1457). El mateix dia rep aquest privilegi Ferrando Ximenez, ARV, RC, reg. 259, f. 122v-123r (14 d'octubre de 1457).



apareix mencionat amb aquesta distinció en 1450<sup>144</sup>, i Jaume Liminyana, doctor en medicina, qui va rebre en 1447 el rang de generós<sup>145</sup>.

Hem d'assenyalar, també, com en altres casos alguns individus van reclamar la seua condició d'home de paratge o gentilesa, encara que amb resultats diferents. Així Pere de la Torre en una sessió del Consell oriolà de 1455 va presentar un document de 1411 pel qual Bertomeu Togores, lloctinent d'Olf de Próxida governador dellà Xixona en aquell temps, va reconèixer la condició d'home de paratge de Pere Sánchez de La Torre, avi de Pere de la Torre, cosa que va fer que el Consell reconeguera la condició d'aquest com a membre de l'estament militar<sup>146</sup>. En contraposició trobem a Nicolau Ínyigues qui va reivindicar la seua condició de gentilhome pel febrer de 1446 davant el Consell perquè fóra reconegut com a tal. De fet mesos després durant l'elecció del mostassaf va reclamar la seua insaculació en el sac de cavallers. Però les seues reclamacions no van tenir èxit, ja que en 1448 va tornar a reclamar la seua condició, al temps que denunciava el greuge que li suposava estar insaculat dins el sac de ciutadans menors<sup>147</sup>. Tanmateix, en aquest cas no podem descartar el fet que el rebuig de Nicolau Ínyigues a formar part del sac de cavallers no estiguera motivat pel fet de no gaudir de la condició de gentilhome, sinó que la negativa dels graduadors a incloure'l en aquest sac podria respondre a motivacions polítiques o de qualsevol altre tipus.

Finalment hem de referir-nos a una sèrie de llinatges la relació dels quals amb la governació d'Oriola va fer que finalment acaben per instal·lar-se en aquestes terres. Ens referim per una banda als Maça de Liçana, els quals van ocupar el càrrec de

---

<sup>144</sup> ARV, RC, reg. 258, f.14v-15r (24 de març de 1450).

<sup>145</sup> AMO, AC, reg. A 28, f. 23r-26v (1447,febrer, 23) a BARRIO BARRIO, J. A., *Gobierno municipal en Orihuela...*cit., pàg. 214 El privilegi de generositat de Jaume Liminyana va ser presentat al Consell oriolà dos anys després, el 5 de març de 1449.

<sup>146</sup> AMO, AC, reg. A 30, f. 213r-214v (11 de maig de 1455).

<sup>147</sup> AMO, AC, reg. A 27, f. 18 (13 de febrer de 1446) i f. 100r-v (29 de setembre de 1446); reg. A 28, f. 8 (14 de febrer de 1448) a BARRIO BARRIO, J. A., *El ejercicio del poder en un municipio medieval...*cit. vol. I, pàg. 496, nota 1.002.

governador d'aquesta partida des de 1427<sup>148</sup>. Aquesta relació amb Oriola va donar lloc a l'establiment d'aquesta família a la governació ja en temps d'Alfons V, de la mateixa manera que va succeir amb els Roca, els quals van ocupar l'ofici de batlle general dellà Xixona des de 1430<sup>149</sup>.

Junt a aquests llinatges trobem a nobles castellans que van residir de forma temporal a Oriola durant la primera meitat del segle XV. Aquest és el cas de Garcia de Heredia, comanador d'Aledo, que va emparentar amb els Masquefa i d'un membre de la família castellana dels Fajardo, mossèn Diego Fajardo<sup>150</sup>. En aquests casos la seua vinculació amb les terres oriolanes no és resultat del seu paper polític sinó fruit dels seus vincles de caire familiar i econòmic amb la ciutat. Tot i això Diego Fajardo sí que va tenir una certa participació en la vida quotidiana d'Oriola assistint a algunes sessions del Consell i servint d'intermediari entre les institucions oriolanes i el poder reial<sup>151</sup>.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

<sup>148</sup> Pero Maça de Liçana va ser nomenat governador dellà Xixona, amb caràcter vitalici, després de la mort de Lluís de Vilarrassa, ARV, RC, reg. 418, f. 84 (8 de març de 1427). També en aquesta data Pero Maça de Liçana rep l'ofici d'alcaid del castell d'Oriola, ARV, RC, reg. 418, f. 86v (8 de març de 1427).

<sup>149</sup> Davant la renúncia a l'ofici de batlle general dellà Xixona feta per Lluís Pertusa, va ser nomenat per a aquest càrrec el cavaller Joan Roca, i va quedar l'ofici en mans d'aquest llinatge durant dues generacions més. ARV, RC, reg. 418, f. 102 (14 d'octubre de 1430).

<sup>150</sup> Aquest personatge va estar relacionat de forma estreta amb Alfons V, de fet va esdevenir en el seu cavallerís major, i va acabar per instal·lar-se a Oriola on es va casar amb la filla de Garcia de Heredia, TORRES FONTES, J., *El señorío de Abanilla*, Múrcia, 1962, pàg. 77.

<sup>151</sup> Exemples d'açò els trobem en la sessió de finals de desembre de 1455, en la qual es nomenen els oficials de la ciutat, on constatem la presència de Diego Fajardo com un dels testimonis d'aquest acte, AMO, AC, reg. A 30, f. 50r (21 de desembre de 1455) o com les autoritats oriolanes li demanen que recomane al missatger de la ciutat davant el rei AMO, AC, reg. A 22 f. 77v (3 d'agost de 1458)

### 3.1.3- L'estament durant el regnat de Joan II.

El punt de partida per tal de conèixer els llinatges nobiliaris durant el regnat de Joan II el situem en el llistat d'insaculació datat en maig 1459<sup>152</sup>, del qual ja hem avançat algunes dades al bloc anterior. Al començament del seu mandat, Joan II va tornar a concedir a la ciutat el règim de sac i sort, per la qual cosa es va procedir a realitzar novament la insaculació de les persones que optarien a ser elegides per a ocupar els càrrecs municipals de la ciutat, en els mateixos tres sacs que ja s'havien establert en 1445. Així doncs les persones encarregades de la nova insaculació van obrir els sacs que ja existien i van actualitzar les llistes llevant d'aquestes els que ja estaven morts, mentre que la resta de noms es van tornar a ficar al sac. Però, a més a més, es va procedir a la insaculació d'altres individus que amb la nova concessió aspiraven a estar inclosos dins una de les tres borses. El resultat final de la nova insaculació, pel que respecta al sac de cavallers i hòmens de paratge, va presentar un augment quant al nombre d'individus inclosos, ja que catorze anys després de la primera insaculació la xifra d'insaculats va passar de trenta-nou a seixanta-dos persones distribuïdes entre vint-i-huit llinatges diferents<sup>153</sup>. Cal dir que no tots els que es van presentar per a ser graduats van ser admesos. Aquest va ser el cas de Pere Albaredes que tot i que es va reconèixer la seua pertinença a un llinatge de gentilhòmens, com era bastard i encara no havia sigut legitimat no podia ser graduat. Per altra banda, tampoc va ser admés Lluís de la Torre encara que desconeixem perquè va ser rebutjat, si bé aquest va acceptar ser inclòs al sac de ciutadans menors, fet que va repudiar Pere Albaredes<sup>154</sup>.

---

<sup>152</sup> Joan II va atorgar de nou a Oriola el règim d'insaculació per a l'elecció dels oficials municipals en 1459, AMO, Llibre núm. 2030 bis, f. 1r-7r (6 d'abril de 1459) i en ARV, RC, reg. 238 20v (16 d'abril de 1459). Els capítols del privilegi han sigut editats per BERNABÉ GIL, D., *Privilegios de insaculación...cit.*, pàg. 325-345.

<sup>153</sup> AMO, AC, reg. A 29, f. 74r i 76r (3 de maig de 1459). Un dia després a la graduació va ser inclòs dins del sac de gentilhòmens Jaume Gilabert, f. 78r-v (4 de maig de 1459).

<sup>154</sup> AMO, AC, reg. A 29, f. 77 r ( 3 de maig de 1459).

Si comparem els llinatges insaculats que apareixen a aquest document amb els enregistrats durant el període anterior, podem observar com la immensa majoria ja eren presents dins l'estament nobiliari de la ciutat, independentment de si havien sigut insaculats o no en els llistats analitzats anteriorment. En aquest cas podem observar com cognoms com Oronell, Miró o Ferrández de Tuesta tornen a aparèixer, encara que la novetat principal resideix en el fet que el llistat de 1459 ja ens mostra aquells llinatges que en els darrers anys del regnat de Alfons V van accedir a la condició nobiliària. Alguns d'ells com els Rocamora, Liminyana o La Torre, ja els hem vist com accedeixen al nou estatus, encara que hi ha altres com els Orumbella per als quals el reconeixement de la seua condició de pertinença al braç militar té lloc a començaments del regnat de Joan II mitjançant una acta de gentilesa, feta per les autoritats de Múrcia, en la qual es reconeix que els seus avantpassats ja havien gaudit d'aquesta condició des de temps que "*esta cibdat se ganó de los moros*"<sup>155</sup>. Cal dir que aquesta via va ser també la utilitzada per un altre individu, encara que no es troba inclòs en el llistat d'insaculats de 1459, com és Pero Gómez, qui a l'endemà de la graduació va presentar un carta de *fidalgúia*, redactada també a Múrcia, que donava mostra de la seua condició de gentilesa per ser "*fijodalgo de parage e notorio de padre e de agüelo*" i que va ser admesa pel Consell oriolà, el qual va manar que s'arxivara a les actes "*per memòria en esdevenidor*"<sup>156</sup>. Un altre exemple és el de Mateu Desllobets qui en 1465 va presentar un document públic pel qual suplicava al Consell oriolà que el tingueren "*per gentilhom de paratge*" i li observaren totes les llibertats i privilegis intrínseques a aquesta condició. En aquest cas Desllobets va provar mitjançant testimonis com era descendent de Guillem Desllobets, veí d'Elx, qui a començaments del segle XV gaudia de la condició d'home de paratge segons constava en la relació, feta per les autoritats il·licitanes, d'aquells que per franquesa no havien de satisfer l'impost del morabatí<sup>157</sup>.

---

<sup>155</sup> Jaume Orumbella en una sessió del Consell celebrada en setembre de 1458 va presentar als oficials de la ciutat d'Oriola, on residia, un testimoni de la gentilesa del seu llinatge, el qual va ser acceptat per les autoritats oriolanes AMO, AC, reg. A 22, f. 80v-81r (3 de setembre de 1458).

<sup>156</sup> AMO, AC, reg. A 29, f. 82v-83r (4 de maig de 1459).

<sup>157</sup> AMO, AC, reg. A 32, f 17r-19v (11 de març de 1466).

Pel que fa a altres llinatges com Tovia, que no apareix en el llistat de 1445, desconeixem el moment exacte en què assoleix la condició de gentilesa. Malgrat això hem pogut comprovar com un dels seus membres, insaculat com gentilhome en 1459, ja va ocupar càrrecs en l'administració municipal en la segona meitat de la dècada dels cinquanta. Aquest és el cas de Lluís Tovia, qui apareix entre els elegits com a conseller per a l'any 1456<sup>158</sup>.

Per a la resta del regnat de Joan II no hem trobat cap altra llista d'insaculats, de fet els volums d'actes municipals que s'inclouen en aquest regnat només recullen notícies per als anys que van de 1458 a 1464 i entre 1473 i 1474, així com algunes dades aïllades per a la resta d'anys. Per la qual cosa, per tal d'identificar altres llinatges i individus hem fet una recerca en la documentació existent amb el propòsit de trobar referències de persones pertanyents a l'estament nobiliari diferents als constatats fins aquest moment. D'aquesta manera junt amb els nous membres dels llinatges ja existents, durant aquests anys hem constatat la presència d'altres individus, portadors d'altres cognoms, dins el grup de famílies insaculades en la borsa militar com ara Joan Roiz, cavaller, Antoni Amorós, també cavaller, o els gentilhomes Pere Roiz Cascant i Bernat Despuig<sup>159</sup>. També hem pogut observar com, a vegades, la graduació en aquest sac no es va realitzar pel procediment habitual sinó per manament reial, com va ocórrer amb el llinatge Molins. En aquest cas mossèn Antoni de Galbe junt amb Joan Masquefa i el regent de l'escrivania van presentar al Consell una provisió donada per Joan II per la qual reconeixia la gentilesa del llinatge Molins i manava que els seus membres foren insaculats en el sac que els corresponia per la seua condició<sup>160</sup>.

En el cas d'Alacant per tal d'identificar alguns dels nobles de la localitat durant aquest període ens hem hagut de recolzar en diferents tipus de fonts. Per una banda, en les referències identificades en l'apartat anterior així com en la llista d'oficials del

---

<sup>158</sup> AMO, AC, reg. A 30, f. 59r (21 de desembre de 1455).

<sup>159</sup> Aquests noms van ser inclosos dins el sac d'hòmens de paratge en l'any 1464, a aquesta graduació es va presentar també Joan Tovia, encara que aquest no va ser admés en aquesta borsa, AMO, AC, reg. A 31, f. 19r-21v (22 de febrer de 1464).

<sup>160</sup> AMO, AC, reg. A 26, f. 267v-268r (29 de setembre de 1462). La provisió reial porta per data 31 de desembre de 1461.

municipi que ens proporciona el *Nobiliario alicantino*<sup>161</sup>. Altres documents utilitzats són el privilegi d'insaculació concedit per Joan II en 1459<sup>162</sup>, que ens ofereix alguns els noms d'aquells que van ser designats com a graduadors dels sacs de la localitat, i una nòmina dels individus insaculats en les dues borses existents en la localitat per a l'any 1476 que recull Arques Jover en la seua obra abans mencionada<sup>163</sup>. A diferència d'Oriola on els cavallers i donzells eren insaculats en una borsa exclusiva per la seua condició, en el cas alacantí els membres de l'estament militar que optaven a ocupar un càrrec municipal eren inclosos al "sac major" barrejats amb individus que no gaudien d'aquesta condició. Açò, junt el fet que tant sols un nom és identificat com cavaller, ha dificultat la singularització dels individus pertanyents al braç militar. Tot i això la consulta de les informacions obtingudes a partir de la documentació referida tant unes línies més amunt com d'altra, que exposarem de seguida, ens ha permès identificar una bona part dels llinatges nobiliaris de la, per llavors, vila d'Alacant, així com els membres dels quals estaven insaculats. Així hem pogut constatar com els Borgunyo, Seva, Mena, Bonivern o Ferrández de Mesa, continuen presents a la població junt altres famílies com els Pasqual, Rolf, Vallebrera, Salort i Llofriú.

Per tal d'identificar el major nombre possible d'individus de l'estament nobiliari hem treballat, com en el cas anterior, els llistats relacionats amb les convocatòries de Corts i Parlaments del regne. En aquest sentit, cal dir que per al període comprés entre 1458 i 1479, que es correspon amb el regnat de Joan II, el volum de la documentació utilitzada varia en relació amb l'apartat precedent, ja que s'han analitzat totes les convocatòries tant de Corts com de Parlaments que van tenir lloc durant tot el regnat, les quals són les següents<sup>164</sup>:

---

<sup>161</sup> ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino...*cit., pàg. 121-135

<sup>162</sup> Aquest privilegi va ser concedit a Alacant per Joan II tant sols uns dies després de lliurar-lo a Oriola, ARV, RC, reg. 238, f. 30v-39v (20 de d'abril de 1459) editat a BERNABÉ GIL, D., *Privilegios de insaculación...*cit., pàg. 98-113.

<sup>163</sup> ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino...*cit., pàg. 84-87. Sembla que aquests sacs van servir de base a la posterior insaculació realitzada ja per Ferran II en 1493, la llista de la qual també es recull a aquesta obra, pàg. 87-90.

<sup>164</sup> Sobre la institució de les Corts a tots els territoris de la Corona d'Aragó es pot consultar l'obra de SANCHEZ ARAGONÉS, L. M., *Las Cortes de la Corona de Aragón durante el reinado de Juan II (1458-1479)*. *Monarquía, ciudades y relaciones entre el poder y sus súbditos*, Saragossa, 2004. En aquest treball

*Convocatòries a Corts i Parlaments durant el regnat de Joan II*

Any	Tipus de convocatòria	Referència
1459	Corts	ARV, RC, reg. 238, f. 21r-26v
1463-1465	Parlament	ARV, RC, reg. 505, f. 2v-13r
1465-1466	Corts	ARV, RC, reg. 403, f. 70r-73v ARV, RC, reg. 653, f. 35v-42r AMV Processos reg. YY-22, f. 3r-8r
1469-1471	Corts	ARV, RC, reg. 653, f. 43v-53v
1473-1475	Parlament	ARV, RC, reg. 506, f. 72v-76v

Cadascuna d'aquestes fonts presenta divergències pel que fa als llistats que ens presenten. Així ens trobem davant llistes que responen en alguns casos a la simple convocatòria dels individus a participar a les Corts o Parlaments, mentre que altres, les incloses en el registre referit al *Llibre de presentació de lletres*, fan referència a l'enviament de les missives. Així la diversa naturalesa dels documents junt el fet de correspondre's a anys diferents dóna com a resultat que els llistats presenten divergències tant pel nombre total d'individus com per les persones que hi apareixen. A més a més, hem de subratllar que no sempre s'indica l'origen geogràfic dels nobles enregistrats, per la qual cosa, a vegades, no s'han pogut identificar amb seguretat la residència de tots els individus que apareixen en un mateix llistat. Tot i això la consulta d'aquestes fonts ens permeten per una banda contrastar les dades obtingudes per a Oriola, i per altra ens ofereix la possibilitat, davant la manca d'altres fonts, de poder aproximar-nos a les persones que gaudien del privilegi militar a Alacant.

Així doncs, per a l'any 1459 la relació de membres de l'estament militar que hem pogut identificar com a originàries de la governació d'Oriola suma vint-i-set individus si incloem per una banda al, per aquella època, batlle general de la

---

es fa una anàlisi de les diferents Corts i Parlaments celebrats en cadascun dels territoris durant el regnat de Joan II, remarcant el paper d'aquesta institució i la seua participació en el govern efectiu de cadascú d'ells. Així doncs, la seua autora assenyala que al regne de València Joan II va convocar corts i parlaments, principalment, en relació amb el problema dinàstic amb el seu fill Carles i amb la rebel·lió catalana, pàg. 118 i 119.

governació, mossèn Jaume Roca, i al cavaller Diego Fajardo, qui en aquells anys residia a la ciutat<sup>165</sup>. Cal dir que l'única referència geogràfica que ens proporciona aquesta nòmina apareix relacionada amb l'únic cas identificat per a la localitat d'Alacant, el del donzell Joan Ferrández de Mesa, a qui el llistat situa en aquesta població. La resta d'individus pertanyents a llinatges establerts a Oriola sumen un total de deu cognoms diferents, dels quals si llevem els de Maça<sup>166</sup>, Rocafull, Fajardo i Roca, que per diferents motius no podien formar part del oficis municipals, la xifra es redueix a només sis llinatges: Masquefa, Galbe, Martí, Soler, Terrés i Monsi (de Castanyeda). Un número que contrasta amb els vint-i-huit llinatges recollits en el sac de cavallers i hòmens de paratge de 1459. Aquesta diferència radica per una banda en la patent omissió dels últims llinatges que adquireixen la condició de cavaller i gentilhome com Rocamora, Orumbella o Liminyana per posar alguns exemples dels mencionats línies més amunt, però també d'altres que es remunten a temps enrere com els Albaredes, Silvestre, Miró o Ferrández de Tuesta, un fet que també es pot apreciar per als llinatges alacantins com per exemple els casos de Bonivern o Borgunyo. Desconeixem la causa que genera dites absències en la llista de la convocatòria, si bé en un primer moment ens van plantejar una possible explicació en relació al caràcter de la convocatòria, la qual tenia com a objecte fonamental la jura dels furs i privilegis del regne pel nou monarca Joan II. Per tant la naturalesa de la reunió ens va fer pensar que la convocatòria no requeria la participació de tots els membres del braç militar i que, per aquest motiu, anava dirigida només a una representació de l'estament. Tanmateix, la suma total dels convocats ens va fer descartar aquesta hipòtesi, ja que en el llistat esmentat apareixen enregistrats tres-cents quinze individus, una xifra bastant alta si

---

<sup>165</sup> ARV, RC, reg. 238, f. 21r-26v (27 de gener de 1459). No hem comptabilitzat dins aquest llistat ni al governador Lluís Cornell ni a un donzell que anomenat Bernat Puig, tot i que poguera tractar-se de Bernat Despuig gentilhome oriolà que es va graduar dins el sac de cavallers i hòmens de paratge en 1464, vid. nota 44.

<sup>166</sup> El membre del llinatge Maça domiciliat a Oriola es tracta de don Martí Maça, germà del governador Lluís Cornell, mentre que els Rocafull que apareixen enregistrats en la present nòmina són els nobles Pere i Ramon de Rocafull.



considerem que és tant sols una representació de tots els components del braç militar<sup>167</sup>.

Respecte el llistat de la convocatòria del Parlament de 1463-1465 tot i que el total de nobles convocats és menor, recull trenta-dos entrades menys que la de les Corts de 1459, en el cas dels nobles de la governació la xifra d'individus identificats és major, de fet el número augmenta a cinquanta-dos noms repartits entre vint-i-un llinatges diferents<sup>168</sup>. En aquest cas sí que trobem algunes referències a la localització geogràfica dels nobles de la governació, com per exemple Oriola, per a la qual apareix una relació de noms presents a aquesta ciutat a qui van dirigides les convocatòries, entre els quals trobem els següents llinatges: Maça, Roca, Rocafull, Masquefa, Galbe, Rocamora, Terrés, Soler, Eximenez, Roiz, Vilafranca, Morrelles, Martí i Silvestre. Tanmateix s'ha de ressenyar el fet que tant els Morrelles que apareixen en el llistat com alguns membres dels Rocamora no es troben enregistrats com a membres de l'estament nobiliari en la documentació municipal. Valga com exemple el cas de Lope de Rocamora i Jaume Morrelles, els quals en la convocatòria del Parlament reben el títol de donzell, mentre que en les eleccions d'oficis municipals d'Oriola per a l'any 1463, apareixen elegits com a consellers pel sac de ciutadans honrats<sup>169</sup>. En aquest sentit també veiem com Berenguer Morrelles, qui apareix registrat en el llistat de la convocatòria, va ser graduat un any després, en 1464, dins el sac de ciutadans majors de la ciutat<sup>170</sup>. A simple vista podem considerar aquesta divergència com una errada en el moment de confeccionar el llistat de la convocatòria, però tampoc podem descartar altres hipòtesis com per exemple que efectivament es tractaren de gentilhomens que per alguna causa no s'hagueren volgut incloure dins el sac de

---

<sup>167</sup> De fet si veiem les convocatòries de Corts anteriors i del Parlament posterior es traca d'una xifra bastant elevada, de fet per a les Corts de 1443-1446 el número d'individus convocats varia, segons la font, de dos-cents cinquanta-huit (AMV, Procés de Corts, reg. yy 17) fins a dos-cents noranta-set (ARV, RC, reg. 653, *Llibre de presentacions*), PONS ALÓS, V. i TRENCHS ODENA, J., "La nobleza valenciana a través de las convocatorias de Cortes...cit.", pàg. 375. Per al Parlament de 1463-1465 hem enregistrat un total de dos-cents huitanta-tres individus: setanta-nou nobles, noranta-nou cavallers i cent cinc donzells, ARV, RC, reg. 505, f. 2v-12v. Cal dir que el full 13r recull tretze noms de donzells que no han sigut inclosos en el recompte per estar repetits.

<sup>168</sup> En aquest cas s'ha comptabilitzat tant a Martí Maça com al batlle general el cavaller Jaume Roca.

<sup>169</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 245r (21 de setembre de 1462) i 32v (28 de maig de 1463)

<sup>170</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 407r (22 de febrer de 1464).

cavallers i homes de paratge municipal, de fet a efectes pràctics dins l'àmbit de les eleccions d'oficis, les diferències entre els membres d'un sac o d'un altre eren mínimes, ja que les principals magistratures va quedar reservades tant als individus inclosos dins del sac de gentilhòmens i com en el dels ciutadans majors. Així doncs, plantejem la possibilitat que el fet que existiren membres de l'estament militar inclosos dins el sac de ciutadans podria respondre, tal vegada, a una política d'interessos d'un mateix llinatge, o de parcialitats internes, dirigida a què els seus components ocuparen la major part del càrrecs possibles durant les eleccions i d'aquesta manera fer-se amb el control efectiu de les institucions municipals. Un plantejament que sembla plausible si atenem al fet que els Morrelles, eren familiars dels Rocamora<sup>171</sup>.

En altre sentit, dins la convocatòria de 1463 el grup de nobles alacantins es troba més àmpliament representat que en altres dates, ja que compta amb onze individus. De fet hem enregistrat sis llinatges diferents, alguns d'ells ja presents al període anterior com els Seva, Borgunyo o els Bonivern, als quals hem d'afegir altres com els Vallebrera, els Pasqual, els Rolf i els Llofriú. En contraposició trobem el cas d'Elx, ja que tot i que es menciona aquesta població només es fa referència a ella per a indicar que s'ha lliurat un plec de lletres de la convocatòria a Pau Rossell, procurador de la reina Joana a Elx, perquè les repartisca<sup>172</sup>.

Respecte a la següent convocatòria, en aquest cas la de les Corts generals de 1465-1466 celebrades a Sant Mateu, també trobem un descens en el nombre de convocats, encara que les fonts que recullen el llistat de la convocatòria ofereixen xifres diferents que van dels dos-cents seixanta-huit individus, en un cas, fins els dos-cents huitanta-un en un altre<sup>173</sup>. Per a la nostra anàlisi hem escollit la nòmina que ens proporciona *el Llibre de presentacions*, perquè inclou referències del lloc on es porta a

---

<sup>171</sup> Aquesta relació de parentiu entre els Rocamora i els Morrelles es confirma per un document inclòs en les actes del Consell d'Oriola, el qual no porta data però es pot situar, per referències del text, cap a finals de 1481 i que diu "*la casa d'en Berenguer Morrelles, ciutadà de la dita ciutat, cosí germà de mossèn Joan de Rocamora*", AMO, AC, reg. A 26, f. 184r (s.d.).

<sup>172</sup> ARV, RC, reg. 505 f. 22r.

<sup>173</sup> AMV, Processos de Corts, reg. YY-22: dos-cents seixanta-huit individus; ARV, RC reg. 653: dos-cents seixanta-nou individus i ARV, RC, reg. 403: dos-cents huitanta-un individus.

terme el lliurament de les convocatòries. Així doncs, aquest llistat ens proporciona quaranta-huit individus als quals se'ls fa entrega de la convocatòria a Alacant i Oriola<sup>174</sup>. Tot i això a aquest grup hauríem d'afegir sis individus més pertanyents al llinatge Martí, els quals pensem que per error es troben inclosos al llistat de les lletres enviades a Xàtiva, on com indica el missatger no van ser trobats. Aquest aspecte, junt al fet que els noms dels sis individus es corresponen amb els membres d'aquest llinatge identificats per a anys anteriors a Oriola ens ha portat a considerar-los com a residents en aquesta localitat, per la qual cosa la suma total dels nobles de la governació seria de cinquanta-quatre individus dividits entre vint-i-dos cognoms diferents: Llofriu, Borgunyo, Bonivern, Vallebrera, Maça, Rocafull, Masquefa, Guasch, Galbe, Mora, Rocamora, Pasqual, Soler, Silvestre, Ximenez, Morrelles, Terrés, Rubiols, Figuerola, Rolf, Vilafranca i Martí. Cal dir que la majoria d'aquests llinatges se situen a Oriola, mentre que per al cas d'Alacant apareixen enregistrats tant sols Llofriu, Borgunyo, Boinvern i Vallebrera, un total de sis individus, als quals hauríem d'afegir els Pasqual i els Rolf, amb tres i un membres respectivament, ja que tenim constància que els individus d'aquests llinatges que apareixen al llistat treballat residien en aquesta localitat en anys pròxims a la data de la convocatòria<sup>175</sup>. Tanmateix hem de ressenyar el fet que en el llistat apareixen cinc noms (Lluís Cornell de Maça, Pere Rocafull, mossèn Pere Guasch, Francesc Rubiols i Lluís Figuerola) acompanyats d'una creu, la qual fa referència al fet que no se'ls va poder lliurar la convocatòria ni a ells personalment ni als seus procuradors. En el cas de Pere Rocafull, a més a més s'indica al llistat que és mort, una possibilitat que també existeix en el cas de Lluís Cornell de Maça, qui havia sigut portantveus de governador del regne de València dellà Xixona fins el 1463, any en el què li succeeix al front d'aquest càrrec el seu nebot Pero Maça de Liçana, encara que el més probable és que es tracte d'un germà d'aquest últim<sup>176</sup>. Pel que respecta als altres tres individus hem dir que desconeixem si realment residien

---

<sup>174</sup> ARV, RC, reg. 653, f. 39r-v. Les convocatòries segons afirma el missatger van ser lliurades a Oriola el 15 de novembre i a Alacant el 16 del mateix mes " *a uns personalment e altres a la casa e o als procuradors de aquells*". En aquest cas no es fa cap referència a Elx.

<sup>175</sup> ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino...cit.*, pàg. 127 i 128.

<sup>176</sup> Respecte al nom Lluís Cornell existeix la possibilitat que siga l'anterior governador dellà Xixona, però considerem que es tracta de Lluís Cornell germà de Pero Maça de Liçana, governador en aquelles dates, de qui tenim certesa que en 1469 encara era viu, ja que és convocat pel rei a que es presente davant d'ell, ARV, RC, reg. 244, f. 70r-71r (27 de març de 1469).

a Oriola durant aquestes dates ja que és la primera vegada que trobem referències a aquests llinatges, per la qual cosa cap la possibilitat que es tracte d'una errada de la font. Tanmateix, hem de dir que en el cas de Guasch i Figuerola sí que hem constatat la presència d'aquests cognoms dins els membres del braç militar de la capital oriolana per a dates posteriors com veurem més avant<sup>177</sup>.

Altre aspecte que hem de destacar és que si contrastem el llistat inclòs dins el *Procés de Corts* amb l'analitzat anteriorment podem comprovar com existeixen individus que, a la llum de les dades exposades fins al moment, es podrien considerar com a membres de l'estament militar establerts a les terres oriolanes. Aquest és el cas del batlle general mossèn Jaume Roca, de mossèn Antoni Terrés<sup>178</sup>, de Ferrando i Pere Eximenez i de Joan Roiz, que encara que apareix com a donzell es podria tractar del cavaller del mateix nom al qual ens hem referit línies més amunt, si bé no l'hem comptabilitzat per no poder corroborar aquesta afirmació. Pel que fa als casos de Terrés i Eximenez, l'explicació de la seua absència en el llistat referit al lliurament de les convocatòries, pot trobar-se en el fet que la seua convocatòria s'entregara a un membre del seu llinatge que sí que apareix enregistrat.

La penúltima convocatòria analitzada per al regnat de Joan II és la de les Corts generals celebrades entre 1469 i 1471 a Monsó i Tortosa. La nòmina d'individus es recull, de nou, al *Llibre de presentacions* i en ella trobem un total de dues-centes setanta-nou persones convocades. En aquest cas no s'especifiquen els individus residents a Oriola ni a Alacant, ja que les convocatòries s'envien de forma conjunta al batlle general Jaume Roca<sup>179</sup>. El nombre total de lletres enviades es corresponen amb trenta-set individus, entre els quals s'inclouen el mateix batlle general dellà Xixona i els següents cognoms: Rocafull, Maça, Rocamora, Galbe, Masquefa, Guasch, Silvestre,

---

<sup>177</sup> En el cas de Figuerola la referència trobada per a anys posteriors es presenta sota la forma Figuerola.

<sup>178</sup> Aquest apareix sota la forma Torres, una errada que hem constatat que es produeix sovint en els llistats de les convocatòries. De fet Ginés Terrés també apareix com Torres a la mateixa nòmina, encara que al llibre de presentacions es registra la forma originària Terrés.

<sup>179</sup> ARV, RC, reg. 653 f. 49r-v. (22 de setembre de 1469). En aquesta data el lloctinent del batlle general del regne va escriure a mossèn Jaume Roca dient-li que havia de presentar les convocatòries que "són remeses a la partida d'Oriola i de Alaquant". De nou no es fa cap referència a Elx.

Soler, Morrelles, Terrés, Llofriu, Pasqual, Vallebrera, Bonivern i Borgunyó<sup>180</sup>. Hem de tornar a ressenyar el cas del llinatge Martí, el qual no apareix, una altra vegada, inclòs dins el llistat de membres de la governació oriolana, sinó que els mateixos individus tornen a trobar-se enregistrats com a donzells de la ciutat de Xàtiva. Açò pot portar a considerar un possible trasllat de domicili, però ens decantem més bé per una errada com a resultat, probablement, de la còpia de l'anterior convocatòria, ja que per a dates posteriors hem constatat la presència d'aquest llinatge a la ciutat oriolana.

La darrera nòmina enregistrada es correspon amb el Parlament que va tenir lloc a València entre l'any 1473 i 1475, per al qual es van convocar tres-cents tres individus<sup>181</sup>. Però tot i que la suma total d'individus augmenta en relació a convocatòries anteriors, hem de dir que la xifra dels establerts a la governació oriolana es manté, més o menys, en el número dels convocats en les Corts anteriors, ja que només apareixen trenta-cinc individus pertanyents a quinze llinatges diferents. En aquest cas no trobem cap indicatiu geogràfic, per la qual cosa la identificació s'ha realitzat a partir de les referències obtingudes per als anys anteriors, de tal manera que els cognoms localitzats varien poc dels que apareixen enregistrats per a convocatòries precedents: Maça, Masquefa, Roca, Soler, Ximénez, Roiz, Vilafranca, Morrelles, Martí, Silvestre, Terrés, Bonivern, Vallebrera, Rolf i Llofriu. Vista aquesta relació de cognoms crida l'atenció el fet que no apareguen dos dels llinatges més destacats com són els Rocafull i els Rocamora. Cal dir, en aquest sentit, que l'explicació d'aquesta absència podria estar en relació amb les bandositats que durant aquestes dates van protagonitzar ambdós llinatges a les terres oriolanes<sup>182</sup>.

Com a resum de totes les xifres exposades fins ara en relació a les convocatòries analitzades i per a poder observar el conjunt dels llinatges i membres de

---

<sup>180</sup> També s'envia a Oriola la convocatòria a mossèn Miquel Sarçola qui per aquella època va ocupar el càrrec de regent de la governació d'Oriola de forma temporal durant uns mesos.

<sup>181</sup> En concret a setanta-huit dins del grup de nobles, noranta-cinc cavallers i cent trenta donzells.

<sup>182</sup> Aquest conflicte és conegut gràcies a dos articles recents, encara que al llarg del present treball tornarem sobre aquest assumpte amb motiu de la nova documentació trobada relacionada amb el tema, la qual ens ha permès aprofundir sobre diversos aspectes d'aquest enfrontament. Les obres publicades fins ara són: HINOJOSA MONTALVO, J., "Bandos i bandositats en la governación de Orihuela en la Baja Edad Media", *Anuario de Estudios Medievales* núm. 36/2, 2006, pàg. 713-750 i SOLER MILLA, J. L. i PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "Violencia nobiliaria en el sur del reino de València...", cit.

la noblesa de les terres de la governació, hem considerat necessari la confecció d'una taula que reculla tots els valors exposats anteriorment posant-los en relació a les dades referides per a tot el regne de València provinents de les mateixes fonts analitzades:

*Evolució del nombre de llinatges i persones de condició nobiliària convocades a les Corts i Parlaments celebrades durant el regnat de Joan II*

Any	Llinatges de la governació d'Oriola	Total de llinatges del regne	Nobles de la governació d'Oriola	Total de nobles del regne
1459	11	137	27	315
1463	21	136	52	283
1465	22	125	54	269
1469	16	124	37	279
1473	15	138	35	303

Fonts: (1459) ARV, RC, reg. 238, f. 21r-26v; (1463) ARV, RC reg. 505, f. 2v-13r; (1465) ARV RC, reg. 653, f. 35v-42r; (1469) ARV, RC, reg. 653, f. 43v-53v; (1473) ARV RC, reg. 506, f. 72v-76v

La disparitat de les dades recollides a partir de les convocatòries posa de manifest les mancances d'aquest tipus de font per conèixer el conjunt global dels nobles, tot i que reconeixem, per altra banda, la seua utilitat per les informacions aportades, la qual s'incrementa al ser contrastada amb altre tipus de documentació, com per exemple la de caràcter municipal, tal i com hem exposat línies més amunt. Però la parcialitat tant de les relacions nominals proporcionades per les convocatòries com l'existent en els documents municipals fa necessari l'encreuament d'ambdues fonts, així com la complementació amb altres documents per tal d'aproximar-nos el més possible al coneixement complet dels llinatges que composaven l'estament militar. Això és el que hem tractat de fer amb el propòsit d'oferir una relació de tots els llinatges nobiliaris presents a la governació oriolana, dels quals tenim la constatació documental que van pertànyer a aquest estament durant el període del regnat de Joan II. Per altra banda, cal assenyalar que amb aquest llistat de llinatges oferim una imatge dels components d'un grup social per a un període concret del segle XV, com és el

comprés entre els anys 1458 i 1479, però en realitat no s'ha d'observar com un element fix, sinó tot el contrari. Així doncs, encara que puga resultar obvi, moltes d'aquestes famílies ja van gaudir de la condició nobiliària abans de 1458, com ha quedat palès a l'apartat anterior, d'igual manera que l'activitat d'altres va rebassar el límit de 1479. A més a més, hem de tenir present també que alguns del llinatges identificats abans del regnat de Joan II ho continuaran sent encara que no apareguen enregistrats als documents consultats per aquest període. Malgrat totes aquestes consideracions el que hem tractat, amb aquesta relació de llinatges, no és altra cosa que identificar de manera més precisa l'objecte d'estudi.

*Llinatges de l'estament militar de la governació  
d'Oriola durant el regnat de Joan II (1458-1479)*

Albaredes	<i>Oriola</i>	Molins	<i>Oriola</i>
Amoròs	<i>Oriola</i>	Monsi de Castanyeda	<i>Oriola</i>
Argençola	<i>Oriola</i>	Montagut	<i>Oriola</i>
Bonivern	<i>Alacant</i>	Mora	<i>Oriola</i>
Borgunyo	<i>Alacant</i>	Oronell	<i>Oriola</i>
Despuig	<i>Oriola</i>	Orumbella	<i>Oriola</i>
Durà	<i>Oriola</i>	Pasqual	<i>Alacant</i>
Fajardo	<i>Oriola</i>	Pérez de Vayello	<i>Oriola</i>
Ferrández de Mesa	<i>Alacant, Elx, Oriola</i>	Rebolledo	<i>Alacant</i>
Ferrández de Tuesta	<i>Oriola</i>	Rius	<i>Oriola</i>
Figuerola?	<i>Oriola</i>	Roca	<i>Oriola</i>
Fontes	<i>Oriola</i>	Rocamora	<i>Oriola</i>
Franc	<i>Alacant</i>	Rocafull	<i>Oriola</i>
Galbe	<i>Oriola</i>	Roiz	<i>Oriola</i>
Garcia de Laza	<i>Oriola</i>	Roiz Cascant?	<i>Oriola</i>
Gilabert	<i>Oriola</i>	Roiz Maestre	<i>Oriola</i>
Gomes	<i>Oriola</i>	Rolf	<i>Alacant</i>
Guasch	<i>Oriola</i>	Rossell	<i>Oriola</i>
Ivanyes de Riudoms	<i>Oriola</i>	Rotlà	<i>Alacant</i>

**Noblesa i poder polític al sud del regne de València. Segle XV (1458-1516)**

Liminyana	<i>Oriola</i>	Rubiols?	<i>Oriola?</i>
Llobet (des)	<i>Oriola</i>	Salort	<i>Alacant</i>
Llofriu	<i>Alacant</i>	Seva	<i>Alacant</i>
Loazes	<i>Oriola</i>	Silvestre	<i>Oriola</i>
López de Baena	<i>Oriola</i>	Soler	<i>Oriola</i>
López Morcillo	<i>Oriola</i>	Terrés	<i>Oriola</i>
Maça	<i>Oriola</i>	Togores	<i>Oriola</i>
Martí	<i>Oriola</i>	Tomàs	<i>Oriola</i>
Martínez de Vera	<i>Alacant</i>	Torre (de la )	<i>Oriola</i>
Masquefa	<i>Oriola</i>	Tovia	<i>Oriola</i>
Mena	<i>Alacant</i>	Vallebrera	<i>Oriola</i>
Mérita	<i>Alacant</i>	Villafranca	<i>Alacant</i>
Mirambell	<i>Alacant</i>	Ximenez	<i>Oriola</i>
Miró	<i>Oriola</i>		

Fonts: AMO, AC, reg. núm. A 29, A. 31, A. 32, A. 26; ARV, RC, reg. 96, reg. 99, reg. 100, reg. 104, reg. 109, reg. 126, reg. 238, reg. 286, reg. 297, reg. 421, reg. 422, reg. 505, reg. 506, reg. 653; ACA, RC, reg. 3.633; ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino...cit.*, pàg. 84-86 i 127-130 ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes,...cit.*, pàg. 145-157.



### **3.1.4-L'estament durant el regnat de Ferran II.**

Pel que fa al regnat de Ferran II hem d'assenyalar en primer lloc que el volum de la documentació treballada augmenta en relació amb el període anterior. En aquest sentit podem apuntar que els registres municipals conservats per a la ciutat d'Oriola són bastant més nombrosos, això unit al fet d'haver localitzat diferents registres cancellerescs relacionats amb la composició de les borses d'insaculació tant de la capital oriolana com d'Alacant, ens ha permès observar amb major claredat la composició de l'estament nobiliari de l'època. Però, com en el cas anterior, aquest tipus de documentació ha sigut contrastada amb altres fonts. En primer lloc amb documentació procedent de les Corts celebrades durant aquests anys, si bé en aquest cas més enllà del llistats de convocatòries, els processos de les Corts ens han revelat una valuosa relació de noms i llinatges de la noblesa resident a les localitats del migjorn valencià. A més d'aquesta documentació cal afegir una altra, de la qual no hem pogut disposar per a l'anàlisi fet durant el regnat de Joan II, com són els llistats fiscals referents a la distribució dels serveis aprovats en les Corts de 1484-1488 i de 1510, les quals ens han proporcionat una informació de primer ordre no només pel que fa a la identificació dels llinatges sinó també en relació a la seua localització geogràfica.

Des de la primera insaculació feta durant del regnat de Joan II en 1459 i la primera dècada de govern de Ferran II, es va produir a la localitat d'Oriola un augment del nombre d'insaculats dins la borsa de cavallers i hòmens de paratge. Un fenomen que, tal i com va posar de manifest Bernabé Gil no va ocórrer a la resta de borses existents a la localitat, les quals va conèixer un descens bastant notable dels membres que les composaven<sup>183</sup>. Així doncs, els insaculats pertanyents a l'estament militar van

---

<sup>183</sup> Tant pel que fa al sac de ciutadans de mà major com de ciutadans de mà menor, la xifra dels individus que el composaven entre 1459 i 1490 es va reduir notablement. Així els membres inclosos en la borsa de ciutadans majors va passar de setanta-sis individus en 1459 a només trenta-un en 1490, mentre que en cas del nombre de ciutadans de la mà menor es comptabilitzen cinquanta persones en 1459 i tant sols trenta-quatre en 1490. BERNABÉ GIL, D., *Monarquía y patriciado urbano en Orihuela, 1445-1707*, Alacant 1989, pàg. 40.

passar de seixanta-dos individus, en 1459, fins a setanta-set en 1490. Aquesta última xifra la coneixem gràcies a la reforma que del regiment d'insaculació va fer Ferran II, qui va manar que es revisaren els tres sacs existents en la localitat, de tal manera que el nombre d'inclusos dins la borsa de l'estament militar es va reduir fins a setanta-set individus<sup>184</sup>.

Fins a hui no s'ha pogut localitzar la nòmina dels individus insaculats en 1490, tot i això la consulta de la documentació municipal oriolana de la dècada dels huitanta ens ha permet conèixer bona part dels membres que composaven el sac de cavallers i hòmens de paratge per aquestes dates. Així doncs, gràcies a la revisió que es va fer d'aquesta borsa per part del mateix Consell oriolà en 1485, veiem com la xifra d'insaculats en aquesta data recull seixanta-sis noms<sup>185</sup>, als quals s'han d'afegir els individus que es graduaren en els anys posteriors. En aquest sentit, hem de dir en referència als individus que van ser admesos a la borsa de cavallers i homes de paratge dels anys 1488, 1489 i 1490<sup>186</sup>, que la suma dels quals ascendeix a catorze persones, als quals podem sumar quatre individus no inclusos al llistat de 1485 i que apareixen ocupant algun càrrec o ofici dins el Consell durant aquests anys<sup>187</sup>. La suma resultant d'aquest procés d'identificació ens dona un total de huitanta-quatre individus, una xifra superior a la referida per a 1490, si bé hem de tenir present que probablement durant aquests anys també es van produir baixes entre els components del sac militar,

---

<sup>184</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 46v (21 de maig de 1491).

<sup>185</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 32v (21 de maig de 1485). En aquest mateix any es van graduar quatre nous membres dins el sac de cavallers i hòmens de paratge: Bertomeu Monsi de Castanyeda, Joan Miró, Rodrigo de Loazes i Enric Masquefa, ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes...cit.*, pàg. 160 (23 de febrer de 1485).

<sup>186</sup> En 1488 es van graduar dins el sac de cavallers i hòmens de paratge: Joan Terrés, Joan López de Baena, Andreu Masquefa i Joan Togores, AMO, AC, reg. A 32, f. 14 r (27 de febrer de 1488), mentre que en 1489 es van incloure com a nous membres a: Francesc Martí, Pere Martí, Jaume Rocamora, mossèn Diego de Soler, Joanot Ximenez i Nunyo Ferrández, ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes...cit.*, pàg. 169 (11 de març de 1489). Pel que fa a 1490 trobem com a nous components d'aquest sac a: Joan Martí, Ginés Martí, Pere Ferrández de Mesa i Bonanat Miró, AMO, AC, reg. A 34, f. 11v (4 de març de 1490).

<sup>187</sup> Dins aquest grup d'individus trobem a Andreu Miró, conseller, AMO, AC, reg. A 32, f. 3v (21 de desembre de 1487), Bernardí Masquefa graduador del sac de cavallers i hòmens de paratge, AMO, AC, reg. A 32, f. 13r (27 de febrer de 1488), Lluís Rocamora, sobresequier, AMO, AC, reg. A 34, f. 19r (29 de maig de 1490) i Martí Amorós justícia criminal en 1490, AMO, AC, reg. A 34, f. 10r (4 de març de 1490).

tant per defunció com per exclusió del mateix per incomplir algun dels requisits exigits per a poder ocupar els oficis municipals<sup>188</sup>.

Pel que fa als llinatges identificats, aquests huitanta-quatre individus representen un total de trenta cognoms diferents. La gran majoria, vint-i-cinc casos, pertanyen a famílies que ja han estat identificades en el període anterior, mentre que la resta (Fluvià, Avellaneda, Alamanya, Dartés i Ferrández) es corresponen a llinatges que accedeixen al sac durant els primers anys del regnat de Ferran II o bé a les darreries del govern de Joan II. En alguns casos coneixem el moment exacte en el qual van ser insaculats com per exemple Pere Fluvià, qui va ser admés en la graduació de 1482, després d'obtenir una prova de la seua gentilesa mitjançant una sentència del justícia civil de València, que el rei Ferran II va manar que observaren tant els oficials de la governació dellà Xixona com els de la ciutat d'Oriola<sup>189</sup>. A aquesta mateixa graduació es va presentar Ferrando de Avellaneda, si bé els graduadors es van mostrar contraris a la seua insaculació perquè *"abans d'ésser admés a la dita graduació mostràs com era gentilhome"*. Tot i això, poc després va ser inclòs amb la condició que presentara el privilegi de gentilesa abans de l'elecció dels oficis, per la qual cosa el dit Avellaneda va requerir al justícia i jurats d'Oriola que escrigueren als oficials de Múrcia per tal que aquests els remeteren *"escrivania e informació de com ell i la seua línia directa eren gentilhomes"*<sup>190</sup>.

Les referències per als altres tres llinatges restants no són tan aclaridores. Pel que fa al llinatge Alamanya, tenim notícies de com un Vidal Alamanya va ser conseller pels ciutadans menors en 1459<sup>191</sup>, el que podria posar de manifest un ascens d'aquest llinatge des de les capes ciutadanes, doncs Pere Alamanya ja apareix com a conseller

---

<sup>188</sup> Un exemple d'aquest últim cas és el de Joan de Soler, fill de Lluís de Soler, qui en la mateixa revisió del sac feta en 1485 no va ser inclòs de nou en ell per no posseir cavall i armes durant més d'un any. AMO, AC, reg. A 32, f. 32v (21 de maig de 1485).

<sup>189</sup> En octubre de 1481 Ferran II mana que s'observe la sentència confirmatòria de la gentilesa de Pere Fluvià, ACA, RC, reg. 3.639, f. 5-v (8 d'octubre de 1481) i l'any següent és admés com a gentilhome dins el sac de cavallers i hòmens de paratge, AMO, AC, reg. A 33, f. 4r (27 de febrer de 1482).

<sup>190</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 16v (18 de maig de 1482). Anys després en 1485 el Consell oriolà va proveir que es registrara l'acta per la qual Ferrando de Avellaneda confirmava que era gentilhome de llinatge, AMO, AC, reg. A 32, f. 52v (29 de setembre de 1485)

<sup>191</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 3v (21 de desembre de 1459).

pel sac de cavallers i homes de paratge en 1481<sup>192</sup>. Per altra banda, no estem en disposició d'aportar moltes dades sobre Nunyo Ferrández qui va ser rebutjat en la graduació de 1488<sup>193</sup>, un any abans de ser admés. Tot i això sembla, a partir de la documentació treballada, que no formava part ni dels Ferrández de Mesa ni dels Ferrández de Tuesta. Finalment tampoc podem dir molt més sobre Francesc d'Artés, més enllà que ja va ser elegit conseller pel sac militar en l'elecció d'oficis per l'any 1482<sup>194</sup>.

La suspensió del regiment de sac i sort d'Oriola feta per Ferran II en 1491, les causes de la qual tractarem en el capítol dedicat als aspectes polítics, va comportar, com hem assenyalat abans, una reducció del nombre d'insaculats. De fet va ser el monarca qui va establir, tant pel que feia a l'estament militar com al de ciutadans majors, que *"la graduació de les persones del dit regiment dels staments dessús dits sie feta per nos en nostre sacre Consell"*<sup>195</sup>. Respecte a la nòmina de les persones que van formar part dins del sac de cavallers i hòmens de paratge, enviada pel rei als oficials oriolans, ja hem apuntat que recollia cinquanta-set individus, la qual cosa va donar lloc que es produïra, al mateix temps, una reducció també del número de llinatges, els quals van passar a vint-i-tres. Si bé en aquesta relació apareixen alguns no enregistrats durant els anys anteriors a la suspensió, encara que ja formaven part del braç militar en època de Joan II com per exemple Roca i Gilabert. Aquest llistat va servir de base per a l'elecció d'oficis posterior a la devolució del regiment de sac i sort en 1493<sup>196</sup>, ja que la primera graduació realitzada després de la restitució es va dur a terme en 1494. Va ser en aquest moment quant els justícies i jurats van notificar que, tal i com establien les noves ordenances del regiment, les graduacions es farien cada tres anys<sup>197</sup>. Així doncs, dels sis individus que es van presentar en l'acte de 1494 van ser admesos dins el sac de cavallers i hòmens de paratge cinc dels candidats, dels quals

---

<sup>192</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 2r (21 de desembre de 1481).

<sup>193</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 13r (27 de febrer de 1488).

<sup>194</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 4v (21 de desembre de 1481).

<sup>195</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 19r-20v (28 de febrer de 1491)

<sup>196</sup> ACA, RC reg. 3.568, f. 48v-51r (17 de maig de 1493), AMO, AC, reg. A 35, f. 33r-34v (25 de maig de 1493) a BERNABÉ GIL, D., *Monarquía y patriciado urbano...cit.*, pàg. 42.

<sup>197</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 32r (12 de febrer de 1494).

tant sols un, Alfonso de Figueroa, pertanyia a un llinatge no insaculat anteriorment<sup>198</sup>. Tres anys després, en la següent insaculació, va ocórrer el mateix, ja que de tots els candidats presentats només trobem un llinatge que no pertanyia anteriorment al braç militar, com era el de Desprats<sup>199</sup>.

Fins a 1503 no trobem més notícies referides a processos de graduació de nous membres per als sacs dels oficis oriolans. Si bé hem d'assenyalar que a partir d'aquesta data les graduacions ja no es fan amb una periodicitat triennal, de fet, ja des de l'any assenyalat es fan cada dos anys. Aquest canvi pel que fa als intervals temporals en els quals s'havien de realitzar les graduacions es produeix en aquest any, quan per suplicació del Consell oriolà l'autoritat reial decideix permetre que les graduacions es feren cada dos anys i no cada tres com s'havia establert<sup>200</sup>. Així doncs des de 1503 fins a 1515 es duen a terme set processos de graduacions<sup>201</sup>. En ells son admesos un total de cinquanta-set individus dels quals només quatre persones són membres d'algun llinatge no identificat anteriorment com a pertanyent a l'estament militar. En concret ens referim a Lluís de Soto, insaculat en 1503, al notari Francesc Pérez Felipe, graduat en 1507, a Joan Benefa, admés al sac en 1509, i a Gómez Suárez de Figueroa, inclòs en la borsa de cavallers i hòmens de paratge en 1511<sup>202</sup>.

Les borses d'insaculats localitzades per als anys 1509 i 1517 venen a corroborar que cap altre llinatge diferent dels mencionats fins ara va passar a formar part del sac corresponent a l'estament militar oriolà<sup>203</sup>. Però això no significa, com hem pogut

---

<sup>198</sup> AMO, AC, reg. A 35, f.35v-37r (17 de febrer de 1494). Els altres individus insaculats pertanyien als llinatges Rossell, Martí, Rocamora i Ferrández de Tuesta, mentre que el rebutjat va ser Nunyo Ferrández.

<sup>199</sup> En la graduació realitzada el 15 de febrer de 1497 van ser admesos mossèn Jaume Desprats, Enric MASquefa, Joan Togores i Joan Martí, ALMÚNIA, A., *Libres de tots los actes...cit.*, pàg. 179.

<sup>200</sup> ARV, RC, reg. 312, f. 25v-26r (27 d'abril de 1503).

<sup>201</sup> AMO, reg. D 2.279, f. 41r-101v.

<sup>202</sup> AMO, reg. D 2.279, Lluís de Soto: f. 47v (8 de marc de 1503); Francesc Pérez Felipe: f. 73r (24 de febrer de 1507); Joan Benefa: f. 84v (28 de febrer de 1509) i Gómez Suárez de Figueroa: f. 92r (12 de març de 1511). Desconeixem fins ara si aquest últim individu té algun tipus de relació familiar amb el noble Gómez Suárez de Figueroa, el qual apareix en el llistat de la convocatòria de les Corts de 1479 i en el de 1483-1484, ARV, RC, reg. 302, f. 136r (24 d'agost de 1479) i reg. 245, 3r (17 d'octubre de 1483).

<sup>203</sup> La nòmina d'insaculats de 1509 recull seixanta-dos individus AMO, AC, reg. A 37 bis, f.21r-22r (1509), mentre que la corresponent a 1517 presenta també seixanta-dos membres AMO, AC,, reg. A 39a, f. 60v-61r (30 de maig de 1517).

observar per al període anterior, que no hi hagueren altres llinatges pertanyents al braç nobiliari que no formaren part del sac de cavallers, bé perquè els estava vedat per la seua condició de *nobiles*, com els Rocafulls, els Maça i a partir de 1503 algunes branques de la família Rocamora que van rebre aquest títol per part del rei, o perquè tot i ser-li reconeguda la seua condició de gentilhome o home de paratge van quedar insaculats en altres borses. Aquest seria el cas dels Blai, els quals van justificar davant el Consell la seua condició de *homes fidalgos* i, per tant, el justícia i jurats d'Oriola els van reconèixer com a hòmens de paratge<sup>204</sup>. Altre exemple, en aquest mateix sentit, és el del guipuscoà Martín Dubilla, qui en una sessió del Consell va reclamar que com a gentilhome li havien de retornar el que havia pagat de la taxa reial, ja que havia contribuït com a ciutadà. De fet Dubilla va presentar testimoni de la seua gentilesa en dita sessió, la qual li va ser reconeguda per les autoritats oriolanes<sup>205</sup>.

Pel que fa a Alacant la documentació cancelleresca ens ofereix diversos llistats dels membres insaculats que optaven a ser elegits per als oficis de la localitat pel sac major, on estaven inclosos els membres de l'estament miliar. En concret disposem de dues nòmines d'insaculats per als anys 1493 i 1510<sup>206</sup>, a les quals hem d'afegir altres dues relacions de consellers nomenats pel rei en 1492 i 1508. La barreja dins aquest sac major, entre membres del braç militar i simples ciutadans, dificulta la diferenciació entre uns i altres. Tot i això hem pogut observar com els llinatges nobiliaris alacantins presents en els períodes anteriors continuen formant part de les files de l'oligarquia local, tal és el cas dels Vallebrera, Borgunyo, Martínez de Vera, Ferrández de Mesa, Pasqual, Seva, Rolf, Llofriu, Salort o Bonivern. Tanmateix en altres casos hem pogut constatar com llinatges identificats durant el regnat de Joan II apareixen ara dins el sac major en la seua condició de membres de l'estament nobiliari, com és el cas dels

---

<sup>204</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 81r-109v (19 d'agost de 1493)

<sup>205</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 12v i 14r-v (27 de desembre de 1491).

<sup>206</sup> Aquests llistats es troben en relació amb la intervenció reial en el regiment de sac i sort duta a terme en diverses ocasions. Així doncs trobem dos llistats on el rei fixa qui ha de estar insaculat en cadascun dels sacs de la localitat ACA, RC, reg. 3.568, f. 61v-62r (10 de juliol de 1493) i reg. 3.580, f. 230r-231r (4 de juliol de 1510). Les altres dues nòmines es corresponen amb les relacions de consellers i altres oficials de la localitat elaborades també Ferran II durant els períodes en els quals el regiment va estar intervingut: ACA, RC, reg. 3.666, f. 72r-v (20 de juliol de 1492) i reg. 3.671, f. 164r (28 de novembre de 1508).

Mèrita<sup>207</sup>. Per altra banda també hem observat l'aparició de nous individus que assolixen la condició nobiliària com és el cas de Francesc Portes, qui a partir de 1508 apareix designat com a cavaller.

Pel que respecta a la documentació referida a les Corts celebrades durant el regnat de Ferran II hem d'assenyalar que si bé existeixen llistats dels individus convocats per a cadascuna d'elles, les dades obtingudes no resulten tant reveladores com les exposades per al període de Joan II, tal i com exposarem línies avall. Tot i això han sigut analitzades les següents convocatòries:

*Convocatòries a Corts durant el regnat de Ferran II*

Any	Tipus de convocatòria	Referència
1479 <sup>208</sup>	Corts	ARV, RC, reg. 302, f. 135v-137v
1483-1484	Corts	ARV, RC, reg. 245, f. 2r-8v ARV, RC, reg. 653, f. 54v-59r ARV, RC, reg. 513, f. 7v-11r
1488 <sup>209</sup>	Corts	ARV, RC, reg. 245, f.63r-65r
1495-1496	Corts	ARV, RC, reg. 245, f. 183v-187r i 189r-191r
1510	Corts	ARV, RC, reg. 514, f. 8v-13v

El primer aspecte que cal posar de manifest, en relació als llistats de les convocatòries de les Corts celebrades sota el regnat de Joan II, és que cap de les nòmines analitzades per al present període presenta referències geogràfiques pel que fa al lloc de residència dels membres de l'estament militar de la governació oriolana, la

<sup>207</sup> Ens referim al cas d'Antoni de Mèrita, qui en 1489 va ocupar el càrrec de mostassaf d'Alacant i apareix ja amb el qualificatiu de donzell, ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino...cit.*, pàg. 131.

<sup>208</sup> Aquestes Corts van tenir lloc a efecte que el nou rei jurara el seu càrrec, sense cap pretensió legislativa.

<sup>209</sup> Aquest llistat no es refereix a les sessions de les Corts celebrades en Oriola en el mateix any, ja que aquestes es tractaven d'una continuació de les encestades en Tarazona en l'any 1484. Sobre el furs aprovats en aquestes Corts es pot consultar BELENGUER CEBRIÀ, E., *Cortes del reinado de Fernando el Católico*, València 1972. El llistat referit a 1488 analitzat al present treball es tracta de les Corts que van ser convocades per a fer el jurament de fidelitat per part dels estaments del regne al príncep Joan.

qual cosa ha suposat un entrebanc a l'hora de la identificació dels llinatges. Per altra banda les xifres d'individus recollides a les diferents convocatòries varien quant al número de cadascuna d'elles de forma notable. Així trobem com van des dels huitanta-dos convocats en 1488 fins a les tres-centes dènou referències que presenta la nòmina de 1495. A més, aquest últim llistat és l'únic que recull un nombre d'individus residents a les terres del migjorn valencià que s'aproxima a les xifres obtingudes de les convocatòries compreses entre 1459 i 1473, encara que als valors més baixos.

*Evolució del nombre de llinatges i persones de condició nobiliària convocades a les Corts celebrades durant el regnat de Ferran II*

Any	Llinatges de la governació d'Oriola	Total de llinatges del regne	Nobles de la governació d'Oriola	Total de nobles del regne
1479	7 <sup>210</sup>	109	11	223
1483(1)	1 <sup>211</sup>	112	1	233
1483(2)	1	77	1	118
1483(3)	5	85	5	135
1488	3	69	3	82
1495	15	159	25	319
1510	5	112	5	205

Fonts: (1479) ARV, RC, reg. 302, f. 135v-137v; (1483-1) ARV, RC, reg. 245, f. 2r-8v; (1483-2): ARV, RC,, reg. 653, f. 54v-59r; (1483-3): ARV, RC, reg. 513, f. 7v-11r; (1488): ARV, RC, reg. 245, f.63r-65r; (1495-1496): ARV, RC, reg. 245, f. 183v-187r i 189r-191r i (1510): ARV, RC, reg. 514, f. 8v-13v.

Aquestes xifres posen de manifest que en aquesta ocasió les convocatòries de Corts no representen una font que ens permeta ampliar la nòmina dels membres del braç militar presents a la governació oriolana. Una afirmació aquesta que es veu corroborada si tenim en compte que el llistat que ens proporciona un major nombre de registres, els llinatges que es recullen són alguns dels citats anteriorment: Maça,

<sup>210</sup> No s'ha comptabilitzat a Pero Maça de Liçana, cap del llinatge, per no estar domiciliat a Oriola, encara que era el governador en dita circumscripció.

<sup>211</sup> En aquesta convocatòria apareixen dos membres dels Maça de Liçana, Pero i Joan, dels quals sols s'ha comptabilitzat aquest últim. A més a més també va ser convocat Gutierre de Càrdenas, senyor d'Elx i Crevillent, però tampoc ha sigut enregistrat per no residir a la governació.



Rocafull, Rocamora, Roiz, Fontes, Martínez de Vera, Martí, Ferrández de Mesa, Borgunyo, Boinvern, Pasqual, Vallebrera, Roca, Soler i Masquefa. A més a més, cal assenyalar que en el cas del membre d'aquest últim llinatge, el cavaller Pere Masquefa, sabem que en el moment de la convocatòria ja era mort<sup>212</sup>.

Però en contraposició, altre tipus de documentació relacionada amb les Corts sí que ens ha servit de gran ajuda per tal d'identificar a un gran nombre de nobles originaris de les terres de la governació. Ens referim al procés de les Corts de 1483-1484 i, en concret, a algunes sessions que van tenir lloc durant la seua celebració. En aquest cas hem localitzat diversos documents en els quals don Pero Maça, per dues ocasions, Alfonso Fajardo i Joan de Cardona exerceixen com a representats de membres de l'estament militar de la governació, els quals apareixen nomenats sota la procuració d'aquests nobles<sup>213</sup>. Aquestes referències proporcionen una valuosa informació, ja que per una banda confirma la participació dels nobles de la governació en les sessions de Corts a través del sistema de procuradors. Però, a més a més, demostren la insuficiència, almenys per al cas que ens ocupa, de les nòmines proporcionades per les convocatòries de Corts per tal d'identificar a la noblesa de les terres del migjorn valencià. Valga com a argument que justifica aquesta afirmació el fet que en el llistat de la convocatòria de 1483, on s'han pogut identificar un major nombre de nobles, la xifra és bastant baixa, només cinc individus, i si prenem com a referència també les del període anterior on el llistat que més referències ens proporciona és el de les Corts de 1465, amb un total de cinquanta-quatre noms, veiem com aquestes xifres es queden lluny de les proporcionades per la documentació a la qual ens referim, ja que aquesta ens ha permès la identificació de cent quatre noms diferents de persones establertes a alguna localitat de la governació i que pertanyien a l'estament militar.

---

<sup>212</sup> Per l'inventari dels seus béns fets després de sa mort sabem que el cavaller Pere Masquefa va morir a començaments del mes d'agost de 1492, AHO, PN de Salvador Loazes, reg. 20, any 1492 (18 d'agost de 1492).

<sup>213</sup> ARV, RC, reg. 513, f. 82v-83r (27 de març de 1484), f. 208v-209r (11 de desembre de 1484), f. 211r-212r (22 de desembre de 1484).

Aquesta darrera xifra es reparteix entre quaranta-quatre llinatges diferents, dels quals la gran majoria, trenta-set casos, pertanyen a famílies residents a Oriola. Si comparem aquest grup de llinatges amb els inclosos en el sac d'insaculats existents a la ciutat tant sols un any després, en 1485, podem observar diferències destacades pel que fa als cognoms que componen un i altre llistat, la qual cosa ens ajuda a obtenir una imatge més àmplia del panorama nobiliari de la localitat. Així doncs, existeix un conjunt comú de llinatges presents a ambdues nòmines, en concret vint-i-tres registres: Alamanya, Avellaneda, Artés, Ferrández de Mesa, Fontes, Garcia de Laza, Loazes, Masquefa, Martí, Monsi, Miró, Molins, Orumbella, Rocamora, Rossell, Roiz, Roiz Mestre, Silvestre, Soler, de la Torre, Togores, Vilafranca i Ximénez. Junts aquests veiem alguns llinatges que no s'inclouen en les nòmines procedents dels procés de Cort, però que sí estan presents al sac de cavallers i hòmens de paratge de 1485 com Ivanyes de Riudoms, Ferrández de Tuesta i Fluvià. Si bé la major diferència radica en les famílies que no recull el sac d'insaculats entre les quals trobem aquelles a les quals els estava vedada la participació als oficis municipals, com els Maça i els Rocafull, junt a un grup de dotze llinatges on s'inclouen els següents cognoms: Amorós, Benefa, Ferrández, Figueroa, Gilabert, Gómez, Llobet, Minyano, Ortiz, Pérez, Roca, i Liminyana. Per tant la contrastació d'aquestes fonts ens ofereix una imatge més que significativa de les famílies nobiliàries de la capital oriolana per a un moment determinat. Però hem de tenir present que no es tracta d'un llistat ni molt menys tancat, ja que coneixem de l'existència d'altres llinatges a la localitat per a aquests anys, però que per diversos motius no apareixen a cap nòmina<sup>214</sup>. Tot i això, la suma dels individus singularitzats procedents tant dels llistat d'insaculats com de les nòmines del procés de Cort ens proporciona cent cinc membres de l'estament nobiliari presents a la ciutat d'Oriola entre 1484 i 1485.

Junt els llinatges identificats per a Oriola també hi ha altres pertanyents a la localitat d'Alacant. En concret hem constatat la presència de huit individus que pertanyen a algunes de les famílies nobiliàries establertes en aquesta població com: Ferrández de Mesa, Franc, Boinvern, Borgunyo i Salort, a les quals hem d'afegir el

---

<sup>214</sup> Ens referim a llinatges com per exemple Terrés, López de Baena o algun altres dels indicats en les anàlisis anteriors.

lminatge Venrell, el qual fins al moment no teníem identificat com a membre de l'estament militar. A més, també s'ha pogut identificar a un individu pertanyent al lminatge Valentí i altre al de Santacreu, els quals tenim localitzats com a residents a Elx.

Així doncs, aquesta documentació ens ha permès ampliar el conjunt de llinatges nobiliaris de la governació, ja que d'alguns dels mencionats línies més amunt, com Minyano o Venrell, no teníem cap referència de la seua pertinença a l'estament militar. Però com ha quedat de manifest no es tracta en aquest cas d'una documentació definitiva, ja que com en casos anteriors és la barreja d'informacions procedents de diverses fonts la que ens permet reconstruir, de manera més o menys precisa, la realitat nobiliària de la governació d'Oriola pel que fa als individus que formaven part d'ella.

En aquest sentit, l'última documentació analitzada per tal de conèixer el major nombre de llinatges nobiliaris han sigut els llistats fiscals conservats per a aquest període. Així hem analitzat tres nòmines de nobles que són el resultat de la distribució de les contribucions que els membres del braç militar havien de satisfer amb motiu del servei econòmic ofert al monarca, per aquest estament, en les Corts de 1488, els quals presenten divergències tant en el nombre total d'individus que recullen com en l'aparició de referències geogràfiques, que faciliten la identificació dels nobles residents a les localitats de la governació d'Oriola.

D'aquesta manera, la primera de les nòmines treballades, inclosa en el registre cancelleresc número 650<sup>215</sup>, recull un total de cinc-cents quaranta-un individus, dels quals hem pogut identificar cinquanta-dos contribuents pertanyents a llinatges localitzats a Alacant i Oriola, malgrat que només en un cas existeix un indicatiu geogràfic que permeta una fàcil identificació, per la qual cosa hem de tenir en compte

---

<sup>215</sup> ARV, RC, reg. 650, f. 18 r-30r. Aquest llistat fiscal va ser treballat per LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Noblez y poder político...cit.*, pàg. 83 a 95, des d'un punt de vista contributiu per a assenyalar alguns les transformacions registrades per la noblesa valenciana en comparació als resultats que va obtenir de l'anàlisi del llistat fiscal de 1429-1430, LÓPEZ RODRÍGUEZ, C. "El brazo militar del reino de Valencia...cit.", pàg. 615-640. Entre els canvis descrits per aquest autor destaquen l'increment del número de membres, gràcies en gran part a la incorporació de nous llinatges a les capes més baixes de l'estament, la renovació de bona part dels llinatges que composaven el braç militar i l'augment de la noblesa titulada.

el risc que l'homonímia ens haja fet comptabilitzar algun individu de menys o de més. Tot i això els llinatges referits a Oriola que apareixen en aquest llistat no presenten cap novetat respecte als ja coneguts per a dates anteriors: Roiz, Rossell<sup>216</sup>, Loazes, Rocafull, Masquefa, Martí, Soler, Ortiz, Silvestre, Ferrández de Mesa, Martínez, Roca, Rocamora, Maça, Togores, Garcia de Laza, de la Torre, Vilafranca, Fontes, Ximenez i Alamanya. Per la seua banda els cognoms de la noblesa alacantina que recull aquesta nòmina són molt més escassos i com en el cas anterior es limiten a alguns dels ja coneguts per a anys precedents: Martínez de Vera, Borgunyo i Bonivern, sense descartar que algun dels membres dels Ferrández de Mesa que apareixen es poguera incloure com a resident a Alacant.

El segon dels llistats treballats és l'elaborat per E. Guinot a partir del registre número 10.222 inclòs dins de la sèrie de Mestre Racional del Arxiu del regne de València<sup>217</sup>. Aquesta nòmina recull quatre-cents dotze contribuents i com ja hem mencionat abans, va ser el mateix Guinot qui va ressenyar les deficiències d'aquesta font pel que fa a la noblesa de la ciutat d'Oriola. Encara així hem pogut identificar sis llinatges pertanyents a la noblesa oriolana: Rocafull, Rocamora, Roiz, Loazes, Masquefa i Rossell. En contraposició, la informació per a Alacant és més abundant, ja que es recullen un total de vint-i-tres individus, dels quals tant sols un cognom, Ramos, és la primera vegada que el trobem associat a la condició nobiliària. La resta de llinatges recollits en aquesta relació de contribuents són: Martínez de Vera, Borgunyo, Ferrández de Mesa, Vallebrera, Mèrita, Pasqual i Salort.

Tanmateix el llistat que ens ha ofert més dades ha sigut el que recull el *Libre de la tacha del braç militar per les Corts dels regnícoles del regne de València*<sup>218</sup>. Aquest llistat va ser publicat el 30 de gener de 1490 i en ell, tal i com indica aquest llibre,

---

<sup>216</sup> Aquest llistat presenta una sèrie de deficiències pel que fa als membres del llinatge Rossell. En primer lloc, Alfonso Rossell apareix amb el títol de mossèn, cosa que no hem pogut corroborar en cap altre document. Per altra banda apareixen dos individus amb el nom Marc Rossell, un d'ells acompanyat de la referència "*procurador de don Enric*". Açò ens fa pensar que es tracta d'una errada i que aquest últim es tractaria de Bertomeu Rossell qui durant aquestes dates actuava com a procurador de don Enric de Rocafull en el seu lloc d'Albatera, AMO, AC, reg. A 34, f. 29r (3 de març de 1491).

<sup>217</sup> ARV, MR, reg. 10.222 a GUINOT RODRÍGUEZ, E., "Aproximació a la noblesa valenciana...cit.", pàg. 908-913.

<sup>218</sup> ARV, RC, reg. 652, f. 3r-15v (30 de gener de 1490).

s'inclouen els noms dels nobles, cavallers i generosos, senyors de llocs, castells i viles que van ser taxats en la contribució del braç militar per causa de les Corts, pel que fa al primer any de la contribució, el qual va començar en juliol de 1489.

Aquesta font en comparació a les dues nòmines referides més amunt, presenta una sèrie d'avantatges. Per una banda apareixen referències geogràfiques tant dels residents a Oriola com a Alacant, i fins i tot a alguns nobles d'Elx i, per altra hem d'assenyalar que el nombre de contribuents que s'inclouen és major. Així front les xifres anteriors aquesta relació recull sis-cents huit membres de l'estament nobiliari, als quals podríem afegir vint registres que apareixen ratllats, ja que sembla que no es tracten d'individus que han mort, sinó que aquesta supressió respon a altre criteri com és que la taxació es va realitzar per cases i no per individus. Aquesta hipòtesi sorgeix del fet que un dels noms que apareix eliminat és el de Pero Maça d'Arborea, fill de Pero Maça de Liçana, governador dellà Xixona, qui no és comptabilitzat com a contribuent. Un altre exemple seria el cas del llinatge Rocafull, del qual sols apareixen com a tributaris, junt a la vídua de don Ramon de Rocafull, dos membres més d'aquesta família, quant tenim coneixença de l'existència, almenys, de tres individus més per a aquestes dates. Si bé en aquest últim cas l'omissió d'alguns nobles pertanyents al llinatge Rocafull, i també d'altres residents a Oriola, respon en part a una altra problemàtica que tractarem més avant.

Pel que fa a Alacant i Elx trobem per al primer cas, un total de vint-i-set membres de l'estament militar distribuïts entre deu llinatges, els quals coincideixen en gran part amb els esmentats per al llistat anterior, excepte el de Mèrita, i cal afegir els cognoms Bonivern i Franc, que sí que es troben registrats a la present nòmina. Per altra banda respecte a la localitat il·licitana, en el llistat només trobem un noble, Miquel Valentí, si bé en la part corresponent a les rebudes dels contribuents s'especifica com dos individus pertanyents al llinatge Ferrández de Mesa, Joan i Pere, resideixen a aquesta població.

Respecte a Oriola podem dir que apareixen quaranta-nou contribuents acompanyants amb la referència de la localitat<sup>219</sup>. Aquests individus es corresponen amb els vint-i-dos llinatges ja mencionats en el llistat inclòs en el registre 650, més el de Monsi de Castanyeda, que sí que es recull a la present relació de contribuents. Però malgrat aquestes xifres, hem d'assenyalar que aquesta font és deficient quant al nombre de membres de l'estament militar de les terres de la governació que recull. Aquesta afirmació se sustenta per una banda en l'omissió d'alguns llinatges que hem referenciat com a pertanyents a aquest estament però que no recull la present llista. De fet en el cas oriolà sabem que la quantitat de cases de militars era més alta. En aquest sentit hem d'assenyalar com el Consell d'Oriola va reclamar que, en l'inventari de cases de la ciutat per a la distribució del tribut que havia de satisfer el braç reial, no foren incloses les cent trenta-tres cases de militars ni les vint-i-quatre pertanyents a eclesiàstics<sup>220</sup>.

Aquest desfasament entre les dades oferides per la llista de contribuents i la documentació municipal oriolana es va posar de manifest a començaments de 1497, quan l'Infant Enric, lloctinent general del regne va manar que s'executaren els béns dels deutors del donatiu fet al rei en 1488, que pertanyien al braç militar i entre els quals estaven els militars d'Oriola i d'Alacant<sup>221</sup>. Probablement la reclamació del deute va causar entre els militars oriolans un gran debat pel que fa al repartiment de la càrrega, per la qual cosa pocs mesos després l'Infant va nomenar al cavaller oriolà Pere Desprats, lloctinent del batlle general d'Oriola, perquè s'encarregara de fer un nou

---

<sup>219</sup> Tot i això aquesta xifra podria augmentar a cinquanta-tres si comptabilitzem altres noms que no recullen la referència de la residència, però que tenim constatat documentalment com a presents a la ciutat d'Oriola durant aquestes dates: Jaume Rocamora, Pere Rocamora, gendre de Fontes, mossèn Andreu Roiz i Nicolau Martí

<sup>220</sup> AMO, AC, reg. A 34 f. 12r (10 de gener de 1491).

<sup>221</sup> ARV, RC, reg. 151, f. 84r-85r (23 de gener de 1497). La relació de deutors inclou també el nom de quatre nobles alguns d'ells amb una estreta relació amb la governació com Pero Maça, qui devia un total de 660 lliures i 14 sous, i el comte de Cocentaina que havia de pagar pel seu senyoriu d'Elda 230 lliures, 6 sous i 6 diners. Junt a ells apareixen la comtessa de Cocentaina, mare del comte, qui tenia l'obligació de pagar 51 lliures, 1 sou i 11 diners pel seu lloc d'Agres, i Joan de Cardona qui havia de satisfer 326 lliures, 17 sous i 6 diners. Pel que fa als militars d'Oriola, aquests havien de pagar 150 lliures mentre que els d'Alacant només 100. En el cas d'Alacant podem assenyalar que alguns membres de l'estament militar de la localitat van contribuir en el servei general de la vila, per la qual cosa l'infant Enric en 1496 va dictar, a suplicació de Melchior Vallebrera, que aquells militars que ja havien tributat dins el braç reial, al qual pertanyia la localitat, no havien de fer-ho com a membres del braç militar, ARV, RC,, reg. 151, f. 16v (5 d'agost de 1496).

repartiment de la quantitat que havien de pagar els militars i generosos de la ciutat pel servei fet al rei en 1488<sup>222</sup>. Si bé en aquesta ocasió es van reclamar 512 lliures i 10 sous, una xifra superior al deute de 150 lliures que mesos abans es reconeixia per als membres de l'estament militar d'Oriola. La raó d'aquesta diferència ens la proporciona la pròpia provisió dictada per l'Infant Enric, la qual assenyala que en la distribució del servei de Corts feta per primera vegada per a la ciutat d'Oriola no hi havia "*lo nombre de les cases que en après se és mostrat ésser de generosos e militars en la dita ciutat, com tan solament ne fossen taxades XXXVII e en après és estat trobat ésser en nombre de cent quaranta*"<sup>223</sup>. Per la qual cosa per rebaixar-se el nombre de cases de la ciutat l'Infant va considerar que la quantitat que es reclamava a la localitat l'havien de satisfer els militars. És a dir, les noranta-tres cases de diferència que pertanyien a militars i generosos s'havien comptabilitzat dins els contribuents del braç reial, però una vegada que es va reconèixer que pertanyien al braç militar, el lloctinent del regne va dictar que aquestes contribuïren amb la quantitat que els corresponia per haver sigut taxades dins el servei que havia de satisfer la ciutat. Però, a més a més, l'Infant va dictaminar que aquesta quantitat es distribuïra per al seu pagament junt les 219 lliures i 10 sous que havien sigut taxades per temps de cinc anys a les quaranta-set persones recollides en el primer llistat confeccionat<sup>224</sup>.

Tot i això pocs dies després els militars de la sort menor de la ciutat d'Oriola van exposar que les cases que havien sigut llevades del braç reial no eren noranta-tres, sinó onze menys que pertanyien a gent que vivia a Elx i Múrcia. Així doncs, van reclamar que la xifra per la qual havien de contribuir era de huitanta-dues cases, per la

---

<sup>222</sup> ARV, RC, reg. 151, f. 198r-199v (11 de juliol de 1497)

<sup>223</sup> La xifra de quaranta-set cases de militars recollida en aquesta provisió s'aproxima a la que ens ofereix el llistat inclòs a ARV, RC, reg. 652. La diferència de dues cases es podria explicar per diversos motius, com per exemple que alguns dels que apareixen taxats estigueren morts o que hagueren sigut declarats pobres i miserables.

<sup>224</sup> Aquest document a més inclou el sistema que havia de seguir Pere Desprats per a dur a terme la distribució de la contribució. En aquest sentit el lloctinent de batlle general dellà Xixona havia de rebre jurament per part dels militars i generosos manifestant el valor del seu patrimoni, i una vegada vist el patrimoni de cadascun d'ells els taxara "*per sou e per lliura*" segons la quantitat que per patrimoni i facultat els tocava.

qual cosa s'havia de llevar la part corresponent d'aquestes cases de les 512 lliures i 10 sous que restaven per pagar.<sup>225</sup>

Més enllà del ball de xifres el que aquests documents posen de manifest són les carències que presenten els llistats fiscals anteriorment treballats. És ben cert que aquestes fonts contribueixen a identificar llinatges i individus pertanyents a l'estament militar en un moment determinat, però no és menys cert que resulten, almenys per al cas d'Oriola i probablement també per a altres localitats, bastant insuficients per a conèixer la totalitat dels individus que pertanyien a la noblesa independentment del escalafó que ocupaven dins aquest grup social.

Per altra banda, la xifra total de cases pertanyents a membres de l'estament militar d'Oriola oferides per aquests dos documents, ja foren cent quaranta o cent vint-i-nou, sí que s'aproxima a la recollida pel llistat fiscal de 1512, elaborat per a satisfer l'impost aprovat en les Corts de Monsó de 1510. Aquesta nòmina de contribuents es tracta d'una font primordial per a conèixer, entre d'altres aspectes, la composició de l'estament militar de tot el regne de València a finals de l'edat mitjana i la seua ubicació geogràfica, ja que els membres d'aquest estament es troben classificats en funció del seu lloc de residència<sup>226</sup>. Aquest fet, per al cas que ens interessa, ens facilita per una banda una correcta identificació dels nobles residents tant a Oriola com a Alacant i Elx, al temps que ens permet establir el seu pes demogràfic en relació a la resta de la noblesa del regne. Així doncs, la suma de membres de l'estament militar dóna un total de huit-cents un contribuents que es troben localitzats a díhuit poblacions del regne.

---

<sup>225</sup> ARV, RC,, reg. 151, f. 209v-210v (7 d'agost de 1497). Desconeixem el criteri pel qual es diferencia entre militars de sort menor i major, tal vegada responga a un motiu contributiu o a un altre associat a la seua condició social dins de la localitat.

<sup>226</sup> ARV, RC, reg. 514bis, f. 283r-311r (7 de gener de 1512). Aquest llistat fiscal així com altres relacions d'habitants i poblacions confeccionades amb motiu de la distribució de l'impost aprovat en les Corts de Monsó han sigut editades en VALLDECABRES RODRIGO, R., (ed.) *El cens de 1510. Relació dels focs valencians ordenada per les corts de Monsó*, València, 2002. De fet la nòmina referida tant als militars de la ciutat de València com als de la resta de localitats del regne es troba editat en aquesta obra en pàg. 49-78. Per altra banda les Corts celebrades a Monsó es troben editades a MONTERDE ALBIAC, C. (ed.) *Actas de las Cortes Generales de Monzón 1510. Acta Curiarum regni Aragonum XVI*, vol. I, Saragossa, 2011 i *Ídem, Actas de las Cortes Generales de Monzón 1512-1514. Acta Curiarum regni Aragonum XVI*, vol. II, Saragossa, 2011.

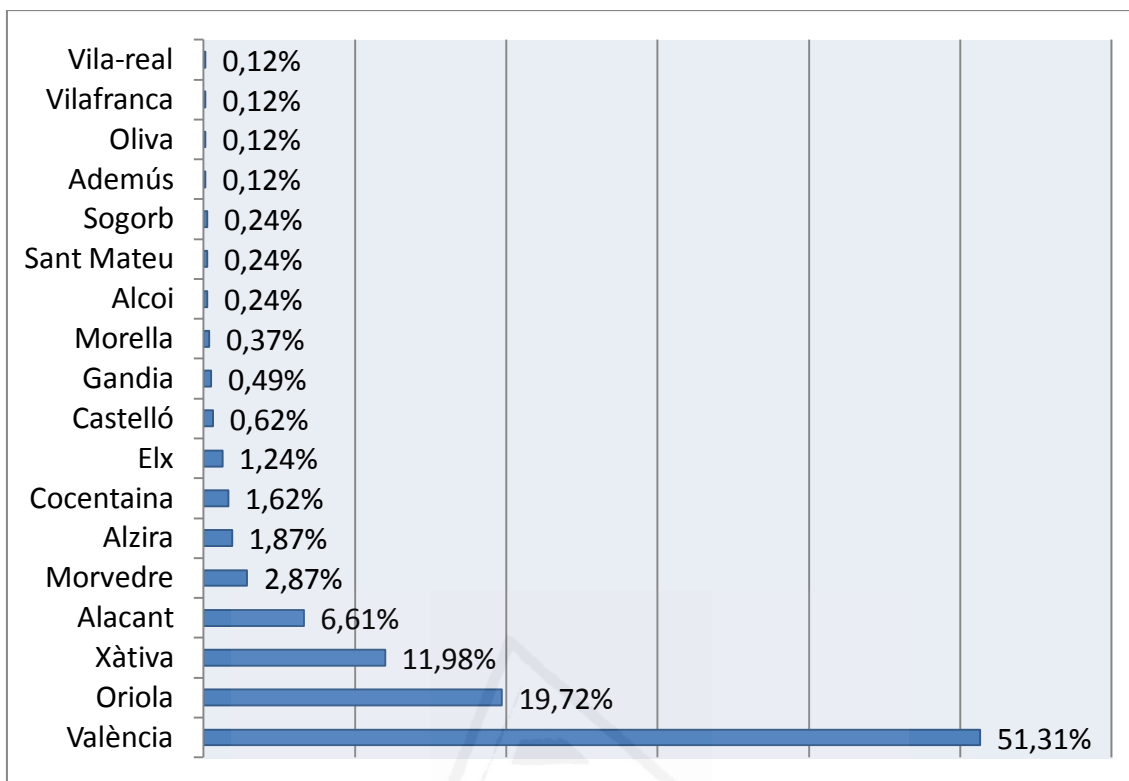


*Distribució dels membres de l'estament militar del regne en funció del seu lloc de residència. 1512*

València	411	Gandia	4
Oriola	158	Morella	3
Xàtiva	96	Alcoi	2
Alacant	53	Sant Mateu	2
Morvedre	23	Sogorb	2
Alzira	15	Ademús	1
Cocentaina	13	Oliva	1
Elx	10	Vilafranca	1
Castelló	5	Vila-real	1

Les dades mostren la desigualtat existent en la distribució de la presència nobiliària a les diferents localitats del regne, la qual es pot observar d'una manera més clara a la següent gràfica elaborada a partir de les dades percentuals:

*Distribució de la noblesa del regne a finals de l'edat mitjana*



El primer que crida l'atenció és que més de la meitat de la noblesa es concentrava a la capital de regne. A més, si tenim en consideració les següents poblacions on hi ha un major nombre de nobles, Oriola i Xàtiva, el resultat és que un 83 % de la noblesa valenciana resideix en tant sols tres nuclis urbans. Tanmateix, la comparació d'aquests percentatges amb els proporcionats per Pons Alòs i Trenchs Odena per a l'any 1495, a partir de les convocatòries de Corts, presenten divergències notables. Així doncs, per tal de poder observar en conjunt les dades de 1495 i 1512 hem considerat necessari l'elaboració d'una taula comparativa, en la qual hem seguit el mateix criteri de distribució geogràfica utilitzat per aquests autors per tal de comprovar les diferències i semblances entre els valors percentuals dels casos enregistrats<sup>227</sup>.

<sup>227</sup> PONS ALÓS, V. i TRENCHS ODENA, J., "La nobleza valenciana a través de las convocatorias a Cortes...cit., pàg. 378. Hem d'assenyalar que les dades que recull aquest article no apareixen desglossades tal i com es mostren a la taula elaborada en el present treball. De fet aquests autors presenten els percentatges de les localitats en funció del total de membres de la noblesa que resideixen fora de la capital, per la qual cosa hem hagut de extraure les dades en relació del total de les localitats del regne, per tal d'obtenir una millor visió del conjunt. A més a més, aquests autors també ofereixen

*Taula comparativa de la distribució geogràfica  
de la noblesa valenciana en tant per cent. 1495-1512*

	1495	1512
València	68,2	51,31
Oriola-Alacant	7,05	26,33
Xàtiva	9,31	11,98
Alzira	1,27	1,87
Morvedre	1,93	2,87
Zona de Castelló	8,99	2,19
Altres	3,21	3,71

La taula, com ja avançàvem, mostra fortes divergències. Tant a València capital com a la zona castellonenca les xifres ens indiquen una reducció de la noblesa resident en aquestes àrees, un fet que es contraposa amb la resta de casos on podem observar un augment dels valors percentuals per a l'any 1512, sobretot en la zona objecte del nostre estudi. Per tant aquestes dades ens han portat a relativitzar la concentració nobiliària a la capital, que tot i això continua sent alta, i a posar en valor el conjunt de les dades obtingudes del llistat fiscal de 1512 per a la zona de la governació, ja que les xifres totals per a aquestes contrades mostren una realitat ben diferent a la descrita per a 1495<sup>228</sup>. De fet el conjunt dels nobles residents a Oriola, Elx i Alacant suposen un 27,27% del total de la noblesa del regne, una xifra pròxima al 31,76%, que Pons Alòs i Trenchs Odena donaven per al total dels membres del braç militar residents fora de la capital del regne.

Pel que fa a Oriola les dades del llistat fiscal de 1512 posen de manifest com la ciutat va esdevenir el segon nucli més important del regne pel que fa al nombre de

---

dades percentuals en referència a la distribució geogràfica de la noblesa valenciana per anys anteriors. Així per a 1443 assenyalen que a la capital del regne residien un 70% dels membres del braç militar, mentre que per a 1465 la xifra de nobles residents a dita ciutat era d'un 57,1%.

<sup>228</sup> De fet les xifres de 1512 per a la suma dels membres presents a Oriola i Alacant s'aproximen més, tot i que encara són llunyanes, a les presentades per a l'any 1465, on els nobles residents a dites localitats suposen un 17,54 % del total del regne.

nobles residents, encara lluny de les xifres que presenta la capital. Tanmateix hem d'assenyalar que la documentació relativa a Oriola, generada per la distribució de la contribució aprovada en les Corts de Monsó, presenta algunes diferències pel que fa a la tasca d'identificació dels nobles de la localitat. En aquest sentit, trobem per una banda, la nòmina fiscal que acabem d'analitzar, però a més existeix un padró de les cases de militars de la ciutat d'Oriola elaborat en 1510, que no coincideix en la seua totalitat amb les dades de l'anterior llistat<sup>229</sup>.

La relació fiscal de 1512 recull cent cinquanta-huit contribuents entre els quals es comptabilitzen trenta-una dones, d'elles vint viudes, i dos registres d'hereus<sup>230</sup>. El total d'individus es distribueix entre quaranta-huit llinatges diferents, la relació dels quals és la següent: Alamanya, Amorós, Artés, Avellaneda, Blai, Benefa, Castellà, Desprats, Durà, Ferrández<sup>231</sup>, Ferrández de Càceres, Ferrández de Mesa, Ferrández de Tuesta, Figueroa, Fluvià, Fuentes<sup>232</sup>, Garcia de Laza, Gilabert, Gomes, Guasch, Llobet, Loazes, López Morcillo, Maça, Martí, Martínez, Masquefa, Miró, Molins, Monsi de Castanyeda, Orumbella, Pérez Felip, Pérez Vayello, Roca, Rocafull, Rocamora, Roiz, Roiz de Mendoça, Rossell, Silvestre, Soler, Terrés, Togores, de la Torre, Torres<sup>233</sup>, Vilafranca, Ximenez i Ivanyes de Riudoms.

---

<sup>229</sup> La relació de les cases de militars de la ciutat d'Oriola s'inclou a ARV, RC, reg. 514 ter, f. 256v-259r (8 d'octubre de 1510). Aquest llistat junt el del conjunt de les cases de la ciutat d'Oriola i llocs del seu terme que s'inclouen dins la contribució de la ciutat també es troben editats a VALLDECABRES RODRIGO, R., (Ed.), *El cens de 1510. Relació dels focs valencians ...cit.*, pàg. 380-405.

<sup>230</sup> En aquest còmput no s'ha inclòs un registre, el de mossèn Andreu Martí, el qual va ser tret del llistat tal vegada per haver mort, però probablement perquè el títol de mossèn feia referència a la seua condició d'eclesiàstic i no a la de cavaller, ja que no hem pogut constatar que existira a Oriola un cavaller que portara aquest nom. A més la xifra de cent cinquanta-huit contribuents no recull els casos en que dues persones apareixen enregistrades en una sola entrada, com per exemple els germans Joan i Francesc Martí, que apareixen com un sol contribuent, ja que no en totes les ocasions es recullen els noms i cognoms de tots els que s'inclouen en una mateixa entrada. Tot i això hem pogut comptabilitzar cinc casos en els que apareixen com a contribuents dos individus amb noms i cognoms: Ferrando de Loazes i el seu fill Rodrigo de Loazes, Joan Martí i Francesc Martí, germans; Joan Miró i Francesc Miró; Joan Silvestre i son fill Pere Claramunt; i Joan Maça i el seu fill Lluís.

<sup>231</sup> Només hem trobat una referència amb el cognom Ferrández, Beatriu Ferrández. En aquest cas no podem assegurar amb certesa si es tracta d'un llinatge diferenciat, com ja hem constatat per a dates anteriors o si és una forma abreujada dels altres formes compostes, per la qual cosa hem decidit incloure'l com un cognom independent

<sup>232</sup> El cognom Fontes, apareix a aquest llistat en la seua forma castellana.

<sup>233</sup> En aquest cas es podria tractar d'una deformació del cognom Terrés.

Per altra banda el padró de veïns de la ciutat d'Oriola i d'alguns llocs del seu terme elaborat en 1510, es recull un apartat on es fa una relació dels militars que viuen a la ciutat, al quals s'afegeix Catral i Guardamar, sumant un total de cent quaranta-tres cases, entre les quals s'inclouen trenta de dones, vint-i-set d'elles en la seua condició de viudes, i una sola referència a hereus<sup>234</sup>. A més a més, s'hauria d'afegir a Jaume Masquefa, que apareix en la relació del padró de la Daia. El nombre de llinatges és bastant aproximat si bé recull sis que no apareixen en l'anterior llistat (Despuig, Ferrero, Somon<sup>235</sup>? Soto, Sorell i Andella) i manquen cinc cognoms que sí que estan presents en el llistat fiscal de 1512 (Blai, Ferrández de Cáceres, Ivanyes de Riudoms, Torres i Castellà). Tot i això existeixen diferències més amples pel que fa als individus, ja que en la nòmina de contribuents es troben quaranta-nou registres que no apareixen en el padró de 1510, mentre que aquest arreblega trenta-cinc casos que no són enregistrats a 1512. Aquestes diferències deriven per una banda dels individus que porten cognoms que no coincideixen entre un i l'altre llistat. En aquest cas hem de dir que en el llistat de cases de la ciutat hem identificat un llinatge de l'estament militar que sí que apareixen com a contribuent del braç en 1512, però que no es recull en la relació de cases de militars, com és el cas de Pere Blai<sup>236</sup>.

En altre sentit, si llevem els casos dels llinatges no coincidents, la resta d'individus sí que comparteixen cognoms en un i altre llistat, per tant podríem dir que les divergències pel que fa a les xifres que presenten ambdues nòminals, pensem que tenen la seua explicació en la reestructuració dels membres que formen un mateix llinatge, o dit d'altra manera en una evolució interna dels components de les famílies. És a dir, tenim casos de viudes que apareixen en el llistat de 1510, però que no es troben en la contribució de 1512 probablement perquè els fills en aquesta darrera època ja

---

<sup>234</sup> Cal dir que cent quaranta-tres és la xifra resultant de la suma de cadascuna de les cases, si bé la xifra total que dona el document no coincideix amb el còmput que reflecteix el llistat, ja que segons el document hi ha cent quaranta-set cases de "*militars e gentilhomes*", ARV, RC, reg. 514 ter, f. 260v (8 d'octubre de 1510). Aquest desfasament ja el va constatar Valldecabres Rodrigo no sols per a aquest cas, sinó també per al conjunt global de cases de la ciutat i d'altres llocs del seu terme com Callosa, Coix, la Granja, Catral, Guardamar i Almoradí, VALLDECABRES RODRIGO, R., (Ed.), *El cens de 1510. Relació dels focs valencians...cit.*, pàg. 404-405.

<sup>235</sup> Es tracta de la primera referència a aquest cognom.

<sup>236</sup> ARV, RC, reg. 514 ter, f. 239r (8 d'octubre de 1510).

havien assolit una casa pròpia i han passat a ser contribuents per ells mateixos i les havien inclòs dins la seua contribució o simplement havien mort<sup>237</sup>. Així mateix, en el segon llistat es pot observar la presència de nous membres dels llinatges que assolixen la condició de contribuents, perquè tal vegada al padró o bé restaven inclosos sota l'abric d'un parent o encara formaven part del nucli familiar i en el moment de casar-se o emancipar-se del nucli familiar assolixen la nova condició<sup>238</sup>. Altre factor explicatiu seria la mort d'algunes viudes que apareixen en el primer llistat i que per tant no ho tornen a fer al segon<sup>239</sup>, així com la defunció d'alguns caps de família que estan enregistrats en el padró de 1510 i que en 1512 s'enregistren com a contribuents les seues viudes<sup>240</sup>. Altre element a tenir en compte és l'augment del nombre de dones pertanyents a llinatges militars en el segon llistat que no apareixen associades a la condició de viudes, per la qual cosa poden tractar-se o de noves incorporacions a les files de contribuents o bé eren dones que en el padró van ser enregistrades només com a viudes, ometent el seu nom i associant-les al del seu marit. A més a més, dins el padró de 1510 hem trobat que alguns registres inclosos en la relació de cases pertanyents a l'estament militar també apareixen en la nòmina

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>237</sup> Valga com exemple el cas de la viuda de Ginés de Vilafranca, que sí que apareix al padró de 1510, però no al llistat de 1512, on trobem a Maria, filla i hereva de Ginés de Vilafranca, que no apareixia a la nòmina anterior. Un altre cas és el de la viuda de Ginés Silvestre, que desapareix a la relació de contribuents de 1512 en favor de Baltasar Silvestre, fill de Ginés Silvestre. Cal dir que aquests no són els únics exemples, la informació referida al parentiu que acompanya a alguns contribuents ens ha permès identificar amb seguretat aquesta casuística en altres casos con el de la viuda de Jaume Martí, de mossèn Jaume Roiz, de Ginés Martí, de Jaume Ferrández. Si bé hem de dir que existeixen altres casos que també es podrien incloure dins aquest factor explicatiu, encara que no ho podem confirmar amb total certesa

<sup>238</sup> Diego Roiz de Mendoça apareix al padró de 1510 inclòs en la casa de sa sogra mentre que a 1512 apareix per solitari. Altre exemple és el del fill de Guillem Perez Vayello, que sols està registrat al llistat fiscal mentre que son pare ho està a les dues nòmines. Un cas semblat a aquest és el del fill de Pere Masquefa, per citar-ne un altre exemple d'un fet que es produeix diverses vegades.

<sup>239</sup> Aquest seria el cas, entre altres, de la viuda de mossèn Jaume Martínez, la qual apareix en 1510, al igual que el seu fill Jaume Martínez. Si bé aquest continua figurant com a contribuent en 1512 mentre que sa mare no.

<sup>240</sup> En 1510 apareix Enric de Rocafull senyor d'Albatera i en 1512 es recull com a contribuent la seua vídua

general de veïns, per la qual cosa ens fa pensar o bé en una simple coincidència de noms o en una errada<sup>241</sup>.

Finalment, en la divergència de dades entre un i altre llistat, no podem descartar la voluntarietat en l'omissió d'algunes cases pel que fa al padró de 1510, a causa del seu caràcter fiscal. Un aspecte aquest que hem de valorar més encara si tenim en compte que un dels que es va encarregar de fer el manifest de veïns pertanyia a un dels llinatges de la ciutat, per la qual cosa el manifest de menys cases de militars de les que realment existien faria que la quantitat global a repartir entre els membres d'aquest estament fóra més baixa<sup>242</sup>.

La problemàtica recollida en els dos llistats oriolans no la trobem per als casos d'Alacant i Elx. Pel que fa a la localitat alacantina, sí que existeixen dues nòmines, una la de la distribució de l'impost en 1512 i una altra referida al padró de cases de la població, tanmateix en aquesta última no s'especifica, com a Oriola, les cases dels components del braç militar, les quals queden recollides en l'inventari general de la, ja en aquella data, ciutat i llocs del seu terme<sup>243</sup>. Així doncs, la identificació de llinatges i individus s'ha realitzat prenent com a base la llista fiscal de contribuents de 1512<sup>244</sup>. Com assenyalàvem línies més amunt aquesta nòmina recull cinquanta-tres contribuents, dels quals sis són dones que apareixen en la seua condició de viudes. El total de llinatges enregistrats suma vint cognoms diferents<sup>245</sup>, gran part dels quals ja els tenim identificats com a pertanyents a l'estament militar de la ciutat en dates anteriors. Aquest seria el cas de: Martínez de Vera, Mèrita, Pasqual, Vallebrera o Puig

---

<sup>241</sup> Els registres repetits que considerem que es tracten dels mateixos, ja que hi ha altres coincidències entre el llistat militar i el general a causa de l'homonímia, són el de la viuda de Mateu i el de la viuda de Francesc Despuig.

<sup>242</sup> Ens referim a misser Salvador de Loazes, a qui va acompanyar en la manifestació dels veïns de la ciutat el notari Jaume Bonavida, ARV, RC, reg. 514 ter, f. 231r (8 d'octubre de 1510). Un dels casos que ens fa pensar en una reducció voluntària del padró de cases militar és el del seu familiar el mestre Rodrigo de Loazes, el qual apareix al llistat de contribuents de 1512, però en el padró de cases de 1510 no apareix dins l'apartat de militars, sinó en el general de veïns, ARV, RC, reg. 514 ter, f. 232v (8 d'octubre de 1510).

<sup>243</sup> ARV, RC, reg. 514 ter, f. 303r-318r (1 d'octubre de 1510).

<sup>244</sup> ARV, RC, reg. 514 bis, f. 307r-308r (7 de gener de 1512).

<sup>245</sup> Cal dir que cinc de les viudes apareixen registrades amb el cognom del seu marit, mentre que tant sols una presenta el seu propi cognom, aquest és el cas de la viuda Rocamora.

de Vallebrera, Portes, Franc, Ferrández de Mesa, Seva, Bonivern, Mena i Borgunyo. Junt a aquest grup de llinatges, el llistat fiscal ens presenta un conjunt de cognoms que fins el moment no havíem constatat la seua pertinència al braç nobiliari, encara que es tracten de cognoms presents a la ciutat des de temps enrere, ens referim a López de Tudela, Torres, Bernat, Puigvert, Martí, Linares, Sepulcre i Artés. Tot i això, ens crida l'atenció el fet que no apareguen un bon grapat de llinatges que durant les dècades anteriors els trobem inclosos dins l'estament militar, més encara quan en el padró de la ciutat sí que trobem referències dels cognoms. Aquest és el cas de Venrell, Salort, Llofriu, Rolf, Mirambell i Ramos<sup>246</sup>. L'explicació d'aquestes absències podria tenir diverses causes o motivacions com per exemple l'omissió voluntària o inconscient en el moment de confeccionar el llistat de contribuents; que l'únic representant del llinatge forme part del braç eclesiàstic; la defunció d'algun dels individus entre l'interval de temps que va de l'elaboració del padró fins la publicació del llistat fiscal; la desaparició biològica del llinatge; que els individus recollits al padró no formen part de la branca nobiliària o no tinguen cap relació de parentiu i la condició de pobre i miserable del cap del llinatge que duria a l'exempció del tribut.

Pel que respecta a Elx, només comptem amb el llistat fiscal de 1512<sup>247</sup>, el qual recull a deu membres de l'estament militar que formen part de sis llinatges diferents: Ortís, Santacília, Alenda, Ferrández (de Mesa), Luxan i Alvado. D'aquests individus cal ressenyar per una banda que un d'ells, Jaume Ortís, menor, sembla que va ser eliminat del llistat, ja que apareix el seu nom ratllat, i d'altra que Diego de Luxan, es tracta del procurador del senyor d'Elx i Crevillent. Cal assenyalar també que aquest llistat no inclou Gabriel Balaguer, veí il·licità que va rebre el privilegi de gentilesa en dates posteriors, concretament en 1514<sup>248</sup>, i que presenta notables diferències amb la nòmina datada a començaments del segle XV, esmentada línies més amunt. De fet només el llinatge de Ferrández de Mesa és l'únic que apareix a ambdós llistats. Les

---

<sup>246</sup> Exceptuant el cas del llinatge Ramos, tots els altres apareixen enregistrats en el padró de 1510: Carles Salort, la casa de Venrell, mossèn Rolf, prevere, Joan Rolf, els hereus de Miquel Salort, la viuda Mirambella, Berenguer i Guillem Llofriu ARV, RC, reg. 514 ter, f. 303r, 305v, 307r, 308v, 310v, 312v i 313v (1 d'octubre de 1510).

<sup>247</sup> ARV, RC, reg. 514bis, f. 309v (7 de gener de 1512).

<sup>248</sup> ARV, RC,, reg. 316, f. 1r-2r (16 de desembre de 1514).



causes de la desaparició dels llinatges enregistrats poden ser diverses i anirien des de l'extinció biològica de la família o el canvi de domicili al fet que estigueren inclosos en la contribució general de la localitat amb la resta de veïns, tal i com va ocórrer en el subsidi de 1490 quan, a excepció de Valentí i Luxan, els membres de l'estament militar il·licità van contribuir de forma conjunta amb la resta del municipi<sup>249</sup>.

Una vegada identificats els llinatges nobiliaris establerts a les localitats de la governació durant el regnat de Ferran II i donada la disparitat de fons documentals consultades, hem considerat, com en l'apartat referit al regnat de Joan II, elaborar un llistat que reculla tots aquells cognoms identificats com a membres de l'estament nobiliari a la documentació esmentada i a altres registres complementaris.

*Llinatges de l'estament militar de la governació d'Oriola  
durant el regnat de Ferran II (1479-1516)*

Alamanya	<i>Oriola</i>	Martínez	<i>Oriola</i>
Alenda	<i>Elx</i>	Martínez de Vera	<i>Alacant</i>
Alvado	<i>Elx</i>	Masquefa	<i>Oriola</i>
Amorós	<i>Oriola</i>	Mena	<i>Alacant</i>
Andella	<i>Oriola</i>	Mérita	<i>Alacant</i>
Artés	<i>Oriola, Alacant</i>	Mingot	<i>Alacant</i>
Avellaneda	<i>Oriola</i>	Minyano	<i>Oriola</i>
Balaguer	<i>Elx</i>	Miró	<i>Oriola</i>
Benefa	<i>Oriola</i>	Molins	<i>Oriola</i>
Bernat	<i>Alacant</i>	Monsi de Castanyeda	<i>Oriola</i>
Blai	<i>Oriola</i>	Morrelles	<i>Oriola</i>
Bonivern	<i>Alacant</i>	Ortiz	<i>Elx, Oriola</i>
Borgunyo	<i>Alacant</i>	Orumbella	<i>Oriola</i>
Castellà	<i>Oriola</i>	Pasqual	<i>Alacant</i>
Desprats	<i>Oriola</i>	Pérez Felip	<i>Oriola</i>
Despuig	<i>Oriola</i>	Pérez Vayello	<i>Oriola</i>

<sup>249</sup> AHME, AC, reg. 19, f. 73r-74r (6 de juny de 1490).

***Noblesa i poder polític al sud del regne de València. Segle XV (1458-1516)***

Dubilla	<i>Oriola</i>	Puigvert	<i>Alacant</i>
Durà	<i>Oriola</i>	Portes	<i>Alacant</i>
Fajardo	<i>Oriola</i>	Ramos	<i>Alacant</i>
Ferrández	<i>Oriola</i>	Roca	<i>Oriola</i>
Ferrández de Cáceres	<i>Oriola</i>	Rocafull	<i>Oriola</i>
Ferrández de Mesa	<i>Alacant, Elx, Oriola</i>	Rocamora	<i>Oriola</i>
Ferrández de Tuesta	<i>Oriola</i>	Rolf	<i>Alacant</i>
Ferrero?	<i>Oriola</i>	Roiz	<i>Oriola</i>
Fontes	<i>Oriola</i>	Roiz Maestre	<i>Oriola</i>
Figueroa	<i>Oriola</i>	Rosell	<i>Oriola</i>
Fluvià	<i>Oriola</i>	Salort	<i>Alacant</i>
Franc	<i>Alacant</i>	Santacília	<i>Elx</i>
Galbe	<i>Oriola</i>	Sepulcre	<i>Alacant</i>
Garcia de Laza	<i>Oriola</i>	Seva	<i>Oriola</i>
Gilabert	<i>Oriola</i>	Silvestre	<i>Oriola</i>
Gómez	<i>Oriola</i>	Soler	<i>Oriola</i>
Guasch	<i>Oriola</i>	Somon?	<i>Oriola</i>
Guill	<i>Alacant</i>	Sorell	<i>Oriola</i>
Ivanyes de Riudoms	<i>Oriola</i>	Sotol?	<i>Oriola</i>
Liminyana	<i>Oriola</i>	Soto	<i>Oriola</i>
Linares	<i>Alacant</i>	Suárez de Figueroa	<i>Oriola</i>
Llobet	<i>Oriola</i>	Terrés	<i>Oriola</i>
Llofriu	<i>Alacant</i>	Togores	<i>Oriola</i>
Loazes	<i>Oriola</i>	Torre (de la)	<i>Oriola</i>
López de Baena	<i>Oriola</i>	Torres	<i>Alacant</i>
López Morcillo	<i>Oriola</i>	Valentí	<i>Elx</i>
López de Tudela	<i>Alacant</i>	Vallebrera	<i>Alacant</i>
Luxan	<i>Elx</i>	Venrell	<i>Alacant</i>
Maça	<i>Oriola</i>	Vilafranca	<i>Oriola</i>
Martí	<i>Alacant, Oriola</i>	Ximénez	<i>Oriola</i>

Fonts: ACA, RC: reg. 3.568; reg. 3.580; reg. 3.605; reg. 3.606; re. 3.610; reg. 3.563, reg. 3.633, reg. 3.635; reg. 3.663; erg. 3.666; reg. 3.658; reg. 3671; AMO, AC: reg. A 32; reg. A 33; reg. A 34, reg. A 35; reg.

37bis; reg. D 2.279; ARV, RC: reg. 126; reg. 127; reg. 129; reg. 130; reg. 302; reg. 303; reg. 304, reg. 305; reg. 316; reg. 513, reg. 514bis, reg. 514 ter.; reg. 650; reg. 652; ARV, MR, reg. 10.222 en GUINOT, E., "Aproximació a la noblesa valenciana...cit., pàg. 908-913. ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino...cit.*, pàg. 131-133.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

### 3.1.5-Evolució de l'estament militar durant el segle XV.

A nivell global sembla que la noblesa de la governació d'Oriola es troba durant les dècades medievals en una constatació i renovació dels seus components, si tenim en compte les dades resultants de la comparació del nombre de llinatges presenten aquestes terres des de la segona meitat del segle XIII fins començaments del XVI. Així doncs, a partir dels llinatges identificats en els apartats anteriors hem establert una comparativa en funció de diferents ítems temporals, per tal de poder observar el nombre de llinatges i l'evolució dels mateixos pel que fa a la desaparició d'alguns i el sorgiment de nous. Els resultats són els següents:

*Evolució de l'estament militar de la governació segle XIII-XV*

	S. XIII	1300-1416	1416-1458	1458-1479	1479-1516
Total de llinatges	79	42	47	65	92
Nous llinatges enregistrats	-	31	27	24	38
Percentatge dels nous llinatges	-	73,8%	57,4%	36,9%	41,3%

Com es pot observar, si exceptuem l'època de domini castellà en la qual la xifra de llinatges amb presència en aquestes terres pot resultar enganyosa per l'alt grau d'absentisme, durant els darrers segles medievals es produeix un augment constant del nombre de llinatges, sobretot durant el període en el qual se centra el nostre estudi, ja que en poc més de cinquanta anys la quantitat pràcticament es duplica. Tanmateix, aquest increment tant significatiu es pot relativitzar si atenem al fet que en aquest període existeix un major volum de documentació, la qual cosa probablement ha permès una millor identificació de famílies nobiliàries. Però tot i que les dades puguen ser susceptibles de correccions, el que ens mostren és una clara tendència ascendent pel que fa a les famílies que o bé assoleixen la condició militar o que veuen reconeguda la seua pertinença a aquest estament durant aquesta època.

Amb un major deteniment podem assenyalar que durant el segle XIV es produeix una renovació bastant significativa dels llinatges fruit del procés d'annexió d'aquests territoris per la Corona d'Aragó. D'aquesta manera tant sols hem constatat al segle XIV la presència de nou llinatges que durant el domini castellà gaudien de la condició de noble. Tot i això, hem d'assenyalar que alguns llinatges que hem inclòs com a nous durant el XIV ja es trobaven establerts en aquestes terres al segle XIII, encara que no hem pogut confirmar si en aquest període ja gaudien de la condició nobiliària, bé com a cavallers o com a *hidalgos*. Això es pot observar perfectament en el cas d'Oriola gràcies als repartiments de terres i es correspondria amb els casos dels Liminyana, Masquefa, Miró, Rossell, Soler o de la Torre. En contraposició també trobem cognoms associats a la condició de cavallers durant el segle XIII i que es mantenen després de la conquesta catalanoaragonesa, com per exemple Balaguer o Despuig, encara que en aquests casos la seua condició nobiliària no es remunta a aquest període, ja que en el primer cas la concessió de la condició militar es produeix en 1440 i l'altra en 1514<sup>250</sup>.

Per altra banda, des de mitjans del segle XIV però sobretot cap a finals d'aquest segle s'intensifica l'ascens de nous individus a la condició nobiliària a tot el regne de València<sup>251</sup>, si bé segons apunta Pons Alós el major increment de nous llinatges dins la noblesa es produeix durant el regnat d'Alfons V, període en el qual comença a gestar-se el sorgiment d'una "nova noblesa valenciana"<sup>252</sup>. Les dades oferides per la gràfica anterior referides al regnat d'Alfons V corroboren aquest increment en el nombre de llinatges a les terres del sud valencià, on se'n registren un total de vint-i-huit llinatges nous respecte al període anterior. Hem de tenir en compte que probablement en tots els casos no es tracte de nous individus que assoleixen al llarg d'aquests anys la condició nobiliària, sinó que és a la documentació compresa en aquest regnat quan podem constatar la seua pertinença al grup nobiliari. Tot i això, si comparem l'evolució

---

<sup>250</sup> PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S. *Noms, cognoms i pobladors...cit.*, annex núm. 2. ARV, RC, reg. 260, f. 24v-25r (16 de setembre de 1440) i reg. 316, f. 1r-2r (16 d'octubre de 1514).

<sup>251</sup> FURIÓ, A., "Senyors i senyories al País Valencià al final de l'edat mitjana" *Les senyories medievals. Una visió sobre les formes del poder feudal*. *Revista d'Història Medieval*, núm. 8, 1997, pàg. 132-133.

<sup>252</sup> PONS ALÓS, V., "Los Trastámara y la nueva nobleza valenciana...cit.", pàg. 247 i 252. Aquest autor assenyala que aquest increment de llinatges nobiliaris es té lloc durant tot el regnat d'Alfons V, però principalment a partir de 1443.

mostrada en referència a la presència de nous llinatges nobiliaris a la governació d'Oriola des del regnat d'Alfons V fins el de Ferran II amb l'oferta per Pons Alòs per aquest mateix període per a tot el regne de València, podem observar una tendència diferenciada. Així mentre que aquest autor situa el moment àlgid de l'ascens de nous individus a la condició nobiliària, com ja hem assenyalat, en el regnat d'Alfons V, amb cinquanta-set llinatges, per a la resta de regnats dibuixa un recés i així enregistra díhuit casos, per al període de govern de Joan II, i tant sols dotze per al regnat del Catòlic<sup>253</sup>. Aquestes xifres per una banda presenten una realitat divergent a la plasmada per a les localitats del migjorn valencià per als mateixos anys, i per altra han de ser objecte de revisió, ja que no s'ajusten de manera precisa a les dades exposades pel que fa als llinatges presents a la governació. En aquest sentit Pons Alòs identifica com a nous llinatges, que apareixen durant el regnat d'Alfons, cognoms per als quals hem constatat la seua condició nobiliària en períodes anteriors, com és el cas de Rocafull, Borgunyo, Terrés, Soler, Masquefa o Togores. Un fet aquest que també es pot observar per al mandat de Joan II en els casos de Rocamora o Rolf, mentre que en el darrer bloc no s'inclou cap dels llinatges establerts a Oriola, Alacant o Elx.

Però més enllà d'aquestes dades podem assenyalar que l'evolució de l'estament militar a les terres del migjorn es troba en consonància amb la tònica general del regne, on aquest estament coneix un increment al llarg del segle XV segons es desprèn de les xifres d'individus recollides pels llistats fiscals conservats per a aquesta centúria i inicis del XVI, les quals hem exposat en els apartats anteriors. Un increment motivat probablement, segons A. Furió, per l'expansió econòmica d'aquest període que dona lloc a un ascens social que culmina amb l'ennobliment<sup>254</sup>.

Així doncs, a finals de l'edat mitjana l'estament militar del sud del regne ha conegut un notable increment que es manifesta en el percentatge d'individus pertanyents a la noblesa respecte al total de focs o cases existents al territori. D'aquesta manera prenent les dades del llistat de contribuents militars de 1512, que sumen un total de dos-cents vint-i-un contribuents de la governació, i el nombre de

---

<sup>253</sup> PONS ALÓS, V., "Los Trastámara y la nueva nobleza valenciana...cit., pàg. 252.

<sup>254</sup> FURIÓ, A., "Senyors i senyories al País Valencià...cit., pàg. 133.

cases total de les localitats compreses en aquest territori que es van inventariar per al padró ordenat per les Corts de Monsó, les quals ascendeixen a 4.265 focs, podem assenyalar que aproximadament els contingent de nobles representa un 5% del total de la població valenciana resident més enllà de Xixona. Una xifra aquesta que contrasta amb la del conjunt del regne de València, el qual per al mateix període presenta unes dades significativament diferents, ja que a nivell global els membres de l'estament nobiliari representen un 1,4% de la població total<sup>255</sup>. Així mateix, el percentatge per a les terres oriolanes també estaria per damunt de les dades oferides per a la resta de la Corona d'Aragó, on la població nobiliària representaria entre el 1,5% i el 2% del total, però per sota de les xifres oferides per a Castella i Navarra on els membres de la noblesa estarien al voltant del 10% i el 15% de la població respectivament<sup>256</sup>.

Per altra banda, pel que fa a la seua composició interna hem d'assenyalar que l'augment de llinatges es produeix principalment per la base de la piràmide nobiliària, és a dir, pel grup de generosos, gentilhòmens o hòmens de paratge. De fet la gran majoria dels individus inserits en aquest esglauó mai esdevindran cavallers, un fet aquest que posa de manifest l'omissió del compliment d'una disposició de Pere IV, qui en 1346 va dictar que els generosos fets per concessió reial havien de ser armats cavallers durant l'any següent al lliurament del privilegi, de manera que si no prenién les armes de cavaller continuaren sent "*peiters*" com ho eren abans de l'atorgament de

---

<sup>255</sup> Les dades de la població d'Oriola i Alacant que ofereix el padró de cases han sigut rectificades per Valldecabres Rodrigo, així mentre que per al cas d'Oriola, i tots els llocs situats dins el seu terme, el padró ofereix un total de 1.937, el còmput real dona una xifra de 2.039. Respecte a Alacant i els llocs del seu terme, el padró ofereix 780 cases quan en realitat són 771. La resta de localitats compreses dins de la relació de llocs de senyoriu presenten les següents dades: Elda 206 cases, Salines 22 cases, Petrer 99 cases, Albatera 92 cases, Novelda 230 cases, Monòver, La Mola i Xinosa, de forma conjunta, 98 cases, Crevillent 153 cases, Asp 315 cases i Elx 600 cases; VALLDECABRES RODRIGO, R., (Ed.), *El cens de 1510. Relació dels focs valencians...* pàg. 31-39, 406-407 i 445. Per altra banda García Carcel assenyala que la xifra total que proporciona aquest padró seria de 55.631 cases per a tot el regne, si bé no s'inclouen les rectificacions de les dades assenyalades a dalt, GARCIA CÁRCEL, R., "El censo de 1510 y la población valenciana de la primera mitad del siglo XVI" en *Cuadernos de Geografía*, núm. 18, 1976, pàg. 55.

<sup>256</sup> GERBET, M. C. "La España de los Reyes Católicos" a *Las Españas medievales*, Barcelona, 2001, pàg. 329. El percentatges de població nobiliària de la governació també superen notablement els oferts per a Anglaterra i França per a la baixa edat mitjana, els quals es troben al voltant del 1,5%, DYER, C., *Niveles de vida en la baja Edad Media...*cit. i CONTAMINE, P., "Introduction" en *La noblese au Moyen Age*, París, 1976.

la condició de generós<sup>257</sup>. En aquest sentit són molts els exemples referits a individus de la governació que reben el privilegi de gentilesa i com ni el beneficiari ni els seus descendents arriben mai a esdevenir cavallers, un fet que es pot observar, per indicar algun dels molts casos enregistrats, amb Ferran Ximénez i Vicent Martí, els quals van rebre la condició de generós a finals del mandat d'Alfons V, però mai van ascendir a l'honor de cavaller ni ells ni els seus fills durant els regnats posteriors. Aquest no és un fenomen exclusiu de la noblesa d'aquestes terres, de fet J. Flori assenyala que ja des de 1300 el nombre de cavallers va retrocedir a nivell global. Així malgrat les pressions i reglaments molts nobles no es van fer armar cavallers per la qual cosa van romandre com a gentilhomens a causa fonamentalment de les despeses que representava la investidura<sup>258</sup>. A més a més, aquesta realitat no s'observa únicament entre els nous individus que accedeixen a la condició nobiliària, sinó també entre els fills dels mateixos cavallers, els quals abandonen el costum de fer-se armar també pel mateix motiu<sup>259</sup>. L'observació genealògica dels llinatges estudiats permet comprovar com aquesta afirmació també es manifesta a la noblesa del migjorn valencià, tal i com ho exemplifiquen els fills del cavaller oriolà Pere Masquefa, Enric i Gaspar, els quals no van accedir mai a la condició de cavaller i van restar durant el període estudiat com a donzells.

Com a resultat de la tendència descrita podem assenyalar que el grup de cavallers en aquestes contrades no serà molt ampli, tot i això de tots els llinatges comptabilitzats durant el regnat de Joan II i Ferran II per a les terres de la governació, vint-i-dos d'ells presenten almenys a un membre que gaudeix de la condició de cavaller al llarg d'aquest període. Si bé hem pogut observar comportaments diferenciats, per una banda entre els llinatges que s'arrelen en el segle XIV, sense comptar als Rocafull que els trobem en un esglaió superior de l'estament, tant sols els Masquefa mantenen una certa continuïtat pel que fa a l'existència de cavallers dins alguna de les branques

---

<sup>257</sup> PALMAR, L., (Ed.) *Furs i ordinations fetes per los gloriosos reys d'Aragó als regnicoles del regne de València*, València, 1482. Pere IV, Corts del regne de València 1346, rúbrica VI, f. 260.

<sup>258</sup> FLORI, J. *Caballeros y caballería...cit.*, pàg. 89. En aquest sentit P. Contamine assenyala que entre 1300-1500 a França la proporció de nobles va passar d'una tercera part del total a tant sols una vintena part, CONTAMINE, P., *La noblesse au royaume de France, de Philippe les Bel à Louis XII*, París, 1997, pàg. 56 i 280.

<sup>259</sup> DUBY, G., *Hombres y estructuras de la Edad Media*, Madrid, 1977, pàg. 236.



familiars. Per altra, trobem molts casos en els quals nous individus que assoleixen la condició nobiliària durant aquesta època, ascendint des de les capes ciutadanes, es fan armar cavallers. Aquest seria el cas dels juristes Pere de Fontes i Pere Roiz Mestre, encara que l'exemple més gràfic és el dels Rocamora, ja que al llarg del regnat de Joan II trobem fins a quatre individus, pertanyents a alguna de les branques familiars d'aquest llinatge, que aconsegueixen la condició de cavallers: mossèn Jaume Rocamora, mossèn Joan Rocamora, de més dies, mossèn Joan Rocamora, de menys dies, i mossèn Lope Rocamora<sup>260</sup>. Si tenim en compte que assolir el grau de cavaller era pràcticament voluntari i que suposava una important despesa, l'adquisició d'aquesta condició entre els nous llinatges posa de manifest per una banda que es tractaven d'individus econòmicament acomodats i que, probablement, darrere d'aquest acte el que s'amagava era una qüestió de prestigi, és a dir, mitjançant el tractament de cavaller el que pretenien era mostrar de forma manifesta la seua nova situació davant la resta de la societat.

Per altra banda, hem d'assenyalar que durant el període analitzat es produeix a nivell del regne un augment considerable dels membres de la noblesa que van rebre títols nobiliaris<sup>261</sup>. Tanmateix, aquest no és el cas a les terres de la governació on no existeix cap membre de la noblesa titulada en aquestes dates, si exceptuem la concessió del títol de comte d'Elda a Coloma a finals del regnat de Ferran II. De fet el nombre de llinatges que gaudeixen de la condició de *nobiles* és molt feble, encara que durant aquestes dècades es produeix un lleuger augment d'aquests casos. Així mentre que a començaments del segle XV sols podem constatar la presència d'un únic llinatge "*noble*", els Rocafulls, a finals del regnat de Ferran II aquesta xifra augmenta fins a tres, ja que als ja esmentats es van afegir la branca dels Maça de Liçana, que acabarà per

---

<sup>260</sup> Altres casos de nous llinatges que exemplifiquen aquesta tendència d'assolir el grau de cavaller serien els Desprats, Franc, Liminyana o Martínez.

<sup>261</sup> GUINOT, E., "Aproximació a la noblesa valenciana...cit., pàg. 902-903.

assentar-se de forma permanent a la governació, i els Rocamora a començaments del XVI<sup>262</sup>.

Per tant el gruix de l'estament nobiliari va estar format pels anomenats gentilhomens o hòmens de paratge o generosos, termes aquests que en el seu sentit originari són equivalents, com ja hem apuntat en la introducció d'aquest treball. Com hem assenyalat anteriorment molts d'aquests individus situats en el darrer escalafó de la noblesa mai van assolir la condició de *milites*. Així romandre com a gentilhome o donzell no suposava a efectes pràctics cap desavantatge front els cavallers, més enllà de la consideració social i el prestigi. De fet continuaven gaudint de les mateixes prerrogatives que aquells que rebien la investidura cavalleresca, ja que aquesta a finals de l'edat mitjana no significava altra cosa que un títol honorífic en el transcurs de la seua carrera<sup>263</sup>. Tanmateix, el fet de no armar-se cavallers no va significar que aquests gentilhomens i donzells quedaren fóra d'una ideologia cavalleresca on es barrejaven l'ètica guerrera i el sentit de l'honor amb les immunitats aristocràtiques i la vanitat de les aparences<sup>264</sup>.

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>262</sup> Tal vegada es podria incloure dins d'aquest grup als Fajardo, sí bé el cas d'aquest llinatge és diferent als exposats ja que la seua presència a la ciutat d'Oriola és conjuntural i no arribarà mai a assentar-se de forma definitiva en aquestes terres.

<sup>263</sup> FLORI, J. *Caballeros y caballería...cit.*, pàg. 89.

<sup>264</sup> *Ídem*, pàg. 267.

### 3.1.6- Procedència dels llinatges nobiliaris i estratègies d'ennobliment.

Al llarg d'aquest estudi ens hem fet ressò de les paraules d'un cronista de començaments del segle XVII que remarcava la diversitat dels llinatges nobiliaris existents a la ciutat d'Oriola. Com hem pogut comprovar cap a finals del segle XV i començaments del XVI el percentatge de membres de l'estament militar a les principals localitats de la governació estava molt per damunt d'altres territoris de la corona catalanoaragonesa. Tot i això durant la segona meitat del segle XV pocs nobles del sud valencià podien al·legar una antiguitat del seus llinatges, gaudint d'aquesta condició, superior a cent anys i menys encara eren els que es podien remuntar als temps de la conquesta, un fet aquest que també podem observar a la resta del regne de València<sup>265</sup>. Darrere d'aquesta realitat trobem diversos factors com la pròpia dinàmica de la noblesa durant els segles XIV i XV, la qual va fer que molts llinatges desaparegueren, bé per causes biològiques o d'altre tipus (crisi financera, mobilitat exterior). Aquests seria el cas de llinatges assentats en les terres del migjorn com els Puigmoltó, els Balaguer, els Loaisa o els Déu. Però sobretot l'afirmació anterior se sustenta en l'aparició de nous llinatges durant el segle XV a l'abric de la renovació nobiliària impulsada per Alfons el Magnànim, assenyalada línies més amunt. Cal afegir que la promoció de nous llinatges a l'estament militar en el regne de València ja s'inicia a finals del segle XIV, moment en el qual les barreres socials que separaven els cavallers dels ciutadans més acomodats estaven sent superades<sup>266</sup>. En aquest sentit podem observar com l'estructura estamental de la noblesa queda lluny de la rigidesa que es podria pressuposar i esdevé des d'aquesta època un grup obert a nous membres procedents de les files dels servidors dels barons i grans cavallers i de la burgesia mercantil i urbana<sup>267</sup>.

Així doncs, a la governació d'Oriola la noblesa de les darrers dècades medievals es pot classificar en tres grans grups atenent al seu origen o procedència: els nobles

<sup>265</sup> FURIÓ, A., "Senyors i senyories al País Valencià...cit., pàg. 132.

<sup>266</sup> GARCIA OLIVER, F., *Terra de feudals...cit.*, pàg. 72.

<sup>267</sup> FURIÓ, A., "Senyors i senyories al País Valencià...cit., pàg. 133.

presentes en el temps de la conquesta, tant castellana com catalanoaragonesa, els d'extracció burgesa o ciutadana i els d'origen foraster, procedents d'altres indrets del regne o de fora d'ell.

Pel que fa al primer bloc el nombre de llinatges existents a finals del XV que es poden remuntar a les primeres dècades després de l'annexió del territori i que s'assenten en aquestes terres, en la seua condició de membres de l'estament militar són en realitat, com ja hem indicat, ben pocs<sup>268</sup>. Destaquen en aquest sentit els Rocafull, presents des de la primera repartició de terres feta pel mateix Jaume I o els Maça que ben prompte aconseguiran senyorijs en aquest territori a començaments del segle XIV, tot i que la instal·lació definitiva d'una branca d'aquest llinatge a la ciutat d'Oriola no es va produir fins el XV.

Així mateix en aquests primers temps podem observar que tant els Rossell com els Togores ja apareixen documentats com a cavallers. En el primer cas trobem a un Pere Rossell identificat com a escuder o home a cavall, si bé és després de la conquesta catalanoaragonesa quan podem constatar la presència d'individus portadors d'aquest cognom que gaudeixen de la condició de cavallers. Respecte els Togores, trobem diversos cavallers pertanyents a aquests llinatge ja des de temps de la sobirania castellana del territori.

També podem incloure dins aquest grup els que durant el segle XV van portar el cognom de Garcia de Laza, ja que en els moments de la conquesta del regne de Múrcia trobem la presència del cavaller Garcia Gómez de Laza, a qui Jaume II li va confiscar certes terres que posseïa en Múrcia en 1296, si bé anys després en 1304 apareix com a membre de la confraria d'hòmens a cavall, anomenada de Sant Jordi, creada per Jaume II per a la defensa del regne de Múrcia<sup>269</sup>.

---

<sup>268</sup> Les referències sobre els llinatges que apareixen recollits als repartiments de terres durant les darreres dècades del segle XIII i començaments del XIV han sigut extretes de TORRES FONTES, J., *Repartimiento de Orihuela...*cit. i AMO, AC, reg. A 9, f. 92r-122v (1330), registre aquest últim on s'inclou el setè repartiment de terres fet a Oriola en l'any 1330.

<sup>269</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Organització i defensa d'un territori fronterer...*cit., pàg. 197 i 254.

En aquest sentit trobem un altre llinatge, el de Liminyana que també podria formar part d'aquest conjunt de famílies instal·lades en els primers temps de l'annexió cristiana del territori en la seua condició de militar. Així en el repartiment de 1330 trobem a Guillem de Liminyana denominat com a cavaller. Tot i això, hem d'assenyalar que des de la primera distribució de terres sota la sobirania castellana trobem a individus amb aquest cognom, encara que sense cap referència a la seua pertinença a l'estament militar. En aquesta ocasió observem com els Liminyana presenten en el segle XV branques diferenciades respecte a la seua condició social, ja que hi ha individus que formen part tant del braç militar a Oriola com d'altres que no gaudeixen de la condició esmentada<sup>270</sup>.

Un altre cas que podem mencionar és el dels Masquefa. En els diferents repartiments oriolans ja apareixen membres d'aquest llinatge, encara que en cap d'ells s'especifica la seua condició de cavaller o home de paratge. Tot i això a començaments del XIV veiem a un membre d'aquesta nissaga que forma part del grup de militars de la, en aquells temps, vila d'Oriola<sup>271</sup>. Tanmateix com en el cas anterior hem d'assenyalar que no tots els individus portadors del cognom Masquefa al segle XV van gaudir de la condició nobiliària<sup>272</sup>.

Dins aquest bloc també tindria cabuda el llinatge alacantí dels Rolf, ja que un membre d'aquesta nissaga ja el trobem en els primers anys posteriors a l'annexió d'aquestes contrades a la Corona d'Aragó exercint com a batlle general del territori<sup>273</sup>.

---

<sup>270</sup> El manteniment de la línia d'aquest llinatge pertanyent a l'estament nobiliari queda constatat per la convocatòria feta al donzell Jaume Liminyana per tal d'assistir a les corts de 1413, ARV, Governació, Lletres núm. 2.795, mà 3, f. 7v a SÁIZ SERRANO, J. *Guerra y nobleza en la Corona de Aragón...cit.*, pàg. 417, nota 147. Anys després veiem com Jaume i Joan Liminyana van ser elegits per a ocupar el càrrec de sobresequier a Oriola en la seua condició de militars en 1422 i 1424 respectivament BARRIO BARRIO, J. A., *Gobierno municipal en Orihuela ...cit.*, pàg. 125. Respecte a la vessant ciutadana podem veure com en la insaculació feta en 1445 a Oriola amb motiu de la concessió del regiment insaculatori dins la borsa de ciutadans menors es recullen quatre individus amb aquest cognom, AMO, AC, reg. A 25, f. 99r (16 de desembre de 1445).

<sup>271</sup> FERRER i MALLOL, M. T. "Discòrdies entre la petita noblesa urbana i els homes de vila...cit.", pàg. 310.

<sup>272</sup> Valga com exemple el cas de Ginés Masquefa que apareix enregirat com a sastre en 1443, AHO, PN notarial de Jaume Liminyana, reg. 1, anys 1408-1482 (20 d'octubre de 1443) o el Jaume Masquefa, també sastre, AHO, PN de Jaume Liminyana, reg. 3, any 1448 (12 de novembre de 1448).

<sup>273</sup> En concret es tracta de Joan Rolf qui en 1316 era batlle general de les terres dellà Xixona, FERRER i MALLOL, M. T. *Organització i defensa d'un territori fronterer...cit.*, pàg. 182.

Per altra banda, cal assenyalar que algunes famílies van tractar de remuntar el seus orígens nobiliaris al temps de la conquesta, en un context de mitificació de la construcció genealògica de la noblesa que trobem també a altres territoris europeus, encara que a les contrades peninsulars aquest fenomen no va ser una exclusivitat reservada només als grans llinatges, sinó que fins i tot les capes més baixes de l'estament també va fer ús d'aquest recurs<sup>274</sup>. En aquest sentit la necessitat de construir un passat per al llinatge va afectar tant als nouvinguts, per tal de confirmar la seua pertinença a l'estament, com als llinatges que assoleixen un estatus superior dins el grup, amb el propòsit de crear un passat propi en consonància a la seua situació. Així, podem dir que no van ser pocs els nobles que van tractar d'enllaçar amb el passat a través de la recerca d'avantpassats de prestigi per tal de donar cohesió al llinatge<sup>275</sup> i legitimar la seua posició.

Un exemple d'aquest enllaç amb el passat per tal de fer valdre la seua condició nobiliària va ser el dels Orumbella. Com hem assenyalat línies més amunt els membres d'aquest llinatge van haver de justificar la seua pertinença a l'estament militar davant les autoritats oriolanes a mitjans del segle XV. Per aquest motiu Jaume Orumbella va presentar al Consell una acta de gentilesa, la qual va ser feta per les autoritats murcianes, les quals reconeixien que els avantpassats ja gaudien d'aquesta condició des dels temps de l'annexió cristiana del territori<sup>276</sup>. De fet en els repartiments hem

---

<sup>274</sup> AURELL, J., "Memòria dinàstica y mitos fundadores: la construcción social del pasado en la Edad Media", DACOSTA, A., PRIETO LASA, J.R., i DÍAZ DE DURANA, J. R. (eds.) *La conciencia de los antepasados. La construcción de la nobleza en la Baja Edad Media*, Madrid, 2014, pàg. 303. Cal assenyalar que la producció historiogràfica respecte a la qüestió relacionada amb la construcció genealògica dels llinatges nobiliaris a la Península Ibèrica ha gaudit d'una especial atenció per part dels medievalistes, així alguns exemples amés de la ja esmentada LADERO QUESADA, M. A., "El pasado histórico-fabuloso de España en los nobiliarios castellanos a comienzos del siglo XVI", *Estudios de Historia y arqueología Medievales*, núm. 9, 1993, pàg. 55-80; BECEIRO PITA, I., "La legitimación del linaje a través de los ancestros" a FERNÁNDEZ DE LARREA, J. A., i DÍAZ DE DURANA, J. R. (eds.) *Memoria e Historia. Utilización política en la Corona de Castilla a fines de la Edad Media*, Madrid, 2010, pàg. 77-99; *Ídem.*, "La conciencia de los antepasados y la gloria de un linaje en la Castilla bajomedieval", PASTOR, R. (cord.) *Relaciones de poder, de producción y parentesco en la Edad Media y Moderna. Aproximación a su estudio*, Madrid, 1990, pàg. 329-349; CARRIAZO RUBIO, J. L., *La memoria del linaje. Los Ponces de León y sus antepasados a fines de la Edad Media*, Sevilla, 2002.

<sup>275</sup> JULAR PÉREZ-ALFARO, C., "La importancia de ser antiguo. Los Velasco y su construcción genealógica" a DACOSTA, A., PRIETO LASA, J.R., i DÍAZ DE DURANA, J. R. (eds.) *La conciencia de los antepasados...cit.*, pàg. 201.

<sup>276</sup> AMO, AC, reg. A 22, f. 80v-81r (3 de setembre de 1458).

localitzat individus portadors d'aquest cognom encara que sense cap referència a la condició social que gaudien en el moment de l'assentament en aquestes terres. Tot i això no podem assegurar la continuïtat de la condició nobiliària d'aquest llinatge des de l'època dels repartiments tal i com reflecteix l'acta de gentilesa mostrada per Jaume Orumbella, ja que aquest mateix individu apareix mencionat en 1430 com a mercader<sup>277</sup>.

En aquest mateix sentit hem d'assenyalar que les cròniques elaborades ja en l'època moderna incideixen en la mitificació d'alguns llinatges remuntant la seua condició nobiliària al temps de la conquesta. De fet la guerra contra els musulmans va ser un dels elements més recurrents a l'hora de fixar els orígens d'un determinat llinatge en un territori, però també per a identificar la família amb un dels valors o trets més característics de la noblesa, representat en la heroïcitat relacionada amb la guerra<sup>278</sup>. Si bé en molts casos aquesta referència al gaudiment del privilegi militar des d'època tant primerenca no és certa. Es tracten de manipulacions posteriors per donar més rellevància i prestigi a la família. Així per exemple una cas significatiu és el dels Vallebrera. Segons Viciàna aquesta nissaga arrela els seus orígens en els temps de la conquesta del regne de Múrcia per Jaume I, qui va concedir a un cavaller del cognom Vallebrera el lloc d'Agost<sup>279</sup>. Però les dades documentals ens mostren el contrari, ja que aquest petit senyoriu del terme alacantí no va anar a parar a mans d'aquesta família fins ben entrat el segle XV, de fet en 1470 encara era propietat del també alacantí Francesc Borgunyo<sup>280</sup>. Tot i això no podem descartar que els Vallebrera

---

<sup>277</sup> ARV, B, reg. 1.147, f. 130v (11 de març de 1430) en HINOJOSA MONTALVO, J. *Documentación medieval alicantina en el archivo del Reino de Valencia*, vol. I, Alacant 1986, pàg. 42

<sup>278</sup> QUINTANILLA RASO, M. C. i CARCELLER CERVIÑO, M. P., "La construcción de la memoria de las grandes casas nobles en la Corona de Castilla. El marquesado de Priego y el ducado de Alburquerque" a DACOSTA, A., PRIETO LASA, J.R., i DÍAZ DE DURANA, J. R. (eds.) *La conciencia de los antepasados...cit.*, pàg. 276. Al respecte de l'element colonitzador i el fet bèl·lic com elements en la reconstrucció del passat dels llinatges nobiliaris es pot consultar BECEIRO PITA, I., "La memoria y el discurso de la nobleza en los relatos genealógicos castellanos (1370-1540)", DACOSTA, A., PRIETO LASA, J.R., i DÍAZ DE DURANA, J. R. (eds.) *La conciencia de los antepasados...*, pàg. 132-136.

<sup>279</sup> VICIANA, M., *Crónica de Valencia*, vol. II, València, 1881, pàg. 182-183.

<sup>280</sup> ARV, RC, reg. 104, f. 119r-120v (4 de gener de 1470).

arribaren a Alacant durant els anys en què es van fer els repartiments, encara que amb una condició estamental diferent<sup>281</sup>.

Un altre cas més rellevant encara que l'anterior el trobem en el cas del llinatge Rocamora el qual segons el cronista Cascales eren descendents de la casa reial de França<sup>282</sup> i afegeix aquest autor, seguint la crònica de Vicià, que un cavaller d'aquest llinatge va participar en la conquesta del territori feta per Jaume I<sup>283</sup>. La documentació, en canvi, ens mostra altra realitat. És ben cert que en els repartiments de terres oriolans trobem individus amb aquest cognom, però com ja hem assenyalat l'entrada dels Rocamora dins l'estament nobiliari no es produeix fins a mitjans del segle XV.

Aquest cas dels Rocamora ens serveix per a introduir el segon grup classificatori abans esmentat. El format per nobles d'origen burgès o ciutadà. En aquest sentit hem d'assenyalar que molts individus que assoleixen la condició nobiliària dècades després de l'annexió catalanoaragonesa del territori, o durant el segle XV, els trobem assentats en aquestes terres a finals del segle XIII i començaments del XIV. Aquest seria el cas abans esmentat, però també el d'altres llinatges com per exemple els Albaredes, els Martí, els Despuig, els Desprats, els Ximenez, els Fontes<sup>284</sup>, o els Borgunyo per citar-ne alguns dels casos més evidents en els quals coneixem la data concreta, o almenys, aproximada, en la qual passen a formar part de l'estament militar. Tanmateix n'hi ha molts altres llinatges per als quals desconexem el moment exacte en què van assolir el privilegi nobiliari, però que es poden rastrejar als llistats dels diferents repartiments o a la documentació dels primers anys del segle XIV com per exemple els Miró, els Soler, els Argençola, els Bonivern, els Silvestre, els Riudoms o els Galbe.

---

<sup>281</sup> De fet als repartiments oriolans trobem individus portadors d'aquest cognom encara que en cap cas s'especifica la seua categoria social o professional.

<sup>282</sup> El recurs a les famílies de la noblesa europea era un del més comuns entre els llinatges castellans que volien remuntar els seus orígens a avantpassats de gran prestigi, BECEIRO PITA, I., "La conciencia de los antepasados y la gloria del linaje...cit.", pàg. 339-347, Com apunta aquesta mateixa autora, quan els avantpassats que es recreaven eren ficticis, els genealogistes remuntaven el naixement del llinatge a una època en la qual la memòria visual i auditiva no poguera arribar, *Ídem*, "El uso de los ancestros por la aristocracia castellana", *Revista de Dialectología y tradiciones populares*, vol. 2, quadern 2, 1995, pàg. 56.

<sup>283</sup> CASCALES, F., *Discursos históricos de Murcia y su reyno*, Murcia, 1775, pàg. 472.

<sup>284</sup> En el cas dels Fontes, igual que en el dels Rocamora, el cronista Cascales assenyalava que aquest llinatge descendia de la casa reial francesa, CASCALES, F., *Discursos históricos...cit.*, pàg. 408



A més d'aquestes famílies, però, també trobem altres que durant el darrer segle medieval van assolir el privilegi militar, encara que al contrari que succeeix amb els cognoms esmentats, no hem pogut constatar la seua presència en els primers repartiments de terres. Entre aquests llinatges trobem alguns com els López Morcillo, Pérez Felip, Benefa o Miralles. Dins aquest grup trobem també algunes famílies d'origen foraster provinents de més enllà dels límits del regne com els Loazes<sup>285</sup> o de dins del territori valència com els Amorós, originaris de Xàtiva<sup>286</sup>.

Aquests llinatges forans compondrien el tercer bloc d'aquesta classificació. En els casos d'aquells procedents d'altres territoris sota la sobirania dels reis d'Aragó, com els Amorós, que va ser alcaid del castell de Callosa, i d'altres com els Roca, els Santàngel o els Martínez de Vera, la instal·lació en aquestes terres del sud es troba en relació amb l'ocupació de càrrecs per designació reial tal i com veurem més avant. Els casos esmentats van acabar per assentar-se en aquestes terres, de forma més o menys permanent, però també trobem altres individus que una vegada acabada la seua gestió al front de l'administració encomanada van abandonar el territori com per exemple el batlle general Joan Fabra o els procuradors de la reina Joana en Elx i Crevillent, Pau Rossell i Gaspar Fabra.

Per altra banda els procedents de fora del territori valencià són majoritàriament provinents de la veïna Múrcia com per exemple els Avellaneda<sup>287</sup>, els Gómez<sup>288</sup>, els Blai<sup>289</sup> o els Fajardo, encara que també trobem un llinatge d'ascendència guipuscoana, els Dubilla<sup>290</sup>. A banda d'aquests casos també podem citar el llinatge dels

---

<sup>285</sup> VICIANA, M., *Crónica de Valencia*..cit., pàg. 187

<sup>286</sup> ARV, RC, reg. 400, f. 38r-39r (31 de maig de 1462) En aquest document es fa donació dels Castell a Antoni Amorós ubicant la seua residència en Xàtiva, tot i això hem d'assenyalar que no podem concretar amb certesa si es tracta del mateix individu que apareix al llistat d'insaculats de 1459, graduat en el sac de ciutadans majors d'Oriola AMO, AC, reg. A 29, f. 76r (3 de maig de 1459).

<sup>287</sup> Ferrando d'Avellaneda per tal de poder formar part dels sacs del regiment municipal va instar a les autoritats oriolanes que escrigueren a Múrcia per tal de rebre informació de com ell i la seua línia directa eren gentilhòmens AMO, AC, reg. A 33, f. 16v (18 de maig de 1482).

<sup>288</sup> La seua acta de *fidalgua* també té com origen Múrcia, AMO, AC, reg. A 29, f. 82v-83r (4 de maig de 1459)

<sup>289</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 81r-109r (19 d'agost de 1493).

<sup>290</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 14r-v (27 de desembre de 1491).

Càrdenas que es va fer amb els senyorius d'Elx, Crevillent i Asp cap a finals del segle XV. Tot i que no tenim constància que fera residència a aquestes localitats, sí que membres de la seua casa, com els Luxan, es van instal·lar en aquestes terres en condició de procuradors del nou senyor.

Un altra família d'origen castellà que trobem assentada en aquestes terres va ser la de Ferrández de Mesa. Segons Viciana aquest llinatge procedia de Còrdova, encara que un dels seus membres es va instal·lar a Barcelona, lloc des del qual va arribar a Elx per tal de regir aquesta ciutat en nom de la capital catalana, la qual es va fer amb la senyoria de la localitat il·licitana i de Crevillent<sup>291</sup>. Tanmateix sembla que el seu assentament en aquestes terres és anterior, ja que segons la informació de Viciana l'arribada del primer Ferrández de Mesa no seria anterior a 1391, any en què l'Infant Martí el Jove va vendre a Barcelona les poblacions mencionades<sup>292</sup>. Tot i això en 1360 ja trobem un individu portador d'aquest cognom com a veí d'Elx<sup>293</sup>.

Però més enllà de la seua procedència el que ens interessa és que tots aquests llinatges tenien com a element comú el gaudiment del privilegi militar que els conferia un estatus diferenciat de la resta de la població. Un privilegi aquest, la concessió del qual va ser competència exclusiva de la monarquia a finals de l'edat mitjana, ja que com recull López Rodríguez segons el tractadista Belluga, en la seua obra *Speculum principum*, el príncep era l'única persona amb facultat per a expedir el privilegi militar i de generositat<sup>294</sup>, el qual no era només una recompensa cap al beneficiari del mateix pels seus serveis a la monarquia, sinó que en ocasions també es lliurava pel seu *modus vivendis*<sup>295</sup>.

---

<sup>291</sup> VICIANA, M., *Crónica de Valencia...*cit., pàg. 134.

<sup>292</sup> GARRIDO VALLS, J. D., "Elx i Crevillent sota la senyoria de la ciutat de Barcelona (1391-1473)", *La Rella. Revista de l'Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó*, núm. 11, 1997, pàg. 11-36.

<sup>293</sup> És tracta de Pere Ferrández de Mesa que en l'any esmentat va arrendar la duana d'Elx, FERRER i MALLOL, M. T.; *Les aljames sarraïnes...*cit., pàg. 150-151.

<sup>294</sup> BELLUGA, P. *Speculum principum*, Paris, 1630, rub. XX, núm. 2-5 a LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Noblesa y poder político...*cit., pàg. 44.

<sup>295</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Noblesa y poder político...*cit., pàg. 44.

Així doncs, durant l'època que comprèn aquest estudi l'única possibilitat de formar part de la noblesa es trobava en mans del rei. Si bé les vies o estratègies per tal de poder assolir la condició esmentada eren diverses. Durant els segles medievals el principal camí per tal d'aconseguir l'ennobliment va estar lligat com hem assenyalat al servei a la monarquia en diferents àmbits. En primer lloc, podem destacar la funció bèl·lica, un aspecte aquest que, podem suposar, en aquestes terres va tenir una especial rellevància pel caràcter fronterer d'aquestes contrades. Així alguns dels llinatges presents al territori des d'èpoques primerenques, i que amb els transkurs del temps van arribar a formar part de l'estament nobiliari, els veiem lligats a funcions militars abans d'assolir aquesta condició<sup>296</sup>, mentre que en altres casos podem observar com l'atorgament del privilegi militar se situa cronològicament en relació amb algun episodi bèl·lic en concret<sup>297</sup>.

Una altra via d'ennobliment, apuntada per investigadors com Pons Alòs, va ser a través de la vinculació al servei de les grans famílies nobiliàries. Aquest autor assenjala que diversos llinatges valencians com els Vich, els Martorell, Cucaló o els Milà van aconseguir assolir la condició militar a l'abric de membres de l'alta noblesa del regne com els ducs de Gandia, els de Sogorb o els Borja<sup>298</sup>. Per al cas de la noblesa del sud del regne no estem en disposició d'aportar cap exemple en aquest sentit, encara que tampoc podem descartar el fet que alguns dels llinatges del territori trobaren en el servei als Rocafull o als Maça l'espai idoni per al seu ascens social.

Però el veritable motiu que va portar a un constant increment del nombre de membres de l'estament militar durant el segle XV es troba en relació amb altres tipus

---

<sup>296</sup> Aquest seria el cas per exemple dels adalils Lop Ortiz i Domingo Silvestre, o l'almogàver Joan López de Tudela FERRER i MALLOL, M. T. *Organització i defensa d'un territori fronterer...*cit., pàg. 26, 257 i 268.

<sup>297</sup> Els Borgunyo establerts a Alacant van ser recompensats amb el privilegi militar segons Viciàna, en 1365 la qual cosa ens fa pensar en què es va tractar d'un reconeixement reial pel seu paper durant la guerra dels Dos Peres, VICIANA *Crònica de València...*cit., pàg. 90. Al respecte d'aquest llinatge alacantí MATEO RIPOLL, V. "Una élite urbana en el gobierno municipal: la familia Borgunyo" a HINOJOSA MONTALVO, J. i PRADELLS NADAL, J. (eds.) *1490: En el umbral de la modernidad. El Mediterráneo europeo y las ciudades en el tránsito de los siglos XV-XVI*, vol. II, València, 1994, pàg. 203-211. Per altra banda la data de la concessió de la condició militar tant a Lluís Martí com a Enric Alboredes en 1424 ens porta a plantejar-nos que aquestes concessions estigueren en relació a la participació d'aquests individus en alguna de les operacions dutes a terme per Alfons el Magnànim durant aquesta època, ARV, RC, reg. 393 f. 4-5-r (11 d'abril de 1424) i f. 153v-154v (7 de juliol de 1424).

<sup>298</sup> PONS ALÓS, V. "Los Trastámara y la nueva nobleza valenciana..."cit., pàg. 254.

de serveis, en concret a la funció pública o a l'administració. L'estudi dels diferents llinatges del sud valència durant aquesta centúria ens porta a concloure que més enllà del servei militar o als grans nobles, durant aquest període, van ser les tasques relacionades amb l'administració local i reial les que van portar a llinatges de condició ciutadana a augmentar les files de la noblesa del territori. L'origen d'aquests nous nous cal cercar-lo, per una banda, entre els grups de juristes i notaris que desenvolupen la seua tasca prestant serveis a l'administració reial, però també entre els ciutadans més acomodats que, com assenyala Narbona Vizcaino per al cas de la capital de regne, prosperen gràcies a l'ocupació d'oficis dins el govern urbà i a l'exercici de càrrecs dins l'aparell institucional de la monarquia<sup>299</sup>. La recompensa a aquests serveis en ambdós casos va ser la concessió per part del monarca de la condició de militar amb tots els seus privilegis. Aquest aspecte abans mencionat van tendir en més d'una ocasió a confondre's, ja que una part d'aquests ciutadans tenien com a base de la seua benestant situació l'exercici d'una professió relacionada amb l'àmbit de les lleis i el notariat, al temps que algunes famílies nobiliàries van tractar de reforçar la seua situació mitjançant la dedicació d'alguns dels seus membres a l'àmbit legal. Aquesta realitat no és altra cosa que un símptoma més de la transformació que va conèixer la realitat nobiliària entre l'època medieval i la moderna, un període en què la seua funció principal, la militar, va perdre pes en favor d'altres activitats<sup>300</sup>. Però al mateix temps posa de manifest, una vegada més, com l'estament nobiliari no va ser ni molt menys un grup tancat i rígid.

Dins l'àmbit d'estudi del present treball és a Oriola on millor podem observar el fenomen descrit. Tot i això cal fer un incís respecte un factor que segons Pons Alòs va jugar un paper fonamental en l'ennobliment d'un important sector de ciutadans. Així aquest autor afirma que el privilegi lliurat, en 1420 per Alfons el Magnànim, als ciutadans i professionals de les lleis que havien exercit, o exerciren en un futur, alguns dels oficis municipals de València, va suposar una porta oberta a l'ennobliment de molts dels llinatges de l'oligarquia local no només de la capital del regne, sinó també

---

<sup>299</sup> NARBONA VIZCAINO, R., "Valencia medieval. Institución política y proyecto social" *Millars*, núm. XII, 1988-1989, pàg. 35-41.

<sup>300</sup> KEEN, M., *La caballería...*, cit., pàg. 328.

de les principals localitats del regne, ja que els concedia les mateixes prerrogatives que gaudien els cavallers i generosos<sup>301</sup>. Tanmateix Bernabé Gil assenyala que el privilegi esmentat va tenir una interpretació restrictiva fora de la capital, una idea que recolza en la sol·licitud feta ja ben entrat el segle XVII, a les Corts de 1626, quan els municipis del regne van demanar que els seus ciutadans insaculats per als oficis majors gaudiren dels mateixos privilegis que els de València<sup>302</sup>. De fet la nostra anàlisi corrobora aquest plantejament, ja que no hem localitzat cap argument o prova que ens fera pensar en la vigència d'aquest privilegi a les principals localitats de la governació oriolana durant el període estudiat.

Tornant al cas d'Oriola hem d'assenyalar que entre els llinatges que formen part de l'estament militar de la localitat a principis del segle XVI trobem individus que exerceixen la professió de notaris, com per exemple Joan López Morcillo i Francesc Pérez Felip, o de juristes com alguns membres dels Rocamora, els Martí, Durà, Roiz Mestre i Fontes. Aquests dos últims casos són un bon exemple de com l'activitat jurídica i el servei a la monarquia i al municipi van ser una de les principals vies d'ennobliment d'algunes famílies.

En la insaculació duta a terme en 1459 tant Pere de Fontes com Pere Roiz Maestre de Mendoza apareixen graduats dins el sac de ciutadans majors, la qual cosa constata que en aquesta data no formaven part de l'estament nobiliari local<sup>303</sup>. Tanmateix tant sols vint anys després tant un com l'altre ja havien assolit la condició de militars. No coneixem la data exacta de la concessió dels privilegis a aquests juristes oriolans, però sabem que almenys en 1477 Pere de Fontes ja és mencionat a la documentació com a cavaller<sup>304</sup>, mentre que en el cas de Pere Roiz Maestre apareix entre els membres de l'estament militar convocats a les Corts de 1479<sup>305</sup>. Entre la data

---

<sup>301</sup> PONS ALÓS, V. "Los Trastámara y la nueva nobleza valenciana...cit., pàg.248

<sup>302</sup> BERNABÉ GIL, D. "Las oligarquías urbanas del Reino de Valencia en el tránsito a la Edad Moderna", HINOJOSA MONTALVO, J., i PRADELLS NADAL, J., (Eds.) 1490. *En el umbral de la modernidad. El Mediterráneo europeo y las ciudades en el tránsito de los siglos XV-XVI*, vol. I, València, 1994, pàg. 213.

<sup>303</sup> AMO, AC, reg. A 29, f. 76r-v (3 de maig de 1459).

<sup>304</sup> ARV, RC, reg. 111, f. 163r-v (2 de maig de 1477).

<sup>305</sup> ARV, RC, reg. 302, f. 137v (24 d'agost de 1479).

de la insaculació i la primera notícia al respecte de la seua nova condició hem pogut observar com aquests dos individus van dur a terme una important carrera al servei del municipi. En aquest sentit tot i la important manca de documentació municipal per a bona part d'aquest període sabem que en el cas de Pere Roiz Mestre aquest va ocupar diversos oficis dins el regiment municipal com el de lloctinent del justícia, tant criminal com civil<sup>306</sup> i el d'assessor jurídic del justiciat<sup>307</sup>. Així mateix tenim notícia que va exercir com a conseller almenys en 1473 i com a jurat entre 1478 i 1479<sup>308</sup>. A més d'aquests càrrecs va actuar com a missatger del Consell oriolà davant el rei<sup>309</sup> i com a representat de la ciutat a les Corts de Monsó en 1470<sup>310</sup>.

Respecte a Fontes cal assenyalar que també va dur a terme una important feina dins el regiment municipal. D'aquesta manera el veiem ocupar diversos càrrecs com el de justícia criminal en 1475<sup>311</sup>, així com el de lloctinent i assessor d'aquest ofici en altres dates<sup>312</sup>, a més de la conselleria en diversos anys<sup>313</sup>.

Però a banda de la tasca desenvolupada en les institucions locals oriolanes tant un com l'altre van gaudir de la confiança del monarca, fet que va comportar que en més d'una ocasió l'autoritat reial delegara en ells la resolució de diverses causes d'apel·lació durant aquestes dates<sup>314</sup> o que ordenara la seua participació com a assessors en altres assumptes d'especial rellevància per la seua vinculació amb la conflictivitat generada entre els bàndols existents a la capital oriolana<sup>315</sup>. Així mateix cal significar que Fontes, a més, va ser nomenat per Joan II com a advocat fiscal del rei

---

<sup>306</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 17v (10 de gener de 1460) i reg. A 26 f. 200v (25 de desembre de 1461).

<sup>307</sup> AMO, AC, reg. A 26, f. 201r (25 de desembre de 1461) i reg. A 32, f. 12r (25 de desembre de 1473).

<sup>308</sup> AMO, AC reg. A 32, f. 7r (21 de desembre de 1473) i ARV, RC, reg. 126, f. 145r-v (6 de gener de 1480).

<sup>309</sup> ACA, RC reg. 3.633, f. 82v (27 de febrer de 1479).

<sup>310</sup> ARV, RC, reg. 293, f. 106v-107r (20 d'agost de 1470).

<sup>311</sup> ARV, RC, reg. 294, f. 141v-142r (6 de gener de 1475).

<sup>312</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 17v (10 de gener de 1460) i reg. A 26, f. 201r (25 de desembre de 1461).

<sup>313</sup> AMO, AC, reg. A. 26, f. 204r (24 de gener de 1462) i reg. A 32, f. 7r (21 de desembre de 1473).

<sup>314</sup> ARV, RC, reg. 99, f. 102v-103r (11 de juny de 1464) i reg. 102, f. 53r (7 de desembre de 1467).

<sup>315</sup> ARV, RC, reg. 100, f. 139v-140r (13 d'agost de 1466).

a la ciutat i governació d'Oriola en 1462<sup>316</sup>. Un càrrec aquest en el qual va ser confirmat per Ferran II i que va ocupar fins la seua mort, moment en què va ser substituït pel fill de Pere Roiz Maestre de Mendouça<sup>317</sup>.

Vista tota aquesta activitat entenem que tant el servei al municipi i com a la mateixa monarquia els va servir de plataforma per tal d'assolir el privilegi militar. De fet en les dècades posteriors, ja en la seua condició de membres de l'estament militar, van continuar exercint càrrecs dins el municipi al temps que va recaure en les seues mans altres oficis pertanyents a l'administració reial<sup>318</sup>, el que posa de manifest per una banda la confiança de Ferran II en aquests individus, de la mateixa manera que reafirma la idea de com la monarquia cap a finals de l'edat mitjana va buscar el recolzament d'un nou segment de la societat, el grup de juristes i professionals de les lleis, en el seu objectiu de construir una estructura administrativa i burocràtica sòlida, el que anuncia una de les característiques definitòries que presentarà l'estat durant la modernitat.

Aquests casos no són ni molt menys aïllats. De fet són diversos els exemples de com diferents llinatges ciutadans van ser recompensats per la monarquia amb la concessió de l'estat militar com a pagament pels seus serveis. Entre ells podem destacar també el cas de la família Desprats per l'existència de factors singulars en el procés pel qual van arribar a assolir la condició nobiliària. Així doncs en 1445 trobem dins el sac dels insaculats pertanyents als ciutadans majors a Guillem Desprats, pare de Pere, Jaume i Francesc<sup>319</sup>, qui en anys posteriors va ocupar alguns oficis dins els òrgans

---

<sup>316</sup> ARV, RC, reg. 400, f. 117v-118v (31 d'agost de 1462).

<sup>317</sup> ARV, RC, reg. 423, f. 22r (13 d'agost de 1479) i reg. 424, f. 217v-218v (10 de maig de 1507).

<sup>318</sup> En el cas de Pere Roiz de Mestre cal assenyalar que va ocupar el càrrec de regent de l'assessor de la cort del governador, AMO, AC, reg. A 34, f. 61r-v (29 de setembre de 1491), un càrrec aquest que anys després també va ocupar el seu fill Martí Roiz de Mendouça, ACA, RC, reg. 3.580, f. 102v (17 d'agost de 1508). Per la seua banda Fontes va exercir també com regent de l'assessor però en aquest cas a la cort de la Batllia General, on el titular d'aquest ofici era el seu fill Joan de Fontes, ARV, MR, reg. 4.573, f. 31r (1490).

<sup>319</sup> FERNÁNDEZ, J. "Don Francisco des Prats, primer Nuncio permanente en España (1492-1503). Contribución al estudio de las relaciones entre España y la Santa Sede durante el pontificado de Alejandro VI", *Anthologica Anua. Publicaciones del Instituto Español de Estudios Eclesiásticos*, Roma, 1953, pàg. 71. El cronista Viciana fa remuntar la condició nobiliària del llinatge Desprats als temps de la conquesta "*descendientes de Hernando de Ezprats, gentilhombre catalán, que vino con el rey a la conquista de Horiguela, año 1272*", VICIANA, M., *Crónica de Valencia...*, pàg. 128. Tanmateix el fet que

municipals d'Oriola com el de justícia criminal en 1469<sup>320</sup>. Centrant-nos en els casos dels dos primers fills que són els que van aconseguir gaudir del privilegi nobiliari, hem d'assenyalar que aquests també van formar part del sac de ciutadans majors almenys des de 1474, en el cas de Pere i de 1481 pel que respecta a Jaume. Si observem l'activitat dins el regiment, anterior a la concessió de l'estat militar a aquests dos germans<sup>321</sup>, podem assenyalar que tant un com l'altre van ocupar diversos càrrecs dins els òrgans locals en la seua condició de ciutadans com el de conseller<sup>322</sup>, el de jurat<sup>323</sup>, el de justícia criminal<sup>324</sup>, així com també la lloctinència d'aquest oficial<sup>325</sup>. Així mateix podem observar com Pere va actuar també com a missatger davant el rei de part de les autoritats locals i com a jutge delegat pel Consell en alguna causa d'apel·lació<sup>326</sup>.

---

Guillem fóra insaculat tant en 1445 com en 1459 dins el sac de ciutadans honrats, així com altres documents on es fa menció expressa de la condició ciutadana d'aquest llinatge, ens fan descartar l'afirmació de Viciana respecte la condició nobiliària d'aquest llinatge, tot i que com hem assenyalat sí que existeixen individus portadors d'aquests cognoms entre els beneficiaris dels repartiments de terres després de l'annexió d'Oriola. En aquest sentit veiem com en el document pel qual es legitima a un fill de Guillem, aquest és mencionat com ciutadà honrat, ARV, RC, reg. 305, f. 39r-v (13 de desembre de 1481). Així mateix en una carta de les autoritats oriolanes dirigida a Ferran II apareix una referència a Pere Desprats com "*un dels principals ciutadans*" diferenciant-lo així de Joan Roca "*u dels principals hom del estament militar*", AMO, AC, reg. A 34, f. 28r-v (23 de febrer de 1492). Cal assenyalar respecte al fill legitimat de Guillem que comparteix el mateix nom amb un dels seus germans, Jaume, tal com es pot comprovar al manifest de rossins de 1485 on Jaume Desprats fa mostra tant del seu cavall com d'un altre pertanyent al seu germà Jaumot, AMO, AC, reg. A 32, f. 57r (1485).

<sup>320</sup> BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 115

<sup>321</sup> No coneixem la data concreta de la concessió del nou estatus, si bé sabem que a començaments de 1496 Pere Desprats, ja apareix mencionat en la documentació en la seua condició de cavaller, ARV, RC, reg. 138, f. 45r-46v (25 de febrer de 1496), mentre que pel que respecta al seu germà Jaume la primera menció que trobem en la que s'indica el seu nou rang de cavaller és de començaments de 1498, AMO, AC, reg. A 36, f. 20r-v (21 de gener de 1498).

<sup>322</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 2r i 4v (21 de desembre de 1481) i reg. A 32, f. 3v (21 de desembre de 1485) i f. 1r (21 de desembre de 1487).

<sup>323</sup> En aquest cas Pere va ser elegit per a aquest ofici almenys en quatre ocasions: AMO, AC, reg. A 32, f. 35v (28 de maig de 1474), f. 32v (21 de maig de 1485), f. 59v-60v (24 de maig de 1488) reg. A 35, f. 33r-36v (25 de desembre de 1493). Per la seua banda tenim constància documental que Jaume va ocupar aquest càrrec també dues vegades: AMO, AC, reg. A 32, f. 32v (21 de maig de 1485) i reg. A 34, f. 61v (12 de juliol de 1495).

<sup>324</sup> Ocupat per Jaume Desprats en 1491, AMO, AC, reg. A 34, f. 1v (21 de desembre de 1490)

<sup>325</sup> Pere Desprats va exercir aquest ofici en dues ocasions en 1480 i 1493, ARV, RC, reg. 304, f. 15r-v (9 de setembre de 1480) i AMO, AC, reg. A 35, f. 55r (23 de juliol de 1493).

<sup>326</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 9v (2 de gener de 1485) i f. 52r-v (7 de maig de 1488).



Però més enllà de la seua carrera dins els òrgans locals ambdós germans van gaudir del favor reial com ho manifesta el fet que el rei els incloguera en la *ceda* de persones habilitades per a regir els oficis municipals d'Oriola enviada durant la suspensió del regiment a començaments de 1491<sup>327</sup>. De fet tant Pere com Jaume van ser també designats per Ferran II com a consellers de la ciutat per l'any 1493<sup>328</sup>, si bé la relació amb aquest monarca va ser més intensa en el cas de Pere. En aquest sentit podem comprovar com no són poques les ocasions en què Ferran II li va encarregar la resolució d'alguns plets d'apel·lació<sup>329</sup>. Per altra banda, Pere va rebre també per manament d'aquest monarca el càrrec de justícia civil de la localitat per a l'any 1492, durant la suspensió del regiment oriolà<sup>330</sup>.

Però l'activitat de Pere Desprats al servei de l'administració no es va limitar a l'àmbit dels òrgans locals, ja que des de començaments de 1492 el veiem exercint el càrrec de lloctinent del batlle general dellà Xixona<sup>331</sup>, Jaume de Santàngel, de qui esdevindrà el seu procurador personal des de 1495<sup>332</sup>. Cal dir que Pere va aconseguir mantenir el càrrec durant la seua vida i que aquest passarà als seus parents. Aquesta gestió li va valdre, a més, altra recompensa per part de la monarquia com va ser el seu nomenament per a ocupar l'ofici de receptor de les rendes i drets reials en la Batllia General dellà Xixona<sup>333</sup>.

La trajectòria dels germans Desprats, i en concret la de Pere, al servei de l'administració pública, junt al fet de contar amb el favor del monarca i d'un personatge de gran pes en la cort com va ser durant aquesta època Jaume de Santàngel, són elements que ajuden a comprendre el procés que va conduir a aquest llinatge al seu ennoblement. Tot i això hem de tenir en compte altre factor. Ens referim

---

<sup>327</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 19r-20v (28 de febrer de 1491).

<sup>328</sup> ACA, RC, reg. 3.610, f. 153v-154v (20 de gener de 1491).

<sup>329</sup> Exemples d'aquesta activitat els trobem a ARV, RC, reg. 129, f. 172v (5 de novembre de 1481) i ACA, RC, reg. 3.646, f. 20v-21r (23 d'abril de 1489) i reg. 3.650, f. 52r-v (18 de maig de 1492).

<sup>330</sup> ACA, RC, reg. 3.667, f. 165v-166r (30 de novembre de 1491).

<sup>331</sup> ACA, RC, reg. 3.571bis, f. 111v (28 de febrer de 1492).

<sup>332</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 37, any 1497 (20 de febrer de 1497).

<sup>333</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 103r-v (12 novembre de 1494).

a l'altre germà abans mencionat, Francesc Desprats. En aquest cas, la carrera ascendent es produeix dins l'àmbit eclesiàstic<sup>334</sup>. Aquest personatge va obtenir en 1480 una canongia a l'església de Sant Salvador d'Oriola, poc després d'obtenir el títol de doctor a la universitat de Lleida. En 1483 apareix a Roma formant part de la cort del futur Papa Borja, Alexandre VI, qui tant sols tres mesos després de ser elegit com a Pontífex en 1492 li va encarregar el càrrec de nunci per als dominis dels Reis Catòlics i sis anys més tard el bisbat de Catània<sup>335</sup>. Aquesta trajectòria evidencia de forma manifesta l'ascens de Francesc Desprats dins l'Església a l'abric dels Borja<sup>336</sup>, però també dins la cort de Ferran II, ja que el seu càrrec de nunci apostòlic li permetria intimar amb el monarca. De fet durant la suspensió del regiment a Oriola per Ferran II, Francesc Desprats va jugar un paper destacat, junt al batlle general Jaume de Santàngel, en la recuperació del sistema electoral de la ciutat, tal i com li van reconèixer les mateixes autoritats oriolanes agraint-li les seues gestions en la restitució feta pel rei a través d'una missiva<sup>337</sup>. Per tant tampoc podem descartar que la condició nobiliària del llinatge Desprats, així com el favor rebut per part de la monarquia els seus membres, fóra en bona part deutora de l'estreta relació de Francesc amb el rei Catòlic.

Pensem que els casos descrits referits als llinatges de Fontes, Roiz Mestre i Desprats són una bona mostra de com algunes famílies d'extracció ciutadana van aconseguir ingressar dins l'estament militar durant les darreres dècades del segle XV i de les estratègies o camins utilitzats per a fer-lo. Tot i això també podem esmentar alguns altres com els dels llinatges alacantins Mingot i Artès, en els quals la posició acomodada derivada de la seua activitat comercial contribueix a assolir aqueix *modus*

<sup>334</sup> Les dades referides a Francesc Desprats són només un petit resum de les dignitats i beneficis aconseguits per aquest eclesiàstic oriolà, FERNÁNDEZ, J. "Don Francisco des Prats, primer Nuncio permanente en España...", pàg. 71-85.

<sup>335</sup> En relació a la concessió d'aquest bisbat els mateixos justícia i jurats d'Oriola van escriure a Francesc Desprats per tal de felicitar-lo pel seu nomenament, AMO, AC, reg. A 36, f. 41r (21 de gener de 1498).

<sup>336</sup> Aquesta estreta relació amb els Borja es posa de manifest en el fet que Francesc Desprats, junt al també oriolà mossèn Francesc de Rocamora, van ser designats per Roderic de Borja com a tutors del seu fill Joan, CRUSELLES GÓMEZ, J. M. "Homes del Papa, servidors del Duc. L'entorn de Joan de Borja a Gandia i València", *El Duc Joan de Borja a Gandia. Els comptes de la banca Spannochí (1488-1496)*, Gandia, 2003, pàg. 14, cit. en PASTOR ZAPATA, J. L. "Duques y barones: el patrimonio señorial de los Borja...cit., pàg. 27, nota 32.

<sup>337</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 44r (25 de maig de 1493).

*vivendi* que els portarà, junt a la seua acció política, a aconseguir el privilegi militar. És per tant el *cursus honorum* urbà, com en el cas de València capital, el principal camí d'accés a un estatus superior per a molts juristes, ciutadans i mercaders<sup>338</sup>. De fet la mobilitat des de les capes ciutadanes cap a les nobiliàries és ben evident a la ciutat d'Oriola si comparem els sacs de ciutadans, tant majors com menors, creats amb motiu de la instauració del regiment insaculatori en 1445 amb el llistat dels llinatges pertanyents a l'estament militar de començaments del segle XVI. En aquest sentit podem assenyalar l'existència d'alguns casos en què certs llinatges prosperen dins el regiment des del segment inferior dels ciutadans, des d'on passen al sac major, per a acabar ingressant en la borsa dels militars com per exemple els Durà o els Fluvià. Aquesta dinàmica d'obertura de l'estament militar cap a les capes ciutadanes no es tracta d'un fet exclusiu de les principals localitats de la governació, com ja hem assenyalat aquest procés també el podem observar a la mateixa capital del regne<sup>339</sup>, però també a diverses ciutats italianes de la Llombardia i la Toscana on la noblesa va obrir les portes amb més facilitat que a altres llocs, segons M. Keen, a ciutadans que havien prosperat gràcies a la vida urbana i el comerç<sup>340</sup>.

Així doncs, tot i que els exemples exposats anteriorment deixen palès aquest dinamisme ciutadà dirigit a la consecució de l'estatut militar, no ens resistim a exposar un altre cas paradigmàtic no només de l'ascens social d'una família ciutadana, sinó també dins el grup nobiliari. Ens referim al llinatge dels Rocamora sobre el qual ja hem donat unes pinzellades línies més amunt al respecte de la seua evolució durant aquest període, però tot i això considerem convenient detenir-nos amb un poc més de detall. La raó no és altra que la ràpida promoció social que aquest llinatge va protagonitzar en poc més de cinquanta anys i que no guarda cap paral·lelisme amb cap altre cas al territori, ja que durant aquest temps els Rocamora van passar de la seua condició de

---

<sup>338</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Nobleza y poder político...*, pàg. 77.

<sup>339</sup> El cas del llinatge Rabassa és un bon exemple d'aquesta ascensió a l'estament nobiliari des de les capes ciutadanes, NARBONA VIZCAINO, R., "Los Rabassa, una família patricia...cit. De fet com apunta E. Guinot el nucli dominant dels llinatges de la ciutat de València que gaudien de la categoria de cavallers a finals del segle XV són cognoms que es poden identificar entre el patriciat urbà dels segles XIV i XV, GUINOT RODRÍGUEZ, E. "Aproximació a la noblesa valenciana...cit., pàg. 904.

<sup>340</sup> KEEN, M., *La caballería...*cit., pàg. 205.

ciutadans, en la dècada dels quaranta del segle XV, a rebre el privilegi de *nobiles* en 1503.

En aquest sentit podem afirmar que els Rocamora van ser un dels protagonistes principals de la vida política oriolana en els anys del regnat d'Alfons el Magnànim tal i com ha posat de manifest el professor Barrio Barrio en els seus treballs<sup>341</sup>. Des de la seua condició de ciutadans els membres d'aquest llinatge van ocupar diversos oficis municipals durant els anys previs a l'obtenció dels diferents privilegis militars pels seus components<sup>342</sup>. Si bé cal ressenyar el cas de Jaume de Rocamora, que va ser el primer membre d'aquest llinatge en rebre l'estatut militar, apareixent als documents com a cavaller cap a 1450. Anteriorment a aquesta data cal destacar la seua tasca dins l'àmbit de l'administració local i al servei a la Corona. Així va ocupar diversos oficis com el de justícia criminal entre 1443 i 1444 i va ser elegit com jurat de la localitat en 1426 i 1432. A més de la seua participació als òrgans locals Jaume Rocamora, en la seua condició de ciutadà, va exercir alguns càrrecs dins l'administració reial present al territori durant la guerra amb Castella en 1430 i més tard en 1445 moments en els quals va exercir com a subrogat del governador Pero Maça de Liçana<sup>343</sup>, passant poc després a ocupar, per nomenament reial, l'ofici de lloctinent de la governació en 1448<sup>344</sup>.

Però si tota aquesta activitat no era suficient per tal d'aconseguir la promoció al rang de militar, Jaume Rocamora, a més, va jugar un important paper com a representant de les autoritats oriolanes davant la monarquia i la resta del regne. Així el veiem ocupar el càrrec de síndic per Oriola en les Corts de 1435<sup>345</sup> i exercir una important acció com a missatger davant l'autoritat reial en diverses ocasions<sup>346</sup>, un

---

<sup>341</sup> BARRIO BARRIO, J. A., *El ejercicio del poder en un municipio medieval...* cit., *Gobierno municipal en Orihuela ...cit.*, i "La intervención real en la ciudad de Orihuela... cit.

<sup>342</sup> Sobre l'ocupació dels diferents oficis municipals per part de membres d'aquest llinatge entre 1416 i 1458 veure BARRIO BARRIO, J.A, *Gobierno municipal en Orihuela ... cit.*, pàg. 81-125.

<sup>343</sup> BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. I, pàg. 327 i 375.

<sup>344</sup> ARV, RC, reg. 419, f. 70r (1 d'agost de 1448).

<sup>345</sup> AMO, AC, reg. A 22, f. 149v (1435).

<sup>346</sup> Aquesta activitat com a representant de la ciutat en la cort reial quan encara no gaudia de la condició de militar es pot rastrejar fàcilment en la documentació i bibliografia consultada. Alguns exemples

càrrec que li va permetre jugar un paper important en la concessió de la insaculació a la ciutat<sup>347</sup>. Però aquesta tasca de representació més enllà de la defensa dels interessos de la localitat, va ser utilitzada a nivell particular per Jaume Rocamora com a plataforma de promoció política<sup>348</sup>, ja que li va permetre una relació directa amb la Corona darrere la qual trobem la concessió del grau militar així com altres oficis dins les institucions reials com el de conservador del reial patrimoni en les terres dellà Xixona<sup>349</sup>.

Dins ja l'estament militar Jaume Rocamora va esdevenir el cap d'un llinatge on les diferents branques d'aquest van aconseguir a poc a poc, a l'abric de la funció pública local i del prestigi del seu dirigent, introduir-se en el grup nobiliari. Així, el seu germà Joan va rebre la condició de "*generosi et persone de paratico*" en 1457<sup>350</sup>. Dos anys més tard ja trobem tant a Jaume i a son fill Joan, com al seu germà Joan insaculats en el sac militar de la ciutat d'Oriola, mentre que d'altres membres del llinatge com Lope i Martí, i els seus fills, apareixen encara com a ciutadans honrats<sup>351</sup>. Si bé poc temps després aquests ciutadans també van assolir l'estatut militar ja que apareixen enregistrats en la convocatòria feta als membres de l'estament nobiliari per al Parlament del regne de 1463<sup>352</sup>.

Des de la seua nova condició els Rocamora van continuar participant de forma activa en el regim municipal a través dels diferents membres del seu extens llinatge i van aconseguir ocupar de forma notable els principals càrrecs locals, gràcies en gran part a l'establiment de xarxes d'aliances amb altres famílies, tal i com veurem en un capítol posterior. Així doncs amb el temps no només mantindran la seua forta posició

---

referits a diversos anys els podem localitzar a AMO, AC, reg. 20, f. 264v i 265r (3 de març de 1430) en PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "La villa de Orihuela durante la guerra contra Castilla...cit., pàg. 614, AMO, AC, reg. A 25, f. 35v-36r (30 de març de 1443) i f. 60v (25 de juliol de 1445).

<sup>347</sup> BARRIO BARRIO, J. A. "La intervención real en la ciudad de Orihuela...cit., pàg. 30.

<sup>348</sup> BARRIO BARRIO, J. A. "Las élites políticas urbanas en la gobernación de Orihuela. Los sistemas de creación, acceso y reproducción del grupo dirigente en un territorio fronterizo", *Anuario de Estudios Medievales*, núm 32/2, 2002, pàg. 799.

<sup>349</sup> ARV, RC, reg. 421, f. 39r-v (10 de desembre de 1459).

<sup>350</sup> ARV, RC, reg. 259, f. 121v-122v (14 d'octubre de 1457).

<sup>351</sup> AMO, AC, reg. A 29, f. 74v-76v (3 de maig de 1459).

<sup>352</sup> ARV, RC, reg. 505, f. 8r i 11r (15 de febrer de 1463).

política al municipi, sinó que a poc a poc la incrementaran gràcies al prestigi aconseguint a la localitat. Aquest fet, a més, va anar acompanyat d'un increment del seu patrimoni territorial com es pot evidenciar en el cas de Jaume Rocamora i Joan Rocamora i les seues propietats de la Granja i Benferri, el que portarà a aquesta branca del llinatge a esdevenir senyors de vassalls. Junt això aquest llinatge aconseguirà ampliar les seues bases de poder en altres àmbits com per exemple el jurídic i l'eclesiàstic, ja que alguns dels seus membres es dedicaran professionalment al món de les lleis, on trobem al doctor Jaume Rocamora, mentre que d'altres duran a terme fructíferes carreres dins l'Església, on destacarà Francesc de Rocamora, qui arribarà a ser bisbe de Nicastro.

En aquest context, l'ascens dels Rocamora va xocar frontalment amb els llinatges de major pes al territori durant les darreres dècades del segle XV, els Rocafull i Maça de Liçana, la qual cosa va tenir com a resultat les bandositats que esclataren entre ambdós bàndols a la ciutat d'Oriola durant aquesta època. Un conflicte que posa de manifest entre d'altres coses la força assolida per aquesta família i que al contrari del que en un primer moment es podria pensar, no va suposar un afebliment o declivi del llinatge. De fet els Rocamora van mantenir la seua posició al territori i al govern de la ciutat en una trajectòria al servei públic que va desembocar en la concessió de la dignitat de *nobiles* als descendents dels dos primers membres d'aquest llinatge, Jaume i Joan, que van assolir la condició de militars, en reconeixement als mèrits i prestigi aconseguits per aquesta família<sup>353</sup>.

Aquest és l'únic cas de concessió de la condició de "noble" a un llinatge originari de la governació d'Oriola, el que posa de manifest les dificultats que existeixen dins el grup nobiliari d'aquestes terres per tal de progressar en la piràmide nobiliària, en contraposició al que succeeix durant el segle XV a la resta del regne, on com ja hem apuntat anteriorment el grup de *nobiles* va conèixer un important increment en aquesta mateixa centúria. Les raons tal vegada cal situar-les, per una banda, en la llunyania d'aquestes terres dels centres de poder de la monarquia, el que impossibilita l'accés als principals oficis i càrrecs de l'administració més pròxims al

---

<sup>353</sup> ACA, RC, reg. 3.577, f. 141v-142v (19 de setembre de 1503).

monarca, que serà una de les principals vies d'ennobliment, i per altra tampoc podem descartar la possibilitat que la preeminència dels Maça de Liçana i dels Rocafulls en aquestes contrades exercirà un mena de control sobre la resta de nobles d'aquestes terres, el que ens ajudaria a comprendre l'origen de les bandositats com un conflicte derivat d'aquesta pugna.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

### **3.2.- L'estructura familiar.**

#### **3.2.1-El llinatge nobiliari.**

És comunament acceptat, segons apunta Quintanilla Raso, que al llarg de l'etapa medieval les estructures familiars van conèixer una evolució que les van portar des de la família àmplia fins la imposició de la de tipus nuclear. Si bé, aquesta autora assenyala, seguint a R. Fossier, que la solidaritat característica de la família àmplia es va mantenir vigent durant un període de temps més llarg entre els components de l'aristocràcia medieval que a la resta de grups socials. El motiu no era altre que aquesta solidaritat es fonamentava en poderosos interessos econòmics, polítics i de prestigi social, al temps que es reforçava gràcies a una mateixa actitud mental i un mode de vida comú<sup>354</sup>.

Aquesta estructura familiar, on la solidaritat juga un paper fonamental en la tant en la seua conformació i com en el seu manteniment, es correspondria amb el que Heers va denominar com a clan familiar, és a dir com una gran família, on es barregen individus relacionats entre si per vincles de parentesc i consanguinitat i també per altres elements com el veïnatge<sup>355</sup>. Així doncs, és dins aquest context on trobem el llinatge, el qual conforma la "cèl·lula bàsica" d'aquesta gran família a la qual s'afegeixen nombrosos individus sota diferents mitjans o relacions: parents, cavallers i dames del servei, criats..., és a dir, totes aquelles persones que formen part de la casa nobiliària<sup>356</sup>.

---

<sup>354</sup> QUINTANILLA RASO, M. C., "Estructuras sociales y familiares y papel político de la nobleza cordobesa (siglos XIV y XV)", *En la España Medieval. Estudios en memoria del profesor Salvador de Moxó*, III, vol. II, Madrid, 1982, pàg. 334-335, FOSSIER, R. *Historie sociale de l'Occident Médiéval*, París, 1970, pàg. 120 i següents.

<sup>355</sup> HEERS, J. *El clan familiar en la Edad Media*, Barcelona, 1978, pàg. 166

<sup>356</sup> NARBONA VIZCAINO, R., "Violencias feudales en la ciudad de Valencia", *Revista d'Història Medieval. Violència i marginació en la societat medieval*, núm. 1, 1990, pàg. 67.



Referint-nos més concretament al llinatge en relació al grup nobiliari, segons M. C. Gerbet aquest concepte presenta una doble accepció<sup>357</sup>. En primer lloc trobaríem el llinatge en sentit estricta, entès com una família de tres generacions. Aquesta concepció es trobava en relació amb el reconeixement de l'estament militar a una família en Castella si aquesta aconseguia provar el gaudiment de l'exacció fiscal des de tres generacions patrilineals legítimes<sup>358</sup>. Tot i això per al nostre estudi ens interessa la segona de les categories apuntades per aquesta autora, la referida al llinatge ampli que inclou tots els descendents d'un mateix avantpassat, de la qual cosa es desprèn que el llinatge es presentaria com una juxtaposició de cèl·lules conjugals, és a dir de famílies nuclears<sup>359</sup>. Un fet aquest clarament observable en la composició dels bàndols que van protagonitzar les bandositats oriolanes, que més avant tractarem, com per exemple en el cas dels llinatges Rocafull on apareixen membres pertanyents a branques procedents de diverses famílies de caire nuclear.

Dit això, cal remarcar que aquesta forma d'estructuració familiar va gaudir d'una alta consideració dins els cercles cavallerescos des d'èpoques primerenques<sup>360</sup> i de fet amb el temps va ser adoptada com a forma d'organització pel patriciat urbà que d'aquesta manera feia seu també un element característic del poder feudal<sup>361</sup>. Per tal de reforçar aquesta darrera idea podem assenyalar com en el cas dels Rocamora, el sistema organitzatiu basat en el llinatge és previ a la seua entrada en l'estament militar. Aquest no és un fet ni molt menys estrany si atenem, com ja hem indicat, que les formes de vida dels ciutadans acomodats eren cada vegada més semblants a les de la baixa o petita noblesa. Així mateix hem de tenir en consideració que aquest sistema de llinatges va rebassar els límits de l'enquadrament social o familiar per a esdevenir un element fonamental en l'acció política dels individus, fet aquest que també es troba darrere de l'adopció d'aquest tipus d'estructura per part dels ciutadans que aspiraven a l'exercici dels càrrecs municipals.

---

<sup>357</sup> GERBET, M. C. *La nobleza en la Corona de Castilla, sus estructuras sociales en Extremadura (1454-1516)* Càceres, 1989, pàg. 202

<sup>358</sup> GERBET, M. C. *Las noblezas españolas en la Edad Media...cit.*, pàg. 78 i 338.

<sup>359</sup> *Ídem.*, pàg. 329.

<sup>360</sup> KEEN, M., *La caballería...cit.*, pàg. 199

<sup>361</sup> BAREL, Y., *La ciudad medieval. Sistema social. Sistema urbano*, Madrid, 1981, pàg. 127.

Entre els nobles a més, el llinatge va servir com un factor de prestigi cap a la resta de la societat i un element de poder que calia conservar i mantenir. Aquesta funció requeia principalment en el cap del llinatge, sobre el qual se sustentava la solidaritat interna i esdevenia així un referent per a la resta de membres. El seu paper era fonamental per tal de mantenir la cohesió interna al temps que exercia una funció de protecció d'els individus més febles i de representació externa del llinatge, d'igual manera que marcava les directrius de l'orientació política dels seus membres<sup>362</sup>. Per tant la seua funció era primordial dins el llinatge, ja que la unió dels seus membres era la font principal de la seua força<sup>363</sup>. El paper com a guarda i protector d'altres membres del llinatge es pot observar clarament entre els fills del senyor d'Albatera Ramon de Rocafull. Aquest en el seu testament va instituir com a hereu universal el seu fill Lluís de Rocafull, a qui, a més, va manar que com a cap del llinatge si els seus germans, Enric i Ramon, volien romandre a la casa familiar, Lluís els hauria de donar de menjar, de beure, de calçar i vestir segons la seua condició a més de sufragar-los el manteniment de dos cavalcadures i dos mossos que els atengueren<sup>364</sup>.

Però a banda de la funció del cap del llinatge, diversos autors coincideixen en l'existència d'una sèrie d'elements que van tenir un paper fonamental en el sosteniment d'aquesta cohesió interna, al temps que van servir com a símbols aglutinadors de les nissagues<sup>365</sup>. De fet la importància de mantenir aquesta unió era el que possibilitava els membres del llinatge per a obtenir la consecució dels seus interessos i consolidar la seua posició front la resta de la societat<sup>366</sup>.

---

<sup>362</sup> QUINTANILLA RASO, M. C., "Estructuras sociales y familiares y papel político de la nobleza cordobesa...cit., pàg. 338.

<sup>363</sup> SÁNCHEZ SAUS, R., "De armerías, apellidos y estructuras de linaje", *En la España Medieval*, núm. 17, 1994, pàg. 9.

<sup>364</sup> AHNSN, Osuna, C. 646, d. 33 (27 de setembre de 1462).

<sup>365</sup> Ens referim a alguns dels autors ja citats al llarg d'aquestes línies com HEERS, J. *El clan familiar...cit.* ; QUINTANILLA RASO, M. C., "Estructuras sociales y familiares y papel político de la nobleza cordobesa... cit., pàg. 335-337, o altres com LA RONCIÈRE, Ch. de, "La vida privada de los notables toscanos en el umbral del Renacimiento", ARIÈS, P., i DUBY, G. (Eds.), *Historia de la vida privada 2. De la Europa feudal al Renacimiento*, Madrid, 2001, pàg. 249.

<sup>366</sup> HEERS, J., *El clan familiar...cit.*, pàg. 104.

El primer d'aquests factors a tenir en compte és el cognom, prova incontestable de la pertinença a una determinada nissaga i símbol representatiu del parentesc i dels lligams de sang dels diferents membres del llinatge. La seua importància és rellevant per tant que, com assenyala Beceiro Pita, es tracta de la senya d'identitat del llinatge<sup>367</sup> i esdevé el nexa d'unió entre les diferents branques emparentades com a descendents d'uns avantpassats comuns<sup>368</sup>. De fet en alguns casos s'utilitza la seua forma en plural per tal de donar cabuda dins el llinatge a les diferents branques sorgides per l'evolució natural de la família. Bona prova d'açò ho trobem en algunes disposicions testamentàries com per exemple: "*lexe lo dit molí a qui el volrà que sia del nom dels Masquefes*"<sup>369</sup>, o durant els enfrontaments entre llinatges "*sobre los morts dels Rochamores e Rochafulls*"<sup>370</sup>.

Però, a més a més, el cognom era el símbol de la transmissió hereditària de la noblesa i per tant un element amb una important càrrega honorífica que afectava no només l'individu, sinó a tota la família i als avantpassats, al temps que anava lligat de forma estreta a la possessió del patrimoni, per la qual cosa calia conservar-lo i mantenir-lo. En aquest sentit no són pocs els casos en què els nobles davant la possibilitat de no comptar amb una descendència directa, que prenguera possessió dels seus béns, deixaven per escrit que el seu llegat quedara dins el llinatge, sense especificar en concret l'individu beneficiat, com el cas assenyalat línies més amunt referit als Masquefa. En aquest mateix sentit una altra fórmula va ser la d'obligar a adoptar un cognom per tal de poder rebre l'herència d'un noble sense descendència masculina. Aquest seria el cas del mateix governador Lluís Cornell, qui sent fill de Pero Maça de Liçana, va adoptar el cognom Cornell per tal de poder beneficiar-se de l'herència del seu avi matern. Una disposició aquesta que després ell mateix va incloure en el seu testament quan davant la falta de descendents va declarar hereu, de part del seu patrimoni, al seu nebot Lluís Maça, amb la condició de fer-se anomenar

---

<sup>367</sup> BECEIRO PITA, I. i CÓRDOBA DE LA LLAVE, R., *Parentesco, poder y mentalidad. La nobleza castellana, siglos XII-XV*, Madrid, 1990, pàg. 58.

<sup>368</sup> HEERS, J. *El clan familiar...cit.*, pàg. 147.

<sup>369</sup> AHO, PN de Salvador Loazes, reg. 20, any 1492 (3 d'agost de 1492).

<sup>370</sup> ARV, RC, reg. 106, f. 8r (7 de maig de 1470).

Cornell, requisit que també va imposar al seu altre nebot, Pero Maça, si per la mort del seu germà Lluís, es feia amb la possessió llegada al primer<sup>371</sup>.

Aquest tipus de disposicions feien que alguns membres d'un llinatge concret mudaren el seu cognom pel d'un altre avantpassat, com acabem d'assenyalar. Es buscava així perpetuar el llinatge front les lleis de la naturalesa. Un altre cas bastant significatiu entre la noblesa d'aquestes terres va ser el d'Ibanyes de Ruidoms. A començaments del segle XV Jaume Ibanyes de Ruidoms, darrer membre masculí d'aquest llinatge, va imposar com a condició per al casament de la seua filla i hereva amb Berenguer Togores que els fills d'aquest matrimoni prengueren el cognom d'Ibanyes de Ruidoms<sup>372</sup>. D'aquesta manera els descendents de Berenguer van adoptar el cognom del seu avi, però en aquest cas no van substituir el del seu pare i així comprovem com aquesta branca dels Togores va articular una fórmula per tal de mantenir ambdós cognoms, que va consistir en afegir un cognom a l'altre, de manera que els podem veure enregistrats com Togores àlies Ibanyes de Ruidoms, o a l'inrevés, Ibanyes de Ruidoms àlies Togores<sup>373</sup>.

Un altre dels elements que van actuar com a aglutinadors dels diferents membres d'un llinatge, van ser les armes o el blasó comú. Aquest element pretenia recordar la suposada antiguitat de la família<sup>374</sup>, però a més es tractava de la marca o representació gràfica del cognom i com a tal era objecte d'exhibició pública en qualsevol lloc i ocasió. Bona mostra d'açò ho trobem en el manament fet pel cavaller mossèn Andreu Roiz en el seu testament pel qual establia que a la seua sepultura es

---

<sup>371</sup> AHNSN, Osuna, C. 647, D. 13 (10 de gener de 1463). El governador Lluís Cornell va deixar al seu Lluís Maça en herència, amb la condició que aquest prenguera el nom dels Cornell, els llocs d'Alberic, de la Foia i Benifaraig amb tots els seus drets.

<sup>372</sup> ROCA DE TOGORES, V., *Descripción del árbol de Togores y familias con quien emparentaron. Discurso histórico que escribió don Bizente Roca de Togores en el qual habla desde la conquista asta el año 1632*, còpia de 1721, Biblioteca Valenciana Digital, pàg. 30v.

<sup>373</sup> ARV, RC, reg. 148, f.23v.24r (20 de juny de 1492) i AMO, AC, reg. A 36, f. 3r (21 de desembre de 1497).

<sup>374</sup> LA RONCIÈRE, Ch. de, "La vida privada de los notables toscanos...", pàg. 249.

col·locara: “una ban[de]ra senyalada de les mies armes e hun ell e hun escut e hun estoch ”<sup>375</sup>.

Cognoms i armes anaven intrínsecament units per als nobles, de fet aquestes últimes eren la forma visible del llinatge i així era obligatòria la seua adopció, al mateix temps que el cognom, per tal poder rebre certs beneficis hereditaris. Aquest seria el cas exposat anteriorment del governador Lluís Cornell, que va exigir al seu nebot Lluís, a més de prendre el seu cognom, fer seues les armes dels Cornell.

La importància d'aquests dos elements és tal que, fins i tot, a vegades eren objecte de negociació en els capítols matrimonials. D'aquesta manera els pares de la muller exigien la perpetuació del seu cognom i armes, com hem pogut observar en el cas d'Ibanyes de Riudoms o ja a començaments del segle XVI quan a les cartes matrimonials per al casament del fill del cavaller Diego de Soler amb la filla de Baltasar Masquefa, aquest va aconseguir incloure una clàusula per la qual el primer fill mascle que nasquera del matrimoni havia de prendre el nom i les armes dels Masquefa i, en el cas que aquest morira que fóra el segon fill el que fera seu el nom i armes dels Masquefa i així amb la resta de la descendència masculina<sup>376</sup>.

Un tercer aspecte lligat als anteriors, que cal tenir en compte, és el mateix patrimoni de llinatge. Les possessions territorials, els immobles i alguns béns simbòlics com torres, fortaliseses o capelles feien les funcions d'elements aglutinadors per als membres del llinatge. No és estrany, per tant, que els principals elements que integraven els patrimonis, com per exemple els senyorius, amb els quals els llinatges se sentien identificats, foren objecte d'una especial protecció per part dels nobles, més enllà de la seua importància econòmica, ja que aquests tenien l'obligació moral de transmetre a les noves generacions del llinatge allò que havien rebut dels seus avantpassats. Així davant la possibilitat de no comptar amb una descendència directa, els testaments s'omplien de clàusules referides al manteniment dins el llinatge d'aquests béns patrimonials. En 1514 el senyor de la Granja, don Pedro Rocamora, que

---

<sup>375</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 40, any 1503 (5 de febrer de 1503).

<sup>376</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517(24 de novembre de 1517).

va mudar el seu nom a la forma castellana després de rebre la dignitat de *nobili*, va declarar com a hereu universal el seu germà Lluís, a qui havia de succeir en cas de mort el seu nebot Joan, fill de Francisco de Rocamora, i va imposar com a condició que les propietats territorials que havien de rebre no pogueren ser alienades ni venudes. Amb aquesta disposició don Pedro considerava que tot el seu patrimoni quedava ben assegurat dins el llinatge, però per si fóra cas que els hereus designats moriren sense fills mascles a qui poder transmetre aquest llegat, va incloure una altra clàusula per la qual es fixava que en tal cas tot el patrimoni hauria d'anar a parar a mans d'un parent del llinatge, perquè així els béns llegats "*hagen a ésser tots temps de un senyor de sobrenom de Rocamora*"<sup>377</sup>.

En aquest mateix sentit trobem el cas del senyoriu d'Albatera on els Rocafull tenien el seu solar reconegut des de mitjans del segle XIV i on es barregen tots els elements de cohesió enunciats fins aquestes línies. Així en el seu testament don Ramon de Rocafull, senyor del lloc esmentat, va establir un orde successori, que és bona mostra de la estructura i conformació d'un llinatge a partir de la suma de famílies nuclears, ja que a banda d'establir com a hereus als seus fills, va incloure també als seus cosins i als seus nebots per part de les seues germanes. Però a més d'això i contemplant la possibilitat de l'extinció del llinatge, va vincular la possessió del senyoriu a l'adopció del cognom Rocafull de tal manera que aquell que posseïra Albatera i "*no sia del nom e senyal dels Rocafulls, aquell se haja a nomenar Rocafull e fer les armes e senyal dels Rocafulls en altra manera no puga succehir ne possehir lo dit loch*"<sup>378</sup>.

Aquesta vinculació del llinatge a un indret patrimonial concret rebassa l'àmbit de la possessió real del lloc. En aquest sentit trobem el cas del llinatge Miró posseïdors de l'heretat de Redovà, la qual va esdevenir senyoriu alfonsí després de l'adquisició d'aquest lloc pel batlle Jaume de Santangel a finals del segle XV. D'aquesta manera després de la venda els Miró van afegir al seu cognom el topònim d'aquest lloc passant a anomenar-se Miró de Redovà, en un acte, per una banda, de diferenciació cap altres

---

<sup>377</sup> AHO, PN de Salvador Loazes, reg. 29, any 1514 (27 de juliol de 1514).

<sup>378</sup> AHNSN, Osuna, c. 646, doc. 33 (27 de setembre de 1462).

portadors d'aquest mateix cognom, però de condició ciutadana o burgesa, i, d'altra, en una mostra de reivindicació dels seus avantpassats i de l'antiga possessió de l'indret esmentat<sup>379</sup>.

Un altre espai d'especial rellevància per als llinatge nobiliaris van ser sens dubte les capelles familiars, les quals van ser un dels elements que reforçaven les relacions de parentesc i afectivitat, tant abans com després de la mort, que derivava de la venerabilitat cap als ascendents familiars<sup>380</sup>.

En el cas de la ciutat de València, Guiral assenyalava que la major part de les cases nobiliàries disposaven en les esglésies i convents de capelles edificades pels seus avantpassats, on figuraven les armes de la família i on se soterraven els membres del llinatge. Les capelles eren, per tant, un element de cohesió que superava les barreres de la vida terrenal per a arribar al més enllà<sup>381</sup>, al temps que es trobaven intrínsecament vinculades al nivell econòmic i a la rellevància social de l'individu o família<sup>382</sup>. De fet suposaven l'afirmació del prestigi del llinatge i repercutien en els successors d'aquest, ja que tenien la possibilitat de mostrar d'aquesta manera la seua pertinença a la classe privilegiada a la resta de la societat<sup>383</sup>. Així mateix no podem oblidar el vessant religiós d'aquestes construccions, ja que cristal·litzaven la devoció d'un llinatge al voltant dels mateixos sants, al temps que eren una forma de mantenir viva la memòria dels avantpassats comuns<sup>384</sup>, esdevenint per tant el punt de referència espiritual dels seus membres<sup>385</sup>.

---

<sup>379</sup> ARV, RC, reg. 156, f. 157r-158r (3 de febrer de 1502).

<sup>380</sup> MACKAY, A., "La conflictividad social urbana", LÓPEZ DE COCA, J. i GALÁN, A., (Coord.) *Las ciudades andaluzas (siglos XIII-XVI)*. *Actas del VI Coloquio Internacional de Historia Medieval de Andalucía*, Málaga, 1991, pàg. 510.

<sup>381</sup> GUIRAL, J. *Valencia puerto mediterráneo en el siglo XV (1410-1524)*, València, 1989, pàg. 475.

<sup>382</sup> PIQUERAS JUAN, J., "Relaciones familiares en la Valencia tardomedieval. Consaguinidad y afinidad a través de las manifestaciones de últimas voluntades", *Studia histórica. Historia Medieval*, núm. 30, Salamanca, 2012, pàg. 202.

<sup>383</sup> GARCIA MARSILLA, J. V., "Capilla, sepulcro y luminaria. Arte funerario y sociedad urbana en la Valencia medieval", *Ars Longa*, núm. 6, 1995, pàg. 70 (69-80).

<sup>384</sup> LA RONCIÈRE, Ch. de, "La vida privada de los notables toscanos...", pàg. 250.

<sup>385</sup> GARCIA MARSILLA, J. V., "Capilla, sepulcro y luminaria...", pàg. 78.

Per altra banda la creació d'una capella funerària va constituir una de les fites característiques de la instal·lació d'un llinatge dins el patriciat urbà, ja que amb ella es proclamava el poder econòmic assolit per la família<sup>386</sup>. Per la qual cosa no és estrany que la fundació d'una sepultura no fóra una acció exclusiva de la noblesa i que algunes famílies ciutadanes acomodades comptaren amb capelles pròpies<sup>387</sup>.

En aquest sentit sabem que els Maça de Liçana comptaven amb una capella pròpia, la de Sant Lluís, situada al monestir de Sant Francesc de la ciutat de València. Allà era on reposaven els cossos dels avantpassats i per això en el cas que algun membre d'aquest llinatge morira lluny de la ciutat i fóra soterrat a altra localitat, s'intentava que els cos es traslladara a la capella esmentada. Així per exemple ho va dictar el governador Lluís Cornell en el seu testament, on es recull una disposició per la qual tant el cos de son pare Pero Maça, soterrat a Alacant, com el de les seues mullers Gostança i Aldonça havien de ser portats a la capella dels Maça a València<sup>388</sup>.

Una altra disposició en aquest mateix sentit la trobem en un dels testaments del seu nebot Pero Maça de Liçana, on s'indica com a lloc de sepultura la capella dels Maça a la capital del regne i que en el cas de morir lluny de València el seu cos fóra traslladat allà on reposaven els seus avantpassats<sup>389</sup>. Tot i això en el seu darrer testament, Pero Maça, va mudar el seu lloc de soterrament al monestir del Corpus Christi situat en el seu senyoriu de Llutxent, i que era on estava soterrada sa muller Beatriu de Carròs<sup>390</sup>. La raó d'aquesta modificació tal vegada es troba en un vincle especial amb aquest lloc, ja que Pero Maça va tenir moltes dificultats per a mantenir-lo sota la seua possessió a causa del plet mogut per qüestió de deutes pel Marqués de

---

<sup>386</sup> SANCHEZ SAUS, R., "Aspectos de la religiosidad urbana bajomedieval: las fundaciones funerarias de la aristocracia sevillana", *La nobleza andaluza en la Edad Media*, Granada, 2005, pàg. 399.

<sup>387</sup> Aquest seria el cas de la família oriolana Rausell els quals van rebre la capella de la Verge Maria del Sant Esperit situada a l'església de sant Jaume per a que els servirà de sepultura, AHO, PN Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (12 de febrer de 1505). Els Morrelles per la seua banda tenien la seua sepultura a Santa Justa, AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 39, any 1500 (28 d'agost de 1500).

<sup>388</sup> AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 13 (10 de gener de 1463).

<sup>389</sup> AHNSN, Osuna, c. 646, doc. 2 (1474, aprox.) No consta la data d'aquest testament, el qual el coneixem a través d'una còpia realitzada posteriorment, en 1610. Però per les dades que ens ofereix el document es pot datar cap a 1474.

<sup>390</sup> AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 17 (3 de setembre de 1513).



Zenete, el qual va intentar posar en venda, en pública subhasta, aquest senyoriu propietat de Maça<sup>391</sup>. De fet aquest últim contemplant la possibilitat de perdre aquest indret, va incloure en el seu testament una clàusula per la qual si el lloc de Lutxent havia de ser venut o eixia del domini dels Maça que llavors tant el seu cos com el de sa muller foren traslladats a la capella del seu llinatge a València.

Respecte els Maça de Liçana podem assenyalar també que l'assentament d'una branca d'aquest llinatge a la ciutat d'Oriola, va suposar la creació d'una nova capella a aquesta ciutat on soterrar els membres d'aquesta família residents a la localitat. Sembla que la fundació d'aquesta sepultura va ser obra de Joan Maça de Liçana, germà de Pere, qui va assenyalar en el moment de la redacció del seu testament, la seua voluntat de ser soterrat a la capella que ell tenia a l'església de Santa Justa<sup>392</sup>. Aquesta no era altra que la capella dedicada a Sant Esteve, i en ella van ordenar ser soterrats, posteriorment, els seus fills legítims Gaspar i Lluís i la seua muller Isabel<sup>393</sup>.

A Oriola les capelles dels llinatges que hem pogut constatar se concentraven als principals recintes religiosos de la localitat, així els Martí comptaven amb la seua sepultura a la capella de Sant Joan en l'església de Santa Justa<sup>394</sup>, temple on també tenien el seu soterrament els Oronell i els Rocamora<sup>395</sup>. En l'església de Sant Salvador, la més important de la localitat per la seua condició de col·legiata i posteriorment de

---

<sup>391</sup> ARV, RC, reg. 164, f. 21r-22r (2 de juliol de 1510).

<sup>392</sup> AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 27 i 78 (27 de novembre de 1514).

<sup>393</sup> Testament de Lluís Maça, AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 29 (2 de juny de 1518). Testament de Gaspar Maça, AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 21 (28 de maig de 1522). Testament d'Isabel, muller de Joan Maça, AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 24 (2 de maig de 1521).

<sup>394</sup> AHO, PN de Salvador Loazes, reg. 31, any 1516 (22 de febrer de 1516) i reg. 21, any 1494 (26 d'abril de 1494)

<sup>395</sup> AHO, PN de Jaume Liminyana, reg. 7, any 1458, (4 d'agost de 1458) i AMO, Llibre D. 2.033, f. 69r-70v (10 d'abril de 1499) i f. 71r-72v (6 d'abril de 1520).

catedral, trobem les sepultures dels Masquefa<sup>396</sup>, Ferrández de Mesa<sup>397</sup>, De la Torre<sup>398</sup> i Roiz<sup>399</sup>, mentre que els Rocafull disposaven de la seua pròpia capella a Sant Jaume<sup>400</sup>.

En estreta relació amb el moment de la mort i amb els elements que contribuïen a cohesionar el llinatge, hem d'assenyalar que més enllà dels aspectes referits existien altres factors claus en aquesta unió dels seus membres i en la seua projecció exterior cap a la resta de la societat. Ens referim a cerimònies i rituals tals com els soterraments, els batejos, els matrimonis o d'altres actes d'especial rellevància com la celebració de la primera missa per algun membre del llinatge o la investidura com a cavaller. Aquests ritus posaven en joc l'honor de la família i per tant eren un moment adequat per a exaltar la preeminència del llinatge mitjançant l'ostentació<sup>401</sup>. Malauradament no hem pogut localitzar cap document per al cas que ens ocupa que mostre de forma gràfica aquest aspecte relacionat amb aquest tipus de cerimònies. Tot i això, trobem exemples d'aquest desig d'ostentació i projecció del llinatge per part d'algunes de les famílies més poderoses cap a la resta de la societat a través de l'acció d'alguns dels seus membres. En aquest sentit és curiós observar el cas del cavaller Andreu Roiz que en el seu testament va destinar una certa quantitat de diners per a pagar a tots aquells que assistiren a l'església el dia del seu soterrament<sup>402</sup>. Una actitud que mostra ben a les clares el desig per impressionar fins i tot després de la mort.

Pel que fa a aquesta projecció cap a l'exterior del llinatge o dels seus principals membres, tot i que no hem pogut localitzar referències a cerimònies pròpies, si que podem assenyalar com qualsevol acte o esdeveniment a la ciutat era aprofitat pels membres dels llinatges més destacats de la localitat per a fer ostentació de la seua condició. En aquest sentit la visita dels Reis Catòlics a la ciutat d'Oriola en 1488 és bon exemple del que acabem de mencionar. Així, van ser alguns dels principals nobles

---

<sup>396</sup> AHO, PN de Salvador Loazes, reg. 25, any 1502 (18 de juliol de 1502).

<sup>397</sup> AHO, PN de Pere Volpellers, reg. 12, any 1447 (3 de juny de 1447).

<sup>398</sup> AHO, PN de Jaume Rubes, reg. 45, anys 1511-1512 i 1515 (27 de desembre de 1511).

<sup>399</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 40, any 1503 (5 de febrer de 1503).

<sup>400</sup> AHNSN, Osuna, c. 646, doc. 33 (27 de setembre de 1462).

<sup>401</sup> LA RONCIÈRE, Ch. de, "La vida privada de los notables toscanos...", pàg. 262-264 i 307.

<sup>402</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 40, any 1503 (5 de febrer de 1503).

locals els encarregats d'organitzar la rebuda dels reis, en concret Joan Martí i Francesc Soler, mentre que va quedar en mans del governador la facultat de nomenar les persones que havien de formar part del protocol durant l'entrada dels monarques, en companyia del noble don Ramon de Rocafull i els cavallers Joan Rocamora i Joan Roiz

<sup>403</sup>

Per altra banda, també l'àmbit religiós va resultar un espai propici per a la manifestació externa de la seua condició, a través de la participació en les diverses confraries locals<sup>404</sup>, en actes com els batejos de conversos, on alguns dels nobles més destacats exercien com a testimonis o padrins en aquests tipus de cerimònies<sup>405</sup>, o en les donacions de joies i diners als temples, recollides en els diferents testaments.

Però deixant de banda aquests aspectes referits a l'exteriorització del llinatge, el cert és que els elements de cohesió de les famílies jugaven un paper destacat davant el risc de disgregació i la conseqüent disminució de poder i prestigi. Entre les causes que podien portar al trencament de la solidaritat interna del llinatge podem destacar per damunt de tots el factor econòmic. Així els plets successoris<sup>406</sup> o altres referits a la satisfacció de les herències o l'administració i tutela de menors contribuïen a la pèrdua de cohesió a l'interior del llinatge. Valga com exemple d'aquestes disputes d'arrel econòmica el plet mantingut dins el llinatge entre els fills de Joan Ferrández de Mesa, Pere i Valençona, i el seu oncle, el cavaller Jaume Ferrández de Mesa, el qual va

---

<sup>403</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 44r (20 d'abril de 1488).

<sup>404</sup> Per exemple en el cas de la confraria de Sant Ginés trobem entre les seues files a diversos membres dels llinatges nobiliaris més destacats de la ciutat com Joan Monsi de Castanyeda, Bernardí Masquefa, Joan de Rocafull, Enric Masquefa, Francesc de Soler, Pere Rocamora, Francesc i Lluís Martí, Joan Silvestre, Joan de Vilafranca, Jaume Garcia de Laza, Baltasar Masquefa, Joan Miró, Gaspar Masquefa, Pere Ximenez, i Gines Silvestre, Joan Silvestre, fill de Francesc, Pere Miró, Lluís Martí, fill de Lluís, i Nicolau Masquefa, AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 37, any 1497 (17 de gener de 1497). Per altra banda dins el capítol de la confraria del Corpus Christi trobem a mossèn Jaume Masquefa, mestre Jaume Liminyana, Joan de Loazes i Berenguer Silvestre, AHO, PN de Pere Volpellers, reg. 14, anys 1449 i 1462 (31 de gener de 1462).

<sup>405</sup> Aquest va ser el cas d'una mora d'Elx que volia convertir-se al cristianisme. Aquesta va ser portada davant la muller de Francesc de Soler perquè l'acollira en sa casa durant uns dies per si canviava de pensament. Finalment es va dur a terme el bateig en el qual van estar com a testimonis Joan de Rocafull, Lluís de Rocafull, mossèn Diego de Soler i com a comares la muller de Francesc de Soler, Beatriu Masquefa i la muller de Joan Soler, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 21, any 1494 (18 de febrer de 1494).

<sup>406</sup> LA RONCIÈRE, Ch. de, "La vida privada de los notables toscanos...cit.", pàg. 276.

esdevenir tudor dels dos germans a la mort de Joan. El motiu de la disputa va ser la rendició de comptes que, per l'administració dels béns dels menors, Jaume havia de presentar en el moment en què Pere assolira la majoria d'edat. La negativa del tudor a complir amb la seua obligació va portar a Pere a denunciar aquesta situació davant les autoritats per tal de poder fer ús dels seus béns. Tot i això les contínues dilacions i moratòries per part de Jaume van fer que aquest plet s'allargara durant més de sis anys<sup>407</sup>, i que estiguera afectat per altres assumptes com les disputes per la partició de l'heretat il·licitana d'Asprella<sup>408</sup>, posseïda pels avantpassats dels litigants, i, fins i tot, per les bandositats que van tenir lloc a Oriola, ja que ambdós pledejants estaven emparentats, cadascun per la seua banda, amb els principals llinatges que encapçalaren els bàndols<sup>409</sup>. Aquests aspectes, per tant, van tenir com a resultat el distanciament d'aquestes dues branques i la conseqüent desaparició de la solidaritat interna entre les famílies que composaven el llinatge.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>407</sup> ACA, RC, reg. 3.637122r-v (8 d'octubre de 1481) i reg. 3.640, f. 16v-17v (22 d'abril de 1483).

<sup>408</sup> ARV, RC, reg. 127, f. 134r-v (10 de juny de 1480).

<sup>409</sup> ARV, RC, reg. 131, f. 64v-65r (22 d'abril de 1483).

### 3.2.2.-El matrimoni.

Com hem assenyalat anteriorment la força d'un llinatge residia en gran part en el grau de cohesió que aquest era capaç d'aconseguir entre les cèl·lules que l'integraven, si bé cal tenir en compte que altres dels principals objectius d'un llinatge van ser la seua expansió o engrandiment i sobretot la seua supervivència. Com a conseqüència el matrimoni va esdevenir un element clau sobre el qual els nobles concentraran els seus esforços, ja que si per una banda es tractava d'un dels millors elements per tal de consolidar aliances de tipus polític, d'altra era l' instrument fonamental per tal de d'assegurar la continuïtat de la nissaga, mitjançant la descendència i permetia, també, la constitució de grups familiars amplis a partir de la segona generació<sup>410</sup>. A més a més, tampoc poden oblidar el vessant econòmic que impregnava les aliances matrimonials, ja que l'enllaç entre dos llinatges podia donar lloc a la vinculació futura d'interessos i hisendes en els seus descendents. Així doncs, les motivacions tant polítiques com econòmiques conferien al matrimoni i a l'elecció de la parella una especial transcendència, ja que afectaven de ple a l'increment o retrocés de les rendes, del patrimoni, de la posició social i del poder polític. Per la qual cosa una de les estratègies habituals va passar per aconseguir la unió amb un membre d'una família més rica i poderosa que aportara no només un bon dot, sinó també el recolzament d'un llinatge que gaudira de gran prestigi social i influència política<sup>411</sup>.

Per al cas del regne de València els problemes econòmics pels quals va travessar l'antiga aristocràcia militar va fer que bona part d'aquesta no renunciara a contractar enllaços matrimonials amb ciutadans honrats, mercaders o juristes<sup>412</sup>. De fet en aquest procés de superació de barreres socials que ja hem esmentat abans per al cas de València capital, es pot observar com un dels motius que va contribuir a

---

<sup>410</sup> BECEIRO PITA, I, "Parentesco y alianzas políticas en Castilla (siglo XV), FORONDA, F. i CARRASCO, A. I., *Du contrat d'alliance au contrat politique. Cultures et sociétés politiques dans la péninsule Ibérique à la fin du Moyen Âge*, 2007, Tolosa, pàg. 11.

<sup>411</sup> BECEIRO PITA, I. i CÓRDOBA DE LA LLAVE, R. *Parentesco, poder y mentalidad...*cit., pàg. 125 i 147.

<sup>412</sup> LÓPEZ RODRIGUEZ, C. *Nobleza y poder político...*cit., pàg. 82.

aquest procés no va ser altre que la tendència a unir en matrimoni a fills de l'aristocràcia amb donzelles burgeses de la capital<sup>413</sup>.

Aquesta pràctica d'establir lligams matrimonials amb membres d'origen ciutadà, també la podem observar a les terres de la governació, encara que la tendència majoritària va ser la d'unir-se en matrimoni amb altres individus del mateix estatus social. En aquest sentit l'anàlisi dels matrimonis realitzada en aquest estudi ha donat com a resultat la identificació de cent huitanta-set enllaços en els quals trobem que almenys un dels dos cònjuges és de condició nobiliària. Tot i el nombre total, cal dir que es tracta d'una xifra baixa si atenem a la quantitat de membres de l'estament nobiliari existents. Les raons són diverses, per una banda la poca documentació de tipus notarial, principal font per a la reconstrucció de llinatges i, per altra el fet que ha resultat impossible la identificació familiar d'un gran nombre de les mullers, ja que gran part d'elles apareixen en la documentació només amb el seu nom de bateig o amb el cognom del marit<sup>414</sup>. El manteniment del cognom familiar sols es dona entre les mullers d'ascendència nobiliària, i no sempre, que pertanyen als llinatges més destacats. Són casos en què les dones afegeixen al cognom del marit la seua forma paterna com per exemple Isabel Roca de Soler, muller de Joan Roca i filla de Francesc Soler<sup>415</sup>. En altres casos la identificació s'ha pogut aconseguir gràcies a l'existència de capitulacions matrimonials, testaments, documents relacionats amb transaccions de patrimonis i plets o altres on s'inclouen informacions referides als parents més directes. Així doncs, per a la reconstrucció de bona part dels matrimonis hem hagut en molts casos d'entrecreuar informacions i dades procedents de totes les fonts documentals consultades, les quals han sigut recolzades i contrastades amb les notícies proporcionades per obres on es recullen notícies de tipus genealògic<sup>416</sup>.

---

<sup>413</sup> GARCIA OLIVER, F., *Terra de feudals...*, cit., pàg. 72.

<sup>414</sup> En referència a l'antroponímia femenina medieval en aquestes terres es pot consultar PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., *Noms, cognoms i pobladors a l'Oriola medieval...*cit., pàg. 65-68 i 127-134.

<sup>415</sup> ARV, RC, reg. 150, f. 15 r -v(23 d'octubre de 1493).

<sup>416</sup> En concret les obres consultades han sigut ESQUERDO, O. *Nobiliario valenciano*, València, 2001, BARÓN DE FINESTRAT, *Nobiliario alicantino*, Alacant, 1983, CASTAÑO i GARCIA, J. *Llinatges d'Elx*, Elx, 2008 i ROCA DE TOGORES, V., *Descripción del árbol de Togores y familias con quien emparentaron...*cit.

Respecte al total dels matrimonis constatats podem extraure com a primera conclusió que l'índex d'enllaços entre membres de la noblesa i del grup de ciutadans majors, representen una xifra gens menyspreable, ja que assoleixen un 31% dels casos enregistrats. Aquesta dada al nostre entendre posa de manifest l'existència en aquestes terres d'una dinàmica de encreuaments matrimonials entre individus d'estament diferents semblant al cas de la capital del regne, com ja hem mencionat abans, però també a altres indrets de la Corona com han posat de manifest Laliena Corbera i Iranzo Muñoz per al cas de la noblesa urbana aragonesa. En aquest sentit els autors esmentats assenyalen que el motiu principal d'aquesta realitat és que durant la baixa edat mitjana l'elecció del cònjuge es troba menys influenciada per factors relacionats amb l'estament social que per ambicions econòmiques, al temps que aquests tipus d'unió també conferia un altre tipus d'avantatges com l'ampliació de les seues xarxes de relacions fora del mateix àmbit nobiliari<sup>417</sup>.

Una altra de les conclusions que podem extraure del conjunt de les unions matrimonials analitzades, i que es troba en connexió amb el que acabem d'assenyalar, és que els enllaços consanguinis entre la noblesa d'aquestes terres a penes tenen rellevància. Aquesta característica també la podem apreciar en el cas aragonès<sup>418</sup>, i es pot contrastar amb les informacions existents per a d'altres indrets peninsulars, com per exemple les proporcionades per Quintanilla Raso que, per al cas de l'alta noblesa cordovesa, destaca l'existència d'un major grau de consanguinitat en les relacions matrimonials. Tanmateix la realitat de la noblesa intermèdia d'aquesta ciutat no presenta la mateixa dinàmica respecte a la consanguinitat, ja que aquest factor és molt feble en comparació a l'alta noblesa<sup>419</sup>, una característica que aproximaria el seu comportament en aquest sentit a l'assenyalat per al nostre objecte d'estudi.

---

<sup>417</sup> LALIENA CORBERA, C. i IRANZO MUÑO, M. T., "Poder, honor y linaje en las estrategias de la nobleza urbana aragonesa (siglos XIV-XV)", *Revista d'Història Medieval. Oligarquías políticas y élites económicas en las ciudades bajomedievales (Siglos XIV-XVI)*, núm. 9, 1998, pàg. 60-61.

<sup>418</sup> *Ídem*, pàg. 62.

<sup>419</sup> QUINTANILLA RASO, M. C., "Estructuras sociales y familiares y papel político de la nobleza cordobesa...cit.", pàg. 342 i 343.

Així doncs, en el cas de la noblesa meridional del regne no trobem la necessitat entre els seus membres d'enllaçar matrimonis entre parents ni una obsessió per establir unions dins el seu mateix grup social. En aquest sentit l'ampli nombre de llinatges pertanyents a l'estament militar, l'existència d'un patriciat fort i amb un nivell de vida semblant al seu, junt a la recerca de candidats al matrimoni a altres indrets del regne i, fins i tot, al veí territori de Múrcia, són elements que permeten a la noblesa d'aquestes contrades no haver de caure en la consanguinitat ni en una inflexible endogàmia.

Pel que fa al primer dels elements que acabem d'apuntar, l'increment de llinatges que van passar a formar part de la noblesa durant el segle XV va ampliar de forma considerable el ventall de possibilitats de concertar matrimonis dins el mateix estament. Si bé aquesta realitat es troba en part distorsionada pel fet que molts d'aquests nous nobles provenen de les capes dels ciutadans. D'aquesta manera podem trobar casos d'enllaços entre nobles i dones pertanyents a famílies ciutadanes que van arribar a assolir la condició militar, com per exemple Jaume Masquefa, fill del senyor de la Daia, que es va casar amb Isabel Molins abans que aquest llinatge aconseguira el reconeixement de la seua gentilesa<sup>420</sup>. Però aquesta no és la tònica dominant en la major part dels casos. El fet de concertar matrimoni amb un membre d'un dels principals llinatges ciutadans no diferia molt, en realitat, de fer-lo amb un individu pertanyent a la baixa noblesa local. Les condicions de vida dels ciutadans més acomodats no es diferenciaven de les de la major part de la noblesa local, ni a nivell econòmic ni tampoc polític, a la qual cosa s'afegia la diferent consideració social d'aquests ciutadans que els situava entre els membres de l'estament militar i la resta de la societat. No era, per tant, un deshonor per als nobles contraure matrimoni amb un membre d'aquest grup, de fet no podem descartar que aquesta unió resultara beneficiosa per al llinatge nobiliari des d'un punt de vista econòmic gràcies a les aportacions patrimonials rebudes des del vessant ciutadà.

---

<sup>420</sup> AHO, PN de Pere Volpellers, reg. 14, anys 1449 i 1462 (31 d'agost de 1462) i AMO, AC, reg. 26, f.267v-268r (29 de setembre de 1462).



Per altra banda, des del punt de vista ciutadà, la concertació matrimonial amb un membre de la noblesa, representava en molts casos la desitjada culminació d'un ascens social i l'aconseguiment d'un major prestigi. Tanmateix hem d'assenyalar que el fet de casar-se amb un noble no comportava l'ennobliment directe del llinatge ciutadà. En el cas de la unió entre el fill d'un burgés i una donzella noble les possibilitats que la seua descendència aconseguira l'estatus nobiliari eren bastant remotes, fonamentalment perquè la línia de transmissió de la noblesa era de tipus masculí. Tot i això en el cas invers, quan el matrimoni era entre un noble i una ciutadana els fills d'aquests sí que mantenien la condició del pare, el que feia que els néts assoliren el nou grau social. Un cas rellevant en aquest sentit, i que posa de manifest aquesta voluntat d'ennobliment del seu llinatge per una part del patriciat local, és el de Pere Claramunt. Aquest ciutadà acomodat, membre també de l'oligarquia política oriolana, va casar una de les seues filles amb el gentilhome Joan Silvestre, i va aconseguir que el seu cognom quedara lligat al d'ascendència nobiliària i que per tant els seus néts foren identificats com Silvestre de Claramunt<sup>421</sup>.

Així mateix es pot observar com els individus d'origen ciutadà que van aconseguir entrar en l'estament nobiliari van tractar d'emparentar ràpidament amb llinatges nobiliaris a través dels seus descendents. Aquest és el cas dels Fontes, on veiem com el fill de mossèn Pere de Fontes van contraure matrimoni amb membres de la noblesa pertanyents als llinatges dels Roiz i Rocamora<sup>422</sup>, també de Jaume Desprats, que va estar casat amb una filla de Jaume Roiz, germà del senyor de Coix<sup>423</sup>, i d'alguns membres dels Rocamora, sobre els quals parlarem amb més detall posteriorment.

Respecte al grup nobiliari podem observar com les famílies ciutadanes amb les que van emparentar alguns dels seus membres formaven part, en la gran majoria, dels estrets cercles del patriciat local d'Oriola i d'Alacant. Tant en un cas com en altre, els

---

<sup>421</sup> AMO, AC, reg. 39a, f. 60v-61r (30 de maig de 1517).

<sup>422</sup> Així Leonor Fontes estava casada amb Pere de Rocamora, fill de Lope, mentre que el seu germà Lluís de Fontes va estar casat amb Isabel Roiz, parenta del senyor de Coix, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (28 de desembre de 1504) i (25 d'octubre de 1505).

<sup>423</sup> AMO, AC, reg. 36, f. 20r-v (21 de gener de 1498).

cognoms d'aquests individus són fàcilment observables en els llistats municipals que els faculden per a poder optar als càrrecs locals: Morrelles<sup>424</sup>, Claramunt, Castell, Palomares, Auret, Gómez Daroca, Pérez, Olivares, Agullana, Martínez, Ayora, Ontinyent, Canals, Carbonell, Almodover, Avellà, Portes, Serra, Franc, Domènec, Mingot o Sellers. Aquest fet posa de manifest com la concertació de matrimonis estava influenciada no només per aspectes econòmics, sinó que l'important paper jugat pels ciutadans dins el sistema polític local va ser un altre dels factors que va condicionar l'elecció dels cònjuges, sobretot, entre aquelles famílies nobiliàries que aspiraven a controlar els òrgans municipals.

Per altra banda també podem observar com entre els nobles va existir una certa tendència a cercar matrimoni amb altres membres del seu estament domiciliats més enllà dels límits de la seua població de residència. Així veiem enllaços entre individus originaris de les principals localitats de la governació com els oriolans Andreu Martí i Joan Rocafull que van emparentar amb els Vallebrera, a Joan Ferrandez de Mesa que es va casar amb una membre del llinatge Borgunyo o a Melcior Vallebrera que es va unir en matrimoni amb la filla del oriolà Jaume Despuig<sup>425</sup>. D'igual manera els nobles d'aquestes terres van emparentar amb altres originaris de la resta del regne i fins i tot de Múrcia. Aquesta última pràctica és constatable en alguns casos de nobles oriolans com Joan de Fontes, fill de Pere de Fontes, qui es va casar amb la murciana Isabel de Albornoz<sup>426</sup>, o Isabel Orumbella qui va tenir com a marit al cavaller Francisco Cascales. Tanmateix, s'ha d'assenyalar que aquesta pràctica d'emparentar amb nobles d'altres contrades s'observa fonamentalment en el cas dels grans llinatges com els Rocafull, els Maça i posteriorment els Rocamora, els quals cerquen en altres indrets a nobles de la seua mateixa condició.

---

<sup>424</sup> El cas de Morrelles presenta dificultats a l'hora de poder considerar-los com un llinatge de condició ciutadana, ja que com hem vist línies més amunt alguns membres d'aquesta família apareixen enregistrats en diverses convocatòries de Corts en la seua condició de gentilhòmens. Tanmateix aquesta és l'única referència localitzada en relació a la seua pertinença al braç militar, un fet que unit a la seua insaculació en el sac de ciutadans majors d'Oriola, ens ha portat a considerar-los com individus d'aquesta condició, encara que sense descartar del tot que formaren part de l'estament nobiliari.

<sup>425</sup> ARV, RC, reg. 151, f. 5v-6r ( 8 de maig de 1505), AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 29, any 1514 (s.d.) i ARV, RC, reg. 150, f. 118r-119r (4 de gener de 1470)

<sup>426</sup> CASCALES, F., *Discursos históricos...* cit., pàg. 409; ACA, RC, reg. 3.644, f. 19v-20v (8 de maig de 1505).

Com hem assenyalat abans, una de les fonts utilitzades per tal d'analitzar aquests casaments són les capitulacions o contractes matrimonials, els quals són, sens dubte, la millor documentació per a estudiar aquest tipus de relacions, ja no només des d'un punt de vista de la identificació familiar dels cònjuges, sinó també per tal de conèixer el nivell econòmic dels individus que conformen la parella. El contracte matrimonial entre els nobles del regne es basava en el règim de partició de béns, el qual quedava clarament establert al contracte matrimonial on s'especificava amb detall els termes en els quals s'establia el matrimoni així com el patrimoni que cadascun dels cònjuges aportava a la parella<sup>427</sup>. En el cas del fills primogènits, o en concret dels hereus, el matrimoni era el moment en el qual el pare aprofitava per a fer donació del seu patrimoni. Aquesta pràctica es feia per tal d'assegurar la perpetuïtat de la família i defensar la propietat del patrimoni<sup>428</sup>. Però en ocasions la donació només era vàlida després de la mort del donant i per això se solia acompanyar de determinades clàusules referides a l'usdefruit dels béns o a la reintegració al llinatge d'allò que s'havia lliurat en el cas que el beneficiari morira sense descendència. Un exemple del que acabem d'exposar el trobem en el cas de Joan Masquefa, fill d'Enric Masquefa, qui se va casar amb Àngela Botera, filla de Lucrecia de Rocafull, muller en primeres núpcies del cavaller Pere Boter, i de Joan de Rocafull en segones. Així Joan va rebre de son pare els molins que aquest posseïa a més d'unes cases i altres béns a condició de no poder vendre'ls ni dividir-los. D'aquesta manera Enric obligava el seu fill a què el patrimoni concedit fóra sempre "d'un sol senyor" al temps que establia que sols podia deixar-los en herència a un fill mascle i que en el cas que Joan sols tinguera una filla, que aquesta lliurara els béns a un fill seu amb la condició de prendre el nom i les armes dels Masquefa<sup>429</sup>.

---

<sup>427</sup> A banda d'aquest règim matrimonial al regne de València també trobem un altre model conegut com germania i en el qual s'inclouen tots els béns anteriors al casament així com els posteriors mentre que el matrimoni estiguera vigent, PIQUERAS, JUAN, J., "Contratos matrimoniales en régimen dotal, 1381-1491: una aproximación a la sociedad del reino medieval de Valencia" *En la España Medieval*, vol. 35, 2012, pàg. 100-101.

<sup>428</sup> PAGAROLAS i SABATÉ, L., "Tipología documental y posibilidades de aprovechamiento histórico de los libros notariales catalanes", *Perspectivas actuales sobre las fuentes notariales de la Edad Media*, Saragossa, 2004, pàg. 63.

<sup>429</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (11 de desembre de 1517).

Les aportacions matrimonials del contraient estaven, a més, subjectes a la posició que ocupava dins la família, així els béns concedits pels pares a l'hereu o primogènit serien majors que per a la resta de germans. Per altra banda, com dèiem les xifres enregistrades en aquestes contribucions posen de manifest la potència econòmica de les famílies. Així en el cas dels fills de la noblesa de la governació, tot i que els casos coneguts són ben pocs, sí que ens permeten constatar aquestes diferències. D'aquesta manera els exemples que ens proporcionen unes xifres més elevades són el del donzell Joan Soler, fill del cavaller Diego de Soler, que va aportar al seu matrimoni 132.000 sous i el de també donzell Enric Masquefa, fill del cavaller Pere Masquefa, que va contribuir al seu enllaç amb la ciutadana Aldonça Auret amb 115.000 sous<sup>430</sup>. En les posicions intermèdies trobem quantitats que van des dels 75.000 sous que aporta el fill d'Enric Masquefa, Joan, fins els 36.515 sous de Lluís Martí, fill de misser Joan Martí, passant pels 60.000 de Gaspar Maça de Liçana, fill del noble Joan Maça<sup>431</sup>. Per altra banda les xifres més baixes enregistrades serien els 30.000 sous de Nicolau Martí, els 26.000 de Pere Martí i finalment els 24.335 sous del fill d'aquest Francesc<sup>432</sup>.

Respecte els dots que aporten les mullers als matrimonis podem establir tres grups diferenciats. En primer lloc, tenim el format per aquelles dones que es casen amb membres dels dos llinatges més destacats d'aquestes contrades, els Maça i els Rocafull. Les xifres més altes les trobem en els casos d'Àngela Centelles, muller de Pero Maça de Liçana i Carròs, que va aportar al seu matrimoni 132.000 sous, i en el de la mare d'aquest últim, Beatriu Carròs que va tenir per dot, amb motiu del seu enllaç amb el governador Pero Maça de Liçana, 110.000 sous. En un nivell inferior als casos exposats trobem el de Elionor de Rocafull que va contribuir al seu matrimoni amb Martí Maça de Liçana amb 66.000 sous, i Aldonça de Vilanova, filla de Manuel de

---

<sup>430</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (24 de novembre de 1517), reg. 20 (14 de juny de 1492).

<sup>431</sup> AHO, PN de Salvador Loazes, reg. 32, any 1517 (11 de desembre de 1517), reg. 29, any 1514 (13 de maig de 1514) i (2 de setembre de 1514).

<sup>432</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 28, any 1508 (15 de gener de 1508), reg. 20, any 1492 (13 de juny de 1492) i reg. 29, any 1514 (17 d'abril de 1514).

Vilanova, que en el moment del seu casament amb Ramon de Rocafull va aportar 55.000 sous<sup>433</sup>.

El segon dels grups estaria format per dones pertanyents als llinatges de la petita noblesa oriolana on trobem, com a valors més alts, els aportats per Isabel Anna Masquefa filla de Baltasar Masquefa que va contribuir al seu casament amb Joan de Soler amb 40.000 sous, i el de Violant de Soler, germana d'aquest últim, que va aportar 37.000 sous en el moment de concertar matrimoni amb Gaspar Maça<sup>434</sup>. Les dades obtingudes per a altres donzelles queden lluny de les que acabem d'oferir i anirien des dels 20.000 sous adjudicats a Isabel Roiz per son pare el cavaller Andreu Roiz fins els 5.000 sous que va concedir Enric Masquefa a sa filla Caterina<sup>435</sup>. Entre aquests valors trobem els 17.000 sous de Elionor Martí, els 14.000 sous de Beatriu i de Joana Ferrández de Mesa, els 10.400 d'Aldonça, filla de Jaume Gilabert, els 10.000 d'Elionor Silvestre i Beatriu Masquefa i els 8.000 sous aportats per Blanca Roiz Maestre<sup>436</sup>.

El darrer bloc es correspon amb els casos de les dones d'origen ciutadà que van contraure matrimoni amb membres de la noblesa local. Tot i que només hem pogut enregistrar dos casos, aquests posen de manifest la importància de l'element econòmic en la concertació d'aquests tipus de casament, ja que les xifres aportades són superiors a la major part de les mencionades en el grup anterior. Així Aldonça Auret va aportar 31.000 sous al seu enllaç mentre que Beatriu Olivares va contribuir amb 16.500 sous<sup>437</sup>.

---

<sup>433</sup> AHNSN, Osuna, cp. 127, doc. 17 (7 de juliol de 1489), doc. 20 (3 de setembre de 1465), c. 668, doc. 32 (15 de juliol de 1435), trasllat notarial de 5 d'agost de 1602, i cp. 128, doc. 16 (7 de novembre de 1445).

<sup>434</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (24 de novembre de 1517) i reg. 29, any 1514 (2 de setembre de 1514).

<sup>435</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch reg. 40, any 1503 (5 de febrer de 1503) i reg. 32, any 1517 (14 de gener de 1517).

<sup>436</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 29, any 1514 (17 d'abril de 1514) i (13 de maig de 1514); AHME PN de Jaume Liminyana, reg. 8, anys 1483-1485 (21 de març de 1485), AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 31, any 1516 (1 d'agost de 1516) i reg. 20 (13 de juny de 1492) i (3 d'agost de 1492) i reg. 39, any 1500 (8 de novembre de 1500).

<sup>437</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (14 de juny de 1492) i AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 41, any 1505 (2 de febrer de 1505).

Aquestes xifres representaven l'aportació que les mullers feien de forma personal al seu casament, però no eren el total del dot, ja que aquest es veia incrementat pel *creix*, que era el pagament que feia el nuvi a la seua futura muller en concepte de la seua virginitat, "*de creix per la virginitat vostra*"<sup>438</sup>, i que es corresponia, generalment, amb la meitat del valor dels béns dotals aportats per la dona, si bé s'ha d'assenyalar que encara que la núvia fóra viuda també es feia per tal de correspondre el dot que aquesta aportava<sup>439</sup>.

Per altra banda, respecte a la composició de les aportacions hem d'assenyalar que no només estaven formades per diners en metàl·lic, de fet en alguns casos aquest concepte ni apareixia entre els elements que conformaven el dot, com va ser el cas d'Aldonça Gilabert<sup>440</sup>. Així doncs, era freqüent que per tal d'assolir el total del valor del dot aquest estiguera integrat per diversos elements. Per tal d'observar aquesta realitat podem posar com exemple el cas de Joan de Soler qui va rebre per part de son pare Diego de Soler i sa mare Violant Rafadell, filla del senyor de Torba, béns per valor de la quantitat esmentada anteriorment de 132.000 sous. Així per part de son pare va rebre la major donació, un total de 121.000 sous en els béns següents: una heretat en la partida de l'Alquibla valorada en 71.500 sous, les dues parts d'un molí fariner junt la tercera part d'un altre, 27.500 sous, i unes cases a la parròquia de Sant Salvador per preu de 22.000 sous. La resta de la dotació es corresponia a la part de sa mare qui li va lliurar robes, joies i pensions de censals per un valor total de 11.000 sous<sup>441</sup>. Aquest cas il·lustra clarament la diversificació en la composició de les donacions matrimonials, si bé en altres casos els dots també incloïen elements com caps de ramats, rossins, armes o drets de patronatge. Encara que de tots els conceptes que podien contenir les donacions destaquen per damunt de tot les propietats territorials i immobiliàries, així

---

<sup>438</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 29, any 1514 (28 de maig de 1514), Gaspar Maça de Liçana va lliurar com a creix a sa futura muller Violant de Soler 18.500 sous, que eren la meitat dels 37.000 sous que aquesta va aportar al matrimoni com a dot.

<sup>439</sup> PAGAROLAS i SABATÉ, L., "Tipologia documental y posibilidades de aprovechamiento histórico... cit., pàg. 64.

<sup>440</sup> El dot d'Aldonça Gilabert va assolir la quantitat de 10.400 sous i va estar format per setanta-dos tafalles de terra situades a la partida d'Ufe, valorades en 8.540 sous, i la resta per joies, robes i eines de casa, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 31, any 1516 (1 d'agost de 1516).

<sup>441</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (24 de novembre de 1517).

com les pensions de censals que rebien els pares i que aquests transportaven al fill o filla per tal d'augmentar els dots, com per exemple el cas de Beatriu Olivares qui va rebre 5.043 sous, el que representava pràcticament la tercera part del seu dot, en un total de setze pagaments de censals diferents<sup>442</sup>, o el de Violant de Soler qui dels 37.000 sous en què estava valorat el seu dot va rebre en censals un total de 15.655 sous<sup>443</sup>.

Cal dir també que en alguns casos la composició dotal incloïa no només les donacions paternes sinó també alguns atorgaments per part dels monarques, els quals recompensaven d'aquesta manera a certs individus pels seus serveis. Així, per exemple, Aldonça de Vilanova devia quasi la meitat del seu dot a la reina, la qual li havia concedit per motiu del seu matrimoni amb Ramon de Rocafull la xifra de 22.000 sous<sup>444</sup>. En aquest mateix sentit Beatriu de Carròs va rebre de la reina Joana 33.000 sous pel seu casament<sup>445</sup> i els cavallers oriolans Diego de Soler i Galceran de Soler van ser beneficiats en el moment del seu matrimoni, pels seus serveis al monarca, amb 12.000 i 15.000 sous respectivament<sup>446</sup>.

El dot aportat per la muller passava a formar part del patrimoni de la parella, si bé el regim de partició de béns feia que si el matrimoni es dissolia, s'invalidava o moria el marit els béns aportats per la muller havien de tornar a la seua propietària o, en el cas que fóra ella la que morira abans, havien de passar als seus fills<sup>447</sup>. Això feia que es vetllara per part dels parents de la muller per tal d'assegurar el dot, així per exemple veiem a Joan Silvestre, qui havia casat a una filla amb Francesc de Rocafull, notificar com aquest estava administrant malament els seus béns de manera que havien disminuït de forma notable i que si seguien així es convertirien en pobres, la qual cosa posava en risc la devolució del dot que havia aportat la seua filla. Per aquest motiu,

---

<sup>442</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 41, any 1505 (2 de febrer de 1505).

<sup>443</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 29, any 1514 (2 de setembre de 1514).

<sup>444</sup> AHNSN, Osuna cp. 128, doc. 16 (7 de novembre de 1445).

<sup>445</sup> ARV, RC, reg. 115, f. 82r-83r (8 de març de 1466).

<sup>446</sup> ARV, RC, reg. 309, f. 83v (20 de març de 1493) i ACA, RC, reg. 3.645, f. 104r-v (28 de juliol de 1488).

<sup>447</sup> PAGAROLAS i SABATÉ, L., "Tipologia documental y posibilidades de aprovechamiento histórico...cit., pàg. 64.

Silvestre, va demanar a la reina Joana, lloctinent del regne, que fera pagar a Francesc el dot dels béns que tenia en aquest moment, per si la situació econòmica posterior deixava a sa filla sense la reintegració del que havia aportat<sup>448</sup>. De fet la restitució del dot després de la mort del marit resultava en moltes ocasions difícil ja que els béns de la família restaven en els fills, els quals podien ser descendents d'altra muller. En aquest sentit Enric Masquefa fill de Pere Masquefa i Isabel Rocafull, va mantenir un plet amb mossèn Jaume Ferrández de Mesa, perquè aquest li va reclamar certs béns que havia lliurat a sa filla Beatriu pel seu casament amb l'esmentat Pere Masquefa de qui s'havia quedat viuda<sup>449</sup>.

Però més enllà de les connotacions econòmiques que podien representar alguns enllaços matrimonials, els principals llinatges del territori van dirigir també l'objectiu de les seues estratègies matrimonials a incrementar la seua capacitat d'acció política tant a nivell local com de la demarcació. En aquest sentit les reconstruccions genealògiques que s'han pogut realitzar d'algunes d'aquestes famílies, encara que incompletes en pràcticament la majoria dels casos, ens mostren aquesta realitat. Així doncs per tal d'il·lustrar aquesta casuística centrarem la nostra atenció en l'estratègia matrimonial duta a terme per alguns dels principals llinatges de la governació que va estar enfocada, en gran part, al control de les institucions i a l'ampliació del seu poder social i polític.

Si ens fixem en el cas dels Rocafull i partint del matrimoni entre Guillem, senyor d'Albatera, i Joana Masquefa, veiem com aquest enllaç va representar l'aproximació, a començaments del segle XV, de dues de les principals famílies que comptaven amb un senyoriu jurisdiccional dins el terme de la ciutat oriolana durant aquesta època. La política matrimonial seguida per aquesta parella en relació als seus fills posa ben de manifest el desig d'enfortir la seua posició dins la governació. Per a aquest objectiu es van valdre de les seues filles Elionor i Isabel, ja que aquestes es van casar, la primera, amb Martí Maça de Liçana, fill del governador Pero Maça, i l'altra amb Jaume Roca, que serà batlle general de la partida. Aquests enllaços evidencien l'interés dels Rocafull

---

<sup>448</sup> ARV, RC, reg. 158, f. 226r-v (21 de març de 1503).

<sup>449</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 21, any 1494 (27 de novembre de 1494).



per tal d'aproximar a la seua òrbita a les principals institucions reials de la governació, la qual cosa es va manifestar en l'ocupació de diversos oficis dins de la cúria governativa. Així mateix Ramon i Nofre, els fills de Pere Rocafull i nebots de Guillem, es van casar amb Damiata de Rius i Isabel de Galbe, filles de Jaume de Rius i del cavaller Antoni de Galbe membres de la petita noblesa oriolana i integrants de les institucions municipals. D'aquesta manera els Rocafulls a través d'aquests enllaços aspiraven augmentar la seua capacitat d'acció política tant al municipi com a la Governació.

Per altra banda, el matrimoni de l'hereu del senyoriu, Ramon, amb Aldonça de Vilanova, posa de manifest una altra tendència en l'estratègia seguida pels Rocafull . En aquest cas d'aproximació a altres llinatges d'igual o superior condició dins l'estament nobiliari del regne, la qual cosa els va portar a cercar individus de fora dels termes de la capital oriolana, una política que va continuar de forma manifesta amb els fills de Ramon. D'aquesta manera el seu hereu Enric va tenir com a muller en primeres núpcies a Isabel de Requesens i en segones a Beatriu Cardona. Però al contrari del cas que acabem d'exposar dels descendents de Guillem, els matrimonis coneguts dels altres fills de Ramon de Rocafull no es van encaminar a afermar aliances dins la ciutat d'Oriola, sinó que es van dirigir cap a la projecció exterior del llinatge i així dues filles van contraure matrimoni d'una banda amb el noble Baltasar Lladró i d'altra amb el noble murcià Carlos de Guevara, mentre que un altre fill, Joan, ho va fer amb Lucrecia Vallebrera, pertanyent a un dels llinatges alacantins més destacats.

Els enllaços que coneixem de tres dels cinc fills que va tenir Enric representen un retorn a l'estratègia inicial, ja que si bé el seu hereu Ramon es va casar amb una donzella pertanyent a una de les famílies més destacades del regne, Aldonça Boil, els casaments de les seues filles Elfa i Aldonça amb Lluís Maça, fill del lloctinent de governador Joan Maça, i amb Jaume Masquefa, senyor de la Daia, posen de manifest l'interés per refermar de nou la posició del llinatge dins el seu àmbit d'influència més pròxim.

Continuant amb la ciutat d'Oriola considerem adequat exposar el cas d'un altre llinatge per la seua significació tant social com política. Aquest no és altre que el de la

família Rocamora. En aquest sentit la seua estratègia matrimonial evidencia els canvis d'estatus que diversos membres d'aquest llinatge van assolir durant el període d'estudi i també la seua capacitat política dins els òrgans polítics locals. Així doncs, si prenem com a punt inicial la primera generació d'aquesta família que assoleix la condició militar, podem observar com els enllaços coneguts tenen lloc amb membres de l'estament ciutadà. D'aquesta manera veiem com Lope i Joana Rocamora van estar casats amb Joana i Nicolau Ontinyent, respectivament, mentre que Clara Rocamora ho va estar amb Bertomeu Morrelles. Malauradament no hem aconseguit identificar l'origen familiar de les mullers de Jaume, Joan i Martí, encara que si tenim en compte el fet que es van casar abans d'assolir la condició militar, probablement les seues mullers compartien el seu estament ciutadà. Tanmateix no estem en situació de poder-lo afirmar amb rotunditat si atenem al que hem exposat línies més amunt respecte a l'encreuament matrimonial entre membres de la noblesa i els ciutadans.

Però si considerem que la major part d'aquesta primera generació es va casar amb membres de la seua antiga condició ciutadana, els casos coneguts dels matrimonis dels seus descendents ens parlen d'una altra situació. D'aquesta manera Leonor, filla de mossèn Jaume es va casar amb el cavaller Jaume Ferrandez de Mesa, mentre que el seu fill Joan, també cavaller, ho va fer amb Elionor Masquefa. En aquesta mateixa línia veiem com Pere Rocamora, nebot de mossèn Jaume va contraure matrimoni amb una altra donzella pertanyent a un dels llinatges militars de la localitat, el de Molins. Per altra banda, les dues germanes de Pere van fer el seu casament seguint aquesta estratègia d'emparentar amb els nobles locals i així Violant ho va fer amb un Monsi de Castanyeda i Beatriu amb el senyor de Coix, Joan Roiz. Finalment hem de dir que dels fills de Lope sols coneixem la família d'una de les mullers dels seus fills, en concret de Pere que es va casar amb la filla de mossèn Pere de Fontes, mentre que pel que respecta als descendents de Martí no hem pogut identificar a cap de les seues esposes.

Malgrat que no s'han pogut concretar tots els matrimonis portats a terme per aquesta segona generació, considerem que els casos esmentats constitueixen un canvi significatiu. Els nous membres de l'estament militar contrauen matrimoni amb

individus de la seua mateixa condició com una via més per tal de consolidar i mostrar la seua nova situació. Però, a més, aquest tipus d'enllaços, units a les relacions matrimonials ja establertes pels pares, tenen una lectura de tipus polític, d'una banda les relacions familiars establertes amb llinatges ciutadans i militars els van conferir una àmplia capacitat d'influència dins els òrgans municipals i, d'altra, els van permetre al temps la configuració d'un bàndol de seguidors que els recolzaran en la seua disputa amb els Rocafull durant la segona meitat del segle XV.

Sense perdre de perspectiva l'àmbit local, la tercera generació d'aquesta nissaga, la que va assolir la condició de *nobiles*, va continuar segellant aliances amb altres famílies oriolanes com els Roiz i els Masquefa. Així, Francesc i Lluís Rocamora, néts de mossèn Jaume van contraure matrimoni amb Beatriu Roiz, filla del cavaller Andreu Roiz i germà del senyor de Coix, i amb Isabel Masquefa, parenta del senyor de la Daia però descendent d'una altra branca d'aquest llinatge. En aquesta línia veiem com la filla de Pere Rocamora i Antonia de Molins es va casar amb el ciutadà Pere Avellà. Si bé ja en aquest temps trobem com en el cas de Lluís, fill del matrimoni anterior, s'inicia una recerca de candidates al matrimoni originàries de fora de l'àmbit local i així sembla que va estar casat en primeres núpcies amb una filla del noble murcià Carlos de Guevara i posteriorment amb una Fajardo.

Els exemples dels Rocafull i els Rocamora il·lustren com les estratègies matrimonials dels principals llinatges oriolans van estar també condicionades per la seua faceta política i social. Un fet que també trobem pel que respecta a la ciutat d'Alacant, on l'exemple dels Martínez de Vera és bastant revelador d'aquesta realitat. En aquest sentit Alfonso Martínez de Vera va arribar a aquesta localitat a començaments de la dècada dels seixanta del segle XV en qualitat de lloctinent del batlle general, càrrec al qual va acabar afegint el de batlle local anys després. Així doncs es tracta d'un nouvingut, un fet que el va portar a establir lligams amb les famílies més destacades de la noblesa alacantina, a través d'una estratègia en la qual les aliances matrimonials van jugar un paper destacat. Així dels seus sis fills cinc van emparentar amb els llinatges de major pes de la localitat, Alfonso, Maria i Francesca amb membres de les diferents branques dels Pasqual, mentre que Pere es va casar

amb Isabel Borgunyo i Nicolau amb Joana Vallebrera, parenta del subrogat de governador en Alacant. D'aquesta manera Alfonso Martínez de Vera va aconseguir tenir una presència indirecta als òrgans municipals, la qual cosa li estava vedada per la seua condició d'oficial reial, i també es va aproximar a l'altra institució reial de la localitat, el delegat del governador.

Els casos d'aquestes tres famílies són ben representatius de com la institució del matrimoni es posava al servei del llinatge no només des d'un punt de vista econòmic, sinó també en favor del seu prestigi social i de la seua capacitat de maniobra política. Però hem d'assenyalar que no són els únics exemples que hem pogut constatar, encara que sí que es tracten tal vegada dels més evidents. Tot i això, per tal d'aclarir aquests tipus de relacions familiars, d'aquestes i altres famílies, hem considerat convenient la inclusió d'un annex al final d'aquest estudi en el qual es recullen els arbres familiars d'alguns dels principals llinatges nobiliaris del territori. Aquestes reconstruccions, encara que incompletes en bona part dels casos a causa de la manca de documentació, constitueixen al nostre entendre un element fonamental per a la identificació individual i l'anàlisi de l'estructures familiars.

### 3.2.3- La descendència.

Un altre factor clau dins l'estructura familiar és sense dubte la descendència. La seua importància rau, com s'ha deixat entreveure en les línies anteriors, en diferents aspectes. Per una banda representen la supervivència mateixa del llinatge, i per altra són un instrument bàsic per al seu engrandiment i expansió gràcies a la concertació d'aliances amb altres llinatges a través d'enllaços matrimonials. Aquests motius ens han mogut a acostar-nos, en la mida que la documentació ens ho ha permès, a la fecunditat de les famílies nobiliàries del territori. Les dades per tal de poder analitzar aquest aspecte han sigut les proporcionades, fonamentalment, pels testaments, una documentació aquesta que per raons òbvies constitueix la millor font per a conèixer aquest aspecte de l'estructura familiar. Tot i això, i davant el fet que el volum de testaments localitzats ha sigut més bé feble, hem hagut de recórrer a altres tipus de documents, entre els quals els referits a les tutories d'orfes i a plets moguts pels hereus d'un matrimoni han esdevingut reveladors quant a la informació proporcionada, la qual ha sigut, a més, recolzada per obres de caràcter genealògic i altres registres de diversa tipologia que ens han ajudat a completar les informacions obtingudes gràcies a la documentació esmentada.

Respecte a la descendència de les famílies nobiliàries alguns estudis sobre diferents indrets han tractat d'oferir xifres en relació a la mitjana de fills que tenien els matrimonis residents en ells<sup>450</sup>. En el cas de València capital, J. Guiral dóna una xifra

---

<sup>450</sup> Aquests tipus de treballs s'han realitzat fonamentalment per a l'àmbit castellà, tot i això ens serveixen també com a referència per al nostre estudi. En aquest sentit M. C. Gerbet va oferir per al cas de la noblesa d'Extremadura una mitjana de quatre fills per cada família, en el cas de la noblesa intermèdia, i cinc pel que fa a l'alta noblesa del territori. Per a Sevilla, Sánchez Saus ens parla d'entre tres i quatre fills per al conjunt de les famílies nobiliàries de la ciutat, mentre que Quintanilla Raso assenyalava per al cas de Còrdova l'alta noblesa tindria una mitjana de sis fills i la intermèdia de cinc. Tanmateix Cabrera Sánchez ofereix unes xifres diferents per a aquesta última localitat cap a finals de l'edat mitjana, reduint la dada per a l'alta aristocràcia a quatre fills per família i a 4,37 en el cas de la noblesa de rang medi. GERBET, M. C. *La nobleza en la Corona de Castilla...cit.*, pàg. 94; QUINTANILLA RASO, M. C., "Estructuras sociales y familiares y papel político de la nobleza cordobesa...cit.", pàg. 346; SÁNCHEZ SAUS, R., *Caballería y linaje en la Sevilla medieval. Estudio genealógico y social*, Cadis, 1989, pàg. 103, CABRERA SÁNCHEZ, M. *Nobleza, oligarquía y poder en Córdoba al final de la Edad Media*, Córdoba, 1998, pàg. 343-345

que varia de 4 a 7 fills de mitja per a les famílies que formen part de l'antiga aristocràcia local<sup>451</sup>. Respecte a les terres de la governació el resultat de l'anàlisi de la fecunditat de les famílies nobles ens ha aportat un índex de 3,5 fills per matrimoni<sup>452</sup>, una dada aquesta que cal agafar amb certa precaució per diversos motius. En primer lloc per la parcialitat mateixa de les dades que no recullen el total de les famílies, només s'ha comptabilitzat la descendència de setanta-nou matrimonis, ja que en molts casos ens ha sigut impossible la identificació del nombre de fills d'un matrimoni. Així mateix s'ha de tenir en compte que no es recull l'índex de mortalitat infantil, per la qual cosa sols s'han comptabilitzat els fills que arriben a una edat madura. D'igual manera que no hem inclòs al recompte els matrimonis que van quedar sense descendència, no perquè pensem que no hi hagueren, sinó perquè no hem trobat cap prova documental al respecte. Però independentment d'això sí que pensem que la xifra presentada és indicativa de la fecunditat de les famílies nobiliàries d'aquestes terres. Així doncs, tal vegada les diferències amb les dades oferides per Guiral o per a altres territoris peninsulars tal vegada resideixen en la mateixa condició de la noblesa del sud valencià, formada fonamentalment per cavallers i gentilhomes que tot i que pogueren gaudir d'una situació econòmica acomodada, aquesta no arribaria als nivells de l'alta noblesa, la qual cosa podria condicionar el nombre de descendents des del punt de vista de la seua manutenció.

Més enllà dels nombre de fills de cada família, el cert és que representen la continuïtat del llinatge i com a tal hereten el cognom, el prestigi, la glòria dels avantpassats, però també els béns materials<sup>453</sup>. En aquest sentit al regne de València en un primer moment el règim de successió imposava el repartiment del patrimoni familiar entre tota la descendència, la qual cosa era perjudicial a causa de la partició dels béns de la família entre tots els fills. Va ser ja en temps de Pere el Cerimoniós, a mitjans del segle XIV, quan aquest monarca va atorgar la facultat de poder testar lliurement, la qual cosa va facultar als pares a distribuir la seua herència segons el seu

---

<sup>451</sup> GUIRAL, J. Valencia puerto mediterraneo... cit., pàg. 580.

<sup>452</sup> Aquest valor resulta de la identificació realitzada dels matrimonis amb descendència que hem doscents setanta-huit fills entre setanta-nou matrimonis

<sup>453</sup> ÁLVAREZ BORGE, I., "La nobleza castellana en la Edad Media: familia, patrimonio y poder", *La familia en la Edad Media. IX Semana de Estudios Medievales*, Nájera, 2001, pàg. 230.

parer, sense estar obligats, per tant, a respectar cap tipus de legítima ni a al·legar cap causa per a desheretar algun dels fills. La tendència a partir d'aquest moment entre els nobles valencians va ser la de concentrar la major part del seu patrimoni en el fill primogènit, si bé no van poder evitar que els béns de la família anaren a poc a poc minvant a cada generació a causa dels lliuraments fets a les filles amb motiu dels seus matrimonis, i els repartiments als altres fills<sup>454</sup>.

En aquest sentit per tal d'evitar la disgregació de les possessions més importants del patrimoni familiar, es va articular una eina legal, el vincle, que permetia a qui posseïa un patrimoni territorial evitar que aquest es fragmentara per motiu d'una venda o a causa de les transmissions hereditàries. Aquest instrument que té el seu origen en la disposició anteriorment citada de Pere el Cerimoniós, va ser molt utilitzat per la noblesa valenciana per tal de combatre la disgregació del patrimoni mitjançant un sistema successori basat en tres punts: la preferència pel primogènit, a l'hora d'heretar, l'establiment d'un sistema en referència als hereus de major a menor i la preferència també per la branca masculina abans que la femenina<sup>455</sup>. Un exemple d'aquest tipus de transmissió del patrimoni el trobem en el testament de don Pedro Rocamora, senyor de la Granja, el qual va articular aquest mecanisme en referència a les seues possessions del lloc de la Granja i les heretats de Benimira i Benferri, establint com a condicions al seu hereu que aquestes no es pogueren vendre, que les traspasara a un fill i que foren propietat d'un sol senyor<sup>456</sup>.

Els tres criteris abans esmentats respecte a l'orde successori van ser els seguits pels nobles valencians, amb independència que es fundara el vincle o no, en el moment de traspasar els seus béns als seus descendents. Així doncs sobre el primogènit, o l'hereu designat, va recaure la major part del patrimoni familiar amb

---

<sup>454</sup> FURIÓ, A., "Senyors i senyories al País Valencià... cit.", pàg. 128-129.

<sup>455</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Nobleza y poder político...*cit., pàg. 172. Un exemple de constitució d'un vincle el trobem en el cas del primer Vescomte de Xelva, Pere Lladró qui va utilitzar aquesta eina legal per tal de transmetre el seu patrimoni al seu fill primogènit Ramon de Vilanova en 1412, PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "El patrimoni territorial d'un noble valencià a finals de l'edat mitjana: Baltasar Lladró...cit. També en aquest sentit es pot consultar al respecte del vincle LLORET GÓMEZ DE BARREDA, P., "Contribución al estudio del vínculo: don Antonio Vilaragut y la vinculación de los estados de Olocau", *Saitabi*, núm. 50, 2000, pàg. 62-92.

<sup>456</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 29, any 1514 (27 de juliol de 1514).

l'obligació de gestionar-lo i transmetre'l a generacions futures. En aquest sentit podem dir que, a vegades, en el cas que un altre germà rebera una part important del patrimoni del pare, el primogènit quedava com a supervisor d'aquest, tal i com va succeir entre els fills del cavaller Pere Masquefa qui va instituir com hereu universal al seu fill Enric mentre que l'altre, Gaspar, va rebre l'heretat d'Algorfa amb la condició que si volia alienar-la havia de comptar amb el consentiment de l'altre germà<sup>457</sup>.

D'igual manera el primogènit era el fill que rebia una major quantitat de béns en el moment del matrimoni ja que era el destinat a contraure casament amb parelles d'igual o superior condició o amb persones que convingueren als interessos del llinatge. Aquesta diferència quant als béns dotals la podem observar de nou en el cas dels fills de Pere Masquefa, ja que Enric com hem assenyalat abans va aportar 115.000 sous mentre que la seua germana Beatriu tenia consignats tant sols 10.000 sous.

La resta de fills mascles, tot i que rebien també la seua part de l'herència molts d'ells, havien de cercar altres activitats per tal d'assegurar el seu manteniment segons exigia la seua posició. Les eixides tradicionals per a aquests germans durant l'edat mitjana van ser l'Església i les armes. Respecte el primer d'aquests aspectes podem observar com les principals famílies van comptar entre els seus membres a individus que van formar part de l'estament eclesiàstic, així veiem com entre els Rocamora trobem a Francesc, fill del cavaller Joan Rocamora, que va arribar a ser bisbe de Nicastro i castellà del castell de Sant Angel, mentre que el seu parent del mateix nom i fill de Lope, va ser canonge en Oriola. Entre els Masquefa trobem com a membre destacat a mossèn Nicolau Masquefa, cosí germà del cavaller Pere Masquefa, mentre que altres exemples serien els de mossèn Guillem, germà de Francesc i Violant Soler, i el de mossèn Lluís de Soler sagristà de Sant Salvador i fill del cavaller Diego de Soler<sup>458</sup>. Així mateix hem trobat un cas en el qual un clergue pertanyent al llinatge alacantí dels Pasqual va haver de renunciar a la seua condició eclesiàstica. La causa no va ser altra

---

<sup>457</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (3 d'agost de 1492).

<sup>458</sup> AMO, Llibre D. 2.033, f.29r-70v (10 d'abril de 1499), ARV, RC, reg. 148, f. 92v (19 d'octubre de 1492). AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (3 d'agost de 1492), reg. 32, any 1517 (22 de gener de 1517) i reg. 25, any 1502 (8 de novembre de 1502).



que la mort del seu germà major, per la qual cosa “*per donar raó a la casa de son pare le ha convengut renunciar la corona e beneficis e ha presa muller*”<sup>459</sup>.

En aquest sentit hem de dir que també altres membres de la noblesa van ser considerats com a pertanyents a l'estament eclesiàstic, encara que en una condició inferior dins la jerarquia de l'Església. Eren els anomenats tonsurats o coronats. Dins aquest grup trobem com, durant els anys estudiats, diversos llinatges tenien entre les seues files a aquest tipus d'eclesiàstics com per exemple, Jaume Rocamora, Andreu i Joan Ferrández de Mesa, Jaume Garcia de Laza, Jaume Masquefa, Andreu Soler i Rodrigo de Loazes, per citar-ne alguns dels noms que ens proporciona la documentació consultada<sup>460</sup>. Aquests coronats eren generalment homes casats que es feien la tonsura per tal de poder obtenir algun benefici eclesiàstic, al temps que els permetia gaudir de la immunitat i llibertat eclesiàstica. Aquest darrer aspecte va donar lloc a conflictes amb la jurisdicció civil, ja que molts van al·legar la seua condició religiosa quan eren requerits per motiu d'algun plet mogut als tribunals del poder civil, la qual cosa obstaculitzava l'administració de la justícia. Cal afegir a més que les seues obligacions com a membres de l'Església eren molt reduïdes i es referien al seu aspecte exterior, no exercir certes professions i participar al cor els dies de festa i a les processons<sup>461</sup>.

Aquesta dedicació al món eclesiàstic d'algun dels fills de la noblesa quedava a vegades manifestada de forma clara en el testament patern. Aquest és el cas de Joan Roiz, fill del cavaller Andreu Roiz, així mentre el seu germà Jaume esdevé l'hereu universal, Joan rep de l'herència paterna béns per valor de 10.000 sous, els quals els havien de ser lliurats després de cantar la primera missa<sup>462</sup>. Tanmateix son pare va contemplar altra possibilitat en el cas que Joan no volguera fer carrera eclesiàstica,

---

<sup>459</sup> ARV, RC, reg. 126, f. 25v-26r (13 d'agost de 1479).

<sup>460</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 136v (12 de maig de 1496), ARV, RC, reg. 294, f. 175r-v (4 de febrer de 1478) reg. 313, f. 252v-253v (16 de juliol de 1510).

<sup>461</sup> SÁNCHEZ HERRERO, J. “El trabajo del clero en la Edad Media”, *Acta Historica Et Archeologica Medievalia*, núm.18, 1997, pàg. 94-95.

<sup>462</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 40, any 1503 (5 de febrer de 1503).

com va ser la formació en estudis per a la qual cosa encarregava al seu fill Jaume i a la seua muller que sufragaren l'activitat esmentada.

Aquest aspecte, el de la formació acadèmica, és revelador de la nova realitat de la noblesa en el trànsit a la modernitat on, com ja hem assenyalat anteriorment la funció bèl·lica va decaure notablement en favor del servei a l'administració. Això no vol dir que l'activitat militar desapareguera completament, si bé els nobles d'aquestes contrades havien pogut comprovar com l'ennobliment d'algunes famílies ciutadanes procedents de l'àmbit jurídic o notarial, els havia reportat importants beneficis. Així doncs, no resulta sorprenent que algunes de les principals famílies nobiliàries de la localitat comptaren entre els seus membres amb algun individu expert en lleis, com per exemple Jaume Rocamora, que arribarà a assolir el grau de doctor,<sup>463</sup> o els Martí, llinatge en el qual trobem fins a tres individus que van optar per aquesta dedicació professional<sup>464</sup>.

Respecte a les filles hem d'assenyalar que també tenien capacitat d'esdevenir en hereves universals dels seus progenitors, encara que, com hem assenyalat, la preferència pels fills o algun membre masculí del llinatge feia que la possibilitat de rebre el patrimoni patern fóra molt limitada. Per tant, el destí de les filles va ser principalment el d'eixamplar la xarxa de relacions i aliances de la família a través del matrimoni. En aquest sentit tot fa pensar que en funció de la seua posició dins els descendents i de la parella elegida l'aportació dotal que rebrien dels pares seria més o menys abundant. En cas que no s'aconseguira concertar cap enllaç, o fins que aquest arribara, aquestes dones quedaven sota la custòdia del cap de la família després de la mort del pare<sup>465</sup>. Així mateix l'única opció al matrimoni o a restar en casa d'algun familiar era la de poder entrar a un convent de la localitat per a portar una vida

---

<sup>463</sup> ACA, RC, reg. 3.647, f. 96r-v (21 de juliol de 1490).

<sup>464</sup> En concret van ser Joan, Andreu i Lluís Martí: ACA, RC, reg. 3.639, f. 12v-13r (30 de novembre de 1481) i ARV, RC, reg. 158, f. 178v-180v (26 de gener de 1503).

<sup>465</sup> En aquest sentit el cavaller Pere Masquefa va disposar que en el cas que la seua filla "*Beatriu Masquefa no casara que en tal cas lo dit Anrich Masquefa sia tengut mantenir aquella en casa sua de menjar, beure, vestir e calçar a sa honra*" AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (3 d'agost de 1492).

religiosa<sup>466</sup>, un espai aquest que, com apunta Galiana Chacón en el seu treball sobre l'extracció social de les religioses valencianes, va esdevenir un lloc on la dona medieval va poder realitzar-se i assolir una posició o estatus que anava més enllà dels límits del convent<sup>467</sup>.

Per altra banda en el cas que els fills quedaren orfes sent encara menors de vint anys els Furs del regne establien que havien de tenir un tutor o curador que vetllara pels seus béns. De fet la legislació distingia entre el tutor per als menors de quinze anys i els curadors que exercia la mateixa funció que l'anterior, però fins que l'orfe tinguera vint anys. L'elecció d'aquestes figures es feia bé per part del pare qui deixava escrit en el seu testament la persona elegida o bé per la justícia si el progenitor moria sense haver-ne assignat cap<sup>468</sup>. La funció principal com dèiem era salvaguardar el patrimoni i els interessos dels orfes fins que aquests arribaren als vint anys, i normalment se solia elegir per part del pare a un familiar pròxim o a la mateixa mare si aquesta encara era viva. Així per citar-ne alguns exemples referits a aquest últim aspecte veiem a Andreu Roiz deixar disposat en el seu testament que la tutora dels seus fills fóra sa muller Elionor, o el cas de Beatriu Masquefa viuda d'Alfonso Rossell, que va exercir aquesta mateixa funció, un càrrec que havia sigut ocupat anteriorment pel mateix Alfonso en referència als fills del seu germà Marc Rossell<sup>469</sup>.

Tot i això les tutories i curadories van donar lloc en més d'una ocasió a conflictes motivats per diferents causes. Així veiem com la tutela dels fills del cavaller Jaume Martínez, germà del bisbe de Tarazona Andreu Martínez, va donar peu a un plet entre els familiars d'aquest els Barda i el cavaller mossèn Diego de Soler. Sembla que

---

<sup>466</sup> L'entrada a un convent també requeria una contribució de tipus econòmic encara que la xifra d'aquesta probablement no assolira els valors de les aportacions matrimonials, així veiem com Francesc de Soler amb motiu de l'entrada de sa filla Beatriu al convent oriolà de sant Joan, situat al raval de la porta nova, va fer una donació de 2.000 sous, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 21, any 1494 (4 d'octubre de 1494).

<sup>467</sup> GALIANA CHACÓN, J. P., "La extracción social de las religiosas en la Baja Edad Media valenciana", *Revista d'Història Medieval*, Santes, monges i fetilleres: *Espiritualitat femenina medieval* núm. 2, 1991, pàg. 93.

<sup>468</sup> ALABAU, J. A., "De tutores e curadores: Sucesiones, herencias y menores según la legislación foral valenciana. Una aproximación a su estudio", *Saitabi*, núm. 59, 2009, pàg. 269-270.

<sup>469</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 40, any 1503 (5 de febrer de 1503), AHO, PN Salvador de Loazes, reg. 27, any 1507 (12 de desembre de 1507), ARV, RC, reg. 151, f. 85v-86r (18 de gener de 1497)

en un primer moment la funció va recaure primer en Francesc i després en Ginés Barda, però Soler va reclamar a l'autoritat reial el seu dret sobre la cura dels menors. Desconeixem els motius que el van portar a fer-lo, però la realitat és que l'Infant Enric, lloctinent del regne, va acabar resolent la causa a favor de Diego de Soler adduint que aquest era millor opció que Ginés Barda per ser cavaller i de llinatge militar "*ab lo qual atesa la seua condició podrà pendre e haver millor criança*"<sup>470</sup>.

Probablement l'interés per fer-se amb la tutoria d'uns orfes es trobava en relació al fet que la responsabilitat esmentada posava a l'abast de qui exercia aquesta funció els béns patrimonials dels menors, els quals podien ser utilitzats en el seu propi benefici. Així per exemple coneixem el cas del gentilhome oriolà Pere Ferrández de Tuesta qui va ser fet tutor de la filla d'Andreu Carbonell, mentre que sa mare va tornar a contraure matrimoni. Però a causa del dispendi que Ferrández de Tuesta feia del patrimoni de la xiqueta, la mare va recórrer al rei i va sol·licitar la custòdia de la filla, a la qual cosa va accedir el monarca al·legant el perill que la xiqueta es poguera quedar sense res<sup>471</sup>.

Un altre motiu de disputa podia ser la rendició de comptes la qual estava obligat a fer el tutor una vegada els orfes arribaven a l'edat de vint anys. En aquest sentit coneixem el plet, abans esmentat, entre el cavaller Jaume Ferrández de Mesa i els seus nebots Valençona i Pere, el qual va portar a aquest últim una vegada assolida la majoria d'edat a sol·licitar la custòdia de la seua germana, que encara estava en mans de Jaume, per negar-se aquest a mostrar els comptes de la seua gestió<sup>472</sup>.

Dit això no podem concloure aquest apartat dedicat a la descendència nobiliària sense fer menció als fills il·legítims. La seua importància en alguns casos és bastant destacada, de fet la branca dels Maça de Liçana que va acabar per assentar-se a la ciutat d'Oriola té el seu origen en un fill que Martí Maça de Liçana va tenir fora del matrimoni. Aquest va rebre per nom Joan Maça de Liçana, va ser reconegut per la

---

<sup>470</sup> ARV, RC, reg. 151, f. 41v-42v (26 de setembre de 1496) i f. 61v-62r (10 de desembre de 1496).

<sup>471</sup> ARV, RC, reg. 304, f. 96v-97r (4 de setembre de 1480).

<sup>472</sup> ARV, RC, reg. 126, f. 48v-49r (8 d'octubre de 1479).

família aconseguint fins i tot ser considerat com a noble<sup>473</sup>. De fet va actuar durant molt anys com a lloctinent del seu germà Pero Maça de Liçana.

La descendència extra matrimonial entre els nobles no va ser un fet ni molt menys ocasional. En aquest sentit el mateix Joan Maça de Liçana a més de dos fills dins el matrimoni, va tenir un fill il·legítim conegut com Joan Maça, menor, i una filla, Marquesa<sup>474</sup>, mentre que el seu germà, el governador, va arribar a tenir tres filles fora del matrimoni<sup>475</sup>. Aquests no sempre van ser legitimats, encara que el pare els reconeguera i pogueren formar part de la casa familiar. De fet a les clàusules testamentàries la menció d'aquests fills posa de manifest una preocupació per part del progenitor del futur d'aquests descendents. Així en el cas de Cristofol Soto son pare Lluís de Soto va disposar que fóra alimentat fins els dènou anys<sup>476</sup>. En aquest mateix sentit el governador Pero Maça de Liçana va incloure una clàusula per la qual les seues filles bastardes havien de ser acollides pel seu hereu<sup>477</sup>. Si bé el cas més significatiu és el de Lluís Roiz, fill d'Andreu, qui en reconeixement als serveis que li havia prestat li va deixar en herència cases, cavalls, armes, pensions de censals i terres. Però a més a més va obligar al seu hereu universal a donar-li aliments i vestits fins el seu matrimoni i el va incloure en la successió del seu patrimoni en el cas que tots els seus fills legítims, Jaume, Joan i Isabel moriren sense descendència<sup>478</sup>.

---

<sup>473</sup> AHNSN, Osuna, c. 646, doc. 2 (1474 aprox.).

<sup>474</sup> AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 27 i doc. 78 (27 de novembre de 1514).

<sup>475</sup> AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 1 (8 de setembre de 1546).

<sup>476</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 27, any 1507 (12 de desembre de 1507).

<sup>477</sup> AHNSN, c. 647, doc. 27 (3 de setembre de 1513).

<sup>478</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 40, any 1503 (5 de febrer de 1503).

### **3.2.4.-La resta de la casa familiar: servents i esclaus.**

Com s'ha assenyalat anteriorment la família nobiliària incloïa a més dels individus relacionats entre si per vincles de parentesc reals, com els esmentats anteriorment, tot un seguit d'individus connectats a través de lligams artificials. És tracten dels servidors i altres agents al servei del senyor, un grup que durant la baixa edat mitjana va ser designats pel vocable "casa" i que van tenir com a funció principal cobrir les necessitats quotidianes del mode de vida nobiliari<sup>479</sup>. Més enllà d'aquest aspecte concret el cercle de serfs i domèstics era un indicatiu de la posició econòmica de la família, on la major o menor presència d'individus al servei d'un noble parlava ben a les clares de la seua capacitat financera, de fet el nombre de seguidors demostrava la categoria del noble, la qual cosa justificava que aquest tinguera al seu servei, fins i tot, a hòmens sense cap feina específica<sup>480</sup>.

Cal assenyalat per al cas que ens ocupa que el coneixement de la casa nobiliària és bastant difícil. La manca de documentació de tipus familiar contrasta amb la de les grans famílies de l'alta noblesa o de la mateixa Casa reial, com va posar de manifest Sáiz Serrano a la seua tesi doctoral<sup>481</sup>. Així doncs, les informacions respecte als domèstics prové fonamentalment dels testaments. Tanmateix cal matisar el fet que aquestes dades no ens proporcionen la xifra real dels servidors, ja que tant sols ens donen una visió parcial del conjunt del servei per aparèixer nomenats sols aquells als quals el testador deixava alguna cosa en herència, satisfieia algun deute en el moment de la redacció del document o disposava que li fóra lliurada roba per al dol.

Tot i això la documentació ens permet comprovar la variabilitat del nombre de serfs en relació a la condició del individu dins l'estament nobiliari. Per exemple el governador Lluís Cornell al seu testament nomena a onze membres del seu servei de

---

<sup>479</sup> LORING GARCIA, M. I., "Sistemas de parentesco y estructuras familiares en la Edad Media", *La familia en la Edad Media. XI Semana de Estudios Medievales de Nájera*, Logroño, 2001, pàg. 17 i SAIZ SERRANO, J., *Guerra y nobleza en la Corona de Aragón...*, pàg. 82.

<sup>480</sup> DYER, Ch., *Niveles de vida en baja Edad Media...*, pàg. 75.

<sup>481</sup> SAIZ SERRANO, J., *Guerra y nobleza en la Corona de Aragón...* pàg. 96-111.

diversa condició. Així trobem a dos alcaids dels seus castells, sis servidors de les quals dos eren dones i tres esclaus<sup>482</sup>. Aquesta xifra queda lluny de la coneguda per al segon comte de Cocentaina, qui comptava, almenys, amb un total de vint-i-huit individus al seu servei a les seues possessions de la governació entre "*familiaribus et servitoribus*"<sup>483</sup>. Un altre cas seria el Pero Maça de Liçana, nebot i hereu de Lluís Cornell, per al qual comptem amb dos testaments que ens proporcionen xifres diferents respecte als membres del seu aparell domèstic. En el primer d'ells, datat cap a 1474, ens proporciona vint-i-tres individus al seu servei entre els quals trobem el procurador del seu lloc de Novelda, dos patges, tres criats, el mestre del seu fill, una ama de cria, un escuder, dos esclaves, sis dones al servei de sa muller. La resta apareixen sense dedicació específica, d'igual manera que dos dels individus són mencionats com difunts<sup>484</sup>. El segon i darrer testament de Pero Maça de Liçana registra tant sols a huit domèstics, entre ells quatre esclaus, un cambrer, un atzembler i dos sota l'expressió "*està en la casa e servey nostre*"<sup>485</sup>. Aquesta disminució quant als membres del servei es pot deure a dos motius, per una banda a la voluntat de Maça de no voler incloure a més domèstics com a beneficiaris dins el seu testament, però també hem de considerar la possibilitat que a causa de la seua avançada edat no tinguera necessitat de comptar amb un servei tant ampli. Però com hem dit abans aquestes dades són merament aproximatives. De fet tant en el cas de Lluís Cornell com en els testaments de Maça trobem notícies que ens manifesten que la xifra de domèstics seria major de la que acabem d'exposar. Pel que respecta a Cornell veiem com a més del noms dels individus referits s'inclou una clàusula per la qual disposava que fóra pagat el que devia a tots aquells que estaven a sou en sa casa. Així mateix

---

<sup>482</sup> AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 13 (10 de gener de 1463).

<sup>483</sup> ARV, RC, reg. 110 f. 37r-v (6 de març de 1471) Aquest document es tracta d'una relació dels familiars i servidors del comte de Cocentaina que van quedar fora de la jurisdicció de Pero Maça de Liçana, en el context de les bandositats que van tenir lloc per aquestes dates a les terres de la governació, per la qual cosa suposem que es tractarien d'individus establerts als senyorius de Corella en aquesta demarcació. Els noms que recull el llistat enviat pel rei al governador designant com a familiars o servidors del comte de Cocentaina són: Joan Làzero, adalil, Andreu Casada, Joan Palomares, Mateu Català i llurs fills, Joan Ximénez, Martí Ximénez, Joan Ocanya, Bertomeu Ocanya, Joan Ocanya, Alfonso de Villena, Andreu de la ortolana, Joan Jaén, menor, Ramon de Moya, el fill de Joan Làzero, Joan Munyós, Ginés, fill de Jaume lo ferrer, Bertomeu germà d'aquest i el seu nebot, Joan Montiel, Joan Peris, Ginés Rodríguez, Pere Lucas, Pere Ocanya, Joan d'Alava, Caparrosó, Ginés d'Aledo i Joan Timela

<sup>484</sup> AHNSN, Osuna, c. 646, doc. 2 (1474 aprox.).

<sup>485</sup> AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 17 (3 de setembre de 1513).

Pero Maça va disposar al seu primer codicil que a altres patges, no recollits al document, que estigueren a sa casa el dia de la seua mort els pagaren 50 florins a cadascun, una xifra que també va assignar als escuders que estaven al seu servei i que no tenien sou, i com el seu oncle va disposar que foren satisfets tots els deutes amb els escuders que sí que rebien salari. Una disposició aquesta que també trobem en el darrer testament quan va manar que *“totes les quitacions y soldades que per nosaltres seran degudes així a escuders, com a mossos, e dones e altres de la cassa nostra fins al dia de la nostra mort sien pagades”*.

Per al grup de cavallers oriolans tenim el cas de mossèn Pere Masquefa qui sembla que comptava amb sis servents domèstics, segons les dades del seu testament<sup>486</sup>, mentre que al servei de mossèn Andreu Roiz, el document de les seues últimes voluntats ens parla de quatre individus concrets, si bé la xifra com en els casos abans assenyalats seria major ja que va disposar que es lliurara drap de dol tant a l'escuder o criat com a les mosses que estigueren en sa casa el dia de la seua mort<sup>487</sup>. En el cas extrem trobem al gentilhome Lluís de Soto amb només dos criats<sup>488</sup>. Aquestes xifres, en general, són pròximes a les que coneixem per a altres nobles valencians de semblant condició com per exemple el cavaller Pere d'Aragó, que en 1399 comptava amb un servei compost per cinc persones, el cas del donzell Jofré de Borja, que es feia acompanyar de forma regular per dos escuders i un mosso, o el cavaller Joan Pujades que tenia al seu servei almenys tres escuders, tres esclaus i diversos servents<sup>489</sup>.

També els testaments d'algunes dones de condició nobiliària ens parlen del servei domèstic de les seues cases. Així Beatriu Carròs, muller de Pero Maça, cita a deu persones que formaven part de la casa a les quals s'haurien d'afegir els esclaus, que apareixen sense un nombre determinat. Podem assenyalar que entre els servents mencionats trobem dues dones del seu servei propi i altres dues al de les seues filles,

---

<sup>486</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (3 d'agost de 1492),

<sup>487</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 40, any 1503 (5 de febrer de 1503).

<sup>488</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 27, any 1507 (12 de desembre de 1507).

<sup>489</sup> GARCIA-OLIVER, F., "Perdurar després de la mort. El testament de Pere d'Aragó, senyor de Montixelvo", TEROL, V. (ed.) *750 anys com a valencians. Albaid i la Vall 1245-1995*, Ontinyent, 1995, pàg. 175-194, SAIZ SERRANO, J., *Guerra y nobleza en la Corona de Aragón...*, cit., pàg. 110, nota 75 i VICIANO, P., *Catarroja, una senyoria de l'Horta de València...*, cit. pàg. 133-139



cinc mosses, un majordom i un altre home de servei<sup>490</sup>. Així mateix sabem que Isabel Maça, muller de Joan Maça germà del governador, va comptar almenys amb cinc esclaves<sup>491</sup>, i que Elionor de Rocafull, muller de Martí Maça va incloure en el seu testament a una esclava, i el seu fill, i a tres criades<sup>492</sup>. En aquest sentit tant Joana Masquefa com Joana Perez, viudes dels gentilhòmens Nicolau Martí i Jaume Masquefa, van deixar testimoni de tenir tant sols una criada i una esclava respectivament<sup>493</sup>.

S'han proposat diferenciacions respecte a l'activitat o funció que cadascun d'ells tenia encarregada dins la casa nobiliària<sup>494</sup>. Així per una banda trobaríem el conjunt d'individus que ocupaven càrrecs relacionats amb l'exercici del poder del senyor com el de procurador en un senyoriu, el d'alcaid o escuder, per posar alguns exemples. Per altra banda tenim el grup format per aquelles persones dedicades al servei domèstic pròpiament dit. Dins aquest àmbit cal assenyalar que entre la petita noblesa d'aquestes contrades la contractació temporal de serfs va tenir un gran profusió. De fet no són pocs els registres localitzats de contractes de servitud pels quals es feien amb el servei d'individus, sent encara xiquets, perquè serviren a sa casa durant un temps determinat a canvi d'allotjament, menjar, beure, vestir i un salari que rebien al termini del període de vigència del contracte. Així per exemple el llaurador Diego Sanches va posar a sa filla Catalina, de només huit anys, al servei d'Enric Masquefa per temps de tretze anys, a la fi dels quals aquest havia de satisfer a Catalina 300 sous en robes i joies, en concepte de salari, i 20 sous més a son pare. Un altre cas que il·lustra aquest tipus de contractes és el de Jaume Roiz que va contractar a la filla d'Antoni Francesc per quatre anys a canvi de 130 sous<sup>495</sup>.

---

<sup>490</sup> AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 72 (13 de març de 1495).

<sup>491</sup> AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 24 (2 de maig de 1521).

<sup>492</sup> AHNSN, Osuna, c. 646, doc. 31 -1,2.3- (11 d'agost de 1461).

<sup>493</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 31, any 1516 (22 de febrer de 1516) i reg. 25, any 1502 (18 de juliol de 1502).

<sup>494</sup> SÁIZ SERRANO, J., *Guerra y nobleza en la Corona de Aragón...* pàg. 89.

<sup>495</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (24 de març de 1505) i AHO, PN de Jaume Monblanch, reg. 43, any 1496 (20 de febrer de 1496). Aquest són només dos casos dels molts localitzats en aquest sentit, altres exemples serien el del cavaller Francesc Ferrández de Mesa qui contracta el servei de la filla de Joan Segura, per temps de huit anys, per 300 sous i el de Ginés Martí qui es fa amb els serveis d'Isabel, de tant sols onze anys, per temps de sis anys i un preu de 250 sous, AHO, PN de

Tal vegada l'existència d'un alt nombre de contractes de servitud posa de manifest com aquesta era la fórmula més econòmica per tal d'aconseguir un servei domèstic que atenguera la casa, ja que la compra d'esclaus només estava a l'abast de les famílies més acomodades<sup>496</sup>. De fet la venda d'un esclau per part dels seus propietaris era una important font d'ingressos per als venedors. Tot i això la possessió d'esclaus no va ser un fet aïllat i va generar una certa activitat comercial entre particulars, així veiem a Joan Terrés comprar a Pero Gomes un esclau per preu de 765 sous, a Ginés Roiz Maestre adquirir del notari Francesc Pérez un altre per 800 sous o al cavaller Antoni Guasch qui rep de la viuda de Pere Martí un captiu i una captiva negra per preu de 70 ducats<sup>497</sup>. Tanmateix el centre de comerç d'esclaus en aquestes terres durant les darreres dècades del període medieval va ser sens dubte Alacant<sup>498</sup>. En aquesta localitat és on veiem als nobles dels principals llinatges de la governació comprar esclaus per al seu propi servei domèstic, com per exemple Jaume Ferrández de Mesa qui va adquirir una mora i dues xiquetes per preu de 61 lliures, o Joan Maça de Liçana qui va comprar una esclava al port d'Alacant per 20 lliures<sup>499</sup>.

Els esclaus solen aparèixer als documents testamentaris on se'ls fa referència fonamentalment en relació a dos aspectes. Per una banda per la seua cessió com a bé del testador cap a un beneficiari del seu llegat, com va ser el cas de Martí esclau del governador Lluís Cornell que el va deixar en herència a Tomàs de Próxida<sup>500</sup>. Per altra, el més usual, és trobar mencions als testaments referides a la seua posada en llibertat.

---

Miquel Monblanch, reg. 40, any 1503 (16 d'agost de 1503) i AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 21, any 1494 (13 d'abril de 1494).

<sup>496</sup> Sobre l'esclavitud a les terres valencianes es pot consultar el treball HINOJOSA MONTALVO, J., "La esclavitud en Alicante a fines de la Edad Media", *Esclavos, nobles y corsarios en el Alicante Medieval*, Alacant, 2000, pàg. 93-115 i MARZAL PALACIOS, F. J., *La esclavitud en València durante la Baja Edad Media (1375-1425)*, València, 2006.

<sup>497</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (20 de juliol de 1492), AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 40, any 1503 (3 de febrer de 1503) i AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (18 de novembre de 1517).

<sup>498</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "La esclavitud en Alicante...cit.", pàg. 105.

<sup>499</sup> ARV, MR, reg. 4.560, f. 29r, (1461) i reg. 4.569 bis, f. 22r (1485). Altres nobles enregistrats com a compradors d'esclaus són per exemple Ferrando de Loazes, Nicolau Martí i Tomàs Vallebrera que compren cadascun un esclau per 25, 20 i 27 lliures respectivament, ARV, MR, reg. 4.573, f. 20r i 23v (1490-1491), o Joan Franc i Pero Maça, ARV, MR, reg. 4.568, s.f. (1480).

<sup>500</sup> AHNSN, Osuna c. 647, doc. 13 (10 de gener de 1463).

Així molts propietaris d'esclaus assenyalaven la seua mort com a moment d'alliberació d'aquest tipus de serfs. Uns atorgaven aquesta llibertat sense res a canvi, com per exemple Beatriu Carròs, Leonor de Rocafull i Aldonça de Rocafull, neboda d'aquesta última i muller de Baltasar lladró, qui als seus codicils va ordenar que tots els seus captius foren francs després de la seua defunció<sup>501</sup>. Tanmateix era habitual també que la llibertat es concedira amb condicions, que en la majoria dels casos consistia a seguir al servei d'un familiar durant un temps determinat que podia anar des d'un any fins a vint anys<sup>502</sup>, si bé també hi existien d'altres tipus com per exemple el de Aimer Moliner, esclau d'Isabel Maça la qual el va fer franc a canvi que el molí del que s'ocupava Moliner estiguera destinant a la sustentació del seu fill<sup>503</sup>. Tanmateix aquesta no era l'única via per la qual els esclaus podien aconseguir la llibertat, així veiem com Enric Masquefa va acceptar l'oferta d'alliberar una captiva seua i al seu fill feta per Lluís Negre, pare del xiquet, a canvi de 900 sous<sup>504</sup>.

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>501</sup> AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 72, (13 de març de 1495), c. 646. doc. 31 -1,2,3- (11 d'agost de 1461) i c. 643, doc. 23 (7 de juliol de 1519).

<sup>502</sup> Així per exemple Pero Maça de Liçana va deixar francs a quatre captius amb la condició que serviren el seu fill durant un any, mentre que don Pedro Rocamora, senyor de la Granja, va deixar per escrit que la seua captiva Jerònima quedara lliure després de servir a sa muller durant vint anys, AHNSN, Osuna, C. 647, d. 17 (3 de setembre de 1513) i AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 29, any 1514 (27 de juliol de 1514). Però aquests no són els únics casos, així trobem altres com el de Joan Maça, germà del governador, qui va deixar franca a la seua esclava Pauleta a canvi que servira durant quinze anys a sa muller, la qual en el moment de la redacció del seu propi testament li va concedir la llibertat a condició que estiguera en el servei de la casa de són fill Gaspar durant dos anys, AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 27 (27 de novembre de 1514) i c. 647, doc. 24 (24 de maig de 1512).

<sup>503</sup> AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 24 (24 de maig de 1512).

<sup>504</sup> AHO, PN Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (20 d'octubre de 1505).

#### 4.-LES BASES ECONÒMIQUES

Un dels principals aspectes tractats per la historiografia medieval en relació amb l'economia nobiliària ha sigut sens dubte el referit als ingressos provinents de la possessió de senyoriis per part d'aquest grup social. De fet el senyoriu apareix durant aquesta època com la unitat social bàsica del sistema feudal<sup>505</sup>, però com assenyala A. Furió la senyoria no ha sigut entès únicament com una cèl·lula d'enquadrament social, sinó que a més a més s'ha vist com el pilar fonamental sobre el qual els senyors van obtenir les rendes que els van permetre mantenir-se i reproduir-se com a classe social dominant durant l'edat mitjana<sup>506</sup>. Tanmateix l'estudi de la realitat senyorial a nivell de l'occident europeu ha posat de manifest que durant els darrers segles del període medieval, la senyoria va mostrar signes de decadència pel que fa al seu vessant econòmic, el que ha portat a parlar de la "crisi de la senyoria". En aquest sentit els treballs de G. Bois respecte aquest assumpte ens parlen d'una davallada dels ingressos procedents de les rendes senyorials durant els darrers temps medievals com a causa fonamental d'aquesta crisi. Un factor aquest que va donar lloc que el senyoriu deixara de ser el suport fonamental de la seua hegemonia econòmica i que els senyors hagueren de cercar altres vies de finançament que, segons aquest historiador, es van focalitzar tant en l'ocupació de càrrecs i oficis dins l'administració com en el l'exercici de les armes<sup>507</sup>. Tot i això hi ha autors que han apuntat altres factors que van contribuir a aquesta crisi com per exemple la creixuda de la despesa senyorial<sup>508</sup>.

---

<sup>505</sup> IRADIEL, P., "Cristianos feudales en Valencia. Aspectos sobre la formación del territorio y la sociedad", *España, Al-Andalus, Sefarad. Síntesis y nuevas perspectivas*, Salamanca, 1988, pàg. 52.

<sup>506</sup> FURIÓ, A., "Senyors i senyories al País Valencià... cit.", pàg. 109.

<sup>507</sup> BOIS, G. "Noblesse et crise des revenus seigneuriaux en France aux XIV<sup>e</sup> et XV<sup>e</sup> siècles: essai d'interprétation", *La noblesse au Moyen Age*, CONTAMINE, Ph., (ed.) Paris, 1976, pàg. 233. Una altra obra d'aquest mateix autor en el que tracta l'assumpte de la davallada de les rendes senyorials és *Crise du féodalisme. Economie rurale et démographie en Normandie orientale du début du 14<sup>e</sup> siècle au milieu du 16<sup>e</sup> siècle*, Paris, 1976. També en aquest sentit Ch. Dyer parla d'una tendència general de decreixement dels ingressos per al segle XV anglès, DYER, Ch., *Niveles de vida en la Baja Edad Media...cit.*, pàg. 64.

<sup>508</sup> YUN CASALILLA, B. "Consideraciones para el estudio de la renta y las economías señoriales en el reino de Castilla (S.XV-XVIII)", SÁNCHEZ SARASA, E., SERRANO MARTIN (eds.) *señorio y feudalismo en la Península Ibérica (ss. XII-XIX)* Saragossa, 1993, vol. II pàg. 11-45.

Aquest aspecte fa que la crisi de les finances senyorials no responguera únicament a les circumstàncies de la renda sinó també a l'increment de les despeses senyorials per damunt dels ingressos, com a resultat del mode de vida nobiliari on l'aparença externa i els ritus socials definien en bona part el lloc ocupat a la jerarquia social<sup>509</sup>. De fet per al cas valencià Garcia-Oliver ja va apuntar que la realitat descrita per Bois poc o gens tenia a veure amb el cas valencià, ja que en termes absoluts les rendes senyorials van conèixer un creixement entre el període de 1250 a 1500 tot i les dificultats que van aparèixer a mitjans del segle XIV i que es van prolongar durant la centúria posterior<sup>510</sup>. En aquest sentit López Rodríguez i Torra Pérez en un treball conjunt, en qual analitzaven la importància de la producció agrícola en el context de la crisi de les rendes al segle XV al regne de València, van assenyalar que la renda feudal en termes monetaris va tendir a mantenir-se estable, encara que en relació a altres variables com la producció agrària, el factor poblacional, el consum i el repartiment de l'excedent, el seu comportament es va debilitar<sup>511</sup>.

Però més enllà del que acabem d'esmentar, l'economia de la noblesa no va residir de forma exclusiva en els senyorius, de fet la major part del conjunt de la noblesa no eren senyors de vassalls. Per la qual cosa l'estudi de l'economia nobiliària no s'ha de reduir tant sols a l'anàlisi de les finances senyorials. En aquest sentit el mateix Viciàna en la seua crònica distingeix als membres del braç militar en funció de la seua font d'ingressos: aquells que viuen amb els seus senyorius, els que basen les seues finances en les rendes proporcionades pels censals i aquells que tenien en la propietat d'heretats el pilar fonamental de la seua economia<sup>512</sup>.

Aquest esquema, tot i que simplista ens serveix per a il·lustrar com l'economia nobiliària va més enllà de la possessió del senyoriu. En aquest sentit hem de tenir en compte que, en el cas que ens ocupa, el nombre de llinatges assentats en les terres de

---

<sup>509</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Nobleza y poder político...*cit., pàg. 133.

<sup>510</sup> GARCIA-OLIVER, F., *Terra de feudals...*cit., pàg. 85-86.

<sup>511</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C. i TORRA PÉREZ, A., "Producción agraria y renta feudal en Valencia (1380-1480)" SARASA SÁNCHEZ, E. i SERRANO MARTÍN, E. (Eds.) *Señorío y feudalismo en la península Ibérica (siglos XII-XIX)*, Vol. III, Saragosa, 1993, pàg. 555-556.

<sup>512</sup> VICIANA, M. de, *Crónica de Valencia...*cit., pàg. 42.

la governació que va gaudir de la condició de senyor de vassalls durant el segle XV va ser mínim en comparació al conjunt de membres que integraven l'estament militar en aquesta zona. Un aspecte aquest al qual hem d'afegir que els principals senyorius d'aquestes terres van estar en mans de nobles de fóra de la governació. De fet la major part de les famílies nobiliàries de la governació va fonamentar la seua economia en la possessió de propietats agrícoles de més o menys extensió. Tot i això hem d'apuntar que cert nobles d'aquestes contrades va posseir algunes senyories més enllà dels límits de la governació, com per exemple els Roca senyors de Bellreguard, indret inserit dins el terme de Gandia<sup>513</sup>, l'alacantí Melcior Vallebrera que afirmava ser senyor de la Torre de les Maçanes en un conflicte per aquest lloc amb la localitat de Penàguila<sup>514</sup> o el cas de don Pedro de Rocamora, cosí del titular de La Granja, qui en 1514 apareix intitulat com a senyor de Miralcamp<sup>515</sup>.

Però més enllà dels beneficis econòmics que pogueren obtenir derivats de la propietat de la terra, de l'exercici d'una determinada jurisdicció sobre elles i de l'ocupació de càrrecs públics, les necessitats pròpies que exigia la seua situació estamental van fer que tractaren de diversificar les seues fonts d'ingressos. És per aquest motiu pel qual el present capítol ha sigut articulat en funció no només de l'estudi dels senyorius i les explotacions agrícoles, sinó que s'ha tractat de concretar i analitzar quines altres activitats van servir a la noblesa local per tal de diversificar les seues fonts d'ingressos i d'aquesta manera complementar les rendes que extreien de les seues possessions territorials.

---

<sup>513</sup> PASTOR ZAPATA, J. L *Gandia en la baixa Edat Mitjana...cit.*, pàg. 184-185.

<sup>514</sup> ARV, RC, reg. 293, f. 132v (26 de novembre de 1470).

<sup>515</sup> AMO, AC, reg. A 39, f. 12r (27 de febrer de 1514).

#### 4.1.- Senyors i senyories a la governació d'Oriola.

Pel que respecta al regne de València els treballs d'autors com F. Garcia-Oliver, J. V. Cabezuelo, A. Furió i especialment E. Guinot han permès un millor coneixement dels processos de senyorialització del territori arran de la conquesta cristiana<sup>516</sup>. En aquest sentit, podem assenyalar que la senyoria medieval valenciana es tracta en el seu origen d'una senyoria de tipus territorial, que naix de la concessió de terres per part de la monarquia, la qual posteriorment va dotar als seus titulars dels drets jurisdiccionals sobre aquesta<sup>517</sup>. Un procés aquest que es va veure fortament empenyat per l'aparició de l'anomenada jurisdicció alfonsina en el primer terç del segle XIV, la qual cosa va facilitar l'accés al poder jurisdiccional als propietaris de terres sense necessitar de la concessió expressa per part de la monarquia del títol jurisdiccional<sup>518</sup>. En aquest sentit durant la conquesta del regne de València, si exceptuem el cas de Blai d'Alagó, no assistim a l'apropiació de terres per part de la noblesa així com tampoc al fet que aquesta aprofitara la guerra per tal d'acumular patrimoni, sinó que la distribució de la terra va estar controlada per part de la Corona<sup>519</sup>. Així doncs la configuració del mapa senyorial valencià va estar en part condicionada per l'actuació de la mateixa monarquia, però també com assenyala Guinot, per la pròpia dinàmica de la conquesta cristiana. El resultat per tant d'aquest procés va fer que la senyoria valenciana medieval estiguera caracteritzada per diversos

---

<sup>516</sup> GARCÍA-OLIVER, F., *Terra de feudals...* cit., CABEZUELO PLIEGO, J. V., "La señorialización de la frontera sur valenciana... cit., FURIÓ, A., "Senyors i senyories al País Valencià... cit., GUINOT, E., "La creació de les senyories en una societat feudal de frontera... cit., *Ídem*, "Els senyories de la noblesa valenciana a l'època de Pere el Gran... cit., *Ídem*, "Senyoriu i reialenc al País Valencià a les darreries... cit., *Ídem*, "«Donamus et concedimus vobis» Monarquia i senyorialització... cit., *Ídem*, "La implantació de la societat feudal al País Valencià del segle XIII... cit.

<sup>517</sup> FURIÓ, A., "Senyors i senyories al País Valencià... cit., pàg. 117. Un exemple d'aquesta afirmació es pot observar perfectament en el cas de Gonçalvo Garcia qui en 1304 va rebre de Jaume II les localitats de Monòver i Xinosa encara que no va ser fins a vint anys després quan li va ser lliurada amb caràcter vitalici el mer i mixt imperi i la resta de jurisdiccions sobre ambdós llocs. Una concessió que va passar de vitalícia a donació en franc alou en 1328, FERRER I MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 22 i 23.

<sup>518</sup> PLA ALBEROLA, P. J., "La jurisdicció alfonsina como aliciente para la recolonización del territorio", *Revista de Historia Moderna. Anales de la Universidad de Alicante*, núm. 12, 1993, pàg. 83.

<sup>519</sup> GUINOT, E., "La creació de les senyories en una societat feudal de frontera... cit., pàg. 81.

trets com la reduïda grandària de bona part dels senyorius, els quals en molts casos no va rebassar en extensió els límits d'una alqueria, i l'acusada fragmentació de les bases territorials. Aquests dos aspectes van marcar en part l'evolució posterior, ja que van afectar de manera notable la rendibilitat econòmica de les possessions, la qual cosa ens porta a parlar d'una altra característica de la senyoria valenciana durant els darrers segles medievals, que no va ser altra que la inestabilitat respecte a la titularitat dels senyorius. En aquest sentit pocs llinatges va aconseguir mantenir-se al capdavant d'aquestes petites senyories durant més de dues generacions<sup>520</sup>. Aquesta mobilitat respecte els titulars dels patrimonis senyorials va ser una constant al llarg de les últimes centúries i va estar motivada fonamentalment pels enormes deutes que evidenciaven les insuficiències estructurals dels senyorius per a poder sostenir econòmicament els seus titulars. Tanmateix, no podem obviar altres factors que es troben darrere d'aquesta inestabilitat dels senyors i entre els quals podem mencionar la desgràcia política, les estratègies familiars o la incidència del mercat. Malgrat això l'evolució de la senyoria laica durant el segle XIV i XV va donar lloc que cap a finals de l'edat mitjana aquesta representara més de la meitat del territori del regne, en concret un 54,76% de l'extensió total, i que concentrara a quasi la meitat de la població, un 46,33%<sup>521</sup>.

Per altra banda, i centrant-nos en l'àmbit territorial objecte del nostre estudi, la senyorialització en aquestes contrades presenta unes característiques pròpies derivades de la seua particular annexió al món cristià. L'ocupació inicial de les comarques d'Oriola, Alacant, Elx i la vall del Vinalopó per part de Castella va representar un punt de partida del procés de senyorialització diferent al de la resta del territori valencià. En aquest moment veiem com la monarquia castellana va impulsar per una banda la creació de poderosos *concejos* dotats amb un ampli terme com va ser el cas d'Oriola i Alacant<sup>522</sup>, els quals, per altra, es contraposaven al gran senyoriu concedit a l'Infant don Manuel, el qual va incloure pràcticament la resta del territori que posteriorment va formar part de la governació d'Oriola, ja que va estar conformat

---

<sup>520</sup> FURIÓ, A., "Senyors i senyories al País Valencià... cit., pàg. 125.

<sup>521</sup> GUINOT, E., "Senyoriu i reialenc al País Valencià... cit., pàg. 186.

<sup>522</sup> ESTAL, J. M. del., *Conquista y anexión ... cit.*, pàg. 56.



per Monòver, Xinosa, Salines, Elx, Elda i Novelda, a més de Saix i Villena<sup>523</sup>. Junt aquest senyoriu la localitat de Petrer va quedar en mans dels Garcia de Loaisa, mentre que Crevillent es va mantenir sota el control d'un senyor musulmà de la família dels Ibn Hudayr<sup>524</sup>.

A més d'aquesta realitat dual que acabem d'assenyalar podem observar de forma més específica un altre panorama dins el terme oriolà. D'aquesta manera els diferents repartiments i donacions de terres impulsades per la monarquia abans i sobretot després de la revolta mudèjar de 1264-1266 van donar lloc a l'aparició d'heretats que van recaure en mans de cavallers, no només d'origen castellà, sinó també d'aquells que procedents dels diferents territoris de la Corona d'Aragó van contribuir a la pacificació del territori, així com també en poder d'algunes ordes militars<sup>525</sup>.

Tanmateix, aquest escenari va patir una important transformació amb l'ocupació del regne de Múrcia per Jaume II entre 1296-1304 i la posterior partició d'aquest territori a partir de la sentència arbitral de Torrellas-Elx. En aquest sentit els treballs de Ferrer i Mallol ens han permès conèixer les vicissituds d'aquests canvis ocorreguts després de la incorporació de les comarques que van passar a formar part del regne de València<sup>526</sup>. En línies generals podem assenyalar que la política de Jaume II respecte al nou territori annexionat va tenir un doble vessant. Per una banda, va respectar les possessions d'aquells que s'havien mostrat partidaris a la seua causa com

---

<sup>523</sup> POVEDA NAVARRO, A. M., "Formación del señorío manuelino en las tierras alicantinas...cit., pàg. 271-288.

<sup>524</sup> Al respecte del senyoriu musulmà de Crevillent es poden consultar els següents treballs GUICHARD, P., *Un señor musulmán en la España cristiana: el "ra'is" de Crevillente (1243-1318)*, Alacant, 1976 i ESTAL, J. M. del, "Vasallaje del señorío musulmán de Crevillente a Jaime II de Aragón" *Sharq Al-Andalus*, núm. 2, Alacant, 1985, pàg. 81-99.

<sup>525</sup> TORRES FONTES, J.: *Repartimiento de Orihuela...* cit., En aquesta obra l'autor dedica un apartat a analitzar les concessions de les diferents alqueries i llocs que formaven part del terme oriolà. Així mateix l'orde de Santiago va constituir un dels poders senyorials més importants dins el regne castellà de Murcia, SAINZ DE LA MAZA LASOLI, R., "Los santiaguistas del reino de Murcia durante la ocupación aragonesa (1296-1304)", *Anales de la Universidad de Alicante, Historia Medieval*, núm. 11, Alacant, 1996-1997, pàg. 273.

<sup>526</sup> FERRER i MALLOL, M<sup>a</sup>. T., "L'endemà de la pau de Torrellas (1304). El nou mapa senyorial a la vall del Vinalopó", *Revista del Vinalopó*, núm. 6-7, 2003-2004, pàg. 11-22; *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 3-43, *Ídem. Entre la paz y la guerra...* cit., pàg. 189-209 i *Ídem.*, "Repartiments de terres a Oriola..." cit., pàg. 509-535.

va ser el cas de Petrer i Crevillent; mentre que per altra va dur a terme confiscacions de béns de qui es va mostrar lleial a Castella, encara que van haver alguns casos en què els que s'havien mostrat contraris al rei catalanoaragonès van aconseguir recuperar les seues propietats<sup>527</sup>.

Però malgrat el recobriment de certes possessions el cert és que aquesta política de confiscacions va donar lloc a una reestructuració del mapa senyorial en les terres de la futura governació dellà Xixona. Així doncs el desmembrament del patrimoni territorial dels fills de l'Infant don Manuel, Violant i Juan Manuel, així com altres confiscacions dins els termes de reialenc d'Oriola i Alacant van donar lloc a un nou període de concessions territorials per part de la monarquia. D'aquesta manera els nous territoris van passar a formar part de la política de senyorialització de Jaume II, en un període en el qual es van crear alguns dels patrimonis senyorials més importants del regne de València, sobretot a la zona meridional i, en concret, a les contrades segregades del regne castellà de Múrcia. Així en aquesta zona sud del territori podem observar una clara tendència a ser donats en senyoriu els territoris poblats per musulmans, mentre que les grans localitats poblades per cristians es van mantenir sota domini reial<sup>528</sup>. Aquestes donacions portades a terme per Jaume II, tant en l'espai comprés entre el riu Xúquer i la línia Biar-Busot, com en les terres situades al sud d'aquest límit, presenten a més una altra característica comuna referida als beneficiaris de les possessions atorgades. Ens referim al fet que en ambdues zones els afavorits amb les concessions del monarca van ser o membres de la mateixa família reial o individus pertanyents al cercle de consellers del rei. Aquesta circumstància es pot explicar per la importància de l'element fronterer. Les terres recentment conquerides havien fixat un nou límit amb Castella, però les compreses a l'altra zona on es van concentrar les donacions tot i perdre el seu caràcter de frontera directa no restaven lluny de les terres castellanques. Per tant el caràcter fronterer del territori així com la recent guerra aconsellaven cedir la zona a persones de confiança que contribuïren a afermar la seua seguretat del territori.

---

<sup>527</sup> FERRER i MALLOL, M<sup>a</sup>. T., *Entre la paz y la guerra...* cit., pàg. 161-250.

<sup>528</sup> GUINOT, E., "«Donamus et concedimus vobis». Monarquia i senyorialització... cit., pàg. 222-223.

D'aquesta manera, podem assenyalar com en un primer moment a les terres dellà Xixona alguns dels antics senyors van mantenir les seues possessions com Joan Garcia de Loaisa, i l'arrais de Crevillent<sup>529</sup>. Si bé en aquest últim cas durant el regnat del mateix Jaume II aquest senyoriu va ser incorporat a la Corona per a passar posteriorment a mans de nous beneficiaris<sup>530</sup>. Així en 1322 aquest monarca va lliurar Crevillent al seu fill l'Infant Pere com a part d'un heretatge que comprenia també altres territoris valencians situats al nord d'aquestes contrades<sup>531</sup>. Tanmateix tant sols un any després, Jaume II va recuperar aquesta localitat i la va lliurar junt a Elx a un altre fill, en aquest cas l'Infant Ramon Berenguer. A partir d'aquests moments ambdós llocs van restar de forma conjunta sota control d'algun dels membres de la família reial durant bona part del segle XIV, fins que a finals de 1391 l'Infant Martí els va vendre a la ciutat de Barcelona<sup>532</sup>.

La donació d'Elx a l'Infant Ramon Berenguer es va produir després d'una etapa en què la localitat va estar sota control directe de la Corona, la qual es va fer amb la possessió després de la sentència de Torrellas, moment en què Elx va quedar desvinculada del senyoriu de don Juan Manuel<sup>533</sup>. De fet aquest tractat va representar la disgregació del patrimoni d'aquest noble castellà i del de la seua germana. Respecte a don Juan Manuel hem d'assenyalar que després de la partició del regne de Múrcia només va mantenir Saix i Villena, localitats que en un primer moment van quedar dins dels límits de la Corona catalanoaragonesa, però que amb el temps van acabar formant part de Castella. En referència a la resta del seu patrimoni que va quedar sota la sobirania de Jaume II com va ser el cas de Monòver i Xinoso, aquests dos llocs van ser

---

<sup>529</sup> FERRER i MALLOL, M<sup>a</sup>. T., "L'endemà de la pau de Torrellas... cit., pàg. 16.

<sup>530</sup> GUICHARD, P., *Un señor musulmán...* cit., pàg. 37-38 i FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 22.

<sup>531</sup> En concret junt a Crevillent l'infant Pèrre va rebre el castell de Gallinera, amb la vall d'Ebo, la vall de Pego, el Castell de Pop i les valls de Laguar i Xaló, FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 33

<sup>532</sup> Després de Ramon Berenguer Elx i Crevillent van quedar en mans de l'Infant Joan fins a la seua mort en 1358, data en la què van retornar momentàniament a la Corona per a passar aquest mateix any al fill de Pere Cerimoniós l'Infant Martí, FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 36-38. Sobre la venda d'Elx i Crevillent a Barcelona, GARRIDO VALLS, J. D., "Elx i Crevillent sota la senyoria de la ciutat de Barcelona... cit., pàg. 11.

<sup>533</sup> FERRER i MALLOL, M. T., "L'endemà de la pau de Torrellas... cit., pàg. 16.

concedits pel monarca en 1304 al seu conseller Gonçalvo Garcia, quedant d'aquesta manera dins el llinatge dels Maça durant la resta del període medieval<sup>534</sup>. Per altra banda, respecte a Asp, les rendes d'aquest lloc junt les d'Elda i Novelda, possessions de la seua germana Violant, van ser lliurades per Jaume II a la reina Blanca com a part de la seua cambra personal poc després del tractat de Torrellas, passant posteriorment a l'Infant Jaume i més tard a l'Infant Alfons, qui les va lliurar, una vegada esdevingué rei, al seu fill Pere<sup>535</sup>.

Després d'aquestes concessions al nou territori només van quedar dues viles reials, Alacant i Oriola, encara que els seus tèrmenes va conèixer també concessions d'alguns senyorius i heretats. Tot i això, l'ascens al tron d'Alfons el Benigne va suposar un nou canvi dins el panorama senyorial d'aquesta contrada, ja que el lliurament d'un ampli senyoriu al seu fill Ferran, a finals de 1329, que comprenia pràcticament tot el territori, llevat d'Elx, Crevillent, Petrer i les possessions de Gonçalvo Garcia, va fer que les recents terres annexionades quedaren fora del patrimoni reial. Així doncs aquest gran heretatge va incloure les viles reials d'Alacant i Oriola així com Guardamar, Elda, Novelda, Callosa, Montfort, la Mola i Asp<sup>536</sup>, les quals no van retornar a la Corona fins a la mort de l'Infant en 1364<sup>537</sup>.

Amb la reintegració tant d'Oriola com d'Alacant, i de les localitats incloses al seu terme com Callosa i Guardamar, en el cas oriolà, i Montfort, en l'alacantí, la Corona va recuperar les principals viles del territori, les quals ja no van ser alienades posteriorment. No va ocórrer així amb la resta de localitats, Elda, Novelda i Asp, les quals durant els darrers anys del segle XIV van estar, en un primer moment, en mans de diversos cavallers que havien participat en la guerra contra Castella com a

---

<sup>534</sup> Gonçalvo Garcia va ser pare de Pero Maça, i va rebre poc abans de la concessió de Monòver i Xinosa la de la localitat de Moixent en 1300, així mateix va ampliar el seu patrimoni a les terres dellà Xixona durant aquest període amb la compra en 1321 de Jumella, que com Villena i Saix havien quedat en un primer moment sota sobirania aragonesa, i de la Daia en 1310 FURIÓ, A., "Senyors i senyories al País Valencià... cit., pàg. 114-115 i FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 28 i 10.

<sup>535</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 32-33.

<sup>536</sup> RAMÓN PONT, A., "El Infante don Fernando, señor de Orihuela en la guerra de los Dos Pedros", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 2, 1983, pàg. 63-64, Altres llocs que van conformar el senyoriu de l'Infant Ferran van ser Tortosa, Albarrasí, Mediano i Alòs.

<sup>537</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 36.

integrants de les Companyies Blanques, per a acabar formant part de les cambres, primer, de la reina Sibil·la i, posteriorment, de la muller de Joan I, la reina Violant<sup>538</sup>.

Com hem assenyalat abans, alguns indrets situats dins els termes de reialenc també van ser lliurats per la Corona a diversos particulars. En aquest sentit a Oriola veiem com Albaterra i Coix va formar part en un primer moment del senyoriu de l'arrais de Crevillent per a posteriorment, en 1320, ser concedides al cavaller Acard de Mur, el fill del qual va vendre Albaterra, segons assenyala Bellot, als Masquefa, si bé en 1353 ja formava part del patrimoni dels Rocafull<sup>539</sup>. Així mateix, en els primers moments de la intervenció militar de Jaume II aquest va concedir el lloc de la Daia, confiscat al castellà Fernando Pérez de Guzman, al seu conseller Guillem Dufort en 1296. Tant sols catorze anys més tard aquest lloc ja havia passat a mans d'un altre conseller, Gonçalvo Garcia, si bé va ser venuda pel seu fill Pero Maça al cavaller Jaume Masquefa en 1353<sup>540</sup>.

Altres llocs de senyoriu també van ser confiscats i lliurats per Jaume II, en aquest cas a veïns d'aquestes contrades que s'havien significat en la conquesta del territori com l'alacantí Ramon Sacoma, que va rebre Redovà, i Berenguer de Liminyana, a qui li van ser concedides les alqueries de Xàcara i Xacarella<sup>541</sup>.

Pel que respecta a Alacant podem destacar el lloc d'Agost, el qual des de 1296 fins el 1321 va conèixer tres propietaris. El primer d'ells va ser Ramon d'Ug, qui va rebre aquesta possessió de mans del mateix Jaume II, si bé poc després va ser adquirit pel batlle general de la partida Ferrer Descortell, però els deutes que aquest va

---

<sup>538</sup> Respecte els membres de les Companyies Blanques que van rebre senyoriis en aquestes contrades hem d'assenyalar que en 1366 Pere el Cerimoniós va concedir Elda i Novelda al cavaller Bertrand Dugesclin, si bé un any més tard, el monarca va recuperar aquests llocs i els va lliurar a Mateu de Gournay, qui va rebre Novelda, i Hug de Calviley a qui li va concedir Elda i La Mola, llocs aquests que va afegir a la seua possessió d'Asp. FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 29-31 i 42-43.

<sup>539</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Entre la paz y la guerra...* cit., pàg. 194, *Ídem.*, *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 7-8, BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. II, pàg. 149.

<sup>540</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Entre la paz y la guerra...* cit., pàg. 276, *Ídem.*, *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 8 i BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. II, pàg. 160.

<sup>541</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 9.

contraure van fer que a la seua mort el lloc fóra venut íntegrament al mallorquí Jaume Borgunyo en 1321<sup>542</sup>.

Per altra banda, hem de ressenyar el fet que després del tractat de Torrellas van quedar sota sobirania aragonesa alguns altres indrets que, com el cas abans esmentat de Villena i Saix, es van deslliurar de la Corona catalanoaragonesa al llarg del segle XIV per a acabar formant part de la Corona de Castella. Aquest va ser el cas per exemple de Favarella, senyoriu dels Rocafulls en el moment de la conquesta del regne de Múrcia. La partició d'aquest territori va generar una disputa a causa de la indefinició dels límits, ja que tant Oriola com Múrcia reclamaven que l'esmentat lloc pertanyia als seus tèrmens. Les tensions derivades entre Castella i Aragó per aquest indret van donar peu a un clima de tensions durant les primeres dècades del segle que va desembocar en l'ocupació de Favarella per part dels castellans en 1348 i en la posterior incorporació d'aquesta localitat a la sobirania castellana després de la guerra dels dos Peres<sup>543</sup>. Un mateix desenllaç va tenir el cas de Jumella, possessió dels Garcia de Loaisa, que van veure reconeguts els seus drets sobre aquests llocs després de jurar fidelitat a Jaume II. Així doncs després dels tractats de delimitació Jumella va quedar de la banda catalanoaragonesa i en 1321 va ser adquirida com ja hem assenyalat abans per Gonçalvo Garcia, senyor de Monòver i Xinosa i va quedar en mans d'aquest llinatge fins la guerra amb Castella, moment en el qual va passar a formar part d'aquest últim regne, tot i els esforços posteriors per tal de reintegrar-la a la sobirania catalanoaragonesa<sup>544</sup>.

Com podem observar per les informacions exposades, la senyorialització d'aquestes terres durant el segle XIV es troba fortament condicionada pels esdeveniments polítics derivats dels enfrontaments entre Aragó i Castella a causa de la seua lluita pel control del territori. Així doncs, la mobilitat dels titulars dels senyorius respon en gran part al fet que molts d'aquests indrets van ser concedits com a

---

<sup>542</sup> *Ídem.*, pàg. 14.

<sup>543</sup> FERRER i MALLOL, M. T., "Abanilla y Jumilla en la Corona catalano-aragonesa", *Homenaje al profesor Juan Torres Fontes*, Múrcia, 1987, pàg. 484-490 i TORRES FONTES, J., *El señorío de Abanilla...* cit.

<sup>544</sup> FERRER i MALLOL, M. T., "Abanilla y Jumilla... cit.", pàg. 477-484 i *Ídem.*, *Entre la paz y la guerra...* cit., pàg. 295-305.

recompensa pels serveis militars, com per exemple el cas de Gonçalvo Garcia, el dels membres de les Companyies Blanques o els dels veïns del territori que van manifestar des d'un primer moment la seua lleialtat vers el rei aragonès. D'altra banda la proliferació de les dotacions assignades a individus de la família reial ens revelen que en realitat aquestes concessions no representaven un deslligament total per part de la monarquia de les localitats lliurades, ja que de forma més o menys acusada aquests senyorijs van quedar dins l'òrbita del sobirà. Tanmateix l'experiència del gran senyoriu atorgat a l'Infant Ferran, que va estar marcada per la seua ambigüitat durant la guerra dels dos Peres, va fer que la monarquia no alienara mai més del patrimoni reial les dues principals localitats del territori, Oriola i Alacant, ja que les disputes per aquest territori entre Castella i Aragó no aconsellaven deixar la major part del territori en mans d'un sol titular, pel perill que representava deixar la lleialtat d'aquestes contrades a la voluntat, potencialment mudable, del seu senyor.

Un altre factor a tenir en compte és que en aquest primers anys algunes de les concessions reials van estar seguides de processos de compra-venda que posen de manifest una dinàmica d'articulació del territori on la Corona per una banda, i alguns particulars, d'altra, van tractar d'ocupar el seu espai en el nou territori per tal de perfilar i assentar el seu poder en aquestes contrades. Un procés en què destaca el conseller Gonçalvo Garcia qui va trobar en la frontera l'espai idoni per tal d'augmentar la seua força. Així a més de la confiança dipositada en ell per part de Jaume II i que es manifesta en la concessió de diverses localitats com Moixent i Monòver, aquest noble va tractar d'aprofitar aquest procés d'estructuració del territori per tal d'ampliar les seues possessions i amb elles el seu poder a través de la compra d'altres indrets en aquestes terres frontereres com Jumella i la Daia.

Les vicissituds que van conèixer les senyories dellà Xixona al llarg del segle XIV no són en definitiva, altra cosa que un símptoma més de la inestabilitat del territori durant aquest període derivada d'una dinàmica de configuració i adaptació d'aquestes contrades a la sobirania catalano-aragonesa i marcada, al temps, per les pretensions castellanques sobre els seus antics dominis. En canvi, el panorama senyorial durant el segle XV ens mostra la consolidació d'algunes de les famílies al front de les seues

senyories obtingudes en la centúria anterior, però també l'aparició de nous llinatges al capdavant de molts dels senyories. Aquest últim aspecte ens revela una marcada mobilitat pel que fa a la titularitat dels senyories riberencs del Vinalopó, sobretot, cap a finals del segle, que va anar acompanyada de l'aparició de nous espais jurisdiccionals dins els termes de reialenc. Aquesta nova realitat va fer que el quadre de nous senyors es veiera modificat substancialment en referència a la centúria anterior<sup>545</sup>. D'aquesta manera junt els llinatges que van aconseguir mantenir les seues propietats trobem, en contraposició, com el paper d'individus procedents del cercle de la família reial, com a titulars d'algun dels senyories de la zona, va desaparèixer cap a finals del XV en favor de nous titulars procedents de fora de la governació, als quals se'ls va afegir l'aparició com a senyors de vassalls de famílies assentades en el mateix territori i que van culminar d'aquesta manera el seu procés d'ascens social i polític.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>545</sup> Al respecte de la mobilitat dels titulars dels senyories dellà Xixona i l'aparició de nous espais senyoriales a l'abric de la jurisdicció alfonsina en aquestes terres es poden consultar els següents treballs: BARRIO BARRIO, J. A., "El señorío de La Daya y el municipio de Orihuela...cit.", BERNABÉ GIL, D., "Sobre el origen territorial en los señoríos valencianos...cit.", *Ídem*, "Los Santàngel, señores alfonsinos...cit.", ALBEROLA ROMÁ, A., "Los señoríos alfonsinos en el sur del País Valenciano. Aproximación a su estudio", SARASA SÁNCHEZ, E. i SERRANO MARTÍN, E. (eds.) *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (siglos XII-XIX)*, vol. III, Saragossa, 1993, pàg. 223-240, i PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "Movilidad y permanencia en la titularidad de los dominios señoriales.... cit.



#### **4.1.1-Els senyorijs del Vinalopó en el segle XV**

Pel que respecta als senyorijs d'aquesta contrada podem assenyalar que existeixen diferents evolucions en relació a la seua titularitat. Així doncs el primer cas que exposarem serà el dels Maça de Liçana, el qual val ser el llinatge més destacat que es va mantenir com a senyor de vassalls d'unmateix indret en aquesta zona des de l'annexió catalanoaragonesa fins a finals de l'edat mitjana. A les darreries del segle XIV els Maça de Liçana eren senyors dels llocs de Monòver i Xinosa, però en aquesta mateixa època la venda de la Daia i la pèrdua de Jumella, abans esmentades, es van compensar en 1392 amb la compra dels senyorijs de Novelda i la Mola, limítrofs amb les seues possessions dellà Xixona, i que formaven part de la cambra de la reina Violant, pel preu de 12.000 florins<sup>546</sup>. En aquesta venda es va incloure tota la jurisdicció civil i criminal i el meri mixt imperi, el que va equiparar des d'aquest punt vista els nous indrets amb les anteriors possessions.

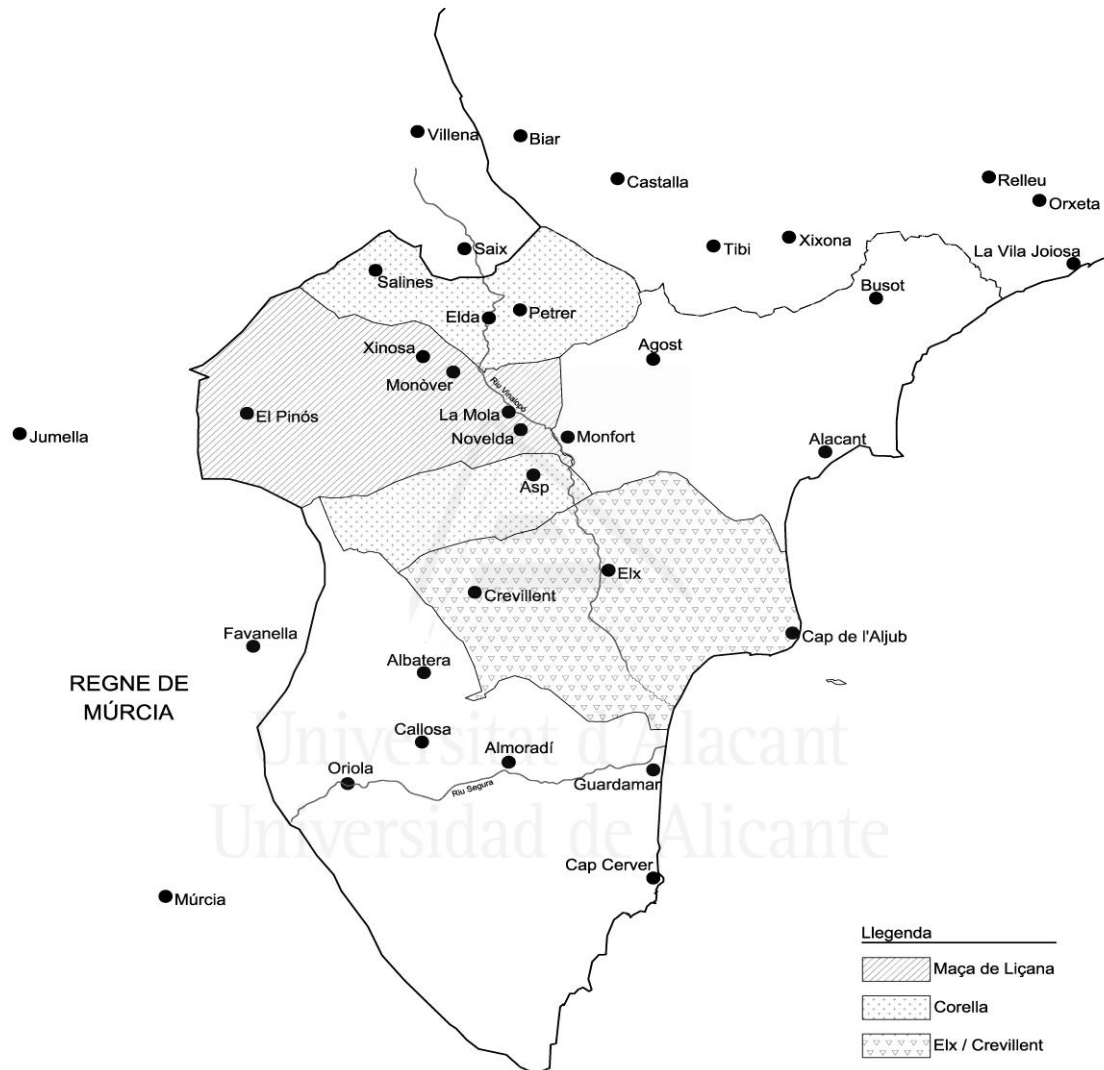
Durant el segle XV els Maça de Liçana van aconseguir mantenir totes les seues propietats de més enllà dellà Xixona, al igual que les seues possessions de Moixent i Font de la Figuera. Aquestes poblacions van esdevenir el nucli principal del patrimoni del llinatge, tot i la incorporació durant les darreres dècades medievals d'altres indrets tant al regne de València, on trobem els casos d'Alberic, Llutxent, Alasquer, i Rafalet, com a l'illa de Sardenya, on Pero Maça es va fer amb l'herència de sa mare Beatriu Carròs a més d'adquirir altres possessions<sup>547</sup>.

---

<sup>546</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 31-32.

<sup>547</sup> Respecte a Alberic i els llocs de Rafalet, Benifaraig i la Foia, inserits dins aquesta baronia, sabem que van passar a poder de Lluís Cornell en 1439 i que anys més tard en 1445 aquest mateix noble va rebre de mans d'Alfons el Magnànim tota la jurisdicció civil i criminal sobre aquests indrets, FRANCO SILVA, A., "La herència patrimonial del gran cardenal... cit., pàg. 465, i ARV, RC, reg. 51, f. 94v-96r (6 de març de 1445). Anys més tard l'hereu de Lluís Cornell, Pero Maça de Liçana, va vendre la baronia d'Alberic per preu de 80.000 timbres al comte d'Almenara i Auversa, Joan Francesc de Próxida, qui al temps li va vendre el senyoriu de Llutxent, que també incloïa els llocs de Quatretondeta, Pinet i Benicolet, per un total de 23.000 timbres, AHNSN, c. 742, doc. 17 i 18 (17 d'octubre de 1484). Pocs dies després, el 26 d'octubre de 1484, Pero Maça es desfeia d'Alasquer, Rafalet i l'heretat de Mulata en favor del cavaller Pere de Monsoriu per preu 40.974 sous, una xifra inferior a la que havia abonat per la compra d'aquests indrets tant sols quatre anys abans, quan va pagar 46.974 sous a Juan Fernández de Heredia, FRANCO SILVA, A., "La herència patrimonial del gran cardenal... cit., pàg. 470. En dates pròximes Pero Maça

*Els senyorius del Vinalopó en el segle XV*



també es va desfer del senyoriu d'Albalat de la Ribera, la qual va ser venuda en 1489 a Constança d'Anglaria, PASTOR ZAPATA, J. L. "Duques y barones: el patrimonio señorial de los Borja... cit., pàg. 42. Pel que respecta als territoris sards de Pero Maça de Liçana i Carrós PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "El patrimoni d'un llinatge valencià a Sardenya: Els Maça de Liçana (segles XV-XVI), *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*. en premsa.

Aquesta forta presència senyorial a les terres dellà Xixona unida al fet que aquest llinatge va ocupar durant la major part de la centúria el principal càrrec de l'administració reial al territori, el de governador dellà Xixona, van fer que els Maça esdevingueren la família amb més poder d'aquesta zona. Una preeminència que es va veure qüestionada amb l'aparició en aquestes contrades d'un llinatge, els Corella, que a través de serveis militars i favors al monarca van aconseguir ascendir dins l'estament nobiliari de forma significativa durant les primeres dècades del segle XV, arribant, fins i tot, a ocupar el càrrec de governador del regne de València<sup>548</sup>. La presència d'aquesta família com a senyors de vassalls a la governació oriolana té com a punt de partida la compra feta per Ximen Pérez de Corella a la reina Violant de les localitats d'Elda i Asp a finals de 1424 per preu de 23.650 lliures de les possessions de la reina Violant<sup>549</sup>. Aquest patrimoni, limítrof amb el senyoriu dels Maça, es va veure incrementat poc després, quan en 1431 Corella es va fer amb el lloc de Petrer, que havia passat de mans dels Garcia de Loaisa a Pere de Rocafull per causes hereditàries després de la manca de descendents del primer llinatge, per preu de 121.000 sous<sup>550</sup>. Aquestes adquisicions marquen l'inici de la configuració patrimonial d'aquest llinatge que posteriorment es va veure incrementat amb altres possessions com la baronia de Cocentaina, la qual li va permetre aconseguir un dels pocs títols nobiliaris dels que va poder gaudir la noblesa valenciana durant aquesta època, com va ser el de comte de Cocentaina<sup>551</sup>.

---

<sup>548</sup> Ximen Pérez de Corella va tenir un paper destacat en les campanyes italianes d'Alfons el Magnànim cosa que li va fer comptar amb diverses gràcies per part d'aquest monarca, sobre l'activitat militar d'aquest noble veure SÁIZ SERRANO, J., *Caballeros del rey...* cit. Els diferents serveis a la monarquia li van valdre a Ximen Pérez de Corella per aconseguir l'ofici de governador del regne de València en 1429, MATEU IBARS, J., *Los Virreyes de Valencia. Fuentes para su estudio*, València, 1963, pàg. 89-90. pàg. 278-279.

<sup>549</sup> AHNSN, Fernán Núñez, c. 2, doc. 55 (l.s.) (25 d'octubre de 1424).

<sup>550</sup> ARV, RC, reg. 495, f. 504r-510r (27 d'abril de 1431).

<sup>551</sup> Ximen Pérez de Corella va pagar al rei per fer-se amb la baronia de Cocentaina en 1448 un total de 80.000 florins, si bé poc abans Corella havia comprat també el senyoriu de Dosaigües en 1447 per preu de 230.000 ducats valencians FULLANA MIRA, L., *Historia de la villa y condado de Cocentaina*, València, 1975, pàg. 286 i 296. Cal assenyalar que el lloc de Salines, situat a les terres de la governació, també va formar part del seu patrimoni.

La inversió monetària feta pels Corella, en poc més de vint anys, en el procés de construcció del seu patrimoni, només la compra de les seues possessions dellà Xixona i de la baronia de Cocentaina va representar prop del milió i mig de sous<sup>552</sup>, va ser ben forta i tal vegada va tenir alguna cosa a veure amb els problemes econòmics que dècades després van conduir a la venda de les seues possessions dellà Xixona, tal i com analitzarem en un apartat posterior. De fet la descomposició d'aquest patrimoni va representar l'aparició en aquestes contrades, cap a finals de l'edat mitjana, de nous llinatges que com a senyors de vassalls van exercir la seua jurisdicció durant l'època moderna sobre les antigues terres dels Corella en aquestes contrades. En aquest sentit, el punt i final de l'alienació de les possessions d'aquest llinatge va ser la venda dels llocs d'Elda, Petrer i Salines a Joan de Coloma, qui va adquirir aquestes localitats per preu de 48.000 lliures en 1513<sup>553</sup>.

En aquest cas, sabem que Coloma va pertànyer a un llinatge modest de la noblesa aragonesa des d'on va aconseguir prosperar fins a arribar a esdevenir secretari reial de Joan II, càrrec que també va ocupar amb Ferran el Catòlic. Tot i que no coneixem cap estudi al voltant d'aquest noble hem d'assenyalar que les referències localitzades sobre aquest personatge ens parlen d'un figura d'especial significació durant el regnat de Ferran II. Així a més d'actuar com ambaixador del Catòlic a Navarra, va participar en les conquestes de Granada i Navarra<sup>554</sup>. Però, a banda d'aquests fets, sembla que Coloma va estar present en alguns dels episodis més rellevants del govern d'aquest monarca. En aquest sentit Viciàna destaca el seu paper en la constitució de la Inquisició<sup>555</sup>, mentre que Miquel Batllori l'assenyala com un dels

---

<sup>552</sup>La suma concreta per la compra d'Elda, Asp, Petrer i Cocentaina va ser de 1.474.000 sous.

<sup>553</sup> AHNSN, Fernán Núñez, c. 419, doc. 14 (3 de setembre de 1513). Aquest traspàs va trobar un petit entrebanc a causa dels drets al·legats per part del germà del comte de Cocentaina, don Rodrigo Roíz de Corella. Així per tal d'evitar que l'operació fóra anul·lada, aquesta havia de comptar amb el beneplàcit de don Rodrigo. Per aquest motiu es va establir la quantitat de 5.000 lliures, descomptades del preu total de la compra i que van ser lliurades a don Rodrigo a canvi de la seua renúncia a reclamar qualsevol dret sobre dits llocs.

<sup>554</sup> ESQUERDO, O., *Nobiliario...* cit., pàg. 117.

<sup>555</sup> VICIANA, M. de, *Crónica de Valencia...* cit., pàg. 111-112.

protectors de Cristòfol Colom<sup>556</sup>. Sens dubte tots aquests serveis a la Corona es troben darrere de la concessió en 1516 del títol de comte d'Elda i Salines<sup>557</sup>.

Però tornant al cas que ens ocupa, la venda d'Elda, Petrer i Salines va ser la culminació de la desaparició dels interessos territorials dels Corella en aquestes terres, ja que anteriorment s'havien desfet del seu senyoriu d'Asp en favor del castellà Gutierre de Cárdenas, qui va comprar aquesta població a finals de 1497 per preu de 41.000 lliures<sup>558</sup>. Tanmateix l'aparició d'aquest noble castellà com a senyor en aquestes terres té el seu origen anys abans, quan va ser beneficiat per la Corona amb les localitats d'Elx i Crevillent. Com ja hem assenyalat línies més amunt, a finals del segle XIV aquestes dues poblacions van ser venudes a la ciutat de Barcelona, la qual va exercir la seua senyoria fins a mitjans del XV, si bé la transacció es va realitzar sota la fórmula de carta de gràcia, la qual cosa facultava a la Corona a recuperar aquestes localitats sempre i quan satisfera les quantitats rebudes<sup>559</sup>. En aquest sentit ja en 1458 la reina Joana, muller de Joan II va iniciar els tràmits per tal de redimir aquestes poblacions, ja que el seu marit li havia lliurat el *ius luendi* sobre aquests territoris. Finalment en 1460 es va arribar a l'acord pel qual Elx i Crevillent van passar a formar part de la senyoria de la reina Joana per un preu de 47.000 florins, una quantitat inferior a la que es va pagar en el moment de la compra i que va generar un deute en favor de la capital catalana que no es va resoldre fins 1473<sup>560</sup>. Així doncs en l'estiu de 1460 Joan II va ordenar al governador d'ella Xixona que donara possessió a Pau Rossell,

---

<sup>556</sup> BATLLORI, M., "El regne de València i la Corona d'Aragó en la descoberta d'Amèrica", *Lluís de Santàngel i el seu temps*, València, 1992, pàg. 367.

<sup>557</sup> AHNSN, Fernán Núñez, c. 426, d. 4 (20 de gener de 1516).

<sup>558</sup> AHNSN, Baena, c. 165, (28 de novembre de 1497). La pressa de possessió d'aquesta localitat per part del procurador de Cárdenas, el cavaller Joan de Luxan, va tenir lloc en maig de l'any següent, AHNSN, Baena, c. 165, doc. 3 (20 de maig de 1498). Segons assenyala Gil i Fernández, Cárdenas va comprar la localitat d'Asp gràcies als diners prestats pel Consell d'Elx, GIL I FERNÁNDEZ, A., *Elx a l'època de Ferran el Catòlic. Economia complexa i sociopolítica burgesa*, vol. I, Alacant, 1991., pàg. 67. Tesi Doctoral

<sup>559</sup> El preu de la venda d'Elx i Crevillent per part de la Corona a la ciutat de Barcelona va ser de 50.000 florins, FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 40. Al respecte de la venda feta per l'Infant Martí es pot consultar CABESTANY I FORT, J. F., i SOBREQUÉS I CALLICÓ, J.: "Elx i Crevillent, baronia de Barcelona (1391-1473). Notes i documents per al seu estudi", *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, II, València, 1980, pàg. 625-638, i GARRIDO VALLS, J. D., "Elx i Crevillent sota la senyoria de la ciutat de Barcelona...cit.

<sup>560</sup> GARRIDO VALLS, J. D., "El procés de lluçió de la baronia d'Elx i Crevillent", *Barcelona Quaderns d'Història*, núm. 5, 2001, pàg. 112 i 114.

procurador de la reina, de les localitats d'Elx i Crevillent, les quals les havia lluides de les senyoria de la ciutat de Barcelona<sup>561</sup>. Cal dir que en aquest procés de recuperació va participar activament la població il·licitana la qual va contribuir amb 8.000 florins, per la qual cosa el rei va permetre a la vila carregar censals per la quantitat esmentada. A més a més, a canvi d'aquesta aportació els monarques es van comprometre a observar els furs i privilegis de la localitat al temps que van concedir alguns beneficis com la llicència per a imposar la cisa general i especial sobre la vila cristiana o que no fóra obligada a fer cap donatiu a la senyoria<sup>562</sup>.

La mort de la reina Joana en 1468 va fer que el seu fill l'Infant Ferran heretara aquest senyoriu. Ferran el va posar al servei dels interessos de la monarquia i així en 1468 va assignar, juntament amb son pare, les rendes d'Elx i Crevillent a la lluçió i quitament d'un censal que la ciutat de València havia carregat per tal de concedir un servei econòmic de 110.000 sous al monarca<sup>563</sup>. Però en aquest mateix sentit, l'exemple més clar el trobem, sens dubte, en la donació que Joan II i el seu fill Ferran van fer d'aquestes poblacions a la princesa Isabel amb motiu del seu enllaç amb l'hereu aragonès com a part del seu dot. Per aquest motiu, en juliol de 1470, el rei va ordenar que fóra lliurada la tinença d'aquesta senyoria a Isabel<sup>564</sup>, la qual va tenir lloc el 21 d'agost d'aquest mateix any quan el procurador de la reina Joan de Cárdenas va acceptar la possessió d'Elx i un dia després la de Crevillent<sup>565</sup>.

---

<sup>561</sup> ARV, RC, reg. 284, f. 121r (6 d'agost de 1460).

<sup>562</sup> ARV, RC, reg. 238, f. 126v-129v (2 de maig de 1461). Altres clàusules recollides en els capítols signats entre els monarques i la localitat il·licitana estipulaven que no es poguera fer cap enquesta per part de la reina contra cap oficial per algun malefici que feren en els seus oficis, que el procurador i batlle que enviara la reina fóra natural del regne i que cap cristià no poguera per força acollir hostes a sa casa. En aquest sentit va quedar també estipulat que els singulars i la universitat d'Elx pogueren fer recursos judicials al rei segons es podia fer abans del fur de Morvedre i que es fera remissió a la dita universitat i als seus singulars de tots els crims, delictes i penes civils i criminals fins el dia que es fera la lluçió, excepte en els casos de mort deliberada. Així mateix, els reis van concedir que aquells que exerciren el càrrec de justícies, jurats i mostassafs i les seues mullers i fills no sigueren empresonats en la presó comuna, sinó en la sala o torre del Consell.

<sup>563</sup> ARV, RC, reg. 244, f. 46v-47r (26 d'agost de 1468).

<sup>564</sup> ARV, RC, reg. 244, f.99r-v (21 de juliol de 1470) i 100v-101r (22 de juliol de 1470). Així mateix Joan II va informar en aquestes dates als oficials d'Elx i Crevillent de la substitució com a procurador en aquestes localitats de Pau Rossell, qui fins aquest moment havia exercit aquest ofici, en favor del cavaller Gaspar Fabra, ARV, RC reg. 244, f. 102v (21 de juliol de 1470).

<sup>565</sup> AHNSN, Baena, c. 356 (comprovar) (27 d'agost de 1470).

Però tant sols uns dies més tard, el 24 d'agost, Isabel va fer concessió d'aquestes localitats al seu mestre-sala Gutierre de Cárdenas pels molts i grans serveis que *"me havedes fecho e fazedes de cada dia e espero que me faredes d-aqui adelante e los grandes peligros e afrenta en que por mi servicio e por el bien público d-estos regnos de Castilla e de Leon havedes sofrido, especialmente en la contractación del matrimonio que por la gracia de Dios es consumado entre mi y el muy ilustre don Ferrando"*.

Amb aquesta declaració la reina facultava a Cárdenas per a prendre possessió dels llocs *"quando quisiriedes vos"*<sup>566</sup>. Aquest moment va arribar en 1481, quan Cárdenas va decidir fer efectiva la donació a ell feta i així en març d'aquest any Ferran II va confirmar aquesta concessió<sup>567</sup>. Aquesta decisió va provocar la protesta d'ambdues localitats, les quals es van resistir a ser alienades de la Corona adduint un privilegi concedit per Alfons el Magnànim en 1448 pel qual aquest rei s'havia compromés a no separar-les del patrimoni reial una vegada que quedaren lliures de la senyoria de Barcelona<sup>568</sup>. Sota aquest argument alguns dels veïns més destacats de la vila il·licitana, entre els quals trobem els nobles Jaume i Joan Ferrández de Mesa, Miquel Valentí i Jaume Ortiz, van encapçalar un moviment de resistència antisenyorial<sup>569</sup>. Així, poc després de la confirmació de la donació feta a Cárdenas les autoritats il·licitanes es van negar a reconèixer el nou senyor, per la qual cosa Ferran II

---

<sup>566</sup> ARV, RC, reg. 308, f. 95v-98r (12 d'abril de 1488). Aquesta concessió d'Isabel s'emmarca en la política seguida per part dels Trastàmars castellans de compensació cap a la noblesa que li havia prestat el seu recolzament i que farà que en el moment d'ascens al tron castellà per part d'Isabel en 1474 l'espai sotmès al domini senyorial a la Corona de Castella s'haguera incrementat de forma notable en comparació a la situació existent un segle abans, VALDEÓN, J. "Señoríos y nobleza en la Baja Edad Media (El ejemplo de la Corona de Castilla)", *Revista d'Història Medieval. Una visió sobre les formes del poder feudal*, núm. 8, 1997, pàg. 16.

<sup>567</sup> ARV, RC, reg. 305, f. 25v-35v (12 de març de 1481).

<sup>568</sup> AHNSN, Baena, c. 186 (l.s.) La data concreta de la concessió d'aquest privilegi va ser el 31 de gener de 1448.

<sup>569</sup> ARV, RC, reg. 304, f. 212v (12 de juny de 1481). A més dels noms citats a aquest document també es recullen els d'altres veïns acusats d'inobediència i resistència com Pere Lillo, Joan Lillo, Joan Martí, Jaume Martí, Pere Martínez de Medes, major, Joan Martínez i el seu fill Pere Martínez, Antoni Caro, Lluís Perpinyà, Joan Quirant, major, Joan Quirant, menor, Pere Bataller, major, Pere Bataller, menor, Pere de Molla i Alfons Alvado. La concessió d'Elx i Crevillent a Cárdenas ha donat lloc a un ampli tractament de la qüestió per part de la historiografia local que es recull a obres com IBARRA RUIZ, P., *Historia de Elche*, Alacant 1895, reed. Elx, 1992; RAMOS FOLQUÉS, A., *Historia de Elche*, Elx, 1970 i MARCIÀ SERRANO, A., *Los reyes y la Corona. El pleito de Elche*, Alacant, 1978.

els va ordenar que ho feren al temps que els va llevar els oficis que exercien dictant que els seus llocs foren ocupats pels oficials creats per Cárdenas o el seu procurador<sup>570</sup>. Però en juny d'aquest mateix any, 1481, el rei va haver de recórrer al governador dellà Xixona davant la negativa continuada dels oficials i consellers d'Elx de lliurar la població al procurador del noble castellà, per la qual cosa va ordenar a Pero Maça que procedira contra ells per delictes de resistència i lesa majestat i que els confiscara tots els seus béns<sup>571</sup>.

Però els il·licitans es van mantenir fermes en la seua postura, ja que en octubre Ferran II va tornar a escriure a les autoritats locals i els va acusar de no notificar les causes per les quals no acceptaven la donació a Cárdenas, per la qual cosa els va ordenar sota pena de perdre la vida, que reberen a aquest com a senyor i que li feren homenatge de fidelitat<sup>572</sup>. Tot i això, sembla que els il·licitans en aquestes dates ja havien defensat la seua posició amb l'argument de no voler ser separats de la Corona, però el rei no el va acceptar i va escriure als oficials que no tenia pensament de revocar la concessió feta en favor de Cárdenas<sup>573</sup>. Finalment, i malgrat la manifesta oposició dels il·licitans, Gutierre de Cardenas, a través dels seus procuradors, va acabar prenent possessió de la vila i del lloc de Crevillent en novembre de 1481<sup>574</sup>, si bé les aspiracions locals de no ser alienats de la Corona es van mantenir durant anys posteriors, tal com ho demostra el fet que en 1488 el rei Ferran va haver de confirmar una vegada més la donació feta a aquest noble castellà<sup>575</sup>.

Aquest va ser l'origen de l'aparició dels Cárdenas com a senyors de vassalls en el regne de València, però com hem vist no va ser l'únic senyoriu sobre el qual va exercir la seua jurisdicció. De fet, més enllà dels casos exposats, cap a finals de 1502 o començaments de 1503 va intentar fer-se amb la propietat d'Elda, Petrer i Salines

---

<sup>570</sup> ARV, RC, reg. 304, f. 201r-v bis (17 d'abril de 1481).

<sup>571</sup> ACA, RC, reg. 3.637, f. 111r (12 de juny de 1481) ARV, RC, reg. 304, f. 212v i f. 213r-v (12 de juny de 1481).

<sup>572</sup> ACA, RC, reg. 3.606, f. 39v-40r (16 d'octubre de 1481).

<sup>573</sup> ACA, RC, reg. 3.606, f. 40v-41r (22 d'octubre de 1481) i f. 130r-v (23 d'octubre de 1481).

<sup>574</sup> FOLQUÉS RAMOS, A., *Historia de Elche*, vol. I, Elx, 1970, pàg. 160.

<sup>575</sup> ARV, RC, reg. 308, f. 93r-103r (12 d'abril de 1488).



mitjançant la compra d'aquests llocs al comte de Cocentaina, si bé en aquest cas don Rodrigo Roiz de Corella, germà del comte, va aconseguir aturar la transacció gràcies a l'al·legació feta davant la lloctinent general del regne de València, dels seus drets sobre els llocs referits<sup>576</sup>. Aquesta temptativa fallida haguera suposat l'adquisició d'un ampli territori senyorial, que haguera comprés totes les terres de les comarques del Vinalopó a excepció de les propietats dels Maça de Liçana. Tot i això, les possessions que aquest noble castellà va aconseguir en aquestes contrades el van convertir en el senyor més importat de la governació, ja que va reunir sota la seua jurisdicció un total de 1.127 cases front les 329 amb que comptava el senyoriu dels Maça i les 325 incloses al senyoriu de Coloma<sup>577</sup>.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>576</sup> ARV, RC, reg. 158, f. 167v-168v (19 de gener de 1503).

<sup>577</sup> ARV, RC, reg. 514bis, f. 314r-325 (7 de gener de 1512).

#### **4.1.2-Els senyorijs dins els termes de reialenc a finals de l'edat mitjana.**

Pel que respecta als senyorijs inserits dins els límits territorials de les localitats reials cal assenyalar que trobem diversos regiments jurisdiccionals que abracen des de l'exercici del mer i mixt imperi i l'alta i baixa jurisdicció criminal i civil, fins petits espais on probablement els titulars pogueren exercir únicament la jurisdicció civil<sup>578</sup>. Entre aquestes dues realitats cal destacar que l'anomenada jurisdicció alfonsina va jugar un paper fonamental pel que fa al sorgiment de nous enclavaments senyorials. Com ja hem assenyalat l'assoliment d'aquest tipus de jurisdicció no va requerir l'expedició o concessió prèvia per part de la monarquia d'un títol que reconeguera de forma expressa aquesta condició. L'origen d'aquest tipus de jurisdicció es troba en el privilegi lliurat per Alfonso IV en 1329, pel qual podia obtenir la jurisdicció criminal baixa i la civil plena qui acreditarà la possessió del domini directe d'un lloc on residiren com a mínim quinze cases de cristians vells i si eren mudèjars tres en zona de reialenc i set en les de senyoriu. Així el senyor veia per tant limitada la seua acció pel que feia a l'imposició de penes de mort, mutilació, tortura o desterrament, aspectes reservats a l'exercici del mer imperi, d'igual manera que no li era permès exigir determinats serveis o concedir autoritzacions per a carregar censals o imposar cises<sup>579</sup>.

Tradicionalment, els motius que s'han argumentat per tal d'explicar la concessió d'aquest privilegi per part de la monarquia han sigut de tipus poblacional. Però realment la causa que es troba darrere de l'origen d'aquesta nova jurisdicció va ser política, ja que amb ella es volia solucionar el problema plantejat pels senyors que defensaven la vigència del fur d'Aragó<sup>580</sup>. Tot i això no podem rebutjar altres

---

<sup>578</sup> Bernabé Gil assenyala que per al segle XV dins el terme oriolà junt a diversos llocs habitats al reialenc com Catral, Callosa, Almoradí i Guardamar, i altres espais senyorials on s'exercia per part dels seu senyors la màxima jurisdicció o l'alfonsina, van existir un xifra indeterminada de senyorijs molt humils i alqueries, els titulars dels quals en alguns casos podien exercir la jurisdicció civil, BERNABÉ GIL, D., "Una coexistència conflictiva...cit.", pàg. 20.

<sup>579</sup> ALBEROLA ROMÁ, A., "Los señoríos alfonsinos en el sur del País Valenciano...cit.", pàg. 225, ROMEU ALFARO, S. "Los fueros de Valencia y los fueros de Aragon: la jurisdiccion alfonsina", *Anuario de historia del derecho español*, XLII, 1972, pàg. 75-115.

<sup>580</sup> PLA ALBEROLA, P. J., "La jurisdicción alfonsina como aliciente para la recolonización...cit.", pàg. 82.

conseqüències que van generar aquest règim jurisdiccional, ja que com assenyala A. Furió va facilitar l'accés a la condició senyorial dels grans propietaris agraris, al temps que va permetre un major control sobre la població rural i va estimular la colonització i l'establiment en terres incultes<sup>581</sup>.

Tanmateix, Pla Alberola assenyala que a partir de la concessió d'aquesta jurisdicció el nombre de senyories que van gaudir d'aquesta condició van disminuir notablement, ja que molts d'aquests llocs van acabar per assolir la jurisdicció suprema, mentre que d'altres van perdre aquest règim després de ser adquirits per qui exercia la plena jurisdicció, bé un baró o un municipi. Així mateix apunta la possibilitat que no es creara cap senyoria amb jurisdicció alfonsina al llarg de les darreres dècades del segle XIV i les primeres del XV, encara que durant la segona part d'aquest segle es va conèixer un reviscolament d'aquest tipus de senyories en consonància amb una incipient recuperació demogràfica i econòmica. Un procés aquest que va tenir una especial repercussió en les terres meridionals del regne cap a finals del segle XV i que seran el preludi de l'activitat que en aquest mateix sentit es va produir durant l'època moderna<sup>582</sup>.

Respecte els senyories inserits dins del terme de la localitat d'Alacant, hem d'assenyalar que per al segle XV només trobem dos casos. Es tracten d'Agost i Busot, els quals segons Alberola Romà cap a finals del segle XV ja gaudien de la jurisdicció alfonsina<sup>583</sup>.

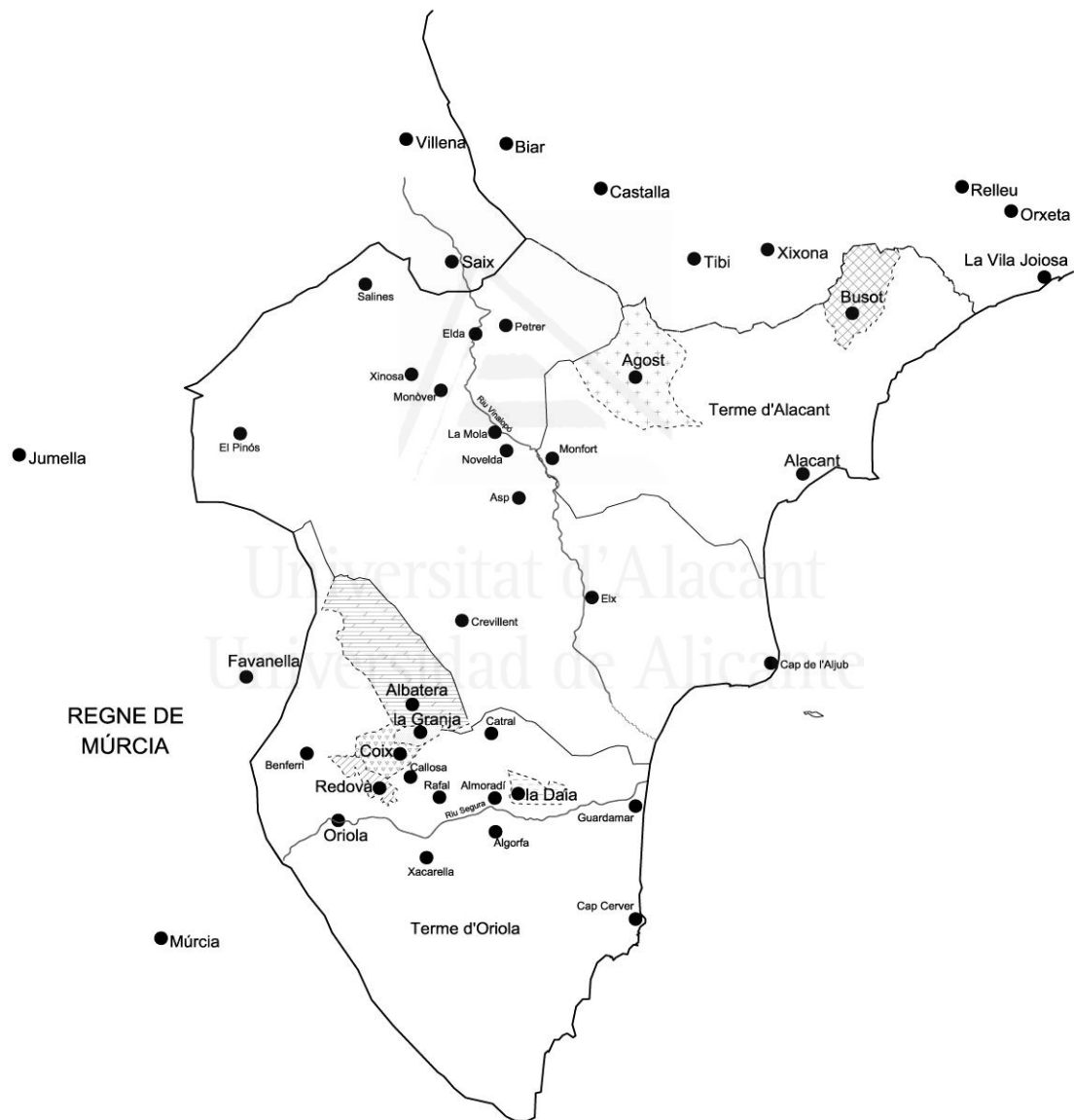
---

<sup>581</sup> FURIÓ, A., "Senyors i senyories al País Valencià...cit., pàg. 125.

<sup>582</sup> PLA ALBEROLA, P. J., "La jurisdicción alfonsina como aliciente para la recolonización...cit., pàg. 87 i 88. Aquest autor cita alguns exemples de senyories alfonsines que van perdre aquesta condició per rebre la jurisdicció plena com Alcúdia, Pardines, Benilloba i d'altres com Ibi, Penella o Muro, que ho van fer per passar a formar part de les propietats territorials de titulars que gaudien una jurisdicció major.

<sup>583</sup> ALBEROLA ROMÁ, A., "Los señoríos alfonsinos en el sur del País Valenciano... cit., pàg. 223 i 226.

*Els senyorijs dins els termes de reialenc d'Alacant i Oriola a finals de l'edat mitjana*



Pel que fa al senyoriu d'Agost hem assenyalat anteriorment que en 1321 va ser adquirit pel mallorquí Jaume Borgunyo. Tot apunta que des d'aquest moment el lloc esmentat va restar en mans d'aquest llinatge, ja que en 1474 el senyor d'Agost no era altre que Francesc Borgunyo<sup>584</sup>. Però pocs anys després, en 1482, ja veiem com a nou titular del lloc i castell d'Agost al també alacantí Joan Puig de Vallebrera. Desconeixem l'element que va desencadenar aquest canvi en la titularitat del senyoriu, encara que podem apuntar com a possibilitat d'aquest traspàs una simple transacció, si bé, tampoc podem descartar una qüestió de caràcter hereditari, ja que sabem que el nou senyor va estar casat amb una membre del llinatge Borgunyo.

Quant a Busot, Ferrer i Mallol assenyala que en els primers moments després de la conquesta de Jaume II es tractava d'una petita alqueria on eren propietaris els hereus de Ramon Sacoma, qui va ser detenedor com ja hem dit de Redovà, i també Jaume de Garriga<sup>585</sup>. Les notícies sobre aquest enclavament són escasses per als anys posteriors, tot i això sabem que cap a mitjans del segle XV aquest lloc va estar en mans del llinatge dels Galbe, membres de l'estament ciutadà de la capital oriolana. En 1461 el propietari d'aquest lloc era el notari Pere de Galbe, que va fer gestions per tal que li fóra reconeguda la jurisdicció alfonsina<sup>586</sup>. No coneixem si finalment va assolir aquesta condició, però sí que anys més tard, en 1465, va traspasar la propietat d'aquest lloc al seu germà Antoni de Galbe, qui poc després, i mogut per una possible execució contra els seus béns per causa dels deutes que havia contret, va vendre Busot al noble Alfons Martínez de Vera<sup>587</sup>, qui ja apareix intitulat com a senyor de l'esmentat lloc en 1468<sup>588</sup>.

Com dèiem no podem precisar si la sol·licitud feta per Galbe del reconeixement de la jurisdicció alfonsina per al seu lloc de Busot va ser favorable, d'igual manera que desconeixem la data en què Agost, sota la senyoria dels Borgunyo, va assolir la

---

<sup>584</sup> ARV, RC, reg. 294, f. 118v-119r (1 d'agost de 1474).

<sup>585</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...* cit., pàg. 15.

<sup>586</sup> ARV, RC, reg. 97, f. 142r-v (30 de desembre de 1461). En aquest document Joan II va encarregar al batlle general dellà Xixona que comprovava si el lloc de Busot tenia el nombre de veïns suficients per tal que el seu titular poguera gaudir d'aquesta jurisdicció.

<sup>587</sup> AMO, AC, reg. A 26, f. 287r-288v (4 de març de 1486)

<sup>588</sup> ARV, MR, reg. 4.563 (1468), f. 10r.

condició esmentada. Tanmateix sí que podem assenyalar que els nous titulars d'ambdós llocs van dur a terme una política decidida per tal d'impulsar l'atracció de nous pobladors que podria confirmar l'assoliment de la condició alfonsina o que almenys van tractar de reforçar el poblament dels seus senyorius. En el cas d'Agost sabem que a finals de 1469, o començaments de 1470, gent del marquesat de Villena i de la vila castellana d'Hellin van protagonitzar un atac contra aquesta població. En aquest episodi bèl·lic els castellans, segons recull la documentació, van matar quatre moros i se'n van portar com a captius un total de vint-i-sis individus. Aquestes dades ens fan pensar que en aquesta data el lloc ja gaudia de la condició alfonsina i que, per tant, la carta de poblament signada en 1482 entre el nou senyor, Joan Puig de Vallebrera, i dotze veïns de la localitat, cinc cristians i set musulmans, per tal d'assentar nous colons al seu senyoriu, tenia com a finalitat reforçar el poblament d'aquest indret, el qual tal vegada es va veure minvat per l'atac castellà abans esmentat<sup>589</sup>.

Per altra banda, en el cas de Busot, més enllà de si des dels començaments de la seua senyoria Alfonso Martínez de Vera va gaudir de la jurisdicció alfonsina o no, el cert és que aquest noble també va tractar de dur a terme accions encaminades a consolidar el poblament d'aquest lloc i així en 1484 va rebre un salconduït per tal de poder dur cinc o sis famílies de mudèjars de fora de la governació perquè residiren al seu lloc de Busot, amb el compromís per la seua part que no passaren a Granada<sup>590</sup>.

El resultat d'aquestes polítiques dutes a terme pels titulars d'aquests indrets té el seu reflex en el cens ordenat per les corts de Monsó en 1510, ja que aquest padró recull per al cas d'Agost un total de vint-i-quatre cases mentre que per a Busot la xifra és de trenta-una cases, existint en aquest darrer cas un major predomini de pobladors

---

<sup>589</sup> La causa d'aquest atac va ser una represàlia per un robatori fet per corsaris al port d'Alacant d'una caravel·la carregada d'olis que pertanyien als veïns d'Hellín, els quals van fer responsable del furt al lloctinent del batlle general d'Alacant. En aquest episodi sembla que van participar més de setanta hòmens a cavall junt a una xifra indeterminada de peons, els quals van atacar aquest lloc i van intentar assaltar el castell, el qual va ser defensat per Francesc Borgunyo i el noble Joan de Cardona qui l'acompanyava en aquest moment. Els danys en el senyoriu van ser valorats en 5.000 florins, ARV, RC reg. 104, f. 119r-120v (4 de gener de 1470). La carta de poblament del lloc d'Agost ha sigut editada a GUINOT, E., *Les cartes de poblament medievals valencianes*, València, 1991, pàg. 683-685, doc. 313, (21 de juny de 1482).

<sup>590</sup> ARV, B, reg. 1.157, f. 727v-738 (1 d'octubre de 1484) en HINOJOSA MONTALVO, J., *Documentación medieval alicantina...cit.*, pàg. 152.

cristians front a la major igualtat que s'aprecia entre pobladors mudèjars i cristians en el senyoriu dels Vallebrera<sup>591</sup>.

Pel que respecta als senyorius inserits dins el terme de la ciutat d'Oriola hem d'assenyalar que aquest cas presenta certes divergències respecte a Alacant en relació tant amb el nombre d'enclavaments senyorials existents, com amb el grau jurisdiccional, ja que trobem una major diversitat. Línies més amunt hem apuntat com dins els límits de la capital oriolana Bernabé Gil va assenyalar la possibilitat que alguns titulars de terres pogueren gaudir de certa jurisdicció sobre les seues propietats. De fet, aquest autor afirma que en la constitució de nous senyorius alfonsins durant l'època moderna existeix una possessió prèvia per part del titular de la propietat, o del domini útil, que va constituir la base del senyoriu posterior. D'aquesta manera hi ha enclavaments alfonsins on l'element territorial ja existeix, en una etapa anterior a la colonització, amb un cert nivell jurisdiccional o per incloure el dret d'usdefruit de les servituds annexes a la mera propietat com és el cas de les pastures i emprius<sup>592</sup>. Tot i això, resulta difícil definir quina situació concreta van tenir els titulars d'algunes d'aquests possessions, ja que alguns individus s'intitulaven com senyors, però en realitat no eren altra cosa que propietaris de grans heretats, sobre les quals tenien alguns drets, com la venda d'herbatges, i en els quals podrien gaudir, com a molt, de la jurisdicció civil sobre uns dominis sense una població estable<sup>593</sup>. Aquest probablement seria el cas de Xacarella que apareix com un dels lots de terres confiscats per Jaume II després de la conquesta del regne Múrcia<sup>594</sup> i que al començament del segle XV era un dels llocs del terme oriolà en què els seus titulars gaudien de la jurisdicció civil junt a la Daia, Coix i Albaterra<sup>595</sup>. Cal assenyalar que durant aquest període, la primera meitat

---

<sup>591</sup> ARV, RC, reg. 514 ter. , f. 316v-318r (1 d'octubre de 1510). El llistat d'aquest padró recull per a Agost un total de nou cases de cristians i quinze de mudèjars, mentre que a Busot les cases cristianes eren vint-i-set front només quatre de mudèjars.

<sup>592</sup> BERNABÉ GIL, D., "Sobre el origen territorial en los señoríos valencianos...cit., pàg. 124 i 129.

<sup>593</sup> BERNABÉ GIL, D., "Una coexistencia conflictiva: municipios realengos y señoríos...cit., pàg. 21. Respecte de la jurisdicció civil es pot consultar el treball PLA ALBEROLA, P., "Los señoríos de jurisdicción civil en el derecho foral valenciano", *Studia Històrica. Historia Moderna*, núm. VI, 1988, pàg. 351-360.

<sup>594</sup> De fet abans de la confiscació per part del monarca catalanoaragonés aquest lloc pertanyia en 1296 a Pero Diaz i Munyo Diaz, FERRER I MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...cit.*, pàg. 9.

<sup>595</sup> BARRIO BARRIO, J. A. *Gobierno municipal en Orihuela...cit.*, pàg. 99.

del XV, va ser una possessió de Jaume Ivanyes de Riudoms que va passar a mans dels Togores per qüestions hereditàries. A finals de la centúria, trobant-se aquest indret ja en possessió d'aquesta última família, Jaume Togores va defensar el dret de poder vendre les pastures, al temps que va al·legar estar en possessió de la jurisdicció civil i criminal sobre Xacarella “*e tant de temps que memòria de homens no és en contrari*”, si bé Togores no va aconseguir fer valdre aquesta segona pretensió davant el Consell oriolà<sup>596</sup>.

Cal assenyalar que, probablement, alguns altres indrets es trobaven en la mateixa situació descrita per a Xacarella, és a dir, el seu propietari podria gaudir únicament de la jurisdicció civil. Tanmateix, la manca de notícies al respecte ens faria entrar en el terreny de la suposició per la qual cosa hem considerat convenient incloure el tractament d'aquests espais en un altre apartat dedicat a les explotacions agropecuàries. Tot i això hem d'assenyalar que alguns d'ells van aconseguir ascendir a nivell jurisdiccional alfonsí durant l'època moderna com per exemple Rafal, Benferri o Xacarella<sup>597</sup>, però d'altres, en canvi, ho van fer durant les darrers dècades medievals. Aquest és el cas de Redovà que va assolir aquesta condició en 1491 un any després que l'heretat fóra adquirida a Joan Miró per Jaume de Santàngel, recentment nomenat batlle general dellà Xixona, qui ben prompte va posar de manifest el seu interès per poblar-la. D'aquesta manera el nou titular del lloc va impulsar l'edificació de cases i va sol·licitar de les autoritats municipals alguns avantatges fiscals per tal d'atraure pobladors. Aquesta sol·licitud va ser resposta favorablement als interessos de Santàngel, ja que els oficials oriolans van concedir l'exempció del pagament de la cisa i la contribució del mur durant un termini de vint anys als habitants d'aquest lloc<sup>598</sup>. El

---

<sup>596</sup> ROCA DE TOGORES, V., *Descripción del árbol de Togores...*cit., pàg. 34r, BERNABÉ GIL, D., “Sobre el origen territorial en los señoríos valencianos...”cit., pàg. 133 i PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., “Movilidad y permanencia...”cit., pàg. 83 i pàg. 91, doc. 1. En aquest document Jaume Togores precisa els límits de Xacarella “*que afronta de una parta ab lo riu de Segura e de part de ponent ab secans d'en Johan Monsi e (de part de) ab terra de Boyvia e de mossèn Pere de Fontes, ab canyada e a la part de migjorn ab canyades de Diego Ferrandes e ab lo portigol Roig e de (part) de llevant ab terres de Johan de Soler, alcayt.*”, AMO, AC, reg. A 34, f. 58r-v (2 de setembre de 1491).

<sup>597</sup> Aquest seria el cas de llocs com Rafal entre 1636 i 1639, Benferri en 1619 o Xacarella en 1690, BERNABÉ GIL, D., “Sobre el origen territorial en los señoríos valencianos...”cit., pàg. 125-126.

<sup>598</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 45v (12 de maig de 1491) i f. 48v (21 de maig de 1491), BERNABÉ GIL, D., “Los Santàngel, señores alfonsinos...”cit., pàg. 58.



resultat d'aquest esforç per assentar nous pobladors el podem observar en les xifres recollides en el padró de 1510 on es comptabilitzen un total de seixanta-una cases per al lloc de Redovà, vint de les quals pertanyien a pobladors cristians i la resta a mudèjars<sup>599</sup>.

Cal assenyalar que en els anys posteriors Jaume de Santàngel va incrementar les seues possessions territorials en aquestes contrades al voltant del nucli de Redovà. Així en 1498 el Consell li va lliurar la partida del Fondó, sembla que, segons apunta Bellot, com a mostra d'agraïment per les seues gestions en el plet que mantenia Oriola per la consecució del bisbat propi<sup>600</sup>, i anys més tard en 1522 el seu successor va aconseguir fer-se amb la propietat de l'heretat de Rubes, limítrofa al senyoriu. Com assenyala Bernabé Gil aquestes noves parcel·les van ser annexionades al seu patrimoni en qualitat de propietat senyorial<sup>601</sup>.

Un altre lloc que va assolir la condició d'alfonsí durant la segona meitat del XV, va ser Coix. Aquest indret va ser propietat dels Togores durant els inicis d'aquesta centúria<sup>602</sup>. Tot i això, segons Gisbert, en 1448 un tal Andrés Garcia va vendre aquest indret per 50.000 ducats a Joan Roiz. Aquestes últimes informacions han sigut posades en qüestió tant pel que fa al preu com respecte al venedor i la data de la transacció<sup>603</sup>. Tanmateix, el que sí que podem afirmar és que en 1466 Coix ja era propietat del cavaller Joan Roiz, ja que en aquesta data va aconseguir una llicència del rei per a

---

<sup>599</sup> ARV, RC, reg. 514 ter, f. 246v-247r (12 d'octubre de 1510).

<sup>600</sup> Al respecte del plet pel bisbat es poden consultar els treballs de Carrasco Rodríguez: CARRASCO RODRÍGUEZ, A., "Los orígenes del pleito del obispado de Orihuela (Siglos XIII-XIV)", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 633-642 i *Ídem, La ciudad de Orihuela y el pleito del obispado en la edad moderna*, Alacant, 2001, Tesi doctoral.

<sup>601</sup> BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. I, pàg. 501 i 521, BERNABÉ GIL, D., "Los Santàngel, señores alfonsinos...cit.", pàg. 59-60.

<sup>602</sup> ROCA DE TOGORES, V., *Descripción del árbol de Togores...*cit., pàg. 31r-v. En 1435 encara era possessió del Togores, BELLOT, P., *Anales...*cit., vol. II, pàg. 179.

<sup>603</sup> GISBERT, E., *Historia de Orihuela*, vol. III, Oriola, 1903, pàg. 387. Els compiladors del Diccionari geogràfic de Pascual Madoz assenyalen que la xifra de venda seria de 50.000 sous i que les dades apuntades per Gisbert respecte a la data i el venedor serien errònies, MADDOZ, P., *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de Alicante, Castellón y Valencia*, vol. I, València, 1982, pàg. 291, informacions recollides a BERNABÉ GIL, D., "Los Santàngel, señores alfonsinos...cit.", pàg. 58, nota 11. En aquest sentit el mateix cronista Bellot apunta que els propietaris d'aquest indret després dels Togores van ser el Roiz: "*fue de los Togores y de doscientos años a esta parte lo poseen los caballeros del apellido Ruiz.*", BELLOT, P., *Anales...*cit., vol. II, pàg. 179.

poder d'edificar una torre en l'heretat que havia comprat nomenada " *lo castellet de Coix* " <sup>604</sup>. D'igual manera que en el cas anterior, Joan Roiz va tractar d'atraure nous veïns, com ho manifesta el conflicte que va tenir amb els oficials d'Elx, el qual analitzarem més avant, un fet aquest que posa de manifest l'aposta d'aquest noble per assentar pobladors amb l'objectiu d'aconseguir la jurisdicció alfonsina, fet que va tenir lloc en 1483 <sup>605</sup>. Com en Redovà les xifres recollides en el padró de 1510 ens parlen d'una consolidació de l'element poblacional establert durant aquestes dècades, sobretot de veïns musulmans, ja que de les quaranta-nou cases enregistrades tant sols cinc pertanyien a cristians <sup>606</sup>.

El darrer cas de senyoriu alfonsí sorgit a finals de l'edat mitjana dins el terme oriolà va ser el de la Granja. Desconeixem la data concreta en la qual els Rocamora van aconseguir assolir la jurisdicció esmentada sobre aquest enclavament, encara que Bernabé Gil apunta que probablement va tenir lloc abans de 1491 <sup>607</sup>. De fet durant els conflictes derivats de l'esclat de les bandositats que tingueren lloc a Oriola cap a finals de la dècada dels seixanta i començaments dels setanta, sembla que aquest lloc ja estava habitat. En aquest sentit J. B. Vilar assenyala que la Granja ja es trobava en mans dels Rocamora des de temps de la conquesta i que cap a 1450 es tractava d'un assentament de població mudèjar <sup>608</sup>.

Tornat a l'època de les bandositats, hem localitzat cap a mitjans de 1470 una queixa instada pel comte de Cocentaina per la qual denunciava les vexacions que patien els seus vassalls del lloc de la Granja <sup>609</sup>. Aquest document ens parla que aquest enclavament formava part de les possessions dels Corella, però en realitat sabem que la Granja en aquestes dates era propietat de mossèn Jaume Rocamora <sup>610</sup>. El que

---

<sup>604</sup> ARV, RC, reg. 290, 144r-v (4 d'agost de 1466).

<sup>605</sup> BERNABÉ GIL, D., "Los Santàngel, señores alfonsinos...cit., pàg. 58-59.

<sup>606</sup> ARV, RC, reg. 514 ter, f. 250r-251r (12 d'octubre de 1510).

<sup>607</sup> BERNABÉ GIL, D., "Una coexistència conflictiva: municipios realengos y señoríos...cit., pàg. 22.

<sup>608</sup> VILAR, J. B. *Historia de la ciudad de Orihuela. Los siglos XIV y XV...cit.* pàg. 150.

<sup>609</sup> ARV, RC, reg. 108, f. 50v (28 de juliol de 1470).

<sup>610</sup> Poc després de la mort de Ramon Rocafull a mans dels Rocamora a finals de 1468, dos escuders del noble assassinat van anar a la torre de la Granja per venjar en la persona de mossèn Jaume Rocamora la mort del seu senyor, BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 112-113. De fet en 1454 ja era propietari

aparega el comte de Cocentaina com a titular d'aquest indret va ser un fet puntual que va respondre al seu recolzament a la causa dels Rocamora. Així, el mateix cronista Bellot ens informa que la venda de la Granja entre els Rocamora i el comte va ser fictícia, ja que els primers sospitaven que els seus béns podien ser posats en " *mala voz por los bandos* " <sup>611</sup>. Per altra banda, com en els casos anteriors cap a finals del segle XV i començaments del XVI el poblament d'aquest indret es va consolidar gràcies, principalment, a l'assentament de mudèjars, de fet cap a 1510 la població d'origen musulmà era la predominant en aquest lloc ja que ocupaven trenta-tres de les quaranta-dos cases enregistrades en aquesta data <sup>612</sup>.

Més enllà d'aquests senyoriis que acabem de recollir hem d'assenyalar que dins el terme oriolà també van existir nobles que van gaudir de la màxima jurisdicció en les seues possessions. El cas més significatiu és el del senyoriu d'Albatera, el qual va estar en mans del llinatge Rocafull des de mitjans del segle XIV com hem vist anteriorment. Tanmateix la concessió de la màxima jurisdicció criminal no va tenir lloc fins el 1463, data en la qual Joan II va lliurar aquest privilegi a Ramon de Rocafull com a recompensa pels seus serveis militars en la guerra a Catalunya <sup>613</sup>. Aquest senyoriu va ser a finals de l'edat mitjana el més important dels inclosos dins els límits oriolans en termes poblacionals, ja que cap a començaments del segle XVI comptava amb noranta-set cases <sup>614</sup>.

Un altre senyoriu comprès dins els límits territorials de la ciutat oriolana va ser el de la Daia. En ocasions aquest indret ha sigut considerat durant el segle XV com una baronia on el seu titular exercia la jurisdicció civil i criminal, alta i baixa. De fet en 1330 el per llavors senyor de la Daia, Gonçalvo Garcia, va rebre el mer i mixt imperi <sup>615</sup>. Però en contraposició tenim notícies de com a començaments del segle XV els capítols de

---

d'aquest indret, ja que va rebre la confirmació reial de la llicència concedida pel batlle general dellà Xixona que el facultava per a edificar una torre en el lloc de la Granja, en la partida dels huit dies, ARV, RC, reg. 275, f. 165r-v (24 de setembre de 1454).

<sup>611</sup> BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 181.

<sup>612</sup> ARV, RC, reg. 514 ter, f. 251r-v (12 d'octubre de 1510).

<sup>613</sup> ARV, RC, reg. 282, f. 79v (19 de gener de 1463).

<sup>614</sup> ARV, RC, reg. 514 bis, f. 314v (7 de gener de 1512).

<sup>615</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...cit.*, pàg. 9.

l'arrendament de l'horta d'Oriola parlen d'aquest lloc com d'un indret amb jurisdicció civil<sup>616</sup>. Anys més tard, en 1445, en el document de venda del senyoriu només es fa referència expressa al mixt imperi<sup>617</sup>, mentre que en 1452 el nou propietari va ser confirmat per Alfons el Magnànim en la possessió de la jurisdicció civil per sobrepassar aquest lloc els quinze focs necessaris per a ser reconeguda aquesta condició segons el que disposaven els furs<sup>618</sup>. Tot i això, tenim informacions que ens mostren com en 1412 el seu titular va mantenir un plet amb les autoritats d'Oriola pel reconeixement del mer i mixt imperi sobre el senyoriu, tal vegada basant-se en la concessió feta al segle anterior a Gonçalvo Garcia<sup>619</sup>. Però sembla que aquesta condició no li va ser reconeguda, ja que als llibres on es recullen les actes pels quals es va justificar la possessió, per part d'alguns senyors, del mer i mixt imperi sobre els seus senyorius inserits dins les localitats de reialenc del regne, elaborats en l'última dècada del segle XV, no es troba cap documentació referida a la Daia<sup>620</sup>. De fet, la qüestió pel reconeixement de la jurisdicció baronal va continuar durant l'època moderna<sup>621</sup>.

A banda de la qüestió jurisdiccional hem d'assenyalar que des de l'adquisició del lloc per Jaume Masquefa en 1353 aquest senyoriu va quedar en mans d'aquest llinatge durant la resta del període medieval, tot i la venda que es va fer d'aquest en 1445. En aquesta data el donzell Jaume Masquefa, fill de mossèn Jaume Masquefa, va vendre el lloc de la Daia al seu nebot Jaume Masquefa, fill del seu germà mossèn Joan

---

<sup>616</sup> BARRIO BARRIO, J. A. *Gobierno municipal en Orihuela...cit.*, pàg. 99.

<sup>617</sup> AHO, PN de Nicolás Rodrigo, reg. 16, any 1445 (19 de maig de 1445)

<sup>618</sup> ARV, RC, reg. 55, f. 51r-52r (4 de juliol de 1452), BARRIO BARRIO, J. A., "El señorío de La Daya...cit.", pàg. 264. En concret el monarca el confirma en la possessió d'aquesta jurisdicció perquè la Daia havia assolit trenta-cinc cases habitades. Tot i que al document es menciona la jurisdicció civil, considerem que en realitat el que es confirma és la jurisdicció alfonsina, ja que es fa referència expressa a la xifra de quinze focs per tal d'assolir per furs dita condició.

<sup>619</sup> BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 162, AMO, AC, reg. A 33, f. 14v (5 de juliol de 1484).

<sup>620</sup> ARV, RC, reg. 495 i 496. Sí en canvi trobem la justificació feta per Enric de Rocafull de la possessió de la màxima jurisdicció sobre el seu lloc d'Albatera, ARV, RC, reg. 496, f. 358r-361v (14 de setembre de 1493).

<sup>621</sup> BERNABÉ GIL, D., "Una coexistencia conflictiva: municipios realengos y señoríos...cit.", pàg. 30-31.

Masquefa, per preu de 81.950 sous, restant així en aquesta branca de la família durant la resta del període medieval<sup>622</sup>.

A nivells poblacionals veiem com la Daia, segons assenyala J. B. Vilar, comptava en 1411 amb dotze famílies cristianes junt a ancians i viudes amb casa pròpia i una aljama mudèjar<sup>623</sup>. Ja en 1452 aquest lloc va reunir un total de trenta-cinc cases habitades<sup>624</sup>, si bé tenim notícia que tres anys més tard aquesta població va patir un saqueig per part de don Pedro Vélez de Guevara, qui se'n va emportar tots els moros que en ell habitaven<sup>625</sup>. Tal vegada aquesta va ser la causa per la qual els pobladors mudèjars van desaparèixer d'aquest lloc, ja que segons les xifres proporcionades pel padró de 1510, la Daia en aquesta data només comptava amb vint-i-tres cases de cristians<sup>626</sup>.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>622</sup> AHO, PN de Nicolás Rodrigo, reg. 16, any 1445 (19 de maig de 1445) i (15 de juny de 1445).

<sup>623</sup> VILAR, J. B. *Historia de la ciudad de Orihuela. Los siglos XIV y XV...cit.*, pàg. 148.

<sup>624</sup> ARV, RC, reg. 55, f. 51r-52r (4 de juliol de 1452).

<sup>625</sup> BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 165.

<sup>626</sup> ARV, RC, reg. 514 ter, f. 254v (12 d'octubre de 1510).

#### **4.1.3-Els ingressos senyorials.**

Abans d'endinsar-nos en aquest apartat hem d'assenyalar que d'igual manera que succeeix amb molts altres casos, les dades referents a la comptabilitat dels senyorius d'aquestes contrades són molts escasses. En aquest sentit hem de fer una doble advertència respecte els condicionants que han afectat al nostre treball pel que fa a l'anàlisi de les finances senyorials. En primer lloc, hem de dir que existeix un gran buit documental en relació als ingressos que proporcionaven gran part dels senyorius als seus titulars durant el període que abraça el present treball, en especial d'aquells que gaudien de l'anomenada jurisdicció alfonsina. La inexistència de llibres de comptes per a bona part dels enclavaments fa que no puguem oferir una imatge dels beneficis que aquestes possessions representaven per a les finances dels seus titulars. Així, poc o gens, sabem en referència als senyorius inserits als termes de reialenc o respecte les possessions dels Maça. Tot i això sí comptem amb alguns registres de comptabilitat per a Novelda, però per a aquest cas, igual que en els d'Elda i Asp, les dades es remunten al segle XIV. Cal apuntar que per al cas d'Asp tornem a trobar algunes dades referides als ingressos que percebia el senyor d'aquest lloc cap a començaments del segle XVI, d'igual manera que per a Elx i Crevillent. Respecte a aquestes dues últimes localitats, hem de dir que són els casos per als quals trobem una major informació al llarg del segle XV, gràcies a la conservació d'alguns llibres de comptes de l'època corresponent a la senyoria de Barcelona i a la posterior propietat de la reina Joana. Aspectes aquests que resulten bàsics per tal d'obtenir una imatge precisa de les hisendes dels seus titulars.

D'altra banda, a aquesta parcialitat i manca de fonts per tal de poder fer una incursió en el món de les finances senyorials, hem d'afegir un segon condicionant que ha afectat l'elaboració d'aquest bloc. Ens referim al fet que totes aquestes dades han sigut més que treballades en diferents estudis, el que ens deixava poc marge d'actuació per a les nostres aportacions més enllà de caure en la repetició de dades i afirmacions ja fetes o en la simple exposició d'informacions soltes. Així doncs, la documentació relativa aquest aspecte ha sigut tractada tant des del punt de vista dels

contribuents com dels receptors dels ingressos per autors com Ferrer i Mallol, Hinojosa Montalvo o López Rodríguez.

Dit això, pel que respecta a la renda feudal dels senyoriis valencians hem de dir que aquesta es va veure fortament condicionada per la pròpia idiosincràsia del procés de senyorialització el qual va donar com a resultat, com ja hem esmentat línies més amunt, un panorama general caracteritzat per la modesta extensió d'uns dominis que moltes vegades es trobaven dispersos per diversos indrets, fet aquest que no permetia una gestió econòmica racional dels senyoriis<sup>627</sup>. Així doncs, va ser l'extensió del domini senyorial, segons Furió, l'element que explicaria les diferències d'ingressos entre els senyoriis, més enllà de la composició de la renda o la pressió fiscal que s'exercira per part dels senyors sobre els seus vassalls. En aquest sentit aquest mateix autor assenjala que l'escàs volum de les rendes va ser un dels trets estructurals de la senyoria valenciana, el qual no responia únicament al factor territorial dels dominis, sinó que en aquest fenomen també van repercutir altres elements conjunturals comuns a altres indrets europeus com la recessió demogràfica, amb la conseqüent reducció dels conreus, i els enfrontaments armats sobretot a les zones frontereres<sup>628</sup>. Un aspecte aquest últim que en les terres que comprèn aquest estudi pren una especial rellevància per la proximitat de castellans i granadins. De fet les guerres entre Castella i Aragó, com la dels dos Peres o la de 1429-1430, van afectar de forma notable aquestes terres provocant importants danys en els senyoriis, i van tenir com a resultat, entre d'altres, el despoblament d'alguns d'ells<sup>629</sup>. Aquestes violències frontereres també es van produir durant els temps de pau, de fet no són poques les notícies d'assalts a alguns indrets els quals van tenir com a conseqüències els robatoris

---

<sup>627</sup> GARCÍA-OLIVER, F., *Terra de feudals...cit.*, pàg. 67-75. Uns aspectes aquests que, per al cas que ens ocupa, hem pogut observar d'una banda en el cas del senyoriu dels Maça, on constatem la disgregació de les seues bases territorials, i d'altra en la petita extensió dels enclavaments senyorials inserits dins els termes de reialenc.

<sup>628</sup> FURIÓ, A., "Senyors i senyories al País Valencià...cit.", pàg. 123 i 140.

<sup>629</sup> Durant la guerra amb Castella de 1429-1430 llocs com Albaterra i la Daia van ser saquejats pels castellans cremant collites, furtant ramat i captivant hòmens, d'igual manera tant els senyoriis de Maça, com Elda, Petrer i Asp, van patir les conseqüències de les cavalcades castellanques. De fet les repercussions demogràfiques en aquestes últimes localitats van ser molt acusades ja que van quedar quasi despoblades, el que va fer que Alfons el Magnànim prenguera mesures per tal de revitalitzar aquests indrets, PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "Una guerra en la frontera: el enfrontamiento entre Aragón y Castilla...cit.", pàg. 700-701 i 708.

de ramats, incendis de collites i segrests de vassalls, aspectes aquests que com és evident van afectar de forma negativa els ingressos dels seus titulars<sup>630</sup>.

D'altra banda a tots aquests aspectes definitoris de la renda feudal valenciana cal afegir les dificultats que trobaven els senyors per tal d'augmentar les seues rendes a través de l'increment de la pressió fiscal. En aquest sentit diversos elements obstaculitzaven aquests tipus d'actuació tal com les condicions fixades per les mateixes cartes de poblament, la intervenció de la monarquia per tal de limitar els abusos senyorials i finalment la mobilitat dels vassalls, que feia que aquests davant un creixement de les contribucions que havien de satisfer tingueren l'opció de poder mudar el seu domicili<sup>631</sup>.

Així doncs, López Rodríguez assenyala a mode de resum, els quatre factors fonamentals que intervenen en la configuració de la renda com són les circumstàncies concretes de la conquesta i de l'establiment de cadascun dels senyorius, l'estructura econòmica i demogràfica i les diferents relacions entre els senyors i els seus vassalls<sup>632</sup>. Uns aspectes aquests que, en definitiva, donen com a resultat la gran diversitat de la renda valenciana quant als conceptes que la composaven<sup>633</sup>. Per tant, si la instauració de la renda feudal es pot fixar en el moment de la concessió de les cartes pobles, o d'altres mecanismes que van determinar de les condicions d'accés a l'explotació de la terra per part de les autoritats cristines<sup>634</sup>, també es poden observar en molts casos reminiscències de l'estructura fiscal de l'època musulmana. Un aspecte aquest que es pot observar clarament en les aljames del sud valencià, tal com va apuntar J. Torró per

---

<sup>630</sup> En 1451 una procuració reial va establir que tant Ramon de Rocafull com Jaume Masquefa, senyors d'Albatera i la Daia, foren restituïts de tots els danys que els seus llocs havien patit per una entrada de castellans a aquestes terres, ARV, RC, reg. 272, f. 154r (28 d'octubre de 1451).

<sup>631</sup> FURIÓ, A., "Senyors i senyories al País Valencià...cit., pàg. 138.

<sup>632</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C. i TORRA PÉREZ, A., "Producción agraria y renta feudal en Valencia...cit., pàg. 554.

<sup>633</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C *Nobleza y poder político...cit.*, pàg. 104.

<sup>634</sup> GUINOT, E., "Origen i evolució del feudalisme al Maestrat... cit., pàg. 311, *Ídem*, "El modelo de feudalismo repoblador: renta y señoríos en la Valencia medieval", SARASA SÁNCHEZ, E. i SERRANO MARTÍN, E. (eds.) *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (siglos XII-XIX)*, vol. 3, Saragossa, 1993, pàg. 514-515.



als casos d'Elx i Crevillent<sup>635</sup>. De fet, la complexa realitat social sorgida després de la conquesta va generar, com ja hem apuntat, una renda feudal marcada per l'heterogeneïtat, per la qual cosa no podem parlar d'un únic model de renda per a totes les localitats, tot i que trobem molts trets comuns pel que fa a les contribucions. Així, la principal diferenciació no es produeix entre els llocs de reialenc i els de senyoriu, sinó que resideix en els grups de població, entre cristians i musulmans. D'aquesta manera Guinot assenyala que si bé la renda es basa en aspectes comuns en ambdós casos, sobre els individus i les activitats, existeixen un major nombre d'aspectes diferenciadors com, per exemple, la tipologia de les exaccions, els noms que reben o els volums i quantitats que representen en el conjunt de les rendes<sup>636</sup>. Cal afegir, per tant, que sí va haver una major pressió fiscal sobre la població mudèjar en relació als veïns cristians d'un mateix indret<sup>637</sup>. Un factor aquest que hem de tenir en compte per al cas dels principals senyorius de la governació, poblats principalment per musulmans. Només en el cas d'Elx trobem un poblament cristià destacat, si bé aquest ha de conviure amb una important massa de mudèjars<sup>638</sup>.

Tot i aquesta heterogeneïtat que caracteritza la renda feudal valenciana, Guinot va establir una classificació tipològica de les exaccions, les quals van quedar integrades, per una banda, pels ingressos procedents del control senyorial dels mitjans de producció i transformació agropecuària, d'altra pels beneficis obtinguts de l'activitat comercial i finalment per les rendes basades en les imposicions de caràcter individual i comunals<sup>639</sup>. Sobre aquest esquema Hinojosa Montalvo va dur a terme una

---

<sup>635</sup> TORRÓ, J., "Del *almagram* a las particiones de frutos. Las cargas agrarias en las aljamas musulmanas del reino de Valencia", VALLEJO POUSSADA, R. (ed.), *Los tributos de la tierra. Fiscalidad y agricultura en España (siglos XII-XX)*, València, 2008, pàg. 182.

<sup>636</sup> GUINOT, E., "Los mudéjares de la Valencia medieval: renta y señorío", *Áreas. Revista de Ciencias Sociales*, núm. 14, Múrcia, 1992, pàg. 40.

<sup>637</sup> GUINOT, E., "El modelo de feudalismo repoblador: renta y señoríos...cit.", pàg. 515-516.

<sup>638</sup> Sobre l'aljama il·licitana es pot consultar HINOJOSA MONTALVO, J., *La morería de Elche en la Edad Media*, Terol, 1994.

<sup>639</sup> GUINOT, E., *Feudalismo en expansión en el norte valenciano...*, pàg. 191-192. En el primer bloc s'inclourien els beneficis obtinguts de l'explotació directa i agrària, delmes, primícies, rendes ramaderes i monopolis d'activitats productives. El segon conjunt de rendes recull els guanys obtinguts a través dels monopolis sobre els processos de distribució i d'impostos com la cisa, mentre que en darrer lloc trobaríem els ingressos percebuts per les contribucions i drets personals i altres de caràcter extraordinari.

anàlisi global de la renda mudèjar en les terres del migjorn valencià<sup>640</sup>. Ja hem assenyalat que la població d'origen musulmà és la predominant a la major part dels senyorius de la governació, per tant la fiscalitat senyorial que requeia sobre aquest contingent poblacional representava en molts casos la major part dels beneficis que els senyors podien extraure de les seues possessions. En aquest sentit, junt el treball abans mencionat del professor Hinojosa, podem assenyalar com existeixen altres estudis sobre la composició de la renda en aquestes terres elaborats a partir de llibres de comptabilitat i d'altres tipus de documents<sup>641</sup>.

És per aquest motiu que no tornarem a desgranar un per un tots els capítols corresponents a la fiscalitat que es recullen a aquests treballs sobre les diferents poblacions de la governació, i els quals s'ajustarien a l'esquema proposat per E. Guinot. Tanmateix hem d'assenyalar que tot i l'existència d'aquest marc, les diferències entre localitats en relació als conceptes que gravaven tant els vassalls com les seues activitats són notables. Així encara que no existeix un model únic de senyoriu sí que trobem un comportament semblant de la renda a nivell global, la qual al regne de València durant el segle XV va patir, com ja hem apuntat al començament del capítol, un estancament general derivat d'una concatenació de preus a la baixa, del retrocés demogràfic i de la inestabilitat pròpia de la producció agrícola<sup>642</sup>.

Dit això, hem d'assenyalar que la nostra anàlisi al respecte dels beneficis econòmics derivats dels senyorius se centra sobre el global dels ingressos, per la qual cosa haurem de focalitzar l'atenció, una vegada més, sobre els casos d'Elx i Crevillent, anant més enllà dels guanys derivats dels conceptes tradicionals, la renda, per tal de comprovar el comportament de la hisenda senyorial en el seu conjunt al llarg del segle

---

<sup>640</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "La renta feudal de los mudéjares alicantinos" a SARASA SÁNCHEZ, E. i SERRANO MARTÍN, E. (ed.) *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (siglos XII-XIX)*, vol. 2, Saragossa, 1993, pàg. 105-129.

<sup>641</sup> BARRIO BARRIO, J. A. i CABEZUELO PLIEGO, J. V., "Rentas y derechos señoriales de las morerías del valle de Elda a finales del siglo XV", *VII Simposio Internacional de Mudejarismo*. Teruel, 1999, pàg. 43-53; FERRER i MALLOL, M<sup>a</sup>. T., *Les aljames sarraïnes...*cit., pàg. 80-180; HINOJOSA MONTALVO, J., "La gestión de la renta feudal en Crevillente durante el siglo XV", *Actas del IV Simposio Internacional de Mudejarismo. Economía*, Terol, 1992, pàg. 319-337, *Ídem, La morería de Elche...* cit., pàg. 91-111 i PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "Rentas y derechos señoriales de los Cárdenas..." cit.

<sup>642</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C. i TORRA PÉREZ, A., "Producción agraria y renta..." cit., pàg. 555, i LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Noblesza y poder político...* cit., pàg. 118.

XV i començaments del XVI i observar els mecanismes utilitzats pels titulars per tal d'obtenir nous beneficis.

Tot i això, la renda feudal d'aquest senyoriu posa de manifest la heterogeneïtat abans apuntada. Per una banda, a Elx podem la quantitat i varietat dels elements existents fa que cap d'ells aconseguisca una posició hegemònica clara, mentre que a Crevillent són, sens dubte, els impostos de caire personal els que assoleixen una major importància, un aspecte aquest que també podem observar en el cas de la senyoria d'Asp a finals del segle XIV<sup>643</sup>, localitat aquesta que va conformar junt les altres dues mencionades el patrimoni territorial dels Cárdenas a terres valencianes.

Aquesta diversitat dins un mateix conjunt senyorial es pot observar clarament a un nivell més concret en l'existència de conceptes diferents a cadascuna de les poblacions, però també en les divergències existents respecte a algunes taxes que gravaven contribucions comuns a aquests llocs. En relació amb el primer aspecte veiem com el dret del terç delme de les piles s'exigeix únicament a Elx d'igual manera que el dret de les moreres sols el localitzem a Crevillent i el dret dels cavalls a Asp. Per altra banda, les contribucions comuns presenten una major semblança quant a la taxa exigida a Elx i a Crevillent on per exemple el dret de les gallines i el de *cabeçatge* presenta valors diferents als fixats a Asp<sup>644</sup>. Les semblances entre Elx i Crevillent en general són majors que amb Asp, en part, a causa d'una evolució diferenciada quant a la titularitat dels senyorius i per tant d'unes relacions particulars entre el poder feudal i

---

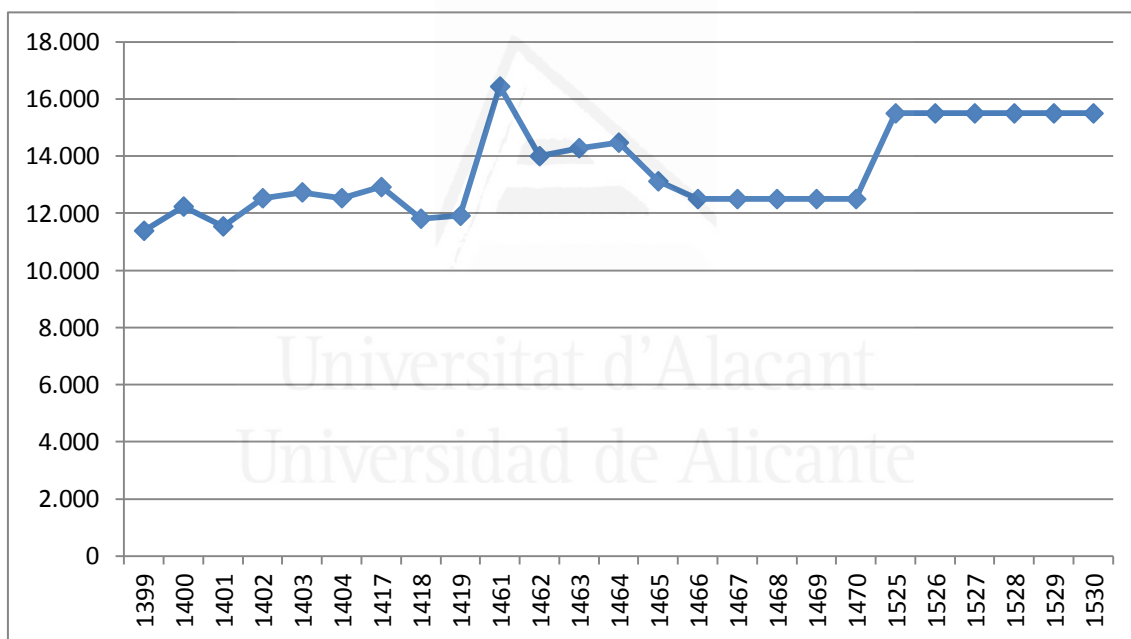
<sup>643</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C. i TORRA PÉREZ, A., "Producción agraria y renta... cit., pàg. 576-577.

<sup>644</sup> Respecte el terç delme de les piles sols s'especifica que el senyor tenia dret a ell i que el delme no entrava als graners perquè pertanyia a l'església major de Múrcia. Pel que fa al dret de les moreres de Crevillent corresponien al senyor 1/9 part, mentre que el dret dels cavalls d'Asp estava fixat en una quantitat de 500 sous anuals. Així mateix el dret de les gallines estava taxat a Elx i Crevillent en sis sous, mentre que pel dret de *cabeçatge* s'havien de satisfer cinc sous i mig. Per altra banda a Asp aquests dos conceptes estaven fixats en cinc sous i tres diners, i huit sous respectivament. Aquestes dades provenen d'un llibre on es recullen tots els conceptes que composaven les rendes que pertanyien a Gutierre de Cárdenas en Elx i Crevillent per a 1501 i en Asp per a 1503 i que vam donar a conèixer a PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "Rentas y derechos señoriales de los Cárdenas...cit., AHNSN, Baena c. 291, (21 de gener de 1501) i (10 de maig de 1503).

els vassalls, un fet aquest que unit als costums antics fixen les singularitats de cada cas<sup>645</sup>.

Però més enllà de la renda feudal i amb el propòsit abans esmentat de conèixer els beneficis econòmics globals que el senyoriu d'Elx i Crevillent proporcionava al seu titular hem elaborat dues gràfiques en relació als ingressos generats per aquestes localitats tant a començaments del segle XV sota possessió de la ciutat de Barcelona<sup>646</sup>, com en els anys que va formar part del patrimoni de la reina Joana i cap als inicis del segle XVI, ja amb la titularitat dels Cárdenas, per tal de poder observar més clarament la seua evolució durant el període d'estudi.

*Evolució dels ingressos de Crevillent 1399-1530, en sous<sup>647</sup>.*



<sup>645</sup> *Ídem*, pàg. 247.

<sup>646</sup> En relació als beneficis que generaven aquestes dues localitats sota la dominació de Barcelona hem d'assenyalar que es va establir que aquesta ciutat havia de rebre en virtut del contracte de compra un total de 1.500 lliures anuals, 1.000 procedents d'Elx i 500 de Crevillent, per la qual cosa l'infant Martí va haver de renunciar a les rendes que percebia a aquests llocs, SOBREQUÉS, J., i CABESTANY, J. F., *Elx i Crevillent carrers de Barcelona*, Elx, 1994, pàg. 15-22. Sobre les rendes satisfetes per aquestes localitats a Barcelona veure també GARRIDO VALLS, D., "Les rendes de la baronia barcelonina d'Elx i Crevillent (1391-1473)" a *XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó. El món urbà de la Corona d'Aragó del 1137 als decrets de Nova Planta*, vol. 1, Barcelona, 2003, pàg. 359-370.

<sup>647</sup> ARV, MR, reg. 9.856 (1399-1404), 9.858 (1417-1419), 9.715 (1465-1470), 9.716 (1460-1464), AHNSN, Baena c. 338, (30 d'agost de 1525), HINOJOSA MONTALVO, J., "La gestió de la renda feudal...".

En el cas de Crevillent, les dades apunten cap a una certa estabilitat dels ingressos al llarg del segle XV, si exceptuem els primers anys en què exerceix la jurisdicció sobre aquest lloc la reina Joana, durant els quals, més enllà del pic de 1461, que respon a un increment dels beneficis percebuts pels delmes, observem una tendència alcista pel que fa als ingressos que es va veure truncada en 1465, en gran part a causa de la davallada en la percepció dels delmes del forment. Però aquest descens s'accentua, sobretot, a partir de l'any següent, quan s'arrenden les rendes per primera vegada per valor de 25.000 sous i un termini de dos anys. Acabat aquest període les rendes es tornen a arrendar juntament amb les d'Elx per un període de tres anys i un valor conjunt de 40.000 sous anuals<sup>648</sup>.

Cal assenyalar que per al cas crevillentí comptem amb dades per a l'any 1501 que, per parcials, no han sigut incloses<sup>649</sup>. En elles apareixen conceptes ja recollits per als anys anteriors com l'alfarda, que es tractava d'un concepte fix de 1.000 sous, l'algram amb 4.824 sous, mantenint-se en les xifres consignades per a aquesta contribució cap a començaments de la dècada dels seixanta, i els censos emfitèutics que amb 92 sous i 3 diners presenten uns valors inferiors als de l'any 1417. Però a més d'aquestes contribucions trobem dues entrades més, una referida a les pensions de censals que satisfieia aquest lloc al seu senyor i un nou concepte no enregistrat fins a la data i conegut com batllia.

Respecte a l'algram, que s'abonava en concepte de les terres i aigües que cada vassalls posseïa "*a manera de cens*", podem assenyalar que entre 1462 i 1465 va representar al voltant del 35% dels ingressos, si bé en les primeres dècades del XV havia assolit valors més alts com el 43% en 1419 o el 45% en 1401, arribant en 1399 al 46% del volum total. Així doncs, si aquesta tendència descendent pel que fa a la importància d'aquest concepte ,en relació al total dels ingressos, es va mantenir durant la resta del segle ens trobaríem amb un augment dels beneficis que aquest lloc produïa al seu senyor pel major pes d'altres exaccions.

---

<sup>648</sup> D'aquesta xifra conjunta, i atenent a les dades dels anys anteriors, hem valorat que l'arrendament de Crevillent assoliria la mateixa xifra de 12.500 sous anuals, assignant per a Elx la resta de la quantitat, 27.500 sous.

<sup>649</sup> AHNSN, Baena, c. 291, (21 de gener de 1501).

Però més enllà de les suposicions, sempre delicades, el cert és que cap a 1525 les rendes de Crevillent va tornar a ser arrendades, en aquest cas per 15.500 sous anuals i un període de sis anys<sup>650</sup>. No coneixem el moment exacte en què els ingressos d'aquest lloc va iniciar una tendència a l'alça, però aquesta dada ens permet plantejar algunes idees al respecte. En primer lloc podem pensar que els ingressos que oferia aquesta senyoria serien més alts que la quantitat consignada en 1525. Així, vistes les dades referides a l'arrendament de 1466, podem apuntar que el preu de l'arrendament se solia fixar a partir d'una estimació global de les rendes a la baixa que permeteren a l'arrendador realitzar una inversió més o menys segura. Per altra banda hem de tenir en consideració la data del contracte. Aquest es realitza després de les Germanies moment en el qual l'element diferenciador de la religió dels vassalls ha desaparegut i amb ell alguns conceptes que composaven la renda<sup>651</sup>. Però a banda del que acabem d'esmentar el cert és que el preu de l'arrendament de 1525 ens parla d'un creixement dels ingressos globals durant el començament del segle XVI que tal vegada ja es podria haver iniciat durant els darrers anys de la centúria.

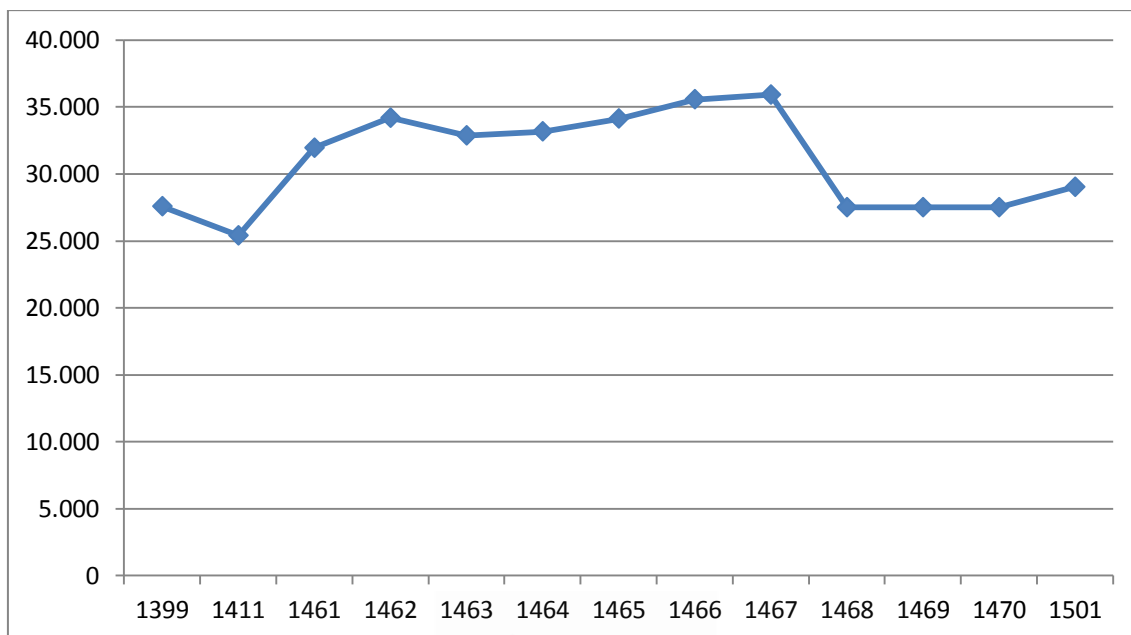
Pel que fa a Elx podem observar, com en el cas de Crevillent, un creixement dels ingressos durant els primers anys de possessió de la reina Joana fins 1468, moment en el qual com ja hem assenyalat abans es va produir l'arrendament conjunt, tornant els valors, fruit d'aquesta operació, a xifres semblants a les enregistrades per a finals del XIV i començaments del XV.

---

<sup>650</sup> AHNSN, Baena, c. 338, (30 d'agost de 1525).

<sup>651</sup> Així ho indica una relació de les rendes, drets i delmes d'Asp datat en 1547 referit als conceptes que havien de satisfer els vassalls d'aquesta població en 1518 els quals es basaven en un llibre anterior de 1453. Així veiem com el dret de les herències dels mudèjars es va deixar de cobrar, "*ponese aquí por memoria*", d'igual manera que el dret de l'agutzil o els que pertanyien al batlle, AHNSN, Baena, c. 166 (7 de maig de 1547).

*Evolució dels ingressos d'Elx 1399-1501<sup>652</sup>*



Com en el cas anterior cal precisar que aquest increment dels ingressos senyorials no respon a un augment considerable dels conceptes tradicionals que conformaven la renda feudal de la localitat. De fet si ens cenyim únicament a aquest aspecte els beneficis proporcionats són semblants als enregistrats a començaments de la centúria. La diferència radica en una nova font d'ingressos per a la senyoria, com van ser les pensions de censals que els seus propis vassalls havien de satisfer a la titular de la localitat i que ascendien a 5.866 sous anuals, una xifra que sumada a la quantitat consignada per a l'arrendament d'Elx en 1468, al voltant de 27.500 sous, proporcionaria uns valors semblants als enregistrats per als anys immediatament anteriors, ja que l'arrendament esmentat contemplava la recaptació de tots els conceptes que formaven part de les rendes, drets i emoluments, a excepció de les quantitats derivades de l'acció de la justícia, sí en canvi les procedents de les composicions sobre el bestiar foraster, i les pensions de censals<sup>653</sup>.

També en el cas il·licità comptem amb dades per a 1501. Aquestes, tot i ser parcials, ens proporcionen una xifra de 29.021 sous que recull com a conceptes més

<sup>652</sup> ARV, MR, reg. 9.717 (1399), reg. 9.719 (1411-1413), reg.9.716 (1460-1464), reg. 9.715 (1465-1470), AHNSN, Baena, c. 291, (21 de gener de 1501).

<sup>653</sup> ARV, MR, reg. 9.715, f. 53v.

significatius l'almagram amb 2.932 sous, els censos sobre terres, infraestructures i cases per un valor de 3.043 sous, l'alfarda ordinària, 4.000 sous, pensions de censals, i el preu de l'arrendament de l'espai de l'Albufera pel qual es pagaven 10.500 sous anuals. A la llum de les quantitats recollides en aquest document i tenint en compte que en ell no apareixen registres referents a moltes altres exaccions, algunes d'elles bastant importants pel que fa als resultat final de la renda com els delmes o el dret de duana, podem apuntar un increment dels ingressos proporcionats pel senyoriu sota la possessió de Gutierre de Cárdenas, tot i la desaparició d'alguns drets com, per exemple, el de la tafureria, ja que aquesta va ser llevada pel senyor, malgrat que els darrers anys s'havia arrendat per 1.500 sous<sup>654</sup>. Aquesta xifra era molt superior a la derivada del seu arrendament en els períodes anteriors, així per als anys 1461-1467 la mitja dels beneficis proporcionats va ser de 814 sous. De fet, els conceptes que recullen valors monetaris per a l'any 1501 són, en la majoria dels casos, superiors als conservats per a dates anteriors, com per exemple l'arrendament de l'albufera, el del llibre de partició de l'aigua o el dels graners dels delmes, mentre que altres com l'almagram i el censos sobre l'aigua que satisfien els mudèjars són lleugerament inferiors en relació al període comprès entre 1461 i 1467<sup>655</sup>.

Per tant podem assenyalar que els ingressos globals procedents del senyoriu d'Elx i Crevillent van experimentar un creixement cap a començaments del segle XVI. En aquest sentit hem de dir que en el cas d'aquesta senyoria s'observa com l'increment dels beneficis respon a diferents estratègies que no se centren únicament en els conceptes tradicionals que composaven la fiscalitat que requeia sobre els seus

---

<sup>654</sup> L'explicació de la suspensió d'aquest establiment la trobem en un altre capbreu, aquest de 1547, però basat en informacions de 1518, en el qual s'indica que Gutierre de Cárdenas va suspendre l'arrendament a causa dels disturbis, AHNSN, Baena, c. 293 (30 de març de 1547). També la taverna dels moros apareix com a suspesa per Gutierre en 1501 "*por los grandes inconvenientes que cada dia se seguían entre los dichos moros.*"

<sup>655</sup> La mitjana per al període 1461-1467 respecte a l'almagram i el cens de l'aigua és de 4.032 sous mentre que per a l'any 1501 la suma dels dos conceptes dona 3.960 sous. Per altra banda la mitjana de l'arrendament de l'albufera per a l'etapa de 1461 a 1467 es troba al voltant dels 3.000 sous, si bé cap a 1487 el preu ha pujat notablement, fins els 6.000 sous, AHME, PN de Jaume Liminyana, reg. 10, anys 1486-1487, f. 181r-v (6 de juny de 1487). La mitjana del preu d'arrendament del llibre de la partició d'aigües que no arriba als 59 sous entre 1461-1467, sent el preu en 1501 de 130 sous, mentre que l'arrendament dels graners del delme suposa un valor intermedi de 95 sous entre 1462-1466 lluny dels 300 sous que reflecteix per a 1501.



vassalls. Tot i això, sí que assistim a l'exigència de nous drets com el dret sobre les moreres que trobem a Crevillent en 1501 o el delme del safrà, també en aquesta localitat, a partir de 1464 malgrat les protestes i apel·lacions dels mudèjars crevillentins<sup>656</sup>, els quals van arribar a amenaçar amb mudar de domicili si eren obligats a abonar aquesta nova contribució<sup>657</sup>. En aquesta línia Càrdenas també va mantenir conflictes amb les autoritats il·licitanes en aquest cas, a causa dels seus propòsits d'apropiar-se espais i ingressos pertanyents al Consell, com va ser l'intent d'arrendament de les pastures comunals o l'apropiació de les penes i degolles per l'entrada de bestiar<sup>658</sup>. Així mateix veiem com Càrdenas va introduir nous monopolis objecte d'arrendament, com un pes de la senyoria que va generar un plet amb el Consell il·licità detenedor d'un altre<sup>659</sup>, i es va atribuir altres drets com el de les batllies que satisfieia l'aljama d'Elx al procurador i batlle del senyor per *“la defensió que aquel tiene e faze a los dichos moros fuera de la dicha villa a su despessa y agora la magnífica señoría lo ha llevado al procurador e batle e lo ha incorporado en las suas rendas”*.

Però sens dubte l'element que va fer incrementar els ingressos procedents de la senyoria més enllà dels conceptes que conformaven la renda feudal, van ser les pensions de censals<sup>660</sup>. Ja en temps de la reina Joana, Elx havia de satisfer a la seua titular una pensió, com hem assenyalat, de 5.866 sous i 8 diners anuals que es corresponia amb el carregament realitzat per la vila per a contribuir a les despeses de la lluïció de la senyoria de barcelona. Aquesta quantitat va ser posteriorment satisfeta

---

<sup>656</sup> AHNSN, Baena, c. 291 (21 de gener de 1501). ARV, RC, reg. 117, 72v-73v (22 de desembre de 1463) i f.85v (9 de febrer de 1465).

<sup>657</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., “La gestión de la renta feudal... cit., pàg. 327.

<sup>658</sup> GIL i FERNÁNDEZ, A., *Elx a l'època de Ferran el Catòlic...* cit., vol. I, pàg. 45-50.

<sup>659</sup> L'arrendador del pes de la senyoria va exigir que tots els forasters que portaren blats per a vendre a Elx havien de pesar-los en el seu pes, cosa que li va ser reconeguda finalment, AHME, AC, reg. 18, f. 39v-40r (17 de desembre de 1488), GIL i FERNÁNDEZ, A., *Elx a l'època de Ferran el Catòlic...* cit., vol. I, pàg. 326-327, HINOJOSA MONTALVO, J., “La función comercial de Elche durante los siglos bajomedievales”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 13, 2000-2002, pàg. 310.

<sup>660</sup> En aquest sentit hem de dir que aquest recurs també va ser utilitzat temps abans al comtat de Dénia, ja que Alfons el Vell també va aprofitar les dificultats econòmiques dels vassalls per a obtenir ingressos a través de la pràctica censalista, TOMÁS BOTELLA, B., *El condado de Denia en tiempos de Alfonso el Viejo. Rentas y poder señorial*, València, 2013, pàg. 110-112 i 120-121.

a Càrdenas després que aquest fera lluçió del censal a Ferran II en 1488<sup>661</sup>. Però aquesta no va ser l'única inversió que Càrdenas va fer en el deute del seu senyoriu, així pocs anys després, veiem com adquireix altres pensions de censals que satisfien Elx i Crevillent<sup>662</sup>. Una pràctica aquesta que sembla que també va utilitzar després d'adquirir Asp, ja que en 1503 aquesta localitat havia de satisfer-li un total de 9.961 sous i 2 diners en concepte de pensions de censals<sup>663</sup>. Així doncs, a començaments del segle XVI Càrdenas rebia anualment en concepte de pensions de censals que li abonaven els seus senyorius valencians un total de 17.049 sous, una xifra gens menyspreable ja que es trobava per damunt dels 15.500 sous pels quals van ser arrendades les rendes de Crevillent en 1525.

La inversió en censals, de per si rendible, en el propi senyoriu va permetre a Càrdenas obtenir majors ingressos sense necessitat d'exigir nous conceptes sobre les activitats evitant, d'aquesta manera, possibles conflictes amb els vassalls. Així mateix, s'assegurava uns rèdits fixos sense els riscos inherents que posseïen els ingressos procedents de bona part dels elements que composaven la renda, com per exemple els delmes i els arrendaments, de tal manera que a banda d'incrementar els beneficis també podien cobrir les fluctuacions a la baixa d'aquests conceptes. Però, a més a més aquest recurs el permetia fixar els vassalls al territori, ja que en el cas dels mudèjars per a poder mudar de lloc de residència havien de satisfer primer els deutes que tenien amb el seu senyor.

Malauradament l'anàlisi que acabem de presentar no la podem fer per a la resta de senyorius per la manca de dades. Res sabem dels petits senyorius inserits en el reialenc i les informacions localitzades per a la resta d'enclavaments del Vinalopó es redueixen a algunes notícies referides a l'arrendament de les rendes dels llocs

---

<sup>661</sup> ARV, RC, reg. 307, f. 151v (8 de maig de 1489).

<sup>662</sup> En aquest sentit veiem com en 1491 Càrdenas es va fer amb la propietat d'un deute de 6.500 sous pel qual l'aljama de Crevillent abonava 550 sous de pensió anual a mossèn Cervató i dos anys més tard va comprar a Bernat de Benlloch 44.000 sous barcelonins pels quals les localitats d'Elx i Crevillent satisfien 4.000 sous anuals de pensió, AHNSN, Baena, c. 291 (7 de gener de 1491) i (23 de juliol de 1493).

<sup>663</sup> Aquesta quantitat, amb una petita modificació fruit d'una errada en algun dels documents, es recull en el llistat de rendes i drets de la població de l'any 1457, AHNSN, Baena, c. 166 (7 de maig de 1547).

pertanyents al comte de Cocentaina. Així sabem que a finals de 1488 les rendes d'Elda, Asp, Petrer i Salines van ser arrendades per preu de 64.000 sous anuals durant un període de quatre anys, fins 1493<sup>664</sup>. Posteriorment trobem notícies d'un altre arrendament en aquest cas sols referit a les localitats de Petrer i Asp amb un valor de 35.000 sous i per temps de quatre anys<sup>665</sup>.

Però, més enllà de les xifres, el cert és que el cas de Càrdenas i els seus senyorijs valencians que acabem d'exposar no es pot extrapolar a la realitat viscuda per Corella i Maça a les acaballes de l'edat mitjana, on els ingressos dels senyorijs situats a la governació i a d'altres contrades del regne no van ser suficients per atendre les seues necessitats financeres, les quals es van trobar fortament condicionades per l'alt grau d'endeutament tal com veurem en el següent apartat.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>664</sup> ARV, RC, reg. 151, f. 207r-208r (31 de juliol de 1497). Aquest arrendament a sigut analitzat per BARRIO BARRIO, J. A. i CABEZUELO PLIEGO, J. V., "Rentas y derechos señoriales de las morerías... cit.

<sup>665</sup> ARV, RC, reg. 151, f. 1r-v (15 de juliol de 1496).

#### 4.1.4-Les dificultats econòmiques.

Al llarg d'aquest capítol ja hem apuntat la idea que una de les principals característiques de la senyoria valenciana, va ser sens dubte la gran mobilitat que va existir al capdavant de la titularitat dels senyoriis. Aquest fenomen va tenir en l'endeutament senyorial una de les seues principals explicacions, per tant la insuficiència dels beneficis obtinguts de les seues possessions per a fer front a les necessitats derivades de l'augment de les despeses, va fer que els senyors hagueren de recórrer al préstec per tal de generar nous ingressos, però aquesta pràctica va conduir en molts casos a un estat de deute permanent, ja que bona part dels recursos d'aquests senyors van quedar hipotecats amb el pagament d'interessos<sup>666</sup>. Així doncs l'endeutament econòmic junt la desgràcia política van ser els dos factors fonamentals que van motivar els canvis de titularitat al capdavant de les senyories valencianes<sup>667</sup>.

L'activitat creditícia va tenir com a eina fonamental el censal durant el segle XV<sup>668</sup>, una forma de préstec encobert que tenia una aparença de transacció en la qual el prestatari venia al prestador el dret a rebre unes pensions periòdiques, per un preu total que representava el capital prestat. Aquestes pensions incloïen el pagament d'un interès sobre el total dels diners rebuts que variava en funció del contracte, tot i que en la majoria dels casos no s'inclou una referència expressa dins aquests documents al tipus d'interès fixat. Així mateix el censal es consignava no només sobre els béns immobles del prestatari sinó que es tractava més bé d'una mena d'hipoteca general

---

<sup>666</sup> FURIÓ. A., "Crédito y endeudamiento: el censal en la sociedad rural valenciana (siglos XIV-XV)", SARASA SÁNCHEZ, E. i SERRANO MARTÍN, E. (ed.), *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (siglos XII-XIX)*, vol. I, Saragossa, 1993, pàg. 501, *Ídem*, "Senyors i senyories al País Valencià... cit.", pàg. 137.

<sup>667</sup> FURIÓ. A., "Senyors i senyories al País Valencià... cit.", pàg. 119. Tot i que aquests elements citats esdevenen les causes principals que donen lloc al canvi dels propietaris dels senyoriis, també es podem assenyalar altres raons que actuen en aquest mateix sentit com són les pròpies estratègies patrimonials dels llinatges o les conseqüències derivades de les polítiques matrimonials i hereditàries, PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "Movilidad y permanencia... cit.", pàg. 78.

<sup>668</sup> GARCÍA MARSILLA, J. V., *Vivir a crédito en la Valencia Medieval. De los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio*, València, 2002. En aquesta obra a més d'una anàlisi exhaustiva sobre la pràctica censalista també es tracten altres fórmules de préstec previes al triomf del censal en la societat valenciana.

sobre totes les seues propietats<sup>669</sup>. Aquest sistema de préstec va ser àmpliament utilitzat en la societat valenciana del segle XV abraçant des de llauradors fins a les mateixes institucions del govern municipal com una eina per la qual obtenir ingressos ràpids. En aquest context, la noblesa va recórrer, en general, de forma constant i progressiva a aquest model de finançament, si bé en molts casos els senyors de vassalls van arrossegar a les comunitats sobre les quals exercia el seu senyoriu<sup>670</sup>. D'aquesta manera els titulars de les senyories van transferir la càrrega dels censals als seus vassalls, els quals quedaven exposats a la insolvència dels seus senyors i, per tant, a l'embargament dels seus propis béns<sup>671</sup>, en una política dirigida pel senyor per tal d'evitar la confiscació dels seu propi patrimoni, però també, com va assenyalar P. Viciano, com un instrument per tal de reforçar els lligams de dependència dels vassalls respecte el seu senyor<sup>672</sup>. De fet, Pastor Zapata es planteja fins a quin punt el censal era carregat pel senyor o pel senyoriu i, encara que assenyala la dificultat per tal definir qui era l'impulsor d'aquesta operació en cada cas, apunta diferents motius que es trobaven darrera de la venda de pensions de censals com, per exemple, la redempció d'un altre carregament amb tipus d'interès molt alt, les urgències monetàries derivades de la insuficiència de les rendes agrícoles a causa de males collites i altres penalitats o les necessitats particulars del propi senyor<sup>673</sup>.

Aquests tres elements suggereixen la idea abans esmentada que els ingressos senyorials van resultar en molts casos insuficients per a fer front a les exigències de la vida nobiliària. L'estancament a nivell general de la renda valenciana i la seua lleugera caiguda a llarg termini van posar de manifest la rigidesa d'un sistema amb poca capacitat d'adaptació a les fluctuacions econòmiques, la qual no es veia compensada amb la reducció de les despeses senyorials. En realitat va succeir tot el contrari, ja que aquestes últimes van augmentar per damunt dels ingressos per no realitzar-se

---

<sup>669</sup> FURIÓ. A., "Crédito y endeudamiento... cit., pàg. 509-510.

<sup>670</sup> PASTOR ZAPATA, J. L., "Censales y propiedad feudal... cit., pàg. 738.

<sup>671</sup> PASTOR ZAPATA, J. L., "Patrimonio y endeudamiento de la nobleza valenciana en el siglo XV: Los Ladró y su señorío de Thoris", *Historia social, pensamiento historiográfico y Edad Media*, Madrid 1997, pàg. 447.

<sup>672</sup> VICIANO NAVARRO, P., *Catarroja: una senyoria de l'horta de València...* cit., pàg. **97-111**.

<sup>673</sup> PASTOR ZAPATA, J. L., "Censales y propiedad... cit., pàg. 744-745.

d'acord amb una previsió aproximada dels guanys, sinó en funció de l'escala social en la qual se situava el titular del senyoriu i de la consideració global de la renda que percebia. Per tant, la despesa dels nobles en realitat no estava determinada en funció del seu patrimoni real, sinó de les necessitats derivades del seu posicionament sociopolític, per la qual cosa una caiguda circumstancial dels seus ingressos no es compensava amb limitació del consum sinó amb el recurs del censal<sup>674</sup>, el qual es considerat per l'últim autor esmentat com la mostra evident de la incapacitat per part de bona part de la noblesa de generar nous ingressos per tal de fer front a les seues necessitats<sup>675</sup>.

Així el crèdit que va ser pres en principi com una mesura d'urgència per a moments de dificultats, va acabar convertint-se en un problema, ja que en molts casos va adquirir un caràcter estructural. Per tant d'igual manera que s'heretava el patrimoni territorial també es rebia l'obligació contreta sobre ell, trobant casos en el quals el censal esdevé pràcticament en permanent.

Aquest fort endeutament a causa de la contractació de censals va desembocar en el canvi de la titularitat de molts dels senyorius valencians, bé perquè els senyors decidien la venda voluntària del seu patrimoni territorial, per tal de netejar les seues finances, o perquè es veien obligats a fer-ho a causa de les resolucions judicials motivades per les reclamacions dels creditors. D'aquesta situació es va beneficiar la noblesa més poderosa, la qual va aprofitar les dificultats econòmiques dels senyors més modestos per tal d'ampliar els seus dominis, tal com s'ha posat de manifest als treballs centrats en els Borja cap a finals del segle XV i començaments del XVI. Un dels protagonistes que va patir aquesta situació va ser l'oriolà Joan Roca qui va heretar de son pare Jaume Roca, qui va ser batlle general dellà Xixona, el senyoriu de Bellreguard, situat dins els termes de la localitat de Gandia. Així en 1486 Joan Roca es va veure obligat a desfer-se d'aquest petit senyoriu en favor del Duc de Gandia a qui el va vendre juntament amb els seus drets, regalies i la seua jurisdicció civil i criminal per preu de 200.000 sous. El motiu d'aquesta transacció no va ser altre que l'alt grau

---

<sup>674</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Noblesa y poder político...* cit., pàg. 125, 133, 147 i 148.

<sup>675</sup> PASTOR ZAPATA, J. L., "Patrimonio y endeudamiento de la nobleza..." cit., pàg. 432.

d'endeutament que havia assolit Roca, ja que del preu total de la venda el Duc va retenir 112.725 sous per tal de satisfer el deute que requeia sobre aquest lloc<sup>676</sup>.

Però, tot i que alguns grans nobles es va beneficiar de les dificultats de la petita noblesa, alguns llinatges destacats també van recórrer al censal com a mitjà de finançament per tal d'aconseguir nous patrimonis territorials i per a fer front a les necessitats econòmiques derivades del seu posicionament polític i social<sup>677</sup>. Aquesta casuística es pot observar perfectament a les terres de la governació oriolana en els casos dels principals senyors d'aquesta contrada durant el segle XV, els Maça de Liçana i els Corella, tal com analitzarem a continuació.

Respecte els Corella, ja hem vist com entre finals del XV i començaments del XVI aquest llinatge va perdre totes les seues possessions territorials en la demarcació administrativa dellà Xixona. Les inversions dirigides a la compra de l'ampli patrimoni senyorial que, en poc més de vint anys, va aconseguir construir el primer comte de Cocentaina van representar una despesa important que pensem que es troba en l'origen de les dificultats que ja el seu fill i, posteriorment, el seu nét van patir per tal de mantenir el seu patrimoni territorial. Per altra banda la posició sociopolítica assolida per aquest llinatge, que es manifesta en la consecució del títol de comte i en l'ocupació del càrrec de governador del regne de València, comportaven tant el manteniment d'un alt nivell de vida cara l'exterior com la contínua prestació de serveis a la Corona, aspectes aquests que requerien fortes sumes monetàries i que elevaven la despesa de la casa, la qual per fer front a aquest dispendi va haver de recórrer al carregament de censals.

Les conseqüències negatives de la gestió financera portada a terme pels Corella van acabar per manifestar-se cap als darrers anys de la vida del segon comte de Cocentaina. Si bé en aquesta mateixa època podem observar com Joan Roiz de Corella va realitzar importants inversions com la compra que va fer en 1472 del dret a redimir

---

<sup>676</sup> PASTOR ZAPATA, J. L., *Gandia en la baixa Edat Mitjana...* cit., pàg. 184-185. Un altre exemple significatiu de l'alt grau d'endeutament que es troba darrere del traspàs d'un senyoriu és el cas del lloc del Real que es trobava en mans dels Cardona, els quals entre 1469 i 1502, any de la seua venda havien acumulat un deute de 439.144 sous, *Ídem.*, "Censales y propiedad..." cit., pàg. 745.

<sup>677</sup> FURIÓ. A., "Crédito y endeudamiento..." cit., pàg. 525.

el lloc de Corbera per 55.000 sous<sup>678</sup>. D'igual manera sabem que, per aquestes mateixes dates, va enviar el seu fill, junt un contingent d'homes armats, a servir al rei a Catalunya<sup>679</sup>. Aquestes inversions responien per una part a les seues obligacions com part de l'elit de la noblesa del regne, però també eren part de la seua estratègia per tal d'assolir, o millor dit mantenir, una posició política rellevant. De fet els serveis a la Corona li havien valgut el nomenament com a governador del regne de València en 1469, ja que el mateix Joan II va reconèixer al comte que ni ell ni el seu fill, el rei de Sicília, no podrien llevar-li aquest càrrec si no li tornaven els 70.000 sous que Corella havia lliurat al monarca per a les despeses de guerra<sup>680</sup>. Una operació aquesta que, sens dubte, revetlla una venalitat encoberta. D'altra banda aquestes despeses també es dirigien a l'increment de les seues possessions territorials, però hem d'assenyalar que cap d'elles van reportar beneficis econòmics directes ni immediats, de fet ni tant sols la posterior venda del dret sobre Corbera va resultar un bon negoci ja que anys després, en 1493, el comte es va desfer d'aquest dret per 38.000 sous.

Aquests tipus de despeses van fer que el comte tractara de trobar noves fonts d'ingressos. És en aquest context on cal situar la concessió feta per Joan II, en 1469, a Joan Roiz de Corella de la facultat d'imposar la cisa a les seues localitats de Cocentaina, Elda, Asp, Petrer, Pardines, Albalat, Segairent, Dosaigües i Cotes<sup>681</sup>, i també l'empenyorament dels llocs de Pardines i Dosaigües en favor de Lluís Lladró justificada

---

<sup>678</sup> PASTOR ZAPATA, J. L. "Duques y barones: el patrimonio señorial de los Borja... cit., pàg. 38.

<sup>679</sup> ACA, RC, reg. 3.394bis, f. 13v-14r (26 d'octubre de 1474).

<sup>680</sup> ARV, RC, reg. 244, f. 80v-81r (15 de juny de 1469). Aquest document està datat tres dies després del seu nomenament com a governador, després de la mort de qui ocupava aquest ofici fins a aquest moment, el noble Pedro de Urrea, ARV, RC, reg. 421, f. 92r-93r (12 de juny de 1469).

<sup>681</sup> ARV, RC, reg. 292, f. 96v-97v (9 de juny de 1469). La concessió per part de la Corona de l'impost de la cisa va ser, segons López Rodríguez, un dels instruments pels quals alguns nobles van aconseguir superar les seues dificultats financeres LÓPEZ RODRÍGUEZ, *C Nobleza y poder político...* cit., pàg. 103. És per aquest motiu pel qual podem considerar que aquesta concessió es produeix com a resultat de l'ajuda prestada per la monarquia al comte de Cocentaina en un moment de dificultat financera, si bé Fullana assenyala que ja el primer comte de Cocentaina va gaudir d'aquesta facultat sobre la vila de Cocentaina durant un temps determinat per concessió d'Alfons el Magnànim, FULLANA MIRA, L., *Historia de la villa y condado...* cit., pàg. 342-343. En aquest sentit el tercer comte va rebre també el dret a imposar cises, per part de Ferran II, sobre les seues localitats de Cocentaina, Elda, Petrer i Asp durant un termini de quinze anys, en un moment d'extrema dificultat per a les seues finances tal com exemplifcarem en aquest apartat, ARV, RC, reg. 310, f. 154v-155r (15 de desembre de 1497).



per les necessitats econòmiques per les quals travessava el comte<sup>682</sup>. Aquestes mesures posaven en evidència la situació financera de Roiz de Corella, qui, a més, va tractar de solucionar-les mitjançant el carregament de censals. Si bé és en aquesta mateixa època quan van començar a manifestar-se amb intensitat les febleses de les finances del comte a través de les nombroses reclamacions que els seus creditors van instar davant les autoritats per tal de fer efectiu el pagament de les pensions de censals degudes per aquest noble. De fet gràcies als registres cancellerescos tenim una imatge de com les demandes per deutes van començar a angoixar la seua hisenda davant la incapacitat de fer front a les pensions amb les quals s'havien obligat tant ell com els seus vassalls. En aquest sentit des de març de 1473 fins gener de 1475 diversos creditors van instar execucions a causa de l'impagament de pensions de censals per un volum total de 47.327 sous<sup>683</sup>.

A partir d'aquest moment els registres documentals consultats ens ofereixen nombroses notícies referides a l'impagament per part de Joan Roiz de Corella d'un bon grapat d'obligacions creditícies. Una herència enverinada que va passar posteriorment al seu fill després de la mort del comte en 1478. Així la gestió del patrimoni per part del tercer comte de Cocentaina va estar condicionada pels problemes econòmics i les constants reclamacions instades pels seus deutors, la qual cosa va obligar a Roiz de Corella a prendre diverses mesures per tal de superar la difícil situació en què es trobaven les seues finances. En aquest sentit tenim constància com aquest noble va haver d'arribar a diversos pactes amb els seus creditors per tal de satisfer els seus deutes, ja que en alguns casos la pressió dels prestataris va exigir la subhasta d'alguns dels senyorius del comte com Albalat o Agres<sup>684</sup>. La situació d'angoixa financera va arribar a tal punt que, fins i tot, el rei va haver d'aturar el procés de venda d'Albalat

---

<sup>682</sup> ACA, RC, reg. 3.394bis, f. 13r-v (26 d'octubre de 1474) Tot apunta que aquest empenyorament es troba en l'origen del conflicte mantingut durant les dècades posteriors entre Lladró i Corella.

<sup>683</sup> ARV, RC, reg. 122, f. 88r-89r (10 de maig de 1473), 115r-116r (28 d'agost de 1473), 124v-125r (10 de gener de 1474), 137v-138v (20 de juny de 1474) 141v-142r (26 de març de 1474), 149r-v (5 de novembre de 1474), 150r-v (2 de gener de 1475) i 150v-151v (7 de gener de 1475). ARV, RC, reg. 123, f. 51r-v (8 de març de 1473) 70r-71r (29 de març de 1473). 119r-v (17 d'abril de 1474), 132v-133r (20 d'agost de 1474), 147v-148v (12 de gener de 1475).

<sup>684</sup> ACA, RC, reg. 3.563, f. 129r-130r (10 d'abril de 1485) i reg. 3.663, f. 94r-v (13 de setembre de 1483).

instat per Francesc de Castellví “*perquè la sua casa per causa de execucions que li fosen fetes no es vingues a perdre*”<sup>685</sup>.

Un altre exemple d’aquesta intervenció reial en favor del comte de Cocentaina el trobem poc després, quan en 1488 Ferran II va acceptar una suplicació de Roiz de Corella per la qual aquest exposava que en les seues terres es podien arribar a presentar fins a deu o dotze porters per a fer execucions dels seus deutes, la qual cosa augmentava les despeses a les quals havia de fer front i per això va sol·licitar al rei que dites feines foren fetes per un o dos porters solament<sup>686</sup>.

Però aquesta intervenció per part de la monarquia no va aconseguir ni tant sols relaxar les dificultats del comte, qui en 1488 va vendre al cardenal Pedro González de Mendoza, arquebisbe de Toledo, per preu de 72.000 lliures les localitats d’Elda, Petrer, Asp i Salines, totes les seues possessions inserides en els límits de la governació oriolana<sup>687</sup>. L’esmentada transacció no es va portar mai a terme, ja que sabem que en 1494 el cardenal va traspasar el dret de compra d’aquests llocs al seu nebot Rodrigo de Mendoza, marqués de Zenete, al temps que va assenyalar, en el mateix document, que dita adquisició no s’havia produït “*por algunas causas justas y honestas e razonables a su reverendissima movieron e por fazer gracia e merced al dicho senyor Conde e a su suplicación*”<sup>688</sup>.

Probablement el motiu que aquesta venda no es produïra en la data fixada el trobem en un document de 1489 que ens informa que el comte havia arribat a un acord amb la major part dels seus creditors pel qual s’havia establert la forma de pagament del que devia<sup>689</sup>. Però tot i aquest pacte, sembla que Corella va tenir

---

<sup>685</sup> ACA, RC, reg. 3.563, f. 129r-130r (10 d’abril de 1485) i 130r-v (11 d’abril de 1485).

<sup>686</sup> ACA, RC, reg. 3.571 bis, f. 25r (11 de maig de 1488).

<sup>687</sup> AHNSN, Osuna, c. 1932, doc. 20 (3) (27 de juliol de 1488).

<sup>688</sup> AHNSN, Osuna, c. 1933, doc. 12 (25 de setembre de 1494) Tot i no produir-se la transacció el comte de Cocentaina i l’arquebisbe de Toledo van acordar que durant els dotze anys següents, des del dia de la capitulació feta entre ambdós, Joan Roiz de Corella es comprometia que si havia de vendre dites localitats ho havia de fer a l’arquebisbe i no a cap altra persona pel mateix preu acordat en 1488.

<sup>689</sup> ACA, RC, reg. 3.646, f. 267r-268r (12 de desembre de 1489).

dificultats per a complir-lo, ja que un dels prestamistes el va acusar de no satisfer les pensions ni els deutes recollits a la concòrdia.

El pacte entre el comte de Cocentaina i la major part dels seus creditors va posar a disposició d'aquests últims totes les rendes, drets i emoluments de les viles i llocs de Corella, qui només es va reservar una petita part dels beneficis que generaven les seues possessions per a la seua sustentació. Però tot i aquesta concòrdia alguns dels prestamistes van instar l'execució de les quantitats que li corresponien, per la qual cosa el monarca va tornar a eixir en defensa del comte ordenant que s'aturaren totes les execucions i que s'observara la forma de pagament recollida en el pacte<sup>690</sup>. Aquesta provisió no va ser del tot efectiva, ja que es van continuar produint diversos processos d'execució contra els béns de Corella<sup>691</sup>, per la qual cosa el comte va sol·licitar de nou la intermediació del monarca en el seu favor, ja que les diverses execucions havien portat a la ruïna i despoblació d'Elda i Albalat, el que havia provocat que les rendes d'aquests llocs no s'hagueren pogut recollir i que molts dels creditors acollits a la concòrdia no hagueren pogut cobrar. Davant aquesta apel·lació per part de Corella, Ferran II, per "*conservar e no acabar de destruir totalment la casa e terres del dit comte*", va prohibir les execucions instades pels creditors en les terres, baronies, viles i llocs del comte i al temps va establir que com Corella havia ofert totes les seues rendes, a excepció de 1.000 florins per al seu manteniment, per a pagar les pensions ordinàries així com els endarreriments que devia, si algú no volia cobrar d'aquesta manera llavors que es veneren algunes propietats del comte per a satisfer a aquests prestamistes<sup>692</sup>. De fet tenim notícia que en 1494 el lloc d'Albalat va ser venut a instància de la cort del governador<sup>693</sup>.

---

<sup>690</sup> ACA, RC, reg. 3.647, f. 97r-v (21 de juliol de 1490).

<sup>691</sup> Com per exemple la instada per Francesc de Castellví, la qual va ser autoritzada pel mateix monarca, ACA, RC reg. 3.571bis, f. 97v (22 de setembre de 1491). Poc després el comte es va tornar a queixar, de nou, davant el rei que per causa de les execucions contra la vila d'Elda, aquesta estava molt destruïda i que encara així els creditors enviaven a la localitat set o huit porters, la qual cosa suposava una despesa molt alta. Davant aquesta realitat una vegada més Ferran II va ordenar que es nomenara un sol porter per a fer les execucions en Elda, ACA, RC, reg. 3.649, f. 100v-101r (2 de març de 1492).

<sup>692</sup> ACA, RC, reg. 3.649, 97v-100r (27 de febrer de 1492).

<sup>693</sup> PASTOR ZAPATA, J. L. "Duques y barones: el patrimonio señorial de los Borja... cit., pàg. 42.

Així doncs, l'oferta dels seus béns va ser una de les vies utilitzada pel comte per tal de cercar una eixida a la seua delicada situació financera. En aquest cas el governador del regne va consignar l'arrendament de les rendes dels senyoriis de Corella per a, d'aquesta manera, saldar els deutes amb els seus creditors, la qual cosa confirma la idea ja plantejada per Barrio Barrio i Cabezuelo Pliego, qui en l'anàlisi d'un d'aquests arrendaments van apuntar la possibilitat que aquests estigueren moguts pels problemes financers del comte<sup>694</sup>. Però, fins i tot, els arrendadors de les rendes dels senyoriis de Corella també van trobar dificultats per cobrar les pecúnies d'aquests llocs<sup>695</sup>, fet significatiu que posa de manifest les dificultats econòmiques per les quals travessaven aquestes localitats.

Tot i la recerca de solucions la veritat és que la situació es feia a poc a poc més insostenible i el comte trobava cada vegada més dificultats per mantenir el seu patrimoni. D'aquesta manera, en maig de 1497, Joan Roiz de Corella va haver de signar una nova concòrdia amb els creditors de la vila d'Elda per tal de facilitar la retribució dels deutes que pesaven sobre aquesta localitat, la qual es trobava "*molt carregada e destroyda e axí per ara no tenir possibilitat de poder-los pagar*"<sup>696</sup>.

Al temps que realitzava aquesta operació el comte es va veure obligat a desfer-se de part del seu patrimoni territorial. Així aquest mateix any va haver de vendre el

---

<sup>694</sup> BARRIO BARRIO, J. A. y CABEZUELO PLIEGO, J. V.: "Rentas y derechos señoriales de las morerías... cit., pàg. 46.

<sup>695</sup> ARV, RC, reg. 148, f. 113v-114r (15 de desembre de 1492). En aquest sentit els mercaders valencians Francesc Miró i Dionís Miquel, arrendadors dels llocs d'Elda, Asp, Petrer i Salines des de 1488, van alertar que els creditors del comte no podrien percebre el que els corresponia pel fet que aquestes poblacions encara els devien a ells part dels emoluments inclosos a l'arrendament. Mesos després els mateixos arrendadors denunciaren que els col·lectors que havien enviat per collir les rendes en aquests llocs, no havien pogut cobrar, ARV, RC, reg. 148, f. 185r-v (9 de juliol de 1493). De fet, poc més tard, aquests mercaders van denunciar que la quantitat que els era deguda arribava als 35.000 sous, per la qual cosa van sol·licitar poder realitzar una execució en les localitats amb l'objectiu de recuperar la quantitat esmentada, una acció que va ser permesa pel rei, si bé en 1497 encara no havien cobrat el total del deute, ARV, RC, reg. 150, f. 13r-14r (19 d'octubre de 1493) i reg. 151, f. 207r-208r (31 de juliol de 1497). Aquest no va ser un cas aïllat, de fet en 1497, Jaume Moltó i Nofre Cerdà, arrendadors de les rendes d'Asp i Petrer des de 1493, van denunciar que aquestes localitats encara els devien certa quantitat de les pecúnies que els corresponien, per la qual cosa també van sol·licitar poder enviar un porter per a fer una execució en els béns d'aquestes poblacions, una demanda que va ser acceptada pel lloctinent general del regne, ARV, RC, reg. 151, f. 116r-117r (3 de març de 1497).

<sup>696</sup> ARV, RC, reg. 153, f. 28v-30v (27 de maig de 1497).

lloc de Penella, una de les seues possessions al nord de la línia Biar-Busot<sup>697</sup>, i la localitat d'Asp. Aquesta darrera població, com ja hem assenyalat línies més amunt, va ser adquirida pels llavors senyor d'Elx i Crevillent, Gutierre de Cárdenas. El valor de la transacció d'aquest senyoriu es va fixar en 41.000 lliures, encara que d'aquesta xifra Cárdenas es va reservar, en un primer moment, 12.000 lliures per a destinar-les al pagament de les pensions i càrregues que requeien sobre aquesta localitat. Però, el desconeixement de la quantitat exacta que representaven els deutes va fer que el nou propietari establira un termini de temps durant el qual el comte hauria de comptabilitzar i especificar el total del deute que pesava sobre aquest lloc i que es descomptaria del preu total de la compra<sup>698</sup>.

Però la venda d'aquests llocs no va representar ni molt menys la fi dels problemes econòmics del comte de Cocentaina. De fet tenim notícia que en 1503 va vendre el lloc d'Agres a la mateixa universitat de Cocentaina<sup>699</sup>. Poc abans d'aquesta transacció don Diego de Cardenas, hereu de Gutierre i senyor d'Elx, Crevillent i Asp en aquesta data, va tractar d'aprofitar-se de la delicada situació de Joan Roiz de Corella, per la qual cosa va intentar fer-se amb la resta de les seues possessions situades en les terres dellà Xixona, Elda, Petrer i Salines. Sembla que aquests dos nobles van arribar a un acord per al traspàs, però la intervenció de Rodrigo Roiz de Corella, germà menor del comte, va aconseguir aturar l'operació al·legant els drets que posseïa sobre aquestes localitats<sup>700</sup>.

Anys més tard, en 1507 Joan Roiz de Corella va tornar a posar a disposició de les autoritats els béns venals de totes les localitats, que en aquest moment conformaven el seu patrimoni, perquè foren subhastats i d'aquesta manera poder pagar els seus deutes i posar fi a les execucions que patia a les seues possessions<sup>701</sup>. Però malgrat l'oferiment aquests tipus d'accions instades pels seus creditors van

---

<sup>697</sup> PLA ALBEROLA, P.: "Los señoríos de jurisdicción civil... cit., pàg. 359.

<sup>698</sup> AHNSN, Baena, c. 165 (l.s.), (28 de novembre de 1497).

<sup>699</sup> FULLANA MIRA, L., *Historia de la villa y condado...* cit., pàg. 345-346.

<sup>700</sup> ARV, RC, reg. 158, f. 167r-v (19 de gener de 1503).

<sup>701</sup> ARV, RC, reg. 163, f. 38v-39v (13 de setembre de 1507).

continuar durant els anys posteriors<sup>702</sup> i van desembocar finalment en la venda d'Elda, Petrer i Salines a Joan de Coloma en 1513<sup>703</sup>.

El preu d'aquesta darrera transacció es va fixar en 48.000 lliures, encara que el lliurament d'aquesta xifra, per part de Coloma al comte, va estar condicionat per diversos factors. En primer lloc pels deutes que requeien sobre dites localitats. En aquest sentit al mateix document de venda es va fer una relació del censals carregats sobre aquests llocs i les pensions anuals que s'havien de satisfer, la qual incloem a continuació.

*Censals carregats sobre Elda, Petrer i Salines en 1513*

Prestatari	Pensió Anual	Total del censal
Lluís Lladró	2.111 s.	31.470 s.
Monestir de St. Joan de València	225 s.	3.371 s.
Monestir de St. Joan de València	146 s. i 8 d.	1.900 s.
Vicent Joan Boil	58 s.	870 s.
Mossèn Lluís Àngel Exarch	146 s. i 8 d.	2.200 s.
Àngel Exarch	160 s. i 10 d.	2.246 s.
Mossèn Bernat Almúnia	368 s. i 4 d.	6.000 s.
Jeroni d'Artés	183 s.	2.800 s.
Mossèn d'Olessa	514 s. i 6 d.	7.717 s. i 6 d.
Muller de misser Crespí	166 s. i 8 d.	2.500 s.
Vicent Safont	276 s. i 10 d.	4.080 s.
Miquel Chaga	42 s.	615 s.
Gostaça Corella	1.566 s.	23.500 s.
Gostaça Corella	1.333 s. i 4 d.	20.000 s.
Gostaça Corella	300 s.	4.500 s.

<sup>702</sup> Alguns exemples de les execucions instades després de l'oferta feta pel comte serien la promoguda pel procurador del bisbe de Tortosa qui exigia el pagament de 4.500 sous per pensions de censals que havia de satisfer la vila de Cocentaina, ARV, RC, reg. 162, f. 173r-174r (27 d'abril de 1509), la reclamació feta per Jaume de Santàngel per l'impagament de dues anualitats de 2.000 sous de pensió que el comte li havia d'abonar, ARV, RC, reg. 144 (19 de juliol de 1509), o la instada per Lluís Lladró per un deute de 52 lliures, 1.040 sous, ARV, RC, reg. 164, f. 97r-98v (16 de juny de 1511).

<sup>703</sup> AHNSN, Fernan Núñez, cp. 419, doc. 14 (3 de setembre de 1513).

***Noblesa i poder polític al sud del regne de València. Segle XV (1458-1516)***

Don Joan Centelles	400 s.	6.000 s.
Ferrer de Castellví	1.000 s.	15.000 s.
Cardona	289 s. i 3 d.	4.350 s.
Mossèn Cetina	1.210 s.	18.150 s.
Mossèn Jaume Escrivà	1.084 s.	16.260 s.
Mossèn Jaume Escrivà	3.866 s. i 8 d.	58.000 s.
Francina Gil	876 s.	13.740 s.
Bernat Conill	333 s. i 4 d.	5.000 s.
Pere Cerveró	500 s.	7.500 s.
Vídua Joan	300 s.	4.500 s.
Manuel Vilanova	300 s.	4.500 s.
Governador de Xàtiva	222 s. i 4 d.	3.372 s. i 6 d.
Guillem de Moncada	711 s.	10.665 s.
Jaume Bou	66 s. i 8 d.	1.000 s.
Senyora de Boi	100 s.	1.500 s.
Don Joan Corella	2.800 s.	42.000 s.
Mossèn Lluís Aguiló	2.000 s.	30.000 s.
Mossèn Miracle	1.000 s.	15.000 s.
Lluís Coll	1.146 s.	17.200 s.
Lançalau Llançol	858 s. i 10 d.	12.882 s.
Gostaça Corella	511 s.	7.730 s.
Hereus de misser Joan Sanç	236 s.	3.740 s.
Joan de Rocafull	500 s.	8000 s.
Gaspar Ribelles	266 s.	4.000 s.
Gaspar Ribelles	375 s.	5.620 s.
Mossèn Joan Calatayud	1.066 s. i 8 d.	16.000 s.
Mossèn Joan Calatayud	525 s.	7.000 s.
Muller de Gaspar Rull	1.333 s. i 4 d.	20.000 s.
Duc de Gandia	1.200 s.	18.000 s.
Francisco Riquelme	800 s.	12.000 s.
Veïns de Xàtiva	533 s.	8.000 s.
Don Rodrigo de Corella	3.000 s.	45.000 s.

Don Rodrigo de Corella	3.000 s.	45.000 s.
------------------------	----------	-----------

Segons aquesta relació les localitats abans mencionades havien de satisfer anualment pel pagament de les pensions un total de 39.637 sous. Per tal de comprovar l'impacte d'aquesta xifra dins les finances senyorials podem utilitzar, davant la falta d'altres notícies, les quantitats conegudes per les quals es van arrendar les rendes d'aquestes poblacions uns quants anys abans. Així sabem que en 1488 l'arrendament de les rendes d'aquestes localitats es va fixar en 65.000 sous anuals i que anys més tard sols els emoluments d'Asp i Petrer van assolir els 35.000 sous. Per tant la xifra de prop de 40.000 sous que el comte havia d'abonar anualment com a pagament de les pensions de censals en 1513 representaven com a mínim les rendes d'Elda i Salines, encara que la suma total del deute, pel qual satisfieia aquestes pensions, ascendia a un total de 600.479 sous que es corresponien amb les 30.023 lliures que Joan Coloma es va reservar del preu total de la compra per tal de lluir i quitar els censals referits, a les quals va afegir 368 lliures en concepte de prorrates.

En aquest traspàs el germà del comte Rodrigo Roiz de Corella, qui com es pot observar en el llistat va ser el principal prestatari del seu germà, també va fer valdre els seus drets sobre aquestes localitats, com ja havia succeït anys abans amb l'intent de compra per part de Diego de Cárdenas. En aquesta ocasió la venda sí que es va portar a terme perquè els seus drets van ser reconeguts i valorats en 5.000 lliures, quantitat aquesta que es va lliurar a Rodrigo a canvi de la seua renúncia a qualsevol tipus de vincle amb els llocs esmentats. Per altra banda, Coloma també va reconèixer els drets dotals de la comtessa de Cocentaina que requeien sobre Petrer per un valor de 7.500 lliures que s'inclouen també dins del preu de la compra.

El balanç econòmic de l'operació va donar com a resultat que els beneficis rebuts pel comte després de la transacció només arribaren al 26% del preu de la compra, un percentatge que a més inclouïa la part corresponent a la comtessa abans mencionada. Així doncs la venda realment havia servit únicament per tal de netejar les finances de Roiz de Corella, ja que va deixar poc marge per a l'obtenció de beneficis,



però la conseqüència més rellevant, sens dubte, va ser la seua desaparició del mapa senyorial de la governació quedant el seu patrimoni reduït a les terres del comtat, que anys més tard passarien al seu germà Rodrigo<sup>704</sup>.

Però si el cas dels Corella és representatiu de les dificultats econòmiques per les quals van haver de travessar alguns dels grans nobles valencians durant les darreries del període medieval i els inicis de la modernitat, hem d'assenyalar que no es tracta de l'únic exemple que podem observar en aquestes terres de la governació dellà Xixona<sup>705</sup>. De fet els seus veïns i rivals, els Maça de Liçana, també van passar per enormes dificultats durant aquest mateix període, encara que el desenllaç va ser diferent al protagonitzat pel comte de Cocentina, gràcies a la intervenció d'altres factors.

Com els Corella, els Maça de Liçana també van recórrer al carregament de censals durant el segle XV per tal d'augmentar els seus ingressos més enllà de les rendes obtingudes dels seus senyorius, els quals com en el cas anterior es van veure arrossegats per aquesta activitat creditícia. En aquest sentit, hem d'assenyalar que la documentació cancelleresca consultada ens permet observar com no és infreqüent trobar notícies referides a les reclamacions instades pels seus prestadors, com tampoc són estranyes les queixes de molts d'ells per la incapacitat de poder dur a terme les execucions en les terres dels Maça situades en la governació d'Oriola, ja que la seua posició com a governadors en aquesta demarcació els va permetre obstaculitzar les execucions contra les seues propietats, tal com detallarem més avant en un apartat dedicat a l'ús i aprofitament que els Maça van fer d'aquest càrrec.

Però tot i la circumstància que acabem de mencionar els deutes derivats del carregament de censals van acabar per asfixiar les seues finances. Ja en 1455 un memorial de greuges enviat per les autoritats oriolanes contra el governador de la partida en aquest any, Lluís Cornell, recull un capítol en el que es posa de manifest l'alt

---

<sup>704</sup> FULLANA MIRA, L., *Historia de la villa y condado...* cit., pàg. 348.

<sup>705</sup> De fet aquest casos d'endeutament es troben en connexió amb els de molts altres senyors de la resta del regne com per exemple el d'Ot de Moncada, GARCIA MARSILLA, J. V., "La intervención del poder real en los señoríos valencianos. El secuestro de Xiva y Castellnou (1415-1425)" a *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. El poder real en la Corona de Aragón*, vol. 2, Saragossa, 1996, pàg. 207-218.

grau d'endeutament dels Maça. De fet hem considerat convenient incloure la seua transcripció per la seua significació:

*Ítem més, senyor, per ésser governador lo dit noble don Lois no-s pot obtenir justícia de ço que la casa de don Pero Maça e ell deuen en la dita governació a moltes gents en grans quantitats, specialment les següents. Primerament a la casa d'en Jacme Dezpuig cinquanta mília sous, que li foren jaquits del deute que-l dit don Pero Maça li devia per ésser governador e no poder haver justícia de aquell, sens los altres dans que ha sostengut per haver fet los préstechs e manleutes per la /casa/ ~~causa~~ del dit don Pero Maça. Ítem, la casa d'en Antoni Auret de la dita ciutat és destroyda per los censals que carregà per a obs dels dits don Pero Maça e la casa dels Albaredes. Ítem a la casa d'en Francesch Masquefa és degut pus de vint mília sous ab la sort principal. Ítem a-n Joan Miró, los quals prestà al dit don Pero Maça. Ítem, deu a la muller de Berthomeu Togores e a-n Joan Yvanyes grans quantitats. Ítem, a la muller de mossèn Jacme Dezpuig de Alacant dos mília florins. Ítem, a la casa d'en Ferran Pérez bé sexanta mília sous ítem e moltes altres quantitats en gran nombre a molts altres, de les quals no se'n pot obtenir justícia per lo dit noble don Lois ésser governador segons és dit<sup>706</sup>.*

Anys més tard, en 1469, els principals senyorius de Maça, Moixent, Novelda, Monòver, La Mola i Xinosa havien de satisfer anualment pel pagament de pensions, almenys, 17.620 sous repartits tal com recull la següent taula<sup>707</sup>:

---

<sup>706</sup> ARV, RC, reg. 57, f. 24v (5 de febrer de 1455). El memorial de greuges on s'inclou aquest capítol ha sigut donat a conèixer recentment per Hinojosa Montalvo, HINOJOSA MONTALVO, J., "Los abusos del poder en la gobernació general de Orihuela a mediados del siglo XV", MUTGÉ I VIVES, J., SALICRÚ I LLUCH, R., i VELA AULESA, C., (eds.) *La Corona catalanoaragonesa, l'islam i el món mediterrani. Estudis d'Història medieval en homenatge a la doctora Maria Teresa Ferrer i Mallol*, Barcelona, 2013, pàg. 363-373.

<sup>707</sup> AHNSN, Osuna, c. 748 doc. 2 (10-6) (14 d'agost de 1469). Probablement aquestes xifres no representarien el total de les pensions que Maça i els seus senyorius havien de satisfer en aquestes dates, ja que tenim notícia d'una reclamació feta en 1470 per part de Isabel Despuig per cinc execucions que s'havien iniciat a causa de d'altres tants contractes de carregament de censals fets per Pero Maça, pare de Lluís Cornell, que pertanyien a la mare de la sol·licitant, ARV, RC, reg 105 f. 118r-119r (4 de

*Pensions reclamades a Pero Maça de Liçana i els seus llocs de Moixent, Novelda, Monòver, La Mola i Xinosa en 1469*

Prestatari	Pensions anuals	Preu del censal
Joan Corberan	125 s.	-
Beatriu de Proxida	3. 666 s. i 9 d.	-
Jaume Gisquerol	500 s.	7.500 s.
Mossèn Joan Bonastre	750 s.	11.000 s.
Elionor muller de Lluís Cornell, senyor d'Alberic	1.500 s.	-
Eximen Perez d'Arenós	1.540 s.	-
Hereus de mossèn Joan de Loris	1.800 s.	-
Martí Fabra	500 s.	-
Joan Corberan	712 s. i 6 d.	-
Mossèn Alfonso de Rebolledo	1.100 s.	-
Beatriu Ivanyes	550 s.	-
Hereus de mossèn Bernat Puig	1.561 s. i 4 d.	-
Mossèn Miquel Joan	1.083 s. i 4 d.	-
Beneficiats de St. Bertomeu	250 s.	-
Hereus de Pere Carbonell	150 s.	-
Miquel Dies	500 s.	-
Muller de Ramon de Rocafull	1.333 s. i 4 d.	-

En aquest sentit hem d'assenyalar que tal vegada les vendes dels llocs d'Alberic, Alasquer i Alabalat en la dècada dels huitanta del segle XV es troben en relació amb l'alt endeutament assolit pels Maça, el qual es pot observar perfectament cap a començaments del XVI, moment en el qual les pressions dels seus creditors es van incrementar. De fet, en poc menys d'any i mig, des d'agost de 1501 a desembre de 1502, les diferents reclamacions fetes contra Pero Maça de Liçana per impagaments de

---

gener de 1470), si bé són una mostra de les pressions dels creditors sobre els Maça davant els impagaments.

pensions de censals va ascendir a la suma de 54.512 sous<sup>708</sup>. Una quantitat que va fer que Maça posara a disposició de les autoritats la seua vila de Novelda perquè fóra venuda i poder pagar, així, els seus creditors<sup>709</sup>. Però aquest oferiment no es va portar a terme, ja que tenim notícies de com pocs mesos després es van consignar les rendes de tots els seus senyorijs als creditors, els quals s'havien d'encarregar de recollir-les<sup>710</sup>. Tanmateix, aquest any van haver problemes referents a la percepció dels emoluments. Els prestataris van denunciar que quan van arribar els seus col·lectors, els Maça havien pres gran part de les rendes i que aquests havien fet que uns servidors seus assaltaren un procurador dels col·lectors que es dirigia a Alacant amb certa quantitat de pansa que havien venut a un mercader. Així els criats de Maça van furta aquest carregament i el van vendre en el seu nom<sup>711</sup>.

Poc temps després, segons van exposar els mateixos creditors, les rendes dels llocs dels Maça van resultar insuficients per tal de poder satisfer tots els deutes, ja que *“pugen molt més que les dites rendes de les dites terres”*, i a més afegien que a les terres de Maça hi havia altres col·lectors encarregats d'executar altres deutes<sup>712</sup>.

Aquesta incapacitat de satisfer els deutes per part dels Maça els va portar també a un llarg enfrontament amb el marquès de Zenete, don Rodrigo de Mendoza, qui des de 1490 era el nou senyor d'Alberic, antiga possessió de Pero Maça<sup>713</sup>. Aquest darrer noble havia venut aquest lloc en 1484 a Joan Francesc de Próxida per preu de 80.000 timbres, al temps que Próxida traspassava a Pero Maça la baronia de Lutxent per 23.300 timbres. L'operació, en principi, resultava beneficiosa per al governador

---

<sup>708</sup> ARV, RC, reg. 156, f.34r-35v i 40v-41v (6 de setembre de 1501), f. 81r-84r (21 d'agost de 1501), 99r-v (4 de desembre de 1501), 101v-102v (7 de desembre de 1501), 118v-119v (15 de desembre de 1501), 119v-120v (20 de desembre de 1501), 145r-146v (26 de gener de 1502), 172r-173r (18 de febrer de 1502), 176v-177r (7 de març de 1502), 210r-v (10 de maig de 1502), 216r-v (1 de febrer de 1502), 218v-219r (12 de maig de 1502), ARV, RC, reg. 158, f. 69v-70v (29 de juliol de 1502), 72r-73v (23 de juny de 1502), 78v-79v (30 d'agost de 1502), 103r-104v (10 d'octubre de 1502), 140v-141v (12 de desembre de 1502), 143r-144v (11 de desembre de 1502).

<sup>709</sup> ACA, RC, reg. 3.578, f. 118r-v (28 de febrer de 1503).

<sup>710</sup> ARV, RC, reg. 312, f. 51v-53v (4 d'agost de 1503).

<sup>711</sup> ARV, RC, reg. 159, f. 138r-139v (14 de novembre de 1503).

<sup>712</sup> ARV, RC, reg. 160, f. 159r-v (6 de febrer de 1505).

<sup>713</sup> FRANCO SILVA, A., “La herencia patrimonial del gran cardenal... cit., pàg. 469.

dellà Xixona, si bé sembla que Alberic estava molt carregada de censals, per la qual cosa Maça es comprometia a llevar-los en un termini de 15 anys<sup>714</sup>. Passat aquest temps, tot apunta que Maça no havia satisfet les obligacions que pesaven sobre Alberic, el que explicaria que el nou senyor d'aquest lloc, Rodrigo de Mendoza, instara en diverses ocasions la subhasta del lloc de Llutxent per tal de poder llevar els deutes d'Alberic<sup>715</sup>. Una obligació aquesta que ascendia en 1513, segons el marquès de Zenete, a més de 40.000 timbres en propietat i 10.000 en pensions degudes<sup>716</sup>.

Davant l'extrema dificultat per la qual travessaven els Maça, aquests van comptar amb dues circumstàncies que els van ajudar a portar aquesta situació en millors condicions que els Corella. D'una banda el mateix monarca va vetllar pels interessos econòmics dels Maça de forma més decidida que en el cas del comte de Cocentaina, així veiem com en un escrit dirigit a donya Joana, lloctinent del regne de València, en relació a l'oferta feta per part de Pero Maça de la seua vila de Novelda per tal de satisfer els seus creditors, Ferran II va manifestar que a causa de *"los grandes y buenos servicios que d-el y de los suyos havemos reçevido y cada dia reçeberos y esperamos de reçeber, mereçen bien, que todo lo que por él se pudiere fazer con justicia y equidat se haga, a fin que una casa tan antigua como la suya por rigor no preteresca"*<sup>717</sup>. Fins i tot el mateix monarca va transmetre directament als Maça el seu afecte per ells així com el seu desig de protegir-los: *"que nostra intenció tots temps és estada y és de preservar la casa vostra y de vostre fill de tots los dans"*<sup>718</sup>.

Aquestes darreres paraules van quedar manifestes en el conflicte amb el marquès de Zenete, ja que en més d'una ocasió Ferran II va aconseguir frenar les

---

<sup>714</sup> AHNSN, Osuna, c. 742, doc. 17-18 (17 d'octubre de 1484).

<sup>715</sup> ARV, RC, reg. 160, f. 99v-100v (19 de setembre de 1504), reg. 164, f. 21r-22r (2 de juliol de 1510), ACA, RC, reg. 3.583, f. 186r (3 de desembre de 1513).

<sup>716</sup> ARV, RC, reg. 146, f. 46r-47r (13 de desembre de 1513) Els 40.000 timbres feien referència al total del deute, que es correspondrien a 400.000 sous, mentre que la quantitat no satisfeta de les pensions degudes sumarien 100.000 sous.

<sup>717</sup> ACA, RC, reg. 3578, f. 118r-v (28 de febrer de 1503).

<sup>718</sup> ACA, RC, reg. 3578, f. 118v-119r (28 de febrer de 1503).

pretensions d'aquest noble de subhastar algunes de les possessions dels Maça<sup>719</sup>. Però a més d'aturar la pèrdua de patrimoni, el monarca va atorgar a aquest llinatge una sèrie de prerrogatives i privilegis encaminats a què els Maça pogueren obtenir nous ingressos, com per exemple la facultat d'imposar la cisa al seu senyoriu de Moixent<sup>720</sup> o la donació feta per Ferran II de la vila i port de Longosardo en franc alou<sup>721</sup>. De fet, poc després d'aquesta concessió el rei va ordenar al lloctinent del regne de Sardenya que no posara cap entrebanc a Pero Maça, ja que tenia privilegi de poder carregar qualsevol mercaderia als seus ports de Terranova i Longosardo<sup>722</sup>. Aquest aspecte es troba en relació amb el segon dels factors que hem de tenir en consideració respecte a les condicions que van permetre als Maça mantenir les seues possessions malgrat els deutes que arrossegaven. Ens referim a l'ampliació del seu patrimoni territorial gràcies a la incorporació dels senyorius sards i catalans deixats en herència per Nicolau Carròs i la seua muller, Brianda de Mur, a sa filla Beatriu, muller de Pero Maça de Liçana, qui els va lliurar posteriorment al seu fill<sup>723</sup>. Sens dubte aquest patrimoni va ajudar als Maça a fer front a la seua delicada situació i la de les seues possessions valencianes, de fet tenim notícies de com importants quantitats de mercaderies i diners eixien de l'illa cap al regne de València i de com en aquest cas el

---

<sup>719</sup> En 1505 Ferran II va ordenar que no es portara a terme la venda del lloc de Llutxent, que havia instat el marquès de Zenete, perquè anava contra la sentència promulgada en la causa entre Pero Maça i els seus creditors, ACA, RC, reg. 3.572, f. 136v (5 d'octubre de 1505). Anys després, en 1513, davant altra instància feta pel marquès de Zenete perquè se subhastara la baronia de Llutxent, el monarca va ordenar al governador del regne que parlara amb aquest perquè acceptara una concòrdia amb Pero Maça, per la qual no faria falta vendre aquest senyoriu, ja que dels diners de la venda el marquès no rebria cap quantitat perquè " *hi ha tants carrechs y crèdits primer d'ell als quals lo preu de la dita baronia no bastaria pagar, de manera que lo dit marquès per la dita venda no aconseguiria utilitat alguna y lo dit don Pero Maça ne aportara gran dany y destrucció de la sua casa* ", ACA, RC, reg. 3.583, f. 186r (3 de desembre de 1513).

<sup>720</sup> ARV, RC, reg. 315, f. 205r-206v (20 de gener de 1514)

<sup>721</sup> AHNSN, Osuna, cp. 126, doc. 6 (3 de febrer de 1510).

<sup>722</sup> ACA, RC, reg. 3.583, f. 87v (3 de maig de 1513).

<sup>723</sup> El patrimoni sard de Beatriu Carròs es trobava situat a les *encontrades* de Gal-lura, Siurgus, Seulo i Dore i les *barbagia* de Bitti i Ollalai i estava conformat per les següents localitats Tempiu, Luras, Terranova i Caresos (Gal-lura); Siurgus, Donigala, Gergei, Sassai, Isili, Serafi, Mandas, Escolca, Nurri, Serri, Orroli, Vilanovatulu i Escaladeplà (Siurgus); (Seulu, Seui, Stortoli, Ussassai i Salali (Seulu); Bitti, Onania i Goronai (Bitti); Oraní, Nuoro, Otana, Oniferi, Sarule, Orotelli, Orgosolo i Nocoi? (Dore); Ollollai, Mamoiada i Fonni (Ollollai) AHNSN, Osuna, Cp. 165, doc. 12 (7 de maig de 1500) i Osuna Cp. 126, doc. 9 (5 de maig de 1500). Respecte a les possessions catalanes rebudes per aquesta noble podem assenyalar que estaven situades a la vegueria de Montblanc i es corresponien amb els llocs d'Albi, Servià, Rubió i la baronia de Mur, AHNSN, Osuna, c. 652, doc. 25 (28 de maig de 1499), PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "El patrimoni d'un llinatge valencià a Sardenya... cit., en premsa.

rei també intervenia en favor d'aquest noble quan el lloctinent de Sardenya posava entrebancs a aquestes operacions<sup>724</sup>.

Tanmateix, tot i la importància d'aquests dos factors, la delicada situació financera de Pero Maça de Liçana i Carròs després de la mort de son pare feia que la possibilitat d'aconseguir una solució ràpida i satisfactòria a la qüestió dels deutes estiguera lluny. En aquest sentit, podem dir que l'endeutament d'aquesta casa nobiliària continuava sent bastant elevat, tal com posa de manifest un llistat dels creditors on es consignen les quantitats corresponents als deutes que havia de fer front aquest noble<sup>725</sup>.

*Relació de creditors i quantitats degudes  
per Pero Maça de Liçana i Carròs*

Creditors	Quantitats degudes
Capítol de la seu de València	3.356 ll. 13 s. i 8 d.
Hereus de Joan Ferrandis	1.533 ll. 6 s. 8 d.
Noble don Perellós	1.700 ll.
Mossèn Rosselló	400 ll.
Noble Jaume Pallàs	1.000 ll.
Noble don Fenollet	125 ll.
Noble Margarita Corberan	400 ll.
Hereus de Galceran Adret	200 ll.
Mossèn Juneda	80 ll.
Mossèn Gisquerol	950 ll.
Lloris de Pomar	850 ll.
Noble Isabel de Borja i Milà	1.700 ll.
Mossèn Damià i Joan Borrell	918 ll. 6 s. 8 d.
Joan Andreu	200 ll.
Donya Maria de Cardona	500 ll.
Mossèn Lluís Sanchis	520 ll.

<sup>724</sup> ACA, RC, reg. 3.575, f. 77v-78r (30 d'abril de 1504), reg. 3.661, f. 157v-158v (8 d'octubre de 1515) i reg. 3.678, f. 80v-81r (11 d'octubre de 1515).

<sup>725</sup> AHNSN, Osuna, c. 748 doc. 2 (10-4) (8 de febrer de 1518).

***Noblesa i poder polític al sud del regne de València. Segle XV (1458-1516)***

Noble Joan Centelles	900 ll.
Hereus de Rava	300 ll.
Nobles Aimeric i Alamanda Centelles	3.015 ll.
Comanador Pellicer	817 ll.13 s. 4 d.
Les obres de St. Joan del mercat	420 ll.
Noble Eneas Lladró	630 ll.
Mossèn Bonastre	1.016 ll. 16 s. 4 d.
Duc de Gandia	723 ll. 6 s. 8 d.
Noble Gaspar Ribelles	2.716 ll. 13 s. 4 d.
Francesc Gil	1.216 ll. 13 s. 4 d.
Mossèn Galceran Eslava, Joan Jofre	1.723 ll. 6 d. 8 d.
Cardona, viuda	300 ll.
Noble Gaspar de Castellví	1.000 ll.
Cessionari del comanador Soler	1.200 ll.
Noble Lluís del Milà	400 ll.
Mossèn Bernat Julià	1.440 ll.
Noble don Pedro d'Aragó	420 ll.
Noble Violant d'Aragó	460 ll.
Mossèn Joan Dalmau	525 ll.
Pere Semero, notari	726 ll. 13 s. 4 d.
Noble Francina Eslava i Borja	526 ll. 13 s. 4 d.
Hereus de Ferragut	183 ll. 6 s. 8. D
Catalina Salavera	400 ll.
Mossèn Francesc Joan Pertusa	833 ll 6 s. 8 d.
Misser Sant Feliu, doctor	615 ll.
Cessionari de mossèn Lluís Joan	666 ll. 13 s. 4 d.
Cessionari de mossèn Guillem Pertusa	916 ll. 13s. 4 d.
Mossèn Joan Figuera	386 ll. 13 s. 4 d.
Mossèn Bernat Joan	927 ll. 15 s. 3d.
Hereus de B. Berenguer	317 ll. 6s.
Al senyor de Betera	1.638 ll.
Hereus de mossèn Català	1.746 ll.



Mossèn Serra	163 ll. 6s. 8 d.
Marquesa de Castro?	3.516 ll. 4 s.
Mossèn Lluís Àngel Exarch	533 ll. 6 s. 8 d.
Noble don Aguiló	2. 816 ll. 3 s.
Na Merita	860 ll.
A la Saidia	502 ll. 1 s. 2 d.
Hereus d'Asnar	163 ll. 6 s. 8 d.
Hereus de mossèn Sant Boi	900 ll. 5 sous 3 d.
Cessionaris de la noble Beatriu de Pròxida	5.715 ll. 8 s. 4 d.
Noble don Flors	330 ll.
Hereus de mossèn Gaspar Valleriola	500 ll.
Mossèn Jaume Pertusa	333 ll. 6 s. 9 d.
Noble Gostança Bou	510 ll. 8s. 3 d.
Mossèn Jeroni Collar	183 ll. 6 s. 8 d.
Mossèn Gras	400 ll.
Mossèn Lluís Mascó	420 ll.
Bonavida	493 ll.
Senyor de Manises	763 ll.
Noble Manuel de Vilanova	1.000 ll.
Mossèn Galceran Bou	300 ll.
Monestir de Portaceli	93 ll. 16 s. 8 d.
Mossèn Lluís Valleriola	703 ll.
Noble Maria Centelles	200 ll.
Mossèn Francesc Penyaroja	400 ll.
Hereus de Martí de Roda	150 ll.

El volum total d'aquest deute ascendeix a la xifra de 1.309.834 sous, , una quantitat a la qual s'haurien d'afegir els més de 50.000 sous que mossèn Lluís de Calatayud li reclamava en el moment de la confecció d'aquest llistat a Pero Maça. Tot i això, aquest alt grau d'endeutament no va suposar la pèrdua per part d'aquest noble de les seues possessions valencianes, ja que tot apunta que la solució adoptada per tal

de fer front a aquestes despeses va ser l'instrument de la concòrdia o pacte amb els seus creditors<sup>726</sup>, la qual cosa li va permetre transmetre el seu patrimoni situat al regne de València, Sardenya i Catalunya al seu hereu en 1546, segons recull el seu propi testament<sup>727</sup>.

D'altra banda si els exemples exposats fan referència als titulars dels senyorius del Vinalopó, cap a finals del segle XV trobem notícies que indiquen l'existència també de certes dificultats financeres que van afectar, en aquest cas, al titular del petit senyoriu de la Daia. Aquest enclavament va passar, en els darrers anys d'aquesta centúria, a ser titularitat de Jaume Masquefa, fill de Francesc Masquefa i nét de mossèn Jaume Masquefa qui havia comprat el senyoriu en 1445 al seu oncle. El nou senyor era menor d'edat quan va morir son pare per la qual cosa va quedar sota la tutela del seu oncle Baltasar Masquefa. En aquest sentit cap a començaments de la dècada dels noranta sabem que aquest lloc estava arrendat pel tresorer del rei Alfonso Sánchez, qui va enviar a la Daia com a procurador al mercader florentí Loteri Loti<sup>728</sup>. Desconeixem el motiu que va portar a aquest oficial a arrendar el senyoriu, però apuntem la idea que probablement es tractara d'un segrest de les rendes per part de les autoritats a causa dels deutes que pesaven sobre aquest indret, de fet tenim notícies que ens fan pensar que les reclamacions instades pels creditors d'aquest lloc assolirien un cert nivell d'importància en aquests anys, ja que en 1494 Loteri Loti va constituir al notari Pere Palomares com a procurador perquè compareguera davant qualsevol jutge en tots els plets i execucions que es feren contra el lloc de la Daia<sup>729</sup>.

Tant sols quatre anys després veiem com un d'aquests plets va ser protagonitzat per Pere Masquefa, fill de l'antic propietari de la Daia, qui va instar la subhasta del senyoriu per l'impagament de certa quantitat en pensions de censals que

---

<sup>726</sup> AHNSN, Osuna, c. 748 doc. 2 (10-4) (8 de febrer de 1518), doc. 2 (10-5) (7 de setembre de 1507 i 17 de març de 1519).

<sup>727</sup> AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 1 (8 de setembre de 1546).

<sup>728</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 60r (21 de novembre de 1492) i reg. A 35, f. 26r (3 de gener de 1494).

<sup>729</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 35, any 1494, (17 de gener de 1494).

el seu titular, Jaume Masquefa, estava obligat a pagar-li<sup>730</sup>. Aquest procés es va portar a terme en un primer moment a la cort del governador dellà Xixona, on el seu lloctinent va estimar el valor del senyoriu en 100.000 sous, si bé davant la manca de compradors Pere Masquefa va oferir només 50.040 sous. Baltasar Masquefa, en nom de Jaume Masquefa, va apel·lar aquesta valoració i va sol·licitar al monarca que llevara al lloctinent de la causa, cosa que Ferran II va acceptar encomanant el plet en un primer moment al doctor en lleis Jaume Ardiles<sup>731</sup>. Tanmateix quasi un any després, en març de 1499, Pere Masquefa i Joana Masquefa es van queixar davant al rei que des de l'inici del plet feia tres anys que no havien pogut obtenir justícia tot i que ells havien fet la major oferta per tal de fer-se amb el senyoriu<sup>732</sup>. La sentència va arribar poc després d'aquesta queixa i per ella es va vendre el lloc de la Daia a Pere Masquefa junt els càrrecs dels censals que responia el senyoriu, per preu de tant sols 9.000 sous<sup>733</sup>, una xifra que pensem seria la restant després de descomptar la quantitat que se li devia dels 50.040 sous oferts en un principi. Pere Masquefa va arribar a prendre possessió del senyoriu, sembla que el 10 de maig de 1499<sup>734</sup>.

Però, aquesta venda va ser apel·lada pel tutor de Jaume Masquefa, la qual cosa va fer que un nou jutge, Lluís de Soler, declarara nul·la la transacció, el que va provocar que Pere Masquefa recorreguera al monarca, si bé aquest va declarar finalment la venda nul·la i va disposar que es conservara en la possessió del lloc a Baltasar Masquefa en nom de Jaume Masquefa<sup>735</sup>.

Desconeixem els motius pels quals va ser invalidada la venda, però el cert és que Jaume es va mantenir al capdavant d'aquest senyoriu durant els anys posteriors.

---

<sup>730</sup> Sembla que la major part del deute corresponia a un censal carregat pel cavaller Jaume Masquefa en el mateix moment de la compra del senyoriu en favor del venedor, pare de Pere Masquefa, ARV, RC, reg. 158, f. 79v-80v (29 d'agost de 1502).

<sup>731</sup> ARV, RC, reg. 154, f. 120r-121r (23 de maig de 1498).

<sup>732</sup> ARV, RC, reg. 138, f. 270v (5 de març de 1499).

<sup>733</sup> ACA, RC, reg. 3.655, f. 15r-v (25 de maig de 1499).

<sup>734</sup> ARV, RC, reg. 158, f. 28v-30v (1 de juliol de 1502). La data de possessió es desprèn d'un document referit al plet mantingut entre Pere Masquefa i Pere Palomares, notari, pel preu de les escriptures del títol de venda i de l'acte de possessió de la Daia.

<sup>735</sup> ACA, RC, reg. 3.655, f. 15r-v (25 de maig de 1499).

Per la seua banda, Pere en els anys següents va continuar reclamar la satisfacció dels seus deutes<sup>736</sup>. Encara que hi ha dades que apunten que la quantitat que havia de rebre Pere va disminuir a través de certes operacions, com per exemple la compra de terres dins del terme de la Daia. En aquest sentit veiem com en 1500 Baltasar va vendre a Pere cinquanta-quatre tafulles i mitja de terra situades dins del senyoriu i valorades en 2.719 sous, una quantitat aquesta que no va satisfer el comprador, qui la va retenir en compensació de certes quantitats que el tudor de Jaume Masquefa li havia de satisfer<sup>737</sup>.

Així doncs veiem com el censal que tantes vegades havia contribuït a solucionar les dificultats o les urgències financeres de la noblesa o que, com en el cas de Càrdenas, havia suposat un increment notable dels ingressos procedents dels seus propis senyorius, va acabar per convertir-se, en els exemples que acabem d'exposar, en un problema de difícil resolució i que va asfixiar les hisendes d'aquests nobles amb conseqüències desastroses en alguns casos per al patrimoni del llinatge.

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>736</sup> ARV, RC, reg. 158, f. 79v-80v (29 d'agost de 1502).

<sup>737</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 39, any 1500 (16 de setembre de 1500), En aquesta mateixa data Pere Masquefa ven les tafulles rebudes a Antoni Molina pel preu en que es va valorar la transacció anterior.

#### **4.1.5-La conflictivitat d'arrel econòmica**

La necessitat d'incrementar els ingressos junt el ventall de fonts d'on s'extreien van fer que diversos factors relacionats amb l'economia foren un dels principals detonants dels conflictes protagonitzats per la noblesa durant els segles medievals, els quals segons López Rodríguez eren inherents a la propietat feudal<sup>738</sup>. Així mateix, aquestes disputes tenen un rerefons comú i complex que és resultat de la superposició i confusió de drets i jurisdiccions i d'altres aspectes relacionats amb la mateixa dinàmica feudal. Tot i això, volem precisar que aquest apartat no recull totes les manifestacions de la conflictivitat generada per la noblesa del territori, ja que en aquest cas volem incidir en aquelles disputes que es focalitzen o tenen com a arrel aspectes econòmics, distingint-les així d'aquelles que tenen un marcat caràcter polític, les quals seran abordades en un capítol posterior. Tanmateix hem de tenir en compte que aquest darrer aspecte influeix en moltes ocasions en l'esclat del conflicte al temps que condiciona la seua posterior evolució, per la qual cosa tampoc podem perdre de vista aquest factor en la present anàlisi.

Per altra banda, hem d'assenyalar que la realitat d'aquestes terres tant a nivell del grup social objecte d'aquest estudi, com pel que fa a l'àmbit jurisdiccional del territori, fa que la nostra tasca no es limite únicament a analitzar els casos que pertocquen als titulars dels senyorius, tot i que són els més destacats, sinó que el panorama existent ens portarà a parlar de la relació d'aquests últims amb institucions com els municipis i la monarquia. Així, les disputes per territoris i límits, per la percepció de drets i rendes, les resistències a la satisfacció d'impostos i els plets per la mà d'obra..., posen de manifest l'existència d'una casuística molt diversa, a vegades confusa, ja que en ocasions se superposen els motius de la confrontació i ens revelen una sèrie de factors que van més enllà del conflicte puntual i que es relacionen amb aspectes polítics i jurisdiccionals dels seus protagonistes, ja que aquest tipus de

---

<sup>738</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., "Guerras privadas nobiliarias y paz pública en el reino de Valencia (1416-1458)", LORING, M<sup>a</sup>. I. (ed.), *Historia Social, pensamiento historiográfico y Edad Media. Homenaje al Profesor Abilio Barbero de Aguilera*, Madrid, 1997, pàg. 656.

controvèrsies són una mostra de la lluita de la noblesa contra les altres forces del territori per conservar o incrementar un dels pilars sobre el que se sustenta la seua posició privilegiada com és el poder econòmic. De fet els enfrontaments entre localitats i senyors colindants no van ser ni molt menys excepcionals, ja que els interessos d'unes i altres van xocar pels seus desitjos d'ampliar o defensar els seus espais jurisdiccionals i drets, és a dir, per obtenir majors fonts de renda i poder<sup>739</sup>.

Així aquest tipus de disputes són comuns a la resta del regne durant el període medieval i en no poques ocasions van ser el detonant de violències i bandositats entre nobles, un mitjà que més que buscar una resolució del conflicte, eren conscients que un atac probablement seria respost amb un altre per la part contrària, era fruit de la revenja i el desig d'infringir dany i coaccionar al contrari, al temps que representava una demostració de força i posicionament superior i permetia, de pas, l'obtenció d'algun que altre rèdit en forma de collites, ramats o hòmens.

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>739</sup> VAL VALDIVIESO, M. I. del, "Conflictividad social en la Castilla del siglo XV", *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, núm. 26, 2005, pàg. 1038.

#### **4.1.5.1-Els debats per tèrmens i límits.**

La importància de les propietats territorials com a fonts d'ingressos bé per l'explotació agrícola o per l'aprofitament dels recursos naturals va fer que els conflictes generats per la imprecisió de termes i l'apropiació de terres fóra una constant en aquestes contrades durant tot el segle XV. Aquest és un assumpte que trobem a nivell general de tot el regne<sup>740</sup>, si bé en el cas que ens ocupa hem pogut observar que en molts casos es troba relacionat amb la mobilitat al capdavant dels senyorius. L'arribada d'un nou senyor implicava el reconeixement dels límits de la seua propietat, la qual cosa generava en no poques ocasions conflictes amb els senyors veïns què intentaven aprofitar el desconeixement del nouvingut per tal d'apropiar-se terres annexes o reclamar els seus drets sobre la propietat de certs espais. Aquest fet queda palès en diferents conflictes com el que es va generar poc després de l'aparició d'Eximen Perez de Corella com a senyor en aquestes terres, ja que en 1427 assistim a un plet entre aquest noble i Pero Maça de Liçana pels límits entre Elda, Monòver i Novelda<sup>741</sup>. Un altre cas va ser el que va tenir lloc entre senyor d'Albatera, Ramon de Rocafull i la reina Joana, després que aquesta esdevinguera senyora d'Elx i Crevillent<sup>742</sup> o el mantingut entre Baltasar Lladró titular de la senyoria de Castalla, limítrof pel nord amb les possessions de Corella, que va generar certes disputes per una part del terme de Petrer que Lladró reclamava com a seua<sup>743</sup>. Però, més enllà d'aquest aspecte el cert és

---

<sup>740</sup> Alguns exemples els trobem a les disputes entre la senyora de Benidorm i el senyor de Finestrat SOLER MILLA, J. L., "Espacio, memoria y conflictividad señorial en la Marina Baixa. Siglo XV", *Sarrià. Revista d'investigació i assaig de la Marina Baixa*, vol. 2 núm. 3, 2010, pàg.138-145, o entre el titular de Gandia i el de Xeraco, PASTOR ZAPATA, J. L., *Gandia en la baixa edat mitjana...*, pàg. 201.

<sup>741</sup> AHNSN, Fernán Núñez, c. 19, doc. 69 (21 de desembre de 1428).

<sup>742</sup> Aquest debat s'emmarca en el que van sostenir la reina Joana i la ciutat d'Oriola pels límits entre aquesta ciutat i Crevillent, si bé la senyora d'Elx va acabar lliurant la possessió de la anomenada canyada dels Mossos a Ramon de Rocafull en reconeixement als serveis prestats per aquest noble al conflicte de Catalunya, ARV, RC, reg. 400, f. 120v-121r (28 de novembre de 1462).

<sup>743</sup> Les partides motiu de la disputa eren les de Puça, Catí i les Foies Formoses, així mateix tenim notícia que Lladró, segons el comte de Cocentaina, "*cremà e feu cremar e tallar los forments, ordis e batafalugues e altres fruyts qui eren en les dites partides sembrats e conreats per los vassalls del dit comte*" i que a més havia obtingut una provisió del lloctinent general del regne, el futur Ferran II, per la qual s'ordenava el segrest d'aquestes terres, ARV, RC, reg. 105, f. 95r-96r (2 de novembre de 1469). Aquesta disputa es troba en relació als intents per part de Baltasar Lladró d'incrementar el seu patrimoni poc després de prendre possessió de Castalla en 1464 que es manifesten també en el plet

que aquest tipus de qüestions van afectar pràcticament tots els senyorius de la governació, fins i tot els petits indrets de jurisdicció alfonsina inserits al reialenc<sup>744</sup>.

Alguns d'aquests debats s'allargaven en el temps i quan semblava que s'havia arribat a un acord, l'arribada d'un nou senyor no feia sinó reviscolar-los, com per exemple el cas dels debats entre Oriola i els senyors d'Elx i Crevillent. Així sabem que ja en temps del regnat d'Alfons el Magnànim va haver una sentència delimitant els termes entre aquestes localitats, però amb l'arribada de la reina Joana aquests debats es van ressuscitar<sup>745</sup>. La causa fonamental, en la qual es va veure involucrat el senyoriu d'Albatera<sup>746</sup>, se centrava en límits entre la ciutat oriolana i el lloc de Crevillent i sembla que no es va acabar de resoldre satisfactòriament. Amb l'aparició de Gutierre de Càrdenas l'assumpte es va tornar a plantejar, tal com va reconèixer aquest noble a través d'una carta remesa a les autoritats oriolanes<sup>747</sup>. La disputa pels termes amb Crevillent es va resoldre pacíficament a través d'una comissió de representats<sup>748</sup>, però el debat pels límits amb Elx van generar una major conflictivitat derivada de l'entrada de gent armada provinent d'Elx en el senyoriu de la Daia amb la intenció de recollir salicorn. Davant aquest fet, Francesc Masquefa, senyor d'aquest darrer senyoriu, va posar el cas en coneixement de les autoritats, ja que aquesta agressió havia trencat també la concòrdia establerta entre ambdues localitats al respecte de la recollida de l'article mencionat<sup>749</sup>. Masquefa a més, va reclamar al Consell oriolà que aquest el

---

amb la vila de Xixona per la localitat d'Ibi a partir de 1471, PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "El patrimoni territorial d'un noble valencià a finals de l'edat mitjana... cit.

<sup>744</sup> En aquest sentit sabem que en 1479 Alfonso Martínez de Vera va mantenir un plet amb les autoritats alacantines pels límits del seu senyoriu de Busot, d'igual manera que Joan de Vallebrera, senyor d'Agost, en 1490, ARV, RC, reg. 303, f. 44r (16 d'agost de 1479) i reg. 308, f. 190r (16 de juny de 1490). Així mateix sembla que es va moure algun tipus de debat entre el senyor d'Albatera i el de Coix, ja que aquest últim va denunciar com Enric de Rocafull havia fet arribar a les autoritats de la Governació i la ciutat d'Oriola certa informació de forma "*cautelosament e amagada*" sobre els tèrmenes del lloc d'Albatera, la qual cosa el perjudicava a ell i a la seua possessió de Coix, ACA, RC, reg. 3.642 (9 d'octubre de 1486).

<sup>745</sup> ARV, RC, reg. 238, f. 149v-150r (28 de desembre de 1461), f. 157r-v i 158r-v (25 de maig de 1462).

<sup>746</sup> ARV, RC, reg. 117, f. 125v (11 de març de 1466).

<sup>747</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 30v-31r (28 d'abril de 1482). 24r-v (29 de juny de 1482).

<sup>748</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 24r-v (29 de juny de 1482) Per part oriolana van ser elegits mossèn Pere Roiz Mestre, Jaume Togores i mossèn Pere de Fontes, mentre que els representats il·licitans van ser Pere Bataller, Jaume Ortiz i el cavaller castellà Sancho d'Arronis enviat per Gutierre de Càrdenas.

<sup>749</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 42r-43r (26 d'agost de 1482) i f. 45r (27 d'agost de 1482).



defensara adduint que *“lo loch de la Daya fos carrer de la dita ciutat e terme de aquella e sotmès a la sisa e imposició de la dita ciutat e per pacte fet entre sos predecessors e lo dit magnífic Consell li hage-se permès defendre e emparar aquell contra totes persones”*<sup>750</sup>.

Per tal de resoldre la qüestió es van elegir dues persones Jaume Masquefa, de més dies, per part d'Oriola i el cavaller Miquel Valentí per part il·licitana. Però tot i aquesta comissió, el senyor de la Daia es va prendre la justícia pel seu compte, segons van denunciar les autoritats d'Elx les quals van exposar que aquest noble *“se sforça de anar ab gent armada a voler damnificar alguns de la dita vila de Elx per causa de les diferències dels dits tèrmens e prengué certs hòmens que s-en portà a la ciutat de Oriola usurpant-se jurisdicció”*. Així mateix els il·licitans van informar a Ferran II que els límits entre Oriola i Elx ja havien quedat clars en temps de la reina Maria i que sols calia posar les fites, davant la qual cosa el monarca va encarregar al governador que revisara la sentència i que anara personalment a fixar els mollons i posara així fi a la causa<sup>751</sup>.

Aquest no va ser l'únic debat per tèrmens en el qual es va veure involucrat el senyoriu il·licità, de fet durant la dècada dels setanta del segle XV es va dur a terme una partició i col·locació de fites entre Elx i Alacant<sup>752</sup>, si bé les disputes van continuar durant les dècades posteriors afectant, no només els límits terrestres, sinó fins i tot l'actual illa de Tabarca<sup>753</sup>.

Per altra banda el caràcter fronterer d'algunes localitats de la governació amb el veí regne de Múrcia va donar lloc que els plets pels seus tèrmens esdevingueren en ocasions debats en els quals es posava en joc, a més, els límits del regne, la qual cosa feia que el mateix monarca intervinguera en l'assumpte. Un d'aquests casos més

---

<sup>750</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 53r-v (15 de setembre de 1482).

<sup>751</sup> ARV, RC, reg. 131, f. 2r-3v (20 de setembre de 1482) i ACA, RC, reg. 3.637, f. 188r-v (26 de setembre de 1482).

<sup>752</sup> ARV, RC, reg. 102, f. 9r-10r (14 de març de 1467).

<sup>753</sup> ARV, RC, reg. 126, f. 104v-105r (25 de gener de 1480), reg. 128, f. 48r (3 d'agost de 1480), reg. 305, f. 171r (27 de setembre de 1482), reg. 139, f. 165v-166v (20 de desembre de 1496), reg. 165, f. 125r-v (3 de juliol de 1515) i reg. 147, f. 146v-147v (31 d'agost de 1515).

significatius per les seues circumstàncies, durant l'època que comprén aquest estudi, va ser el conflicte mantingut per la ciutat d'Oriola i Pero Maça de Liçana, com a senyor de Monòver i Novelda, amb la localitat castellana de Favanella<sup>754</sup>. A començaments de la dècada dels seixanta, en un clima prebèl·lic entre les dues Corones i d'ajuntament de gents en la frontera castellana, tenim notícia de com a finals de 1462 els de Favanella van aprofitar la situació per a entrar per Albaterra i fer una correria per terres de la governació que va ser resposta pels oriolans tenint un fort enfrontament en el camp d'Asp<sup>755</sup>. Després d'aquests fets el conflicte es va tractar de resoldre per via pacífica i així es va nomenar una comissió per tal de tractar els debats entre Favanella i Oriola, la qual va tenir com a resultat una partició de termes entre el lloctinent de la Governació, Ramon de Rocafull, i el comanador de Favanella en 1466. Però l'arribada d'un nou comanador a començaments del regnat de Ferran II va remoure de nou l'assumpte, ja que es negava a acceptar els límits concordats, per la qual cosa el monarca va encarregar Maça, com a governador, i l'*adelantado* de Múrcia que, si calia, revisaren les actes de partició i s'encarregaren d'aclarir l'assumpte<sup>756</sup>.

Aquest manament no va tenir l'efecte desitjat pel monarca qui dos anys després davant els "*inconvenientes e danyos seguidos*" va tornar a encomanar a Maça la resolució del conflicte<sup>757</sup>. Però l'actuació del governador no va ser l'esperada per Ferran II, de fet Maça estava implicat de ple en el conflicte ja que el seu senyoriu era limítrof de Favanella<sup>758</sup>, la qual cosa es traduïa en notables tensions entre els afectats<sup>759</sup>. Això va fer, sens dubte que la qüestió s'allargara en el temps i que el monarca ordenara a altres oficials la seua resolució, com a mossèn Bertomeu de Verí, regent del càrrec de governador dellà Xixona, el lloctinent de batlle general dellà

---

<sup>754</sup> Ja hem esmentat línies més amunt com l'assumpte del límits de Favanella va ser una qüestió ja present al segle XIV. Per altra banda els senyorius de Maça a la governació també van patir les conseqüències del debat entre Villena i La Font de la Figuera, propietat també de Maça, per qüestions de termes així davant el furt comés pels valencians de cent caps de bestiar en terme de Villena, els d'aquesta població resposgueren amb una entrada al lloc de Monòver d'on se'n portaren trenta-dos moros i una mora a més de vint-i-cinc atzembles, ACA, RC, reg. 3661, f. 121v-122v (30 de juliol de 1515).

<sup>755</sup> AMO, AC, reg. 31, f. 10 r (30 de desembre de 1462) i f. 26r-27r (28 de gener de 1463)

<sup>756</sup> ACA, RC, reg. 3.633, f. 90r-v (9 de març de 1479).

<sup>757</sup> ARV, RC, reg. 129, f. 130r-v (18 d'agost de 1481).

<sup>758</sup> ARV, RC, reg. 132, f. 99v-100r (10 de maig de 1484).

<sup>759</sup> AMO, AC, reg. A 36, f. 68v (8 de juliol de 1498) i ARV, RC, reg. 246, f. 8v-9v (3 de gener de 1499).

Xixona o, fins i tot, el lloctinent de governador d'enllà el riu Xúquer<sup>760</sup>. Però aquestes decisions tampoc van obtenir els fruits esperats. Les demostracions de força i les entrades en el territori disputat van fer que el plet s'enquistara<sup>761</sup> i que el monarca es veiera obligat a encarregar la causa, de nou, a altres oficials buscant la major imparcialitat possible, per la qual cosa reconeixent la incapacitat dels anteriors jutges va manar en 1501 al subrogat de governador en Alzira i al governador del marquesat de Villena que es feren càrrec de l'assumpte<sup>762</sup>. Però malgrat aquesta designació el conflicte va continuar durant els primers anys del segle XVI arribant fins el final del regnat de Ferran II, tot i que aquest va nomenar nous jutges en dues ocasions més<sup>763</sup>.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>760</sup> ARV, RC, reg. 138, f. 45r-46v (25 de febrer de 1496), ACA, RC, reg. 3.612, f. 136r (30 de desembre de 1497) i ARV, RC, reg. 140, f. 23r-24r (22 de maig de 1499).

<sup>761</sup> ARV, RC, reg. 246, f. 8v-9v (3 de gener de 1499), Segons aquest registre a finals de 1498 o començaments de 1499 cadascuna de les parts implicades, la ciutat d'Oriola, Favarella i Pero Maça van fer juntament de gents i es van produir certs fets, per la qual cosa el monarca va haver de proveir treves. Tanmateix sembla que aquestes no van durar molt ja que en 1500, el comanador de Favarella, Diego López de Padilla, va denunciar davant el rei com Pero Maça, junt altre veí d'Oriola, havia entrat amb gent armada en els tèrmens de Favarella furtant la collita de cereals, ARV, RC, reg. 140, f. 231v-233r (21 d'octubre de 1500).

<sup>762</sup> ARV, RC, reg. 141, f. 185v-186v (11 d'octubre de 1501).

<sup>763</sup> Sembla que el debat va quedar reduït a les disputes entre Favarella i Pero Maça de Liçana sobre la partida anomenada la Canyada de l'Alenya, així en 1505 el rei va nomenar com a jutge de la part valenciana al batlle general, si bé en 1514 l'assumpte va quedar en mans del justícia d'Oriola, ARV, RC, reg. 142, f. 203v-204v (8 d'abril de 1505) i reg. 325, f. 162v-163v (22 de gener de 1514).

#### **4.1.5.2-Les disputes per la mà d'obra: la lluita pels mudèjars.**

Si els conflictes per territoris van ser usuals no ho van ser menys els debats per la mà d'obra, en concret pels vassalls mudèjars els quals eren presents a pràcticament tots els senyorius de la governació, sent en alguns casos la població majoritària fins l'expulsió dels moriscos<sup>764</sup>. Cal assenyalar que els estudis al respecte de la població musulmana al territori valencià és un dels temes que ha gaudit d'una major atenció per part dels historiadors des que a mitjans del segle XX autors com Piles Ros i Gual Camarena publicaren les seues respectives obres sobre aquesta temàtica<sup>765</sup>. Així a les darreres dècades han vist la llum un volum important d'obres entre les quals podem destacar les signades per autors com R. Burns, M. T. Ferrer i Mallol, Febrer Romaguera, J. Hinojosa Montalvo, P. Guichard o M. D. Meyerson, per citar sols uns quants noms<sup>766</sup>. De fet la problemàtica al voltant de la mobilitat de la població mudèjar i els conflictes derivats de la lluita per tal de subjectar els vassalls musulmans a les propietats, bé de senyoriu bé de reialenc, o per atraure'ls a les mateixes, no són assumptes desconeguts per a la historiografia<sup>767</sup>.

Com hem assenyalat la importància de la població mudèjar en aquestes contrades va ser molt alta. Tot i això des de l'annexió cristiana del territori la xarxa d'assentaments d'aquest element poblacional va patir diverses modificacions, ja que moltes alqueries van desaparèixer i es va produir un moviment migratori cap a

<sup>764</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., *Los mudéjares: la voz del Islam en la España cristiana*, Terol, 2002, pàg. 42.

<sup>765</sup> PILES ROS, L., "La situación de los moros de realengo en la Valencia del siglo XVI", *Estudios de Historia Social de España*, núm. 1, 1949, pàg. 225-274. GUAL CAMARENA, M., "Mudéjares valencianos. Aportaciones para su estudio", *Saitabi*, núm. 33-34, 1949, pàg. 165-199.

<sup>766</sup> BURNS, R. I., *Colonialisme medieval*, València, 1987, *Ídem.*, *L'Islam sota els croats*, València, 1990; FEBRER ROMAGUERA, M., *Cartas pueblas de las morerías valencianas y documentación complementaria*, Saragossa, 1991, *Ídem*, *Les aljames mudèjars valencianes en el segle XV*, València, 2006; FERRER I MALLOL, M. T., *Els sarraïns de la Corona catalano-aragonesa en el segle XIV. Segregació i discriminació*, Barcelona, 1987; *Ídem*, *La frontera amb l'islam en el segle XIV...cit.*, *Ídem*, *Les aljames sarraïnes...*; GUICHARD, P., *Al-Andalus frente a la conquista cristiana: los musulmanes de Valencia (Siglos XI-XIII)*, Madrid-València, 2001; HINOJOSA MONTALVO, J., *La morería de Elche...* cit., *Ídem*, *Los mudéjares: la voz del Islam...* cit. i MEYERSON, M. D., *Els musulmans de València en l'època de Ferran i Isabel*, València, 1994.

<sup>767</sup> Valga com exemple l'obra de Meyerson ja citada, on s'analitzen algunes aquestes qüestions, MEYERSON, M. D., *Els musulmans de València...cit.*,

localitats que comptaven amb majoria d'habitants musulmans, mentre que en el cas de les viles més importants es van concentrar en moreries<sup>768</sup>. Tanmateix cal apuntar que no només es va produir una alteració pel que fa als assentaments, sinó que a partir del segle XIV a causa tant de la mortaldat com de l'emigració derivades de les caresties, epidèmies, guerres o la pressió dels nous pobladors cristians, la població mudèjar del sud valencià va patir un notable retrocés, la manifestació més tangible de la qual va ser la desaparició de les moreries urbanes d'Alacant i Oriola. Aquesta tendència no és un fenomen exclusiu d'aquestes comarques, sinó que també es pot apreciar a la resta del regne, la qual cosa ha portat a diversos autors a afirmar que, de manera general, cap a la fi del segle XV la població mudèjar valenciana estaria al voltant d'un 30% de la del total del territori<sup>769</sup>, una realitat que contrastaria amb la dels primers moments de la conquesta quan aquest contingent representava la major part dels habitants.

La disminució poblacional dels mudèjars valencians va residir en gran part en la seua capacitat de mobilitat, la qual es manifestava en l'eixida del regne cap a altres contrades, un fenomen que estava regulat per la monarquia a través de la concessió de llicències, les quals eren necessàries, fins i tot, per als musulmans que volien anar a terres de la governació oriolana pel risc potencial de fugida cap al regne granadí a causa de la seua proximitat<sup>770</sup>. Una realitat aquesta, la de l'emigració il·legal, que cal tenir en compte també en el descens de la població mudèjar d'aquestes contrades<sup>771</sup>.

Aquest interès per regular els moviments de la població mudèjar respon a la necessitat de les autoritats cristianes, tant de la monarquia com dels senyors, de mantenir els sarraïns en llurs dominis a causa de la baixa densitat poblacional. Un fet

---

<sup>768</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "La renta feudal de los mudéjares alicantinos... cit., pàg. 108

<sup>769</sup> BARCELÓ TORRES, M.C., *Minorías islámica en el País Valenciano. Historia y dialecto*, València, 1984, pàg. 68; HINOJOSA MONTALVO, J., *Los mudéjares: la voz del islam...* cit., pàg. 42; MEYERSON, M. D., *Els musulmans de València...* cit., pàg. 43.

<sup>770</sup> Al respecte de la mobilitat dels mudèjars entre la governació oriolana i el regne granadí es pot consultar HINOJOSA MONTALVO, J., "Desplazamientos de mudéjares valencianos entre la gobernación de Orihuela y Granada durante el siglo XV: la ruta legal", *Aragón en la Edad Media. Homenaje a Carmen Orcástegui Gros*, nº 14-15, 1, 1999, pàg. 743-757.

<sup>771</sup> ARV, RC, reg. 305, f. 210r-v (30 de juny de 1483) Amet Audinet, vassall de Pero Maça, va ser agafat com a captiu i retornat al seu senyor després d'haver fugit a Granada sense tenir llicència.

aquest que afectava directament a l'economia del regne i en especial a la dels senyors, ja que la pèrdua de contingent humà, i per tant de contribuents, repercutia negativament en els seus ingressos. De fet, en les Corts celebrades a Oriola en 1488 es va prohibir qualsevol tipus d'emigració cap a l'exterior<sup>772</sup>.

Els motius que impulsaven els mudèjars valencians a abandonar el seu domicili, bé cap a altra localitat pròxima o més enllà de les fronteres del regne, són diversos. En aquest sentit alguns autors coincideixen en afirmar que la principal causa que movia a mudar de lloc de residència va ser la pressió fiscal exercida pels seus senyors<sup>773</sup>. Tanmateix aquesta explicació no és l'única que es trobaria darrere dels trasllats de població. En altres casos la mateixa conflictivitat interna de les pròpies aljames podia estar darrere dels desaveïnament i canvis de residència, tal com s'ha posat de manifest en diversos treballs sobre la moreria d'Elx<sup>774</sup>. De fet en el treball de Salicrú Lluç sobre aquesta localitat, a més de les qüestions financeres i els debats dins de la comunitat mudèjar, podem observar com altres factors contribueixen al desaveïnament d'alguns pobladors com per exemple la no aplicació de la llei musulmana o la manca de voluntat per part de les autoritats cristianes de resoldre plets en què es veien immersos alguns mudèjars<sup>775</sup>.

Ja hem assenyalat anteriorment la rendibilitat fiscal del vassall mudèjar front el cristià un fet aquest que unit a la baixa densitat demogràfica del segle XV valencià es troben darrere els nombrosos conflictes derivats de la mobilitat d'aquest grup

---

<sup>772</sup> MEYERSON, M. D., *Els musulmans de València...* cit., pàg. 150, nota 79.

<sup>773</sup> GUINOT i RODRÍGUEZ, E., "Los mudéjares de la Valencia medieval: renta y señorío..." cit., pàg 34; HINOJOSA MONTALVO, J., "Señorío y fiscalidad mudéjar en el reino de Valencia", *V Simposio Internacional de mudejarismo*, Terol, 1991, pàg. 134. Aquest aspecte també s'ha adduït com un dels principals factors que explicarien aquest mateix fenomen en altres contrades com Múrcia i Aragó, MOLINA MOLINA, A. L., "Minorías étnico-religiosas en el reino de Murcia durante la baja Edad Media", LOPES DE BARROS, M. F. i HINOJOSA MONTALVO, J. (Eds.) *Minorías étnico-religiosas na Península Iberica (Periodo Medieval e Moderno). I Encontro Minorias no Mediterrâneo*, Lisboa, 2008, pàg. 221-222; i per a Aragó, PÉREZ VIÑUALES, P., "Presión fiscal y emigración: algunos ejemplos de aljamas mudéjares aragonesas", *V Simposio Internacional de mudejarismo*, Terol, 1991, pàg. 77-79

<sup>774</sup> FERRER i MALLOL, M. T., "L'alfaquí Mahomat Alhaig i la lluita pel poder a la moreria d'Elx (1448-1457)", *Revista d'Història Medieval. Los mudéjares valencianos y peninsulares*, núm. 12, 2001-2002, pàg. 185-240, SALICRÚ i LLUCH, R., "Sarraïns desaveïnats d'Elx a mitjan segle XV (1449) segons el seu propi testimoni: dificultats econòmiques i conflictivitat interna de la moreria", *Sharq Al-Andalus*, núm. 12, 1995, pàg. 23-66.

<sup>775</sup> SALICRÚ i LLUCH, R., "Sarraïns desaveïnats d'Elx..." cit., pàg. 41 i 42.

poblacional, ja no només fora dels límits del regne sinó també dins la mateixa governació oriolana. En aquest sentit com apunta López Rodríguez l'element demogràfic va determinar en gran mesura el valor de les rendes d'un senyoriu cosa que empenyava a la noblesa a rivalitzar per retenir i atraure mà d'obra, la qual era insuficient en relació a la quantitat de terra potencialment cultivable<sup>776</sup>. Si bé en ocasions els mateixos mudèjars van saber traure profit d'aquesta necessitat de mà d'obra negociant millors condicions de vida amb els seus senyors sota l'amenaça de mudar de domicili i anar a altres llocs cercant una situació més favorable<sup>777</sup>.

Respecte a les terres de la governació els conflictes entre senyors a causa dels intents per atraure mudèjars als seus indrets, per evitar la seua fugida o per defensar la seua jurisdicció sobre algun vassall segrestat o empresonat per altra autoritat no van ser ni molt menys inusuals al llarg del segle XV. En alguns casos els litigis estaven provocats pel segrest d'alguns individus per part d'algun senyor veí, com el cas que va enfrontar a Lluís Cornell amb el comte de Cocentaina, a començaments del regnat de Joan II, a causa d'un vassall d'aquest últim que havia fugit junt la seua família al lloc de Monòver i que, posteriorment, havia sigut segrestat per Corella<sup>778</sup>. En altres casos aquestes disputes podien donar lloc algun tipus de represàlia violenta com va ser el cas de l'atac fet per vassalls del comte de Cocentaina contra Crevillent motivat pel procés que el procurador d'Elx estava fent contra un moro veí d'Asp<sup>779</sup>. Per la seua banda els nous senyors veien amb bons ulls l'arribada de nous vassalls i no posaven cap impediment al seu establiment, tot i que els nouvinguts estigueren acusats d'algun delicte, com per exemple una família d'Asp que, malgrat haver signat un carta de captivitat en favor del comte de Cocentaina en 1475, va fugir cap a Albaterra on van ser

---

<sup>776</sup> RODRÍGUEZ LÓPEZ, C., *Nobleza y poder político...* cit., pàg. 160.

<sup>777</sup> MEYERSON, M. D., "Un reino de contradicciones: Valencia 1391-1526", *Revista d'Història Medieval. Los mudéjares valencianos y peninsulares*, núm. 12, 2001-2002, pàg. 16.

<sup>778</sup> ARV, RC, reg. 89, f. 99r-v (24 de juliol de 1459)

<sup>779</sup> ARV, RC, f. 209v-211r (9 de setembre de 1457) BENÍTEZ BOLORINOS, M., "La familia Corella. 1457, un caso de bandolerismo nobiliario", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 14 Alacant, 2003-2006, pàg. 53-68. Aquest conflicte es troba emmarcat en un context més ampli de disputes entre Corella i el senyoriu d'Elx i Crevillent derivades de les tensions internes de l'aljama il·licitana i dels debats per la possessió d'infraestructures entre ambdues senyories, GARRIDO VALLS, J. D., "El difícil veïnatge d'Elx i Crevillent amb el comte de Cocentaina", *La Rella*, núm. 20, 2007, pàg. 153-166, i FERRER I MALLOL, M. T., "L'alfaquí Mahomat Alhaig...cit.

acollits i on van residir, tot i les reclamacions de Corella, almenys fins el 1492<sup>780</sup>. Un altre cas en aquest mateix sentit va ser el d'un moro del lloc de Relleu que havia furtat joies i robes i s'havia emportat d'amagades una mora d'aquest lloc fins a Busot on havien sigut rebuts pel seu senyor<sup>781</sup>.

Però més enllà de les rivalitats entre els nobles, hem d'assenyalar que els senyors de vassalls van tenir en la monarquia un altre competidor per la mà d'obra mudèjar. Els monarques desitjosos també d'incrementar el nombre de vassalls sota la seua jurisdicció van trobar en la revitalització o fundació de moreries urbanes en territori de reialenc, una eina amb la qual regenerar demogràficament localitats que havien vist caure la seua població, al temps que veien augmentar els seus ingressos gràcies a l'increment del nombre de contribuents sotmesos al seu control. Així doncs, durant el segle XV podem observar com al regne de València van aparèixer noves moreries al temps que s'intentaven relançar altres com van ser les d'Alcoi, Castelló, Montfort i Oriola<sup>782</sup>. Pel que fa a aquestes últimes, les incloses dins de la governació oriolana, cal apuntar que van conèixer una evolució ben diferenciada. D'aquesta manera, mentre que la d'Oriola no va aconseguir mantenir-se i va tenir una vida efímera, tant sols dues dècades després de la seua restauració ja es trobava despoblada, la de Montfort en canvi va establir una població mudèjar gens menyspreable<sup>783</sup>.

El gran atractiu que va generar la moreria de Montfort, que es va convertir per la seua proximitat a Granada en base de partida de molts mudèjars que desitjaven

---

<sup>780</sup> ACA, RC, reg. 3.640, f. 86r-v (14 d'abril de 1483) i ARV, RC, reg. 148, f. 50r-51r (28 de juliol de 1492).

<sup>781</sup> ARV, RC, reg. 148, f. 62v-63r (17 d'agost de 1492).

<sup>782</sup> GUINOT i RODRIGUEZ, E., *Cartas de poblament medieval...* cit., per a Oriola doc. 309, AMO; AC, reg. A 21, f. 116r-117v (10 d'octubre de 1431); per a Montfort doc. 310, ARV, RC reg. 283, f. 136v- 139r (15 d'octubre de 1459); per a Alcoi, doc. 311, ARV, B, 1.154, f. 229r-232r (13 de maig de 1468), sobre la moreria d'Alcoi veure també AARV, RC, reg. 291, f. 71v-73r (21 de setembre de 1468). FEBRER ROMAGUERA, M., *Cartas pueblas de las morerías valencianas...* cit., per a Castelló doc. 52, ARV, RC, reg. 231, f. 211r-212r (17 de març de 1429).

<sup>783</sup> Al respecte d'aquestes dues moreries es poden consultar els treballs de NIETO FERNÁNDEZ, A., "La morería de Orihuela en el siglo XV", *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, vol. II, València, 1980, pàg. 761-771, i BARRIO BARRIO, J. A., "La difícil convivencia entre cristianos y musulmanes...cit.", i *Ídem*, "Inmigración, movilidad y poblamiento urbano en un territorio de frontera...cit.", 227-230.



passar d'amagades a aquest regne<sup>784</sup>, va donar lloc, des de ben prompte, a situacions de tibantors entre els senyors pròxims i la mateixa monarquia. En aquest sentit, l'èxit de la moreria pel que fa a l'arribada de nous veïns no responia a una suposada aflluència de contingents islàmics provinents de fora del regne o d'altres territoris valencians llunyans, sinó a l'atracció que va exercir sobre els habitants de les aljames pròximes. Així poc després de la seua fundació, podem veure com habitants mudèjars dels senyoriis que envoltaven Montfort van mudar el seu domicili cap a la nova moreria<sup>785</sup>. Un fet aquest que va generar conflictes constants entre els senyors i aquells que decidien canviar de lloc de residència<sup>786</sup>.

Més enllà de la destinació elegida per qui pretenia fixar la seua residència en un altre indret, el cert és que els senyors es van esforçar per mantenir el control i fixar-los al territori, per la qual cosa van tractar d'entrebancar la seua eixida mitjançant diferents mecanismes, fent ús en ocasions d'estratagemes i enganys com el portat a terme pel comte de Cocentaina qui va agafar com a presoners uns mudèjars quan marxaven cap a Granada. Prèviament aquests mudèjars s'havien fet vassalls del rei a Montfort i havien demanat llicència per a passar al regne granadí, però davant la prohibició reial de no concedir permisos per a marxar fora del regne es van establir a Asp, on el batlle local va concordar amb ells passar-los a Granada gràcies a un guiatge de l'*adelantado* de Múrcia. Tanmateix a l'eixida d'Asp, i anant acompanyats pel batlle, els mudèjars van ser apresats per altres oficials del comte de Cocentaina emportant-

---

<sup>784</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "La renta feudal.... cit., pàg. 107.

<sup>785</sup> Ja des del mateix any de la seua creació veiem a vassalls de senyoriis pròxims manifestar la seua intenció de mudar-se a Montfort, com per exemple certs vassalls del comte de Cocentaina, ARV, RC, reg. 282, f. 21v-22r (6 de juliol de 1459) i de Pero Maça ARV, RC, reg. 281, f. 174r-v (17 d'octubre de 1459)

<sup>786</sup> En 1459 la mateixa aljama de Montfort van denunciar com els moros d'Elda que s'havien mudat però tenien terres en Novelda eren vexats pels oficials d'aquest últim lloc prohibint-los traure els fruits i coaccionant-los per a que anigueren a viure a les possessions de Maça, ARV, RC, reg. 283, f. 137r (15 d'octubre de 1459). Pocs anys més tard, en 1466, les autoritats musulmanes de la nova moreria van posar en coneixement del rei com alguns moros que havien mudat el seu domicili a Montfort rebien congoixes i amenaces per part dels seus antics senyors, ARV, RC, reg. 289, f. 128v-129r (18 de setembre de 1466). Fins i tot ben entrat el segle XVI trobem aquest tipus de conflictes com per exemple quan Ferran II va encomanar que es fera justícia a uns moros residents a Montfort i desaveïnats d'Elx davant les vexacions que patien quan anaven a conrear les propietats que encara tenien a aquesta última localitat, ACA, RC, reg. 3.676, f. 190v-191r (3 d'abril de 1512).

los a Elda sense que el batlle posara cap impediment, la qual cosa va generar un plet amb el procurador fiscal del rei per considerar que aquests moros pertanyien al rei<sup>787</sup>.

Altra de les vies més utilitzades per retenir els vassalls que volien marxar, va ser dificultar els mudèjars el poder continuar conreant les terres que posseïen als seus antics domicilis i per les quals no havien de contribuir amb cap altre servei econòmic més que el derivat del seu cultiu. També es tractava de retenir vassalls sota el pretext d'haver comés un delictes, que podia estar jutjat o no, i mitjançant els entrebancs que van imposar per tal que aquells que desitjaven anar-se'n no pogueren saldar els seus deutes amb el senyor, un requisit imprescindible per tal de poder mudar de domicili, en una tàctica encaminada tant al control dels vassalls com a incrementar els seus lligams de subjecció<sup>788</sup>. Aquests aspectes es poden observar a la casuística ja mencionada i també en altres exemples com el d'un vassall del comte de Cocentaina que va ser detingut pel batlle d'Asp després de fer-se veí d'Oriola, adduint que devia certa quantitat a la senyoria, o el conflicte mantingut entre Elx i el senyor de Coix, Joan Roiz, per certs mudèjars il·licitans que s'havien marxat a residir a aquest últim indret i que van ser empresonats pels oficials d'Elx, quan van tornar a conrear les seues possessions, amb la justificació de no haver mudat de residència correctament seguint el procés establert<sup>789</sup>. Aquest darrer debat ens permet observar alguns elements que van més enllà de l'enfrontament estricte, per una banda veiem com les pròpies autoritats de la ciutat d'Oriola van recolzar a Roiz en les seues reclamacions, un aspecte que posa de manifest la importància de les relacions del senyor de Coix amb els que ocupaven el poder local, si bé aquesta actuació dels oficials es conjugava també amb els interessos de la ciutat, ja que com habitants de Coix els nouvinguts quedaven inclosos dins el terme de general contribució de la localitat el que representava la seua participació com a contribuents en algunes càrregues municipals.

---

<sup>787</sup> ARV, RC, reg. 240, f. 71r-72v (22 de febrer de 1477), ACA, RC, reg. 3.633, f. 83r-84r (1 de març de 1479).

<sup>788</sup> RUZAGA GARCÍA, M., "Señores cristianos y campesinos mudéjares en el País Valenciano (siglo XV)" SERRANO MARTÍN, E. i SARASA SÁNCHEZ, E., (Eds.) *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (ss XII-XIX)*, vol. 3, Saragossa, 1993, pàg. 429 i 430.

<sup>789</sup> Respecte del vassall de Corella aveïnada a Oriola, AMO, AC, reg. A 26, f. 238r (23 de juny de 1462). Per altra banda el cas entre Elx i Coix ha sigut analitzat a PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "Migracions mudèjars i disputes senyoriales al sud valencià...cit.", 434-436.

Un altre aspecte que cal tenir en consideració en relació amb el cas assenyalat anteriorment, és que a més de la moreria de Montfort, el terme d'Oriola va ser l'altre focus d'atracció per als mudèjars que marxaven dels senyorius del Vinalopó. L'explicació d'aquest traspàs de població resulta insuficient si la cerquem únicament en el fet que els individus que marxaven desitjaven fixar la seua residència en terres de reialenc, on suposadament tindrien unes condicions més favorables que en indrets subjectes a jurisdicció senyorial. De fet, si tenim en compte les dades oferides per Salicrú Lluç referides a mudèjars il·licitans que van marxar al terme d'Oriola cap a 1449 més de la meitat es van establir als indrets senyorials de la Daia i Albatera<sup>790</sup>. Així mateix no hem d'oblidar que és en la segona meitat del XV quan sorgeixen nous enclavaments senyorials com el de Coix i Redovà que van tractar de guanyar pobladors oferint condicions atractives als nouvinguts. En teoria aquests nous indrets eclipsarien els ja existents com a centre d'arribada, però res més lluny de la realitat si atenem a la documentació consultada, ja que el senyoriu d'Albatera va continuar atraient pobladors, no sols procedents del Vinalopó com ja hem assenyalat, sinó fins i tot d'aquests nous senyorius<sup>791</sup>. Potser la raó, en aquest últim cas, caldria buscar-la, com ja vam apuntar en un treball anterior, en el fet que alguns dels nouvinguts a Coix i Redovà que van acabar per residir a Albatera, van trobar en aquest senyoriu una comunitat musulmana, més o menys àmplia, on els costums, lleis i altres aspectes de la vida islàmica es van mantenir des de temps de la conquesta. És a dir, es tractaria d'una col·lectivitat consolidada, la qual cosa unida, probablement, a una certa permissibilitat senyorial respecte a les seues manifestacions culturals, i a la defensa que el senyor feia dels seus vassalls front el Consell oriolà, com veurem en l'apartat posterior, van tenir

---

<sup>790</sup> SALICRÚ i LLUCH, R., "Sarraiïns desaveïnats d'Elx... cit., pàg. 29-31. Dels tretze casos assenyalats quatre es van aveïnar a Albatera i tres a la Daia.

<sup>791</sup> En aquest sentit sabem que un mudèjar provinent de Granada que havia arribat per a poblar Redovà comproment-se a residir en aquest lloc durant cinc anys, va marxar junt la seua família a viure a Albatera abans que finalitzara el termini esmentat, ARV, RC, reg. 148, f. 213r-v (4 de setembre de 1493). Així mateix, el senyor de Coix va reclamar que no s'havia de satisfer la part de la taxa reial que corresponia a sis mudèjars perquè tot i estar empadronats a Coix vivien a Albatera, AMO, AC, reg. A 35, f. 90r (16 de juliol de 1494).

com a conseqüència que les condicions de vida foren més atractives que les que oferien altres llocs<sup>792</sup>.

Així doncs, el que movia a aquests mudèjars a traslladar la seua residència era, més enllà del detonant que els fera marxar, millorar la seua situació personal amb independència que el nou destí fóra de reialenc o de senyoriu, però no només des d'un punt de vista econòmic. Com assenyala Ferrer i Mallol els mudèjars també podien fugir de les dissensions internes o cercant una senyoria forta que els defensara amb decisió<sup>793</sup>, aspectes aquests als quals podríem afegir els esmentats línies més amunt, de tipus cultural o social.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>792</sup> PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "Migracions mudèjars i disputes senyorials... cit., pàg. 433.

<sup>793</sup> FERRER i MALLOL, M. T., "L'alfaqú Mahomat Alhaig i la lluita pel poder... cit., pàg. 239.

#### 4.1.5.3-Els plets per la percepció i contribució de drets i impostos.

En relació amb la mobilitat mudèjar abans esmentada, cal assenyalar que aquesta també va ser un focus de tensió entre senyors a causa de l'existència de llauradors que vivint en un indret determinat, fóra de reialenc o sota la jurisdicció d'un senyor, conreaven terres situades en un enclavament diferent al lloc on vivien. La causa fonamental que residia darrere aquest tipus de conflictes no era altra que la reclamació per part del senyor del domini directe dels drets que segons ells els pertanyia, com per exemple el plet que va existir entre el comte de Cocentaina, junt uns mudèjars d'Asp que tenien terres a Novelda, contra Pero Maça i la universitat d'aquest últim lloc, perquè aquests pretenien taxar els vassalls de Corella perquè contribuïren en el pagament del dret d'alfarda<sup>794</sup>. En aquesta línia trobem també un cas en què veïns d'Oriola i Catral, que llauraven terres a Elx i Crevillent, se'n portaven els fruits que conreaven sense pagar el dret que corresponia a la reina<sup>795</sup>.

Però tot i que els casos exposats es van desenvolupar de forma pacífica, no sempre va ser així i en ocasions alguns senyors van fer ús de la violència davant de resolucions dictades per les autoritats en contra dels seus interessos. Així va succeir en la qüestió que es va moure entre Joan de Vallebrera, senyor d'Agost, i un vassall del comte de Cocentaina a causa de certs blats sembrats dins el senyoriu de Vallebrera, el qual davant la controvèrsia suscitada va recórrer al subrogat de governador a Alacant. Aquest va condemnar el comte i el seu vassall amb 500 florins. Però lluny d'acceptar la sentència el germà del comte, Pere de Corella, amb gent armada a cavall i a peu van entrar en els límits d'Agost i van furar tota la collita emportant-se-la a les terres del comte<sup>796</sup>. Conegut aquest succés pel rei, aquest va ordenar a Pero Maça que

---

<sup>794</sup> ARV, RC, reg. 109, f. 140v-141 (30 de desembre de 1473). El lloctinent del regne va dictar sentència en aquest plet a favor del comte de Cocentaina i els seus vassalls, tot i això Maça i el seu lloc de Novelda van intentar de nou taxar els d'Asp, per la qual cosa el rei va ordenar el batlle general dellà Xixona que obligara a Maça a observar la dita sentència.

<sup>795</sup> ARV, RC, reg. 238, f. 133v (8 de juny de 1461). En aquest cas el rei va encarregar al governador de la partida que no foren tretts els fruits de les terres del senyoriu de la reina Joana sense llicència.

<sup>796</sup> ARV, RC, reg. 245, f. 97r-98r (15 de juliol de 1490).

investigara els fets i que s'encarregara de la causa, ja que el comte de Cocentaina va al·legar que, en realitat, el seu vassall s'havia emportat la seua collita, deixant a Vallebrera la part que li corresponia dels seus drets. Però, a més a més, Corella va denunciar la ingerència en aquest assumpte de les autoritats d'Alacant, les quals sembla que van al·legar que l'entrada del germà del comte havia representat un trencament del terme de la localitat<sup>797</sup>. Com hem pogut observar anteriorment aquest no es tracta d'un cas únic en què les autoritats de les principals localitats de reialenc ixen en defensa d'alguns dels titulars del senyoriu inserits dins els seus termes. L'exemple que acabem d'exposar junt els anteriors referits al senyor de Coix i de la Daia en els seus debats respectius amb Elx posen de manifest els esforços dels oficials municipals per fer valdre la seua jurisdicció i així frenar el poder dels senyors limítrofs. Però tampoc podem perdre de vista com les connexions dels senyors d'aquests petits enclavaments amb les autoritats locals resultarien clau per tal de comptar amb el recolzament de les ciutats en els seus conflictes amb senyors més poderosos.

Sens dubte, aquesta relació contrasta amb els debats i qüestions que es van moure entre els titulars dels senyoriu inserits dins els límits de les ciutats i les autoritats locals en certs moments, a causa de les pressions d'aquestes per tal d'obtenir majors ingressos en determinats impostos de caràcter municipal que aquests senyoriu havien de satisfer. L'obligació de contribuir en certes taxes de la ciutat es derivava del procés de vertebració del territori al voltant de les principals entitats de població, les quals van ser designades com a caps de demarcació, al temps que van ser dotades d'un vast territori o terme conegut com de general contribució i que abraçava altres nuclis de població, bé sota jurisdicció reial o senyorial<sup>798</sup>.

---

<sup>797</sup> ACA, RC, reg. 3.647, f. 98r-99r (21 de juliol de 1490).

<sup>798</sup> BERNABÉ GIL, D., "Una coexistència conflictiva... cit., pàg. 12. Altres treballs que tracten a aquest tipus de disputes entre localitats reials i petites senyories situades dins els seus tèrmens generals són GARCIA-OLIVER, F., "Hòmens de vila contra cavallers a la Safor del Quatrecent: les manifestacions d'una crisi?", *Guaia. Revista d'Història i Cultura*, núm. 1, 1982, pàg. 26-34, GUINOT, E. i APARICI MARTÍ, J., "Bellaguarda un pequeño señorío territorial periurbano en la València bajomedieval", *Historia Agraria*, núm. 15, 1998, pàg. 185-205, PASTOR ZAPATA, J. L., *Gandia en la baixa edat mitjana...* cit., pàg. 199-209, APARISI ROMERO, F., RANGEL LÓPEZ, N. i ROYO PÉREZ, V., "La petita noblesa valenciana davant l'emergència de l'Estat. El senyoriu d'Hug de Cardona en el segle XV", *Les senyories a la Catalunya baixmedieval (ss. XIII-XV). Actes del I Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric*, Hostalric, 2009, pàg. 104-107.

Així doncs, contribucions com la de la cisa o el dret de murs i valls havien de ser satisfets pels pobladors de senyoriu, la qual cosa va generar una important conflictivitat entre els senyors i les autoritats locals, com van posar de manifest per al cas oriolà, res sabem per a Alacant, autors com Bernabé Gil i Barrio Barrio<sup>799</sup>, els quals dibuixen una segona part del XV tens pel que fa aquestes qüestions, ja que la resolució d'aquest tipus de debats moltes vegades es tancava en precari a causa del ventall de circumstàncies que els podien afectar i la inexistència d'una normativa clara al respecte<sup>800</sup>.

Pel que fa a la recaptació de la cisa, veiem com cap a 1458 els conflictes entre el senyor de la Daia i els arrendadors d'aquest impost es van resoldre temporalment, gràcies a la concessió de la recaptació per part de les autoritats oriolanes en favor de Masquefa durant un termini de deu anys i un preu fix resultant de la mitjana de les quantitats obtingudes en la darrera dècada<sup>801</sup>. En contraposició a aquest acord trobem el cas del senyoriu d'Albatera que va mantenir un conflicte, pràcticament continu, per aquest motiu des de finals de la dècada dels setanta<sup>802</sup> i que va donar lloc, en algunes ocasions, a la intervenció de la monarquia davant l'exigència dels arrendadors de cobrar aquesta taxa sobre nous conceptes<sup>803</sup>.

El cas dels Rocafull no és ni molt menys l'únic que trobem, de fet a mitjans de 1482 el mateix Consell oriolà va reconèixer que alguns senyors d'alqueries i llocs del terme de la ciutat es negaven a pagar la cisa de la forma en què les autoritats de la ciutat havien establert, per la qual cosa va instar al justícia i als jurats que taxaren per

---

<sup>799</sup> BERNABÉ GIL, D., "Una coexistència conflictiva... cit., BARRIO BARRIO, J. A., "El señorío de la Daya... cit., pàg. 259-270.

<sup>800</sup> BERNABÉ GIL, D., "Una coexistència conflictiva... cit., pàg. 13.

<sup>801</sup> BARRIO BARRIO, J. A., "El señorío de la Daya... cit., pàg. 262

<sup>802</sup> Ja en 1479 trobem notícies d'un plet entre els arrendadors d'aquesta contribució i el noble Ramon de Rocafull, ARV, RC, reg. 126, f. 5v-6r (20 de juliol de 1479).

<sup>803</sup> En aquest sentit els arrendadors va exigir que els vassalls d'Albatera pagaren pels porcs que es mataven a les seues cases, un fet aquest que segons Enric de Rocafull contravenia el costum pel qual els habitants d'Albatera no havien contribuït mai per aquest concepte, per la qual cosa Ferran II, acceptant les al·legacions d'aquest últim, va ordenar que no s'exigira cap dret nou i que en cas de conflicte els jurats, després d'escoltar les dues parts, dictaminaren sobre l'assumpte, ARV, RC, reg. 130, f. 129v-130r (29 de desembre de 1481).

separat el que cadascun dels llocs havia de pagar<sup>804</sup>. Però aquesta decisió no va acabar de resoldre la qüestió de forma definitiva. L'estimació anual segons cadascun dels llocs afavoria clarament a aquests últims, ja que probablement la quantitat consignada estaria lluny de la resultant d'aplicar un control exhaustiu sobre els productes gravats. Aquest aspecte explicaria per què en 1491 l'arrendatari de la cisa va requerir la intervenció de les autoritats perquè obligara els carnisers d'Albatera, Coix i la Daia a manifestar totes les setmanes els articles subjectes a la contribució<sup>805</sup>. Els oficials van acceptar la proposta i a començaments de gener van dictar un manament en aquest sentit, si bé Albatera es va negar a acatar-lo, per la qual cosa a finals de febrer es van veure obligats a ordenar al carnisser d'aquest lloc que donara compte en tres dies de tota la carn que havia matat des de cap d'any i que s'abstinguera de tallar carn si no es posava en acord amb el ciser<sup>806</sup>. De fet poc dies després el senyor d'Albatera va mostrar la seua disconformitat amb la nova regulació de la recaptació, adduint que si es volia fer un seguiment anual havia de ser l'arrendatari qui s'encarregara de posar un carnisser en aquest lloc, a la qual cosa les autoritats respongueren que aquest no tenia cap obligació de fer-ho<sup>807</sup>.

Poc temps després una nova disposició de les autoritats posava de manifest nous debats respecte a la contribució d'alguns llocs de senyoriu, ja que obligaven els habitants de Coix, la Granja i Albatera a contribuir en la cisa d'igual manera que ho feien els veïns de la ciutat<sup>808</sup>. En aquest sentit hem d'assenyalar que aquestes tibantors sembla que van continuar durant els següents anys, almenys pel que fa a Albatera, ja que coneixem com el rei va haver d'intervenir a començaments del segle XVI davant una denúncia dels arrendadors de la cisa contra Enric de Rocafull<sup>809</sup>. L'assumpte en qüestió radicava en la negativa d'aquest últim de satisfer el valor de la contribució

---

<sup>804</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 18v (25 de maig de 1482)

<sup>805</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 10r-v (10 de gener de 1491) a BERNABÉ GIL, D., "Una coexistència conflictiva...cit., pàg. 37.

<sup>806</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 25r (25 de febrer de 1491).

<sup>807</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 28r (3 de març de 1491), a BERNABÉ GIL, D., "Una coexistència conflictiva...cit., pàg. 37

<sup>808</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 15 v (10 de març de 1493).

<sup>809</sup> ARV, RC, reg. 142, f. 1r-v (6 de març de 1501).



exigida, que era de deu lliures, al·legant que la ciutat li era deutora d'una suma major a causa del furt fet a un vassall seu de cert bestiar. Però els arrendadors, lluny d'obtenir resultats gràcies a la provisió reial, van demanar a la lloctinent del regne que ordenara que fóra la ciutat l'encarregada d'abonar-los la quantitat esmentada<sup>810</sup>.

També en el cas de la contribució de murs i valls, el senyoriu d'Albatera va mantenir debats amb l'autoritat oriolana. Així en 1488 Bertomeu Rossell com a procurador d'Enric de Rocafull va exposar en una reunió del Consell que al contrari del que havien dictat les autoritats ciutadanes, que exigien el pagament d'un real per casa habitada, el seu senyor sols havia de satisfer vint reals per tots els habitants d'Albatera<sup>811</sup>. Com ja va assenyalar Bernabé Gil, Rocafull es va mantenir ferm en aquesta xifra, al·legant l'existència d'una concòrdia, que els jurats li van demanar que presentara<sup>812</sup>. No es té constància documental que les actes de dit acord foren presentades, de fet en 1493 les autoritats oriolanes va dictaminar que tant els cristians com els moros que residien a Albatera, Coix i la Granja havien de satisfer per aquest concepte la mateixa quantitat que la resta de veïns de la ciutat, és a dir, un real per casa<sup>813</sup>. Si bé sembla que finalment Enric de Rocafull va aconseguir que se li reconeguera la concòrdia esmentada, ja que en 1499 es va comprometre a recaptar els trenta sous acostumats<sup>814</sup>.

Però aquestes contribucions no van ser les úniques que van generar certa conflictivitat entre els senyors i la ciutat d'Oriola. Així tenim notícia de com les autoritats de la ciutat van haver d'ordenar els fabriquers de les esglésies de la localitat que anaren a Albatera, la Granja i Coix per tal de collir el delme de les fàbriques, ja que els senyors d'aquests llocs es negaven a pagar-lo<sup>815</sup>. En aquest mateix sentit, però per un altre concepte, Enric de Rocafull va mantenir tibantors amb els oficials locals, ja que

---

<sup>810</sup> ARV, RC, reg. 156, f. 33r-v (3 de setembre de 1501).

<sup>811</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 34r (1 d'abril de 1488).

<sup>812</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 17r (12 de febrer de 1491) i f. 29r (6 de març de 1491) a BERNABÉ GIL, D., "Una coexistència conflictiva... cit., pàg. 37

<sup>813</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 15 v (10 de març de 1493).

<sup>814</sup> AMO, AC, reg. A 36, f. 49v (16 d'octubre de 1499) a BERNABÉ GIL, D., "Una coexistència conflictiva...cit., pàg. 37.

<sup>815</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 53v (3 d'agost de 1491).

aquests li reclamaven el pagament complet del servei al rei amb el qual havien sigut taxats els vassalls d'Albatera com a habitants del terme de general contribució<sup>816</sup>.

Aquest tipus de conflictes i resistències per part dels senyors perseguia, com va assenyalar Bernabé Gil, alleujar els vassalls de les càrregues urbanes, comptant amb la complicitat i, fins i tot, amb la col·laboració d'aquests, la qual cosa contribuïa a augmentar la renda feudal<sup>817</sup>. Aquest aspecte posa de manifest una de les estratègies utilitzades per part d'aquests senyors per tal d'atraure pobladors en un context de sorgiment de nous senyorius jurisdiccionals dins el terme oriolà a finals de l'edat mitjana. No és per tant estrany que es produísca una major concentració d'aquests tipus de debats a partir de la concessió de franquesa de les contribucions de murs i de la cisa feta per les autoritats oriolanes a Jaume de Santàngel per tal d'atraure pobladors al senyoriu de Redovà. En aquest sentit, si tenim en compte que la mobilitat de la població podia afectar de forma notable els ingressos dels senyors, aquesta llicència feta a Santàngel el situava en una posició privilegiada i podia representar una minva poblacional de la resta de senyorius que l'envoltaven. Per aquest motiu els titulars d'aquests últims indrets davant la necessitat d'obtenir més ingressos i l'amenaça del nou senyoriu, van tractar d'alleujar els seus vassalls de les taxes ciutadanes enfrontant-se amb les autoritats oriolanes. Així doncs podem assenyalar que per tal d'augmentar els beneficis dels seus patrimonis senyorials era, per tant, més rendible, o com a mínim menys problemàtic, millorar les condicions dels seus vassalls, encara que mínimament, que exercir una major pressió fiscal sobre ells, amb una estratègia que a més podia contribuir no sols a evitar la fugida de població, sinó també incrementar el nombre de vassalls atrets per unes millors condicions de vida.

---

<sup>816</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 16r (24 i 25 de gener de 1491) i f. 31r (10 de març de 1491).

<sup>817</sup> BERNABÉ GIL, D., "Una coexistència conflictiva... cit., pàg. 61.

#### **4.2.- Les explotacions agropecuàries.**

Com hem pogut comprovar en l'apartat anterior, els nobles del sud valencià que podien basar bona part de les seues finances en la possessió d'enclavaments senyoriais eren ben pocs si els comparem amb el conjunt de llinatges existents en aquest territori. L'element jurisdiccional era, per tant, un factor diferenciador entre un petit grups de nobles i la gran part dels membres d'aquest estament, els quals tindran com a principal pilar dels seus ingressos la possessió de terres, de més o menys extensió situades en els tèrmens de les principals localitats, que explotaran a través de diferents sistemes. Però, més enllà de la capacitat jurisdiccional, la terra va ser l'element clau de la riquesa de bona part de l'estament militar d'aquestes contrades. L'explotació cerealística i l'expansió d'altres conreus de marcat caràcter especulatiu van ser un dels principals pilars on la noblesa local manca de senyoriu va fer reposar les seues finances particulars, gràcies en gran part a l'evolució comercial que van conèixer les terres del sud valencià durant el segle XV. En contraposició podem dir que en conjunt l'element ramader entre els nobles d'aquesta contrada no va ocupar ni molt menys un lloc predominant dins les seues finances, ja que l'agricultura va captar la major part dels esforços i inversions.

#### 4.2.1-Les heretats i altres patrimonis territorials.

Els trets fonamentals respecte a la propietat de la terra en aquestes contrades tenen el seu origen en el moment mateix de l'annexió cristiana del territori i en els successius repartiments que tingueren lloc durant la segona meitat del segle XIII i començaments del XIV<sup>818</sup>. A Oriola les assignacions de propietats durant aquest període van seguir un model basat en el repartiment directe als nous colons. Tot i això, la primera d'aquestes reparticions, feta per Jaume I després de sufocar la sublevació mudèjar de 1264-1266, es va caracteritzar per la creació de grans latifundis que van ser lliurats, en gran part, a una elit militar encarregada de garantir la seguretat del territori<sup>819</sup>. Tanmateix, l'acció repobladora posterior d'Alfons X es va basar en criteris ben diferents, així tot i que en alguns casos les particions ordenades pel monarca catalanoaragonés van ser respectades parcialment, la política castellana va donar lloc a la creació de petites heretats destinades a l'assentament de nombrosos pobladors de totes les classes socials, ja que Alfons, al contrari que Jaume, va basar la seguretat d'aquestes contrades en la creació d'amplis *concejos*<sup>820</sup>. Però paral·lelament a aquest criteri colonitzador també es van produir concessions de caràcter senyorial, com algunes de les que hem assenyalat anteriorment, i altres conegues com *donadíos*. Aquestes possessions incloïen tant donacions de gran extensió com altres més petites que escapaven a la regularitat dels repartiments i que venien a recompensar els seus titulars per diversos serveis a la Corona. Cal afegir que aquest tipus de patrimonis territorials no van suposar la tinença d'una jurisdicció pròpia per part del beneficiat i

---

<sup>818</sup> Les distribucions territorials portades a terme a partir de les conquestes del segle XIII van representar una novetat respecte a les fetes en els segles anteriors, ja que fins aquest moment els receptors principals de les possessions van ser principalment els nobles i els eclesiàstics, que eren els encarregats d'instal·lar posteriorment a gent d'extracció social inferior, els quals no rebien terres de forma directa. A partir del segle XIII, per tant, s'inicia un nou model de distribució del territori guanyat als musulmans basat en l'establiment directe de colons, un sistema que es va estendre de forma notable per les contrades guanyades pels castellans, GUINOT RODRÍGUEZ, E. i TORRÓ ABAD, J. (Eds.) *Repartiments de la Corona d'Aragó. Segles (XII-XIII)*. València, 2007, pàg. 11-13.

<sup>819</sup> TORRES FONTES, J., "Jaime I y Alfonso X... cit., pàg. 322?"

<sup>820</sup> TORRES FONTES, J., *Repartimiento de Orihuela...* cit., pàg. LVIII.

que alguns d'aquests *donadíos* van desaparèixer molt prompte absorbits per la pròpia dinàmica repartidora, tal com va ser el cas d'Almoradi<sup>821</sup>.

La posterior annexió d'aquestes contrades per part de la corona catalanoaragonesa no va variar aquests darrers criteris de distribució tal com posen de manifest els repartiments realitzats entre 1300 i 1314 i el que va tenir lloc cap a 1330<sup>822</sup>. De fet, en aquestes distribucions dutes a terme a Oriola en els començaments del segle XIV es va mantenir el mateix model seguit durant l'etapa castellana de concessió de petits lots de terres. Així doncs, podem situar en les darreres dècades del XIII i les primeres del XIV la gènesi de la configuració espacial de les terres inserides als termes de les principals localitats, la qual estarà marcada, per una banda, per l'existència d'algunes, relativament, grans heretats o alqueries amb límits més o menys precisos i, d'altra, per un mosaic de propietats de menor extensió que van donar lloc a una gran dispersió de les mateixes, el que farà que durant la resta del segle XIV i el segle XV aparega una dinàmica mercantilista motivada en gran part pel desig dels titulars de concentrar les seues possessions per tal de poder aconseguir una explotació més racional del seu patrimoni.

Pel que fa a les grans heretats hem de dir que aquestes estan relacionades amb aquells espais assenyalats anteriorment en els quals el seu titular podia haver gaudit d'algun tipus de jurisdicció sobre elles, però que, a la llum de les informacions que la documentació ens proporciona, resulta més que complicat poder concretar amb rigor quin tipus de rang jurisdiccional podien exercir els seus propietaris, més enllà del domini directe de la terra. Tot i això hem d'assenyalar que en ocasions algunes de les heretats existents al segle XV tenen el seu origen en espais concedits en temps dels repartiments. Així, per exemple, trobem el cas de Redovà, que durant el segle XV i abans d'esdevenir un senyoriu alfonsí després de la compra feta per Jaume Santàngel, va ser considerada una heretat que va estar en mans de la família Miró, la qual gaudia de la facultat de poder vendre els herbatges d'aquest lloc, tal com va justificar en 1488

---

<sup>821</sup> TORRES FONTES, J., *Repartimiento de Orihuela...* cit., pàg. LXXVII-LXXVIII.

<sup>822</sup> TORRES FONTES, J., *Repartimiento de Orihuela...* cit., pàg. CXXXIV. BARRIO BARRIO, J.A., "Un repartimiento inédito..." cit., pàg. 83.

el seu propietari Joan Miró.<sup>823</sup> Desconeixem si existia algun tipus de població estable, però sí que podem assenyalar que les notícies trobades sobre aquest indret no es refereixen a ell com a senyoriu, sinó com a heretat<sup>824</sup>.

Un altre espai que s'arrela en els primers temps de l'annexió cristiana va ser l'alqueria d'Algorfa. Aquest indret situat a l'horta oriolana va ser concedit a l'orde de Santiago en 1266 junt a altres terres com l'heretat d'Abez, així com la possessió de Favarella<sup>825</sup>. Però la intervenció catalanoaragonesa a finals del segle XIII va afectar a les possessions de l'orde, la qual no va poder recuperar Algorfa fins 1322. Tot i això aquesta heretat, que ocupava una extensió de cinc mil tafulles encara que l'espai productiu es reduïa a només quatre-cents tafulles, no va ser posada en explotació fins 1380. Així sabem que pocs anys després en 1383 es va vendre l'herbatge d'aquest lloc i es va portar a terme un intent per repoblar-lo que va resultar inútil i que el va dur, a finals del segle XIV, a ser arrendat en règim d'emfiteusi per un cens fix de 615 sous anuals<sup>826</sup>.

Actualment desconeixem la identitat de la major part dels individus que es van fer càrrec del domini d'aquesta explotació, però sí sabem que almenys des de 1483 es troba en mans de mossèn Pere Masquefa. En aquesta mateixa data el monarca va ordenar que s'observara una crida feta pel justícia civil d'Oriola, motivada per alguns greuges denunciats per Masquefa, per la qual l'oficial oriolà havia prohibit l'entrada de

---

<sup>823</sup> AMO, AC, A 32, f. 119r (4 de novembre de 1488). En aquesta exposició Joan Miró va especificar, a més, els límits del seu heretament i terme el qual afrontava d'una part amb la rambla de Favarella, d'altra amb la sèquia de Callosa i el camí reial, mentre que els altres límits eren la serra de Callosa i la sèquia de Coix.

<sup>824</sup> ACA, RC, reg. 3.646, f. 5r-6r (27 de març de 1489). En aquest document el monarca va concedir llicència a Joan Miró per a poder fer correnties en la seua heretat de Redovà, la qual es trobava a una llegua de distància de la ciutat d'Oriola.

<sup>825</sup> RODRÍGUEZ LLOPIS, M., "Propiedades y rentas de la Orden de Santiago en Orihuela en la Baja Edad Media", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 12, 1999, pàg. 237-238 i 241. Respecte a Favarella aquest autor assenyalava que en 1281 va ser reintegrada a Ramon de Rocafull a canvi de Cieza. Respecte als ingressos de l'orde de Santiago als territoris catalanoaragonesos a finals de l'edat mitjana es pot consultar FRANCO SILVA, A., "Rentas y vasallos de las órdenes militares de Santiago y Calatrava en la Corona de Aragón durante el siglo XV", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 18, 1988, pàg. 511-524.

<sup>826</sup> RODRÍGUEZ LLOPIS, M., "Propiedades y rentas de la Orden de Santiago... cit.", pàg. 241-242. La venda d'herbatges es va fer per preu de 22 florins i, a més a més, ens assenyalava que el dret a poder vendre aquest recurs no significava que el titular de la propietat haguera d'exercir cap poder jurisdiccional sobre un nombre de vassalls per tal de poder gaudir d'aquesta facultat.

bestiars en aquesta heretat, així com que es poguera traure palla, llenya o qualsevol fruita i que es feren sendes i camins dins el seu terme, el qual va ser reconegut en aquest document. En aquest sentit la propietat afrontava d'una part amb el riu Segura, d'altra part amb el camí que anava al camp de les Salines, mentre que els altres dos límits eren per una banda l'heretat de Matet junt a la canyada anomenada d'en Guillem i d'altra la serra<sup>827</sup>. Aquesta disposició es va promulgar pel justícia oriolà en desembre de 1483, la qual cosa ens fa pensar que aquest any va ser el primer en el qual Masquefa va gestionar aquesta alqueria, ja que probablement la crida responia a una primera mesura per a posar en ordre l'explotació. De fet, per aquest mateix any trobem un altre document referent a l'aprofitament dels terrenys d'aquesta alqueria, així Masquefa va exposar al rei el pèssim estat en el qual es trobava l'heretat al temps que va sol·licitar llicència al monarca per a poder fer correnties dins els termes de la mateixa, cosa que li va ser concedida<sup>828</sup>.

Però tot i que van quedar fixats els límits des d'un primer moment, ben prompte Pere Masquefa va entrar en conflicte amb les autoritats oriolanes per l'apropiació de terres de reialenc. De fet els oficials oriolans van arribar a escriure a Ferrando d'Ixer, comanador d'Enguera, de qui depenia Algorfa, per tal exposar com Pere Masquefa havia fet *"llaurar els camins i veredes reals e vedava fer calç e algeps en els lochs que sense condició tots temps se feu [...] llançar e privar de ses heretats alguns qui llauraven en realench [...] creent que a força de pleyt los ne havia a privar e per ser tant emparentada persona en aquesta ciutat i no li seria contradit per la universitat [...] per les terres que apropiat se volia camins, monts e serres"*.

Així doncs, les autoritats de la ciutat van acusar a Masquefa de modificar els límits de l'heretat<sup>829</sup>, el que va donar lloc a l'inici d'un plet que es va veure afectat per

---

<sup>827</sup> ACA, RC, reg. 3.640, f. 66r-67r (6 de desembre de 1483). La crida del justícia civil a la qual es fa referència va ser feta en data de 31 de gener de 1483.

<sup>828</sup> ARV, RC, reg. 131, f. 173r-v (6 de desembre de 1483).

<sup>829</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 30r-31v (6 de desembre de 1484). Els límits de l'heretat, segons Masquefa, eren a la part de tramuntana el riu Segura, a llevant el camí reial i les terres dels hereus de Joan de Soler, a migjorn la serra i a ponent amb l'heretat de la muller i fills de Domingo Andrés. Els oficials vist aquest terme van denunciar que els límits de la banda de llevant havien sigut modificats, ja que tant sols limitaven amb les terres dels hereus de Soler per un costat, i que per les apropiacions de Masquefa ara

irregularitats a causa, segons els oficials locals, del falsejament de testimonis per part de Pere Masquefa<sup>830</sup>. A mitjans de 1485 el judici per aquesta qüestió era encara vigent i, tot i que no coneixem el resultat final que va tenir<sup>831</sup>, podem assenyalar que tal vegada aquestes apropiacions es troben darrere l'ampliació de l'espai conreat en aquesta heretat, ja que segons assenyala Rodríguez Llopis l'extensió cultivada cap a començaments del XVI es va incrementar notablement<sup>832</sup>. Tot i això tampoc podem descartar que aquesta ampliació estiguera motivada per l'ampliació de la superfície posada en explotació pels Masquefa en espais fins el moment improductius, a través per exemple de la llicència concedida per a fer correnties. En aquest sentit veïem com en 1492 l'heretat ja comptava amb una extensió superior a les quatre-centes tafulles esmentades anteriorment, en concret segons el testament de Pere Masquefa la propietat feia "*cinch-cents cinquanta tafulles d'horta*". De fet en aquest codicil trobem de nou uns altres límits, així junt els ja coneguts del riu Segura, el camí reial a les Salines i la part que afrontava amb la serra trobem una nova fita situada a les terres de Bertomeu Baró<sup>833</sup>.

Respecte a la seua titularitat, la mort del cavaller Pere Masquefa en 1492 va suposar la transmissió del domini d'aquesta heretat a un dels seus fills, el donzell Gaspar Masquefa, sota la condició que aquest no poguera alienar-la o vendre-la sense el consentiment del seu germà Enric, hereu universal de la resta de béns de son pare, qui a més hauria de gestionar els diners rebuts en una hipotètica venda<sup>834</sup>. Així veiem gestionar l'heretat durant aquests anys a Gaspar Masquefa, qui va rebre en 1504 la

---

ho feia per dos parts arribant a les propietats de l'alcaid Joan de Soler, límit que no havia tingut mai perquè hi havia sis o set heretats enmig.

<sup>830</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 9v (2 de gener de 1485).

<sup>831</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 28r (24 d'abril de 1485). Tot apunta que es va intentar arribar a solució acordada, així la ciutat va elegir com a àrbitre en la disputa a Nicolau Pérez, mentre que mossèn Masquefa a elegir al donzell Joan Roca. Tot i això, el Consell no va acceptar aquesta via de resolució i va ordenar que es fera una investigació i es procedira contra aquells que havien falsejat els testimonis.

<sup>832</sup> RODRÍGUEZ LLOPIS, M., "Propiedades y rentas de la Orden de Santiago... cit., pàg. 241. D'aquesta manera la superfície conreada va passar de quatre-centes tafulles a cinc-centes. Així mateix aquest autor apunta que les usurpacions fetes per Pere Masquefa no tenien altre objectiu que el d'unir l'explotació d'Algorfa amb la seua propietat limítrofa de Matet, pàg. 243.

<sup>833</sup> AHO, PN de Salvador Loazes, reg. 20, any 1492 (3 d'agost de 1492).

<sup>834</sup> En el moment de la mort de Pere Masquefa es continuava pagant de cens a l'Orde de Santiago la quantitat de 615 sous. AHO, PN de Salvador Loazes, reg. 20, any 1492 (3 d'agost de 1492).



inspecció dels visitadors de l'encomanda de la qual depenia, els quals van fer una descripció d'aquesta explotació en què van destacar l'existència d'una torre a la qual s'afegien diverses dependències annexes com una quadra, un molí d'oli i un corral<sup>835</sup>. Poc després d'aquesta visita, en 1505, tenim notícia que Enric Masquefa va vendre Algorfa a Nunyo Ferrández per preu de 12.000 sous<sup>836</sup>. La titularitat de Ferrández al front de l'heretat va ser temporal, ja que en 1517 veiem a Gaspar Masquefa fer cessió de per vida dels fruits d'Algorfa al seu fill Francesc<sup>837</sup>. Rodríguez Llopis qualifica aquesta transacció d'estranya i que podria ser la via utilitzada pels Masquefa per tal d'evitar en realitat algun tipus d'embargament<sup>838</sup>.

Altres espais agrícoles que s'arrelen en els temps de la conquesta o en les dècades posteriors són Coix, que cap a finals del XV com hem ressenyat va esdevenir en senyoriu jurisdiccional, i Rafal. D'aquest últim cas tenim notícies que cap a mitjans del segle XIV era un lloc poblat<sup>839</sup>. Possiblement la guerra dels dos Peres en aquestes terres es troba darrere el despoblament d'aquest lloc, ja que cap a finals del segle XV no era més que una heretat de la qual s'intitulava com a senyor el noble Joan Ferrández de Mesa<sup>840</sup>.

També podem incloure dins aquest grup l'alqueria il·licitana d'Asprella la propietat de la qual va estar dividida al segle XV entre els Rocafull i els Ferrández de

---

<sup>835</sup> RODRÍGUEZ LLOPIS, M., "Propiedades y rentas de la Orden de Santiago...", pàg. 243, nota 22.

<sup>836</sup> AHO, PN de Salvador Loazes, reg. 26, any 1505 (27 de març de 1505). En aquesta compra Nunyo Ferrández, membre de l'estament militar oriolà, es va veure beneficiat pel comanador d'Enguera, amb el lliurament del dret de fadiga que requeia sobre la transacció d'aquesta heretat.

<sup>837</sup> AHO, PN de Salvador Loazes, reg. 32, any 1517 (20 d'agost de 1517).

<sup>838</sup> RODRÍGUEZ LLOPIS, M., "Propiedades y rentas de la Orden de Santiago... cit., pàg 243, nota. 26. En aquest sentit cal assenyalar que la documentació ens ha permès conèixer amb major exactitud la cronologia d'aquest procés de venda i posterior recuperació d'Algorfa per part dels Masquefa

<sup>839</sup> BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. II, pàg. 182-183.

<sup>840</sup> AHO, PN de Salvador Loazes, reg. 26, any 1505 (29 de gener de 1505) i AMO, AC, reg. A 34, f. 13r-v (27 de desembre de 1491). Cal dir que ja en el selge XVI Rafal va estar en mans dels Garcia de Laza i era descrita com "una heretat ab una casa y alrededor de aquella y ha altres terres ab cases, les quals terres són tributàries a la dita casa de Rafal", a BERNABÉ GIL, D., "La formació de un patrimonio nobiliari en el Seiscientos valenciano. El primer marqués de Rafal" *Revista de Historia Modern. Anales de la Universidad de Alicante*, núm. 5, 1986, pàg. 40.

Mesa<sup>841</sup>. En aquest sentit cal assenyalar que els Rocafull posseïen Asprella des de 1362, data en la qual l'Infant Ferran va fer donació d'aquesta heretat a Ramon de Rocafull, una possessió que va ser confirmada posteriorment per la reina Elionor, mare de l'Infant Martí, en 1369 i anys més tard en 1376. Hem d'afegir que a mitjans del segle XV Onofre de Rocafull, besnét del dit Ramon Rocafull, va vendre aquesta heretat a Francesc de Soler, fill de Lope de Soler, per preu de 10.000 sous. En aquest document s'especifiquen els límits de la propietat venuda, la qual afrontava per una banda amb el camí al port, d'altra amb el camí a la Baia i de dos parts amb altra heretat anomenada d'Asprella que era propietat de Joan Ferrández de Mesa. No sabem si realment aquesta transacció va representar la venda total de la possessió d'Onofre en aquesta alqueria, ja que com hem assenyalat els Rocafulls a finals del segle XV apareixen de nou com a propietaris en aquest indret, la qual cosa planteja la hipòtesi d'una possible recuperació posterior de l'heretat o que la venda feta a Francesc Soler haguera sigut només d'una part d'aquesta<sup>842</sup>.

Però més enllà d'aquest aspecte relacionat amb una certa continuïtat de l'element territorial, el cert és que els tèrmens de les principals localitats de la contrada compten amb un nombre indeterminat d'heretats o petites alqueries, com per exemple les de Bonança i les de Molina, ambdues en mans de Lluís de Rocafull<sup>843</sup>, les de Benferri i Benimira propietat dels Rocamora<sup>844</sup>, l'alqueria anomenada de Jaume Álvarez possessió de Diego de Soler<sup>845</sup>, les heretats de Benijófer, Canyada Pollera, dels Morals i el Corral de Bodi, situades a Guardamar sota el control de Berenguer i Ginés Silvestre<sup>846</sup>, la de la Bernarda, en aquest mateix indret, possessió de Joan Ferrandes de Mesa<sup>847</sup> o les alacantines de Congel i del Guset propietats de Pere Bonivern<sup>848</sup>.

---

<sup>841</sup> AHME, PN de Jaume Liminyana, reg. 10 anys 1468-1488 (15 de desembre de 1487) i ARV, RC, reg. 127, f. 134r-v (10 de juny de 1480).

<sup>842</sup> AHO, PN de Jaume Liminyana, reg. 1, anys 1408-1482 (24 d'abril de 1459).

<sup>843</sup> ARV, RC, reg. 159, f. 36r-38r (24 de maig de 1503) AMO, AC, reg. A 35, f. 18r (4 de gener de 1494).

<sup>844</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 29, any 1514 (27 de juliol de 1514).

<sup>845</sup> ARV, RC, reg. 158, f. 193r-194v (13 de febrer de 1503).

<sup>846</sup> ARV, RC, reg. 89, f. 31v-32r (4 d'abril de 1459).

<sup>847</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (12 de desembre de 1505).

Aquests tipus d'exploacions suposen dins el marc de la propietat de la terra les possessions de major extensió, si bé la grandària d'aquestes varia notablement d'unes a altres. Ja hem vist com en el cas d'Algorfa els límits de la mateixa assolien les cinc mil tafulles, de les quals només cinc-centes cinquanta eren productives des del punt de vista agrícola. En aquest sentit veiem com Pere Ferrández de Tuesta compta amb una heretat a l'horta de Catral d'aproximadament unes mil tres-centes tafulles<sup>849</sup>. Però la realitat ens mostra que aquest tipus de possessions tenien en general unes extensions més modestes, com la comprada per Lluís de Galbe a Ginés Martí en l'horta de Guardamar composta per quatre-centes tafulles junt a dues cases i un colomar<sup>850</sup>, o l'alqueria de Jaume Álvarez abans esmentada que incloïa cent nou tafulles de terra i una casa-torre<sup>851</sup>.

En aquest sentit, l'existència d'un padró de les propietats situades a l'horta oriolana elaborat en 1536 ve a confirmar aquesta realitat. Sense perdre de vista les possibles modificacions de l'extensió d'aquestes possessions, fruit de les transformacions derivades de l'acció del mercat o dels llegats hereditaris, des dels anys en què se centra el nostre estudi fins la data de confecció d'aquest llistat<sup>852</sup>, podem assenyalar que les heretats en mans de membres de la noblesa oriolana que superaven les mil tafulles en una sola propietat, és mínima, ja que tant sols hem constatat una possessió de Pere Masquefa situada en Guardamar, la qual tenia una extensió de dues mil tafulles<sup>853</sup>. Però per tal de reflectir millor l'extensió de les propietats dels membres del braç militar hem tractat d'identificar les possessions d'aquests individus al padró de 1536, per a posteriorment agrupar-les en funció de la seua superfície com es pot observar a la següent taula.

---

<sup>848</sup> ARV, RC, reg. 126, f. 20r-v (12 d'agost de 1479).

<sup>849</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 25, any 1502 (1 d'abril de 1502).

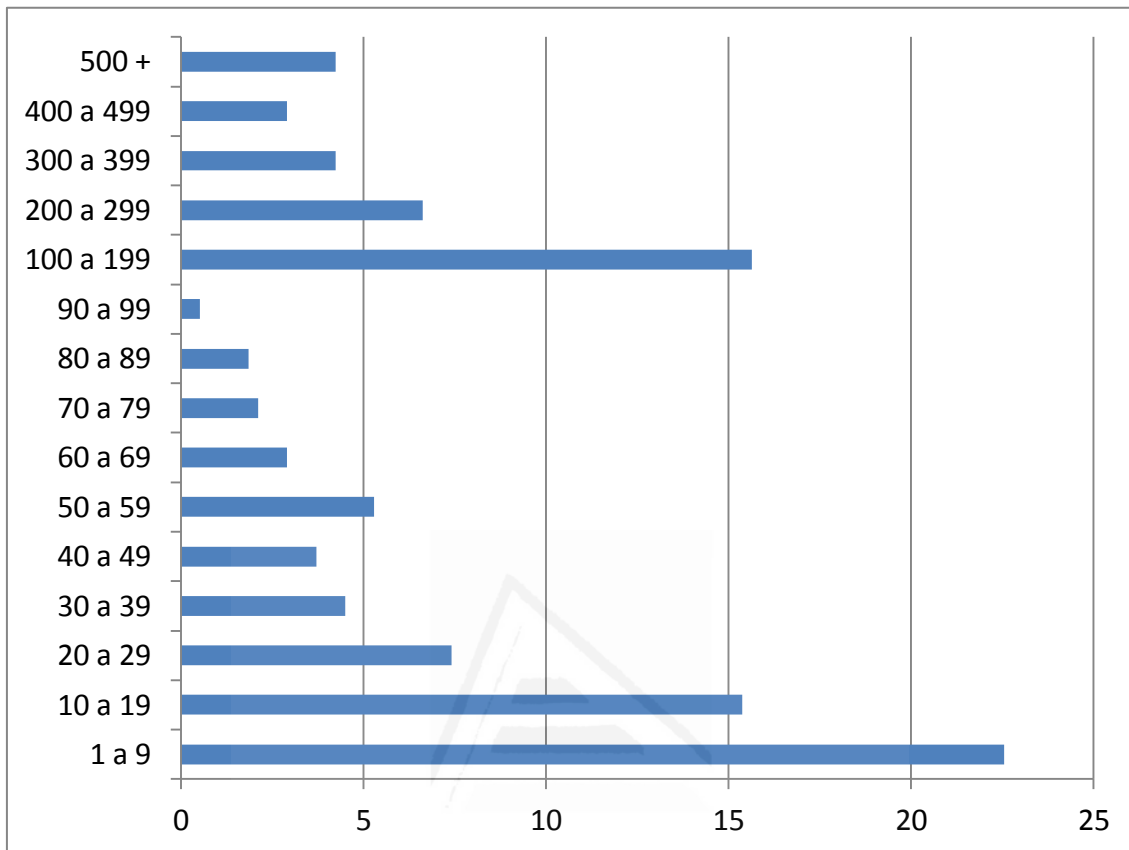
<sup>850</sup> AHO, PN de Salvador Loazes, reg. 25, any 1502 (9 de febrer de 1502).

<sup>851</sup> ARV, RC, reg. 309, f. 17v-21v (26 de març de 1491).

<sup>852</sup> Un exemple clar en aquest sentit és la reducció de la grandària de l'heretat que Pere Ferrández de Tuesta posseïa en Catral, la qual va passar de 1.300 tafulles a 800 en 1531, AMO, Llibre núm., 1.248, f. 478r (1536).

<sup>853</sup> AMO, Llibre núm., 1.248, f. 480r (1536)

*Extensions de les propietats rústiques dels membres  
de l'estament nobiliari en el terme d'Oriola segons el padró de 1536  
(en tafulles i tant per cent)*



El primer que podem dir és que el percentatge de propietats que compten amb cinc-centes o més tafulles és molt feble, ja que només representen un 4,24%. Aquest tipus de possessions van estar en mans principalment de membres dels llinatges més destacats com el senyor de la Granja, el de la Daia o la senyora de Redovà, probablement aquestes possessions ací enregistrades podrien formar part en algun cas dels seus propis senyorijs, encara que no ho podem confirmar amb total certesa. Tot i això junt a aquests hem d'afegir altres propietaris com els Maça, Soler, Togores, Masquefa, Rossell, Ferrández de Mesa, Ferrández de Tuesta o Silvestre de Claramunt que apareixen com a posseïdors de grans extensions de terra dins el terme oriolà.

Si bé el que crida l'atenció és l'existència de dos conjunts de propietats predominants, per una banda les que van de cent a cinc-centes tafulles que

representen un 29,42 % del total de les possessions, de les quals més d'un 15 % tenen menys de dues-centes tafulles, i un altre grup que recull les propietats de menys de cinquanta tafulles, el qual suposa en termes percentuals un 53,55 % del conjunt global, si bé d'aquesta darrera xifra hem de destacar que les petites possessions inferiors a vint tafulles assoleixen el 38 % del total enregistrat.

Així doncs, podem assenyalar per una banda que les principals explotacions agrícoles en mans de la noblesa eren, des del punt de vista de la seua extensió, més aviat modestes, i d'altra que existeix, al temps, una gran fragmentació de la propietat que condiciona la dispersió geogràfica de les possessions d'un mateix individu i els possibles processos de concentració encaminats a portar a terme un millor aprofitament de la terra. Per tant, en molts casos els grans propietaris agrícoles ho són no per la possessió de grans explotacions unificades, sinó per la suma de diferents heretats o conjunts de terres situades a diferents contrades.

De fet aquests dos últims aspectes, que en molts casos van de la mà, dispersió i processos de concentració, són dos elements que cal tenir en compte al llarg les darreres dècades medievals a l'hora d'acostar-nos a les propietats de la noblesa d'aquestes contrades. La disgregació de les propietats era més que manifesta durant aquest període, valga com exemple il·lustrador d'aquesta realitat, de nou, el cas del cavaller Pere Masquefa. En l'inventari realitzat pel seu fill Enric Masquefa després de la seua mort apareix com a propietari d'un total de cent vint-i-sis tafulles repartides en sis contrades diferents, a les quals s'haurien d'afegir les cinc-centes tafulles de l'heretat d'Algorfa i una heretat d'extensió indeterminada en la partida il·licitana de la Torre del Pla<sup>854</sup>.

Però aquest no és ni molt menys un cas estrany. Així sabem que Lope Ferrández de Mesa a començaments del segle XVI tenia terres repartides per les contrades d'Ufe, Galinda, Urxello i el delmari d'Almoradí<sup>855</sup>, mentre que Nicolau Martí comptava amb

---

<sup>854</sup> El total de les tafulles estaven repartides de la següent manera: seixanta tafulles a l'horta de Catral, trenta al camí de Callosa, deu a la partida d'Almoravit, quatre a la sèquia de Callosa, vint a la porta de Múrcia i dotze al pont trencat, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (18 d'agost de 1492)

<sup>855</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 40, any 1503 (5 de febrer de 1503), (9 de juliol de 1503) i reg. 41, any 1505 (2 de febrer de 1505).

propietats prop de l'heretat de Rafal, en la partida de l'Alquibla i en la zona de la porta de Múrcia<sup>856</sup>. Altre exemple en aquest sentit el veiem en la persona de Francesc Martí qui a la seua heretat de la Ranconada i l'Estany, situades a Guardamar, afegia altres possessions a les partides d'Alginet, Urxello i l'Alquibla<sup>857</sup>. Per altra banda, el padró de 1536 posa de manifest ben a les clares aquesta realitat i així podem observar com Gaspar Maça, fill de Joan Maça, apareix com a detenedor d'un total de nou-centes seixanta-sis tafulles repartides en un total de set propietats diferents<sup>858</sup>, o el cas de misser Roiz, qui probablement es tracta de Martí Roiz de Mendoça, posseïdor de cent cinquanta-huit tafulles dividides en cinc lots<sup>859</sup>.

Aquests són només uns pocs casos dels molts que podríem assenyalar i que il·lustrarien aquesta fragmentació de les propietats rurals que troba el seu origen, en gran part, en els repartiments de lots de terres duts a terme durant la colonització que va tenir lloc al llarg de les primeres dècades posteriors a l'annexió cristiana del territori. Malauradament aquesta mateixa anàlisi no es pot fer per al cas d'Alacant, ja que no comptem amb documentació que ens permeta fer una aproximació com la realitzada per a Oriola. Tot i això podem plantejar la hipòtesi que aquesta realitat oriolana no seria molt diferent a l'existent a Alacant si tenim en compte els criteris de distribució de la terra durant la repoblació cristiana del territori a altres indrets del regne castellà de Múrcia, com la pròpia capital o Llorca<sup>860</sup>.

---

<sup>856</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes reg. 25, any 1502 (12 de febrer de 1502) i (17 de juliol de 1502) i reg. 26, any 1505 (29 de gener de 1505)

<sup>857</sup> AHO, PN de Jaume Monblanch, reg. 43, any 1496 (14 de juny de 1496) i (18 de juny de 1496), Salvador de Loazes, reg. 25, any 1502 (1 d'agost de 1502) i (11 de desembre de 1502).

<sup>858</sup> D'aquestes tafulles sis-centes corresponien amb la seua heretat de Catral, setanta-cinc a les situades al delmari de Callosa, dividides en dues parts, vint a l'arrova del Saladar, una sota rec de l'arrova d'Aljubent i dos-centes setanta sota rec de la sèquia major, també separades en dues parts, AMO, Llibre núm., 1.248, f. 440v, 441r, 443r, 444v, 446r, 446v i 478r.

<sup>859</sup> Les tafulles de misser Roiz es trobaven distribuïdes de la següent manera: setanta-huit sota rec de la sèquia d'Escorratell dividides en tres propietats de setze, dotze i cinquanta tafulles, mentre que les altres huitanta se situaven vint en la sèquia d'Almoravit i seixanta a Guardamar, AMO, Llibre núm., 1.248, f. 466v, f. 480v i f. 483v.

<sup>860</sup> TORRES FONTES, J., *El Repartimiento de Lorca...cit., Ídem., Repartimiento y repoblación de Múrcia...cit., Ídem., "Última fase del repartimiento de la huerta de Murcia...cit.,*

Per altra banda, l'existència d'aquest fenomen de dispersió de les propietats va generar al temps una dinàmica de compra-vendes de terres encaminada a la concentració de les explotacions amb l'objectiu d'aconseguir l'ampliació de les possessions que permetera un millor aprofitament agrícola de les mateixes. Així doncs, l'anàlisi de les transaccions de terres protagonitzades pels membres de l'estament militar recollides als protocols oriolans ens revelen com un cert nombre de propietaris condicionen la compra de noves extensions de terres a la situació de les que ja posseïen.

En aquest procés tal vegada el cas més significatiu va ser el de l'heretat de Benferri i els Rocamora. Aquesta propietat va ser reunida per aquesta família després de diverses compres, la més important de les quals s'havia produït en 1464 quan Joan Rocamora, fill de mossèn Jaume Rocamora, va adquirir a l'heretat i torre d'aquest nom<sup>861</sup>. Però aquest no és l'únic exemple que il·lustra aquest desig per unificar propietats. Són molts els individus que, dins cadascun de les seues possibilitats, van tendir a engrandir les seues possessions agrícoles. Així coneixem com Pere Martí i la seua muller Elionor posseïen en juny de 1492 una heretat de tres-centes tafulles en Benejúzer i altres setanta tafulles en la partida de l'Alquibla<sup>862</sup>. Tan sols uns dies després veiem a Pere Martí comprar vint tafulles en Benejúzer<sup>863</sup>, lloc on va adquirir un any i mig més tard altres cinquanta tafulles en quatre lots, dels quals dos d'ells enfrontaven amb altres possessions seues en aquest indret<sup>864</sup>.

Aquests són únicament dos exemples dels molts que l'observació dels contractes de compravenda, en què apareixen membres de l'estament militar, ens ofereix. De fet podem citar-ne alguns altres casos com el de Joan Ferrández de Mesa que en 1494 va comprar catorze tafulles en el delmari de Callosa que afrontaven amb

---

<sup>861</sup> AHO, PN de Jaume Liminyana, reg. 9, any 1465 (6 de maig de 1465), la transacció va ser feta en novembre de 1464, BERNABÉ GIL, D., "La formación de un patrimonio nobiliari en el Seiscientos valenciano...cit., 1986 pàg. 27-28.

<sup>862</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (13 de juny de 1492).

<sup>863</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (25 de juny de 1492).

<sup>864</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 21, any 1494 (15 de gener de 1494).

ell<sup>865</sup>, el de Jaume Garcia de Laza que va adquirir cinquanta tafulles en la partida de Tell per a sumar-les a les que ja posseïa en aquest indret<sup>866</sup>, el de Joan Martí que es va fer amb trenta tafulles contigües a les seues terres a l'horta de Benejúzer<sup>867</sup>, el d'Enric Masquefa que a la seua propietat situada en la partida de l'Asseit va afegir trenta-huit tafulles comprades en 1514<sup>868</sup>, el de Melcior Rocamora que va agregar a la seua possessió de Rojals dues-centes tafulles en 1517<sup>869</sup> o el del seu parent don Pedro de Rocamora qui tenia en 1502 certa extensió de terres en la partida de la senda d'Almunia, a les quals va afegir posteriorment cinquanta tafulles i mitja en 1508<sup>870</sup>.

Però malgrat aquests esforços hem d'assenyalar que la dispersió de les propietats com ja hem mencionat abans serà una característica de les possessions tant dels membres de la noblesa, com de la resta de posseïdors, tal com es pot observar al padró de 1536.

Deixant de banda l'aspecte relacionat amb l'extensió de les superfícies hem d'assenyalar que des del punt de vista dels cultius, aquestes explotacions van estar encaminades fonamentalment al conreu de cereals. A Oriola la venda dels seus excedents va ser una de les principals fonts d'ingressos per a molts dels propietaris agrícoles<sup>871</sup>. La importància d'aquest conreu era evident en l'època dins l'espai de la governació destacant la zona d'Elda, Novelda i Monòver i el terme de la capital<sup>872</sup>, la qual gaudia del privilegi de poder comerciar amb ell<sup>873</sup>, fet que el convertia en "e/

---

<sup>865</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 35, any 1494 (11 de juny de 1494).

<sup>866</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 35, any 1494 (7 d'agost de 1494).

<sup>867</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (21 de setembre de 1517).

<sup>868</sup> AHO, PN de Jaume Rubes, reg. 47, any 1514 (5 de setembre de 1514).

<sup>869</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (28 de febrer de 1517).

<sup>870</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 25, any 1502 (28 i 30 de juny de 1502) i (3 de juliol de 1502) i, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 31, any 1516 (28 de juny de 1516). La data d'aquest darrer document fa referència a l'apoca pel pagament de la transacció, la qual va tenir lloc en 1508.

<sup>871</sup> BARRIO BARRIO, J. A, "Una oligarquia fronteriza en el mediodía valenciano. El patriciado de Orihuela. Siglos XIII-XIV", *Revista d'Història Medieval. Oligarquías políticas y élites económicas en las ciudades bajomedievales (siglos XIV-XVI)*, núm. 9, 1998, pàg. 112.

<sup>872</sup> BARRIO BARRIO, J. A, "La producción, el consumo y la especulación de los cereales en una ciudad de frontera, Orihuela siglos XIII-XIV", *Alimentar la ciudad en la Edad Media. Encuentros Internacionales del Medioevo, Nájera*, Logroño, 2009, pàg. 62.

<sup>873</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 85r-v (1488?)



*principal fundament dels que viuen en la ciutat*” tal com reconeixen les mateixes autoritats oriolanes en uns capítols dirigits al rei en 1488<sup>874</sup>. Així doncs, el protagonisme d'aquest recurs donarà lloc a una regulació i control de la producció per tal d'assegurar l'abastiment previ de la població, feta la qual cosa es permetia la seua comercialització més enllà dels límits de la població<sup>875</sup>. La importància d'aquest conreu és tal que en ocasions va esdevenir moneda de pagament d'algunes transaccions<sup>876</sup>.

Però junt a aquest conreu bàsic també tenim constància de la profusió d'altres cultius tradicionals com la vinya i l'olivera, als quals podem afegir la forta presència de plantacions de moreres i figueres i d'altres arbres com els garrofers. De fet l'existència d'aquest tipus de conreus suposaven una revalorització de les terres en el moment de la seua venda<sup>877</sup>. Altres productes derivats d'aquestes explotacions són les fibres vegetals i productes hortícoles variats. Entre aquests últims podem apuntar que durant el període que abraça el nostre estudi comencem a tenir notícies d'un conreu que tindrà una gran difusió en els segles posteriors com són els cítrics. En aquest sentit sabem que Enric Masquefa comptava amb un hort situat al raval de Sant Joan, d'aproximadament una tafulla, plantat de tarongers, llimoners i magraners<sup>878</sup>.

D'entre tots els conreus podem assenyalar en concret dos d'ells per la seua significació. El primer no és altre que el canyamel, sobre el qual tenim notícies de com es va intentar implantar aquest conreu al segle XV. En aquest sentit veiem com Jaume

---

<sup>874</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 52r (7 de maig de 1488).

<sup>875</sup> En referència al control i regulació de la producció cerealística a Oriola es poden consultar dos treballs al respecte: SOLER MILLA, J. L., “Que ordi no sia tret de la vila d'Oriola ni de son terme. Producción y comercialización de grano en el primer tercio del siglo XIV en la Gobernación de Orihuela”, *XVIII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó. La Mediterrània de la Corona d'Aragó, segles XIII-XVI*, vol. I, València, 2004, pàg. 1061-1076; BARRIO BARRIO, J. A., “La regulación de la producción y el consumo en la Gobernación de Orihuela, un espacio fronterizo”, *Rentas, producción y consumo en España en la baja edad media*, Saragossa, 2001, pàg. 19-46.

<sup>876</sup> Un exemple en aquest sentit és el cas de la compra de tretze tafulles de terra per part de Gines Roiz de Mendoça per preu de 800 sous, qui es compromet a pagar dita quantitat en pensions de sis cafissos de forment, valorats segons el preu que es pagara de mitjana després de la festa del mes d'agost, AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 35, any 1494 (13 d'agost de 1494).

<sup>877</sup> Lluís de Galbe, en la compra feta a Ginés Martí d'una heretat en l'horta de Guardamar, va pagar per les terres que incloïen vinyes i figueres 60 sous per tafulla, mentre que per les anomenades de terra blanca va satisfer només 30 sous per tafulla, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 25, any 1502 (9 de febrer de 1502).

<sup>878</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (18 d'agost de 1517).

Liminyana en 1457 va exposar al Consell que estava construint un trapig per a fer sucres en una propietat seua, i que per a poder dur a terme la construcció d'aquest enginy li calia més espai, per la qual cosa va sol·licitar a les autoritats que li feren donació d'un pati contigu al lloc on estava alçant l'infraestructura esmentada<sup>879</sup>. Durant aquest anys sembla que l'explotació del canyamel va ocupar un cert espai dins la producció d'aquestes terres, ja que en 1461 veiem a Joan Rocamora, qui poc abans havia arrendat les rendes del bisbat de Cartagena, alçar una queixa al rei reclamant el preu del delme del canyamel que encara li devien<sup>880</sup>. Però després d'aquesta data la manca de referències a aquest conreu ens fa pensar que o bé va acabar desapareixent el seu cultiu, o que com a molt va tenir un caràcter insignificant. Un plantejament que vendria recolzat per un document posterior, ja que pràcticament trenta anys després podem veure com mossèn Joan Rocamora va proposar el Consell com seria de beneficiós per a la ciutat plantar canyamels per a fer sucre. Així Rocamora va sol·licitar a les autoritats que li concediren certa quantitat de diners per a portar canyamels i "esperimentar" amb aquest conreu, d'igual manera que ja havia fet el col·legi de l'església de Sant Salvador, que li havia lliurat diners per a comprar i portar plantes d'aquest cultiu<sup>881</sup>. El Consell va deliberar concedir a Rocamora dos-cents sous per a portar a terme aquesta inversió. Tanmateix no sabem el resultat de la mateixa, si bé el silenci documental en referència al conreu del canyamel ens fa pensar que aquest conreu, tot i que poguera tenir una certa presència en aquestes terres, va tenir un caràcter marginal en relació a altres dels mencionats línies més amunt.

En contraposició a aquest cas podem assenyalar un altre cultiu que sí que va conèixer una especial difusió en aquestes contrades durant el segle XV com va ser l'arròs<sup>882</sup>. La geografia del terme oriolà, plena de marjals i zones inundables, unes

---

<sup>879</sup> AMO, AC, reg. A 30, f. 22r-v (19 d'abril de 1457) i f. 39v (31 de juliol de 1457). Vilar assenyalava que ja cap a començaments del segle XV existia algun trapig en el terme d'Oriola i que el mateix Consell oriolà castigava amb penes a qui fera mal a les plantacions de canyamels, si bé no aporta cap referència documental que recolze aquestes afirmacions llevat del document que acabem d'assenyalar relacionat amb la inversió feta per Jaume Liminyana.

<sup>880</sup> ARV, RC, reg. 287, f. 69v (5 de desembre de 1461).

<sup>881</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 10r-v (30 de gener de 1488).

<sup>882</sup> Respecte d'aquest conreu en les terres de la governació oriolana és de consulta obligatòria el següent treball PARRA VILLAESCUSA, M., "Explotación agrícola en el sur del Reino de València. El cultivo del arroz en Orihuela a finales de la Edad Media", *Medievalismo. Revista de la Sociedad de Estudios Medievales*,

infraestructures hidràuliques desenvolupades i la rendibilitat d'aquest producte, van fer que l'arròs ocupara un espai important dins les explotacions oriolanes. Cal dir que aquest creixement es va produir malgrat els nombrosos manaments fets per les autoritats per tal de prohibir el seu conreu per motius sanitaris i també per queixes d'alguns propietaris a causa dels danys que produïen les irrigacions de les terres veïnes on es cultivava aquest producte<sup>883</sup>. Però la rendibilitat del producte farà que tant les mateixes autoritats com els particulars demanen poder conrear arròs. Així el 13 d'octubre de 1479 el donzell Joan de Soler va rebre una llicència per part de Ferran II per tal de poder fer correnties en qualsevol heretat que tinguera a Oriola, tot i les prohibicions existents per a poder fer-ho<sup>884</sup>. En aquest sentit tant sols dos dies després el monarca davant la sol·licitud feta per les autoritats oriolanes, que van adduir la conveniència de conrear arròs a causa de les males collites de cereals, va autoritzar tornar a cultivar aquest producte en el terme encara que amb la condició que les plantacions es feren com a mínim a mitja llegua de la ciutat<sup>885</sup>. En aquest sentit, mesos més tard el monarca va permetre el conreu d'arròs a Guardamar encarregant a Francesc de Soler la gestió i recaptació dels drets sobre aquest cultiu<sup>886</sup>.

Les llicències per al conreu de l'arròs van quedar sota l'autoritat reial, la qual havia d'aprovar la concessió de la mateixa després que es comprovara que no podien causar dany i que el lloc de la plantació es trobava a la distància requerida de la ciutat.

---

núm. 23, 2013, pàg. 11-41, en el qual s'analitza l'explotació d'aquest producte en el terme de la capital oriolana així com la problemàtica lligada a la seua producció.

<sup>883</sup> De fet ja anys abans, en concret en 1433, tenim notícia que les autoritats locals va prohibir el conreu de l'arròs, BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 10. En aquest sentit sabem que cap al començament del regnat de Joan II existia una prohibició de fer correnties, tècnica d'irrigació relacionada amb el conreu de l'arròs, encara que malgrat això es continuava amb aquesta pràctica en les terres oriolanes, tal com va denunciar Julià Monsi de Castanyeda, ARV, RC, reg. 89, f. 27v-28r (15 de març de 1459). Anys després en novembre de 1476 Joan II va ordenar que no es feren arrossos en tot el regne perquè provocaven malalties i febres per la qual cosa va dictar que s'arrencaren tots els arrossars, ARV, RC, reg. 240, f. 56v-57r (16 de novembre de 1476), però sembla que aquesta disposició no va tenir molt efecte ja que tant sols un mes després el monarca es veure obligat a ratificar-la, prohibint que es fera arròs tant d'estància com de correnties, ARV, RC, reg. 240, f. 63v (16 de desembre de 1476).

<sup>884</sup> ACA, RC, reg. 3.563, f. 20v (11 d'octubre de 1479).

<sup>885</sup> ACA, RC,, reg. 3.635, f. 82v-83r (13 d'octubre de 1479) Les autoritats oriolanes van al·legar també en la seua sol·licitud que als termes de València i de Xàtiva es continuaven conreant arrossos tot i la prohibició existent al regne.

<sup>886</sup> ARV, RC, reg. 423, f. 51v-53r (12 de febrer de 1480).

Els exemples d'aquestes concessions són nombrosos a la documentació cancelleresca i posen de manifest com molts membres de l'estament militar, també d'altres sectors de la societat oriolana, van recórrer al rei per a obtenir el permís que els facultava per a poder fer correnties a les seues propietats. En aquest sentit ja s'ha mencionat anteriorment el cas de Pere Masquefa en la seua heretat d'Algorfa, altres exemples serien, per citar-ne alguns dels molts enregistrats, el de Joan Miró que va demanar llicència per a fer correnties la seua propietat de Redovà, el de Joan Silvestre qui justifica la seua sol·licitud al·legant que per la situació de les seues propietats prop del marjal d'Almoradí aquestes eren més còmodes per a conrear arròs que qualsevol altre cultiu o la concessió feta al senyor de la Daia, Jaume Masquefa, i a altres membres de l'estament militar com Andreu Soler, Jaume Vilafranca i Jaume Martí<sup>887</sup>.

Bona part d'aquests productes van permetre els titulars de les explotacions l'obtenció de beneficis gràcies al caràcter especulatiu de molts d'ells i a la inclusió d'aquests articles dins les xarxes comercials com veurem en un apartat posterior. L'interés pel conreu de productes de gran rendibilitat també es pot apreciar en alguns dels contractes d'explotació concedits pels titulars de les propietats. Així tot i que en el conreu predominant és el cerealístic, en alguns casos veiem com el propietari impulsa el cultiu d'altres articles. Aquest és el cas de Francesc Martí qui estipula el contracte amb el llaurador Pere Fuster l'obligació de conrear forments i civades i, a més, fer correnties<sup>888</sup>, o el de Guillem Perez de Vayello qui en l'arrendament de dos bancals que posseïa en el camí de Callosa va establir que un fóra llaurat de lli i l'altre de melons<sup>889</sup>, o Jaume Ferrández de Tuesta qui va obligar al llaurador establert que

---

<sup>887</sup> ACA, RC, reg. 3.643, f. 5r-6r (27 de març de 1489), ARV, RC, reg. 311, f. 203r (24 de juliol de 1501) i ARV, RC, reg. 315, f. 189v-190v (24 de febrer de 1514). En aquest darrer document es facultava al senyor de La Daia a fer correnties dins del terme del seu senyoriu, a Andreu Soler i Jaume Vilafranca en les seues heretats de la Rambla i a Jaume Martí en la seua propietat d'Angues. Així mateix recull la llicència concedida també a altres beneficiaris en concret a aquells que tenien propietats en l'arrova de Tell i als hereus de l'arrova de Cantallops.

<sup>888</sup> AHO, PN de Jaume Monblanch, reg. 43, any 1496 (18 de juny de 1496).

<sup>889</sup> AHO, PN de Jaume Liminyana, reg. 2, any 1448 (14 de novembre de 1448).

plantara per una banda quatre tafulles de cànem i huit de lli i per altra que criara seda de les moreres que hi havien a l'heretat<sup>890</sup>.

Per altra banda aquest tipus de contractes corroboren com el model més comú d'explotació de la terra va ser l'emfitèutic, " *a ús i costum de bon censater*", tal com ja apuntava per al cas d'Alacant<sup>891</sup>. De fet aquest sistema sembla que va ser el més estès a tot el país i en ell el propietari directe de la terra cedia el dret útil a qui conreava la terra a canvi d'un cànon anual fix<sup>892</sup>. Un exemple que ja hem esmentat respecte a aquest règim explotació va ser el de l'heretat d'Algorfa, el qual presenta els trets fonamentals d'aquest sistema com és el pagament d'un cens anual, 615 sous, així com la subjecció al dret de fadiga i lluïsmes. Aquests elements característics de l'emfiteusi també els podem observar en altres contractes com el signat entre Enric Masquefa i el canonge Miquel Roiz, pel qual el primer va establir a aquest últim en un hort amb les següents condicions: el pagament d'entrada de 100 sous i un cens anual de 40 sous censals amb fadiga de trenta dies i lluïsmes fixat en la desena part del preu de la transacció<sup>893</sup>. Aquests aspectes també es poden observar en els quatre contractes pels quals Pere de Rocamora, fill de mossèn Joan Rocamora, major de dies, va establir a diversos llauradors en certes tafulles plantades de moreres que tenia a la senda d'Almunia. En ells es fixa una quantitat de cens anual que varia de 22 a 37 sous, i els drets de fadiga, de trenta dies, i lluïsmes, de la desena part<sup>894</sup>. Els individus establerts ho són en petites propietats de dues o tres tafulles, totes situades al mateix indret, el

---

<sup>890</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 25, any 1502 (29 de novembre de 1502).

<sup>891</sup> Segons assenyala Hinojosa Montalvo per al cas de l'horta d'Alacant, HINOJOSA MONTALVO, J., "Alicante: polo de crecimiento en el tránsito de los siglos XV al XVI", HINOJOSA MONTALVO, J. i PRADELLS NADAL, J. (ed.), *1490 En el umbral de la modernidad. El Mediterráneo europeo y las ciudades en el tránsito de los siglos XV-XVI*, vol. I, València, 1994, pàg. 75. Un treball al respecte d'aquest règim d'explotació de la terra en el terme alacantí és ALBEROLA ROMÁ, A., i GIMÉNEZ LÓPEZ, E., "Establecimientos de tierra en el Camp d'Alacant tras la guerra de los dos Pedros", a *Lluís de Santàngel i el seu temps*, València, pàg. 205-213.

<sup>892</sup> PLA ALBEROLA, P., "Acerca de los contratos agrarios de los mudéjares valencianos: los "Capitols" de Catamarruc", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 2, 1983, pàg. 121. Tanmateix en algunes contrades valencianes aquest tipus de contracte no exigia el pagament de cap tipus de renda ni cens, sinó que la terra era donada pel senyor de forma franca, tot i que continuava sotmesa al pagament del lluïsmes i la fadiga, GUINOT, E., "El modelo de feudalismo repoblador: renta y señoríos...", pàg. 518.

<sup>893</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (18 d'agost de 1517).

<sup>894</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 25, any 1502 (28 i 30 de juny i 3 de juliol de 1502).

que ens porta a pensar en una estratègia d'explotació duta a terme per Pere Rocamora, per la qual decideix subdividir una parcel·la, que en conjunt arribaria a les deu tafulles, en quatre unitats d'explotació menor per tal de poder traure un major rendiment a l'establiment de llauradors que un únic contracte per al conjunt de les terres.

En altres ocasions, el cànon anual no se satisfia de forma monetària sinó a través de certa quantitat del producte conreat, la qual cosa feia que els ingressos percebuts pel posseïdor del domini directe estigueren subjectes a la fluctuació del preu de l'article al mercat, amb els conseqüents avantatges o inconvenients que aquest aspecte podia comportar sobre els ingressos dels propietaris. Aquest és el cas de l'establiment fet per Joan Ferrández de Mesa a Antoni Martínez en cinquanta-quatre tafulles i mitja de terres ermes situades a la seua heretat de Rafal. En els capítols contractats Ferrández de Mesa va estipular que Martínez havia de posar en conreu les tafulles esmentades per a la qual cosa li va concedir que les tres primeres collites que recollira foren franques de cens, però una vegada passat aquest termini aquest llaurador li hauria de lliurar anualment dos cafissos, huit barcelles i tres almuds de forment. A més a més, per tal d'afavorir aquest establiment el senyor de Rafal va facultar a Antoni Martínez poder conrear, plantar i arrencar en aquestes tafulles i obrar a la casa existent sense haver de demanar-li llicència<sup>895</sup>.

A més de l'emfiteusi també es pot observar com l'arrendament per un temps determinat, "*a ús i costum de bon llaurador*", també va tenir una destacada presència com a model d'explotació de les propietats agrícoles. Aquest va ser el règim adoptat, per exemple, per Francesc Martí per tal de posar en explotació les seues heretats situades a Guardamar i a la partida d'Alginet. Pel que fa a les primeres propietats, les heretats de la Ranconada i la de l'Estany, Francesc Martí les va donar a llaurar a Miquel Ivanyes, habitant de Guardamar, per temps de dotze collites "*que seria per temps de vint e quatre anys*", conreant en elles, l'esmentat Ivanyes, forment i civada i obligant-se a lliurar a Martí "*lo quart e el quint*". Per la seua banda el propietari de la terra es comprometia a no llevar a Ivanyes de les heretats durant aquest temps, a lliurar 10

---

<sup>895</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 27, any 1507 (5 de desembre de 1507).

reals cada collita per a les obres del manteniment dels marges i la sèquia, i a pagar els delmes que li correspongueren de la seua part, si bé es reservava “*el palau e cortijo per a fer-ne a ses volentats*”<sup>896</sup>.

Altres exemples d'arrendaments de terres els veiem en els casos de Joan Borgunyo qui va arrendar una propietat de vint tafulles, que posseïa per sa muller, en la partida oriolana d'Arzoia al mercader Guillem Figuerola per temps de huit anys i preu de cinc cafissos i mig de forment anuals<sup>897</sup>, o el de Pere Martí qui va arrendar un tros d'hort en la partida d'Almoravit per temps de cinc anys i preu de 80 sous anuals<sup>898</sup>. En ocasions el propietari dels terrenys també aconseguia beneficis de l'arrendament a través d'altres vies com per exemple, quan Jaume Ferrández de Tuesta va arrendar la seua heretat de Catral per temps de dotze anys. Així junt la quarta part que rebria de tot els productes que es produïren en aquestes terres, Ferrández de Tuesta va esdevenir el proveïdor dels elements necessaris per l'explotació de la terra. En aquest cas el propietari va proporcionar dos parells de bous i dues de vaques, una somera, un cafís de forment i altre de civada i un quintar de figues que li va representar un benefici de 1.000 sous, una quantitat que els arrendataris es van comprometre a satisfer-li en cinc pagaments<sup>899</sup>.

Per a finalitzar aquest apartat hem d'assenyalar que trobem casos en què els terratinents no cedien o lliuraven el domini útil de les seues propietats, les quals eren explotades a través de la contractació d'individus que tenien al seu càrrec la producció d'una superfície durant un temps determinat a canvi d'un salari. Aquesta situació la podem observar en el contracte de servitud signat entre el gentilhome Pere Ximénez, major de dies, i Alfons Martínez. Aquest últim es va comprometre, durant temps d'un any, a treballar al ranxo que Ximénez posseïa en el terme oriolà cobrant en remuneració de la seua feina 250 sous en diners i forment, entre els quals estaven inclosos el menjar, la beguda i les peces de vestir que Alfonso es fera durant la seua

---

<sup>896</sup> AHO, PN de Jaume Monblanch, reg. 43, any 1496 (14 de juny de 1496). El contracte referent a la seua heretat d'Alginet es troba en aquest mateix registre, (18 de juny de 1496).

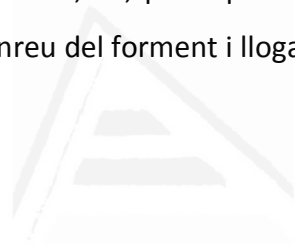
<sup>897</sup> AHO, PN de Jaume Liminyana, reg. 1, anys 1408-1482 (15 de febrer de 1459).

<sup>898</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (18 de setembre de 1517).

<sup>899</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 25, any 1502 (30 de novembre de 1502).

estada en la propietat, ja que aquest es comprometia a residir en ella, junt a la seua muller, conreant aquesta explotació segons li manara el propietari, qui a més els proporcionaria fulla de morera perquè feren seda, si bé també s'estipulava que Ximenez rebera la meitat de les gallines que criara el matrimoni<sup>900</sup>.

En aquests casos en què no se cedeix el domini útil és més que probable que els propietaris de les explotacions es vegueren obligats també a la contractació de jornalers en els períodes on les tasques agrícoles requerien d'un increment de la mà d'obra, com per exemple la verema o la sega dels cereals, el salari dels quals era regulat per les autoritats locals<sup>901</sup>. Un exemple clar d'aquest tipus de sistema d'explotació el trobem en la llicència concedida, a causa de la pestilència que hi havia a Guardamar, a Pere de la Torre, Pere Fluvià, Alfonso de Figueroa, Ginés Silvestre, Melcior Rocamora i Pere de la Torre, fill, per a poder anar al lloc de Rojals, on eren heretats, per a ocupar-se del conreu del forment i llogar homes en aquell lloc<sup>902</sup>.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>900</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch reg. 35, any 1494 (5 de novembre de 1494).

<sup>901</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 79r (30 de maig de 1463).

<sup>902</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 74v (26 de maig de 1494).



#### 4.2.2- L'activitat ramadera.

L'activitat ramadera a les terres del sud valencià va tenir un pes destacat dins l'economia global d'aquest indret, si bé sempre va ocupar un lloc secundari respecte a l'explotació agrícola tal com ho posen de manifest diversos treballs sobre la ramaderia d'aquestes contrades<sup>903</sup>. De fet, bona part dels beneficis generats per aquesta activitat procedien de ramats forasters que des de terres de Castella, Aragó o el nord del regne de València, tenien aquest espai com a destinació final per a les pastures d'hivern o que travessaven aquestes terres en els seus itineraris transhumants cap a Múrcia<sup>904</sup>. Respecte a la cabanya local Ferrer i Mallol apunta que cap al segle XIV sembla que el nombre de caps a la governació era bastant important, encara que insuficient per a l'aprovisionament de carn i llana, la qual cosa feia que hagueren de cercar bestiar per aquests menesters en més d'una ocasió en les terres murcianes<sup>905</sup>

Per a la resta del període medieval el padró de 1510, que també va incloure un cens ramader, ens ofereix una bona imatge de les cabanyes existents a finals de l'edat mitjana. Així, respecte les terres meridionals del regne Hinojosa Montalvo va realitzar una anàlisi dels ramats existents en aquestes contrades que posa de manifest que aquesta activitat, tot i resultar important a les terres d'Oriola i Alacant, es trobava molt lluny del nivell assolit a altres contrades pròximes com la zona d'Alcoi i Cocentaina i també a molta distància de la mitjana del regne<sup>906</sup>.

---

<sup>903</sup> Respecte els estudis sobre la ramaderia a la governació trobem diversos treballs com FERRER MALLOL, M. T. "Les pastures i la ramaderia a la Governació d'Oriola", *Miscel·lània de Textos Medievals*, núm. 7, 1994, pàg. 79-139, HINOJOSA MONTALVO, J., "Aproximación a la ganadería alicantina en la Edad Media", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 9, , 1992-1993, pàg. 161-178, *Ídem.*, "La ganadería en Elche medieval", *Anales de Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 14, 2003-2006, pàg. 145-208, també trobem notícies referides a l'abastiment de carns de la ciutat d'Oriola a BARRIO BARRIO, J. A., "El abastecimiento y venta de carnes en Orihuela durante el reinado de Alfonso V (1416-1456) *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 9, 1992-1993, pàg. 257-278.

<sup>904</sup> FERRER MALLOL, M. T. "Les pastures i la ramaderia...cit., pàg. 79-85. Aquesta transhumància va generar diferents impostos ramaders en aquestes terres com el "montazgo" o el dret d'assadura, *Ídem.* Pàg. 91-97.

<sup>905</sup> FERRER MALLOL, M. T. "Les pastures i la ramaderia... cit., pàg. 101.

<sup>906</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Aproximación a la ganadería alicantina... cit., pàg. 165-167. DADES

En relació a la cabanya local, les espècies habituals a les terres de la governació eren ovelles, bous, cabres, porcs, vaques, cavalls i mules, sent els ramats llanats i caprins els més abundants a les localitats, destinats tant a l'aprovisionament alimentari com a matèries primes per a les diverses manufactures. D'altra banda, es trobaven en gran consideració les mules, bous i rossins en relació al seu ús en les tasques agrícoles i el transport, una importància aquesta que en el cas del cavall es va veure incrementada per les seues connotacions com a element de diferenciació social<sup>907</sup>.

Dit això la documentació treballada així com els treballs bibliogràfics consultats ens permeten assenyalar que entre els membres de l'estament nobiliari domiciliats a les principals localitats de la governació l'activitat ramadera no va gaudir d'un gran desenvolupament, llevat d'uns pocs casos en els quals el manteniment de ramats suposava l'obtenció d'ingressos de certa importància. Si bé caldria diferenciar l'origen dels beneficis que els nobles van obtenir en relació a la ramaderia, ja que si bé no són molts els propietaris de cabanyes més o menys àmplies, sí que veiem com bona part dels membres d'aquest estament va traure rendiments d'aquesta activitat per altra via com va ser la venda de pastures.

Entre els propietaris de ramats pertanyents al braç militar trobem noms com el de Lope de Soler qui sabem gràcies al "*manifest de les carns qui són en la orta e terme de la vila de Oriola*" que en 1432 comptava amb tres-cents caps d'ovelles i cent de cabres, una xifra semblant a l'obtinguda en el manifest de 1443 per a la cabanya del seu parent Lluís de Soler<sup>908</sup>. Aquestes manifestacions a més, reflecteixen el volum de la cabanya local tant pel que fa als caps de ramats com als seus propietaris. Així pel que fa al primer aspecte hem d'assenyalar que per a l'any 1432 es comptabilitzen un total de tres mil trenta caps entre carners, ovelles i cabres, una xifra lleugerament inferior a la de 1443 on trobem un total de tres mil dos-cents caps, si bé en aquest cas només es recullen carners i ramat llanat. Respecte els propietaris d'aquestes cabanyes és significatiu com per al primer manifest sols apareixen quatre individus, un menys que a 1443. Podem afegir a més a més que per a aquestes dates tenim notícia d'un altre

---

<sup>907</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "La ganadería en Elche... cit., pàg. 155-156.

<sup>908</sup> BARRIO BARRIO, J. A., "El abastecimiento y venta de carnes en Orihuela... cit., pàg. 263-264.

membre de l'estament militar com a propietari de ramats, en aquest cas és l'il·licità Joan Ferrández de Mesa, qui en 1431 posseïa una cabanya de dos-cents trenta caps<sup>909</sup>.

Per a dates posteriors no hem trobat cap manifest com els abans referits i així les notícies respecte a les cabanyes i els seus propietaris són en bona part fragmentàries i no ens permeten oferir una visió de conjunt com l'assenyalada anteriorment. Tot i això sabem que cap a 1488 els majors propietaris a Oriola eren Domingo Lorent i el mudèjar Alvaio<sup>910</sup>. Altres posseïdors de ramats durant aquesta època els coneixem gràcies a un manament de les autoritats oriolanes les quals davant la manca de moltons van decidir agafar alguns dels ramats existents a la localitat entre els quals trobem els pertanyents a don Joan Maça de Liçana, de qui van prendre noranta-sis caps, i Garci Ferrández de Tuesta qui va aportar vint-i-cinc moltons<sup>911</sup>.

Tenim també dades d'altres propietaris com Baltasar Masquefa qui en 1510 ven cent vint-i-nou caps d'ovelles al carnisser Joan de Jaca<sup>912</sup>. El destí d'aquest ramat, l'aprovisionament de la carnisseria, és probablement el motiu pel qual no apareix al llistat de posseïdors de bestiar llanat i caprí recollit en el cens de 1510 en els quals s'exceptuen "*els bestiaris de la carniceria*". En aquesta nòmina de propietaris oriolans veiem a Joan Masquefa, qui manifesta dos-cents cinquanta-quatre caps, a Lluís Roiz, qui podria ser el fill de mossèn Andreu Roíz, amb tres-cents vint-i-nou exemplars, a Joan Vilafranca amb dos-cents setanta-cinc i a Joan Silvestre amb quatre-cents. Respecte a les dades d'aquest padró referides a Alacant trobem a Perot Pasqual que junt a Pedro d'Ayala posseeixen dos-cents caps, i a Guillem Pasqual i Cristòfol Martí amb dos-cents i cent seixanta respectivament<sup>913</sup>. Junt aquests individus que formaven part de l'estament militar trobem també els germans il·licitans Alvado, els quals seran

---

<sup>909</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "La ganadería en Elche... cit., pàg. 150-151.

<sup>910</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 37r (15 d'abril de 1488).

<sup>911</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 26r (19 de febrer de 1492). Els altres dos propietaris que apareixen, Remiro Álvarez i Trujillo, que contribueixen amb vint-i-quatre i vint-i-cinc moltons respectivament, no formen part de l'estament nobiliari local.

<sup>912</sup> AMO, AC, reg. A 37b, f. 3r (9 d'abril de 1510).

<sup>913</sup> ARV, RC, reg. 514 ter, f. 318r.

uns dels principals venedors de ramats a Elx a finals del segle XV i començaments del XVI<sup>914</sup>.

Pel que fa al ramat qualificat com a bestiar gros (bous, mules, cavalls, vaques, ases,...) cal dir que ocupen un lloc destacat a les transaccions locals. La seua importància com a instrument de treball i per al transport farà que algunes famílies obtinguen beneficis per la venda d'aquests tipus d'animals, on destacaran pel seu valor econòmic els rossins i les mules, si bé no estem en disposició de poder afirmar que aquesta activitat generara uns ingressos constants o regulars fruit d'una planificació d'aquest negoci<sup>915</sup>. En contraposició trobem el cas de Pere Martí i sa muller Elionor que 1517 obtenen un benefici de 4.950 sous per la venda d'un matxo, quatre mules, onze egües, una burreta i tres poltres<sup>916</sup>. Aquestes dades apunten cap a la possessió per part d'aquest matrimoni d'una important cabanya, ja per a anys anteriors també podem observar a Pere Martí vendre aquest tipus de bestiar, com en 1505 quan va obtenir per la venda d'un bou, una mula i dos poltres un total de 710 sous<sup>917</sup>.

Per altra banda respecte el bestiar porquí, molt valorat per la seua importància en l'economia domèstica, Hinojosa Montalvo va apuntar la més que probable existència d'una abundant cabanya<sup>918</sup>. Tanmateix en el cas que ens ocupa tant sols hem pogut constar un únic exemple en què la gestió d'aquest tipus de bestiar va tenir una certa importància dins les seues finances. És tracta de Baltasar Masquefa, qui ja hem vist que comptava també a una certa cabanya de ramat llanat, el qual va obtindre 132 sous per la venda de cinc porcs en 1500, any en el qual, a més, va realitzar una

---

<sup>914</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "La ganadería en Elche... cit., pàg. 201.

<sup>915</sup> En els protocols consultats trobem com la venda d'aquest tipus de ramat per part de membres del braç militar es tracta d'un fenomen generalitzat, si bé les transaccions dutes a terme per un mateix individu són més be aïllades la qual cosa ens fa pensar que en molts casos la venda d'aquests animals responia a una via per a desfer-se d'un cert excedent puntual, pel qual obtenien uns ingressos extres, i no a una explotació planificada d'aquest recurs.

<sup>916</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (2 de març, 16 de setembre, 22, 25, 28 i 30 de novembre i 2 de desembre de 1517). En aquest mateix any Elionor viuda de Pere Martí va vendre també set vaques encara que al document no s'indica el valor de la transacció.

<sup>917</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (6 i 12 de febrer de 1505).

<sup>918</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "La ganadería en Elche... cit., pàg. 156.

important inversió quan va comprar per preu de 847 sous certa quantitat d'aquests animals<sup>919</sup>.

Però com assenyalaven més amunt els beneficis obtinguts de l'activitat ramadera no provenien únicament de l'explotació dels ramats. En aquest sentit hem d'assenyalar que certs propietaris d'heretats van aconseguir beneficis per la possibilitat que tenien de poder vendre les pastures situades en les seues possessions. Cal assenyalar que aquesta facultat requeria d'una llicència reial prèvia, si bé cap a finals del període medieval veiem com a Oriola i el seu terme es produeixen algunes usurpacions d'aquests drets que es van traduir en la venda de les pastures de les seues possessions, sense tenir facultat per a fer-ho, i també en l'apropiació dels herbatges per part dels senyors de llocs i alqueries d'espais comunals que afrontaven amb les seues terres<sup>920</sup>. Això va fer que les mateixes autoritats oriolanes tractaren de controlar l'aprofitament d'aquest recurs i obligaren els posseïdors d'aquest dret a demostrar la possessió de la llicència per a poder vendre les pastures de les seues terres<sup>921</sup>. En aquest mateix sentit una altra causa d'aquesta actuació, per part dels oficials locals, sembla que estava motivada també perquè la venda d'aquestes pastures es feia principalment a ramats forasters, per la qual cosa tant els bestiaris de llaurada de la ciutat com els destinats a la provisió de les carnisseries de la població no trobaven on pasturar. Aquest argument va ser adduït per part de les autoritats per tal de prohibir la venda dels herbatges particulars els quals passaven d'aquesta manera a ser d'ús públic, si bé aquest decret va ser revocat pel mateix batlle general<sup>922</sup>. Davant això, anys després, a finals de 1508, els oficials oriolans va canviar de tàctica i van sol·licitar al rei

---

<sup>919</sup> AHO, Pn de Miquel Monblanch, reg. 39, any 1500 (6 d'agost i 16 de setembre).

<sup>920</sup> ACA, RC, reg. 3.645, f. 166r-v (31 de juliol de 1488) i reg. 3.647, f. 66r-67r (26 de març de 1490) i AMO, AC, reg. A 34, f. 55v (24 d'agost de 1491)

<sup>921</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 119r (4 de novembre de 1488). En aquesta data Joan Miró va fer presentació del seu dret sobre la seua heretat de Redovà a les autoritats de la ciutat. Tant sols dos anys més tard es va tornar a fer una crida pels oficials locals en aquest mateix sentit, AMO, AC, reg. A 34, f. 56r-v (28 d'agost de 1491), moment en el qual Jaume Togores, senyor de Xacarella, va al·legar estar en possessió d'aquest dret durant més de cinquanta-set anys, AMO, AC, reg. A 34, f. 58r-v (2 de setembre de 1491). Sobre el conflictes generats entre la ciutat d'Oriola i alguns propietaris per l'apropiació del dret de vendre herbatge i l'aprofitament d'amprius a finals de l'edat mitjana i començaments de l'època moderna es pot consultar BERNABÉ GIL, D., "Una coexistència conflictiva: municipios realengos y señoríos...cit., en concret les pàgines 43 i següents.

<sup>922</sup> AMO, AC, reg. A 34, 55v (24 d'agost de 1491) i f. 59r-v (4 de setembre de 1491).

que revocara les llicències de venda d'herbatges que havia concedit a alguns particulars, adduint que anaven contra els furs i les ordinacions de la ciutat i feien dany a la cosa pública. Ferran II va accedir a aquest prec anul·lant les llicències concedides i establint que no es donarien més, si bé tant sols dos anys després va revocar aquesta provisió<sup>923</sup>.

L'esforç per part de les autoritats locals no va ser un fet aïllat en aquestes dates, de fet sabem que en 1498 els cosins Joan i Ginés Silvestre, que tenien heretats en el terme de Guardamar, van apel·lar al rei la provisió que els oficials d'aquest lloc havien fet per a prohibir els hereters del terme la venda dels seus herbatges<sup>924</sup>. Anys després en 1511 trobem una nova queixa en aquest sentit per part del mateix Joan Silvestre, qui va denunciar els entrebancs que li feien a l'hora de vendre o arrendar els herbatges de les seues heretats a Guardamar<sup>925</sup>.

Aquestes disputes respecte a la facultat de poder vendre herbatges posen de manifest la importància d'aquest recurs, ja no només per a la ciutat, sinó per als particulars que podien gaudir-lo, ja que representaven uns ingressos complementaris derivats de les explotacions agrícoles, que en els anys de males collites podrien suplir el descens dels beneficis aportats pels conreus. Un exemple de la significació d'aquest recurs en l'economia domèstica dels propietaris que gaudien d'aquest privilegi el podem observar clarament en el cas de Joan Ivanyes de Riudoms qui en l'arrendament de la seua propietat de la Canyada Ancha es va reservar la venda de les pastures<sup>926</sup>.

Malauradament no comptem amb moltes dades referides al preu pel qual se solien arrendar o vendre els herbatges. En aquest sentit tant sols podem citar un parell de casos, com el de Gaspar Masquefa que va vendre en 1494 les pastures de l'heretat d'Algorfa al majoral del noble Manuel Díez, senyor d'Andella, per temps de quatre

---

<sup>923</sup> ACA, RC, reg. 3.658, f. 207v-208r (30 de desembre de 1508) i ARV, RC, reg. 314, f. 62r-63r (12 de maig de 1511).

<sup>924</sup> ACA, RC, reg. 3.655, f. 13r-v (23 de maig de 1498)

<sup>925</sup> ARV, RC,, reg. 144, f. 174v-176r (26 de març de 1511). En aquest cas el monarca va encarregar que es feren guardar els drets de Joan Silvestre i que no es posaren impediments perquè aquest venguera o arrendara les seues pastures.

<sup>926</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 28, any 1508 (30 d'octubre de 1508).

anys a canvi de 2.000 sous<sup>927</sup>, i el del noble don Pedro de Rocamora, senyor de la Granja, qui en 1505 va nomenar un procurador perquè reclamara al noble Francesc Joan de Calatayud les 25 lliures, per les quals li havia venut en 1504 l'herbatge de la seua heretat de Benferri<sup>928</sup>.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>927</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 21, any 1494 (8 d'abril de 1494).

<sup>928</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (18 de juny de 1505).

### **4.3-Altres fonts d'ingressos.**

Com hem pogut observar en apartats anteriors, del conjunt de membres que formaven part de l'estament militar de la governació d'Oriola molts pocs eren els que gaudien d'un senyoriu. La gran majoria, en canvi, tenien en la possessió d'heretats i altres propietats territorials de menor extensió la base de la seua economia, encara que aquesta no era l'única font d'on extreien ingressos. Les necessitats financeres que exigia la seua condició feien que en moltes ocasions els beneficis obtinguts de les seues explotacions agrícoles no arribaren a poder cobrir el nivell de despesa que comportava el seu estil de vida. Aquest fet es troba darrere de la recerca que van fer els nobles d'aquesta contrada d'altres mecanismes que els permeteren nodrir les, en molts casos, modestes hisendes, la qual cosa dóna com a resultat una imatge en la qual podem observar com molts dels nobles van recórrer a un ampli ventall d'activitats entre les quals destacaran l'activitat censalista i l'ocupació de càrrecs a l'administració, al temps que la funció militar anirà a poc a poc decaient. Així al llarg del segle XV i als començaments del XVI van guanyar força noves activitats encaminades tant a l'obtenció de nous ingressos com a la consolidació de la situació de preeminència sociopolítica dels membres de l'estament militar, la qual cosa va tenir com a conseqüència que les hisendes de bona part dels nobles d'aquestes contrades foren el resultat de diversos factors en una mena de trencaclosques on la suma de les parts constituïran un tot.



#### 4.3.1-La funció militar i l'àmbit legal.

Guerra i noblesa van ser durant els segles medievals dos termes pràcticament inseparables, la primera donava raó de ser a l'altra i permetia la seua posició de preeminència sobre la resta de la societat. En aquesta línia, durant el segle XV l'activitat bèl·lica va continuar representant per a part de la noblesa valenciana una font d'ingressos i ascens social. De fet els nobles entenien la guerra com una obligació inherent a la seua condició, però també com l'activitat més honrosa per tal de legitimar la seua posició i obtenir guanys econòmics. Però cal relativitzar aquest darrer aspecte, ja que la participació en les campanyes militars requeria una despesa important que en molts casos no representava una inversió profitosa, si tenim en compte que els salaris percebuts només permetien un mínim manteniment i es dirigien principalment als preparatius de la participació. Així doncs, segons Sáiz Serrano els veritables beneficis de la guerra (recompenses senyorials, botins, rendes i oficis) van tenir un abast limitat i desigual, sent els majors agraciats, amb aquest tipus de concessions per part de la monarquia, només un reduït grup de nobles i cortesans, mentre que per a la gran majoria els guanys que la guerra els generava no van anar més enllà de les soldades<sup>929</sup>.

En aquest sentit, la implicació de la noblesa valenciana en les campanyes militars portades a terme per Alfons el Magnànim, seguint aquest darrer autor mencionat, es va caracteritzar fonamentalment per la desigualtat, ja que si bé una gran nombre de llinatges es van integrar en els exèrcits reials en alguna ocasió, la majoria ho van fer de manera puntual, participant sobretot en els escenaris més pròxims, que exigien unes menors despeses, i en campanyes d'alt contingut defensiu com l'enfrontament amb Castella entre 1429 i 1430, sent tant sols una minoria de famílies les que van formar part dels contingents del rei de manera prolongada<sup>930</sup>. Aquest aspecte es pot observar clarament en el grup de llinatges establerts a la governació

---

<sup>929</sup> SÁIZ SERRANO, J., *Caballeros del rey...*, pàg. 328, 331 i 332.

<sup>930</sup> *Ídem*, pàg. 328-329.

oriolana, ja que del total de famílies nobiliàries d'aquesta contrada identificades per Sáiz Serrano només un 20% d'elles es van incorporar en alguna ocasió als exèrcits reials durant les campanyes del monarca abans mencionat<sup>931</sup>. La implicació dels nobles de la governació és per tant mínima si atenem a aquestes dades i també al fet que el nombre de llinatges pertanyents al braç militar en aquestes contrades era més alt que el recollit per l'autor citat durant el regnat del Magnànim, tal com hem pogut observar en el bloc anterior. Així mateix la seua participació es limita a les campanyes compreses entre 1425-1430, les quals enfrontaren a la Corona d'Aragó amb Castella, tant sols en els cas dels Miró s'ha constatat la presència d'algun membre del llinatge a una altra campanya, en aquest cas a l'expedició mediterrània que va tenir lloc entre 1432 i 1435.

Per als regnats posteriors, tot i no existir estudis que analitzen la participació nobiliària als exercits reials, hem pogut constatar durant el regnat de Joan II, la presència d'alguns membres de l'estament nobiliari oriolà en les campanyes militars d'aquest monarca. Així trobem els casos del senyor d'Albatera, Ramon de Rocafull, qui va estar present en el conflicte entre el monarca i Catalunya, la qual cosa li va valdre com a recompensa la concessió de la màxima jurisdicció sobre el seu senyoriu com ja hem apuntat, o els d'Andreu Roiz, Francesc Masquefa i Joan Roca, els quals junt d'altres membres de la noblesa i de l'estament ciutadà, van anar a servir al rei al setge de Perpinyà en 1473<sup>932</sup>, lloc on també trobem el governador de la partida Pero Maça de Liçana i on va perdre la vida el seu germà Lluís Cornell<sup>933</sup>.

Ja en temps de Ferran II, les campanyes contra el regne de Granada van representar una nova oportunitat d'integrar els exèrcits reials per a la noblesa d'aquestes terres. En aquest sentit sabem que la participació oriolana va ser destacada en la campanya contra Màlaga, d'igual manera que tenim notícia que alguns nobles de

---

<sup>931</sup> *Ídem*, pàg. 403-405. Tant sols van formar part dels contingents reials membres de cinc llinatges de la governació : Seva, Miró, Monsi, Pérez i Rossell.

<sup>932</sup> AMV Processos de Corts, reg. YY 25, s.f. (maig de 1473) Els altres individus que apareixen a la mostra de cavalls per anar a la guerra són:; Rodrigo d'Avellaneda, Francesc Ximenez, Joan Orumbella, Pero de Soto, Bertomeu Llobrech, Pere Benefa, Salvador Castelló i Ferrando Alfaro.

<sup>933</sup> AHNSN, Osuna, cp. 127, doc. 12 (24 de juny de 1473).

la governació van formar part dels contingents armats de la monarquia com Enric Rocafull o els fills d'Alfonso Martínez de Vera<sup>934</sup>. En aquesta línia hem pogut constatar la participació de nobles oriolans en altres conflictes durant el regnat del rei Catòlic com per exemple Joan Maça de Liçana, menor, qui va participar a les campanyes de Perpinyà i el nord d'Àfrica, i el donzell Jaume Despuig, a qui la reina Germana de Foix va encarregar la capitania de la gent d'armes d'Oriola en 1512<sup>935</sup>.

A falta d'un estudi en profunditat al respecte de la participació de la noblesa de la governació en els exèrcits d'aquests dos últims monarques i prenent com a base les informacions aportades per Sáiz Serrano, podem assenyalar que el grau d'implicació dels membres del braç militar d'aquestes contrades en els contingents reials va ser en general feble i ocasional. De fet la dedicació exclusiva a les armes, és a dir l'autèntica professionalització militar va ser una activitat condicionada per les dependències clientelars amb altres nobles i amb el rei i pel desenvolupament d'estructures militars de la monarquia. Així la guerra com a professió es va concentrar entre els nobles que acompanyaven habitualment al monarca a la guerra i entre capes de la baixa noblesa, sent fonamentalment els que es dedicaven a aquesta activitat els germans menors, pocs dotats de patrimoni, fills bastards i branques secundàries dels llinatges<sup>936</sup>. Un aspecte aquest que es pot observar en el cas abans mencionat de Joan Maça, membre d'una branca secundària dels Maça de Liçana i fill bastard de Joan Maça, qui davant les poques expectatives patrimonials, sembla que es va decantar per la professionalització militar, com es desprèn de la seua participació en diverses campanyes, com a via per tal d'obtenir ingressos econòmics<sup>937</sup>.

---

<sup>934</sup> VICIANA, M., *Crónica de Valencia...*cit. pàg. 141 i ACA, RC reg. 3.648, f. 193r-v (27 d'agost de 1491). Cal assenyalar en referència a les campanyes portades a terme en la guerra de Granada la important contribució de peons feta per la ciutat d'Oriola 1488 per a l'expedició contra Màlaga, AMO, AC, reg. A 32, f. 65-77 (1488).

<sup>935</sup> AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 77 (23 d'octubre de 1503), doc. 79 (21 de març de 1511), ARV, RC reg. 314, f. 32r-v (14 de desembre de 1510). El manament de Germana de Foix a ARV, RC, reg. 315, f. 7v (16 de juliol de 1512).

<sup>936</sup> SÁIZ SERRANO, J., *Caballeros del rey...*cit., pàg. 330.

<sup>937</sup> En 1512 Ferran II el va compensar pels seus serveis a la campanya del nord d'Àfrica amb 4.000 lliures, ARV, RC, reg. 314, f. 192r-v (26 de març de 1512).

Però tot i aquesta realitat, no podem dir que el grau de militarització de la noblesa de la governació fóra baix. Tot el contrari, com ja ens hem referit al llarg d'aquest treball, la condició limítrof d'aquestes contrades va donar lloc a un estat d'alerta permanent que anava més enllà dels períodes de guerra oberta, a causa de les cavalcades i incursions d'enemics. És per aquest motiu que ens trobem davant una societat fortament militaritzada fins el punt que el manteniment de cavall i armes era recompensat amb una sèrie de privilegis, com l'accés als oficis locals, i com ho posen de manifest les mostres de rossins o els inventaris d'armaments<sup>938</sup>.

Així doncs la relació amb el fet bèl·lic tenia d'una banda un marcat caràcter defensiu que abraçava tots els sectors socials, els quals estaven implicats en la guarda del regne i en la protecció dels béns comunals i particulars dels seus habitants. Aquestes accions no estaven dirigides per tant a l'obtenció de beneficis, sinó a evitar la perduda dels mateixos. D'altra banda les incursions en territori enemic en les quals van participar els nobles d'aquestes contrades, junt a individus d'altres condicions socials, sí que oferien la possibilitat d'obtenir guanys a costa dels veïns castellans i granadins. Tot i això aquest tipus d'accions no van representar una activitat de dedicació exclusiva per als membres de l'estament militar, sinó una font complementària d'ingressos que variava en funció dels guanys obtinguts gràcies al saqueig i també a la irregular periodicitat de les incursions. Però no podem oblidar, a més a més, que en ocasions aquestes cavalcades no eren si no la resposta a entrades enemigues prèvies que buscaven recuperar els béns perduts.

Però aquesta situació de tensió constant a la frontera, pròpia del segle XIV i bona part del XV, va acabar pràcticament per desaparèixer, llevat d'alguns casos d'enfrontaments particulars entre senyors i de les incursions marítimes, fruit dels esdeveniments ocorreguts a finals de l'època medieval. La unió matrimonial entre Aragó i Castella i la posterior conquesta de Granada van donar pas a un nou període de relacions frontereres, per la qual cosa una de les principals funcions de la noblesa d'aquestes contrades com era la defensa del regne es va veure reduïda notablement.

---

<sup>938</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 56r (24 d'octubre de 1485), AHME, AC, reg. A 2, f. 411v -424r (28 de març de 1409).

En contraposició a aquesta davallada de l'activitat militar podem assistir a un increment de la professionalització en l'àmbit jurídic per part d'aquesta petita noblesa. Com ja hem assenyalat al llarg del present treball, les activitats relacionades amb la formació en lleis van representar per a un sector de la ciutadania una via d'accés a l'estament militar gràcies al servei a l'administració. Però, a més a més, aquesta dedicació oferia la possibilitat no sols d'un major enriquiment que el que podien obtenir per la seua participació a l'exèrcit, sinó una major regularitat en els ingressos que els provinents de cavalcades i entrades en territori enemic, i per suposat estava exempta dels riscos propis de l'acció bèl·lica. Així per una banda, ja hem vist com notaris, batxillers o doctors en lleis d'ascendència ciutadana van passar a formar part de les files d'aquesta petita noblesa, sense abandonar la seua professió, i, per altra, com alguns llinatges nobles a la llum de la prosperitat observada en els casos anteriors van comptar amb membres formats en el món acadèmic. No és per tant estrany trobar durant el segle XV cavallers i gentilhòmens amb formació lletrada que, a més, feien ostentació de la seua condició d'expert en lleis en una mostra del prestigi que aquesta dedicació va assolir durant aquest període.

Cal dir que aquest tipus de dedicació obria les portes al servei a l'administració local i territorial, tal com veurem més avant, fent-se imprescindibles per a la gestió d'aquestes institucions en la seua condició de tècnics legals. Però junt aquest aspecte també podem observar com aquests lletrats van desenvolupar una activitat professional de tipus particular al marge de la seua dedicació en els òrgans administratius. En aquest sentit l'exercici de l'advocacia sembla que va tenir una especial importància com a font d'ingressos per a alguns d'aquests juristes, com per exemple el cas del batxiller Lluís Martí<sup>939</sup> o de misser Martí Roiz de Mendonça<sup>940</sup>.

---

<sup>939</sup> Tenim constància documental de diversos pagaments a aquest jurista per exercir com advocat en plets particulars, AHO, PN de Jaume Rubes, reg. 45, anys 1511-1512 (21 d'octubre de 1512), reg. 46, any 1513 (10 de gener de 1513 i 13 de setembre de 1513), reg. 48, any 1515 (16 de febrer de 1515) i AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 37, any 1497 (6 de novembre de 1497)

<sup>940</sup> Alguns del cobraments rebuts per aquest jurista per la seua participació com advocat en diverses causes els trobem a AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 35, any 1494, (26 d'agost de 1494) i reg. 41, any 1505 (27 d'agost de 1505), AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 21, any 1494 (4 d'octubre de 1494).

En relació amb aquesta professionalització en l'àmbit de les lleis, hem d'assenyalar que els coneixement legals també eren un aspecte que es tenia en compte a l'hora de designar un procurador per un particular per tal de reclamar un deute<sup>941</sup>, comparèixer davant un tribunal o qualsevol altre assumpte que requeria el nomenament d'aquesta figura. En aquest sentit la documentació ens mostra com notaris, batxillers i altres homes de lleis van actuar com a procuradors en diferents causes, com per exemple el notari Joan López Morcillo<sup>942</sup> o el ja esmentat Misser Martí Roiz de Mendonça<sup>943</sup>. Tanmateix aquest tipus d'activitat no va ser una exclusivitat dels lletrats, de fet en molts casos aquests petits nobles feien de procuradors dels seus parents pròxims<sup>944</sup>. Però, a més a més, s'ha d'assenyalar que en altres ocasions eren requerits pel seu prestigi social i, probablement, per la seua posició de preeminència i contactes, aspectes aquests que sens dubte pesaven a l'hora de reclamar impagaments o defensar els interessos de qui els contractava<sup>945</sup>, arribant en alguns casos, com per exemple el de Francesc de Soler, a esdevenir una activitat habitual<sup>946</sup>. Així mateix també van actuar com a procuradors d'individus o nobles amb interessos en aquestes terres però que no residien en elles com Pere Desprats, que va exercir

---

<sup>941</sup> Els ingressos per exercir aquesta activitat estaven regulats amb un salari de dos sous per lliura de les quantitats que havien d'exigir els procuradors, ARV, RC, reg. 88, f. 110v (15 de gener de 1459).

<sup>942</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (5 de juliol de 1492), reg. 21, any 1494 (11 de gener de 1494)

<sup>943</sup> AHO, PN de Miquel Monblach, reg. 35, any 1494 (23 de setembre de 1494)

<sup>944</sup> Com per exemple la viuda de Pere Ferrandes de Mesa que va nomenar procurador el seu fill per a cobrar les pensions que li devia el comte d'Oliva, AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 40, any 1503 (12 de setembre de 1503) o el cas de la viuda de Francesc Masquefa que va fer procurador al seu germà, Jaume Terrés, per a reclamar un deute contra Pero Maça de Liçana i el seu lloc de Novelda, AHO, PN de Nicolás Rodrigo, reg. 16, any 1445 (20 de novembre de 1445).

<sup>945</sup> Alguns casos que podem citar, dels molts localitzats, serien el de Joan de Rocamora qui va actuar com a representant d'Aldonça Ferrández en el seu plet amb el prevere mossèn Manresa, AHO, PN de Jaume Rubes, reg. 48, any 1515 (16 de febrer de 1515), o el de mossèn Diego de Soler qui va rebre poder de dos habitants de Novelda per a renunciar a la compra d'un alberg, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (7 d'octubre de 1492).

<sup>946</sup> Sabem que Francesc de Soler va exercir com a procurador del monestir de Sant Joan d'Oriola de forma continuada des de 1493 fins 1505, data en la qual el va substituir misser Martí Roiz de Mendonça, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (14 de febrer de 1505). Així mateix, Soler va exercir també com a representant del monestir de la Mercè en la reclamació per l'impagament dels interessos d'un censal pertanyent a aquest establiment, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 21, any 1494 (23 de juliol de 1494).

com a procurador de Jaume de Santàngel<sup>947</sup>, o Joan Ferrández de Mesa qui va actuar com a representant del comanador de Montalbán<sup>948</sup>.

Més enllà de l'àmbit de les lleis però en estreta relació amb el que acabem d'exposar, per la especialització d'alguns nobles en determinats oficis, trobem els casos de mossèn Jaume Liminyana i Rodrigo de Loazes, que van exercir com a doctors en medicina. Ambdós van portar a terme la seua activitat tant a la capital oriolana com a la veïna Múrcia<sup>949</sup>, en una prova del prestigi assolit per aquests metges pertanyents al braç militar de la governació. Aquesta alta consideració queda demostrada en el cas de Jaume Liminyana qui per exercir en Múrcia rebia de salari en 1476 la xifra de 8.000 maravedís, la qual va augmentar a 12.000 en 1481, mentre que Rodrigo de Loazes va rebre en una primera etapa, de 1482 a 1486, 10.000 maravedís i després d'exercir durant un període a Oriola va tornar a la capital murciana en 1488 amb un salari de 14.000 maravedís. Aquestes quantitats posen de manifest l'interès de les autoritats murcianes per contractar els seus serveis, si tenim en compte que el salari habitual del metge a aquesta ciutat variava entre els 3.000 i 4.000 maravedís<sup>950</sup>.

Com dèiem, Liminyana i Loazes van desenvolupar bona part de la seua activitat a Múrcia a requeriment de les autoritats locals i, fins i tot, en el cas de Rodrigo de Loazes a instància del capítol catedralici. En aquest sentit, el primer ja apareix com a metge en aquesta ciutat en 1456, i no va tornar de forma definitiva a Oriola fins 1482, quan va haver de buscar refugi a la seua ciutat davant les pressions del tribunal de la Inquisició, a causa de la seua condició de convers, ja que li van prohibir exercir el seu ofici i el va desterrar<sup>951</sup>. Aprofitant aquesta conjuntura els oficials oriolans van tractar

---

<sup>947</sup> AHO, PN Miquel Monblanch, reg. 37, any 1497 (20 de febrer de 1497).

<sup>948</sup> AHO, PN de Jaume Rubes, reg. 46, any 1513 (1 d'octubre de 1513).

<sup>949</sup> Al respecte de la activitat desenvolupada per aquests dos metges oriolans a la ciutat de Múrcia podem consultar QUESADA SANZ, J., "Algunos aspectos de la medicina en Murcia durante la época de los Reyes Católicos" *Murgetana*, núm. 6, 1954, en concret les pàgines 75-91.

<sup>950</sup> *Ídem.*, pàg. 76 i 83.

<sup>951</sup> *Ídem.*, pàg. 75 i 78. Cal matisar pel que fa a la data de 1456 assenyalada per aquest autor que la documentació municipal oriolana ens mostra com Jaume Liminyana va residir a Oriola almenys bona part del any, ja que en l'elecció de càrrecs va ser elegit com a sobrecequier de la localitat en maig, AMO, AC reg. A 30, f. 110 (15 de maig de 1456). A més a més, podem apuntar que probablement l'exercici d'aquest metge en Múrcia entre les dates assenyalades va conèixer períodes d'interrupció, ja que en 1462 el veiem actuar com a conseller en Oriola, AMO, AC, reg. A 26, f. 204v (24 de gener de 1462).

de convèncer a Liminyana perquè tornara a Oriola a exercir el seu ofici, per la qual cosa van apel·lar al seu naixement i al bon tracte que rebria a la seua ciutat, al temps que li van oferir 700 sous anuals a banda del salari ordinari<sup>952</sup>. La retribució dels seus serveis es va fixar per part de les autoritats locals en 500 sous<sup>953</sup>, una xifra que ben prompte va resultar insuficient per a Liminyana, qui va demanar la consignació d'altres 500 sous en 1488<sup>954</sup>. No coneixem si aquesta sol·licitud va obtenir el resultat desitjat per Liminyana, qui l'havia feta adduint les necessitats econòmiques per les que travessava. Tanmateix, sembla que aquest doctor va arribar a aconseguir una posició econòmica benestant, ja que, segons Quesada Sanz, durant la seua estada a Múrcia va arribar a socórrer econòmicament al *Concejo* murcià amb quantitats de importància<sup>955</sup>. En aquesta mateixa línia veiem com Loazes va ser també un dels prestamistes del Consell oriolà a començaments del segle XVI<sup>956</sup>.

Respecte a Rodrigo de Loazes podem assenyalar que la seua presència a Múrcia com a doctor es va iniciar en 1482, any en què va substituir a Liminyana, i es va prolongar durant trenta-un anys, encara que amb interrupcions<sup>957</sup>. De fet sabem que al llarg d'aquest període va exercir en Oriola a petició de les autoritats locals, les quals li van oferir un salari de 700 sous, superior al consignat a Liminyana uns anys abans<sup>958</sup>. Loazes va arribar a Oriola procedent de Múrcia en maig de 1491<sup>959</sup>. El motiu d'aquest trasllat sembla que es troba en els impagaments que patia per part de les autoritats murcianes i que l'empenten a mudar de residència, si bé a finals de 1496 el veiem fixar

---

Respecte els Liminyana oriolans i la seua condició de conversos veure BARRIO BARRIO, J. A., "Los judeoconversos en la frontera sur del reino de Valencia (ss. XIV-XV)" a *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 15, 2006-2008, pàg.119-137.

<sup>952</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 8r (28 de febrer de 1482).

<sup>953</sup> Una xifra aproximada a les enregistrades per Barrio Barrio cap a la primera meitat del segle: 550 sous (1415), 225 (1416), 440 (1421), 550 (1456), BARRIO BARRIO, J. A., *El ejercicio del poder...cit.*, vol. II, pàg. 608.

<sup>954</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 101r (29 de setembre de 1488).

<sup>955</sup> QUESADA SANZ, J., "Algunos aspectos de la medicina...", pàg. 76.

<sup>956</sup> En 1513 el doctor Loazes era un dels prestamistes del municipi per la qual cosa rebia anualment una pensió de 725 sous, AMO, reg. D 702, s.f. (27 de gener de 1513).

<sup>957</sup> QUESADA SANZ, J., "Algunos aspectos de la medicina...", pàg. 82

<sup>958</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 4v (21 de desembre de 1490).

<sup>959</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 45v (20 de maig de 1491).



la seua residència a Múrcia per exercir de nou en ella depenent, en aquesta ocasió, del capítol de la Catedral fins a 1513, any en el que va retornar definitivament a Oriola<sup>960</sup>.

Els casos que acabem de tractar, posen de manifest com cap a finals de l'edat mitjana alguns nobles van trobar en activitats tradicionalment reservades a altres sectors socials, una via d'obtenció d'ingressos regulars més profitosa que la participació a les campanyes bèl·liques de la monarquia i també, probablement, que el propi exercici de les armes a la frontera, una activitat aquesta que a més va conèixer el seu declivi en les dècades finals del segle XV. En aquest sentit, els beneficis derivats de la professionalització en l'àmbit legal i mèdic podien provenir per dues vies, una el servei públic i l'altra, la dedicació particular. Això feia sens dubte que aquestes professions resultaren d'enorme atractiu per a una part de la noblesa amb recursos suficients per invertir en el món acadèmic. Però a més del factor econòmic, cal tenir en compte el prestigi social que van assolir aquests tipus de dedicacions, un element que ens ajuda a comprendre com aquesta part de la noblesa que es va decantar per aquestes activitats no veieren cap impediment, en relació a la seua condició estamental, per a exercir-les.

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>960</sup> QUESADA SANZ, J., "Algunos aspectos de la medicina...", pàg. 86 i 88.

#### **4.3.2-L'activitat creditícia: els censals.**

Si en el bloc dedicat a les dificultats econòmiques que van patir els titulars d'alguns dels senyorijs de la governació hem pogut observar les conseqüències negatives que per a una part de la noblesa va tenir l'activitat creditícia, en aquest apartat farem referència al seu vessant com a font d'ingressos per a altra part de l'estament militar. Ja hem destacat com fins i tot el cronista Vicià va assenyalar la importància del censal per a l'economia de molts nobles que van veure en ell un recurs per a obtenir nous beneficis. Així, segons Furió el censal va donar lloc a una especialització entre una àmplia i heterogènia capa de rendistes d'extracció preferentment ciutadana però que es va estendre a la noblesa, principalment entre les capes mitjanes i baixes de l'estament<sup>961</sup>. Tanmateix com es pot observar en les llistes de prestamistes recollides en els casos de Maça i Corella, abans exposats, alguns membres dels llinatges més destacats del regne també van fer ús del censal per obtenir nous ingressos, com per exemple els Centelles o el duc de Gandia, de fet en aquest últim cas la compra de censals va ser notable entre finals del XV i començaments del XVI<sup>962</sup>. En aquest sentit, hem vist com fins i tot alguns grans nobles van comprar el deute dels seus propis senyorijs, com a fórmula per a obtenir nous ingressos.

La rendibilitat del censal per als membres de la noblesa va ser més que rellevant, ja que aquesta activitat es va ajustar a la lògica del sistema feudal, perquè a més d'imitar la formulació jurídica dels cens emfitèutic, molt estès entre els membres d'aquest estament com a fórmula d'explotació de la terra, es va acomodar perfectament a la seua mentalitat rendista aliena a considerar el capital com un instrument actiu per als negocis<sup>963</sup>. En aquest sentit López Rodríguez afirma que fins i

---

<sup>961</sup> FURIÓ. A., "Crédito y endeudamiento...cit., pàg. 514-515 i 526.

<sup>962</sup> PASTOR ZAPATA, J. L., *Gandia en la baixa Edat Mitjana...* cit., pàg. 251.

<sup>963</sup> FURIÓ. A., "Crédito y endeudamiento... cit., pàg. 534 i PASTOR ZAPATA, J. L., " Censales y propiedad...cit., pàg. 739.

tot en alguns casos el manteniment del senyoriu era menys rendible que l'adquisició de títols de deute<sup>964</sup>.

Si ens fixem en els nobles de la governació podem observar com l'activitat creditícia va estar molt estesa entre els seus membres. Així veiem com es beneficien de les rendes proporcionades pels censals carregats tant el senyor de La Granja, com membres dels més destacats llinatges de la zona, els Masquefa, Desprats, Soler, Roiz, Martí, Rocafull, Ferrández de Mesa o Terrés. Dins aquest grup algunes vídues d'aquests nobles van ocupar un lloc destacat com a prestatàries, com va ser el cas de Joana Terrés, vídua de Francesc Despuig, qui en 1448 rebia en pensions de censals, almenys, 918 sous<sup>965</sup>, o Damiata d'Ayora vídua de Marc Rossell a qui veiem comprar pensions de censals en 1502, 1505 i 1507<sup>966</sup>.

L'activitat creditícia d'aquests nobles es va desenvolupar dins el seu cercle més pròxim de relació, així el major nombre de clients procedeix tant del món agrícola com de l'àmbit ciutadà o d'altres membres de la petita noblesa de la zona, sense oblidar els préstecs fets als titulars i vassalls dels senyorius del Vinalopó, com es pot observar al capítol del memorial de greuges contra Lluís Cornell transcrit línies més amunt, i les institucions locals. Un ampli ventall aquest que perseguia, en gran part la diversificació de la inversió per tal d'evitar riscos. D'altra banda, la modesta extracció socioeconòmica que hem pogut constatar respecte a la major part dels individus que carregaven censals va condicionar en gran mesura els beneficis obtinguts, ja que en la majoria dels casos les quantitats prestades no són molt altes i queden lluny de les xifres recollides anteriorment en els casos dels Corella i els Maça. El que acabem d'exposar ho il·lustren diferents exemples com el de Pere Martí qui en 1505 sabem que de quatre censals que havien suposat la inversió total de 1.500 sous percebria anualment 145 sous<sup>967</sup>. En aquesta mateixa línia trobem a Enric Masquefa, qui aquest

---

<sup>964</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Nobleza y poder político...* cit., pàg. 98.

<sup>965</sup> Joana Terrés rebia aquesta quantitat procedent d'un total de dotze censals, AHO, PN de Jaume Liminyana, reg. 3, any 1448 (16 d'abril, 5 de maig, 7, 10, 12, 18 i 26 de novembre de 1448).

<sup>966</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 25, any 1502 (febrer i 24 d'octubre de 1502) reg. 26, any 1505 (21 de desembre de 1505) i reg. 27, any 1507 (21 de novembre de 1507).

<sup>967</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505, (11 de febrer, 13 de març i 31 d'octubre de 1505).

mateix any rebia 502 sous de pensions procedents de deu censals diferents<sup>968</sup>, i Joan Roca qui va comprar en 1487 cinc censals que feien a Pere Masquefa altres tantes persones i que posteriorment va vendre a Francesc Masquefa, uns contractes que representaven només 90 sous i 9 diners de pensió anual<sup>969</sup>. Aquesta realitat posa de manifest com en molts casos només la suma de diversos censals permetia l'obtenció d'una renda anual mínimament important. Així per tal de fer més rendibles aquestes inversions observem com en contrast amb els interessos que se solien exigir en els contractes privats i que segons Furió tenien com a llindar mínim el 5% i com a màxim el 8,33 %<sup>970</sup>, en el major nombre de casos en què hem pogut conèixer el valor de l'interès aquest se situava tradicionalment en el 10% segons els protocols consultats, de fet el 78,5% del total de contractes analitzats estaven gravats amb aquest tant per cent. En contraposició l'interès establert en contractes amb institucions públiques, en concret el Consell d'Oriola, es va situar en un 7,6% de mitjana<sup>971</sup>.

Per altra banda, tot i que la inversió censalista estava molt estesa entre la noblesa, no van ser molts els membres d'aquest estament que es trobaven en disposició de poder lliurar altes quantitats i que, per tant, les retribucions en forma de pensions tingueren un pes important dins la seua economia. Uns pocs d'aquests individus formaven part del llinatge Rocafull com va ser el cas de Lluís de Rocafull qui rebia pensions d'algunes aljames del Vinalopó, com la de Monòver que li satisfieia anualment 750 sous en concepte de dos censals, mentre que per les mateixes dates la de Novelda i la d'Elda li abonaven 420 i 500 sous respectivament, xifres que contrastaven amb els 4 sous i mig de pensió que rebia de la vídua d'un simple llaurador<sup>972</sup>. Per la seua banda també tenim notícies de com Joan de Rocafull, germà del senyor d'Albatera, va portar a terme una destacada activitat creditícia, així el veiem prestar 5.000 sous a certs ramaders oriolans en 1503<sup>973</sup>, pocs anys abans d'aparèixer

---

<sup>968</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (3 i 15 de gener de 1505).

<sup>969</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (14 de febrer de 1492).

<sup>970</sup> FURIÓ. A., "Crédito y endeudamiento... cit., pàg. 514.

<sup>971</sup> BARRIO BARRIO, J. A., *El ejercicio del poder...cit.*, vol. II, pàg. 671.

<sup>972</sup> ARV, RC, reg. 151, f. 219r-v (17 d'agost de 1497), AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 35, any 1494 (17 de gener de 1494), AHO, PN de Salvador de Loazes reg. 21, any 1494 (8 de gener de 1494).

<sup>973</sup> ARV, RC, reg. 158, f. 182r-183v (6 de febrer de 1503).

en el llistat de creditors del comte de Cocentaina en el moment de la venda d'Elda, com hem pogut comprovar anteriorment, per haver-li prestat 8.000 sous que generaven una pensió anual de 500 sous.

Una altra família que va destacar per la seua activitat en aquest àmbit van ser els Ferrández de Mesa<sup>974</sup>. En aquest sentit en 1456 el mateix Consell d'Oriola va reconèixer deure a membres d'aquest llinatge 6.300 sous per causa de pensions impagades<sup>975</sup> i anys després veiem a dos membres d'aquesta nissaga rebre pensions a càrrec dels senyorius de Novelda i Asp<sup>976</sup>. La ciutat oriolana va recórrer en més d'una vegada als Ferrández de Mesa com a font de finançament, així sabem que en 1488 les autoritats locals van carregar 6.000 sous a Joan Ferrández de Mesa per tal de pagar les despeses dels hòmens que havien d'anar a servir a Granada<sup>977</sup> i com dos anys després els clavaris delegats van llevar un censal de 2.000 sous carregat al mateix individu que el tenia per donació de son pare Jaume Ferrández de Mesa<sup>978</sup>. Així mateix altres nobles oriolans requerits per les autoritats locals a l'hora de carregar censals van ser el cavaller Jaume Martínez, germà del bisbe de Tarazona, qui va prestar 5.000 sous per a pagar les despeses de l'arribada del rei Ferran en 1488, i Joan Roca qui pel mateix motiu va comprar el dret a rebre pensions de la ciutat per preu de 10.000 sous<sup>979</sup>.

Hem de dir que respecte els prestamistes del Consell oriolà els nobles del territori van ocupar un lloc preminent. Així en 1485 de les dotze persones que rebien pensions de censals del municipi, huit d'elles eren membres de l'estament militar<sup>980</sup>.

---

<sup>974</sup> Així ho posa de manifest també Barrio Barrio qui assenyala que entre 1416 i 1440 el Consell d'Oriola va vendre pensions de censals en favor de Pere Ferrández de Mesa per un valor total de 31.800 sous, BARRIO BARRIO, J. A., *El ejercicio del poder...cit.*, vol. II, pàg. 671.

<sup>975</sup> AMO, AC, reg. A 30, f. 128r (5 de setembre de 1456).

<sup>976</sup> En aquest sentit l'il·licità Pere Ferrández de Mesa, va prestar 2.200 a la universitat de Novelda a canvi de 170 sous i 4 diners anuals, ARV, RC, reg. 97, f. 62r-63r (3 de juny de 1461). D'altra banda el seu germà, el cavaller Jaume Ferrández de Mesa, va reclamar d'impagament de 1.250 sous per part de l'aljama d'Asp per pensions degudes de dos censals que responien amb 250 sous anuals cadascun, ARV, RC, reg. 129, f. 98v-99v (6 de juliol de 1481).

<sup>977</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 101r (29 de setembre de 1488).

<sup>978</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 12r-v (4 de març de 1490).

<sup>979</sup> AMO, AC reg. A 32, f. 24r (29 de febrer de 1488) i 41r-42r (26 d'abril de 1488).

<sup>980</sup> AMO, reg. D 1.043, s.f. (1485). Els membres de la noblesa i les quantitats rebudes eren: Joan de Soler (330 sous), mossèn Joan Roiz (458 sous i 8 diners), mossèn Joan Franc (416 sous i 8 diners), mossèn

Aquest percentatge augmenta considerablement si atenem a les dades proporcionades pels pagaments consignats dels ingressos proporcionats per l'arrendament de la cisa en 1513, ja que tots els pagaments de pensions de censals enregistrats es corresponen amb individus pertanyents a la noblesa del territori com es pot observar a la següent taula<sup>981</sup>:

*Pagaments de pensions de censals  
consignats per les autoritats oriolanes en 1513*

Beneficiaris	Quantitat consignada
Hereus de Joan de Rocafull	131 s. i 3 d.
Joan Ferrández de Mesa, major	370 s. i 5 d.
Mossèn Pere i Jaume Desprats	1.294 s. i 8 d.
Mossèn Jaume Desprats	225 s.
Joan Ferrández de Mesa, menor	962 s. i 6 d.
Viuda de Joan Roca	175 s.
Doctor Loazes	725 s.
Don Pedro de Rocamora	612 s. i 6 d.
Viuda de mossèn Andreu Roiz	303 s. i 8 d.
Mossèn Diego de Soler	1.817 s. i 4 d.
Doctor misser Joan de Fontes	1.484 s. i 5 d.
Mossèn Jaume Martínez	241 s.
Jaume Ortiz	1.165 s. i 4d.

Però el dret a rebre les pensions no representava en tots els casos que el beneficiat fóra el prestatari. La capacitat de poder transmetre el censal va fer que aquest esdevinguera en algunes situacions l'eina utilitzada per pagar dots, com hem vist en l'apartat referit al matrimoni, i que poguera ser transmès en herència. A més aquests aspectes units a la possibilitat de vendre'l feia que els censals pogueren passar

---

Jaume Ferrández de Mesa (2.216 sous), Jaume Garcia de Laza (150 sous), mossèn Andreu Roiz (390 sous), Beatriu de Perea (900 sous) i Jaume Ortiz (1.500 sous). La resta d'individus eren Pero Gómez Daroca (160 sous i 5 diners), Joan Pèrez (375 sous), Joan Lillo (225 sous) i Alfonso Martínez (450 sous).

<sup>981</sup> AMO, reg. D 702, s.f. (27 de gener de 1513).

de mans en mans mentre el deute no fóra amortitzat. En aquest sentit podem veure com la muller de Ginés Silvestre i son fill Francesc Joan Silvestre van vendre en 1497 una pensió de 33 sous que els pagava Joan Torà, a Beatriu Olivares per preu de 330 sous. Aquest censal havia sigut carregat originalment en 1459 per Jaume Ballester a la muller de l'armer Joan Martínez de qui va passar posteriorment per herència a la seua filla Isabel i el seu marit Joan de Llorca, els quals el van vendre en 1476 a la muller de Ginés<sup>982</sup>. Un altre cas significatiu per la vigència del deute a través dels anys i el nombre de posseïdors que el gaudiren el trobem en els 110 sous de pensió que Jaume Prats feia al cavaller Diego de Soler. Aquesta quantitat eren part dels 210 sous que Joana, viuda de Martí Sanches, i Andreu Menargues havien carregat a la muller de Francesc Rocamora en 1413. El dret a percebre aquesta quantitat va romandre en la família Rocamora fins el 1485 quan el ciutadà Antoni Gomes Daroca va comprar a mossèn Joan Rocamora els 110 sous, una pensió que aquest va tornar a vendre en 1491 al pare de Diego, de qui la va adquirir el senyor de la Granja en 1505<sup>983</sup>. Aquests són només uns exemples d'aquest tipus d'operacions, les quals apareixen amb molta freqüència als protocols consultats revelant en ocasions la necessitat urgent del venedor per obtenir liquiditat, ja que a vegades veiem com poc temps després aquest torna a recuperar el títol de deute, tal com ho il·lustra el cas de Francesc Monsi de Castanyeda qui en 1485 havia comprat, a un tal Pere Garcia, per 500 sous el dret a rebre una pensió anual de 50 sous. Poc després en 1492 Monsi de Castanyeda va vendre el deute a la viuda de misser Joan Martí de qui el va recuperar cinc anys després<sup>984</sup>.

Però a més a més, a banda de la possibilitat de transferir els títols de deute a través de les herències i els dots o mitjançant la seua venda, hem d'assenyalar que existia també la facultat de poder transportar les pensions anuals que percebien, la qual cosa farà que aquest element esdevinga en moneda de pagament en nombroses transaccions. L'opció més comuna era que les pensions es consignaren abans que el beneficiari les rebera, com per exemple el cas de Joan Rocafull qui va adjudicar en

---

<sup>982</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 37, any 1497, (31 d'octubre de 1497).

<sup>983</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (4 de març de 1505).

<sup>984</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 37, any 1497, (20 d'octubre de 1497).

gener de 1494 al mercader Loteri Loti les quantitats anuals que li satisfieien les aljames de Monòver, Elda i Novelda per al pagament de certa seda i roba que li havia comprat<sup>985</sup>, o el del cavaller Galceran de Soler qui va transportar a mossèn Jaume Ferrández de Mesa per la compra d'un rossí les 21 lliures que la universitat d'Alacant li havia de satisfer en 1496. Tanmateix també trobem com en ocasions s'utilitzaven les pensions impagades per tal d'abonar la quantia de la compra corresponent, en una operació que comportava a més llevar-se de damunt possibles reclamacions, evitar plets per impagaments en traspasar el deute. En aquest sentit podem veure com Lluís de Togores per tal de pagar part de la compra d'una casa va transportar 2.000 sous del preu d'aquesta a través de pensions endarrerides que li devien els seus deutors<sup>986</sup>. No és per tant estrany que el rebedor d'aquests deutes es tractara de desfer el més ràpidament possible d'ells, de fet després del pagament de Togores, Melchior Rocamora, beneficiari dels 2.000 sous anteriors va cedir part d'aquesta quantitat per pagar un deute del seu germà Ginés Rocamora<sup>987</sup>.

Així doncs, el censal esdevé un element més de dinamització de l'economia i si bé podem assenyalar que aquesta activitat va gaudir d'un cert grau de difusió entre la noblesa, no podem afirmar que existira un alt grau d'especialització que permetera viure en exclusiva de les rendes generades, sinó que, fins i tot, en els casos en què aquesta activitat generava uns importants ingressos, aquests no eren més que una part més dels elements que composaven la hisenda global.

---

<sup>985</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg 35, any 1494 (17 de gener de 1494).

<sup>986</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (14 de febrer de 1517).

<sup>987</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (12 de març de 1517).



### **4.3.3-Els oficis reials i municipals.**

Com ja hem apuntat abans seguint les afirmacions de G. Bois, un dels principals àmbits que van trobar els nobles per tal d'obtenir recursos econòmics va ser l'ocupació de càrrecs a l'administració. Aquest aspecte el podem observar també entre els nobles del migjorn valencià, si bé no entrarem ara en l'entramat institucional d'aquestes contrades, el qual es desenvolupa en el capítol dedicat al vessant polític de la noblesa. Tanmateix, sí que volem reflectir en aquest apartat com l'ocupació de càrrecs tant al servei de la Corona com dins l'àmbit municipal va proporcionar en alguns casos importants ingressos anuals. En altres en canvi, com per exemple els oficis locals, no representaven grans beneficis en metàl·lic. Els jurats oriolans tenien de salari anual només 200 sous, més les penes ordenades pel Consell<sup>988</sup>, per la qual cosa l'interès en l'ocupació d'aquests residia en altres aspectes com el control dels mecanismes regulatoris de la vida local tal com assenyalem en un apartat posterior.

Per altra banda, respecte a les institucions reials presents al territori hem d'assenyalar que més enllà dels càrrecs titulars, els oficis subalterns més destacats van ser ocupats en moltes ocasions per membres de la noblesa principal o per individus que els utilitzaran, com hem vist anteriorment, com a plataforma per al seu ennobliment. L'ocupació d'aquests càrrecs l'analitzarem detalladament més avant, però pel que fa als ingressos podem assenyalar com el titular de la governació rebia de salari 4.000 sous que en el segle XV era complementat amb els 6.000 sous que tenia de retribució l'alcaidia del castell d'Oriola, càrrec que es lliurava de forma conjunta amb el

---

<sup>988</sup> AMO, AC, reg. A 30, f. 128v (5 de setembre de 1456). A més sabem que a començaments del segle XVI aquesta xifra no havia variat, ARV, RC, reg. 313, f. 186v-187r (25 de gener de 1510). Per la seua banda l'altre gran ofici local, el de justícia criminal, percebia els seus ingressos a través de la seua acció punitiva, ja que el seu salari procedia d'una part de les multes i penes econòmiques que dictava, tot i que en ocasions el valor de les composicions dictades per aquest oficial eren inferiors a la quantitat fixada per les ordenances, la qual cosa li permetia recaptar en benefici propi el valor íntegre de la multa, BARRIO BARRIO, J. A., "Lo marginal y lo público en Orihuela a través de la acción punitiva del justícia criminal. 1416-1458", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 10, 1994-1995, pàg. 82.

de governador<sup>989</sup>. La suma d'aquests dos pagaments era el sistema pel qual s'equiparava el salari del governador dellà Xixona amb el de València, qui rebia pel seu ofici la quantitat de 10.000 sous<sup>990</sup>. Per la seua banda el batlle general dellà Xixona tenia com a retribució econòmica per la seua feina 3.280 sous<sup>991</sup>.

Per davall dels titulars d'aquestes institucions trobem els seus respectius lloctinents i subrogats, oficis ocupats al llarg del segle XV per membres de la noblesa local en la major part dels casos. No tenim moltes notícies respecte el salari que rebien per la seua funció, encara que sí que comptem amb algunes dades per al cas del lloctinent del governador que ens parlen de la variabilitat salarial d'aquest ofici, així sabem que en 1416 rebia 500 sous, xifra que va augmentar en 1448 a 2.000 sous<sup>992</sup>. Sí que coneixem, en canvi, el que cobrava el lloctinent de batlle general d'Alacant el qual percebia 100 sous anuals, la mateixa quantitat que el de Guardamar<sup>993</sup>.

Altres oficis de la cort de la Governació ocupats per nobles oriolans amb formació jurídica van ser el d'assessor ordinari del governador, el qual estava retribuït a començaments del regnat d'Alfons V amb 1.465 sous mentre que cap a finals del segle sembla que el salari era de 1.000 sous<sup>994</sup>. Aquest càrrec estava molt més remunerat que el seu homòleg de la Batllia General, el qual rebia per les seues funcions 220 sous en la segona meitat del segle XV<sup>995</sup>. Dependents d'aquesta darrera

---

<sup>989</sup> ARV, RC, reg. 418, f. 86v (8 de març de 1427). De fet, segons el cronista Bellot, va ser a petició del Consell oriolà durant les corts de Traiguera en 1421 quan la reina va concedir de forma oficial que el càrrec de governador adjuntara també el d'alcaid del castell d'Oriola, BELLOT, P., *Anales de Orihuela*, vol. I, pàg. 308.

<sup>990</sup> Respecte al salari, com ja hem dit, la suma de les dues retribucions, la de Governació i l'alcaidia, equiparava el salari del titular dellà Xixona amb el que percebia el governador de València, 10.000 sous, una xifra que es va instituir en el primer terç del segle XIV per al càrrec de procurador a València, CABEZUELO PLIEGO, J. V., *La curia de la Procuración. Estructura de una magistratura medieval valenciana*, Alacant, 1998, pàg. 62. Hem d'assenyalar a més que aquest salari podia patir algunes variacions, així per motiu de les necessitats financeres de la monarquia, el sou de l'alcaidia del castell d'Oriola es va veure reduït en 1.000 sous entre 1467 i 1477, ARV, MR reg. 4562, 4563, 4564, 4565 i 4566.

<sup>991</sup> ARV, RC, reg. 418, f. 1r-v (28 d'abril de 1416) i ARV, MR, reg. 4.562, f. 29r (1465) i reg. 4.573, f. 35r (1491).

<sup>992</sup> ARV, RC, reg. 418, f. 3v (18 de maig de 1416) i reg. 419, f. 70r-v (1 d'agost de 1448).

<sup>993</sup> ARV, MR, reg. 4.570, f. 17v i 16r (1486).

<sup>994</sup> ARV, RC, reg. 418, f. 29r-v (13 de febrer de 1418) i ARV, MR, reg. 4573, f. 31r (1489).

<sup>995</sup> ARV, MR, reg. 4.564, f. 23r (1471) i reg. 4.752, f. 25r (1488).

institució trobem també els oficis de les batllies locals d'Oriola, Guardamar i Alacant que van recaure en alguns membres de l'estament militar del territori durant els anys que comprén aquest estudi, i que estaven retribuïts amb 300 sous les dues primeres i 200 sous en el cas alacantí<sup>996</sup>.

Dins l'estructura jurídic-administrativa d'aquestes terres també trobem altres càrrecs nomenats pel mateix monarca que en ocasions van recaure en membres de l'estament militar amb formació jurídica, com per exemple el d'advocat fiscal del territori ocupat per Pere de Fontes i posteriorment per Martí Roiz de Mendoza, que comptava amb un salari de 110 sous, retribució que en 1513 va augmentar a 300 sous per desig de Ferran qui considerava que el detenidor d'aquest càrrec cobrava molt poc en relació a la feina que portava a terme<sup>997</sup>. En altres ocasions el monarca nomenava alguns oficis que tindrien una vigència temporal i que venien d'alguna manera a recompensar els seus beneficiaris pels serveis prestats en un determinat moment, com va ser el cas de Galceran de Soler qui va ser nomenat receptor de la Batllia General amb un salari de 1.000 sous i que va exercir entre 1482 i 1491<sup>998</sup>, període després del qual aquest càrrec va tornar a ser responsabilitat del titular de la Batllia, encara que posteriorment va ser nomenat per a aquest ofici, a finals de 1494, Pere Desprats, qui exercia, a més, de lloctinent del batlle general<sup>999</sup>.

En relació a Galceran de Soler i a alguns parents seus hem d'assenyalar que tot i la llunyania de la cort reial, els seus serveis a la monarquia els van valdre el nomenament per a càrrecs cortesans. Així sabem que Galceran va exercir com a cambrer reial en temps de Joan II<sup>1000</sup> d'igual manera que el seu familiar Francesc de

---

<sup>996</sup> ARV, MR, reg. 4.573, f. 34r, 35r i 45r (1491).

<sup>997</sup> ARV, RC, reg. 315, f. 84r-v (12 d'agost de 1513).

<sup>998</sup> ARV, MR, reg. 4.573, f. 39r (1491). Galceran de Soler va ser nomenat per a aquest càrrec en novembre de 1479 però no va el va exercir fins 1482 ARV, RC, reg. 423, f. 59v-60v (14 de novembre de 1479), reg. 311, f. 220r (18 de novembre de 1501).

<sup>999</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 103r-v (12 de novembre de 1494), ARV, RC, reg. 311, f. 200v-201r (31 de maig de 1501).

<sup>1000</sup> ACA, RC, reg. 3.676, f. 157v-158v (13 de febrer de 1512). Aquest document també ens informa que aquest cavaller va exercir el càrrec d'agutzil reial en Catalunya.

Soler va gaudir de l'ofici de coper del rei<sup>1001</sup>, mentre que de mossèn Diego de Soler sabem que va ocupar algun càrrec dins la cort reial encara que no podem especificar quin d'ells era, ja que només apareix anomenat com a criat reial quan les autoritats oriolanes li van demanar al monarca que permetera la seua anada a Oriola per a ocupar el càrrec de justícia criminal, per al qual havia sigut elegit a finals de 1497<sup>1002</sup>. Altres nobles pertanyents a llinatges relacionats amb aquestes contrades també van ocupar oficis pròxims al monarca com per exemple Lluís Cornell, qui va ser majordom amb Joan II<sup>1003</sup>, càrrec aquest que també va gaudir el seu nebot Pero Maça de Liçana qui també apareixerà nomenat en temps de Ferran II com a camarlenc<sup>1004</sup>, mentre que per la seua banda Alfonso de Rebolledo va ocupar l'ofici de trinxant amb Joan II<sup>1005</sup>, d'igual manera que Joan Ferrández de Mesa ho va ser sota el regnat de Ferran II<sup>1006</sup>. Respecte els ingressos que generaven aquests càrrecs podem consultar el treball de Sáiz Serrano on es realitza una anàlisi dels oficis cortesans durant el regnat d'Alfons V, època en què l'ofici de coper representava per a qui l'ocupava uns beneficis anuals de 3.330 sous, el de majordom 6.950 sous, mentre que el de camarlenc i trinxant suposaven 6.460 sous i 2.060 sous respectivament<sup>1007</sup>.

Finalment altres càrrecs que hem de tenir en consideració són els relacionats amb les tinences dels castells del territori. En aquest sentit, podem assenyalar que en

---

<sup>1001</sup> ARV,RC, reg. 127, f. 79v-80r (12 de febrer de 1480)

<sup>1002</sup> AMO, AC, reg. A 36, f. 14r (28 de desembre de 1497).

<sup>1003</sup> ARV, RC, reg. 281, f. 174r (17 d'octubre de 1459).

<sup>1004</sup> ARV, RC, reg. 401, f. 62r-v (18 de juliol de 1463) i reg. 130, f. 131v (29 de desembre de 1481).

<sup>1005</sup> ARV, RC, reg. 122, f. 13r-v (26 d'abril de 1465).

<sup>1006</sup> ACA, RC, reg. 3.568, 39r-v (18 de maig de 1493). No hem pogut precisar si aquest Joan Ferrández es tracta del germà de mossèn Jaume Ferrández de Mesa o forma part d'una branca d'aquest llinatge que trobem assentada a València cap a finals del segle XV i començaments del XVI, període per al qual hem localitzat documentació referent a diferents individus que porten aquest cognom i que apareixen als llistats de noms proposats per l'ocupació d'oficis municipals a la capital del regne, com per exemple mossèn Lope Ferrández de Mesa o el donzell Joan Ferrández de Mesa, ACA, RReg. 3.610, f. 48r (6 de maig de 1490) i reg. 3.572, f. 234r (10 de desembre de 1507).

<sup>1007</sup> SÁIZ SERRANO, J., *Guerra y nobleza en la Corona de Aragón...cit.*, pàg. 157-172, respecte les retribucions salarials, pàg. 165-166. Cal apuntar en referència a l'aspecte salarial de Galceran Soler com a cambrer que les retribucions per l'exercici d'aquest ofici es van fixar en 1466 en 4 sous barcelonesos diaris, que posteriorment es van augmentar a 5 sous, un càrrec que segons assenyala Sáiz Serrano en temps del Magnànim estava remunerat amb 1.740 sous valencians, ACA, RC, reg. 3.676, f. 157v-158v (13 de febrer de 1512).

pocs casos els nobles locals ocuparan alguna de les alcaïdies de les fortaleses del territori. La tònica dominat en aquest cas va ser que ocuparen la lloctinència o sotalcaïdia dels castells, com ho posa de manifest el cas d'Oriolà, on com ja hem assenyalat l'alcaïdia d'aquesta fortalesa va correspondre al governador des de començaments del segle XV. Així els Maça de Liçana com a detenedors d'aquest càrrec van lliurar la sotalcaïdia a membres de la família oriolana dels Soler<sup>1008</sup>. El règim de tinència d'aquesta fortalesa era "*a costum d'Espanya*" i dins les retribucions que rebia el seu titular s'inclouen les despeses referides al salari de la guarda i l'aprovisionament i armes<sup>1009</sup>, per la qual cosa podem suposar que dels 6.000 sous que percebia Maça una part d'aquesta quantitat anaven dirigides a satisfer les retribucions del sotalcaïd.

L'aspecte salarial que acabem de mencionar es pot extrapolar al cas d'Alacant, on el titular de la fortalesa rebia el mateix salari que l'oriolà<sup>1010</sup>. Respecte al castell alacantí, durant el segle XV membres d'algunes de les famílies nobiliàries de la localitat van exercir la sotalcaïdia o lloctinència de la fortalesa com Bernat Bonivern, Pere Borgunyo o Francesc Puigmoltó, a causa de l'absentisme dels seus titulars, ja que en la major part dels casos aquests no van ser originaris ni van residir a la població<sup>1011</sup>. Si bé a finals de 1462 després de la mort de Miquel Tolsà aquest ofici va ser encomanat a Francesc Borgunyo<sup>1012</sup>. La seua pressa de possessió va ser conflictiva, ja que sembla que Joan II va lliurar en aquestes dates l'ofici a Alfonso de Rebolledo<sup>1013</sup>, qui finalment

---

<sup>1008</sup> En 1429 ja trobem a Lluís de Soler ocupant aquest càrrec, posteriorment el van exercir Joan de Soler i son fill Diego de Soler BELLOT, P., *Anales...* cit., Vol. I, pàg. 317, 377 i 503. ACA, RC, reg. 3645, f. 157v-158r (2 d'agost de 1488).

<sup>1009</sup> FERRER i MALLOL, M. T., "Los castillos de la frontera meridional valenciana en el siglo XIV", *XV Asamblea general de la sociedad de española de Estudios medievales. La Fortaleza Medieval: Realidad y Símbolo*, Alacant, 1998, pàg. 207. Respecte el règim de tinència de les fortaleses "*a costum d'Espanya*" també es podem consultar altres obres com FERRER i MALLOL, M. T., "La tinència a Costum d'Espanya en els castells de la frontera meridional valenciana (segle XIV)", *Miscel·lània de Textos Medievales. La frontera terrestre i marítima amb l'Islam*, núm. 4, 1988, pàg. 1-102, CABEZUELO PLIEGO, J. V., "Formas feudales en el traspaso de la posesión de fortalezas *ad consuetudinem Yspanie*", CABEZUELO PLIEGO, J. V. (ed.), *Alcaidías y fortalezas en la España Medieval*, Alcoi, 2006, pàg. 155-191.

<sup>1010</sup> ARV, MR, reg. 4.562, f. 31r (1465)

<sup>1011</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., *La clau del regne*, Alacant, 1990, pàg. 72-73. En aquest treball s'analitzen diversos aspectes de la fortalesa alacantina durant els segles medievals i s'inclou un llistat dels diferents alcaïds durant aquest període, pàg. 179.

<sup>1012</sup> ARV, RC, reg. 400, f. 117v bis-118v bis (24 de desembre de 1462).

<sup>1013</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 60 r (18 d'abril de 1463).

serà qui ocupe l'alcaidia des de 1466 fins a 1471, any de la seua mort<sup>1014</sup>. Però el càrrec no va eixir de la família ja que va recaure en el seu fill Joan de Rebolledo, qui per ser encara menor tenia com a tutors a sa mare Violant i el seu oncle Ferran de Rebolledo, un aspecte aquest que posa de manifest com assenyala Hinojosa Montalvo que aquest tipus de nomenaments estaven subjectes moltes vegades als compromisos dels monarques que els utilitzaven per tal de recompensar serveis als nobles<sup>1015</sup>. Cal assenyalar que durant els anys d'ocupació del càrrec pels Rebolledo, Francesc Borgunyo no va ser apartat de la gestió del castell, ja que va continuar com a sotalcaid, si bé en 1481 trobem un altre nom al front d'aquest ofici, el del seu parent Joan Borgunyo<sup>1016</sup>.

Un any després, en 1482, l'alcaidia alacantina va ser lliurada a Gaspar Fabra, qui havia exercit de procurador de la reina en els senyories d'Elx i Crevillent<sup>1017</sup>, però la seua mort en 1486 va fer que el rei encomanara a un noble local, Alfonso Martínez de Vera, qui exercia fins el moment com el seu sotalcaid<sup>1018</sup>, l'alcaidia del castell sense perjudici dels hereus de Gaspar<sup>1019</sup>, de fet el salari per aquest ofici va quedar dividit entre els hereus, que van rebre 4.000 sous, i Martínez de Vera qui va percebre 2.000 sous<sup>1020</sup>.

En 1490, Ferran II va ordenar a la viuda de Fabra que lliurara la fortalesa al governador de València, Lluís de Cabanyelles perquè aquest la mantinguera fins que proveira alguna cosa al respecte, i va manar a Cabanyelles que enviara, perquè tinguera el castell sota custòdia en el seu nom, el cavaller Antoni Joan<sup>1021</sup>, qui sembla

---

<sup>1014</sup> ARV, RC, reg. 405, f. 146v-147v (4 d'abril de 1466).

<sup>1015</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., *La clau del regne ...cit.*, pàg. 75-76.

<sup>1016</sup> ARV, MR, reg. 4.564, f. 24v (1471) ARV, RC, reg. 129, f. 173v-174r (5 de novembre de 1481).

<sup>1017</sup> ARV, RC, reg. 423, f. 100v-101v (15 de setembre de 1482).

<sup>1018</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., *La clau del regne ...cit.*, pàg. 77.

<sup>1019</sup> ARV, RC, reg. 424, f. 108v-109r (17 de juny de 1497). De fet el rei després de la mort de Fabra va mantenir els seus hereus en totes les alcaidies que ocupava aquest noble (Cabdet, Sàcer i Castell de Genovés) deixant encarregat de les mateixes a Serafí Centelles, comte d'Oliva, ja que les filles de Fabra eren menor d'edat, ACA, RC, reg. 3.641, f. 201r-202r i 205r-206r (20 de març de 1486).

<sup>1020</sup> ARV, MR reg. 4.572, f. 31v (1488).

<sup>1021</sup> ACA, RC, reg. 3.666, f. 1r -v (4 i 7 de maig de 1490).

que va delegar aquesta funció en l'alacantí Francesc Sepulcre<sup>1022</sup>. En aquestes condicions va quedar la fortalesa alacantina durant uns anys, ja que no coneixem el nomenament d'altre alcaid fins 1497, data en la qual Ferran II concedeix el càrrec a Ramon Despés, gendre de Fabra, amb el sou acostumat<sup>1023</sup>, qui encara l'ocupava ben entrat el segle XVI<sup>1024</sup>.

Respecte a la resta de fortaleses del territori sota jurisdicció reial podem observar com existeix una manifesta diferenciació pel que fa a l'origen dels seus alcaids. Així en el cas del castell de Callosa, després de la mort de Lluís Tovia, el càrrec d'alcaid va recaure en Antoni Amorós, llinatge originari de Xàtiva que es va assentar a Oriola com hem vist<sup>1025</sup>. La seua defunció a finals de 1468 va fer que Joan II nomenara a Jaume Pérez o Peris, d'Alzira, com a nou alcaid en compensació als seus serveis durant la guerra a Catalunya<sup>1026</sup>. La retribució d'aquest ofici estava consignada durant el segle XV amb 1.000 sous<sup>1027</sup> i va ser rebuda, no sense dificultat per Pérez, fins 1488, any en què va renunciar a l'ofici, per la qual cosa Ferran II va concedir el càrrec al conseller i mestre racional Joan Ram a finals d'aquest mateix any en un exemple més de com aquests càrrecs servien per tal de beneficiar els servidors més pròxims de la monarquia, ja que a aquest nou alcaid el va substituir el seu fill en 1510<sup>1028</sup>.

En contraposició al que acabem d'exposar on l'alcaidia del castell de Callosa va recaure en individus de fora de la governació trobem el cas de Guardamar, única fortalesa reial d'aquest territori regida a ús de casa plana "*domus plane*"<sup>1029</sup>. Les dades per aquest castell ens parlen que durant el regnat de Joan II la seua alcaidia va ser

<sup>1022</sup> ARV, MR, reg. 4.573, f. 46r (1491).

<sup>1023</sup> ARV, RC, reg. 424, f. 108v-109r (17 de juny de 1497)

<sup>1024</sup> ARV, RC, reg. 315 (30 d'agost de 1512).

<sup>1025</sup> ARV, RC, reg. 400, f. 38r-39r (31 de maig de 1462)

<sup>1026</sup> ARV, RC, reg. 421, f. 79v-80v (22 de setembre de 1468).

<sup>1027</sup> ARV, MR, reg. 4.560, f. 33v (1459) reg. 4.573, f. 30r (1490).

<sup>1028</sup> ARV, RC, reg. 424, f. 47r bis-48r bis (22 de desembre de 1488) i f. 272r-273v (7 d'agost de 1510).

<sup>1029</sup> En aquest tipus de regiment les obligacions militars de l'alcaid eren menors en comparació a la tinença a costum d'Espanya. Junt a la de Guardamar, altres fortaleses situades a la governació que comptaven amb aquest mateix model eren les de Monòver i Xinosa i també en determinats períodes la Calaforra d'Elx i el castell de Crevillent, FERRER i MALLOL, M. T., "La tinença a Costum d'Espanya...cit., pàg. 20-21 i 24.

encomanada al ciutadà Pere de Galbe, qui percebia en retribució d'aquesta funció 500 sous, una quantitat que sembla que va quedar fixada a finals del segle XIV<sup>1030</sup>. Aquest ciutadà va ocupar el càrrec fins el 1479, any en què Ferran II el va substituir per Diego de Soler<sup>1031</sup>, el que va generar un plet entre ambdós, ja que Galbe va intentar fer prevaldre els seus drets<sup>1032</sup>. Tot i això Soler va quedar com a nou alcaid, si bé sembla que durant els primers anys va exercir com alcaid de forma directa el seu parent Jaume Soler<sup>1033</sup>, a causa probablement del fet que Diego residia fora de la governació ja que no apareix com alcaid a la documentació fins 1489, una període d'absència aquest que també trobem en el càrrec de batlle de Guardamar que va rebre Diego en 1479<sup>1034</sup>. Però més enllà d'aquesta suplència, tal vegada la raó que fa que l'alcaidia d'aquest castell, a diferència del de Callosa, recaiga sempre en oriolans radica en la seua posició marítima, ja que la defensa de la costa davant l'amenaça musulmana requeria un major control de la fortalesa, el qual podria ser portat a terme de forma més eficaç per un individu que residira de continu en aquestes contrades.

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>1030</sup> ARV, MR, reg. 4.560 f. 33v (1459) i reg. 4.573, f. 30r (1490). El salari d'aquesta alcaidia va passar dels 400 sous en 1303 als 1.000 sous en 1314, per a passar posteriorment a 500 sous sent augmentat durant la guerra contra Castella, fins que es fixa en 1387 en la quantitat de 500 sous FERRER i MALLOL, M. T., "Los castillos de la frontera meridional valenciana...cit., pàg. 208.

<sup>1031</sup> ARV, RC, reg. 302, f. 93v-94r (28 d'abril de 1479).

<sup>1032</sup> ARV, RC, reg. 126, f. 91r (16 de desembre de 1479).

<sup>1033</sup> ARV, MR, reg. 4.567, f. 51v (1480), reg. 4.572, f. 24r (1488).

<sup>1034</sup> ARV, MR, reg. 4.567, f. 52r (1480), reg. 4.572, f. 25v (1488) i ARV, RC, reg. 303, f. 1r-v (28 d'abril de 1479).



#### 4.3.4-L'arrendament d'impostos i rendes

Els nobles d'aquestes terres van participar, d'igual manera que altres individus d'estament diferent, en un dels mecanismes utilitzats per les institucions per a percebre els drets econòmics i impostos que nodrien les seues finances, com era l'arrendament<sup>1035</sup>. Aquesta fórmula lliurava el dret a percebre les quantitats corresponents de les rendes pertanyents a les institucions a canvi d'una suma pagada per qui rebia aquesta facultat, el qual obtenia beneficis en el marge existent entre la xifra pagada, per tal de reservar-se aquest dret, i la que podia obtenir pel cobrament de les rendes. En el cas que ens ocupa podem observar que en els arrendaments, que tenien un caràcter anual i s'adjudicaven a qui oferira la quantitat més alta, va ser freqüent la creació de companyies entre dos o més individus per tal de fer-se amb la recaptació d'alguna contribució<sup>1036</sup>, bé de caràcter reial, municipal o eclesiàstic. Així mateix també eren objecte d'arrendament les rendes senyorials, com per exemple les d'Elx i Crevillent les quals van ser arrendades entre 1468 i 1470 per Francesc de Soler i Jaume Ferrández de Mesa junt el mercader il·licità Antoni Quexans per preu de 120.00 sous<sup>1037</sup>.

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>1035</sup> Tal com va afirmar A. Furió l'aparició d'aquests intermediaris entre les institucions i els contribuents es produeix en un moment de dificultat per a les rendes agràries, la qual cosa farà que molts d'aquests arrendataris obtingueren majors ingressos en l'arrendament d'impostos que dels censos agraris que rebien, FURIÓ, A., "Fiscalidad y agricultura en la Edad Media", VALLEJO POUSADA, E., (ed.) *Los tributos de la tierra. Fiscalidad y agricultura en España (siglos XII-XX)*, València, 2008, pàg. 29.

<sup>1036</sup> Altres exemples d'aquest tipus d'associacions en les quals també participaven individus d'extracció ciutadana, fonamentalment mercaders, els trobem en el cas de Diego Roiz de Mendoça i Rodrigo Portugués que van arrendaren 1517 el delme del vi del reialenc d'Oriola i del delmari de Benejúzer per preu de 110 lliures i 12 lliures i mitja respectivament, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (23 d'agost de 1517) o la constituïda per Andreu Ferrández de Mesa i Joan Martí per l'arrendament dels delmes pertanyents al bisbe en les viles d'Elx i Crevillent, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (4 de maig de 1505). Unes companyies que en ocasions podien donar lloc a conflictes entre les parts que les constituïen com va ser el cas de la formada per Lope Ferrández de Mesa i el mercader Jaumot Aragonès, que van arrendar la imposició de la cisa en Alacant, si bé Aragonès es va negar a lliurar els comptes de l'arrendament al seu soci, per la qual cosa aquest després d'haver portat l'assumpte davant les autoritats locals, davant la inoperància de la seua reclamació va recórrer a la cort de la Governació, ARV, RC, reg. 140, f. 223r-224v (3 d'octubre de 1500).

<sup>1037</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "La función comercial de Elche...cit., pàg. 304

Respecte a les rendes pertanyents al bisbat de Cartagena, cal dir que el seu arrendament presenta una major complexitat, ja que sembla que no solia fer-se de forma conjunta per a tots els territoris on el bisbe gaudia de la facultat de percebre els delmes i fruits. Tot i això si que trobem el cas de Pere Masquefa qui en 1460 va manifestar la seua intenció, no sabem si realment ho va aconseguir, de fer-se amb l'arrendament de les rendes del bisbe en el regne de València per preu de 45.000 sous<sup>1038</sup>. En contraposició la documentació consultada en revela que va ser freqüent que els drets del bisbe foren arrendats de forma fragmentada. Així veiem a Andreu Ferrández de Mesa i Joan Martí arrendar els delmes a Elx i Crevillent en 1505 per preu de 5.800 sous, mentre que aquest mateix any Francesc Ximenez es va fer amb l'arrendament de les rendes, fruits i drets del bisbat a la ciutat i terme d'Oriola incloent Guardamar i Redovà, però amb excepció del lloc d'Albatera, per preu de 10.500 sous i 11 diners<sup>1039</sup>.

Però a més de la divisió territorial, en ocasions, la fragmentació d'aquest arrendament es feia dins un mateix indret en funció dels conceptes que s'havien de percebre. Així en 1492 Joan López Morcillo va reconèixer un deute a favor del bisbe i capítol de Cartagena per l'arrendament del delme de les minúcies del reialenc i altre pel mateix dret a les terres de donatiu de 1.800 sous i 920 sous respectivament<sup>1040</sup>. Per altra banda aquest mateix any Enric Masquefa es va fer amb l'arrendament del delme de vi del reialenc per 52 lliures, mentre que el ciutadà Miquel Munyós apareix com a arrendador del mateix dret a les terres del donatiu, i el gentilhome Pere Ximenes en el cas del delme de les figueres del reialenc, pel qual havia ofert 16 lliures<sup>1041</sup>. Aquesta divisió responia tal vegada a un intent per part les autoritats eclesiàstiques d'obtenir

<sup>1038</sup> ARV, RC, reg. 238, f. 105r-v (12 d'octubre de 1460).

<sup>1039</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (4 de maig de 1505) i (2 de juny de 1505). Respecte al cas de Francesc Ximenez hem d'assenyalar que aquest arrendament va ser consignat de forma conjunta a ell i al seu parent Joan Ximénez, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (15 de febrer de 1505), si bé cal apuntar que abans del tancament del termini de la subhasta per a fer-se amb aquest arrendament es va produir una contraoferta per par de Sancho de Aguirri qui va oferir 150 sous més que Ximénez, per la qual cosa li va ser assignat a Aguirri, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26 (10 de juny de 1505). Tot i això cap a finals d'aquest any veiem a Joan Ximenez exercir com a arrendador, la qual cosa ens sugereix l'existència d'algun tipus de plet o conflicte pel qual dita facultat va tornar als Ximénez, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26 (10 de desembre de 1505).

<sup>1040</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (18 d'abril de 1492).

<sup>1041</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (4, 21, 24 de setembre de 1492).

una major rendibilitat dels drets que havien de rebre, però tampoc podem descartar la idea que aquesta divisió fóra fruit de la inexistència d'individus disposats a lliurar una alta quantitat per tal de fer-se amb l'arrendament, bé per manca d'interès en aquest negoci o per incapacitat econòmica.

En altre sentit hem d'assenyalar que també trobem com els mateixos arrendadors subdividien la recaptació dels conceptes, d'aquesta manera veiem com Pero Gomes Daroca va reconèixer deure a Enric Masquefa 211 sous i 3 diners que es corresponien a la huitena part del delme del vi del reialenc<sup>1042</sup>. Un altre exemple d'aquesta divisió de l'arrendament dels drets eclesiàstics el trobem en 1494. En aquest any Pere Ximenes va arrendar per 49 lliures el dret de les minúcies del donatiu de la ciutat d'Oriola i els delmes del lloc d'Albatera per temps de quatre anys i 80 lliures de preu. Per la seua banda, Joan López Morcillo va reconèixer deure 80 lliures i 1 sou per haver-se fet amb l'arrendament de les minúcies del reialenc de la ciutat, mentre que Jaume Togores i el notari Francesc Vives es van quedar amb el delme del carnatge per 115 lliures i Francesc Silvestre amb el delme de les minúcies del donatiu del lloc de Catral per 6 lliures i 11 sous. En aquesta línia, Jaume Desprats va arrendar les minúcies del reialenc, d'aquesta darrera població, per preu de 20 lliures i 11 sous. Per abril d'aquest mateix any l'alacantí Antoni Mingot, junt a llauradors oriolans, va reconèixer deure al bisbe 77 lliures i 8 sous per l'arrendament del delme del lli del reialenc oriolà. Així mateix el cavaller Pere de Fontes va admetre l'obligació de satisfer 40 lliures per l'arrendament del delme del vi d'Oriola i 17 lliures pel corresponent al delmari de Benejúzer. Finalment sabem que per setembre de 1494 Jaume de Rocamora es va obligar a satisfer al bisbat 10 lliures, pel delme de la pansa de la ciutat, i 8 lliures i mitja pel delme de l'alcandia<sup>1043</sup>. Aquestes dades, a més d'exemplificar el fenomen de la fragmentació dels arrendaments, corroboren de forma manifesta com la noblesa local va trobar en aquesta activitat una via per tal d'obtenir ingressos, la qual era més assequible que l'arrendament conjunt de tots els drets, tant des del punt de vista de la inversió com dels esforços necessaris per a recuperar-la i obtenir beneficis.

---

<sup>1042</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 ( 21 de setembre de 1492).

<sup>1043</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 21, any 1494 (28 de gener, 5, 8 i 23 de febrer, 28 d'abril, 30 de juny, 25 d'agost i 2 de setembre de 1494).

Un altre arrendament, que va ser objecte d'atenció per part de la noblesa local va ser sens dubte el de la cisa, la qual es tractava d'una taxa municipal delegada per la Corona, sobre la venda de productes de consum al detall, l'elaboració i el seu intercanvi, que encara que en un primer moment va tenir un caràcter temporal a les principals localitats dellà Xixona va tendir a fer-se fix<sup>1044</sup>. El seu arrendament també es feia a través de subhasta pública i en ell van participar alguns nobles en busca d'ingressos complementaris. Aquest va ser el cas de Joan Martí, qui va abonar 18.320 sous per fer-se amb l'arrendament de l'any 1430, d'Antoni Terrés, que va pagar 29.000 sous en 1443, o en dates posteriors, cap a finals del segle XV i començaments del XVI, de Lope de Soler, arrendador en 1477 per 25.000 sous, de Francesc de Soler Bargalló, que es va quedar amb la cisa del any 1492 per 25.000 sous, de Joan Ximenez, qui va ser l'arrendador en 1502 i 1517, en aquest últim any per preu de 30.000 sous, i de Pere Masquefa i Andreu Ferrández de Mesa que ho van ser en 1510 i 1516 respectivament. Així mateix també podem observar com en ocasions es constituïen associacions entre diversos individus per tal de quedar-se amb aquest arrendament, com la constituïda per Nicolau Martí i Joan Ferrández de Mesa que van oferir 22.500 sous per la cisa de l'any 1489<sup>1045</sup>.

Així mateix imposicions de caire reial com la duana e Alacant, dita a Oriola moxerifat<sup>1046</sup>, van ser objecte d'arrendament per part de la Corona. Com en els casos anteriors alguns nobles del territori van aprofitar per tal de fer-se amb l'arrendament d'aquestes contribucions, que gravaven l'activitat comercial, per tal d'obtenir beneficis. En aquest sentit tenim més dades per al cas alacantí on el desenvolupament del seu port a finals del segle XV va generar un intens tràfic comercial que va donar lloc

---

<sup>1044</sup> BARRIO BARRIO, J. A, i HINOJOSA MONTALVO, J., "Las sisa en la gobernación de Orihuela...cit., pàg. 535-536.

<sup>1045</sup> BARRIO BARRIO, J. A, i HINOJOSA MONTALVO, J., "Las sisa en la gobernación de Orihuela...cit., pàg. 547-550. ARV, RC, reg. 136, f. 162v-163v (18 de gener de 1493), AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 25, any 1502 (14 de març de 1502) i reg. 32, any 1517 (6 de març de 1517), AMO, AC, reg. A 37b, f. 3r (9 d'abril de 1510) i A 39, f. 2r (20 de gener de 1516), AMO, reg. D. 909, s. f. (1 d'abril de 1489).

<sup>1046</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "El puerto de Alicante durante la Baja Edad Media", a *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 4-5, 1986, pàg. 159.

a una tendència alcista en el preu de l'arrendament<sup>1047</sup>. En aquest context, veiem a alguns nobles alacantins arrendar l'impost esmentat com per exemple Miquel Salort qui ho va fer en 1471 per preu de 2.392 sous i posteriorment en 1484 per valor de 2.900 sous, si bé en aquest darrer cas va traspasar l'arrendament a Nicolau Mingot i Tomàs Pasqual<sup>1048</sup>. Altres arrendataris van ser Bertomeu de Seva en 1485, qui va abonar 3.280 sous, i Alfonso Martínez de Vera qui ho va ser dos anys més tard per preu de 3.001 sous<sup>1049</sup>.

Per altra banda la dinàmica ascendent que es pot observar en el preu de l'arrendament de la duana a Alacant es va veure, en part, trencada durant els anys que va estar en poder del noble Ferrando de Rebolledo. La causa no sembla que fóra una davallada del volum comercial, sinó la intercessió del mateix monarca en favor d'aquest noble, ja que va ser el rei qui en 1478 va fixar el preu de l'arrendament en 50 lliures anuals per un període de deu anys<sup>1050</sup>. Si bé aquesta adjudicació no va complir el temps estipulat ja que en 1480 Ferran II va cancel·lar el contracte al temps que dictava que s'arrendara aquesta contribució en pública subhasta, a causa dels impagaments de Rebolledo<sup>1051</sup>.

Respecte al moxerifat oriolà també hem localitzat com alguns nobles locals van participar en l'arrendament d'aquest impost. Aquest és el cas de Jaume Despuig qui apareix com arrendador en 1482, 1483, 1484, 1486, 1487 i 1488<sup>1052</sup>, just abans que el rei nomenara, a l'encara ciutadà, Pere Desprats com a col·lector d'aquest dret amb la

---

<sup>1047</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Un arancel comercial en Alicante y Elche durante la Baja Edad Media: el derecho de Aduana", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 23, 1993, pàg. 63. En aquest treball es pot observar l'evolució del dret de duana en Alacant durant el segle XIV i XV, pàg. 59-67.

<sup>1048</sup> ARV, MR, reg. 4.564, f. 7v (1471) i 4.569 bis, f. 7r (1484).

<sup>1049</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Un arancel comercial en Alicante y Elche...cit., pàg. 65.

<sup>1050</sup> ARV, RC, reg. 297, f. 123r (28 de febrer de 1477) i reg. 298, f. 66v-67r (5 de febrer de 1478)

<sup>1051</sup> ARV, RC, reg. 304, f. 70v-71v (29 de maig de 1480), HINOJOSA MONTALVO, J., "Un arancel comercial en Alicante y Elche...cit., pàg. 63.

<sup>1052</sup> El preu pel qual Despuig es va fer amb l'arrendament en 1484 va ser de 300 lliures i 10 sous ACA, RC, reg. 3.563, f. 111v (3 d'abril de 1484), reg. 3.640, f. 1v-2v (10 de febrer de 1483) i ARV, RC, reg. 135, f. 88v-90r (14 de juliol de 1488).

facultat de nomenar un recaptador o arrendar-lo<sup>1053</sup>. Així mateix sabem que Pere de la Torre el va arrendar en companyia del seu sogre, el ciutadà Joan Martínez, en 1499<sup>1054</sup>.

En estreta relació amb aquest dret, a Oriola trobem també el de les coses vedades el qual va ser arrendat per separat per Jaume Masquefa en 1486 i 1487 per preu de 17 lliures<sup>1055</sup>, i el de l'*estremenyó*, que requeia sobre els ramats transhumants, el qual també va ser arrendat per alguns nobles com Lope de Soler, Pere de Fontes i Francesc Soler Bargalló<sup>1056</sup>.

Més enllà de les contribucions i impostos, en ocasions, alguns monopolis reials com l'escrivania de la cort del governador i de la cort del justícia d'Alacant també eren arrendades per alguns nobles. Pel que fa al primer cas podem veure com és el mateix governador Pero Maça de Liçana qui es va fer, a través del seu procurador Pere Sanç, amb l'escrivania de la institució que regia per preu de 60 lliures en 1486 i 1487<sup>1057</sup>. Per altra banda la cort alacantina va ser arrendada per Joan Llofriu en 1469 i 1474 per 800 i 942 sous respectivament, un preu semblant al que va pagar en 1471 Melcior de Vallebrera per a fer-se amb aquest arrendament, ja que va abonar 860 sous<sup>1058</sup>.

Un altre monopoli reial que va ser objecte d'arrendament en aquestes terres va ser el de les salines de la Mata situades dins el terme d'Oriola, les quals van quedar des de la segona meitat del segle XV vinculades als Santàngel. Així en 1465 Lluís de Santàngel es va fer amb l'arrendament d'aquestes salines<sup>1059</sup> i a partir d'aquest moment les diferents renovacions de l'arrendament d'aquestes salines van quedar

---

<sup>1053</sup> ARV, RC, reg. 307, f. 139v-140r (30 de novembre de 1488).

<sup>1054</sup> ARV, RC, reg. 140, f. 123r-v (14 de desembre de 1499)

<sup>1055</sup> ARV, MR, reg. 4.570, f. 2r (1486) i 4.571, f. 2r (1487).

<sup>1056</sup> En aquest cas la quantitat oferta no es feia per un preu global sinó en funció dels caps de ramats, així Lope de Soler es va fer amb l'arrendament oferint 9 sous i 1 diner per cap, Pere de Fontes per 11 sous i 6 diners i Francesc Soler Bargalló per 7 sous i 3 diners, ARV, MR, reg. 4.562, f. 11r (1466), reg. 4.564, f. 18v (1475) i reg. 4.571, f. 4r (1487).

<sup>1057</sup> ARV, MR, reg. 4.570, f. 1v (1486) i reg. 4.571, f. 1v (1487).

<sup>1058</sup> ARV, MR, reg. 4.563, f. 20v (1469), reg. 4.564, f. 7v (1471) i reg. 4.565, f. 8v (1474).

<sup>1059</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Las salinas del mediodía alicantino a fines de la Edad Media", *Investigaciones Geográficas*, núm. 11, 1993, pàg. 285. En aquest treball el seu autor analitza l'evolució de l'arrendament d'aquestes salines així com la gestió feta pels Santàngel a finals de l'edat mitjana.

durant la resta de l'edat mitjana en mans de la família dels Santàngel, de fet després de la mort de Lluís en 1476 l'arrendament va ser continuat pels seus fills Lluís i Jaume<sup>1060</sup>. Anys més tard, en 1480 ambdós germans arrenden les salines de per vida per 3.315 sous anuals, quedant des de 1487 tant sols Jaume al capdavant de l'arrendament<sup>1061</sup>.

Aquest arrendament va causar problemes entre Santàngel i Jaume Despuig, ja que aquest com a arrendador del moxerifat va pressionar per exigir aquest dret als que carregaven sal en la Mata, si bé Jaume Santàngel va al·legar que gaudia d'un privilegi reial pel qual no li podien reclamar aquest dret, ja que tant sols estava obligat a satisfer una certa quantitat anual per l'arrendament<sup>1062</sup>. L'assumpte va ser encomanat a l'arbitratge d'Antoni de Bardaxí, regent de la cancelleria, i del batlle general d'Oriola, Joan Fabra, i es va resoldre a favor de Despuig qui havia de rebre dels Santàngel 20 lliures per aquest concepte<sup>1063</sup>.

El cas de Despuig és un exemple de com els arrendadors havien de fer front, en algunes ocasions, a casos o situacions que els impedien recollir les quantitats que els pertanyien en virtut del contracte i que representaven, a la fi, poder obtenir més o menys beneficis d'aquesta operació. La casuística d'aquest tipus d'impediments és molt variada. De fet no sempre resultava un bon negoci fer-se amb algun d'aquests arrendaments, ja que les fluctuacions relacionades amb el preu o les collites dels productes podien fer que els beneficis no foren els esperats i que, fins i tot, es produïren pèrdues respecte a la inversió realitzada, tal com li va ocórrer a Francesc Ximenez, arrendador dels delmes del bisbat en els termes d'Oriola, qui en 1503 va

---

<sup>1060</sup> ARV, RC, reg. 296, f. 200v-201r (20 de gener de 1477), Hem d'assenyalar les condicions favorables que van gaudir els Santàngel en l'arrendament d'aquestes salines, ja que ambdós germans tant sols havien de satisfer al batlle general 60 lliures de renda anual, tot i que el contracte signat per son pare en 1472 establia l'arrendament en 4.500 sous anuals, HINOJOSA MONTALVO, J., "Las salinas del mediodía alicantino...cit., pàg. 286 i 288.

<sup>1061</sup> *Ídem.*, pàg. 287 i 288.

<sup>1062</sup> ACA, RC, reg. 3.640, f. 1v-2v (10 de febrer de 1483) i ARV, RC, reg. 131, f. 133r-v (28 d'agost de 1483)

<sup>1063</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Las salinas del mediodía alicantino...cit., pàg. 288.

exposar que en *“los anys passats es trobat en lo dit arrendament abans ab perdua que ab algun guany”*<sup>1064</sup>.

En altres casos eren les vicissituds demogràfiques les que perjudicaven el negoci, com per exemple les epidèmies, el que va donar lloc a un plet entre les autoritats alacantines i els arrendadors de la cisa<sup>1065</sup>, o els reclutaments d'hòmens per a la guerra. En aquest últim sentit, veiem com Pere Masquefa, que en 1510 va arrendar la cisa obligant tots els seus béns, va exposar davant les autoritats municipals que Joan Maça menor, fill del lloctinent, pretenia reclutar hòmens a Oriola, els quals podien comprar carn, peix, oli i d'altres coses que contribuirien a reunir la suma de 30.000 sous per la qual havia arrendat aquesta contribució. Així doncs, Masquefa va al·legar que si finalment aquests hòmens se n'anaven a la guerra sota la capitania de Maça, això li produiria un dany irreparable a les seues previsions, per la qual cosa va demanar els oficials locals que o bé s'oposaren a l'eixida de gent de la ciutat o que es referen les condicions de l'arrendament<sup>1066</sup>. Les autoritats van acceptar aquesta súplica i van demanar el rei que concedira una llicència als veïns d'Oriola perquè no pogueren ser allistats, cosa que finalment va admetre Ferran II qui va lliurar la llicència i va ordenar que Maça no poguera reclutar oriolans per a anar a la guerra a Àfrica<sup>1067</sup>.

En altres ocasions, les denúncies dels arrendadors anaven dirigides contra les mateixes autoritats. Així Francesc Ximénez va exposar, davant la lloctinent del regne, com tenint certs forments i ordis, provinents de la recaptació dels delmes del bisbat a Oriola, els oficials locals l'havien obligat a vendre'ls imposant-li el preu de la transacció, la qual cosa segons Ximenez li feia gran perjudici<sup>1068</sup>. Un altre exemple el trobem en la reclamació feta per Jaume Pasqual, arrendador de la cisa a Alacant, contra els jurats locals, perquè havien fet franc d'aquesta contribució al mercader Pasqual Lomelli qui havia arribat a la localitat amb moltes mercaderies, el que anava en contra dels seus

---

<sup>1064</sup> ARV, RC, reg. 158, f. 186v (8 de febrer de 1503).

<sup>1065</sup> ACA, RC, reg. 3.580, f. 102v (17 d'agost de 1508).

<sup>1066</sup> AMO, AC, reg. A 37b, f. 33r (28 de maig de 1510)

<sup>1067</sup> ARV, RC, reg. 314, f. 32r-v (14 de desembre de 1510).

<sup>1068</sup> ARV, RC, reg. 158, f. 186v-187r (8 de febrer de 1503).



interessos, per la qual cosa va denunciar davant l'autoritat reial aquest fet al·legant que no podien concedir cap guiatge sense consentiment del Consell<sup>1069</sup>.

En aquesta mateixa línia podem veure com el donzell Jaume Masquefa, arrendador del moxarifat en 1486, va denunciar el lloctinent del batlle general de la partida per no confiscar certa quantitat de seda a uns mercaders que, provinents de Múrcia, havien comès frau per anar per camins vedats i no haver declarat les seues mercaderies<sup>1070</sup>. Així mateix hem d'assenyalar que els arrendadors també van trobar dificultats en la gestió del seu negoci a les terres dels diferents senyors incloses als termes de reialenc, si bé aquest tipus de conflictes s'emmarquen en un context més ampli de confrontació entre la jurisdicció senyorial i la municipal que ja hem pogut observar en un apartat anterior.

Així doncs, per a concloure aquest apartat, podem assenyalar que aquests tipus d'operacions, els arrendaments, lluny de ser un negoci segur també comportaven una sèrie de riscos per als arrendadors que feien que els beneficis que pogueren obtenir es veieren minvats com li va succeir a Francesc de Soler, arrendador de la cisa d'Oriola en 1492, a qui l'eixida de bestiar del terme oriolà li va causar un perjudici de més de 2.000 sous<sup>1071</sup>, o, fins i tot, que la inversió resultara un fracàs per no poder ni tant sols recuperar les quantitats oferides, veient-se en ocasions amb la impossibilitat de poder lliurar-les a la institució que subhastava la contribució arrendada, tal com li va ocórrer al donzell Jaume Pasqual qui en 1510 encara devia 5.000 sous de l'arrendament de la cisa d'Alacant de l'any 1498, per la qual cosa les autoritats alacantines des d'aquesta última data li havien fet pagar interessos anuals per l'esmentat deute<sup>1072</sup>.

---

<sup>1069</sup> ARV, RC, reg. 133, f. 115r-116r (21 de novembre de 1485).

<sup>1070</sup> ARV, RC, reg. 133, f. 188r-189r (13 de maig de 1486).

<sup>1071</sup> ARV, RC, reg. 136, f. 162v-163v (18 de gener de 1493). Francesc Soler va arrendar en 1492 la cisa en Oriola per 25.000 sous i va exposar que davant la manca de carns existents a la ciutat havia demanat a les autoritats que prohibiren l'eixida de bestiar del terme, però tot i la crida feta per aquestes prohibint la treta de ramats que estigueren pasturant a la localitat, la mesura no va ser efectiva, per la qual cosa Soler va exigir en diverses ocasions als oficials que actuaren contra els que havien desobeït la disposició, però no va obtenir cap resultat per la qual cosa va haver de recórrer a l'autoritat reial.

<sup>1072</sup> ARV, RC, reg. 145, f. 66r-67r (1 d'agost de 1510).

#### 4.3.5-L'activitat comercial

El comerç a les terres dellà Xixona va estar estretament lligat a la producció agrícola en una doble vessant, per una banda en relació als excedents de productes de primera necessitat com els cereals, però també fruit d'una planificació dirigida al conreu d'altres articles amb un marcat caràcter especulatiu. Va ser, per tant, el camp el que va nodrir principalment aquesta activitat en unes terres que a més de conèixer el desenvolupament del propi mercat local es va incloure dins les xarxes internacionals gràcies a l'aprofitament de la seua posició geogràfica. En aquest sentit Igual Luis va assenyalar la rellevància d'aquest factor quan va destacar que els ports meridionals valencians es trobaven ben situats dins les rutes que connectaven amb el nord d'Àfrica i els països atlàntics, mentre que per altra banda les seues connexions terrestres cap als territoris castellans facilitaven l'intercanvi de mercaderies amb aquestes zones<sup>1073</sup>.

Aquesta vessant comercial va ser impulsada des dels primers temps, després de l'annexió cristiana, per les autoritats no només amb diversos privilegis que regulaven la celebració de fires i mercats a les principals localitats com Oriola, Alacant i Elx<sup>1074</sup>, sinó també amb la concessió d'exaccions impositives encaminades a afavorir aquesta activitat<sup>1075</sup> i amb el lliurament de permisos per a poder comerciar amb el principal producte conreat a les terres oriolanes com era el cereal<sup>1076</sup>. Però, sens dubte, va ser al

---

<sup>1073</sup> IGUAL LUIS, DAVID "Política y economía durante la Baja Edad Media. El papel de la monarquía en el comercio exterior valenciano" BARRIO BARRIO, J. A. (Ed.), *Los cimientos del Estado en la Edad Media. Cancillerías, notariado y privilegios reales en la construcción del Estado en la Edad Media*, Alcoi, 2004, pàg. 258-259.

<sup>1074</sup> ESTAL, J. M., del, "Mercados y ferias medievales de Alicante, Orihuela, Elche y Guardamar", a *Revista del Instituto de Estudios Alicantinos*, 35, 1982, pàg. 40-41. Ja entrat el segle XV altra localitat de la governació com va ser Elda també va rebre el privilegi de celebrar fira i mercat, POVEDA NAVARRO, A. M., "Piezas cerámicas emblemáticas de los Corella...cit.", pàg. 309.

<sup>1075</sup> ESTAL, J. M. del, *Alicante de villa a ciudad* Alacant, 1990, pàg. 261, doc. 97, HINOJOSA MONTALVO, J., "La función comercial de Elche durante los siglos bajomedievales", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 13, 2000-2002, pàg. 308.

<sup>1076</sup> Aquest tipus de llicències no representaven només una font d'ingressos per a la Corona sinó que a més eren un mitjà per tal de recompensar econòmicament a nobles i oficials els serveis prestats, CUVILLIER, J. P., "La noblesse catalane et le commerce des blés aragonais au début du XIVe siècle 1316-138", *Melanges de la Casa de Velázquez*, núm. VI, 1970, pàg. 113. Aquest mateix autor posa de manifest

segle XV quan aquestes terres conegueren una major expansió a nivell comercial, el paradigma de la qual va ser la localitat d'Alacant i, en concret, el seu port que va esdevenir en aquestes dates el segon en importància del regne, la qual cosa va donar lloc a l'aparició a aquesta localitat de mercaders de diverses regions europees com italians i alemanys, si bé els més nombrosos procedien de terres castellanes, en concret andalusos i bascos<sup>1077</sup>. Les rutes del port alacantí el connectaran fonamentalment amb la capital del regne, però també amb altres destinacions com les Balears i la zona del llevant mediterrani, així com els ports flamencs, integrant-se d'aquesta manera de ple en les xarxes del comerç marítim, en les quals també van participar, encara que en menor grau, altres indrets situats a les costes de la governació com el carregador il·licità del Cap de l'Aljub o el de Cap de Cerver localitzat dins el terme oriolà<sup>1078</sup>.

Com assenyalaven abans, el comerç d'aquestes terres va descansar fonamentalment en productes derivats de la producció agrícola, on el cereal va ocupar un lloc destacat, de fet les mateixes autoritats oriolanes reconeixien la importància d'aquest conreu en relació amb l'activitat mercantil quan afirmaven que “ *lo principal comerç dels vehins e habitants de la dita ciutat e térmens de Oriola són dels forments e altres grans que en aquella se cullen*”<sup>1079</sup>. Però aquest producte no va ser ni molt menys l'únic que va ocupar un lloc destacat dins les transaccions. D'aquesta manera el vi, la pansa, l'arròs, els fruits secs, fibres vegetals i articles derivats d'aquestes últimes van tenir un paper destacat en les exportacions des de les terres de la governació<sup>1080</sup>.

---

com bona part del cereal valencià que s'exportava a començaments del segle XIV procedia de les terres dellà Xixona, pàg. 123-126.

<sup>1077</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., “El puerto de Alicante durante la Baja Edad Media”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 4-5, 1986, pàg. 152-154 i HINOJOSA MONTALVO, J., “Alicante: polo de crecimiento...cit., pàg. 80-82

<sup>1078</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., “Alicante: polo de crecimiento...cit., pàg. 84-95, SOLER MILLA, J. L., “La actividad comercial en la gobernación de Orihuela en la Baja Edad Media: un balance”, JIMÉNEZ ALCÁZAR, J. F., ORTUÑO MOLINA, J., i SOLER MILLA, J. L., (Ed.) *Actas del II simposio de jóvenes medievalistas. Lorca 2004*, Lorca, 2006, pàg. 236-239; En referència a aquests ports o carregadors situats dins els termes d'Elx i Oriola es poden consultar HINOJOSA MONTALVO, J., “Comercio, pesca y sal en el Cap de Cerver (Orihuela) en la Baja Edad Media”, *Investigaciones geográficas*, núm. 14, 1995, pàg. 191-201 i *Ídem*, “El Cap de l'Aljub, puerto medieval de Elche”, *Mayurqa. Homenatge a Álvaro Santamaría*, núm. 22, vol. I, 1989, pàg. 311-324.

<sup>1079</sup> ARV, RC, reg. 151, 26v-27v (22 d'agost de 1496).

<sup>1080</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., “El puerto de Alicante...cit., pàg. 156-158.

Així doncs, el comerç d'aquestes terres no va estar condicionat únicament per l'existència d'excedents en la producció agrícola sinó que aquesta va conèixer una planificació especulativa respecte alguns d'aquests productes que va afectar fins i tot com ha posat de manifest Soler Milla, als indrets sota jurisdicció senyorial de les comarques del Vinalopó<sup>1081</sup>.

Dit això, des de ben prompte alguns nobles assentats en aquestes contrades, o amb importants interessos territorials en elles, tindran en el comerç un dels seus fonaments econòmics, així veiem com diversos membres d'aquest estament van rebre llicències per a poder traure cereals més enllà de les terres de la governació pocs anys després de l'annexió catalanoaragonesa del territori<sup>1082</sup>. Aquesta comercialització del cereal oriolà va tenir en un privilegi de Jaume II, que permetia la seua extracció, la base legal per a poder desenvolupar-se<sup>1083</sup>. Si bé, des de les primeres dècades del XIV, els intents per part de les autoritats municipals de València per sotmetre al seu control la producció cerealística de tot el regne, van portar a un enfrontament secular entre ambdues localitats<sup>1084</sup>. Però malgrat aquest aspecte el cereal, com dèiem, va ocupar un lloc preeminent en el comerç de la governació durant el segle XV i com a tal va

---

<sup>1081</sup> SOLER MILLA, J. L., "Especulación mercantil en las aljamas mudéjares rurales del sur del reino de Valencia (siglo XV)", *Medievalismo: Boletín de la Sociedad Española de Estudios Medievales*, núm. 17 (2003-2006), Madrid, pàg. 215-246.

<sup>1082</sup> Alguns exemples d'aquestes llicències per poder comerciar amb cereal serien les rebudes pel conseller Gonçalo Garcia, avantpassat dels Maça, entre 1312 i 1317, i diversos membres de la família Togores com Felip i Guillem, que reben llicències en 1316 i 1317. Les destinacions d'aquest producte en els casos mencionats no es limitaven únicament a les terres del regne, sinó que es permetia la seua comercialització a altres indrets de la Corona i fora d'ella amb l'única excepció de les terres sota domini musulmà, BENÍTEZ BOLORINOS, M., *El reino de Valencia en tiempos de Jaime II. Poderes urbanos y estructura territorial*, Alacant, 2012, pàg. 574 i següents. Tesi Doctoral. Per a començaments del segle XV Barrio Barrio va recollir diverses sol·licituds realitzades per part de membres de l'estament militar per a poder traure cereals produïts a les seues explotacions, on figuren noms com Antoni Galbe, Jaume Masquefa, Ginés Silvestre, Antoni Terrés, Jaume Soler i Jaume Terrés, BARRIO BARRIO *Finanzas municipales y mercado urbano en Orihuela durante el reinado de Alfonso V (1416-1458)*, Alacant, 1998, pàg 127-133.

<sup>1083</sup> El privilegi concedit en 1302 per Jaume II va ser confirmat en diverses ocasions durant el segle XIV, de fet en 1380 el mateix monarca va prohibir al governador i al batlle de la partida oriolana decretar inhibicions encara que es promulgara una prohibició general a nivell de tot el regne, BARRIO BARRIO *Finanzas municipales y mercado urbano...cit.*, pàg. 109-111.

<sup>1084</sup> SOLER MILLA, J. L., "Que ordi ne sia tret...", p. 1066-1069, RUBIO VELA, A., "Valencia y el control de la producción cerealística del reino en la Baja Edad Media. Orígenes y planteamiento de un conflicto" *Demografía y sociedad en la España Bajomedieval*, Saragossa, 2002, pàg. 33-65 i BARRIO BARRIO *Finanzas municipales y mercado urbano... cit.*, pàg. 111-141.

centrar l'atenció de moltes de les operacions mercantils en les quals van participar membres de la noblesa. Així els registres sobre el moxerifat oriolà ens posen de manifest com alguns nobles locals comercien amb aquest producte més enllà del límits de la governació, principalment forment, encara que en quantitats no molt altes<sup>1085</sup>. També altres nobles d'Alacant i Elx van carregar cereals cap a altres punts de la Mediterrània, com per exemple Joan Pasqual qui envia vint-i-quatre cafissos i mig d'ordi cap a Barcelona en 1474, destinació a la qual també remet l'il·licità Jaume Ortiz cinquanta cafissos de forment en 1477, any aquest en el qual trobem a Tomàs Pasqual carregar setze cafissos d'aquest darrer producte cap a la localitat francesa de Niça, o el cas de Martí Ferrández de Mesa qui va reclamar un deute de seixanta-huit lliures per cert carregament d'ordi que havia enviat a Mallorca a començaments del segle XVI<sup>1086</sup>. En aquesta línia també observem com alguns nobles oriolans, en concret el senyor d'Albatera Enric de Rocafull treia pel port alacantí cereal probablement provinent del seu senyoriu<sup>1087</sup>.

Per altra banda, a Oriola el cereal és el principal article objecte de transacció. Els registres notariais consultats són plens de referències de compres i vendes d'aquest producte, en una activitat on els nobles locals obtindran no pocs beneficis en alguns casos. Malauradament els pocs protocols conservats no ens permeten fer un seguiment quantitatiu i qualitatiu exhaustiu respecte a la importància que aquesta activitat va suposar per a molts d'aquests nobles, tot i això sí que podem assenyalar alguns casos significatius com per exemple el de Ginés Vilafranca qui entre el darrer dia de març i començaments del mes de maig de 1500 va vendre sis cafissos i mig de forment a diversos compradors que li van representar un benefici de 162 sous, o el de Damiata, viuda de Marc Rossell, qui durant el més de març de 1512 ven nou cafissos i

---

<sup>1085</sup> En aquest sentit el llibre de la col·lecta d'aquest impost en Oriola de l'any 1505 recull alguns noms de la noblesa local així com les quantitats de cereal que van ser objecte de transacció, com per exemple Pau Alamanya (sis cafissos de civada), don Pedro de Rocamora (cinc cafissos i nou barxelles de forment), Andreu Soler (dos cafissos), Perot Martí (setze cafissos), destacant d'entre tot ells Jaume Togores (trenta-cinc cafissos i huit barxelles de forment), ARV, MR, reg. 4.576.

<sup>1086</sup> ARV, MR, reg. 4.565, f. 11v (1474) i reg. 4.566 f. 18v i 19r (1477) i ACA, RC, reg. 3.676, f. 34r (10 de maig de 1511).

<sup>1087</sup> ARV, MR, reg. 4.571, f. 8v (1487). En aquest registre veiem com Enric Rocafull va carregar trenta-huit cafissos de forment cap a Eivissa.

mig de forment i un de civada, en diferents transaccions, que li van representar uns guanys de 311 sous<sup>1088</sup>. Altres transaccions destacables serien els dotze cafissos venuts per Alfonso Rossell per 384 sous, o la mateixa quantitat que va vendre Francesc Ximenez al mercader local Pere Ferrandez Rico<sup>1089</sup>. Llevat d'aquestes xifres la major part de les transaccions consultades presenten quantitats molts baixes el que contrasta amb els cent cafissos de forment que Ferran II va permetre traure fora de la governació a Enric Rocafull en 1489<sup>1090</sup>, i que ens porten a pensar que en realitat les vendes locals no responien en la major part dels casos a cap planificació comercial sinó que estaven condicionades a l'existència d'excedents provinents de les seues pròpies explotacions, els quals eren col·locats ràpidament al mercat més pròxim, el de la localitat o a operadors que s'encarregaven de donar-li eixida per via marítima o terrestre.

Però, junt el cereal, un altre producte que apareix sovint als registres notariais consultats i que és objecte de venda per part dels nobles locals són les fibres vegetals dirigides a l'elaboració de manufactures, com el lli, cànem, i la seda, uns productes, sobretot els dos primers que rebassaven l'àmbit local per a arribar a altres indrets de la governació com les aljames del Vinalopó, com va ser el cas del mercader, i posteriorment membre de l'estament militar oriolà, Pedro Ferrández de Cáceres qui va autoritzar el seu procurador per a portar certa càrrega de lli a la Vall d'Elda per a vendre<sup>1091</sup>, o Jaume Rocamora qui ven a dos mudèjars d'Elx un total de deu arroves de lli per preu 160 sous i tres quintars de cànem a un musulmà de Novelda i a un altre de

---

<sup>1088</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 39, any 1500 (31 de març, 29 d'abril, 1 i 4 de maig) i AHO, PN de Jaume Rubes, reg. 45, anys 1511-1512 i 1513 (1, 15, 17, 18 i 20 de març de 1512).

<sup>1089</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes reg. 26, any 1505 (19 de novembre de 1505) i AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 39, any 1500 (15 de setembre de 1500).

<sup>1090</sup> ACA, RC, reg. 3.571bis, f. 41r-v (4 de febrer de 1489). Aquesta llicència per a poder traure cereals de la governació es troba en relació amb la inhibició dictada pel mateix monarca un any abans, per la qual prohibia la treta de forments, civades i ordis de les terres de la governació sense llicència i sota la pena de perdre la vida i els béns, ACA, RC, reg. 3.609, f. 199v (9 de març de 1488). Aquesta inhibició reial cal situar-la en el context de les campanyes contra Granada, ja que per proximitat la governació va ser un dels principals territoris de subministrament de l'exèrcit. De fet poc després de la llicència concedida a Rocafull, el rei va concedir una altra en aquest cas al cavaller Galceran de Soler per a traure de certa quantitat de civada per tal de proveir les tropes que es preparaven per a entrar al regne de Granada, ARV, RC, reg. 308, f. 152v-153v (9 de maig de 1489).

<sup>1091</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (6 de juny de 1492)

la Granja per 90 sous<sup>1092</sup>. La seda en canvi sembla que solia ser venuda als artesans de la ciutat, per a les seues pròpies manufactures, o a mercaders que acaparaven la producció local, com per exemple Bonanat Miró que va vendre al mercader Daniel Montagut dues lliures de seda en madeixa novella a 21 sous la lliura, el mateix preu pel qual Francesc d'Artès va vendre a Jaume Santander altres dues lliures de seda, o el cas de Berenguer Silvestre, qui en companyia de Vidal Manresa, es va comprometre a satisfer al sabater Antoni Sanches cinc lliures de seda a canvi de cinc ducats<sup>1093</sup>. Si ens fixem en les dates d'aquestes transaccions podem observar com aquests casos posen de manifest que les vendes es realitzaven temps abans que la seda fóra collida, una pràctica aquesta que venia a assegurar l'eixida del producte per part del venedor evitant les fluctuacions del mercat i garantint-li un preu raonable per l'article.

Per altra banda també podem ressenyar unes poques dades que posen de manifest com en alguns casos observem una certa especialització comercial per part d'alguns d'aquests nobles si tenim en compte els productes o les quantitats venudes. Així doncs podem veure al fuster Miquel Sanches comprar a Francesc Martí set alnes i mitja de drap<sup>1094</sup> o al cavaller Jaume Ferrandez de Mesa vendre a un ferrer oriolà certa quantitat de ferro i formar part d'una companyia, junt el mercaders il·licitans Pere de Malla, Felip de Malla i Jaume Valero, per tal de comerciar amb grana<sup>1095</sup>. Un cas significatiu el trobem en el donzell Enric Masquefa, a qui veiem també participar en una companyia junt el mercader oriolà Gonçalo Rodrigues, i realitzar una forta inversió en productes tintorers, destinada probablement a la distribució d'aquests articles

---

<sup>1092</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 25, any 1502 (5 de juny, 3 d'agost i 18 de novembre de 1502) En aquest mateix registre podem observar altra venda de lli feta per Jaume Rocamora en aquest cas al peraire local Ramon Garcia a qui ven deu arroves de lli per 138 sous (5 de juliol de 1502). Així mateix també veiem a altres membres de l'esment militar oriolà vendre aquest producte com per exemple Lluís de Fontes qui ven cinc arroves i un quarteró de lli a Martí de Mula per 105 sous AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 25, any 1502 (27 d'octubre de 1502) o Martí Roiz de Mendoça que rep 180 sous per la venda de 9 arroves AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 35, any 1494 (7 d'agost de 1494).

<sup>1093</sup> AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 35, 1494 (25 de gener i 19 de febrer de 1494) i de Salvador de Loazes, reg. 21, any 1494 (29 de gener de 1494).

<sup>1094</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (28 de febrer de 1505).

<sup>1095</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 21, any 1494 (29 de gener de 1494 i AHME, PN de Jaume Liminyana, reg. 10, anys 1486-1488, f. 207r i 210v (24, setembre de 1487) i (1, d'octubre de 1487), aquestes últimes referències recollides a HINOJOSA MONTALVO, J., "La función comercial de Elche...cit., pàg. 304.

entre els artesans locals, per la qual van reconèixer deure 10.843 maravedís a un mercader murcià per tres càrregues i tretze lliures de pastell i tres quintars i mig de tàrtar<sup>1096</sup>.

Però sens dubte un dels personatges que va traure més redits d'aquestes terres gràcies a les seues operacions comercials va ser Jaume de Santàngel. Ja hem assenyalat línies més amunt com aquest individu es va quedar en exclusiva el monopoli d'explotació de les salines de la Mata, un fet aquest que, unit a la vinculació d'aquest llinatge amb mercaders italians assentats a la capital del regne, va donar un fort impuls a l'exportació de la sal d'aquest indret el que va reportar importants beneficis a aquesta família<sup>1097</sup>. El vessant comercial d'aquest llinatge a les terres de la governació, que ja es manifesta cap a la dècada dels seixanta del segle XV<sup>1098</sup>, es va veure recolzada amb l'ocupació de diversos càrrecs per nomenament reial, com detallarem en un capítol posterior, i també amb la seua condició de senyors de Redovà. La conjunció de tots aquests factors van donar lloc que la seua activitat no es reduira a l'explotació salinera, introduint-se de ple al mercat local i ampliant les seues operacions amb altres productes dirigits cap al comerç exterior<sup>1099</sup>.

<sup>1096</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 21, any 1494 (17 d'octubre de 1494).

<sup>1097</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Las salinas del mediodía alicantino...cit., pàg. 286-290. En aquest treball es fa una aproximació d'aquesta relació entre els Santàngel i els mercaders italians i de diferents contractes de comercialització de la sal que s'extreia d'aquestes salines. També sobre l'explotació de la sal al sud del País Valencià durant la baixa edat mitjana és de consulta obligatòria el recent treball SOLER MILLA, J. L., "El aprovechamiento de los recursos naturales: explotación y producción de la sal en el mediodía valenciano (ss. XIII-XVI)", VILLAS MAÑAS, S., (ed.) *Sal, agricultura y ganadería. La formación de los paisajes rurales en la Edad Media*, Palma, 2013, pàg. 205-264.

<sup>1098</sup> En aquestes dates ja veiem a Lluís de Santàngel operar en aquestes terres, així en 1463 Joan II va ordenar a les autoritats dellà Xixona que no posaren cap entrebanc a Santàngel a l'hora de poder traure forments d'aquestes terres cap a la capital del regne, ARV, RC, reg. 300, f. 18r-v (16 de març de 1463), HINOJOSA MONTALVO, J., "Alicante: polo de crecimiento...cit., pàg. 90-91.

<sup>1099</sup> Respecte a les transaccions a nivell local sembla que les vendes d'animals destinats a les feines agrícoles i al transport van tenir una certa importància, de fet en els registres consultats per als anys 1496 i 1497 la venda de diverses mules i unes carretes li van reportar 2.108 sous de benefici, AHO, PN de Jaume Monblanch, reg. 43, any 1496 (30 d'octubre de 1496) i AHO, PN de Miquel Monblanch reg. 37, any 1497 (8 d'octubre, 21 de novembre i 13 de desembre de 1497). Per altra banda el llibre de rebudes del moxerifat oriolà de l'any 1515 ens mostra com Santàngel va comerciar aquest any amb vint quintars de figues, tres-centes lliures de seda en madeixa, dos bous, i tres-centes arroves de llana que van ser carregades en Alacant, ARV, MR, reg. 4.579, s.f. (1515).



Respecte a Alacant hem d'assenyalar que tenim molt poques dades referides a nivell local i que les informacions respecte a l'activitat comercial protagonitzada per alguns nobles alacantins es troben relacionades fonamentalment amb l'exportació cap a altres latituds. En aquest sentit hem de dir que el dinamisme econòmic assolit per aquesta població durant les últimes dècades del segle XV es troba darrere, en gran part, de la concessió del títol de ciutat en 1490<sup>1100</sup>. Així doncs l'activitat mercantil que va conèixer aquesta població va donar lloc a l'aparició d'un segment poblacional que va trobar en el comerç la seua dedicació professional primordial, la qual els va reportar importants beneficis i els va permetre posicionar-se al cim de la societat local i en alguns casos obtenir el privilegi militar com el cas dels Artès, Portes, Sepulcre o Mingot<sup>1101</sup>, d'entre els quals podem destacar un membre d'aquesta última família, Antoni Mingot, qui va exercir com a delegat a la localitat alacantina de la Gran Companyia de Ravensburg<sup>1102</sup>. Però junt a aquesta capa de mercaders d'origen ciutadà que van trobar en el comerç i l'acció política local les bases per al seu ascens social, veiem com membres de la noblesa tradicional alacantina van participar d'aquest dinamisme mercantil que va conèixer la població durant el segle XV, de tal manera que en lloc d'utilitzar el comerç com un mer recurs per a donar eixida els seus excedents agrícoles dins el mercat interior o de curt radi, aquests individus van exercir com a agents comercials carregant llurs mercaderies cap a altres indrets dels territoris sota sobirania dels reis catalanoaragonesos i també cap a altres països europeus i mediterranis, al temps que van actuar com a subministradors de diversos articles al municipi.

Una d'aquestes famílies nobiliàries que presenten una major activitat comercial són, sens dubte, els Pasqual. Ja hem mencionat com alguns membres d'aquest llinatge van comerciar amb el cereal del territori. Si bé en ocasions també van ser proveïdors d'aquest article a la mateixa localitat alacantina, la qual, al contrari que Oriola, era

---

<sup>1100</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., *Historia de la ciudad de Alicante. Vol II. Edad Media*, Alacant, 1990, pàg. 260.

<sup>1101</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "El puerto de Alicante...cit.", pàg. 153.

<sup>1102</sup> HINOJOSA MONTALVO, J. "Mercaderes alemanes en la Valencia del siglo XV: La Gran Compañía de Ravensburg", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 17, 1987, pàg. 456 on cita l'obra de KELLEBENZ, H., "Las relaciones económicas y culturales entre España y Alemania meridional alrededor de 1500" *Actas I Congreso de Historia MEditerranea*, Barcelona-Roma, 1980, pàg. 545-554.

deficitària, o a penes tenia per a cobrir les seues necessitats cerealístiques<sup>1103</sup>. Així podem veure com Jaume Pasqual, menor, encara reclamava a les autoritats alacantines en 1487 un deute de 72 lliures per certa quantitat de forments i farines que havia subministrat en 1482<sup>1104</sup>. Però, més enllà dels cereals, el cert és que els registres de la Generalitat consultats ens mostren com Jaume i, principalment, Joan Pasqual van tenir un paper destacat en el comerç exportador alacantí enviant càrregues de pansa i vi cap a Flandes, figues cap a Eivissa i sucre cap a Castella<sup>1105</sup>.

Aquesta dedicació mercantil dels Pasqual va estar compaginada amb altra molt estretament vinculada amb el comerç, i comuna a les localitats marítimes, com va ser la pirateria i el cors<sup>1106</sup>. De fet es tractava, en ocasions, d'una activitat recolzada per la mateixa monarquia, com per exemple quan Ferran II va concedir el dret del quint de tot el que guanyaren, que pertanyia a la Corona, a aquells alacantins que armaren "*fustes de remos per a anar per mar contra moros*"<sup>1107</sup>. En aquest sentit, a la

---

<sup>1103</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Alicante: polo de crecimiento...cit., pàg. 87.

<sup>1104</sup> ARV, RC, reg. 133, f. 213r-v (17 de març de 1487).

<sup>1105</sup> En 1468 veiem a Jaume Pasqual enviar trenta quintars de figues cap a l'illa eivissenca, mentre que en 1490 Joan Pasqual apareix enregistrat embarcant vint-i-cinc quintar de pansa i cinquanta-cinc botes de vi cap als ports flamencs ARV, G, reg. 2.109, s.f. (1468 i 1490). En 1485 veiem també a Joan carregar quinze caixes de sucre cap a Castella ARV, G, reg. 2.110, s. f. (1485).

<sup>1106</sup> Algunes notícies referides a altres alacantins que actuaven com a corsos fan referència també a altres individus que formaven part de l'oligarquia local que acabarà per assolir la condició de militar com Francesc Sepulcre qui va capturar catorze musulmans amb el seu vaixell en 1438 o Jaume Franc qui amb la seua barca de remos va capturar altres setze musulmans en 1432, ARV, B, reg. 1.148, f. 471r-v (31 d'octubre de 1438) i reg. 1.147, f. 510v (2 de juliol de 1432), a HINOJOSA MONTALVO, J., *Documentación medieval alicantina...*, pàg. 54 i 64. Així mateix al respecte de la pirateria i el cors a les terres de la governació es pot consultar HINOJOSA MONTALVO, J., "La piratería y el corso en las costas alicantinas durante la Baja Edad Media", *VIII Jornades d'Estudis Històrics Locals. El comerç alternatiu. Corsarisme i contraban (segles XIV-XVIII)*, Palma de Mallorca, 1990, pàg. 55-69, recollit també en el llibre *Esclavos, nobles y corsarios en el Alicante Medieval*, Alacant, 2000, pàg. 75-91, *Ídem.*, "Piratería y corso en la Edad Media valenciana", *El Mediterráneo, un mar de piratas y corsarios. II Congreso Internacional de Estudios Históricos*, Santa Pola, 2000, pàg. 91-114 i VILAR, J. B. "Corsarios alicantinos en el tráfico peninsular con Berbería durante la Baja Edad Media" *Revista del Instituto de Estudios Alicantinos*, núm. 18, 1976, pàg. 23-30. Per a l'àmbit de València trobem HINOJOSA MONTALVO, J., "Piratas y corsarios en la Valencia de principios del siglo XV (1400-1409)" *Cuadernos de Historia. Anejo de la Revista Hispania*, núm. V, 1975, pàg. 93-116.

<sup>1107</sup> ACA, RC, reg. 3.670, f. 12r-v (11 de març de 1502). Un altre exemple del recolzament manifestat per la monarquia a aquest tipus d'activitat el trobem en 1491 quan Ferran II en compensació a l'armament de diversos vaixells, en concret quatre galiotes per Alacant, una per Oriola, una per Elx i una més per Jaume Orts, veí de La Vila Joiosa, els va concedir de nou el quint pertanyent a la Corona de qualsevol presa de musulmans que feren, per tal de satisfer les despeses de l'armament, ACA, RC, reg. 3.648, f. 163v-164v (2 d'agost de 1491).

documentació consultada trobem referències que ens parlen de les activitats de diversos membres del llinatge a terres d'Almeria, el nord d'Àfrica i fins i tot d'atacs contra mercaders valencians<sup>1108</sup>. L'activitat dels Pasqual es troba un context en el qual el cors alacantí va conèixer un notable ascens des dels anys vint del segle XV, si bé durant la segona meitat d'aquesta centúria Hinojosa Montalvo assenyala un retrocés d'aquesta activitat<sup>1109</sup>. Tanmateix, tant les dades apuntades com les concessions reials i l'activitat dels Pasqual posen de manifest la vigència d'aquesta activitat, encara que poguera trobar-se en descens durant la segona part del XV.

Però, més enllà d'aquest aspecte el cert és que el cors va representar una via més d'obtenció de productes i individus amb els qual comerciar una vegada es retornava de l'expedició, sent sens dubte el tràfic d'esclaus l'operació més rendible. De fet es conserven alguns registres que posen de manifest com Jaume Pasqual va obtenir per la venda de tretze musulmans i dues parts dels drets d'un altre un total de 347 lliures<sup>1110</sup>. En aquest sentit hem d'assenyalar que Alacant va esdevenir durant aquest període un important mercat esclavista, fonamentalment de captius musulmans, on arribaven també castellans i portuguesos a vendre les seues captures, per la qual cosa no és estrany trobar també altres habitants d'aquestes contrades venent esclaus a la localitat alacantina<sup>1111</sup>, encara que de forma puntual si atenem als registres consultats. Així mateix podem pensar, com ja va apuntar el professor Hinojosa que probablement

---

<sup>1108</sup> Uns exemples d'aquestes pràctiques protagonitzades per membres del llinatge Pasqual en territoris musulmans els trobem l'atac protagonitzat per Pere Pasqual a la ciutat d'Orà en 1477 o en l'expedició duta terme per Jaume Pasqual, junt l'oriolà Ferrando Oronell, contra les parts d'Almeria, ARV, RC, reg. 111, f. 174v-175r (10 de maig de 1477) i ARV, RC, reg. 95, f. 47r-48r (27 de novembre de 1460) Per altra banda algunes referències ens mostren com van dur a terme algunes accions contra mercaders valencians, com per exemple quan Jaume Pasqual junt Ferrando Oronell van ser denunciats per diversos mercaders de València per un assalt quan es dirigia la seua nau cap al nord d'Àfrica, ARV, RC, reg. 284, f. 78r-v i 111v-112r (8 de juny i 22 de juliol de 1460). També Pere Pasqual va ser acusat pel mercader valencià Coltat Ripoll qui trobant-se en les mars d'Orà va ser assaltat per dues galiotes patronejades per Pere i Bernat Tarragona, ARV, RC, reg. 110, f. 116v-117r (5 de desembre de 1473).

<sup>1109</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "La piratería y el corso en las costas alicantinas...cit.", pàg. 66-67.

<sup>1110</sup> ARV, MR, reg. 4.560, f. 19r (1460) i reg. 4.561, f. 9v (1463).

<sup>1111</sup> Així sabem que Joan Ferrandez de Mesa va vendre en 1487 un esclau negre a Alacant, ARV, MR, reg. 4.571, f. 5v (1487). Tanmateix no sabem si aquesta venda es fruit d'alguna captura o si en canvi Ferrández de Mesa va aprofitar aquest mercat esclavista per a desfer-se d'aquest esclau.

els alacantins descarregaren les seues captures a altres indrets, la qual cosa explicaria la davallada de les dades referides a aquesta activitat a la documentació existent<sup>1112</sup>

A banda dels Pasqual, la documentació ens mostra com altres membres de l'estament militar alacantí també van participar en el comerç exterior. Així els registres de la Generalitat consultats ens mostren com juntament amb el mercaders locals, d'extracció ciutadana o burgesa, apareixen individus pertanyents a diferents llinatges nobiliaris com els Borgunyo<sup>1113</sup>, Venrell<sup>1114</sup>, Vallebrera<sup>1115</sup>, Ferrández de Mesa<sup>1116</sup> o els Salort<sup>1117</sup> que comercien amb Castella, les Balears, Flandes o el llevant mediterrani. Tot i que, la manca de documentació referida a aquest aspecte no ens permet obtenir una

---

<sup>1112</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "La piratería y el corso en las costas alicantinas...cit., pàg. 66-67. En aquest sentit aquest autor també apunta com a possibilitat de la davallada d'aquesta activitat els acords de pau i treves signades entre els reis d'Aragó i Granada. De fet en una eixida en cors encapçalada per Jaume Pasqual i Ferrando Oronell, el batlle els va notificar que no feren mal a cap musulmà del reialme granadí. Però malgrat l'avis Pasqual i Oronell el van acabar ignorant i se'n van portar certs moros captius, per la qual cosa l'alcaid d'Almeria va prendre represàlies contra Perot Pasqual i altres que l'acompanyaven quan aquests arribaren posteriorment a aquesta localitat, probablement per a comerciar, ARV, RC, reg. 95, f. 47r-48r (27 de novembre de 1460).

<sup>1113</sup> Respecte els Borgunyo veiem com en 1490 Perot Borgunyo va carregar al port alacantí una bota i mitja de vi blanc i com juntament amb el seu familiar Pere envien aquest mateix any setze botes de vi cap a Flandes i cap a les parts de llevant huitanta càneters de vi, quaranta quintars de figues i certa quantitat de corda ARV, G, reg. 2.109, s.f. (1490). Així mateix trobem a Francesc Borgunyo reclamar junt altres mercaders alacantins, com Antoni Mingot, i valencians, l'alliberament d'una nau carregada amb diverses mercaderies que havia sigut presa a Arlès, ACA, RC, reg. 3.644, f. 155r-v (13 de març de 1489).

<sup>1114</sup> En 1490 trobem a Miquel Venrell enviant catorze càneters de vi cap a Castella ARV, G, reg. 2.109, s.f. (1490).

<sup>1115</sup> Els membres d'aquest llinatge que trobem participant d'aquesta activitat exportadora són Melcior de Vallebrera, qui el veiem carregar quatre botes de vi i Tomàs de Vallebrera que carrega en 1485 en una nau gallega certa quantitat de corda, ARV, G, reg. 2.109, s.f. (1490) i reg. 2.110, f. 5r (1485). Respecte a aquest darrer personatge podem apuntar com en 1484 va tenir un plet amb Joan Franc i l'oriolà Jaume Despuig per cert carregament de vi que Vallebrera havia de recollir en el Cap de Cerver en la seua nau per aportar-lo a Flandes, AMO, AC, reg. A 32, f. 45r-v (21 de juny de 1485).

<sup>1116</sup> Cap a finals del segle XV apareixen en els registres tant Joan Ferrández de Mesa com el cavaller Jaume Ferrández de Mesa, el primer enviant onze quintars de pansa en un lleny que anava cap a les parts de llevant i el segon carregant huit botes de vi amb destinació a Flandes ARV, G, reg. 2.109, s.f. (1490). En 1479 veiem també com Pere Ferrández de Mesa va reclamar justícia davant l'autoritat reial perquè uns mercaders venecians li havien comprat en Alacant certa carrega de grana i s'havien marxat sense pagar-li, per la qual cosa el monarca va ordenar el subrogat de governador que si tornaven aquests mercaders els detinguera i els confiscara els seus béns, ARV, RC, reg. 303, f. 30r-v (28 de juliol de 1479). Una reclamació aquesta que en 1483 encara era vigent i que va arribar fins al duc de Venècia, ACA, RC, reg. 3.650, f. 180r-v (21 de març de 1483).

<sup>1117</sup> En concret parlem de Miquel Salort qui trobem que 1468 carregant cap a Mallorca dos enviaments, un amb vint quintars de figues i sis de panses i un altre amb cent quatre quintars de figues, dèsset de panses i altres productes com pa de figues i ametles. Així mateix apareix en 1490 enviant sardines cap a Castella, ARV, G, reg. 2.109, s.f. (1468 i 1490).

visió més àmplia de la activitat portada a terme per aquests nobles, les dades apunten cap a una realitat en què la pràctica del comerç no era ni molts menys un fet puntual.

En aquest sentit hem d'assenyalar que per damunt dels casos exposats existeixen dos noms dins de l'estament nobiliari alacantí que van destacar de forma significativa pel que fa a la seua activitat mercantil. Ens referim per una banda a mossèn Joan Franc, qui va exercir com a subrogat de governador a Alacant, i sobretot a mossèn Alfonso Martínez de Vera, lloctinent del batlle general. Aquests oficis els van situar en una posició avantatjosa a l'hora de poder desenvolupar llur activitat. Però més enllà d'aquest aspecte el cert és que aquests individus van dur a terme una acció mercantil bastant destacable. Així pel que respecta a Joan Franc sols en 1490 va dur a terme almenys dotze carregaments cap a destinacions com Flandes, Castella, Almeria, Eivissa, Mallorca o la zona de llevant, de diversos productes entre els quals destaquen el vi, amb quaranta-sis botes i huitanta cànters comercialitzats, les figues, amb un total de seixanta-tres quintars, i sobretot la pansa, el volum de la qual assoleix els cent cinquanta-sis quintars<sup>1118</sup>. La diversificació de les destinacions i dels articles, així com les altes quantitats enregistrades d'alguns d'ells ens parlen de l'alt nivell d'especialització per part de mossèn Franc qui actua com un veritable agent comercial. De fet en ocasions el veiem operar amb altres individus com un tal Jaumot Todorí<sup>1119</sup> o amb l'oriolà Jaume Despuig. En aquest últim cas sembla que Despuig va exercir com a agent local per a Franc, qui des d'Alacant va gestionar a través seu la compra de vi a Oriola que després, Franc, s'encarregara de donar-li eixida cap a Flandes<sup>1120</sup>.

El cas de Martínez de Vera sembla ser més significatiu si atenem a les dades localitzades sobre aquest personatge en relació a la seua activitat comercial. La importància d'aquest noble dins el circuit mercantil ja la va destacar el professor Hinojosa Montalvo en alguns dels seus treballs<sup>1121</sup> i es manifesta clarament en els

---

<sup>1118</sup> ARV, G, reg. 2.109, s.f. (1490). Altres productes amb els que comercia aquest noble alacantí són l'arròs, estores i articles de llata i espart, sardines, cordes

<sup>1119</sup> ARV, G, reg. 2.109, s.f. (1490).

<sup>1120</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 45r-v (21 de juny de 1485).

<sup>1121</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Alicante: polo de crecimiento...cit., pàg. 80 i *Ídem.*, "El puerto de Alicante...cit., pàg. 153.

registres de la Generalitat treballats per a l'elaboració d'aquest apartat<sup>1122</sup>. Així mateix podem assenyalar que, com en altres casos, Martínez de Vera va actuar en ocasions en companyia d'altres mercaders, entre els quals cal citar a Lluís de Santàngel, una associació que es va produir anys abans d'entrar en relació a nivell institucional amb un altre Santàngel<sup>1123</sup>, en aquest cas Jaume que abans de ser nomenat batlle general dellà Xixona va ocupar el càrrec de batlle local d'Alacant. Aquestes connexions amb un dels llinatges de mercaders més destacat del regne va empentar sens dubte la seua acció comercial, la qual s'estén també a la mateixa capital oriolana on el trobem tractant de comprar cereal produït en aquesta localitat a través d'un mercader valencià<sup>1124</sup>. Aquest aspecte posa de manifest com Martínez de Vera es va interessar en la captació de produccions de dins el territori, que complementaríen els articles provinents del seu propi senyoriu de Busot, per tal de nodrir les seues operacions exportadores.

En aquest darrer sentit, hem de dir que realment el comerç alacantí va tenir com a base els productes de la mateixa horta de la localitat on conreus com la vinya va tenir una especial difusió<sup>1125</sup>, i amb ella l'elaboració de panses i vi, però com en el cas que acabem de mencionar, en què Martínez de Vera tracta de fer-se amb certa producció cerealística a Oriola, el cert és que el port alacantí va concentrar bona part dels recursos agrícoles del seu *hinterland*, conformat a més de pel seu propi terme pels territoris oriolans, i també per certes àrees castellanques pròximes i els senyorius del Vinalopó<sup>1126</sup>. Els titulars d'aquests últims indrets, els Maça de Liçana i els Corella, van orientar part dels conreus cap a productes de marcat caràcter especulatiu, fonamentalment la pansa, en una estratègia dirigida a obtenir la màxima rendibilitat

---

<sup>1122</sup> En aquest sentit podem assenyalar com Martínez de Vera va carregar diversos productes cap a destins semblants als apuntats en el cas de mossèn Joan Franc. Respecte els articles objecte de transacció destaquen de nou la pansa, per damunt de tot, el vi i les xarxes així com una gran varietat de productes com el ferro, paper, sosa, sardines, ametles, formatge, i espècies com l'alsfor i el comí, ARV, G, reg. 2.109, s.f. (1468 i 1490) i reg. 2.110, s. f. (1485).

<sup>1123</sup> ARV, RC, reg. 110, f. 116r (5 de desembre de 1473)

<sup>1124</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 15r (16 d'abril de 1482).

<sup>1125</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Alicante: polo de crecimiento...cit., pàg. 75-76

<sup>1126</sup> SOLER MILLA, J. L., "Especulación mercantil en las aljamas mudéjares...cit., pàg. 243

de la producció agrícola dels seus territoris<sup>1127</sup>, la qual es va posar en circulació de forma progressiva a través de simples transaccions en un primer moment per a passar posteriorment a ser venudes en forma de compravendes anticipades i finalment mitjançant arrendaments, en uns processos gestionats per mercaders i companyies mercantils tant nacionals com internacionals<sup>1128</sup>. Així doncs no és estrany trobar alguns mercaders alacantins inserits en aquesta dinàmica mercantil, com per exemple Antoni Mingot qui va mantenir una intensa relació econòmica amb els Maça de Liçana acaparant en ocasions la producció de pansa de les senyories de Novelda i Monòver, com posa de manifest la compra realitzada en qualitat de procurador de Santàngel de 400 quintars de pansa provinent d'aquests senyories<sup>1129</sup>.

Així doncs, com queda reflectit en aquestes línies la participació de la noblesa de la governació en l'acció mercantil va anar en alguns casos més enllà de la simple venda dels excedents que podien produir les seues possessions territorials. De fet alguns dels llinatges sabedors del potencial econòmic d'aquestes terres van participar d'aquesta activitat com autèntics homes de negoci participant dels diferents processos i tècniques comercials com es pot observar en la constitució de companyies, la captació de produccions locals i la seua posterior distribució als mercats. Unes operacions mercantils que en casos com els de Franc, Mingot, Martínez de Vera o Santàngel es van veure recolzades per l'ocupació de càrrecs en l'administració i van representar sens dubte el pilar fonamental de les seues finances particulars.

---

<sup>1127</sup> Respecte el senyoriu d'Albatera, on la producció cerealística va tenir un paper destacat com apunten algunes dades referents a l'exportació de gra mencionades línies més amunt, també sembla que es va conèixer aquesta orientació especulativa a través de la producció de pansa, de fet a començaments del segle XVI veiem com el senyor d'aquest indret, Ramon de Rocafull institueix com a legítims procuradors a dos vassalls mudèjars, un d'ells l'alcalde de l'aljama, per a que pogueren vendre a la ciutat d'Alacant o a qualsevol altra part certa quantitat de pansa, AHO, PN de Jaume Rubes, reg. 48, any 1515 (19 de setembre de 1515).

<sup>1128</sup> SOLER MILLA, J. L., "Especulación mercantil en las aljamas mudéjares...cit., pàg. 217. Aquest treball recull alguns exemples d'aquestes operacions en les que participen tant mercaders valencians com operadors estrangers.

<sup>1129</sup> SOLER MILLA, J. L., "Historia de un prohombre de Alicante...", pàg. 37 i HINOJOSA MONTALVO, J., "Alicante: polo de crecimiento...", pàg. 91.

#### **4.3.6-La possessió i explotació d'infraestructures.**

Un últim aspecte al qual volem referir-nos dins aquest bloc dedicat a les fonts d'ingressos de la noblesa d'aquestes contrades, és el relacionat amb l'aprofitament d'infraestructures urbanes com forns, obradors i bordells i d'altres dedicades a la transformació de productes agrícoles com molins i almàsseres. En aquest cas, com succeeix en altres aspectes desenvolupats al llarg d'aquest treball, ens centrarem fonamentalment en el cas oriolà, per al qual comptem amb un major nombre de notícies. Tot i això, hem d'assenyalar, que encara que aquestes dades no són molt abundants sí que ens permeten fer almenys un esbós de com alguns individus van trobar en aquest àmbit un espai on invertir capitals per tal d'obtenir uns ingressos complementaris a través de la seua explotació.

Als llocs de senyoriu aquests tipus d'infraestructures formaven part del monopolis del titular que els gestionava segons les seues necessitats o interessos bé a través d'arrendaments temporals o de contractes emfitèutics. En contraposició a aquesta realitat senyorial, als espais de reialenc instal·lacions com els molins, els forns i les almàsseres van formar part de les prerrogatives fiscals amb què comptava el Reial Patrimoni per nodrir la seua hisenda<sup>1130</sup>. Tot i això a Oriola també trobem altre propietari del domini directe d'una d'aquestes infraestructures com va ser l'orde de

---

<sup>1130</sup> En aquest sentit cal destacar el treball de Mira Jódar sobre la rendibilitat d'aquest tipus d'infraestructures en les batllies reials de la Vall d'Albaida i l'Alcoià des de finals del segle XIV fins començaments del XVI i que forma part d'una anàlisi més amplia de les rendes reials en aquests indrets, MIRA JÓDAR, A., *Entre la renta y el impuesto. Fiscalidad, finanzas y crecimiento económico en las villas reales del sur valenciano (siglos XIV-XVI)*, València, 2005; especialment les pàgines dedicades a aquest tipus de monopolis, pàg. 50-76. Així mateix hem de significar que l'estudi d'aquest tipus d'infraestructures, en concret els molins, han sigut objecte d'una especial atenció per la seua vinculació amb els sistemes hidràulics i les activitats de transformació, per part de la historiografia valenciana com els diversos treballs dedicats al període musulmà per SELMA CASTELL, S., "El molí hidràulic de farina: l'organització de l'espai rural andalusí. Dos exemples d'estudi arqueològic espacial a la serrà d'Espadà (Csatelló)" a *Melanges de la Casa de Velázquez*, núm 27, vol. 1, 1991, pàg. 65-100, *Ídem.*, *Els molins d'aigua medievals a Sharq Al-Andalus: Aproximació a través de la documentació escrita dels segles X-XIII*, Onda, 1993 o ja per a l'etapa sota domini cristià els de GUINOT, E., "La política d'establiment i construcció de molins al regne de València durant el regnat de Jaume II (1291-1327)", *XVIII Congrès d'Història de la Corona d'Aragó. La Mediterrània de la Corona d'Aragó, segles XIII-XVI*, vol. II, València, 2004, pàg. 2.177-2.204, *Ídem.*, "El riu de la Sénia: sistemes de reg i molins medievals", a *Acta historica et archaeologica medievalia*, núm. 23-24, 2002-2003, pàg. 103-122.



Santiago, la qual posseïa un molí explotat en règim d'emfiteusi a finals del segle XV per Joan i Francesc de Soler a canvi d'un cens anual de 200 sous i que a principis del segle XVI pertanyia, aquest molí fariner de quatre moles, en una part a Joana Soler i en dues a mossèn Diego de Soler<sup>1131</sup>. Aquest darrer noble a més comptava per aquestes mateixes dates amb la tercera part d'un altre molí fariner situat al riu davall l'assut<sup>1132</sup>.

Aquesta fragmentació dels drets sobre un mateix molí no és inusual. De fet poques setmanes després de la compra del senyoriu de la Daia en maig de 1445, el donzell Jaume Masquefa va vendre a Elionor, viuda de Francesc Masquefa i mare del cavaller Pere Masquefa, la tercera part del molí fariner anomenat "*de mossèn Jacme Masquefa*", avi del venedor i sogre d'Elionor, per preu de 13.200 sous. D'aquesta manera la propietat completa d'aquesta instal·lació va quedar en mans de la viuda de Francesc qui ja posseïa les altres dues parts del molí<sup>1133</sup>. Aquestes divisions, que tenien com a causes més que probables les particions hereditàries i les vendes parcials, per necessitats econòmiques, podien generar una gestió difícil o provocar qualsevol tipus de discrepància entre els titulars, la qual cosa unida a la rendibilitat que representaven aquest tipus d'infraestructures van fer que quan s'aconseguia gaudir de la possessió completa es vetllara per la seua transmissió íntegra, tal com posa de manifest el testament del cavaller Pere Masquefa qui va establir que el molí fariner i l'almàssera d'aigua que va deixar en herència al seu fill Enric no es poguera vendre ni alienar i que aquest posteriorment ho deixara en herència a un dels seus fills, o a algun altre membre del llinatge en cas de no tenir descendència masculina, amb la condició que "*no-y haja sinó hun senyor del dit molí*"<sup>1134</sup>. I sembla que així va ser, ja que en les donacions fetes al seu fill Joan per motiu del seu casament, Enric li va lliurar el molí i

---

<sup>1131</sup> RODRÍGUEZ LLOPIS, M., "Propiedades y rentas de la Orden de...cit., pàg. 246

<sup>1132</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (24 de novembre de 1517). En aquesta data mossèn Diego de Soler va traspasar els seus drets sobre aquests dos molins al seu fill Joan Soler, en contemplació del seu matrimoni

<sup>1133</sup> AHO, PN de Nicolàs Rodrigo, reg. 16, any 1445 (13 de juny de 1445).

<sup>1134</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (3 d'agost de 1492). Aquesta mateixa condició també la trobem al testament de don Pedro de Rocamora, senyor de la Granja, qui també posseïa un molí, pensem que fora del senyoriu encara que no l'hem aconseguit localitzar. Així en la relació del patrimoni que conformava la seua herència inclou dita instal·lació sota la clàusula que impedia la venda del seu patrimoni i que condicionaven la seua possessió a un sol senyor, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 29, any 1514 (27 de juliol de 1514).

l'almàssera annexa, a més d'un altre molí situat a la partida d'Almoravit i que probablement es corresponia amb el que va aportar sa mare, Aldonça Auret, com a dot al seu matrimoni<sup>1135</sup>.

La possessió de molins per part de la noblesa local no va ser en aquests darrers anys del període medieval un fet ni estrany ni aïllat, així junt el cas dels Masquefa o els Soler, els registres de la Batllia ens parlen de com altres nobles es fan amb drets sobre la possessió de diferents molins tant al terme d'Oriola com d'Alacant, com per exemple Nicolau Martí que compra una d'aquestes instal·lacions a Callosa per 3.000 sous o el mateix senyor d'Albatera, Ramon de Rocafull, que en 1465 adquireix el molí fariner de Catral i altre situat al Molinell per 5.000 sous, pels quals el seu fill Enric de Rocafull pagava de cens 5 i 12 sous respectivament en 1488, una data aquesta en la qual Pere Masquefa explotava dos molins de picar lli, un situat a la sèquia d'en Barba i l'altre a la d'Almoravit a canvi de 5 sous cadascun<sup>1136</sup>. Així mateix sabem que els Maça de Liçana posseïen el domini útil sobre un molí situat a Callosa<sup>1137</sup>. En ocasions l'adquisició del domini útil amagava operacions de caire especulatiu, com la realitzada per l'alacantí Bernat Pasqual qui en 1482 va vendre un molí situat a l'horta de la localitat per 3.000 sous i anys després el recupera per una quantitat inferior, en concret per la meitat del preu<sup>1138</sup>, o el cas de Ramon de Rocafull, qui va vendre la meitat del molí fariner de Catral que acabava d'adquirir<sup>1139</sup>.

Aquest tipus de transaccions també les podem observar en els casos dels forns, així per exemple sabem que Francesc de Soler va comprar un forn a Oriola en 1470 per preu de 90 timbres, 900 sous, que tant sols quatre anys després va vendre a Joan de

---

<sup>1135</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (11 de desembre de 1517) i reg. 20, any 1492 (14 de juny de 1492). En 1517 abans del lliurament Enric Masquefa tenia en explotació el molí rebut de son pare en regim d'arrendament anual pel qual rebia trenta barcelles de forment setmanal, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (17 de febrer de 1517).

<sup>1136</sup> ARV, MR, reg. 4.573, f. 10v, (1491), reg. 4.562, f. 2r (1465), reg. 4.572, s.f. (1488).

<sup>1137</sup> ARV, RC, reg. 312, f. 314v (25 d'agost de 1507).

<sup>1138</sup> ARV, MR, reg. 4.570, f. 12v (1486). També a Alacant tenim constància que durant aquesta mateixa època un altre membre de l'estament militar de la localitat, Miquel Salort, posseïa el domini útil d'un molí situat en el riu del camí de Xixona, pel qual satisfieia 10 sous de cens anual, ARV, MR, reg. 4.573, f. 15r (1489).

<sup>1139</sup> ARV, MR, reg. 4.562, f. 2r (1465).

Soler per 110 florins, 1.210 sous<sup>1140</sup>. La possessió del domini útil d'aquest tipus d'establiments per part dels nobles oriolans no va ser tampoc anecdòtica de fet sabem que en 1486 Francesc de Soler va comprar un forn a Rojals, que abans havia posseït Lope de Soler, i com per dates semblants Ausiàs Martí, Joan Monsi de Castanyeda, Ginés Martí, Pere Roiz Mestre posseïen forns dins el terme oriolà<sup>1141</sup>.

Com a monopoli reial les llicències per a l'establiment de nous forns i molins eren competència del mateix monarca o del batlle general de la partida, o el seu lloctinent, en representació seua com a màxim responsable de la gestió del patrimoni reial en el territori<sup>1142</sup>. En ocasions aquestes llicències eren utilitzades com un mitjà per tal d'afavorir els servidors de la monarquia. Així sabem que Galceran de Soler, posseïdor del forn de Guardamar, va obtenir una concessió per part del lloctinent del batlle general a Oriola per la qual aquest li lliurava una altra llicència per al moment en què Guardamar necessitava un altre forn, gràcia aquesta que li va ser confirmada pel mateix Ferran II<sup>1143</sup>. Aquest document posa de manifest un aspecte destacable respecte a aquest tipus d'infraestructures, ja que la concessió d'un forn comportava la designació d'un districte o àrea exclusiva on cap altre individu podia instal·lar un altre que li fera competència. Aquest factor va generar en ocasions algun tipus de conflicte com el denunciat per l'alacantí Guillem Batlle qui tenia llicència del lloctinent de batlle d'Alacant per a construir un forn dins la vila vella. Així construït el forn, Batlle va

<sup>1140</sup> ARV, MR, reg. 4.563, f. 28r (1470) i reg. 4.565, f. 3r (1474).

<sup>1141</sup> ARV, MR, reg. 4.570, f. 3v (1486), reg. 4.565, f. 3r-v (1474), reg. 4.571, f. 3r (1487), reg. 4.572, s. f. (1488).

<sup>1142</sup> Un exemple d'aquestes concessions per part del batlle general el trobem en 1445 quan mossèn Jaume Roca va donar una llicència a Bertomeu Tarascó, habitant de Callosa, per a fer un molí fariner en la sèquia de dit lloc en una heretat seua, amb un cens de 5 sous anuals, AHO, PN de Nicolás Rodrigo, reg. 16, any 1445 (4 d'agost de 1445). En aquest sentit hem d'assenyalar que les llicències concedides pel batlle general solien ser després ratificades pel mateix monarca, així 1514 veiem com Ferran II ratifica una llicència concedida pel batlle general Jaume de Santàngel a Francesc Gallicant per a poder fer un molí d'una mola en la sèquia d'Almoradi, ARV, RC, reg. 315, f. 235r-236v (30 d'abril de 1514). Així mateix abans de la instal·lació d'un nou molí havia de fer-se un reconeixement del lloc on s'anava a construir per tal que no afectaren negativament a la xarxa hidràulica, un exemple d'aquest tipus d'inspeccions el trobem en la concessió d'una llicència a Bernat Gallicant i Antoni Roiz per a que pogueren fer un molí quan els hereters de la sèquia d'Almoradí es van reunir per tal de designar una comissió per a fer el reconeixement, la qual va estar composta en la seua totalitat per membres de l'estament militar Francesc Masquefa, misser Martí Roiz de Mendoza, Francesc de Soler, Ginés Silvestre, Alfonso Rossell i Joan Ferrández de Mesa, tots ells hereters de dita sèquia, ARV, RC, reg. 308, f. 75r-76v (6 de juny de 1488).

<sup>1143</sup> ACA, RC reg. 3.643, f. 9r-10r (16 de març de 1487).

denunciar com mossèn Portes li causava molèsties al·legant que el nou forn li provocava grans perjudicis al seu que estava situat prop de la vila vella<sup>1144</sup>.

Aquest tipus d'infraestructures van ser explotades per aquests nobles bé a través de contractes emfitèutics amb cens, fatiga i lluïsmes o mitjançant arrendaments temporals<sup>1145</sup>. Sistemes aquests que també podem observar en els casos de les almàsseres, o altres instal·lacions urbanes com els obradors i el bordell. Pel que fa a aquest darrer negoci sabem que alguns membres de l'estament militar oriolà van estar al front d'ell com per exemple Nicolau d'Orumbella que posseïa el domini útil del bordell en 1481<sup>1146</sup>, o Joan Silvestre qui va arrendar el prostíbul que tenia fora dels murs de la ciutat per temps de dos anys a Miquel Sanç en 1496 a canvi de 21 sous setmanals, una quantitat que representava uns ingressos importants a la fi de l'any per aquest gentilhome<sup>1147</sup>.

Respecte els obradors veiem com el sistema d'explotació preferit és l'emfitèutic. Almenys així ho reflecteixen els casos localitzats, els quals es corresponen amb les instal·lacions que posseïen mossèn Pere Masquefa i posteriorment el seu fill Enric. Així a l'inventari de béns elaborat després de la mort de Pere observem com aquest comptava amb tres adoberies per les quals rebia un total de 21 sous de cens anuals, dos d'ells amb cinc sous i un altre amb onze<sup>1148</sup>. Una xifra bastant menor si atenem a les dades oferides pels dos contractes d'establiment localitzats per a l'any 1505 atorgats pel seu fill Enric, ja que si bé un d'ells sí que manté la xifra de cinc sous

---

<sup>1144</sup> ARV, RC, reg. 143, f. 260r-v (16 de novembre de 1509).

<sup>1145</sup> En aquest sentit sabem que Jaume Terrés, menor, feia de cens anual a sa germana Elionor, viuda de Francesc Masquefa 95 sous i 5 diners anuals per un molí draper situat en el raval de del pont, una quantitat que ja satisfieia mossèn Terrés, pare de Jaume i Elionor, per l'establiment que havia acordat amb el sogre d'aquesta última, el cavaller Jaume Masquefa, AHO, PN de Nicolás Rodrigo, reg. 16, any 1445, (15 de juny de 1445). Així mateix tenim notícies referides als ingressos que representava a Lluís de Soler l'arrendament del forn pel qual rebia 200 sous, AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, any 1517 (20 d'agost de 1517).

<sup>1146</sup> ARV, RC, reg. 305, f. 17r (14 d'agost de 1481)

<sup>1147</sup> AHO, PN de Jaume Monblanch, reg. 43, any 1496 (27 d'agost de 1496).

<sup>1148</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, any 1492 (18 d'agost de 1492).

anuals, amb un pagament d'entrada de 50 sous, l'altra adoberia va ser lliurada a canvi de 30 sous anuals i 200 d'entrada<sup>1149</sup>.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>1149</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 26, any 1505 (16 de gener i 24 de febrer de 1505). En aquest any el mateix Enric Masquefa va fer un contracte d'establiment en una almàssera seua situada al costat d'una de les adoberies mencionada per preu de 10 sous anuals i 60 d'entrada.

## **5. NOBLESA I PODER POLÍTIC.**

L'ocupació de càrrecs dins l'administració reial i municipal per part de la noblesa presenta un doble vessant. D'una banda significa la culminació de la seua preeminència social respecte altres sectors de la societat, però també en relació a la resta de membres del seu propi estament. Per altra banda junt a aquesta faceta, l'exercici públic presentava unes connotacions de tipus econòmics no només per la possibilitat de percebre una remuneració monetària, sinó per la capacitat de maniobra que conferien determinats càrrecs. Per tant, tenint en compte aquests aspectes, en el present bloc s'ha analitzat el paper de la noblesa dins les institucions presents a la governació d'Oriola, tant les de caràcter reial com les locals de les principals ciutats del territori, Oriola i Alacant, a partir de la instauració i consolidació del règim insaculatori. En aquest sentit el nostre propòsit ha sigut el d'esbrinar fins a quin punt aquests òrgans van estar controlats per la noblesa i com els seus oficials van fer ús de les prerrogatives polítiques en el seu propi benefici. Però a més a més, hem d'assenyalar que la realitat d'aquestes contrades, durant el marc cronològic que compren aquest estudi, va estar marcada per les bandositats i enfrontaments nobiliaris, per la qual cosa la nostra anàlisi s'ha centrat en posar de manifest les causes i les repercussions que aquestes disputes van tenir en la vida política a través dels conflictes generats, tant dins les institucions com entre elles mateixes, i les estratègies seguides per les parcialitats enfrontades per tal de fer-se amb el control polític del territori.

## 5.1.-Les institucions reials

### 5.1.1-La cort del governador dellà Xixona

La figura del governador o portantveus de general governador dellà Xixona va nàixer en 1366, data en la qual el rei Pere IV va conferir a tot el territori del regne de València dellà Xixona una jurisdicció pròpia, elevant-la a nivell de Governació General independent des del punt de vista administratiu, encara que amb el mateix funcionament i prerrogatives de la que ja existia per a la resta del regne<sup>1150</sup>. Si bé l'origen d'aquesta institució cal buscar-la en la Procuració General que, amb caràcter diferenciat de l'existent en el regne de València, es va crear en el moment de la incorporació d'aquestes terres al regne valencià després dels tractats de Torrellas i Elx. La Procuració General va resultar ser la solució adoptada per Jaume II per al territori que fins el moment havia format part de la Procuració del regne de Múrcia, la qual va desaparèixer en el moment de la partició del territori murcià entre Aragó i Castella<sup>1151</sup>. De fet el darrer procurador del regne de Múrcia, Pere de Montagut, va continuar mantenint el càrrec després de la partició, encara que amb altra designació, en aquest cas la de procurador de les terres enllà Xixona<sup>1152</sup>.

Aquesta divisió interna del regne de València, a nivell administratiu, es va mantenir fins que en 1329 Alfons IV va crear una gran heretatge que va concedir el seu

---

<sup>1150</sup> CABEZUELO PLIEGO, J. V. "En torno a la creación y funcionamiento de la Gobernación General de Orihuela", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 7, 1989-1990, pàg. 163. Tot i que 1366 és la data oficial de la creació de la Governació oriolana, aquest autor assenyala que el funcionament del model governatiu ja s'havia iniciat poc temps abans, *Ídem*, pàg. 166-167. Sobre aquesta institució, la Governació General, als diferents territoris de la Corona d'Aragó es pot consultar l'obra, ja clàssica de LALINDE ABADÍA, J., *La Gobernación General en la Corona de Aragón*, Saragossa, 1963.

<sup>1151</sup> La Procuració del regne de Múrcia es va crear poc després de la conquesta de la capital del territori en maig de 1296 i es va mantenir fins 1304, sobre l'esdevenir d'aquesta institució es pot consultar el treball CABEZUELO PLIEGO, J. V., "El poder real en la Murcia aragonesa a través del ofici de la Procuración, 1296-1304", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 79-110.

<sup>1152</sup> FERRER i MALLOL, M. T. *Organització i defensa d'un territori fronterer...cit.*, pàg. 55.

fill l'Infant Ferran i que incloïa pràcticament la major part de la procuració dellà Xixona. Aquest fet va repercutir de forma notable en l'ofici de procurador d'aquestes terres, ja que a partir d'aquest moment la seua designació va passar de mans reials a les de l'Infant<sup>1153</sup>, sense que això afectara a les atribucions de l'ofici, les quals eren idèntiques a les del procurador de València, encara que la seua jurisdicció abraçava els límits del senyoriu<sup>1154</sup>. La mort de Ferran en 1363 va suposar el retorn de les localitats que conformaven el seu senyoriu a la Corona i tant sols tres anys després, com ja hem assenyalat, la totalitat de les terres dellà Xixona van assolir la condició administrativa de Governació General, amb capital a Oriola i amb un funcionament autònom respecte de la de València, una divisió que responia a un criteri basat en la diferent història de la seua incorporació a la Corona d'Aragó<sup>1155</sup>, tal com es posa de manifest en una carta enviada en 1485 per les autoritats oriolanes a Ferran II on li recorden que *“al temps que los predecessors reys de vostra altesa uniren aquesta província de Oriola de Sexona ençà al vostre regne de València, restà axí assentat que en cosa alguna no fos sotmesa a la Governació e Batlia General de València, restant lo govern de aquella sots propis governador e batle general, nomenats governador e batle general de regne de València deça Sexona ”*<sup>1156</sup>.

Per altra banda, cal subratllar que malgrat la denominació que va rebre a partir d'aquest moment la nova estructura político-administrativa, aquesta no va suposar cap innovació respecte a la Procuració existent fins el moment, sinó que es va tractar més bé d'una transformació de la mateixa, fruit de la reincorporació al reialenc de les terres que conformaven el senyoriu de l'Infant Ferran<sup>1157</sup>. Així doncs, el governador va mantenir les mateixes prerrogatives i va representar la màxima figura, sols per sota del monarca, del poder civil, militar i judicial dins els límits de la seua circumscripció. La capacitat judicial d'aquest ofici li venia conferida per una jurisdicció de tipus ordinari que el convertia en el tribunal de primera apel·lació de totes les causes dins el seu

---

<sup>1153</sup> FERRER i MALLOL, M. T. *Organització i defensa d'un territori fronterer...*cit., pàg. 119.

<sup>1154</sup> CABEZUELO PLIEGO, J. V. “En torno a la creación y funcionamiento...cit., pàg. 161.

<sup>1155</sup> LALINDE ABADÍA, J., *La Gobernación General...*cit.

<sup>1156</sup> AMO, AC, reg. A 32, f.45r (21 de juny de 1485.)

<sup>1157</sup> CABEZUELO PLIEGO, J. V. “En torno a la creación y funcionamiento...cit., pàg.159-160.



territori, si bé en ocasions, el monarca podia cedir-li també el coneixement de les segones apel·lacions al seu tribunal<sup>1158</sup>. En aquest sentit resulta difícil precisar totes les causes que van pertànyer a la seua jurisdicció, ja que mai es van reglamentar uns marges d'actuació ben definits per a aquest ofici<sup>1159</sup>. Tot i això l'obra de diversos tractadistes com Arnau Joan, amb el seu *Stil de la Governació*, i d'altres posteriors com Jeroni Tarazona i Llorens Mateu i Sanz, han permès perfilar quines van ser les competències de l'oficial de la governació<sup>1160</sup>.

Per al període que ens ocupa cal dir que l'obra d'Arnau Joan, confeccionada al segle XIV i inclosa ja al recull dels furs del regne de València feta per Lamberto Palmar en 1482, va servir de referència pel que fa al regiment de l'ofici de la Governació, de fet en 1474 en una causa entre Oriola i Elx i davant la negativa d'aquesta última localitat a reconèixer certes prerrogatives del governador dellà Xixona, la ciutat d'Oriola va recordar al rei que "*Sa senyoria se ha reservat en les baronies i altres locs privilegiats de senyoria del dit regne, los quatre cassos que per stil de la governació consten, los quals de sa senyoria no-s poden separar, entre los quals crim de plagi i collera, falsadors de moneda, crim de lesa majestat, causes de universitats*"<sup>1161</sup>. Junt aquesta casuística, Arnau Joan recull altres aspectes pertanyents a la jurisdicció del governador, entre els quals destaquem, seguint l'anàlisi feta per Cabezuelo Pliego<sup>1162</sup>, els següents.

El governador, per tant, gaudia de la facultat de jutjar i penalitzar els delictes d'altres oficials municipals, a excepció del batlle, així com conèixer els plets civils fets pels i contra els oficials municipals mentre regiren el seu ofici i castigar les injúries i

---

<sup>1158</sup> FERRER i MALLOL, M. T. *Organització i defensa d'un territori fronterer...*cit., pàg. 14.

<sup>1159</sup> CABEZUELO PLIEGO, J.V., *La curia de la Procuración...*cit., pàg. 87.

<sup>1160</sup> Les causes pertanyents al governador recollides per Arnau Joan han sigut publicades per diversos autors com FERRAN SALVADOR, V., *Arnaldo Juan y su Stil de la Governatio. Transcripción y notas biográficas*, València, 1936, LALINDE ABADIA, J., *La Gobernación General...*cit., pàg. 395-397, i CABEZUELO PLIEGO, J. V., *La curia de la Procuración...*cit., pàg. 81-90, A més a més en aquest últim treball el seu autor inclou una anàlisi tant de l'obra de J. Tarazona, *Instituciones dels furs y privilegis del regne de València. Eo sumari e reportori de aquells* que data de 1580, pàg. 93-97, com de la de Llorens Mateu i Sanz, *Tractatus de regimine uris et regni Valentiae* publicada en 1654, pàg. 97-101.

<sup>1161</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 76r (29 de setembre de 1474)

<sup>1162</sup> CABEZUELO PLIEGO, J. V., *La curia de la Procuración...*cit., pàg. 87-90.

resistències fetes a oficials reials. A més a més, tenia la possibilitat de requerir a nobles i ciutadans així com als oficials senyorials, en tots els documents “*que facen justícia*” encara que la jurisdicció de la causa no pertanyera al governador, de la mateixa manera que podia procedir en les causes presentades davant els oficials mencionats en els casos d’apel·lació o per “*fadiga de dret o justícia*” i compel·lir a altres jutges, delegats pel monarca, en assumptes referits a execucions indegudes o al cobrament de salaris indeguts.

Per altra banda l’esmentat oficial s’ocupava dels recursos presentats davant el seu tribunal per aquells que no estaven sotmesos a la jurisdicció senyorial, en el cas de trobar en “*fadiga de justícia*” a qualsevol oficial d’un senyor que gaudira del mer i mixt imperi, així com de les causes de vassalls de senyors, que foren trobades en “*fadiga de dret*”. Pel que respecta a vassalls de senyors cal afegir que el governador tenia la facultat de conèixer les causes civils i criminals de qualsevol veí domiciliat en un lloc de baró, sempre que no es tractaren d’assumptes relacionats amb coses tingudes a feu, cens, partició de fruits o servei als barons, i de tractar les causes de mudèjars vassalls de titulars de senyories que es trobaren dins les terres de reialenc o que el mer imperi dels mateixos corresponguera al monarca. Fins i tot, el governador podia exercir la seua acció sobre els mudèjars, que tot i ser vassalls de barons, cometeren delictes més enllà dels límits senyorials, i procedir contra béns mobles de vassalls en aplicació de sentències promulgades contra els seus senyors.

En aquest sentit, el titular de la Governació tenia la facultat d’exercir el mer imperi i l’alta jurisdicció en els dominis senyorials en els quals aquests drets pertanyeren al rei. Així com conèixer totes les causes que afectaren a cavallers i generosos domiciliats a les localitats de reialenc, a excepció de les principals poblacions del regne, al temps que podia fer respondre als senyors que posseïren heretats dins les viles i ciutats de reialenc si es trobaven domiciliats en alguna d’elles.

Aquests són, com ja hem assenyalat abans, només uns quants dels aspectes que s’inclouen dins l’àmbit d’actuació del titular de la Governació i diem només uns quants, perquè el ventall de casos concernents al governador era, com ha posat de

manifest amb els seus treballs Cabezuelo Pliego, molt més ampli<sup>1163</sup>. En aquest sentit, hem de dir que no és el nostre propòsit detallar cadascun d'ells, tot i això junt els aspectes referits línies més amunt no podem deixar de mencionar que el governador s'ocupava d'altres aspectes que anaven des de fer complir els manaments reials, en qualsevol àmbit, fins a vetllar pel bé de la "*cosa pública*" i la defensa del territori, passant pels assumptes relacionats amb viudes, pobres i orfes o la defensa de les regalies, drets i causes, el coneixement de les quals pertanyeren al rei.

D'aquesta manera, fruit de l'ampli nombre de competències conferides a la figura del governador, aquest va esdevenir el principal representant polític del monarca dins els límits de la demarcació on exercia el seu ofici. En aquest sentit, podem assenyalar que el càrrec esmentat va recaure en nobles i cavallers pertanyents a llinatges destacats de la Corona, i que en el cas de les terres dellà Xixona, durant bona part del segle XIV, van tenir generalment un origen català, ja que aquests sembla que presentaven l'avantatge de no estar implicats en les rivalitats locals i per tant oferien una major imparcialitat davant la resolució dels conflictes<sup>1164</sup>. De fet, per a tot el territori valencià, al contrari que succeïa a Aragó o Catalunya, la procedència dels procuradors o governadors no va estar regulada en un principi, per la qual cosa les corts valencianes van sol·licitar a Pere el Cerimoniós que els governadors foren residents o almenys que tingueren propietats al regne<sup>1165</sup>. Així amb la recuperació de les terres oriolanes al reialenc el primer governador nomenat per a enllà Xixona va ser el valencià Nicolau de Pròxida. Però aquest aspecte referit a la procedència del titular de la Governació no va ser fixada en aquest moment, ja que a Pròxida el va succeir en el càrrec el català Bernat Senesterra<sup>1166</sup>. No va ser fins el regnat d'Alfons V quan es va

---

<sup>1163</sup> CABEZUELO PLIEGO, J.V., *La curia de la Procuración...*cit. i "En torno a la creación y funcionamiento..."cit., pàg. 171-175.

<sup>1164</sup> FERRER i MALLOL, M. T. *Organització i defensa...* pàg.13 i 14., en aquesta mateixa obra es poden conèixer els individus que des de finals del segle XIII fins a començaments del XV van ocupar el càrrec de procurador o governador d'aquestes terres, tant durant l'etapa en que es trobaven incloses dins del regne de Múrcia com a partir de l'annexió a la Corona d'Aragó, pàg. 15-151.

<sup>1165</sup> LALINDE ABADÍA, J., *La Gobernación General...*cit., pàg. 108.

<sup>1166</sup> FERRER i MALLOL, M. T., *Organització i defensa d'un territori fronterer...*cit., pàg. 125 i 132-133.

disposar que l'ofici tant de governador com de batlle general a les terres valencianes l'havien d'ocupar individus naturals i veïns del regne<sup>1167</sup>.

Per altra banda, la possessió d'una jurisdicció ordinària per part del procurador o governador el facultava a poder delegar el seu ofici a un substitut, el lloctinent, sempre i quan existiren motius raonables per a fer-ho. La figura de lloctinent de governador tenia la facultat d'actuar en tots els assumptes que quedaven dins les atribucions del seu superior<sup>1168</sup>. En les terres dellà Xixona el lloctinent havia de ser ciutadà o habitant de la ciutat i era elegit pel governador amb el consell dels prohoms de la localitat<sup>1169</sup>. A més a més, no podia ser admés a aquest ofici, com a altres de la localitat, qui no fóra possessor de cavall i armes<sup>1170</sup>. Tanmateix, en ocasions aquest càrrec va ser designat directament pel rei, com en el cas de Jaume Masquefa i Jaume Rocamora, nomenats per Alfons V en 1416 i 1448 respectivament<sup>1171</sup>.

Junt a l'ofici de lloctinent també va existir un altre càrrec que va gaudir de la delegació de les atribucions encomanades al governador. Parlem del subrogat de governador, el qual era nomenat per a regir aquest ofici en nom del titular de la magistratura i del seu lloctinent, quan aquests eren absents o no podien exercir les seues obligacions a causa de malaltia. En un principi sols es podia nomenar un únic subrogat, el qual segons les autoritats oriolanes només es podia designar un que residiria a la capital de la governació i sempre i quan es donaren els casos abans exposats d'absència i malaltia<sup>1172</sup>. Tot i això, la realitat durant el segle XV va ser que aquest ofici es va designar també per a altres localitats reials de la governació com Alacant, on tendirà a convertir-se en un càrrec estable, o Guardamar<sup>1173</sup>.

---

<sup>1167</sup> *Furs e ordinations fetes per los gloriosos reys d'Aragó als regnícoles del regne de València*, Lamberto Palmart, 1482, ed. Universitat de València, València, 1977, rúbrica. XIII, capítol. I, pàg.467-468.

<sup>1168</sup> CABEZUELO PLIEGO, J.V., *La curia de la Procuración...*cit., pàg. 35 i 242.

<sup>1169</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 20v (1484).

<sup>1170</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 33r-34v (16 de juliol de 1482)

<sup>1171</sup> ARV, RC, reg. 418, f. 3v (18 de maig de 1416) i reg. 419, f. 70r-v (1 d'agost de 1448).

<sup>1172</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 20v (1484).

<sup>1173</sup> ARV, RC, reg. 281, f. 51v-52v (17 d'octubre de 1458) i ACA, RC, reg. 3.605, f. 111r (26 de setembre de 1481).

Dins la cort de la Governació van existir a més altres càrrecs tècnics de designació reial com els d'escrivà, amb la missió de realitzar totes les actes, cartes, sentències i escriptures, així com vetllar per l'arxiu de la cúria, el de porter o veguer, que duia a terme citacions, manaments i execucions relacionades amb l'exercici de l'acció del governador, i altres càrrecs com els d'agutzil, el de missatger i el de corredor de la Governació<sup>1174</sup>. Junt a aquests oficis subalterns cal destacar la figura de l'assessor del governador, el qual va assolir un paper destacat gràcies a les àmplies atribucions de caràcter judicial que van exercir els governadors, i pel fet que tant aquests com els seus lloctinents tenien un origen nobiliari i poca, o cap, preparació judicial, van haver de comptar amb un expert en la matèria que els aconsellara en el moment de prendre decisions i dictar sentències<sup>1175</sup>. Però, aquesta funció d'assessorament legal no va ser l'única, de fet els assessors van actuar com a jutges en plets pertanyents a la Governació bé per absència dels seus titulars, perquè aquests es trobaven ocupats en altres causes o per designació reial en plets d'apel·lació. Aquesta doble activitat, per tant, va conferir a qui regia aquest càrrec, o al seu subrogat, una àmplia capacitat dins l'àmbit judicial i per extensió polític, ja que podien influir en la presa de decisions o intervenir directament en la resolució de sentències, així com en la protecció dels seus interessos particulars.

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>1174</sup> CABEZUELO PLIEGO, J.V., *La curia de la Procuración...* cit., pàg. 270-296 i FERRER i MALLOL, M. T. *Organització i defensa...* cit., pàg. 151-152. 148-151

<sup>1175</sup> En referència a l'ofici d'assessor del procurador o governador es poden consultar CABEZUELO PLIEGO, J. V., *La curia de la Procuración...* cit., pàg. 247-270 i FERRER i MALLOL, M. T. *Organització i defensa...* cit., pàg. 148-151.

**5.1.1.1- Els Maça de Liçana i l'ofici de governador dellà Xixona a finals de l'edat mitjana.**

El 8 de març de 1427 l'ofici de portantveus de general governador dellà Xixona, o governador del regne de València enllà Xixona, va recaure per concessió reial en el noble Pero Maça de Liçana, qui va substituir en el càrrec al cavaller Lluís de Vilarassa<sup>1176</sup>. En la carta de nomenament, Alfons V reconeixia els serveis prestats tant per son pare com per ell mateix i li assignava com a retribució per l'exercici d'aquest ofici un salari de 4.000 sous. Així mateix, junt aquest a càrrec el monarca li va lliurar al mateix temps l'alcaidia del castell de la capital oriolana<sup>1177</sup>.

Aquest nomenament no va suposar la col·locació al front de la principal institució d'un individu estrany i desconegut per a les gents d'aquest territori. En relació a aquest assumpte, hem de dir que els Maça de Liçana, no eren ni molt menys un llinatge aliè a les terres del migjorn valencià, de fet part del seu patrimoni territorial es trobava situat en aquestes contrades des dels primers temps posteriors a l'annexió per part de la corona catalanoaragonesa. En aquest sentit, com ja hem vist, els Maça van ser senyors de Monòver i Xinosa des de començaments del segle XIV, un senyoriu al qual van afegir el de Novelda i la Mola a finals d'aquesta centúria i que va fer que esdevingueren en el principal llinatge valencià amb possessions a la governació durant aquesta data. El pes d'aquesta família al territori era, per tant, evident, així pocs anys abans del nomenament de Pero Maça com a governador, el podem veure implicat de forma notable en la vida política de la governació, com ho demostra el fet que el mateix monarca li prohibira anar a Oriola per a evitar que influïra en les eleccions dels oficials municipals de la localitat<sup>1178</sup>. Així doncs, la seua designació com a primer oficial de la governació representava un fet en certa mida nou, si tenim en compte que la

---

<sup>1176</sup> ARV, RC, reg. 418, f. 84v-85r (8 de març de 1427).

<sup>1177</sup> ARV, RC, reg. 418, f. 86v (8 de març de 1427). De fet, segons el cronista Bellot, va ser a petició del Consell oriolà durant les corts de Traiguera en 1421 quan la reina va concedir de forma oficial que el càrrec de governador adjuntara també el d'alcaid del castell d'Oriola, BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. I, pàg. 308.

<sup>1178</sup> ARV, RC, reg. 418, f. 43 r (25 d'abril de 1418).

major part dels individus que havien ocupat aquest càrrec en temps anteriors es tractaven de personatges que res tenien a veure amb aquestes terres o que la relació que mantenien amb elles, abans del seu nomenament, era més bé feble, si exceptuem els casos de Ramon de Rocafull, procurador d'aquestes contrades durant el senyoriu de l'Infant Ferran, o el també oriolà Jaume Masquefa, qui va ocupar el càrrec de governador durant un breu període de temps, podríem dir que de manera interina, entre la fi de la regència d'Olf de Próxida i la concessió de l'ofici al català Antic Almogàver<sup>1179</sup>.

Per altra banda, hem de tenir en compte que la designació de Pero Maça de Liçana es va produir en un període de forta tensió bèl·lica que va desembocar finalment en enfrontament obert entre Castella i Aragó en 1429. Una guerra que va tenir un dels seus escenaris principals a les terres de la governació fruit de les operacions de càstig encapçalades per l'Adelantado murcià Alonso Yañez Fajardo, a les quals va haver de fer front el nou governador<sup>1180</sup>. Així doncs, el nomenament de Pero Maça de Liçana considerem que va més enllà de la recompensa per part d'Alfons V al servei d'aquest noble i del seu llinatge, ja que en el cap del monarca tal vegada residia també la idea que aquest personatge reunia les condicions òptimes per ocupar el càrrec. Per una banda, a causa del seu coneixement de la realitat d'aquestes terres i, per altra, perquè si tenim present que una de les funcions principals que comportava aquest ofici era l'organització defensiva front els enèmics castellans i granadins, probablement no trobaria millor responsable de la seguretat d'aquestes terres que a qui tenia un major interès en defensar-les, i en aquest cas Pero Maça de Liçana va esdevenir el millor candidat. A aquests aspectes hem d'afegir la confiança, entesa també com a lleialtat, i que segons Cabezuelo Pliego es tracta de la principal raó que

---

<sup>1179</sup>Sobre el període de la procuració de Ramon de Rocafull veure FERRER i MALLOL, M. T. *Organització i defensa...* cit., pàg. 121-122. Per altra banda en el cas de Jaume Masquefa, el cronista Bellot assenyalava que va presentar el privilegi de nomenament en 1415, BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. II, pàg. 87, i un any després va ser concedit l'ofici de governador a Antic Almogàver, ARV, RC, reg. 418, f. 18v-19r (27 de juliol de 1416).

<sup>1180</sup> PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "Una guerra en la frontera: el enfrentamiento entre Aragón y Castilla...cit., pàg. 697-710; *Ídem.*, "La villa de Orihuela durante la guerra contra Castilla... cit., pàg. 605-617.

porta els monarques a lliurar un càrrec d'aquesta responsabilitat<sup>1181</sup>. Una confiança o lleialtat que aquest llinatge havia demostrat amb creix no només a Alfons V, sinó també als seus avantpassats des dels primers temps de sobirania catalanoaragonesa del territori. Però, tot i aquesta argumentació, el cert és que el factor que va acabar per decantar el nomenament a favor de Maça va ser la contribució econòmica que aquest noble va fer al monarca, per a la qual cosa va haver de demanar prestats 2.000 florins als Consells d'Oriola i Alacant<sup>1182</sup>.

Deixant de banda les motivacions d'aquesta designació, podem assegurar que aquest nomenament va resultar crucial per al futur del llinatge, ja que l'ofici de governador va romandre en mans d'aquesta família fins ben entrat el segle XVI. Així a Pero Maça de Liçana el va succeir en el càrrec el seu fill Lluís Cornell, qui va ser governador i alcaid del castell d'Oriola des de finals de 1445 fins començaments de 1463<sup>1183</sup>, any de la seua mort i en el qual va rebre l'ofici el seu nebot, Pero Maça de Liçana i Rocafull, qui va exercir el càrrec durant més de quaranta anys, comptant durant bona part dels mateixos amb familiars, com el seu cosí Ramon de Rocafull i el seu germà Joan Maça, com a lloctinents de la Governació. Finalment va ser en 1507

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>1181</sup> CABEZUELO PLIEGO, J. V., *La curia de la Procuración...* cit., pàg. 37.

<sup>1182</sup> BARRIO BARRIO, J.A., *El ejercicio del poder...*cit., vol. II, pàg. 673, nota 404. Aquesta venalitat encoberta no va ser una pràctica inusual, ja que hem vist com darrere del nomenament de Joan Roiz de Corella com a governador en 1469 s'amagava el pagament d'una important quantitat monetària, encara que fóra en qualitat de préstec. De fet resultava una inversió de primer orde que estava encaminada a l'obtenció d'un major pes polític, mitjançant l'ocupació d'un càrrec que atorgava una gran capacitat de maniobra, gràcies a la qual podien obtenir importants rèdits de tipus social i econòmic.

<sup>1183</sup> ARV, RC, reg. 418, f. 21v i 22v (16 de desembre de 1445) i ARV, RC, reg. 422, f. 75v-77r (12 de febrer de 1463). Lluís Cornell va actuar com a conjunt del seu pare fins 1448, any de la mort d'aquest, segons es recull a BELLOT, P., *Anales...*, vol. I, pàg. 407, de fet el càrrec d'alcaid del castell d'Oriola tot i que el va rebre al mateix temps que el de governador es va concedir amb la clàusula que fóra efectiu quan l'ofici quedara vacant, ARV, RC, reg. 419, f. 22v-23v (16 de desembre de 1445). Per altra banda hem de dir que Pero Maça de Liçana i Rocafull, va ser confirmat en el càrrec de governador quan Ferran II va arribar al tron en 1479, ARV, RC, reg. 423, f. 55v-56r (17 de febrer de 1479), i que durant els darrers mesos del regnat de Joan II i els primers de Ferran II, aquest noble va compaginar aquest ofici amb el de virrei de l'illa de Sardenya a causa primer de la malaltia i després de la mort del titular del càrrec, que no era altre que son sogre, Nicolau Carròs, fins que en maig de 1480 el monarca va designar com a nou virrei Eximen Perez Escrivà de Romaní, PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "El patrimoni d'un llinatge valencià a Sardenya: Els Maça de Liçana... cit.,



quan va accedir a la magistratura, abans de la mort de son pare, l'últim membre del llinatge, Pero Maça de Liçana i Carròs<sup>1184</sup>.

Les causes de la patrimonialització d'aquest ofici pels Maça de Liçana probablement residisquen en els motius assenyalats anteriorment, per una banda reconèixer els mèrits i serveis d'aquest llinatge i per altra, la conjunció dels interessos de la Corona i d'aquesta família, uns aspectes als quals es podria afegir una suposada experiència al front del càrrec, en relació als familiars que l'havien ocupat anys abans. Però no podem descartar que responguera a una planificació política de la pròpia monarquia, la qual tal vegada pretenia mitjançant la continuïtat d'un llinatge al front d'aquesta magistratura, enfortir i consolidar la figura del governador front les institucions municipals i altres forces del territori, com la noblesa i l'Església. De fet aquesta mateixa pràctica es va intentar dur a terme amb l'altra institució reial present al territori, la Batllia General, i el llinatge dels Roca, si bé amb un resultat diferent com veurem més avant. Així mateix, tampoc hem de rebutjar la idea que foren els mateixos membres del llinatge, qui aprofitant la seua proximitat als diferents sobirans els pressionaren o influïren en el moment de nomenar el titular del càrrec, sense oblidar l'abonament de certes quantitats monetàries per part dels Maça. Però més enllà que foren un o dos, o la conjunció dels diferents motius que acabem d'exposar, els elements explicatius que aquesta nissaga es perpetuara al front de la principal magistratura del territori, el cert és que les repercussions d'aquest fet van ser notables tant per a l'esdevenir polític d'aquestes contrades com per al del propi llinatge, el qual, a més a més, va saber traure també rèdits d'aquesta situació a nivell social i econòmic.

Per altra banda, hem de destacar el fet que durant l'exercici d'aquest càrrec per part dels Maça una costant que va caracteritzar la seua gestió va ser l'absentisme dels seus titulars. La tendència de les grans famílies nobiliàries a instal·lar la seua residència a la capital del regne durant el segle XV<sup>1185</sup>, i el fet que els Maça contaren amb importants senyorijs fora dels límits de la governació, unit als períodes en els quals els

---

<sup>1184</sup> ARV, RC, reg. 424, f. 220v-223v (9 d'agost de 1507).

<sup>1185</sup> Un exemple d'açò és que el governador Lluís Cornell va morir a València, lluny de la seu del seu ofici, però també fora d'alguna de les localitats del seu senyoriu, ARV, RC, reg. 422, f. 79r-v (14 de febrer de 1463).

serveis militars o d'altre tipus els mantenien allunyats de la regència del seu ofici, són factors que expliquen que ja des de ben prompte els Maça de Liçana delegaren el regiment del seu càrrec en llurs lloctinents o subrogats. Aquesta tendència es pot observar poc després del seu nomenament, quan en un moment de dificultat per a la governació, com va ser la guerra contra Castella de 1429-1430, el governador es van encarregar personalment de la defensa del territori només en dues ocasions, la qual cosa va fer que el Consell oriolà davant l'absència continuada del governador sol·licitara de forma insistent la seua presència tant a ell com al rei<sup>1186</sup>. Els exemples d'aquest absentisme, així com els intents per part del Consell oriolà i d'altres oficials de fer residir el governador en la seua demarcació son abundants en la documentació, tal com ho posa de manifest la missiva enviada pel justícia i jurats d'Oriola a Lluís Cornell perquè tornara a Oriola per a proveir en certs plets, o la remesa al lloctinent del regne informant-lo que el governador havia marxat a València per solucionar uns assumptes relacionats amb la seua possessió d'Alberic, tant sols dos mesos després de ser nomenat governador, i que per la defensa del territori era convenient que tornara el més prompte possible, així com una altra carta dirigida a Pero Maça pregant-li que anara a la governació per a encarregar-se de la causa referent al segrest d'Antoni Orumbella, gentilhome, per part de cristians i mudèjars de Crevillent<sup>1187</sup>. Aquests requeriments al governador no sols procedien de les autoritats oriolanes, sinó fins i tot d'altres oficials reials com la sol·licitud feta pel procurador fiscal al rei, demanant-li que ordenara al governador que residiria en la capital per a poder donar fi al plet que afectava a l'advocat fiscal de la demarcació<sup>1188</sup>.

En aquest sentit, l'observació de la gestió d'aquesta institució durant les dècades centrals i finals del segle XV posa de manifest com aquesta tendència a l'absentisme va anar en augment fins a esdevenir una constant. De fet en 1501, fins i

---

<sup>1186</sup> En aquest sentit el Consell oriolà va escriure Pero Maça fent-lo responsable d'una derrota davant els castellans per no trobar-se a la localitat, AMO, AC, reg. A 20, f. 254v-255r (8 de febrer de 1430), per la qual cosa poc després van remetre una carta al rei pregant-li que fera anar a Pero Maça davant la imminència d'un atac castellà, AMO, AC, reg. A 20, f. 238v (16 de febrer de 1430), PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "La villa de Orihuela durante la guerra contra Castilla... cit.,", pàg. 611.

<sup>1187</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 20r (24 de gener de 1460), f. 61r-v (19 d'abril de 1463) i AMO, AC, reg. A 33, f. 11r (10 d'abril de 1482) .

<sup>1188</sup> ARV, RC, reg. 128, f.17r-v (15 de gener de 1480).

tot el rei, “*estant admirats de vós com en tant temps no sou estat en dita governació e vacat en lo regiment de aquella*”, va ordenar a Pero Maça que sols poguera estar vacant del seu ofici un màxim de quatre mesos a l’any i el va amenaçar de no rebre el seu salari si no anava ben prompte a la capital oriolana<sup>1189</sup>. Tanmateix, sembla que aquest manament reial no va ser molt efectiu, ja que deu anys després els justícies i jurats d’Oriola van denunciar davant el rei que tant a Oriola com en son terme es cometien molts delictes i inobediències als oficials “*en muy grande daño de la república de la dicha ciudad*”. Uns altercats que tenien lloc en gran part, segons les autoritats oriolanes, perquè el governador i son assessor ordinari no residien personalment a la governació. Davant això, Ferran II va tornar a escriure a Pero Maça i a son assessor ordinari recordant que ja els havia ordenat l’obligació de residir a Oriola almenys durant huit mesos a l’any<sup>1190</sup>.

L’absentisme dels titulars de la Governació va fer que els principals subalterns de la institució adquiriren un gran protagonisme. Així l’acció del governador es va exercir durant llargs períodes de forma indirecta a través dels seus oficials, els quals van restar sotmesos a les voluntats i les directrius dels Maça, tot i que en molts casos les prerrogatives dels seus oficis, que les conferien un ampli poder, van ser utilitzades en favor dels seus propis interessos. En aquest sentit la cort de la Governació va esdevenir per a aquells que van ocupar els esglaons més alts dins la seua estructura, una plataforma de prestigi vers la resta de la societat, al temps que els conferia una gran capacitat, junt el manteniment de les seues xarxes de clientele, d’influència en les altres institucions del territori. D’aquesta manera els diferents governadors, lloctinents, subrogats i assessors aprofitaran les prerrogatives i capacitats que els oferia el servei a la monarquia per a millorar la seua posició i vetllar pels seus interessos i, en els casos dels oficials subalterns, també pels del seu superior.

---

<sup>1189</sup> ARV, RC, reg. 311, f. 201v (16 de juny de 1501).

<sup>1190</sup> ACA, RC, reg. 3676, f. 60v-61v (21 de juny de 1511).

### 5.1.1.2.-Els lloctinents del governador.

El creixent absentisme de la figura del titular de la Governació posa de manifest la importància que la figura del lloctinent de governador, i per extensió també del subrogat, va adquirir durant la regència dels Maça de Liçana. El nomenament d'aquests subalterns, com ja hem vist era una facultat pròpia del governador que havia de consultar amb el Consell oriolà per tal de designar a un veí de la ciutat, si bé en determinades ocasions va ser el monarca qui directament els va designar. Llevat d'aquests últims casos, al llarg dels anys en què la titularitat de la magistratura va recaure en els Maça de Liçana, aquests sols van confiar el càrrec de lloctinent a persones del seu cercle més pròxim, totes elles membres de l'estament nobiliari, la qual cosa els assegurava que l'acció d'aquests delegats responguera als seus desitjos i vetllaren pels seus interessos. En aquest sentit podem dir que només tres llinatges van ser els que van ocupar la lloctinència de la Governació per elecció del seu titular: Rocafull, Soler i Maça. Pel que fa al primer d'ells hem de mencionar en primer lloc a Pere de Rocafull, senyor de Petrer i germà del senyor d'Albatera, qui va exercir de lloctinent tant amb el primer governador dels Maça com amb el seu fill Lluís Cornell. De fet va ja ocupar el càrrec poc després del nomenament de Pero Maça i el podem veure actuar com a tal en la defensa del regne durant la guerra de 1429<sup>1191</sup>. Sabem que la seua trajectòria va tenir dues etapes, ja que en 1448, com hem assenyalat en un apartat anterior, el rei va designar com a lloctinent de governador a Jaume Rocamora. El motiu d'aquest nomenament es troba, en relació, amb la mala gestió al front de l'ofici de governador duta a terme Lluís Cornell, i amb la permissibilitat mostrada per Cornell front els abusos dels seus oficials i parents, la qual cosa va provocar una situació de gran crispació al territori: *"que la lloctinència de la dita Governació vostra sacra magestat en servey de aquella, pau e tranquil·litat de la dita Governació ha donada a mossèn Jacme de Rocamora li és per vós, senyor, donada perquè la dita Governació sia bé regida e justícia administrada"*<sup>1192</sup>. Segons Bellot el nomenament de

---

<sup>1191</sup> BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. I, pàg. 322-323

<sup>1192</sup> ARV, RC, reg. 57, f. 25v (5 de febrer de 1455).

Jaume Rocamora no va ser ben rebut a Oriola per anar contra privilegis per ser designat directament pel rei<sup>1193</sup>, una acció darrere de la qual es van trobar les pressions exercides pel governador Cornell<sup>1194</sup>. Tanmateix aquest cronista s'enganya quan afirma que Jaume Rocamora va exercir el càrrec fins la mort de Lluís Cornell, ja que per la documentació treballada podem comprovar com Pere de Rocafull havia recuperat el càrrec en 1458<sup>1195</sup>.

Amb el canvi de governador en 1463 es produeix també una substitució en la lloctinència, així en 1464 trobem ocupant l'esmentat càrrec a don Lluís Cornell, o Cornell de Maça, germà del governador Pero Maça<sup>1196</sup>, encara que poc mesos després qui exerceix aquest ofici és don Ramon de Rocafull, senyor d'Albatera<sup>1197</sup>. Aquest va ocupar el càrrec fins que poc després de l'esclat de les hostilitats entre els Rocafull i els Rocamora va ser remogut pel mateix Joan II<sup>1198</sup>, qui va encomanar l'ofici al batlle general dellà Xixona, el cavaller Jaume Roca fins que el seu fill, el futur Ferran II, arribara a la governació per a fer justícia. Com es pot observar, els disturbis protagonitzats per l'enfrontament entre els Rocafull i Rocamora i la gestió que de l'assumpte va dur a terme Pero Maça de Liçana, van fer que la Corona intervinguera de ple en la institució. Com detallarem més avant, el governador no només es va mostrar parcial a un dels bàndols, sinó que a més tant ell com alguns membres del seu llinatge van participar activament. Davant aquests fets Joan II va decidir actuar i després d'encomanar el càrrec a Jaume Roca, qui va ser rellevat de l'ofici de batlle general dellà Xixona en favor del seu fill, li va manar que en presència de Maça a la ciutat procediren

---

<sup>1193</sup> BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. I, pàg. 410.

<sup>1194</sup> Així es desprèn, almenys, d'un dels capítols del memorial contra Lluís Cornell enviat per les autoritats oriolanes al rei en 1455: *"lo dit don Lois en aquests dies passats feu tenir Consell en la sala de la dita ciutat, per ço que la dita ciutat fes missatger a vostra senyoria per revocar la lloctinència de aquella Governació, donada e comanada per vostra real magestat a mossèn Jacme Rocamora."*, ARV, RC, reg. 57, f. 25r (5 de febrer de 1455).

<sup>1195</sup> ARV, RC, reg. 281, f. 51v (17 d'octubre de 1458). De fet en 1460 Jaume Rocamora reclamava que encara li devien part del salari de quan va exercir com a lloctinent, ARV, RC, reg. 284, f. 12v (5 de gener de 1460).

<sup>1196</sup> ARV, RC, reg. 288, f. 118v (21 d'abril de 1464).

<sup>1197</sup> ARV, RC, reg. 290, f. 9r (30 d'agost de 1464).

<sup>1198</sup> ARV, RC, reg. 292, f. 47r-48r (21 de novembre de 1468).

tots dos en la resolució dels diferents assumptes i en la presa de decisions<sup>1199</sup>. Però la seua gestió al front de la lloctinència va ser curta, si atenem al fet que des del seu nomenament fins començaments de 1470 es van succeir fins a tres lloctinents diferents a causa de la convulsa situació que es vivia a les terres de la governació.

Jaume Roca va actuar com a lloctinent entre finals de 1468 i els primers mesos de 1469, si bé la situació de tensió a les terres de la governació estava lluny de poder ser solucionada. Així a mitjans de l'any abans mencionat assistim al nomenament d'un altre lloctinent, en aquesta ocasió el cavaller Jaume Masquefa, senyor de la Daia<sup>1200</sup>. Sembla que la seua designació va respondre a la voluntat del monarca, ja que aquest va suspendre a Pero Maça en el càrrec de governador i el va encomanar a l'il·lustre Alfons d'Aragó<sup>1201</sup>. Aquest nou lloctinent va ser rebutjat pel Consell oriolà, a instància de don Ramon de Rocafull, qui havia sigut llevat del càrrec per motiu de les bandositats que en aquests temps es movien a la ciutat<sup>1202</sup>.

No tenim constància que mossèn Jaume Masquefa exercira el seu càrrec de forma efectiva, ja que va trobar una forta oposició per part de la capital oriolana, però sí del fet que el futur Ferran II, com a lloctinent del regne i amb el propòsit de pacificar les bandositats, va col·locar al front de la lloctinència de la Governació dellà Xixona al cavaller valencià Miquel Sarçola<sup>1203</sup>. Aquest nou lloctinent va substituir a mossèn Jaume Masquefa almenys des del 4 d'agost de 1469, ocupant l'ofici fins el 18 de març de 1470<sup>1204</sup>. Encara que s'ha d'assenyalar que Sarçola no va exercir el càrrec en exclusivitat, ja que coneixem la designació d'un adjunt cap a finals d'octubre o

---

<sup>1199</sup> ARV, RC, reg. 244, 57v-59r (1 de gener de 1469).

<sup>1200</sup> ARV, RC, reg. 104, f. 89v-90r (13 de juny de 1469). Hem d'assenyalar que aquest Jaume Masquefa es tracta del cavaller del mateix nom, senyor de la Daia que va ser nomenat per exercir el càrrec de justícia criminal de la ciutat d'Oriola per a l'any 1469, ARV, RC, reg. 282, f. 86v (15 de desembre de 1468).

<sup>1201</sup> ARV, RC, reg. 421 (18 de març de 1469).

<sup>1202</sup> BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 118.

<sup>1203</sup> ARV, RC, reg. 104, f. 116r-v (7 de desembre de 1469).

<sup>1204</sup> ARV, RC, reg. 468, f. 93v-94r (12 d'abril de 1470) Aquest document, es tracta d'una ordre de pagament per part del rei en favor de Miquel Sarçola per les seues gestions a Oriola i per les quals havia de cobrar una retribució de 4.480 sous.

començaments de novembre que no era altre que Joan de Soler<sup>1205</sup>, qui en anys abans havia exercit el càrrec de subrogat de la ciutat d'Oriola<sup>1206</sup>.

Recuperat l'ofici de governador per part de Pero Maça cap a començaments de 1470<sup>1207</sup>, veiem com un altre individu, en aquest cas el donzell Jaume Masquefa va ocupar la lloctinència de la Governació. No estem en disposició de concretar el moment exacte en què ho va fer, però en gener de 1471 ja el trobem exercint aquest ofici<sup>1208</sup>. Anys després, el seu substitut va ser Joan de Soler qui havia sigut adjunt de Miquel Sarçola, i que va desenvolupar les tasques de la lloctinència fins 1482. De fet a finals d'aquest any Soler torna a aparèixer mencionat com subrogat d'Oriola<sup>1209</sup>, mentre que la lloctinència va passar a ser ocupada per Joan Maça de Liçana, germà del governador<sup>1210</sup>. Aquest noble va assolir un paper destacat en el regiment d'aquest ofici gràcies a l'alt grau d'absentisme del titular de la Governació durant els darrers anys del segle XV i per l'extensió temporal del seu exercici, ja que va actuar almenys fins 1511, si bé ja en 1513 va ocupar el càrrec el seu propi fill Lluís Maça<sup>1211</sup>, cosí germà del governador del moment. Tot i això cal destacar que aquest ampli període al front de la lloctinència va conèixer un breu parèntesi de pràcticament un any que es correspon amb la regència de l'ofici de governador dellà Xixona per part del cavaller valencià Bertomeu Verí per manament reial. Verí, doctor en drets, conseller i regent de la cancelleria, va ser nomenat regent de la Governació dellà Xixona a mitjans de 1495, a

---

<sup>1205</sup> ARV, RC,, reg. 105, f. 96v (3 de novembre de 1469).

<sup>1206</sup> ARV, RC,, reg. 244, f. 69v-70r (29 de març de 1469). La relació d'aquesta branca dels Soler amb els Maça va ser molt estreta, de fet en aquest llinatge va recaure la sotalcaldia del castell d'Oriola que exercien per delegació del seu titular des que els Maça van rebre dit càrrec, així ja veiem a Lluís de Soler, pare de Joan, actuant com a sotalcaid en 1429 BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. I pàg. 317.

<sup>1207</sup> L'últim document trobat dirigit a Miquel Sarçola com a lloctinent dellà Xixona té data de 21 de febrer de 1470, quan el rei li demana que torne a Damiata de Rocafull 25 lliures que li havia exigit com a salari seu per l'expedició d'unes sentències, per ser una demanda que anava contra els furs del regne, ARV, RC, reg. 105, f. 144v-145r (21 de febrer de 1470).

<sup>1208</sup> ARV, RC, reg. 110, f. 19r (30 de gener de 1471). Es tracta d'un parent del cavaller Jaume Masquefa, pertanyent a una branca diferent d'aquest llinatge.

<sup>1209</sup> ARV, RC, reg. 131, f. 6v (23 d'octubre de 1482).

<sup>1210</sup> El primer document trobat on es fa menció a Joan Maça de Liçana com a lloctinent de governador data de mitjans de 1483, ACA, RC, reg. 3605, f. 86r (18 de juliol de 1483), mentre que el darrer on se cita a aquest noble amb la condició de lloctinent de governador correspon a 1511, ARV, RC,, reg. 164, f. 95v (14 de juny de 1511)

<sup>1211</sup> ARV, RC, reg. 165, f. 27r (11 d'octubre de 1513).

causa de la mala gestió de l'ofici portada a terme pel seu titular. Aquesta designació va comportar la suspensió prèvia de Pero Maça, però també la de Joan Maça, a qui va escriure el mateix monarca comunicant-li que mentre Verí residiria a Oriola tant ell com el seu assessor no visqueren en la ciutat<sup>1212</sup>. L'estada de Verí es va prolongar almenys fins a març de 1496, no sabem si es va allargar molt més, tanmateix podem afirmar que no va anar més enllà de finals de maig, ja que el quatre de juny Pero Maça de Liçana ja havia recuperat la titularitat de la Governació<sup>1213</sup>.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>1212</sup> ACA, RC, reg. 3668, f. 147v (30 de maig de 1495).

<sup>1213</sup> ARV, RC, reg. 138, f. 62v-63 (4 de juny de 1496).



### 5.1.1.3.-Els subrogats.

Per altra banda tant el governador com alguns dels lloctinents mencionats van fer ús de les seues prerrogatives pel que fa al nomenament de subrogats que els substituïren en l'exercici de les seues funcions. Com hem assenyalat línies més amunt, el caràcter del subrogat era temporal, es designava amb la funció específica d'ocupar el lloc del governador o del lloctinent durant el període d'absència dels mateixos o quan per malaltia no estaven en disposició de complir amb les obligacions del càrrec. En un principi només es podia nomenar un sol subrogat per a tota la governació, el qual a més hauria de residir a la capital d'aquesta. Però la realitat és que tant els governadors com els lloctinents van fer cas omís a aquestes disposicions i més d'una vegada van nomenar subrogat a Alacant sense que es compliren les disposicions que regulaven aquesta figura, la qual cosa va provocar la reacció de les autoritats municipals oriolanes, que temoroses de poder perdre la preeminència de la localitat com a capital de la governació, van remetre queixes al monarca en contra d'aquestes designacions. Així en 1458 el monarca va escriure a Lluís Cornell i al seu lloctinent informant-los de la queixa interposada per Oriola a causa del nomenament d'un subrogat per a la vila d'Alacant, del qual afirmaven que exercia plenament la jurisdicció, un fet que segons les autoritats oriolanes anava contra els furs i els privilegis *"e en gran dan e perjuhi de la universitat de la dita ciutat e singulars de aquella, la qual és cap de la dita governació e on és la sella e tribunal principal del dit ofici e on lo assessor vostre e de la dita Governació fa e és tengut fer sa continua e personal residència"*. Davant aquesta protesta Joan II va ordenar al cap de la Governació que revocara el nomenament i que es guardaren de constituir un subrogat si no es donaven els casos que recollien els furs<sup>1214</sup>.

Aquest no va ser l'únic clam de les autoritats oriolanes contra els nomenaments de subrogat per a Alacant, de fet va ser un dels greuges presentats al rei en 1488, en el qual recordaven els dos casos en els quals es podia designar subrogat i que aquest no

---

<sup>1214</sup> ARV, RC, reg. 281, f. 51v-52r (17 d'octubre de 1458).

es podia crear per una altra localitat fora de la capital de la governació, al temps que denunciaven el fet que no sols el governador tenia subrogat a Alacant, sinó que a més aquest últim comptava amb un assessor i un escrivà<sup>1215</sup>. Una denúncia aquesta que posa de manifest com a la localitat alacantina aquest ofici va adquirir un caràcter permanent a finals del segle XV, com ho corrobora la proximitat de dates durant aquest període en les quals podem observar que existeix subrogat a Alacant, mentre el lloctinent o el seu subrogat es trobava a Oriola<sup>1216</sup>.

Però a vegades les queixes contra el subrogat provenien de les mateixes autoritats alacantines, no tant per la designació d'aquest oficial, sinó per la mala gestió del seu càrrec, com va ser el cas del noble Francesc Borgunyo, qui va ser finalment revocat a finals de 1468<sup>1217</sup>. Així mateix, anys després, les autoritats alacantines també es van queixar davant la designació com a subrogat de Jaume Franc al·legant en aquest cas que en funció dels casos en què es podia nomenar aquest oficial, no existia cap motiu que justificara la seua designació i per això van demanar al rei que revocara el nomenament<sup>1218</sup>. Hem d'assenyalar que darrere d'aquests rebuigs a acceptar la figura del subrogat, probablement residisca el desig per part de l'oligarquia alacantina d'evitar l'acció directa en la localitat d'aquest oficial, ja que la seua activitat com a representant del poder reial podria suposar un límit als moviments del patriciat dins les institucions municipals.

---

<sup>1215</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 89r-89v (juliol de 1488). També en aquest cas les autoritats oriolanes reivindiquen la supremacia de la ciutat com a cap de la governació: *"que la casa e sella principal de la governació de regne de València deçà Sexona és en la dita ciutat, on sempre fou lo governador, son loctinent o subrogat, e altres ministres de sa cort, és lo archiu de sos actes e scriptures. A la dita ciutat deuen e han acostumat venir en tot temps, tots los de les viles, castells e lochs de la dita governació que en la dita cort tenen causes"*.

<sup>1216</sup> Alguns exemples d'aquesta afirmació els podem observar a finals de març de 1487, quan trobem exercint de subrogat en Alacant al cavaller Joan Franc, mentre que Joan de Soler apareix mencionat com a subrogat en Oriola a principis d'abril del mateix any, ARV, RC, reg. 134, f. 55r (26 de març de 1487) i f. 75r (2 d'abril de 1487), o un altre cas ja entrat el segle XVI en el que podem observar com durant el mes de març de 1507 existeix un subrogat tant a Oriola, mossèn Diego de Soler, com a Alacant, el donzell Joan Puig de Vallebrera, ARV, RC, reg. 162, f. 74r (16 de març de 1507) i f. 75r (25 de març de 1507).

<sup>1217</sup> ARV, RC, reg. 282, f. 87r-v (15 de desembre de 1468).

<sup>1218</sup> ARV, RC, reg. 111, f. 10r-v (28 de setembre de 1474).

En contraposició al que acabem d'exposar, hem d'assenyalar que en alguns casos, en què de manera evident el nomenament d'un subrogat contravenia el que disposaven els furs, la designació no sols no va provocar les reaccions del Consell oriolà, sinó que fins i tot va ser celebrada pel mateix monarca. Així per exemple Ferran II, en 1481, va escriure a Pero Maça de Liçana per a transmetre-li la seua complaença pel nomenament d'un subrogat per a Guardamar a causa dels inconvenients que tenien lloc a la població<sup>1219</sup>.

Per altra banda, encara que la designació del subrogat corresponia al governador o al seu lloctinent, en ocasions el nomenament d'aquest oficial era promogut pel mateix monarca. En aquest sentit, Joan II en maig de 1461 va remetre una provisió al governador dellà Xixona transmetent-li el seu desig de crear un subrogat per a la vila d'Alacant i ordenant-li que així ho fera<sup>1220</sup>. Mesos després el monarca va recordar a Lluís Cornell la facultat que tenia per a poder crear subrogat per absència o malaltia i així li va manar que nomenara un per a la localitat alacantina, al·legant per una banda que feia durant gran part de l'any "*absència de la governació*" i per altra que, per la seua malaltia i la senectut del seu lloctinent Pere de Rocafull, aquest no podia abraçar tots els assumptes concernents al regiment del seu ofici. Així doncs, el rei li va ordenar que designara com a subrogat a l'alacantí Francesc Borgunyo amb "*tot, ple e bastant poder*". En aquest manament el monarca va fixar els àmbits d'actuació d'aquest nou subrogat a qui li va encomanar, sense perjudici del lloctinent que regia en aquell moment, que s'encarregara de forma especial de les causes existents entre la reina, senyora d'Elx i Crevillent, i la ciutat d'Oriola per raó de tèrmens, ja que concernien de forma directa al nebot de Pere de Rocafull, el senyor d'Albatera, així com totes les coses pertanyents a l'ofici de governador tant a Alacant com a Elx, Crevillent i tots els llocs de la vall d'Elda<sup>1221</sup>.

---

<sup>1219</sup> ACA, RC, reg. 3605, f. 111r (26 de setembre de 1481). En aquest cas tot i anar contra les disposicions del regne les autoritats oriolanes no sols no van denunciar dit nomenament, sinó que aquesta designació es va fer a instància i suplicació dels jurats d'Oriola.

<sup>1220</sup> ARV, RC, reg. 400, f. 17 (25 de maig de 1461).

<sup>1221</sup> ARV, RC, reg. 287, f. 65r-v (11 de novembre de 1461). Aquest nomenament també va donar lloc a les queixes de les autoritats oriolanes, les quals es van oposar al nomenament de Francesc Borgunyo com a

Com en el cas dels lloctinents, el nombre de llinatges que van gaudir de l'ofici de subrogat durant les dècades finals va ser molt reduït i si llevem el cas del subrogat nomenat en 1481 per a Guardamar, Bertomeu Baró i el del ciutadà Pere de Galbe, que va exercir a aquesta mateixa localitat cap a la dècada dels seixanta, tota la resta eren membres del grup de cavallers o gentilhòmens de la governació. Així mateix i en consonància amb el que hem pogut observar pel que fa a la designació de lloctinents per part del governador, aquest va trobar en la concessió de l'ofici de subrogat un altre instrument per tal d'afavorir i recompensar la lleialtat d'aquells individus que formaven part del seu cercle de fidelitat i servei més pròxim, sobretot a partir de l'arribada de Pero Maça de Liçana i Rocafull a la titularitat de la Governació. Així a Oriola aquest càrrec va ser ocupat durant els primers anys del regnat de Joan II pel cavaller Antoni de Galbe<sup>1222</sup>, "*cavallero que se preciaba de servir a Pero Maça*" segons el cronista Bellot<sup>1223</sup>, a qui va succeir Ramon de Rocafull, fill de Pere de Rocafull. La mort d'aquest últim subrogat durant les bandositats que van tenir lloc a Oriola, va fer que el càrrec, des de 1469, fóra ocupat pel llinatge dels Soler fins ben entrat el segle XVI, ja que a Joan de Soler el va substituir el seu fill Diego de Soler a començaments d'aquest segle<sup>1224</sup>.

Pel que respecta a Alacant, durant els regnats de Joan II i el seu fill Ferran, tant sols quatre individus pertanyents a tres llinatges nobiliaris de la localitat van gaudir de l'ofici de subrogat. El primer d'ells va ser Francesc Borgunyo, qui va ser remogut del càrrec en 1468, si bé la seua negativa a abandonar-lo i la connivència amb el governador va fer que es mantinguera en el càrrec fins 1469. Tanmateix els altercats que tingueren lloc amb motiu del seu cessament van fer que no tornara a exercir de

---

subrogat que va fer Lluís Cornell al·legant, de nou, que dita designació anava contra els furs, AMO, AC, reg. A 26, f. 213v (25 de març de 1462).

<sup>1222</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 31r bis (9 de febrer de 1463).

<sup>1223</sup> BELLOT, P. *Anales...* cit., pàg. 287. Els anteriors subrogats que precediren a Galbe en l'exercici d'aquest ofici van ser, segons Bellot, Pere de Rius, pàg. 340, i Jaume Rocamora, pàg. 327 i 375. Al quals hem d'afegir Joan de Rocamora, qui va ser subrogat durant la lloctinència de mossèn Jaume Rocamora, AMO, AC, reg. A 30, f. 226r (7 de [setembre] de 1455).

<sup>1224</sup> En març de 1469 ja trobem a Joan de Soler exercint el càrrec de subrogat, mentre que el darrer document on és mencionat com a tal data de juliol de 1499, ARV, RC, reg. 244, f. 69v-70r (29 de març de 1469) i reg. 140, f. 39r (9 de juliol de 1499). Un any més tard en 1500 és ja el cavaller Diego de Soler qui ocupa aquest càrrec, ARV, RC, reg. 141, f. 89r-90r (3 d'octubre de 1500).

subrogat. En aquest sentit en 1474 trobem com a subrogat al donzell Jaume Franc<sup>1225</sup>, aquest llinatge pertanyia en origen a una nissaga de mercaders assentats en la localitat. Però, sembla que mantenien una estreta vinculació amb els Maça, tal com ho posa de manifest el manament fet per part de Joan II, a les autoritats alacantines, perquè el mercader Jaume Franc fóra inclòs en el sac major del regiment de la vila basant-se en els informes favorables que havia rebut del governador Lluís Cornell, qui el considerava hàbil i idoni per a exercir els oficis<sup>1226</sup>. Així doncs, tal vegada aquest servei a l'administració i la seua relació amb els Maça estiga darrere del seu accés a l'estament nobiliari, ja que poc anys després va ocupar el càrrec Joan Franc<sup>1227</sup>, qui en 1476 ja apareix designat en la seua condició de donzell<sup>1228</sup>. En aquest individu, però ja en la seua condició de cavaller, va recaure el càrrec de subrogat pràcticament de forma ininterrompuda almenys fins 1505<sup>1229</sup>. Dos anys més tard era el senyor d'Agost, Joan Puig de Vallebrera qui va ocupar aquest càrrec<sup>1230</sup>, fruit tal vegada de l'estreta relació entre els Maça de Liçana i els Vallebrera<sup>1231</sup>, i el va mantenir durant els darrers anys que comprèn aquest estudi.

---

<sup>1225</sup> ARV, RC, reg. 111, f. 10r-v (28 de setembre de 1474).

<sup>1226</sup> ARV, RC, reg. 284, f. 9r-v (20 de desembre de 1459).

<sup>1227</sup> ARV, RC, reg. 111, f. 175v (10 de maig de 1477).

<sup>1228</sup> ARV, RC, reg. 112, f. 144r (13 de desembre de 1476).

<sup>1229</sup> Hem trobat notícies de l'acció com a subrogat d'aquest individu per a la major part del anys compresos entre la primera menció de l'ocupació de dit càrrec en 1477 fins a 1505, any en què apareix a la documentació consultada l'última referència com a subrogat, ARV, RC, reg. 161, f. 3r-4r (2 de maig de 1505). Si bé durant aquest període hem trobat un document que menciona a Jaume Franc com subrogat en 1489, ACA, RC, reg. 3644, f. 167v-168r (21 de març de 1489). A més hem de tenir en compte que dit Joan Franc va estar suspès del seu càrrec pel rei entre juliol de 1501 i juny de 1502 període en el que va ser ocupat per manament reial per Jaume Ardiles, ARV, RC, reg. 246, f. 49v-51r (24 de juliol de 1501) i reg. 311, f. 264v-266v (30 de juny de 1502).

<sup>1230</sup> ARV, RC, reg. 162, f. 75r-v (25 de març de 1507).

<sup>1231</sup> Les estretes relacions entre els Maça de Liçana i el llinatge alacantí dels Vallebrera es posen de manifest si atenem al fet que un membre d'aquest últim llinatge, Nicolau, va actuar com a procurador de Pero Maça de Liçana i Carrós a Sardenya prenent possessió en el seu nom de les terres que li pertanyien per herència de sa mare, AHNSN, Osuna, cp. 165, doc. 2 (7 de maig de 1500) i cp. 126, doc. 9 (5 de maig de 1500).

#### **5.1.1.4.-Els assessors.**

La figura de l'assessor ordinari de la cort de la Governació va tenir, com ja hem apuntat més amunt, un gran protagonisme en el regiment d'aquest òrgan. Les seues prerrogatives en tant que conseller, expert en lleis i dret, del titular de la institució junt a les capacitats judicials en el moment de poder dictar sentències, va fer dels individus que ocuparen l'esmentat càrrec persones amb una àmplia capacitat de maniobra. La seua participació en la resolució de plets i en la publicació de sentències era imprescindible. Era per tant una figura crucial dins els mecanismes de la cort de la Governació, i com a tal la seua designació, al contrari que els casos dels oficials abans assenyalats, era una prerrogativa del mateix monarca, esdevenint per tant l'assessor en una mena d'instrument de control de les decisions dels governadors i els seus lloctinents o subrogats, si bé en molts casos els assessors van acabar per identificar-se amb el seu titular, convertint-se d'aquesta manera en servidors dels seus interessos. Així doncs, la titularitat dels mateixos no va recaure en mers lletrats, sinó en tècnics amb un bagatge contrastat dins el món de les lleis. Encara que la capacitat de l'assessor de poder nomenar un delegat o subaltern, que s'ocupara de la regència de l'assessoria va fer que no sempre l'elegit tinguera la suficient capacitat per a exercir l'ofici, com ho exemplifica la queixa que el Consell oriolà va presentar davant el rei contra el regent de l'assessoria, misser Andreu Martí, perquè per la seua poca pràctica i la seua joventut proveïa coses indegudes<sup>1232</sup>.

A més, al contrari també que lloctinents i subrogats, els titulars d'aquest ofici no calia que foren necessàriament originaris de la governació, tot i que durant la major part segle XV, el càrrec va ser ocupat per oriolans, tant com a titular principals o com regents delegats. Aquest fet va donar peu que l'ofici, o millor dit qui l'ocupava, es veiés involucrat de ple en les, moltes vegades, tenses i dificultoses relacions entre famílies, institucions i interessos particulars. De fet en certes ocasions, amb motiu de moments d'alta conflictivitat o per a la resolució de determinats assumptes, els monarques van

---

<sup>1232</sup> ARV, RC, reg. 311, f. 201v-202r (16 de juny de 1501).

concedir de forma extraordinària l'assessoria de la Governació dellà Xixona a certs individus que la van ocupar durant curts espais de temps com per exemple el valencià misser Pere Falcó enviat per Joan II a Oriola com a assessor durant la lloctinència de Miquel Sarçola perquè exercira d'àrbitre en les disputes entre aquest i el seu adjunt Joan de Soler<sup>1233</sup>, o quan ja en el regnat de Ferran II, aquest monarca va enviar com a assessor dellà Xixona a mossèn Jaume Rossell, qui exercia aquest càrrec en la Governació de València, per a proveir en el redreç d'alguns desordres que hi havia tant a Oriola com a Alacant i a altres parts de la governació, sense revocar l'assessor que ja hi havia<sup>1234</sup>.

Des de començaments del regnat d'Alfons V fins a les acaballes del mandat de Ferran II, van haver-hi fins a cinc assessors ordinaris de la Governació. D'ells només dos van tenir origen oriolà, els quals pel caràcter tècnic del càrrec van ser designats en la seua condició de batxillers en lleis, tot i que formaven part del braç militar de la ciutat. El primer va ser el donzell Jaume de Rius, nomenat en 1418. L'altre va ser el també donzell Joan Martí qui va rebre l'ofici de Joan II l'any 1477<sup>1235</sup>. La seua condició de residents a la capital oriolana va fer que regiren personalment el càrrec i que no feren ús de la facultat de poder nomenar un delegat, tot i que no descartem que ho feren en moments puntuals, de fet a causa de la insaculació de Joan Martí en 1483 per a participar en l'elecció dels oficials municipals, el rei va escriure a Pero Maça comunicant-li la necessitat de nomenar un nou assessor o regent que ocupara

---

<sup>1233</sup> ARV, RC, reg. 105, f. 96v (3 de novembre de 1469).

<sup>1234</sup> ARV, RC, reg. 302, s. f. (1479). Tot i que el rei l'envia amb la funció d'aconsellar al governador o el seu lloctinent en totes les causes, tant civils com criminals, probablement el principal motiu pel qual va ser enviat a les terres dellà Xixona va ser per a intervenir en el procés obert contra el batlle general d'aquesta partida, Joan Roca, a causa d'un frau en l'administració del seu ofici, ARV, RC, reg. 302, f. 138v-139r (11 d'agost de 1479). Encara que no estem en disposició de poder precisar els límits temporals en els quals Jaume Rossell va exercir com assessor enllà Xixona, probablement la seua acció no va anar més enllà d'uns pocs mesos, si atenem a les dates extremes dels documents on apareix exercint dit càrrec i que abracen del 15 de juny de 1479 fins el 16 d'agost del mateix any, ARV, RC, reg. 302, f. 82r-v (15 de juny de 1479) i f. 138v-139r (16 d'agost de 1479).

<sup>1235</sup> ARV, RC, reg. 422, f. 145v-146r (9 de maig de 1477).

l'ofici<sup>1236</sup>, probablement açò explica que poc després puguem veure a Pere Roiz Mestre exercir aquest càrrec d'assessor del governador de forma puntual<sup>1237</sup>.

Llevat dels dos casos mencionats, la titularitat de l'assessoria va ser encomanada a experts en lleis de fora de la governació. Així entre la regència de Jaume de Rius i la de Joan Martí, l'ofici va recaure en el valencià Joan de Gallach, regent de la cancelleria reial i doctor en lleis, que va ser nomenat per la mort de Rius en 1450<sup>1238</sup>. Posteriorment en 1491, la mort de Joan Martí va fer que el rei designara al capdavant de l'assessoria delà Xixona a Jaume Rossell, qui ja havia ocupat el càrrec de forma extraordinària en 1479<sup>1239</sup>, quedant així unificades en una mateixa persona les dues assessories governatives del regne, ja que Jaume mantenia la regència de la cort de València. Des de 1507 va compartir ambdós càrrecs, probablement a causa de la seua avançada edat, amb el seu fill Gaspar Rossell<sup>1240</sup>, qui finalment va restar en solitari al capdavant dels oficis.

El nomenament de gent aliena a la governació respondria a un desig per part de la monarquia de col·locar en el càrrec a individus que no tingueren res a veure amb la conflictivitat interna de les localitats del migjorn, oficials que no prengueren part per cap parcialitat i que pogueren atendre de forma més objectiva la resolució dels assumptes que concernien a aquest ofici. Però aquest propòsit va quedar en res a causa de la facultat que tenien els assessors ordinaris de poder delegar l'exercici de les seues funcions en els anomenats regents de l'assessoria. Així, els tres oficials que acabem d'esmentar van cedir la pràctica quotidiana a individus residents a la capital oriolana. En aquest sentit misser Joan de Loazes va ocupar la regència de l'assessoria durant el període de Joan de Gallach, si bé a partir de 1471 va ser substituït en les causes concernents a la universitat d'Alacant per misser Pere de Fontes<sup>1241</sup>, sembla

---

<sup>1236</sup> ARV, RC, reg. 131, f. 94v (2 de setembre de 1483).

<sup>1237</sup> ARV, RC, reg. 131, f. 164r-v (18 de novembre de 1483).

<sup>1238</sup> ARV, RC, reg. 419, f. 128v (31 d'octubre de 1450).

<sup>1239</sup> ACA, RC, reg. 3648, f. 181v-182v (2 de juliol de 1491).

<sup>1240</sup> ARV, RC, reg. 424, f. 228r-229r (18 d'octubre de 1507).

<sup>1241</sup> ARV, RC, reg. 109, f. 11r-v (24 de gener de 1471). La substitució de Joan de Loazes va ser manada pel mateix monarca després que fóra denunciat per sospitós pel síndic de la vila d'Alacant.



que en els moments posteriors a l'esclat de les bandositats a la ciutat d'Oriola el seu càrrec el va ocupar misser Miquel Albert, doctor en lleis de la ciutat de València<sup>1242</sup>.

Per la seua part, Jaume Rossell va comptar com a regents amb Pere Roiz Maestre, cavaller i expert en dret, i amb el gentilhome Andreu Martí, batxiller en lleis, a qui va succeir en 1507 Martí Roiz Maestre, fill del cavaller abans esmentat, i posteriorment misser Andreu Durà, també gentilhome, els quals van exercir la regència amb el seu fill Gaspar Rossell. Si bé hem constatat la presència d'un subrogat provinent de més enllà dels límits de la governació, misser Joan Escarner, doctor en lleis de València, que va ser enviat amb caràcter extraordinari durant un breu període de temps<sup>1243</sup>.

Així doncs, l'absentisme dels assessors va ser pràcticament continu, la qual cosa unida a la regència per part de oriolans involucrats en major o menor mida en les disputes locals, va fer que finalment Ferran II manara a l'assessor del governador, Gaspar Rossell, que anara viure a Oriola almenys dos o tres anys, ja que "*a causa de vuestra ausencia no se tracta como convendria al buen regimiento*" de l'ofici. A canvi el monarca li va concedir un augment de salari<sup>1244</sup>. Rossell va exercir el seu ofici directament a Oriola durant aproximadament tres anys, si bé en octubre de 1514 davant el seu desig de retornar a València, de nou el monarca li va ordenar que es quedara a viure a Oriola per a continuar exercint el seu ofici almenys un any o dos més<sup>1245</sup>. Però com assenyalaven més amunt, aquest bon regiment del seu ofici

---

<sup>1242</sup> ARV, RC,, reg. 292, f. 57v-58v (10 de desembre de 1468). Poc després el rei li torna a assignar un nou assessor al governador dellà Xixona en aquest cas misser Jaume Torrent doctor de València, ARV, RC, reg. 292, f. 64v-65r (18 de gener de 1469).

<sup>1243</sup> ARV, RC, reg. 159, 104v-105r (22 de setembre de 1503). La seua estada a Oriola, si ens atenem a les notícies trobades en referència a la seua acció en la ciutat, va ser molt curta, ja que només hem trobat documents datats en setembre de 1503. Per altra banda desconeixem quina va ser la motivació concreta de la seua vinguda, encara que podem apuntar que tal vegada es troba en relació amb les queixes, mencionades al llarg d'aquestes línies, contra l'exercici del càrrec per part d'Andreu Martí a causa de la seua joventut i inexperiència. En aquest sentit hem de dir que per aquest motiu Ferran II ja havia escrit al titular de l'assessoria, Jaume Rosell, per demanar-li que si la seua ocupació s'ho permetia anara a la governació dellà Xixona per procurar el redreç de l'ofici durant un mes i que tornara tots els anys almenys durant dit temps, ARV, RC, reg. 311, f. 201v-202r (16 de juny de 1501).

<sup>1244</sup> ARV, RC, reg. 314, f. 95v-96r (3 d'octubre de 1511). En referència a l'augment de salari que concedeix Ferran II a Gaspar Rossell, el monarca va escriure el mateix dia a les autoritats oriolanes manant-los que li muntaren el sou no més de 40 lliures, ARV, RC, reg. 314, f. 96r (3 d'octubre de 1511).

<sup>1245</sup> ACA, RC, reg. 3585, f. 2v-3r (15 d'octubre de 1514).

comportava al mateix temps una funció de control del titular de la Governació per part del poder reial, el qual el governador o lloctinent no estaven disposats a acceptar de bona gana, tal com ho posa de manifest el fet que el governador oriolà procedira moltes vegades sense consultar al seu assessor ordinari, una actuació que el monarca va haver de reprimir mitjançant una provisió al respecte<sup>1246</sup>. Aquest manament no es tracta ni molt menys d'un fet aïllat. Sembla que el governador més d'una vegada incorria en aquesta irregularitat, ja que procedia en assumptes sense la participació obligatòria del seu assessor ordinari o el regent d'aquest, el que confirma el paper dels assessors com a limitadors de les arbitrietats del governador o del seu lloctinent, ja que fins i tot aquests podien ser sancionats si no feien partícip de les seues decisions als seus consellers legals<sup>1247</sup>.

Aquest paper de control dels oficials de la cort del governador, que exercien els assessors de la mateixa ve corroborat per diversa documentació com per exemple una deliberació del Consell oriolà, davant una provisió reial presentada per mossèn Pere Masquefa, que l'eximia tant de la jurisdicció del governador com de la del justícia criminal i civil d'Oriola, per la qual cosa totes les seues causes havien de ser encomanades al batlle general dellà Xixona. Front aquesta disposició el Consell va decidir consultar amb el rei aquesta decisió i va demanar-li que revocara l'excepció per considerar que anava contra els furs, al·legant que els casos que un jutge era denunciat per sospitós, aquest oficial no podia ser privat de la seua jurisdicció sinó que se li adjudicava un adjunt amb el qual havia de jutjar la causa<sup>1248</sup>.

Però en realitat aquesta funció de control, va quedar diluïda en els casos en què l'assessoria va ser regida per un oriolà. En aquest sentit l'observació de la gestió d'aquest càrrec durant el període estudiat posa de manifest com els seus detenedors gaudien d'una situació de preeminència dins la societat oriolana que anava més enllà de la seua funció principal, l'assessorament legal de la cort governativa. Però al mateix temps ens revela com alguns dels nobles de la localitat van trobar en aquest ofici la

---

<sup>1246</sup> ARV, RC, reg. 314, f. 321r (30 d'abril de 1513).

<sup>1247</sup> AMO, AC, reg. A 30, f. 66v (1456).

<sup>1248</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 101v-102r (29 de setembre de 1488) i f. 105r (13 d'octubre de 1488).

plataforma ideal no només per al desenvolupament d'una activitat professional, sinó per a influir i participar en la presa de decisions del dia a dia d'aquestes contrades, la qual cosa els permetia vetllar pels seus propis interessos, al temps que servien com a instruments al servei de l'acció del governador o son lloctinent entrant d'aquesta manera dins l'òrbita d'aquests i formant part de la seua xarxa d'aliances i amistats.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

#### **5.1.1.5.-Les manifestacions del poder nobiliari a través de la cort del governador.**

L'amplitud de causes i prerrogatives adscrites a la cort de la Governació va oferir als seus oficials un gran camp d'actuació on poder intervenir en favor dels seus interessos o en contra dels seus enemics. Ja hem assenyalat més amunt que resulta bastant difícil poder precisar tots els assumptes que van restar sota les competències del governador, bé perquè formaven part de les prerrogatives pròpies del càrrec o perquè li venien delegades per l'autoritat reial. De fet la descripció completa i l'anàlisi de cadascuna de les causes ens portaria per uns altres camins que ens allunyarien de l'objectiu del present treball i que s' inclourien dins les investigacions de caràcter institucional. Tot i això no ens resistim a mencionar, almenys, algunes d'elles amb el propòsit de contextualitzar millor la capacitat d'acció tant del governador com dels seus oficials en el conjunt d'elements, situacions, conflictes i pràcticament tot tipus d'afers de la societat del sud valencià de finals de l'edat mitjana.

En aquest sentit, els Maça i els seus subalterns com a màxims representats del poder reial en el territori van haver de vetllar pel compliment del diferents manaments dels monarques relacionats amb un ampli ventall d'assumpes que afectaven tant al funcionament d'altres institucions, com les municipals o la batllia, com a l'execució de tot tipus de sentències provinents d'altres tribunals, passant per altres aspectes relacionats amb la defensa del regne, qüestions d'ordre públic, la presa de possessió per part d'individus beneficiats amb oficis o propietats per part de la monarquia o les desobediències contra aquesta, per citar-ne uns quants. En relació amb el que acabem d'exposar podem subratllar determinades accions del governadors o dels seus oficials que ens serveixen per a il·lustrar algunes dels aspectes referits, com per exemple la participació de Pero Maça en els fets relacionats amb la presa de possessió per part del noble Guiterre de Càrdenas del senyoriu d'Elx i Crevillent, on el rei li va manar tant que la facilitara com que castigara els que s'havien oposat a la mateixa<sup>1249</sup>. Altres casos que podem mencionar són, per una banda el manament reial a Maça per anar a Alacant,

---

<sup>1249</sup> ACA, RC, reg. 3.637, f. 111r (12 de juny de 1481).

on s'estaven comenten molts delictes per a informar-se d'ells, tant si pertanyien a la seua jurisdicció com si no, i que procedira a emetre i executar les sentències derivades dels fets<sup>1250</sup>, o per altra, fer complir els desitjos reials en referència a la inclusió o extracció d'alguns individus del sacs constituïts per a l'elecció dels oficials municipals, com quan Ferran II li va ordenar que comprovara si Joan i Francesc Girart, veïns d'Alacant, reunien les condicions per a formar part del sac major de la ciutat i si era així que ell mateixa introduïra els seus noms<sup>1251</sup>

La capacitat judicial, tant per les seues pròpies competències com en condició de tribunal d'apel·lació, i per les causes que li van arribar delegades pel mateix monarca, van fer que la seua acció recaiguera sobre una gran quantitat d'assumptes que abraçaven des dels relacionats amb viudes i pobres, fins a plets entre titulars de senyoriu, qüestions relacionades amb l'aigua, les relacions amb el bisbe de Cartagena, execucions de deutes, propietats d'heretats, herències, aspectes urbanístics musulmans, passant per causes entre oficials o entre universitats. La casuística és molt àmplia i com ja hem assenyalat el present apartat no està concebut com una descripció completa i detallada de quines eren les funcions, competències i àmbits d'actuació de l'ofici de governador i per extensió dels seus oficials, sinó més bé de com aquests nobles van actuar aprofitant les seues prerrogatives polítiques i judicials, en tot tipus d'assumptes, en favor dels seus interessos, tant a l'àmbit polític i econòmic com social. Una acció que es troba darrere, com veurem més detalladament en un altre apartat, dels principals conflictes entre les institucions del territori, així com els principals esdeveniments que tingueren lloc amb motiu de les bandositats que dividiren els principals llinatges de la governació a partir de la dècada dels seixanta del segle XV.

Com hem pogut observar, l'exercici dels principals càrrecs de la cort del governador van recaure en individus pertanyents a l'estament militar assentats en les terres del migjorn. Així aquesta institució, més enllà de la seua funció de servei al rei, va quedar mediatitzada pels interessos tant del seu màxim oficial com dels seus

---

<sup>1250</sup> ARV, RC, reg. 304, f. 66r (17 de maig de 1480).

<sup>1251</sup> ARV, RC, reg. 314, 219v-220r (11 de juny de 1512).

principals subalterns que van trobar, en els mecanismes que els proporcionava l'administració, la via per a fer patent la seua potència política i social vers altres institucions, sobretot les d'àmbit municipal, i també front els seus enemics, personalitzats en gran part en els membres que es posicionen en contra de la gestió que els oficials de la Governació fan de la mateixa.

Un exemple que ens serveix de punt de partida per a la nostra anàlisi és sens dubte el memorial de greuges enviat per les autoritats oriolanes contra Lluís Cornell i el seu germà Martí Maça, del qual ja hem apuntat alguns aspectes en altres apartats<sup>1252</sup>. És tracta d'un valuós document que ens relata tot un ventall d'abusos, amenaces i extralimitacions portades a terme no només pel governador, sinó també per alguns familiars, subalterns i parcials, des de la impunitat que els ofería la seua situació de preeminència política i social. El registre ha sigut recentment treballat per Hinojosa Montalvo, per la qual cosa no ens detindrem detalladament en ell. Tot i això no ens resistim a ressenyar els principals punts del seu contingut, el qual recull aspectes tant variats com actuacions contra oficials locals i trencaments dels privilegis municipals, denúncies de connivència amb assaltants castellans, per donar refugi a criminals en els seus senyorius i per no aplicar justícia en els delictes comesos pels membres de la seua clientela més pròxima i dels seus familiars, on destaquen els abusos comesos pel seu propi germà. De fet tant l'alt nombre de delictes comesos per Martí Maça, així com la seua naturalesa, van fer que el memorial recollira un apartat específic de queixes contra aquest noble que van des d'agressions sexuals fins a enfrontaments armats amb el justícia criminal d'Oriola<sup>1253</sup>.

Dit això, ens hem de referir, per altra banda, que la detenció del poder per part dels oficials del governador, encara que delegat, era el millor contracte de fidelitat que

---

<sup>1252</sup> ARV, RC, reg. 57, f. 23v-29v (5 de febrer de 1455), HINOJOSA MONTALVO, J., "Los abusos del poder en la Gobernación General de Orihuela...cit.

<sup>1253</sup> Fins i tot el cronista Bellot es va fer ressò d'aquests greuges, assenyalant que en el cas de Martí Maça es va enviar un memorial personal "*culpándole de cosas muy feas y de haber acuchillado justicias y entrando por fuerza en casas, adulterando y estrupando*". BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. I, pàg. 438-439. Anys abans, en 1439, el mateix lloctinent de governador Pere de Rocafull li va manar a Martí Maça que, per motiu dels atreviments i escàndols que havia fet tant a Oriola com a altres llocs (Callosa, Catral, Almoradí i Guardamar) i en benefici de tots, no entrara a la ciutat ni a les altres poblacions sota pena d'apressar-lo al castell i lliurar-lo a son pare, el governador, o al rei, BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. I, pàg. 365.

els Maça van poder signar amb els nobles, i no nobles, que van entrar al servei de la institució que encapçalaven. Si ens centrem en el nostre àmbit d'estudi, els Soler, Franc o Galbe eren coneixedors que els seus càrrecs depenien per complet de la voluntat del governador i que per tant per a poder gaudir-los no havien de contradir-la. El seu nomenament i manteniment al front dels oficis encomanats no depenia ni d'un procés electoral, com els càrrecs municipals, ni d'una designació llunyana, com la reial. És per aquest motiu pel qual l'exercici del seu càrrec, més enllà de les qüestions quotidianes, responia a un criteri no escrit però ben definit com era la submissió als designis i als propòsits de l'oficial màxim de qui depenia. Açò va ser una condició indispensable per a poder gaudir de les preeminències dels càrrecs per als quals eren elegits, els quals eren en bona part la font de la seua potència en la societat del moment.

Per la seua banda, els regents de l'assessoria o els oficials oriolans que van regir de forma directa el càrrec, tot i no ser designats pel mateix governador, eren coneixedors de la més que probable influència que aquest podia tenir tant en el seu nomenament com en el manteniment del seu ofici, el que explicaria que en molts casos feren causa comuna amb el màxim oficial i foren considerats pels enemics d'aquests com a membres de la seua esfera d'influència o en altres paraules defensors dels interessos de qui regia la Governació.

Ja hem assenyalat com els diferents governadors van utilitzar les seues prerrogatives per nomenar a individus que mantenien una estreta relació amb la casa dels Maça de Liçana o que directament en formaven part. D'aquesta manera, els titulars de la Governació es van assegurar que els seus interessos restaren en bones mans durant els seus llargs períodes d'absència. Probablement un dels exemples més destacats en aquest sentit, va ser la gestió de les execucions per deutes que es van instar en contra dels Maça i els seus senyorius a la governació. Les denúncies per impossibilitat de satisfer els deutes per part de particulars, originaris o no de la governació, són nombroses i en alguns casos manifestament significatives de com el governador o els seus lloctinents entrebancaven les execucions que s'instaven o presentaven en la mateixa cort de la magistratura que regien, de fet aquest va ser un

dels greuges que la ciutat d'Oriola va trametre al rei en contra del governador Lluís Cornell a qui acusaven de no administrar justícia pel gran nombre de creditors que tenia, entre ells a alguns dels llinatges nobiliaris més destacats de la governació com els Togores o els Masquefa<sup>1254</sup>. En aquest sentit podem assenyalar la defensa que el mateix Consell oriolà va fer de la muller de Bertomeu Togores, a qui l'assessor de Governació li feia una gran injustícia respecte a l'execució de certes cartes de censals degudes per Lluís Cornell, per actuar contra tota disposició de dret "*e açò per donar causa que don Loys no pague lo que deu*"<sup>1255</sup>. En aquest sentit, podem assenyalar algunes reclamacions de deutes com la presentada per la viuda del donzell Francesc Masquefa, qui en 1461 va alçar una súplica al monarca per obtenir justícia en una execució per deutes de pensions de censals contra Pere Maça i l'aljama i jurats de Novelda, que datava de 1449, i per la qual el rei va instar a Pere de Rocafull que procedira en l'assumpte<sup>1256</sup>. Tot apunta que la gestió de la demanda, encomanada al lloctinent de governador, no va prosperar tampoc en aquesta ocasió i per això Joan II es va veure obligat a encarregar en aquesta ocasió la causa al notari Joan Vives a finals de 1461<sup>1257</sup>. Però, l'assumpte no estava ni molt menys prop de ser solucionat, i així, pràcticament dos anys després, el monarca va haver d'encomanar de nou la causa a un altre responsable, en aquest cas al batlle general dellà Xixona Jaume Roca<sup>1258</sup>.

No coneixem el resultat final de la demanda de la viuda de Francesc Masquefa, i si finalment va poder cobrar el deute, però serveix per a il·lustrar-nos les dificultats existents per a poder obtenir justícia en un assumpte relacionat amb el titular de la Governació i com els plets que el concernien es dilataven en el temps, com quan

---

<sup>1254</sup> BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. I pàg. 438. De fet per als primers temps de domini d'aquesta institució pels Maça ja es posa de manifest com el titular de la governació impedia les execució de béns en els seus senyorijs instades pels seus deutors, LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., "Guerras privadas nobiliarias y paz pública... cit., pàg. 647. Aquesta situació es pot observar també a la cort de la Governació de València. En aquest sentit el noble Joan del Milà va exposar que el comte de Cocentaina, qui regia la titularitat de la Governació valenciana, li devia tres anys de pensions de censals carregats sobre les seues terres, però que mai les havia pogut cobrar perquè cap porter volia anar a fer l'execució dels deutes a les terres del governador per por de ser suspesos del seu ofici, ARV, RC, reg. 109, f. 36v (5 de març de 1471).

<sup>1255</sup> AMO, AC, reg. A 30, f. 197v (28 de març de 1455).

<sup>1256</sup> ARV, RC, reg. 96, f. 158r-159r (30 de juliol de 1461).

<sup>1257</sup> ARV, RC, reg. 95, f. 167v (5 de desembre de 1461).

<sup>1258</sup> ARV, RC, reg. 288, f. 36r-v (21 de novembre de 1463).



Jaume Togores va denunciar que feia més de sis mesos que havia instat una execució en la cort del governador contra Pero Maça i la vila de Novelda, per certes pensions de censals que li devien, i que encara no havia vist la fi de la causa<sup>1259</sup>. Però en aquest cas tot i encomanar-se la finalització de la demanda a l'assessor de governador, tampoc el demandant va obtenir els resultats desitjats i així, mesos més tard el lloctinent del regne de València, Joan de Lanuça, va manar directament als alamins, jurats i aljama de Novelda que sis dies després de rebre el seu manament es reuniren a la porta de la mesquita de la localitat per a respondre front el que Jaume Togores els demanava<sup>1260</sup>.

Aquests casos no es tracten ni molt menys de fets aïllats. Així en altres súpliques dirigides al monarca per diversos creditors dels Maça, i dels seus senyorius de la governació, s'especifica de forma clara com els demandants no poden aconseguir satisfer les seues reclamacions a causa de la seua condició de titulars de la Governació. En aquest sentit, trobem com Isabel Despuig, muller del donzell alacantí Melchior de Vallebrera va exposar en 1470 davant el rei que en la cort de la Governació dellà Xixona s'havien instat cinc processos d'execució per virtut d'altres tants contractes de carregament de censals fets per don Pero Maça de Liçana, primer governador d'aquest llinatge, i que s'havien continuat durant la regència de Lluís Cornell, però per haver sigut aquest governador i com en el moment de l'exposició, ho era el seu hereu Pero Maça de Liçana, mai havia pogut obtenir justícia<sup>1261</sup>. En el mateix sentit trobem la queixa posada pels hereus d'Antic Albaredes, els quals denunciaven que feia molt de temps que davant la cort del governador instaven una execució contra Novelda, senyoriu del majordom i governador Lluís Cornell, però que no havien pogut obtenir la resolució de la causa. Per aquest motiu Joan II va escriure al lloctinent de governador exposant-li la reclamació i dient-li que els hereus l'acusaven de no obtenir justícia "*per los grans favors per vós, segons se diu, donades a la dita universitat per causa del dit majordom*"<sup>1262</sup>. Un altre exemple el tenim en el cas de Pere Sanç, veí de Xàtiva, i en la reclamació que va fer de les pensions degudes per la universitat de Novelda. Aquest

---

<sup>1259</sup> ACA, RC, reg. 3.667, f. 258v-259r (2 de febrer de 1492).

<sup>1260</sup> ARV, RC, reg. 148, f. 23v-24r (20 de juny de 1492).

<sup>1261</sup> ARV, RC, reg. 105, f. 118r-119r (4 de gener de 1470).

<sup>1262</sup> ARV, RC, reg. 94, f. 35r (22 de desembre de 1459).

individu va denunciar davant el rei que les execucions instades en la cort del governador es fan pel mateix Pero Maça de Liçana que és el senyor de Novelda, per la qual cosa sol·licita al rei que l'execució del seu deute es faça directament per la cort del governador de València i així poder cobrar el que li devien. La súplica va ser acceptada pel monarca, qui va acabar encarregant l'assumpte al governador de València<sup>1263</sup>.

Tal com hem exemplificat al llarg del present treball, les demandes i súpliques presentades a l'autoritat reial en els casos d'execucions dels Maça de Liçana, van ser constats durant el segle XV, si bé cap a finals de la centúria i començaments del XVI, la mala situació econòmica per la qual va travessar el llinatge va fer que les reclamacions dels creditors s'incrementaren de forma notable. Davant açò els Maça van continuar posant obstacles a la satisfacció dels seus deutes, tot i la intervenció directa de l'autoritat reial, com quan el lloctinent del regne l'Infant Enric va manar, en octubre de 1496, al porter del rei Pere Monçò que es personara directament a la vila de Novelda i els llocs de Xinosa i Monòver per portar a terme l'execució instada per deutes pels hereus del que va ser secretari reial Joan Mallen<sup>1264</sup>. Tot i això l'any següent els hereus de Mallen continuaven reclamant el cobrament dels seus deutes que ascendien a 45 lliures, per la qual cosa l'Infant Enric va haver d'intervenir de nou i va tornar a enviar un altre porter a les poblacions esmentades per a intentar satisfer les quantitats degudes<sup>1265</sup>.

Aquestes inhibicions, retards i dilacions en les execucions contra els Maça van fer que les causes foren encomandes per l'autoritat reial a altres oficials buscant així la fi de les reclamacions. Davant açò, els mateixos governadors van tractar d'entrebancar l'acció dels nous responsables de les demandes, al·legant en alguns casos sospites contra la persona que havia de resoldre les reclamacions, com per exemple el batlle general dellà Xixona, Jaume Roca, a qui el monarca va encarregar una execució contra l'aljama i universitat de Novelda, davant la qual cosa el governador dellà Xixona va

---

<sup>1263</sup> ARV, RC, reg. 133, f. 147r-148r (28 de gener de 1486).

<sup>1264</sup> ARV, RC, reg. 151, f. 45r-v (8 d'octubre de 1496).

<sup>1265</sup> ARV, RC, reg. 151, 173v-174r (18 de maig de 1497).

posar diversos motius en contra de l'execució i va denunciar a Jaume Roca com a sospitós per ser enemic de la casa dels Maça<sup>1266</sup>.

En altres casos era el mateix governador el que evitava l'execució a altres particulars per tal de protegir els seus propis interessos. Així per exemple Lluís de Cabanyelles, lloctinent del regne de València, es va veure obligat a manar a l'agutzil reial que anara a Alacant per a dur a terme una execució contra l'alacantí Antoni Mingot que devia certa quantitat a Baltasar Sant Feliu. La causa, per trobar-se el deutor domiciliat a la governació dellà Xixona, corresponia al titular d'aquesta, però Pero Maça de Liçana, lluny de portar a terme l'execució es va inhibir de la mateixa<sup>1267</sup>. Aquesta actuació del governador podria respondre tal vegada a un intent per afavorir a l'esmentat Antoni Mingot, però sembla que l'explicació resideix en el fet que aquest mateix deutor ho era també dels Maça de Liçana<sup>1268</sup>, els quals havien instat una execució contra ell i encara no havien pogut cobrar, per la qual cosa no estarien disposats a facilitar el cobrament a un tercer que els poguera perjudicar la satisfacció dels diners que a ells els devien.

En contraposició veiem com la cort del governador també s'endarrereix en el compliment d'execucions, però en aquest cas en favor d'alguns individus que formaven part de la seua òrbita d'influència, com ho demostra l'exposició feta per part de mossèn Pere Masquefa, qui va reclamar el pagament de certes pensions de censals que li eren degudes pel posseïdor d'una almàssera, en aquest cas el notari Pere Sanç, qui era procurador del governador Pero Maça de Liçana<sup>1269</sup>. Així el monarca es va veure obligat a encomanar la causa al justícia civil d'Oriola, ja que Masquefa va al·legar que no havia pogut obtenir justícia des de feia un any a causa de les dilacions de la part demandada i de les inhibicions fetes per la cort del governador<sup>1270</sup>. En aquest mateix sentit trobem una reclamació que crida l'atenció, ja que està feta per Joan i Aldonça de

---

<sup>1266</sup> ARV, RC, reg. 99, f. 61r-v (2 de febrer de 1464).

<sup>1267</sup> ARV, RC, reg. 162, f. 53v-54r (9 de febrer de 1507).

<sup>1268</sup> ARV, RC, reg. 162, 64v-65r (9 de març de 1507).

<sup>1269</sup> ARV, MR, reg. 4571, f. 1v (1487) i reg. 4573, f. 27r (1489).

<sup>1270</sup> ARV, RC, reg. 135, f. 34v-35r (21 de març de 1488).

Rocafull, familiars dels Maça, contra el mateix lloctinent de governador, Joan Maça, a qui van acusar de no portar a terme l'execució d'una sentència referent a la possessió d'uns censals, favorable als exponents i en contra de Nicolau Masquefa i Pere Ferrández de Mesa, perquè aquest últim era parent del lloctinent<sup>1271</sup>.

Per altra banda, la intervenció de la cort del governador en altres assumptes concernents directament als interessos del seu titular, donava lloc a l'allargament de les causes i a no pocs conflictes. Un bon exemple d'açò és el fet referit a la partició de termes amb la localitat castellana de Favarella, al qual ja ens hem referit línies més amunt, feta en 1466. Però l'assumpte no va quedar ben resolt en aquesta data i així ja en el regnat de Ferran II, aquest va manar a Pero Maça i al *Adelantado* del regne de Múrcia que revisaren les actes de la partició<sup>1272</sup>. Però lluny de solucionar-se la qüestió amb aquest manament, els conflictes entre Oriola, Asp i altres localitats valencianes limítrofes amb Favarella van donar lloc a inconvenients i danys entre aquestes, per la qual cosa el rei va encomanar de nou a Pero Maça, en aquesta ocasió junt al doctor Anton Rodriguez, que de consell d'homes antics, s'informaren d'on havien estat les fites i que anaren personalment per a fer la delimitació de termes<sup>1273</sup>. Tanmateix en aquesta ocasió tampoc es va resoldre la pugna territorial, és més, aquest assumpte es va allargar durant molts anys en part, possiblement, perquè el mateix Pero Maça va ser un dels interessats en la qüestió com a senyor de Novelda i Monòver, les quals també estaven incloses en el plet amb Favarella<sup>1274</sup>. De fet, probablement per ser part implicada, Maça va ser apartat del debat i el rei va encomanar que per part valenciana fóra el lloctinent del batlle general dellà Xixona qui s'encarregara de la delimitació de termes<sup>1275</sup>.

En altres casos, la defensa dels interessos particulars portava els oficials de la Governació a actuar violentament sense por a posteriors represàlies, com és el cas de

---

<sup>1271</sup> ARV, RC, reg. 141, f.1v-2r (12 de novembre de 1499).

<sup>1272</sup> ACA, RC, reg. 3633, f. 90r-v (9 de març de 1479).

<sup>1273</sup> ARV, RC, reg. 129, f. 130r-v (18 d'agost de 1481).

<sup>1274</sup> ARV, RC, reg. 132, f. 99v- 100r (10 de maig de 1484).

<sup>1275</sup> ACA, RC, reg. 3612, f. 136r (30 de desembre de 1497).

l'atac perpetrat pel lloctinent de governador Lluís Maça a la sèquia de molí de Redovà, el qual restava sota domini útil del batlle general dellà Xixona, Jaume de Santàngel. El lloctinent va destrossar la sèquia per tal de privar d'aigua el molí de Santàngel i per tant deixar-lo inactiu, "*per son propi interès de anichilar e destruir lo dit molí de Redovà*", ja que son pare, Joan Maça, era propietari d'un altre molí que molia de la mateixa aigua que el del batlle general<sup>1276</sup>.

Però la potència del càrrec de governador o lloctinent també es manifestava en qüestions que podríem qualificar de més trivials o supèrflues. Com per exemple en 1514, quan els castellans Pedro Calderón, Pedro de Gandia i Francesc d'Avila exposen al lloctinent del regne Lluís de Cabanyelles que Lluís Maça, lloctinent de governador, els tenia en presó acusats d'haver tret de l'hostal de Montfort a una dona per la força. Els presos van denunciar que això era fals i no es podia provar, al·legant que el motiu de la seua presó era que el lloctinent els tenia mala voluntat perquè en dies passats Pedro Calderón havia tingut diferències amb una dona de Jaume Vives, la qual tenia "*per enamorada*" Joan Maça, germà del lloctinent. Els exponents van apel·lar la causa a la reial audiència per sospites del tribunal, i per a reforçar la seua suplicació van afegir en la seua declaració que se li havia sentit dir al lloctinent que si no haguera sigut Setmana Santa quan els va prendre els haguera fet penjar<sup>1277</sup>.

Més enllà de la protecció dels seus interessos particulars els Maça de Liçana mitjançant les prerrogatives que els concedia el seu càrrec, van vetllar per la situació d'aquells que els eren més pròxims, foren o no oficials de la institució que encapçalaven. En aquest sentit, podem assenyalar com a vegades el mateix governador intercedia davant el monarca per tal d'afavorir els seus partidaris com el cas abans mencionat del mercader Jaume Franc a qui va recomanar directament al rei com a persona hàbil per al regiment de càrrecs. Altre exemple en aquest sentit ens el dóna a conèixer la provisió reial dirigida en 1464 al lloctinent de governador, el noble

---

<sup>1276</sup> ARV, RC, reg. 165, f. 27r-28v (11 d'octubre de 1513). Respecte a la conflictivitat generada per l'aigua en aquestes contrades del sud valencià es pot consultar el treball PARRA VILLAESCUSA, M., "Control del agua y poder en la frontera sur valenciana: la huerta y campo de Orihuela durante la Baja Edad Media", *Roda da Fortuna. Revista eletrônica sobre Antiguidade e Medievo. Poder y violencia durante la Edad Media*, vol. 2, núm. 1-1, 2013, pàg. 470-500.

<sup>1277</sup> ARV, RC, reg. 165, f. 58v (27 d'abril de 1514).

don Ramon de Rocafull, i al batlle general dellà Xixona, Jaume Roca, per la qual concedia als participants en la pressa feta de dos bergantins de rebels de Tortosa, gràcies, en part, a la suplicació de Pero Maça, tot el que havien pres de les naus<sup>1278</sup>. Tot i això, el rei poc després d'aquesta concessió va haver de rectificar davant les queixes de la vila d'Alacant, ja que aquesta també havia pres part en la captura d'aquestes naus, una informació que sembla que s'havia ocultat i per la qual cosa el monarca va acabar decidint que el botí pres es dividira en parts iguals entre alacantins i oriolans<sup>1279</sup>.

En aquest sentit, podem observar també com el governador es va inhibir en el cas del cessament de Francesc Borgunyo, qui actuava com el seu subrogat a la vila d'Alacant, en 1468. Aquest any el Consell alacantí va exposar davant el rei que la regència de Francesc Borgunyo, subrogat creat pel lloctinent Ramon de Rocafull, anava contra els furs, però al temps van denunciar la seua acció al front de la magistratura adduint que impedia les execucions dels manaments del justícia de la localitat i que es mostrava parcial envers alguns delinqüents de la vila, el que provocava escàndols i danys en la població<sup>1280</sup>. Davant aquesta reclamació, Joan II va ordenar que es revocara la figura del subrogat a Alacant, una decisió que va tenir greus conseqüències, ja que es troba darrere dels conflictes que tingueren lloc a Alacant durant els anys següents i en els quals els membres de l'estament nobiliari de la localitat van jugar un paper destacat com veurem més avant. Però aquest manament no es va portar a terme, la qual cosa va fer que les autoritats alacantines informaren a Joan II que Pero Maça havia recusat observar la destitució donant com a pretext que abans havia de consultar amb el monarca, qui davant aquesta desobediència per part del governador el va tornar a ordenar que cessara a Borgunyo del seu càrrec<sup>1281</sup>.

Un altre cas bastant significatiu va ser la qüestió moguda entre el batlle general dellà Xixona, Jaume Roca, i Joan de Soler quan en 1462 aquest ocupava el càrrec de

---

<sup>1278</sup> ARV, RC, reg. 290, f. 9r-v (23 d'agost de 1464).

<sup>1279</sup> ARV, RC, reg. 290, f. 11r-12v (30 d'agost de 1464).

<sup>1280</sup> ARV, RC, reg. 282, f. 87r-v (15 de desembre de 1468).

<sup>1281</sup> ARV, RC, reg. 105, f. 38v-39r (22 de febrer de 1469).

justícia criminal d'Oriola. Roca es va entremetre en una causa portada per Soler i davant això, el justícia criminal va insultar i injuriar el batlle general, qui després d'aquests fets va requerir a Lluís Cornell que amonestara i multara a Joan de Soler. Però el governador es va inhibir, segons Jaume Roca "*per ço que lo dit justícia li és molt afectat e és sotsalcayt del castell*", per la qual cosa el batlle es va veure obligat a demanar al rei que administrara justícia en aquest assumpte<sup>1282</sup>. En aquest sentit hem de dir que més enllà de la qüestió puntual que acabem de descriure, aquest és un exemple de com de forma indirecta i a través dels individus pertanyents al seu cercle de confiança, el governador va ser capaç d'intervenir en les institucions municipals oriolanes.

En aquest sentit, les competències judicials van ser altre cop utilitzat pels governadors i llurs oficials per tal d'afavorir, o almenys intentar-lo, els seus partidaris i familiars, tot i que en alguns casos les seues accions xocaren amb la jurisdicció d'altres jutges i institucions. Així, per exemple, en el plet entre el notari Joan Ínyigues i Joan Talavera, per motiu de la possessió d'una heretat, el primer va denunciar que no podia obtenir justícia, ja que, l'esmentat Talavera rebia favors a Oriola per ser un home ric<sup>1283</sup>, però més enllà de la situació econòmica d'aquest podem pensar que les gràcies i privilegis que rebia en les seues causes venien condicionades per la seua pertinença a la casa del governador. De fet, fins i tot, aquest Joan Talavera va aconseguir impetrar una provisió reial per la qual en tots els plets que ell tinguera seria jutge el mateix Pero Maça o el seu lloctinent. Però el rei va haver de rectificar i revocar la provisió manant a Maça que no s'entremetera en les causes en què estava involucrat Talavera i que pertanyeren a un altre jutge ordinari<sup>1284</sup>. En aquest sentit, un altre exemple de com el governador o llurs oficials intercedien en favor dels membres de la casa dels Maça el podem observar en com la muller de Salvador Monyino, a la qual se li havia fet un procés d'absència en la causa que mantenia amb Ferrando de Avellaneda en 1502, es va presentar en la cort del governador, on el titular d'aquesta institució, segons Avellaneda, en lloc d'apressar-la i fer-li pagar els delictes va manar al justícia d'Oriola

---

<sup>1282</sup> ARV, RC, reg. 400, f. 41v-42v (14 de juny de 1462).

<sup>1283</sup> ARV, RC, reg. 128, f. 122v-124r (2 de gener de 1481).

<sup>1284</sup> ACA, RC, reg. 3637, f. 212v-213r (2 de setembre de 1483).

que no s'entremetera en la causa. Amb l'exposició d'aquests antecedents, i amb motiu d'un nou plet entre ambdós, Avellaneda va recórrer a la lloctinent del regne, la reina Joana, la qual va encomanar la causa al justícia criminal d'Oriola, al·legant, en referència al governador, que *"la dita Monyina denunciada és de casa sua e tan afectada que jamás de aquell nos poria ne creu lo dit exponent obtenir justícia"*, al temps que va manar al governador o son lloctinent que no prengueren part en la causa<sup>1285</sup>.

Poder aconseguir justícia per part dels particulars que pledejaven amb algun dels Maça o dels individus més pròxims a aquest llinatge resultava en ocasions una feina difícil d'assolir. Açò ho posa de manifest alguns exemples anteriorment citats i altres com el cas de l'oriolà Pere Rovira, qui va denunciar davant el justícia civil a Joan de Rocafull per haver venut cert ramat seu al lloctinent Joan Maça. Rovira no va obtenir cap satisfacció a la seua demanda, per la qual cosa va apel·lar a la lloctinent del regne, la reina Joana, que va manar al justícia que investigara l'assumpte<sup>1286</sup>. Més d'un any després d'aquest manament les coses seguien igual, tot i que Pere Rovira va exposar que per ser Joan de Rocafull persona tan principal i per haver comprat les seues ovelles el lloctinent de governador, no podia esperar justícia d'aquest últim i per això va haver d'apel·lar a la lloctinent del regne. Malgrat això, la causa havia retornat a la ciutat, davant la qual cosa Rovira es va a tornar a queixar perquè segons ell per tractar la causa sobre coses concernents a Joan de Rocafull i al lloctinent Joan Maça *"era i és difícil e quasi impossible"* poder veure la fi del plet i aconseguir justícia<sup>1287</sup>.

Un altre exemple significatiu és el debat mantingut per Esteve Davó i Pere Martí per la possessió d'una canyada i dels fruits d'aquesta. En un primer moment es va donar sentència pel justícia civil d'Oriola contra Pere Martí, però aquest va aconseguir de la reina Joana una provisió per la qual es manava al portantveus o el seu lloctinent que li lliurara els fruits. Davó es va queixar d'açò i va suplicar a la lloctinent del regne que li fera remei de justícia, al·legant que Martí era l'actual justícia civil,

---

<sup>1285</sup> ARV, RC, reg. 160, 218v-219r (11 d'abril de 1505).

<sup>1286</sup> ARV, RC, reg. 159, f. 3v-4r (12 d'abril de 1503).

<sup>1287</sup> ARV, RC, reg. 159, f. 109v-110v (27 de setembre de 1503).



parent del portantveus de governador i del seu lloctinent i també del regent de l'assessoria, a més de tenir afinitat amb quasi la major part dels més principals de la ciutat, per la qual cosa li resultava molt difícil obtenir l'execució de la sentència que li era favorable<sup>1288</sup>.

En altres casos, també observem com el governador ignora sentències ja pronunciades. Així almenys ens ho manifesta la queixa posada pel veí d'Alacant, Gonçalbo Trujillo, qui va recórrer al rei informant-li que en la causa que tenia amb la viuda del gentilhome Tomàs de Vallebrera per motiu del pagament d'uns censals i la possessió de certes tafulles de terra, el governador amb consell del seu assessor ordinari, Jaume Rossell, havia sentenciat que si Trujillo satisfesia els censals deguts podria mantenir la propietat de les tafulles. Així doncs. Trujillo després de fer el pagament esmentat va denunciar que el mateix governador amb consell del regent de la seua assessoria, misser Andreu Martí, gendre de la viuda de Tomàs Vallebrera, li havia privat de la possessió de les tafulles sense cap justificació<sup>1289</sup>.

La parcialitat judicial duta a terme en moltes ocasions pels oficials de la Governació va fer que molts individus pròxims a la casa del Maça i als seus subalterns, o fins i tot aquests mateixos, tractaren de portar els seus plets davant la cort del governador. Així per exemple en un plet entre el subrogat d'Alacant Joan Franc i el donzell Tomàs Vallebrera, aquest va haver de demanar al rei que no acceptara un recurs interposat pel primer pel qual volia portar la causa davant la cort del governador dellà Xixona, ja que va al·legar que aquest tribunal era favorable a Franc per ser subrogat de Maça<sup>1290</sup>. Un altre cas que il·lustra aquesta asseveració el tenim quan el gentilhome Martí Amorós davant una sentència dictada pel justícia civil d'Oriola contrària als seus interessos, en un plet que mantenia amb un pastor, a qui acusava d'haver-li furtat llenya de la seua heretat, va apel·lar a la cort del governador buscant el favor del seu sogre, regent de l'assessoria, però davant aquesta relació de

---

<sup>1288</sup> ARV, RC, reg. 161, 92r-93r (1 de juliol de 1505).

<sup>1289</sup> ARV, RC, reg. 161, f. 5v-6r (8 de maig de 1505).

<sup>1290</sup> ARV, RC, reg. 133, f. 84v-85v (23 d'agost de 1485).

parentesc el regent va ser apartat de la causa que es va remetre a l'assessor principal, Jaume Rossell<sup>1291</sup>.

Pel que fa als assessors i als regents delegats d'origen oriolà, a causa de la seua condició d'oficial, la relació de proximitat amb el titular de la institució o la pertinença a un llinatge determinat, van ser objecte moltes vegades de revocació per part d'algunes de les parts implicades en els plets o causes en les que actuaven per obligacions del seu càrrec. En aquest sentit, hem d'assenyalar que no són pocs els casos en què individus implicats en diferents plets van sol·licitar al monarca el canvi d'assessor en la causa que els antany, al·legant sempre sospites de parcialitat contra aquest oficial. Així la consanguinitat, la relació estreta amb una de les parts o la connivència amb els interessos del governador era motiu perquè l'assessor fóra apartat de la causa que s'instruïa a la cort de la Governació, com per exemple el cas que acabem d'exposar, la revocació demanada pel cavaller Joan Roiz i els seus germans Jaume i Andreu en 1466 de Joan de Loazes<sup>1292</sup> o la denúncia per sospitós interposada per Francesc i Joan Miró contra el regent de l'assessor Martí Roiz de Mendoza per ser molt afecte al cavaller Ginés de Vilafranca, amb qui mantenien un plet<sup>1293</sup>.

L'arbitrarietat manifesta de diversos oficials de la cort de la Governació va ser denunciada en diverses ocasions al llarg dels diferents mandats dels Maça al front d'aquesta institució i és un dels principals motius que es troben darrere de les suspensions del càrrec que van patir tant Lluís Cornell com el seu nebot Pero Maça de Liçana. De fet poc abans de la suspensió temporal del càrrec de Luís Cornell, durant uns mesos feta per part del rei en 1455<sup>1294</sup>, podem observar com el Consell oriolà va remetre al monarca diversos greuges en aquest sentit. Així, segons Bellot, en 1453 les autoritats oriolanes va enviar un memorial de greuges on trobem assumptes

---

<sup>1291</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 33r (13 de febrer de 1494).

<sup>1292</sup> ARV, RC, reg. 100, f. 139v-140r (13 d'agost de 1466).

<sup>1293</sup> ARV, RC, reg. 162, 157r-158r (5 de febrer de 1509).

<sup>1294</sup> BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. I, pàg. 441. La suspensió de Lluís Cornell va tenir lloc en 1455, si bé tant sols va durar uns pocs mesos, ja que el 25 de novembre el rei retornava l'ofici a Cornell, qui havia sigut substituït per Jaume Rocamora, en la seua condició de lloctinent, ARV, RC, reg. 420, f. 18v-19r (25 de novembre de 1455).

relacionats amb els impediments de la cort del governador a instar execucions en contra del seu titular o com aquest feia relaxació de les seues obligacions en la punició d'alguns delictes comesos contra membres del govern municipal, alguns dels quals van rebre fins i tot amenaces de mort per part del governador. Les acusacions de parcialitat per part del Consell també posaven de manifest com Cornell no actuava en casos concernents a delictes comesos per individus pròxims a la seua casa, com Joan de Soler, o per familiars directes com el seu germà Martí Maça<sup>1295</sup>.

En aquest sentit tant sols dos anys després, en 1455, les autoritats d'Oriola van donar potestat al lloctinent de governador, mossèn Jaume Rocamora, per a informar al rei de tots els *“dans, perjudicis, injustícies e mals tractaments donats e fets per lo dit noble governador a la dita ciutat e singulars de aquella”*. És tracta del memorial abans referit. En relació a aquest assumpte hem de dir que la posició del Consell oriolà va anar més enllà de les queixes per l'actuació del governador i van demanar al rei que pels motius que li havien referit *“vulla per sa mercè levar lo dit ofici de governador al dit noble don Loys”*, oferint-li fins a 5.000 florins si accedia a la substitució de Cornell. Tanmateix les demandes no es van quedar ací i, així, en raó dels greuges fets tant per Lluís Cornell com per son pare Pero Maça en el regiment de la Governació, van manar a Rocamora que sol·licitara al monarca una provisió per la qual *“ningú que sia de nom de Maça o de la línia o consanguinitat de aquell ara ni sdevenidor no puxa ésser governador del dit regne en la dita partida”*, per la qual cosa van proposar el seu propi candidat a ocupar l'ofici de governador, que no era altre que el noble don Ramon Rocafull<sup>1296</sup>, si bé no tenim cap notícia que aquest assolira la condició de governador dellà Xixona.

El que acabem d'exposar és un cas de com la gestió arbitrària i parcial de les seues prerrogatives per part del governador, podia portar conseqüències a l'exercici del seu càrrec. Per a l'època en la qual se centra el nostre estudi l'exemple més significatiu de l'ús de les prerrogatives que conferia el càrrec de governador o lloctinent en defensa dels interessos particulars es troba en relació amb les bandositats

---

<sup>1295</sup> Aquestes acusacions són recollides al memorial de 1455.

<sup>1296</sup> AMO, AC, reg. A 30, f. 191v, 194r-195r (24 de març de 1455).

que tingueren lloc a la governació des de finals de la dècada dels seixanta. Les actuacions de Pero Maça i els seus oficials en favor del bàndol dels Rocafull i els seus parents i en detriment de la causa dels Rocamora i llurs seguidors no van ser poques i van donar peu com ja hem assenyalat anteriorment, a la intervenció directa de la monarquia, la qual va acabar encomanant la gestió de la institució a persones alienes a la governació com van ser Miquel Sarçola i misser Pere Falcó. Cal afegir que més enllà del parèntesi temporal en el qual Pero Maça va ser apartat de l'exercici del seu ofici, les rivalitats entre llinatges derivades de la lluita de bàndols van provocar que les principals famílies que es van posicionar de part dels Rocamora tractaren de deslliurar-se de la jurisdicció del governador i els seus oficials, fins i tot després d'haver passat molts anys des de l'inici de les hostilitats. En aquest sentit veiem com els Rocamora, els Corella, o els Morrelles, van presentar demandes davant l'autoritat reial per tal d'evitar ser jutjats pel governador o els seus subalterns en qualsevol de les causes en què estigueren implicats. En alguns casos van aconseguir revocar la figura del governador i llur assessor en les causes que els concernien, com per exemple les de Joan Roiz de Corella, comte de Cocentaina. Així Joan II va disposar que tant els plets del comte, com aquells en què prengueren part qualsevol familiar, servidor, comensal, vassall o procurador seu, foren coneguts, ja no pel governador o son lloctinent, sinó pel batlle general dellà Xixona amb consell de l'assessor ordinari de la Governació, Joan de Gallach, o del jurista valencià Jaume Garcia<sup>1297</sup>. Tot i això, en 1471 sembla que per incompliments d'aquest manament, pel que feia als membres que formaven part de la casa del comte com a servidors, comensals o familiars, Corella va haver de recordar que aquests també estaven lliures de la jurisdicció del governador, per la qual cosa el rei va tornar a manar a Pero Maça que no s'entremetera en les seues causes i per a no deixar ocasió a dubtes de qui gaudia d'aquesta provisió, li va referir un llistat de persones que per la seua relació amb el comte estaven exempts de l'acció de la cort

---

<sup>1297</sup> ARV, RC, reg. 104, f. 37v-38r (17 de desembre de 1468). Pràcticament un any després Joan II eximia de nou al comte de Cocentaina, així com a tots els membres de la seua família, del seu servei domèstic, procuradors i vassalls seus de la jurisdicció del governador dellà Xixona, ARV, RC, reg. 291, 140r-v (25 d'octubre de 1469). Les causes relatives al comte van quedar encomanades, com hem vist, al batlle general dellà Xixona, Jaume Roca, i a la mort d'aquest en 1477 van passar per manament reial a ser conegudes per a misser Pere de Fontes, ARV, RC, reg. 111, f. 163r-v (2 de maig de 1477).

del governador<sup>1298</sup>. Cal dir que a causa de la tradicional rivalitat entre els Maça i els Corella, aquests últims ja havien obtingut una provisió reial anteriorment, en 1458, per la qual l'autoritat reial manava al llavors governador, Lluís Cornell, que les causes referides al comte, així com als seus vassalls, servidors i domèstics, les havia de tractar amb el consell de Jaume Garcia, doctor en lleis de València, i no del regent de la seua assessoria<sup>1299</sup>. Si bé poc temps abans ja hem constatat com el governador dellà Xixona havia sigut apartat de totes les causes pertanyents al comte de Cocentaina i els seus, les quals havien sigut encomanades al batlle general de la partida Jaume Roca<sup>1300</sup>.

Pel que respecta als Rocamora, els anys previs a l'esclat de les bandositats, ja van ser un període de tensa relació amb la cort del governador, per la qual cosa en 1466 van denunciar al regent de l'assessoria, Joan de Loazes, per considerar-lo sospitós. Per aquest motiu el rei va apartar de les causes dels Rocamora a Loazes i va manar a Maça que els assumptes d'aquesta família foren tractats amb el consell de misser Francesc Vilafranca, veí de la ciutat<sup>1301</sup>. La intervenció del monarca per a resoldre les alteracions mogudes a partir de finals de 1468, en les quals els Rocamora tenien un paper protagonista, va fer que els seus assumptes foren coneguts conjuntament pel governador i el batlle general, Jaume Roca, en la condició de lloctinent d'aquest. Finalment en 1476 els Rocamora van aconseguir que el rei els eximira de la jurisdicció del governador passant totes les seues causes a ser conegudes pel justícia criminal<sup>1302</sup>.

Altres casos en aquest sentit, i que també deriven de la conflictivitat generada per les bandositats, van ser els dels cavallers Jaume Masquefa, senyor de la Daia, i Joan Roiz, senyor de Coix. Així, en 1470 Joan II manava al batlle general que es fera càrrec de totes les causes de Masquefa i els seus fills així com de les Roiz i els seus germans i

---

<sup>1298</sup> ARV, RC, reg. 110, f. 37r-v (6 de març de 1471).

<sup>1299</sup> ARV, RC, reg. 281, f. 50r (21 d'octubre de 1458).

<sup>1300</sup> ARV, RC, reg. 279, f. 209v (9 de setembre de 1457).

<sup>1301</sup> ARV, RC, reg. 289, f. 96r-v (22 de juny de 1466).

<sup>1302</sup> ARV, RC, reg. 111, f. 99v-100r (16 de març de 1476). Tot i això sembla que aquesta decisió va tenir un caràcter temporal, ja que huit anys després veiem com la cort del governador dicta sentències en causes concernents al cavaller Joan de Rocamora, ARV, RC, reg. 132, f. 178r-v (22 de novembre de 1484).

totes aquelles que tingueren a veure amb els seus domèstics, vassalls i llauradors<sup>1303</sup>. Un últim exemple, ja més distant en el temps, va ser el de Berenguer Morrelles, parent dels Rocamora, qui va aconseguir de la reina Joana, lloctinent del regne a començaments del segle XVI, una provisió per la qual apartava a l'assessor delegat de la cort del governador, misser Andreu Martí, de totes les causes concernents a Morrelles o als seus familiars i encomanava com assessor en els plets d'aquesta família a misser Andreu Durà<sup>1304</sup>.

Aquesta actitud de tractar de fugir de la jurisdicció del governador i dels seus oficials per la seua arbitrarietat a l'hora d'impartir justícia, també l'observem en la vila d'Alacant, probablement en relació a les tensions generades per la destitució de Francesc Borgunyo com a subrogat de governador en la localitat. Així a finals de febrer el rei informava a Pero Maça que les causes concernents a un bon grup d'individus del patriciat alacantí, entre els quals es trobaven alguns membres de l'estament militar com Melcior Vallebrera, Bertran de Seva o Joan Rolf entre d'altres, havia de conèixer-les obligatòriament amb el batlle general de la partida, Jaume Roca, com adjunt, i amb el consell del seu assessor ordinari, Joan de Gallach<sup>1305</sup>.

Tanmateix, hem d'assenyalar que Pero Maça va conèixer un altre període de suspensió en l'exercici del seu ofici entre mitjans de 1495 i el primer terç de 1496. Un fet que no va afectar a ell només, sinó també al seu lloctinent, Joan Maça, i que va suposar la regència al capdavant de la Governació del cavaller i regent de la cancelleria Bertomeu Verí, qui a més era doctor en lleis. El motiu d'aquesta substitució, segons el mateix Ferran II, va ser per causes concernents al desservei de "*sa majestat*"<sup>1306</sup>, en

---

<sup>1303</sup> ARV, RC, reg. 104, f. 160v-161r (31 de març de 1470).

<sup>1304</sup> ARV, RC, reg. 156, f. 133v (13 de gener de 1502). Un any abans en un plet amb Joan Miró mogut davant la cort del governador Berenguer Morrelles ja havia denunciat per sospitosos al mateix governador i al seu assessor, ARV, RC, reg. 156, f. 55v-76r (9 d'octubre de 1501).

<sup>1305</sup> ARV, RC,, reg. 291, f. 113v (25 de febrer de 1469) La relació completa dels alacantins, les causes dels quals Pero Maça havia de conèixer amb el batlle general i el seu assessor ordinari és: Melcio Vallebrera i els seus fills, Joan Dartés, Guillem Bernat, Francesc Bernat, Bertran de Seva, Nicolau Nomdedéu, Joan Sepulcre, Francesc Sepulcre, Gaspar Rolf, Joan Rolf, Joan Llofriu, Joan Ripoll, Alvaro Gonçalez, Martí Pérez i Jaume Pérez.

<sup>1306</sup> ACA, RC, reg. 3.668, f. 147r (30 de maig de 1495).

concret pels abusos, excessos i delictes que es cometien a Oriola i a la governació<sup>1307</sup>. Malauradament no coneixem les instruccions que el rei va lliurar a Verí sobre el que havia de fer en terres de la governació, ja que aquest les va rebre de paraula del mateix monarca<sup>1308</sup>. Tot i això, la consulta d'altra documentació ens ha ajudat a perfilar la situació existent en referència a la gestió duta a terme pel governador i els seus oficials en els anys anteriors a la suspensió.

Després dels primers temps posteriors als inicis de les violències viscudes tant a Oriola com a Alacant, Maça i els seus oficials lluny de refrenar la seua arbitrietat a l'hora de prendre decisions, van continuar actuar de forma parcial. En aquest sentit, en 1471, Joan II va haver de revocar els guiatges, que el mateix Maça havia concedit a diferents individus que estaven acusats de diversos crims o fins i tot sentenciats per processos d'absència<sup>1309</sup>. A més a més aquest mateix any les autoritats alacantines van denunciar davant el rei algunes accions de Maça, el qual havia tret de la presó alacantina alguns criminosos que se'n portava o havia donat llicències per a portar armes en un moment especialment convuls a causa de l'assassinat de Nicolau Nomdedéu<sup>1310</sup>.

Els exemples de denúncies contra la gestió partidista dels càrrecs de la Governació continuen sent freqüents, sobretot, per part dels que es posicionen front els Maça i els Rocafull. Així podem observar com el comte de Cocentaina i Joan Rocamora es queixen de la inhibició feta pel lloctinent Jaume Masquefa, donzell, davant l'assalt que els Rocafull, a qui segons els denunciants els havia guiat el mateix lloctinent, havien perpetrat en la casa del lloctinent de justícia a Almoradí per a alliberar de la presó a un partidari seu condemnat a mort, Joan de Luna, de la presó, i de com l'esmentat oficial els feia greuges a diari tant a ells com als seus parents, amics

---

<sup>1307</sup> ACA, RC, reg. 3.668, f. 145-146v (29 de maig de 1495).

<sup>1308</sup> ACA, RC, reg. 3668, f. 147r-v (30 de maig de 1495).

<sup>1309</sup> En aquest sentit el rei va revocar els guiatges que havia fet Maça a Jaumot Periz i Quartero tintorer, per estar sentenciats a mort per procés d'absència, ARV, RC, reg. 110, f. 55r-v (4 de juny de 1471) i també a Jaume Boadella i altres individus acusats de diversos crims, manant-li fins i tot que endavant s'abstinguera de guiar a gent denunciada, ARV, RC, reg. 109, f. 74r-v (4 de juny de 1471).

<sup>1310</sup> ARV, RC, reg. 110, f. 14r-v (25 de gener de 1471).

i valedors<sup>1311</sup>. L'atribució d'aquests greuges li va valdre la reprovació del mateix monarca, qui va convocar al lloctinent davant la seua presència per a explicar els fets. Val a dir que en ocasions aquestes denúncies responien més que a la veritat tal vegada als rancors subjacents en els denunciants o a estratègies d'aquests per tal de minvar el poder dels oficials de la Governació, ja que en aquest cas el monarca després de sentir les dues parts va donar per bones les explicacions del lloctinent, les quals demostraven la innocència d'aquest front les acusacions fetes<sup>1312</sup>.

Per altra banda, durant aquests anys continuem trobant casos de com la cort del governador s'inhibeix o retarda l'execució de deutes reclamats per individus amb els quals mantenien certa rivalitat. Com per exemple Jaume Ferrández de Mesa, que s'havia posicionat del costat dels Rocamora en el seu enfrontament amb els Rocafull i que va denunciar, en 1477, que tenia instada una execució per deutes en la cort del governador en la qual no sols no aconseguia justícia, sinó que fins i tot se li'n feia dilació<sup>1313</sup>.

En els anys pròxims a la suspensió, podem comprovar com les denúncies basades en el partidisme del governador s'intensifiquen. D'aquesta manera veiem a Joana mare de Pere Masquefa, qui mantenia un plet per la mort d'aquest a mans de membres del llinatge dels Rocafull, va reclamar un nou jutge en la causa per considerar al governador com a parcial a aquesta família, per la qual cosa el va monarca nomenar al batlle general de la partida perquè tractara aquest assumpte<sup>1314</sup>. Així doncs, aquest tipus de queixes, i altres, com la denúncia instada per Lluís de la Torre pels mals tractaments rebuts pel subrogat de governador, per posar un altre exemple<sup>1315</sup>, van arribar al coneixement del monarca, sembla que per via del batlle general de la partida, Jaume de Santàngel, per la qual cosa Ferran II va escriure a Pero Maça fent-lo

---

<sup>1311</sup> ARV, RC, reg. 109, 76v-77r (25 de juny de 1471).

<sup>1312</sup> ARV, RC, reg. 109, 105v-107r (20 d'agost de 1471).

<sup>1313</sup> ARV, RC, reg. 113, 10r-v (8 de març de 1477).

<sup>1314</sup> ARV, RC, reg. 136, f. 109r-v (28 de juliol de 1491).

<sup>1315</sup> ACA, RC, reg. 3.649, f. 210v-211v (4 d'abril de 1492). Lluís de la Torre va exposar que havia sigut condemnat per Joan Maça amb 300 morabatins d'or de multa per haver feta certa resistència al regent del justícia en Rojals, però que després el subrogat li havia tallat el puny dret i el tenia detingut en la presó de la ciutat, mentre li eren confiscats els seus béns.



responsable de la *“poca justícia que en aqueixa governació es fa”* i manant-li que administrara justícia de forma equitativa *“axí al gran com al xich, sense excepció de persones”*<sup>1316</sup>. Malgrat aquest toc d’atenció, els clams fets per part dels Rocamora i els seus partidaris van continuar durant els anys posteriors i així veiem com membres d’aquest llinatge junt als Roiz, van exposar al rei reclamacions i queixes pels greuges que es feien a tots els Rocamora, Roiz i Masquefa i les seues parenteles per part del governador i llur lloctinent<sup>1317</sup>. Fins i tot, seguint en aquesta línia, el mateix Ferran II va manar al lloctinent de governador que no fera cap greuge ni vexació a Jaumot Roiz, fill de mossèn Joan Roiz, el qual estant acusat de cert delictes va exposar al monarca els seus dubtes vers el governador i llur lloctinent<sup>1318</sup>.

De fet, sembla que eren tants els clamors existents contra la figura del governador i son lloctinent, i també contra l’advocat fiscal, que el rei va tornar a escriure a Pero i Joan Maça, i també a Pere de Fontes, advocat fiscal de la partida, perquè en vint dies es presentaren davant d’ell per a donar explicacions de les queixes que hi havia contra ells per raó de la gestió dels seus oficis<sup>1319</sup>. Però les raons que van donar en la seua defensa sembla que no van acabar de resoldre els conflictes, ja que segons ens informa el mateix monarca es van provar les denúncies posades pels Rocamora pels greuges fets contra ells pels Maça, per la qual cosa va decidir encomanar la regència de la governació a misser Bertomeu Verí<sup>1320</sup>.

La suspensió dels Maça va donar lloc que diverses persones aprofitaren per a posar denúncies tant criminals com civils contra l’advocat fiscal, Pere de Fontes<sup>1321</sup>. Aquest fet ens porta a pensar que existia una certa connivència d’interessos entre el governador i llur lloctinent i aquest oficial, la qual cosa provocava que la gent desistira de plantejar els seus clams contra Fontes davant la cort del governador, que era on corresponien tractant-se d’un ofici de l’administració reial, per les poques esperances

---

<sup>1316</sup> ACA, RC, reg. 3.667, f. 277v-278r (25 de febrer de 1492).

<sup>1317</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 67v (30 de juliol de 1493).

<sup>1318</sup> ACA, RC, reg. 3.571 bis, f. 177r (30 de juny de 1493).

<sup>1319</sup> ACA, RC, reg. 3.610, f. 257v (30 de juliol de 1493).

<sup>1320</sup> ARV, RC, reg. 138, 62v-63r (4 de juny de 1496).

<sup>1321</sup> ACA, RC, reg. 3.607, f. 207v-208v (30 de desembre de 1495).

d'aconseguir una sentència justa. En aquest sentit, hem d'assenyalar que aquesta relació seria més estreta en els mesos anteriors a la suspensió dels Maça, ja que Fontes durant els primers mesos de 1495 va ocupar temporalment la regència de l'assessoria de la Governació<sup>1322</sup>. Tot i això existeix una altra possibilitat respecte a la proliferació de denúncies contra Fontes, ja que no podem descartar que aquestes instàncies foren una mena de represàlia o venjança derivada de les acusacions contra Maça, ja que com hem assenyalat Pere de Fontes era parent dels Rocamora.

Però aquest fenomen no es va donar només en el cas abans mencionat sinó que els Rocamora també van tractar d'aprofitar-se de la nova regència i, possiblement esperonats pel seu desig de fer fora de la titularitat de la Governació als Maça, van presentar molts memorials contra ells davant Verí. Tanmateix aquest va al·legar que no tenia cap poder en els esmentats assumptes, per la qual cosa no va proveir res al respecte d'aquestes denúncies, una actuació aquesta que li va agrair el mateix monarca, qui malgrat tot, no volia que es procedira contra els Maça<sup>1323</sup>, de fet ni tant sols els va llevar el salari durant la suspensió de l'ofici<sup>1324</sup>.

Tot i la suspensió de Pero Maça, hem de dir que aquesta no va afectar de manera notable el posicionament favorable del monarca cap aquest llinatge. Com acabem d'exemplificar, els Maça van continuar gaudint dels favors de Ferran II per a qui continuaven pesant més els serveis en els àmbits tant de l'administració com del camp militar, realitzats pels membres d'aquesta família, que els greuges comesos al capdavant de la Governació. De fet, en poc menys d'un any els Maça van recuperar el seu càrrec, tot i que com hem vist alguns van sol·licitar que no hi tornara. Però aquest no és l'únic exemple destacable que corrobora l'afecte o la gratitud del monarca vers aquesta nissaga i en concret al cap d'aquesta. Així podem veure com l'ofici de governador va continuar en mans del seu fill Pero Maça de Liçana i Carròs, qui a més va rebre la confirmació, en agraïment als serveis de son pare durant el setge de Perpinyà de 1474 i en la conquesta de Màlaga, del domini directe en franc alou i la

---

<sup>1322</sup> ACA, RC, reg. 3.668, f. 147v (30 de maig de 1495).

<sup>1323</sup> ACA, RC, reg. 3607, f. 208v-209r (28 de desembre de 1495).

<sup>1324</sup> ACA, RC, reg. 3668, f. 147v (30 de maig de 1495) i reg. 3607, f. 215 (31 de gener de 1496).

jurisdicció civil i criminal, alta i baixa, segons costum d'Itàlia de diverses viles i llocs a l'illa de Sardenya<sup>1325</sup>. Per altra banda, els mateixos motius al·legats anteriorment van servir de justificació per a la concessió, en 1511, d'una nova gràcia a favor de Pero Maça de Liçana i Carròs per part del monarca catalano-aragonés com era la facultat de poder congregar a l'estament nobiliari o braç militar que formava part del parlament del regne de Sardenya<sup>1326</sup>. Un dret aquest que els situava al mateix nivell que els principals llinatges nobiliaris amb possessions a l'illa, com els marquesos d'Oristany, els comtes de Quirra i els comtes d'Oliva, els quals també posseïen l'esmentat privilegi.

Però si per una banda el monarca va cuidar dels interessos del llinatge, per altra va tractar de controlar el seu poder, que no autoritat, al front de la Governació, la qual cosa per extensió afectava als seus subalterns. Sembla que aquesta darrera suspensió sí que va tenir un cert efecte en la gestió dels Maça durant els anys posteriors. De fet aquest cessament temporal no es va tractar d'un fet aïllat i puntual sinó que és més bé un resultat previsible a la llum tant de l'actuació dels oficials de la governació després de les bandositats, com dels intents de la monarquia per subjectar-los, mitjançant diferents vies, les quals hem anat perfilant al llarg d'aquestes línies. En aquest sentit, la cada vegada més freqüent assignació de tècnics legals de més enllà dels límits dellà Xixona, aliens a les rivalitats internes d'aquesta, en la gestió dels assumptes de la Governació, el paper creixent del titular de la Batllia General dellà Xixona, o llur delegat, en la resolució de causes i en el control de l'exercici dels oficials de la cort de la Governació, així com una extrema vigilància sobre les actuacions d'aquests per part de la figura del lloctinent del regne i les suspensions temporals que hem mencionat<sup>1327</sup>, van ser les estratègies utilitzades per la monarquia per tal de resoldre

---

<sup>1325</sup> AHNSN, Osuna, c. 792, doc. 4 (22) (1 de setembre de 1505).

<sup>1326</sup> AHNSN, Osuna, c. 792, doc. 4 (69) (15 d'abril de 1511).

<sup>1327</sup> Un exemple significatiu del paper del lloctinent del regne en el control i vigilància de les disputes oriolanes el trobem després de la reincorporació de Pero Maça a l'exercici del seu càrrec, després de la regència de Bertomeu Verí, moment en el qual Ferran II escriu a l'Infant Enric, lloctinent del regne en aquells moments, encomanant-li que vetllara per la protecció dels Rocamora, parents i amics front les possibles actuacions que poguera dur a terme contra ells la cort del governador, perquè els membres d'aquest llinatge no tingueren motius que els dugueren a imposar querelles contra els oficials de la Governació, ARV, RC, reg. 138, f. 62v-63r (4 de juny de 1496).

les principals disputes generades per l'arbitrarietat mostrada pel governador i llurs oficials.

Així doncs, observem una dualitat en l'estratègia seguida per la monarquia en referència als Maça. Per una banda, els afavoreix a nivell particular amb gràcies i mercès, no al regne de València on podrien suposar un enfortiment de la seua posició, sinó a Sardenya, dividint d'aquesta manera les seues bases de poder. D'aquesta manera mentre aquesta política de Ferran II estretia els lligams de dependència d'aquest llinatge respecte a la monarquia, d'altra banda assistim a una retallada de la seua capacitat d'acció i moviments al capdavant de la Governació, que no de les prerrogatives del seu ofici. Açò no vol dir que els greuges o les denúncies contra el governador i els seus oficials per causa del seu exercici desapareguen. De fet, no hem de pensar que les rivalitats entre llinatges van deixar d'existir de cap i volta o que les actuacions en favor dels seus interessos es van esvaïr de sobte, com hem exemplificat abans o com posa de manifest una queixa de la ciutat d'Oriola, feta en 1501, davant els procediments que es fan en la Governació pel subrogat i el regent de l'assessoria afavorint *"los qui són de sa voluntat e maltractant los qui no·ls fan submissions"*<sup>1328</sup>. Però, tots i aquests casos, sí que podem assenyalar que l'activitat del governador i de llurs oficials, des de finals del XV i començaments del XVI, va restar més controlada per l'autoritat reial a través dels instruments que hem assenyalat línies més amunt la qual cosa va donar lloc a una relaxació de les tensions existents.

Finalment hem de dir que aquesta política reial vers els Maça, tant d'acostament com de control, va tenir a més un resultat indirecte obvi i és que per la seua potència sobre altres nobles que formaven part dels seus cercles de fidelitats i amistats més pròxims, i entre els quals es troben els seus subalterns en la Governació, la situació de la seua relació particular amb la monarquia condicionava al mateix temps la d'aquests. Així el rei mitjançant l'augment dels lligams de dependència dels Maça cap a la seua figura, es va assegurar també en part la fidelitat, submissió o docilitat dels seus parents i partidaris, per la qual cosa bona part de la noblesa de la governació va quedar sotmesa per la monarquia sense actuar directament contra ella. Un fet

---

<sup>1328</sup> ARV, RC, reg. 311, f. 201r-v (16 de juny de 1501).

aquest que hem d'observar tenint presents altres elements paral·lels que es troben en relació tant amb la pacificació del territori com amb el sotmetiment de la noblesa d'aquest. Ens referim a la pèrdua progressiva de poder i influència a les terres de la governació del comte de Cocentaina, en contraposició a l'aparició d'altres senyors definits per la seua proximitat a la figura reial, com els Cárdenas i els Santàngel, i els favors rebuts pels Rocamora per part de la monarquia, els quals es manifesten de forma evident en la concessió de la condició de noblesa a part dels membres d'aquest llinatge.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

### 5.1.2.- La Batllia General dellà Xixona

L'origen de la Batllia General dellà Xixona cal cercar-lo, com en el cas de la Governació o Procuració, en el moment mateix de la conquesta del regne de Múrcia per la Corona d'Aragó. Així la ràpida adaptació de l'estructura administrativa existent a altres territoris de la Corona va fer que a Múrcia es creara una Batllia General pròpia encarregada de l'administració del patrimoni reial d'aquestes contrades. La posterior partició entre Castella i Aragó i la definitiva incorporació de les terres septentrionals que havien format part del regne murcià al de València, va fer que desapareguera la denominació de Batllia General del regne de Múrcia, però no la institució en si mateixa, la qual es va passar a denominar dellà Xixona i a exercir les seues prerrogatives de manera autònoma a l'existent per a la resta del regne valencià, tal com havia succeït amb la institució de la Procuració.

La Batllia General dellà Xixona, per tant, es va mantenir independent des del primer moment i, com en el cas de la Procuració, durant el període del senyoriu de l'Infant Ferran sobre la major part de les viles i llocs de la governació va perdre el seu caràcter reial per a esdevenir particular fins la recuperació d'aquestes contrades per la Corona el 1364. Tot i això, hem d'assenyalar que aquesta autonomia respecte a la Batllia General del regne de València, en ocasions, es va veure amenaçada durant les dècades finals del segle XIV i les primeres del XV. Així la senyorialització de bona part de les terres al sud de la línia Biar-Busot, va fer que a finals del segle XIV l'àmbit d'actuació del batlle dellà Xixona es reduira únicament als límits d'Oriola i Alacant. Açò va provocar un desfasament entre ingressos, pocs, i despeses<sup>1329</sup>. Aquestes últimes

---

<sup>1329</sup> FERRER i MALLOL, M.T. "La Batllia General de la part del regne de València dellà Xixona", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 6, 1987, pàg. 294. Sobre les rendes i les despeses de la Batllia General dellà Xixona en el primer quart del segle XIV s'ha de consultar el treball BARRIO BARRIO, J.A., "Las rentas reales en la procuración de Orihuela, 1305-1324", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 43-64. En aquest sentit sobre els comptes referits al Patrimoni reial de tot el regne a començaments del segle XV, GUINOT, E. "El patrimoni reial al País Valencià a inicis del segle XV", *Anales de Estudios Medievales*, núm 22, 1992, pàg. 581-655, en concret s'inclouen informacions per a les terres dellà Xixona a les pàgines 611-614 i 649. També es pot consultar el treball MATEU Y LLOPIS, F., "El «llibre de capitols ab los quals se arrenden y collecten los drets reals que té sa magestat en la governació y batlia general de Oriola y Alacant» de Luis Ocaña", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 3, 1984, pàg 260-275, on s'analitza una obra de

eren altes a causa del manteniment de les fortaleses, la qual cosa va fer que existira una certa dependència econòmica del batlle general de València durant la resta del període medieval<sup>1330</sup>, que va comportar al seu temps dependència política i administrativa. Aquesta es va manifestar en diferents intents per part del batlle de València per ocupar àmbits de la jurisdicció que pertanyien al seu homòleg dellà Xixona i que van desembocar en la proposta d'abolició d'aquesta última per la Batllia General del regne de València, feta en les Corts de 1415, però que no va prosperar per les resistències mostrades tant per Oriola com per Alacant<sup>1331</sup>.

Les funcions del seu cap, el batlle general, a les terres dellà Xixona eren, com en el cas de la Batllia General de la resta del regne de València<sup>1332</sup>, la gestió del patrimoni reial del territori, el que convertia a qui l'ocupava en el màxim responsable d'aquest. En comparació a les atribucions del governador, les del batlle es troben en conjunt més clarament definides. En aquest sentit, seguint el treball de M. T. Ferrer i Mallol en el qual analitza aquesta institució en l'àmbit de les terres de la governació d'Oriola, l'exercici d'aquest ofici abraçava diversos àmbits que anaven des de la gestió de tots els recursos referents al domini públic, fins els assumptes concernents a impostos reials de diversa mena sobre musulmans i jueus, passant per contribucions marítimes i terrestres pel pas de mercaderies i bestiar, drets de duana, monopolis reials, rendes i drets emfitèutics o dominicals. Així mateix, junt la recepció d'aquests tipus de rendes i impostos reials, dins l'àmbit econòmic, el batlle era també el responsable de fer-se càrrec del pagament de les despeses de la Corona dins els límits territorials que

---

començaments del segle XVII en la que es recullen els diferents drets pels quals el rei percebia ingressos del territori de la governació en aquesta època.

<sup>1330</sup> Aquesta dependència econòmica de la Batllia General dellà Xixona respecte l'existent per a la resta del regne de València l'ha exemplificada M. T. Ferrer i Mallol al seu treball "La batllia general de la part del regne de València dellà Xixona... cit., pàg. 294-297. Un exemple d'aquesta dependència el trobem en el manament fet pel monarca Pere el Cerimoniós, qui en 1376 davant el fet que els ingressos del patrimoni de la Batllia dellà Xixona no cobrien les despeses, va manar que la Batllia General del regne de València traspasara 12.000 sous anuals a la dellà Xixona perquè es pogueren pagar les retinències dels castells d'Oriola i Alacant, *Ídem*. pàg. 294.

<sup>1331</sup> VILAR, J. B., *Los siglos XIV y XV en Orihuela...* cit., pàg. 282-283 i BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. II, pàg. 90.

<sup>1332</sup> Per al coneixement de la institució de la Batllia General del regne de València es de consulta obligatòria l'obra PILES ROS, L., *Estudio documental sobre el bayle general de València, su autoridad y jurisdicción*, València, 1970.

comprenia el seu càrrec i que principalment es trobaven en relació als salaris dels oficials reials i al manteniment dels castells i altres edificis

A més a més, tot i que aquest càrrec no disposava del pes polític del que gaudia el governador, el batlle general gaudia també d'una vessant judicial i governativa, la qual abraçava a jueus i sarraïns. Junt aquest àmbit d'actuació, el batlle també va exercir la seua jurisdicció sobre els assumptes marítims i era l'encarregat de lliurar llicències de navegació i de cors, per citar alguns exemples, al temps que comptava amb la prerrogativa de conèixer les causes relacionades amb les rendes i drets del patrimoni reial.

El càrrec de batlle general s'exercia per designació directa del monarca i havia de rendir comptes de la seua gestió al mestre racional del rei o a qui aquest assignara, mentre que ell podia exigir comptes a altres oficials menors que depenien d'ell<sup>1333</sup>. Respecte a l'origen geogràfic del seu titular, hem d'assenyalar que durant el segle XIV i XV se succeïren al capdavant d'aquesta institució individus assentats en el regne de València, tant de dins de la governació com de fora dels seus límits<sup>1334</sup>. A més en tots els casos aquest ofici va recaure en membres de l'estament nobiliari i a Oriola era requisit per a exercir-lo estar en possessió de cavall i armes<sup>1335</sup>.

Per altra banda, el batlle general dellà Xixona, podia comptar amb un lloctinent o subrogat a la ciutat d'Oriola que exercira l'ofici durant les absències o indisposicions del titular i que solia ser veí de la localitat. Però a més també existia un altre lloctinent amb caràcter permanent a la vila d'Alacant, el qual s'ocupava de la gestió dels assumptes referents al patrimoni reial de la localitat, així com els que tenien a veure tant amb les concessions de llicències com amb les recaptacions de drets i impostos relacionats amb l'activitat marítima. Tots dos havien de respondre de les seues

---

<sup>1333</sup> FERRER i MALLOL, M. T., "La Batllia General de la part del regne de València dellà Xixona... cit., pàg. 270-280.

<sup>1334</sup> La relació dels batlles generals durant el segle XIV, tant del regne de Múrcia com els posteriors, ja nomenats dellà Xixona, així com algunes informacions referides a la seua gestió al capdavant d'aquesta institució es pot consultar a FERRER i MALLOL, M. T., "La Batllia General de la part del regne de València dellà Xixona... cit., pàg. 282-298.

<sup>1335</sup> AMO, AC, reg. A 33, f.33r-34v (16 de juliol de 1482).



gestions davant el batlle general de la partida, igual que la resta de batlles locals d'Oriola, Alacant i Guardamar. A més a més, la Batllia General comptava amb altres oficials fixes com l'assessor, encarregat d'aconsellar legalment al seu titular per la qual cosa era ocupat per un expert en lleis, o l'escrivà, que s'ocupava de rebre els comptes de l'administració de les rendes i de la col·lecta o arrendament dels impostos. En ocasions els monarques encomanaven algunes tasques que en principi pertanyien a altres càrrecs de la Batllia General a determinats individus que assolien així una funció específica dins l'organigrama de la institució esdevenint en oficials d'aquesta, com per exemple el de receptor de la Batllia, encarregat de la percepció de les rendes reials al territori<sup>1336</sup>.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>1336</sup> Un exemple en aquest sentit va ser el nomenament de l'oriolà Galceran de Soler com a receptor de les rendes reials en la Batllia General dellà Xixona, ARV, RC, reg. 423, f. 59v-60v (14 de novembre de 1479).

### 5.1.2.1- Els batlles generals.

Com ja hem assenyalat, la designació del titular d'aquest ofici es tractava d'una prerrogativa reial sent els seus beneficiaris, en la major part dels casos, membres de la noblesa, que veien d'aquesta manera recompensats els seus serveis i la seua fidelitat a la monarquia. Durant el segle XV, l'ofici de batlle general dellà Xixona va recaure majoritàriament en persones alienes a les contrades del sud tal com havia succeït al segle anterior, encara que en comptades ocasions va ser un individu natural de la governació oriolana qui va ocupar dit ofici. Aquest va ser el cas de Bertomeu Togores qui en 1411 va succeir a Joan de Roncesvalls, que havia ocupat el càrrec des de 1387<sup>1337</sup>. Cal assenyalar que el nomenament de Togores, que ocupava la lloctinència de la governació, es va produir durant l'interregne, per la qual cosa no va ser el monarca sinó el mateix governador qui el va designar, la qual cosa va causar la protesta del lloctinent de la Batllia General, Bertomeu Monsi de Castanyeda, a qui corresponia substituir al titular, i també del Consell d'Oriola, qui va al·legar la incompatibilitat d'ocupar ambdós càrrecs<sup>1338</sup>.

L'arribada al tron de Ferran I va suposar el nomenament d'un nou batlle general, en aquest cas Pere Gil, jurista de Morella, que va ser confirmat en el càrrec anys després per Alfons V en abril de 1416<sup>1339</sup>. Tot i això en aquest mateix any, la mort de Gil va suposar la designació del cavaller Joan Ram, alcaid del castell de Morella<sup>1340</sup>, el qual segons apunta el cronista Bellot no va mantenir unes bones relacions amb el Consell d'Oriola, el qual, entre d'altres aspectes, va denunciar el seu absentisme i la mala gestió que feia del càrrec, per la qual cosa les autoritats oriolanes van arribar a sol·licitar al monarca que no fóra enviat a Oriola com a batlle<sup>1341</sup>. Tot i això Ram es va

---

<sup>1337</sup> FERRER i MALLOL, M. T., "La Batllia General de la part del regne de València dellà Xixona... cit., pàg. 293.

<sup>1338</sup> BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. I, pàg. 240-241.

<sup>1339</sup> ARV, RC, reg. 418, f. 1r-v (28 d'abril de 1416).

<sup>1340</sup> ARV, RC, reg. 418, f. 19v-20r (29 d'octubre de 1416).

<sup>1341</sup> BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. I, pàg. 279-281.

mantenir al capdavant de la Batllia General fins el 1430, any en el qual durant uns mesos va ocupar el càrrec el cavaller Lluís Pertusa, fins que en octubre del mateix any Alfons el Magnànim va designar al cavaller Joan Roca com a batlle general dellà Xixona per renúncia de Pertusa<sup>1342</sup>.

La designació del cavaller Joan Roca com a batlle general dellà Xixona va encetar d'aquesta manera un llarg període en el qual diversos membres d'aquest llinatge van ocupar aquest ofici durant pràcticament cinquanta anys, ja que després de la mort de Joan l'ofici va recaure en el seu fill, el també cavaller Jaume Roca en 1439, el qual va ser confirmat en el càrrec per Joan II en 1458<sup>1343</sup>. Aquest va exercir l'ofici en solitari fins 1473 any en el que va ser nomenat el seu fill, el donzell Joan Roca<sup>1344</sup>, el qual ja havia ocupat aquest ofici de forma temporal en 1469, quan son pare va ser nomenat lloctinent de governador amb caràcter provisional amb motiu de l'esclat de les bandositats a la capital oriolana<sup>1345</sup>. Si bé almenys fins 1477 el càrrec el va ocupar en forma de corregència junt a son pare<sup>1346</sup>. Tot i això, la concessió del càrrec tant a Joan Roca com anteriorment a son pare, posava de manifest com la monarquia, tal com havia fet amb la institució de la Governació i els Maça de Liçana, apostava per la continuïtat d'un mateix llinatge al capdavant de l'altra institució reial present al territori. Una política que, com hem assenyalat anteriorment, probablement responguera no només a la recompensa dels serveis prestats, sinó també al desig d'enfortir en aquest cas la figura del batlle general front a la resta de poders socials i polítics locals. De fet el nomenament del fill de Jaume Roca per part de Joan II es va fer de per vida, el que reforça la idea o el propòsit de la monarquia de mantenir els Roca al capdavant de la Batllia General. Tot i això, hem de mencionar que aquesta continuïtat del llinatge no va ser l'única possibilitat que es va plantejar Joan II, ja que

---

<sup>1342</sup> Segons apunta Bellot, Pertusa va ocupar el càrrec durant aproximadament quatre mesos des de juliol de 1430 fins octubre del mateix any, BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. I, pàg. 342. El nomenament de Joan Roca com batlle general es troba a ARV, RC, reg. 418, f. 102r-v bis (14 d'octubre de 1430).

<sup>1343</sup> ARV, RC, reg. 422, f. 39v-40r (1 de setembre de 1458).

<sup>1344</sup> ARV, RC, reg. 422, f. 96r-v (21 de setembre de 1473).

<sup>1345</sup> ARV, RC, reg. 421, f. 83v-84r (1 de gener de 1469).

<sup>1346</sup> ARV, RC, reg. 396, f. 119v-120r (3 de maig de 1477).

sembla que en 1471 el monarca havia concedit l'ofici al cavaller valencià Joan Fabra encara que no es va arribar a consolidar ni a confirmar el nomenament<sup>1347</sup>.

Però el cert és que tot i el caràcter vitalici de la concessió tant sols set anys després del seu nomenament Joan Roca va ser desposseït de l'ofici per Ferran II. No s'especifica la causa o el motiu concret del cessament, però sí que els abusos i la mala gestió de l'ofici per part de Roca així com probablement la fallida designació de Fabra en 1471 es troben darrere de la decisió reial. Així doncs, en setembre de 1480 Ferran II va comunicar a les autoritats oriolanes la destitució de Joan Roca com a batlle general dellà Xixona<sup>1348</sup>, càrrec que va passar a ocupar el valencià Joan Fabra, cavaller de l'orde de Sant Jaume de l'Espasa, nomenat mesos abans pel mateix monarca sense duració determinada<sup>1349</sup>. Fabra va ocupar la titularitat de la Batllia durant deu anys, fins que en 1490 va ser substituït per Jaume de Santàngel. Aquesta substitució no va suposar, en principi, un cessament de Fabra a causa de la seua gestió o per algun motiu en concret, sinó que es va tractar d'un intercanvi de càrrecs entre ambdós individus, i així mentre Santàngel rebia la Batllia General dellà Xixona, Fabra va ser nomenat com lloctinent del mestre racional, ofici ocupat fins el moment per Santàngel<sup>1350</sup>. Tot i això no podem descartar la possibilitat que la decisió de substituir a Fabra estiguera en relació amb la seua implicació en les bandositats oriolanes, com més tard explicarem.

El nomenament de Jaume de Santàngel com a batlle general pot ser analitzat des de diversos prismes ja que aquest cas se'ns presenta com un exemple paradigmàtic de l'evolució d'un llinatge de mercaders i de com la seua activitat

---

<sup>1347</sup> ARV, RC, reg. 423, f. 49v (2 de gener de 1480). En aquest document Ferran II menciona com per una provisió reial feta el 6 de novembre de 1471 el rei havia concedit l'ofici de batlle general dellà Xixona a Joan Fabra, si bé mai s'havia confirmat dit nomenament.

<sup>1348</sup> ARV, RC,, reg. 304, f. 113v-114r (15 de setembre de 1480).

<sup>1349</sup> ARV, RC, reg. 423, f. 49v-50v (2 de gener de 1480).

<sup>1350</sup> Santàngel va ocupar el càrrec de lloctinent de mestre racional des de 1479, data en la qual li va ser també concedida l'escrivania de la Batllia general del regne, ACA, RC, reg. 3635, f. 27r-28v (11 d'octubre de 1479). El bescanvi d'oficis fet per Ferran II va tenir lloc en juliol de 1490, d'aquesta manera, com hem assenyalat, el monarca va concedir a Santàngel la batllia general dellà Xixona el mateix dia que Fabra rebia la lloctinència del mestre racional, ARV, RC, reg. 424, f. 65v-66v i 66v-68v (1 de juliol de 1490). Cal afegir que en aquest intercanvi Fabra va eixir perjudicat en quant a les retribucions econòmiques, per la qual cosa Ferran II va decidir compensar-li el desfasament salarial, ARV, RC, reg. 308, f. 195v-196v (1 de juliol de 1490).

econòmica els portarà a créixer a l'abric del servei de la monarquia, qui els recompensarà tant a nivell econòmic, polític, amb l'ocupació de càrrecs a la seua administració, com social, ascendint a l'estament nobiliari<sup>1351</sup>. Per al cas que ens ocupa hem d'assenyalar en primer lloc que la designació de Jaume de Santàngel, no representava el nomenament d'una persona aliena a la realitat de la governació. De fet els lligams econòmics del llinatge amb aquestes terres es remunten a la dècada dels seixanta, data des de la qual Lluís de Santàngel "el vell", pare de Jaume, va participar de forma activa en diverses operacions mercantils en les terres del migjorn<sup>1352</sup>, arrendant fins i tot alguns impostos a Oriola de caràcter comercial com el moxarifat en 1471<sup>1353</sup>.

Però l'activitat econòmica no es limitava només a aquestes terres sinó a la resta del regne, el que va fer que assoliren una important posició econòmica que van posar, en part, al servei de les febles finances de la monarquia, la qual els va recompensar amb diferents prerrogatives i càrrecs en l'administració reial. Així en aquest context veiem com la barreja d'interessos particulars i dels favors de la monarquia van fer que ja en 1479 el rei nomenara a Jaume de Santàngel com a batlle d'Alacant<sup>1354</sup>. Aquesta conjunció d'interessos econòmics i l'exercici d'aquest ofici queda clarament manifesta en un manament reial dirigit a Alfonso Martínez de Vera, llavors lloctinent general del batlle a Alacant, perquè afavorira en tot el que poguera a l'arrendador de les salines de la Mata, els Santàngel, en els carregaments de la sal, al temps que ordenava a la resta d'oficials de la partida, inclosos el governador i el batlle general, que no s'entremeteren en aquests assumptes<sup>1355</sup>.

---

<sup>1351</sup> En referència a l'evolució i el paper destacat ocupat per aquest llinatge a finals de l'edat mitjana es poden consultar els diversos treballs inclosos a *Lluís de Santàngel i el seu temps*, València, 1992.

<sup>1352</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Los Santàngel en tierras alicantinas", *Esclavos, nobles y corsarios en el Alicante Medieval*, Alacant, 2000, pàg. 34.

<sup>1353</sup> ARV, MR, reg. 4.564, f. 1r (1471), Lluís de Santàngel va arrendar dita contribució per temps de cinc anys per un total de 2.200 sous.

<sup>1354</sup> ARV, RC, reg. 423, f. 15v-17r (7 d'agost de 1479).

<sup>1355</sup> ARV, RC, reg. 306, f. 84r-v (14 d'agost de 1484).

Per altra banda, cal dir que Santàngel va exercir el càrrec de batlle d'Alacant mitjançant un lloctinent i va renunciar a l'ofici en 1486<sup>1356</sup>, poc abans de ser nomenat, com hem vist, batlle general de la demarcació en 1490. Aquesta data va suposar l'inici de la regència d'aquest ofici pels Santàngel fins ben entrada l'època moderna, en concret fins 1579<sup>1357</sup>, el que exemplifica com la monarquia torna a perpetuar a un mateix llinatge al capdavant d'una institució reial. Respecte a la successió de Jaume de Santàngel, J. B. Vilar assenyala que en 1501 és el seu fill, o germà, Miquel Jeroni Santàngel qui va passar a ocupar la titularitat de la Batllia General dellà Xixona fins 1550<sup>1358</sup>. Desconeixem la procedència de les dades proporcionades per Vilar, si bé no coincideixen amb les que ens ofereix el cronista Bellot, qui assenyala que Miquel Santàngel va començar a regir aquest ofici en 1511<sup>1359</sup>. En aquest sentit hem de dir que Jaume de Santàngel va morir en setembre de 1516, segons va declarar Joan Maça al Consell oriolà<sup>1360</sup> i tot apunta a que fins aquesta data Jaume de Santàngel va gaudir de l'ofici de batlle general. En aquest sentit podem afirmar que en 1507 el mateix Ferran II va confirmar aquest ofici, i altres mercès, a Jaume de Santàngel i li va conferir la facultat de poder deixar el càrrec a son successor<sup>1361</sup>. Aquesta provisió reial va ser en la qual la reina Joana es va basar per a confirmar a Miquel de Santàngel com a batlle general dellà Xixona poc després de la mort de son pare<sup>1362</sup>. Però sembla que aquesta no va ser suficient, ja que el Consell oriolà va determinar que no es donara possessió a Miquel de la titularitat de la Batllia fins que el rei el confirmara en el seu ofici<sup>1363</sup>. Tot i

---

<sup>1356</sup> ARV, RC,, reg. 424, f. 15r-16v (23 de gener de 1486). Com hem assenyalat dit ofici va ser regit per Santàngel a través d'un lloctinent, en aquest cas el mercader alacantí Antoni Mingot, però tot i la renúncia a aquest ofici feta Jaume de Santàngel i la concessió del mateix a Joan Fabra, batlle general en aquell moment, hem de significar el fet que segons els comptes de la Batllia Mingot va regir l'ofici en nom de Santàngel també en 1487, ARV, MR, reg. 4.571, f. 17r.

<sup>1357</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Los Santàngel en tierras alicantinas... cit., pàg. 46.

<sup>1358</sup> VILAR, J. B., *Orihuela, una ciudad valenciana en la España Moderna. Historia de la ciudad y obispado de Orihuela*, vol. IV, núm. III, Múrcia, 1981, pàg. 734-735, taula 69.

<sup>1359</sup> BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. II, pàg. 91.

<sup>1360</sup> AMO, AC, reg. A 39a, f. 207r (2 d'octubre de 1516).

<sup>1361</sup> AMO, AC, reg. A 39a, f. 41r-42v (6 de març de 1507).

<sup>1362</sup> AMO, AC, reg. A 39a, f. 43r-44r (28 de setembre de 1516).

<sup>1363</sup> AMO, AC, reg. A 39a, f. 209v (24 d'octubre de 1516).

això a finals de 1516 ja trobem a Miquel de Santàngel a Oriola exercint el càrrec de batlle general<sup>1364</sup>.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>1364</sup> AMO, AC, reg. A 39a, f. 206r (25 de desembre de 1516).

### 5.1.2.2- Els lloctinents generals i els batlles locals

El titular de la Batllia General podia comptar com en el cas del governador amb un lloctinent per a tota la partida, amb residència a Oriola, que durant la seua absència quedara com a responsable de la gestió d'aquest ofici. La designació d'aquest oficial sembla que corresponia en un principi al mateix monarca, de fet en 1424 veiem com Alfons V va nomenar al valencià Bernat Giner com a lloctinent dellà Xixona<sup>1365</sup>. Durant el regnat d'aquest monarca la concessió d'aquest ofici es va mantenir en mans de l'autoritat reial i així en 1446 és nomenat com a successor de Giner, en la lloctinència de la batllia, Joan Sagristà, escrivà del rei<sup>1366</sup>. Aquest nou lloctinent va regir el càrrec només quatre anys, ja que després de la seua mort en 1450 va ser nomenat com a substituït, amb caràcter vitalici, Joan Margarit, qui exercia en aquells moments el càrrec de batlle local d'Alacant<sup>1367</sup>.

Després de la designació de Margarit no hem localitzat cap altre nomenament reial en referència a l'ofici de lloctinent del batlle general, la qual cosa ens fa pensar que aquesta prerrogativa podia haver passat a mans del titular de la batllia, tot i que no ho podem assegurar amb rotunditat. Per altra banda, cal destacar que tots els lloctinents esmentats línies més amunt procedien de fora de la governació, un fet que va provocar la queixa del mateix batlle Jaume Roca després del nomenament de Joan Sagristà. Roca en presència del Consell oriolà va exposar el dany que feia al seu parer que el rei concedira dit ofici a forasters, davant la qual cosa les autoritats oriolanes es van posar de part del batlle i van protestar al rei que fera aquest tipus de designacions<sup>1368</sup>. Sembla que aquestes impugnacions van obtenir finalment el resultat desitjat per les autoritats oriolanes, ja que després de Joan Margarit i per a la resta del

---

<sup>1365</sup> ARV, RC, reg. 418, f. 67r-v (6 d'abril de 1424).

<sup>1366</sup> ARV, RC, reg. 419, f. 24r-v (1 de gener de 1446).

<sup>1367</sup> ARV, RC, reg. 419, f. 126v-127r (24 d'agost de 1450).

<sup>1368</sup> BELLOT, P., *Anales...* cit., vol. II, pàg. 90. Aquest cronista fa referència a les protestes del batlle general i del Consell oriolà davant la designació de Sagristà com lloctinent del batlle, si bé l'anomena Nicolàs en lloc de Joan.



període medieval els individus que van regir aquest ofici van ser originaris de la governació.

Per altra banda, desconeixem la data en la qual Margarit va acabar de regir la lloctinència, encara que podem suposar que va ser la mateixa en què a causa de la seua mort va deixar de regir la Batllia local alacantina, l'any 1456. En aquest sentit cal dir que per a la segona part del període en el qual Jaume Roca va ocupar la titularitat de la Batllia, així com els anys en què va ser regida per son fill Joan Roca, les dades sobre qui va exercir el càrrec de lloctinent són molt febles. De fet sols tenim notícies de com en 1462 l'oriolà misser Eximen Pérez, qui en aquell temps ocupava l'assessoria de la Batllia General, va estar present en l'elecció dels oficis municipals d'Oriola en qualitat de lloctinent de batlle general<sup>1369</sup>. L'altra referència localitzada data de juny de 1469, quan en una provisió reial apareix mencionat com a lloctinent del batlle general Joan Roca, qui sembla que va ocupar el càrrec després que son pare deixara de ser lloctinent de governador i recuperara el de batlle general<sup>1370</sup>. L'explicació d'aquesta manca de dades tal vegada residisca en el fet que a partir de la designació de Margarit el nomenament del lloctinent va recaure en el mateix batlle general, la qual cosa unida a la residència continuada a Oriola de Jaume Roca, i del seu fill i successor, van tenir com a resultat que la figura del lloctinent perdera el pes que havia tingut en altres èpoques a causa de la presència del titular de la institució a la capital de la governació i que, per tant, la designació del lloctinent responguera únicament a moments puntuals.

En contraposició al que acabem d'exposar des del període en el que la Batllia General va estar en mans de Joan Fabra es produeix un reviscolament de la figura de lloctinent del batlle general dellà Xixona, la qual va adquirir un gran protagonisme durant les darrers dècades medievals a causa de l'absentisme dels titulars de la batllia. Així doncs, pocs mesos després de prendre possessió Joan Fabra del seu ofici de batlle general veiem actuar com a lloctinent seu a Jaume Ortiz, membre de la petita noblesa il·licitana, que va ocupar aquest ofici, almenys, entre desembre de 1481 i el mateix

---

<sup>1369</sup> AMO, AC, reg. A 31, 3v (20 de desembre de 1462).

<sup>1370</sup> ARV, RC, reg. 105, f. 88v (12 de juny de 1469).

mes de 1490 i també temporalment en 1493 i 1494<sup>1371</sup>. Però cal afegir que durant alguns anys d'aquest mateix període hem trobat també la presència de la figura del subrogat de batlle general, un càrrec que va ser ocupat tant pel ciutadà Berenguer Morrelles com pel cavaller mossèn Pere de Fontes, els quals tal vegada van ser nomenats pel fet que Ortiz, com a il·licità, no residira de continu a la capital oriolana<sup>1372</sup>.

Amb el traspàs de la Batllia en favor de Jaume de Santàngel, l'ofici de lloctinent va mantenir la seua vigència, encara que ben prompte es va produir un canvi pel que fa al seu titular, ja que en febrer de 1492 ja trobem un altre oficial al capdavant del càrrec<sup>1373</sup>. Ens referim a Pere Desprats, membre d'una de les famílies més destacades del patriciat oriolà i germà de misser Francesc Desprats, nunci apostòlic del Papa davant els Reis Catòlics. Aquest nou lloctinent va mantenir una intensa activitat al capdavant de la Batllia General a causa de l'alt grau d'absentisme del seu titular el que va fer que exercira el càrrec almenys fins a febrer de 1512<sup>1374</sup>. Tot i que la seua presència a Oriola, i per tant al capdavant de la lloctinència, va ser pràcticament contínua, hem pogut constatar la presència ocasional de la figura del subrogat de batlle general, com per exemple en una sessió del consell oriolà de l'any 1498, on

---

<sup>1371</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 4v (21 de desembre de 1481), ACA, RC, reg. 3.648, f. 50v (1 de desembre de 1490). AMO, AC, reg. A 35, f. 7r (18 de febrer de 1493) i f. 50 r (4 d'abril de 1494).

<sup>1372</sup> Respectes a les notícies on trobem mencionat a Berenguer Morrelles com a subrogat del batlle general la primera referència data de 1481, ACA, RC reg. 3663, f. 53r-v (28 de juny de 1481), després fins 1486 no torna aparèixer mencionat amb dita condició, ARV, MR, reg. 4.570, f. 4v. En els anys posteriors va mantenir el càrrec de forma també discontinua, així el trobem nomenat com a posseïdor d'aquest ofici a de finals de 1492, ARV, RC, reg. 136, f. 129v-130r (27 de setembre de 1492), i a mitjans de 1494, AMO, AC, reg. A 35, f. 73r (26 de maig de 1494) Pel que fa al cavaller Pere de Fontes, tant sols hem trobat una única referència en la qual aquest individu apareix exercint el càrrec de subrogat de batlle en Oriola, en concret durant el jurament dels oficis municipals elegits per a 1491, per als quals Berenguer Morrelles va eixir elet com a justícia civil de la ciutat d'Oriola, AMO, AC, reg. A 34, f. 26v (25 de desembre de 1490).

<sup>1373</sup> ACA, RC, reg. 3.571 bis, f. 111v (28 de febrer de 1492). Aquest document es tracta de la primera referència en la qual trobem a Pere Desprats designat com a lloctinent de batlle general i també com a membre de l'estament militar amb el rang de donzell. Si bé hem d'apuntar en referència a aquest últim aspecte, el de la seua pertinença a la noblesa, que no podem assegurar amb certesa que en la data esmentada formara ja part del braç militar de la ciutat si tenim en compte el fet que poc temps abans va ser designat pel mateix Ferran II per a regir l'ofici de justícia civil d'Oriola en la seua condició de ciutadà major de la localitat segons una provisió presentada davant el Consell oriolà a finals de desembre de 1491, AMO, AC, reg. A 34, f. 3v (30 de novembre de 1491).

<sup>1374</sup> ARV, RC, reg. 314, f. 158v-159v (14 de febrer de 1512).

trobem al noble oriolà Lluís Soler exercint el càrrec<sup>1375</sup>. Per altra banda cal afegir que Pere Desprats va aconseguir que l'ofici es mantinguera dins el seu llinatge en els anys posteriors, ja que va ser ocupat per Jaume i Miquel Desprats respectivament<sup>1376</sup>.

Així doncs, des del començament de la regència de Fabra i durant la de Jaume de Santàngel trobem una presència activa de la figura del lloctinent general, i fins i tot dels seus subrogats que, com ja hem assenyalat, van passar a ser originaris de la mateixa governació. Aquest factor hem de tenir-lo en compte per les implicacions que suposa en la seua gestió del càrrec tant en el moment de resoldre conflictes com en la persecució dels seus interessos particulars. De fet, alguns es van veure implicats en els enfrontaments derivats de les bandositats oriolanes, arrastrant amb ells a la mateixa institució, com va ser el cas del subrogat Berenguer Morrelles, mentre que d'altres com Pere Desprats, van trobar, com ja hem exposat en un capítol anterior, en la lloctinència de la Batllia l'instrument ideal per consolidar i augmentar la seua posició social particular i familiar, ja que, en part, gràcies al servei en aquesta administració va aconseguir assolir la condició de membre de l'estament militar rebent fins i tot el grau de cavaller.

Per altra banda com en el cas de la cort del governador, la Batllia General dellà Xixona, va comptar amb altres lloctinents residents a diferents localitats del territori, en concret a Alacant, Guardamar i Monfort<sup>1377</sup>. Aquest fet va crear en ocasions tensions entre els diferents oficials i les autoritats de la ciutat d'Oriola, ja que com a representats de la seu de la cort del batlle general, van defensar la preeminència d'aquest oficial o del seu lloctinent front a les intromissions del lloctinent d'Alacant. Això els va portar a presentar les seues protestes al mateix monarca, tal com es recull al memorial de greuges presentat per la localitat a Ferran II, on exposen que malgrat que el batlle general i son lloctinent tenien a Oriola la seua "*sella, assessor, escrivans i*

---

<sup>1375</sup> AMO, AC, reg. A 36, f. 49r bis (28 de maig de 1498).

<sup>1376</sup> Respecte a Jaume Desprats, germà de Pere, va ocupar la lloctinència entre 1512 i 1514, ARV, RC, reg. 145, f. 156v-157v (20 de febrer de 1512) i reg. 165, f. 52r-v (27 de març de 1514), si bé a finals de 1515 ja trobem exercint aquest càrrec a Miquel Desprats, ACA, RC, reg. 3.661, f. 207r-v (20 de desembre de 1515).

<sup>1377</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 45r-v (21 de juny de 1485).

*ministres*", el lloctinent d'Alacant s'entremetia "*en tota natura de causes*" el que era perjudicial per a la ciutat<sup>1378</sup>.

Pel que sembla cap a finals de l'edat mitjana les prerrogatives que es van atribuir els lloctinents d'Alacant, Guardamar i Montfort, aprofitant les absències del titular de la Batllia General, van rebassar les que els corresponien pel seu ofici, el qual en teoria es trobava subordinat tant al batlle general com al seu lloctinent a Oriola. Així, l'any següent de la presentació del greuge anteriorment mencionat les autoritats oriolanes van tornar a reivindicar davant el rei la preeminència sobre els lloctinents d'altres poblacions del lloctinent del batlle general a Oriola, el qual "*en tot temps, a consell de son ordinari assessor ha acostumat a proveir en tota la batllia general e anat a les dites viles fer e ministrar justícia*". A la qual cosa van afegir que les competències dels lloctinents d'Alacant, Guardamar i Montfort es reduïen a conèixer les causes que requerien una ràpida expedició de justícia, en les quals no calia la intervenció de l'assessor de la Batllia, "*axí com collir los censals que venen a càrrech de la Batllia General, spachar los càrrechs necessaris en los ports de la mar e altres coses que requeriren determinació de justícia*"<sup>1379</sup>.

Dit això, pel que respecta a quins van ser els individus que van regir les lloctinències a les poblacions mencionades, hem d'assenyalar que podien pertànyer o no a l'estament militar i, per altra banda, s'ha d'afegir, que existeix una gran disparitat en quant a les dades localitzades. Respecte a Montfort, localitat inclosa dins els termes d'Alacant, no hem trobat cap informació sobre qui va ocupar la lloctinència de la població. Per al cas de Guardamar en canvi sí que tenim dades de qui va regir l'ofici des dels inicis del regnat de Joan II. Així sabem que des de 1459 el càrrec va estar ocupat ininterrompudament fins el 1486 per l'oriolà Antoni Granyana,<sup>1380</sup> qui va ser succeït al

---

<sup>1378</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 20v (24 d'agost de 1484). Cal dir que amb motiu de la sessió de les corts del regne celebrada a Oriola en 1488 les autoritats van tornar a exposar al rei un greuge en aquest mateix sentit, denunciant les intromissions del lloctinent de batlle general a Alacant per intervenir en el coneixement de tot tipus de causes, AMO, AC, reg. A 32, f. 89v (juliol de 1488).

<sup>1379</sup> AMO, AC,, reg. A 32, f. 45 (21 de juny de 1485).

<sup>1380</sup> La informació procedent a la titularitat de la lloctinència procedeix dels comptes de la Batllia General dellà Xixona inclosos dins dels registres de Mestre Racional i que per al cas d'Antoni Granyana trobem com a dates extremes 1459, ARV, MR, reg. 4.560, f. 34v, i 1486, ARV, MR, reg. 4.570, 16v.

front de l'ofici, en 1487, per Joan Quirant a qui trobem exercint aquest càrrec, almenys, fins el 1491, últim any en què tenim notícia de qui va regir la lloctinència del batlle general al lloc de Guardamar<sup>1381</sup>.

Per al cas del lloctinent de batlle establert a Alacant hem d'assenyalar que la documentació a ell referida és més abundant, un fet que es deu en gran part a la importància que aquest ofici va assolir fruit del desenvolupament econòmic de la localitat gràcies a l'activitat del seu port. Si bé les informacions referides a qui va exercir aquest ofici han resultat en ocasions contradictòries. Aquesta confusió ens la genera la mateixa documentació, ja que per exemple en els nomenaments dels batlles locals d'Alacant per part del rei es concedeix al beneficiari l'ofici o oficis de "*baiulie maris et terre villa Alicantis et seu locumtencia baiuli generalis Regni Valencie ultra Sixonam in eadem villa*"<sup>1382</sup>, però en realitat l'ofici de lloctinent de batlle general en la localitat era exercit en ocasions per una persona diferent, com veurem línies avall, el qual era designat pel mateix batlle general, ja que el nomenament formava part de les seues prerrogatives, tal com li va reconèixer el mateix Ferran II a Joan Fabra en 1486<sup>1383</sup>.

Respecte a qui va exercir la lloctinència a Alacant podem veure com en octubre de 1446 Alfons concedeix la Batllia local i la lloctinència del batlle general en la vila a Joan Margarit<sup>1384</sup>, qui va exercir aquest càrrec fins la seua mort en 1456. Així en abril d'aquest mateix any és nomenat pel monarca, per a ocupar el lloc de Margarit, l'alcoià Jaume Gil amb caràcter vitalici, qui va ser confirmat en aquests oficis després de

---

<sup>1381</sup> Quirant va rebre el mateix salari, 100 sous, que el seu predecessor apareix mencionat per primera vegada com lloctinent de batlle general en Guardamar en 1487, ARV, MR, reg. 4.571, 13r. L'últim registre localitzat on apareix mencionat com a posseïdor de dit càrrec es refereix a l'any 1491 i es troba a ARV, MR, reg. 4.573, 28r.

<sup>1382</sup> Aquesta és la fórmula que es recull en el nomenament de Jaume de Santàngel com batlle d'Alacant, ARV, RC, reg. 423, 15v-16r (7 d'agost de 1479), que és la mateixa que en altres designacions anteriors del mateix càrrec, com per exemple la de Joan Gil en 1469: "*oficio seu officis baiulie maris et terre ville d'Alacant et seu locumtenencie baiuli generalis regni ultra Saxonam in eadem villa*", ARV, RC, reg. 421, f. 84v-86r (16 de gener de 1469).

<sup>1383</sup> ARV, RC, reg. 424, f. 16v-17v (23 de gener de 1486).

<sup>1384</sup> Aquest nomenament per part del rei va posar fre als desitjos del mateix batlle general de la partida, Jaume Roca, qui pretenia col·locar en el càrrec a l'alacantí Francesc Sepulcre, ARV, RC, reg. 419, f. 45v-46v (30 d'octubre de 1446).

l'ascens al tron de Joan II en 1458<sup>1385</sup>. Tanmateix, a partir de la regència de Gil trobem les primeres divergències respecte la l'ocupació de la lloctinència, ja que segons la documentació consultada, entre 1457 i 1462 apareix com a lloctinent del batlle general a la vila alacantina Pere Bonivern, veí de la localitat i membre d'una de les famílies nobiliàries d'aquesta<sup>1386</sup>. De fet, des de 1459 fins la seua mort, sabem amb seguretat que Jaume Gil no va ocupar la lloctinència, ja que a partir de 1463 va ser el donzell, i posteriorment cavaller, Alfonso Martínez de Vera qui ocupe aquest càrrec<sup>1387</sup>.

Cal mencionar que la regència de Martínez de Vera es va prolongar durant molts anys, de fet l'última referència en què trobem el seu nom associat al càrrec de lloctinent data de 1511<sup>1388</sup>, tot i que la Batllia local durant tot aquest temps va anar canviant de mans fins que va arribar a les d'aquest noble per decisió reial quedant per tant els dos oficis unificats en una mateixa persona a partir de 1488. Tanmateix hem d'assenyalar que al llarg d'aquest període Martínez de Vera va patir la suspensió de la seua regència en dues ocasions a causa d'irregularitats comeses en la seua gestió. La primera d'elles va tenir lloc en febrer de 1474, amb motiu d'una denúncia interposada contra ell. En aquesta data va ser substituït temporalment per Lluís Rotlà, donzell de Cocentaina<sup>1389</sup>, encara que a començaments del mes de maig del mateix any Joan II va revocar l'esmentada suspensió i Martínez de Vera va tornar a ocupar l'ofici<sup>1390</sup>. L'altra interrupció de la seua regència es va produir a mitjans de 1501. En aquesta ocasió la suspensió també va afectar al lloctinent o subrogat de governador a Alacant<sup>1391</sup>. Ferran II va reemplaçar als dos lloctinents encomanant ambdós càrrecs a Jaume Ardiles,

---

<sup>1385</sup> ARV, RC, reg. 420, 27v-29r (16 d'abril de 1456) i reg. 422, f. 25v-26r (18 d'agost de 1458). Aquest Jaume Gil era fill del notari alcoià Vicent Gil, i havia rebut poc temps abans l'escribania de la cort del justícia i de la batllia d'Alcoi també per concessió reial, ARV, RC, reg. 419, f. 127v-128r (23 d'octubre de 1450).

<sup>1386</sup> Les dates extremes localitzades en les quals Pere Bonivern va regir la lloctinència estan extretes de la documentació inclosa en la sèrie de Mestre Racional: ARV, MR, reg. 4.559, f. 10r (1457) i reg. 4.561, f. 27v (1462). Tot i això no podem descartar la possibilitat que Bonivern accedira al càrrec temps abans.

<sup>1387</sup> ARV, MR, reg. 4.561 (1463), f. 27v.

<sup>1388</sup> ARV, RC, reg. 144, f. 184r-v (14 d'abril de 1511).

<sup>1389</sup> ARV, RC, reg. 422, f. 99v-100r (25 de febrer de 1474). Aquest Lluís Rotlà era el pare d'Antoni Rotlà qui va ser nomenat alcaid del castell de Xixona en 1475, ARV, RC, reg. 422, f. 116r-117r (24 de setembre de 1475).

<sup>1390</sup> ARV, RC, reg. 294, f. 106v-107v (9 de maig de 1474).

<sup>1391</sup> ARV, RC, reg. 246, f. 49v-51r (24 de juliol de 1501).

doctor en lleis de València, a qui va encarregar, a més a més, que iniciara un procés contra ells a causa dels abusos comesos en la seua gestió<sup>1392</sup>. Finalment, quasi un any més tard, a finals de juny de 1502, tant l'un com l'altre van recuperar la gestió dels seus oficis després que el rei pronunciara dues sentències per les quals van ser readmesos<sup>1393</sup>.

Junt als lloctinents del batlle general trobem un altre ofici dependent de la Batllia com era el batlle local. Per al període estudiat hem constatat la presència d'aquest oficial tant a Oriola com a Alacant i ja en època tardana també a Guardamar i a Monfort<sup>1394</sup>. Suposem que el seu límit d'acció es reduïa al terme de la localitat on exerciren el seu càrrec. Tanmateix, coneixem poques informacions al respecte de les atribucions d'aquest càrrec, llevat d'algunes notícies soltes com per exemple que a Oriola gaudia de certes preeminències durant el temps en què tenia lloc la fira anual a la ciutat<sup>1395</sup> o que en absència del batlle general podia estar present com a delegat seu en les eleccions d'oficials de la ciutat<sup>1396</sup>. De fet, els batlles locals de la governació oriolana són a dia de hui un tema encara a investigar per tal de definir, entre d'altres coses, quines eren les seues funcions i les seues relacions amb el batlle general de la partida i els seus lloctinents. En aquest sentit podem assenyalar que probablement la figura del batlle local es va veure eclipsada per la del lloctinent o la del mateix batlle general a nivell de les seues atribucions. Almenys això ens fa pensar la carta dirigida pel lloctinent de justícia i els jurats d'Oriola a Jaume Rocamora en abril de 1455 perquè comunicara al rei *“lo poch útil que la batllia local de aquesta ciutat fa axí a la majestat del senyor rei com a aquesta ciutat”*. Les autoritats oriolanes sustentaven aquesta opinió en el fet que a la ciutat tenia la seua seu el batlle general i que el batlle local sols tenia com a obligació recaptar 500 sous de censos que pertanyien al rei i que més de la

---

<sup>1392</sup> ARV, RC, reg. 246, f. 51r-v ( 24 de juliol de 1501) i f. 52v-53r (31 de juliol de 1501).

<sup>1393</sup> La sentència referida a Martínez de Vera es troba a ACA, RC, reg. 3.655, f. 156v-159r (30 de juny de 1502), mentre que la del lloctinent o subrogat de governador es pot consultar en ARV, RC, reg. 311, f. 264v-266v (30 de juny de 1502).

<sup>1394</sup> En el cas de Montfort només hem localitzat un document en el qual es fa apareix mencionat l'existència de l'ofici de batlle de dita vila, encara que no es recull el nom de qui el posseïa, ARV, RC, reg. 164, f. 209v-210r (15 de març de 1505).

<sup>1395</sup> ARV, RC, reg. 136, f. 187v-188r (16 d'abril de 1493).

<sup>1396</sup> ARV, RC, reg. 286, f.119r (2 de gener de 1462).

meitat se n'anaven en el seu salari, 300 sous, per la qual cosa manaven a Rocamora que suplicara al monarca que llevara aquest ofici, ja que el batlle general podia "*fer ço que lo dit batle local fa*"<sup>1397</sup>. Per altra banda un altre exemple de com el càrrec de batlle local va quedar sotmès a la preponderància del lloctinent del batlle el trobem en el fet que a les principals localitats de la governació, Oriola i Alacant, la Batllia local va acabar sent assumida tant pel batlle general, en el cas oriolà, com pel lloctinent alacantí.

Independentment del que acabem d'exposar, ser designat com a batlle local representava l'ocupació d'un càrrec reial. Pel que respecta a la titularitat d'aquest ofici a Alacant podem dir que durant la major part del segle XV va estar ocupat per individus originaris de més enllà dels límits de la governació. Tot i això en 1418 veiem com Alfons V va confirmar en el càrrec al noble alacantí Pere Romeu de Puigmoltó, el qual havia estat nomenat temps abans pel rei Martí<sup>1398</sup>. No coneixem en quina data va ser substituït Puigmoltó però sí que un altre alacantí Pere Ripoll va ocupar l'ofici, encara que cap a 1446 va ser privat del mateix pel batlle general dellà Xixona, davant la qual cosa el monarca va concedir la batllia local a l'alcoià Jaume Gil en agost d'aquest any<sup>1399</sup>. La seua regència, en aquesta primera etapa, va ser molt curta ja que tant sols uns mesos després de ser designat, en octubre del mateix any, Alfons V concedia la batllia local d'Alacant al valencià Joan Margarit<sup>1400</sup>.

La segona etapa de Jaume Gil al capdavant de la Batllia alacantina es va encetar a la mort de Margarit en 1456. Així en abril d'aquest any Gil rebia de mans del monarca d'aquest ofici amb caràcter vitalici<sup>1401</sup>. Un càrrec que va ocupar durant més de dotze anys, fins la seua mort, encara que en ocasions no ho va fer de forma directa ja que hem constatat la presència d'un subrogat de batlle a Alacant, Jaume d'Artés major, almenys per a l'any 1459<sup>1402</sup>. D'aquesta manera, vacant la Batllia alacantina a

---

<sup>1397</sup> AMO, AC, reg. A 30, f. 208r (22 d'abril de 1455).

<sup>1398</sup> ARV, RC, reg. 418, f. 38r-v (15 d'octubre de 1418).

<sup>1399</sup> ARV, RC, reg. 419, f. 35v-36r (15 d'agost de 1446).

<sup>1400</sup> ARV, RC, reg. 419, f. 45v-46v (30 d'agost de 1446).

<sup>1401</sup> ARV, RC, reg. 420, f. 27v-29r (16 d'abril de 1456).

<sup>1402</sup> ARV, RC, reg. 457, f. 23r-v (4 de juny de 1459).



començaments de 1469, Joan II va decidir encomanar l'ofici a Joan Gil, germà de Jaume, qui el va ocupar durant deu anys<sup>1403</sup>. Hem d'assenyalar que aquesta política de designacions de forasters, no sols de la vila sinó de la resta de la governació, per tal de regir la batllia alacantina probablement responga no només a una mera retribució per part de la monarquia cap als beneficiaris, pels seus serveis en altres àmbits, sinó que ens fa pensar que tal vegada el propòsit d'aquest tipus de designacions va ser col·locar al capdavant d'un càrrec amb competències fiscals i econòmiques, i que per tant comptava amb una estreta relació amb l'activitat comercial, a individus que no tingueren cap tipus de vincle econòmic amb el territori. Però si realment aquest va ser el desig de la monarquia, les designacions posteriors a Joan Gil assenyalen una tendència contrària.

El nomenament de Jaume de Santàngel com a batlle local en 1479<sup>1404</sup>, va marcar un punt d'inflexió en el criteri seguit fins el moment per a la designació dels titulars de la batllia alacantina. Per una banda, és cert que Santàngel tampoc era originari de la governació dellà Xixona i que el seu nomenament s'enquadra perfectament en la política reial de concessions d'oficis com a retribucions als serveis prestats per un individu o llinatge. Però el seu nomenament va més enllà, en aquest sentit pensem que la proximitat del llinatge a la monarquia va ser utilitzada convenientment per Santàngel per tal d'aconseguir la gestió d'un càrrec que podia afavorir de manera evident els interessos econòmics i comercials que la família posseïa a les terres del sud valencià, com ja hem mencionat línies més amunt. De fet hem d'assenyalar que Jaume de Santàngel després de prendre possessió de la Batllia mai va exercir la gestió directa de la mateixa, sinó que la va encomanar des d'un primer moment a Antoni Mingot, a qui va cedir la totalitat del seu salari de batlle<sup>1405</sup>. La importància d'aquesta cessió del càrrec rau en el fet que Mingot formava part d'una de les famílies de mercaders més destacades de la governació i que ocupava un lloc

---

<sup>1403</sup> ARV, RC, 421, f. 84v-86r (16 de gener de 1469).

<sup>1404</sup> ARV, RC, reg. 423, 15v-16r (7 d'agost de 1479).

<sup>1405</sup> ARV, MR, reg. 4.569bis, f. 33r (1485)

influent dins el patriciat urbà de la localitat<sup>1406</sup>, el que va permetre a Santàngel introduir-se de ple o refermar la seua presència en les xarxes comercials del territori. En aquest mateix sentit hem de recordar que pocs anys més tard Santàngel va aconseguir ocupar la Batllia General de la partida, no perquè aquesta quedara vacant, sinó a través d'una permuta de càrrecs impulsada pel rei. Una decisió per la qual no és estrany, ni molt menys, pensar que la influència dels Santangel sobre Ferran II va tenir alguna cosa a veure. De fet aquesta designació va situar a Santàngel en un lloc de preeminència que el va permetre vetllar pels seus interessos en el territori de la governació.

La designació dels substituïts de Santàngel en la titularitat de la Batllia local d'Alacant confirma aquest canvi de tendència respecte al nomenament d'aquest ofici. Així en 1488 Alfonso Martínez de Vera rep la Batllia alacantina, ofici que suma al de lloctinent de batlle general a la mateixa població que, com hem vist anteriorment, va exercir des de 1463 i que va suposar la instal·lació definitiva en la localitat d'aquest noble originari de Cocentaina. De Martínez de Vera ja hem apuntat que abans de rebre la Batllia local va manifestar un certa activitat comercial a les terres de la governació, en associació a vegades amb Lluís de Santàngel, el que posa de manifest els interessos econòmics d'aquest noble en el territori on ja exercia feines administratives al servei de la monarquia al capdavant de la lloctinència en Alacant i en el qual es va fer, a més, amb la possessió del senyoriu del lloc de Busot, situat dins dels termes alacantins a finals de la dècada dels seixanta. Aquest és per tant un altre cas de com la concessió reial de la Batllia ve a consolidar la posició del seu beneficiari, el qual va aconseguir, fins i tot, que el rei designara el seu fill Nicolau Martínez de Vera com a substituït, al front de l'ofici de batlle local en 1503 amb caràcter vitalici, assegurant-se així la permanència del càrrec dins la família<sup>1407</sup>.

El cas de la Batllia local d'Oriola es diferencia en el fet que la major part dels seus titulars, durant les darrers dècades medievals, van ser originaris de la mateixa

---

<sup>1406</sup> Un esbós de l'activitat comercial d'aquest destacat mercader alacantí es pot consultar a SOLER MILLA, J. L., "Historia de un prohombre de Alicante: Antoni Mingot", *El Salt. Revista de l'Institut Alacantí de Cultura Joan Gil-Albert*, núm. 18, Alacant, 2009, pàg. 36-39.

<sup>1407</sup> ACA, RC, reg. 3.656, f. 92r-v (27 de març de 1503).

localitat. Per altra banda sembla que el seu paper va ser més insignificant que el del seu homònim d'Alacant, on la creixent activitat comercial del seu port durant el segle XV tal vegada li va conferir un major protagonisme. De fet, com hem assenyalat poc abans, les mateixes autoritats van arribar a considerar aquest ofici com a inútil i a sol·licitar la seua desaparició. Però independentment d'aquest pronunciament podem assenyalar que durant el regnat d'Alfons V el càrrec va estar en mans de membres de l'estament nobiliari de la localitat, així a finals de 1416 el Magnànim va nomenar al donzell Joan Perez de Vayello per a l'ofici de batlle local d'Oriola, el qual es trobava vacant després de la mort de Simon Miró<sup>1408</sup>. Pérez de Vayello va estar al capdavant de la batllia fins 1449, any de la seua mort, en què va ser nomenat com a substituït el també donzell Antoni Terrés<sup>1409</sup>, qui va ser confirmat per Joan II poc després que aquest iniciara el seu regnat<sup>1410</sup>.

El primer nomenament de batlle local efectuat pròpiament per Joan II va donar lloc a fortes protestes per part de les autoritats oriolanes. Així, en agost de 1460 el monarca concedeix el càrrec a l'oriolà Joan Rodríguez<sup>1411</sup>. Però tot i el manament reial les autoritats oriolanes es van negar a admetre al nou batlle local i van diferir la jura del nou oficial, davant la qual cosa un any després del nomenament, Joan II es va veure obligat a ordenar que l'admeteren i que li pagaren el salari que li corresponia<sup>1412</sup>, després d'haver demanat al batlle general que s'informara dels motius pels quals el peraire Joan Rodríguez era considerat inhàbil per a exercir el càrrec de batlle local<sup>1413</sup>. Però aquesta no va ser l'única provisió reial en aquest sentit i així trobem dues més datades en els mesos posteriors i que incideixen en el manament de donar possessió

---

<sup>1408</sup> ARV, RC, reg. 418, f. 20v (1 de desembre de 1416).

<sup>1409</sup> ARV, RC, reg. 419, f. 105r-v (29 de novembre de 1449).

<sup>1410</sup> ARV, RC, reg. 421, f. 17r (22 d'agost de 1458).

<sup>1411</sup> ARV, RC, reg. 422, f. 64v-65r (13 d'agost de 1460). Sembla que aquest Joan Rodríguez no és el mateix que va ocupar el càrrec de procurador fiscal des de 1459, ARV, MR, reg. 4.560, f. 34r (1459) fins almenys 1481, ARV, MR, reg. 4567, f. 17v (1481). Recolzem aquesta diferenciació per una banda en el fet que en la manifestació de rossins feta en Oriola en 1455 ja trobem dos individus amb el mateix nom, Joan Rodríguez, AMO, AC, reg. A 30, f. 189r-v (19 de març de 1455), i per altra en què el Joan Rodríguez que ocupa l'ofici de procurador fiscal era conegut també amb el cognom Alulayes, ARV, MR, reg. 4.563, f. 42r (1468).

<sup>1412</sup> ARV, RC, reg. 286, f. 74r-75r (13 d'agost de 1461).

<sup>1413</sup> ARV, RC, reg. 400, f. 6v (19 de febrer de 1461).

del càrrec a Joan Rodríguez i en el fet que cap persona poguera impedir-li que fera ús de l'exercici del seu ofici<sup>1414</sup>.

Però quin era el motiu pel qual les autoritats oriolanes es negaven a acceptar el nou batlle local? La resposta ens la ofereix un altre document segons el qual el cavaller oriolà Jaume Masquefa, com a missatger de la ciutat, va exposar al monarca les causes per les quals es resistien a admetre a Joan Rodríguez. En aquest sentit, Masquefa va al·legar que el dit Rodríguez “és menestral, perayre, home de ínfima condició e de semblant parentela, és pobre, que no té casa pròpia, ne béns, en aqueixa ciutat, ne jamás ni ha tengut, e és scandalós e que ha procurat alguns scàndols e encara ha comés alguns delictes inhonests”, Uns motius aquests pels quals, segons les autoritats locals, no havia de regir la Batllia local, tenint en compte a més que a la ciutat “habiten nobles, cavallers, generosos, ciutadans e altres honrats homes és acostumat tenir lo dit ofici persona honrada e abonada”<sup>1415</sup>. Sabem que l'esmentat Joan Rodríguez havia protagonitzat un moviment de reforma del regiment a Oriola i que tenia mogudes algunes causes durant els anys anteriors al nomenament<sup>1416</sup>. Però tot i l'argument adduït per Masquefa, la posició comuna mostrada per les autoritats oriolanes a l'acceptació del nou batlle, junt al caràcter classista de la major part de les raons al·ludides per a rebutjar el nomenament, posa també de manifest, al nostre entendre, el rebuig per bona part de l'oligarquia local a admetre en un càrrec reial a un individu que no pertanyia a les seues files, en una decisió que s'emmarca, a més, en la persecució política que va patir aquest individu. Un fet aquest que ens porta a pensar, davant la falta d'altres dades que ens permeten conèixer amb exactitud les raons del nomenament de Joan Rodríguez, que més enllà d'una remuneració d'algun tipus de servei prestat per Rodríguez, tal vegada el desig del monarca va ser el de posar al capdavant d'aquest ofici reial a Rodríguez per tal d'aconseguir calmar els ànims

---

<sup>1414</sup> ARV, RC, reg. 286, f. 89v-90r (26 de setembre de 1461) i f. 93v (14 d'octubre de 1461).

<sup>1415</sup> ARV, RC, reg. 286, f. 119r-v (2 de gener de 1462).

<sup>1416</sup> Respecte els fets protagonitzats per Joan Rodríguez, cal assenyalar que aquest individu formava part del sac de ciutadans menors i que va encapçalar un moviment de reforma del sistema electoral local, per la qual cosa va patir la persecució política per part de l'oligarquia, BARRIO BARRIO, J.A., “Las élites políticas urbanas...cit., pàg. 806-807. ARV, RC, reg. 90, f. 34r-v (28 de gener de 1460) a BARRIO BARRIO, J.A., *El ejercicio del poder político...cit.*, vol. II, pàg. 1.025, doc. 92.

reformistes d'aquest individu, els quals podien posar en perill l'estabilitat política de la localitat.

Finalment les autoritats oriolanes no van aconseguir el seu propòsit, ja que Joan Rodríguez, malgrat aquests entrebancs, va ocupar la Batllia local, tot i que ben prompte, en 1465, va ser nomenat un altre batlle local, en aquest cas Miquel Rotlà, donzell de Cocentaina<sup>1417</sup>, qui va estar al capdavant del càrrec fins abril de 1479, quan va ser nomenat el donzell oriolà Diego de Soler<sup>1418</sup>. Pel que fa a Rotlà, cal dir que les dades localitzades es limiten als registres de les despeses de la batllia general, on apareixen les retribucions salarials pagades a Rotlà en virtut de la possessió del càrrec<sup>1419</sup>. Així mateix, pensem que aquest Miquel Rotlà no es tracta del donzell alacantí del mateix nom, membre del llinatge Rotlà originari de Cocentaina, i pare de Violant de Rebolledo muller del noble Alfonso de Rebolledo<sup>1420</sup>, ja que sembla que aquest últim va morir cap a 1462, doncs en març d'aquest any veiem com la seua filla i hereva es fa càrrec d'un plet que mantenia son pare amb el comte de Cocentaina, per raó de l'arrendament dels delmes pertanyents al bisbe de Cartagena en els senyorijs que el comte posseïa en la governació d'Oriola<sup>1421</sup>. Tot i això probablement sí que pertanyien a la mateixa família, ja que hem pogut constatar l'existència en 1463 d'un altre Miquel Rotlà, que apareix referit com a donzell de Cocentaina, i que tal vegada es correspon amb qui va ocupar el càrrec de batlle local d'Oriola<sup>1422</sup>.

Com hem assenyalat Rotlà va ser substituït en 1479 pel donzell Diego de Soler, qui més tard assolirà la condició de cavaller. Aquest nomenament s'emmarca en una sèrie de concessions fetes per Ferran II, a començaments del seu regnat, a alguns

---

<sup>1417</sup> ARV, RC,, reg. 403, f. 19v (13 de juny de 1465).

<sup>1418</sup> ARV, RC, reg. 303, f. 1r-v (28 d'abril de 1479).

<sup>1419</sup> Les referències a Rotlà com a batlle local es troben a la sèrie de Mestre Racional del A.R.V. incloses als registres 4.564, 4.565 i 4.567 que van de l'any 1471 fins a 1478.

<sup>1420</sup> El llinatge dels Rotlà, membres de l'estament nobiliari, els trobem ben assentats a Cocentaina durant el segle XV, sembla que aquest és l'origen de Miquel Rotlà, qui en la dècada dels quaranta d'aquest segle el trobem instal·lat a Alacant probablement per motiu del seu casament amb Ginesa Borgunyo, filla única del noble alacantí Ginés Borgunyo, amb la qual va tenir només una filla, Violant, HINOJOSA MONTALVO, J., "El to de vida d'una noble alacantina...cit.

<sup>1421</sup> ARV, RC, reg. 287, f. 106r-v (6 de març de 1462).

<sup>1422</sup> ARV, RC, reg. 287, f. 159v-160r (15 de febrer de 1463).

membres de la noblesa oriolana com a contraprestacions als seus serveis a la monarquia. En aquest sentit hem d'assenyalar que Diego de Soler, en la mateixa data que rebia l'ofici de batlle pels seus grans serveis, el monarca li va concedir de per vida l'alcaidia de la fortalesa de Guardamar, que fins aquell moment gaudia l'oriolà Pere de Galbe, a ús de "*domus plane*"<sup>1423</sup>. Tot i això hem de recordar que Diego de Soler no va regir personalment aquests oficis fins 1488, cosa que va fer en el seu lloc el seu parent Jaume de Soler<sup>1424</sup>, possiblement a causa del fet que Diego, com a criat del rei, passava llargues temporades en la cort reial.

Per altra banda hem d'assenyalar que les prerrogatives assenyaldades no van ser les úniques que el rei Ferran va concedir a aquest noble oriolà. De fet, Soler va rebre a més el pes de la pescateria de la ciutat d'Oriola, el que va provocar les protestes de la ciutat per considerar que dita donació anava en contra dels furs i privilegis de la localitat<sup>1425</sup>. Així mateix sabem, pel comptes de la Batllia General dellà Xixona referits al pagament dels salaris dels oficials reials, que Diego de Soler va regir també la Batllia local de Guardamar almenys entre 1489 i 1491, de fet aquesta és l'única informació localitzada en referència a qui va posseir aquest ofici durant el període estudiat.

Així doncs el cas de Diego de Soler es tracta d'un clar exemple de com els oficis reials esdevenen l'element perfecte per a satisfer contraprestacions per part de la monarquia a aquells que s'havien significat en el seu servei. Però per altra banda aquest nomenament de Diego de Soler com a batlle d'Oriola i també de Guardamar pot tenir, a més una altra lectura relacionada amb la seua estreta relació amb el governador dellà Xixona. Com ja hem mencionat en altres apartats els lligams entre els

---

<sup>1423</sup> ARV, RC, reg. 302, f. 93v-94r (28 d'abril de 1479).

<sup>1424</sup> ARV, MR, reg. 4.567, f. 51v (1480) i reg. 4.572, f. 24r-25v (1488).

<sup>1425</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 21v (21 de març de 1485) i f. 90r (1488). Cal afegir que en aquesta mateixa època el seu germà Jaume de Soler va rebre també del monarca el pes de la ciutat d'Oriola, ACA, RC, reg. 3.636 f. 204v-205r (31 de març de 1481). Cal dir que aquesta concessió ja ha via suscitat protestes temps abans, quan Joan II va concedir la gràcia de vendre i pesar el peix que es venia a Oriola al cavaller Jaume Mexia, de fet les autoritats oriolanes en aquest cas van al·legar també que dita concessió anava contra els furs i privilegis de la ciutat i per això van suplicar al monarca que revocara dita assignació, ARV, RC, reg. 289, f. 10r-v (11 de gener de 1466), cosa que finalment Joan II va fer, ARV, RC, reg. 108, f. 55r-56r (26 de juliol de 1470).

Maça i els Soler van ser molt estrets<sup>1426</sup>, de fet membres d'aquest últim llinatge van ocupar càrrecs de la màxima confiança dels Maça com la sotalcaidia del castell d'Oriola, el de lloctinent o subrogat de la Governació. Així doncs, Joan de Soler, pare de Diego, es tracta del mateix individu que durant la regència de Pero Maça de Liçana va ocupar la sotalcaidia del castell oriolà en el moment de la designació de Diego com a batlle local. D'aquesta manera no resulta estrany que Diego mantinguera aquesta relació de proximitat amb els Maça, tal com ho posa de manifest que exercira de subrogat del governador a Oriola, com ja hem assenyalat a l'apartat anterior, i també que participara activament com a procurador de Pero Maça de Liçana en el seu enfrontament amb el noble Joan Francesc de Pròxita, comte d'Auversa, a causa del conflicte entre ambdós nobles derivat per l'intercanvi dels senyorius d'Alberic i Llutxent i que es va dirimir al camp de batalla de Pau, en el regne de Navarra<sup>1427</sup>. Per tant, considerant que tot i que els oficis concedits pel rei a Soler vingueren a recompensar els seus serveis personals, no podem descartar que la decisió reial estiguera influïda pel mateix Pero Maça de Liçana, qui amb el nomenament de Soler a la Batllia, aconseguiria un posicionament favorable d'aquesta institució en pro dels seus interessos, ampliant així el seu àmbit de poder mitjançant els seus servidors més fidels. Però no hem de descartar tampoc que aquestes gràcies buscaren refermar la lleialtat d'aquest llinatge cap a la figura del monarca.

Finalment, pel que fa al detenedor de la Batllia local d'Oriola durant aquests anys hem d'assenyalar que tant l'ofici de batlle d'Oriola com d'alcaid de Guardamar, res es diu de la Batllia d'aquesta última localitat, van ser conferits per determinació reial al batlle general de la partida, Jaume de Santàngel en 1508<sup>1428</sup>. Una decisió aquesta que com hem vist ja s'havia reclamat, per al cas de l'ofici de batlle local, per

---

<sup>1426</sup> El memorial de 1455 posa de manifest aquesta relació entre els Soler i els Maça. Així veiem com sobre Lope de Soler es diu que "*era de la parcialitat del dit don Lois Cornell*" i com Joan de Soler es va refugiar a les terres de Cornell després d'haver comés un crim, ARV, RC, reg. 55, f. 24r i 26r (5 de febrer de 1455).

<sup>1427</sup> BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 143-148, sobre la batalla a Pau es pot AHNSN, Osuna, cp. 125, doc. 4 (9 de febrer de 1487). En referència al conflicte entre Maça i Pròxita es poden consultar també els següents treballs: FERRERO MICÓ, R., "Bandosidades nobililarias en Valencia durante la época foral", *Saitabi*, núm. XXXV, 1985, f. 95-110 i TEROL I REIG, V., "Unes lletres de batalla en temps del Tirant: Joan Francesc de Pròxita contra don Pero Maça de Liçana", *Caplletra*, núm. 34, 2003, pàg. 143-170.

<sup>1428</sup> ARV, RC, reg. 424, f. 234r-235v (29 d'abril de 1508).

les autoritats oriolanes en 1455 i que després de molts anys va tenir el resultat desitjat per aquestes. Tal vegada el motiu d'aquesta assignació va ser el mateix que el Consell oriolà havia exposat en el seu moment, la inutilitat de l'ofici, ja que per a la resta del període estudiat no hem trobat cap referència que aquest ofici isquera de mans de Santàngel.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante



### **5.1.2.3.-La gestió de la Batllia General.**

Com hem assenyalat al començament d'aquest apartat, les principals atribucions de la figura del batlle general i els seus oficials tenien un marcat caràcter econòmic i fiscal i estaven encaminades tant a vetllar pels ingressos pertanyents a la monarquia com a l'administració d'aquests. Així entre les seues funcions trobem aspectes com la concessió de llicències per a l'establiment de monopolis en terres del reialenc com forns o molins. En relació amb aquests monopolis el batlle general era també l'encarregat de rebre el cobrament dels censos, pensions i lluïsmes generats per aquests tant per la seua possessió com pels traspassos. Així mateix pel que fa als ingressos el batlle general podia percebre els generats tant per l'arrendament de l'escrivania de la cort del governador<sup>1429</sup> com per la de la pròpia Batllia General<sup>1430</sup> i també la de la cort civil i criminal d'Alacant<sup>1431</sup>. Tot i això els majors ingressos van procedir dels impostos que gravaven l'activitat comercial com la duana, a Alacant, i el moxerifat, a Oriola. Aquestes contribucions solien ser arrendades anualment o per períodes de tres o cinc anys i van conèixer un increment en els darrers anys de l'edat mitjana fruit de l'increment comercial en aquestes terres, tal com posen de manifest les dades conservades<sup>1432</sup>. La seua importància per a les arque reials era per tant evident i va ocasionar que, fins i tot, Joan II arribara a amonestar el batlle general i els seus lloctinents pel poc rigor que aquests mostraven en la recepció del dret de duana a

---

<sup>1429</sup> Aquesta escrivania solia ser arrendada per un preu de 1.200 sous, ARV, MR, reg. 4.571, f.1v (1487).

<sup>1430</sup> En 1490 es va arrendar per 210 sous, ARV, MR, reg. 4.573, f. 6r (1490).

<sup>1431</sup> El preu d'aquest arrendament durant la dècada dels setanta fluctua entre els 942 sous percebuts en 1474 i els 600 sous rebuts un any més tard, ARV, MR, reg., 4.565, f. 8v (1474) i f. 23v (1475).

<sup>1432</sup> Així en Oriola podem observar com es passa dels 1.500 sous percebuts per aquest concepte en 1461, ARV, MR, reg. 4.560, f. 24r (1461) fins els 6.000 sous de 1484 o els 9.150 sous de 1491, HINOJOSA MONTALVO, J. *Diccionario de historia medieval del Reino de Valencia*, vol. I, València, 2002, pàg. 52. En Alacant també es va conèixer un increment de les quantitats rebudes per aquest impost, no tant fort com el cas oriolà, i així mentre que en 1466 ces van ingressar 1.350 sous, cap a finals de la centúria la xifra ronda els 3.000 sous HINOJOSA MONTALVO, J., "Un arancel comercial en Alicante y Elche...cit., pàg. 63-65, en aquestes pàgines a més es pot consultar l'evolució d'aquest impost des de començaments del segle XIV. Cal dir que en aquest treball també s'inclou una anàlisi referent a les percepcions que pel dret de duana es cobrava a la localitat d'Elx, pàg. 67-72. Sobre aquesta contribució i llur evolució a les terres de la governació durant el segle XIV es pot consultar FERRER i MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes...*,cit., pàg. 146-153.

Alacant, per la qual cosa els va manar que ajudaren a evitar el frau en la seua recaptació, amenaçant-los amb 2.000 florins de multa si mantenien la seua actitud<sup>1433</sup>.

Junt a aquestes percepcions trobem altres de divers origen com les procedents del tràfic d'esclaus, les llicències d'embarcament de musulmans, multes, composicions, el dret de "*estremenyó*" o mig delme, sobre el ramat foraster que entrava a pasturar a terres de reialenc, o el de coses vedades, per citar-ne altres conceptes pels quals el rei rebia ingressos. Però cal dir, com ja hem esbossat línies més amunt, que moltes vegades aquestes percepcions eren insuficients per tal de poder cobrir totes les despeses ordinàries a les quals havia de fer front el batlle general i que, principalment, residien en el pagament dels salaris dels oficials reials a la governació. Valga com exemple en aquest sentit, que tant sols per les retribucions que rebien els alcaids dels castells d'Oriola, Alacant, Callosa i Guardamar, el batlle general de la partida havia de satisfer anualment la quantitat de 13.500 sous, xifra a la qual havia d'afegir el salaris de la resta d'oficials que, com es mostra per a l'any 1489 van representar 5.853 sous<sup>1434</sup>. Junt aquests pagaments ordinaris el batlle a més, havia de fer front a despeses de caràcter extraordinari que variaven en funció dels anys. Així doncs en molts casos els ingressos de la Batllia no eren suficients per tal d'atendre totes les càrregues, per la qual cosa els reclams per l'endarreriment dels seus salaris per part dels diversos oficials va ser constant durant tot el període, tal com ho posen de manifest els diversos manaments reials obligant al batlle general a satisfer els deutes. D'aquesta manera podem observar com aquests impagaments van afectar des del procurador fiscal Joan Rodríguez qui va denunciar en 1479 que el batlle li devia cinc anys de salaris, fins a l'assessor de la Governació, Joan Martí, passant pels diferents alcaids dels castells mencionats<sup>1435</sup>.

---

<sup>1433</sup> ARV, RC,, reg. 296, f. 7v-8r (11 de maig de 1474).

<sup>1434</sup> La suma dels salaris dels oficials, llevat dels alcaids, ha sigut extreta de la suma dels valors oferts pels comptes del batlle per l'any 1489 referits tant a Oriola com a Alacant, ARV, MR, reg. 4.573, f. 28r i 40r (1489).

<sup>1435</sup> ARV, RC, reg. 126, f. 3r-v (15 de juliol de 1479). En aquesta mateixa data Ferran II també ordenava al batlle general que satisfere les 70 lliures que devia a Joan Martí pel salari de l'any anterior com assessor de governador, ARV, RC, reg. 126, f. 3v-4r (15 de juliol de 1479). En aquest sentit un altre assessor de la Governació, Jeroni Gaspar Rossell també va patir els impagaments del batlle, ARV, RC, reg. 314, f. 338v-339r (31 d'agost de 1513) i reg. 315, f. 131v-132v (31 d'agost de 1513). Els casos referits als beneficiaris

En referència al salari de l'alcaid del castell d'Alacant, hem de dir que aquest és un dels exemples més il·lustratius de les insuficiències monetàries de la batllia dellà Xixona per poder fer front a les seues despeses. Així veiem com en el pagament de la retribució d'aquest ofici va haver d'intervenir la Batllia General del regne de València aportant 4.000 sous, mentre que la resta l'havia de pagar el batlle dellà Xixona, però aquest últim va deixar de satisfer la seua part cap a 1478, per la qual cosa Joan II va manar al mestre racional del regne que li demanara explicacions de perquè ho havia fet<sup>1436</sup>. Sembla que la resposta al·legada per Joan Roca va ser que les entrades de la seua batllia eren insuficients, per la qual cosa tant l'alcaid com la vila d'Alacant van demanar al rei que fóra el batlle general del regne qui satisfera tot el salari, cosa que va ser acceptada pel monarca<sup>1437</sup>. Però aquesta mesura no va acabar amb el problema d'impagaments ja que en 1482 Ferran II havia de demanar al lloctinent de la Batllia d'Alacant i al receptor de les pecúnies de la Batllia dellà Xixona que pagaren el salari de l'alcaid i els endarreriments que se li devien, perquè la Batllia de València no podia fer-ho per estar molt carregada de despeses<sup>1438</sup>. Anys més tard, en 1499, tot i que el salari de l'alcaidia del castell d'Alacant s'havia tornat a consignar sobre les rendes de la Batllia General dellà Xixona, la insuficiència d'aquestes feia, segons el rei, que hagueren deutes del salari des de 1496, per la qual cosa va manar a Diego de Torres, batlle general del regne de València, que a partir d'aqueix moment el salari es pagara de les rendes de la seua Batllia, i va establir que una vegada la Batllia dellà Xixona

---

de les alcaidies són els mes nombrosos, pel que fa a Oriola aquests endarreriments van afectar tant a Lluís Cornell, ARV, RC, reg. 286, f. 145r-v (26 de maig de 1462), com al seu successor Pero Maça de Liçana, ARV, RC, reg. 310, f. 257v (27 de febrer de 1498), i també al fill d'aquest, Pero Maça de Liçana i Carròs, ARV, RC, reg. 315, f. 78r-v (12 d'agost de 1513). Per altra banda l'alcaid de Callosa, Jaume Pérez també va haver de reclamar davant el rei que manara al batlle general que abonara les quantitats que no li havia satisfet pel seu salari ACA, RC, reg. 3.635, f. 147v- 148r (14 de setembre de 1480). En aquest sentit davant els impagaments a Pérez, Ferran II va consignar el seu salari sobre unes pecúnies concretes per tal de facilitar que obtinguera el pagament del seu salari, per la qual cosa va carregar el seu sou sobre els emoluments provinents de l'impost de la duana d'Alacant o del seu arrendament ARV, RC, reg. 304, f. 97r-v (14 de setembre de 1480). L'alcaid de Guardamar, Pere de Galbe, també va haver de reclamar el seu salari, fins i tot temps després d'haver sigut substituït en aquest ofici ACA, RC, reg. 3.639, f. 5v-6r, (26 de setembre de 1481) i reg. 3.642, f. 56v-57v (23 d'agost de 1486).

<sup>1436</sup> ARV, RC, reg. 114, f. 109v (31 d'agost de 1478).

<sup>1437</sup> ARV, RC, reg. 302, f. 77v-78v (15 de maig de 1479).

<sup>1438</sup> ACA, RC, reg. 3.639, f. 82v-83r (25 de gener de 1482).

satisfera les seues despeses ordinàries la resta foren entregades a la Batllia General del regne<sup>1439</sup>.

Aquest cas que acabem d'exposar és un exemple de la subordinació econòmica que va conèixer la Batllia dellà Xixona respecte a la de la resta del regne, però no l'únic, ja que en aquest mateix sentit podem veure com el rei també va haver de recórrer al batlle general de València per tal de suplir les carències financeres del batlle oriolà, com per exemple quan va sol·licitar en 1461 a Berenguer Mercader, batlle a València, que de les seues pròpies pecúnies comprara armes ofensives i defensives per al castell de Guardamar, ja que les rendes de la Batllia dellà Xixona no eren suficients ni per a satisfer els imports dels càrrecs ordinaris<sup>1440</sup>.

Tanmateix, tot i que queda demostrada que la causa de la major part dels impagaments dels salaris responia a les insuficiències de les rendes, hem d'assenyalar que aquestes demores en la satisfacció de les pecúnies dels càrrecs, van ser també una eina utilitzada pel titular de la Batllia General per tal de perjudicar de forma conscient a oficials amb els quals mantenia una agra relació. Això almenys ens ho fa pensar un cas concret que té com a protagonistes a Jaume Roca, batlle general, i a l'alcaid del castell de Guardamar, Pere de Galbe, qui a més actuava com a subrogat del governador en aquesta localitat. Aquests personatges van tenir un greu conflicte en 1463 que va posar de manifest les tenses relacions existents entre ambdós i l'arbitrarietat amb la qual el batlle general va tractar els assumptes que afectaven els seus propis oficials i partidaris. La confrontació va estar motivada per l'empresonament d'Antoni Granyana, sotalcaid del castell de Guardamar i lloctinent del batlle general en aquesta població, per manament de Galbe, qui el va acusar d'abandonar el castell durant el conflicte amb Castella a començaments de la dècada dels seixanta deixant-lo sense guarda per alguns dies. Però a més d'això Galbe el va incriminar per haver acordat amb els murcians el lliurament de la fortalesa, acusant-lo així de crim de lesa majestat.

---

<sup>1439</sup> ACA, RC, reg. 3.537, f. 106v-107r (8 d'octubre de 1499).

<sup>1440</sup> ARV, RC, reg. 400, f. 6v-7r (19 de febrer de 1461).

Pere de Galbe, com dèiem, va encarcerar a Granyana a la masmorra del castell i va posar en coneixement del batlle general els fets. Però, Roca lluny d'actuar contra el seu lloctinent va denunciar davant la cort del governador el mateix alcaid, i el va fer portar amb ferros a Oriola, tot i que Galbe gaudia de la condició de ciutadà, i el va empresonar a la presó comuna de la ciutat durant més de trenta dies. Galbe va aconseguir eixir per anar davant de sa majestat i exposar-li el cas, un fet aquest que va aprofitar el batlle general per a manar que es feren execucions en els béns de Galbe. Les suplicacions de l'alcaid van obtenir la resposta favorable del monarca, que va ordenar que s'anul·lara la denúncia i que fóra absolt de la presó l'alcaid<sup>1441</sup>, al temps que va manar al governador que prenguera a Granyana per les acusacions fetes contra ell<sup>1442</sup>.

No coneixem el resultat final d'aquest procés, durant el qual la possessió del castell va restar en mans del governador<sup>1443</sup>, encara que tot apunta que va quedar en poca cosa, ja que Granyana va continuar gaudint, almenys, de l'ofici de lloctinent de batlle a Guardamar. Tot i això, el que ens interessa és que aquesta actuació de Roca, a més de posar de manifest la defensa dels seus propis oficials, mostra l'existència d'una enemistat o rivalitat prèvia amb l'alcaid de Guardamar i com fa ús del seu poder per tal de perjudicar-lo. De fet en la mateixa època que va exposar al rei el greuge fet pel batlle general, Galbe va denunciar a aquest per haver-li privat de la facultat de rebre les pecúnies procedents de l'església de Guardamar que restaren després de pagar les despeses ordinàries, i que havien sigut consignades pel rei a l'alcaid per a les obres del castell. En aquest sentit el batlle general va obligar al fabriquer de l'església que en virtut de la concessió reial les rendes havien de ser lliurades a ell i no a l'alcaid<sup>1444</sup>. Però aquesta no va ser l'última denúncia posada contra Roca per aquestes dates, de fet Galbe es va queixar davant el rei que el batlle general no li havia satisfet el seu salari com alcaid des de 1458. A aquesta acusació Roca va respondre que sí que ho havia fet i que les quantitats les havia inclòs en els comptes de la Batllia, per la qual cosa Joan II

---

<sup>1441</sup> ARV, RC, reg. 401, f. 59r-60r (5 d'agost de 1463).

<sup>1442</sup> ARV, RC, reg. 401, f. 61r (4 d'agost de 1463).

<sup>1443</sup> ARV, RC, reg. 288, f. 42v (25 de novembre de 1463).

<sup>1444</sup> ARV, RC, reg. 401, f. 65v-66r (4 d'agost de 1463).

va manar al lloctinent del regne i al mestre racional que revisaren la comptabilitat presentada per Roca<sup>1445</sup>. De fet als comptes conservats sí que apareixen enregistrats els salaris de Galbe<sup>1446</sup>, però això no significava que realment li haguera lliurat les retribucions que li corresponien, ja que tant sols dos anys després de la reclamació trobem una altra provisió reial per la qual Joan II li recordava a Roca que ja li havia ordenat temps abans que satisfera a Galbe el que li devia pels salaris de l'alcaidia<sup>1447</sup>. Així doncs, veiem com la satisfacció del salari, o millor dit l'impagament d'aquest va ser una eina utilitzada per Roca per tal de perjudicar els seus contraris, en aquest cas Pere de Galbe, qui en 1469 va tornar a denunciar davant el rei que el batlle general havia deixat de pagar-li el seu salari per l'alcaidia del castell de Guardamar<sup>1448</sup>. Sembla que Galbe va continuar patint aquest endarreriment en la satisfacció del seu salari durant la regència de la batllia pel fill de Jaume Roca, ja que poc després que Joan Roca fóra cessat del càrrec, va declarar que encara li eren deguts 4.377 sous i 2 diners en concepte del salari de l'esmentada alcaidia, un xifra gens menyspreable, ja que es traduïa en el salari de més de huit anys, si tenim en compte que les retribucions de l'alcaidia de Guardamar estaven fixades en 500 sous anuals<sup>1449</sup>.

Per altra banda, junt a la vessant referida a l'administració de les rendes reials, els batlles i els seus lloctinents van tenir una funció judicial, no tant àmplia com la dels oficials de la cort de la Governació, ja que les causes que pertanyien a la seua competència eren més reduïdes i estaven en relació directa amb la seua funció principal dirigida a vetllar pel patrimoni i els drets de la monarquia en aquest territori. Així doncs, veiem com els batlles generals i els seus oficials es van ocupar de plets relacionats amb monopolis i regalies, amb moros i jueus habitants en llocs de reialenc, així com de causes relacionades amb el comerç i tràfics de mercaderies, i també les referents al pagament o recaptació d'impostos reials i als seus arrendaments. Però, més enllà de les atribucions pròpies del seu càrrec els oficials de la Batllia General van

---

<sup>1445</sup> ARV, RC, reg. 401, f. 61v (4 d'agost de 1463).

<sup>1446</sup> ARV, MR, reg. 4.560 (1459-1461) i reg. (1462-1463).

<sup>1447</sup> ARV, RC, reg. 401, f. 192v (12 d'agost de 1465).

<sup>1448</sup> ARV, RC, reg. 292, f. 98r-v (1 de marc de 1469).

<sup>1449</sup> ACA, RC, reg. 3.639, f. 5v-6r (26 de setembre de 1481).

actuar per delegació o manament reial en moltes altres causes i àmbits, el que va fer que la seua posició preeminent dins la governació es vera incrementada i, amb ella, augmentara la capacitat tant d'influència com d'actuació en favor dels seus interessos.

En aquest sentit, el batlle general va adquirir una condició de jutge delegat pel poder reial, que es va veure incrementada arran de les bandositats i la parcialitat mostrada pel governador en la resolució dels conflictes que es van derivar d'elles, així com per les manifestes enemistats dels Maça de Liçana i Rocafull amb altres llinatges, la qual cosa va fer que el titular de la Batllia esdevinguera una mena d'àrbitre entre aquests i els seus adversaris. De fet en l'apartat anterior hem vist com algunes de les famílies enfrontades amb el governador i els seus parents i fidels van aconseguir deslliurar-se de la seua jurisdicció en tota mena de causes, les quals van passar a ser conegudes pel batlle general com els casos del comte de Cocentaina, els Masquefa o els Roiz, mentre que en altres plets el monarca va ordenar al governador que els processos havia de conèixer-los obligatòriament amb el concurs del batlle general en qualitat d'adjunt, com per exemple el cas del donzell Pere Ximénez i els seus fills, Francesc i Joan, els quals van al·legar sospites dels oficials de la Governació, per la qual cosa el Ferran II va ordenar que les causes que els afectaren i que correspongueren a aquest tribunal havien de ser vistes amb la intervenció del batlle general o el seu lloctinent<sup>1450</sup>. Així mateix el batlle va actuar com a coneixedor de causes en les quals va estar implicat algun membre de la cort de la Governació, ja fóra el seu titular o algun dels seus lloctinents o subrogats, com la qüestió de delimitació de termes amb Favarella o les causes d'execució contra possessions del governador, mencionades a l'anterior apartat, o plets relacionats amb conflictes de competències, com per exemple el mantingut entre el subrogat de governador a Alacant i Francesc Sellers, quan aquest ocupava el càrrec de mostassaf en aquesta localitat<sup>1451</sup>.

La funció judicial també va ser aprofitada pels batlles, junt a la potència del seu càrrec, per tal d'afavorir els seus interessos i els dels individus més pròxims a ell

---

<sup>1450</sup> ACA, RC, reg. 3.649, f. 22v-23r (20 de febrer de 1492).

<sup>1451</sup> ARV, RC, reg. 111, f. 175v (10 de maig de 1477). Malauradament aquestes són les úniques dades que hem localitzat sobre aquest plet, tant sols sabem que aquest es va moure per un conflicte de competències entre ambdós.

mitjançant l'atribució de competències o les inhibicions en alguns manaments reials i en causes en què els pertocava actuar com a jutge, i també a través de l'extralimitació en les seues funcions. En aquest sentit no són poques les queixes contra les actuacions dels diferents batlles i llurs oficials. Així per exemple poc abans d'iniciar-se el regnat de Joan II, Jaume Roca va ser l'encarregat d'impartir justícia en el plet que mantenien la ciutat de Barcelona, com a senyora d'Elx i Crevillent, i el comte de Cocentaina per certs atacs perpetrats per vassalls d'aquest noble contra les localitats mencionades. Però davant la seua inhibició en els fets, el procurador barceloní Francesc Busot el va acusar de parcial i de no voler impartir justícia, per la qual cosa va demanar la seua revocació<sup>1452</sup>. Anys més tard trobem un altre clam contra Jaume Roca en aquesta mateixa línia i en el qual el beneficiat de la seua actuació és de nou el comte de Cocentaina. En 1470, Aldonça, muller del noble Ramon de Rocafull, va denunciar Roca davant el rei per diferir una execució contra les aljames de la Vall d'Elda, possessions del comte. En aquest cas Joan II no va apartar el batlle de la causa sinó que li va ordenar que administrara justícia de forma conjunta amb el justícia civil d'Oriola<sup>1453</sup>.

Un altre exemple de com el batlle general va intentar protegir els seus valent-se de la potència del seu càrrec, ens el dóna a conèixer una querella interposada per les autoritats locals d'Oriola contra Jaume Roca. El detonant va ser certa alteració protagonitzada pel fill del batlle general i els seus escuders amb altres veïns de la ciutat. Davant aquest fet el governador, o son lloctinent, va intentar prendre els delinqüents, a la qual cosa es va oposar Roca al·legant que cap oficial ho podia fer perquè com a membres de la casa del batlle general pertanyien a la seua jurisdicció per concessió reial. Assabentat el monarca d'aquesta fets i de la resistència mostrada pel batlle va escriure tant al governador com als justícies civil i criminal de la ciutat proveint-los que des d'aqueix moment conegueren tot tipus de causes, tant civils com criminals, de qualsevol persona que estiguera sota la seua jurisdicció encara que foren de la casa del batlle general<sup>1454</sup>.

---

<sup>1452</sup> ARV, RC, reg. 279, f. 209v-211r (9 de setembre de 1457).

<sup>1453</sup> ARV, RC, reg. 108, f. 146r-v (20 de desembre de 1470).

<sup>1454</sup> ARV, RC, reg. 104, 93v-94r (2 de juny de 1469).



Anys més tard, ja durant el regiment de la Batllia per part de Joan Roca, de nou un altercat protagonitzat per familiars del batlle general va generar una nova denúncia contra ell per part de les autoritats oriolanes a causa de la seua actuació, si bé en aquest cas les conseqüències van ser més rellevants per al titular de la Batllia. Així, a començaments d'abril de 1477, estant empresonat Joanot Balaguer en casa de son pare a causa de certa alteració que havia tingut amb un escuder de Jaume Roca, qui ja era mort, un fill d'aquest i germà del batlle, Pere, junt a uns escuders seus van atacar a mà armada la casa de Balaguer, per la qual cosa Joanot va haver de fugir saltant al riu. Després d'aquest intent Pere i els seus van tornar diverses vegades en busca de Joanot, i en una d'aquestes ocasions estant present fins i tot Joan Roca, es va presentar Joan Pérez, lloctinent del justícia, per a apressar a Pere i els seus escuders, però el batlle general, segons testimoni de Pérez, ho va impedir agafant-lo i dient-li *"tant orat sou vos que hajau a prendre los homes de casa mia"*. Després d'açò el batlle va continuar insultant el lloctinent de justícia a qui, a més, va amenaçar dient-li que *"li faria donar més bastonades que ell no poria soportar"* i que quan deixara d'ocupar el càrrec que exercia *"li faria donar més coltellades que no poria soportar"*. Arribats aquests fets a oïdes del rei per la denúncia interposada pel lloctinent de justícia, Joan II va encomanar al justícia criminal, a l'assessor de la Batllia i a l'advocat fiscal que s'informaren del que havia succeït<sup>1455</sup>.

Tot apunta que la denúncia contra Joan Roca no era infundada ja que pocs mesos després el rei va manar que es fera un procés contra els escuders que participaren en els fets, però també, i aquí rau la clau de l'assumpte, contra tots els oficials de la batllia, inclòs el lloctinent del batlle a Alacant, per tal de conèixer qualsevol tipus de greuge que s'haguera pogut cometre al front d'aquesta institució<sup>1456</sup>. No sabem moltes dades referents al desenvolupament del procés, però sí que durant mesos es van estar recollint informacions per part dels oficials abans esmentats i també per Pero Maça i el justícia d'Alacant. En aquest sentit el lloctinent del batlle en aquesta localitat, Alfonso Martínez de Vera es va voler deslligar de l'assumpte al·legant davant el rei que ell mai havia portat el comptes de la Batllia, els

<sup>1455</sup> ARV, RC, reg. 111, f. 176r-177r (11 de maig de 1477).

<sup>1456</sup> ARV, RC, reg. 297, f. 174r-177r (13 d'agost de 1477).

quals havien estat sempre a càrrec de Joan Roca i de son pare, per la qual cosa ell no podia aportar cap tipus d'informació, la qual sols la podien proporcionar els arrendadors de les rendes, els notaris i els escrivans de la Batllia que eren els que intervenien en la percepció de les rendes<sup>1457</sup>.

En 1480 el procés encara continuava, però en aquesta ocasió centrat només en la figura del batlle general. D'aquesta manera el monarca va enviar el valencià misser Berenguer Solanes a Oriola perquè s'informara sobre les denúncies recollides contra el batlle general i portara a terme interrogatoris per tal de confirmar-les. El document que recull aquestes instruccions ens detalla quins assumptes havia de preguntar Solanes als interrogatoris, la major part dels quals tenien a veure amb les bandositats existents a la ciutat. Així l'enviat reial havia d'investigar si Joan Roca o son pare " *ab calor del dit ofici* " havien afavorit o estaven adherits a alguna de les parcialitats i bandositats, si havien pres diners o havien estat subornats a canvi de ser parcial a algun dels bàndols i si havien absolt, defensat o afavorit a algun criminal tant si estava relacionat amb la bandositat com si no. El dos punts restants feien referència per una banda al coneixement de si per negligència els oficials esmentats havien causat algun perjudici als drets i les rendes reials sota la seua jurisdicció i, per altra, si havien comés algun frau o engany i si havien donat llicències d'embarcament, d'amagades, a mudèjars per anar al nord d'Àfrica o Granada<sup>1458</sup>. Malauradament no coneixem les respostes dels testimonis ni fins a quin punt les acusacions eren certes, però sí el resultat del procés, que no va ser altre que la destitució de Joan Roca com a batlle general, cosa que va comunicar a les autoritats locals d'Oriola en setembre de 1480<sup>1459</sup>, si bé la designació del seu substitut ja s'havia produït a començaments d'aquest mateix any<sup>1460</sup>, abans, fins i tot del manament encomanat a Solanes, el que posaria de manifest que la decisió de llevar-li el càrrec a Roca ja s'havia pres, tot i no conèixer-se el resultat definitiu de les investigacions.

---

<sup>1457</sup> ACA, RC, reg. 3.394 bis, f. 134v-135r (20 de febrer de 1478).

<sup>1458</sup> ACA, RC, reg. 3.606, f. 30v-31r ([ maig de 1480])

<sup>1459</sup> ARV, RC, reg. 304, f. 113v-114r (15 de setembre de 1480).

<sup>1460</sup> ARV, RC, reg. 423, f. 49v-50v (2 de gener de 1480).

Tornant a un dels aspectes més destacats de les instruccions ordenades a Solanes hem de dir que no hem localitzat cap prova en relació amb l'assumpte de les bandositats que ens permeta afirmar que els Roca es van decantar de forma manifesta per alguna de les parcialitats o, almenys de manera tant significativa com ho va fer el governador de la partida. Aquest posicionament en les bandositats sí que el trobem en canvi, en el seu successor Joan Fabra, molt poc temps després de prendre possessió del càrrec, segons es desprèn d'un memorial de greuges interposat per les autoritats oriolanes contra el batlle general<sup>1461</sup>. Així denunciem que estant la ciutat "*pacífica e molt reposada que negú de les dites bandositats nos fahia moviment*" el batlle general només arribar a la ciutat va prendre per residència la casa de Berenguer Morelles, cosí germà de mossèn Joan de Rocamora "*principal en la bandositat contra els Rocafull*"<sup>1462</sup>. A més a més, exposen que Joan Fabra va mantenir contactes amb els Rocamora i va fer propis els seus assumptes "*axí en paraules com en obres*", per la qual cosa el van acusar de "*no ésser vengut a regir sa batlia, mas a formar parcialitat e ~~soscitar~~ la favorir la dita parcialitat de dit mossèn Rocamora /en la dita ciutat/ en forma que après sa venguda, per ocasió sua la dita ciutat ~~és venguda~~ /vench/ en punt de pedre's e matar-se los huns a los altres*".

Aquesta acusació venia recolzada al memorial, a més, amb diverses accions comeses per Fabra en contra d'altres oficials, les quals es podrien incloure dins la conflictivitat generada per les bandositats. D'aquesta manera les autoritats oriolanes van denunciar que el batlle havia requerit davant la seua presència a Andreu de la Ortolana, un dels guardes dels drets reials a qui va llevar del càrrec que ocupava per formar part del bàndol contrari als Rocamora. Un altre cas relatat en el memorial recull les amenaces que Fabra estant a Guardamar va fer "*sense alguna justa causa*" al subrogat de governador per Pero Maça en aquest lloc, Bertomeu Baró, a qui va dir que faria que fóra destituït del càrrec. En aquesta línia els greuges contra el batlle recollien

---

<sup>1461</sup> AMO, AC, reg. A 26, f. 184r-185v (s.d.). Aquest document no porta cap data, si bé podem assegurar que no va ser redactat abans del 16 d'octubre de 1481, data en la qual es va produir un fet que es recull al memorial.

<sup>1462</sup> Cal dir que aquest Berenguer Morrelles és tracta del mateix individu que va ocupar l'ofici de subrogat de batlle general, el que posa de manifest com el titular de la Batllia va utilitzar la concessió d'oficis en el seu benefici col·locant en ells a individus que gaudien del seu favor esdevenint així aquests nomenaments en una mena de contracte de fidelitat recíproca.

també l'enfrontament que va tenir amb l'assessor de la cort del governador Joan Martí, per la qual causa els familiars d'aquest, els donzells Manuel Martí, Lluís Martí, Ausiàs Martí i Ginés Martí, van interposar una queixa davant el justícia criminal i els jurats d'Oriola en la qual acusaven a Fabra d'haver injuriat, insultat i amenaçat a Joan Martí a la plaça de la localitat davant de molta gent amb paraules que eren "*enujoses e toquen a la honor dels dits propositants*"<sup>1463</sup>.

Les causes contra el batlle general mencionaven també alguns assumptes relacionats amb la relaxació en la punició de delictes, com per exemple el cas d'un esclau negre propietat del ciutadà Gómez Daroca, qui havia estat acusat de matar una dona pública al bordell de la ciutat i a qui el batlle va perdonar, o el dels alacantins Francesc Beltrà, Joanot Beltrà i Joanot Gomes, els quals haurien d'haver sigut sentenciats a mort per l'assalt al bordell de la vila, però que finalment sols van ser condemnats a penes de composició amb el consentiment del batlle general. En aquesta mateixa línia les autoritats locals es van queixar que Fabra no va voler executar una sentència contra Lluís de la Torre per la qual aquesta havia de satisfer una multa de 2.000 sous i van denunciar la relació d'amistat entre ambdós assenyalant que "*lo dit criminós de secreto moltes nits estava e fou vist estar ab lo dit batlle en la casa on aquell habitava en la dita ciutat e algunes nits menjant ab aquell*".

Altres acusacions també va incidir en la intromissió per part del batlle en aspectes jurisdiccionals que no el competien com quan, extralimitant-se en les atribucions de la seua jurisdicció, va sotmetre a turment a un home de més de setanta anys deixant-lo "*dèbil e desconjuntat en tant que no pot viure de son treball*". Així mateix també el van denunciar per ordenar que es feren certes penyores en els béns d'alguns habitants del lloc de la Daia, els quals es van negar a satisfer-les adduint que per furs i privilegis del regne aquests manaments no li corresponien, el que va donar lloc que Fabra es presentara en aquesta població i provocara certs desordres.

Per altra banda, també trobem clams contra el batlle referits a diversos aspectes com les amenaces que va dirigir als jurats de la localitat per haver donat

---

<sup>1463</sup> AMO, AC,, reg. A 26, f. 186r-v (16 d'octubre de 1481).

possessió, seguint els manaments d'una provisió reial, a Francesc de Soler del càrrec de mostassaf, la seua cruel actuació contra un gos als carrers de la ciutat o els insults que va proferir contra els mercaders de la fira de la ciutat.

Cal dir que tot indica que els greuges contra el batlle general van ser més, tot i això no hem pogut localitzar més denúncies, ja que els documents conservats d'aquest memorial són incomplets. De fet, no sabem si els clams esmentats van tenir conseqüències per a Fabra. Tanmateix, el primer que ens crida l'atenció d'aquest llistat d'irregularitats atribuïdes al batlle és tant el nombre de denúncies com la diversa naturalesa d'aquestes les quals manifesten la difícil relació que va mantenir el batlle general amb altres institucions com la cort del governador o el govern municipal, un aspecte que cal considerar més encara, si tenim en compte que Fabra no va residir de forma continuada a Oriola. Però, més enllà d'açò el que més sorprèn és la seua implicació en les bandositats des dels primers moments de la seua arribada al càrrec. En aquest sentit hem de dir que no hem localitzat cap dada que ens faça pensar en l'existència d'una relació entre els Rocamora, o alguns dels seus partidaris, i Fabra, abans que aquest prenguera possessió de la Batllia, així com tampoc hem descobert que aquest últim tinguera alguna motivació o interès personal que el portara a significar-se enfront dels Maça i els Rocafulls. Per tant, podem plantejar la possibilitat que l'alineació de Fabra amb el bàndol dels Rocamora, fóra gestionada per aquest abans de l'arribada del nou batlle a Oriola. De fet des del nomenament de Fabra fins la destitució de Joan Roca van passar més huit mesos, temps suficient perquè els Rocamora o algun dels seus seguidors, coneixedors de qui havia sigut designat per a regir la Batllia, establiren relacions amb ell per tal de guanyar-lo per a la seua causa.

En línia amb el cas de Fabra també trobem altres exemples en els quals el lloctinent de batlle a Alacant va ser denunciat per les seues actuacions, com la presentada pels germans alacantins Joan i Andreu López que van acusar a Alfonso Martínez de Vera perquè per motius personals havia instat una execució contra ells, davant la qual cosa el rei va encomanar les causes dels germans, que per la seua jurisdicció correspongueren al lloctinent d'Alacant, al batlle general de la partida<sup>1464</sup>.

---

<sup>1464</sup> ARV, RC, reg. 161, f. 39v-41r (4 de juny de 1505).

Per altra banda, sabem que Martínez de Vera va dur a terme una intensa activitat comercial, que es veurà afavorida per la potència del seu càrrec, el qual li va permetre gaudir d'una ampla capacitat de maniobra. En aquest sentit veiem com el lloctinent de batlle abusa del seu càrrec quan arribada una nau al port d'Alacant, el seu patró va descarregar certa quantitat de forment, civada, anxoves i altres mercaderies per a vendre a la localitat, davant això el Martínez de Vera li va prendre tot el carregament sense al·legar cap justificació, la qual cosa va provocar les queixes dels jurats alacantins<sup>1465</sup>. En altres casos veiem com les denúncies procedeixen dels propis mercaders amb qui mantenia negocis, com és el cas de Galceran Martín, comerciant resident a Nàpols, el qual es va queixar, a través del seu procurador, que després de remetre a Martínez de Vera un carregament de forment per valor de 700 lliures, aquest s'havia negat a pagar-li adduint que el mallorquí Lluís Pardo, sogre de Galceran, li devia certa quantitat a ell<sup>1466</sup>.

Un cas significatiu és el procés que va haver entre Martínez de Vera, junt altres mercaders, contra les autoritats locals alacantines a causa de l'incompliment d'un contracte. En aquest sentit veiem com el Consell d'Alacant va comprar al lloctinent del batlle, Lluís de Santàngel i Gaspar Ribesaltes mil cinc-cents cafissos de forment al preu de 40 sous cadascun, els quals es van comprometre a lliurar-los en dues vegades, una en octubre de 1473 i l'altra en gener de 1474. Però la mercaderia no va ser descarregada a Alacant, de fet el Consell d'aquesta ciutat va al·legar temps després que els venedors eren coneixedors de la penúria de forments que hi havia a València, per la qual cosa el preu d'aquest havia pujat, per això van denunciar a Martínez de Vera i els seus socis per haver tramés el carregament a la capital on podien traure 80 o 90 sous per cafís<sup>1467</sup>.

La causa va ser comesa pel rei en un primer moment al batlle general dellà Xixona a finals de 1473<sup>1468</sup>. Però poc després, a començaments de 1474, el rei va

---

<sup>1465</sup> ARV, RC, reg. 304, 5v-6r (6 de març de 1480).

<sup>1466</sup> ACA, RC, reg. 3.349 bis, f. 1r (8 de maig de 1474).

<sup>1467</sup> ARV, RC, reg. 111, f. 6v-8v (28 de setembre de 1474).

<sup>1468</sup> ARV, RC, reg. 110, f. 116r (5 de desembre de 1473), HINOJOSA MONTALVO, J., "Los Santàngel en tierras alicantinas...cit., pàg. 44.

encomanar la causa al batlle general del regne, Berenguer Mercader<sup>1469</sup>, al temps que encarregava al de Xixona que s'informara sobre el contracte establert, ja que la ciutat de València estava molt falta de forments i considerava el monarca que Alacant en tindria bastant per a satisfer les seues necessitats amb 500 cafissos, per la qual cosa cabia la possibilitat que la resta fóra enviada a la capital del regne<sup>1470</sup>. Aquesta provisió apunta a que l'argument al·legat per les autoritats era cert, si bé introdueix el matís que l'incompliment del contracte va estar motivat en part per la intervenció reial en aquest assumpte. De fet el mateix monarca va haver d'actuar en març de 1474 per tal de prohibir als justícies i jurats d'Alacant que actuaren pel seu compte contra les persones i els béns dels denunciats, i també, poc després, per a ordenar que cap oficial s'entremetera en el procés<sup>1471</sup>. Un manament aquest últim que va fer extensiu també al batlle general dellà Xixona<sup>1472</sup>.

A finals de setembre d'aquest any el monarca va tornar a canviar el responsable del procés encomanant-lo al mestre de Montesa Lluís Despuig, lloctinent general del regne, encara que tant sols un més després va tornar a aparèixer al capdavant de la causa el batlle general del regne<sup>1473</sup>. Desconeixem el resultat final del plet, però hem d'assenyalar que al llarg del procés Alfonso Martínez de Vera va estar suspès del seu càrrec per uns mesos, durant els quals, com ja hem mencionat línies més amunt, va ser substituït per Lluís Rotlà. Així mateix, no podem afirmar amb rotunditat si el cas anteriorment citat va estar darrere d'aquesta suspensió, tot i que podem pensar que alguna cosa va tenir a veure. De fet no estem en disposició de concretar els motius d'aquest cessament temporal, tant sols d'apuntar que Martínez de Vera va ser acusat

---

<sup>1469</sup> ARV, RC, reg. 294, f. 141r (7 de gener de 1474), f. 144v (21 de gener de 1474).

<sup>1470</sup> ARV, RC, reg. 109, f. 145r-v (20 de gener de 1474).

<sup>1471</sup> ARV, RC, reg. 122, f. 135r (16 de març de 1474), i reg. 296, f. 16v (4 de juny de 1474), HINOJOSA MONTALVO, J., "Los Santàngel en tierras alicantinas...cit.", pàg. 44.

<sup>1472</sup> ARV, RC, reg. 123, f. 130v (18 de juny de 1474).

<sup>1473</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Los Santàngel en tierras alicantinas...cit.", pàg. 44.

pel procurador fiscal del rei per frau i negligència en l'administració del seu ofici<sup>1474</sup> i que la ciutat de València també va interposar clams contra ell<sup>1475</sup>.

El temps que va durar la suspensió Martínez de Vera no va arribar als tres mesos. Així veiem com pocs dies abans de la seua suspensió que va tenir lloc el 25 de febrer de 1474, Joan II va escriure al governador dellà Xixona, qui tenia pres el lloctinent de batlle, per a comunicar-li les condicions de la fermaça establertes per a posar en llibertat a Martínez de Vera perquè aquest poguera posar-se a disposició del lloctinent del regne a qui havia encomanat la causa<sup>1476</sup>. A finals de març, el rei va ordenar a aquest últim oficial que li trametera el procés que feia contra Martínez de Vera i que fera donar fermances aquest perquè es presentara davant d'ell<sup>1477</sup>. Finalment, a principis de maig Joan II va decretar la revocació de la suspensió a Martínez de Vera qui d'aquesta manera va recuperar el seu ofici<sup>1478</sup>.

Tanmateix sembla que aquest procés efectuat contra Martínez de Vera no el va persuadir de deixar de cometre irregularitats al front del seu càrrec, ja que tant sols uns anys després el rei va rebre notícies de com el lloctinent del batlle general podia estar darrere de certs atacs fets per naus procedents del port d'Alacant contra fustes, que carregades de forments, anaven a la ciutat de València. Així Joan II es va veure obligat a advertir-li que si consentia que es feren botins amb els béns de les fustes atacades i guiava a les naus que cometien els assalts seria digne de "*gran punició i càstich*"<sup>1479</sup>. De fet tot i que no estem en disposició de confirmar la participació del lloctinent de batlle en aquest tipus d'actuació, tampoc resultaria estrany vista la seua implicació en el comerç de forments en aquestes terres, que realment estiguera darrere d'aquests atacs per tal de beneficiar els seus propis negocis.

---

<sup>1474</sup> ARV, RC, reg. 304, f. 93v-94r (5 d'agost de 1480)

<sup>1475</sup> ACA, RC, reg. 3.467, f. 187v (18 de febrer de 147[4]).

<sup>1476</sup> ACA, RC, reg. 3.467, f. 187v (18 de febrer de 147[4]).

<sup>1477</sup> ACA, RC, reg. 3.467, f. 201r-v (28 de març de 1474).

<sup>1478</sup> ARV, RC, reg. 294, f. 106v-107v (9 de maig de 1474).

<sup>1479</sup> ACA, RC, reg. 3.494 bis, f. 125r (17 de gener de 1478).



Cal afegir en aquesta mateixa línia, que la suspensió abans mencionada no va ser l'única que va patir Martínez de Vera. De fet ja hem assenyalat en altre bloc que a començaments del XVI es va veure apartat pel rei qui va lliurar el seu càrrec al doctor en lleis Joan Ardiles. En aquest cas la suspensió va ser més prolongada, pràcticament un any, des de finals de juliol de 1501 fins el darrer dia de juny de 1502<sup>1480</sup>, si bé les causes són pràcticament semblants. En la comunicació de la suspensió de Martínez de Vera enviada per Ferran II a les autoritats locals alacantines, el monarca apunta com a motiu principal els desordres i abusos comesos per part d'aquest oficial i també del subrogat de governador, el qual també va ser suspès<sup>1481</sup>. Malgrat que no coneixem quins van ser els motius concrets, sí que sabem que aquestes irregularitats esbossades pel monarca van tenir a veure amb denúncies interposades per mercaders, amb un frau a l'ofici bastaix, el qual depenia del lloctinent a Alacant, pel cobrament de salari en el coneixement de causes, quan no li corresponia pel seu ofici, i per intromissions en el regiment de la localitat<sup>1482</sup>.

Tots els processos i denúncies contra els titulars de la Batllia General i llur lloctinent a Alacant contrasten de manera significativa amb l'exercici de Jaume de Santàngel i llur lloctinent Pere Desprats al capdavant d'aquesta institució, ja que no coneixem que es produïra cap procés contra aquests oficials durant tots els anys que regiren la Batllia. Això no vol dir que no es donaren certs casos en els quals foren revocats del coneixement d'algunes causes per considerar-los sospitosos o que no tingueren plets amb altres autoritats, com per exemple el plet entre Jaume de Santàngel i les autoritats de Guardamar sobre el carregament de sal de la Mata<sup>1483</sup>, o el plet amb els hereters de la sèquia de Callosa, fruit dels interessos particulars que tenia Santàngel per posseir un molí en aquesta sèquia i pel qual la reina Joana com a lloctinent del regne va manar a Santàngel i a son lloctinent, que no s'entremeteren en

---

<sup>1480</sup> ARV, RC, reg. 246, f. 49v-51v (24 de juliol de 1501), i ACA, RC, reg. 3.655, f. 156v-159r (30 de juny de 1502).

<sup>1481</sup> ARV, RC, reg. 246, f. 52v-53r (31 de juliol de 1501).

<sup>1482</sup> ACA, RC, reg. 3.655, f. 156v-159r (30 de juny de 1502).

<sup>1483</sup> ARV, RC, reg. 138, f. 322r-v, (16 de setembre de 1494)

la jurisdicció de les aigües, la qual corresponia al sobresequier<sup>1484</sup>. En altres casos el batlle es va valdre de la seua posició per a beneficiar els seus negocis tal com demostra la denúncia interposada per certs mercaders genovesos de Múrcia a causa del compliment de cert contracte i de com per la potència i amistats que tenia Santàngel a Oriola i a València es feien empresonaments i vexacions sense justícia<sup>1485</sup>.

Però tot i aquestes actuacions el cert és que Santàngel va mantenir en certs moments unes bones relacions amb les autoritats locals, tal com posa de manifest la concessió que el Consell oriolà li va fer, poc després d'accedir al càrrec, de l'exempció de certes contribucions per a facilitar l'assentament de pobladors en el seu lloc de Redovà<sup>1486</sup>. En contrapartida a aquesta concessió, Jaume de Santàngel va jugar un paper destacat, a requeriment del Consell oriolà, en la restitució del regiment de sac i sort en 1493<sup>1487</sup>. Però les gestions del batlle general en aquest sentit no només es van limitar a Oriola, sinó que també va participar activament en la devolució del regiment a Alacant en el mateix any<sup>1488</sup>. Així doncs, com apunta Bernabé Gil, va ser la forta influència d'aquest personatge en la cort reial la que va possibilitar que les súpliques de les autoritats locals oriolanes, i per extensió afegim que també les alacantines, foren ateses pel monarca en aquest sentit<sup>1489</sup>. A la qual cosa podem afegir que Santàngel a través d'aquestes actuacions es va guanyar el posicionament favorable de les autoritats locals cap a la seua persona.

La seua proximitat a l'autoritat reial va fer que els oriolans es remeteren a Santàngel en més d'una ocasió per tal de fer sentir la seua veu i les seues reclamacions en els àmbits de poder del regne, com per exemple quan van demanar la seua intervenció en referència al pagament d'un servei econòmic aprovat per les corts, al

---

<sup>1484</sup> ACA, RC, reg. 3.656, f. 19v (19 de setembre de 1502) i ARV, RC, reg. 158, f. 110r-111v (15 d'octubre de 1502).

<sup>1485</sup> ARV, RC, reg. 139, f. 60r-61v (11 d'abril de 1495) reg. 138, f. 63v-64r (23 de juny de 1496).

<sup>1486</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 48v (21 de maig de 1491), recollit a BERNABÉ GIL, D.: "Una coexistència conflictiva...cit., pàg. 23.

<sup>1487</sup> BERNABÉ GIL, D., *Élites de poder y administración municipal en una ciudad valenciana: Orihuela en la época foral moderna*, Alacant, 1988, pàg. 98. Tesi doctoral.

<sup>1488</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 59r-60v (10 de juliol de 1493).

<sup>1489</sup> BERNABÉ GIL, D., *Élites de poder y administración municipal...cit., pàg. 98.*

considerar les autoritats oriolanes que la ciutat havia sigut taxada amb una quantitat superior a la que li corresponia pagar<sup>1490</sup>.

Aquesta tasca d'intermediari li va valdre, com hem apuntat, diverses concessions per part de les autoritats oriolanes i posa de manifest, al mateix temps, una altra manera de fer al capdavant d'una institució que contrasta amb els posicionaments d'altres oficials reials, que com hem vist es van decantar més per l'ús de la força i la coacció, per tal d'obtenir rèdits dels seus càrrecs. Tot i això, i amb independència de l'estratègia utilitzada l'objectiu en ambdós casos era el mateix, tractar d'aprofitar la seua preeminència com a oficial reial per al seu propi benefici particular.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>1490</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 12r (10 de gener de 1491).

## 5.2.-Les institucions municipals.

La participació de la noblesa en el govern de les ciutats medievals europees va ser un fenomen, en general, poc freqüent. Tot i això tampoc podem parlar d'un fet estrany. Els estudis elaborats al voltant d'aquest tema ens mostren una realitat ben diversificada si parem atenció al paper jugat pels membres de la noblesa en l'exercici de càrrecs municipals als diferents territoris de l'Europa occidental. En aquest sentit, Diago Hernando assenyala que cada regne va adoptar models peculiars pel que fa a la implicació dels nobles en els regiments de les ciutats, si bé apunta aquest autor que fins i tot dins els diferents regnes van existir peculiaritats en el grau d'implicació dels nobles en els sistemes de govern municipal.<sup>1491</sup>

Així doncs, mentre que a països com França i Anglaterra la presència dels nobles en els òrgans municipals va ser un fenomen marginal, segons l'autor anteriorment citat, la realitat a la Península Ibèrica és ben diferent, sobretot en el cas castellà. En aquest sentit hem de dir que un gran nombre de treballs sobre aquest aspecte<sup>1492</sup>, posen de manifest com el control per part de la noblesa dels oficis del govern local va ser una pràctica molt estesa en la baixa edat mitjana, un cas en el qual resulta molt difícil trobar paral·lelismes en altres territoris, ja que els nobles no només

---

<sup>1491</sup> DIAGO HERNANDO, M., "La participación de la nobleza en el gobierno de la ciudades europeas bajomedievales. Analisis comparativo", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 37/2, 2007, pàg. 782.

<sup>1492</sup> Per posar només alguns exemples referits a diverses localitats castellanes hem de citar alguns treballs com PALENCIA HERREJÓN, P., *Los Ayala de Toledo : Desarrollo e instrumentos de poder de un linaje nobiliario en el siglo XV*, Toledo, 1995, LÓPEZ VILLALBA, J. M., "Concejo abierto, regimiento y corregimiento en Guadalajara (1346-1546)", a *Espacio, Tiempo y Forma. Historia medieval*, núm. 5, 1992, pàg. 65-84; RAMOS VÁZQUEZ, I., *El concejo de Jaén (1474-1556)*, Jaén, 2002; GÓNZALEZ JIMÉNEZ, M., *El concejo de Carmona a fines de la Edad Media (1464-1523)*, Sevilla, 1973; DIAGO HERNANDO, M., "La alta nobleza en la vida política de las ciudades castellanas en las décadas precomuneras: el ejemplo de Cuenca (1506-1507)", *Cuadernos de Historia Moderna*, núm. 15, 1991, pàg. 121-141; ORTEGA CERVIGÓN, J. I., "El intrusismo nobiliario en los concejos castellanos: el oficio de guarda mayor de Cuenca durante el siglo XV", JIMÉNEZ ALCÁZAR, J. F., ORTUÑO MOLINA, J. i EIROA RODRÍGUEZ, J. A. (Eds.) *Actas del I Simposio de Jóvenes Medievalistas. Lorca 2002*, Murcia, 2003, pàg. 147-162; QUINTANILLA RASO, C., "El dominio de las ciudades por la nobleza. El caso de Córdoba en la segunda mitad del siglo XV", *En la España Medieval*, vol. 10, Madrid, 1987, pàg. 109-124; CABRERA SÁNCHEZ, M., *Noblez, oligarquía y poder en Córdoba...cit.*

van ser admesos en les institucions locals, sinó que en la majoria dels casos van gaudir dels càrrecs de major rang<sup>1493</sup>.

Per altra banda, pel que fa a la Corona d'Aragó, la participació nobiliària en el regiment municipal presenta notables divergències tant amb el cas del veí castellà com entre els diferents territoris que formaven part d'ella. Així per exemple en el cas de Catalunya, la noblesa no es va poder integrar dins els òrgans de poder local durant els darrers segles medievals, ja que aquests van estar ocupats per una minoria de ciutadans que van assolir la força suficient per a no permetre el seu ingrés<sup>1494</sup>. De fet, a la ciutat de Barcelona, la seua admissió no va arribar fins el 1510, quan els nomenats ciutadans honrats, que acumulaven el poder del municipi, van ser ennoblits per Ferran II, un fet que va suposar l'ingrés de la petita noblesa en els òrgans de la ciutat<sup>1495</sup>. A Aragó en canvi, la situació va ser més diversa, així mentre que a la capital els nobles van quedar exclosos dels òrgans polítics locals, els quals van restar, de forma exclusiva, en mans en els ciutadans, en altres localitats com Osca, Jaca o Barbastro, es va arribar a acceptar la seua participació junt els ciutadans, si bé aquests van mantenir una posició predominant, el que va provocar que els nobles a poc a poc perderen protagonisme fins arribar a desaparèixer de la gestió municipal en llocs com Osca a finals del segle XV. Per altra banda als centres urbans situats al sud de l'Ebre trobem una altra dinàmica respecte a la integració dels grups nobiliaris i així a causa del seu caràcter fronterer, els habitants d'aquestes localitats posseïdors de cavalls i armes, però aliens a la noblesa de llinatge, van assolir directament la condició de cavallers.<sup>1496</sup>

Front aquests casos, el regne de València es presenta com el territori de la Corona catalanoaragonesa on la noblesa va participar més activament dins de la política municipal. Si bé dins del reialme existeixen diversos graus respecte a la

---

<sup>1493</sup> DIAGO HERNANDO, M., "La participación de la nobleza... cit., pàg. 784 i 785.

<sup>1494</sup> FERNÁNDEZ TRABAL, J., "La oligarquía urbana catalana en el tránsito de la Edad Media a la Moderna, 1480-1516. Una síntesis interpretativa", BELENGUER CEBRIÀ, E., (Ed.) *De la unión de Coronas al Imperio de Carlos V*, Madrid, 2001, pàg. 299-328.

<sup>1495</sup> GERBET, M. C., "Patriciat et noblesse à Barcelone à l'époque de Ferdinand le Catholique. Modalités et limites d'une fusion", *Villes et sociétés urbaines au Moyen Age. Hommage à les Professeur Jacques Heers*, Paris, 1994, pàg. 133-140.

<sup>1496</sup> LALIENA CORBERA, C. i IRANZO MUÑO, M. T., "Poder, honor y linaje en las estrategias de la nobleza urbana aragonesa... cit., pàg. 52-60.

participació nobiliària en els òrgans locals i al paper jugat en ells. En aquest sentit, la implicació de la noblesa en el govern de les localitats situades al migjorn valencià, Oriola i Alacant, contrasta amb l'ocupació de càrrecs a la ciutat de València on la presència de famílies de cavallers era més reduïda<sup>1497</sup>. El punt de partida que marca l'obertura dels regiments municipals valencians als nobles es troba en 1329, gràcies al fet decretat en les Corts d'aquest any que habilitava als membres de la baixa noblesa per a poder ocupar càrrecs municipals, si bé cal dir que va quedar exclosa la mitjana i alta noblesa d'aquesta prerrogativa. Però si aquesta data marca el començament a nivell general del regne, el cert és que, com ja hem assenyalat en un apartat anterior, l'accés de les capes baixes de l'estament militar a les institucions de govern de les principals localitats de la governació oriolana va ser anterior, a Alacant i Elx en 1308 i a Oriola en 1326. En aquest sentit pensem que darrere d'aquesta concessió, a banda dels arguments ja apuntats com el reconeixement de privilegis d'època castellana en el cas alacantí i il·licità o com a mesura per a resoldre els conflictes locals a Oriola, es troba el condicionant de la situació geopolítica del sud valencià, on la necessitat de defensa del territori va fer que la Corona permetera la participació d'aquesta petita noblesa en la gestió política de les localitats com a mesura per tal de guanyar-se la seua voluntat o com una mena de recompensa pels serveis militars, un fet aquest que no hem deixat de banda, si tenim en compte que és en els Consells locals on va recaure en bona part la defensa del territori. Una política militar que en aquestes contrades del sud valencià va condicionar l'accés als oficis municipals a la possessió de cavall i armes vàlids per a la defensa del territori, la qual cosa va permetre el desenvolupament, com ja hem indicat, d'una cavalleria vilana formada per ciutadans, amb qui la petita noblesa alacantina i oriolana van haver de compartir el poder local.

La importància del manteniment d'una cavalleria, ja fóra d'origen nobiliari o ciutadà, en aquestes contrades ho posen de manifest algunes provisions reials donades a començaments del segle XV. En el cas d'Oriola, en 1426 el rei Alfons va concedir una sèrie de privilegis a qui tinguera cavall i armes, sempre i quan la localitat

---

<sup>1497</sup> BARRIO BARRIO, J. A., "Las élites políticas urbanas en la gobernación... cit., pàg. 797. En aquest sentit per als cas de la ciutat de València, Narbona Vizcaino assenyalava que en relació amb la quantitat de ciutadans que van participar del poder local tant sols trobem un reduït nombre de nobles, NARBONA VIZCAINO, R. *Valencia, municipio medieval...* cit., pàg. 99

mantiguera la xifra de cent cinquanta cavalls per a la defensa del territori. Anys més tard a començaments del regnat de Ferran II, les autoritats oriolanes va recordar les concessions fetes pel Magnànim en aquest sentit, les quals incloïen que aquells oriolans que tingueren cavall i armes no pogueren ser trets fóra dels límits de la governació per cap causa civil o criminal. Així mateix, es prohibia que cap eclesiàstic poguera tenir mul, mula egua o troter de sella si no tenia cavall i armes, d'igual manera que cap dona podia portar guarniments d'or, perles, argent o cap altra joia si el seu marit no era posseïdor dels elements esmentats. En aquest sentit els principals oficis de la localitat quedaven subjectes a la possessió d'aquests requisits<sup>1498</sup>.

Per tal de comprovar que la ciutat comptava amb el nombre de cavalls requerits per a la seua defensa es feien mostres cada cert temps. De fet per a aquests anys tenim dades d'una d'aquestes mostres que va tenir lloc en 1485 i que es va nomenar "*Manifest de rossins per los guarniments vedats*", en referència al privilegi anteriorment descrit<sup>1499</sup>.

Hem de dir que la participació conjunta de ciutadans i nobles en els governs municipals no es tracta d'un fenomen estrany a les principals localitats valencianes. Tot i això, la implantació del sistema d'insaculació a mitjans del segle XV a diverses localitats farà que el pes de la petita noblesa dins els òrgans de poder local augmente en alguns indrets. Aquest és el cas d'Oriola, on en comparació a altres centres urbans, el grup de cavallers i hòmens de paratge o gentilhòmens veurà incrementada la seua

---

<sup>1498</sup> Els oficis o càrrecs condicionats a la possessió de cavall i armes van ser els següents: lloctinent de governador, lloctinent del batlle general, justícia criminal, justícia civil, mostassaf, sobresequier, jurats, clavari, obrer, fabriquer, i els lloctinents de tots els oficis municipals esmentats així com l'assessor, el síndic i el missatger, AMO, AC, reg. A 33, f. 33r-34v (16 de juliol de 1482). La possessió de cavall i armes, a més de permetre l'accés als oficis municipals va afectar també a altres àmbits quotidians ja que esdevenia un símbol de diferenciació, permetia als seu posseïdor gaudir de certes prerrogatives com ser encarcerats a la sala del Consell i no a la presó comuna o l'ús de determinades joies i robes als seus familiars, BARRIO BARRIO, J. A., "*Las élites políticas urbanas...* cit., pàg. 788-789. Al respecte de la importància de la possessió de cavall i armes en les terres de la governació d'Oriola i de les diferents disposicions reials al respecte es pot consultar BARRIO BARRIO, J. A., *El ejercicio del poder en un municipio...* cit., pàg. 478-488, així com FERRER i MALLOL, M. T. *Organització i defensa d'un territori fronterer...* cit., pàg. 216-221.

<sup>1499</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 56r-60r (novembre de 1485)

importància quedant repartits a mitges, en virtut del privilegi de 1445, els càrrecs directius entre els militars i els ciutadans<sup>1500</sup>.

Per la seua banda, l'interés nobiliari per poder accedir a les magistratures i oficis municipals anava més enllà del prestigi social que G. Archetti apunta com una de les motivacions que es troben darrere d'aquest desig<sup>1501</sup>. La participació al govern local permetia, a qui gaudira d'aquesta facultat, prendre decisions de gran pes així com obtenir uns ingressos addicionals, participar en la redacció de les ordenances municipals que regulaven la vida local a nivell econòmic, polític i social i controlar l'accés al grup oligàrquic<sup>1502</sup>. D'aquesta manera el desig de poder i l'interès material o econòmic es troben darrere dels anhels participatius dins els òrgans decisoris. Una participació que a més portava implícit un reconeixement a nivell social que permetia, al temps, exercir una major capacitat d'influència i poder sobre altres grups de població.

Així doncs, l'estudi del poder polític de la noblesa a la governació d'Oriola durant les darreries medievals es troba intrínsecament relacionat amb les institucions del govern municipal. La importància numèrica d'aquest grup a les dues principals localitats del territori, va fer que la seua participació no fóra purament testimonial. La llunyania de la capital del regne, l'escassa assistència dels nobles del sud a les sessions de Corts i a les reunions del mateix estament, va fer que el joc polític es concentrara com hem dit en el municipi i en les seues relacions amb les institucions reials presents al territori<sup>1503</sup>.

---

<sup>1500</sup> BERNABÉ GIL, D., *Monarquía y patriciado urbano...*, pàg. 30.

<sup>1501</sup> Segons aquest autor l'accés a les magistratures locals marcava un dels moments de més alt prestigi social a nivell familiar i personal, ja que es tractava del lloc on es formalitzava el paper de la noblesa dins el govern municipal, ARCHETTI, G., "Le forma dellà propaganda alla fines del Medioevo", *Nuova Rivista Storica*, núm. LXXX/III, 1996, pàg. 698 cit. a BARRIO BARRIO, J. A., "Las élites políticas urbanas...", cit., pàg. 788.

<sup>1502</sup> BARRIO BARRIO, J. A., "Una oligarquía fronteriza ... cit. 113-114.

<sup>1503</sup> Valga com exemple d'aquesta situació d'allunyament del centre de decisions del regne la queixa formulada per l'estament militar de la governació davant el rei al qual exposen que se senten "agreujats en no ésser executats sos privilegis, libertats, usos e costums, dons e gràcies. Mas ço que pus fort és, són tractats ab gran desigualtat per los del stament[s] dellà Saxona, perquè com la dita província e ciutat d'Oriola, que és lo cap de aquella, diste de la ciutat de València per trenta legües e més, quan se ajusten en dita ciutat de València los militars no-y demanen als de la dita província ni síndich per aquells, ne han sguart, segons se diu". Per aquest motiu els militars de la governació oriolana van demanar al monarca



governos locals no es pot observar des d'un prisma únic i exclusiu. És a dir, no es podria comprendre sense tenir en compte tota una sèrie de factors que condicionen la seua activitat dins les institucions locals. En primer lloc, el paper dels ciutadans que comparteixen el privilegi d'exercir els oficis municipals i els vincles que mantenen amb ells. En segon lloc, les relacions amb les institucions reials, la Governació i la Batllia, i amb la mateixa Corona, en un context, el de les darreres dècades medievals, en el qual els monarques van dur a terme, en diferent grau, una política de caire intervencionista dins els municipis, en la qual es contextualitza l'atorgament dels regiments municipals basats en la insaculació. I finalment no hem d'oblidar els interessos propis que els van dur a la creació de faccions i bàndols, estretament vinculats a la confecció i desplegament d'estratègies enfocades a l'acaparació del poder local i que tindran en la política municipal un dels seus principals escenaris.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

que vetllara pel seus privilegis i que obliguara a la resta de nobles del regne que comptaren amb ells en les seues reunions, o que pel contrari els donara llicència als militars del sud del regne per a reunir-se pel seu compte, ARV, RC, reg. 142, f. 14r-15v (22 de març de 1501).

### **5.2.1-Implantació i evolució del règim d'insaculació a Oriola i Alacant.**

A les principals localitats del sud valència, durant les darreres dècades medievals, el sistema polític imperant va ser el regiment de sac i sort o insaculació, el qual es va mantenir durant bona part de l'època moderna, i que va estar caracteritzat pel sistema de sorteig per a l'elecció dels oficis i la configuració de sacs segons la categoria social o l'estament al qual pertanyien els aspirants<sup>1504</sup>. Aquest model d'elecció d'oficials es va començar a implantar en algunes localitats de la Corona d'Aragó amb el regnat d'Alfons V com una mesura per tal de solucionar els conflictes interns en alguns municipis<sup>1505</sup>. En general aquest és l'argument seguit per diversos historiadors com Ladero Quesada, qui apunta que la generalització d'aquest tipus de regiment buscava pacificar la vida política local<sup>1506</sup>. En aquesta línia Torras i Ribé també fa seua aquesta explicació i assenyala que el moment de màxima difusió d'aquest sistema coincideix amb el regnat de Ferran II, la actuació del qual en aquest sentit va estar determinada per les seqüeles del llarg període d'alteracions urbanes viscudes als territoris de la Corona<sup>1507</sup>.

Al regne de València l'aparició d'aquest tipus de regiment la trobem en Xàtiva en 1427<sup>1508</sup>, sent Oriola la segona població en rebre'l, en 1445, mentre que Alacant va

---

<sup>1504</sup> BERNABÉ GIL, D., *Élites de poder y administración municipal...cit.*, pàg. 76.

<sup>1505</sup> VICENS VIVES, J., *Els Trastàmars*, Barcelona, 1956, pàg. 37-38.

<sup>1506</sup> LADERO QUESADA, M. A., "Grupos sociales y dinámica del poder en los reinos hispánicos, 1490-1520", BELENGUER CEBRIÀ, E., (Coord.) *De la unión de Coronas al Imperio de Carlos V*, Madrid, 2001, pàg. 174.

<sup>1507</sup> TORRAS I RIBÉ, J. M., "La política municipal de Fernando el Católico en los reinos de la Corona de Aragón", HINOJOSA MONTALVO, J. i PRADELLS NADAL, J. (eds.) *1490: En el umbral de la modernidad. El Mediterráneo europeo y las ciudades en el tránsito de los siglos XV-XVI*, vol. I, València, 1994, pàg. 233-234 i 254.

<sup>1508</sup> BARRIO BARRIO, J.A., "La introducción de la insaculación en la Corona de Aragón. Xàtiva 1427. Transcripción documental", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia medieval*, núm. 8, 1990-1991, pàg. 99-114. Respecte al règim d'insaculació al regne de València es pot consultar l'estudi de conjunt realitzat ja fa uns anys per Alberola Romá, ALBEROLA ROMÁ, A., "Autoridad real y poder local. Reflexiones en torno al desarrollo del procedimiento insaculatorio en los municipios valencianos durante la época foral moderna", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, núm. 12, 1992, pàg. 9-38.

comptar amb aquest sistema gràcies a la concessió feta per Joan II en 1459<sup>1509</sup>. En el cas d'aquestes dues últimes poblacions les investigacions sobre els diversos tipus de regiment municipal existents durant el període medieval ens han permès un bon coneixement sobre els mateixos, sobretot per al cas de la capital oriolana, gràcies a l'existència de documentació municipal. Són de destacar en aquest sentit els estudis dels investigadors Barrio Barrio i Bernabé Gil sobre la implantació i desenvolupament del sistema de sac i sort a terres oriolanes<sup>1510</sup>. És per aquest motiu pel qual no considerem necessari tornar amb detall sobre aquest assumpte, ni exposar fil per randa les característiques del regiment insaculatori. Tot i això, per a una millor contextualització del paper jugat per la noblesa dins els òrgans de poder municipal, hem cregut necessari fer un recorregut tant per l'evolució dels regiments des de la seua concessió fins les primeres dècades del XVI, així com ressenyar els trets més significatius del sistema i les reformes que conegueren, per tal de contextualitzar l'àmbit de la política local en el qual va participar la noblesa del territori.

Així doncs, com ja hem assenyalat en 1445 Oriola va rebre la concessió d'aquest regiment de mans de la reina Maria per un temps de huit anys. Amb aquest nou model

---

<sup>1509</sup> Per a Oriola: AMO, AC, reg. A 25, f. 82-92 (12 de desembre de 1445). Per a Alacant : ARV, RC, reg. 283, f. 30v-39v (20 d'abril de 1459), BERNABÉ GIL, D., *Privilegios de insaculación...* cit., pàg. 303-323 i pàg. 97-113.

<sup>1510</sup> BARRIO BARRIO, J. A., *El ejercicio del poder en un municipio medieval...* cit., *Ídem*, *Gobierno municipal en Orihuela ...* cit., *Ídem*, "La intervención real en la ciudad de Orihuela a través de la implantación..." cit., *Ídem*, "La mecánica electoral en la villa de Orihuela (1308-1326)", HINOJOSA MONTALVO, J., i PRADELLS NADAL, J., (eds.) *1490 en el umbral de la modernidad. El Mediterráneo europeo y las ciudades en el tránsito de los siglos XV- XVI*, vol. II, València, 1994, pàg. 3-12, *Ídem*, "La intervención real en la ciudad de Orihuela a través de la suspensión de la insaculación en 1450 y su reimplantación en 1459" *Pedralbes. Revista d'Història Moderna. Tercer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, 13-1, Barcelona, 1993, pàg. 401-408, *Ídem*, "La organización municipal de Alicante..." cit.; BERNABÉ GIL, D., *Élites de poder y administración municipal...* cit., *Ídem*, *Monarquía y patriciado urbano...* cit., *Ídem*, "Las oligarquías urbanas en el reino de Valencia..." cit. Altres autors que s'han interessat sobre aquest tema en referència a les principals poblacions del migjorn valencià són ALBEROLA ROMA, A., "Aproximación al régimen municipal valenciano en la primera mitad del siglo XVI: el caso de Alicante" *Actas del Congreso Hernán Cortes y su tiempo, Càceres*, 1985, pàg. 603-607; ALBEROLA ROMÀ, A., i HINOJOSA MONTALVO, J., "La instauración del sistema insaculatorio en los territorios meridionales del País Valenciano: Alicante, 1459", *Lluís de Santàngel i el seu temps*, València, 1992, pàg. 479-484, GONZALEZ HERNANDEZ, M. A., "«Lo quatorzen capitol». Intervención regia y fraude electoral en el patriciado urbano de una ciudad valenciana. Orihuela, 1458-1479", a *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 16, 2009-2010, pàg. 289-317, CABEZUELO PLIEGO, J. V. "La regulación de la elección de los cargos municipales en un espacio señorial: Elx, 1444. «Per ço que los dits ofics e reparisen e n fosen entre molts bons hòmens repartits que may ne podien haver e altres n'avien masa sovint»", *Acta Historica Et Archeologica Medievalia*, núm. 26, 2005, pàg. 775-794; FERRER i MALLOL, M.T., "El justícia a les viles de la governació..." cit., pàg. 219-255.

es posaven les bases del que seria el sistema imperant a la població durant les últimes dècades medievals, al temps que encetava un període marcat per les ingerències, cada vegada més usuals al llarg del segle XV, per part d'una monarquia desitjosa de controlar els ressorts d'un poder municipal que gaudia d'una important capacitat de maniobra i autonomia. En aquest sentit, segons Barrio Barrio i en línia amb l'argument exposat per altres autors, la justificació d'aquesta concessió no era altra que acabar amb les disputes internes a causa de la divisió existent dins de l'oligarquia local. Per aquest motiu la Corona va presentar la insaculació com una garantia front els conflictes relacionats amb les eleccions d'oficials i, tot i que, no va aconseguir el seu propòsit, sí que es va assegurar el control de la situació apareixent com a tutora i garant de les llibertats i privilegis municipals<sup>1511</sup>.

Els capítols del nou regiment van establir una divisió per condició social i per estaments i va fixar la creació de tres sacs diferenciats on es van incloure els individus que aspiraven a exercir els oficis municipals, i altres tres equivalents per a optar a les conselleries. Els grups que podien optar a ser inclosos en aquestes borses van ser per una banda els cavallers i hòmens de paratge i d'altra els ciutadans, si bé aquests es van dividir en dues categories els de mà major o i els de la mà menor. El límit entre aquests últims és, com va assenyalar Bernabé Gil, de difícil definició, ja que són imprecisos. Tot i això la condició de ciutadà honrat, denominació amb la qual també seran coneguts els de la mà major, gaudia d'un rang hereditari i també es podia assolir pel seu *modus vivendi*, ja que aquells que pertanyien a aquesta condició social no exercien cap treball mecànic<sup>1512</sup>. En relació amb aquest assumpte Madramany, en el seu tractat sobre la noblesa valenciana, els va definir com una certa classe intermèdia entre els plebeus i els nobles, com una "*tercera espècie*"<sup>1513</sup>. Així doncs es va establir una borsa per als militars i dues per als ciutadans, segons la seua condició, l'accés a les quals estava condicionat per la possessió d'armes i cavall per a la defensa de la ciutat, un requisit no

---

<sup>1511</sup> BARRIO BARRIO, J.A., "La intervención real en la ciudad de Orihuela a través de la implantación... cit., pàg. 33 i següents.

<sup>1512</sup> BERNABÉ GIL, D., *Élites de poder y administración municipal en una ciudad valenciana...* cit., pàg. 83-86.

<sup>1513</sup> MADRAMANY CALATAYUD, M., *Tratado de la nobleza de la Corona de Aragón, especialmente del Reyno de Valencia, comparada con la de Castilla*, València, 1788, edició facsímil, 1985, pàg. 271.

obligatori per a formar part dels sacs de consellers<sup>1514</sup>, i en el cas dels cavallers i homes de paratge al gaudiment també del privilegi militar<sup>1515</sup>. En aquest sentit la tinença de cavall i armes era el requisit imprescindible per tal d'optar a les graduacions o habilitacions, sistema mitjançant el qual es decidia la insaculació d'aquells que sol·licitaven formar part dels sacs, la qual cosa els capacitava per a concórrer a les eleccions anuals dels oficis municipals. Però la possessió del cavall havia de reunir uns condicionats perquè el seu posseïdor poguera ser admés tant als sacs com posteriorment als oficis. D'aquesta manera el rossí havia de ser propi i tenir-lo com a mínim un any abans de l'extracció dels oficis per a poder optar-ne, de tal forma que l'animal tinguera un total de tres anys o més el dia de l'elecció i si un individu eixia elegit per a ocupar un càrrec el beneficiari l'havia de mantenir durant tot l'exercici. Per aquest motiu, s'obligava a tot aquell que pretenguera aspirar als oficis a manifestar la possessió del cavall a l'escrivà de la sala. Per tant la possessió i manteniment del cavall, a banda de ser un element de diferenciació social, va representar també un primer entrebanc de tipus econòmic per a l'accés a les institucions locals, ja que la despesa econòmica que suposava limitava a la major part de la població.

Respecte a la graduació cal assenyalar que en un primer moment el privilegi recollia que els pertanyents a l'estament de cavallers i hòmens de paratge no estaven sotmesa a ella, ja que no es diferenciava dins l'estament segons llur condició, tal com va ocórrer amb els ciutadans. Per altra banda s'havien de sotmetre a l'habilitació els individus que optaren els anys posteriors a formar part de les borses. Així doncs, es va fixar la forma en què s'hauria de dur a terme el procediment per a l'admissió o promoció de nous individus als sacs. En aquest sentit tot aquell que volguera optar als oficis havia de manifestar-lo al justícia criminal i als jurats els primers tres dies de Quaresma especificant la borsa, segons llur condició, a la qual volien ser admesos. Dies

---

<sup>1514</sup> Com el nombre de consellers es va fixar en quaranta individus, i com *"a la ciutat hi ha gent que pot ben aconsellar en els fets de la ciutat, la qual seria perjudicada si aquests no foren admesos, encara que no tingueren cavall i armes"*, aquest requisit no va ser imprescindible, tot i això eren preferits per a ocupar la conselleria aquells que sí que el compliren, AMO, AC, reg. A 25, f. 84v-85r (12 de desembre de 1445)

<sup>1515</sup> En la concessió feta a Xàtiva del regiment insaculatori en 1427, també es va establir un sac per als membres de l'estament militar BARRIO BARRIO, J.A., *"La introducción de la insaculación en la Corona de Aragón... cit., pàg. 103.*

després els aspirants se sotmetien a la votació dels quaranta consellers per tal d'ésser admesos a les borses a les quals es presentaven, el que els facultava a exercir els oficis municipals. S'ha de puntualitzar que en les habilitacions dels cavallers i hòmens de paratge, l'admissió dels nous aspirants a les borses no es realitzava per part de la totalitat dels consellers, sinó que d'aquest procés quedaven exclosos els huit consellers de la mà menor, i en cas de no ser admés l'aspirant en lloc de restar fora del regiment passava a ser inclòs dins la borsa dels ciutadans de mà menor.

Els càrrecs als quals es podia optar també van quedar fixats pel nou privilegi, de tal forma que els oficis a elegir van ser els següents: dos justícies, un criminal i altre civil, cinc jurats, un sobresequier, un mostassaf, un clavari, cinc comptadors i un obrer, als quals s'afegien els quaranta consellers, extrets de les borses corresponents, i el *monidor*, el qual era elegit conjuntament pel justícia criminal i els jurats. De tots aquests càrrecs els reservats per a ser ocupats per membres pertanyents al sac de l'estament militar van ser un dels dos justícies, en alternança anual entre el criminal i el civil amb els ciutadans de mà major, dos jurats, dos comptadors i la resta (sobresequier, mostassaf, clavari, obrer i *monidor*) rotarien anualment entre els membres d'aquest sac i el dels ciutadans menors. A més a més dels quaranta consellers, setze serien elegits d'entre els cavallers i hòmens de paratge. Per altra banda, el ciutadans honrats o majors podien optar a un dels dos justícies, tres jurats, dos comptadors i altres setze conselleries, el doble que els ciutadans menors els quals sols podien tenir huit consellers, més un comptador i la resta d'oficis que havien d'alternar amb els de l'estament militar. Així doncs, com apunta Bernabé Gil tant per la representació numèrica que corresponia a cada grup com per la categoria dels càrrecs resulta evident la preponderància dels individus pertanyents a l'estament militar, seguida de la dels ciutadans honrats, ja que ambdós es van repartir els oficis de major autoritat, justícies i jurats, i exercien cadascun el control del 40 % del Consell<sup>1516</sup>. Així mateix aquesta distribució dels càrrecs va suposar a nivell general la definitiva

---

<sup>1516</sup> BERNABÉ GIL, D., *Élites de poder y administración municipal en una ciudad valenciana...* cit., pàg. 77-78.

consolidació d'un patriciat local quedant limitat l'accés als principals oficis municipals a un reduït grup d'individus<sup>1517</sup>.

Pel que respecta a les eleccions aquestes van ser fixades per a tres dates diferents, així la dels justícies, els comptadors, el clavari, l'obrer, el *monidor*, i els quaranta consellers, s'havia de dur a terme en la festa de Sant Tomàs, mentre que els jurats i el sobresequier serien elegits el dia de Pasqua de Quinquagèsima i els mostassaf el dia de Sant Miquel. No entrarem a detallar els procediments a seguir, de sobres conegut, en canvi sí que hem d'assenyalar que existien diversos factors que impedièn l'exercici dels oficis. En aquest sentit, junt a l'incompliment del requisit referent a la possessió de cavall i armes abans assenyalat, l'elegit podia ser rebutjat en el cas que fóra deutor a la universitat, fins que pagara o fóra absolt de fer-ho, d'igual manera que un pare i un fill, o dos germans, no podien regir el càrrec de jurat un mateix any. Així no es podia tornar a exercir un càrrec fins després que passaren dos anys, si bé per a ser conseller sols feia falta que passara un any.

Aquestes seran les bases en les quals se sustentarà el regiment municipal oriolà durant la major part de la segona meitat del XV. Tanmateix, s'ha d'assenyalar que a nivell general la major part dels aspectes ací regulats van estar vigents durant aquest període, si bé altres concernents als temes més conflictius com la manifestació dels cavalls o els sistemes de graduació i habilitació van conèixer diverses reformes promulgades per part dels monarques posteriors, la qual cosa posa de manifest una vegada més la creixent intromissió del poder reial en els assumptes municipals. En aquest sentit la primera ingerència, per part encara d'Alfons V, dins aquest sistema es va produir pocs anys després de la seua concessió. Així tant sols cinc anys després del seu atorgament el monarca, davant la conflictivitat existent, va decidir suspendre el regiment insaculador<sup>1518</sup>.

---

<sup>1517</sup> BARRIO BARRIO, J.A., "La intervención real en la ciudad de Orihuela a través de la implantación... cit., pàg. 29.

<sup>1518</sup> BARRIO BARRIO, J. A., "La intervención real en la ciudad de Orihuela a través de la suspensión de la insaculación... cit., pàg. 401-408; *Ídem.*, *Gobierno municipal en Orihuela ... cit.*, pàg. 228-229.

L'ascens al tron de Joan II, va representar el retorn del sistema de sac i sort a la ciutat oriolana<sup>1519</sup>. El privilegi concedit pel monarca en aquesta ocasió reprèn els capítols lliurats en 1445, si bé els atorga en aquesta ocasió per un termini de cent anys, per la qual cosa es mantenen les quotes de poder per a cada estament, les borses, així com els requisits per a poder participar-hi, els procediments per a manifestar la possessió del cavall i el sistema de graduació i habilitació, entre d'altres aspectes. Tanmateix, en aquesta ocasió la primera graduació per a poder participar en el regiment es va fer al marge del que estava establert als capítols, ja que Joan II la va encomanar a una comissió de dotze homes (sis militars i sis ciutadans) i va obligar fins i tot als membres de l'estament militar a ser graduats<sup>1520</sup>. Els individus pertanyents a l'estament militar elegits pel rei per tal de fer la graduació van ser mossèn Jaume Masquefa, mossèn Antoni de Galbe, mossèn Jaume Rocamora, Lope de Soler, Francesc Silvestre i don Ramon de Rocafull<sup>1521</sup>. Crida l'atenció la designació d'aquest últim si tenim en compte la seua condició nobiliària, ja que no pertanyia als grups més baixos d'aquesta, la qual li impedia formar part dels òrgans de poder municipal. Tot i això pensem que aquesta designació, junt a les altres, va respondre al desig del monarca de designar aquells que gaudiren d'un major prestigi a la ciutat o que s'havien significat pels seus serveis, més si tenim en compte que en aquest any pocs individus més gaudien de la condició de cavaller a la localitat.

Però molt prompte van sorgir els primers contratemps referits al procés d'ingrés en el regiment, és a dir, a la graduació i l'habilitació. De fet el mateix any de la concessió ja van haver problemes i denúncies que van portar al monarca a reformar "*lo quatorzen capítol*" referit al sistema de graduació. Així tant sols tres mesos després de la data de concessió del privilegi, Joan II va fixar una disposició que modificava el sistema encomanant la graduació a només setze persones que serien elegides d'entre

---

<sup>1519</sup> AMO, Llibre núm. 2030bis, f. 1r-7-r (6 d'abril de 1459). Aquest any la ciutat va enviar una ambaixada a Joan II per sol·licitar que confirmara els seus privilegis i costums i en especial el del regiment de 1445, BERNABÉ GIL, D., *Élites de poder y administración municipal en una ciudad valenciana...* cit., pàg. 77.

<sup>1520</sup> De fet en aquesta graduació van ser rebutjats dos aspirants al sac de militars, tot i constar com a hòmens de paratge, Lluís de la Torre i Pere Albaredes. No es coneixen les motivacions en el primer cas, però si en el segon, el qual no va ser admés al regiment per ser fill bastard i no estar encara ni legitimat ni habilitat per a poder ser graduat, AMO, AC, reg. A 29, f. 77r-v (3 de maig de 1459).

<sup>1521</sup> AMO, AC, reg. A 29, f. 73v (1 de maig de 1459).



els quaranta consellers i que es distribuïren entre els inclosos en cadascun dels tres sacs de la següent manera: sis individus del sac de cavallers i hòmens de paratge, altres sis de la borsa de ciutadans majors i quatre dels inclosos en la dels ciutadans menors. A més a més, el monarca va dictar una nova normativa referida a aquells que no foren admesos en el sac de l'estament militar, els quals a partir d'ara en lloc de ser inclosos al sac menor, com recollia el privilegi, serien foragitats del regiment, sense impediment que en anys posteriors pogueren tornar a presentar-se i ser admesos en el sac que els corresponia<sup>1522</sup>.

Aquesta reforma va estar vigent durant quinze anys, ja que en 1474 a causa dels debats que provocaven les irregularitats que es cometien en aquest procés, les mateixes autoritats oriolanes van escriure al lloctinent del regne per a informar-lo que havien sol·licitat al monarca que proveïra un altre sistema de graduació, ja que els sacs dels militars i el de ciutadans honrats estaven confusos<sup>1523</sup>. Les gestions van obtenir els fruits desitjats per les autoritats locals, ja que Joan II va acceptar aquesta demanda i va proveir en aquest mateix any un nou model regit pel principi que els aspirants a un sac concret foren graduats per individus de la mateixa condició, és a dir els militars pels militars i els ciutadans pels ciutadans<sup>1524</sup>. Així doncs es va establir que per a la graduació dels cavallers i gentilhòmens foren extrets de la borsa de consellers d'aquest estament setze individus que portarien a terme la graduació dels aspirants a les borses dels oficis i la conselleria corresponent. Un procediment que també es va aplicar en el cas dels ciutadans, si bé ara els de la mà menor van quedar exclosos del procés, ja que els setze graduadors serien elegits entre els consellers de la mà major. Per altra banda el monarca va establir que el procés de graduació tinguera lloc el segon dimecres de Quaresma, al temps que va introduir una clàusula per tal d'evitar "*prechs e*

---

<sup>1522</sup> ARV, RC, reg. 280, f. 121v-123v (11 de juny de 1459). Aquest sistema ja es va posar en pràctica en 1460, BERNABÉ GIL, D., *Élites de poder y administración municipal en una ciudad valenciana...* cit., pàg. 81. Sobre les motivacions d'aquesta reforma es pot consultar GONZALEZ HERNANDEZ, M. A., "«Lo quatorzen capitol». Intervención regia y fraude electoral... cit., pàg. 289-317.

<sup>1523</sup> AMO, AC, reg. 32, f. 25r-v (26 de febrer de 1474).

<sup>1524</sup> ARV, RC, reg. 296, 43v-44v (10 d'agost de 1474). L'aplicació d'aquest nou model no va ser ajornada fins l'any següent com en el cas de la reforma anterior, si no que a finals del mateix any de la concessió, el rei va ordenar, a petició del Consell oriolà, que es fera el procés de graduació abans de l'elecció de justícies i altres càrrecs per a evitar així nous conflictes, ARV, RC, reg. 296, f. 37v-38r (19 de novembre de 1474).

sobornacions”, per la qual s’obligava als graduadors a guardar silenci i no parlar amb ningú fins que el procés haguera finalitzat, sota pena de 100 lliures.

A banda d’aquestes reformes mencionades, cal assenyalar que altre aspecte del regiment que va generar conflictes i que va donar lloc a modificacions va ser la manifestació i mostra dels cavalls. En aquest sentit, i d’igual manera que amb la graduació, aquest procés va requerir ben prompte ajustos a les disposicions recollides en el privilegi. De fet, l’any següent de la concessió d’aquest, Joan II va ordenar que per a evitar que es mogueren qüestions, el dia de les eleccions de jurats, els justícies i jurats de l’any havien d’estar presents en la manifestació de rossins per veure qui podia optar i qui no<sup>1525</sup>. Aquest control sobre els aspirants als oficis i el compliment del requisit del manteniment del cavall per a poder exercir-lo es va intensificar un any després quan es va establir que s’havien de fer tres mostres anuals en relació a les altres tantes eleccions d’oficials de la ciutat, és a dir una abans de la festa de Pentecosta, altra el diumenge abans de Sant Miquel i l’última el diumenge abans de Nadal<sup>1526</sup>.

El regiment es va mantenir vigent durant tot el període estudiat, malgrat les diverses vicissituds que van tenir lloc com les reformes d’alguns capítols, que acabem de ressenyar, i la suspensió feta en 1491 per part de Ferran II<sup>1527</sup>. En aquest sentit hem de dir que aquesta interrupció del sistema d’eleccions no va suposar la seua abolició, sinó que aquest va quedar sota control del monarca, qui va adduir, per tal d’intervenir directament, els abusos i fraus que es produïen en les insaculacions i en la possessió dels cavalls exigits<sup>1528</sup>. Sota aquest pretext el monarca va suspendre diverses eleccions

---

<sup>1525</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 58r-v (25 de maig de 1460). En aquesta sessió del Consell, les autoritats van fixar com a data per a fer la mostra o *alardo* de cavalls i armes el divendres abans de la vespra de Pasqua de Quinquagèsima, data en la que es feia l’extracció dels jurats i sobresequier.

<sup>1526</sup> AMO, AC, reg. A 26, f. 202v (27 de desembre de 1461).

<sup>1527</sup> Aquesta suspensió ha sigut analitzada per Bernabé Gil tant a *Élites de poder y administració municipal en una ciutat valenciana...* cit., pàg. 92-99, com a *Monarquia y patriciado urbano...* cit., pàg. 39-43, i es tracta d’un exemple més de la política intervencionista duta a terme la monarquia durant el segle XV en algunes de les ciutats de la Corona d’Aragó, VICENS VIVES, J. *Ferran II i la ciutat de Barcelona* Barcelona, 1936, BELENGUER CEBRIÀ, E., *València en la crisi del segle XV*, Barcelona, 1975; FALCÓN PÉREZ, I., “Origen y desarrollo del municipio medieval en el reino de Aragón”, *Estudis Baleàrics*, núm. 31, 1989, pàg. 73-91.

<sup>1528</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 10r-20v (28 de febrer de 1491).

d'oficials, nomenant ell mateix els individus que havien d'ocupar els càrrecs i eliminant els sacs de l'estament militar i dels ciutadans de mà major, els quals van ser refets pel mateix monarca qui va enviar a la ciutat un llistat amb les persones que havien de formar-ne part<sup>1529</sup>.

Dos anys després de la suspensió, en 1493, Ferran II va concedir la devolució del regiment amb una sèrie de reformes referents al sistema de graduacions que havien sigut proposades pel mateix Consell oriolà i que tenien un marcat caràcter restrictiu pel que feia a l'accés a les borses de graduats. Així doncs, aquesta restitució, segons Bernabé Gil, va ser el resultat de la confluència d'interessos entre la Corona i el sector oligàrquic que es va acabar imposant després de la graduació feta pel monarca en 1491<sup>1530</sup>.

Respecte a les reformes introduïdes en el moment de la devolució de les eleccions, cal dir que aquestes van ser demanades pel mateix consell oriolà i acceptades posteriorment pel monarca. Les novetats disposades van afectar el procés de graduació el qual es va passar a fer cada tres anys i es va prohibir que tornaren a concursar aquells candidats que foren rebutjats tres vegades. L'altre aspecte que recull aquesta modificació és la reducció de la xifra de graduadors, la qual passava a ser la meitat, de manera que es va establir que tant pel sac de militars com de ciutadans foren només vuit individus, de cadascun dels estaments, els que portaren a terme les graduacions i que foren extrets entre els consellers<sup>1531</sup>. Aquest model serà el que es mantinga durant la resta del regnat del Catòlic, sense cap variació, a excepció d'una reducció en el termini en el qual s'havien de fer les graduacions, que va passar de tres a dos anys<sup>1532</sup>.

L'aspecte de les mostres de cavalls, en canvi, sí que va conèixer més modificacions després de la suspensió del regiment. Així a començaments de 1496

---

<sup>1529</sup> *Ídem*.

<sup>1530</sup> BERNABÉ GIL, D., *Élites de poder y administración municipal en una ciudad valenciana...* cit., pàg. 98-99.

<sup>1531</sup> *Ídem*, pàg. 97-98.

<sup>1532</sup> ARV, RC,, reg. 312, f. 25v-26r (27 d'abril de 1503).

Ferran II va dictaminar que huit dies abans de l'elecció de jurats, i amb caràcter anual, es fera mostra de rossins davant el governador i el batlle general, o els seus lloctinents, els quals havien d'elegir tres bons hòmens de la localitat per tal de fer l'estimació de forma conjunta. Un procediment que fa obligatori, també, per a abans de l'elecció dels justícies<sup>1533</sup>. Però a finals d'aquest mateix any el monarca va rectificar i va modificar la composició de la comissió que havia de presidir les mostres de cavall. D'aquesta manera en lloc dels tres bons hòmens que havien de ser elegits pel governador i el batlle, va disposar que foren presents en l'estimació els justícies i els jurats, en un intent d'evitar que l'esmentat procediment quedara sota el control dels oficials abans mencionats<sup>1534</sup>.

Aquesta fórmula que comptava amb la participació dels dos principals oficials reials al territori tampoc va resultar ser la definitiva. Probablement el pes i influència d'aquests va fer que la mostra de cavall estiguera plena d'irregularitats, de fet en 1503 el rei manté l'obligació de fer la mostra dues vegades l'any, però exclou al governador i al batlle de participar en ella i en tot el que estiguera relacionat amb el regiment municipal<sup>1535</sup>. Però aquesta mesura no va acabar de resoldre els fraus i abusos que es cometien durant la mostra, ja que l'any següent Ferran II es va veure obligat a recordar als oficials oriolans l'obligatorietat de realitzar dues mostres a l'any i que s'observara la forma en què havia de fer-se, amenaçant-los amb la privació de tots els oficis de la ciutat si no es feia així<sup>1536</sup>.

El resultat de totes aquestes reformes, intromissions i amenaces, és un major control de les institucions de govern municipal i dels individus que les integraven per part de la Corona. Un procés aquest que també es pot observar en el cas d'Alacant. Tanmateix, pel que respecta al regiment municipal d'aquesta localitat, hem de subratllar el fet que la manca de documentació municipal no ha permès que s'hagen pogut dur a terme estudis tant amplis com els referits per a Oriola. Tot i això, autors

---

<sup>1533</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 125r-v (20 de gener de 1496) i reg. 3.652, f. 124v (20 de gener de 1496).

<sup>1534</sup> ARV, RC, reg. 310, f. 94r-95v (23 de novembre de 1496).

<sup>1535</sup> ACA, RC, reg. 3.656, f. 101v-102r (7 d'octubre de 1503).

<sup>1536</sup> ARV, RC, reg. 312, f. 124v (22 de juny de 1504).

com Barrio Barrio, Alberola Roma i Hinojosa Montalvo han realitzat alguns treballs, ja esmentats línies més amunt, que ens han permès conèixer un poc millor l'esdevenir dels sistemes de govern existents a la localitat alacantina en aquest període de transició entre les darreres dècades medievals i les primeres de la modernitat. Com en el cas d'Oriola no pretenem fer una exposició punt per punt d'aquesta qüestió, encara que el tractament de nova documentació ens porte a entrar amb un poc més de detall en aquestes qüestions.

La concessió del primer privilegi d'insaculació a Alacant va tenir lloc en 1459<sup>1537</sup>. En comparació amb els capítols lliurats a Oriola el cas alacantí presenta algunes divergències. En primer lloc només s'estableixen dues borses, un sac major, d'on s'haurien d'extraure l'únic justícia de la vila i els dos jurats, i un sac menor, d'on serien elegits el mostassaf, el clavari i el sobresequier. Per tant, no va existir un sac diferenciat per als membres de l'estament militar, els quals van quedar inclosos dins la borsa major, junt a d'altres ciutadans. Tot i això, sembla que el pes exercit pels membres de la noblesa alacantina dins aquest grup va ser important, tal com posa de manifest que Joan II encomanara la primera graduació dels dos sacs a una comissió composta majoritàriament per membres d'aquest estament<sup>1538</sup>.

El Consell alacantí estaria format per trenta membres, dels quals s'extraurien com a consellers setze membres del sac major i huit del menor, als quals s'afegirien la resta d'oficials. Sobre els vint-i-quatre consellers, o la major part d'ells, va recaure la facultat d'acceptar o rebutjar, així com graduar, els aspirants als sacs en els anys posteriors. Per a accedir a la conselleria no es va requerir la possessió de cavall, igual que per a exercir l'ofici de sequier i clavari, sí en canvi per a ser justícia, jurat o mostassaf, encara que per a poder regir aquest últim càrrec si cap insaculat en el sac menor no tenia cavall, llavors s'extrauria del sac major. En aquest sentit les disposicions referides a la tinença de rossí eren semblats a les mencionades per a

---

<sup>1537</sup> ARV, RC, reg. 283, f. 30v-39v (20 abril de 1459).

<sup>1538</sup> De les huit persones elegides per a portar a terme la graduació pràcticament tots pertanyien a llinatges nobiliaris. Tant sols ens queda el dubte de si Bernat Martí un dels designats, formava ja part d'aquest estament en la data de la designació. Junt a ell els altres individus nomenats pels monarca van ser Jaume de Seva, major, Lope Ferrández de Mesa, Francesc Borgunyo, Pere Bonivern, Melchior Vallebrera, Pere Pasqual i Gaspar Rolf, ARV, RC, reg. 283, f. 32r (20 abril de 1459).

Oriola i també havien de manifestar-lo, si bé en el cas alacantí l'animal a més de comptar amb tres anys en el moment de l'elecció havia de tenir un valor de 25 o 30 florins i el beneficiari dels oficis havia de tenir-lo en possessió almenys tres mesos abans del dia que es feren les extraccions si volia ser admés a l'exercici del càrrec<sup>1539</sup>.

Pel que fa a les dates de les eleccions, aquestes són semblants a les fixades per a Oriola. Així l'endemà de la festa de sant Tomàs, es faria l'elecció del justícia, mentre que el dia de Pasqua de Quinquagèsima s'elegirien els jurats, els consellers i el sobresequier, quedant establerta l'extracció del mostassaf en sant Miquel i la del clavari el quart dia del mes de febrer. Les limitacions a l'exercici d'aquests càrrecs van ser semblants a les de la capital oriolana: el termini de temps de dos anys per a poder tornar a ocupar un dels principals oficis, la incompatibilitat en la coincidència de familiars ocupant el càrrec de jurats un mateix any, la possessió del cavall, ser deutor de la universitat, els que tingueren plets amb ella o els que foren asseguradors de les carns, forments i farines per a l'aprovisionament de la vila i els que foren arrendadors de la sèquia major.

El privilegi va ser concedit per temps de vint anys, però ben prompte van aparèixer abusos, desordres i deficiències en l'aplicació del regiment, la qual cosa va fer que tant sols dos anys després Joan II aprovava una sèrie de reformes que afectaven entre d'altres aspectes a la graduació, la qual va passar a fer-se cada dos anys i es va exigir als aspirants que volgueren formar part de les borses tenir muller i casa pròpia, i al Consell, que va veure augmentat la seua xifra de components, ja que es va fixar que als trenta consellers s'afegirien els jurats quan acabaren l'any del seu exercici<sup>1540</sup>.

La realitat doncs, va ser que l'aplicació del regiment va conèixer moltes dificultats, de fet en 1464 el batlle general dellà Xixona va suspendre les eleccions, la

---

<sup>1539</sup> El valor del cavall per a poder optar als càrrecs de justícia, jurats i mostassaf de la vila d'Alacant ja va ser fixat a començaments del segle XV per Martí I, concretament en 1407, i va ser confirmat posteriorment per Alfons V en 1426, ARV, RC, reg. 40, f. 14r-15r (13 de febrer de 1426), a BARRIO BARRIO, J. A., "La organización municipal de Alicante... cit., pàg. 145.

<sup>1540</sup> ARV, RC, reg. 287, f.62r-63v (6 de novembre de 1461) Altres disposicions aprovades en aquesta data feien referència a la substitució d'oficials en cas de mort i a l'elecció del mostassaf.

qual cosa va satisfer al monarca, qui a més li va encomanar la designació dels oficials<sup>1541</sup>. Així, dos anys després encara es mantenia la suspensió del regiment, per la qual cosa Joan II va decidir abolir-lo i imposar com a model d'elecció dels oficials el que se seguia a la ciutat de València<sup>1542</sup>. D'aquesta manera es va implantar el sistema d'elaboració de llistes o *cedes*, en les quals s'inclouien les persones hàbils per a ocupar els oficis i que eren enviades al rei per a la seua supervisió, qui la tornava a la localitat perquè es fera l'elecció dels càrrecs entre les persones que apareixien a la nòmina<sup>1543</sup>. Cal assenyalar que en el cas alacantí, a més, es va mantenir el requisit de la possessió i el valor del cavall, encara que ara s'havia de justificar la seua tinença com a mínim sis mesos.

L'aplicació d'aquest model també va conèixer dificultats, de fet en 1468 les autoritats alacantines van demanar al rei que a causa de la poca quantitat de persones hàbils que hi havia a la localitat, els permetera no enviar la *ceda*. Joan II atenent les súpliques de la vila, ja que moltes persones no havien tingut ocasió de comprar un rossí que reunira els requisits, va acceptar que aquest mateix any no enviaren el llistat i que foren admesos aquells que posseïren cavall encara que no tingueren sis mesos. Però aquesta mesura va tenir un caràcter temporal, ja que el monarca va ordenar que per als anys posteriors s'observara en tot el nou model i que enviaren el llistat de persones hàbils amb independència del número que hi foren<sup>1544</sup>.

Un altre aspecte que es va haver de regular va ser l'elecció dels consellers la qual es feia segons les parròquies de la localitat. Els jurats alacantins van demanar ser ells qui els elegiren, si bé el rei va arribar a una concòrdia amb aquests assenyalant que en l'elecció participarien també dos hòmens bons per cadascuna de les dues parròquies existents, tractant de solucionar d'aquesta manera les disputes entre les

---

<sup>1541</sup> ARV, RC, reg. 243, f. 2r (27 de gener de 1464).

<sup>1542</sup> ARV, RC, reg. 100, f. 153v-154r (24 d'agost de 1466).

<sup>1543</sup> Aquest sistema va ser introduït a València en temps del regnat d'Alfons V, BELENGUER CEBRIÀ, E., *València en la crisi...* cit., pàg. 38.

<sup>1544</sup> ARV, RC, reg. 408, f. 187r-v (21 de maig de 1468).

oligarquies de cadascuna d'elles<sup>1545</sup>. Uns grups de poder que en funció dels dos representants designats per cada parròquia podem intuir que estarien controlats per membres de l'estament militar local, ja que per Santa Maria van ser elegits Melchior Vallebrera i Guillem Bernat, mentre que per Sant Nicolau els nomenats van ser Francesc Borgunyo i Pere Pasqual.

Anys més tard en 1477, les autoritats alacantines van suplicar a Joan II la recuperació del privilegi d'insaculació, cosa que els va atorgar el monarca basant-se en els capítols concedits anteriorment i amb una durada de sis anys<sup>1546</sup>. En aquest cas la primera graduació va ser encomanada de nou a una altra comissió, ara de nou persones, que tornava a estar controlada per membres de la noblesa alacantina<sup>1547</sup>. En aquesta ocasió sí que comptem amb la nòmina dels insaculats tant en el sac major com en el menor<sup>1548</sup>, la qual cosa ens permet observar com en el primer d'ells, on s'inclouen tant els individus que gaudien del privilegi militar com altres ciutadans, el pes del nobles dins ell era bastant notable, de fet dels seixanta-dos noms que recull la nòmina més de la meitat corresponien a individus pertanyents a algun dels llinatges nobiliaris de la ciutat<sup>1549</sup>.

L'ascens al tron en 1479 de Ferran II va suposar no només la confirmació del privilegi, sinó també l'augment del termini de vigència, el qual es va ampliar per vint

---

<sup>1545</sup> ARV, RC, reg. 110, f. 58r-v (14 de maig de 1474), BARRIO BARRIO, J. A., "La organización municipal de Alicante... cit., pàg. 149.

<sup>1546</sup> ARV, RC, reg. 297, f. 116v-117v (9 de maig de 1477).

<sup>1547</sup> En concret els individus designats van ser : Francesc Borgunyo, Pere Pasqual, Melchior Vallebrera, Beltran de Seva, Joan de Vallebrera, Miquel Salort, Francesc Seller, Jaume Pasqual i Guillem Bernat. Aquests dos últims van ser els missatgers que van sol·licitar en nom de la vila la recuperació del regiment, la qual cosa posa de manifest els beneficis que l'ofici de missatger davant el monarca podia suposar per a qui l'exercia, ja que li permetia vetllar pels seus interessos de forma directa. Per altra banda hem de destacar el fet que alguns dels ara designats ja ho van ser per a fer la graduació de 1459, com Melchior Vallebrera, Francesc Borgunyo o Pere Pasqual.

<sup>1548</sup> ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino...* cit., pàg. 84-87. Hem d'assenyalar que a aquesta obra s'assenyala que la insaculació, i per tant també el retorn del privilegi, va tenir lloc en 1476, la qual cosa pot ser causa d'una errada en la transcripció, ja assenyalada per BARRIO BARRIO, J. A., "La organización municipal de Alicante... cit., pàg. 158, nota 80.

<sup>1549</sup> La xifra en concret ascendiria a trenta-cinc nobles insaculats en dita borsa, si bé podria ser major ja que apareixen altres llinatges que en dates posteriors hem pogut constatar com a membres de l'estament nobiliari, tot i això per desconeixement de la data exacta en què reben el privilegi militar no els hem inclòs en aquest recompte.



anys. Si bé, aquest monarca va aprofitar per a reformar l'elecció del clavari, que seria elegit dels quatre candidats proposats pel justícia i els jurats<sup>1550</sup>. Durant aquests primers anys del regnat tenim notícies d'alguns debats causats per denúncies referides a la qüestió de les habilitacions i les graduacions interposades per alguns agreujats<sup>1551</sup>. De fet sembla que en aquest període es va mantenir el sistema de graduació i habilitació disposat per Joan II en 1477 i pel qual el procés va ser encomanat a una comissió de graduadors controlada pels membres de l'estament militar de la localitat<sup>1552</sup>. Així mateix en aquesta època el monarca va concedir a la localitat la facultat de poder elegir un jurat més<sup>1553</sup>. Tanmateix la primera mesura de pes amb caràcter intervencionista va ser presa en 1491, quan Ferran II va suspendre l'elecció dels jurats adduint l'existència d'abusos en el regiment i la mala administració que s'havia fet de les pecúnies de la ja llavors ciutat<sup>1554</sup>, al temps que va ordenar al mestre racional que anara a Alacant i conjuntament amb el batlle dellà Xixona redreçaren el govern de la localitat<sup>1555</sup>. A finals d'aquest mateix any el monarca va nomenar directament a un gentilhome de la ciutat, Joan Melcior Vallebrera, com a justícia de la

---

<sup>1550</sup> ARV, RC, reg. 303, f. 15r-16v (15 de juliol de 1479), BARRIO BARRIO, J. A., "La organización municipal de Alicante... cit., pàg. 150.

<sup>1551</sup> Com per exemple la denúncia interposada contra els nous habilitadors designats pel rei per les irregularitats comeses en el procés de graduació, ACA, RC, reg. 3.639, f. 178r-v (10 de maig de 1484) o una altra per haver inclòs a Francesc Portes en el sac major quan formava part del menor, ACA, RC, reg. 3.646, f. 6v-7v (17 de març de 1489).

<sup>1552</sup> En aquest sentit sabem que les graduacions i habilitacions van continuar fent-se per la comissió de graduadors nomenada en 1477, ja que en anys posteriors davant la mort d'alguns comissionats nomenats per Joan II, el seu successor va nomenar altres individus per a ocupar les vacants produïdes. Així en 1484 Ferran II davant la mort de dos dels habilitadors anteriorment nomenats, Francesc Borgunyó i Melchior Vallebrera, va designar com a substituïts a Jaume Pasqual i Antoni Mingot, ACA, RC, reg. 3.639, f. 178r-v (10 de maig de 1484). Anys més tard en 1490 el rei també a causa de la mort d'altres dos membres de la comissió de graduadors, Pere Pasqual i Bertran de Seva, va nomenar per a cobrir aquestes vacants a Tomàs de Vallebrera i Tomàs Pasqual, ACA, RC, reg. 3.646, f. 41r-42r (20 de juliol de 1490). Cal assenyalar com la majoria dels graduadors aquí assenyalats formaven part dels llinatges nobiliaris de la localitat.

<sup>1553</sup> Jaume Pasqual com a missatger d'Alacant sol·licita al rei que es pugui traure un tercer jurat ARV, RC, reg. 306, f. 67v-68r (10 de maig de 1484).

<sup>1554</sup> ARV, RC, reg. 308, f. 204v-207v (27 de juliol de 1490). ESTAL, J.M. del, *Privilegio de Fernando II el Católico por el que se elevó la villa de Alicante al rango de ciudad*, Alacant, 1990. Aquesta concessió es tracta d'un reconeixement al desenvolupament econòmic de la vila durant el segle XV, tal com es desprèn del privilegi i com ha sigut analitzat per HINOJOSA MONTALVO, J., "Alicante: polo de crecimiento ... cit.

<sup>1555</sup> ACA, RC, reg. 3.667, f. 166v-167v (28 de novembre de 1491) i reg. 3.571bis, f. 76v-77r (20 de juny de 1491).

localitat i va ordenar les autoritats que acceptaren com a clavari al lloctinent del batlle general, Alfonso Martínez de Vera, el qual va quedar com a únic responsable de prendre les pecúnies i satisfer els càrrecs ordinaris<sup>1556</sup>. Sembla per tant cert que darrere d'aquest segrest de les eleccions es troba la mala gestió econòmica de les autoritats, ja que Martínez de Vera va ser nomenat durant un termini de temps indeterminat, subjecte a la voluntat reial, i amb el manament de tractar de lluir els censals que la universitat alacantina tenia carregats<sup>1557</sup>.

L'any següent les eleccions d'oficials van continuar suspeses i els càrrecs van ser nomenats pel mateix monarca qui va trametre al batlle general de la partida una nòmina amb els noms dels consellers, el sobresequier i els tres jurats que havien ser elegits la vespra de Pentecosta<sup>1558</sup>. A començaments de 1493, Ferran II va designar de nou el justícia de la localitat i va ordenar, davant la mort d'un dels jurats, que no fóra elegit un altre, sinó que aquest càrrec l'ocupara el síndic de la localitat<sup>1559</sup>. El regiment va ser retornat en juliol de 1493, quan va considerar el rei que les causes per les quals havien sigut suspeses les eleccions havien finalitzat i així a suplica del batlle general dellà Xixona Jaume de Santàngel, qui va actuar també com a intermediari en la recuperació del regiment a Oriola, va restituir el regiment<sup>1560</sup>. Tanmateix, cal dir que el Catòlic va aprofitar la devolució per tal d'introduir algunes reformes com per exemple que els fermances dels deutors del Consell local no pogueren aspirar ni als oficis ni a la conselleria. A més va establir el retorn, temporal, a dos únics jurats en lloc de tres, i que en el cas de no assistir a les reunions un d'ells la seua vacant fóra coberta pel síndic, al temps que va ordenar que no es poguera reunir el Consell sense la presència d'aquest últim<sup>1561</sup>. Una altra de les novetats va ser la d'establir les habilitacions per a

---

<sup>1556</sup> ACA, RC, reg. 3.667, f. 164v (29 de novembre de 1491) i f. 166v-167v (28 de novembre de 1491).

<sup>1557</sup> ACA, RC, reg. 3.667, f. 168v-169v (28 de novembre de 1491) i f. 219 (28 de novembre de 1491).

<sup>1558</sup> ACA, RC, reg. 3.666, f. 72r-v (20 de juliol de 1492)

<sup>1559</sup> Aquest no va ser altre que Melchior Vallebrera, a qui el rei li va fixar un salari de 100 sous pel no càrrec i que es va veure de nou afavorit per les decisions reials una vegada més, ACA, RC, reg. 3.610, f. 153v (20 de gener de 1493).

<sup>1560</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 59r-60v (10 de juliol de 1493).

<sup>1561</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 60v-61r (10 de juliol de 1493).

optar als sacs amb caràcter anual, i que foren fetes pel justícia, els jurats i el síndic<sup>1562</sup>. Aquesta última figura veiem com pren un especial protagonisme dins el regiment<sup>1563</sup>, l'explicació ens la proporciona la mateixa documentació, ja que "*és ofici perpetuo, per la continua pràctica e intervenció té més plena natura de les coses que no los jurats, qui tots anys se muden*"<sup>1564</sup>. Encara que aquest aspecte també es pot interpretar com una estratègia del monarca qui a través d'aquesta figura fiscalitzaria la activitat de la resta d'oficials.

Finalment s'ha d'assenyalar que com en el cas d'Oriola, a Alacant la recuperació va comportar l'enviament per part del monarca d'un llistat amb els noms dels individus que havien de ser insaculats tant en el sac major com menor<sup>1565</sup>. Cal dir que aquesta nòmina va tenir com a base una *ceda* enviada anteriorment pel Consell i els oficials de la localitat amb les persones hàbils i suficients per a ésser insaculades. En primer lloc el que crida l'atenció és la reducció del nombre d'insaculats en el sac major, ja que dels seixanta dos individus inclosos en 1477 ara passen a ser cinquanta dos, si bé el pes dels membres de l'estament militar continua vigent, ja que en aquesta ocasió també representen més de la meitat dels insaculats<sup>1566</sup>. Per altra banda aquesta reducció contrasta amb el notable increment que recull el sac menor, on tenen cabuda des de sastres fins a notaris o pescadors, que passa de setanta quatre individus a noranta set en 1493. Però l'ampliació d'aquesta borsa no ens ha de portar a engany, ja que la

---

<sup>1562</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 59r-60v (10 de juliol de 1493).

<sup>1563</sup> Segons Barrio Barrio per al cas d'Oriola el síndic o advocat eren oficials nomenats pel consistori amb la funció d'actuar als plets i demandes que el Consell plantejara a qualsevol persona, així com exercia de denunciador o defensor davant una acusació, BARRIO BARRIO, J. A., *Gobierno municipal en Orihuela ...* cit., pàg. 146.

<sup>1564</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 61r (10 de juliol de 1493).

<sup>1565</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 61v (10 de juliol de 1493).

<sup>1566</sup> Cal dir que Arques Jover, també ens ofereix aquest llistat d'insaculats, *Nobiliario alicantino...*, pàg. 88-89, si bé les xifres no coincideixen plenament amb les oferides per la documentació consultada. En concret el nombre d'insaculats en la borsa major que recull Arques és de cinquanta-quatre noms, dos més que el llistat cancelleresc, ja que inclou al donzell Lope Ferrández de Mesa i a Andreu López, el que ens fa pensar que serien insaculats posteriorment, no sabem si per manament reial o si realment es podria tractar d'una manipulació de la *ceda* i van ser afegits una vegada el llistat havia arribat a Alacant. Per altra banda tampoc podem descartar que la font consultada per Arques fora de data posterior i aquests dos individus hagueren sigut graduats de forma ordinària en un altre any. De fet en la borsa menor també succeeix el mateix, ja que el llistat recollit per Arques ens proporciona un individu més que en la nòmina tramesa pel rei.

realitat van ser un estretament de la veritable oligarquia local, inclosa en el sac major, que era d'on s'extreien els principals oficis.

La comparació entre aquesta suspensió i la duta a terme també per Ferran II a Oriola presenta una sèrie de semblances que ens fan pensar en un pla preconcebut per part del monarca per tal d'intervenir en les dues principals poblacions del sud del regne i subjectar a les seues voluntats a les autoritats locals. Així doncs, les dates d'ambdues suspensions són semblants, començaments de 1491, així com la seua restitució, mitjans de 1493. Però tal vegada el fet més significatiu són les insaculacions fetes per a les dos poblacions pel mateix monarca. És a dir el rei decidia qui podia optar als oficis municipals, al temps que reduïa tant a Alacant com a Oriola el nombre de possibles aspirants als principals càrrecs, els quals coneixedors de la gràcia feta pel monarca enfortiran la seua fidelitat cap a ell, qui a més, d'aquesta manera s'assegurava un major control sobre els poders locals.

Però els pretextes donats pel monarca per a intervenir tant a Oriola com a Alacant no eren infundats. En el cas oriolà les mateixes autoritats van reconèixer el motiu que va moure a Ferran II a actuar, ja que com va assenyalar Bernabé Gil els jurats van escriure en 1491 admetent que per causa de les bandositats passades “*lo regiment és vengut en total abús*”<sup>1567</sup>. Per la seua banda per a Alacant ja hem mencionat línies més amunt notícies relacionades amb les irregularitats en el regiment, mentre que en referència a la mala situació financera per la qual travessava la localitat, sí que sembla que aquesta fóra significativa, tal com ho demostren les mesures preses pel monarca. Però tot i que els motius al·legats van existir, considerem que no justificaven per si mateixa la suspensió del sistema ni la posterior designació reial dels que podien participar en el regiment. En aquest sentit hem de dir que en el cas d'Oriola si bé les repercussions de les bandositats que van esclatar en 1468 encara es podien observar en la rivalitat entre els llinatges que hi participaren, ni de bon tros la situació existent en els moments previs a la suspensió manifestava la greu conflictivitat que es va donar dècades abans, moment en el qual una intervenció

---

<sup>1567</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 42r (4 de maig de 1491), GIL, D., *Élites de poder y administración municipal en una ciudad valenciana...* cit., pàg. 92.

d'aquest tipus haguera estat més que justificada. De fet la monarquia, en aquest sentit, es va limitar a prendre mesures aïllades amb l'objectiu que les disputes i debats afectaren el menys possible als òrgans de poder local.

D'altra banda, respecte al principal argument al·legat pel monarca per tal d'intervenir a Oriola, com va ser el frau en les graduacions, per considerar que es feien de forma massiva i indiscriminada, no sembla, segons Bernabé Gil, que aquesta fóra la tendència dominant, tot i que van existir alguns casos de frau. Aquest mateix autor assenyala que aquesta acusació s'ha d'interpretar com el desig per part del rei de controlar el procediment d'insaculació i els mecanismes de mobilitat social<sup>1568</sup>. Un anhel que com hem vist també es va manifestar a Alacant amagat sota el pretext dels abusos en el regiment i la mala gestió econòmica de la localitat. En aquest sentit, si tenim en compte que les notícies referides a denúncies relacionades amb el procés de graduació, poden ser considerades com usuals durant aquestes dècades a les dues poblacions, i que a més en aquests anys no es produeix una situació d'especial conflictivitat en aquest sentit, no considerem aquesta una causa que per si mateixa justificara una mesura com la adoptada pel monarca. De fet, en altres ocasions anteriors aquest tipus de conflictes s'havien resolt amb disposicions puntuals o reformes parcials d'aquest procés. Així mateix, considerem que la situació financera no justifica la total suspensió del regiment, ja que com hem vist les disposicions adoptades per a solucionar aquest assumpte es van centrar en la figura del clavari, que va ser designat directament pel rei, i en la limitació d'algunes competències de caire econòmic a alguns oficials, per la qual cosa considerem exagerat la suspensió completa de les eleccions. Però, tot i que aquesta actuació també es pot observar des d'un prisma punitiu, és a dir com a càstig per la pèssima administració econòmica de la localitat, ens decantem més per considerar que realment respon a una planificació per part de la monarquia amb el mateix propòsit assenyalat per a la capital oriolana vistes les semblances amb aquesta i els arguments exposats anteriorment.

Per altra banda cal dir que a Alacant, a diferència d'Oriola, aquesta no va ser l'única suspensió decretada per Ferran II. En aquest sentit, el major grau

---

<sup>1568</sup> BERNABÉ GIL, D., *Élites de poder y administración municipal en una ciudad valenciana...* cit., pàg. 94.

d'intervencionisme en la localitat alacantina ho posa de manifest, entre d'altres aspectes, la concessió per part d'aquest monarca d'un nou privilegi d'insaculació en 1502, que va introduir diverses novetats respecte a l'existent fins al moment<sup>1569</sup>. Entre elles podem destacar que es va establir que la graduació i habilitació als sacs, que va ser encomanada a dotze individus del sac major, tinguera lloc cada cinc anys i que per a ser admés s'havia de comptar amb huit vots favorables d'entre tots els graduadors. Així mateix va ordenar la realització de tres mostres de cavall i armes a l'any, una el dia de Sant Andreu abans de l'elecció del justícia, una altra en Pasqua Florida, abans de l'extracció dels jurats, i una tercera el dia de Sant Bertomeu anterior a l'elecció del mostassaf. A més a més, es va determinar que en les esmentades mostres havien d'estar presents el subrogat del governador, el batlle, els justícia i jurats de l'any present i de l'anterior, i sols podien ser admesos a concórrer en les eleccions aquells que comptaren amb el beneplàcit de la major part dels oficials que presidien l'acte. Uns altres aspectes destacables que fixen aquests capítols són la recuperació del tercer jurat, l'extracció del clavari de la borsa major i que els missatgers que la universitat enviara al rei s'elegiren del sac major pel mateix procediment que els altres oficials. Així mateix cal subratllar dos trets significatius d'aquest nou privilegi, per una banda la introducció d'una clàusula per la qual el rei va fer patent la seua potestat per "*revocar, corregir, mudar, afegir e smenar una e tantes vegades que ben vist nos serà*", és a dir per la qual justifica futures intervencions en el regiment local sense necessitat d'aduir cap al·legació en concret. L'altre aspecte es troba en relació amb l'anterior suspensió de 1491 i en concret amb un dels motius donats per a fer-la, com va ser la gestió econòmica de la localitat. En aquest sentit en la data d'aquest nou atorgament sembla que van continuar els problemes financers, els quals derivaven d'alt grau d'endeutament de la ciutat a causa del carregament de censals. Per aquest motiu el rei al present privilegi i adduint que "*la nostra ciutat stà molt carregada de censals de tal forma que si no-s entenem la luyció e quitament de aquells poria venir en alguna gran destrucció*", va determinar que totes les rendes i pecúnies de la ciutat anaren a mans del clavari, el qual després de satisfer les despeses ordinàries i les pensions, havia de destinar el restant a llevar els censals. Aquest aspecte, per tant, tracta de formalitzar

---

<sup>1569</sup> ARV, RC, reg. 312, f. 274-281r (3 de juliol de 1502).

una mesura presa ja abans, durant la suspensió del regiment de 1491, i ve a corroborar, al nostre entendre, el plantejament exposat anteriorment i referit al fet que l'adopció d'una disposició concreta dirigida a solucionar els problemes financers de la localitat, no faria necessària la intervenció del regiment a tots els nivells <sup>1570</sup>.

Però la concessió d'aquest privilegi no va suposar la seua imminent vigència. Sembla que no es va aplicar fins 1506, tal com reconeix el mateix monarca quan en aquest any decreta que torne el privilegi a la ciutat, el qual encara es trobava a la cancelleria reial, i assenyala que en el temps transcorregut des de la seua redacció els oficials havien sigut nomenats per ell mateix o pel batlle dellà Xixona, en el seu nom. Açò havia donat lloc al desmantellament de les borses i per aquest motiu Ferran II va encomanar, en agost d'aquest any, al ciutadà i mercader valencià Miquel Salvador que es presentara a Alacant per realitzar unes noves habilitacions i insaculacions, assessorat pel justícia i jurats, i també per a examinar els comptes dels deutors a la ciutat <sup>1571</sup>.

Malgrat aquest tardana aplicació del privilegi de 1502, açò no va ser excusa perquè la seua vigència fóra molt curta, ja que l'elecció de jurats de 1508 no es va celebrar, segons pareix, a causa de la pestilència que va tenir lloc aquest mateix any. Així doncs, l'elecció dels oficis va retornar al rei, qui davant la no celebració de l'extracció dels oficis i el creixent endeutament que la ciutat havia experimentat, va acusar els oficials d'aquesta de mirar només pel seu interès, per la qual cosa va enviar a l'oriolà Martí Roiz de Mendoza, regent de l'assessoria de la Governació dellà Xixona, per tal que s'informara dels assumptes mencionats <sup>1572</sup>. Finalment, la decisió que va

---

<sup>1570</sup> El cert és tot apunta que les dificultats de la hisenda local no van ser poques i que també es troben darrere d'una altra disposició que retallava les competències dels jurats alacantins, ja que en 1506 el rei tornava a ordenar que aquests oficials no reberen cap pecúnia dels arrendadors dels drets i d'altres deutors, els quals havien de satisfer els seus pagaments al clavari, i que durant l'exercici dels seus oficis no tingueren cura de l'administració pecúnies de la universitat, ACA, RC, reg. 3.657, f. 101v-102 (28 d'agost de 1506).

<sup>1571</sup> ARV, RC, reg. 312, f. 285v-287r (28 d'agost de 1506).

<sup>1572</sup> ARV, RC, reg. 144, f. 11r-12r (17 d'agost de 1508). Aquest mateix document ens especifica quina era la situació financera de la ciutat en aquestes dates, les autoritats de la qual, segons sembla, havien carregat en tant sols cinc o sis anys més de 100.000 sous en censals, pels quals s'havien de satisfer, com reconeix el monarca, una bona suma anual en quitaments i exoneració dels dits censals, la qual cosa havia causat un "*gran dany a la república*".

prendre Ferran II va ser la de tornar a suspendre el regiment i nomenar mitjançat una ceda els jurats, consellers, síndic i clavari de la localitat, al temps que va demanar al batlle general dellà Xixona que li proposara una persona adient per ocupar el càrrec de justícia<sup>1573</sup>.

Cal dir que per a explicar les motivacions que van conduir Ferran II a tornar a suspendre el regiment en 1508 s'ha exposat també com a causa principal les irregularitats comeses en la confecció dels llistats d'insaculats<sup>1574</sup>. Sense acabar de descartar del tot aquest argument, el considerem menys adient que les causes mencionades més amunt, la no celebració de les eleccions i el fort endeutament, sobretot si tenim en compte que les llistes havien estat confeccionades per un delegat reial, Miquel Salvador, i que en la seua elaboració es va tractar d'eliminar ingerències externes com la pressió exercida pel mateix subrogat de governador qui pretenia entremetre's en aquesta feina<sup>1575</sup>.

Dit això, aquesta darrera suspensió del regiment alacantí durant el regnat de Ferran II es va mantenir fins a finals de 1509, data en què el monarca va retornar la nòmina amb les persones insaculades en cadascuna de les borses, que prèviament li havien tramés les autoritats alacantines<sup>1576</sup>. Així mateix el rei va acceptar la sol·licitud feta per les autoritats alacantines per tal que les graduacions es realitzaren cada tres anys i no cada cinc, tal com fixava el regiment de 1502<sup>1577</sup>.

---

<sup>1573</sup> ACA, RC, reg. 3.671, f. 162r-163r i 164r, segona numeració, (28 de novembre de 1508). A més a més el monarca va donar als oficials novament nomenats una sèrie d'instruccions encaminades al redreç econòmic de la localitat: que s'executaren les sentències contra els deutors de la universitat el més prompte possible, que els arrendament dels drets de la ciutat no es feren sense la intervenció conjunta del justícia, els jurats, el clavari i el síndic, i que totes les pecúnies foren rebudes únicament pel clavari, ACA, RC, reg. 3.671, f. 163r-164r, segona numeració, (28 de novembre de 1508).

<sup>1574</sup> REGLÀ, J. "Notas sobre la política municipal de Fernando el Católico", *Homenaje a Vicens Vives*, vol. II, Barcelona, 1967, pàg. 528.

<sup>1575</sup> El síndic de la ciutat Melcior Vallebrera, va denunciar davant el lloctinent del regne, Lluís de Cabanyelles, les pressions del subrogat de governador per intervenir en la feina encomanada a Miquel Salvador, fer els sacs del regiment i examinar els comptes de la ciutat, per la qual cosa el lloctinent va ordenar al subrogat que no s'entremetera en dites feines, ARV, RC, reg. 162, 94v-95v (27 de maig de 1507).

<sup>1576</sup> ACA, RC, reg. 3.580, f. 229v-231r (23 de desembre de 1509).

<sup>1577</sup> ARV, RC, reg. 313, f. 165r-166v ([14] de gener de 1510).



Podem assenyalar en relació a aquesta darrera *ceda* remesa pel monarca, que en comparació amb les esmentades anteriorment presenta una sèrie de novetats. La primera d'elles i tal vegada la més cridanera, és la dràstica reducció del nombre d'individus inclosos en el sac menor, ja que es redueix a només trenta-sis noms, una xifra llunyana a la de noranta-set que presenta el llistat de 1493. Pel que respecta a la borsa major, cal dir que aquesta mostra una estabilitat quant al nombre d'insaculats, ja que apareixen cinquanta-un noms. Tanmateix el que destaca és que d'aquesta xifra només dotze no pertanyen a l'estament militar, per la qual cosa es pot observar un increment notable del pes dels nobles locals dins el sac i per conseqüència en el regiment municipal.

En resum, els regiments municipals de les principals localitats del sud del regne, com d'altres a tota la Corona, van conèixer durant les darreres dècades medievals tot un seguit d'ingerències en l'autonomia d'aquests per part de la monarquia. Una acció que va permetre anar perfilant i definint els grups oligàrquics proclius als seus interessos, en una dinàmica on els membres de l'estament nobiliari, com a cim de l'escalafó social d'aquestes poblacions, van esdevenir un aliat de la monarquia en el seu pla de control i limitació de la capacitat de maniobra dels òrgans municipals. Ja que com apunta Torras i Ribé, l'intervencionisme reial no ve definit per la instauració de la insaculació, sinó a través d'una sèrie de mecanismes com suspensions, elaboració de nòmines de càrrecs i alteracions de les normes. Uns aspectes que afectaven de forma manifesta el funcionament regular del sistema amb el propòsit de reduir el protagonisme polític de l'oligarquia i assegurar-se la seua docilitat<sup>1578</sup>.

---

<sup>1578</sup> TORRAS I RIBÉ, J. M., "La política municipal de Fernando el Católico...", cit., pàg. 255. De fet aquest autor assenyala que la intervenció reial en el règim insaculatori s'inscriu en una ofensiva frontal contra les oligarquies locals, *Ídem*, pàg. 243.

### **5.2.2.-La participació nobiliària en els òrgans municipals.**

En l'apartat que acabem d'exposar hem fet una aproximació al sistema polític vigent a les principals localitats de la governació i a la seua evolució, amb la intenció de contextualitzar i delimitar l'escenari on, bona part, dels nobles del sud valencià van desenvolupar la seua acció política. Així doncs, al present bloc, el propòsit és endinsar-nos en el coneixement del grau de participació que va assolir la noblesa local dins els òrgans municipals. Ara bé, hem de matisar que el nostre objectiu no és el de descriure els càrrecs i òrgans de govern local, ni una anàlisi detallada d'aquests, una feina ja feta anteriorment pels professors Barrio Barrio i Bernabé Gil amb resultats excel·lents, sinó que a partir d'aquests treballs i d'una nova recerca documental focalitzarem la nostra anàlisi en aquells nobles que van participar en els òrgans de poder local, les seues motivacions per a fer-lo, més enllà del prestigi social, i les seues relacions tant amb altres individus de la seua condició com amb la resta de components de l'oligarquia local i del territori, en un moment de canvi de la realitat política.

### **5.2.2.1.-El sac de cavallers i hòmens de paratge d'Oriola.**

Com hem pogut observar en el capítol dedicat a la composició de l'estament militar en aquestes terres, el segle XV va conèixer un destacat increment dels individus que van aconseguir la concessió del privilegi militar. Aquesta funció, la bèl·lica, tan innata als membres de la noblesa, pren en aquestes terres frontereres des dels primers temps de l'annexió cristiana del territori, una especial significació. La possessió del cavall i d'armes vàlides per a la guerra, com ja hem dit, no sols va representar un major estatus social, sinó que va esdevenir un requisit indispensable per a aspirar a ocupar un càrrec en el govern local. Aquest principi diferenciador, a banda de comportar un compromís amb la defensa del territori per part del posseïdor, establia al mateix temps un criteri econòmic per a l'accés als oficis locals que deixava de primeres a bona part de la població lluny de les institucions.

Però d'igual manera que aquest requisit esdevindrà un entrebanc perquè individus amb la condició de ciutadans s'introduïren dins l'oligarquia política de les localitats, pel que fa als membres de l'estament militar també va suposar un obstacle per poder aspirar als càrrecs. Gaudir d'una certa consideració social pel seu estatus no implicava necessàriament una posició financera acomodada. L'heterogeneïtat econòmica de la noblesa va ser molt àmplia, tal i com s'ha pogut observar anteriorment, i no tots estaven en disposició de fer la despesa que requeria poder aspirar a un ofici.

Per altra banda si des de l'annexió cristiana del territori el context fronterer, feia del cavall i les armes unes eines útils més enllà de la possibilitat d'accés a la política, no podem d'oblidar que l'exercici públic formava part d'un conjunt de privilegis per a qui posseïra els esmentats elements. És a dir, aquest assumpte també es pot interpretar com que l'accés al govern local era un benefici més dels que podia gaudir el posseïdor de cavall, i no que aquest fóra un requisit per a ocupar els càrrecs, que en el fons ho era, ja que el que es va incentivar en un primer moment era el manteniment d'un contingent armat per a la defensa del territori, la qual cosa

explicaria el desenvolupament de la cavalleria vilana i la importància que els seus membres van assolir en el govern municipal. Però més enllà d'aquestes tribulacions el cert va ser que els capítols de concessió del regiment de sac i sort van refermar aquest requisit per tal de poder optar als càrrecs municipals. Així mateix, com hem vist, a Alacant es van afegir ben prompte altres requisits com la tinença de casa pròpia i estar casat, uns aspectes aquests que també es va donar a Oriola<sup>1579</sup>.

Com hem assenyalat la participació de la petita noblesa local va presentar certes diferències a les dues ciutats, així mentre que a Oriola va existir un sac exclusiu per als membres de l'estament nobiliari que volgueren aspirar a ocupar els càrrecs locals, a Alacant no es va fer cap distinció i el nobles van passar a formar part d'un sac conjunt, el sac major, amb altres ciutadans que no gaudien d'aquesta condició.

L'accés a aquests sacs estava condicionat pel compliment dels requisits anteriors, els quals eren avaluats per una comissió de graduadors o habilitadors, la composició de la qual va anar modificant-se amb el pas dels anys en funció de les diferents regulacions, si bé durant les suspensions dictades pel monarca, aquest es va reservar el dret de dictar qui havia de formar part de les borses. Més enllà d'aquests ordenaments, el rei de tant en tant també va ordenar algunes insaculacions a títol particular, bé per indicació d'algun oficial com, el cas exposat de Jaume Franc a Alacant, o com aplicació d'alguna demanda de reconeixement de la condició de militar, com va ser el cas dels Molins a Oriola<sup>1580</sup>. Així mateix, tot i aquestes actuacions l'establiment d'unes condicions d'accés buscaven dotar de la màxima objectivitat possible a un procés de gran transcendència dins el regiment local. Però malgrat això, s'ha de dir que aquest procediment d'accés a les borses es va veure molt influenciat pel joc d'estratègies i favoritismes, el que va generar no pocs conflictes i denúncies. De fet, aquests aspectes que acabem d'esmentar junt a l'aparició de nous llinatges

---

<sup>1579</sup> De fet l'incompliment d'aquests requisits van ser alguns dels arguments adduïts per Ferran II per tal de suspendre el regiment en 1491 "*persones de pocha edat e menys reputació estant en potestat de sos pares han procurat ésser emancipats romanint en les cases de aquells e sens tenir muller, ne pròpies habitacions, són stats mesos en los dits sachs, axí militar com del bras reial*", ACA, RC, reg. 3.568, f. 19r-20v (28 de febrer de 1481).

<sup>1580</sup> ARV, RC, reg. 97, f. 142v-143r (31 de desembre de 1462).

nobiliaris són els principals factors que van caracteritzar l'evolució pel que respecta a la composició dels sacs on s'inclouien els aspirants als diferents oficis.

En relació a l'anàlisi de la seua composició trobem, de nou, més dades per a Oriola que per al cas alacantí, i no només això, sinó també una millor definició de la condició dels individus existint una borsa exclusiva per als militars. Com hem dit, l'evolució del nombre de components d'aquest sac presenta dades divergents en el transcurs dels anys tal com es pot observar a la següent taula, confeccionada a partir de les referències trobades a la documentació municipal consultada, així com d'altres fonts, i en la qual hem inclòs, quan ha sigut possible, la xifra corresponent als insaculats en les altres dues borses de ciutadans a mode de referència:

*Nombre d'individus insaculats.  
Oriola 1445- 1520*

Any	Militars	Mà major	Mà menor
1445	39	33	53
1459	62	62	64
1484	64	36	-
1485	66	-	-
1490	77	32	-
1491	57	17	34
1493	55 <sup>1581</sup>		
1497	60	17	-
1498	60	17	-
1509	62	23	21
1510	62	23	21
1511	53	-	-
1512	51	28	-
1516 <sup>1582</sup>	62	32	31

<sup>1581</sup> Aquesta seria la xifra d'insaculats en la borsa militar d'aquest any si tenim en compte dos factors, per una banda que en les eleccions de justícies per a 1494 van ser llevats de la nòmina dels militars mossèn Pere Masquefa i Joan Roca, per haver mort, AMO, AC, reg. A 35, f. 1r-5v (21 de desembre de 1493) , i per l'altra que durant aquest període no es van produir més graduacions.

<sup>1582</sup> Aquestes xifres corresponen a 1516, ja són les obtingudes de la revisió del sac feta en 1517

1517	43	29	23
1518	41	29	-
1519	37	29	-
1520	36	27	32

FONTS: AMO, AC, reg. A 25, A 29, A 32, A34, A 35, A 36, A 37b, A 38, A 39a, A 39c; reg. D. 2.210, ACA, RC, reg. 3568, 19r-20v, (28 de febrer de 1491), BERNABÉ GIL, D., *Monarquía y patriciado urbano...* cit., pàg. 40 i 47.

Pel que fa a l'evolució dels nombre de components del sac militar segons les dades oferides es pot observar com el retorn del regiment en 1459 va suposar un increment notable dels individus insaculats. Part de l'explicació d'aquest augment ens la proporciona el mateix privilegi de concessió del regiment, quan el rei atenent que des que la reina Maria havia lliurat el primer privilegi "*són stats fets molts fills grans e notables homes, axí de paratge com de homens ciutadans e de altres, tenint cavall e armes*", va donar llicència per a poder fer una nova graduació. Així doncs amb la insaculació de 1459, veiem com alguns llinatges van incrementar la seua presència en el sac. Però, altre aspecte que hem de tenir en compte és l'aparició de nous llinatges de militars respecte els períodes anteriors, com és el cas de Rocamora, Liminyana o Ximenez, per citar-ne alguns.

Des d'aquesta data fins la suspensió de 1491 podem observar un constant increment del nombre d'inclosos en el sac militar. És cert que en falten xifres totals intermèdies que ens permeten conèixer amb detall aquesta evolució, la qual contrasta amb el descens de ciutadans dins la borsa de la mà major, però tot i això podem afirmar que es tracten dels anys, sobretot en la dècada dels huitanta, en els quals aquest grup va assolir el seu punt àlgid pel que respecta a la quantitat d'individus que el composaven. Aquest increment va respondre a dues causes fonamentals. Per una banda l'aparició de fins a onze llinatges nous, que no es troben enregistrats com a militars en els llistats anteriors, i que van suplir de llarg els buits deixats per altres. L'altre factor va ser la reproducció interna dels llinatges ja existents, que en alguns casos van arribar a incrementar de forma notable els seus membres insaculats, en una estratègia encaminada a copar en la mida del que fóra possible la borsa amb els seus

parents per tal d'augmentar les possibilitats de poder regir els principals oficis, de fet aquesta acció els va portar a insacular en alguns casos, segons el rei, a individus, que tot i tenir cavall i armes, no complien altres requisits com tenir casa pròpia i estar casat o no tenir l'edat mínima per a formar part del sac. Junt aquest argument, dos més van ser els al·legats pel monarca per a buidar les borses d'insaculats corresponents a l'estament militar i als ciutadans majors en 1491. El primer d'ells els fraus referents a la possessió del cavall i l'altre la confusió existent entre ambdós estaments, ja que s'inclouïen ciutadans en el sac de militars i a l'inrevés<sup>1583</sup>.

Com ja hem assenyalat, la insaculació feta pel rei en 1491 va suposar un descens bastant notable com exposen la dades de la taula i com ja va posar de manifest Bernabé Gil, pel que feia al nombre de components. Malauradament no disposem del llistat de noms de 1490 que incloïa a setanta-set individus dins el sac militar, per la qual cosa hem hagut de contrastar la nòmina reial amb la més pròxima que és la de 1485, per tal d'esbrinar què va representar en realitat aquesta disminució. Així doncs, podem afirmar en un primer lloc que aquesta reducció d'individus no va suposar en realitat una disminució notable del nombre de llinatges, ja que de vint-i-sis cognoms diferents en 1485 es va passar a vint-i-cinc registres en 1491. On realment s'aprecia aquesta reducció és en la major part dels llinatges que posseeixen les representacions més altes en 1485. Així la suma dels membres exclosos que pertanyien als Masquefa, Rocamora, Martí i Silvestre, en comparació amb el llistat de 1485, representen deu individus, una xifra gens menyspreable si tenim en compte que en 1491 el sac militar es va reduir en dèsset components. Amb la prudència que requereix la comparativa feta, podem assenyalar que uns dels propòsits del monarca amb el seu llistat va ser subjectar les principals faccions de poder existents dins el grup, al temps que va crear d'altres que pogueren servir de contrapès i recolzament, com va ser el llinatge dels Soler, el qual va veure incrementat notablement el seu pes dins la borsa gràcies a l'insaculació reial. En contraposició, el sac de ciutadans de la mà major a més de reduir el nombre d'insaculats també va patir una davallada de la quantitat de llinatges que l'integraven. Per a aquesta borsa no trobem un referent

---

<sup>1583</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 19r-20v (28 de febrer de 1491).

complet en dates pròximes a la suspensió, per la qual cosa ens hem fixat en el sac de 1459, quan es van graduar individus pertanyents a trenta-cinc cognoms diferents, una xifra que es va reduir en 1491 a tant sols onze llinatges. En aquest sentit, si prenem per al sac de cavallers la mateixa referència temporal podem observar com aquest descens és molt menys acusat ja que es passa de vint-i-sis registres a vint-i-quatre entre 1459 i 1491.

Així mateix, si observem la tendència de pèrdua de representació de les principals famílies no deixa de cridar l'atenció que un altre llinatge assolisca les mateixes quotes representatives que el rei havia tractat de retallar en els altres casos. L'explicació possiblement és la que hem apuntat línies més amunt, assegurar-se la fidelitat d'un grup dins els òrgans municipals gràcies a l'enfortiment del llinatge, però per què els Soler?

En referència a aquest llistat elaborat pel rei en 1491, i per extensió en tots els altres d'aquest mateix caràcter que va confeccionar la monarquia, no podem sinó coincidir amb Belenguer Cebrià en la qüestió que es va plantejar ja fa un temps, com podia el rei conèixer la realitat dels individus que incloïa a les llistes?, o dit d'una altra manera qui feia realment les nòmines?. La resposta per a València la va trobar Belenguer en la figura del racional, que era qui confeccionava els llistats que després feia arribar al rei<sup>1584</sup>. En el cas que ens ocupa, hem vist com a Alacant durant el període que va estar vigent el model de la capital del regne van ser les mateixes autoritats locals les que li feien arribar els llistats de les persones hàbils per a regir els oficis, i en altres casos va ser el mateix rei qui va enviar un delegat seu amb l'encàrrec de confeccionar les nòmines. Però aquesta reforma del sac de 1491 a Oriola té un caràcter excepcional a la localitat i no trobem cap oficial que tinga com a funció adscrita l'elaboració d'aquestes llistes. Això ens porta a pensar que les informacions per a confeccionar-les haurien de provenir dels seus màxims oficials al territori, el governador Pero Maça, i el batlle general, Jaume de Santàngel, el que podria explicar en part el paper dels Soler, fruit de la relació d'alguns membres d'aquest llinatge tant amb Maça com amb Santàngel, i fins i tot amb el rei. En aquest sentit, ja hem vist com

---

<sup>1584</sup> BELENGUER CEBRIÀ, E., *València en la crisi...* cit., pàg. 39 i 40.



la relació dels Soler amb els Maça ve de llarg, i com membres d'aquest llinatge van gaudir de la confiança del governador ocupant càrrecs com el de sotalcaid del castell oriolà, el de lloctinent i el de subrogat de governador. En aquest sentit també trobem a un membre d'aquest llinatge com a receptor de la Batllia General en els primers moments en què va ser ocupada per Santàngel, Galceran de Soler, i altre, Diego de Soler va exercir com a batlle local d'Oriola i Guardamar en aquesta mateixa època. Així mateix els Soler tampoc eren uns desconeguts per al monarca, de fet aquests càrrecs havien sigut concedits pel mateix rei, el qual va recompensar d'aquesta manera els seus serveis a la monarquia fins i tot amb càrrecs a la Cort com ja hem vist anteriorment. Aquests vincles per tant posen de manifest o expliquen perquè els Soler i no altre llinatge va resultar ser el més afavorit pel monarca en el llistat d'insaculats de 1491, arribant un dels seus membres a exercir l'ofici de justícia civil per delegació reial en 1493<sup>1585</sup>.

La suspensió del regiment va marcar un punt d'inflexió pel que fa al nombre de components del sac militar, ja que després de la intervenció reial no es van tornar a assolir les altes xifres de participació constatades per a 1490. Malgrat això, durant les dues dècades posteriors la comparació entre els individus que entren a formar part del sac i aquells que van desaparèixer donen un balanç positiu que té com a resultat un augment moderat dels components, gràcies en part també a l'aparició de nous llinatges que des de les files dels ciutadans arriben al sac militar com els Desprats, Benefa o Durà, per posar alguns exemples. Però aquesta tendència alcista es va trencar momentàniament en 1512 on el nombre de components es redueix notablement, ja que es passa de seixanta-dos individus a cinquanta-un. Anys després constatem una recuperació cap a 1516 però a partir d'aquest any tal com mostren les dades de la taula es va entrar en una fase de descens continuat fins anys després de les Germanies, en concret 1529<sup>1586</sup>.

---

<sup>1585</sup> ACA, RC, reg. 3.610, f. 153v (20 de gener de 1493).

<sup>1586</sup> Bernabé Gil va estudiar la composició d'aquest sac, i també dels integrats pels ciutadans, durant les primeres dècades del XVI constatant la lenta recuperació dels membres del sac militar a partir de 1529, *Monarquía y patriciado urbano...* cit., pàg. 47.

Però quines són les causes d'aquesta oscil·lació en el nombre de components del sac? Fins la suspensió de 1491, les poques graduacions que hem aconseguit localitzar ens deixen entreveure com les xifres de nous habilitats no són molt altes i venen a suplir les baixes que el sac va anar patint, donant com a resultat un increment suau però constant del sac d'insaculats fins els setanta set membres constatats per a 1490. Després d'aquesta data, va ser l'acció del monarca en 1491 la que va intervenir de forma directa en la reducció patida per aquesta borsa, però una vegada el procés de graduació i habilitació retorna a la localitat veiem com la tendència és la de l'augment dels seus membres. En aquest sentit, l'anàlisi de les graduacions conservades entre 1494 i 1521, que són totes excepte la de 1500, ens han permès observar aquest procés, tal com es pot consultar a la següent taula, en la qual a més hem inclòs també les graduacions anteriors a la intervenció del regiment que hem localitzat per tal d'observar la tendència existent en l'ingrés en el sac militar des de la concessió del privilegi feta per Joan II en 1459 :

*Graduacions del sac militar.  
Oriola 1494 – 1521*

Any	Individus presentats	Individus admesos
1459	35	33
1460	0	0
1462	2	2
1463	6	5
1464	5	4
1465	-	3
1468	-	7
1469	-	1
1482	3	¿2?
1485	5	4
1488	5	4
1489	-	6
1490	5	4
1491	0	0

1494	5?	5
1497	6	4
1503	15	10
1505	10	9
1507	20	19
1509	8	7
1511	5	4
1513	7	6
1515	4	2
1517	6	6
1519	8	4
1521	4	4

FONTS: AMO, AC, reg. A 31, A 32, A, 33, reg. D 2. 279, f. 41 i següents, Falten BERNABÉ GIL, D., *Monarquía y patriciado urbano...*, pàg. 47, ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes...*cit., pàg. 154, i 155, 177 i 179.

A la llum d'aquestes dades podem assenyalar que l'augment dins la borsa va ser constant a partir de 1494, la primera insaculació feta després de la suspensió de 1491. Si bé crida l'atenció de forma notable l'admissió de membres durant la primera dècada del segle XVI, trenta-huit individus, ni més ni menys, en només quatre anys. Aquest augment dels graduats respon a diversos factors com per exemple la nova habilitació d'alguns individus foragitats de la nòmina feta pel rei com per exemple Ferrando de Avellaneda, qui formava part del sac en 1485, però no del sac en 1491, per la qual cosa es va tornar a sotmetre's a la graduació en 1503, o Melchior Rocamora que també apareix en 1485 i demana ser graduat en 1505. Altre factor a tenir en compte és la introducció de nous llinatges com Pérez Felip o Soto, però sobretot el que constatem és la presència en aquests processos de nous individus de llinatges ja existents, que bé a causa de l'edat, de no complir els requisits o per qualsevol altre motiu, no havien sigut insaculats abans. A banda de la procedència dels nous insaculats, el que és evident és que aquestes xifres hagueren fet augmentar de manera considerable dels components del sac, probablement per damunt dels setanta-set enregistrats abans de la suspensió del regiment, la qual cosa fa pensar que les mesures de caràcter restrictiu

que van regir el procés de graduació després de la reinstauració no van ser del tot efectives, ja que més d'un 82% dels que van aspirar a formar part del sac ho van aconseguir. Per altra banda hem d'assenyalar que és evident pensar que es van produir vacants per causes naturals, és a dir per la mort d'alguns dels insaculats anteriors. Tanmateix, s'hauria d'haver produït una gran mortaldat en molts pocs anys perquè el total d'insaculats no es reflectira de manera numèrica en unes proporcions més altes que les enregistrades, ja que si mirem les dades de 1509, amb seixanta dos insaculats, només trobem dos individus més que en 1498, i encara així ens resulta una xifra curta, la de 1509, si tenim present les tres graduacions anteriors.

Així doncs, el fet que les mesures restrictives no aconseguiren frenar l'entrada al sac de forma notable i que l'explicació de les vacants deixades a causa de les morts ens resulte insuficient per a explicar el motiu pel qual el sac no es va incrementar en proporció al nombre de nous graduats<sup>1587</sup>, hem de mirar cap altre lloc per tal de buscar un element més que justifique aquest fenomen. En aquest sentit, considerem que l'anàlisi dels llistats d'insaculats conservats ens ofereixen una resposta que ens ajuda a comprendre millor aquest procés.

Com ja hem assenyalat, en 1485 es va produir una revisió dels individus inclosos en la borsa de militars, en la qual es van extraure tots els noms per comprovar-los i posteriorment es van tornar a clavar al sac. Però no van tornar tots. Les autoritats presents, adduint que Joan Soler en el moment de la revisió no tenia cavall, no van permetre que el seu nom tornara a formar part de la borsa. Els revisors també es van adonar que altre nom havia sigut llevat del sac, en aquest cas el del cavaller Pere Masquefa qui mantenia un plet amb el consell a causa dels límits d'una heretat<sup>1588</sup>. El següent llistat complet d'insaculats, llevat del que va enviar el monarca, el trobem per a 1509<sup>1589</sup>, en ell no es fa referència que cap dels inclosos fóra exclòs, però les nòmines d'anys posteriors en canvi sí. Així a finals de maig de 1517 es porta a terme una

---

<sup>1587</sup> Tot i això no podem descartar tampoc que durant aquests anys la borsa patira de forma molt notable les conseqüències de l'epidèmia que va tenir lloc en Oriola en 1508, ARV, RC, reg. 147, f. 114v (19 de març de 1515).

<sup>1588</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 32r-v (21 de maig de 1485).

<sup>1589</sup> AMO, AC, reg. A 37bis, f. 21r-22r (1509).

examinació del sac, la qual s'havia d'haver fet, segons les actes el segon dimecres de quaresma<sup>1590</sup>. En el procés esmentat es va obrir la caixa que contenia el sac amb els noms dels insaculats de l'any anterior i sobre aquest llistat es va fer el reconeixement per tal de traure els que ja eren morts i els que no complien amb els requisits. D'aquesta manera van ser exclosos dènou individus del sac militar: tres per estar morts, un per no residir a la ciutat, un altre per la seua avançada edat, huit per no tenir rossí i sis casos en els quals no s'indica el motiu<sup>1591</sup>. El resultat final va ser un sac amb només quaranta-tres individus hàbils per a poder optar als oficis.

Dos anys més tard, en 1519, el mateix dia de les graduacions es va tornar a fer una revisió dels sacs ja que *"com lo jorn de huy segons l'orde dels statuts e regiment dels oficis se deguen reconèixer los sachs hon stan intitulados les persones per als oficis"*<sup>1592</sup>. Els noms inclosos dins el sac de militars van presentar quaranta-un registres, la qual cosa ja representava un descens respecte l'any anterior, ja que per a 1518 es recullen quaranta-tres individus. Però ara, en aquest reconeixement, es produeix una nova reducció de huit persones: quatre per estar mortes, un per al·legar corona i tres més per no tenir cavall. D'altra banda el llistat final per aquest any dels aspirants als oficis per l'estament militar es configura amb la suma dels quatre nous habilitats, però tot i això, com és evident, el resultat final dóna una nova disminució del nombre total dels insaculats.

Aquesta anàlisi ens permet observar com a banda de les vacants naturals per causa de l'edat o les morts, altres factors com el canvi de residència o al·legar la condició religiosa, van ser factors que van contribuir al buidament del sac. Però de tots els motius al·legats la carència de cavalls i armes és el més significatiu. No tenim constància de quan van començar a fer-se aquests reconeixements de forma reglada, però les dades fan pensar que probablement es van posar en marxa durant els anys en

---

<sup>1590</sup> AMO, AC, reg. A 39a, f. 60v-61v (30 de maig de 1517).

<sup>1591</sup> Els sacs de ciutadans també van ser revisats i del corresponent al dels ciutadans majors es van traure tres insaculats per no tenir cavall i dels menors altres huit pel mateix motiu. A més a més s'ha d'assenyalar que aquesta reducció dels insaculats en la borsa militar és semblant quant a xifres a l'experimentada després la insaculació feta per Ferran II en 1491.

<sup>1592</sup> AMO, AC, reg. A 39c, f. 55v-56r (16 de març de 1519).

què hem trobat els registres més alts de graduats, ja que d'altra manera el nombre de components del sac haguera assolit xifres més altes. Tanmateix açò no implica que no es produïren expulsions del sac per incompliment d'alguns dels requisits en dates anteriors. I diem que seria per l'època citada quan tal vegada es va posar en marxa aquest procediment de forma reglada per diversos motius. El primer perquè per a anys anteriors no hem localitzat cap revisió feta de la mateixa manera que les descrites anteriorment, és a dir amb l'objectiu de comprovar qui complia els requisits. Tot i això hem de dir que en 1469 el rei a suplicació de les autoritats oriolanes va aprovar un capítol pel qual els graduats que no tingueren cavall i armes en un any foren llevats dels sacs, ja que sembla que molts dels que aconseguïen graduar-se venien els cavalls una vegada que eren inclosos<sup>1593</sup>. Però, tot i aquesta mesura sembla que les exclusions del sac en aquestes dates van tenir un caràcter puntual, com la revisió de 1485. En aquest sentit un altre cas que ens mostra la carència d'una regularitat quant a la revisió dels individus que complien amb els requisits per a formar part dels sacs el trobem en els processos d'extracció d'oficials durant les eleccions de jurats de 1482. En aquest cas dels individus que van eixir tant de la borsa de militars com de ciutadans majors no van ser admesos per a exercir els oficis fins a onze individus: tres per estar encara dins el termini que els impedia ocupar un altre càrrec, un altre per haver sigut jurat l'any anterior, un cas també per no haver residit la major part de l'any a la ciutat, dos per estar denunciats i quatre per no estar en possessió del cavall. Tanmateix en cap cas s'indica que aquests individus foren expulsats del sac<sup>1594</sup>. Un altre exemple encara més significatiu el trobem en l'elecció dels jurats de 1490, quan després de traure el nom de Lluís de Soler, aquest no va ser admés per no tenir rossí, però no és expulsat del sac, el que sí que succeeix amb el ciutadà Jaume Liminyana, notari, qui després de ser rebutjat per a ocupar el càrrec per ser adjurat "*fou foragitat del sac*" per aquest motiu, mentre que altres ciutadans que tampoc no van ser admesos per no tenir cavall no van ser trets<sup>1595</sup>. Fins i tot en les eleccions dels jurats i sequier de 1498, les últimes del segle XV de les quals tenim constància, observem que alguns individus,

---

<sup>1593</sup> ARV, RC, reg. 292, f. 97v-98v (1 de març de 1469).

<sup>1594</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 20r-v (25 de maig de 1482).

<sup>1595</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 17r-19v (29 de maig de 1490).

tant militars com ciutadans, no són admesos per no tenir cavall ni haver fet la mostra o *alardo*, i que encara així no van ser trets del seu sac. Aquests exemples, per tant demostren el caràcter aleatori de les expulsions de les borses durant el segle XV i que es contraposen a les evacuacions produïdes en 1517 i 1519.

Finalment, un altre factor que ens fa pensar en la instauració d'aquests processos de revisió durant la primera dècada del segle XVI són les diverses graduacions a les quals va aspirar un mateix individu. En aquest sentit podem indicar com a exemple que Joan Ferrández de Mesa, major, apareix com a graduat en 1505 i dos anys després també és enregistrat com a aspirant al sac, o com Joan Ximénez, menor, qui aconsegueix entrar al sac en 1507 i torna a demanar la insaculació en 1519, any aquest en què també es presenta per a entrar a la borsa militar Diego Roiz (de Mendoça), qui ja havia aconseguit formar-ne part en 1511. Les segones graduacions a les quals se sotmeten aquests individus evidenciarien que anteriorment o bé havien abandonat el sac per decisió pròpia o bé havien sigut expulsats d'aquest, la qual cosa recolzaria la idea de la instauració d'un procés de revisió i exclusió dels components del braç militar per incompliment dels requisits exigits. Malauradament, la manca de documentació per aquests anys no es permet fixar amb seguretat la data en què s'inicien aquests processos.

Tot i això, la reglamentació de la revisió dels sacs es pot interpretar com una mesura més de control del regiment que encara que desconeixem el seu origen, bé reial o bé promoguda pel mateix Consell, s'integra perfectament en la línia política seguida per la monarquia conduent a la subjecció dels poders municipals. A més hem de dir que no es tracta d'una provisió de caràcter restrictiu, sinó que representa l'aplicació d'un major rigor en el compliment dels requisits que permetien l'accés a les borses. D'aquesta manera, si haguera sigut impulsada pel mateix rei, cosa bastant probable, aquesta mesura representa una perfecta eina de control, ja que no suposa l'enfrontament directe de la monarquia amb l'oligarquia local, sinó que és el mateix regiment qui la limita i selecciona en funció de la realitat de cadascun dels membres que la componen. Un aspecte aquest que ens porta a preguntar-nos qui eren realment

els membres de l'estament militar oriolà que podien permetre's formar part d'aquest sac.

Per a respondre a l'anterior qüestió hem tornat de nou als llistats d'insaculats que es conserven, per tal de fer un seguiment dels llinatges que van nodrir la borsa de cavallers i hòmens de paratge i veure quina va ser la seua evolució a través d'aquest període en funció de la seua representació dins el sac, per tal de poder observar com es tradueix aquest pes en l'acaparament del poder municipal. En aquest sentit, hem d'assenyalar que el fet de seguir un criteri familiar en la distinció dels components de la borsa respon a una necessitat bàsica derivada del mateix joc polític. Així doncs la divisió per famílies ens ajudarà a perfilar les correlacions de forces entre les faccions que es disputaran els principals oficis de la ciutat.

Per tal de sistematitzar la presència de cada llinatge dins el sac hem optat per fer una taula que ens permeta aproximar-nos a l'evolució de cadascun d'ells a través de les nòmines conservades, des de la primera insaculació fins poc abans de l'esclat de les Germanies, indicant els membres presents en cada data.

*Llinatges de l'estament militar insaculats.*

*Oriola 1445-1519*

	1445	1459	1485	1491	1509	1513	1516	1517	1518	1519
Alamanya	-	-	1	1	2	1	1	1	1	1
Albarades	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Amorós	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-
Artés	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Avellaneda	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Benefa	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-
Desprats	-	-	-	-	2	1	1	-	-	-
Durà	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-
Ferrández de Mesa	1	2	1	3	2	5	5	3	3	1
Ferrández de Tuesta	-	1	2	1	2	2	2	2	1	1



***Noblesa i poder polític al sud del regne de València. Segle XV (1458-1516)***

Figuerola	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1
Fluvià	-	-	1	1	-	-	1	1	1	1
Fontes	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-
Galbe	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Garcia de Laza	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-
Gil	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gilabert	1	2	-	1	2	1	1	-	-	1
Guasch	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-
Ivanyes de Riudoms	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-
Liminyana	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Loazes	-	-	2	1	2	2	3	2	2	2
López de Baena	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
López de Roncesvalls	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Martí <sup>1596</sup>	7	8	8	6	9	8	10	8	8	7
Masquefa	3	6	8	5	8	5	5	4	4	3
Miró	-	3	2	-	1	1	1	1	1	1
Molins	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-
Monsi de Castanyeda	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3
Montagut	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Oronell	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Orumbella	-	3	1	1	1	1	1	1	1	1
Pérez Felip	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1
Perez de Vayello	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Rius	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Roca	-	-	-	1	-	1	1	1	1	1
Rocamora	-	3	8	5	3	2	3	1	1	-

<sup>1596</sup> Dins dels Martí s'han inclòs també individus que apareixen en ocasions als llistats amb les formes Martí de Busot, en 1491, o Martí de Mirona, en 1518 i 1519, formes que venen a identificar al seu portador a causa de l'homonímia existent dins de les branques d'aquest llinatge.

Roiz	-	-	2	2	2	2	3	3	3	3
Roiz de Mendoça	-	-	2	2	1	2	2	-	-	1
Rossell	1	2	3	3	-	-	1	1	1	1
Silvestre <sup>1597</sup>	3	3	7	5	2	2	3	3	3	1
Soler <sup>1598</sup>	2	5	3	7	2	2	2	2	2	2
Terrés	3	4	-	-	-	1	1	-	-	-
Togores	2	-	1	1	2	3	2	2	2	1
Torre, de la	-	1	2	1	5	2	2	1	1	1
Tovia	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Vilafranca	1	1	1	-	2	-	-	-	-	-
Ximenez	-	2	2	3	2	2	2	-	-	2
Total insaculats	39	62	66	57	62	55	62	43	41	37
Total llinatges	21	27	26	24	27	27	29	21	20	22

Cal dir, respecte als resultats de la taula, que s'han de fer algunes matisacions en relació a les dades recollides. En primer lloc, aquesta taula no presenta realment el total de llinatges que van ser inclosos en el sac militar. El buits cronològics són en alguns casos molt amplis, en especial el comprés entre 1459 i 1485, per la qual cosa hi ha llinatges que no apareixen recollits en els anys de referència de la taula. Tot i això no sembla que queden fora d'aquesta taula un gran nombre de llinatges, de fet pensem que hem pogut localitzar si no tots, sí que bona part d'ells, a partir d'altres documents que integren les actes capitulars de la ciutat i altres fonts basades en elles. En concret els cognoms no recollits a la taula serien: Despuig, identificat en 1463 i 1464<sup>1599</sup>, Roiz Cascant en 1464<sup>1600</sup>, Ferrández, en 1489<sup>1601</sup>, Gómez, en 1462<sup>1602</sup>,

<sup>1597</sup> En aquest cas s'inclou també la forma Silvestre Claramunt recollida des de 1516 a 1519.

<sup>1598</sup> Com en els casos anteriors, el cognom Soler inclou també els individus Soler de Bargalló, els quals apareixen especificats amb aquest complement dins les nòmines de 1459 i 1491.

<sup>1599</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 47r (2 de març de 1463) i f. 19r (22 de febrer de 1464).

<sup>1600</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 20v (22 de febrer de 1464).

<sup>1601</sup> ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes, ...cit.*, pàg. 169.

Argençola en 1468<sup>1603</sup> López Morcillo en 1474<sup>1604</sup> i Soto en 1503<sup>1605</sup>. Així doncs la suma d'aquests llinatges i els recollits en la taula sumarien un total de cinquanta-quatre famílies que almenys en algun moment de les dècades que comprèn aquest estudi van aspirar a ocupar un càrrec municipal.

Per altra banda aquests espais cronològics no coberts per la taula poden portar a engany en alguna ocasió pel que respecta a la primera inclusió en el sac d'un llinatge. Un exemple d'açò seria el cas de la família Roiz, la qual apareix per primera vegada a la taula en 1485, però això no significa que fóra aquest any quan s'enceta la seua presència en el sac. De fet el primer membre d'aquest llinatge militar va ser insaculat en 1464<sup>1606</sup>.

Un altre aspecte a considerar té a veure amb la presència de nous llinatges dins el sac militar procedents d'altres borses, ja que en la majoria dels casos la seua participació en el regiment, en la seua condició de ciutadans, és anterior a l'enregistrada en la taula presentada. Aquest seria el cas dels Rocamora, insaculats com a ciutadans en 1445, i de molts altres com els Ximénez, els Orumbella o els Fontes. Aquest últim llinatge també ens val per tal d'il·lustrar un altra realitat constada per als individus que assoleixen la condició de militar i passen a formar part de la borsa corresponent a la seua nova condició. Així, la concessió del privilegi de gentilhome no afectava a branques paral·leles d'un mateix llinatge, és a dir sols el rebia un individu en concret, i per extensió la seua descendència directa, per la qual cosa no es veien beneficiats els germans o cosins. D'aquesta manera, trobem llinatges inclosos en la taula que també apareixen enregistrats a les borses dels ciutadans, com per exemple els Fontes, on trobem per una banda a Pere de Fontes, que va assolir fins i tot l'honor de cavaller, i d'altra el seu germà Antoni, de condició ciutadana.

---

<sup>1602</sup> AMO, AC, reg. A 26, f. 209r (10 de març de 1462).

<sup>1603</sup> ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes, ...cit.*, pàg. 154.

<sup>1604</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 37r (28 de maig de 1474).

<sup>1605</sup> AMO, D. 2279, f. 47v (8 de març de 1503).

<sup>1606</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 20v (22 de febrer de 1464).

Fetes aquestes precisions la xifra referent als llinatges que formen part, almenys una vegada, del sac de militars representen un 80% del total de llinatges identificats a Oriola als quals els estava permesa la seua participació dins els òrgans de govern municipal per la seua condició. Es tracta per tant d'un percentatge destacat, si bé aquesta participació és desigual en referència a dos aspectes, el pes de cada llinatge dins la borsa i el temps en el qual es mantenen dins elles. Segons les dades de la taula són pocs els casos de famílies que es mantenen sense cap interrupció dins la borsa des de 1445 fins 1519. De fet, sols els Ferrández de Mesa, els Martí, els Masquefa, Monsi de Castanyeda, Silvestre i Soler estan presents en tots els anys analitzats, però no només destaca això, sinó també que aquests llinatges són els que presenten les majors quantitats d'insaculats, en concret els Martí Masquefa i Silvestre, els quals presenten unes xifres que només es poden comparar en alguns moments amb els Rocamora. Si bé cal dir que els membres d'aquesta família durant les primeres insaculacions, en les quals els trobem dins la borsa de ciutadans, també presenten nivells molts alts<sup>1607</sup>. D'altra manera la causa del descens d'aquest últim llinatge dins el sac està motivada principalment per la concessió de la condició de *nobiles* a alguns membres d'aquesta família en 1503.

Per altra banda, també trobem altres famílies que en moments puntuals assoleixen un alt grau d'aspirants als càrrecs com els De la Torre o els Terrés. Mentre que en la resta de llinatges veiem com alguns casos mantenen de forma continuada la seua representativitat des del moment en què accedeixen al sac com els Loazes, els Roiz, o els Rossell; mentre que d'altres desapareixen de la borsa amb el temps, per raons, en alguns casos, biològiques, com els Galbe, Montagut o Tovia, i en altres per la impossibilitat de reunir els requisits o per desinterès.

Tots aquests aspectes i, en concret la diferent representativitat dels llinatges dins el sac són aspectes claus per tal de comprendre les estratègies seguides per les diferents faccions, així com les polítiques d'aliances i la conflictivitat generada dins el regiment entre les principals forces presents i altres actors externs. Si bé abans de

---

<sup>1607</sup> En la insaculació de 1445, hi ha quatre individus dins la borsa de ciutadans majors, si bé en la de 1459, on encara tots els membres del llinatge no han aconseguit la condició de militar, la suma total d'individus insaculats que pertanyen a aquesta família en ambdós borses és de set individus .

concloure aquesta anàlisi sobre els individus graduats dins el sac militar oriolà hem de fer una petita anotació al respecte dels membres de la família Blai i de Martí Dubilla. En aquest sentit hem d'assenyalar que en ambdós casos hem pogut constatar, com ja hem reflectit en altre capítol anterior, la seua condició de gentilhòmens, un aspecte aquest que van justificar davant les autoritats locals. Així doncs, hem de dir que tant la família Blai com Dubilla van participar en el regiment municipal, encara que no en la seua condició de militars.

Línies més amunt, en un dels manaments referits a com s'havia de realitzar la graduació, hem vist com en un primer moment aquells gentilhòmens o hòmens de paratge que eren rebutjats havien de ser inclosos en el sac de ciutadans menors. En aquest sentit hem de dir que en 1491 Martí Dubilla, que formava part dels insaculats menors aquet mateix anym va presentar la seua justificació com a home de paratge al Consell<sup>1608</sup>. No sabem si va ser acceptada o no, però sí que en 1493 continuava formant part de la borsa de ciutadans menors<sup>1609</sup>. És cert que durant aquests anys, les graduacions i promocions van estar paralitzades per la intromissió reial, la qual cosa va impedir que l'esmentat Dubilla poguera haver optat a ingressar en el sac que li corresponia per la seua condició. Així mateix tampoc tenim constància que es tornara a presentar en anys posteriors, però tot i això es tracta d'un exemple del tancament de la borsa militar, i per tant dels privilegis que conferia, com l'ocupació dels més alts càrrecs, a un individu que pel seu estament li correspondria formar part d'ella.

En aquest sentit, el cas dels Blai és encara més significatiu, ja que tenim més dades que ens permeten perfilar millor el que acabem d'exposar. Així doncs com en el cas de Dubilla els Blai abans de justificar la seua condició de gentilesa, ja formaven part del regiment com a representats dels ciutadans menors<sup>1610</sup>. En 1493 el peraire Pere Gil Blai i el seu germà Blai Gil, sastre, van presentar davant les autoritats oriolanes la documentació que justificava la seua condició de "*hom fidalgo*"<sup>1611</sup>, la qual va ser

---

<sup>1608</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 4r-v (27 de desembre de 1491)

<sup>1609</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 33v (25 de maig de 1493).

<sup>1610</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 3v (21 de desembre de 1462) i reg. A 34, f. 3r (setembre de 1490)

<sup>1611</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 81r-109r (19 d'agost de 1493).

acceptada perquè “se puxen alegrar de tots aquells privilegis, libertats, honors e porroguatives que tots los gentilshòmens e de paratge de la dita ciutat se poden alegrar e aprofitar”. Això afectava també a la seua participació dins el regiment municipal, ja que aquest reconeixement els facultava per poder entrar en el sac corresponen a la seua condició. Tot i això, sembla que no van aconseguir mai formar part del sac militar, ja que en cap de les referències posteriors al seu reconeixement de la condició de militar els trobem com a representants del sac de cavallers i hòmens de paratge, tot i que tenim constància que un dels membres d’aquesta família ho va intentar, almenys, una vegada. Així en 1503, Pere Blai va manifestar la seua voluntat de formar part del sac de cavallers i es va sotmetre a la graduació d’aquest any, però va ser rebutjat<sup>1612</sup>. Cal dir que no s’indiquen les causes del seu refús, però pensem que no va ser per incompliment d’algun requisit, ja que sí que va ser inclòs dins el sac de ciutadans menors, així ens decantem per pensar que el motiu pel qual no va ser admès cal buscar-lo en el seu *modus vivendi* a causa de la seua professió manual, la qual l’allunyava dels membres d’aquella oligarquia de la qual volia formar part i que barrava el pas a qui no considerava un igual.

Universitat d’Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>1612</sup> AMO, D. 2279, f. 46v (8 de març de 1503).

### **5.2.2.2.- El sac de la mà major d'Alacant.**

Pel que respecta a Alacant, la principal dificultat que representa l'anàlisi de la participació de la noblesa local dins els mecanismes que permetien aspirar als oficis, no és altra que la manca de documentació municipal. Però aquesta no és l'única, ja que en comparació al cas oriolà la inexistència d'un sac específic per als membres que gaudien de la condició nobiliària i la barreja amb altres ciutadans dins un mateix sac implica, en ocasions, algun que altre entrebanc per a poder mesurar de forma precisa el pes que els membres d'aquest estament van representar dins el sac major. Per altra banda hem de tenir present que durant un cert termini de temps, la vila va estar regida pel sistema de cedes i que les suspensions del regiment van ser més freqüents. Així doncs, la documentació per a conèixer qui va aspirar als càrrecs municipals per part de la noblesa local es redueix a només tres llistats: la insaculació de 1477, la nòmina reial de 1493 i una altra per a 1510<sup>1613</sup>.

Cal tenir en compte en el cas alacantí que les ingerències per part de la monarquia en el període de 1466 a 1477 van incidir en la conformació de les llistes. Així mentre que en alguns casos el rei va ser qui va elaborar la nòmina d'individus aptes per poder regir els oficis municipals, com en el retorn del regiment en 1493<sup>1614</sup>, en altres va enviar un delegat seu per a dur a terme aquesta feina. Si bé hem de destacar el fet que en altres ocasions van ser les mateixes autoritats alacantines les quals remetien les nòmines al monarca, com per exemple després de l'anul·lació del regiment del sac en 1466 o en la seua recuperació en 1510<sup>1615</sup>. Aquest aspecte cal tenir-lo en consideració pel que respecta als individus que integraven els llistats, ja que sobretot en el últim cas en què aquesta responsabilitat va recaure en membres de l'oligarquia local, aquest fet podia haver condicionat la inclusió o no d'alguns individus entre els pretendents a ocupar els oficis més enllà de complir amb els requisits exigits.

---

<sup>1613</sup> ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino...*cit., pàg. 85-86; ACA, RC, reg. 3.568, f. 61v-62v (10 de juliol de 1493) i reg. 3.580, f. 230r-231r (4 de gener de 1510).

<sup>1614</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 59v-60r (10 de juliol de 1493)

<sup>1615</sup> ACA, RC, reg. 3.580, f. 229v (23 de desembre de 1509).

De fet els dos últims llistats analitzats responen a aquesta doble realitat en la designació dels aspirants als càrrecs municipals.

Llevat de l'anterior puntualització, el cert és que els llistats d'insaculats conservats ens permeten aproximar-nos als seus components i per tant a la seua pròpia evolució, pel que respecta al nombre d'individus que l'integraven i a la condició social que aquest gaudien, durant les darreres dècades medievals, tal com es pot observar a la següent taula on s'indiquen els membres de l'estament militar que formaven part del sac major.

*Nombre d'individus insaculats.  
Alacant 1477 – 1510*

Any	Sac major	Militars	Sac menor
1477	62	38	74
1493	52	32	95
1510	51	42	37

Fonts: ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino...*cit, pàg. 85-86; ACA, RC, reg. 3.568, f. 61v-62v (10 de juliol de 1493) i reg. 3.580, f. 230r-231r (4 de gener de 1510).

Cal fer un incís sobre les xifres referides als membres de l'estament nobiliari, ja que la condició de militar d'un bon nombre dels llinatges alacantins s'ha pogut confirmar només per a dates molt avançades, en concret gràcies al padró ordenat per les corts de Monsó de 1510. Així doncs, la presència d'aquests llinatges en els dos primers llistats no s'ha comptabilitzat dins el grup de militars, tot i que tal vegada durant aquestes dates ja gaudien d'aquesta consideració. Feta aquesta precisió el primer llistat respon a la graduació feta amb motiu del retorn del privilegi d'insaculació en els darrers anys del regnat de Joan II i posa de manifest el major pes dels membres de l'estament militar dins el sac amb un 61% dels insaculats. Un aspecte aquest que no és d'estranyar si tenim en compte, com hem assenyalat línies més amunt que el procés de graduació va estar controlat per membres d'aquest estament. Per altra banda sembla que aquest llistat va servir de base per a la insaculació feta per Ferran II en 1493, en què es van llevar els que ja eren morts i es van afegir els que per aquella



època complien amb els requisits exigits<sup>1616</sup>. Aquesta ceda enviada pel rei va suposar un descens tant del nombre de insaculats de la mà major com dels nobles que formaven part d'aquest sac, si bé els membres d'aquest estament no van perdre representativitat dins la borsa, ja que van mantenir el percentatge que gaudien en 1477, la qual cosa contrasta amb el llistat de 1510. Aquesta nòmina no presenta gaires divergències en relació al nombre d'insaculats, però sí que es poden apreciar en canvi certes modificacions quant a la composició interna del sac. Així doncs, l'augment en deu individus representa un increment notable del pes de la noblesa local dins el sac ja que a nivell percentuals representen un 82% dels integrants. Aquest increment, respon a diversos motius, per una banda el creixement en la representació d'algunes famílies ja insaculades, i d'altra l'augment de llinatges nobiliaris. Així mateix no podem descartar en aquest cas que la confecció de la nòmina feta pels oficials locals, suposem que de 1509, estiguera condicionada per la seua condició social. De fet aquest any els quatre principals càrrecs de la ciutat, justícia i jurats, estaven ocupats majoritàriament per nobles, en concret per membres dels Ferrández de Mesa, Martínez de Vera i Vallebrera<sup>1617</sup>, i casualitat o no els dos primers llinatges van veure incrementada la seua representativitat dins la borsa de forma notable, mentre que el darrer la va mantenir.

Aquesta evolució en la representativitat dels llinatges es pot observar perfectament en la següent taula en la qual es recullen les diferents famílies que van tenir un o diversos membres insaculats en la borsa de la mà major:

---

<sup>1616</sup> ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino...*cit., pàg. 87.

<sup>1617</sup> *Ídem.*, pàg. 133.

*Llinatges insaculats en el sac major<sup>1618</sup>.  
Alacant 1477-1510*

	1477	1493	1510
Aragonès	1	1	1
Artés*	2	2	-
Batlle	-	-	1
Bernat*	3	2	2
<i>Bonivern</i>	1	1	-
<i>Borgunyo</i>	1	1	-
Desprats	-	1	1
Domènech	2	1	1
<i>Ferrández de Mesa</i>	1	1	3
Francesc	-	-	1
<i>Llofriú</i>	2	2	-
Linares*	1	-	1
Lloret	-	-	1
López (de Tudela)*	1	1	2
Manriques	-	-	1
Marí	-	1	-
Martí*	-	1	2
<i>Martínez de Vera</i>	1	1	3
<i>Mena</i>	1	1	-
<i>Mérita</i>	1	2	1
<i>Mingot</i>	3	3	1
<i>Mirambell</i>	1	-	-
<i>Pasqual</i>	14	11	13
Portes*	-	1	1
<i>Puigvert</i>	1	1	2
<i>Ramos</i>	2	2	-

<sup>1618</sup> En cursiva s'indiquen les famílies pertanyents a l'estament militar, mentre que els assenyalats amb un asterisc es corresponen amb els llinatges la condició nobiliària dels quals ha sigut constatada a partir del padró de 1510. Cal matisar que en el cas del llinatge Portes, la seua pertinença a la noblesa ha sigut localitzada poc abans, en 1508 i que Mingot va assolir la condició de militar en 1511.

Ripoll	1	-	-
Rolf	1	1	1
Salort	1	1	2
Seller	4	1	-
Sepulcre*	2	2	-
Seva	4	-	1
Torres*	3	4	2
Torró	1	1	-
Vallebrera	4	4	4
Venrell	2	1	1
Llinatges	28	28	25
Fonts: ARQUES JOVER, A., <i>Nobiliario alicantino...</i> , pàg. 85-86; ACA, RC, reg. 3.568, f. 61v-62v (10 de juliol de 1493) i reg. 3.580, f. 230r-231r (4 de gener de 1510).			

A nivell global aquesta taula presenta un conjunt de trenta sis llinatges diferents, als quals hem d'afegir altres cognoms de famílies que hem constatat la seua presència dins el sac de la mà major gràcies a altres fonts com serien Roig<sup>1619</sup>, Desoler? Mayques<sup>1620</sup>, Nomdedéu, Lillo, i Franc, el qual pertanyia a l'estament militar<sup>1621</sup>. Així doncs del total de llinatges, quaranta-dos casos, un 59% van pertànyer a la noblesa local, si bé com es pot observar a la taula amb un diferent grau de representació. En aquest sentit destaquen per damunt de tots el llinatge Pasqual, els membres del qual, pertanyents a diferents branques, van assolir els nivells més alts, seguits a gran distància, però, pels Vallebrera.

Per altra banda si tenim presents el total de llinatges nobiliaris establerts a la ciutat d'Alacant, als quals no els estava vedat l'accés als càrrecs municipals per la seua

<sup>1619</sup> ACA, RC, reg. 3.663, f. 72v (20 de juliol de 1492)

<sup>1620</sup> ACA, RC, reg. 3.671, f. 164r, segona numeració (28 de novembre de 1508)

<sup>1621</sup> ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino...cit.*, pàg. 128, 131 i 134.

condició dins l'estament, podem observar com pràcticament totes les famílies van participar d'una o altra manera en el regiment municipal<sup>1622</sup>.

Així doncs, aquesta última dada posa de manifest com en el cas d'Alacant la implicació dels membres del conjunt de nobles en el regiment és pràcticament total, en línia amb el que succeeix a Oriola on les quotes de participació dels diferents llinatges dins el sac militar són molt altes. Si bé la pròpia estructura del regiment en cadascun dels llocs fa que el pes real de la noblesa presente una realitat diferent. Així a Alacant els membres d'aquest estament va acabar per copar de forma destacada la borsa d'aspirants als oficis, mentre que a Oriola els nobles es van circumscriure al seu sac, el que no va evitar que alguns dels llinatges més destacats portaren a terme polítiques encaminades a controlar el sac de ciutadans majors mitjançant aliances amb alguns individus que en formaven part per tal d'incloure'ls dins la seua òrbita d'influències, tal com analitzarem més avant.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>1622</sup> Dels llinatges que podien participar i que resten fora del regiment només hem identificat dos individus. Per una banda Miquel Rotlà, pare de Violant muller d'Alfonso de Rebolledo, i Cristòfol Guill.

### **5.2.3-L'ocupació dels principals oficis municipals per la noblesa: justícies i jurats.**

El propòsit del present apartat no és altre que conèixer els protagonistes que van aconseguir acaparar els principals càrrecs municipals, és a dir, veure com es plasma realment el pes dels llinatges nobiliaris en les respectives borses on s'integren en l'exercici dels principals càrrecs municipals, justícies i jurats. Així mateix, analitzarem les causes que expliquen aquest desig i interès per fer-se amb el ofici de major responsabilitat, anant més enllà de les motivacions relacionades amb el prestigi social que conferia el seu exercici de cara a la resta de la societat i com aquest anhel portarà als seus protagonistes a posar en marxa mecanismes i estratègies conduents a la consecució dels seus objectius.

No és el nostre objectiu tornar a analitzar les funcions i característiques de cadascun dels oficis municipals, ben conegudes pels treballs de Barrio Barrio i Bernabé Gil, sinó centrar-nos en aquells càrrecs que per les seues competències van gaudir de les majors cotes de responsabilitat, maniobra i control sobre la resta d'oficials, el que va fer que tant el justiciat com la juraderia esdevingueren els càrrecs més desitjats per part dels aspirants a ocupar un lloc en el regiment municipal. En aquest sentit el càrrec de justícia, que a Oriola eren dos, el criminal i el civil, es va tractar de la màxima magistratura municipal, responsabilitat que en el cas oriolà va recaure en el justícia criminal, qui va exercir entre d'altres funcions l'administració de la justícia, la persecució de delinqüents, l'organització dels serveis de vigilància i la presidència de les sessions dels jurats i el Consell<sup>1623</sup>. Així doncs, les majors quotes competencials van recaure en el justícia criminal, ja que com assenyala Barrio Barrio la importància del justícia civil va ser mínima al costat de l'anterior, limitant-se pràcticament la seua

---

<sup>1623</sup> Respecte a les funcions dels càrrecs municipals seguim en aquest cas l'anàlisi fet per BERNABÉ GIL, en *Élites de poder y administración municipal en una ciudad valenciana...* cit., pàg. 46 i següents, i per BARRIO BARRIO en *Gobierno municipal en Orihuela ...*cit., pàg. 78 i següents. Treballs on es poden consultar una definició més detallada de les competències i funcions que corresponien als diferents oficials municipals d'Oriola. Al respecte de l'acció judicial del justícia criminal en Oriola també es pot consultar el treball BARRIO BARRIO, J. A, "Lo marginal y lo público en Orihuela a través de la acción punitiva del justicia criminal. 1416-1458", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 10, (1994-1995), pàg. 81-98.

funció a la resolució de litigis civils referits a deutes, obligacions i contractes de préstecs<sup>1624</sup>.

Per altra banda, com apunta Bernabé Gil, la presa de decisions i les funcions pròpies del govern de la localitat oriolana, i per extensió podem dir que també d'Alacant, van correspondre als jurats i al Consell local. Si bé les competències d'aquest darrer òrgan van estar condicionades a allò que els jurats volgueren atorgar-li, de fet la decisió de convocar les sessions del Consell va ser potestat del jurats i el justícia criminal, els quals dictaven la necessitat de reunir els consellers en funció de la gravetat de l'assumpte, encara que en alguns casos la seua resolució era necessària per tal de poder dotar de legalitat certs acords. En aquest mateix sentit, tot i que les decisions relacionades amb la defensa dels privilegis de la ciutat i amb accions de caire judicials eren discutides en el Consell, molt sovint aquest va delegar les execucions en els jurats, o en el seu defecte en una comissió nomenada al respecte.

A més a més, hem de dir que els jurats no es tractaven del simple braç executor de les resolucions del Consell, ja que en la pràctica, tal com va assenyalar l'autor anteriorment citat, van superar de forma notable aquesta atribució, esdevenint els vertaders artífexs de l'administració municipal. L'ampli ventall de competències que tenien sota el seu càrrec i que abraçaven des de la taxació de les mercaderies que es venien a la ciutat fins l'elaboració d'ordenances de règim intern, passant per la gestió de l'abastiment de carn i blat, la concessió de terres i solars o l'establiment dels salaris corresponents a les feines agrícoles i artesanals<sup>1625</sup>, van dotar a aquests oficials d'una gran capacitat de decisió i per tant d'un gran atractiu per als aspirants a regir els càrrecs esmentats<sup>1626</sup>.

---

<sup>1624</sup> Així mateix, altre àmbit d'actuació del justícia civil durant el segle XV van ser els assumptes relacionats amb l'horta i els problemes ramaders, BARRIO BARRIO, J. A., "La ganaderia oriolana en el siglo XV: la regulació de los pastos", *Investigaciones Geográficas*, núm. 12, 1994, pàg. 247-254.

<sup>1625</sup> Les competències dels jurats van ser bastant amples, de fet Bernabé Gil recull un llarg llistat concretat bona part d'elles. Així mateix cal recordar que si bé algunes d'elles estaven recollides a les disposicions forals moltes altres s'exercien de forma tàcita, BERNABÉ GIL, *Élites de poder y administración municipal en una ciudad valenciana...cit.*, pàg. 48-49

<sup>1626</sup> També a València capital el límit del poder polític dels jurats eren molt ampli, ja que van quedar globalitzats totes les possibilitats d'intervenció sobre els aspectes de tipus material, NARBONA VIZCAINO, R., *Valencia municipio medieval...*, pàg. 63.

Així mentre que el justícia, el criminal en el cas oriolà, va esdevenir el màxim poder judicial de caràcter municipal, els jurats van representar la més alta instància de caràcter executiu, la qual cosa va fer que bona part de la resta dels càrrecs locals, encara que tingueren competències de caràcter judicial com el mostassaf, dins l'àmbit dels mercats, o el sequier, en relació als assumptes que afectaven al reg de l'horta, tingueren la seua tasca controlada en última instància per aquests oficials, ja que els jurats fiscalitzaran la feina del primer, com va assenyalar Barrio Barrio, i actuaran com a tribunal d'apel·lació en les causes concernents a l'aigua i el reg<sup>1627</sup>.

D'aquesta manera, és en aquests oficis on es va concentrar el pes del poder local, si bé també és destacable la importància d'altres càrrecs com l'esmentat sobresequier, justificada per la gestió d'un recurs tant important com l'aigua en aquestes terres, però com hem assenyalat la seua gestió va quedar controlada en última instància pels màxims exponents de l'autoritat local. Així doncs la manifestació tangible del pes de la noblesa en el govern municipal es va manifestar en la capacitat de control i ocupació d'aquests càrrecs ja fóra de forma directa o a través d'algun membre que formara part del seu cercle de fidelitats.

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>1627</sup> Tal com reconeixia el propi Consell “*per privilegis dels excel·lentíssims reys de Castella e de Aragó los fets de les aygües en la dita ciutat e son terme ha a jutjar simplement e de pla lo sobresequier e de aquells sos superiors los jurats e de aquells lo Consell de la dita ciutat*”, AMO, AC, reg. 35, f. 96r (24 d'abril de 1494).

### 5.2.3.1.-El cas oriolà.

Pel que fa als principals oficis municipals de la ciutat d'Oriola, podem observar com en el termini de temps que abraça des de la recuperació definitiva del regiment de sac i sort en 1459 fins la fi del regnat de Ferran II, a Oriola, només tretze llinatges pertanyents a l'estament militar van aconseguir ocupar el càrrec de justícia criminal. Aquesta xifra és semblant a la recollida per Barrio Barrio per un període menor, de 1416 a 1458, per la qual cosa podem assenyalar que es produeix una certa tendència de concentració d'aquest ofici en cada vegada menys famílies, si tenim en compte, a més que el nombre de llinatges insaculats augmenta en la segona part del XV i que, en alguns casos, com el de Roca i Togores van aconseguir ocupar aquest càrrec gràcies a la designació reial. Així doncs, el llistats dels individus que van exercir aquest ofici, incloent els procedents del sac de ciutadans és el següent:

*Justícies criminals d'Oriola.  
Anys 1460-1516*

Any	Justícia criminal	Condicció
1460	Joan Martí	Militar
1461	Pere Munyoz, mor.	Ciudadà
1461	Ginés Ontinyent	Ciudadà
1462	Joan de Soler	Militar
1463	Joan Garcia	Ciudadà
1464	Pere Ximenez, menor	Militar
1465	Bertomeu Morrelles	Ciudadà
1466	Antoni Amorós, cavaller	Militar
1467	Domingo Gómez Daroca	Ciudadà
1468	Berenguer Silvestre	Militar
1469	Guillem Desprats* Jaume Masquefa	Ciudadà
1470	Pere Ximénez	Militar
1471	Pere Ximénez	Militar
1472	-	-



***Noblesa i poder polític al sud del regne de València. Segle XV (1458-1516)***

1473	Pere Garcia de Javaloyes	Ciudadà
1474	Lope de Soler	Militar
1475	Pere de Fontes	Ciudadà
1476	-	-
1477	Nicolau Pérez	Ciudadà
1477	Pere de Galbe	Ciudadà
1478	Joan de Soler	Militar
1478	Jaume Masquefa, cavaller	Militar
1479	Joan Pérez, dos mesos	Ciudadà
1479	Pere Garcia de Javaloyes, suspés	Ciudadà
1479	Jaume Despuig, suspés	Ciudadà
1479	Francesc de Soler, deu mesos	Militar
1480	Lluís de Soler	Militar
1481	Joan Pérez	Ciudadà
1482	Andreu Roiz, cavaller	Militar
1483	Perot Pérez	Ciudadà
1484	Ginés Rocamora	Militar
1485	Antoni de Fontes	Ciudadà
1486	Melchior Rocamora	Militar
1487	Joan Pérez	Ciudadà
1488	Berenguer Silvestre	Militar
1489	Bertomeu Morrelles	Ciudadà
1490	Martí Amorós	Militar
1491	Jaume Desprats	Ciudadà
1492	Joan Roca, designat pel rei, mor	Militar
1492	Jaume Togores, substitut	Militar
1493	Berenguer Morrelles	Ciudadà
1494	Alfonso Rossell	Militar
1495	Pere Gómez Daroca	Ciudadà
1496	Berenguer Silvestre	Militar
1497	Nicolau Pérez	Ciudadà
1498	Diego de Soler, cavaller	Militar

1499	Jaume Roiz	Ciudadà
1500	-	-
1501	Berenguer Morrelles	Ciudadà
1502	-	-
1503	Blai Raussell	Ciudadà
1504	Andreu Roiz, cavaller	Militar
1505	Antoni Gómez Daroca	Ciudadà
1506	Joan Silvestre	Militar
1507	Francesc Carbonell	Ciudadà
1508	Gaspar o Baltasar Masquefa	Militar
1509	Pere Sanç	Ciudadà
1510	Jaume Desprats, cavaller	Militar
1511	Pere Morrelles	Ciudadà
1512	Jaume Rocamora	Militar
1513	Joan Pérez	Ciudadà
1514	Joan Masquefa	Militar
1515	Francesc Carbonell	Ciudadà
1516	Bertomeu Monsi de Castanyeda	Militar

Fonts: AMO, AC, reg. A 26, A 31, A 30, A 32, A 34, A 35, A 36, A 37b, A 38, A 39 i A 39a ; AMO, reg. D. 2.279 i D. 2.210; AHO, PN, Salvador Loazes reg. 26 ; ARV, RC, reg. 127, 130, 136, 140, 148, 151,158, 162, 163, 164, 246, 281, 310, 311, 314, 315 i 421, ARV, MR, reg. 4.569, 4.569 bis, 4.570 ; ACA, RC, reg. 3.610 i 3.633 ; ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes...*cit., BELLOT, P., *Anales...*cit., vol. II.

Si ens fixem només en els individus de condició militar que van ocupar aquest càrrec des de la restauració de l'elecció del justícia mitjançant el sistema d'insaculació, podem observar com només un 25% dels llinatges insaculats van assolir la màxima magistratura municipal. Si bé cal tenir en compte, com ja hem apuntat, el fet que dos dels llinatges que van ocupar aquest càrrec, Roca i Togores, no ho van fer mitjançant el procediment d'extracció habitual sinó gràcies a la designació directa del rei. Així mateix, hem de subratllar que alguns membres de les famílies que van formar part del braç militar de la localitat van ser elegits abans d'aconseguir la condició de gentilhome

o cavaller, com va ser el cas dels Desprats en 1469 i 1491 o de Pere de Fontes en 1475<sup>1628</sup>.

Per altra banda un aspecte destacat és la correspondència que existeix entre els llinatges que presenten un major nombre d'individus insaculats i els que ocupen més vegades el càrrec de justícia criminal. Així, a excepció dels Martí, són els Soler, Silvestre, Rocamora, Ximénez i Masquefa les famílies que van acaparar en més ocasions aquesta magistratura durant aquest període. De fet si comparem les dades aquí exposades amb les oferides per Barrio Barrio per al període de 1416-1459<sup>1629</sup>, la insaculació va suposar en uns casos la confirmació de la importància del paper jugat abans de 1460 d'alguns llinatges com els Masquefa, els Rocamora i els Ximénez<sup>1630</sup>, però sobretot podem observar com a partir d'aquesta mateixa data el nou sistema electoral va donar lloc a l'enfortiment d'altres llinatges que fins el moment havien tingut una presència discreta dins d'aquesta magistratura com els Soler i els Silvestre, els quals fins la restauració de la insaculació només havien ocupat aquest càrrec una vegada. Aquest aspecte també es pot observar en el cas del llinatge ciutadà Morrelles, el qual, com aquests últims dos casos exposats, va arribar a exercir el càrrec de justícia criminal cinc vegades entre 1465 i 1511, mentre que anteriorment sols l'havia ocupat una vegada. Aquest protagonisme creixent és encara més notable en el cas dels Pérez, els quals fins el regnat de Joan II no havien aconseguit ocupar aquest ofici, cosa que va fer en set ocasions entre 1477 i 1513. Per altra banda, hem d'assenyalar que en el cas dels Galbe, en la seua condició de militars, van exercir tres vegades aquest càrrec entre 1420 i 1435, però després d'aquesta data aquesta branca ja no el va tornar a exercir. Sí que ho van fer, en canvi, alguns membres portadors d'aquest cognom però de condició ciutadana durant els darrers anys del regnat d'Alfons V i posteriorment en 1477, any en què sembla que van haver dos justícies criminals, encara que desconeixem el motiu.

---

<sup>1628</sup> En aquest cas no es comptabilitza a Antoni de Fontes, germà de Pere, qui va exercir aquest càrrec en 1485, ja que ell no va gaudir de la condició de noble.

<sup>1629</sup> BARRIO BARRIO, J. A., *Gobierno municipal en Orihuela ...cit.*, pàg. 81-84.

<sup>1630</sup> Entre 1416-1459 els Masquefa van ocupar el càrrec de justícia criminal cinc vegades, mentre que els Rocamora i els Ximénez, en la seua condició de ciutadans, van exercir aquest ofici en dos i tres ocasions respectivament, BARRIO BARRIO, J. A., *Gobierno municipal en Orihuela ...cit.*, pàg. 81-84.

Per tal d'obtenir una visió conjunta del període comprés entre 1416 i 1516 hem considerat convenient la confecció d'una taula conjunta entre les dades ací oferides i les presentades per Barrio Barrio, la qual cosa ens permet observar el pes dels diferents llinatges en l'ocupació d'aquest càrrec en funció del nombre de vegades que el van exercir.

*Ocupació del càrrec de justícia criminal per llinatges.  
Anys 1416-1516.*

Llinatge	Condicció	Exercicis		
		1416-1459	1460-1516	Total
Masquefa	Militar	5	3	8
Pérez	Ciudadà	-	7	7
Soler	Militar	1	6	7
Morrelles	Ciudadà	1	5	6
Rocamora	Ciudadà-Militar	2	3	5
Silvestre	Militar	1	4	5
Ximénez	Ciudadà-Militar	2	3	5
Ontinyent	Ciudadà	3	1	4
Galbe	Militar	3	-	3
Galbe	Ciudadà	2	1	3
Desprats	Ciudadà-Militar	-	3	3
Gómez Daroca	Ciudadà	-	3	3
Albaredes	Militar	2	-	2
Amoròs	Militar	-	2	2
Carbonell	Ciudadà	-	2	2
Fontes	Ciudadà-Militar	-	2	2
Martí	Militar	1	1	2
Munyo	Ciudadà	1	1	2
Roiz	Militar	-	2	2
Roiz	Ciudadà	1	1	2
Alcaraz	Ciudadà	1	-	1
Balaguer	Militar	1	-	1

***Noblesa i poder polític al sud del regne de València. Segle XV (1458-1516)***

Ferrández de Mesa	Militar	1	-	1
Fontes	Ciudadà	-	1	1
Garcia	Ciudadà	-	1	1
Garcia Javaloyes	Ciudadà	-	1	1
Gilabert	Militar	1	-	1
Ivanyes	Ciudadà	1	-	1
Ivanyes [de Riudoms]	Militar	1	-	1
Marí	Ciudadà	1	-	1
Martí	Ciudadà	1	-	1
Masquefa	Ciudadà	1	-	1
Molins	Ciudadà	1	-	1
Olivares	Ciudadà	1	-	1
Rabassa	Ciudadà	1	-	1
Raussell	Ciudadà	-	1	1
Rius	Militar	1	-	1
Roca	Militar	-	1	1
Roncesvalls	Militar	1	-	1
Rossell	Militar	-	1	1
Sanç	Ciudadà	-	1	1
Terrés	Ciudadà?	1	-	1
Togores	Militar	-	1	1
Vilafranca	Ciudadà	1	-	1

Un dels aspectes ressenyables d'aquesta taula és el fet que ens permet observar una certa concentració d'aquest càrrec en tant sols uns pocs llinatges. Així, si prenem aquells que van ocupar l'esmentat ofici més de tres vegades, que representen poc més del 18% del total, veiem com tant sols huit llinatges van acaparar aquest càrrec en pràcticament la meitat dels exercicis, en concret en quaranta-set ocasions, la qual cosa posa de manifest el pes real de les famílies pel que respecta a aquest ofici.

La xifra de llinatges que gaudien de la condició de militar durant l'exercici d'aquest ofici entre 1416-1458 ascendeix a catorze casos, una dada pràcticament semblant a la recollida per al període posterior, tretze registres, si bé la diferència radica ja no en els valors globals, sinó que hem de considerar que el conjunt d'anys del segon període és sensiblement major, el que evidencia, com dèiem una major concentració en l'ocupació d'aquest càrrec.

Pel que respecta al justícia civil d'Oriola hem d'assenyalar que les dades recollides per tal d'analitzar l'ocupació d'aquest ofici durant aquest període són sensiblement inferiors a les del seu homòleg criminal, ja que a la manca de documentació municipal per a molts dels anys que comprèn aquest treball, s'ha d'afegir que la menor rellevància d'aquest oficial fa que no aparega enregistrat en altre tipus de documentació al mateix nivell que el justícia criminal. De fet no hem trobat dades per a setze dels anys compresos entre 1459 i 1516, els quals corresponen majoritàriament a exercicis en què aquest càrrec va correspondre a membres de l'estament militar.

*Justícies civils d'Oriola.  
Anys 1460-1516*

Any	Justícia Civil	Condició
1459	Jaume Sotol	Ciudadà
1460	Vicent Marí	Ciudadà
1461	Jaume Masquefa, donzell	Militar
1462	Antoni Amorós	Ciudadà
1463	Ginés Silvestre	Militar
1464	Joan García de Javaloyes	Ciudadà
1465	Francesc Martí	Militar
1466	Francesc Guillem	Ciudadà
1467	-	-
1468	Jaume Olivares	Ciudadà
1469	Lluís Martí, mor	Militar
1469	Joan Ferrández de Mesa,	Militar

***Noblesa i poder polític al sud del regne de València. Segle XV (1458-1516)***

1470	Pere Castell	Ciudadà
1471	-	-
1472	-	-
1473	-	-
1474	Manuel Álvarez	Ciudadà
1475	Ginés Silvestre	Militar
1476	-	-
1477	-	-
1478	Pere Avellà	Ciudadà
1479	-	-
1480	-	-
1481	-	-
1482	Pere García de Javaloyes	Ciudadà
1483	Berenguer Silvestre	Militar
1484	-	-
1485	Joan Martí	Militar
1486	Alfonso Gil	Ciudadà
1487	Nicolau Martí	Militar
1488	Nicolau Pérez	Ciudadà
1489	-	-
1490	Berenguer Morrelles	Ciudadà
1491	Ginés Martí	Militar
1492	Pere Desprats	Ciudadà
1493	Lluís de Soler	Militar
1494	Nicolau Pèrez	Ciudadà
1495	-	-
1496	Antoni Gómez Daroca	Ciudadà
1497	Bertomeu Rossell	Militar
1498	Antoni de Fontes	Ciudadà
1499	Joan Martí	Militar
1500	Antoni Gómez Daroca	Ciudadà
1501	Bernardí Masquefa	Militar

1502	Antoni de Fontes	Ciudadà
1503	-	-
1504	Jaume Desprats	Ciudadà
1505	Pere Martí	Militar
1506	Jaume Roiz	Ciudadà
1507	Jaume Desprats, cavaller	Militar
1508	Jaume Desprats	Ciudadà
1509	Ferrando de Loazes	Militar
1510	Berenguer Manresa	Ciudadà
1511	-	-
1512	Jaume Desprats	Ciudadà
1513	Joan Roiz	Militar
1514	Pere Palomares	Ciudadà
1515	-	-
1516	-	-

Fonts: AMO, AC,, reg. A 26, A 31, A 32, A 34, A 35, A 36, A 37bis, A 38 i A 39; AMO, reg. D. 2.210; ARV, RC, reg. 96, 99, 102, 131, 135, 140, 142, 143, 151, 156, 160 i 309; ARV, MR, reg. 4.569bis; ACA, RC, reg. 3.610, 3.640, 3.641 i 3.667; ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes...*cit., BELLOT, P., *Anales...*cit., vol. II.

Malgrat la manca de dades podem observar com en el cas dels membres de l'estament militar, els cognoms aquí recollits no presenten moltes novetats respecte al llistat abans exposat referit a l'ocupació del càrrec de justícia criminal durant aquest mateix període. De fet tant sols constatem la presència de dos llinatges nous, Loazes i Ferrández de Mesa. Tanmateix no podem descartar que en els anys per als quals no tenim notícia de qui va exercir aquest ofici aquest poguera haver sigut ocupat per qualsevol altre llinatge. Tenint present aquest aspecte, els llinatges ací inclosos corresponen en gran part amb alguns dels que tenen un major pes tant en l'exercici del càrrec del justícia criminal, Masquefa, Soler i Silvestre, com dins la borsa d'insaculats, com és el cas dels Martí, els quals sí manifesten ací de forma clara la seua representativitat en el regiment, ja que ocupen el càrrec de justícia civil almenys en set ocasions. D'altra banda aquesta taula també reflecteix com membres d'un mateix



lminatge ocupen aquest ofici, accedint-ne tant des de la condició de militar com de ciutadà, tal com succeeix amb els Desprats o amb els Roiz.

Pel que respecta al sac de ciutadans hem de dir que les dades enregistrades són semblants a les recollides per al justícia criminal. En aquest cas podem apreciar com no existeix el mateix grau de concentració en aquest càrrec, ja que tant sols una família aconsegueix ocupar-lo més de tres vegades. D'altra banda també es pot manifestar, a partir de la comparació de les dades recollides per als dos justícies, que les dues principals famílies que van ocupar en més ocasions el càrrec de justícia criminal, els Pérez i els Morrelles, no manifesten el mateix interès per exercir l'ofici de justícia civil durant aquest període.

Com en el cas anterior, les dades recollides han sigut comparades amb les enregistrades per Barrio Barrio per al regnat d'Alfons V<sup>1631</sup>, amb el mateix propòsit abans esmentat d'establir una imatge general del període comprès entre 1416-1516 en relació al grau d'ocupació d'aquest càrrec pels diferents llinatges, tant de condició ciutadana com militar.

*Ocupació del càrrec de justícia civil per llinatges.  
Anys 1416-1516.*

Llinatge	Condició	Nombre d'exercicis		
		1416-1459	1460-1514	Total
Martí	Militar	2	7	9
Desprats	Ciutadà-Militar	-	5	5
Silvestre	Militar	2	3	5
Manresa	Ciutadà	1	2	3
Pérez	Ciutadà	1	2	3
Roiz	Ciutadà	2	1	3
Soler	Militar	1	2	3
Albaredes	Militar	2	-	2
Avellà	Ciutadà	1	1	2

<sup>1631</sup> BARRIO BARRIO, J. A., *Gobierno municipal en Orihuela ...cit.*, pàg. 87-90.

***Noblesa i poder polític al sud del regne de València. Segle XV (1458-1516)***

Castell	Ciudadà	-	2	2
Fontes	Ciudadà	-	2	2
Garcia Javaloyes	Ciudadà	-	2	2
Gómez Daroca	Ciudadà	-	2	2
López	Ciudadà	2	-	2
Marí	Ciudadà	1	1	2
Masquefa	Militar	-	2	2
Ontinyent	Ciudadà	2	-	2
Oronell	Militar	2	-	2
Rocamora	Ciudadà	2	-	2
Terrés	Militar	2	-	2
Togores	Militar	2	-	2
Albaredes	Ciudadà	1	-	1
Alcaraz	Ciudadà	1	-	1
Álvarez	Ciudadà	-	1	1
Amoròs	Ciudadà	1	1	1
Ayora	Ciudadà	1	-	1
Baena	Militar	1	-	1
Cascant	Ciudadà	1	-	1
Ferrández de Mesa	Militar	-	1	1
Forner	Ciudadà	1	-	1
Gil	Ciudadà	-	1	1
Guillem	Ciudadà	-	1	1
Ivanyes [de Riudoms]	Militar	1	-	1
Loazes	Militar	-	1	1
Masquefa	Ciudadà	1	-	1
Miró	Militar	1	-	1
Monsi	Militar	1	-	1
Mora	Militar	1	-	1
Morrelles	Ciudadà	-	1	1
Munyoç	Ciudadà	1	-	1
Olivares	Ciudadà	-	1	1

Pujalt	Militar	1	-	1
Rius	Militar	1	-	1
Roiz	Militar	-	1	1
Togores	Ciudadà	1	-	1
Vilafranca	Militar	1	-	1

El nombre de llinatges inclosos en aquesta taula ens presenta una xifra semblant a la recollida en la corresponent al justícia criminal, encara que cal matisar que en aquest últim cas els anys enregistrats són significativament majors, la qual cosa ens porta a pensar que la presència de llinatges seria més alta en la taula del justícia civil si poguérem assolir, almenys, les mateixes dades que per al justícia criminal. Tot i això, davant les informacions exposades podem afirmar que en l'ocupació del càrrec del justícia civil es produeix una davallada en la concentració d'aquest ofici respecte als llinatges que el van exercir. En aquest sentit tant sols dos casos superen les tres mencions, el que fa que front el 47% d'ocupació que representaven els set primers llinatges consignats en la taula del justícia criminal, en aquest cas el mateix nombre de cognoms tant sols suposa un 36%.

D'altra banda cal assenyalar que ambdós justícies van gaudir de la capacitat per a poder nomenar un lloctinent que exercira en el seu lloc en cas d'absència o impediment, així com un assessor, expert en lleis, que els aconsellara durant el regiment del seu ofici. Aquestes designacions van fer que els beneficiats gaudiren d'una certa capacitat de maniobra i influència sobre aquestes magistratures, sobretot en el segon cas.

Respecte els lloctinents nomenats no tenim moltes dades, però les localitzades ens donen a entendre que generalment aquest càrrec de designació directa va ser ocupat per un individu pròxim al justícia, bé un familiar o una persona de confiança, sense que aquest haguera de compartir la mateixa condició social que el justícia. D'aquesta manera durant l'any que va ocupar el càrrec de justícia criminal el ciutadà Antoni de Fontes, va nomenar com a lloctinent el seu germà, el cavaller Pere de

Fontes<sup>1632</sup>. Un altre exemple de com el justícia solia nomenar un familiar seu és el del cavaller Andreu Roiz, qui en 1482 va nomenar al seu parent Jaume Roiz com lloctinent<sup>1633</sup>, mentre que en altres casos, com ja hem assenyalat, la designació anava a parar a mans d'una persona de fora de la família com quan el donzell Jaume Masquefa, justícia civil en 1461, va triar el ciutadà Nicolau Pérez, suposem que per l'alt grau de confiança que tenia amb aquest individu<sup>1634</sup>.

Però si la designació del lloctinent es basava en la confiança de l'oficial titular cap al beneficiari d'aquest càrrec, no podem pensar altra cosa que aquest mateix motiu, amb més fonament encara, també es trobava darrere del nomenament del seu assessor. La transcendència d'aquest càrrec és evident donada la manca de coneixements legals i jurídics de bona part dels oficials, per la qual cosa la seua elecció havia de ser feta d'entre els lletrats, notaris, batxillers i doctors en lleis de la ciutat. Però a més d'això probablement aquesta elecció estaria condicionada per l'experiència en el camp de les lleis de cadascun dels individus i, sobretot, pel grau d'afinitat amb el justícia elegit, ja que aquest havia de prendre les decisions que requeria el seu ofici en funció del que l'aconsellara l'assessor. Així doncs, no resulta sorprenent que algunes de les principals famílies nobiliàries de la localitat comptaren entre els seus membres amb algun individu expert en lleis, com ja hem assenyalat anteriorment. Com d'altra banda tampoc és estrany que alguns individus es valgueren de la seua condició d'experts en lleis per prosperar socialment i arribar fins i tot a assolir la condició de gentilhome o cavaller. En aquest últim sentit destaquem de nou els casos ja mencionats de Pere de Fontes o els Roiz de Mendoça, ja que de les poques informacions que hem pogut recollir entre 1459 i 1516 al respecte de qui va exercir l'ofici d'assessor, tant del justícia criminal com del civil, destaquen aquests cognoms per damunt d'altres. D'aquesta manera la suma de les dades d'ambdós assessories ens dona un total de trenta-set ocupacions, les quals estan copades majoritàriament per

---

<sup>1632</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 5v (25 de desembre de 1485). Antoni de Fontes també nomenar el seu germà anys després quan va ser elegit justícia civil per l'any 1498, AMO, AC, reg. A 36, f. 8v (25 de desembre de 1497).

<sup>1633</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 6r (25 de desembre de 1481).

<sup>1634</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 26r (2 de juny de 1461).

aquests dos llinatges, Fontes amb onze ocupacions i els Roiz de Mendoça amb huit<sup>1635</sup>. No és casualitat que aquests individus foren els preferits pels justícies per a ocupar aquests càrrecs, ja que la seua capacitat o experiència professional estava més que contrastada ocupant també les assessories de les principals institucions reials del territori, la Governació i la Batllia General, tal com hem assenyalat en els apartats anteriors, un fet aquest que també podem observar en altres individus com Francesc de Vilafranca i Andreu Durà. Per tant no podem obviar aquesta concentració d'oficis, que encara que subalterns, els va conferir un gran protagonisme dins l'escena político-judicial a aquells que els exerciren per la responsabilitat i capacitat d'influència que comportava aquest càrrec.

Pel que fa als jurats de la ciutat d'Oriola, ja hem assenyalat que en total eren elegits anualment cinc individus, dos corresponents al sac militar i la resta d'entre els ciutadans de la mà major. Malauradament per al període entre 1459 i 1516 de nou la manca de documentació no ens permet oferir una sèrie cronològica completa de tots els individus que van ocupar aquest càrrec, si bé les dades que oferim a continuació corresponen a quaranta-sis anys compresos en el període esmentat, la qual cosa ens permet extraure algunes conclusions al respecte, tant pel que fa als llinatges nobiliaris com als ciutadans que van tenir una major presència en aquest ofici.

*Llinatges nobiliaris que van ocupar el càrrec de jurat.  
Oriola 1459-1516*

Llinatges	Exercicis
Silvestre	12
Masquefa	10
Martí	9
Rocamora	6
Roiz	6
Ferrández de Tuesta	5

<sup>1635</sup> Altres llinatges que trobem exercint com assessors, bé del justícia criminal o del civil, són: els Palomares amb cinc mencions, Vilafranca amb tres, Rocamora, Durà i Vives amb dues cadascun, i amb tant sols un registre Martí, Liminyana, Cascant i Pérez. Fonts: AMO, AC, reg. A 26, A 31, A 32, A33, A 34, A 35, A 36, A 37b i A 38; reg. D. 2.210; ARV, RC, reg. 113, 148, 151, 156, 158 i 160 i ACA, RC, reg. 3.641.

Ferrández de Mesa	4
Roiz de Mendoza	4
Soler	4
Ximenez	4
Monsi de Castanyeda	3
Togores	3
Fontes	2
Rossell	2
Terrés	2
Torre, de la	2
Alamanya	1
Avellaneda	1
Benefa	1
Durà	1
Galbe	1
Garcia de Laza	1
Ivanyes de Riudoms	1
López de Baena	1
Miró	1
Molins	1
Oronell	1

Fonts: AMO, AC, reg. A 26, A 31, A 32, A 33, A 34, A 35, A36, A 37b, A 38, A 39 i A 39a; AMO, reg. D. 702, D. 2.210 i D. 2.279; AHO, PN, Jaume Monblach, reg. 43; ARV, RC, reg. 96, 108, 126, 130, 133, 143, 151, 156 i 315, ACA, RC, reg. 3.571bis, 3.642 i 3.656 i ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes,...cit.*

El que primer crida l'atenció de les informacions proporcionades per aquesta taula és que els llinatges que copen aquest ofici són en gran mesura els mateixos que assolixen les xifres més altes pel que fa als altres oficials analitzats. Aquest fet, per tant, posa de manifest com efectivament aquelles famílies que van aconseguir introduir un major nombre d'individus dins el sac de cavallers i hòmens de paratge van acabar per acaparar de forma majoritària els principals oficis durant aquest període com per exemple els Silvestre, els Martí o els Masquefa. A més a més aquesta taula

posa de manifest com altres famílies com els Ferrández de Tuesta, Roiz o Ferrández de Mesa també van gaudir d'una certa presència en el joc polític durant aquests anys.

D'altra banda, si comparem aquest resultat amb els de l'època anterior de 1416 a 1458<sup>1636</sup>, els quals es corresponen a més amb un període semblant quant al nombre d'anys enregistrats, podem observar que d'entre els llinatges nobiliaris no es produeix el mateix grau d'acaparament d'aquest ofici com en les dècades posteriors. En aquest sentit la família que més vegades va ocupar el càrrec van ser els Martí, amb sis mencions, tot i que aquesta xifra podria augmentar fins a nou, ja que en tres casos no s'ha pogut confirmar que els individus que exerciren l'ofici pertanyeren a la branca nobiliària d'aquest cognom. Tot i això, el cert és que la resta de llinatges presenta dades menors que els Martí i per tant allunyades dels registres més alts recollits a la taula anterior. Un fet que contrasta amb el que acabem d'exposar és el nombre de mencions recollides per als Rocamora, ja que en total, tant en la seua condició de ciutadà com de militar, va representar el llinatge que va ocupar aquest ofici el major número de vegades. En concret van exercir el càrrec en dènou ocasions, una xifra que s'allunya bastant de la resultant per a les dècades posteriors i que explicaria la necessitat d'aliances amb altres llinatges per tal de no perdre pes dins el govern local.

És per aquest últim motiu, la necessitat de conèixer amb quines famílies pertanyents al sac dels ciutadans majors van mantenir lligams els membres de la noblesa dins la política local, per la qual cosa hem inclòs una taula que recull, com en el cas anterior, els llinatges i les vegades que van ocupar el càrrec de jurats, però en aquest cas d'origen ciutadà.

*Llinatges ciutadans que van ocupar el càrrec de jurat.  
Oriola 1459-1516*

Llinatges	Exercicis
Morrelles	11
Pèrez	11
Gómez Daroca	9

<sup>1636</sup> BARRIO BARRIO, J. A., *Gobierno municipal en Orihuela ...cit.*, pàg. 106-115.

***Noblesa i poder polític al sud del regne de València. Segle XV (1458-1516)***

Vilafranca	9
Desprats	7
Raussell	7
Despuig	6
Agullana	5
Munyoç	5
Palomares	5
Roiz	4
Ayora	4
Manresa	4
Carbonell	3
Galiana	3
Garcia Javaloyes	3
Martínez	3
Ontinyent	3
Auret	2
Castell	2
Fontes	2
Gallicant	2
Liminyana	2
Savall	2
Alcaraz	2
Llobrech	2
Sanç	2
Alvarez	1
Aster	1
Balaguer	1
Cascant	1
Galbe	1
Gil	1
Guillem	1
Loazes	1



López	1
Miró	1
Morera	1
Orti	1
Pèrez Terol	1
Rodrigo	1
Vives	1

Fonts: AMO, AC, reg. A 26, A 31, A 32, A 33, A 34, A 35, A 36, A 37b, A 38, A39 i A 39a; AMO, reg. D. 702, D. 2.210 i D. 2.279; AHO, PN, Jaume Monblach, reg. 43; ARV, RC, reg. 96, 108, 126, 130, 133, 143, 151, 156 i 315, ACA, RC, reg. 3.571bis, 3.642 i 3.656 i ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes...*cit.

Les dades més altes d'ocupació ens mostren com les dues principals famílies, Morrelles i Pérez, coincideixen en el cas dels llinatges que més vegades ocupen el càrrec de justícia criminal el que posa de manifest el seu predomini dins del grup de ciutadans. Una importància que ja constatem per al cas dels Pérez entre els anys 1416 i 1458, quan ocupen el càrrec de jurat huit vegades i que no trobem per als Morrelles en el mateix grau durant aquests anys, ja que només arriben a exercir com a jurats en tres ocasions. Un contrast aquest que és encara més significatiu pel que respecta als següents llinatges amb més registres a la taula de dalt, ja que en el període anterior o bé no apareixen, com Gómez Daroca o Raussell, o presenten xifres baixes, dos registres per als Desprats i un per als Vilafranca. De fet aquest últim llinatge, junt d'altres com els Rausell i els Munyoz, exemplifiquen de manera clara la dràstica reducció que va patir el sac a partir de 1491 i la conseqüent concentració dels càrrecs en poques famílies, ja que la majoria dels anys en què apareixen com a jurats són posteriors a aquesta data.

### 5.2.3.2.-El cas alacantí

En contraposició amb el que succeeix a Oriola, a Alacant només va existir un sol justícia, el qual era extret del sac major on es barrejaven individus de condició nobiliària i ciutadana. Però tot i aquesta divisió interna de la borsa, el cert és que en l'exercici de la primera magistratura de la localitat entre 1459 i 1516 no es va manifestar aquesta alternància de forma més o menys anivellada, ja que va ser més freqüent l'ocupació d'aquest càrrec per part de membres de la noblesa local amb independència de sistema d'elecció imperant, tal com es pot observar a la següent taula.

*Llinatges que van ocupar el càrrec de justícia.  
Alacant 1459-1516*

Llinatges	Condició	Exercicis
Pasqual	Militar	11
Seva	Militar	6
Vallebrera	Militar	6
Ferrández de Mesa	Militar	4
Martínez de Vera	Militar	4
Bernat	Ciudadà-Militar	3
Borgunyo	Militar	3
Lillo	Ciudadà	2
López de Tudela	Ciudadà-Militar	2
Mena	Militar	2
Mérita	Militar	2
Mingot	Ciudadà	2
Portes	Ciudadà-Militar	2
Rolf	Militar	2
Ramos	Militar	2
Artés	Ciudadà-Militar	1
Franc	Ciudadà-Militar	1

Ripoll	Ciudadà	1
Salort	Militar	1
Fonts: ARQUES JOVER, A., <i>Nobiliario alicantino...cit.</i> , pàg. 127-134, ARV, MR, reg. 4.572.		

En termes proporcionals i respecte al conjunt d'anys per als quals tenim dades, cinquanta-set, l'ocupació d'aquest càrrec per part de membres de la noblesa representa un 75% del total, una xifra que podria arribar al 91% si incloem aquells llinatges que durant el període estudiat van assolir la condició nobiliària. Així doncs, podem assenyalar que el control d'aquest ofici per part de la noblesa és pràcticament total i que, a més, aquest domini és exercit en gran part pels llinatges que mostren una major presència dins el sac major a tenor de les dades recollides en la taula d'insaculats d'aquesta localitat, de fet tant sols cinc llinatges acaparen més de la meitat dels exercicis enregistrats.

Aquestes dades poden ser comparades amb les existents per als anys compresos entre 1441 i 1458, únic període previ per al qual podem trobar una sèrie quasi completa de qui va exercir aquest càrrec<sup>1637</sup>. Així doncs, per a l'època anterior a la concessió de la insaculació podem observar com el control per part de la noblesa d'aquest ofici és també molt significatiu, ja que dels quinze anys per als quals hi ha dades, la noblesa ocupa aquest càrrec en deu ocasions, mentre que la resta serà ocupat per altres individus pertanyents a quatre famílies diferents del patriciat local, tres de les quals arribaran a gaudir de la condició militar.

Respecte a l'ocupació de l'altre ofici amb un major pes a la localitat, els jurats, la present taula recull les mencions localitzades dels llinatges que van ocupar aquest càrrec.

<sup>1637</sup> ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino...cit.*, pàg. 126-127.

*Llinatges que van ocupar el càrrec de jurat.  
Alacant 1459-1516*

Llinatges	Condicció	Exercicis
Pasqual	Militar	20
Vallebrera	Militar	13
Mingot	Ciudadà	11
Bernat	Ciudadà-Militar	9
Ferrández de Mesa	Militar	8
Seva	Militar	8
Martínez de Vera	Militar	6
Borgunyo	Militar	5
Lloret	Ciudadà	4
López de Tudela	Ciudadà-Militar	4
Domènech	Ciudadà	3
Llofriú	Militar	3
Mena	Militar	3
Merita	Militar	3
Ripoll	Ciudadà	3
Portes	Ciudadà-Militar	2
Puigvert	Militar	2
Rolf	Militar	2
Salort	Militar	2
Seller	Ciudadà	2
Torró	Ciudadà	2
Venrell	Militar	2
Artés	Ciudadà-Militar	1
Bonivern	Militar	1
Desprats	Ciudadà	1
Franc	Militar	1
Linares	Ciudadà-Militar	1
Mirambell	Militar	1
Nomdedéu	Ciudadà	1

Sepulcre	Ciudadà-Militar	1
Torres	Ciudadà-Militar	1
Fonts: ARQUES JOVER, A., <i>Nobiliario alicantino...cit.</i> , pàg. 127-134.		

Aquesta taula ens mostra com entre els nobles de la localitat tots els llinatges van ocupar, encara que fóra només una vegada, el càrrec de jurat, si bé es pot apreciar de nou com els Pasqual i els Vallebrera van assolir el major nombre d'ocupacions. Pel contrari entre els ciutadans, sense incloure aquells que van esdevenir militars, només huit famílies de les dèsset constatades van ocupar aquest càrrec. A nivell de percentatges aquesta representació es tradueix de nou en un major pes dels nobles en l'ocupació d'aquest ofici, ja que sense comptar les famílies que van aconseguir aquesta condició a les darreries del període estudiat i que representen un 15% de l'ocupació, els militars suposen un 63% del total front el 21% del grup dels ciutadans. Aquesta supremacia nobiliària també es pot constatar durant el període anterior, ja que dels vint-i-set jurats comptabilitzats des de 1442 dènou pertanyien a l'estament nobiliari<sup>1638</sup>.

Atenent a les dades que acabem d'exposar per als jurats i justícies alacantins, podem assenyalar que tant la introducció de la insaculació com les posteriors modificacions i reformes que va patir el sistema polític de la localitat, no van suposar un augment del pes dels ciutadans en els principals oficis municipals. És més, tot apunta que si tenim en consideració el nombre de llinatges que van assolir la condició nobiliària, aquest estament va incrementar la seua importància a nivell de la política local. El resultat per tant és que la noblesa tradicional de la localitat junt a la novinguda van acabar per acaparar la borsa on estaven inclosos i amb ella també els principals càrrecs, un fet que a primera vista no seria senzill si tenim en compte les quotes de representativitat dels ciutadans dins el sac.

---

<sup>1638</sup> ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino...*, pàg. 126-127.

#### **5.2.4.-Interessos i beneficis de l'ocupació dels principals càrrecs.**

El fet que un individu manifestara la seua voluntat de ser graduat comportava que complia el requisits, els quals serien valorats, i demostrava de forma clara el seu desig per participar en el regiment municipal i per tant optar a uns dels oficis locals. Però aquest era només un primer pas per tal d'aconseguir aquest objectiu o si volem un primer filtre que s'havia de passar i que deixava fora del joc polític a la gran part de la població. Superat aquest esglaó, el veritable interès i capacitat per a poder aspirar a l'exercici d'un càrrec el representava la mostra de cavall i armes prèvia al dia de les eleccions, i que tenia com a objectiu corroborar el manteniment del requisit més vulnerable quant al seu incompliment de tots els exigits. Així doncs, no bastava amb arribar a formar part del sac per aspirar a un ofici, sinó que una vegada dins calia continuar complint les condicions per a poder ser admés en l'exercici d'un càrrec. Aquest era doncs, un altre entrebanc de tipus econòmic que afectava en aquest cas als propis insaculats. Voler optar als càrrecs de forma continuada requeria el manteniment d'un cavall dins les condicions exigides i per tant una despesa econòmica que no sempre estava a l'abast de tots, ja que depenia de la situació conjuntural de les finances particulars de cadascun.

En aquest sentit podem afirmar per tant, que no és estrany trobar dades referides a frauds en la manifestació de rossins, els quals es van trobar darrere de les diferents reformes que com hem vist abans, va patir l'acte de la mostra de cavalls. Valga com a exemple d'aquesta afirmació dues notícies, una per a començaments del regnat de Joan II i un altra cap a finals del govern de Ferran II. En ambdós casos les autoritats oriolanes van comunicar al rei que alguns graduats no complien el requisit de mantenir el cavall, sinó que el compraven poc abans de les eleccions, per la qual cosa se suplicava al rei que no foren admesos com a oficials els que incorrien en aquest procediment<sup>1639</sup>.

---

<sup>1639</sup> AMO, AC, reg. A 26, f. 202v (27 de desembre de 1461), i reg. A 38, f. 16r (3 de juny de 1511).

Així mateix un altre aspecte que tampoc va ser inusual, i que ja hem mencionat de passada línies més amunt per a referir-nos a altra qüestió, va ser l'alt nombre d'individus que després d'eixir elegits per a ocupar un càrrec van ser rebutjats per no tenir rossí. Un fet aquest que a Oriola va afectar a individus inclosos en les tres borses de la localitat. Un cas significatiu dels molts trobats el tenim en les eleccions dels justícies per a l'any 1494<sup>1640</sup>. La designació del justícia criminal va recaure aquest any en el sac de militars i dels cinc individus que van ser rebutjats per a exercir el càrrec, quatre van ser per no complir amb el requisit de la possessió del cavall, mentre que per a l'elecció del justícia civil van ser tres els ciutadans rebutjats per aquest mateix motiu. A més a més en les eleccions del clavari i obrer que tenien lloc el mateix dia, i que corresponia que foren extrets del sac militar, dels tretze individus refusats, nou ho van ser per la manca de cavall o perquè aquest no complia els requisits exigits. Per tant, si tenim en compte que aquest any el nombre d'insaculats en la borsa del cavallers i hòmens de paratge va ser de cinquanta-set, sabem que almenys més d'un 22% no complia el requisit de la possessió del cavall, una xifra res menyspreable i que, vista la dificultat per a trobar individus hàbils per exercir els oficis, considerem que probablement seria major.

La participació en la mostra o *alarde* de cavalls d'abans de les eleccions posava de manifest el veritable interès, o la possibilitat real, d'aquell individu que se sotmetia a la revisió per tal d'arribar a ocupar un dels principals oficis de la localitat i per conseqüència era ací on realment es demostraven les opcions que un llinatge o facció tenia de fer-se amb el control dels principals càrrecs locals. Malauradament no hem pogut localitzar molts documents referits a qui va participar en aquests processos, només hem trobat la mostra realitzada setmanes abans de l'elecció dels justícies, clavari, obrer i comptadors, per a l'any 1498 i la que va tenir lloc per a l'extracció dels jurats i sobresequier d'aquest mateix any<sup>1641</sup>. Tanmateix, s'ha de dir que el primer llistat d'aquells que van ser admesos en desembre de 1497 recull la xifra de dènou

---

<sup>1640</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 1r-5v (21 de desembre de 1493). Respecte els ciutadans de la mà menor aquest fenomen es pot observar perfectament en les eleccions del sobresequier d'aquest mateix any, quan dels quinze individus rebutjats per a ocupar aquest càrrec, onze ho van ser per no tenir cavall i armes, AMO, AC, reg. A 35, f. 30r-36v (25 de maig de 1493).

<sup>1641</sup> AMO, AC, reg. A 36, s. f. (6 de desembre de 1497) i f. 49rbis i 49v bis (27 i 30 de maig de 1498).

individus<sup>1642</sup>. El que crida l'atenció és que d'aquest llistat la gran majoria dels inclosos, en concret setze casos, pertanyen a la borsa de cavallers i hòmens de paratge, una cosa lògica si atenem al fet que en aquesta elecció l'ofici de justícia criminal havia de ser tret d'aquest sac. Tot i això hem de tenir present que a aquesta mostra no es presentarien aquells que havien gaudit dels principals càrrecs els anys anteriors, ja que no tenien possibilitat d'eixir elegits en l'elecció. D'altra banda, la baixa representació de ciutadans enregistrada posa de manifest, alhora, el poc interès per part d'aquests per fer-se amb el càrrec de justícia civil.

Pel que respecta a la mostra de 1498, aquesta ofereix una major representativitat de les diferents borses oriolanes, que s'explicaria pels oficis a elegir en aquesta ocasió, els jurats, als quals optaven militars i ciutadans majors, i el sobresequier que aquest any corresponia ser ocupat per un membre del sac de ciutadans menors. Tot i això, les xifres globals ens mostren que només vint-i-set aspirants van ser admesos en la mostra, dels quals la majoria pertanyien de nou al sac militar, en concret setze individus, mentre que només van superar la revisió cinc ciutadans majors que, recordem, optaven a ocupar tres càrrecs de jurats.

És ben cert que aquestes són poques dades per extraure conclusions generals de la dinàmica d'aquest procés, però malgrat això pensem que sí que són significatives respecte a la capacitat dels insaculats per a ocupar els principals oficis, ja que posa de manifest que una cosa era formar part dels sacs, el que donava opció a poder aspirar als oficis, i altra ben diferent optar de veres als principals càrrecs. De fet si ens fixem en els noms dels individus de condició militar que recullen els dos llistats, en realitat es van presentar per a ocupar els principals oficis de la ciutat només vint-i-sis individus, una xifra que no arribava ni a la meitat de les seixanta persones que formaven part del sac de cavallers i hòmens de paratge per aquestes dates. Així doncs hem de diferenciar entre la possibilitat d'un llinatge o individu d'ocupar un càrrec, que queda palesa al sac d'insaculats, i l'interès real d'exercir-lo, que es manifesta a la mostra de cavalls.

---

<sup>1642</sup> Aquesta xifra podria ser lleugerament superior, ja que el mal estat del document no ens permet llegir amb claredat alguns pocs noms i si van ser admesos o no.



Pensem que, almenys en teoria, tots aquells que formaven part d'alguns dels sacs d'on s'extreien els principals oficis, els movia l'anhel per ocupar algun dels principals càrrecs, sobretot si valorem els beneficis que els podia reportar a tots els nivells. En aquest sentit són diversos els factors a tenir en compte més enllà del prestigi social que suposava ser elegit justícia o jurat de la localitat. Com hem assenyalat les competències jurisdiccionals, d'una banda, i la capacitat reguladora de la vida local, d'altra, van fer de l'ocupació d'aquests càrrecs un objectiu concret per a molts dels aspirants<sup>1643</sup>. D'aquesta manera a un nivell més pràctic que el reconeixement per part de la resta de la societat hem de considerar els serveis que aquests càrrecs públics podien oferir als interessos particulars.

La capacitat que tenien els jurats per ordenar disposicions referents als cultius i la comercialització dels productes del camp i dels seus derivats, feien aquests oficis molt atractius per als nobles i terratinents d'aquestes localitats que tenien en la terra, com hem vist en un capítol anterior, el seu principal pilar econòmic. Per tant resulta evident que algunes disposicions preses per aquests oficials anaven més enllà de la defensa dels interessos públics, amb independència que aquests pogueren coincidir o no amb els seus particulars. Considerem que és en aquest sentit en el qual s'han d'interpretar algunes mesures preses per aquests oficials com ho posa de manifest el conflicte pel conreu de l'arròs a Oriola. En aquest sentit podem observar com en febrer de 1480 Ferran II va emetre una disposició per la qual permetia poder cultivar arrossos en Oriola<sup>1644</sup>. Aquesta concessió la va fer a instància dels requeriments fets per tres dels jurats de la localitat, però els nous jurats elegits pocs mesos després van posar obstacles a la llicència concedida i la ciutat va acabar demanant que es revocara al·legant que causava molts danys. Davant aquest fet el monarca va demanar que es recollira informació sobre aquest assumpte, ja que tenia entès que la suplicació per tal de prohibir el conreu de l'arròs "*lo procuran algunos singulares por sus intereses*"<sup>1645</sup>.

---

<sup>1643</sup> Respecte la capacitat d'intervenció dels oficials locals en els sectors productius a Oriola veure BARRIO BARRIO, J. A., *El ejercicio del poder...cit.*, vol. II, pàg. 693-825.

<sup>1644</sup> ARV, RC, reg. 130, f.81v-82r (1 d'octubre de 1481).

<sup>1645</sup> AC, RC, reg. 3.606, f. 31v-32r (8 de juny de 1480).

Un altre exemple, en aquest mateix sentit, és el cas, referit en un capítol anterior, de les disputes entre la ciutat i els propietaris de les heretats que gaudien del privilegi de poder vendre els herbatges de les seues possessions. En aquest sentit sabem que un missatger de la ciutat va demanar al rei a finals de 1508, en nom de les autoritats oriolanes, una provisió amb la qual es prohibira la venda d'herbatges de les heretats situades dins el terme de la localitat encara que es tinguera llicència per a poder fer-lo, adduint que la seua comercialització era molt perjudicial per a la ciutat. El rei va accedir i així va revocar les llicències que s'havien lliurat recentment i va manar que no es concedira cap altra<sup>1646</sup>. Però poc temps després, en 1511, Ferran II va rebre una nova sol·licitud, en aquest cas, per part dels jurats, en què demanaven que revocara l'esmentada prohibició, ja que provocava la disminució de rendes, i al·legaven, a més, que el missatger que l'havia demanat no havia fet per encàrrec de la ciutat<sup>1647</sup>. En aquest sentit no podem descartar que darrere aquesta suplicació estigueren els interessos particulars dels jurats entre els quals es trobaven Bertomeu Monsi de Castanyeda i Joan Ferrández de Mesa, senyor de l'heretat de Rafal.

L'activitat reguladora de les autoritats va afectar també a altres productes d'origen agrícola com les disposicions referents a la venda de llavors de seda<sup>1648</sup> o de vi. En referència a aquest darrer article podem assenyalar com en 1510 les autoritats alacantines van prohibir l'entrada de vi foraster a la localitat i vendre aquest producte, si el compraven en la botiga, als navilis que arribaven<sup>1649</sup>, en una mesura de marcat caràcter proteccionista dirigida a afavorir la venda del vi local, que també podem trobar a Oriola<sup>1650</sup>.

Però el producte que va ser objecte d'una major atenció va ser sens dubte el cereal. Així doncs, les diferents disposicions reials vedant la facultat que tenia la ciutat per a poder exportar la seua producció cerealística, van donar lloc que les autoritats es

---

<sup>1646</sup> ACA, RC, reg. 3.658, f. 207v-208r (30 de desembre de 1508).

<sup>1647</sup> ARV, RC, reg. 314, f. 62r-63r (12 de maig de 1511).

<sup>1648</sup> AMO, AC, reg. 33, f. 30 r (2 de juny de 1482).

<sup>1649</sup> ARV, RC, reg. 313, f. 173r-174v (18 de gener de 1510)

<sup>1650</sup> ARV, RC, reg. 139, f. 250r-251r (21 d'abril de 1497).

preocuparen per alçar aquestes prohibicions que perjudicaven tant al conjunt de la ciutat com als seus propis interessos personals<sup>1651</sup>. Si bé sembla que, en ocasions, aquestes prohibicions reials no sempre es complien amb rigor, tal com van posar en evidència els dirigents oriolans quan es van queixar al rei que tot i la inhibició que hi havia dictat alguns havien pogut traure forments i ordis a canvi del pagament de certes quantitats<sup>1652</sup>. En aquest mateix sentit els governants oriolans i alacantins es van posicionar també en contra de la imposició d'un nou dret a principis del segle XVI que gravava la compravenda de cereals amb tres sous per cafís de forment i dos si era civada, al·legant el perjudici que causava<sup>1653</sup>.

Aquestes prohibicions de la comercialització dels cereals no procedien únicament de les autoritats reials. La manca d'aquest producte va fer que les mateixes autoritats locals regularen la seua venda fora de la ciutat i fins i tot feren inventaris de les existències que hi havia a la població, per tal d'assegurar el seu abastiment. Però, aquesta capacitat de control sembla que va ser utilitzada en el seu propi benefici, tal com van denunciar en 1474 alguns ciutadans, entre ells el militar Alfonso Rossell. Aquest any el Consell havia dictat una disposició que prohibia la treta de forments i civades de la ciutat, però una vegada que els oficials havien fet inventari dels cafissos i veient que sobraven als graners de la ciutat van permetre a alguns particulars la seua venda fora de la localitat sense comptar amb el permís del Consell, el qual després de conèixer el fet, a més, no va fer executar les penes establertes. Aquest fet va provocar les protestes dels abans esmentats, els quals van acusar els oficials d'haver atorgat les llicències per a poder vendre els blats de forma particular i d'amagades, el que havia causat danys tant a l'interés públic com a molts altres individus que tenien forments i civades<sup>1654</sup>.

---

<sup>1651</sup> No són pocs els exemples d'aquestes reivindicacions front les prohibicions reials sobretot durant el regnat de Ferran II, algunes d'elles les podem consultar a ACA, RC, reg. 3.665, f. 223r-v (14 d'abril de 1485), AMO, AC, reg. A 32, f. 32r (29 de març de 1488), ARV, RC, reg. 308, f. 176r-v (26 de març de 1490).

<sup>1652</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 87r (juliol de 1488).

<sup>1653</sup> ARV, RC, reg. 144, f. 80v-81r (28 de setembre de 1509) i f. 153r-v (7 d'agost de 1510).

<sup>1654</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 37v (28 de maig de 1474?).

Un altre cas en què podem observar la gestió particular dels interessos públics en referència al comerç dels blats el trobem en 1471, quan els jurats oriolans aconseguïen de Joan II, tot i l'existència d'una prohibició per a traure forments que ell mateix havia dictat, un permís perquè la ciutat o els jurats en el seu nom, pogueren traure una certa quantitat de forments, la qual cosa els habilitava per a poder designar els beneficiaris d'aquesta mesura<sup>1655</sup>.

D'altra banda, també trobem mesures de caire proteccionista relacionades amb la prohibició de l'entrada de forments forasters<sup>1656</sup>, que en ocasions anaven acompanyades d'altres disposicions per les quals es regulava el preu de venda del producte local, tal com va ocórrer en 1494. Sembla que la mala collita que es va donar aquest any va fer necessària la importació de gra per a assegurar l'abastiment de la ciutat, si bé a començaments d'abril d'aquest any es va fixar el preu del cafís de forment en 30 sous i abans d'acabar aquest mateix mes es vetava la introducció de forment foraster<sup>1657</sup>, de tal manera que les autoritats una vegada cobert l'abastiment de la població s'asseguraven la venda dels seus productes a un preu beneficiós<sup>1658</sup>.

Aquesta influència i capacitat de maniobra dels principals oficials també es manifestava en altres aspectes o àmbits. Així en ocasions els mateixos jurats aprofitant la seua posició i per tal d'afavorir els seus interessos no complien algunes disposicions referents a les limitacions que comportava l'exercici del seu ofici. En 1514 el procurador fiscal de la governació i Cristòfol Guill van exposar que per tal de llevar els abusos i danys que hi havia a Alacant, per la seua situació financera, s'havia ordenat que cap oficial poguera arrendar cap dret de la localitat i que tot i això Perot Seva, sent

---

<sup>1655</sup> ARV, RC, reg. 293, f. 155v (2 de febrer de 1471).

<sup>1656</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 25v (10 d'abril de 1485)

<sup>1657</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 28v (15 de febrer de 1494), 51r (4 d'abril de 1494) i f. 55v (28 d'abril de 1494).

<sup>1658</sup> En juliol del mateix any es prenen mesures semblants, en primer lloc es reconeix la manca de forments establint fins i tot que els deutors pogueren saldar els seus comptes en cafissos de forment, valorant aquests en 30 sous, mentre que posteriorment les autoritats fixen el cafís per a la seua venda en 33 sous i disposen que una vegada fet l'inventari de forments a la ciutat, si n'hi ha prou es vete l'entrada de cereal foraster, AMO, AC, reg. A 35, f. 82r-83r (6 de juliol de 1494). Respecte a la regulació del cost del cafís de forment per les autoritats oriolanes hem trobat com a preus extrems 18 sous en 1499, AMO, AC, reg. A 26, f. 401r (14 de juliol de 1499), i 50 sous en 1474, AMO, AC, reg. A 32, f. 22v-23r (10 de febrer de 1474).

jurat de la ciutat tenia contractats certs arrendaments en els quals algun dels capítols acordats era molt contrari als interessos de la població<sup>1659</sup>.

Un altre cas que podem observar és el referent a mossèn Andreu Roiz, qui en diverses ocasions havia suplicat al Consell oriolà que li vengueren les cases d'Almodí, que es trobaven al costat de sa casa<sup>1660</sup>. Tanmateix no va ser fins 1482, any en que l'esmentat cavaller va ocupar el càrrec de justícia civil quan el Consell va encomanar els jurats que s'encarregaren de l'assumpte i comprovaren si es podia vendre alguna part de la casa per un preu raonable<sup>1661</sup>. Aquests oficials van revisar la casa de l'Almodí i van declarar en presència del justícia, que no era altre que mossèn Roiz, que no es tenia necessitat d'una part de l'edifici que tocava amb la casa d'aquest cavaller, qui a més va ser preguntat si el satisfia que li vengueren aquest corral per 200 sous, un preu bastant assequible, a la qual cosa va respondre afirmativament<sup>1662</sup>.

Però si aquests són exemples de com la gestió directa dels oficis podia reportar beneficis a qui els exercia, cal assenyalar que l'ocupació d'un càrrec no van ser en molts casos un requisit imprescindible perquè les autoritats prengueren mesures favorables als interessos d'un particular. La raó es troba en el pes dels principals llinatges dins els òrgans municipals i a les relacions establertes per aquests amb altres integrants del regiment, per tal de controlar indirectament els principals oficis. En aquest sentit veiem com el Consell alacantí va fer una declaració per la qual diferents membres del llinatge Pasqual que eren deutors de la ciutat, veien allargat el termini per retornar el que devien sense l'obligació de satisfer els interessos generats<sup>1663</sup>.

En aquesta línia, són significatius els casos en els quals les autoritats municipals prenen part en favor d'alguns titulars dels senyorijs inclosos dins el terme de les ciutats, com per exemple en el conflicte tractat en un capítol anterior entre Joan de

---

<sup>1659</sup> ARV, RC, reg. 147, f. 63v-64r (10 d'abril de 1514).

<sup>1660</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 19r (25 de maig de 1482).

<sup>1661</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 68r-v (20 d'octubre de 1482).

<sup>1662</sup> AMO, AC, reg. A 33, f. 70v-71v (28 d'octubre de 1482).

<sup>1663</sup> ARV, RC, reg. 143, f. 183v-184v (11 de febrer de 1508) Els beneficiats per a aquesta disposició van ser Jaume Pasqual, Joan Pasqual, Bernat Pasqual, major, i Joan, Guillem i Bernat Pasqual, menor, junt misser Eximenis.

Vallebrera, senyor d'Agost i un moro vassall del comte de Cocentaina qui va collir la civada que tenia conreada en Agost tot i la prohibició feta per Vallebrera. Així el justícia i jurats alacantins, un dels quals era Melchior Vallebrera, volien denunciar el moro, tot i que com es recull al document on apareix aquesta notícia, encara que no tenien cap interès en l'assumpte i que ho feien "*per voluntat o passió*" i "*se sforcen o volen pendre la dita causa o qüestió per pròpia*"<sup>1664</sup>. Cal dir que aquest cas que acabem d'exposar no es tracta d'un fet aïllat, sinó que també l'hem pogut observar a Oriola en el conflicte mantingut pel senyor de Coix, mossèn Joan Roiz, amb Elx per qüestió de l'assentament d'uns moros il·licitans en el seu senyoriu<sup>1665</sup>.

Altre àmbit d'on es podien traure beneficis és sens dubte el judicial. L'ocupació del càrrec de justícia criminal, o el manteniment d'una estreta relació amb qui exercira aquest càrrec, va donar lloc a no pocs abusos per part d'aquest oficial i en conseqüència a un gran nombre de denúncies de sospites contra ell. De fet dins de la seua jurisdicció el justícia tenia facultat per a empresonar, alliberar i fer gràcies de les penes, multes i en alguns casos fins i tot guiar a denunciats sense intervenció d'altra autoritat<sup>1666</sup>.

En aquest sentit no són poques les notícies localitzades en la documentació en les quals es demana la substitució del justícia com a jutge en diversos plets, sent denunciat com a sospitós per algunes de les parts enfrontades<sup>1667</sup>. D'igual manera trobem altres casos en què la proximitat de l'oficial a un denunciat feia que es relaxara en el compliment de la seua funció de proveir justícia contra un encausat<sup>1668</sup>.

---

<sup>1664</sup> ACA, RC, reg. 3.647, f. 98r (21 de juliol de 1490).

<sup>1665</sup> PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "Migracions mudèjars i disputes senyorials...cit.", pàg. 434-435.

<sup>1666</sup> ARV, RC, reg. 104, f. 94r-v (2 de juny de 1469).

<sup>1667</sup> Valga com a exemple el plet entre Pere Bonivern i Tomàs Vallebrera, on el primer denuncia al justícia alacantí per ser sospitós davant el fet que Vallebrera pretenia que la causa fóra coneguda per aquest oficial, ARV, RC, reg. 130, f. 115r-v (22 de desembre de 1481) i un altre cas, aquest en Oriola, en el que Francesc de Soler va denunciar com a sospitosos tant al justícia com al seus assessor en la causa que tenia moguda amb la viuda de Lope de Soler, ARV, RC, reg. 131, f. 143v (9 d'octubre de 1483).

<sup>1668</sup> Un cas significatiu és el de la denúncia posada per una veïna d'Oriola, Isabel de Chinchilla, la qual va ser objecte de violències per part de dos individus. L'agreujada va interposar un clam perquè el justícia criminal es negava a actuar contra els acusats, ja que un era criat seu i l'altre li era molt favorable. ARV, RC, reg. 154, f. 19r-20v (7 de novembre de 1497). Així mateix trobem el cas de l'alacantí d'Antoni

Tot i que podríem entrar més en detall respecte als exemples ací exposats, pensem que aquests aspectes il·lustren de forma ben clara com el control dels oficis municipals amb una major capacitat executiva i judicial, ja fóra a través de vies directes o indirectes, suposaven un fort atractiu per a les principals famílies del territori, ja que com apunta Narbona Vizcaino aquest control permetia multiplicar les seues rendes, fer valdre els seus interessos i materialitzar la seua preeminència social<sup>1669</sup>. Per tant, l'ocupació dels oficis o la influència sobre ells es va traduir en una necessitat per a la supervivència i manteniment de l'hegemonia dels llinatges més destacats del territori, per la qual cosa no és d'estranyar que en el camí per fer-se amb el poder municipal sorgiren debats i enfrontaments entre els que aspiraven a controlar la vida política local.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

Morales qui reclama que tot i tenint una sentència favorable del justícia en un plet que havia tingut amb Francesc Grananya, no havia obtingut compliment de la mateixa perquè el pare de Granyana era l'assessor del justícia, ARV, RC, reg. 133, f. 176v-177r (7 de maig de 1486).

<sup>1669</sup> NARBONA VIZCAINO, R., "Violencias feudales...cit., pàg. 75.

### **5.3.- La conflictivitat política a les terres dellà Xixona a finals de l'edat mitjana.**

Durant els apartats anteriors s'ha exposat el grau d'implicació de la noblesa en les principals institucions reials i municipals. D'aquesta manera hem pogut comprovar les vies d'accés als principals càrrecs i la preponderància d'un sèrie de llinatges, que amb el recolzament de determinants sectors ciutadans, van protagonitzar una segona meitat del segle XV convulsa, pel que respecta a la vida política del territori, en un escenari on es van barrejar els interessos polítics i particulars dels diferents actors que van participar.

Però hem d'apuntar que la conflictivitat política generada a les terres del sud valència durant aquest període, va estar en gran mesura condicionada per les bandositats nobiliàries que van tenir lloc des de finals de la dècada dels seixanta del segle XV i en les quals es van veure involucrats els principals llinatges nobiliaris de la zona, la baixa noblesa local, i grups de ciutadans, que van arrossegar amb ells a les diferents institucions, el que va obligar a l'autoritat reial a prendre part activa en la seua resolució tant per restaurar l'ordre públic, aplacant els violents, com per salvaguardar les institucions.

Per tant no es podria comprendre l'esdevenir polític d'aquestes dècades sense tenir presents aquests enfrontaments i les seues conseqüències, ja que van desembocar en la creació de bàndols que, més enllà dels actes violents, es van reflectir de forma manifesta en les lluites per fer-se amb el control de les institucions municipals. Unes violències a més, que al nostre entendre tenen en el seu origen un transfons en què es barregen factors de caire polític i social, ja que per a la noblesa interessos i prestigi es trobaven estretament lligats, tal com va assenyalar Narbona Vizcaino<sup>1670</sup>.

És per aquest motiu pel qual considerem necessari acostar-nos primer a aquestes bandositats i violències per tal de comprendre moltes de les accions dutes a

---

<sup>1670</sup> NARBONA, R., "Violencias feudales en la ciudad...cit., pàg. 65



termes pels responsables polítics i les estratègies i posicionaments seguides pels llinatges i individus que integraven les diferents faccions. Un bàndols o parcialitats que si bé van tenir la seua màxima expressió en la ciutat d'Oriola també es van manifestar en altres indrets com en la localitat d'Alacant i en part els senyorius del Vinalopó.

Hem d'assenyalar que no pretenem que aquesta anàlisi quede reduïda a una simple exposició de morts, atacs i denúncies, sinó que tractarem d'aprofundir en les seues causes i característiques principals, l'actuació dels principals protagonistes, la conformació dels bàndols, les implicacions de les diferents institucions i les repercussions que es derivaren. En aquest sentit, els esdeveniments que es produïren a Oriola des de finals de 1468 ens són, en gran part, coneguts gràcies a diversos treballs d'aproximació ja realitzats sobre aquest assumpte<sup>1671</sup>. Mentre que pel que respecta a Alacant, hem d'assenyalar que la transcendència dels fets i les seues repercussions no van assolir ni molt menys el nivell de la capital oriolana. Tot i això al llarg d'aquestes línies desgranarem els principals successos que van tenir lloc per tal de poder comprendre millor els trets més significatius de les violències i disputes en què es van veure immersos els nobles de la localitat.

Per altra banda, la conflictivitat protagonitzada pels nobles al sud valencià no es tracta d'un fenomen exclusiu d'aquest període. Ja des dels primers moments de l'annexió catalanoaragonesa i durant tot el segle XIV i començaments del XV, els disturbis urbans on es veuen implicats els membres d'aquest estament van ser freqüents, tal com han posat de manifest tant Ferrer i Mallol com Hinojosa Montalvo<sup>1672</sup>. Així podem parlar d'aquestes tensions com d'un factor endèmic, o almenys relativament freqüent, en aquestes terres, la qual cosa va portar als diferents llinatges a concertar aliances amb uns o altres segons els interessos. De la mateixa manera, i més enllà de les circumstàncies pròpies de cada conflicte, en la majoria d'ells trobem subjacent un factor comú que no és altre que la lluita pel control polític, ja que

---

<sup>1671</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Bandos y bandosidades en la gobernación de Orihuela...cit.", i PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S. i SOLER MILLA, J. L., "Violencia nobiliaria en el sur del reino....cit.

<sup>1672</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Bandos y bandosidades en la gobernación...cit.", FERRER i MALLOL, M. T., "Discòrdies entre la petita noblesa urbana i els homes de vila a les terres meridionals...cit.", BAS ALBERTOS, A. R., *Conflictos y poder. Violencias urbanas en tierras alicantinas a finales de la Edad Media*, Alacant, 1999, Memòria de Licenciatúra.

els principals protagonistes que es veuen involucrats van ser individus pertanyents al patriciat local.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

### 5.3.1- Bandositats i violències nobiliàries a la governació d'Oriola.

La conflictivitat nobiliària manifestada en la confrontació de bàndols o faccions antagòniques ha sigut un tema que dins la historiografia peninsular ha generat un gran nombre de treballs. El que posa de manifest la generalització d'aquests tipus d'enfrontaments als diferents territoris, tant de Castella com de la Corona catalanoaragonesa<sup>1673</sup>. Així mateix, aquest tipus de guerres privades també van tenir lloc al regne de València i han sigut estudiades en diversos treballs que ja hem esmentat anteriorment. Es tractava per tant d'un fenomen generalitzat que va tenir un dels seus escenaris principals, cap a finals de l'edat mitjana, en el marc urbà, en paral·lel al creixement de la presència dels nobles a les ciutats, i que es troba en relació amb el moment en què aquestes assoleixen un estat d'evolució socio-econòmic superior<sup>1674</sup>. Si bé aquests tipus de violències urbanes no es tractava d'un fenomen exclusiu de la noblesa<sup>1675</sup>, tot i que la, cada vegada, major presència d'aquesta a la

---

<sup>1673</sup> Alguns exemples d'aquests tipus de treball tant per l'àmbit catalanoaragonès com castellà són: FERNÁNDEZ DE LARREA ROJAS, J. A., "Las guerras privadas: el ejemplo de los bandos oñacino y gamboino en el País Vasco", *Clio y crimen*, núm. 6, 2009, pàg. 85-109, DIAZ DE DURANA ORTIZ DE URBINA, J. R., "Violencia, disentimiento y conflicto en la sociedad vasca durante la Baja Edad Media. La lucha de bandos: estado de la cuestión de un problema historiográfico" i TORREBLANCA GASPAS, M. J. "Sistemas de guerra, sistemas de paz: los bandos en el Aragón de la Edad Media", *Violencia y conflictividad en la sociedad de la España bajomedieval*, Saragossa, 1995, pàg. 27-58 i 101-120, LADERO QUESADA, M. A., "Linajes, bandos y parcialidades en la vida política de las ciudades castellanas (siglos XIV-XV)", *Bandos y querellas dinásticas en España al final de la Edad Media*, París, 1991, pàg. 105-134, LALIENA CORBERA, C. i IRANZO MUÑO, M. T., "Poder, honor y linaje en las estrategias de la nobleza urbana aragonesa...cit.;" GARCÍA CAÑÓN, P., "Enfrentamientos interseñoriales en la montaña occidental leonesa afines de la Edad Media", *Miscelánea medieval murciana*, núm. 33, 2009, pàg. 55-76, FERRER i MALLOL, M. T., "Lluita de bàndols a Barcelona en temps del rei Martí l'Humà" a *Estudis d'història Medieval*, núm. 1, 1969, pàg. 77-94, SÁNCHEZ BENITO, J., M., "Violencia y pugna política. Estudio de sus repercusiones en el mundo urbano a través del caso de Cuenca (siglo XV)", *Studia Historica. Historia Medieval*, núm. 30, 2012, pàg. 237-262, DIAGO HERNANDO, M., "La incidencia de los conflictos banderizos en la vida política de las ciudades castellanas a fines de la Edad Media: el caso de Cuenca", *Hispania. Revista española de Historia*, vol. 69, 233, 2009, pàg. 683- 714, QUINTANILLA RASO, M. C., "Política ciudadana y jerarquización del poder. Bandos y parcialidades en Cuenca", *En la España medieval*, núm. 20, 1997, pàg. 219-250; VAL VALDIVIESO, M. I. "Los bandos nobiliarios durante el reinado de Enrique IV", *Hispania*, núm. XXXV, 1975, pàg. 249-293

<sup>1674</sup> NARBONA VIZCAINO, R., "Violencias feudales en la ciudad...cit., pàg. 70.

<sup>1675</sup> NARBONA VIZCAINO, R., "Gobierno político y luchas sociales. Patricios y malhechores", *Saitabi*, núm. 39, 1989, pàg. 81-97.

ciutat junt a la seua preeminència social van fer que esdevinguera protagonista d'aquest tipus d'enfrontaments i que amb ella arrossegaren a altres grups socials.

Respecte als motius que es trobaven darrere d'aquestes disputes, amb independència que es desenvoluparen a les urbs, s'han apuntat diverses possibilitats entre les quals es trobaven la lluita per la força de treball, les disputes per herències, patrimoni i jurisdiccions i la defensa de l'honor<sup>1676</sup>. Però, en moltes ocasions hem de considerar que més enllà d'aquests factors s'amaguen altres que no responen únicament a un factor conjuntural o específic<sup>1677</sup>. D'aquesta manera, si ens fixem en els enfrontaments urbans el que realment es dirimeix no és altra cosa que la primacia social i el control del poder polític local<sup>1678</sup>. Així mateix hem de tenir present un altre aspecte que condiona la realitat nobiliària i que també es troba darrere d'aquest tipus de violències urbanes que no és altre que l'economia<sup>1679</sup>. Com hem pogut observar en altre apartat d'aquest treball, les finances de part de la noblesa en aquestes dates no travessava pel seu millor moment a causa dels alts nivells d'endeutament. En aquest sentit, hem de tenir en compte també que, en el cas de pràcticament tota, la noblesa local, aquesta no va comptar amb unes bases econòmiques fortes, si recordem que els seus ingressos es basaven principalment en els que els proporcionen unes possessions territorials modestes, en els millors dels casos, la qual cosa va portar a molts nobles a haver de diversificar els seus ingressos. Dit això el control polític de les institucions va representar més que un desig, una necessitat per la capacitat de maniobra que conferia l'ocupació dels principals càrrecs. Una facultat que els permetia no només vetllar pels seus interessos, sinó també la presa de decisions que beneficiaren les seues bases econòmiques, com hem pogut comprovar línies més amunt.

En aquest sentit, si observem el cas d'Alacant, la motivació que es troba darrere l'esclat de les violències es deriva dels disturbis provocats per la negativa de Francesc

---

<sup>1676</sup> LÓPEZ RODRIGUEZ, C. *Nobleza y poder político...*cit., pàg. 160-189

<sup>1677</sup> LALIENA CORBERA, C. i IRANZO MUÑO, M. T., "Poder, honor y linaje en las estrategias de la nobleza urbana aragonesa..."cit., pàg. 73.

<sup>1678</sup> GERBET, M. C., *Las noblezas españolas...*cit., pàg. 282-285.

<sup>1679</sup> NARBONA VIZCAINO, R., "violencias feudales en la ciudad..."cit., pàg. 70.

Borgunyo d'abandonar el càrrec de subrogat en la localitat, amb la complicitat de Pero Maça de Liçana, desobeint d'aquesta manera un manament reial que així ho disposava<sup>1680</sup>. Davant aquest fet els mateixos jurats alacantins van fer arribar a Borgunyo la provisió reial per la qual era revocat de l'esmentat ofici, el que va provocar que els partidaris del subrogat injuriaren els oficials locals. Aquests van impetrar a Borgunyo que els apressara, però aquest en lloc de fer-lo va tornar a insultar els jurats i el lloctinent del justícia, a la qual cosa es van afegir els seus partidaris<sup>1681</sup>.

Aquesta resistència a la autoritat per part dels seguidors de Borgunyo va donar peu al rei a ordenar al justícia local la seua detenció. Però els partidaris del subrogat no només es van resistir, sinó que van atacar a Alfonso de Rebolledo home de confiança del rei i alcaid del castell alacantí, qui probablement intervinguera en favor dels oficials locals, per la qual cosa el monarca va dictar en aquesta ocasió al justícia que fera als culpables procés d'absència sent condemnats a mort i els confiscara tots els seus béns<sup>1682</sup>. Tot i això els disturbis van continuar i van desembocar en l'assassinat del lloctinent de justícia, del qual van ser acusats de participar-hi alguns membres de les principals famílies nobiliàries locals com Pasqual, Seva i Mérita<sup>1683</sup>.

Però mentre els fets que acabem d'exposar succeïen a Alacant, poc abans a Oriola van esclatar les bandositats que encapçalaren els Rocafull i Rocamora. En aquest cas s'ha establert com a detonant de les hostilitats l'assassinat de Ramon de Rocafull, subrogat de governador a Oriola i família de Pero Maça, i de mossèn Antoni Amorós, alcaid del castell de Callosa, per part d'alguns membres del llinatge Rocamora en octubre de 1468, els quals es trobaven fugits a Elx per un altercat anterior<sup>1684</sup>. Tot i

---

<sup>1680</sup> ARV, RC, reg. 105, f. 38v-39r (22 de febrer de 1469).

<sup>1681</sup> ARV, RC, reg. 104, f. 50r-v (22 de febrer de 1469).

<sup>1682</sup> ARV, RC, reg. 292, 79v-80r (29 de març de 1469). Entre els denunciats trobem a Francesc Seller i als nobles Miquel Salort, Jaume Pasqual, Perot Pasqual, Jaume Pasqual, Pere Bonivern, alguns dels quals van participar en l'altercat que Francesc Borgunyo va tenir amb els jurats. En aquestes dates el rei va donar llicència a Alfonso de Rebolledo per a que el pogueren acompanyar deu homes armats amb espases de dia i de nit per a la defensa del dit noble, ARV, RC, reg. 291, f. 115v-116r (30 de març de 1469).

<sup>1683</sup> ARV, RC, reg. 109, f. 69v-70r (4 de juny de 1471).

<sup>1684</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Bandos y bandositats en la gobernación...cit., pàg. 734, PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S. i SOLER MILLA, J. L., "Violència nobiliària en el sur del reino de València...cit., pàg. 340 i 341, BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 112-113.

això, al nostre entendre les causes o motivacions d'aquest conflicte cal cercar-les abans, durant els darrers anys del govern d'Alfons V, moment en el qual les relacions entre el govern municipal i el governador van passar per moment de dificultats. El memorial contra Lluís Cornell, citat diverses vegades al llarg del present treball, ens mostra com aquest i els membres del seu cercle més pròxim (el seu germà Martí Maça, els seus parents els Rocafull, els Soler, els Terrés,...) actuen amb total impunitat al territori de la governació contra oficials locals, lleis i individus particulars, la qual cosa, sens dubte, va crear un clima d'indignació entre els afectats, que va acabar per esclatar anys després i es va manifestar en la parcialitat encapçalada pels Rocamora, els quals van assolir una gran força dins les institucions municipals.

En aquest sentit hem de destacar el paper jugat per Jaume Rocamora, qui va ser nomenat lloctinent de governador pel rei en detriment de Pere Rocafull, pare del subrogat assassinat en 1468. L'ascens dels Rocamora dins el panorama polític i social era més que evident, i així valent-se de la seua posició és va posicionar al front de la resistència feta pel Consell municipal als abusos del governador. En aquest sentit no hem d'oblidar que va ser el mateix Jaume Rocamora qui va dur al rei el memorial de greuges redactat en 1455 per les autoritats locals, encapçalades pel justícia criminal el cavaller Jaume Masquefa, i que va provocar la destitució temporal de Cornell<sup>1685</sup>.

Durant els anys posteriors a la recuperació de la Governació per part de Lluís Cornell i després amb els seus successors, els Rocafull van tornar a ocupar la lloctinència d'aquesta institució en perjudici dels Rocamora. Així mateix algunes actuacions que van tenir lloc al llarg d'aquest període per part dels oficials de la Governació en contra dels interessos dels Rocamora i els seus íntims, com Joan Roiz senyor de Coix, ens parlen d'un creixent clima d'hostilitats. És ara quan els Rocafull amb la complicitat dels Maça i dels seus valedors al regiment municipal van tractar de perjudicar els seus contrincants mitjançant decisions arbitràries que van portar els

---

<sup>1685</sup> Els redactors del memorial de greuges contra Lluís Cornell van ser el justícia criminal, mossèn Jaume Masquefa, els jurats, Joan Rocamora, Ferrando Ximenez, Joan d'Ontinyent i Joan Oronell, junt els següents consellers: Jaume Sotol, Jaume de Ayora, Miquel Manresa, Pere Orumbella, Jaume Orumbella, Pere Ximenez, Martí Rocamora, Lope Rocamora, Pere Avellà i Galceran Perez, consellers. Destaquem aquests noms perquè bona part d'aquests individus van tenir un paper destacat en les posteriors bandositats mostrant-se parcials als Rocamora. AMO, AC, reg. A 30, f. 194r-195 (24 de març de 1455).

Rocamora, en 1466, a denunciar davant el rei al subrogat Ramon de Rocafull i Antoni Amorós, que en aquest moment ocupava el càrrec de justícia criminal d'Oriola, davant les moltes incomoditats que els causaven<sup>1686</sup>.

Aquests dos casos són un bon exemple de com darrere d'aquest tipus de violència s'entrecreuen tant els motius polítics com la preeminència social, de fet per aconseguir aquesta última resulta imprescindible posseir el control polític. Però el cas oriolà és ben simptomàtic d'aquesta lluita per l'hegemonia en la zona entre una nova noblesa sorgida a mitjans del XV, els Rocamora, que prosperen gràcies al servei a l'administració, i que en la seua carrera per l'ascens polític i social, en la qual van arribar a fer-se senyors de vassalls i, fins i tot, a aconseguir la dignitat de *nobiles*, van xocar amb el vell llinatge nobiliari del territori que remuntava els seus orígens a la conquesta, els Rocafull. Els quals a través de la seua aliança familiar amb els Maça de Liçana havien aconseguit consolidar la seua posició predominant en aquestes contrades.

En aquest sentit, no deixa de ser significatiu un cert paral·lelisme, salvant les distàncies, amb l'enfrontament clàssic en aquestes terres durant el segle XV entre un dels llinatges de l'alta noblesa ja assentada al regne al segle XIII, els Maça de Liçana, i un altre, els Corella, que procedent de la baixa noblesa va aconseguir fer-se un lloc entre les famílies més destacades del regne gràcies als seus serveis a la Corona arribant a ser recompensats, fins i tot, amb la concessió d'un dels pocs títols nobiliaris existents al regne i amb la titularitat de la cort de la Governació a València. Els conflictes entre aquestes dues famílies van tenir com a escenari principal les terres de la governació des del moment en què van fer la seua aparició en aquestes contrades els Corella com

---

<sup>1686</sup> ARV, RC, reg. 100, f. 146v (16 d'agost de 1466). No coneixem qui tipus d'actuacions concretes es van dur a terme des de la cort de la Governació en contra dels Rocamora, però sí que el rei va tractar d'intercedir i així en 1460 Joan II ordena a Lluís Cornell, a suplicació de Joan Rocamora, que en la causa entre aquest i el procurador fiscal administrara justícia sense "*malícies, difugis i dilacions*", ARV, RC, reg. 92, f. 62v (11 de gener de 1460). Ja durant la regència de Pere Maça, hem vist en un apartat anterior com el monarca va dictaminar que les causes concernents als Rocamora les coneguera amb un altre assessor, així mateix Joan Roiz va al·legar davant Joan II que dit governador el maltractava i per això li havia imposat una multa de 500 florins que considerava injusta, ARV, RC, reg. 403, f. 57r-v (21 d'octubre de 1465). Per altra banda sí que coneixem com Amorós va tractar de perjudicar els Rocamora des de la seua posició de justícia criminal, ja que aquests el van acusar de prohibir l'entrada a la ciutat a Jaume Rocamora i d'expulsar a Joan Rocamora de la seua heretat, ARV, RC, reg. 291, f. 11r (28 d'abril de 1467), a HINOJOSA MONTALVO, J., "Bandos y bandosidades en la gobernación...cit., pàg. 734.

a senyors d'Elda i Asp en 1424, localitats veïnes dels feus de Maça. Així pocs anys després ja trobem el primer conflicte entre ambdós nobles. De fet, es produeix a finals de novembre de 1427, tant sols uns mesos després de ser nomenat governador Pero Maça<sup>1687</sup>. El conflicte tot i que a primera vista no deixa de representar un enfrontament entre jurisdiccions, la reial i la senyorial, presenta també altra interpretació, ja que per aquestes dates els nobles esmentats tenien mogut un plet pels límits dels seus senyories, al qual ja ens hem referit anteriorment<sup>1688</sup>. Per tant considerem que la intervenció armada de Maça també es pot veure com un intent per demostrar la seua potència al nouvingut a qui intenta sotmetre des de la seua condició d'oficial reial.

Valga aquest exemple de la rivalitat entre aquests llinatges per tal de comprendre millor com el conflicte que va esclatar a Oriola a finals de la dècada dels seixanta del segle XV, es va estendre de manera momentània a les terres del Vinalopó en forma, almenys aparent, d'un nou enfrontament entre jurisdicció reial i senyorial. Així doncs, sabem que els Rocamora responsables de la mort de Ramon de Rocafull i d'Antoni Amorós es van refugiar en els senyories dels Corella, cap a on es va dirigir el governador Maça per a apressar els delinqüents, però es va trobar amb una forta resistència armada i no ho va aconseguir<sup>1689</sup>. Aquest fracàs va portar a Maça a convèncer al Consell oriolà i a l'alacantí aduint que com a oficial reial, i per tant responsable de la justícia en la governació, estava facultat per a convocar les hosts de la governació i traure les banderes de les localitats per tal d'anar contra els llocs del comte de Cocentaina<sup>1690</sup> que s'havien resistit al delegat reial.

Si no coneguerem altres dades, aquesta actuació de Maça no representaria més que l'acció d'un oficial per tractar d'imposar la seua autoritat amb l'objectiu de fer justícia. Tanmateix sabem que per les mateixes dates i a causa d'un litigi particular per

---

<sup>1687</sup> L'anàlisi d'aquesta disputa a PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S. i SOLER MILLA, J. L., "Violència nobiliària en el sur del reino de València...cit., pàg. 311-319.

<sup>1688</sup> AHNSN, Fernan Núñez, C. 19, doc. 69 (20 de desembre de 1428)

<sup>1689</sup> ARV, RC, reg. 101, f. 154v-156r (10 d'octubre de 1468).

<sup>1690</sup> ARV, RC, reg. 244, f. 69v-70r (29 de març de 1469). Cal dir que les hosts no van arribar a actuar per l'acció del monarca.



la construcció d'un molí a Elda pel comte de Cocentaina, el seu germà Lluís Cornell de Maça, qui estava refugiat a Novelda per haver participat junt els Rocafulls en un assalt, va desafiar el comte a presentar-se en el molí amb gent a cavall per tal de resoldre el conflicte<sup>1691</sup>. Segons es desprèn de la narració de Bellot sembla que el desafiament va quedar en res, però la documentació cancelleresca ens dóna a entendre que l'acció dels dos germans va donar lloc a excessos i a l'enderrocament de molins, per la qual cosa el rei va citar personalment els dos nobles davant de sa presència per tal de posar pau entre ells<sup>1692</sup>.

Per tant l'enfrontament Maça-Corella, més enllà de la disputa per un molí, posa en evidència una lluita entre els grans senyors de la zona, en la qual Maça es val de la seua posició política, i en la qual es barregen elements com la defensa de l'ordre públic i interessos particulars. Però, a més, ens ajuda a comprendre el recolzament mostrat pels Corella als Rocamora en el conflicte amb els Rocafull. Així, aquest enfrontament particular no és sinó, en part, una derivació de l'oriolà, encara que s'afegeixen factors particulars com la tradicional rivalitat entre aquestes dues famílies.

Però si en l'exposició d'aquests tres casos de violència nobiliària s'entrecreuen diferents factors de caire social, econòmic i polític, podem observar com existeix un element comú a tots ells, que no és altre que el llinatge Maça de Liçana. L'actuació o intervenció de Pero Maça bé a nivell oficial, com a governador, o a nivell particular, a través dels seus familiars directes, posa de manifest que darrere de tots aquests enfrontaments i amb independència del motiu que els desencadena, el que està en joc és el poder i la preeminència en el territori. En aquest anhel per aparèixer com la primera força del territori, no només com a delegat reial sinó a títol particular, trobarà dificultats com l'aparició dels Corella, a nivell senyorial i la resistència de les institucions locals. És aquest darrer àmbit en el qual va tractar d'influir i controlar per

---

<sup>1691</sup> BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 138-139.

<sup>1692</sup> ARV, RC, reg. 244, f. 63r-v (1 de març de 1469). De fet, poc després d'això, el rei va encomanar al seu lloctinent Alfons d'Aragó una sèrie d'instruccions per a actuar al regne entre les quals es reconeixia com una de les causes principals per les quals Joan II envia Alfons van ser les diferències novament suscitades en la governació d'Oriola entre el comte de Cocentaina i don Pero Maça. D'aquesta manera el rei va disposar que s'informara de la treva signada pels dos nobles i li va encarregar que donara les provisions necessàries per tal que fóra observada i que l'allargara en el temps si considerava que el límit de la mateixa era molt curt. ARV, RC, reg. 244, f. 66v (23 de març de 1469).

via indirecta, però serà al temps el lloc on els llinatges contraris a la subjecció del governador trobaran la millor plataforma per a intentar contrarestar el seu poder.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

### **5.3.1.1-La composició dels bàndols.**

Un dels principals trets que podem trobar allà on es manifesten aquest tipus de violències urbanes és la formació de bàndols o faccions. D'un mode general podem assenyalar que es tractarien d'agrupacions d'individus que per diferents vies o lligams fan seua la causa dels principals protagonistes de l'enfrontament. Però com assenyala Díaz de Durana el mot bàndol no fa referència només a un grup armat, sinó a un conjunt d'individus relacionats entre sí per llaços de distinta naturalesa que s'uneixen amb un mateix objectiu<sup>1693</sup>.

En aquest sentit la historiografia referida l'àmbit castellà ha tractat d'establir una tipologia dels diferents bàndols en funció de la seua composició i funcionalitat. D'aquesta manera, M. C. Gerbet ens parla de l'existència de dos tipus de bàndols, els nacionals o de grans nobles, que no presenten cap programa polític concret i que tenien com a objectiu la salvaguarda dels seus interessos materials i polítics, i d'altra els bàndols-parcialitats que reunien a nobles d'inferior nivell com cavallers i *hidalgos*, els quals, tot i presentar el mateix funcionament que els altres, tenien com objectiu el control del poder local, la qual cosa no llevava que pogueren prendre partit en els esdeveniments de caràcter nacional<sup>1694</sup>.

Per altra banda, en la categorització proposada per Monsalvo Antón, aquest autor ens parla de quatre tipus d'agrupacions, dos d'elles com a cèl·lules bàsiques d'enquadrament la família i el llinatge, entès aquest segon no només com un conjunt format per individus amb relació de parentesc, i d'altres dos més evolucionades que són resultat de l'integrament de nous components dins els grups bàsics i que donen com a resultat el bàndol-llinatge, quan assumeixen pretensions polítiques respecte al

---

<sup>1693</sup> DÍAZ DE DURANA, J. R., "Las luchas de bandos: ligas nobiliarias y enfretamientos banderizos en el nordeste de la Corona de Castilla", *Conflictos sociales, políticos e intelectuales en la España de los siglos XIV y XV : XIV Semana de Estudios Medievales de Nájera*, Logroño, 2004 pàg. 85.

<sup>1694</sup> GERBET, M. C., *Las noblezas españolas...cit.*, pàg. 279-285.

govern urbà, i el bandol-parcialitat quan prenen partit en assumptes nacionals, quan s'integren d'una o altra manera dins de les lligues nobiliàries castellanes<sup>1695</sup>.

En relació a aquesta darrera classificació Laliena Corbera i Iranzo Muñoz assenyalen que l'esmentat autor estableix una jerarquia que sobrepassa la complexitat de les faccions observades a les poblacions de la Corona catalanoaragonesa, per dos motius fonamentals, per una banda perquè l'alta noblesa d'aquest últim territori no gaudeix de la mateixa força que la castellana i d'altra perquè la seua relació amb les institucions municipals és ben diferent, ja que la seua participació en elles és o inexistent o es produeix través de vies indirectes<sup>1696</sup>.

Més enllà d'aquestes classificacions tipològiques i de la seua possible extrapolació al cas de la Corona d'Aragó, hem d'apuntar que al regne de València la formació dels bàndols no va sorgir de la configuració de contractes o pactes per escrits de recolzament mutu, com va ocórrer en les confederacions castellanes a finals de l'edat mitjana<sup>1697</sup>. En aquesta línia hem de recordar que la major part de l'estament nobiliari valencià va estar format per cavallers i generosos, els quals sí que podien formar part de les institucions locals de les principals localitats i, a més, a llocs com Oriola i Alacant gaudien d'un lloc destacat dins el regiment municipal com hem pogut observar. Per altra banda, la presència al migjorn valencià de l'alta noblesa és molt limitada, com hem assenyalat, ja que el gruix d'aquest segment de l'estament es va concentrar a la capital del regne. Aquests aspectes són elements que cal tenir en

---

<sup>1695</sup> MONSALVO ANTÓN, J. M. "Parentesco y sistema concejil. Observaciones sobre la funcionalidad política de los linajes urbanos en Castilla y León (siglos XIII-XV)", *Hispania*, núm. 185, 53, 1993, pàg. 947-949.

<sup>1696</sup> LALIENA CORBERA, C. i IRANZO MUÑOZ, M. T., "Poder, honor y linaje en las estrategias de la nobleza urbana aragonesa...cit.", pàg. 70-71.

<sup>1697</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., "Teoría y praxis del contrato político nobiliario en el reino de València. Del interregno a la conquista de Nápoles", FORONDA, F. i CARRASCO, A. I., *Du contrat d'alliance au contrat politique. Cultures et sociétés politiques dans la péninsule Ibérique à la fin du Moyen Âge*, 2007, Tolosa, pàg. 382. Al respecte d'aquest tipus de confederacions a Castella en les quals dos o més nobles signaven un pacte de recolzament QUINTANILLA RASO, M. C., "Sociabilidad nobiliaria y solidaridad jerárquica en la Castilla del siglo XV", *Cuadernos de Historia de España*, núm. 76, 2000, pàg. 155-185, i SÁNCHEZ PRIETO, A. B., "Un tipo documental fundamentalmente nobiliario: la confederación. Aspectos jurídico-diplomáticos (s. XV-XVI)", *Cuadernos de Estudios Medievales y Ciencias y Técnicas Historiográficas*, núm. 20, 1995, pàg. 47-63.

compte per tal de comprendre el fenomen de les bandositats en aquestes terres, ja que, d'alguna manera, el singularitzen en relació a amb altres indrets.

D'altra banda, respecte a la funcionalitat dels bàndols apareguts en aquestes terres meridionals hem d'apuntar que l'objecte pel qual s'enfronten en última instància presenta un caràcter local, el control de les institucions, o si volem com a molt regional, en relació al territori de la governació, si tenim en compte el paper dels Maça assenyalat línies més amunt. Per tant podem afirmar que en aquestes bandositats no trobem cap element que les relacione amb les vicissituds de caràcter polític per les que travessava el regne i en última instància la Corona. De fet com ja va assenyalar Hinojosa Montalvo, aquests bàndols no presentaven cap programa polític concret<sup>1698</sup>. Aquest factor junt a la mateixa idiosincràsia del regiments municipals on la presència dels ciutadans era molt destacada, serien alguns dels elements que podrien explicar la diversitat d'individus existents dins aquests grups.

Respecte a aquest últim aspecte, qui formava part del bàndol, hem de dir que cal tenir en compte diversos aspectes que actuen en la seua conformació, ja que si bé aquest tipus d'agrupació es caracteritza com a nobiliària, en relació sobretot a la condició estamental de qui l'encapaçala, la realitat ens mostra que aquests grups acollien a individus de diferents estatus i condició. Així, J. Valdeón assenyala que el bàndol es tracta del conjunt de llinatges que comparteixen uns mateixos arrels o entre els quals existeixen certs lligams de parentiu<sup>1699</sup>, el que dóna lloc a la integració d'individus no només a partir de llaços carnals, sinó també per relacions clientelars, de servitud o, fins i tot, per simple interès. Per tant l'element estrictament familiar es queda curt per a explicar la composició d'un determinat bàndol en la seua totalitat. De fet més enllà d'aquest aspecte hem de tenir en consideració els lligams de tipus clientelar, els quals es basaven en relacions de desigualtat entre un poderós i un altre individu amb menys pes i força. D'aquesta manera, segons M. C. Gerbet, aquest tipus de relacions oferien un doble interès per a la noblesa tant dins les relacions verticals

---

<sup>1698</sup> HINOJOSA MONTALVO, J., "Bandos y bandositats en la gobernación...cit., pàg. 724.

<sup>1699</sup> VALDEON BARUQUE, J., *Los conflictos sociales en el reino de Castilla en los siglos XIV y XV*, Madrid, 1975, pàg. 63-65.

de la pròpia piràmide estamental com fora de del propi àmbit nobiliari, ja que serveixen de nexes d'unió amb altres grups de la societat<sup>1700</sup>.

Aquests dos aspectes, els llaços familiars al voltant del llinatge i les relacions clientelars, són dos dels elements que actuen en la configuració dels bàndols a la ciutat de València segons la dissecció dels components que els integraven realitzada per Narbona Vizcaino<sup>1701</sup>. Tanmateix, aquest autor posa de manifest l'existència d'altres aspectes que intervenen en la seua formació. Així per davall del cap del llinatge i dels seus parents més pròxims trobem un ventall d'individus que viuen sota a l'empara del dirigent del llinatge com els parents allunyats, que busquen abric en el llinatge per a defensar els seus propis interessos, nobles empobrits, els quals cerquen l'hospitalitat i protecció d'un altre més poderós, i un seguit d'individus que exerceixen funcions de caire administratiu per al llinatge. Junt a aquests trobem el conjunt de macips, mossos, escuders,... és a dir, membres del servei domèstic del llinatge. Més enllà d'aquests components, aquest autor també assenyala la presència, com a integrants dels bàndols, de membres de condició ciutadana, fruit de la coincidència d'interessos amb els bàndols nobiliaris, així com d'individus de diferent condició i, fins i tot, delinqüents, a causa de la necessitat dels bàndols d'aconseguir partidaris una vegada esclataven les hostilitats.

Tenint present aquest esquema i les consideracions abans esmentades hem centrat la nostra anàlisi de la composició dels bàndols en els apareguts a la ciutat d'Oriola durant aquest període. La raó és la major quantitat de dades localitzades per al cas oriolà. En aquest sentit, les notícies per a Alacant per ser menor en nombre no ens permeten perfilar amb tant de detall la composició d'aquests grups. Però abans d'entrar en matèria considerem convenient la necessitat d'especificar un altre concepte, que també apareix enregistrat a la documentació consultada, referit al conjunt de partidaris que segueixen als caps dels llinatges i que no és altre que el de parcialitat.

---

<sup>1700</sup> GERBET, M. C., *La nobleza en la Corona de Castilla...*cit., pàg. 137 i 147.

<sup>1701</sup> NARBONA VIZCAINO, R., "Violencias feudales en la ciudad..."cit., pàg. 66-70.

Aquest mot sovint és utilitzat com a sinònim de bàndol, “*han favorit o se son col·ligats e adherits a alguna de les parcialitats e bandositats que dies ha són estades e són*”<sup>1702</sup>. De fet el terme parcialitat, amb el sentit d’agrupació de partidaris d’un llinatge, apareix a la documentació amb molta més freqüència que el de bàndol. Així doncs, s’inclouen dins aquesta designació a aquells que protagonitzen actes violents junt el cap del llinatge. Però, per altra banda, sota aquesta accepció o més en concret amb la de parcial, es podrien incloure a més a altres individus que no participen necessàriament en les accions bèl·liques, sinó que amb la seua actuació, bé siga des d’àmbits públics o a nivell particular, demostren la seua preferència per un dels llinatges enfrontats. És per aquest motiu pel qual la nostra anàlisi sobre la composició d’aquests grups no se centrarà únicament en aquells individus que van participar als enfrontaments armats, ja que açò no ens permetria obtenir una visió global de les forces confrontades ni tampoc comprendre diferents aspectes que van resultar claus en l’esdevenir d’aquest conflicte i en algunes de les conseqüències que es derivaren d’ell.

Fet aquest aclariment i centrant-nos en el cas oriolà la composició del bàndol o parcialitat dels Rocafulls posa de manifest la diversificació abans esmentada pel que respecta a l’origen o condició dels seus seguidors. Així junt al nucli primigeni del llinatge, encapçalat per don Ramon de Rocafull, senyor d’Albatera i oncle del subrogat assassinat, trobem els Maça de Liçana. En aquest sentit veiem actuar en alguns dels episodis violents tant a Martí Maça com a Lluís Cornell i Maça, pare i germà del governador i parents del cap dels Rocafull en la seua condició de cunyat i nebot respectivament<sup>1703</sup>. En aquest mateix sentit hem d’assenyalar com el cap del llinatge dels Maça, tot i no participar de forma directa en els enfrontaments protagonitzats pels seus parents, sí que va actuar a través del poder que li conferia el seu càrrec de

---

<sup>1702</sup> ACA, RC, reg. 3.606, f. 30v (4 de maig de 1480).

<sup>1703</sup> Així veiem com Martí Maça va ser denunciat per participar en l’atac fet al lloc de La Daia, senyoriu del cavaller Jaume Masquefa, ARV, RC, reg. 291, f. 180v-181r (29 de març de 1470). En aquest atac sembla que també va participar el seu fill Lluís Cornell, qui a més va acompanyar a Ramon de Rocafull en l’atac contra la torre de la Granja, possessió dels Rocamora, BELLOT, P., *Anales...*, pàg. 115. És significatiu com Lluís Cornell, segons assenyala Bellot, en la carta de desafiament que envia al comte de Cocentaina des de Novelda, la signa amb les armes dels Rocafull “*e per falta de mon sagell, sagellada ab sagell de armes de Rocafull*”, BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II pàg. 139.

governador. Aquest posicionament de Pero Maça com a oficial reial a favor dels seus familiars des d'un primer moment, va donar lloc a l'amonestació per part del rei, qui li va notificar el seu malestar perquè *"no solament no ha entès ne entén ab la diligència que-s pertany a tot bon oficial en punir e castigar equalment tots los malfactors [...]Més encara per haver-se mostrat e mostrar-se axí parcialment en favor de la una part, segons la experiència evidentment ha mostrat, e no voler perseguir e castigar los que són en culpa de la part dels Rocafulls, com s-és mostrat voler ho fer contra l'altra part dels Rocamores"*<sup>1704</sup>. Fins i tot com hem assenyalat en un apartat anterior l'arbitrarietat mostrada pel titular de la Governació oriolana va provocar que el rei l'apartara del càrrec durant un mesos encomanant la regència d'aquesta institució al cavaller Miquel Sarçola.

Ambdós llinatges, el de Maça i el de Rocafull, van actuar associats i van aportar al conflicte una gran quantitat d'homes fruit dels diferents tipus de relacions que els connectaven amb individus de diversa condició. La procedència dels quals resulta en moltes ocasions difícil de distingir, ja que els Maça van fer seua la causa dels seus parents, actuant així els seus escuders, servidors, valedors, i familiars particulars al costat dels Rocafull. Dit això el conjunt d'hòmens que van participar en els conflictes armats o que van mostrar la seua parcialitat a favor del senyor d'Albatera des de l'ocupació de càrrecs públics, posa de manifest la verticalitat de les clienteleles promogudes per aquests dos llinatges nobiliaris. Unes relacions que abracen tot un ventall d'individus de diferent extracció social, entre els quals hi ha tot un seguit d'escuders, servidors personals i gent de diferent condició que es posen al servei dels Rocafulls protagonitzant alguns dels assalts i assassinats o mostrant-se clarament parcials<sup>1705</sup>. Dins aquest conjunt hem de tenir en compte l'important pes de l'estament

---

<sup>1704</sup> ARV, RC, reg. 244, f. 57v-59r (1 de gener de 1469).

<sup>1705</sup> De fet l'assassinat del cap dels Rocamora, el cavaller Jaume Rocamora, va ser comés per dos criats de don Ramon de Rocafull, BELLOT, P., *Anales...*, vol. II, pàg. 112-113. Així mateix alguns dels assalts contra els Rocamora i altres partidaris seus van ser duts a terme per individus de baixa extracció social, alguns d'ells al servei de la casa dels Rocafull, com per exemple Martí de Morota, Perico de mossèn Ramon, Joan Barber, dos fills de Francesc Menargues, Joan lo Teixidor, Marco fill d'Andrés Marco, Morote fill de Lope Torrano, Garcia fill de Joana la pescadora i altres. ARV, RC, reg. 105, f. 83r-v (10 de juny). Respecte als servidors i familiars de Lluís Cornell, coneixem alguns dels seus noms, els quals també van ser denunciats pel regent de la lloctinència del governador, Miquel Sarçola, i entre els que trobem a Bernat Sanç, Joan Sanç, Jaume Talavera, Pére Perez, Sancho de Roncesvalls, Joan Ferrer, Francesc de Castell, Diego i Bernat Ferran, ARV, RC, reg. 105, f. 114r (5 de desembre de 1469).



ciudadà en la vida política de la localitat i la seua forta militarització. Aquests, són alguns dels aspectes que ens ajuden a comprendre la destacada participació d'individus d'aquesta condició en un o altre bàndol. En aquest sentit veiem com membres de famílies que participen al regiment municipal es van posicionar a favor dels Rocafull, tal com Rius, Talavera, Pèrez, Quexans, Vives o Sanç<sup>1706</sup>.

Així mateix, entre els seguidors d'aquesta parcialitat trobem a membres de la petita noblesa local com Pere Ximenez, menor, Pero Gomes i Francesc Martí<sup>1707</sup>, els quals van ser acusats d'actuar en alguns dels episodis violents. D'altra banda podem incloure dins l'òrbita dels Rocafull alguns individus que arrossegats per la seua relació amb el governador Pero Maça i com a detenedors d'alguns dels càrrecs de la cort del governador, es van veure implicats en diferent grau com el subrogat Joan Soler, o l'assessor Joan Martí<sup>1708</sup>.

D'altra banda podem assenyalar que tant el grup de ciutadans com el dels membres de la noblesa que es van posicionar en favor dels Rocafull probablement serien més amplis si tenim en compte el fet que bona part del Consell oriolà es va mostrar contrari, a requeriment de Ramon de Rocafull, a l'entrada a la ciutat del seu enemic mossèn Jaume Masquefa, partidari dels Rocamora, qui havia sigut nomenat com a lloctinent de la Governació. Així doncs, alguns membres del Consell pertanyents a l'estament militar com Pere i Jaume Masquefa, Lope Monyano i Ginés Silvestre van anar personalment a fer resistència al nou lloctinent mentre que altres com Joan Soler,

---

<sup>1706</sup> El notari Jaume Rius, Alfonso Quexans i Antoni Baró van participar junt els Rocafull en l'atac al lloc de la Daia, senyoriu del cavaller Jaume Masquefa, ARV, RC, reg. 106, f. 100r (10 de setembre de 1470). Així mateix Joan Talavera va ser acusat de la mort de Martí Rocamora ARV, RC, reg. 291, f. 159v (17 de febrer de 1470). Per altra banda encara que no sabem el motiu tant Joan com Bernat Vives van ser denunciats pels Rocamora, ARV, RC, reg. 291, f. 145v-146r (16 de desembre de 1469). De fet Joan Vives, notari de la cort del governador, estant pres pel lloctinent Sarçola, va prestar sagrament i homenatge a dit oficial sota pena de 1.000 florins d'or al temps que donava fermances per a posar-se en mans d'ell, però tot i això va aprofitar el seu alliberament per a refugiar-se en Albatera "*entre los bandejats de la dita ciutat d'Oriola*", ARV, RC, reg. 293, f. 125r (20 de setembre de 1470).

<sup>1707</sup> ARV, RC, reg. 291, f. 128v-129r (28 de maig de 1469) i BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 120.

<sup>1708</sup> De fet ocupar algun dels oficis de la cort del governador sembla que implicava un posicionament en favor dels Rocafull, com es desprèn del memorial fet contra el batlle Joan Fabra, acusat de parcial als Rocamora, qui va ser acusat d'amenaçar a Bertomeu Baró subrogat de governador en Guardamar a qui "*mostrant ira contra lo dit subrogat sense alguna causa justa*" li va dir que actuaria contra aquells que foren amics de Pero Maça i que tenia potestat del rei per a castigar els oficials i que li faria llevar el càrrec, AMO, AC, reg. A 26, f. 185 (s.d.).

Ginés Silvestre<sup>1709</sup>, Ferran Vilafranca i Manuel Martí van ser favorables a la resistència i van donar ajuts i cavalls per a fer-la. Per altra banda, entre els ciutadans acusats d'aquests mateixos fets trobem a Joan d'Ayora, Francesc Vilafranca, Francesc Pérez, Jaumot Pérez, Jaume Liminyana, Jaume Despuig, Jaume Albacete?, Pere Oliver i Jaume Rabassa<sup>1710</sup>. Tanmateix, hem de precisar que no estem en disposició de poder assegurar que tots aquests individus actuaren d'aquesta manera moguts per les seues simpaties amb els Rocafull. De fet cap la possibilitat que ho feren per tal d'evitar un increment de les violències que es vivien en aquests moments a causa de les amenaces fetes per Ramon de Rocafull als jurats de la localitat per a evitar l'entrada de Masquefa, ja que si no accedien a les seues pretensions, el senyor d'Albatera els feia responsables dels disturbis que es derivarien, tal com recull Bellot "*altrament los danys que-s seguiran sien a vostre a càrrech*"<sup>1711</sup>. Tot i això aquest succés posa de manifest la importància del control de les institucions municipals en la defensa dels interessos particulars dels enfrontats i la capacitat d'influència dels Rocafull, tot i no poder participar directament en ells.

Més enllà d'aquesta varietat d'individus, hem de dir que la força del bàndol dels Rocafull es fonamenta principalment en la unió entre aquest llinatge i els Maça, parents directes en tot cas. Per tant, és l'element de parentesc el principal factor que uneix aquestes nissagues i que confereix potència a aquest bàndol. Una fortalesa que en gran part se sustenta en l'alta capacitat de captació de clientele i en la possessió d'un ampli aparell domèstic i de servei tant pels Rocafull com pels Maça, sense oblidar el control que van exercir aquests últims de la institució governativa i de la forta influència que eren capaços d'exercir en els òrgans municipals.

Per la seua banda, en el cas dels Rocamora tot i que l'element de consanguinitat també va jugar un paper destacat en la conformació del seu grup de

---

<sup>1709</sup> Tant els Soler, com ja hem mencionat línies a dalt, com els Silvestre formaven part del cercle pròxim dels Maça de Liçana segons es desprén del memorial de 1455. De fet Francesc Silvestre, sent justícia criminal d'Oriola, va acompanyar a Martí Maça en un dels delictes recollits al document, ARV, RC, reg. 55, f. 28v (5 de febrer de 1455).

<sup>1710</sup> BELLOT, P., *Anales...* cit, vol. II, pàg. 120.

<sup>1711</sup> *Ídem.*, pàg. 119.

partidaris, hem d'assenyalar que aquest llinatge va haver d'articular altres mecanismes per a fer front i poder contrarestar la potència dels seus contrincants. Així doncs, pel que fa a les relacions de parentiu hem de tenir en compte dos aspectes d'aquest llinatge, per una banda l'ascens des de les capes ciutadanes a les nobiliàries, que es veu acompanyat per un creixent prestigi social, i d'altra l'amplitud del nucli familiar, que els va permetre dur a terme una política matrimonial dirigida a establir lligams amb altres llinatges, tant ciutadans com nobiliaris. En aquest sentit veiem com els Rocamora van emparentar amb algunes famílies ciutadanes que van ocupar un lloc destacat dins els òrgans municipals com els Morrelles i Ontinyent, però també amb els nobles Ferrández de Mesa, Roiz, Molins i Fontes. Alguns individus pertanyents a aquests llinatges es van posicionar de forma manifesta i van patir junt els Rocamora l'expulsió de la ciutat<sup>1712</sup>. Si bé s'ha de dir que algunes d'aquestes aliances es produeixen abans de l'esclat de les violències, com són els casos dels Ontinyent, Morrelles o Roiz, cosa que arrastra als components d'aquestes famílies a donar suport a la causa dels Rocamora, mentre que d'altres casaments, com els casos de Molins i Fontes, es produeixen temps després de l'inici de les hostilitats, per la qual cosa respondrien a una estratègia encaminada a l'ampliació de les seues bases de poder<sup>1713</sup>.

Però més enllà de l'establiment de relacions matrimonials, el cert és que els Rocamora van trobar un gran suport entre les famílies que formaven part del regiment, sobretot entre els ciutadans, alguns dels quals van aconseguir gaudir del privilegi militar. Aquest últim cas seria el del llinatge Orumbella, un dels majors afectats per les actuacions denunciades al memorial de 1455, mentre que per la part ciutadana trobem cognoms com Avellà, Manresa, Gómez Daroca, Pérez o Guillem. Açò no vol dir que participaren directament en els enfrontaments violents, però sí que

---

<sup>1712</sup> A mitjans de 1470 el rei va manar a Pero Maça que permetera l'entrada, i que visqueren com ho feien abans de la bandositat, a: mossèn Lope Rocamora i llurs fills, mossèn Joan Rocamora i llurs fills, mossèn Joan Roiz, cavaller, Jaume Ferrández de Mesa, Nicolau Orumbella, Bertomeu Morrelles, Berenguer Morrelles, Joan Ontinyent, Antoni Gabriel Orumbella i mossèn Joan Rocamora de més dies, els quals havien sigut expulsats per manament reial, ARV, RC, reg. 291, f. 205v-206r (7 de maig de 1470).

<sup>1713</sup> Alguns d'aquests llinatges ja apareixen mencionats al memorial de 1455 entre els afectats per les actuacions de Cornell i els seus parents, en concret el de Molins i Ontinyent.

demostraren les seues simpaties cap als Rocamora, els prestaren ajuda o fins i tot foren damnificats pels assalts i atacs protagonitzats pel bàndol dels Rocafull<sup>1714</sup>.

Per altra banda hem d'assenyalar el paper d'altre dels llinatges importants de la governació, els Masquefa i en concret el cavaller Jaume Masquefa que es va posicionar en favor dels Rocamora. El motiu cal buscar-lo sembla en la seua enemistat amb Ramon de Rocafull i els seus parents. De fet, segons aquest últim, el senyor de la Daia havia acompanyat en la fugida de la ciutat als Rocamora "*y los ha aconsellat y ajudat en lo que pot*"<sup>1715</sup>. Cal dir que aquesta vinculació entre ambdós llinatges no es produeix en un pla de superioritat d'un sobre l'altre, sinó que respon més bé a l'establiment de relacions en un pla d'horitzontalitat, és a dir, d'igualtat entre dos dels principals components de la petita noblesa oriolana.

Junt a tot aquest seguit de ciutadans i membres de la petita noblesa oriolana també trobem dins la composició d'aquest bàndol individus que formen part del servei domèstic dels Rocamora o que actuen com a escuders d'aquests<sup>1716</sup> i, suposem, que dels llinatges associats, així com tot un ventall d'individus de diferents condicions que apareixen enregistrats a la documentació sota la fórmula "*parentes, amicos et valetores, servitores ac vassallos*"<sup>1717</sup>.

---

<sup>1714</sup> En aquest sentit hem de dir que Pere Avellà va patir l'atac de sa casa per part dels Rocafull, ARV, RC, reg. 292, f. 48r-49r (21 de novembre de 1468), mentre que Gómez Daroca i Andreu Guillem també van patir assalts i robatoris pels partidaris del senyor d'Albatera, ARV, RC, reg. 105, f. 83r-v (10 de juny de 1469). Per altra banda Guillem Manresa i Jaume d'Aledo van ser dipositaris de certs béns de Joan Rocamora, que van ser confiscats per Pero Maça, ARV, RC, reg. 291, f. 121v-122v (5 de maig de 1469). Així mateix, Nicolau Pérez va ser apartat com a jutge d'una causa entre els hereus de Martí Rocamora i Pere Falcó, assessor de Sarçola, ja que aquest últim el va denunciar com a sospitós ja que el considerava "*molt afectat a la causa dels Rocamora*", ARV, RC, reg. 305, f. 21v-22v (22 de setembre de 1481).

<sup>1715</sup> BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 119.

<sup>1716</sup> Com per exemple Guill Baster escuder i procurador de mossèn Joan Rocamora, ARV, RC, reg. 104, f. 17v-18r (9 de novembre de 1468), Diego de Çafre, escuder també Joan Rocamora, ARV, RC, reg. 114, f. 112r-113r (9 de setembre de 1478) o Joan Negre i Francesc serfs de membres d'aquest llinatge, ARV, RC, reg. 104, f. 109r-v (23 de novembre de 1469).

<sup>1717</sup> Els quals són Pere Belchi, Joan Mingot, Joan Belchi, Francesc Ximénez, Joanot Masquefa, Rocamora bastard, Pere de Soria, Jaume d'Ocanya, Guill Belchi, Perot Quirant, Joanot Rodriguez, Pere Vilagrassa, Jaume Penyonosa i Miquel el velluter, ACA, RC, reg. 3.563, f. 26r-v (22 de març de 1480). Cal assenyalar que en el casos de Francesc Ximenez i en el de Joanot Masquefa, pot ser que formaren part de les famílies nobiliàries que porten els mateixos cognoms, si bé no podem assegurar-lo amb certesa.

Però de tots els individus que es van posicionar en favor dels Rocamora cal destacar dos noms: Joan Roíz de Corella, comte de Cocentaina, i Joan Fabra, batlle general de la partida. L'adscripció d'aquests dos personatges a la causa dels Rocamora, evidència com aquests no només es van valdre de les relacions de tipus horitzontal, amb altres membres de la petita noblesa oriolana, o de clienteleles d'inferior condició, sinó que en aquest cas les relacions de caire vertical prenen un marcat caràcter ascendent. Així mitjançant l'aliança amb aquests nobles, els Rocamora el que van intentar va ser tractar de posar del seu costat aquells espais de poder que restaven fora del control dels Maça. D'aquesta manera, en el cas de Corella el que es produeix no és altra cosa que una confluència d'interessos entre ambdues parts. D'aquesta manera el senyor d'Elda va esdevenir protector dels Rocamora<sup>1718</sup> i va trobar en aquest enfrontament una forma de fer front als seus enemics tradicionals en aquest territori, els Maça. Un element aquest, la rivalitat entre aquests nobles, que van saber aprofitar els Rocamora en el seu propi benefici. Si bé hem d'assenyalar que el paper jugat per Corella es va limitar als primers anys del conflicte, possiblement per estar ocupat posteriorment en altres assumptes a causa del seu ofici de governador del regne d'ençà Xixona<sup>1719</sup>.

En l'apartat dedicat a la Batllia General ja hem esmentat el posicionament de Joan Fabra, com a titular d'aquesta institució, en favor del bàndol dels Rocamora i les acusacions que les autoritats oriolanes li van fer per trencar la pau existent a la ciutat des del mateix moment de l'ocupació del càrrec. No coneixem la causa per la qual Fabra es va alinear en contra dels Rocafull-Maça, però sí podem assenyalar que el fet que els Rocamora guanyaren per a la seua causa el nou batlle general, posa de manifest una altra de les estratègies utilitzades per aquest llinatge, el qual va tractar

---

<sup>1718</sup> De fet Joan Rocamora propietari de la torre de la Granja, sembla que va cedir aquest lloc al comte de Cocentaina per tal d'evitar represàlies contra els seus béns. Així Corella va reclamar que es fera justícia contra els que havien participat en l'atac contra la Granja i contra les vexacions que patien els seus vassalls habitants d'aquest lloc, ARV, RC, reg. 108, f. 50v (18 de juliol de 1470) i BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 115. En aquest sentit les mateixes autoritats oriolanes van reconèixer que desconeixen que aquest lloc pertanyera a Corella, i és que com indica Bellot sembla que la venda feta per Rocamora a Corella d'aquest lloc va ser fictícia, BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 115-116 i 181.

<sup>1719</sup> Joan Roiz de Corella va morir en 1478 i durant els anys anteriors es va haver de dedicar a resoldre assumptes concernents al seu càrrec com el conflicte amb Jérica o la campanya contra el rebel Jaume d'Aragó, FULLANA MIRA, L., *Historia de la villa y condado...cit.*, pàg. 331-336. Conflicte amb lladró

de posar de la seua part a l'altre òrgan reial del territori. Com hem vist anteriorment, els Rocamora gràcies a diferents tipus de lligams van aconseguir atraure un ampli grup de seguidors dins el regiment municipal, que els va servir per a contrarestar la capacitat d'influència dels seus contrincants sobre el poder municipal. Així, aquests dos aspectes, intentar controlar els òrgans municipals i la Batllia General evidencien la importància que aquestes institucions van representar com a plataforma legal des d'on poder fer front a la Governació controlada pels Maça. Una estratègia aquesta que haguera pogut obtenir uns majors resultats si un dels seus partidaris, el cavaller Jaume Masquefa, haguera pogut mantenir el control de la lloctinència de la Governació, càrrec que li va concedir el rei com hem vist anteriorment. Però malgrat aquest últim aspecte, el cert és que la possibilitat de controlar els principals oficis obria un ventall de possibilitats no sols per a beneficiar els seus partidaris, sinó també per a tractar de perjudicar els seus contraris revestint de legalitat la presa de decisions amb un marcat caràcter arbitrari, cosa que ja s'encarregava de fer Maça des del seu càrrec de governador. De fet les mateixes autoritats oriolanes reconeixien aquesta disputa pels oficis municipals en un missatge dirigit a Ferran II al començament del seu regnat quan el va informar que *“per causa de les bandositats que és entre los Rocafulls e Rochamores en la dita ciutat e fora de aquella se són seguides diverses morts, nafres e inconvenients damniosos gravement a la dita ciutat e cadauna part se sforça haver los oficis de la dita ciutat per ésser més fort en aquella”*<sup>1720</sup>.

Per tant la potència dels seguidors dels Rocamora no respon únicament a un criteri de parentesc, ja que més enllà de la solidaritat familiar i les clientele domèstiques l'altre element que va servir d'aglutinador va ser la coincidència d'interessos front un contrari comú que gaudia de la suficient força per a anul·lar de forma particular a la major part dels seus contrincants o aquell que s'atrevera a desafiar el seu poder. Així, el recurs dels Rocamora per tal de fer front als Rocafull-Maça, no va ser altre que aquella frase tantes vegades utilitzada de *“la unió fa la força”*, per a la qual cosa van haver de posar en pràctica diverses estratègies que els permeteren ampliar les seues bases de poder, des de les relacions de tipus familiar,

---

<sup>1720</sup> ACA, RC, reg. 3.633, f. 82v (27 de febrer de 1479).

fins l'associació amb els principals llinatges nobiliaris que quedaven fora de l'òrbita dels Rocafull-Maça, passant per la captació d'una important representació de l'estament ciutadà. De fet era la capacitat de poder congregar o reunir sota una mateixa causa a un major nombre d'individus, la que dotava a la parcialitat d'una major força i per tant s'incrementaven les possibilitats d'assolir els objectius que es pretenien aconseguir<sup>1721</sup>.

Per altra banda, hem d'assenyalar que en la configuració dels bàndols o parcialitats es pot tendir a generalitzar el paper jugat pels components d'un llinatge. Així, és comú pensar que tots els membres d'una mateixa família prenen un posicionament únic o que el simple fet d'existir una relació de parentesc suposa la implicació directa en el conflicte amb una de les parcialitats. Aquesta consideració no és infundada, ja que en molts casos és així, tal com hem pogut observar anteriorment, però no sempre. De fet en ocasions la participació d'un membre d'un llinatge en un dels bàndols no representa que la resta de familiars es posicionen en el mateix sentit.

En aquest sentit aspectes com l'amistat, els interessos i les relacions personals i fins i tot el grau de cohesió dels membres d'un mateix llinatge són factors que poden afectar el posicionament d'un individu en concret davant un conflicte, sobretot en un espai tant reduït com la governació d'Oriola<sup>1722</sup>. Així per exemple Jaume Ferrández de Mesa casat amb una Rocamora es va decantar de forma manifesta en favor d'aquest bàndol, però en contraposició trobem el cas de Pere Ferrández de Mesa qui estava sota la tutoria de Jaume, i no es va mostrar partidari d'aquest. La causa o millor dit les possibles causes posen de manifest el que acabem d'exposar, ja que probablement la no implicació de Pere seguint el seu tudor es podria explicar pel seu parentiu amb els

---

<sup>1721</sup> HEERS, J., *El clan familiar...* pàg. 104.

<sup>1722</sup> En aquest sentit López Rodríguez assenyala que les famílies nobles eren en realitat grups de poder molt inestables a causa de factors com les lluites internes pel patrimoni, la superposició de dominis, la bilateralitat de les parenteles, la complexitat de les lleis hereditàries i matrimonials, així com l'alta mortalitat. Aquests aspectes, a més complicaven la transmissió dels drets familiars, la qual es veia agreujada per les estratègies matrimonials i l'endogàmia, LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., "Guerras privadas nobiliarias y paz pública...cit.", pàg. 650.

Rocafull i també per les males relacions dins el llinatge a causa del conflicte que va moure Pere contra Jaume per la rendició de comptes per la seua tutoria<sup>1723</sup>.

Altres cas seria el dels Ximénez, on veiem a Pere Ximénez menor participar activament adherint-se a la causa dels Rocafull, mentre que Pere Ximénez major no es va mostrar parcial<sup>1724</sup>. Si bé els exemples més significatius en la manca de cohesió de tots els membres d'una família, va ser per una banda el del batlle general Jaume Roca, cunyat del senyor d'Albatera i oncle del governador, ja que no hem trobat cap acció que ens faça pensar que la seua actuació des de la Batllia estiguera regida per l'arbitrarietat en favor dels Rocafull, com sí que veiem en el cas dels Maça. És més, com ja hem assenyalat en altre apartat, va afavorir en diverses ocasions els Corella amb les seues decisions i fins i tot va ser qualificat pel governador, nebot del batlle, com a enemic de la casa dels Maça.

L'altre cas seria el dels Masquefa on el parentesc d'una de les branques d'aquest llinatge amb els Rocafull xoca amb el posicionament adoptat pel senyor de la Daia a causa de les tenses relacions amb els d'Albatera. Així mossèn Pere Masquefa, casat amb una Rocafull no va secundar el cavaller Jaume Masquefa, i fins i tot va ser un dels que des dels òrgans municipals es va posicionar contra l'entrada d'aquest a la ciutat per a exercir el càrrec de governador, un fet aquest en el qual també va ser secundat pel donzell Jaume Masquefa.

Pel que fa a Alacant la manca de dades no ens permet perfilar de manera tant detallada la composició de les faccions enfrontades. De fet ni tant sols la documentació es parla de la formació de bàndols o parcialitats en aquesta localitat. Tot i això sí que podem ressenyar alguns trets significatius al respecte, ja que sabem que almenys part dels individus que van protagonitzar els altercats en aquesta població es trobaven sota l'òrbita del llinatge dels Maça de Liçana, representat en la figura de Lluís Cornell i Maça. Així dins el grup d'individus que es van posicionar en contra de les autoritats locals, amb motiu dels successos derivats de la destitució del subrogat de governador,

---

<sup>1723</sup> ARV, RC, reg. 131, f. 64v-65r (22 d'abril de 1483)

<sup>1724</sup> BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg 120.



trobem membres dels llinatges pertanyents a la noblesa alacantina com Pasqual, Mèrita, Seva, Salort i Bonivern però també d'altres pertanyents a les capes ciutadanes com Seller i Anton<sup>1725</sup>. Alguns d'aquests individus es trobaven sota la protecció dels Maça de Liçana en la seua condició de domèstics, familiars i comensals de Lluís Cornell, en concret els Pasqual, Mérita i Morales<sup>1726</sup>.

D'altra banda, respecte aquells que feren front als anteriorment mencionats, no podem assenyalar moltes més dades que les esmentades abans, de fet tant sols podem proposar una sèrie de noms, entre els quals trobem tant membres de famílies nobiliàries Vallebrera, Rolf, Llofriu i Sepulcre, com ciutadanes Artés, Bernat, Nomdedéu, Ripoll, Gonçalez i Pérez, que van ser llevats pel rei de la jurisdicció del governador Pero Maça<sup>1727</sup>. La inclusió en aquest llistat de Nicolau Nomdedéu, lloctinent del justícia, que va ser assassinat per alguns de la facció abans esmentada, i d'altres càrrecs locals, ens fa pensar que aquesta decisió del monarca va estar motivada per la possible arbitrarietat que podia mostrar Pero Maça en jutjar a aquells que s'havien enfrontat amb els membres de la seua casa.

Feta aquesta anàlisi i vist el context en el que es produeix l'aparició d'aquests bàndols o parcialitats, podem assenyalar que són, en part, el resultat de la lluita per fer-se amb el poder urbà, ja que els nobles s'adonaran de la necessitat de controlar el govern municipal per tal de seguir mantenint la seua posició<sup>1728</sup>. De fet l'objectiu de la formació del bàndol no és altre que l'obtenció del poder, que representava no sols la defensa dels seus interessos, sinó la possibilitat de continuar ostentant un lloc

---

<sup>1725</sup> Miquel Salort, Jaume Pasqual, Perot Pasqual, Jaume Pasqual, Pere Boinvern, menor, i Francesc Seller van ser acusats de fer resistència i insultar al justícia de la localitat i de voler matar a Alfonso de Rebolledo, ARV, RC, reg. 292, f. 79v-80r (29 de març de 1469). Temps després la major part d'aquests individus, junt a Joan d'Antón estaven processats per haver comés cert fet contra Rebolledo, ARV, RC, reg. 109, f. 70v-71r (4 de juny de 1471). Per altra banda Pere Pasqual i els seus fills Jaume i Pere, Andreu Seva i son fill Tristany i Antoni de Mérita van ser acusats de la mort del lloctinent de justícia Nicolau Nomdedéu, ARV, RC, reg. 109, f. 69v-70r (4 de juny de 1471). Un fet aquest pel qual també van ser acusats Asensi i Cristòfol Morales, ARV, RC, reg. 104, f. 155v (20 de març de 1470) i reg. 105, f. 104r (1 de desembre de 1469).

<sup>1726</sup> ARV, RC, reg. 293, f. 1v-2r (14 de març de 1471).

<sup>1727</sup> ARV, RC, reg. 291, f. 113v (25 de febrer de 1469).

<sup>1728</sup> NARBONA VIZCAINO, R., "Violencias feudales en la ciudad...cit., pàg. 85

preeminent dins la societat<sup>1729</sup>. Però, per altra banda són també en part resultat de la pròpia idiosincràsia de la noblesa valenciana, ja que les seues inquietuds van diluir les antigues relacions jeràrquiques entre els seus membres i així podem observar els d'abusos per part dels membres posicionats en els més alts esglaons de la piràmide estamental vers la baixa noblesa, però també el desafiament d'aquests últims contra els poders dels grans nobles, el que va generar una lluita de tots contra tots<sup>1730</sup>. Aquests aspectes són clarament visibles en la conformació dels bàndols o parcialitats oriolanes, on els Rocafull-Maça veuran perillar la seua situació preeminent davant l'ascens dels Rocamora, un nou llinatge nobiliari, que va desafiar la supremacia dels primers<sup>1731</sup>, la qual cosa va donar lloc, com hem vist, a una divisió de l'oligarquia del territori. Però aquesta no es produeix no des d'un punt de vista estamental, ja que aquesta escissió va afectar tant els nobles com els ciutadans. Així els primers van accentuar els seus lligams respecte a aquest últim grup, entre altres motius, per tal de no perdre la seua situació privilegiada dins de les jerarquies que imposaven els nous temps<sup>1732</sup>. La conseqüència, per tant, és un enfrontament que naix de la necessitat d'assolir o conservar el poder, el principal factor que es troba darrere de la composició dels bàndols i parcialitats, ja que són la clau on resideix la força del llinatge, el qual va tractar, mitjançant diferents tipus de relacions, ampliar les seues bases humanes i per tant aconseguir una major potència front el contrincant. Però, no només a nivell bèl·lic, sinó també a nivell polític, el que va fer que totes les institucions del territori d'una o d'altra manera es vegueren implicades en la conflictivitat derivada d'aquest enfrontament, ja que com assenyala Heers són els clans familiars els que dominen

---

<sup>1729</sup> NARBONA VIZCAINO, R., *Valencia municipio medieval...cit.*, pàg. 141.

<sup>1730</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., "Aristocràcia i orígens de l'estat modern: el poder polític de la noblesa del regne de València (1410-1446)", *Butlletí de la Societat Catalana d'estudis Històrics*, vol. 13, 2002, pàg. 166.

<sup>1731</sup> Per tant podem considerar que, com assenyala López Rodríguez, en les turbulències nobiliàries del segle XV va jugar un paper destacat els canvis que va patir l'aristocràcia tant en la seua composició com dins la seua estructura. I així aspectes com la incorporació de nous membres, molt d'ells d'origen burgès o ciutadà, i la mobilitat interior per diversos factors van exacerbar les rivalitats, LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., "Guerras privadas nobiliarias y paz pública...cit.", pàg. 666.

<sup>1732</sup> NARBONA VIZCAINO, R., *Valencia municipio medieval...cit.*, pàg. 148

d'una manera oficial, o a través de formes indirectes o amagades, tota la vida de la ciutat i esdevenen el quadre fonamental de l'acció política<sup>1733</sup>.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>1733</sup> HEERS, J. *El clan familiar ...cit.*, pàg. 183.

### **5.3.1.2-L'allargament del conflicte i els intents de pacificació de la monarquia.**

La conflictivitat viscuda a les terres del sud valencià durant les últimes dècades no es va circumscriure únicament als episodis violents protagonitzats per les diferents faccions que es desenvoluparen. En aquest sentit hem de dir que les morts, atacs i altres aldarulls no són sinó una manifestació més del clima de tensió que es vivia en aquestes terres originat, com hem vist, per la lluita pel control polític i per l'hegemonia social en aquestes contrades. Per tant, les accions violentes no poden ser estudiades com a mers fenòmens accidentals sinó que s'inserten dins una conjuntura determinada per altres variables de tipus econòmic, social o polític, les quals s'han de tenir presents per tal d'arribar a assolir la total comprensió del fenomen. De fet l'ús de la violència no va ser un fi en sí mateix sinó més bé una ferramenta, de la qual es va valdre la noblesa per a resoldre les seues diferències bé de forma regulada, com posa de manifest el combat esmentat en altre apartat entre Pero Maça de Liçana i Joan Francesc de Próxida al regne de Navarra, presidit pel monarca d'aquest territori i precedit de l'encreuament de missives<sup>1734</sup>, o de manera desordenada com demostren els enfrontaments tractats i molts altres recollits en la bibliografia esmentada. Cal assenyalar, a més, que la guerra nobiliària no era un fet en si mateixa punible, ja que fins i tot els furs recollien el dret dels nobles a resoldre les seues discrepàncies mitjançant l'enfrontament armat, el qual estava subjecte a una reglamentació. Tot i això durant les darreres dècades medievals, sobretot a partir del regnat de Martí I a començaments del XV es va començar a limitar, que no abolir, aquest dret<sup>1735</sup>.

L'ús d'aquest recurs no ens ha de resultar estrany si tenim en compte que la noblesa li devia, en part, la seua posició social. La funció bèl·lica sempre present entre els nobles medievals va esdevenir un recurs quotidià i generalitzat entre els seus

---

<sup>1734</sup> Aquests tipus d'enfrontaments en duel, duts a terme segons les regles de la cavalleria, sembla que no van ser molt freqüents, i havien de ser consentit per la autoritat reial, LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Noblesa y poder político...cit.*, pàg. 227. El combat entre aquests dos nobles valencians no va comptar amb el beneplàcit de Ferran II, per la qual cosa van haver de buscar un camp de batalla fora dels territoris on governava aquest monarca.

<sup>1735</sup> Sobre la regulació del dret a guerrear en el regne de València es pot consultar LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Noblesa y poder político...cit.*, pàg. 197-201.

membres que l'utilitzaran per tal d'assolir el poder<sup>1736</sup>. Però aconseguir-lo no va resultar una tasca ni molt menys senzilla, ja que més enllà de la consecució d'aquest objectiu, i amb independència del motiu concret que provocava els enfrontaments, morts, assalts, atacs..., l'esclat de la violència pròpiament dita feia que sorgira l'element de l'honor i la venjança com a factors que alimentaven les hostilitats, ja que per al noble era més important defensar el seu prestigi i el del llinatge que la seua pròpia vida<sup>1737</sup>. D'aquesta manera cap afronta podia quedar sense resposta i la reparació del prestigi, la venjança, esdevé un dels aspectes que va provocar l'acarnissament de les lluites entre faccions, ja que la resposta a una acció prèvia era un acte de deferència i respecte cap al propi nom i cap a tota la família<sup>1738</sup>. Aquests aspectes, doncs, són uns dels principals factors que s'amaguen darrere de l'allargament dels episodis violents, la qual cosa es pot observar tant en el cas alacantí com en l'oriolà. De fet no trobem una altra explicació que la venjança i la rancúnia per tal d'explicar l'assalt a la casa de la vídua d'Alfons de Rebolledo a Alacant, protagonitzat per membres del llinatge Pasqual, uns quants anys després que s'iniciara el conflicte entre aquests nobles<sup>1739</sup>.

Tanmateix, on millor es pot apreciar la presència de l'honor i la revenja és en el conflicte oriolà, on la intensitat dels enfrontaments armats supera de llarg el cas alacantí. Així doncs, els assassinats que enceten les violències, els de Ramon Rocafull i Antoni Amorós comesos pels Rocamora, són ràpidament respostos pel bàndol dels Rocafull amb la mort del cap del llinatge mossèn Jaume Rocamora i altres parents<sup>1740</sup>. Si bé crida l'atenció la desproporció de les accions violentes protagonitzades per cadascun dels bàndols. La major potència bèl·lica dels Rocafull es posa ara de manifest, així a més els assassinats de diversos membres del llinatge Rocamora, ja hem

---

<sup>1736</sup> NARBONA VIZCAINO, R., *Valencia municipio medieval...cit.*, pàg. 148.

<sup>1737</sup> NARBONA VIZCAINO, R., "Violencias feudales en la ciudad...cit.", pàg. 65. De fet la defensa a ultrança de l'honor era exigida pel manteniment del seu propi *status* social, LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., "Guerras privadas nobiliarias y paz pública...cit.", pàg. 657.

<sup>1738</sup> HEERS, J., *El clan familiar...cit.*, pàg. 129-130.

<sup>1739</sup> ACA, RC, reg. 3.605, f. 22v-23v (11 de maig de 1479).

<sup>1740</sup> BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 112-113; ARV, RC, reg. 291, f. 76r-v (25 d'octubre de 1468) a HINOJOSA MONTALVO, J., "Bandos y bandosidades en la gobernación...cit.", pàg. 736.

assenyalat línies més amunt com Rocafull o els seus seguidors van protagonitzar assalts a cases dels seus contrincants, robatoris, atacs a senyoriis... tot un ventall d'actes bèl·lics que buscaven per una banda la recuperació de l'honor ofès i alhora deixar palès qui eren els amos i senyors del territori. Davant això els Rocamora no van poder respondre en igual mesura, per la qual cosa van tractar, com hem vist de guanyar adeptes que reforcen, des d'altres àmbits, la seua posició, com el comte de Cocentaina o Joan Fabra. De fet, més enllà de la mort del subrogat i d'Antoni Amorós les notícies d'acte violents protagonitzats pels Rocamora són molt escasses <sup>1741</sup>.

Però si, com hem dit, els Rocafull es van mostrar més bel·ligerants va ser també en gran part per la connivència de les autoritats del territori responsables de posar pau, tal com posa de manifest la posició del Consell oriolà respecte a l'entrada de mossèn Jaume Masquefa com a nou lloctinent de governador. Aquest no va ser un cas aïllat de fet el Consell s'hi va oposar mesos abans que aquest mateix cavaller exercira com a justícia criminal de la ciutat, un càrrec per al qual havia sigut nomenat pel mateix Joan II a finals de 1468 per tal de posar pau en els enfrontaments<sup>1742</sup>. En aquest sentit les mateixes autoritats oriolanes van intercedir davant el rei per tal que revocara la prohibició que havia feta referent a la treta de la bandera de la ciutat instada per Pero Maça, per tal d'anar contra els llocs del comte de Cocentaina, per haver fet resistència al governador quan va anar a apressar els assassins de Ramon Rocafull i Antoni Amorós<sup>1743</sup>.

Però si les autoritats locals es van plegar o es van mostrar parcials, en ocasions, als interessos dels Rocafull, sens dubte el paper de Pero Maça va ser determinant perquè aquests pogueren dur a terme la seua venjança. En aquest sentit és significatiu que els principals episodis violents es van produir abans que Maça fóra apartat

---

<sup>1741</sup> En aquest sentit tant sols hem pogut localitzar dues notícies, una referida a un escuder i comensal de Joan de Rocamora que és acusat de violar la treva existent per atacar a un escuder de Ramon de Rocafull, ARV, RC, reg. 114, f. 112r-113r (9 de setembre de 1478), i una altra concernent a l'insult i la mort de dos moros vassalls de don Ramon i Onofre Rocafull per part de Jaume Rocamora, ACA, RC, reg. 3.605, f. 31r (8 de juliol de 1479).

<sup>1742</sup> ARV, RC, reg. 282, f. 86v (15 de desembre de 1469). BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. II, pàg. 115.

<sup>1743</sup> ARV, RC, reg. 244, f. 69r-v (26 de març de 1469), f. 69v-70r (29 de març de 1469) i ARV, RC,, reg. 291, f. 135v-136r (12 de juny de 1469).

temporalment de les seues funcions en favor de Miquel Sarçola. Així doncs la continuació de la violència no resulta només del desig de venjança, sinó que l'expressió d'aquest sentiment és en gran part gràcies a la permissibilitat dels oficials encarregats d'aturar-lo, cosa que no fan per trobar-se implicats en el conflicte. De fet, fins i tot, el rei se n'adona d'aquesta inoperància dels seus oficials quan en una queixa interposada pel comte de Cocentaina i mossèn Joan Rocamora contra els greuges que els feia el lloctinent de governador, el donzell Jaume Masquefa, i la impunitat amb la que actuaven els Rocafull, va assenyalar que *“Axí com si oficials no tinguéssem en aquella de hon se veu que tots los crims e discòrdies que se segueixen en aquexa governació són en culpa e càrrech de nostres oficials, en gran menyspreu nostre”*<sup>1744</sup>. De fet la intervenció dels oficials reials en el deteriorament de la pau va ser decisiva, tal com assenyala López Rodríguez qui apunta que darrere d'aquesta actuació existia una diferent casuística: la por als poderosos, l'excés de prudència o un legalisme mal entès<sup>1745</sup>. Factors aquests als quals hem d'afegir l'aspecte ressenyat abans, la implicació en major o menor grau dels oficials en els conflictes.

En aquesta línia, ja hem vist anteriorment com la utilització per part de Maça del seu càrrec per tal d'afavorir els seus parents, li va valdre la suspensió i va donar lloc, també, que molts dels partidaris dels Rocamora aconseguiren deslliurar-se de la seua jurisdicció per por a la seua arbitrarietat. Però, a més a més, durant les dècades posteriors els principals oficials de la Governació van jugar un paper contradictori, ja que si per una banda es plegaven a alguns dels manaments reials, com per exemple imposar treves<sup>1746</sup>, per altra banda van continuar durant molts anys, tant el titular com el seu lloctinent, beneficiant-se del seu poder per tal de perjudicar els Rocamora i els seus partidaris. De fet en 1496, anys després de l'esclat de les violències, els Rocamora van demanar al rei que proveira designar a un governador estrany a les terres de la governació, que no tinguera deute de parentesc amb els Rocafull i que no fóra sospitós al seu llinatge, perquè si continuaven sota la jurisdicció dels Maça se n'anirien a viure

---

<sup>1744</sup> ARV, RC, reg. 109, f. 76v-77r (25 de juny de 1471).

<sup>1745</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., “Aristocràcia i orígens de l'estat modern...cit., pàg. 167.

<sup>1746</sup> ARV, RC, reg. 240, f. 156r-v (9 de setembre de 1478).

fora dels límits dellà Xixona<sup>1747</sup>. Una súplica semblant a la ja feta en 1455 i que va tenir el mateix resultat.

Per altra banda aquesta implicació de Maça des del seu àmbit d'oficial del rei es troba darrere de l'explicació que va portar els Rocamora a convèncer el batlle general Joan Fabra per posar-lo del seu costat, com ja hem assenyalat. Però no només això sinó que si observem els noms dels seus lloctinents, on trobem a membres de la família dels Morrelles i els Ortiz, veiem que aquesta institució va quedar almenys fins l'arribada al càrrec de Jaume de Santàngel mediatitzada per aquesta facció, que va aconseguir col·locar com a oficials subalterns de Fabra a individus favorables a la seua causa<sup>1748</sup>.

Així doncs, podem assenyalar que després d'uns primers moments convulsos, on la violència va fer acte d'aparició entre aquestes dues faccions, el conflicte va passar a un nou estadi definit pel joc polític i judicial, on s'entrecreuen denúncies i greuges de tot tipus i que posa de manifest que aquesta mena de guerres privades no solien proporcionar solucions definitives a les disputes<sup>1749</sup>. Davant aquesta situació la monarquia, a poc a poc, va estar més present, intentant relaxar les tensions entre les faccions. Si bé el paper del poder reial és altre dels factors que des d'un inici van afavorir, ja no només l'esclat de la violència i el conflicte, sinó també la seua prolongació en el temps. L'explicació radica en la manca d'autoritat de la Corona per tal d'imposar la pau<sup>1750</sup>, un aspecte que en aquest cas té el seu reflex més clar en la mateixa actuació del seu màxim representat en el territori.

Però tot i l'existència d'aquestes guerres nobiliàries, al regne de València la monarquia a través dels seus oficials van anar durant el segle XV exercint un major

---

<sup>1747</sup> ARV, RC, reg. 138, 62v-63r (4 de juny de 1496).

<sup>1748</sup> Respecte a Jaume Ortiz cal precisar que sa muller era filla del cavaller Andreu Roiz, germà del senyor de Coix i seguidor de la causa dels Rocamora.

<sup>1749</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Nobleza y poder político...cit.*, pàg. 196.

<sup>1750</sup> Segons assenyala J. Heers és la manca d'autoritat del monarca, o en el seu defecte de la del poder de la administració municipal, la que va originar la formació de grups socials, naturals o artificials, més concretament els clans familiars o suprafamiliars al temps que va consolidar la força dels que ja existien, HEERS, J., *El clan familiar...* pàg. 14.



protagonisme com a mediatra i àrbitre entre les parts confrontades i serà, poc a poc, més efectiva en l'eradicació d'aquests tipus de conflictes mitjançant l'aplicació dels instruments legals que posseïa<sup>1751</sup>. La fi dels enfrontaments no sols interessava a la Corona, que s'havia proposat com un dels seus principals objectius la defensa de la pau pública<sup>1752</sup>, sinó que les conseqüències d'aquestes lluites, sovint afectaven els habitants i les institucions locals on tenien lloc, per la qual cosa a poc a poc es va crear un clima en favor de la resolució dels assumptes a partir de procediments judicials<sup>1753</sup>. De fet abans de l'esclat de les violències a Oriola hem vist alguns exemples de com els protagonistes de les bandositats van apel·lar a l'autoritat reial per tal de resoldre les seues diferències. Encara que aquesta tendència a la resolució pacífica dels conflictes va resultar insuficient per tal d'aturar els enfrontaments armats que tingueren lloc a la capital oriolana.

En aquesta recerca de la pau després dels primers episodis violents, la monarquia va fer ús des d'un primer moment de diverses eines per tal d'assossegat els ànims. Una d'elles va ser la imposició de treves entre els contendents<sup>1754</sup>. En aquest sentit ja a finals de 1468, tenim notícies de com el futur Ferran II va anar a Oriola per tal de pacificar els bàndols, però tant sols va poder concertar una treva de tres mesos de duració<sup>1755</sup>. Aquestes primeres treves van ser posteriorment renovades en gener de 1469 i més tard en juny del mateix any<sup>1756</sup>. Tanmateix la cronologia dels enfrontaments posa de manifest com aquests armistícis imposats per la Corona van ser ineficaços. El motiu no és altre que el ja mencionat línia més amunt, la manca d'autoritat del poder reial, motivada en gran part per la parcialitat del delegat regi en el territori, cosa que va dotar d'impunitat els Rocafull per a continuar portant a terme accions bèl·liques.

---

<sup>1751</sup> LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Noblez a y poder político...*, pàg. 204 i 207-208.

<sup>1752</sup> *Ídem.*, pàg. 203.

<sup>1753</sup> *Ídem.*, pàg. 196.

<sup>1754</sup> La declaració de treves per part de l'autoritat reial tenia els seus orígens en la pau de Déu, si bé en aquests temps es va utilitzar com un instrument més d'una maquinaria més complexa d'arbitratge i resolució judicial dels conflictes, LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., "Guerras privadas nobiliarias y paz pública...cit.", pàg. 660.

<sup>1755</sup> BELLOT, P., *Anales...cit.*, vol. I, pàg. 470.

<sup>1756</sup> ARV, RC, reg. 244, f. 60v-61r (23 de gener de 1469) i f. 77v-78r (14 de juny de 1469).

Així doncs els problemes a resoldre per la monarquia eren realment dos, aturar les violències i fer imposar la seua voluntat al territori. Per a assolir el primer objectiu la Corona va continuar utilitzant el recurs de la treva acompanyat de penes i càstigs a aquells que la trencaren<sup>1757</sup>. Aquestes treves i les seues renovacions temporals van ser imposades en uns casos directament pel monarca i en altres a través d'oficials o persones privades a qui encarregava intercedir entre les parts per tal que aquestes concordaren la prorroga de l'armistici<sup>1758</sup>. Fins i tot en alguns casos l'ús de la treva imposada va tenir un caràcter preventiu com ho manifesta l'armistici ordenat pel rei després de conèixer-se la sentència per la qual Lluís de Rocafull havia sigut absolt de la mort de Pere Masquefa, per tal d'evitar commocions entre ambdues famílies<sup>1759</sup>.

Però la treva era només una solució temporal, aturades les violències, o almenys relaxades, la veritable tasca a la qual havia de fer front la monarquia per tal de solucionar els debats estava en relació amb la parcialitat de les institucions encarregades de fer prevaldre la justícia al municipi. En relació amb aquest assumpte les decisions preses per Joan II respecte al govern local van obtenir uns resultats més eficaços que en el cas de la cort de la Governació, probablement en part pel recolzament trobat en alguns dels individus que formaven part d'aquest organisme i que no es van implicar en les bandositats. Així, la primera acció presa per la monarquia en relació amb les institucions locals va ser el nomenament del cavaller Jaume Masquefa com a justícia criminal, una designació que com ja hem assenyalat va ser

---

<sup>1757</sup> ACA, RC, reg. 3.394bis, f. 37r (27 de novembre de 1475), en aquest cas Joan II li va ordenar a Ramon de Rocafull que fera pau perpetua amb els Rocamora o almenys una llarga treva i li feia saber que en el cas que no fóra així *"en tal cas volem que sapiau que contra les persones e béns vostres usarem de tota aquells rigor de proceyments que com a rey e senyor per benefici de pau e per liberar nostres súbdits de vexacions e mals fer podem"*.

<sup>1758</sup> Un altre exemple de les treves imposades pel rei seria ACA, RC, 3.563, f. 26r-v (22 de març de 1480). Un exemple de la delegació reial en favor d'alguns oficials per tal de gestionar la prorroga de la treva el trobem en 1478 quan encarrega aquesta feina al lloctinent del governador i al justícia criminal d'Oriola que s'encarreguen de forma conjunta de dita feina ARV, RC, reg. 240, f. 156r-v (9 de setembre de 1478). Entre les persones privades que van participar en aquestes tasques trobem a Gaspar Fabra i al *adelantado* de Múrcia, ACA, RC, reg. 3.605, f. 96v-97r (28 d'abril de 1481).

<sup>1759</sup> ARV, RC, reg. 317, f. 28v-29r (7 de gener de 1493). Un altre exemple de l'utilització de les treves i concòrdies amb un caràcter preventiu el trobem en l'enfrontament entre Joan Roiz de Corella i el noble Lluís Lladró. Així sabem que el rei va instar paus i treves entre dits nobles i els seus fills i valedors, perquè *"ha certes diferencies i debats de que han proceyt paraules odioses e altres coses les quals entre vosaltres en aqueixa nostra ciutat e regne fàcilment portaria scàdols e inconvenients a deservey de nostre senyor Déu e nostre"*, ARV, RC, reg. 109, f. 176r-v (29 de juliol de 1474).

rebutjada pel mateix Consell oriolà. Aquest fet junt a d'altres actuacions abans esmentades, i sobretot el posicionament de les autoritats locals a admetre a aquest mateix cavaller com a lloctinent de governador, van fer que Joan II manara en 1470 al batlle general l'elaboració d'un llistat amb els noms dels que es van veure implicats, d'una o altra manera, amb l'atac fet pels Rocafulls a la Daia i amb la resistència feta al lloctinent, per tal que no pogueren ser admesos en les eleccions<sup>1760</sup>. Una decisió que va comunicar a les autoritats locals, a les quals va manar que no admeteren en l'elecció de jurats aquells individus que es trobaren inclosos en el llistat, sota pena de 5.000 florins i la privació dels oficis<sup>1761</sup>. Però tot i aquests manaments, pocs mesos després el rei va haver d'actuar i declarar nul·la l'extracció de dos dels jurats elegits per trobar-se relacionats amb els fets mencionats<sup>1762</sup> i es va veure obligat a recordar als oficials del territori, inclosos el governador i el batlle general, la prohibició d'admetre als oficis municipals els que van fer oposició a l'entrada del lloctinent de governador i els que van participar en l'assalt a la Daia<sup>1763</sup>. Però tot i aquestes primeres dificultats el cert és que ja en 1474 el mateix Consell oriolà considerant els danys i les morts que es produïen entre els Rocafull i els Rocamora, va facultar els jurats de la localitat per a que intervingueren entre els contendents per tal de posar pau entre ells<sup>1764</sup>. Aquesta decisió és una mostra de com les autoritats locals es van allunyar a poc a poc de les parcialitats i així en 1476 el rei va ordenar al justícia criminal que actuara contra els assassins de Joan Rocamora en vista de la sentència promulgada<sup>1765</sup> o que dos anys després encomanara al mateix oficial que s'encarregara del trencament de la treva fet per un escuder de Joan Rocamora que havia atacat a un escuder de Ramon de Rocafull<sup>1766</sup>.

---

<sup>1760</sup> ARV, RC, reg. 293, f. 46r-v (24 de maig de 1470).

<sup>1761</sup> ARV, RC, reg. 293, f. 45v-46r (24 de maig de 1470).

<sup>1762</sup> Els jurats rebutjats pel rei van ser els ciutadans Vidal Manresa i Alfonso Gil, ARV, RC, reg. 108, f. 29v-30r (2 de juliol de 1470).

<sup>1763</sup> ARV, RC, reg. 106, f. 43r-v (2 de juliol de 1470).

<sup>1764</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 15r (9 de gener de 1474).

<sup>1765</sup> ARV, RC, reg. 111, f. 99v (16 de març de 1476).

<sup>1766</sup> ARV, RC, reg. 114, f. 112r-133r (9 de setembre de 1478).

Tot i això, no podem afirmar que la situació dins les institucions locals estiguera completament resolta, ja que com hem assenyalat, les mateixes autoritats oriolanes van reconèixer les pressions d'ambdós bàndols per fer-se amb els oficis de la localitat. Tanmateix aquestes actuacions posaven de manifest l'abandonament de la violència i eren pròpies del joc polític, si bé els missatgers oriolans van demanar al rei que aquells que optaren als oficis i no hagueren signat la treva no pogueren participar en ells fins que no firmaren la pau<sup>1767</sup>. Per aquest motiu Ferran II, poc després d'iniciar el seu regnat, va ordenar que tots aquells que per causa de la seua participació en les bandositats havien sigut exclosos del regiment pogueren ser admesos per exercir els oficis si prometien posar-se sota la justícia del rei i es comprometeren a no tornar a guerrear<sup>1768</sup>.

Per altra banda en el cas de la cort del governador, l'acció del seu titular Pero Maça va estar marcada en els primers moments per la seua arbitriietat des del punt de vista punitiu i judicial. Com hem anat desgranant al llarg d'aquest treball, Maça va posar al servei dels seus familiars, i per derivació en el seu propi, totes aquelles eines que el seu ofici com a màxim delegat reial li va posar a l'abast i que es van manifestar en la impunitat demostrada cap els actes dels Rocafull front l'excessiu rigor utilitzat vers els Rocamora, en l'intent d'ús de les hosts de la governació en el seu propi interès i en una manifesta arbitriietat judicial. Tots aquests són aspectes que van contribuir a l'allargament de les tensions, no només en els anys següents a l'esclat de les violències sinó també durant les dècades posteriors. Així doncs, la monarquia va tractar a través de diversos mitjans de subjectar la parcialitat mostrada per Maça, alguns dels quals ja han sigut ressenyats en l'apartat dedicat a la Governació. Tot i això en un primer moment el governador va ser l'elegit pel sobirà per tal de fer justícia davant els assassinats de Rocafull i Amorós<sup>1769</sup>. Però ben prompte la parcialitat mostrada per la cort del governador va fer que Joan II començara a prendre mesures per tal d'evitar arbitriietats i així en novembre de 1468 va ordenar a Maça que destituïra el seu

---

<sup>1767</sup> ACA, RC, reg. 3.633, f. 82v (27 de febrer de 1479).

<sup>1768</sup> ARV, RC,, reg. 126, (2 de desembre de 1479).

<sup>1769</sup> ARV, RC, reg. 101, f. 154r-156r (10 d'octubre de 1468).

lloctinent, don Ramon de Rocafull<sup>1770</sup>. Aquesta substitució és representativa d'uns dels instruments utilitzats per la monarquia per tal de controlar aquesta institució, ja que després de don Ramon es van succeir al front d'aquest ofici entre finals de 1468 fins els darrers mesos de 1470 quatre lloctinents de governador nomenats majoritàriament pel mateix monarca<sup>1771</sup>. El nomenament d'aquests oficials els convertia en instruments de control per part del rei de la gestió del governador. Però aquesta no va resultar un eina del tot eficaç i així es va haver d'acompanyar d'altres mesures com per exemple l'apartament temporal de Maça de la titularitat d'aquesta institució. En aquesta mateixa línia hem d'esmentar també que l'autoritat reial va adoptar altres decisions per tal d'evitar que la gestió del conflicte recaiguera únicament en les mans de Maça. Així en alguns casos el rei va ordenar al governador que actuara sempre de forma conjunta amb ell lloctinent nomenat pel monarca<sup>1772</sup>. En altres, els assumptes relacionats amb les bandositats no van ser encomanats només al governador o al seu lloctinent, sinó també a altres oficials tant municipals com de la batllia. De fet ja hem mencionat anteriorment el paper creixent de la figura del batlle general qui amb motiu de les bandositats van anar ocupant, per delegació reial, espais o responsabilitats relacionades amb l'aplicació de la justícia i que fins el moment havien sigut conegudes pel governador<sup>1773</sup>.

Aquest conjunt de mesures, les treves i les disposicions reials referides als oficials encarregats d'impartir justícia, van aconseguir per una banda aturar les violències inicials i d'altra aconseguir un clima en el qual tot i que la tensió entre les faccions encara era manifesta, la resolució dels conflictes per la via judicial va anar imposant-se. De fet tot i l'esclat posterior d'algun episodi violent a començaments de la dècada dels noranta, com la mort de Pere Masquefa per membres del llinatge

---

<sup>1770</sup> ARV, RC, reg. 292, f. 47r-48r (21 de novembre de 1468) HINOJOSA MONTALVO, J., "Bandos y bandositats en la gobernación...cit., pàg. 735.

<sup>1771</sup> La llista de lloctinents de la Governació ja ha sigut tractada en un apartat anterior, tot i això recordem que els noms dels oficials designats pel rei en aquest breu espai de temps van ser Jaume Roca, el cavaller Jaume Masquefa, Miquel Sarçola i el donzell Jaume Masquefa, si bé aquest últim cas no podem assegurar amb total certesa que fóra nomenat pel monarca.

<sup>1772</sup> ARV, RC, reg. 244, f. 57v-59r (1 de gener de 1469).

<sup>1773</sup> En aquest sentit ja hem assenyalat diversos exemples d'aquest tipus d'actuació en l'apartat dedicat a la cort del governador, per la qual cosa no tornarem a incidir en l'exemplificació d'aquest assumpte, tot i que la casuística exposada es podria ampliar amb altres casos

Rocafull<sup>1774</sup>, aquest va ser ràpidament controlat per l'autoritat reial a través dels seus delegats evitant que la venjança es tornara a apoderar de la ciutat.

Finalment, hem d'assenyalar a mode de consideracions finals sobre l'assumpte de les bandositats dos aspectes que es deriven d'aquest conflicte. El primer d'ells és que, més enllà dels actes violents, aquest enfrontament va posar de manifest, al temps que va agreujar, una forta divisió de l'oligarquia local que va marcar en gran part l'esdevenir del regiment municipal oriolà durant les darreres dècades medievals, el que posa en evidència els motius o detonats que van generar tant el conflicte com els episodis violents associats a ell. Es tracta per tant d'un enfrontament en el qual es posa en joc la preeminència d'un o altre bàndol en el territori i en el qual el control de les institucions resultava determinant per a poder assegurar el poder i sotmetre al contrari, per la qual cosa tant els òrgans municipals, com la cort del governador i la Batllia General es van veure, en major o menor mida, afectades per aquesta confrontació.

Però, front aquesta lluita interna que acabem d'esmentar, trobem l'acció d'una autoritat reial interessada no només en la pacificació del territori, sinó també en el control tant de l'estament nobiliari com de les institucions ciutadanes. Així doncs, veiem com les mesures preses per la monarquia per tal de posar fi a les violències i a les seues derivacions van donar com a resultat una forta consolidació del poder reial, el qual no sense esforços va fer prevaldre la seua autoritat front a oficials i institucions díscles com davant els nobles. Així doncs aquest tipus de lluites urbanes van servir, en aquest cas, per a consolidar l'autoritat del monarca front les altres forces del territori, ja que mentre més lluitaven els nobles entre ells, tot i el risc de desestabilització política que això suposava, el monarca va poder imposar la seua voluntat, encara que no fàcilment, amb l'objectiu de domesticar els grups sociopolítics discordants<sup>1775</sup>.

---

<sup>1774</sup> ACA, RC, reg. 3.648, f. 117v-118r (21 de maig de 1481).

<sup>1775</sup> PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S. i SOLER MILLA, J. L., "Violència nobiliaria en el sur del reino de València...cit., pàg. 347.

### **5.3.2.- Estratègies i conflictivitat en el regiment municipal.**

En els apartats anteriors hem pogut observar com l'ocupació dels càrrecs municipals, o el domini d'aquests de forma indirecta, va esdevenir un objectiu primordial per a les principals famílies nobiliàries del territori, no només des del punt de vista dels beneficis personals. De fet l'enfrontament entre faccions a la capital oriolana va posar de manifest com el control dels òrgans locals van ser un dels principals anhels en la seua lluita per fer-se amb l'hegemonia al territori. Per tant, la subjecció política del municipi va representar un instrument essencial per a la noblesa local, ja que li garantia poder continuar mantenint la seua posició privilegiada respecte tant a la resta de grups socials de la població, com dins el mateix estament.

Així mateix, els organismes municipals van esdevenir un dels principals escenaris, sinó el principal, on poder desenvolupar una carrera política per a la petita noblesa del territori, davant la llunyania de la capital del regne i el major tancament d'altres institucions com la Governació, on la participació quedava a expenses d'un nomenament reial per a un ofici o de la concessió d'un càrrec pel titular de la Governació, cosa que barrava el pas a molts dels components de l'estament militar, bé per no formar part del nucli més pròxim del governador o per ser enemic manifest d'aquest.

Tots aquests aspectes ens ajuden a comprendre l'interès per fer-se amb el control dels principals oficis i la configuració d'estratègies per tal d'aconseguir-lo, per part de les famílies nobiliàries de la localitat. Perquè, tot i el protagonisme de l'element ciutadà dins els regiments de les dos principals localitats de la governació, van ser els nobles els que es van situar al capdavant del poder polític. A Alacant, com hem vist, copant de forma notable la composició de la borsa del sac major d'on s'elegien els principals oficis, mentre que a Oriola són les bandositats les que posen de manifest com van ser realment els membres d'aquest estament els que es van situar al capdavant de les faccions arrossegant amb ells a altres individus de condició social inferior.

Així doncs, en aquesta disputa per fer-se amb el poder municipal, els principals components de la noblesa local van aconseguir guanyar-se a bona part del ciutadans mitjançant la creació de clienteleles o l'establiment de lligams familiars, posant així del seu favor a l'únic element que els podia fer ombra dins el regiment. Però tot i això aquests nobles van trobar uns forts competidors en la seua disputa particular pel control municipal en l'acció d'altres actors externs al regiment. Ens referim principalment, per una banda al governador Pero Maça, qui veu en el govern municipal un instrument més per tal de consolidar la seua hegemonia, i d'altra a la mateixa monarquia, la qual va tractar per diversos mitjans de sotmetre les institucions locals, un dels majors contrapesos al seu poder, en el seu camí per fer reconèixer la seua autoritat sobre les principals forces del regne i, fins i tot, en algunes ocasions al batlle general que tractarà també d'exercir el seu poder sobre la municipalitat a través de les seues competències.

En aquest sentit cadascuna de les forces va tractar d'articular diferents estratègies que els permeteren aconseguir els seus propòsits. En el cas de la petita noblesa local, a la qual li estava permesa la participació en els òrgans municipals, el principal objectiu va ser el de tractar de fer-se amb els principals oficis de la localitat. Per tant, el primer pas no era altre que copar les borses d'on s'extreien els càrrecs per tal d'augmentar les possibilitats que els seus partidaris isqueren elegits. Per tal d'aconseguir-lo no bastava només amb la inclusió al sac dels membres del llinatge, sinó que calia ampliar les opcions de poder ser elegit. És ací on l'establiment de xarxes de relacions prenen una especial significació. Aquestes com hem assenyalat en l'apartat referit a la composició dels bàndols o parcialitats van presentar diferents tipus. En primer lloc les clienteleles, basades en les relacions de poder entre un individu de superior condició i un altre d'inferior que trobava protecció i defensa a canvi de servei. Junt aquestes trobem els lligams basats en l'amistat i en el parentesc. Pel que fa a aquest últim cas, les maniobres matrimonials d'un llinatge es dirigien no només a vetllar pels interessos econòmics de la família sinó també a salvaguardar o augmentar el seu pes polític i amb ell el seu prestigi. Un tercer element que motivava les aliances dins el sistema polític no era altre que la confluència d'interessos. Aquest tipus de relacions podien estar promogudes per nombrosos factors, des del recolzament mutu



per tal de fer front a un contrincant de major entitat fins a l'establiment de pactes amb un caràcter puntual per determinades qüestions, el que feia que aquestes aliances pogueren tenir una permanència més o menys duradora en funció de la fluctuació dels interessos, ja que com hem assenyalat abans la conformació d'aquestes faccions no s'estructurava al voltant d'un programa polític concret que unificara les pretensions dels seus components.

Per altra banda l'establiment d'aquestes xarxes estava dirigit en dues direccions. Així en la seua observació podem constatar com aquests lligams es manifesten en un pla horitzontal, des d'un punt de vista de la condició social dels integrants. D'aquesta manera es tractava de buscar recolzament dins el mateix estament nobiliari amb el propòsit d'aprofitar la potència i capacitat d'establiment de relacions d'aquests individus per tal de sumar adeptes tant entre els cavallers com amb els gentilhomes. Però com posa de manifest la realitat del model polític de les localitats analitzades, la importància de l'element ciutadà, va fer que aquest tipus de relacions presenten al mateix temps una vessant vertical. Aquest fet pren una especial rellevància en el cas oriolà, ja que el control del sac de cavallers i hòmens de paratge no garantia per si sols el domini total dels òrgans municipals. Calia doncs atraure a la resta d'individus d'inferior condició que participaven en la composició del regiment, en especial als ciutadans majors, el pes dels quals en l'exercici dels principals càrrecs municipals es trobava al nivell del dels militars.

Tots aquests aspectes es podem observar perfectament en el cas exposat anteriorment per als Rocamora, els quals van posar en pràctica les diferents eines al seu abast per tal d'ampliar la seua quota de poder dins el regiment municipal. Però també en el cas dels Rocafull-Maça, si bé aquests pel fet de no poder participar a títol personal en el regiment, a causa de la seua condició dins el estament nobiliari, van articular tots aquests instruments des de fora de l'àmbit municipal, és a dir, de forma indirecta, a partir de les seues clienteleles integrades per nobles d'inferior condició i ciutadans amb capacitat d'optar als càrrecs.

Aquests tipus de maniobres anaven encaminades, com ja hem assenyalat, a enfortir i ampliar el grup de partidaris d'una i altra facció per tal de poder situar en els

oficis a individus identificats amb els seus interessos. Però, a més a més, abans d'arribar a assolir aquest propòsit, la importància de comptar amb un nodrit grup de partidaris dins el regiment era bàsica per tal de tenir una major força en les fases claus del sistema, graduació, mostra de rossins i eleccions, i d'aquesta manera facilitar la consecució de l'objectiu i al temps entrebancar els plans dels seus contrincants. Com a conseqüència els abusos, denúncies i fraus en els processos d'habilitació i elecció van ser una constant durant aquestes dècades tant a Alacant com a Oriola, la qual cosa va provocar les diferents reformes ordenades per la monarquia. Així doncs, veiem quines van ser les causes o motivacions que van generar aquestes alteracions en el regiment i les maniobres que es van dur a terme per part dels implicats.

És significatiu que, a començaments del regnat de Joan II amb motiu de les primeres graduacions fetes a Oriola i Alacant, en ambdós casos s'impugnara el procés. Ja des d'un primer moment les tibantors van ser patents dins el regiment. A Oriola un gran nombre d'individus, majoritàriament de l'estament ciutadà, van impugnar davant el rei la graduació feta en 1459 després de la concessió del privilegi d'insaculació<sup>1776</sup>, probablement per haver sigut insaculats en una borsa que al seu entendre no els corresponia. El monarca, llavors, va decidir suspendre l'elecció del sobresequier i va encarregar que es formara una comissió integrada per un membre de cadascun dels sacs més un representant dels agreujats i que es presentaren davant d'ell per tal de resoldre el conflicte<sup>1777</sup>. El resultat de les converses va ser el manament per part del rei que els denunciants foren de nou graduats i la reforma del procediment que es posaria en marxa a partir de 1460. Però més enllà d'això si observem el llistat d'agreujants podem observar com molts dels cognoms que apareixen en ell (Talavera, Manresa, Daroca, Vives, Vilafranca) es van veure involucrats, en major o menor mida, durant les bandositats en favor d'un i altre bàndol, el que posa de manifest l'existència

---

<sup>1776</sup> ARV, RC, reg. 280, f. 105v-106v (9 de maig de 1459).

<sup>1777</sup> Els integrants de dita comissió van ser Lope de Soler, pel sac de militars, Joan Roiz, pel de ciutadans majors, Alfonso Vilafranca, pels menors, i Joan de Talavera en noms dels agreujats, els quals a més d'ell eren: Vicent Marí, Pere Álvarez, Alfonso Vilafranca, Joan Cascant, Antoni Manresa, Manuel Alvarez, BERTomeu Vilafranca, Bernat Vives, Pere Galbe, Gomez Daroca, Nicolau Rodriguez, Pere Albaredes, Joan Vilafranca, Antoni Galbe, Ramon Morera, Remiro Alvarez i Guillem Figueroa.

d'un clima previ de tensions en l'interior del regiment abans de l'esclat de les violències.

Aquest últim aspecte és també observable a Alacant durant les mateixes dates. De fet com a Oriola la primera graduació després de la concessió del regim de sort i sac també va generar queixes davant el rei per part d'un sector dels ciutadans. Aquests van exposar davant el rei que els huit graduadors, que recordem pertanyien majoritàriament a l'estament nobiliari de la localitat, no havien fet el procés atenent el que disposava el privilegi, ja que el van fer sense convocar el Consell i tampoc van portar a terme la votació preceptiva dels candidats. Aquesta falta de transparència va donar lloc, segons els denunciants, que els graduadors realitzaren aquest procés *“a tota lur voluntat i passió, col·locant en los dits sachs cascun sos fills, parents e amichs e encara algunes persones en menor edat constituydes e altres inhàbils a regir los oficis majors de la dita vila, e col·locant e graduant en lo sach menor persones hàbils e ydonees de la dita vila, e col·locant en lo mateix sach vizcains, portoguesos, francesos e altres que no són naturals de la dita vila ne saben parlar la natural lengua del present regne, sinó lurs languages, lexant axí mateix per col·locar en los dits sachs molts bons homens naturals de la vila”*<sup>1778</sup>.

Davant aquestes acusacions el rei va actuar com a Oriola i va manar que enviaren una comissió per tal de tractar la reparació de la graduació, la qual va ordenar que es tornara a fer el procés per les mateixes persones designades anteriorment<sup>1779</sup>.

La documentació referida al cas alacantí ens posa de manifest que amb la inclusió en les borses, per part dels graduadors, dels seus parents i amics i de gent estrangera i menors, és a dir de fàcil manipulació, intentaven assegurar-se el control dels òrgans municipals. Així tant aquesta actuació com la referida a Oriola posen de manifest l'existència de tensions dins les oligarquies locals, desitjoses en aquests primers moments d'aconseguir un posicionament favorable no només per tal de fer-se

---

<sup>1778</sup> ARV, RC, reg. 280, f. 128r-129r (30 de juny de 1459), Aquestes denúncies ja van ser recollides a BARRIO BARRIO, J. A. “La organización municipal de Alicante,...cit., pàg. 153.

<sup>1779</sup> ARV, RC,, reg. 283, f. 74r-75r (18 de juliol de 1459).

amb els principals càrrecs, sinó per tractar de controlar els accessos futurs de nous aspirants al regiment i evitar així la participació d'individus contraris als seus interessos.

En línia amb el que hem pogut comprovar en un apartat anterior, els conflictes derivats del procés de graduació van estar lluny de resoldre's i van donar peu a constants reformes per part de la monarquia. Les motivacions eren pràcticament sempre les mateixes. Però les denúncies sobre aquests fraus ens posen de manifest algunes de les estratègies seguides pels graduadors per tal d'augmentar els seus partidaris en els diferents sacs. Així, la reforma oriolana de 1474, any en el qual conflicte oriolà estava encara molt latent, va estar motivada per la confusió existent dins les principals borses, ja que es va acusar els ciutadans de graduar a gentilhòmens que no reunien les condicions, mentre que els graduadors militar acceptaven a ciutadans dins del regiment sense que aquests tampoc gaudiren dels requisits exigits. D'altra banda les mateixes paraules recollides a la missiva enviada per les autoritats oriolanes al rei, ens mostren ben a les clares les circumstàncies en què es desenvolupava l'acte de graduació, ja que van demanar al monarca que el reformara perquè fóra "*egual, just, fora de propietat e de prechs e sobornacions*"<sup>1780</sup>. Aquestes actuacions fraudulentess i la denúncia posada davant el monarca, poc temps després, per algunes autoritats oriolanes, en referència als debats entre les parcialitats enfrontades per tal de fer-se amb els càrrecs municipals dins el mateix regiment, ens porten a pensar que aquestes alteracions en el procés de graduació responien a l'acció de les xarxes teixides per cadascun dels bàndols dins de l'institució.

Però malgrat la reforma feta en 1474, tot apunta que els desordres dins d'aquest procés van continuar. D'aquesta manera en la suspensió del regiment oriolà en 1491, com ja hem assenyalat, un dels principals aspectes al·legats pel rei van ser les alteracions en els processos de graduació. Així un d'aquests fraus, segons les paraules del monarca, va consistir a incloure en els sacs a "*persones de pocha edat e menys*

---

<sup>1780</sup> AMO, AC, reg. 32, f. 25v-26r (26 de febrer de 1474). De fet per tal d'aconseguir la provisió de reforma les autoritats oriolanes van demanar tant a Galceran de Soler, qui sembla que residia a la cort, i a Jaume de Santàngel, que intercediren per tal d'aconseguir-la, AMO, AC, reg. 32, f. 26v (26 de febrer de 1474) i f. 42r (2 de juny de 1474).

*reputació estant en potestat de sos pares han procurat ésser emancipats romanint en les cases de aquells e sens tenir muller, ne propies habitacions, són stats mesos en los dits sachs, axí militar com del bras real. E altres pubills sens tenir edat rahonable per a poder regir, sens tenir mullers, són stats per semblants graduats e mesos en los dits sachs”<sup>1781</sup>.*

Aquesta maniobra denunciada per Ferran II es pot il·lustrar perfectament amb el cas d'Enric Masquefa, fill del cavaller Pere Masquefa, el qual va ser insaculat en 1485<sup>1782</sup>. Tot apunta que era fadrí en el moment de la seua graduació, per la qual cosa va ser foragitat del sac pel mateix monarca, qui no el va incloure en el llistat que va remetre en 1491 amb els noms dels que havien de ser insaculats en la borsa militar<sup>1783</sup>. Aquesta causa d'exclusió es confirma poc després, ja que en 1492 es casa amb Aldonça Auret<sup>1784</sup>. Però tot i contraure matrimoni no va tornar a ser inclòs a la nòmina quan es va recuperar el regiment, per la qual cosa va quedar fora d'aquest i no va retornar fins 1497 després de sotmetre's a una nova habilitació<sup>1785</sup>. Sembla que el cas d'Enric Masquefa no va ser aïllat, ja que trobem altres exemples com els de Pere Rocamora i Lluís Rocamora, que apareixen al llistat d'insaculats de 1485<sup>1786</sup>, però no al llistat enviat pel rei en 1491. El motiu de la seua exclusió del sac sembla que és el mateix que en els casos anteriors, ja que anys després en 1497 es van tornar a presentar a la graduació, però van ser rebutjats per no estar casats<sup>1787</sup>.

En canvi una altra de les acusacions al·legades pel monarca per segrestar la graduació, com va ser que *“alguns ciutadans són stats graduats per persones de l'estament militar e mesos en los sachs del dit stament militar”*, no resulta tan fàcil de demostrar. En aquest sentit hem de dir que tant sols hem trobat un únic exemple d'aquesta pràctica com va ser l'aparició del redolí amb el nom d'Antoni de Fontes,

---

<sup>1781</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 19r (28 de febrer de 1491).

<sup>1782</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 14r (23 de febrer de 1485).

<sup>1783</sup> ACA, RC, reg. 3568, 19r-20v, (28 de febrer de 1491).

<sup>1784</sup> AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, (14 de juny de 1492).

<sup>1785</sup> ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes...*cit., pàg. 179.

<sup>1786</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 31r-32r (21 de maig de 1485).

<sup>1787</sup> ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes...*cit., pàg. 179.

ciudadà, dins la borsa dels cavallers i homes de paratge, durant l'elecció dels jurats en 1485. Però tot i aquest succés s'ha de dir en favor de les autoritats locals que elles mateixes van resoldre l'assumpte en fer un reconeixement total del sac i extraure'n a Fontes<sup>1788</sup>.

Les inclusions fraudulentas d'individus tenien, com dèiem, el propòsit final de controlar els sacs d'on s'extreien els oficis. Però aquesta no va ser l'única maniobra seguida per les faccions per tal de fer-se amb el control de les borses. Així en la mida del possible van tractar d'afeblir les files dels seus contrincants foragitant dels sacs a gent que ja estava insaculada al·legant l'incompliment d'alguns requisits. Un cas significatiu va ser el del gentilhome Bertomeu Rossell, procurador d'Enric de Rocafull en Albaterra, qui es va presentar davant les autoritats municipals per a exposar que havia sigut llevat del sac que li corresponia per la seua condició, sota la justificació que residia a Albaterra, una acusació que l'exposant va considerar falsa en declarar que no només tenia casa a Oriola sinó que residia en ella junt la seua muller la major part de l'any<sup>1789</sup>.

En altres casos era en el mateix moment de la graduació quan es posaven entrebancs a la introducció de nous efectius al regiment, com per exemple a Pere Sanç, individu estretament relacionat amb Pero Maça, qui va ser refusat durant el procés per ser considerat inhàbil per a formar part del sac de ciutadans majors d'Oriola<sup>1790</sup>. La presència, entre els graduadors elegits, de persones favorables o contràries a l'aspirant va ser un factor de primer ordre que podia decantar l'acceptació o no del candidat. Així cal dir que la negació a un individu a formar part de les borses es trobava en relació amb les disputes internes entre les faccions, però també amb el propòsit de l'oligarquia dirigent de barrar el pas a nous elements al regiment. Tanmateix, fóra per una causa o per una altra, els impediments i obstacles posats pels graduadors als aspirants van generar les protestes dels agreujats, els quals van buscar en l'autoritat reial el dret a participar en els òrgans municipals que els era negat pels

---

<sup>1788</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 31r-32r (21 de maig de 1485).

<sup>1789</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 30r (7 de febrer de 1494).

<sup>1790</sup> ARV, RC, reg. 307, f. 229r (13 d'abril de 1488).

controladors del procés, o perquè havien sigut llevats de les borses per diferents motius. Açò va proporcionar als monarques una nova via per tal d'entremetre's en el regiment i va posar en les seues mans un instrument per tal de guanyar-se la voluntat dels individus beneficiats per les seues resolucions i, així, incrementar el nombre de partidaris favorables als seus propòsits dins els regiments. Tot i això hem d'assenyalar un comportament contradictori pel que fa a les decisions reials relacionades amb el seu paper d'àrbitre en els conflictes moguts per alguns individus que apel·laven a la justícia reial per tal de ser insaculats. Per una banda, ja hem assenyalat alguns casos d'ordenaments reials dirigits a la inclusió en els sacs d'alguns individus. Tot i això no ens resistim a citar-ne alguns altres per la significació que comporten. En aquest sentit podem veure com Ferran II va ordenar a les autoritats alacantines que acceptaren dins del regiment, o que el readmeteren en el cas d'haver sigut expulsat, el cavaller alacantí Pere Boinvern<sup>1791</sup>. Així mateix trobem el cas de Pere Morrelles que va ser exclòs del sac dels ciutadans en 1491 per no tenir muller i va ser beneficiat, després de casar-se, per una provisió de l'autoritat reial per la qual s'ordenava que fóra insaculat<sup>1792</sup>.

Per altra banda, i en contraposició a aquests ordenaments podem observar una actitud diferent per part de l'autoritat reial en els casos d'apel·lació presentats per aquells que no havien aconseguit superar el procés de graduació o habilitació, i que al·legaven com a principal argument les denúncies de sospites contra el grup de graduadors<sup>1793</sup>. Aquest motiu va ser exposat pel gentilhome Joan López Morcillo davant la lloctinent del regne, la reina Joana, qui va dictar una provisió en favor d'aquest ordenant que fóra graduat segons el que estava establert al privilegi, però

---

<sup>1791</sup> ARV, RC, reg. 317, f. 37v (28 de setembre de 1493). De fet sembla que el conflicte entre Boinvern part del sector de l'oligarquia local ve de llarg, ja que uns anys abans havia sigut declarat inhàbil per a poder regir els oficis per part dels oficials alacantins, ARV, RC, reg. 129, f. 183v-184r (22 de desembre de 1481) i l'any anterior al manament d'insaculació fet per Ferran II es trobava pledejant amb contra les autoritats de la ciutat, ARV, RC, reg. 148, f. 26v-27r (27 de juny de 1492).

<sup>1792</sup> ARV, RC, reg. 151, f. 68v (15 de desembre de 1496). Aquest manament d'insaculació va generar protestes, de fet Enric Masquefa i Pero Gómez Daroca junt a Sancho Garcia van protestar per considerar que la seua inclusió anava contra els privilegis de la ciutat, per la qual cosa es va ordenar tant sols quatre dies més tard que es revisara si complia els requisits per a poder ser insaculat. ARV, RC, reg. 151, f. 69r-v (19 de desembre de 1496).

<sup>1793</sup> Alguns exemples serien el del notari Pere Palomares, ARV, RC, reg. 156, f. 180v-181v (14 de març de 1502), el de Nicolau Morrelles, ARV, RC, reg. 162, f. 84r-85r (27 d'abril de 1507) o de Miquel Raussell, ARV, RC, reg. 160, f. 154r-155r (20 de desembre de 1504)

que si entre els graduadors elegits hi havia algú que fóra sospitós per a l'esmentat López Morcillo s'havia de substituir per un altre<sup>1794</sup>. Aquesta disposició va ser presentada pel beneficiat durant el procés de graduació de 1503, la qual cosa va causar un gran debat entre els presents a l'acte, ja que alguns van defensar les directrius donades anteriorment pel rei en un cas semblant, i per les quals s'ordenava que si s'obtenia una provisió d'insaculació que anava contra els privilegis del regiment que no fóra executada<sup>1795</sup>. Finalment va prevaldre aquesta opinió, ja que es va assenyalar, a més, que el mateix Ferran II havia ordenat a la lloctinent del regne a començaments d'aquest any que no permetera ni proveira cap disposició o provisió que anara contra el regiment de la ciutat, per la qual cosa López Morcillo va ser sotmès a la graduació seguint el dispost als privilegis i no va ser admès en el sac dels militars, encara que es va decidir consultar a la lloctinent sobre aquest assumpte<sup>1796</sup>. Sembla que Joana va remetre el cas al rei, qui li va ordenar, en abril de 1503, que no admetera les denúncies per sospites contra els graduadors i que com en l'assumpte de López Morcillo, si tenia dubtes, s'ho consultara a ell mateix<sup>1797</sup>. En 1505 Ferran II va tornar a ordenar davant un altre cas en el que la reina Joana havia concedit una provisió motivada per una denuncia d'al·legació de sospites contra els graduadors que no s'admetera aquest motiu per a alterar el procés<sup>1798</sup>. Però, tot i això, anys després, en 1507, les autoritats oriolanes van haver de tornar a recordar, en aquest cas al lloctinent Lluís Cabanyelles, aquest ordenament reial, ja que alguns individus van continuar intentant obtenir provisions d'insaculació utilitzant el mateix recurs de les denúncies contra els graduadors per sospitosos, per la qual cosa Cabanyelles va haver de revocar dues provisions que havia concedit en aquest sentit<sup>1799</sup>.

---

<sup>1794</sup> ARV, RC, reg. 158, f. 181r-182r (4 de febrer de 1503).

<sup>1795</sup> AMO, reg. D 2.279, f. 43r-44v (8 de març de 1503).

<sup>1796</sup> AMO, reg. D 2.279, f. 51r-52 (8 de març de 1503). Sobre aquest ordenament del mateix monarca a la reina Joana, BERNABÉ GIL, D., *Élites de poder y administración municipal en una ciudad valenciana...cit.*, pàg. 100.

<sup>1797</sup> ARV, RC, reg. 162, f. 88v-89r (15 de maig de 1507).

<sup>1798</sup> En aquest cas la provisió era favorable al ciutadà Miquel Rausell, ARV, RC, reg. 312, f. 149r-150r (12 d'abril de 1505).

<sup>1799</sup> ARV, RC, reg. 162, f. 89v-90r (15 de maig de 1507).



En altres casos, el monarca desitjós de guanyar partidaris dins el regiment va atorgar l'habilitació a persones que van ser considerades inhàbils per altres motius com estar denunciat per algun crim o delicte, com per exemple al gentilhome oriolà Francesc Martí acusat de la mort de Jaume Montagut<sup>1800</sup>, o per simultaniejar l'estatut de militar amb la condició eclesiàstica en qualitat de coronat. En aquest últim cas s'ha d'assenyalar que si bé a nivell del regne les disposicions forals, com la feta en 1283 pel monarca Pere III, prohibia a aquest tipus de clergues poder accedir als oficis públics, a Oriola aquest grup va veure reconeguda la seua capacitat d'accedir als càrrecs municipals sempre que no al·legaren la seua condició eclesiàstica en el cas que foren denunciats per haver comés algun delicte relacionat amb la funció pública, per la qual cosa en el moment de prendre possessió del càrrec eren obligats a renunciar al fur eclesiàstic<sup>1801</sup>.

Tanmateix sembla que la pertinença a aquesta condició va ser un dels elements esgrimits en més d'una ocasió per evitar la participació d'algun individu en concret. La qual cosa va representar per a la Corona un nou àmbit d'intervenció en els òrgans locals, ja que en més d'una ocasió va habilitar a alguns coronats com Andreu Ferrández de Mesa i Jaume Garcia de Laza, per tal de poder optar als oficis<sup>1802</sup>. En aquest sentit hem de dir que la facultat que gaudien els tonsurats de poder acollir-se al fur eclesiàstic va ser un obstacle per a la monarquia en el seu propòsit de fer prevaldre la seua justícia sobre la resta de jurisdiccions. Així doncs el mateix Ferran II reconeixia que molta gent al regne abusava d'al·legar corona i cometien delictes que els oficials eclesiàstics no castigaven com calia<sup>1803</sup>. Pocs anys després i en relació a Oriola, aquest mateix monarca va admetre que es continuaven cometent molts abusos en referència a l'acolliment al fur eclesiàstic per part d'individus denunciats i que, fins i tot, alguns d'ells havien sigut admesos a l'exercici d'alguns oficis, per la qual cosa va revocar totes les habilitacions i privilegis al respecte, al temps que manava que qualsevol persona de

---

<sup>1800</sup> ARV, RC, reg. 288, f. 175v-176r (22 d'abril de 1464).

<sup>1801</sup> BARRIO BARRIO, J. A. *El ejercicio del poder en un municipio medieval...cit.*, vol. I, pàg. 503-504, en aquesta mateixa obra es poden consultar més dades sobre la participació dels clergues als regiment oriolà durant els començaments del segle XV a Oriola veure pàg. 503-510.

<sup>1802</sup> ARV, RC, reg. 311, f. 176r-v (28 de gener de 1501) i ARV, RC, reg., 294, f. 175r-v (4 de febrer de 1478)

<sup>1803</sup> ACA, RC, reg. 3.612, f. 155r-156v (10 de maig de 1499).

la governació que al·legara tonsura i declinara la jurisdicció reial no fóra admés al regiment i que si havien alguns que ja estaven insaculats que aquests foren trets dels sacs<sup>1804</sup>. Tot apunta que aquesta disposició va generar certes protestes, ja que Ferran II va ordenar poc després als jurats de la localitat que no procediren a fer cap novetat al respecte, fins que no tornara a proveir sobre l'assumpte<sup>1805</sup>.

Sembla que aquesta provisió va estar vigent durant certs anys. De fet en 1510, Pero Maça de Liçana aprofitant aquesta disposició es va entremetre en el regiment i va ordenar que foragitaren del sac dels militars certs individus que gaudien de la condició de coronat. Aquests van alçar les seues protestes al rei i van demanar tornar a ser insaculats. Finalment el monarca va acceptar les seues reivindicacions i va manar que foren tornats a la borsa a la qual pertanyien, deixant així sense validesa la seua pròpia provisió<sup>1806</sup>.

Aquestes actuacions divergents per part del monarca, que el portava a insacular a individus a títol particular o a partir de decisions derivades de la seua acció com a àrbitre en els conflictes, mentre refusava a altres la capacitat de denunciar per sospites als graduadors per a tornar ser graduats, rau al nostre entendre en el fet que aquest últim aspecte podia desestabilitzar el regiment oriolà. És a dir, mentre que el manament per part del rei d'insacular a cert individu, més enllà de la motivació que el portava a fer-lo, era acceptat com una resolució podríem dir d'un poder superior, tot i que en alguns casos poguera generar certes protestes, la denúncia per sospites alterava de forma notable el procés i per tant el model de regiment, per la qual cosa és comprensible que el monarca tractara de posar fre a aquest tipus de recursos per tal d'evitar un degoteig constant de denúncies d'aquest tipus.

Per altra banda, l'acció directa del governador i els seus oficials pel que feia als processos de graduació es va veure bastant reduïda. Tot i això hem constatat la presència, en les diferents borses, d'individus pertanyents a algunes famílies que es trobaven dins la seua l'òrbita de poder, tant de condició nobiliària com ciutadana, com

---

<sup>1804</sup> ARV, RC, reg. 246, f. 99v-101r (9 d'agost de 1507).

<sup>1805</sup> ACA, RC, reg. 3.580, f. 15v (26 de novembre de 1507).

<sup>1806</sup> ARV, RC, reg. 313, f. 252v-253v (16 de juliol de 1510).

els Soler, Silvestre, Martí, Vives, Sanç o Talavera, en el cas d'Oriola, i dels Mérita o Pasqual en Alacant. Així mateix algunes insaculacions reials van ser promogudes pel mateix governador, com va ser en el cas de l'alacantí Jaume Franc, referit línies a dalt. Aquests individus servien de nexes directes entre el regiment i el governador, d'igual manera que altres actuaven de vincle entre els òrgans municipals oriolans i els Rocafull, com per exemple alguns membres de les famílies dels Rius i els Masquefa, relacionats amb ells per lligams de parentesc, o Bertomeu Rossell, vinculat al senyor d'Albatera com a procurador seu en aquest lloc. Així doncs, el fet que aquests militars i ciutadans formaren part de les diferents borses d'on s'extreien els principals oficis, proporcionava tant als Maça com als Rocafull la possibilitat d'influir de forma indirecta en les deliberacions i decisions preses per les autoritats locals. Tanmateix, els Maça, valent-se de la seua condició d'oficial reial, van tractar d'influir en alguns moments en la composició de les borses tant per excés de zel en el compliment de les disposicions reials, com el cas anteriorment exposat de l'expulsió de la borsa de gentilhòmens a certs individus per la seua condició de coronats, com per incompliment d'algunes disposicions reials, com l'exemple dels germans alacantins Girart. Fins i tot en alguns moments d'alteració del regiment Maça va tractar d'intervenir a través dels seus subalterns, com en l'elaboració del sac feta en 1507 pel delegat reial, Miquel Salvador, quan es van denunciar els intents d'intromissió per part del subrogat alacantí<sup>1807</sup>.

La intervenció dels oficials de la Governació en un dels altres actes més importants del regiment com va ser la mostra de cavalls, sembla que va ser més destacada almenys durant un temps, ja que com hem vist, en 1496, el monarca en una de les reformes d'aquest procés va establir que fóra presidit pel governador o son lloctinent junt al batlle general. Les sospites d'una major manipulació d'aquest acte venen derivades tant per la posterior provisió del rei, a finals d'aquest mateix any, en la qual ordenava que els oficials esmentats estigueren acompanyats en l'estimació dels rossins i armes pel justícia i els jurats, com hem assenyalat més amunt, com per un manament de començaments de 1497 en el qual el lloctinent del regne recordava al

---

<sup>1807</sup> ARV, RC, reg. 162, f. 94v-95v (27 de maig de 1507).

governador i als altres oficials l'obligatorietat de convocar al batlle general, o a son lloctinent, per a que estiguera present en el reconeixement<sup>1808</sup>.

La mostra recordem tenia com a objectiu que els individus que optaven a ser elegits mantigueren els requisits exigits per a poder exercir-los. Així en aquest acte es reconeixia l'edat del cavall, que havia de tenir tres anys el dia de les eleccions, així com el temps de possessió d'aquest pel seu propietari, el seu valor econòmic i també es passava revista a la tinença de les armes a examinar, cuirassa, armadura de cap, llança i espasa<sup>1809</sup>, tractant de comprovar si aquestes pertanyien a qui es presentava a la mostra i si estaven en bones condicions. Així doncs les denúncies de frau en aquest procés estaven relacionades amb el no compliment d'alguns requisits com l'edat del rossí o del seu valor, establert en 30 florins<sup>1810</sup> i amb alteracions manifestes del procés, com realitzar la mostra del rossí a la casa pròpia i no en el lloc públic destinat per a tal efecte o per fer-la en dates posteriors a les establertes<sup>1811</sup>.

Però amb independència del motiu al·legat en aquestes denúncies el cert és que el motiu fonamental dels abusos eren els propis oficials encarregats de supervisar-la. Ja hem vist com el cas del governador ens porta a pensar en aquesta possibilitat, la qual es confirmada per les paraules d'un missatger de la ciutat al rei el qual assenyala que aquests fraus es cometien *“perquè los que fan dits alardos per ésser parents o amics dels oficials qui reben los dits alardos no es foragiten ningun rocí e après quant en los dits alardos són admesos no poden ésser impugnats”*<sup>1812</sup>.

Aquestes paraules ens mostren la realitat d'un procés on les faccions i els lligams particulars entre aquells que es presentaven i els principals oficials encarregats de supervisar aquest acte era determinant per tal de superar la revisió. Però, com

---

<sup>1808</sup> ARV, RC, reg. 151, f. 172r-v (13 de maig de 1497).

<sup>1809</sup> AMO, AC, reg. A 36, f. 49v (24 de maig de 1498).

<sup>1810</sup> AMO, AC, reg. A 31, f. 24v-25r (25 de febrer de 1460) i reg. A 38, f. 16r (3 de juny de 1511).

<sup>1811</sup> AMO, AC, reg. A 38, f. 15v (3 de juny de 1511). Aquest últim aspecte, el de realitzar la mostra dies després de la data establerta per la crida feta a tal efecte, el podem observar en la manifestació que va tenir lloc a mitjans de 1498. Així el dia fixat per a fer la revisió va ser el dia 27 de maig, si bé alguns individus com el cavaller Joan Roiz i el ciutadà Pere de Crietes, la van fer tres dies després, AMO, AC, reg. A 36 f. 49rbis i 49v bis (27 i 30 de maig de 1498).

<sup>1812</sup> ARV, RC, reg. 313, f. 263r (30 de juny de 1510).

deixen entreveure les paraules del representat oriolà abans esmentades, aquest tipus de frauds no donaven lloc a plets o recursos per part dels agreujats, ja que aquests havien de ser resolts pels mateixos que havien presidit l'acte. Per tant la conflictivitat es traspassava al procés posterior, a les eleccions.

El moment de l'extracció d'oficis patia les conseqüències dels frauds comesos en el procés de la mostra de rossins. Així, l'incompliment d'alguns dels requisits anteriors va esdevenir una arma per fer front als contraris que eixien elegits per tal d'ocupar un càrrec, però no l'única. Les impugnacions de les eleccions van ser una altra eina política utilitzada tant per les faccions com a nivell particular, per tal d'entrebancar al contrari i defensar els propis interessos, al temps que posava de manifest algunes de les irregularitats comeses al procés anterior. És freqüent trobar notícies relacionades amb la no acceptació d'individus elegits per ocupar els principals oficis, en les quals s'al·leguen diverses causes per tal de contradir al beneficiat en l'extracció. En aquest sentit, un dels principals motius per a no ser acceptat en l'exercici d'un càrrec va ser la no possessió de cavall en el moment de ser elegit o que l'animal tinguera menys de tres anys. Aquests assumptes no van ser generalment un punt de conflicte com testimonien les diferents eleccions, així si era extret un individu que no posseïa rossí es continuava l'extracció fins que s'elegia un que sí en tenia<sup>1813</sup>. Tanmateix, en no poques ocasions el requisit del cavall va donar lloc a alteracions durant les eleccions. D'aquesta manera en l'extracció dels jurats de 1493 Pere Ximénez, menor, va ser un dels noms extrets del sac de cavallers per tal de regir aquest ofici, però la seua elecció va ser protestada per part del Consell al·legant que no havia fet manifestació del seu rossí, mentre que altres defensaven la seua acceptació justificant-la en el fet que Ximénez posseïa cavall de continu, però que no l'havia manifestat perquè en els anys anteriors el regiment havia estat suspès pel rei. Vista la discrepància respecte a l'admissió a l'ofici de Pere Ximenez, el Consell finalment va decidir consultar el cas al monarca i no

---

<sup>1813</sup> A banda dels casos ressenyats en altre apartat referits a les eleccions de 1493, podem trobar molts altres exemples. Així per citar-ne un més podem assenyalar l'elecció dels clavaris i l'obrer de la ciutat d'Oriola de 1487, en la qual misser Joan Martí i Joan Martí de Busot no van ser acceptats per a l'ofici de clavari per no posseir cavall, mentre que Andreu Miró va ser refusat per al càrrec d'obrer perquè es seu rossí no tenia tres anys. Així en lloc d'aquests es va procedir a l'extracció d'altres individus que sí van ser admesos per complir amb aquests requisits, AMO, AC, reg. A 32, f. 2v (21 de desembre de 1487).

extraure un altre individu<sup>1814</sup>. Aquesta resolució del Consell va provocar les protestes d'un altre refusat durant el procés electiu, el ciutadà menor Domingo Llorenç, qui no va ser admés a l'ofici de sobresequier pel mateix motiu, ja que el Consell en el seu cas va decidir triar un altre individu i no fer cap consulta al rei<sup>1815</sup>. Aquesta divergència posa de manifest la potència de Ximenez dins els òrgans municipals, de fet cal recordar que aquest gentilhome es va posicionar en favor de la parcialitat dels Rocafull, la qual cosa fa que aquest conflicte respecte a la seua admissió a l'ofici de jurat estiga en connexió amb les disputes entre les faccions locals. Però amb independència d'aquest aspecte cal assenyalar que finalment va ser Ferran II qui va decidir que fóra admés com a jurat de la ciutat<sup>1816</sup>.

Un altre conflicte derivat de les impugnacions pels incompliments dels requisits de cavalls va ser el que va afectar al gentilhome Berenguer Silvestre i al ciutadà Antoni Gómez Daroca. Aquests dos van ser elegits com a justícia criminal i civil, respectivament, per l'any 1496 i van ser admesos pel Consell. Tanmateix el valor dels seus rossins era inferior a l'exigit per a ocupar els oficis. Davant d'això el mateix monarca assabentat de la situació, probablement pel regent de la Governació Bertomeu Verí, va decidir atenent a la condició, suficiència i integritat dels encausats i al fet que la diferència del preu era molt poca, dispensar-los i admetre'ls als oficis<sup>1817</sup>. Aquest cas més enllà de la decisió reial es troba en connexió amb els fraus que es cometien en la mostra de rossins, ja que posa de manifest com aquests individus van superar la revisió sense complir els requisits exigits.

Per contra, la no superació de la mostra va donar peu, com hem assenyalat, que els perjudicats mogueren qüestions en els processos electius si el seu nom exigia per a ocupar el seu càrrec. Així en l'elecció de mostassaf de 1511 que corresponia al sac dels militars va ser tret el nom de Nicolau Martí, si bé alguns del Consell van posar impediments a la seua admissió al·legant que en la mostra de rossins el seu cavall no

---

<sup>1814</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 33v (25 de maig de 1493).

<sup>1815</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 43r-v (26 de maig de 1493).

<sup>1816</sup> ACA, RC, reg. 3.568, f. 71v (10 de juliol de 1493).

<sup>1817</sup> ARV, RC, reg. 138, f. 8v (20 de gener de 1496), reg. 310, f. 32r-v (20 de gener de 1496), ACA, RC, reg. 3.568, f. 125v-127r (20 de gener de 1496).

tenia el valor requerit, segons el justícia i els jurats, per la qual cosa aquests no el van acceptar. Martí va al·legar, en contra d'aquest argument, que el seu rossí sí que complia els requisits en el moment de la mostra, en la qual li havien fet greuge per no acceptar-lo, per la qual cosa estava disposat a portar l'animal per a sotmetre'l a una nova revisió. Davant aquesta alteració es va decidir subordinar la seua resolució a una votació de tots els consellers i els principals oficials, els resultats de la qual van ser contraris als desitjos de Martí, ja que tant sols tres persones, entre elles dos familiars seus, van votar que fóra acceptat<sup>1818</sup>.

Una altra de les acusacions que es feia per a intentar evitar que un dels individus extrets fóra admés a l'exercici d'un ofici en concret, va ser el de la residència a la localitat. De fet, existia una provisió que regulava aquest aspecte prohibint poder optar als oficis a aquells que no feien residència a la ciutat, junt a sa muller, la major part de l'any<sup>1819</sup>. Així per exemple Bertomeu Rossell que va ser elegit per a justícia civil per a l'any 1485 no va ser admés per no tenir sa casa a la ciutat, d'igual manera que Jaume Desprats que no va ser acceptat com a justícia criminal en les mateixes eleccions per no haver residit junt a sa muller durant la major part de l'any a la localitat<sup>1820</sup>. Però aquest argument en ocasions va donar lloc a conflictes a causa del que s'entenia pels límits de la ciutat. En aquest sentit ja hem vist com el mateix Bertomeu Rossell va ser llevat del sac en 1494 adduint que residia a Albatera. Així cal indicar que no pocs gentilhòmens i ciutadans que comptaven amb propietats al terme d'Oriola feien residència a les seues heretats o alqueries durant bona part de l'any, un fet que va portar, fins i tot, a les autoritats oriolanes a demanar una provisió al rei per a obligar els jurats que eixien elegits a què residiren almenys tres dies a la setmana a la ciutat perquè una vegada prenién possessió del càrrec se n'anaven a viure a les seues propietats rurals<sup>1821</sup>. Aquesta realitat feia que en ocasions i moguts per interessos, alguns membres del Consell impugnaren l'elecció d'algun individu en concret al·legant que l'elegit no vivia dins els murs de la ciutat. Aquest va ser el cas del donzell Francesc

---

<sup>1818</sup> AMO, reg. D 2.210, f. 228r-230r (29 de setembre de 1511).

<sup>1819</sup> AMO, AC, reg. A 38, f. 15v (3 de juny de 1511).

<sup>1820</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 1v-2r (21 de desembre de 1484).

<sup>1821</sup> AMO, AC, reg. A 38, f. 15v (3 de juny de 1511).

de Soler elegit com a mostassaf en 1481 i a qui es va acusar de residir en la seua torre situada fóra de la ciutat durant la major part de l'any. La causa va arribar al rei i Soler va adduir en la seua defensa que la torre esmentada es trobava dins el terme de la localitat i que per tant l'acusació mancava de fonament, per la qual cosa Ferran II va acabar ordenant que fóra admés al càrrec<sup>1822</sup>.

Un altre exemple bastant significatiu referent a les motivacions que s'amagaven darrere d'aquestes impugnacions és el que va afectar a Pere de la Torre qui sent elegit pel sac militar com a jurat de la ciutat, va ser refusat sota l'argumentació de no haver residit durant la major part de l'any a la localitat junt a sa muller. L'agreuat va apel·lar al rei per considerar injusta l'acusació, ja que afirmava que sí que havia viscut a la ciutat el temps requerit, al temps que es defensava al·legant "*que per alguns respectes, alguns qui no li tindrien bona voluntat cerquen camins e vies [...] per les quals sia apartat del dit ofici e exercici de aquella*"<sup>1823</sup>.

Les tensions existents dins el regiment es manifestaven a través d'aquests tipus d'acusacions i d'altres relacionades també amb els requisits exigits, tal com ens mostra l'exposició feta pel ciutadà Antoni de Fontes, germà del cavaller Pere de Fontes, qui en 1495 denunciava que un dels jurats de la ciutat, Joan Pérez, "*per ses passions e apropiat a si e a sos parents e amichs tots los oficis*" intentava impugnar a "*a tots los qui stan insaculats en lo dit regiment*", i que per aquest motiu l'exponent havia sigut acusat de no tenir muller i de viure a casa del seu germà. Fontes va adduir en la seua defensa que abans de la provisió referida al matrimoni ell ja era insaculat i que, tot i que, era cert que residia amb el seu germà, ell havia tingut casa i estava al corrent del pagament de totes les taxes i contribucions, a més d'assenyalar que durant els anys anteriors havia ocupat tant l'ofici de justícia criminal com el de jurat<sup>1824</sup>.

Per altra banda, el fet que un individu estiguera implicat en un plet o denunciat per algun delictes o que fóra deutor de la localitat, era motiu per no ser admés si eixia

---

<sup>1822</sup> ARV, RC, reg. 130, f. 84v (12 d'octubre de 1481) i reg. 305, f. 38r-v (3 de novembre de 1481). Altre cas significatiu d'aquest tipus d'al·legacions.

<sup>1823</sup> ARV, RC, reg. 133, f. 196v (19 de juny de 1486).

<sup>1824</sup> ACA, RC, reg. 3.652, f. 88r-v (27 d'abril de 1495).



elegit per un dels oficis. Així, veiem casos com el de Jaume Pasqual, qui sent elegit com a jurat d'Alacant en 1486 va ser refusat acusat de tenir deutes amb la localitat, per la qual cosa es va procedir a l'extracció d'altres tres jurats. Tot i això, Pasqual va impugnar davant el rei l'elecció d'un d'ells per considerar-lo "*molt impedit per moltes causes e rahons per les quals de justícia e rahó no podia e no devia ésser admés a la dita elecció*". Pasqual amb aquesta acusació, mancada de proves, va aconseguir no només que es revisara l'elecció del jurat denunciat, sinó que a més s'investigara si ell mateix estava realment impedit per al càrrec, ja que si no ho estava havia d'ésser admés, segons va ordenar el monarca<sup>1825</sup>.

Aquest és un exemple de com algunes acusacions, sense especificar-ne en un principi el motiu, podien arribar a paralitzar l'admissió d'un oficial. En alguns casos, les impugnacions contra algun individu al·legant que es trobaven immersos en un procés judicial com a denunciats no eren infundades. Així veiem com Joan Talavera va ser impedit, per part del Consell, per a exercir el càrrec de jurat en 1474 per haver estat denunciat i condemnat per un delict<sup>1826</sup>. Tot apunta, a falta d'altres dades, que el procés en el qual es va veure implicat l'esmentat Talavera estava en relació amb les bandositats, ja que com hem assenyalat línies més amunt, aquest va ser acusat de la mort de Martí Rocamora. Tanmateix Talavera va al·legar en la seua defensa que la sentència havia sigut abolida per una provisió reial per la qual cosa estava facultat per a ocupar l'ofici. Per la qual cosa es va decidir consultar al rei, qui finalment el va declarar hàbil per a ocupar aquest càrrec per a evitar majors alteracions<sup>1827</sup>.

En contraposició trobem un exemple de com la denúncia, encara que fóra falsa o que el plet ja estiguera finalitzat, va ser un recurs més de la lluita política. Així Joan Togores va ser denunciat en setembre de 1480 per Alfonso Quexans, però pocs mesos després aquest la va llevar perquè no podia aportar proves de l'acusació. Tot i això en l'eleccions dels jurats de 1481 Togores va ser extret per a ocupar un d'aquests càrrecs, però no va ser admés a causa la denúncia anterior, per la qual cosa va haver

---

<sup>1825</sup> ACA, RC reg. 3.642, f. 11v-12v (18 de juny de 1486).

<sup>1826</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 39r-v (28 de maig de 1474).

<sup>1827</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 40r (21 de juny de 1474).

de recórrer a l'autoritat reial per tal de defensar els seus drets<sup>1828</sup>. El propòsit d'aquest tipus de reprovacions és per tant evident, qualsevol motiu, fóra real o no, constituïa una possibilitat d'entrebancar l'accés dels contraris al control dels principals oficis. De fet no ens resistim a posar un últim exemple en aquest sentit, en el qual es manifesta clarament com les impugnacions amagaven una marcada intencionalitat i com darrere d'elles es trobaven en molts casos les disputes entre les faccions enfrontades amb motiu de les bandositats.

En les eleccions a justícia criminal per l'any 1471, el primer redolí extret incloïa el nom de Joan d'Ontinyent, però va ser refusat per estar denunciat per sa germana. Acte seguit va ser tret el nom de Jaume Rabassa, qui també va ser rebutjat per ser considerat inhàbil<sup>1829</sup>. El primer, com ja hem indicat, formava part de la parcialitat dels Rocamora, mentre que Rabassa probablement estiguera de part dels Rocafull, ja que va ser un dels ciutadans de dins del Consell que es van posicionar en favor del senyor d'Albatera per tal de resistir l'entrada del lloctinent de governador, el cavaller Jaume Masquefa. De fet cap la possibilitat que fóra aquesta actuació la que li valguera la inhabilitació per a ocupar càrrecs públics. Així doncs, ens trobem davant un cas que ens mostra de forma ben palesa aquesta disputa pel govern municipal i com la impugnació esdevé un instrument de primer ordre dins el joc polític. Per tant no és d'estranyar que davant la manca d'elements per a poder fer ús d'aquest recurs, es tractaren de buscar motius per poder sostenir les refutacions. En aquest sentit la denúncia posada per la germana de Joan d'Ontinyent apareix qualificada en la documentació com a "*calumniosa*", un fet aquest que crida l'atenció ja que és una familiar directa qui la interposa. Però com hem assenyalat abans la unió familiar es podia veure alterada per diferents motius. En aquest cas, la cohesió es va veure trencada pel matrimoni de la germana d'Ontinyent amb Bertomeu Rossell<sup>1830</sup>, valedor dels Rocafull, la qual cosa posa de manifest de forma clara la intencionalitat d'aquesta denúncia, que no és altra que apartar a un seguidor dels Rocamora dels òrgans de govern.

---

<sup>1828</sup> ACA, RC, reg. 3.663, f. 53r-v (28 de juny de 1481).

<sup>1829</sup> ARV, RC, reg. 110, f. 12r-13r (23 de gener de 1471).

<sup>1830</sup> ARV, RC, reg. 293, f. 180v-181r (20 de març de 1471).

Tots aquests són alguns exemples de com les tensions derivades de la lluita pel control dels òrgans municipals es van manifestar dins el mateix regiment. Un conflicte interior que com dèiem va comptar amb actors externs, d'entre els quals el més beneficiat sens dubte va ser la monarquia. Aquestes disputes internes van donar lloc com hem vist a tota una sèrie d'accions per part de la Corona aprofitant la divisió existent per anar a poc a poc imposant la seua voluntat sobre el poder municipal. En aquest sentit, ja hem ressenyat com Joan II i Ferran II van dur a terme diverses reformes dels regiments i, fins i tot, van decretar-ne suspensions temporals. Però més enllà d'açò hem pogut comprovar com es van entremetre en actes com la graduació mitjançant l'habilitació directa de certs individus i també a través de la seua faceta judicial com a àrbitres de les disputes generades al voltant d'aquest procés. Aquests dos mecanismes seran també posats en pràctica pel que fa a les eleccions i al nomenament d'oficials. Així doncs, hem pogut comprovar com en bona part dels casos d'impugnacions dels oficials elegits, els monarques van actuar com a jutges de les causes. Les seues resolucions eren acceptades, i tot i que en alguns casos pogueren donar lloc a protestes, aconseguien calmar els ànims i posar pau dins un clima de tensions constants. Fins i tot en alguns casos les seues decisions venien a reparar o contradir algunes actuacions dels seus oficials. Així per exemple, el batlle general d'Oriola va declarar inhàbil l'elecció de Domingo Gómez Daroca com a justícia criminal per a 1467. El rei davant aquest fet va encomanar a aquest mateix oficial que nomenara un altre individu per a ocupar el càrrec, si bé es va ocupar de la reclamació feta Gómez Daroca, i així a mitjans de 1467 Joan II va resoldre que la inhabilitació feta pel batlle s'havia fet sense al·legar cap causa justa, per la qual cosa li va retornar l'ofici<sup>1831</sup>. Un cas semblant el trobem a Alacant a començaments del regnat de Ferran II, quan aquest va revocar la recomanació feta pel batlle per tal d'impedir que Bernat Pasqual ocupara el càrrec de justícia de la localitat<sup>1832</sup>.

Per altra banda els monarques també van nomenar alguns càrrecs de forma directa en certs moments, com per exemple al començament de les violències en Oriola, quan nomena justícia criminal al cavaller Jaume Masquefa, encara que va ser

---

<sup>1831</sup> ARV, RC, reg. 244, f. 5v (21 de gener de 1471) i ARV, RC, reg. 421, f. 73r-74r (2 d'abril de 1467).

<sup>1832</sup> ARV, RC, reg. 303, f. 46v-47r (¿? 1479).

rebutjat, o en els períodes en els quals els regiments van ser suspesos<sup>1833</sup>. Amb aquestes designacions el rei tractava d'assegurar que al capdavant de les institucions se situara gent de confiança disposada a seguir els seus manaments. Així mateix, hem de dir que l'autoritat reial també va tractar de guanyar adeptes a la seua voluntat dins el regiment mitjançant altres mecanismes com les seues decisions en la resolució dels conflictes o través de la insaculació directa, com hem ressenyat més amunt. En aquest sentit un punt de fricció entre les autoritats municipals i el rei va ser l'acceptació per a exercir els oficis locals d'alguns individus que es trobaven al servei de les institucions reials del territori. Un cas significatiu que plasma de forma manifesta aquest desig de comptar entre els dirigents locals amb persones de la seua confiança va ser el del primer ciutadà i després cavaller Pere de Fontes. Aquest canvi d'estatus és ben simptomàtic del paper jugat per aquest individu en favor de la monarquia. Així doncs Pere de Fontes, va arribar a ocupar diversos oficis al servei reial com el d'assessor de la Batllia<sup>1834</sup>. Així mateix, va ser designat per Joan II com advocat fiscal de la governació, motiu que va ser adduït per una part del Consell per a no ser admés com justícia criminal en les eleccions de finals de 1474. Tanmateix, Fontes va apel·lar al mateix monarca qui va ordenar que prenguera possessió del càrrec tant ell com el seu lloctinent Nicolau de Molins<sup>1835</sup>.

Pocs anys després, en 1477, el mateix monarca el va nomenar advocat i síndic reial de la ciutat, el que va provocar les queixes de les autoritats oriolanes, les quals van denunciar que eren càrrecs incompatibles, si bé Joan II va fer cas omís a aquest argument i va proveir que ocupara aquests oficis sense cap contradicció ni

---

<sup>1833</sup> Alguns exemples d'aquests nomenaments durant les suspensions els trobem els casos de Joan Pasqual designat pel rei justícia d'Alacant, ACA, RC, reg. 3.610, f. 153v (20 de gener de 1493) o en la designació dels consellers, jurats i sobresequier d'aquesta localitat en 1492, ACA, RC, reg. 3.663, f. 72r (20 de juliol de 1492). Per a Oriola trobem també altres nomenaments, per citar-ne alguns, com els dels jurats i sobresequier de l'any 1492, ACA, RC, reg. 3.571bis, f. 127r (23 de maig de 1492) o la designació de Pere Desprats com a justícia civil de Pere Desprats, ACA, RC, reg. 3.667, f. 165v-166r (30 de novembre de 1491).

<sup>1834</sup> ARV, RC, reg. 141, f. 157r-v (20 de març de 1501).

<sup>1835</sup> ARV, RC, reg. 294, f. 141v-142r (6 de gener de 1475). Tot i això no podem descartar que darrere de la impugnació es trobara la lluita entre faccions, ja que Fontes va emparentar amb els Rocamora i era "*persona, segons se diu, molt apassionada e contrari al dit governador*", ACA, RC, reg. 3.638, f. 30r (30 de juny de 1481).

impediment<sup>1836</sup>. Amb l'arribada al govern de Ferran II, la ciutat va intentar convèncer el monarca que llevara el càrrec de síndic de la localitat, al·legant que aquest nomenament era facultat de les autoritats locals<sup>1837</sup>, però no van obtenir el resultat desitjat i així en 1480 els jurats i Consell oriolà van demanar al rei que Fontes no poguera ser elet per als càrrecs de la ciutat per incompatibilitat dels oficis, si bé Ferran II no va veure impediment en què poguera participar en els òrgans municipals si nomenava un substitut<sup>1838</sup>. Així veiem com posteriorment va ocupar l'ofici de jurat en 1493<sup>1839</sup>, si bé la seua participació al regiment va ser sobre tot gràcies a càrrecs de designació directa com el de lloctinent i assessor del justícia.

El motiu real d'aquesta oposició vers Fontes és que ocupant els càrrecs d'advocat fiscal i síndic, tant a la ciutat com a la governació, feia oposició als privilegis i llibertats de la ciutat segons les autoritats locals<sup>1840</sup>. Un aspecte aquest que probablement també es trobava darrere dels intents per part d'aquest d'evitar que Fontes poguera accedir als oficis municipals. De fet, el de Fontes no va ser l'únic cas de conflicte dins les eleccions en relació amb altres individus que ocupaven càrrecs en les institucions reials, com per exemple Francesc de Vilafranca, assessor del batlle general, que va ser rebutjat per aquest motiu quan va eixir elet com a justícia criminal després de no ser admés Fontes en les eleccions de 1474, o el cavaller Pere Roiz Mestre, assessor de la Governació, que va ser refusat en un primer moment com a mostassaf en 1491, encara que en la mateixa sessió de les eleccions va acabant sent acceptat per la mediació del batlle general<sup>1841</sup>.

---

<sup>1836</sup> ARV, RC, reg. 422, f. 152v-153r (20 de setembre de 1477).

<sup>1837</sup> ACA, RC, reg. 3.633, f. 65v-66r (27 de febrer de 1479).

<sup>1838</sup> ARV, RC, reg. 304, f. 16r-17r (31 de gener de 1480)

<sup>1839</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 33v (25 de desembre de 1493).

<sup>1840</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 90v (7 de juliol de 1488). De fet un any després en un missatge al rei enviat pels jurats oriolans, aquests exposaven que Pere de Fontes acumulava els càrrecs d'advocat fiscal, assessor del batlle general i síndic de la ciutat d'Oriola, la qual cosa era incompatible perquè havien causes en què s'enfrontaven la cort reial i la ciutat i així "*quan bé li ve lexa de manar e esforçar lo interés de la dita ciutat passat tinga justícia e favor en lo interés reial*", AMO, AC, reg. A 30, f. 233v (24 de maig de 1489).

<sup>1841</sup> AMO, AC, reg. A 34, f. 60r-v (29 de setembre de 1491).

Aquest últim cas ens serveix també per a il·lustrar com l'acció reial es va articular a través dels seus principals representants en el territori. En aquest sentit hem d'assenyalar que els batlles generals i llurs lloctinents van tenir un paper destacat dins l'àmbit dels regiments municipals tant d'Alacant com d'Oriola<sup>1842</sup>. Així doncs, van ser els encarregats pel rei d'admetre els individus escollits per als oficis dels municipis, els quals havien de jurar davant d'ells el seu càrrec, la qual cosa els conferia un ampli poder per la seua capacitat de rebutjar o admetre els elegits. De fet, aquesta facultat delegada pel rei es tractava d'un mitjà de control sobre els individus que optaven als càrrecs municipals. Així, Joan II davant la negativa d'alguns oficials oriolans a donar compte al mestre racional de les pecúnies que estaven en el seu poder, i restituir d'aquesta manera al rei el que havien de lliurar-li, va ordenar a Joan Roca, poc després de les eleccions dels justícies i altres càrrecs, que no admetera com a oficial a cap individu que no donara els comptes al mestre racional<sup>1843</sup>. Un altre exemple en aquesta línia el trobem en el comunicat dirigit pel mateix monarca en 1461 a Jaume Roca ordenant-li que extremara la vigilància del compliment dels requisits per a optar als oficis municipals oriolans i que no acceptara a cap individu que no tinguera cavall i armes<sup>1844</sup>.

En altres ocasions el mateix monarca encomanava al titular de la batllia la resolució de plets referents a l'admissió d'oficials, l'elecció dels quals havia sigut rebutjada pels consells locals, com per exemple el cas de l'oriolà Nicolau Auster el qual no volien admetre com a jurat per estar denunciat per assassinat<sup>1845</sup>. Però no sols recauen en ell el coneixement d'aquestes causes sinó que a vegades i com a derivació d'aquests tipus de plets el rei proveïa, fins i tot, al batlle general perquè en el seu nom designara directament a un individu que ocupara el càrrec de l'oficial qüestionat.

---

<sup>1842</sup> El paper destacat del Batlle general dellà Xixona dins de l'àmbit del regiment municipal ja és present des de començaments del segle XIV, quan els candidats a ocupar el càrrec de justícia d'Oriola havien de ser presentats abans a dit oficial, o en llur absència al Batlle local, qui era l'encarregat final de designar el justícia, ESTAL, J. M. del, *Colección documental del Medievo Alicantino, 1306-1380*, vol. II, Alacant, 1988, doc. Núm. 55 (9 de febrer de 1311).

<sup>1843</sup> ARV, RC,, reg. 244, f. 142v (29 de desembre de 1474).

<sup>1844</sup> ARV, RC, reg. 287, f. 60v-61r (28 d'octubre de 1461). Un comunicat aquest que resulta significatiu pel que fa al compliment del requisit de mantenir cavall i armes, per la data en que es produeix, ja que es vivia en aquells moments un clima d'enfrontament amb Castella.

<sup>1845</sup> ARV, RC, reg. 287, f. 60v-61r (28 d'octubre de 1461).

També trobem altres casos en els quals el batlle general o el seus lloctinents van dur a terme funcions relacionades amb el control dels governs del municipis per designació reial. Un aspecte encomanat de forma ocasional als representats de la batllia va ser el de revisar els comptes dels municipis. Així en 1483 Ferran II va manar a Joan Fabra que obligara els justícies, mostassafs i sobresequiers tant d'Oriola com d'Alacant que donaren compte i justificació de tot el que havien rebut per l'administració dels seus oficis, al temps que li va conferir potestat per a revisar la comptabilitat de les dues localitats i per a compondre als que havien comés fraus<sup>1846</sup>. Uns anys després va ser Alfonso Martínez de Vera, qui exercint com a clavari i receptor de totes les pecúnies de la vila d'Alacant per designació reial<sup>1847</sup>, rebia el manament de part de Ferran II d'actuar contra els fraus comesos en el regiment de la localitat<sup>1848</sup>.

De totes les facultats que va gaudir el batlle general en relació amb l'àmbit de la política municipal, tal vegada la més significativa va ser la capacitat de suspendre les eleccions davant possibles irregularitats, cosa que va fer a Alacant en 1464, a Guardamar<sup>1849</sup>, també en el mateix any, i a Oriola en 1455, i realitzar una comissió d'oficis nomenant directament els nous oficials per delegació reial<sup>1850</sup>.

Però aquesta capacitat per entremetre's en els regiments en ocasions va ser utilitzada de forma abusiva sobretot en els casos referits a l'acceptació o nominació d'oficials, com hem pogut comprovar en alguns exemples exposats anteriorment. Aquests casos no es tracten de fets aïllats, sinó que la documentació ens ofereix una casuística bastant àmplia de pràctiques arbitràries portades a terme pels batlles dins aquests àmbits. D'aquesta manera, veiem com en 1492 el batlle general Jaume de Santàngel va ser encomanat pel rei per a nomenar al mostassaf de la ciutat d'Oriola, ofici que va fer recaure en l'escrivà de la seua cort, el notari Joan Martínez<sup>1851</sup>. Però,

---

<sup>1846</sup> ARV, RC, reg. 245, f. 16r-17v (24 de desembre de 1483).

<sup>1847</sup> ACA, RC, reg. 3.667, f. 166v-167v (28 de novembre de 1491).

<sup>1848</sup> ACA, RC, reg. 3.667, f. 267v-286r (25 de febrer de 1492).

<sup>1849</sup> ARV, RC, reg. 243, f. 2r (27 de gener de 1464).

<sup>1850</sup> BARRIO BARRIO, J. A., "La organización municipal de Alicante...cit.", pàg.148-149. AMO, AC, reg. A 30, f. 49r-v (21 de desembre de 1455).

<sup>1851</sup> AMO, AC, reg. 34, f. 68r (28 de setembre de 1492).

per altra banda la facultat de poder recusar els oficials elegits o no admetre el seu jurament, va donar lloc a un bon nombre de reclamacions mogudes per aquells individus que no van ser acceptats, les quals en ocasions posen de manifest les intrigues polítiques existents dins els òrgans municipals, de les quals també participaven els oficials de la Batllia. En aquest sentit podem exposar el cas de Joan Rolf, generós d'Alacant, el qual va ser elegit justícia d'aquesta localitat en 1496, si bé el valor del seu rossí, un dels requisits per a poder exercir els oficis municipals, va ser qüestionat per alguns membres del consell i va ser sotmès a votació. El resultat va ser favorable a Rolf, ja que es va estimar que l'animal posseïa el valor exigut, 25 florins, per la qual cosa es va proveir que li fóra lliurat el càrrec. Tanmateix, poc després es van moure de nou dubtes sobre el valor del seu rossí per alguns consellers que volien impedir que Joan Rolf accedira al càrrec, per la qual cosa Alfonso Martínez de Vera, batlle local i lloctinent de batlle general a Alacant, no va voler rebre el seu jurament. Així Rolf per tal de defensar la seua causa va vendre el seu rossí per 25 florins i va comprar un altre de més valor, però encara així Martínez de Vera es va negar a donar-li possessió del seu ofici. Davant aquesta actuació de l'oficial de la Batllia, quasi dos mesos després de l'elecció de Rolf, Ferran II es va dirigir per escrit tant a ell com al subrogat del governador a Alacant manant-los que li donaren possessió del càrrec de justícia<sup>1852</sup>. Però aquest manament no va obtenir els resultats esperats, ja que Martínez de Vera va continuar negant-li el càrrec, per la qual cosa un mes més tard el monarca es va veure obligat a ordenar-li de nou que rebrera el jurament de Rolf com a justícia, sota pena de 1.000 florins<sup>1853</sup>.

En aquest sentit també trobem altres casos en els quals els damnificats són els assessors dels justícia, un càrrec que era designat directament pel titular de l'ofici. Així veiem com en 1486 el lloctinent del batlle general a Oriola va comunicar al justícia criminal que no presentara com assessor seu el jurista Andreu Durà, perquè no l'acceptaria per no haver tingut cavall i armes durant un any, ja que el privilegi del regiment afirmava que *"lo qui no haja tengut cavall e armes per temps d'un any no sia admés a ofici públich"*. Durà va al·legar davant això que en referència al seu càrrec

---

<sup>1852</sup> ARV, RC, reg. 310, f. 53r-54r (19 de febrer de 1496).

<sup>1853</sup> ARV, RC, reg. 310, f. 69r-v (21 de març de 1496).



aquest requisit feia temps que no s'observava i que feia més de cinquanta anys l'ofici havia sigut ocupat indistintament tant per qui tenia com per qui no posseïa cavall i armes<sup>1854</sup>.

En aquesta línia, un any abans el lloctinent de batlle d'Alacant, també va diferir rebre el jurament de Francesc Granyana, assessor designat pel justícia de la vila, el qual per absència va veure com el seu ofici va ser encomanat a son pare Pere Granyana, davant la qual cosa el mateix rei va escriure al batlle general ordenant-li que restituïren el càrrec a Francesc, ja que Pere era un home vell i indispost per la qual cosa no es podria administrar justícia correctament<sup>1855</sup>.

En relació a l'admissió d'oficials podem assenyalar com Joan II amb motiu de les bandositats va ordenar tant al batlle general Jaume Roca com a Pero Maça que no admeteren cap persona que fóra processada o sentenciada, però ben prompte el monarca va rebre queixes per part de la ciutat de com aquests oficials no atenien el dispost a la provisió reial<sup>1856</sup>. Així, poc després el monarca va encarregar al batlle general, en solitari, l'elaboració d'un llistat amb els noms d'aquells membres del regiment que van prendre part en l'atac a la Daia i dels que van aconsellar, participar o enviar gent per a fer resistència al lloctinent mossèn Jaume Masquefa en la seua entrada a la ciutat<sup>1857</sup>. L'extracció de jurats d'aquest any es va realitzar sota aquest manament i així tant Francesc Pérez com Jaume Despuig, que van eixir elegits per ocupar aquest ofici van ser rebutjats pel Consell per aparèixer en la nòmina feta pel batlle general. Però malgrat això, el governador Pero Maça ignorant la llista de Jaume Roca va exercir la seua potència per tal d'enviar informacions a favor d'aquests individus al rei, el qual va acabar proveïnt que foren admesos<sup>1858</sup>.

Aquest últim exemple ens val per tal d'il·lustrar com el governador valent-se de la seua posició, va tractar d'influir de forma directa en els òrgans municipals. Si bé cal

---

<sup>1854</sup> ARV, RC, reg. 133, f. 198r-v (30 de juny de 1486).

<sup>1855</sup> ARV, RC, reg. 132, f. 120v-121r (25 de juny de 1485).

<sup>1856</sup> ARV, RC, reg. 106, f. 2r-v (27 d'abril de 1470).

<sup>1857</sup> ARV, RC, reg. 293, f. 46r-v (24 de maig de 1470).

<sup>1858</sup> ARV, RC, reg. 293, f. 90v-91r (17 de juliol de 1470).

assenyalar que per causa del seu posicionament en el conflicte entre els Rocafull i els Rocamora a favor d'una de les parcialitats, la seua acció es veurà molt limitada per l'autoritat reial que tractarà d'allunyar-lo de les qüestions del regiment, encomanant les causes mogudes en aquest àmbit a altres oficials. Tot i això, amb el pas del temps el governador i son lloctinent van acabar per conèixer algunes causes per delegació reial, com per exemple aquelles suscidades per una mala praxis del batlle general, sobretot durant la regència de Joan Fabra i els seus lloctinents, en relació a l'admissió d'oficials<sup>1859</sup>. Per tant, la capacitat d'influir en les institucions locals per part del governador es va exercir principalment, com ja hem assenyalat anteriorment, per via indirecta a través dels individus que formaven part del regiment i que es trobaven dins la seua òrbita de poder. Però més enllà d'aquest recurs el titular de la Governació, o els seus oficials, no van dubtar a fer ús d'altre mecanisme per tal d'imposar la seua voluntat sobre els dirigents locals. Així doncs, podem observar com els oficials municipals van instar queixes davant el rei a causa de les constants intromissions que Maça i els seus lloctinents van portar a terme en àmbits concernents al govern local. En aquest sentit veiem com en 1492 el justícia criminal i el civil de la ciutat d'Oriola van exposar al rei que Maça ingeria en el coneixement de plets que pertanyien a la jurisdicció d'aquests oficials, per la qual cosa Ferran II es va veure obligat a ordenar al governador que no intervinguera ni per via directa ni indirecta en les causes que corresponien als justícies<sup>1860</sup>. Aquests intents per intervenir en les competències locals es van manifestar en nombrosos àmbits com per exemple tractant d'evitar execucions de sentències decretades pels oficials locals<sup>1861</sup>, cercant participar en plets que corresponien a aquests últims<sup>1862</sup>, assumint causes d'apel·lació que no pertanyien a la cort del governador<sup>1863</sup>, concedint llicències contra disposicions del justícia<sup>1864</sup> o

---

<sup>1859</sup> ACA, RC, reg. 3.641, f. 147r-148r (21 de febrer de 1486), ARV, RC, reg. 133, f. 198r-v (30 de juny de 1486), ARV, RC, reg. 148, f. 195v-196r (25 de juliol de 1493).

<sup>1860</sup> ACA, RC, reg. 3.667, f. 268r (25 de febrer de 1492).

<sup>1861</sup> ARV, RC, reg. 126, f. 80r-v (3 de desembre de 1479) ACA, RC, reg. 3.571bis, f. 114v (17 de març de 1492), AMO, AC, A 31, f. 54v (11 de maig de 1460), reg. A 38, f. 17r (17 de maig de 1511).

<sup>1862</sup> ARV, RC, reg. 131, f. 122v-123v (13 d'agost de 1483) i f. 148r-v (6 d'octubre de 1483), reg. 142, f. 48r-49r (16 de juny de 1501)

<sup>1863</sup> ARV, RC, reg. 111, f. 6r-v (28 de setembre de 1474), ARV, RC, reg. 310, f. 96r-v (23 de novembre de 1496), AMO, AC, reg. A 35, f. 96r-v (24 d'abril de 1495).

<sup>1864</sup> ARV, RC, reg. 110, f.14r-v (25 de gener de 1471)

entremetent-se en tot tipus d'ordinacions decretades per les autoritats locals<sup>1865</sup>. Com a conseqüència l'autoritat reial va haver d'ordenar en més d'una ocasió al governador i als seus lloctinents que s'abstingueren d'intervenir en assumptes que es trobaven sota el coneixement d'altres oficials<sup>1866</sup>. En aquest sentit, les mateixes autoritats oriolanes van haver de demanar al rei, recordant una provisió que prohibia l'assistència a les sessions del Consell tant al governador com al batlle general, i als seus assessors, que ordenara d'igual manera al subrogat de governador i al lloctinent de la seua assessoria que no pogueren entrar en les reunions d'aquest òrgan municipal per tal d'evitar ingerències<sup>1867</sup>.

Però aquest tipus d'intromissions en el poder municipal no van ser exclusives del governador, de fet el paper creixent de la figura del batlle general farà que aquest també tracte d'imposar la seua voluntat en alguns assumptes concernents als oficials locals. Així les mateixes autoritats oriolanes reconeixen l'existència d'alteracions entre les jurisdiccions del governador i el batlle general i els justícies i jurats, ja que quan es movia alguna causa els dos primers pretenien exercir el seu poder com a "*superiors i principals oficials*" intentant posar-la sota la seua jurisdicció<sup>1868</sup>. Així mateix, en el cas del titular de la Batllia General veiem com aquest va intentar fiscalitzar els comptes d'alguns càrrecs com el mostassaf i el sobresequier<sup>1869</sup>, d'igual manera que pretèn conèixer alguns plets pertanyents a oficis locals<sup>1870</sup>.

En definitiva, podem assenyalar que l'àmbit municipal d'aquestes terres es tracta d'un dels principals marcs on conflueixen i xoquen els interessos de la monarquia i la noblesa. Així els nobles locals tractaran de fer-se amb aquesta esfera de poder per tal de contrarestar la potència i el predomini en el territori dels Maça, els quals aspiraven a consolidar aquesta posició situant sota la seua òrbita d'influència a

---

<sup>1865</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 88v (juliol de 1488).

<sup>1866</sup> ARV, RC, reg. 88, f. 110v (15 de gener de 1501), ARV, RC, reg. 133, f. 189r-190r (13 de maig de 1486), reg. 159, f. 69v-70r (10 de juliol de 1503)

<sup>1867</sup> AMO, AC, reg. A 38, f. 17r (17 de maig de 1511).

<sup>1868</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 88v (juliol de 1488)

<sup>1869</sup> AMO, AC, reg. A 32, f. 89r (juliol de 1488) i AMO, AC, reg. A 33, f. 20r (1484).

<sup>1870</sup> AMO, AC, reg. A 35, f. 96r (24 d'abril de 1494) i ARV, RC, reg. 315, f. 76r-v (31 d'agost de 1513).

aquesta institució. Junt aquest fet cal destacar també com els diferents batlles generals van tractar al mateix temps de fer valdre la seua posició de preeminència vers els poders locals en paral·lel a l'actuació del governador.

En tot això la monarquia, desitjosa de fer prevaldre la seua autoritat, es va aprofitar de la divisió de l'oligarquia municipal per a, per una banda, sotmetre els poders locals, i d'altra, vista la important participació nobiliari d'aquestes contrades en les institucions locals, domar una noblesa que s'havia manifestat clarament bel·ligerant posant en perill l'estabilitat del territori. Així el rei mentre que a través de les reformes dels regiments dotava de legalitat a les seues intromissions, per tal de tenir sota la seua voluntat els poders locals, alhora, mitjançant el seu paper d'àrbitre en les disputes internes dels òrgans municipals, va tractar de guanyar el favor dels individus beneficiats amb les seues decisions per tal de comptar amb un major recolzament dins el mateix regiment.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

## 6.- CONCLUSIONS

La visió general que ens ofereix la noblesa de les principals poblacions de la governació d'Oriola a finals de l'edat mitjana és la formada per un grup nombrós. La seua capital concentra un destacat nombre de membres del braç militar que la situen com la segona localitat del regne, pel que fa a la quantitat de nobles residents en ella, sols per darrere de València, mentre que per la seua banda Alacant va aconseguir comptar amb unes xifres gens menyspreables en relació al nombre d'individus pertanyents a aquest estament cap a començaments del segle XVI. Aquesta imatge és el resultat del procés evolutiu que va conèixer aquest grup social a tot el regne al llarg del segle XV i contrasta amb la situació existent en aquestes contrades durant la primera etapa després de l'annexió cristiana del territori, quan la presència de membres d'aquest estament és més bé feble en comparació a les darreres dècades medievals.

L'explicació d'aquesta dèbil presència nobiliària després de la conquesta catalanoaragonesa del territori cal cercar-la en diferents factors. En primer lloc el regne de València es trobava donant els seus primers passos en el moment de la inclusió d'aquestes contrades dins els seus límits i no comptava encara amb una noblesa pròpia i suficientment fixada al territori. Aquest fet, unit a les connotacions que van acompanyar el procés d'annexió d'aquestes comarques, va fer que la noblesa valenciana no se sentira atreta per aquest nou espai. En aquesta línia hem d'apuntar que el control de la Corona, primer en el procés de conquesta del regne de Múrcia i posteriorment en l'estructuració i organització de les contrades annexionades, va provocar que aquestes terres resultaren poc atractives per a la noblesa del nord de la línia Biar-Busot, la qual probablement tenia en més consideració els riscos i obligacions que suposava establir-se a una zona potencialment convulsa i perillosa, pel seu caràcter fronterer, que els possibles beneficis que pogueren obtenir. Això es desprèn, en la nostra opinió, dels traspassos de les propietats concedides per la monarquia en els anys posteriors a la conquesta i annexió d'aquestes comarques. Uns patrimonis que podem qualificar en la major part dels casos de modestos, conformats per extensions territorials de més o menys grandària o petites alqueries, que no resultaven el

suficientment atractives per a abandonar les seues possessions del nord i establir-se en aquestes contrades. I és que en aquest sentit l'acció de la Corona va reduir de forma notable la possibilitat de benefici, en forma de patrimoni territorial, per a la major part de la noblesa. Així, les principals localitats, dotades d'amplis tèrrens municipals, van continuar sota la jurisdicció reial, mentre que els principals senyorius del territori van quedar principalment dins l'òrbita del monarca a través de les concessions a membres de la família reial o a nobles del seu cercle més pròxim, on l'exemple del conseller reial Gonçalvo Garcia resulta gairebé excepcional. De fet aquest és el cas més significatiu de manteniment i ampliació d'un patrimoni senyorial dins un mateix llinatge en aquestes contrades al llarg de les dècades medievals.

El resultat, per tant, és que en aquests primers moments de sobirania catalanoaragonesa trobem, com hem assenyalat, una feble presència de membres de la noblesa, molts dels quals, a més, no van arribar en el moment de la conquesta de Jaume II, sinó que ja estaven presents al territori durant l'etapa castellana. Però, més enllà d'aquest aspecte, hem d'afegir que, a més a més, els individus assentats en aquestes contrades presenten un perfil baix pel que fa al seu posicionament dins l'escala jeràrquica de l'estament. En aquest sentit, llevat d'algun cas concret com el dels Rocafull, el braç militar del migjorn valencià es trobava compost per cavallers i fonamentalment per generosos i hòmens de paratge. Sens dubte junt els factors esmentats, com la poca capacitat de beneficis i els riscos de la zona, la llunyania dels centres de poder de la Corona i de la mateixa capital del regne és un element més a tenir en compte en l'absència de membres de major condició.

Per altra banda, no hem d'oblidar tampoc que tot i les necessitats militars d'un indret fronterer com aquest, la defensa del territori durant els segles medievals es va basar fonamentalment en les milícies veïnals, un fet aquest que va donar lloc a una menor dependència de la noblesa en aquestes tasques i, també, a un increment del protagonisme d'altres grups socials dins la vida de les localitats. Entre aquests últims van destacar els anomenats ciutadans honrats, els quals van assolir un nivell de vida pràcticament semblant al d'aquesta baixa noblesa com a conseqüència, en gran part, dels privilegis que gaudien pel seu paper en la defensa del territori. A més d'aquest aspecte el cert és que el perfil d'aquests ciutadans honrats a nivell econòmic, social i

fins i tot polític, els permetia diferenciar-se de la resta d'habitants i acostar-se molt a l'estil de vida que podríem atribuir a bona part de la baixa noblesa, el que va donar com a resultat que en moltes ocasions fóra pràcticament indistingible un ciutadà honrat d'un gentilhome, si aquest darrer no deixava constància de la seua condició estamental.

En el cas que ens ocupa les relacions entre la baixa noblesa local i l'element ciutadà es van produir a tots els nivells, tant econòmic, com polític i social, arribant a emparentar entre ells amb una normalitat o quotidianitat que posa de manifest la inexistència, o poca importància, de prejudicis ideològics en favor d'altres interessos. D'aquesta manera la posició econòmica acomodada i la participació en els òrgans de poder municipal feia de l'element ciutadà un factor a tenir en compte dins les polítiques d'aliances de la noblesa local. Però, al temps, aquesta situació benestant que gaudien i els serveis de caire administratiu prestats a la monarquia i en les institucions locals per un nombre destacat d'aquests ciutadans, van ser la base del creixement quantitatiu del braç militar de la governació durant el segle XV, en connexió amb el que va succeir a la resta del regne durant aquest període. De fet resulta impossible comprendre l'evolució del grup nobiliari no sols d'aquesta contrada, sinó de tot el regne, sense valorar el paper d'aquest segment ciutadà, font principal de l'increment de membres de l'estament militar durant el segle XV.

Però si com hem pogut comprovar el panorama pel que fa a la xifra d'individus que pasen a gaudir del privilegi militar, i per tant a formar part de la noblesa d'aquestes contrades, va experimentar un notable ascens durant el marc cronològic estudiat, no podem dir el mateix pel que respecta al caràcter qualitatiu dels components del braç militar en relació a la seua pròpia estratificació interna. Molts pocs són els llinatges que van tenir el privilegi de poder-se anomenar *nobiles*, ja que la majoria de la noblesa del sud valencià va formar part, durant el pas a la modernitat, de les capes més baixes de l'estament en la seua condició de cavallers, però sobretot del darrer escalafó, on tenien cabuda els donzells, generosos, gentilhòmens i hòmens de paratge. Com ja hem deixat entreveure al llarg del present treball són diversos els factors que es troben darrere d'aquesta realitat. D'una banda les oportunitats d'ascens dins l'estament estaven condicionades pel favor reial, la qual cosa limitava les



possibilitats de promoció al rang superior de la noblesa a uns individus que desenvolupaven les seues feines lluny dels principals centres de poder de la monarquia. Per altra banda, les opcions de fer-se amb un patrimoni territorial de caràcter senyorial fort que els proporcionara la potència necessària per tal d'assolir una condició superior, eren bastant remotes. Així mateix, veiem com la existència en aquestes dates d'una tendència generalitzada a l'occident europeu de romandre en la condició de gentilhome, sense prendre les armes de cavaller, també es pot observar en aquestes terres. Les despeses que representava l'acte d'investidura, el seu caràcter simbòlic més que funcional i el fet que no reportara cap benefici de tipus econòmic, van fer que molts individus optaren per mantenir-se com a gentilhome o donzell. Només aquells que desitjaven distingir-se del gruix de gentilhòmens es van fer armar cavallers, destacant entre aquests alguns casos pertanyents als llinatges més antics del territori i sobretot individus de recent concessió que pretenien així marcar una diferenciació amb la seua condició anterior

Per altra banda, encara que la major part de la noblesa del territori formava part del segment inferior de l'estament, no podem parlar d'una homogeneïtat estricta pel que fa al seu comportament social i polític, ni a les seues activitats econòmiques. El ventall de situacions és molt ampli i abraça des dels casos d'aquells que porten un comportament dins els patrons nobiliaris, fins a altres on trobem individus que se situen per davall, fins i tot, d'alguns sectors ciutadans, tant pel que fa a la seua manifestació social externa, com pels seus recursos econòmics i la seua implicació política. En aquest sentit, hem d'assenyalar que la majoria dels individus segueixen una conducta en relació amb el seu estatus i, així, mantenen una estructura familiar basada en el llinatge, participen activament en les institucions presents al territori, alguns d'ells es fan armar cavallers i altres exerceixen com a senyors de vassalls, etc. És a dir, segueixen un estil de vida en consonància a la seua situació preeminent dins la societat local i així ho manifesten de cara a l'exterior. Pel contrari trobem també altres membres de l'estament que pràcticament passen desapercebuts en la documentació a causa de la seua inexistent activitat pública i la seua escassa rellevància social i econòmica. Junt a ells observem casos extrems que s'allunyen del que pressuposava que havia de ser un noble, ja que, tot i gaudir del privilegi de gentilesa, la realitat els

abocava a haver de treballar amb les mans en oficis que poc tenien a veure amb la seua condició, fet aquest que comportava un rebuig per part dels altres membres de la noblesa a considerar-los com a iguals.

Aquesta heterogeneïtat també es manifesta a nivell econòmic pel que fa a les fonts i activitats sobre les quals se sustentaven les seues finances particulars. En aquest sentit, el pilar fonamental de les hisendes d'aquests nobles va ser la terra i la comercialització dels excedents cerealístics, bé en la seua condició de senyors de petits indrets situats dins els tèrmens de les principals poblacions del reialenc o en qualitat de terratinents de propietats disperses d'extensió variable. Malauradament, la manca de dades no ens permet observar l'evolució dels seus ingressos, ni de quina manera els van afectar les variabilitats de la producció, però sí que podem apuntar que tot i la importància de l'explotació agrària en les finances de la major part dels nobles, aquesta resultaria, en molts casos, insuficient per tal de portar un nivell de vida en consonància al seu estatus. És per aquest motiu que des de ben prompte els nobles d'aquestes terres es van interessar per altres activitats amb l'objectiu, per una banda, de diversificar els ingressos i, per altra, de completar els beneficis procedents de l'agricultura. Aquest procés és clarament observable en el segle XV, durant el qual la mateixa producció agrícola va conèixer canvis notables amb el desenvolupament de conreus de marcat caràcter especulatiu, que posen de manifest el dinamisme econòmic d'aquestes comarques, sobretot cap a la segona meitat de la centúria, el qual es reflecteix de forma evident en la creixent activitat comercial que presenta aquest territori durant les darreres dècades medievals.

En estreta relació amb el que acabem d'exposar, alguns nobles no es va limitar només a donar eixida a la producció agrícola de les seues terres mitjançant agents locals o forans, sinó que van actuar fins i tot com a veritables mercaders a través de les seues activitats importadores i exportadores. Aquest és sens dubte un fenomen significatiu que exemplifica ben a les clares aquest interès per cercar nous ingressos, però que al temps reflecteix un canvi en la mentalitat de certa part de la noblesa, la qual s'allunya d'alguns dels pressuposts que segles abans recollien alguns tractats, com l'escrit per Alfons el Savi, on es considerava l'exercici públic del comerç com un motiu

per a perdre la condició de cavaller<sup>1871</sup>. Cal dir que hem observat que la dedicació mercantil va tenir un major pes entre la noblesa alacantina, la qual va voler participar dels beneficis que generava aquest tipus de negoci per a altres grups de la societat local, gràcies al dinamisme comercial del port, el qual, a més a més, va facilitar l'ascens social d'alguns ciutadans a la condició nobiliària.

En contraposició a aquesta vessant comercial de part de la noblesa alacantina, a la ciutat d'Oriola veiem un important desenvolupament de l'activitat jurídica entre algunes de les famílies nobiliàries, com a resultat de la major projecció que aquesta localitat ofería per a aquest camp professional, ja que en ella com a capital del territori residien les principals institucions de govern d'aquesta demarcació administrativa. En aquest sentit molts ciutadans van trobar en l'àmbit legal la millor via per tal d'assolir una posició destacada dins la societat local, arribant fins i tot a aconseguir la concessió del privilegi militar. Aquest fenomen no va passar desapercebut per als nobles locals i com en el cas alacantí alguns membres del braç militar van emular als seus conciutadans i es van dedicar al món de les lleis.

En ambdós casos és significatiu com la noblesa local a finals de l'edat mitjana es va veure atreta per activitats tradicionalment reservades a altres segments de la societat, un fet aquest que denota un canvi de mentalitat, fruit de la necessitat d'adaptar-se als nous temps, i que va contribuir a estretir els límits entre aquesta petita noblesa i el grup de ciutadans honorats. Així, mentre que molts d'aquests últims adoptaven les formes i costums dels primers, com a forma d'expressar el seu posicionament social i com a mostra evident d'una de les característiques de les élites burgeses durant els darrers temps medievals, que no era altra que la de ser persones en camí cap a la noblesa<sup>1872</sup>, part dels nobles, per la seua banda, van assumir algunes de les activitats que havien permès a aquests ciutadans assolir i mantenir una posició econòmica acomodada.

---

<sup>1871</sup> TORRES FONTES, J., *Los Hidalgos murcianos...*cit., pàg. 11. I LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Nobleza y poder político...*cit., pàg. 45.

<sup>1872</sup> MACKAY, A., "Ciudad y campo en la Europa medieval", *Studia Historica. Historia Medieval*, núm. II, 1984, pàg. 50.

Però a més de les activitats relacionades amb l'àmbit mercantil i jurídic, el ventall de recursos destinats a l'obtenció d'ingressos presenta una important diversitat que recull des de la pràctica censalista, fins l'explotació d'infraestructures agràries i urbanes, passant per l'arrendament de contribucions i el servei a l'administració tant reial com local. Unes dedicacions que no diferencien de forma significativa els nobles locals dels sectors ciutadans més acomodats d'Alacant i Oriola, i que al mateix temps corroborarien la insuficiència dels beneficis derivats de les propietats agrícoles, alhora que ens ofereix una imatge de les finances d'aquesta petita noblesa bastant fragmentària. Així aquestes activitats tant diverses es complementarien entre elles en una mena de trencaclosques, on només la suma de les parts permetria mantenir una posició econòmica més o menys solvent. En aquest sentit casos com el del cavaller Pere Masquefa, qui explota les seues propietats agrícoles i altres en qualitat de censatari, arrenda infraestructures i terres, ven censals, al temps que participa en els òrgans de poder local, o el del cavaller Alfonso Martínez de Vera, qui a més de ser oficial reial manté un destacat paper com a mercader i exerceix com a senyor del seu lloc de Busot, són dos bons exemples de la diversitat i complementarietat de les fonts d'ingressos que sustentaven les economies d'aquesta noblesa.

Així mateix el cas de Martínez de Vera ens permet apuntar la idea, a falta de dades relatives a la comptabilitat de la major part dels senyories del territori, que els titulars dels petits enclavaments senyories inserits dins el terme de reialenc, els únics als quals van tenir accés la noblesa local, no podien confiar les seues finances de forma exclusiva als ingressos proporcionats pels seus exigus senyories. Tot i això, poder comptar amb un senyoriu jurisdiccional va continuar sent un dels pilars d'aquells nobles que assoliren tal condició. Aquest element és un dels factors que es troben darrere de l'aparició de nous senyories a l'abric de la jurisdicció alfonsina durant el segle XV a les terres de la governació. Però no l'únic, ja que al vessant econòmic hem d'afegir l'element social, doncs la major part dels nous senyors no formaven part dels membres tradicionals del braç militar d'aquestes contrades, sinó que es tracten o bé de nouvinguts, com el propi Martínez de Vera i els Santàngel, o bé de llinatges que havien assolit la condició nobiliària durant aquest període, com els Rocamora. Per tant l'adquisició o configuració d'un patrimoni senyorial amagava un desig de diferenciació

social respecte a la major part de l'estament militar del territori fent prevaldre així la seua posició de preeminència, la qual en bona part dels casos era un reflex, al mateix temps, del seu pes polític dins les institucions tant reials com municipals.

Més rendibles van ser en canvi els enclavaments senyorials situats a les comarques del Vinalopó, gràcies a una extensió territorial superior i a un major pes demogràfic, entre el que hem de subratllar la importància de l'element mudèjar des del punt de vista de la fiscalitat, però també pel marcat caràcter especulatiu que van anar prenent les seues produccions agrícoles. Aquest fet va suscitar l'interés d'algunes de les principals famílies nobiliàries del regne, com els Maça, que cap a finals del segle XIV van ampliar el seu patrimoni en aquesta demarcació, els Corella, que van invertir una forta quantitat monetària en la compra de senyories en aquestes terres, o, fins i tot, el mateix monarca Joan II qui va recuperar Elx i Crevillent per a lliurar-les a la seua muller com a part de la seua cambra privada.

Però malgrat els importants beneficis que aquests senyories proporcionaven als seus titulars, els casos de Maça de Liçana i Corella són representatius de les dificultats per les que va travessar part de la noblesa del regne. Un probable estancament dels ingressos i un nivell de vida per damunt de la realitat que les seues finances els permetien, van abocar a aquest dos llinatges a un endeutament crònic que va arrossegar els seus propis vassalls i que en el cas dels Corella, va causar la pèrdua del seu patrimoni davant la incapacitat de fer front a les pressions dels seus creditors. Són casos en què el censal, com a eina creditícia fonamental, presenta la seua pitjor versió pel que fa a l'economia nobiliària, si bé no sempre va ser així. Així, el préstec censalista a banda de representar una activitat dirigida per part de la petita noblesa local a obtenir nous ingressos, també va resultar ser un instrument utilitzat per alguns senyors, com Gutierre de Cárdenas, per tal d'aconseguir augmentar els beneficis dels seus propis senyories, adoptant el paper de prestatari vers els seus propis vassalls a través de la venda de pensions o gràcies a la compra del deute que les comunitats sota la seua jurisdicció satisfien a altres individus.

Així mateix, l'enfonsament econòmic dels Corella va ser un dels factors que van contribuir a la reestructuració del mapa senyorial de la governació a les darreres dècades medievals, al qual hem d'afegir la concessió règia del senyoriu d'Elx i

Crevillent i el reviscolament de la jurisdicció alfonsina. Un dels resultats més significatius d'aquest procés va ser l'aparició d'una sèrie de llinatges forans estretament lligats a la monarquia a través del seu servei. Parlem dels Cárdenas, Coloma i Santàngel, els quals si llevem el cas de la concessió d'Elx i Crevillent, tots tres invertiran en aquestes terres per tal d'incrementar o configurar un patrimoni senyorial propi que els permetera introduir-se o refermar la seua posició en un àmbit territorial que gaudia, a finals del segle XV i començaments del XVI, d'una realitat econòmica dinàmica, la qual es va veure reforçada per la nova situació política d'aquestes contrades on la tensió fronterera havia perdut el pes d'èpoques anteriors gràcies a la unió dinàstica i a la fi del poder musulmà a la península.

Per altra banda els traspassos en la titularitat dels senyorius i l'aparició de nous enclavaments durant aquest període van donar lloc a un increments dels plets i conflictes amb l'objectiu d'enfortir el potencial econòmic dels respectius patrimonis. Així els debats van ser una constatació durant aquest segle enfrontant no només als senyors entre ells, sinó també amb el mateix poder real i municipal donant lloc en ocasions a l'encreuament de drets jurisdiccional. Moltes vegades aquests enfrontaments van desembocar en accions armades, però hem d'assenyalar que va ser la via judicial la que s'imposarà, a poc a poc, en la resolució d'aquest tipus de conflictes

En aquesta mena de plets, més enllà de la disputa econòmica, es posava en joc també la potència dels contrincants i la capacitat de creació de xarxes clientelars per a buscar recolzament en les institucions locals. Aquest darrer aspecte es pot observar clarament en els conflictes entre els titulars dels senyorius inserits en el reialenc i els grans senyors jurisdiccional d'aquestes contrades, ja que els primers comptaran amb el suport dels Consells locals en els seus debats.

Aquest darrer cas és només un dels molts aspectes que van empenyar a la noblesa local a participar en la política des de dates ben primerenques. Així, d'una banda, el prestigi social i, d'altra, els interessos econòmics conflueixen en el desig de controlar els principals càrrecs de l'administració local, la qual cosa permetia, per la seua capacitat de regulació de la vida del municipi, influenciar en les decisions de les institucions i prendre mesures en favor del seus propis interessos.

No és per tant estrany que aquests anhels desembocaren sovint en conflictes entre faccions que es disputaven el poder i que, per aquest motiu, la mateixa monarquia buscara mecanismes per tal de pacificar aquesta mena de debats. És en aquest context, on cal situar les concessions del regiment d'insaculació a les principals localitats del territori, les quals cercaven aquest propòsit abans esmentat, encara que altra cosa distinta és que ho aconseguiren, ja que les circumstàncies i fets exposats al llarg del present treball ens mostren una realitat ben diferent.

La implicació dels llinatges nobiliaris en el nou sistema va ser molt alta tant a Oriola com a Alacant, tal i com posa de manifest l'anàlisi dels sacs on estaven integrats els membres d'aquest estament. Però com ja hem apuntat una cosa era el desig de formar part dels òrgans locals i altra ben distinta la capacitat d'assolir el poder polític local, el qual es manifestava a través de l'ocupació dels principals càrrecs directius bé de forma directa o indirecta. En aquest sentit, la implantació d'aquest nou model d'elecció de càrrecs no va representar de primeres que el sistema quedara mediatitzat pels nobles, ja que la participació d'altres sectors locals, i les quotes assignades a aquests últims així ho impedièn. Però podem afirmar que en el trànsit de l'època medieval a la moderna la petita noblesa local, tant d'Alacant com d'Oriola, va acabar per controlar els ressorts de la política municipal. A la ciutat alacantina són els nobles els que van copar els càrrecs més importants, mentre que a Oriola tot i l'existència de quotes, els principals llinatges nobiliaris van articular mecanismes que els van permetre integrar al sector dels ciutadans honrats dins les seues òrbites d'influència, i així a través de lligams clientelars i polítiques matrimonials van saber captar a bona part d'aquest sector social i posar-lo a disposició dels seus interessos.

Aquest últim recurs no va ser un element utilitzat únicament pels nobles que formaven part del regiment, sinó que a més va formar part de l'estratègia seguida pels grans llinatges nobiliaris presents al territori, els Maça i els Rocafull, als quals els estava vedada la seua participació en els òrgans municipals per la seua condició de *nobiles*. En aquest sentit hem de dir que, fins i tot, la relació entre ambdós llinatges es va sustentar en aquest tipus de lligams. L'aliança familiar entre els Rocafull i els Maça va permetre als primers consolidar la seua posició vers la resta de llinatges de condició inferior, mentre que per als segons aquesta unió formava part de la seua estratègia

particular dirigida a convertir-se en els grans controladors del territori, tal vegada imitant el que els Fajardo havien aconseguit a la veïna Múrcia<sup>1873</sup>. Per tant la creació d'una xarxa clientelar forta, la possessió d'alguns dels principals senyoriis del territori i el control de la principal institució reial de la contrada, van ser els tres pilars fonamentals en els quals es va sustentar la política d'aquesta família per tal d'aconseguir el seu propòsit d'esdevenir el llinatge hegemònic d'aquestes terres.

Si com hem vist l'aliança matrimonial va ser un dels elements utilitzats per a apuntalar la seua política al territori, la potència senyorial, d'una banda, i el manteniment de l'ofici de governador durant més d'un segle, d'altra, els va permetre teixir una densa xarxa clientelar gràcies, en gran part, a la capacitat de poder posar a petits nobles i ciutadans al seu servei particular. En aquest sentit la patrimonialització de la cort de la Governació va resultar crucial, per la qual cosa no és gens estrany que altres llinatges com els Roca i el Santàngel volgueren seguir les seues passes, encara que en aquests casos en la Batllia General. El control d'aquests organismes permetia al titular vetllar pels seus propis interessos i, mitjançant la designació de càrrecs subalterns, guanyar-se la fidelitat dels beneficiaris, els quals per la seua banda incrementaven, a l'abric del poderós, la seua posició al territori i tenien la possibilitat, a més d'obtenir beneficis econòmics, d'ocupar un espai de projecció política privilegiat que estava vedat per a gran part de la població.

La posició hegemònica dels Maça, i amb ells la dels seus aliats i servidors, es manifesta clarament en la gestió de l'ofici de governador, la qual va estar caracteritzada en bona part del període analitzat pels abusos en les seues prerrogatives, l'arbitrarietat de moltes de les seues decisions i la impunitat amb la qual van actuar en diverses situacions. Però, en aquest propòsit d'esdevenir en amos i senyors del territori ben prompte van trobar entrebancs. D'una banda l'aparició dels Corella com a senyors a la governació va representar el sorgiment d'un nou actor que

---

<sup>1873</sup> TORRES FONTES, J., "Los Fajardos en los siglos XIV y XV", *Miscelánea Medieval Murciana*, vol. 4, 1978, pàg. 111-112. El control de la vida local d'algunes ciutats situades en zones fronteres pels titulars d'oficis de nomenament regi no és tracta d'un fenomen inusual, així junt els casos de Maça o Fajardo, podem mencionar també el cas dels Hurtado de Mendoza a Conca gràcies a la patrimonialització del càrrec de *guarda mayor* durant bona part del segle XV, ORTEGA CERVIGÓN, J. I., *La acción política y la proyección señorial de la nobleza territorial en el obispado de Cuenca durante la Baja Edad Media*, Madrid, 2006, pàg. 383 i 385-391. Tesi Doctoral.



va disputar als Maça la preeminència senyorial del territori, com posen de relleu els diferents conflictes que es van suscitar entre aquest dos llinatges.

D'altra banda les seues actuacions al capdavant de la Governació van trobar resposta en un sector de la societat local, principalment a Oriola, el qual va fer front als abusos i arbitrarietats dels Maça i els seus aliats. És ací, per tant, on cal buscar els arrels de les convulsions polítiques viscudes a la governació durant la segona meitat del segle XV i que en el cas d'Oriola es van manifestar de forma més virulenta en la confrontació entre els Rocafull, principals aliats dels Maça, i els Rocamora, un llinatge de recent condició nobiliària que representa la pujança d'aquesta nova noblesa, que va tractar de trencar l'hegemonia dels llinatges tradicionals. Per tal d'aconseguir aquest darrer objectiu els Rocamora es va valdre dels mateixos mecanismes que els seus contrincants per tal de configurar un grup d'oposició sòlid on van tenir cabuda des dels Corella fins a sectors ciutadans, passant per altres nobles d'igual condició, i, fins i tot, van tractar de guanyar per a la seua causa a l'altra institució reial present al territori.

En aquest context i més enllà dels fets violents protagonitzats per un i altre bàndol, les institucions locals van esdevenir l'espai de disputa de les faccions, les quals voldran controlar els ressorts de la política municipal. Uns els Maça-Rocafull per sotmetre un poder que gaudia d'una àmplia autonomia i que podia representar un entrebanc en el seu propòsit d'afermar la seua preeminència al territori, i d'altres, els Rocamora, per aconseguir una plataforma legal des d'on poder fer front a la Governació, controlada pels primers. Aquesta disputa va dividir el regiment en parcialitats que, a través de diversos mecanismes i estratègies portades a terme durant les diferents fases del procés electoral, van tractar d'assolir els principals oficis locals, al temps que intentaven barrar el pas als seus contrincants.

Per altra banda, hem d'assenyalar que en tot aquest procés trobem un tercer actor, la monarquia, que a finals de l'edat mitjana també comptava amb un pla propi que no era altre que sotmetre als seus designis a les principals forces del regne, entre les quals es trobaven la noblesa i les institucions municipals. Així doncs, la conflictivitat generada a les terres oriolanes va resultar una ocasió propícia per a tractar d'imposar-se i portar a terme els seus propòsits. Però aquest no va ser un objectiu ni fàcil ni senzill. En un primer moment la monarquia es va veure incapaç de pacificar el territori,

en gran part perquè el seu instrument fonamental, el principal delegat regi que era qui havia d'imposar la pau i impartir justícia en el seu nom, es trobava involucrat en aquesta pugna. Així, més enllà de la imposició i renovació de treves, la monarquia va haver d'articular altres mecanismes per cercar la pau i tractar de reconduir la institució de la Governació llevant capacitat de maniobra al seu titular, entres els quals trobem la destitució temporal del governador i sobretot l'assignació d'assumptes a altres oficials, així com el nomenament d'assessors legals externs.

Però aquestes actuacions anaven dirigides a resoldre només un dels fronts oberts, l'altre, el municipal, va requerir d'altres tipus de mesures. Les contínues reformes de les fases claus del sistema, així com les diferents suspensions del regiment, encaixen en la política de caire intervencionista que la monarquia va portar a terme en relació als municipis cap a finals de l'edat mitjana. Aquests dos elements, junt a les resolucions reials per a posar fi a les disputes que tenien lloc dins el regiment, van ser les eines utilitzades per tal d'aconseguir el seus propòsits. Però aquests passaven, a més, per la pacificació de la conflictivitat política generada per les parcialitats, per la qual cosa les seues accions no anaven en contra del model d'elecció de càrrecs, sinó contra l'oligarquia local, ja que per a aconseguir aquest darrer objectiu, calia trencar els lligams de dependència que sustentaven aquestes parcialitats, que controlaven la institució local des del seu interior i que eren la causa fonamental dels debats. En aquest sentit són diverses les actuacions que podem constatar dirigides a la consecució d'aquest propòsit, sobretot durant el regnat de Ferran el Catòlic. D'aquesta manera a través de provisions que resolien conflictes electorals, la concessió de càrrecs i responsabilitats, l'enviament de cedes o la insaculació directa d'individus, Ferran II va tractar per una banda de guanyar-se la fidelitat de llinatges manifestament parcials, i al mateix temps dotar d'un major protagonisme dins el regiment a individus i llinatges que no estaven involucrats en els debats, ja que d'aquesta manera s'assegurava la submissió a les seues directrius d'aquells que es veien beneficiats per les seues mesures.

En aquest desig de subjectar a l'oligarquia local podem fins i tot incloure la concessió de la dignitat de *nobiles* als Rocamora, ja que aquesta es pot interpretar com una mesura més dirigida al trencament dels llaços clientelars, per escapar una de les

parcialitats dins els regiment. D'aquesta manera, fent-los l'honor de reconèixer-los una condició superior en realitat el que feia era impedir la seua participació a les institucions municipals, en una estratègia amb dues cares que també podem observar en el cas de Maça, als quals va retallar capacitat d'acció a la Governació, al temps que els concedia prerrogatives a Sardenya i eixia en defensa dels seus interessos econòmics.

Tot i això, l'acció de la monarquia a finals de l'edat mitjana no va resoldre de forma definitiva la conflictivitat política del territori derivada dels enfrontaments nobiliaris, ja que aquesta va tornar a reviscolar ben entrat el segle XVI, manifestant-se una vegada més, les seues repercussions en el regiment municipal oriolà<sup>1874</sup>. Però més enllà d'aquest aspecte, el cert és que els conflictes protagonitzats per la noblesa a les darreries de l'edat mitjana van permetre a la monarquia intervenir en els problemes de la classe política d'aquestes terres i, així, mentre que per una banda es va esforçar en limitar la capacitat política dels llinatges més preeminents, d'altra va tractar d'incrementar la fidelitat cap a la figura del monarca, uns aspectes que van resultar crucials en l'esdevenir de l'estat modern.

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

---

<sup>1874</sup> MARTÍ FERRANDO, J., *Instituciones y sociedad valencianas en el Imperio de Carlos V*, València, 2002, pàg. 158 i 213-214.

## 7. BIBLIOGRAFIA

- ALABAU, J. A., "De tudors e curadors: Sucesiones, herencias y menores según la legislación foral valenciana. Una aproximación a su estudio", *Saitabi*, núm. 59, València, 2009, pàg. 267-278.
- ALBEROLA ROMÁ, A., "Los señoríos alfonsinos en el sur del País Valenciano. Aproximación a su estudio", SARASA SÁNCHEZ, E i SERRANO MARTÍN, E. (eds.), *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (siglos XII-XIX)*, vol. III, Saragossa, 1993, pàg. 223-240.
- "Aproximación al régimen municipal valenciano en la primera mitad del siglo XVI: el caso de Alicante", *Actas del Congreso Hernán Cortes y su tiempo*, Càceres, 1985, pàg. 603-607.
- "Autoridad real y poder local. Reflexiones en torno al desarrollo del procedimiento insaculatorio en los municipios valencianos durante la época foral moderna", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, núm. 12, 1992, pàg. 9-38.
- ALBEROLA ROMÁ, A., i HINOJOSA MONTALVO, J., "La instauración del sistema insaculatorio en los territorios meridionales del País Valenciano", *Lluís de Santàngel i el seu temps*, València, 1992, pàg. 479-484.
- ALBEROLA ROMÁ, A., i GIMÉNEZ LÓPEZ, E., "Establecimientos de tierras en el Camp d'Alacant tras la guerra de los dos Pedros", *Lluís de Santàngel i el seu temps*, València, 1992, pàg. 205-213.
- ALARCÓN RUIZ, C., NAVARRÓ MOLTÓ, J, i VIDAL FERNÁNDEZ, R., "Capítulos entre Murcia y Orihuela. Relaciones de frontera (1427)", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 543-522.
- ALMÚNIA, A., *Libre de tots los actes, letres, privilegis y altres qualsevol provisions del Consell d'Oriola*, edició a càrrec d'Antoni Mas i Miralles, València, 2008.
- ALVARADO PLANAS, J., "Orígenes de la nobleza en la Alta Eda Media", *Anuario de Historia del Derecho Español*, vol. 76, 2006, pàg. 439-459.

- ÁLVAREZ BORGE, I., "La nobleza castellana en la Edad Media: familia, patrimonio y poder", *La familia en la Edad Media. IX Semana de Estudios Medievales de Nájera*, Logroño, 2001, pàg. 221-252.
- APARISI ROMERO, F., i ROYO PÉREZ, V., "Pequeña nobleza y guerra en el reino de Valencia durante la Baja Edad Media. Actitudes y comportamientos en el servicio militar", *Medievalismo. Revista de la Sociedad Española de Estudios Medievales*, núm. 20, 2010, pàg. 149-171.
- APARISI ROMERO, F., RANGEL LÓPEZ, N. i ROYO PÉREZ, V., "La petita noblesa valenciana davant l'emergència de l'Estat. El senyoriu d'Hug de Cardona en el segle XV", *Les senyories a la Catalunya baixmedieval (ss. XIII-XV). Actes del I Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric*, Hostalric, 2009, pàg. 104-107.
- ARCHETTI, G., "Le forma dellà propaganda alla fines del Medioevo", *Nuova Rivista Storica*, núm. LXXX/III, 1996, pàg. 681-707.
- ARQUES JOVER, A., *Nobiliario alicantino*, edició a càrrec de L. Mas Gil, L. i J. M. Esquerdo Ribera, Alacant, 1966.
- AURELL, J., "Memoria dinástica y mitos fundadores: la construcción social del pasado en la Edad Media", DACOSTA, A., PRIETO LASA, J.R., i DÍAZ DE DURANA, J. R. (eds.) *La conciencia de los antepasados. La construcción de la nobleza en la Baja Edad Media*, Madrid, 2014, pàg. 303-334.
- AURELL, M., *La noblesse en Occident (V-XV siècle)*, Paris, 1996.
- AYALA MARTÍNEZ, C. de, "Jaime I y la sublevación mudéjar-granadina de 1264", *Homenaje al profesor Juan Torres Fontes*, vol. 1, Murcia, 1987, pàg.93-107
- BARCELÓ TORRES, M. C., *Minorías islámica en el País Valenciano. Historia y dialecto*, València, 1984.
- BAREL, Y., *La ciudad medieval. Sistema social. Sistema urbano*, Madrid, 1981.
- BARÓN DE FINESTRAT, *Nobiliario Alicantino*, Alacant, 1983.
- BARRIO BARRIO, J. A., "Inmigración, movilidad y poblamiento urbano en un territorio de frontera: la Gobernación de Orihuela a fines del Medievo", *Revista d'Història Medieval*, núm. 10, 1999, pàg. 199-231.

---- *El ejercicio del poder en un municipio medieval: Orihuela 1308-1479*, Tesis Doctoral, Alacant, 1993.

----- “El señorío de La Daya y el municipio de Orihuela en el siglo XV”, SARASA SÁNCHEZ, E. i SERRANO MARTÍN, E., (eds.) *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (siglos XII-XIX)*, vol. III, Saragossa, 1993, pàg. 259-270.

----- “Un repartimiento inédito, el repartimiento de Orihuela de 1330”, *VI Estudios de Frontera. Población y poblamiento. Homenaje a Manuel González Jiménez*. Jaén, 2006, pàg. 79-92.

----- *Gobierno municipal en Orihuela durante el reinado de Alfonso V. 1416-1458*, Alacant, 1995.

----- “La intervención real en la ciudad de Orihuela a través de la implantación de la insaculación en 1445”, *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. El poder real en la Corona de Aragón*, vol. 2, Saragossa, 1996, pàg. 23-34.

----- “La organización municipal de Alicante”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 7, 1988-1989, pàg. 137-158.

----- “Las élites políticas urbanas en la gobernación de Orihuela. Los sistemas de creación, acceso y reproducción del grupo dirigente en un territorio fronterizo”, *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 32/2, 2002, pàg. 777-808.

----- “La difícil convivencia entre cristianos y musulmanes en un territorio fronterizo: La gobernación de Orihuela en el siglo XV”, *Sharq al-Andalus*, núm. 13, 1996, pàg. 9-26.

----- “Una oligarquía fronteriza en el mediodía valenciano. El patriciado de Orihuela. Siglos XIII-XIV”, *Revista d’Història Medieval. Oligarquías políticas y élites económicas en las ciudades bajomedievales (siglos XIV-XVI)*, núm. 9, pàg. 105-125.

----- “La producción, el consumo y la especulación de los cereales en una ciudad de frontera, Orihuela siglos XIII-XIV”, *Alimentar la ciudad en la Edad Media. Encuentros Internacionales del Medievo de Nàjera*, Logroño, 2009, pàg. 59-86.

----- “La regulación de la producción y el consumo en la Gobernación de Orihuela, un espacio fronterizo”, *Rentas, producción y consumo en España en la Baja Edad Media*, Saragossa, 2001, pàg. 19-46

----- “El abastecimiento y venta de carnes en Orihuela durante el reinado de Alfonso V (1416-1456)” *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 9, 1992-1993, pàg. 257-278.

----- “Las rentas reales en la procuración de Orihuela, 1305-1324” *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 43-64.

----- *Finanzas municipales y mercado urbano en Orihuela durante el reinado de Alfonso V (1416-1458)*, Alacant, 1998.

----- “La introducción de la insaculación en la Corona de Aragón. Xàtiva 1427. Transcripción documental” *Anales de la Universidad de Alicante. Historia medieval*, núm. 8, 1990-1991, pàg. 99-114.

----- “Los judeoconversos en la frontera sur del reino de Valencia (ss. XIV-XV)”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 15, 2006-2008, pàg. 119-137.

----- “La ganadería oriolana en el siglo XV: la regulación de los pastos”, *Investigaciones Geográficas*, núm. 12, 1994, pàg. 247-254.

----- “La mecánica electoral en la villa de Orihuela (1308-1326)”, HINOJOSA MONTALVO, J., i PRADELLS NADAL, J., (eds.), *1490 en el umbral de la modernidad. El Mediterráneo europeo y las ciudad en el tránsito de los siglos XV- XVI*, vol. II, València, 1994, pàg. 3-12.

----- “La intervención real en la ciudad de Orihuela a través de la suspensión de la insaculación en 1450 y su reimplantación en 1459”, *Pedralbes. Revista d’Història Moderna*. 13-1, 1993, pàg. 401-408.

----- “Lo marginal y lo público en Orihuela a través de la acción punitiva del justicia criminal. 1416-1458”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 10, 1994-1995, pàg. 81-98.

BARRIO BARRIO, J. A. i CABEZUELO PLIEGO, J. V.: “Rentas y derechos señoriales de las morerías del valle de Elda a finales del siglo XV”, *VII Simposio Internacional de Mudejarismo*. Teruel, 1999, pàg. 43-53.

BAS ALBERTOS, A. R., *Conflictos y poder. Violencias urbanas en tierras alicantinas a finales de la Edad Media*, Alacant, 1999, Memòria de Licenciatura.

BATLLORI, M., “El regne de València i la Corona d’Aragó en la descoberta d’Amèrica”, *Lluís de Santàngel i el seu temps*, València, 1992, pàg. 363-373.

BAYDAL SALA, V., *Els fonaments del pactisme valencià. Sistemes fiscals, relacions de poder i identitat col·lectiva al regne de València (c.1.250- c. 1365)*, Barcelona, 2011. Tesi Doctoral.

----- *La senyoria de Beniparrell: Dels Romaní als Escrivà de Romaní (1258-1426)*, València, 2008.

BECEIRO PITA, I., “La legitimación del linaje a través de los ancestros”, FERNÁNDEZ DE LARREA, J. A., i DÍAZ DE DURANA, J. R. (eds.) *Memoria e Historia. Utilización política en la Corona de Castilla a fines de la Edad Media*, Madrid, 2010, pàg. 77-99.

----- “La conciencia de los antepasados y la gloria de un linaje en la Castilla bajomedieval”, PASTOR, R. (coord.) *Relaciones de poder, de producción y parentesco en la Edad Media y Moderna. Aproximación a su estudio*, Madrid, 1990, pàg. 329-349.

----- “La memoria y el discurso de la nobleza en los relatos genealógicos castellanos (1370-1540)”, DACOSTA, A., PRIETO LASA, J.R., i DÍAZ DE DURANA, J. R. (eds.) *La conciencia de los antepasados. La construcción de la nobleza en la Baja Edad Media*, Madrid, 2014, pàg. 119-143.

----- “El uso de los ancestros por la aristocracia castellana”, *Revista de Dialectología y tradiciones populares*, vol. 2, quadern 2, 1995, pàg. 55-82.

----- “Parentesco y alianzas políticas en Castilla (siglo XV)”, FORONDA, F. i CARRASCO, A. I., *Du contrat d’alliance au contrat politique. Cultures et sociétés*



*polítiques dans la péninsule Ibérique à la fin du Moyen Âge*, 2007, Tolosa, pàg. 9-28.

BECEIRO PITA, I. i CÓRDOBA DE LA LLAVE, R., *Parentesco, poder y mentalidad. La nobleza castellana, siglos XII-XV*, Madrid, 1990.

BELenguER CEBRIÀ, E., *Cortes del reinado de Fernando el Católico*, València 1972.

----- *València en la crisi del segle XV*, Barcelona, 1975.

BELLOT, P., *Anales de Orihuela*, edició a càrrec de J. Torres Fontes, Múrcia, 2001.

BENÍTEZ BOLORINOS, M., “La familia Corella. 1457, un caso de bandolerismo nobiliario”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 14, 2003-2006, pàg. 53-68.

----- *El reino de Valencia en tiempos de Jaime II. Poderes urbanos y estructura territorial*, Alacant, 2012. Tesi Doctoral.

BERNABÉ GIL, D., “Los Santàngel, señores alfonsinos. Aspectos de una colonización senyorial en territori realengo”, *Lluís de Santàngel i el seu temps*, València 1992, pàg. 55-67.

----- “Sobre el origen territorial en los señoríos valencianos de colonización alfonsina”, SARASA SÁNCHEZ, E. i SERRANO MARTÍN, E., (eds.), *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (siglos XII-XIX)*, vol. III, Saragossa, 1993, pàg. 123-138.

----- “Una coexistencia conflictiva: municipios realengos y señoríos de su contribución general en la Valencia foral”, *Revista de Historia Moderna. Anales de la Universidad de Alicante*, núm. 12, 1993, pàg. 11-77.

----- “La formación de un patrimonio nobiliari en el Seiscientos valenciano. El primer marqués de Rafal”, *Revista de Historia Moderna. Anales de Universidad de Alicante*, núm. 5, 1986 pàg. 11-66.

----- *Privilegios de insaculación otorgados a municipios del Reino de Valencia en época foral*, Alacant, 2012.

----- “Las oligarquías urbanas del Reino de Valencia en el tránsito a la Edad Moderna”, HINOJOSA MONTALVO, J., i PRADELLS NADAL, J., (Eds.) 1490. *En el umbral de la modernidad. El Mediterráneo europeo y las ciudades en el tránsito de los siglos XV-XVI*, vol. I, València, 1994, pàg. 205-232.

----- *Élites de poder y administración municipal en una ciudad valenciana: Orihuela en la época foral moderna*, Alacant, 1988. Tesi Doctoral.

----- *Monarquía y patriciado urbano en Orihuela, 1445-1707*, Alacant 1989.

BLOCH, M., *La sociedad feudal*, Madrid, 1987.

BOIS, G., “Noblesse et crise des revenus seigneuriaux en France aux XIV<sup>e</sup> et XV<sup>e</sup> siècles: essai d’interprétation”, CONTAMINE, Ph., (ed.) *La noblesse au Moyen Age*, Paris, 1976, pàg. 219-233.

----- *Crise du féodalisme. Economie rurale et démographie en Normandie orientale du début du 14<sup>e</sup> siècle au milieu du 16<sup>e</sup> siècle*, Paris, 1976.

BURNS, R. I., *Colonialisme medieval*, València, 1987.

----- *L’Islam sota els croats*, València, 1990.

CABESTANY I FORT, J. F., i SOBREQUÉS I CALLICÓ, J., “Elx i Crevillent, baronia de Barcelona (1391-1473). Notes i documents per al seu estudi”, *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, II, València, 1980, pàg. 625-638.

CABEZUELO PLIEGO, J. V., “La señorialización de la frontera sur valenciana, 1270-1330”, *Imago temporis. Medium Aevum*, núm. 5, 2011, pàg. 464-481.

----- “Jaime II y la nueva articulación política y territorial del reino de Valencia, 1291-1308”, BARRIO BARRIO, J. A., (ed.) *Los cimientos del Estado en la Edad Media. Cancillerías, notariado y privilegios reales en la construcción del Estado en la Edad Media*, Alcoi, 2004, pàg. 181-196.

----- “El poder real en la Murcia aragonesa a través del ofici de la procuración”, *Anales de la Universidad de Alicante. Història Medieval*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 79-110.

----- “La proyección del tratado de Torrellas. Entre el revisionismo político y la negación mental”, *Medievalismo. Revista de la Sociedad Española de Estudios Medievales*, núm. 20, 2010, pàg. 203-237.

----- “La gobernación de Orihuela en el paso del dominio castellano al catalano-aragonés”, *Temas oriolanos. Fronteras e identidades en el sur valenciano, siglos XIII-XVI*, núm.2, Oriola, 2005, pàg.15-27.

----- “Formas feudales en el traspaso de la posesión de fortalezas *ad consuetudinem Yspanie*”, CABEZUELO PLIEGO, J. V. (ed.), *Alcaidías y fortalezas en la España Medieval*, Alcoi, 2006, pàg. 155-191.

----- *La curia de la Procuración. Estructura de una magistratura medieval valenciana*, Alacant, 1998.

----- “El negocio del rapto en la frontera de Orihuela a principios del siglo XIV”, *Miscelánea Medieval Murciana*, núm. 21-22, 1997-1998, pàg. 43-58.

----- *La guerra de los dos Pedros en las tierras alicantinas*, Alacant, 1991.

----- “La regulación de la elección de los cargos municipales en un espacio señorial: Elx, 1444. «Per ço que los dits oficis e reparisen e n fosen entre molts bons hòmens repartits que may ne podien haver e altres n’avien masa sovint»”, *Acta Historica Et Archeologica Medievalia*, núm. 26, 2005, pàg. 775-794.

----- “Elda Medieval. El dominio cristiano”, en *Historia de Elda*, Vol. I, Elda, 2006, pàg. 141-156.

----- “En torno a la creación y funcionamiento de la Gobernación General de Orihuela”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 7, 1989-1990, pàg. 159-180.

----- “El poder real en la Murcia aragonesa a través del ofici de la Procuración, 1296-1304”, a *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 79-110.

CABRERA SÁNCHEZ, M. *Nobleza, oligarquía y poder en Córdoba al final de la Edad Media*, Córdoba, 1998.

CARRASCO RODRÍGUEZ, A., "Los orígenes del pleito del obispado de Orihuela (Siglos XIII-XIV)", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 11, Alacant, 1996-1997.

----- *La ciudad de Orihuela y el pleito del obispado en la edad moderna*, Alacant, 2001. Tesi Doctoral.

CARRIAZO RUBIO, J. L., *La memoria del linaje. Los Ponces de León y sus antepasados a fines de la Edad Media*, Sevilla, 2002.

CASCALES, F., *Discursos históricos de Murcia y su reyno*, Murcia, 1775.

CASTAÑO i GARCIA, J. *Llinatges d'Elx*, Elx, 2008.

CERVANTES PERIS, F. J., *La herencia de María de Luna. Una empresa feudal en el tardomedievo valenciano*, Sogorb, 1998.

----- "El Antiguo patrimonio de María de Luna: crédito censal y consolidación feudal (1372-1425)", *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, Saragossa, 1996, vol. 4, pàg. 51-68.

CHINER GIMENO, J. J., *Ausiàs March i la València del segle XV (1400-1459)*, València, 1997.

CONTAMINE, P., "Introduction", *La noblesse au Moyen Age*, París, 1976.

----- *La noblesse au royaume de France, de Philippe les Bel à Louis XII*, París, 1997.

CORTÉS ESCRIVÀ, J., "Els Boïl de la Scala, una història de família", *Batllia* núm. 9, 1985, pàg. 6-23.

CRUSELLES GÓMEZ, J. M., "Homes del Papa, servidors del Duc. L'entorn de Joan de Borja a Gandia i València", *El Duc Joan de Borja a Gandia. Els comptes de la banca Spannochí (1488-1496)*, Gandia, 2003.

CUVILLIER, J. P., "La noblesse catalane et le commerce des blés aragonais au début du XVe siècle 1316-138", *Melanges de la Casa de Velázquez*, núm. VI, 1970, pàg. 113-130.

DIAGO HERNANDO, M., "Caballeros e hidalgos en la Extremadura castellana medieval. Siglos XII-XV", *La España Medieval*, núm. 15, 1992, pàg. 31-62.

----- "La participación de la nobleza en el gobierno de la ciudades europeas bajomedievales. Analisis comparativo", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 37/2, 2007, pàg. 781-822.

----- "La incidencia de los conflictos banderizos en la vida política de las ciudades castellanas a fines de la Edad Media: el caso de Cuenca", *Hispania. Revista española de Historia*, vol. 69, 233, 2009, pàg. 683- 714.

----- "La alta nobleza en la vida política de las ciudades castellanas en las décadas precomuneras: el ejemplo de Cuenca (1506-1507)", *Cuadernos de Historia Moderna*, núm. 15, 1991, pàg. 121-141.

DIAZ DE DURANA ORTIZ DE URBINA, J. R., "Violencia, disentimiento y conflicto en la sociedad vasca durante la Baja Edad Media. La lucha de bandos: estado de la cuestión de un problema historiográfico", *Violencia y conflictividad en la sociedad de la España bajomedieval*, Zaragoza, 1995, pàg. 27-58

----- "Las luchas de bandos: ligas nobiliarias y enfretamientos banderizos en el nordeste de la Corona de Castilla" *Conflictos sociales, políticos e intelectuales en la España de los siglos XIV y XV. XIV Semana de Estudios Medievales de Nájera*, Logroño, 2004 pàg. 81-111.

DORRONZORO RAMÍREZ, P., "Los obispos durante el reinado de Alfonso VI: aproximación metodológica", *Estudios Medievales Hispánicos*, núm. I, 2012, pàg. 23-58.

DUBY, G., *Hombres y estructuras de la Edad Media*, Madrid, 1977.

DYER, Ch., *Niveles de vida en la Baja Edad Media. Cambios sociales en Inglaterra, c. 1200-1520*, Barcelona, 1991.

ESQUERDO, O. *Nobiliario valenciano*, València, 2001.

ESTAL J. M., del, "Conquista y repoblación de Orihuela y Alicante por Alfonso X el Sabio", *Revista del Instituto de Estudios Alicantinos*, núm. 33, 1981, pàg.69-102.

----- *Privilegio de Fernando II el Católico por el que se elevó la villa de Alicante al rango de ciudad*, Alacant, 1990.

----- *Orihuela, de villa a ciudad*, Alacant, 1996.

----- “Carta magna de anexión de las villas de Orihuela, Alicante, Elche y Guardamar al reino de Valencia por Jaime II de Aragón”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 1, Alacant, 1982, pàg. 47-78.

----- *Conquista y anexión de las tierras de Alicante, Elche, Orihuela y Guardamar al reino de Valencia por Jaime II de Aragón (1296-1308)*, Alacant, 1982.

----- *El reino de Murcia bajo Aragón (1296-1305). Corpus documental 1/1*, Alacant, 1985.

----- *El reino de Múrcia bajo Aragón (1296-1305). Corpus documental*, vol. 1/2, Alacant, 1990.

----- “El itinerario de Jaime II en la conquista del reino castellano de Murcia (1296-1301)”, *Anales de la Universidad de Alicante*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 135-172.

----- “Fueros y sociedad en el reino de Murcia bajo la hegemonía de Aragón (1296-1304)”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 3, 1983 pàg. 99-130.

----- “Vasallaje del señorío musulmán de Crevillente a Jaime II de Aragón”, *Sharq Al-Andalus*, núm. 2, 1985, pàg. 81-99.

----- “El fuero y las “constituciones Regni Murcie” de Jaime II de Aragón (1296-1301)”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 8, 1990-1991, pàg. 19-56.

----- “Mercados y ferias medievales de Alicante, Orihuela, Elche y Guardamar”, *Revista del Instituto de Estudios Alicantinos*, 35, 1982, pàg. 21-56.

----- *Alicante de villa a ciudad*, Alacant, 1990,

FALCÓN PÉREZ, I., “Origen y desarrollo del municipio medieval en el reino de Aragón”, *Estudis Baleàrics*, núm. 31, 1989, pàg., 73-91.

FEBRER ROMAGUERA, M. V., "Un señorío mudéjar al sur de l'Horta de Valencia: la morería de Alcàsser", *Annals de l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta-Sud*, vol. 3, 1984, pàg. 39-72.

----- *Cartas pueblas de las morerías valencianas y documentación complementaria*, Saragossa, 1991.

----- *Les aljames mudèjars valencianes en el segle XV*, València, 2006.

FERRAN SALVADOR, V., *Arnaldo Juan y su Stil de la Governatio. Transcripción y notas biográficas*, València, 1936.

FERNÁNDEZ, J. "Don Francisco des Prats, primer Nuncio permanente en España (1492-1503). Contribución al estudio de las relaciones entre España y la Santa Sede durante el pontificado de Alejandro VI", *Anthologica Anua. Publicaciones del Instituto Español de Estudios Eclesiásticos*, vol. I, Roma, 1953, pàg. 67-154.

FERNÁNDEZ DE LARREA ROJAS, J. A., "Las guerras privadas: el ejemplo de los bandos oñacino y gamboino en el País Vasco", *Clio y crimen*, núm. 6, 2009, pàg. 85-109.

FERNÁNDEZ TRABAL, J., "La oligarquía urbana catalana en el tránsito de la Edad Media a la Moderna, 1480-1516. Una síntesis interpretativa", BELENGUER CEBRIÀ, E., (Ed.) *De la unión de coronas al Imperio de Carlos V*, vol. I, Madrid, 2001, pàg. 299-328.

FERRER i MALLOL, M. T., "Discòrdies entre la petita noblesa urbana i els homes de vila a les terres meridionals valencianes en el primer terç del segle XIV", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 29, 1999, pàg. 301-313.

----- "Notes sobre la conquesta del regne de Múrcia per Jaume II (1296-1304)", *Homenatge a la memòria del prof. Emilio Sáez. Aplec d'estudis dels seus deixebles i col·laboradors*, Barcelona, 1989, pàg. 27-44.

----- "Repartiments de terres a Oriola després de la conquesta de Jaume II", *Acta historica et archeologica medievalia*, 22, 2001, pàg. 509-535.

----- *Entre la paz y la guerra. La Corona Catalano-aragonesa y Castilla en la Baja Edad Media*. Barcelona, 2005.

----- “Abanilla y Jumilla en la Corona catalano-aragonesa”, *Homenaje al profesor Juan Torres Fontes*, vol. I, Múrcia, 1987, pàg. 477-490.

----- *Organització i defensa d'un territori fronterer. La governació d'Oriola en el segle XIV*, Barcelona, 1990.

----- “El justícia a les viles de la governació d'Oriola (s.XIV)”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 9, 1992-1993, pàg. 219-239.

----- “Els sarraïns del regne de Múrcia durant la conquesta de Jaume II (1296-1304)”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 11, Alacant 1996-1997, pàg. 173-200.

----- “L'endemà de la pau de Torrellas (1304). El nou mapa senyorial a la vall del Vinalopó”, *Revista del Vinalopó*, núm. 6-7, 2003-2004, pàg. 11-22.

----- “La conquesta de les comarques meridionals valencianes per Jaume II” a *Quaderns del migjorn*, vol. 3, 1996-1997, pàg. 9-26.

----- “L'alfaquí Mahomat Alhaig i la lluita pel poder a la moreria d'Elx (1448-1457)”, *Revista d'Història Medieval. Los mudéjares valencianos y peninsulares*, núm. 12, 2001-2002, pàg. 185-240.

----- “Les pastures i la ramaderia a la Governació d'Oriola”, *Miscel·lània de Textos Medievals*, núm. 7, 1994, pàg. 79-139

----- *Els sarraïns de la Corona catalano-aragonesa en el segle XIV. Segregació i discriminació*, Barcelona, 1987.

----- “Lluita de bàndols a Barcelona en temps del rei Martí l'Humà”, *Estudis d'història Medieval*, núm. I, 1969, pàg. 77-94.

----- *Les aljames sarraïnes de la governació d'Oriola en el segle XIV*, Barcelona, 1988,

----- “Los castillos de la frontera meridional valenciana en el siglo XIV”, *XV Asamblea general de la sociedad de española de Estudios medievales. La Fortaleza Medieval: Realidad y Símbolo*, Alacant, 1998, pàg. 199-214.



----- “La Batllia General de la part del regne de València dellà Xixonà”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 6, 1987, pàg. 279-321.

----- “La tinença a Costum d’Espanya en els castells del a frontera meridional valenciana (segle XIV)”, *Miscel·lània de Textos Medievals. La frontera terrestre i marítima amb l’Islam*, núm. 4, Barcelona, 1988, pàg. 1-102.

----- *La frontera amb l’Islam en el segle XIV. Cristians i sarraïns al País Valencià*, Barcelona, 1988

FERRERO MICÓ, R., “Bandosidades nobililarias en Valencia durante la época foral”, *Saitabi*, núm. XXXV, 1985, f. 95-110

FLORI, J., *Caballeros y caballería en la Edad Media*. Barcelona, 2001.

----- *L’Essor de la chevalerie, XIé-XIIé siecle*, Ginebra, 1986.

FLUVIÀ i ESCORSA, A. de “Las categorías nobiliarias y las pruebas de nobleza en el Principado de Cataluña”, *Hidalguía*, núm. 48, 1961, pàg. 661-667

FONT RIUS, J. M., “La reconquista y repoblación de Levante y Murcia”, *La reconquista española y la repoblación del país*, Saragossa, 1951, pàg. 85-126.

----- “El repartimiento de Orihuela (Notas para el estudio de la repoblación levantina)”, *Homenaje a Jaime Vicens Vives*, vol. I, Barcelona, 1965, pàg. 417-430.

FOSSIER, R. *Historie sociale de l’Occident Médiéval*, París, 1970.

FRANCO SILVA, A., “La herencia patrimonial del gran cardenal de España don Pedro González de Mendoza”, *Historia. Instituciones. Documentos*, núm. 9, 1982, pàg. 453-491

----- “Las baronías valencianas del gran cardenal de España D. Pedro González de Mendoza”, *Lluís de Santàngel i el seu temps*, València, 1992, pàg. 217-227.

----- “Rentas y vasallos de las órdenes militares de Santiago y Calatrava en la Corona de Aragón durante el siglo XV”, *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 18, 1988, pàg. 511-524.

FULLANA MIRA, L., *Historia de la villa y condado de Cocentaina*, València, 1975

FURIÓ, A., "Senyors i senyories al País Valencià al final de l'edat mitjana", *Les senyories medievals. Una visió sobre les formes del poder feudal. Revista d'Història Medieval*, núm. 8, 1997, pàg. 109-151.

----- "Crédito y endeudamiento: el censal en la sociedad rural valenciana (siglos XIV-XV)" a SARASA SÁNCHEZ, E. i SERRANO MARTÍN, E. (ed.) *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (siglos XII-XIX)*, vol. I, Saragossa, 1993, pàg. 501-534.

----- "Fiscalidad y agricultura en la Edad Media", VALLEJO POUSADA, E., (ed.) *Los tributos de la tierra. Fiscalidad y agricultura en España (siglos XII-XX)*, València, 2008, pàg. 17-57.

FURIÓ DIEGO, A. i GARCÍA-OLIVER, F., "Algunas consideraciones acerca del feudalismo medieval valenciano", *Estudios de Historia de España. Homenaje a Tuñón de Lara*, Madrid, 1981, vol. I, pàg. 109-122.

----- "El feudalisme medieval valencià: un assaig d'interpretació", a *Debats*, núm. 5, 1983, pàg. 33-42.

----- "Dificultats agràries en la formació i consolidació del feudalisme al País Valencià", *La formació i expansió del feudalisme català, Homenatge a Santiago Sobrequés i Vidal. Estudi General*, núm. 5-6, 1985-1986, pàg. 291-310.

GALIANA CHACÓN, J. P., "La extracción social de las religiosas en la Baja Edad Media valenciana", *Revista d'Història Medieval. Santes, monges i fetilleres: Espiritualitat femenina medieval*, núm. 2, 1991, pàg. 91-109.

GARCÍA DE LA BORBOLLA, A., "Presencia de navarros y vascos en la repoblación de Murcia", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 565-577.

GARCÍA CAÑÓN, P., "Enfrentamientos interseñoriales en la montaña occidental leonesa afines de la Edad Media", *Miscelánea Medieval Murciana*, núm. 33, Murcia, 2009, pàg. 55-76.

GARCÍA CÁRCCEL, R., "El censo de 1510 y la población valenciana de la primera mitad del siglo XVI", a *Cuadernos de Geografía*, núm. 18, 1976, pàg. 49-66.

GARCIA DIAZ, I., *La ciudad de Murcia bajo la monarquía de los primeros Trastámaras*, Múrcia, 1988. Tesis Doctoral.

GARCIA MARSILLA, J. V., "Capilla, sepulcro y luminaria. Arte funerario y sociedad urbana en la Valencia medieval", *Ars Longa*, núm. 6, 1995, pàg. 70 (69-80).

----- *Vivir a crédito en la Valencia Medieval. De los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio*, València, 2002.

----- "La intervención del poder real en los señoríos valencianos. El secuestro de Xiva y Castellnou (1415-1425)", *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. El poder real en la Corona de Aragón*, vol. 2, Saragossa, 1996, pàg. 207-218.

GARCIA-OLIVER, F., *Terra de Feudals. El País Valencià en la tardor de la edat mitjana*, València, 1991.

----- "Perdurar després de la mort. El testament de Pere d'Aragó, senyor de Montixelvo", TEROL, V. (ed.) *750 anys com a valencians. Albaid i la Vall 1245-1995*, Ontinyent, 1995, pàg. 175-194.

----- "Hòmens de vila contra cavallers a la Safor del Quatrecent: les manifestacions d'una crisi?", *Guaita. Revista d'Història i Cultura*, núm. 1, Gandia, 1982, pàg. 26-34.

GARRIDO VALLS, D., *Jaume I i el regne de Múrcia*, Barcelona, 1997.

----- "La conquista y repoblación de Murcia por Jaime II según las crónicas catalanas", *Actas del III curso de cultura medieval. Seminario: repoblación y reconquista*. Aguilar de Campoo, 1993, pàg. 179-191.

----- "Elx i Crevillent sota la senyoria de la ciutat de Barcelona (1391-1473)", *La Rella. Revista de l'Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó*, núm. 11, 1997, pàgs. 11-36.

----- "El procés de lluçió de la baronia d'Elx i Crevillent", *Barcelona Quaderns d'Història*, núm. 5, 2001, pàg. 111-125

----- “Les rendes de la baronia barcelonina d’Elx i Crevillent (1391-1473)”, *XVII Congrés d’Història de la Corona d’Aragó. El món urbà a la Corona d’Aragó del 1137 als decrets de Nova Planta*, vol. I, Barcelona, 2003, pàg. 359-370.

----- “El difícil veïnatge d’Elx i Crevillent amb el comte de Cocentaina”, *La Rella*, núm. 20, 2007, pàg. 153-166.

GÉNICOT, L., *La noblesse dans l’Occident médiéval*, Londres, 1982

GERBET, M. C., *Las noblezas españolas en la Edad Media. Siglos XI-XV*, Madrid, 1997,

----- “La España de los Reyes Católicos” *Las Españas medievales*, Barcelona 2001.

----- *La nobleza en la Corona de Castilla, sus estructuras sociales en Extremadura (1454-1516)*, Càceres, 1989.

----- “Patriciat et noblesse à Barcelone à l’époque de Ferdinand le Catholique. Modalités et limites d’une fusion”, *Villes et sociétés urbaines au Moyen Age. Hommage à les Professeur Jacques Heers*, Paris, 1994, pàg. 133-140.

GIL I FERNÁNDEZ, A., *Elx a l’època de Ferran el Catòlic. Economia complexa i sociopolítica burgesa*, Alacant, 1991. Tesi Doctoral.

GISBERT, E., *Historia de Orihuela*, Oriola, 1903.

GONZALEZ HERNANDEZ, M. A., “«Lo quatorzen capitol». Intervención regia y fraude electoral en el patriciado urbano de una ciudad valenciana. Orihuela, 1458-1479”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 16, 2009-2010, pàg. 289-317

GONZÁLEZ JIMÉNEZ, M., “La caballería popular en Andalucía (siglos XIII al XV)”, *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 15, 1985, pàg. 315-329.

----- *El concejo de Carmona a fines de la Edad Media (1464-1523)*, Sevilla, 1973

GUAL CAMARENA, M., “La Corona de Aragón en la repoblación murciana”, *VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. II, Barcelona, 1962, pàg. 303-310.

----- “Mudèjares valencianos. Aportaciones para su estudio”, *Saitabi*, núm. 33-34, 1949, pàg. 165-199.

GUICHARD, P., *Un señor musulmán en la España cristiana: el “ra’is” de Crevillente (1243-1318)*, Alacant, 1976.

----- *Al-Andalus frente a la conquista cristiana: los musulmanes de Valencia (Siglos XI-XIII)*, Madrid-València, 2001

GUINOT RODRÍGUEZ, E., *Feudalismo en expansión en el norte valenciano. Antecedentes y desarrollo del señorío de la Orden de Montesa. Siglos XIII y XV*, Castelló, 1986.

----- “Origen i evolució del feudalisme al Maestrat de Castelló (ss. XIII-XV)”, *La formació i expansió del feudalisme català, Homenatge a Santiago Sobrequés i Vidal, Estudi General*, núm. 5-6, 1985-1986, pàg. 311-323.

----- “La implantació de la societat feudal al País Valencià del segle XIII: la gènesi de les senyories i l'establiment de les terres”, *El temps i l'espai del feudalisme (Reunió científica. VI Curs d'Estiu Comtat d'Urgell, Balaguer, 11, 12 i 13 de juliol de 2001)*, Lleida, 2004, pàg. 421-442.

----- “El patrimoni reial al País Valencià a inicis del segle XV”, *Anales de Estudios Medievales*, núm. 22, 1992, pàg. 581-655.

----- *Les cartes de poblament medievals valencianes*, València, 1991.

----- “Els senyoriis de la noblesa valenciana a l'època de Pere el gran (1276-1285)”, *Estudios en recuerdo de la profesora Sylvia Romeu Alfaro*, València, 1989, pàg. 489-502.

----- “«Donamus et concedimus vobis» Monarquia i senyorialització del patrimoni reial al País Valencià en temps de Jaume II”, *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. El poder real en la Corona de Aragón*, tom I, vol. 2, Jaca, 1994, pàg. 219-236.

----- “La creació de les senyories en una societat feudal de frontera: el regne de València (segles XIII-XV)”, *Revista d'Història Medieval. Les senyories medievals. Una visió sobre les formes del poder feudal*, núm. 8, 1997, pàg. 79-108.

----- “El modelo de feudalismo repoblador: renta y señoríos en la Valencia medieval”, SARASA SÁNCHEZ, E. i SERRANO MARTÍN, E. (eds.), *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (siglos XII-XIX)*, vol. 3, Saragossa, 1993, pàg. 513-525.

----- “Los mudéjares de la Valencia medieval: renta y señorío”, *Áreas. Revista de Ciencias Sociales*, núm. 14, 1992, pàg. 29-47.

----- “Senyoriu i reialenc al País Valencià a les darreries de l'època medieval”, *Lluís de Santangel i el seu temps*, València, 1992, pàg. 185-204

----- “L'escenari de les senyories medievals a la comarca de la Marina Alta”, *II Jornades d'Estudis Carmel Giner Bolufer*, Pego, 2007, pàg. 83-110

----- “Aproximació a la noblesa valenciana en la segona meitat del segle XV”, *XVI Congresso Internazionale di Storia della Corona d'Aragona. La Corona d'Aragona ai tempi di Alfonso il Magnánimo*, vol. I, Nàpols, 2000, pàg. 899-917.

----- “La política d'establiment i construcció de molins al regne de València durant el regnat de Jaume II (1291-1327)”, *XVIII Congrès d'Història de la Corona d'Aragó. La Mediterrània de la Corona d'Aragó, segles XIII-XVI*, vol. II, València, 2004, pàg. 2.177-2.204.

----- “El riu de la Sénia: sistemes de reg i molins medievals”, *Acta historica et archaeologica medievalia*, núm. 23-24, 2002-2003, pàg. 103-122.

GUINOT, E. i APARICI MARTÍ, J., “Bellaguarda un pequeño señorío territorial periurbano en la València bajomedieval”, *Historia Agraria*, núm. 15, 1998, pàg. 185-205.

GUINOT RODRÍGUEZ, E. i TORRÓ ABAD, J. (eds.) *Repartiments de la Corona d'Aragó. Segles (XII-XIII)*. València, 2007,.

GUIRAL, J., *Valencia puerto mediterráneo en el siglo XV (1410-1524)*, València, 1989.

HEERS, J. *El clan familiar en la Edad Media*, Barcelona, 1976.

HINOJOSA MONTALVO, J., “El to de vida d'una noble alacantina a finals de l'edat mitjana: na Violant de Rebolledo”, *Quaderns del migjorn. Revista d'estudis comarcals del sud del País Valencià*, núm. 2, 1997, pàg. 39-54.

- “La función comercial de Elche durante los siglos bajomedievales”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 13, 2000-2002, pàg. 285-327.
- “Alicante de villa a ciudad”, *Historia de la ciudad de Alicante*, Alacant, 1990.
- “Un arancel comercial en Alicante y Elche durante la baja Edad Media: el derecho de aduana”, *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 23, 1993, pàg. 57-74.
- “Aproximación a la ganadería alicantina en la Edad Media”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 9, 1992-1993, pàg. 161-178.
- “La ganadería en Elche medieval”, *Anales de Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 14, 2003-2006, pàg. 145-208.
- *Textos para la Historia de Alicante. Historia Medieval*, Alacant, 1990
- *Diccionario de historia medieval del Reino de Valencia*, vol. I, València, 2002,
- *La morería de Elche en la Edad Media*, Terol, 1994.
- “El puerto de Alicante durante la Baja Edad Media”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 4-5, 1986, pàg. 151-166.
- “Las salinas del mediodía alicantino a fines de la Edad Media”, *Investigaciones Geográficas*, núm. 11, 1993, pàg. 279-292.
- “La renta feudal de los mudéjares alicantinos”, SARASA SÁNCHEZ, E. i SERRANO MARTÍN, E. (eds.) *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (siglos XII-XIX)*, vol. 2, Saragossa, 1993, pàg. 105-129.
- “La esclavitud en Alicante a fines de la Edad Media”, *Les sociétés urbaines en France méridionale et péninsule ibérique au Moyen Age*, París, 1991, pàg. 373-392.
- *Documentación medieval alicantina en el archivo del Reino de Valencia*, vol. I, Alacant, 1986.

- “La piratería y el corso en las costas alicantinas durante la Baja Edad Media”, *VIII Jornades d’Estudis Històrics Locals. El comerç alternatiu. Corsarisme i contraban (ss. XIV-XVIII)*, Palma de Mallorca, 1990, pàg. 55-69.
- *Esclavos, nobles y corsarios en el Alicante Medieval*, Alacant, 2000,
- “Piratería y corso en la Edad Media valenciana”, *El Mediterráneo, un mar de piratas y corsarios. II Congreso Internacional de Estudios Históricos*, Santa Pola, 2000, pàg. 91-114.
- “Piratas y corsarios en la Valencia de principios del siglo XV (1400-1409)”, *Cuadernos de Historia. Anejo de la revista Hispania*, núm. V, 1975, pàg. 93-116.
- “Mercaderes alemanes en la Valencia del siglo XV: La Gran Compañía de Ravensburg”, *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 17, 1987, pàg. 455-468.
- “Desplazamientos de mudéjares valencianos entre la gobernación de Orihuela y Granada durante el siglo XV: la ruta legal”, *Aragón en la Edad Media. Homenaje a Carmen Orcástegui Gros*, núm 14-15, 1, 1999, pàg. 743-757.
- “Comercio, pesca y sal en el Cap de Cerver (Orihuela) en la Baja Edad Media”, *Investigaciones geográficas*, núm. 14, 1995, pàg. 191-201.
- “El Cap de l’Aljub, puerto medieval de Elche”, *Mayurqa. Homenatge a Álvaro Santamaría*, núm. 22, vol. I, 1989, pàg. 311-324.
- *Los mudéjares: la voz del Islam en la España cristiana*, Terol, 2002.
- *La clau del regne*, Alacant, 1990.
- “Alicante: polo de crecimiento en el tránsito de los siglos XV al XVI”, HINOJOSA MONTALVO, J. i PRADELLS NADAL, J. (eds.) *1490: En el umbral de la modernidad. El Mediterráneo europeo y las ciudades en el tránsito de los siglos XV-XVI*, vol. I, València, 1994, pàg. 71-108.
- “Señorío y fiscalidad mudéjar en el reino de Valencia”, *V Simposio Internacional de mudejarismo*, Terol, 1992, pàg. 105-134.
- “Las fronteras valencianas durante la guerra con Castilla (1429-1430)”, *Saitabi*, XXXVII, 1987 pàg. 149-157



----- “Bandos i bandositats en la governación de Orihuela en la Baja Edad Media”, *Anuario de Estudios Medievales* núm. 36/2, 2006, pàg. 713-750.

----- “Los Santángel en tierras alicantinas”, *Lluís de Santàngel i el seu temps*, València, 1992, pàg. 43-54.

----- “Los abusos del poder en la gobernación general de Orihuela a mediados del siglo XV”, MUTGÉ I VIVES, J., SALICRÚ I LLUCH, R., i VELA AULESA, C., (eds.) *La Corona catalanoaragonesa, l’Islam i el món mediterrani. Estudis d’Història medieval en homenatge a la doctora Maria Teresa Ferrer i Mallol*, Barcelona, 2013, pàg. 363-373.

----- “La gestión de la renta feudal en Crevillente durante el siglo XV”, *Actas del IV Simposio Internacional de Mudejarismo. Economía*, Terol, 1992, pàg. 319-337.

HINOJOSA MONTALVO, J., i BARRIO BARRIO, J. A., “Las sisas en la gobernación de Orihuela durante la Baja Edad Media”, *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 22, 1992, pàg. 557-579.

IBARRA RUIZ, P., *Historia de Elche*, Alacant 1895, reed. 1992, Elx.

IGUAL LUIS, DAVID “Política y economía durante la Baja Edad Media. El papel de la monarquía en el comercio exterior valenciano”, BARRIO BARRIO, J. A. (Ed.) *Los cimientos del Estado en la Edad Media. Cancillerías, notariado y privilegios reales en la construcción del Estado en la Edad Media*, Alcoi, 2004, pàg. 249-278.

IRADIEL, P., “Cristianos feudales en Valencia. Aspectos sobre la formación del territorio y la sociedad”, *España, Al-Andalus, Sefarad. Síntesis y nuevas perspectivas*, Salamanca, 1988, pàg. 49-67.

IZQUIERDO BENITO, R., (ed.) *El libro de los privielgios de Toledo*, Toledo, 2005.

JIMÉNEZ ALCÁZAR, J. F., “Relaciones interterritoriales en el sureste de la Península Ibérica durante la Baja Edad Media: Cartas, mensajeros y ciudades en la frontera de Granada”, *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 40/2, 2010, pàg. 565-602.

JULAR PÉREZ-ALFARO, C., “La importancia de ser antiguo. Los Velasco y su construcción genealógica”, DACOSTA, A., PRIETO LASA, J. R., i DÍAZ DE DURANA, J. R. (eds.) *La conciencia de los antepasados. La construcción de la nobleza en la Baja Edad Media*, Madrid, 2014, pàg. 201-236.

KEEN, M., *La caballería*, Barcelona, 2008,

KELLEBENZ, H., “Las relaciones económicas y culturales entre España y Alemania meridional alrededor de 1500”, *Actas I Congreso de Historia Mediterránea*, Barcelona-Roma, 1980, pàg. 545-554.

LA RONCIÈRE, Ch. de, “La vida privada de los notables toscanos en el umbral del Renacimiento”, ARIÈS, P., i DUBY, G. (Eds.), *Historia de la vida privada 2. De la Europa feudal al Renacimiento*, Madrid, 2001, pàg. 173-317.

LADERO QUESADA, M. A., “Grupos sociales y dinámica del poder en los reinos hispánicos, 1490-1520”, BELENGUER CEBRIÀ, E., (Coord.) *De la unión de Coronas al Imperio de Carlos V*, Madrid, 2001, pàg. 147-187.

----- “Linajes, bandos y parcialidades en la vida política de las ciudades castellanas (siglos XIV-XV)”, *Bandos y querellas dinásticas en España al final de la Edad Media*, París, 1991, pàg. 105-134.

----- “El pasado histórico-fabuloso de España en los nobiliarios castellanos a comienzos del siglo XVI”, *Estudios de Historia y arqueología Medievales*, núm. 9, 1993, pàg. 55-80.

LALIENA CORBERA, C. i IRANZO MUÑÍO, M. T., “Poder, honor y linaje en las estrategias de la nobleza urbana aragonesa (siglos XIV-XV)”, *Revista d’Història Medieval. Oligarquías políticas y élites económicas en las ciudades bajomedievales (Siglos XIV-XVI)*, núm. 9, 1998, pàg. 41-80.

LALINDE ABADÍA, J., *La Gobernación General en la Corona de Aragón*, Saragossa, 1963.

LLORENS ORTUÑO, S., *Libro de privilegios y reales mercedes concedidas a la muy noble y muy leal ciudad de Orihuela. Estudio codicológico y diplomático*. Alacant, 1999. Tesi Doctoral.

LLORET GÓMEZ DE BARREDA, P., "Contribución al estudio del vínculo: don Antonio Vilaragut y la vinculación de los estados de Olocau", *Saitabi*, núm. 50, 2000, pàg. 62-92.

LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Nobleza y poder político. El reino de Valencia (1416-1446)*, València, 2005

----- "El brazo militar del reino de Valencia a comienzos del siglo XV", *Hidalguía*, núm. 226-227, 1991, pàg. 615-640

----- "Aristocràcia i orígens de l'estat modern: el poder polític de la noblesa del regne de València (1410-1446)", *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. 13, 2002, pàg. 159-176.

----- "Guerras privadas nobiliarias y paz pública en el reino de Valencia (1416-1458)", LORING, M<sup>a</sup>. I. (ed.), *Historia Social, pensamiento historiográfico y Edad Media. Homenaje al Profesor Abilio Barbero de Aguilera*, Madrid, 1997, pàg. 643-667.

----- "Teoría y praxis del contrato político nobiliario en el reino de València. Del interregno a la conquista de Nápoles", FORONDA, F. i CARRASCO, A. I., *Du contrat d'alliance au contrat politique. Cultures et sociétés politiques dans la péninsule Ibérique à la fin du Moyen Âge*, 2007, Tolosa, pàg. 361-402.

LÓPEZ RODRÍGUEZ, C. i TORRA PÉREZ, A., "Producción agraria y renta feudal en Valencia (1380-1480)", SARASA SÁNCHEZ, E. i SERRANO MARTÍN, E. (Eds.) *Señorío y feudalismo en la península Ibérica (siglos XII-XIX)*, Vol. III, Saragossa, 1993, pàg. 547-578.

LÓPEZ VILLALBA, J.M., "Concejo abierto, regimiento y corregimiento en Guadalajara (1346-1546)", *Espacio, Tiempo y Forma. Historia medieval*, núm. 5, 1992, pàg. 65-84.

LORING GARCIA, M. I. "Sistemas de parentesco y estructuras familiares en la Edad Media", *La familia en la Edad Media. XI Semana de Estudios Medievales de Nájera*, Logroño, 2001, pàg. 13-38.

MARCIÀ SERRANO, A., *Los reyes y la Corona. El pleito de Elche*, Alacant, 1978.

- MACKAY, A., "Ciudad y campo en la Europa medieval", *Studia Historica. Historia Medieval*, núm. II, 1984, pàg. 27-53.
- "Sociedades fronterizas", *Actas del coloquio Almería entre culturas (siglos XIII-XVI)*, Almería, 1990, pàg. 3-12.
- "La conflictividad social urbana", LÓPEZ DE COCA, J. i GALÁN, A., (Coord.) *Las ciudades andaluzas (siglos XIII-XVI). Actas del VI Coloquio Internacional de Historia Medieval de Andalucía*, Málaga, 1991, pàg. 509-524.
- MADOZ, P., *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de Alicante, Castellón y Valencia*, vol. I, València, 1982.
- MADRAMANY CALATAYUD, M., *Tratado de la nobleza de la Corona de Aragón, especialmente del Reyno de Valencia, comparada con la de Castilla*, València, 1788, edició facsímil, 1985.
- MARTÍ FERRANDO, J., *Instituciones y sociedad valencianas en el Imperio de Carlos V*, València, 2002.
- MARTÍNEZ ORTIZ, J., "Consideraciones sobre el municipio valenciano en los siglos XIII-XIV", *VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. III, Barcelona, 1962, pàg. 201-213.
- MARTINEZ, L. P. i NAVARRO SORNÍ, M., "Els Borja, de la conquesta del regne a la del bisbat de València", BATLLORI, M. (dir.) *Diplomatari Borja*, 1, València, 2002, pàg. 52-162.
- MARZAL PALACIOS, F. J., *La esclavitud en València durante la Baja Edad Media (1375-1425)*, València, 2006.
- MATEO RIPOLL, V. "Una élite urbana en el gobierno municipal: la familia Borgunyo", HINOJOSA MONTALVO, J. i PRADELLS NADAL, J. (eds.) *1490: En el umbral de la modernidad. El Mediterráneo europeo y las ciudades en el tránsito de los siglos XV-XVI*, vol. II, València, 1994, pàg. 203-211.
- MATEU Y LLOPIS, F., "El «llibre de capitols ab los quals se arrenden y collecten los drets reals que té sa magestat en la governació y batlia general de Oriola y Alacant»

de Luis Ocaña”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 3, 1984, pàg 260-275.

MATEU IBARS, J., *Los Virreyes de Valencia. Fuentes para su estudio*, València, 1963

MIRA JÒDAR, A., *Entre la renta y el impuesto. Fiscalidad, finanzas y crecimiento económico en las villas reales del sur valenciano (siglos XIV-XVI)*, València, 2005

MELLADO RODRÍGUEZ, J., “El fuero de Córdoba: edicions crítica y traducción”, *Arbor*, núm. CLXVI, 654, 2000, pàg. 191-231.

MENJOT, D., “Hidalguia et caballería a Murcie: contours sociaux d’une aristocratie urbaine du XIIIe au XVe siècle”, *Les sociétés urbaines en France méridionale et en Péninsule Ibérique au Moyen Age*, París, 1991, pàg. 219-227.

----- “L’immigration à Murcie et dans son territoire sous les premiers Tratamares (1370-1420)”, *Revue d’Histoire Economique et Social*, núm. 53, 1975, pàg. 216-265.

MEYERSON, M. D., *Els musulmans de València en l’època de Ferran i Isabel*, València, 1994.

----- “Un reino de contradicciones: Valencia 1391-1526”, *Revista d’Història Medieval. Los mudéjares valencianos y peninsulares*, núm. 12, 2001-2002, pàg. 11-29.

MONTERDE ALBIAC, C. (ed.) *Actas de las Cortes Generales de Monzón 1510. Acta Curiarum regni Aragonum XVI*, vol. I, Saragossa, 2011.

----- *Actas de las Cortes Generales de Monzón 1512-1514. Acta Curiarum regni Aragonum XVI*, vol. II, Saragossa, 2011.

MONSALVO ANTÓN, J. M. “Parentesco y sistema concejil. Observaciones sobre la funcionalidad política de los linajes urbanos en Castilla y León (siglos XIII-XV)”, *Hispania*, núm. 185, LXIII, 1993, pàg. 937-969.

MOLINA MOLINA, A. L., “Minorías étnico-religiosas en el reino de Murcia durante la baja Edad Media”, LOPES DE BARROS, M. F. i HINOJOSA MONTALVO, J. (eds.), *Minorías étnico-religiosas na Península Iberica (Periodo Medieval e Moderno) I Encontro Minorias no Mediterrâneo*, Lisboa, 2008, pàg. 211-238.

MORENO MEYERHOF, P., "Prosopografía y Emblemática", *Emblemata. Revista Aragonesa de Emblemática*, núm. 16, 2010, pàg. 155-182.

MORSEL, J., *La aristocracia medieval. El dominio social en Occidente (siglos V-XV)*, València, 2008.

MOXÓ, S. de, "La nobleza castellana en el siglo XIV", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 7, 1970-1971, pàg. 493-511.

NARBONA VIZCAINO, R., "Los Rabassa, una familia patricia de Valencia medieval", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 7, 1988-1989, pàg. 111-136.

-----*Valencia, municipio medieval. Poder político y luchas ciudadanas 1239-1418*, València, 1995.

----- "Marrades: un partit patrici", *L'univers dels prohoms*, València, 1995, pàg. 17-55.

----- "El método prosopográfico y el estudio de las elites", *El estado en la Edad Media: nuevas perspectivas metodológicas, Seminario de Historia Medieval*, Saragossa, 1999, pàg. 31-49.

----- "Valencia medieval. Institución política y proyecto social", *Millars*, núm. XII, 1988-1989, pàg. 35-41.

----- "Violencias feudales en la ciudad de Valencia", *Revista d'Història Medieval. Violència i marginació en la societat medieval*, núm. 1, 1990, pàg. 59-86.

----- "Gobierno político y luchas sociales. Patricios y malhechores", *Saitabi*, núm. 39, 1989, pàg. 81-97.

NIETO FERNÁNDEZ, A., "La morería de Orihuela en el siglo XV", *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, vol. II, València, 1980, pàg. 761-771.

----- *Orihuela en sus documentos. La catedral. Parroquias de Santa Justa y Rufina y Santiago*, vol. I, Múrcia, 1984

ORTEGA CERVIGÓN, J. I., "El intrusismo nobiliario en los concejos castellanos: el oficio de guarda mayor de Cuenca durante el siglo XV", JIMÉNEZ ALCÁZAR, J. F., ORTUÑO MOLINA, J. i EIROA RODRÍGUEZ, J. A. (Eds.) *Actas del I Simposio de Jóvenes Medievalistas. Lorca 2002*, Murcia, 2003, pàg. 147-162.

----- *La acción política y la proyección señorial de la nobleza territorial en el obispado de Cuenca durante la Baja Edad Media*, Madrid, 2006. Tesi Doctoral.

PAGAROLAS i SABATÉ, L., "Tipología documental y posibilidades de aprovechamiento histórico de los libros notariales catalanes", *Perspectivas actuales sobre las fuentes notariales de la Edad Media*, Saragossa, 2004, pàg. 47-82.

PALENCIA HERREJÓN, P., *Los Ayala de Toledo: Desarrollo e instrumentos de poder de un linaje nobiliario en el siglo XV*, Toledo, 1995.

PALMART, L., (Ed.) *Furs i ordinations fetes per los gloriosos reys d'Aragó als regnícoles del regne de València*, València, 1482, edició de 1977.

PARRA VILLAESCUSA, M., "Explotación agrícola en el sur del Reino de València. El cultivo del arroz en Orihuela a finales de la Edad Media", *Medievalismo. Revista de la Sociedad de Estudios Medievales*, núm. 23, 2013, pàg. 11-41.

----- "Control del agua y poder en la frontera sur valenciana: la huerta y campo de Orihuela durante la Baja Edad Media", *Roda da Fortuna. Revista eletrônica sobre Antiguidade e Medievo. Poder y violencia durante la Edad Media*, vol. 2, núm. 1-1, 2013, pàg. 470-500.

PASTOR i FLUIXÀ, J., "Nobles i cavallers al País Valencià", *Saitabi*, XLIII, 1993, pàg. 13-54.

PASTOR ZAPATA, J. L., *Gandia en la baixa Edat Mitjana: La vila i el senyoriu dels Borja*, Oliva, 1992

----- "Señorío regio y señorío nobiliario. El Ducado de Gandía: de la Casa de Aragón a la de Borja", *III Jornades d'Estudis «Carmel Giner i Bolufer»*, Pego, 2009, pàg. 61-86.

----- "Duques y barones: el patrimonio señorial de los Borja más allá de Gandia a fines del siglo XV", *Revista Borja. Revista de l'IIBE*, núm. 3, pàg. 19-46.

----- “Censales y propiedad feudal. El Real de Gandía: 1407-1550”, *En la España Medieval*, núm. IV, 1984 pàg. 737-766;

----- “Patrimonio y endeudamiento de la nobleza valenciana en el siglo XV: Los Ladró y su señorío de Thoris”, *Historia social, pensamiento historiográfico y Edad Media*, Madrid, 1997, pàg. 431-447.

PÉREZ VIÑALES, P., “Presión fiscal y emigración: algunos ejemplos de aljamas mudéjares aragonesas”, *V Simposio Internacional de mudejarismo*, Terol, 1991, pàg. 75-86.

PICATOSTE NAVARRO, P. C., “El caballero Berenguer de Puigmoltó, guerrero y funcionario al servicio de Jaume II”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 12, 1999, pàg. 249-259.

PILES ROS, L., “La situación de los moros de realengo en la Valencia del siglo XVI”, *Estudios de Historia Social de España*, núm. 1, 1949, pàg. 225-274.

----- *Estudio documental sobre el bayle general de Valencia, su autoridad y jurisdicción*, València, 1970.

PIQUERAS JUAN, J, “Relaciones familiares en la Valencia tardomedieval. Consaguinidad y afinidad a través de las manifestaciones de últimas voluntades”, *Studia histórica. Historia Medieval*, núm. 30, 2012, pàg.197-211.

----- “Contratos matrimoniales en régimen dotal, 1381-1491: una aproximación a la sociedad del reino medieval de Valencia”, *En la España Medieval*, vol. 35, 2012, pàg. 99-120.

PLA ALBEROLA, P. J., “La jurisdicción alfonsina como aliciente para la recolonización del territorio”, *Revista de Historia Moderna. Anales de la Universidad de Alicante*, núm. 12, 1993, pàg.79-140.

----- “Los señoríos de jurisdicción civil en el derecho foral valenciano”, *Studia Històrica. Historia Moderna*, núm. VI, 1988, pàg. 351-360.

----- “Acerca de los contratos agrarios de los mudéjares valencianos: los “Capitols” de Catamarruc”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 2, 1983, pàg. 119-138.



PONS ALÓS, V., "Los Trastámaras y la nueva nobleza valenciana", *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. El poder real en la Corona de Aragón (siglos XIV-XVI)* Saragossa, 1996, tom I, vol. 5, Saragoosa, 1996, pàg. 243-256.

PONS ALÓS, V. i TRENCHS ODENA, J., "La nobleza valenciana a través de las convocatorias a Cortes (siglos XV-XVI)", *Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'Història Institucional*, Barcelona, 1991, pàg. 368-383.

PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S., "Rentas y derechos señoriales de los Cárdenas en sus dominios valencianos del Vinalopó (Elche, Crevillente y Aspe), *Medievalismo. Revista de la Sociedad de Estudios Medievales*, núm. 21, 2011, pàg. 225-249.

----- "Movilidad y permanencia en la titularidad de los dominios señoriales de la gobernación de Orihuela a finales de la Edad Media", *Miscelánea Medieval Murciana*, vol. 34, 2010, pàg. 45-60.

----- "Migracions mudèjars i disputes senyoriales al sud valencià a les darreries de l'edat mitjana", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 17, 2011, pàg. 469-482.

----- "Una guerra en la frontera: el enfrentamiento entre Aragón y Castilla en las tierras de la gobernación de Orihuela (1429-1430)", *VII Congreso Internacional de Estudios de Frontera: Islam y Cristiandad. Siglos XII-XVI. Homenaje a María Jesús Rubiera*. Alcalá la Real, 2009, pàg. 697-710.

----- "La villa de Orihuela durante la guerra contra Castilla (1429-1430)", *VI Jornadas Luso-Espanholas de Estudos Medievais: A guerra e a sociedade na idade média*, vol. I, Porto de Mós-Alcobaça-Batalha (Portugal), 2009, pàg. 605-617

----- *Noms, cognoms i pobladors a l'Oriola medieval. Estudi antroponímic dels repartiments medievals oriolans (S.XIII-XV)*, Alacant, 2013.

----- "El sistema antroponímic del *Llibre del Repartiment d'Oriola*", a *Actes del VII Congrés de la Coordinadora de Centres de Parla Catalana, Els processos*

*migratoris a les terres de parla catalana, de l'època medieval a l'actualitat*, València 2009, pàg. 83-96.

----- “El patrimoni territorial d'un noble valencià a finals de l'edat mitjana: Baltasar Lladró”, a *Una frontera medieval: Castalla i el sud del regne de València (segles XIII-XV). Commemoració del 700 i 725 aniversari de la concessió del mercat setmanal i la carta pobla a Castalla*. (En premsa).

----- “El patrimoni d'un llinatge valencià a Sardenya: Els Maça de Liçana (segles XV-XVI), a *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*. (En premsa)

PONSODA LÓPEZ DE ATALAYA, S. i SOLER MILLA, J. L., “Violencia nobiliaria en el sur del reino de València en la Baja Edad Media”, a *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 16, 2009-2010, pàg. 319-347.

POVEDA NAVARRO, A. M., “Piezas cerámicas emblemáticas del señorío de los Corella en el valle de Elda”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 9, 1992-1993, pàg. 297-317

----- “Formación del señorío manuelino en las tierras alicantinas del valle del Vinalopó. (Segunda mitad del siglo XIII)”, *Medievalismo. Revista de la Sociedad de Estudios Medievales*, núm. 17, 2007, pàg. 271-288.

QUESADA SANZ, J., “Algunos aspectos de la medicina en Murcia durante la época de los Reyes Católicos”, *Murgetana*, núm. 6, 1954, pàg. 54-97.

QUINTANILLA RASO, M<sup>a</sup> C., *Nobleza y caballería en la Edad Media*, Madrid, 1996.

----- “Estructuras sociales y familiares y papel político de la nobleza cordobesa (siglos XIV y XV)”, *En la España Medieval. Estudios en memoria del profesor Salvador de Moxó*, núm. 3, vol. 2, 1982, pàg. 331-352.

----- “El dominio de las ciudades por la nobleza. El caso de Córdoba en la segunda mitad del siglo XV”, *En la España Medieval*, vol. 10, 1987, pàg. 109-124.

----- “Política ciudadana y jerarquización del poder. Bandos y parcialidades en Cuenca”, *En la España medieval*, núm. 20, 1997, pàg. 219-250.

----- “Sociabilidad nobiliaria y solidadridad jerárquica en la Castilla del siglo XV”,  
*Cuadernos de Historia de España*, núm. 76, 2000, pàg. 155-185

QUINTANILLA RASO, M. C. i ASENJO, M., “Los hidalgos en la sociedad andaluza a fines de la Edad Media”, LÓPEZ DE COCA, J. i GALÁN, A., (Coord.) *Las ciudades andaluzas (siglos XIII-XVI). Actas del VI Coloquio Internacional de Historia Medieval de Andalucía*, Málaga, 1991, pàg. 419-433.

QUINTANILLA RASO, M. C. i CARCELLER CERVIÑO, M. P., “La construcción de la memoria de las grandes casas nobles en la Corona de Castilla. El marquesado de Priego y el ducado de Alburquerque”, DACOSTA, A., PRIETO LASA, J.R., i DÍAZ DE DURANA, J. R. (eds.) *La conciencia de los antepasados. La construcción de la nobleza en la Baja Edad Media*, Madrid, 2014, pàg. 271-302.

RAMÓN PONT, A., “El Infante don Fernando, señor de Orihuela en la guerra de los Dos Pedros”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 2, 1983, pàg. 63-92.

RAMOS FOLQUÉS, A., *Historia de Elche*, Elx, 1970.

RAMOS VÁZQUEZ, I., *El concejo de Jaén (1474-1556)*, Jaén, 2002

REGLÀ, J. “Notas sobre la política municipal de Fernando el Católico”, *Homenaje a Vicens Vives*, vol. II, Barcelona, 1967, pàg. 521-532.

ROCA DE TOGORES, V., *Descripción del árbol de Togores y familias con quien emparentaron. Discurso histórico que escribió don Bizente Roca de Togores en el qual habla desde la conquista asta el año 1632*, còpia de 1721.

RIQUER, M. de, *Vida i aventures del cavaller valencià don Pero Maça*, Barcelona, 2004.

RODRÍGUEZ LLOPIS, M., “Propiedades y rentas de la Orden de Santiago en Orihuela en la Baja Edad Media”, *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, núm. 12, 1999, pàg. 237-248.

RODRÍGUEZ MOLINA, J., *La vida de moros y cristianos en la frontera*, Alcalá la Real, 2007.

ROMEU ALFARO, S. “Los fueros de Valencia y los fueros de Aragón: la jurisdicción alfonsina”, *Anuario de Historia del Derecho Español*, XLII, 1972, pàg. 75-115.

RUBIO GARCÍA, L., “Jaime I y Murcia”, a *La Corona de Aragón en la reconquista de Murcia*, Múrcia, 1989, pàg. 9-28

----- “Procedencia de los repobladores en el repartimiento de Murcia”, a *La Corona de Aragón en la reconquista de Murcia*, Múrcia, 1989, pàg. 77-119.

RUBIO VELA, A., “Valencia y el control de la producción cerealística del reino en la Baja Edad Media. Orígenes y planteamiento de un conflicto” a *Demografía y sociedad en la España Bajomedieval*, Saragossa, 2002, pàg. 33-65

RUZAFÀ GARCÍA, M., “Señores cristianos y campesinos mudéjares en el País Valenciano (siglo XV)”, SERRANO MARTÍN, E. i SARASA SÁNCHEZ, E., (Eds.) *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (ss XII-XIX)*, vol. 3, Saragossa, 1993, pàg. 423-433.

SAINZ DE LA MAZA LASOLI, R., “Los santiaguistas del reino de Murcia durante la ocupación aragonesa (1296-1304)”, *Anales de la Universidad de Alicante, Historia Medieval*, núm. 11, 1996-1997, pàg. 273-299.

SÁIZ SERRANO, J., “Els Pardo de la Casta, senyors d’Albaida en el primer terç del segle XV. Un llinatge nobiliari al servei de la Casa Reial”, TEROL, V. (ed.), *750 Anys com a valencians. Albaida i la Vall d’Albaida, 1245-1995*, Ontinyent, 1995, pàg. 155-174.

----- *Guerra y nobleza en la Corona de Aragón. La caballería en los ejércitos del rey (Siglos XIV-XV)*, València, 2003, Tesi Doctoral

----- *Caballeros del rey. Nobleza y guerra en el reinado de Alfonso el Magnánimo*, València, 2008

----- “Noblesa i formació de tropes de cavalleria al País Valencià tardomedieval: la participació a les guerres reials del llinatge del senyor d’Albaida”, *Alba. Revista d’estudis comarcals d’Ontinyent i la vall d’Albaida*, núm. 9, 1994, pàg. 151-162

----- “La caballería de Alfonso el Magnánimo en la expedición mediterránea de 1432. Reclutamiento y estructuras de tropas en los ejércitos reales de la Corona

de Aragón”, *Saitabi. Volum extraordinari. Homenatge a Milagros Gil Mascarell*, 1996, pàg. 23-64

----- “Los capitanes de Alfonso el Magnánimo en la conquista del reino de Nápoles: la caballería del ejército real de 1441”, *XVI Congrès d’Història de la Corona d’Aragó. La Corona d’Aragona ai tempi di Alfonso il Magnánimo*, vol. I, Nàpols, 2000, pàg. 981-1009.

----- “Nobleza y expansión militar de la Corona de Aragón: la nobleza valenciana en las guerras del rey (1420-1448)”, *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 33/2, 2003, pàg. 729-780

----- “Formación de un ejército permanente en el siglo XV: la caballería de Alfonso el Magnánimo”, *Medievalismo. Revista de la Sociedad Española de Estudios Medievales*, núm. 17, 2007, pàg. 187-214.

SALICRÚ i LLUCH, R., “Sarraïns desaveïnats d’Elx a mitjan segle XV (1449) segons el seu propi testimoni: dificultats econòmiques i conflictivitat interna de la moreria”, *Sharq Al-Andalus*, núm. 12, 1995, pàg. 23-66.

SÁNCHEZ ARAGONÉS, X, *Las Cortes de la Corona de Aragón durante el reinado de Juan II (1458-1479). Monarquía, ciudades y relaciones enter el poder y sus súbditos*, Saragossa, 2004.

SÁNCHEZ BENITO, J., M., “Violencia y pugna política. Estudio de sus repercusiones en el mundo urbano a través del caso de Cuenca (siglo XV)”, *Studia Historica. Historia Medieval*, núm. 30, 2012, pàg. 237-262.

SÁNCHEZ HERRERO, J. “El trabajo del clero en la Edad Media”, *Acta Historica Et Archeologica Medievalia*, núm. 18, 1997, pàg. 91-134.

SÁNCHEZ PRIETO, A. B., “Un tipo documental fundamentalmente nobiliario: la confederación. Aspectos jurídico-diplomáticos (s. XV-XVI)”, *Cuadernos de Estudios Medievales y Ciencias y Técnicas Historiográficas*, núm. 20, 1995, pàg. 47-63.

SÁNCHEZ DE RIVERA VÁZQUEZ, G., *Don Gutierre de Cárdenas, señor de Torrijos*, Toledo, 1984.

SÁNCHEZ SAUS, R., "Aristocracia y frontera en la Andalucía Medieval", *Estudios de Historia y de Arqueología Medievales*, núm. XI, , 1996, pàg. 191-215.

----- "La singularidad de Jerez a la luz del proceso de formación de su nobleza (siglos XII al XV)", *La nobleza andaluza en la Edad Media*, Granada, 2005, pàg. 69-92.

----- "De armerías, apellidos y estructuras de linaje", *En la España Medieval*, núm. 17, 1994, pàg. 9-16.

----- "Aspectos de la religiosidad urbana bajomedieval: las fundaciones funerarias de la aristocracia sevillana", *La nobleza andaluza en la Edad Media*, Granada, 2005, pàg. 399-422.

----- *Caballería y linaje en la Sevilla medieval. Estudio genealógico y social*, Cadis, 1989.

SELMA CASTELL, S., "El molí hidràulic de farina: l'organització de l'espai rural andalusí. Dos exemples d'estudi arqueològic espacial a la serrà d'Espadà (Castelló)", *Melanges de la Casa de Velázquez*, núm 27, vol. 1, 1991, pàg. 65-100,

----- *Els molins d'aigua medievals a Sharq Al-Andalus: Aproximació a través de la documentació escrita dels segles X-XIII*, Onda, 1993.

SESMA MUÑOZ, J. Á, LALIENA CORBERA, C., i NAVARRO ESPINACH, G., "Prosopografía de las sociedades urbanas de Aragón durante los siglos XIV y XV. Un balance provisional", *La prosopografía como método de investigación sobre la Edad Media, Aragón en la Edad Media, Sesiones de trabajo*, Saragossa, 2006, pàg. 7-19.

SOBrequÉS, J., i CABESTANY, J. F., *Elx i Crevillent carrers de Barcelona*, Elx, 1994, pàg. 15-22.

SOLER MILLA, J. L., "Que ordi no sia tret de la vila d'Oriola ni de son terme. Producción y comercialización de grano en el primer tercio del siglo XIV en la Gobernación de Orihuela", *XVIII Congrès d'Història de la Corona d'Aragó. La Mediterrania de la Corona d'Aragó, segles XIII-XVI*, vol. I, València, 2004, pàg. 1061-1076.

----- “Espacio, memoria y conflictividad señorial en la Marina Baixa. Siglo XV”, *Sarrià. Revista d’investigació i assaig de la Marina Baixa*, vol. 2 núm. 3, 2010, pàg.138-145.

----- “La actividad comercial en la gobernación de Orihuela en la Baja Edad Media: un balance”, JIMÉNEZ ALCÁZAR, J. F., ORTUÑO MOLINA, J., i SOLER MILLA, J. L., (Ed.) *Actas del II simposio de jóvenes medievalistas. Lorca 2004*, Llorca, 2006, pàg. 223-240.

----- “Especulación mercantil en las aljamas mudéjares rurales del sur del reino de Valencia (siglo XV)”, *Medievalismo: Boletín de la Sociedad Española de Estudios Medievales*, núm. 17 (2003-2006), pàg. 215-246.

----- “Historia de un prohombre de Alicante: Antoni Mingot”, *El Salt. Revista de l’Institut Alacantí de Cultura Joan Gil-Albert*, núm. 18, 2009, pàg. 36-39.

----- “El aprovechamiento de los recursos naturales: explotación y producción de la sal en el mediodía valenciano (ss. XIII-XVI)”, VILLAS MAÑAS, S., (ed.) *Sal, agricultura y ganadería. La formación de los paisajes rurales en la Edad Media*, Palma, 2013, pàg. 205-264.

SORIA MESA, E., *La nobleza en la España Moderna. Cambio y continuidad*, Madrid, 2007.

TEROL i REIG, V., “«Los debates de Villena» de 1425: cavalcades i enfrontaments fronterers en el preludi de la Guerra de Castella de 1429-1430” *Alba. Revista d’Estudis Comarcals de la Vall d’Albaida*, núm. 10, 1995, pàg. 17-33.

----- “Unes lletres de batalla en temps del Tirant: Joan Francesc de Pròxita contra don Pero Maça de Liçana”, *Caplletra*, núm. 34, 2003, pàg. 143-170.

TOMÁS BOTELLA, B., *El condado de Denia en tiempos de Alfonso el Viejo. Rentas y poder señorial*, València, 2013.

TORRAS I RIBÉ, J. M., “La política municipal de Fernando el Católico en los reinos de la Corona de Aragón”, HINOJOSA MONTALVO, J. i PRADELLS NADAL, J. (eds.) *1490: En el umbral de la modernidad. El Mediterráneo europeo y las ciudades en el tránsito de los siglos XV-XVI*, vol. I, València, 1994, pàg. 233-255.

TORREBLANCA GASPÀR, M. J. "Sistemas de guerra, sistemas de paz: los bandos en el Aragón de la Edad Media", *Violencia y conflictividad en la sociedad de la España bajomedieval*, Saragossa, 1995, pàg. 101-120.

TORRES FONTES, J., "Los hidalgos murcianos en el siglo XV", *Anales de la Universidad de Murcia*, vol. 22, núm 1-2, 1963-1964, pàg. 5-22.

----- *La reconquista de Murcia en 1266 por Jaime I de Aragón*, Múrcia, 1967.

----- *Incorporación del reino de Murcia a la Corona de Castilla*, Múrcia, 1973.

----- "La repoblación murciana en el siglo XIII", *Murgetana*, núm. 20, 1963, pàg. 5-21.

----- *Repartimiento de Orihuela*, Múrcia, 1988.

----- "Jaime I y Alfonso X. Dos criterios de repoblación", *VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. II, Barcelona, 1962, pàg. 329-340.

----- "Apodos y sobrenombres en el repartimiento de Murcia", *Monteagudo*, 55, Múrcia, 1976, pàg. 9-12.

----- *El Repartimiento de Lorca. Estudio y edición*. Múrcia, 1994.

----- *Repartimiento y repoblación de Múrcia en el siglo XIII*, Múrcia, 1990.

----- "Última fase del repartimiento de la huerta de Murcia", *Miscelánea medieval murciana*, vol. 23-24, 1999-2000, pàg. 141-154.

----- *Colección de documentos para la historia del reino de Murcia*. vol. III, Múrcia, 1969.

----- *La delimitación del sureste peninsular (Torrellas-Elche, 1304-1305)*, Múrcia, 1951.

----- *El señorío de Abanilla*, Múrcia, 1962.

----- "Los Fajardos en los siglos XIV y XV", *Miscelánea Medieval Murciana*, vol. 4, 1978, pàg. 109-175.

TORRES FONTES, J. i VEAS ARTESEROS, F., "La procedencia de los repobladores en el repartimiento de Orihuela", *Miscelánea Medieval Murciana*, vol. 13, 1986, pàg. 13-27.



TORRÓ, J., *El naixement d'una colònia. Dominació i resistència a la frontera valenciana (1238-1276)*, València, 1999

---- “Del *almagram* a las particiones de frutos. Las cargas agrarias en las aljamas musulmanas del reino de Valencia”, VALLEJO POUSADA, R. (ed.), *Los tributos de la tierra. Fiscalidad y agricultura en España (siglos XII-XX)*, València, 2008, pàg. 185-222.

VAL VALDIVIESO, M. I. “Los bandos nobiliarios durante el reinado de Enrique IV”, *Hispania*, núm. XXXV, 1975, pàg. 249-293.

---- VAL VALDIVIESO, M. I. del, “Conflictividad social en la Castilla del siglo XV”, a *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, núm. 26, 2005, pàg. 1033-1049.

VALDEÓN, J. “Señoríos y nobleza en la Baja Edad Media (El ejemplo de la Corona de Castilla)”, *Revista d'Història Medieval. Una visió sobre les formes del poder feudal. Revista d'Història Medieval*, núm. 8, 1997, pàg. 15-24.

---- *Los conflictos sociales en el reino de Castilla en los siglos XIV y XV*, Madrid, 1975.

VALLDECABRES RODRIGO, R., (Ed.), *El cens de 1510. Relació dels focs valencians ordenada per les corts de Monsó*, ed. València, 2002.

VICENS VIVES, J., *Els Trastàmars*, Barcelona, 1956

---- *Ferran II i la ciutat de Barcelona*, Barcelona 1936.

VICIANA, M., *Crónica de Valencia*, València, 1881.

VICIANO NAVARRO, P., *Catarroja: Una senyoria de l'Horta de València en l'època tardomedieval*, Catarroja, 1989.

VILAR, J. B., “Relaciones de la gobernación valenciana de Orihuela con el reino Nasri de Granada. Siglos XIV-XV”, *Boletín de la Asociación Española de Orientalistas*, núm. 16, 1980, pàg. 196-222.

---- “Corsarios alicantinos en el tráfico peninsular con Berbería durante la Baja Edad Media”, *Revista del Instituto de Estudios Alicantinos*, núm. 18, 1976, pàg. 23-30.

----- *Historia de la ciudad de Orihuela. Los siglos XIV y XV en Orihuela*, vol. III, Múrcia, 1977.

----- *Historia de la ciudad de Orihuela. Orihuela, una ciudad valenciana en la España Moderna. Historia de la ciudad y obispado de Orihuela*, vol. IV, núm. III, Múrcia, 1981.

WINTER, J. M. "Kinghthood and nobility in the Netherlands", JONES, M. (Cord.) *Gentry and lesser nobiltiy in late medieval Europe*, Nova York, 1986, pàg. 81-94.

YUN CASALILLA, B. "Consideraciones para el estudio de la renta y las economías señoriales en el reino de Castilla (S.XV-XVIII)", SÁNCHEZ SARASA, E., i SERRANO MARTIN, E. (eds.) *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (ss. XII-XIX)* Saragossa, 1993, vol. II pàg. 11-45.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

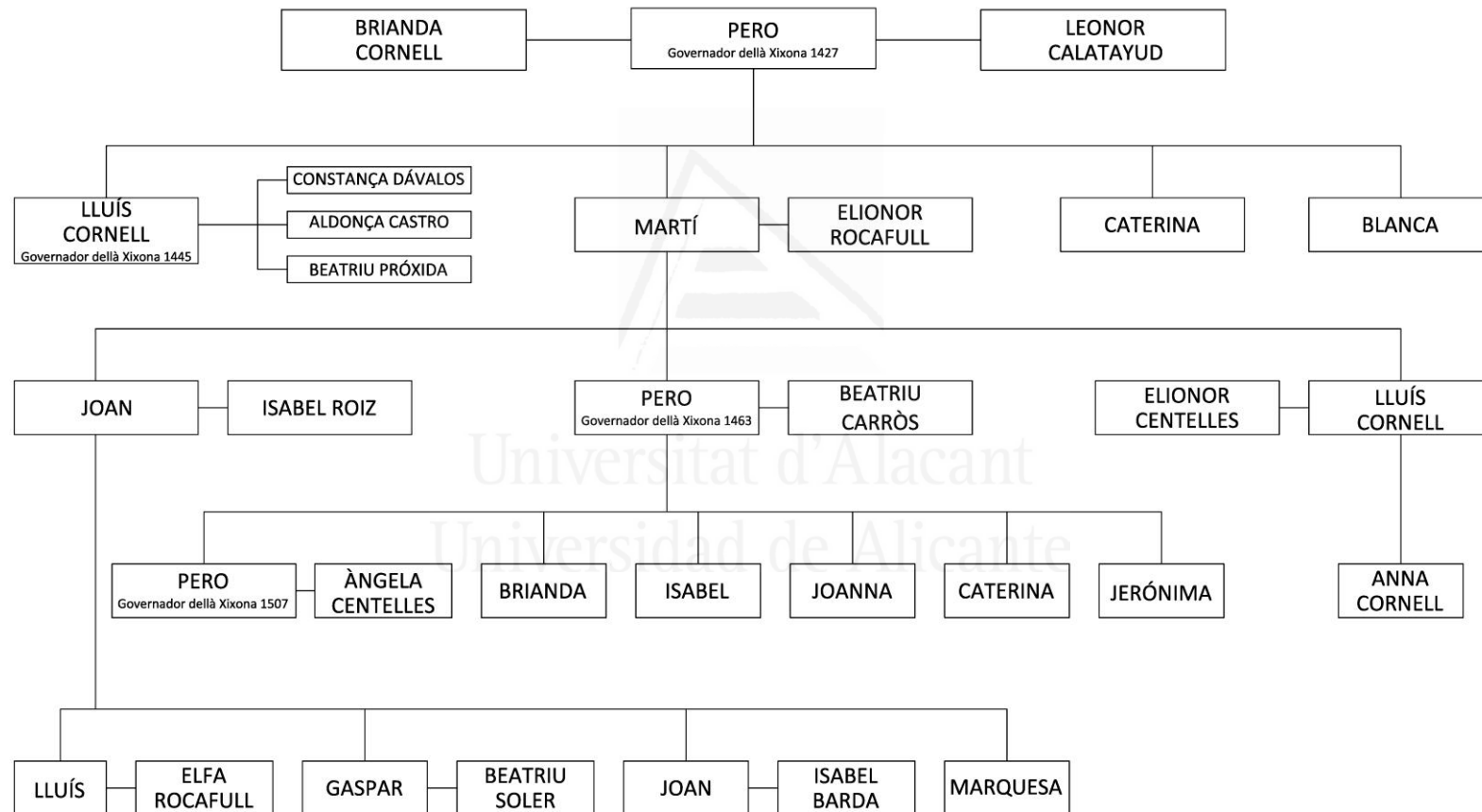
## **8.-ANNEX**

### **8.1.-Arbres genealògics**

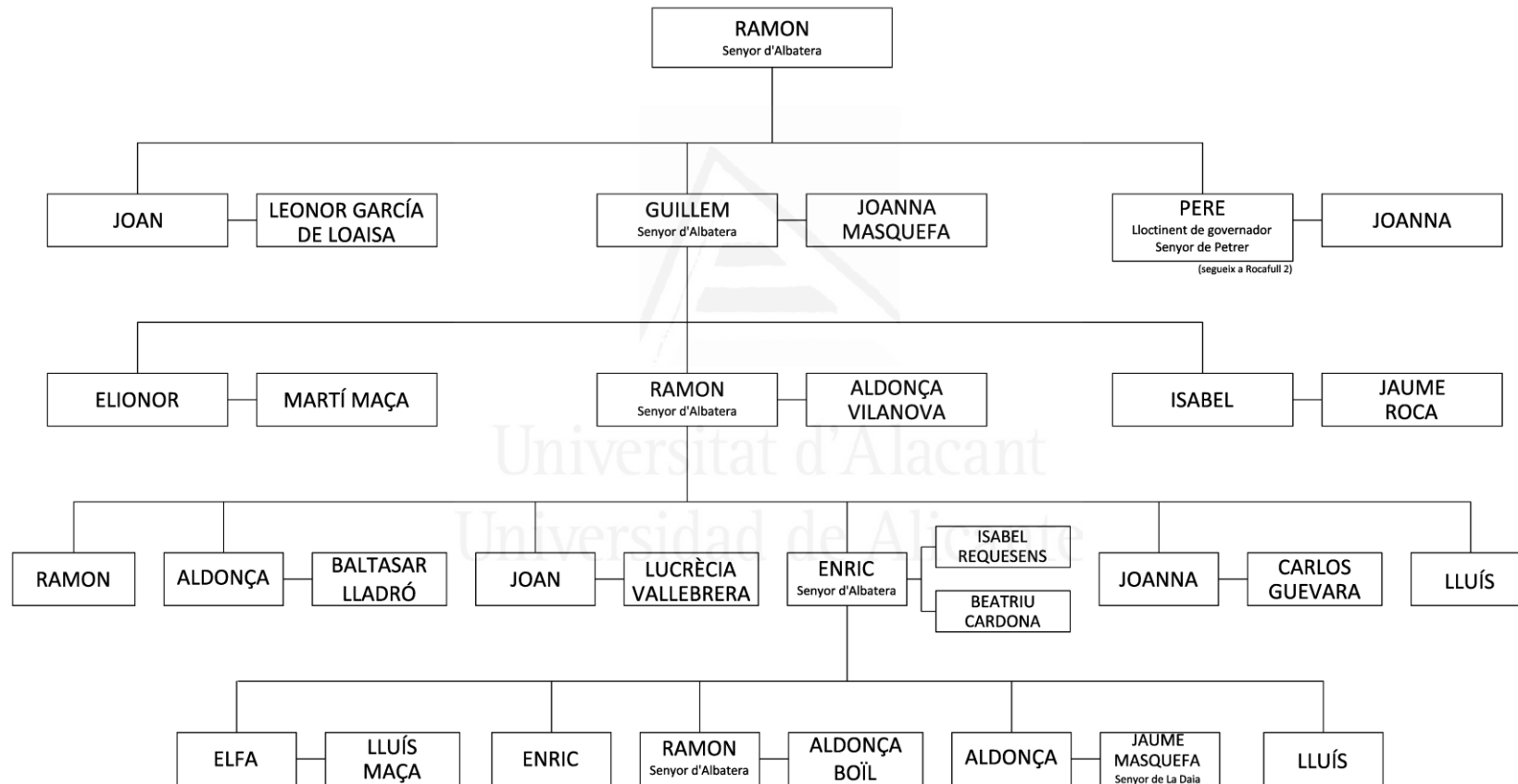


Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

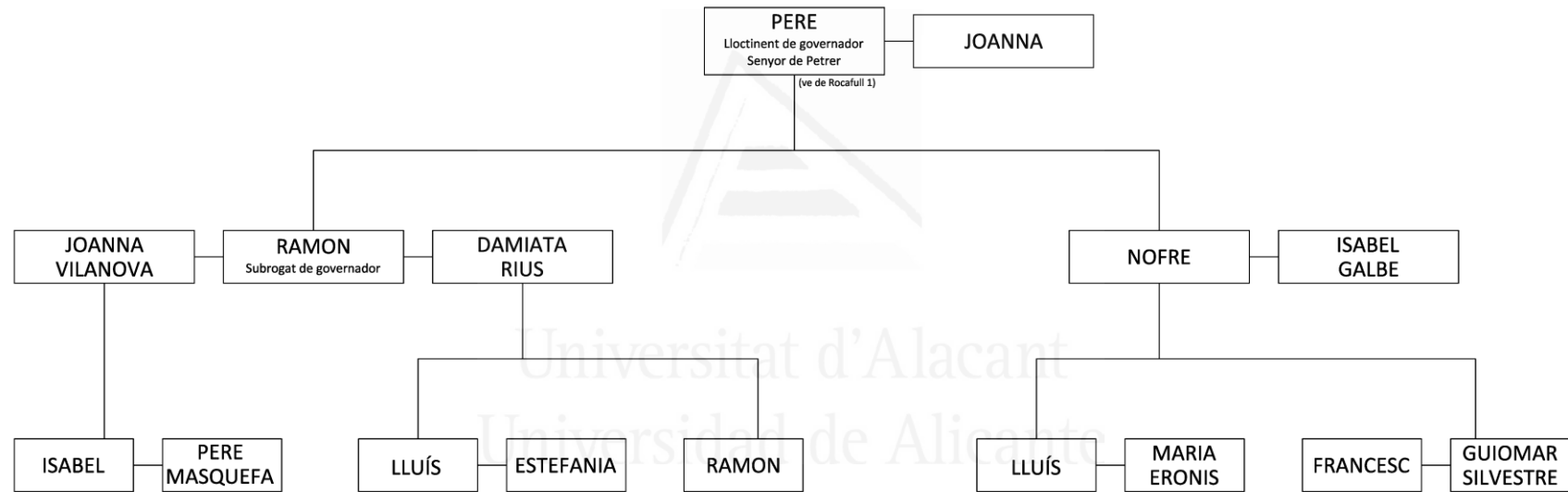
## MAÇA DE LIÇANA



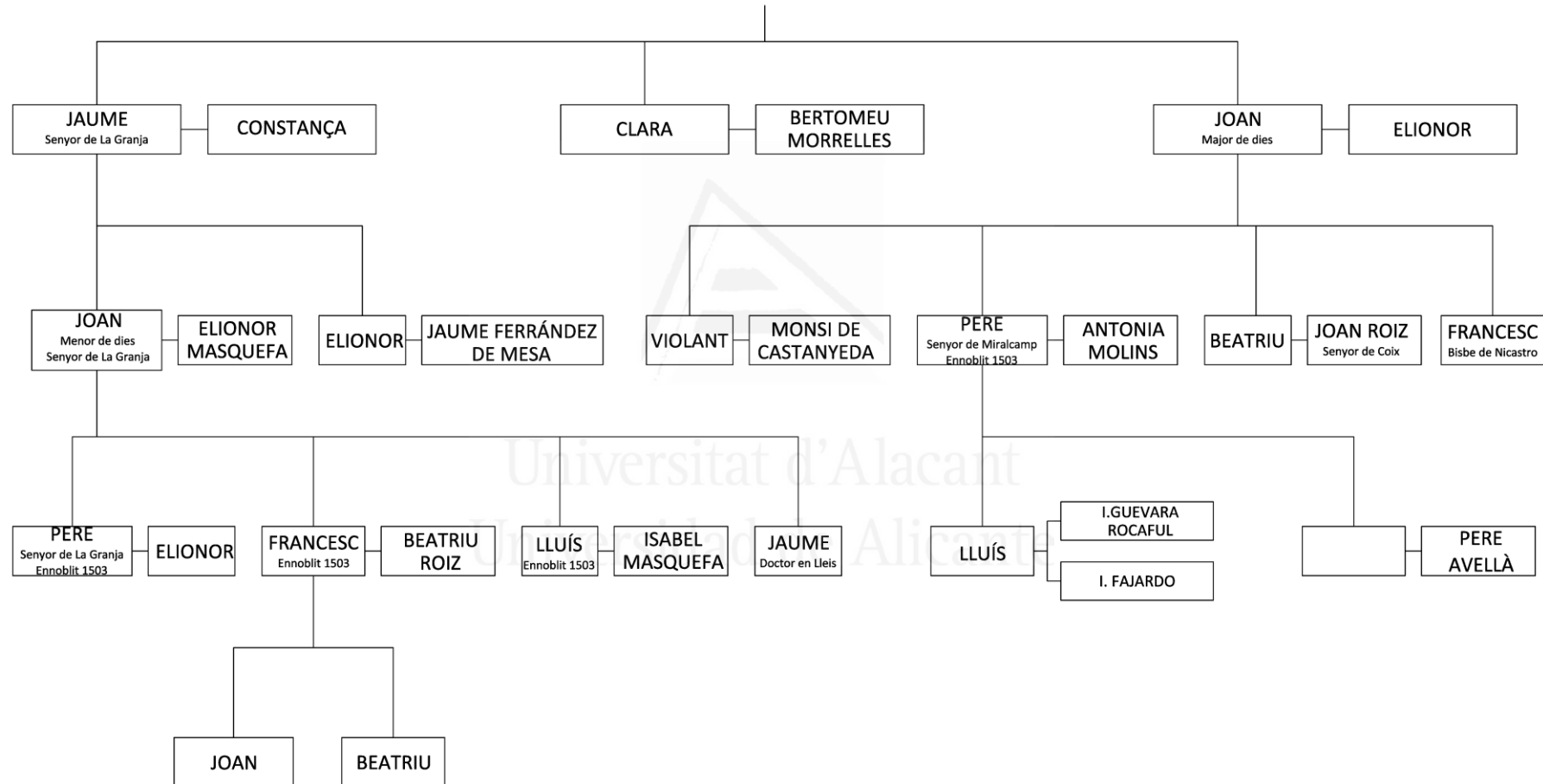
**ROCAFULL 1**



**ROCAFULL 2**

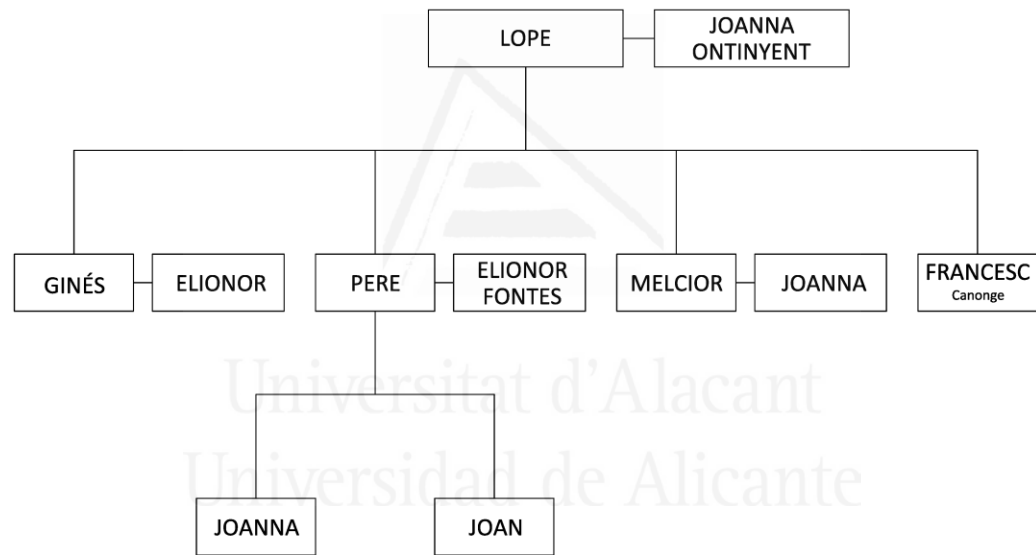


**ROCAMORA 1**

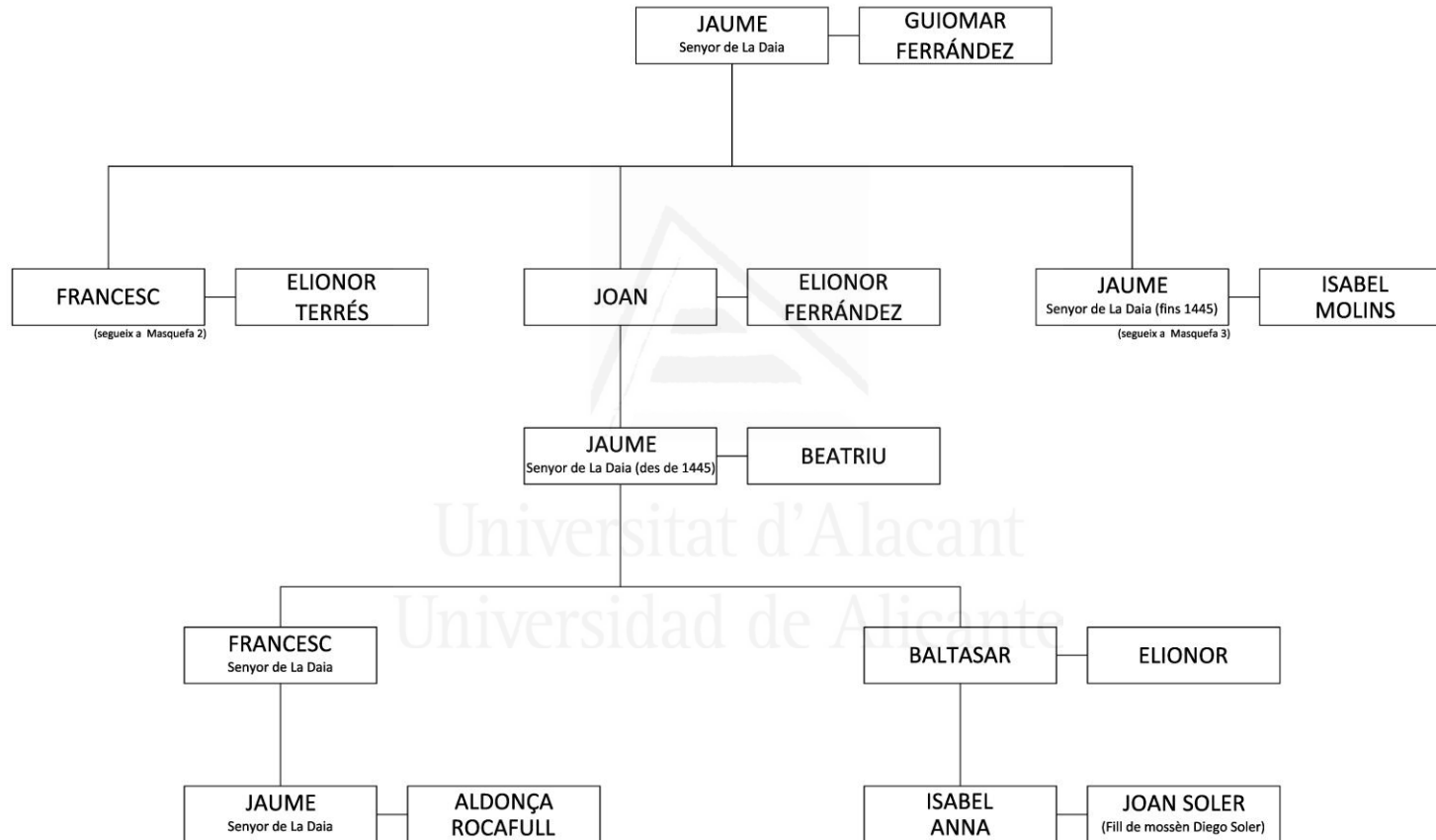




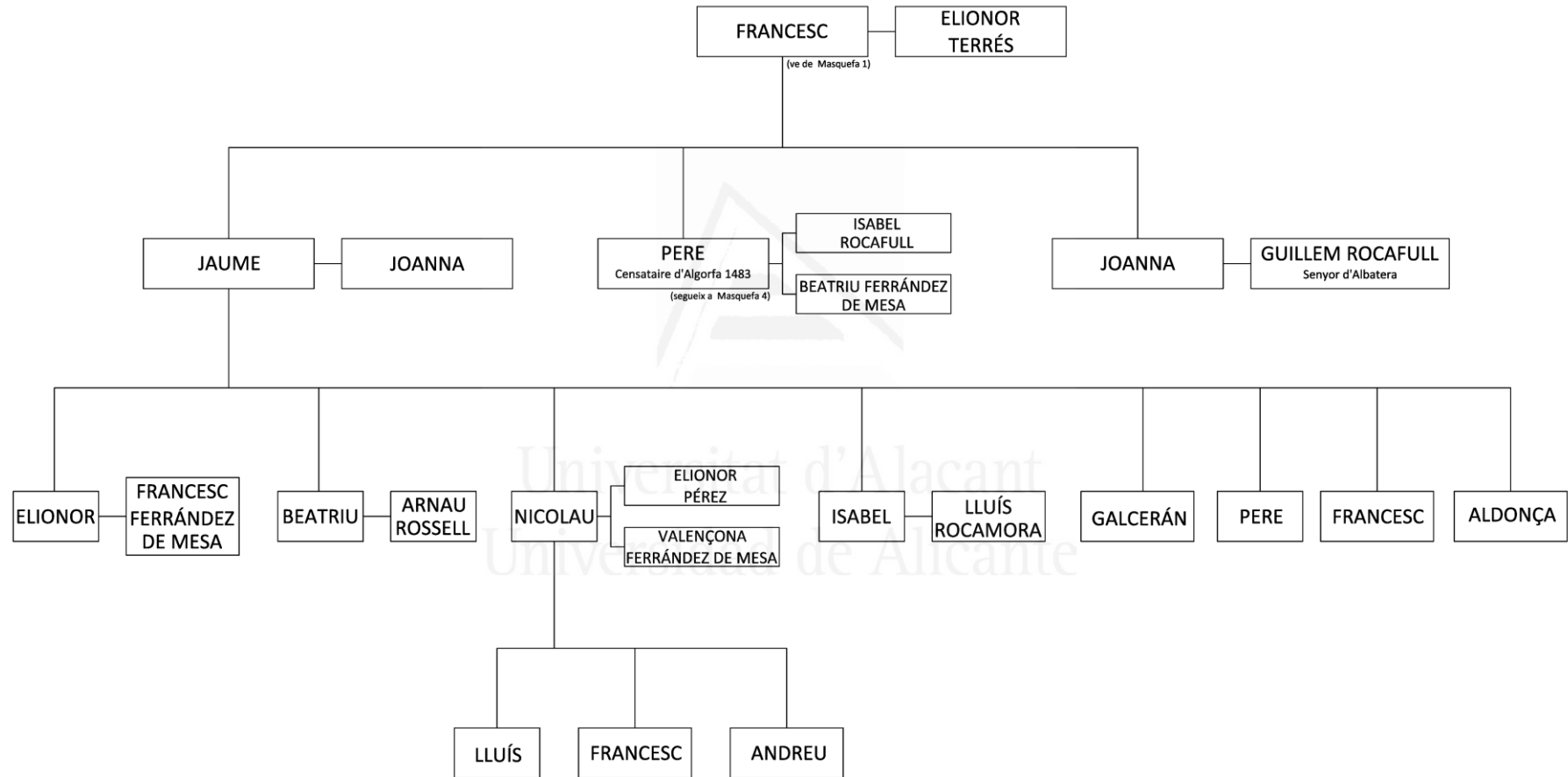
**ROCAMORA 2**



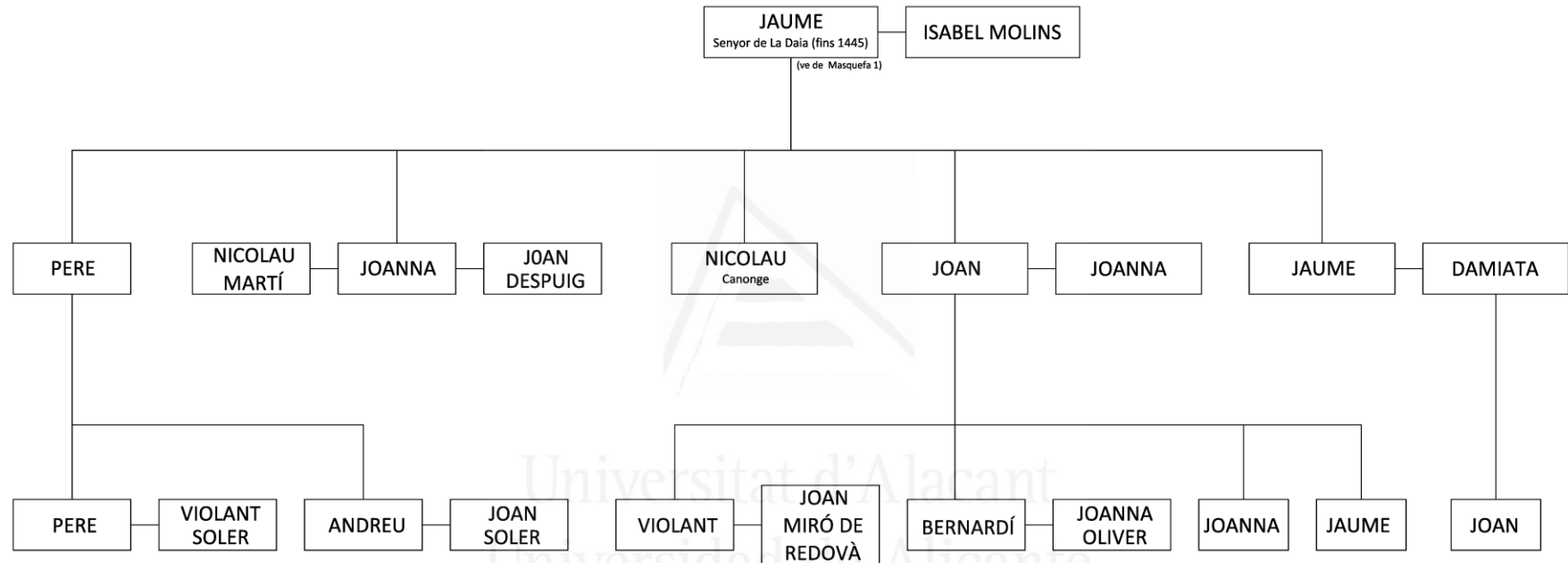
**MASQUEFA 1**



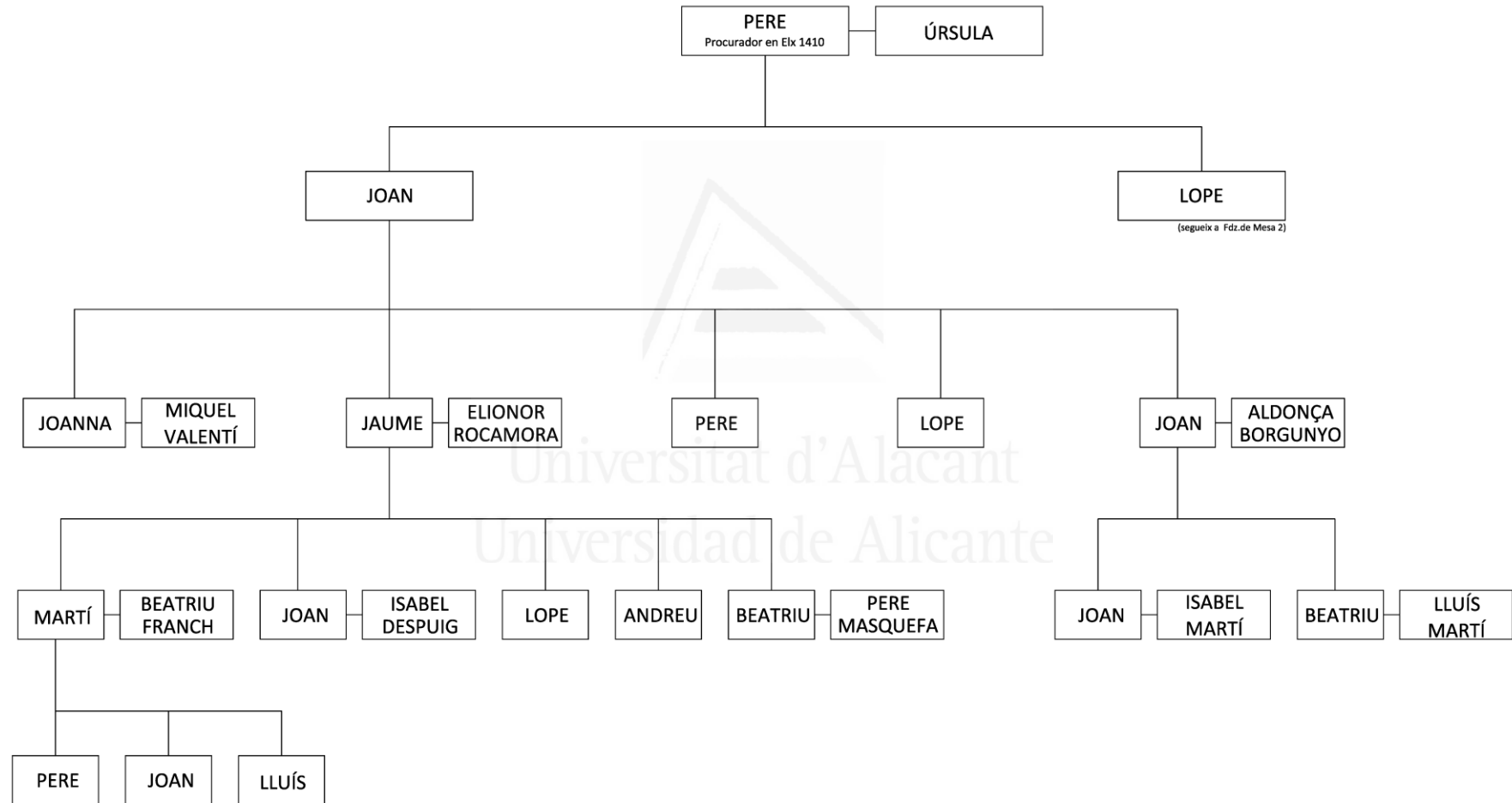
## MASQUEFA 2



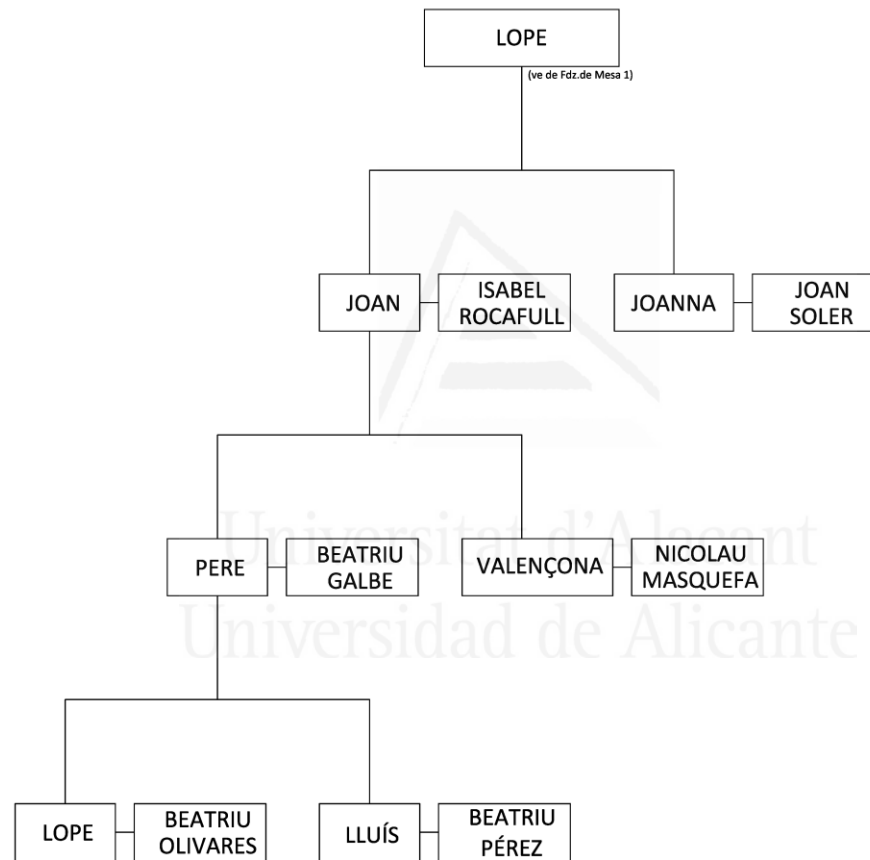
### MASQUEFA 3



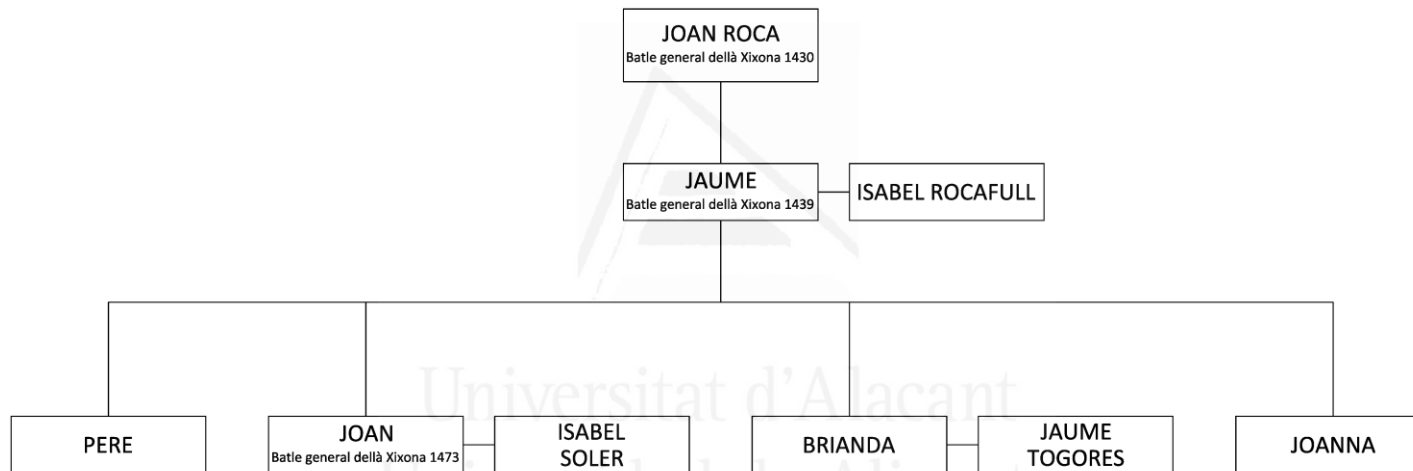
### FERRÁNDEZ DE MESA 1



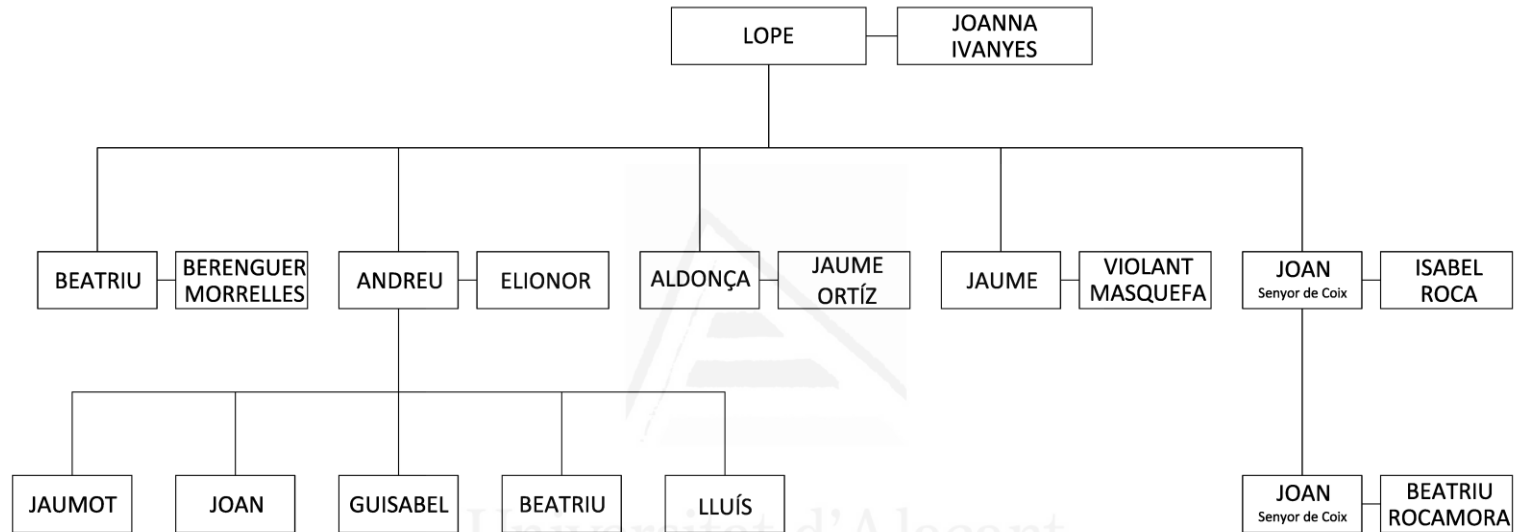
**FERRÁNDEZ DE MESA 2**



## ROCA

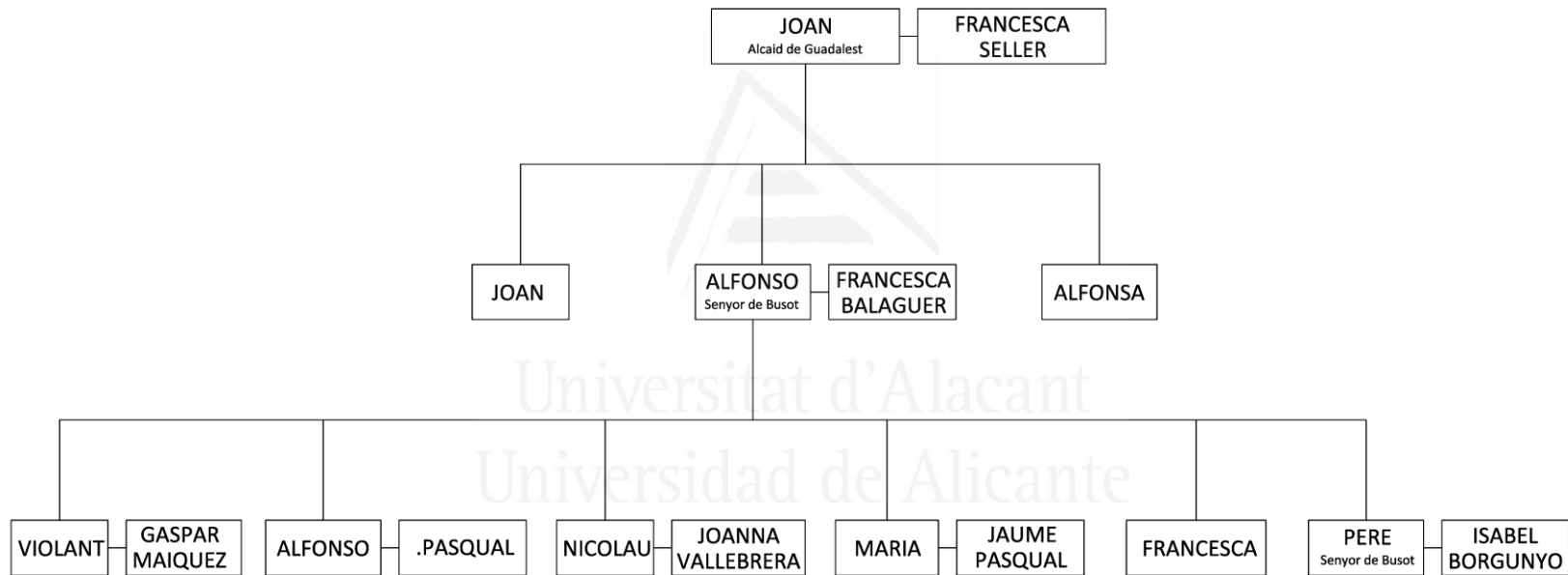


**ROIZ**





## MARTÍNEZ DE VERA



## 8.2.-Apèndix documental.

### Document 1

1440, setembre, 16. València.

*Concessió per part de la reina Maria del privilegi militar a l'oriolà Francesc Despuig*

### Document 2

1443, febrer, 25. València.

*Relació de membres de l'estament militar domiciliats a la governació d'Oriola, i a altres indrets, als quals va ser lliurada la convocatòria per a les corts de 1443.*

### Document 3

1445, maig, 19. Oriola.

*Venda del senyoriu de la Daia pel donzell Jaume Masquefa al seu nebot Jaume Masquefa, donzell, fill del cavaller Joan Masquefa, per preu de 81.950 sous.*

### Document 4

1448, agost, 1. Piombino.

*Nomenament de Jaume Rocamora, per part del Alfons el Magnànim, com a lloctinent del governador dellà Xixona, Lluís Cornell.*

### Document 5

1451, octubre, 28. Saragossa.

*El rei Joan, lloctinent general del regne mana a Lluís Cornell, governador dellà Xixona i al seu lloctinent, mossèn Jaume Rocamora, que sol·liciten a les autoritats de la ciutat i regne de Múrcia la restitució dels béns presos en un atac fet contra Albaterra i la Daia, i que en el cas que es neguen a fer-ho que els senyors d'aquests llocs siguen restituïts amb béns i veïns de la ciutat de Múrcia.*

### Document 6

1459, juny, 30. Quart.

*Joan II ordena als oficials d'Alacant que nomenen una comissió perquè compareguen davant d'ell a causa dels abusos comesos pels encarregats de la graduació dels aspirants als sacs del regiment municipal.*

### Document 7

1461, agost, 11. Oriola.

*Trasllat del testament de la noble Elionor de Rocafull, muller de don Martí Maça de Liçana i germana de don Ramon de Rocafull, senyor d'Albaterra.*

Document 8

1461, novembre, 11. Calatayud.

*Joan II mana al governador dellà Xixona que nomene com a subrogat seu a Francesc Borgunyo per a ocupar-se dels assumptes concernents a Alacant, Elx, Crevillent i llocs de la vall d'Elda.*

Document 9

1462, gener, 2. Calatayud.

*Joan II ordena al batlle general dellà Xixona que reba informació sobre les acusacions fetes pel cavaller Jaume Masquefa, com a missatger de la ciutat d'Oriola, contra Joan Rodríguez, a qui li havia sigut concedit el càrrec de batlle local de la ciutat.*

Document 10

1462, juny, 14. Balaguer.

*Joan II encarrega a Pedro Durrea, governador del regne de València, i a mossèn Berenguer Mercader, batlle general del regne, la denúncia interposada per mossèn Jaume Roca, batlle general dellà Xixona, contra el justícia criminal d'Oriola, Joan de Soler, ja que aquest és molt acostat al governador dellà Xixona, a qui li correspondria la causa.*

Document 11

1464, febrer, 2. Cascant

*Joan II ordena al batlle dellà Xixona que faça una execució per impagaments en els béns de l'aljama i universitat de Novelda tot i l'acusació de jutge sospitós feta per Pero Maça, senyor, d'aquest lloc, contra el batlle.*

Document 12

1465, novembre, 12. València.

*Relació de membres de l'estament militar d'Oriola i d'Alacant, i certes localitats reials, als quals va ser lliurada la convocatòria per a les corts de 1465.*

Document 13

1468, octubre, 10. Saragossa.

*El rei ordena que siguen apressats i processats els assassins de Ramon de Rocafull subrogat del portantveus dellà Xixona, del cavaller Antoni Amorós i dels Rocamora, així com els que es van resistir a l'acció del portantveus de governador.*

Document 14

1468, novembre, 4. Saragossa.

*Joan II ordena al procurador, batlle i oficials d'Elx que no pertorben els Ferrández de Mesa en la possessió dels drets i delmes que els pertanyen per la possessió d'Asprella.*

Document 15

1468, novembre, 9. Saragossa.

*El rei ordena al governador dellà Xixona i als oficials d'Oriola que siga posat en llibertat Gil Baster, escuder i procurador de mossèn Joan de Rocamora, pres en relació a les morts de Ramon de Rocafull i Antoni Amorós, i que li siga permès gestionar les heretats de Joan de Rocamora, després de donar seguretats.*

Document 16

1469, gener, 1. Saragossa.

*Memorial i instruccions ordenades per Joan II dirigides a don Pero Maça de Liçana, portantveus de governador, i a mossèn Jaume Roca, en referència a l'actuació del primer durant les bandositats entre els Rocafull i els Rocamora, i al nomenament del segon com a lloctinent de governador.*

Document 17

1469, febrer, 22. Saragossa.

*El rei ordena al justícia d'Alacant que prenga a Perot Pasqual, Francesc Seller i Jaume Pasqual pels disturbis causats contra els jurats de la localitat en el moment en què aquests van comunicar a Francesc Borgunyo el seu cessament com subrogat de governador en aquesta localitat.*

Document 18

1469, febrer, 22. Saragossa.

*Joan II ordena al governador dellà Xixona i a Francesc Borgunyo, subrogat de governador en Alacant, que observen la provisió per la qual ordenava que aquest últim cessara en el seu càrrec.*

Document 19

1469, març, 29. Saragossa.

*Joan II ordena al governador dellà Xixona i a les autoritats d'Oriola i Alacant que guarden les banderes de les localitats tretes amb motiu de la convocatòria de les hosts de la governació per anar contra els vassalls del comte de Cocentaina, a causa de les resistències fetes contra els oficials reials.*

Document 20

1469, juny, 15. Tarragona.

*Joan II promet no llevar del càrrec de governador del regne de València al comte de Cocentaina, don Joan Roiz de Corella, si no li torna abans els 70.000 sous que aquest li havia proporcionat.*

Document 21

1469, setembre, 22. València.

*Relació de membres de l'estament militar d'Oriola i d'Alacant, als quals va ser lliurada la convocatòria per a les corts de 1469.*

Document 22

1469, novembre, 2. Lleida.

Joan II encarrega al mestre racional del regne de València la causa entre el comte de Cocentaina i mossèn Baltasar Lladró per la possessió de les partides de Puça, Catí i les Foies Formoses situades en el lloc de Petrer.

Document 23

1469, novembre, 10. Monsó.

*El rei dictamina que siga comprovada la relació de domesticitat i familiaritat d'Antoni Merita i Cristòfol Morales, presos pel lloctinent de governador dellà Xixona Miquel Sarçola, amb el noble Lluís de Cornell i Maça, per a poder gaudir del guiatge que es deriva de la convocatòria de corts feta a Lluís Cornell de Maça.*

Document 24

1470, gener, 4. Monsó

*El rei ordena que es prenga informació sobre l'atac comès per gent del marquesat de Villena i de la vila d'Hellín contra el lloc d'Agost i que es demane la restitució dels béns furtats a Francesc Borgunyo, senyor d'aquest lloc.*

Document 25

1470, maig, 7. Monsó.

*Joan II, revocant una provisió anterior, dóna llicència als Rocamora i altres parents per a poder habitar a la ciutat i tèrmens d'Oriola, com feien abans de les bandositats amb els Rocafull, i al temps ordena al governador dellà Xixona que no pose cap impediment.*

Document 26

1470, novembre, 26. Saragossa.

*Joan II ordena al comte de Cocentaina, governador del regne de València, que investigue la resistència feta pels veïns de Penàguila contra un porter de la cort de la Governació quan va anar aquesta localitat en relació a la denúncia posada per Melchior de Vallebrera per l'atac fet contra el seu lloc de la Torre de les Maçanes.*

Document 27

1471, gener, 25. Tortosa.

*Joan II prohibeix al governador dellà Xixona donar llicències per a portar armes a la vila d'Alacant i traure qualsevol persona de la presó d'aquesta localitat després de les queixes presentades pel sotssíndic de la vila.*

Document 28

1471, juny, 25. Saragossa

*Joan II cita davant la seua presència a Jaume Masquefa, lloctinent de governador dellà Xixona, per a donar explicacions a causa de les denúncies posades contra la seua gestió pel comte de Cocentaina i mossèn Joan de Rocamora.*

Document 29

1477, maig. 11. Tortosa.

*Joan II, arran d'un altercat entre el batlle general Joan Roca i el lloctinent del justícia criminal d'Oriola, ordena que es realitze una investigació de la gestió de Jaume i Joan Roca al capdavant de la Batllia General dellà Xixona.*

Document 30

1477, juliol, 6. Barcelona

*Concessió del grau de cavaller a l'alcantí Joan Franc*

Document 31

1478, setembre, 9. L'Hospitalet.

*Joan II encarrega al lloctinent de portantveus de governador dellà Xixona i al justícia criminal d'Oriola la renovació de les treves entre els Rocafull i els Rocamora.*

Document 32

1479, febrer, 27. Trujillo.

*Ferran II prohibeix, a suplicació dels missatgers de les autoritats oriolanes, regir qualsevol ofici de la ciutat d'Oriola a aquells membres dels bàndols dels Rocafull o Rocamora que no hagen firmat les treves.*

Document 33

1479, agost, 13. Saragossa.

*Ferran II ordena que el donzell Jaumot Pasqual siga admés per a poder regir els oficis de la vila d'Alacant.*

Document 34

1479, desembre, 2. Toledo.

*Ferran II dictamina que aquells que van participar en les bandositats entre els Rocafull i Rocamora i van ser exclosos del regiment de la ciutat, puguen tornar a ser admesos i exercir oficis si prometen posar-se sota justícia i es comprometen a no tornar a guerrear.*

Document 35

S.d. [1480]

*Instruccions donades pel rei a misser Berenguer Solanes en referència a la investigació sobre la gestió de Joan Roca al capdavant de la Batllia General dellà Xixona.*

Document 36

S. d. Oriola.

*Fragment del memorial de greuges fet per les autoritats d'Oriola contra mossèn Joan Fabra, batlle general dellà Xixona.*

Document 37

1482, febrer, 28. Oriola.

*Carta de les autoritats oriolanes a mossèn Jaume Liminyana, doctor en medicina a la ciutat de Múrcia, oferint-li, a més del salari, 700 sous si anava a exercir a Oriola.*

Document 38

1482, maig, 18. Oriola

*Carta del justícia i jurats d'Oriola dirigida a les autoritats de Múrcia demanant que els envien informació de testimonis de la condició de gentilesa de Ferrando de Avellaneda, per a poder ser insaculat en la borsa dels gentilhòmens del regiment de la ciutat.*

Document 39

1482, setembre, 20. Còrdova.

*El rei encarrega a don Pero Maça de Liçana, governador dellà Xixona, la resolució del debat entre Oriola i Elx a causa dels límits entre les localitats i la qüestió suscitada per Francesc Masquefa per aquest motiu.*

Document 40

1484, maig, 14. Tarazona.

*Instruccions donades per Ferran II per a solucionar els conflictes i diferències entre el governador i el batlle general dellà Xixona.*

Document 41

1484, agost, 14. Còrdova.

*Ferran II ordena a mossèn Alfonso Martínez de Vera, lloctinent de Batlle en Alacant que s'encarregue dels assumptes relacionats amb el carregament de sal de La Mata afavorint així a l'arrendador de les salines, Lluís de Santàngel.*

Document 42

1486, juny, 19. Còrdova.

*Ferran II ordena a Pero Maça de Liçana, com a governador dellà Xixona, que s'encarregue del cas del gentilhome Pere de la Torre qui després de ser elegit com a jurat de la ciutat d'Oriola, havia sigut rebutjat amb el pretext de no haver residit a la ciutat la major part de l'any.*

Document 43

1491, febrer, 28. Sevilla.

*Ferran II prohibeix durant tres anys la graduació dels membres de l'estament militar i dels ciutadans majors per al regiment dels oficis de la ciutat d'Oriola, a causa dels abusos comesos en aquest procés, i ordena al batlle general dellà Xixona que insacule la nòmina de persones que li envia.*

Document 44

1492, agost, 18. Oriola.

*Inventari dels béns del cavaller mossèn Pere Masquefa realitzat després de la seua mort.*

Document 45

1492, setembre, 27. Saragossa.

*Ferran II dona llicència a diversos veïns d'Oriola per a poder conrear terres en el terme de la ciutat de Múrcia tot i les prohibicions existents.*

Document 46

1493, agost, 19. Oriola.

*Reconeixement de la condició de fidalguia a Pere Blai Gil, peraire, i al seu germà Blai Gil, sastre, per part de les autoritats oriolanes, les quals els equiparen a la condició d'hòmens de paratge per a poder gaudir dels privilegis i prerrogatives dels gentilshòmens i de paratge de la ciutat d'Oriola.*

Document 47

1494, novembre, 5. Oriola.

*Pere Ximénez, major de dies, contracta en règim de servitud i soldada a Alfonso Martínez, per temps d'un any, per a treballar en el ranxo que posseeix.*

Document 48

1495, maig, 30. Arévalo.

*Ferran II ordena a Joan Maça de Lliçana, lloctinent de governador, i al seu assessor que s'absenten de la governació dellà Xixona quan arribe misser Bertomeu de Verí, a qui envia per a regir aquesta demarcació.*

Document 49

1496, gener, 20. Tortosa.

*Provisió de Ferran II per la qual admet a Berenguer Silvestre com a justícia criminal d'Oriola, tot i que el valor del seu rossí és inferior al requerit.*

Document 50

1496, febrer, 19. Tortosa.

*Ferran II ordena al subrogat d'Alacant i al batlle local, Alfonso Martínez de Vera, que donen possessió a Joan Rolf, generós, de l'ofici de justícia de la localitat, l'elecció del qual havia sigut impugnada per alguns consellers adduint que el seu rossí no tenia el valor suficient per a poder regir un ofici.*



Document 51

1496, febrer, 25. Tortosa.

*El rei encarrega a mossèn Bertomeu de Veri regent de portantveus de governador dellà Xixona que s'ocupe del debat per límits entre Oriola, els llocs de Pero Maça de Liçana i Favarella*

Document 52

1496, juny, 18. Oriola.

*Contracte d'arrendament entre Francesc Martí i Pere Fuster per a llaurar una heretat que posseeix el primer en la partida d'Alginet, dins el terme de la ciutat d'Oriola.*

Document 53

1496, agost, 5. València.

*L'Infant Enric, com a lloctinent general del regne de València, dicta que els membres de l'estament militar que ja hagueren contribuït en el servei a sa majestat dins el servei general de la vila d'Alacant, no hagen de contribuir com a militars.*

Document 54

1496, agost, 27. Oriola.

*Joan Silvestre arrenda a Miquel Sanç, menor de dies, i a la seua muller Guisabel, el bordell que posseeix fora dels murs de la ciutat d'Oriola per temps de dos anys.*

Document 55

1497, maig, 27. València.

*L'Infant Enric, com a lloctinent del regne de València, confirma la concòrdia feta entre la universitat i aljama d'Elda i els seus creditors i prohibeix que es porten a terme execucions contra aquesta localitat.*

Document 56

1498, maig, 24. Oriola.

*Crida per a fer la manifestació de cavalls i armes corresponent a l'elecció de jurats, sobrecequier i mostassaf de la ciutat d'Oriola de l'any 1498.*

Document 57

1498, maig, 27. Oriola.

*Manifestació de cavall i armes corresponent a l'elecció de jurats, sobrecequier i mostassaf de la ciutat d'Oriola de l'any 1498.*

Document 58

1498, maig, 30. Oriola.

*Manifestació de cavall i armes per part de mossèn Joan Roiz i Pere de Crietes per a l'elecció de jurats, sobrecequier i mostassaf de la ciutat d'Oriola de l'any 1498.*

Document 59

1499, octubre, 19. Granada.

*Ferran II remou a Jaume Roiz, justícia criminal d'Oriola, en favor del lloctinent del batlle general dellà Xixona, mossèn Pere Desprats, d'una causa contra els nobles don Joan Maça, menor, i don Lluís Maça, per ser considerat per aquests sospitos i enemic capital.*

Document 60

1500, agost, 28, Oriola

*Testament de Beatriu Roiz, muller de Berenguer Morrelles i germana de mossèn Andreu Roiz i Jaume Roiz.*

Document 61

1501, març, 22. Granada.

*Ferran II encarrega al lloctinent del regne que s'ocupe de les queixes instades per l'estament militar de la governació i ciutat d'Oriola en referència al tracte que els fan els militars d'enllà Xixona en relació a l'observació dels seus privilegis i la imposició de càrregues, i per la qual cosa demanen al rei que dispose sobre l'assumpte o que els permeta reunir-se a ells per a atendre els seus interessos.*

Document 62

1502, juny, 6. Toledo.

*Ferran II concedeix als habitants d'Almoradí que van fer front a una incursió de musulmans provinents del nord d'Àfrica la cinquena part del que li corresponia al rei de la cavalcada.*

Document 63

1503, febrer, 4. València.

*Provisió de la reina Joana, lloctinent general del regne, en favor del gentilhome Joan López Morcillo perquè siga graduat en el sac de gentilhòmens segons forma del privilegi i permetent que aquest pugui recusar els graduadors que considere sospitosos contra ell.*

Document 64

1503, febrer, 5. Oriola.

*Testament del cavaller oriolà Andreu Roiz*

Document 65

1503, setembre, 19. Barcelona.

*Ferran II concedeix la condició de noble al donzell Pere Rocamora, fill del cavaller Joan Rocamora, major de dies, a Pere Rocamora, senyor de La Granja, i als germans d'aquest, Lluís i Francesc, fills de Joan Rocamora, menor de dies.*

Document 66

1505, febrer, 12. Oriola.

*Acte de graduació i habilitació dels nous aspirants a regir els oficis de la ciutat d'Oriola.*

Document 67

1507, desembre, 5. Oriola.

*Contracte d'establiment atorgat per Joan Ferrández de Mesa, senyor de l'heretat de Rafal, en favor del llaurador Antoni Martínez, habitant de Callosa, de cinquanta-quatre tafalles i mitja de terra situades en aquest indret.*

Document 68

1510, gener, 4. Valladolid.

*Llistat dels individus que han de ser insaculats en els sacs major i menor de la ciutat d'Alacant.*

Document 69

1510, juliol, 16. Monsó

*Ferran II ordena al governador, al batlle dellà Xixona i als oficials de la ciutat d'Oriola que tornen a admetre al regiment a Martí, Lope, Andreu i Joan Ferrández de Mesa, Jaume Masquefa, Andreu Soler i Rodrigo Loazes, els quals havien sigut llevats pel governador adduint la seua condició de coronats.*

Document 70

1511, maig, 10. Sevilla.

*Ferran II encomana al lloctinent del regne de Mallorca que s'encarregue de la causa referent a la reclamació per part de Martí Ferrández de Mesa, donzell d'Alacant, de 68 lliures que li deuen per la venda de certa quantitat d'ordi a un mercader de Mallorca i que ha retingut el procurador reial en el regne de Mallorca.*

Document 71

1511, juny, 21 Sevilla.

*Ferran II ordena a Pero Maça de Liçana i al seu assessor en la cort de la Governació dellà Xixona, a requeriment dels justícia i jurats d'Oriola, que facen residència a la ciutat almenys huit mesos a l'any per a regir personalment els seus oficis.*

Document 72

1512, març, 26. Burgos.

*Instruccions donades per Ferran II a mossèn Alonso Sánchez, lloctinent del tresorer reial i comissari de les amortitzacions en el regne de València, en referència al pagament de 4.000 lliures concedides al noble Joan Maça pels seus serveis com a capità en la guerra d'Àfrica.*

Document 73

1512, juny, 11. Burgos.

*Ferran II ordena al governador dellà Xixona que s'informe si dins la borsa major de la ciutat d'Alacant hi ha individus de la mateixa condició que Joan i Francesc Gilart, i si és així que els insacule amb les seues pròpies mans, complint d'aquesta manera amb una disposició anterior que no s'havia portat a terme per oposició d'alguns membres del regiment.*

Document 74

1512, juliol, 16. Monsó.

*La reina Germana de Foix ordena a les autoritats d'Oriola que lliuren el càrrec de capità de la gent d'armes que faran en ajuda del rei al donzell Jaume Despuig.*

Document 75

1513, octubre, 11, València.

*El lloctinent general del regne mana al lloctinent del batlle dellà Xixona i al sobrecequier d'Oriola que restituisquen el curs de l'aigua que anava al molí de Redovà, sota domini útil de Jaume de Santàngel, després de l'atac fet per Lluís Maça, lloctinent de governador dellà Xixona, contra la sèquia que porta l'aigua a aquest molí.*

Document 76

1514, juliol, 27. Oriola.

*Testament del noble don Pedro Rocamora, senyor de la Granja.*

Document 77

1514, novembre, 28. Oriola.

*Trasllat del testament del noble don Joan Maça de Liçana, major de dies.*

Document 78

1517, maig, 30. Oriola.

*Reconeixement dels sacs del regiment de la ciutat d'Oriola.*

Document 79

1517, novembre, 24. Oriola.

*Mossèn Diego de Soler i sa muller na Violant lliuren al seu fill Joan de Soler 12.000 florins, en diversos béns, amb motiu del seu casament amb Isabel Anna Masquefa, filla de Baltasar Masquefa i Elionor.*

Document 80

1517, novembre, 24. Oriola.

*Baltasar Masquefa i sa muller Elionor lliuren a la seua filla Isabel Anna Masquefa 40.000 sous en diversos béns, amb motiu del seu casament amb Joan de Soler, fill de mossèn Diego de Soler i Violant.*

Normes de transcripcions.

- 1.-Les glosses que apareixen encapçalant els documents o al marge s'indiquen al final de la transcripció.
- 2.-Paraules i passatges dubtosos o desapareguts pel mal estat del document però que s'han aconseguit identificar apareixen entre parèntesi, ( ).
- 3.-Paraules o passatges que no s'han pogut identificar apareixen entre claudàtors amb punts suspensius, [...].
- 4.-Paraules o passatges ratllats al document apareixen indicats amb una ratlla, ~~cavaller~~.
- 5.-Paraules o passatges interlineats s'han indicat entre dues barres, /cavaller/.
- 6.- Regularització de majúscules i minúscules.
- 7.-Regularització de **u/v**, així com de **i/j** en textos llatins, així mateix pel que fa a **c i t** s'ha optat per **c**.
- 8.-S'indica el canvi de full amb dues barres //
- 9.-Els documents s'han transcrit sense incloure correccions.

**Document 1**

1440, setembre, 16. València.

*Concessió per part de la reina Maria del privilegi militar a l'oriolà Francesc Despuig*

ARV, RC, reg. 260, f. 24v-25r

Nos Maria, dei gracia, regina Aragonum, Sicilie et caetera.

Morum probitas vite status detentis decus actuum strenuitas et parentum probitatis ininitatio vestri fidelis nostri Francisci de Podio, civis civitatis Oriole, de quibus apud nostram magestatem laudabile testimonium peribetur ad decorandum persona et posteritatem vestra racionabiliter nos iuvitant. Ideo vestris suplicationibus annuentis tenore presentis vobis, dicto Francisco de Podio, et descendentibus ex vobis et eis de speciali gratia concedimus privilegium militare. Ita quod in quibuscumque actibus iudiciariis et aliis numerum quorum libet prestacionibus vos et vestri exempti sitis sicut alii generosi et militares persone ut si generosi essetis et de genere militari.

Et nichilominus illis honoribus, favoribus, franquesiis, libertatibus, // inmunitatibus et privilegiis gaudeatis a modo quibus generosi et militares persone gaudent et solite sunt gaudere, quamdiu tamen vos et vestri a mercationibus et negociacionibus abstineritis quibuscumquem vitamque duxeritis militarem. Mandantes per hanc eandem gubernatori generali dicti domini regis eiusquem vicesgerentibus, justicis, calmedinis, vicariis, baiulis, merinis supramiuntariis ceterisque universis et singulis oficialibus et personis ad quos spectet dictorumque oficialium locatenentibus presentibus ubilibet constitutis, presentibus e futuris, quod huiusmodi concessionem nostram teneant firmiter et observent et faciant observare et non contraveniant quavis causa. Concedimus insuper quod ex nunc quandocumque et a quocumque nobili volueritis possitis militari cingulo insigniri. In cuius rei testimonium presentem fieri iussimus regio sigillo in pendentem munitam.

Data Valencie, sextadecima die septembris, anno a nativitate Domini millesimo CCCC XXXX, regnique dicti domini regis Sicilie citra Farum anno sexto, aliorum vero regnorum anno vicesimo quinto.

*La Reyna.*

[*Encapçalant el document: Carta generositatis in favorem Francisci de Podio, civitatis Oriole*]

## Document 2

1443, febrer, 25. València.

*Relació de membres de l'estament militar domiciliats a la governació d'Oriola, i a altres indrets, als quals va ser lliurada la convocatòria per a les corts de 1443.*

A.R.V. Reial Cancelleria, reg. 653, f. 11r-v

*Die lune, XXV /mensis/ febroarii, anno a nativitate Domini M CCCC XXXX Tercio.*

*Dicta die foren donades e liurades les letres infrasegüents an Johan Blasquo, correu, lo qual jura fer verdadera relació de la presentació de aquelles.*

Don Luys Cornell a Mossen.

A mossèn Johan de Próxita a Cocentayna.

A don Pero Maça de Liçana a Novelda.

A don Martí Maça a Oriola.

A'n Pere Rocafull a Oriola.

[*signe creu*] A'n Ramon de Rocafull a Oriola.

A Sexona.

A Alcoy.

A'n Anthoni de Galbe, donzell.

A'n Guillem Alabaredes donzell.

A'n Julià Monsi, donzell.

A'n Jacme de Rius, donzell. //

A'n Galceran Togores, donzell.

[*signe creu*] A'n Francesch Rossell, donzell.

A'n Johan Ferrandez /de Mesa/ donzell.

A'n Jacme de Roncesvalls, donzell.

A'n Pere de Rius, donzell.

A'n Berenguer Silvestre, donzell.

A'n Genís Silvestre, donzell.

A'n Guillem de Vayello, donzell.

A'n Pere de Bonivern, donzell.

A'n Lop Ferrández de Mesa, donzell.

A'n Johan Ferrández de Mesa, donzell.

A'n Johan Soler, donzell.

A'n Bernat Martí, doctor en leys.

A'n Francesch Silvestre, donzell.

A'n Johan Martí, donzell.

A'n Lop Soler, donzell.

A Alfonso Rossell, donzell.

[*signe creu*] A'n Bernat Martí, donzell.

A'n Jacme Martí, donzell.

A'n Matheu Tomàs, donzell.

A'n Galceran Martí, donzell.

A'n Johan Martí, donzell.



A'n Jacme Terrés, donzell.

A'n Anthoni Terrés, donzell.

A'n Bernat Bonivern, donzell.

A'n Berenguer Burgunyo, donzell.

A'n Pere Martí, donzell.

A'n Berenguer Albarades, donzell.

A'n Ferrando de Vilafranca, donzell.

A'n Johan de Vilafranca, donzell.

[*signe creu*] A'n Julià Rossell, donzell.

A'n Jacme Masquefa, donzell.

A'n Berthomeu Togores, donzell.

[*signe creu*] A'n Johan de Mora, donzell.

A'n Johan Pérez, donzell.

A'n Berthomeu Monsi, donzell.

*Die jovis, VII /mensis/ marcii, dicti anni M CCCC XXXXIII, predictus Johannes Blasquo retulit* ell haver presentades e liurades e donades les dessus dites letres, ço és, a XXVI del proppassat mes de febrer a don Pero Maça, a don Luys Cornell e a'n Johan de Soler en la vila de Moxen, personalment a cascú d'ells. E a tots los altres dessus nomenats lo primer dia del mes de març a cascun personalment en la ciutat de Oriola. E a dos del dit mes a'n Genís Burgunyo e a'n Lope Ferrández e a'n Pere Bonivern en la vila d'Alacant. E a tres /dies/ del dit mes /de març/ als jurats de la vila de Sexona e als jurats de la vila de Alcoy. Exceptats los damunt *senyalats* exceptats e *senyalats*, los quals nos són poscuts trobar ne casa lur ne procuradors de aquells.

**Document 3**

1445, maig, 19. Oriola.

*Venda del senyoriu de la Daia pel donzell Jaume Masquefa al seu nebot Jaume Masquefa, donzell, fill del cavaller Joan Masquefa, per preu de 81.950 sous.*

AHO, PN de Nicolás Rodrigo, reg. 16, s.f.

Com nós en Jacme Masquefa, donzell, major en dies, fill del molt honorable mossèn Jacme Masquefa, cavaller habitador quondam de la ciutat de Oriola e na Ysabel (Mas), muller d'ell, habitants de la dita ciutat de Oriola, de grat e de certa sciència, no per força ne per engan, ans de bon cor e de bona voluntat, per nos e per tots los nostre presents e sdevenidors, ab lo present contracte ferm e valedor e en null temps no revocador, venem e de present per tot titol de pura venda, liuram o quasi liuram a vós lo honorable en Jacme Masquefa, donzell menor en dies, fill del /molt/ honorable mossèn Johan de Masquefa, cavaller germà de mi dit Jacme Masquefa, habitador de la dita ciutat qui present e reebent sots e als vostres o qui vós volrets a emperò tots temps lo loch de la Daya, que ~~yo tinch ha e poseexch~~ nós tenim haver e posehim, censal de la muller e o hereus del honorable en Francesc Masquefa, germà de mi dit Jacme Masquefa, ço és, de cens mil sis-cents quaranta sous, set diners e mealla, mijançant carta de gràcia, los quals per mi dit Jacme Masquefa foren carregats sobre lo dit loch de la Daya a rahó de quinze diners per lliura, pagadors cascun any en lo sisen dia de juliol /que la sort principal suma dos mília doents cinquanta florins, valent cascun onze sous de real de València/. Los quals dits mil sis-cents quaranta sous, set diners e mealla podets quitar e enfranquir de cinch-cents en // cinch-cents florins juxta forma de la carta de gràcia a mi de la dita rahó atorgada.

E la qual venda del dit loch de la Daya a vós e als vostres fahem e atorgam ab tots sos drets e pertinències, axí de pesqueres, stanys, monts, fons, prats, pastures, deutes a mi dit Jacme Masquefa deguts, axí per rahó dels préstechs fets per a obs de la lauró del dit loch com altres per los vehins del dit loch tro en lo present dia e ab hòmens, fembres de qualsevol ley, condició o stament, sien habitants e habitants e ab terres laurades e erms, aygues de corriments, forns, molins, carneceries, banys,

rendes, entrades, exides, sdeveniments, censals e totes altres senyories e drets, axí spirituals com temporals, tèrmens e pertinences / e altres/ tots e sengles drets e coses, e ab justícia e oficials, mixt imperi e tota juredicció e senyoria a nós o qualsevol de nós en lo dit loch o tèrmens de aquell segons furs e privilegis del present regne pertanyents e pertanyer devents ~~per qualsevol~~ /o en altra/ manera ~~e rahó~~ qualsevol e ab amprius, talles, col·lectes, subsidis, questes, demandes, colonies, sdeveniments, plantes, fadigues, loismes, carnatges, pessos, obvencions, invencions, rendes, peatges e ab totes altres coses universes e sengles, los quals a nós o qualsevol de nós pertanyents e pertanyer puxen e de(ure) per qualsevol manera o rahó en lo dit // loch de la Daya, tèrmens, pesqueres e pertinències de aquell e deutes deguts per los terratinents de aquell e o per qualsevol lauradors del dit loch, sien deguts a nós o qualsevol de nós, axí de préstechs feyts als dits lauradors de forment o blats per a sembrar o menjar, com de diners per a comprar bous e altres besties per a obs de la dita lauró. E encara ab los usufruyts del any present del dit loch, axí de forment com civades, lins e tots e qualsevol altres splets e fruyts a nós o qualsevol de nós en lo dit loch pertanyents e censos deguts per los dits lauradors e habitants del dit loch segons que damunt és dit e declarat e ab huyt bous que nós tenim en lo dit loch ab sos arreus a obs de laurar.

En axí emperò, entès e declarat a vós fahem la venda del dit loch de la Daya ab càrrech que siats tengut e obligat e us preparets a pagar tots e qualsevol deutes per mi degut als habitants en lo dit loch e porrata del damunt dit censal de l'any present e encara resten a càrrech vostre e us hajats a preparar a qualsevol pleyts, qüestions que yo /dit Jacme Masquefa/ (men) e sostinch per qualsevol via, manera o rahó, axí eclesiàstica com seglar, en defensió del dit loch e tèrmens seus e de les sues jurediccions e preheminiències ~~e encara tèrmens de aquell~~ e pagar encara totes e qualsevol mesions que a mi resten e podria /encara/ pagar per rahó dels dits pleyts e qüestions /per qualsevol manera o rahó/, axí les que són fetes per mi, com per la part o parts contraries, com encara totes les altres e qualsevol coses que yo per causa dels dits pleyt o pleyts, qüestió o qüestions sia tengut o condepnat en donar e pagar, e als pleyts e qüestions que de aquí avant se mouran o intemptaran per algú o alguns sobre les jurediccions, preheminiències e tèrmens del dit loch e vós mesions de aquells.

E los quals pleyts e qüestions e mesions de aquells e deutes deguts // e porrata de censal romanguen a càrrech de vós dit en Jacme Masquefa e ab totes les damunt dites coses e propietats a nós o qualsevol de nós en lo dit loch de la Daya pertanyents e pertànyer devents per qualsevol manera o rahó, segons desús és deduhit e ab tots los dits càrrechs, venem, liuram o quasi liuram lo dit loch de la Daya a vós dit en Jacme Masquefa, segons dit, és en e per preu de huytanta-hun milia nou-cents cinquanta sous de moneda reals de València, los quals de vós en nós atorgam e confessam aver hauts e rebuts a la nostra volentat en comptants, per ço renunciem a tota excepció de la dita venda per nós a vós no feta e de la dita moneda no nombrada e no comptada, e de vós en nós no hauda e no reebuda en nom de preu e per preu de la dita venda de com dit és e a excepció d'engan e a excepció de menor preu e de doble engan en aquella ley, dret o fur qui ajuda als enganats ultra la meytat del just preu e a tots altres drets /beneficis/ contra açò vinents a nós o qualsevol de nós, ajudants, donants e atorgants a vós, dit honorable en Jacme Masquefa, e als vostres tots los drets nostres veus, rahons, accions reals e personals, útils, mixtes, vàries, directes, persecutòries e altres qualsevol a nós o a qualsevol de nós e dels nostres pertanyents e pertànyer devents per qualsevol manera o rahó en lo dit loch de la Daya, dels quals puxats en juhi e fora juhi usar. E lo dit loch de la Daya ensemps ab tots sos drets e pertinències sengles e universes damunt especificades, vendre, alienar, transportar, cedir e // obligar e de aquèu fer a totes vostres volentats com de cosa vostra pròpia, axí com nós podem e a nós era lícit e permès ans de la confecció del present contracte de venda e alienació. E totes e sengles coses que a vós alienam, venem, donam ~~alienam~~ e transportam de dret e senyoria e propietat e poder nostres e dels nostres e de aquelles coses en dret, senyoria e poder de vós e dels vostres e propietat posam e tranportam irrevocablement ab plen dret.

E metem a vós dit en Jacme Masquefa, present e reebent e als vostres, del dit loch de la Daya e de totes les damunt dites coses e sengles en possessió corporal (o) quasi, en haver e a emperò tots temps pacíficament possehit francament e liure sens algun vincle, contrast, retiniment e embarch de nós e dels nostres e de altra qualsevol contravinent persona prometents encara a vós dit en Jacme Masquefa e als vostres e ab e per la present carta o contracte atorgam auctoritat, licència e plen poder, que per

pròpia auctoritat vostra puscats pendre possessió o quasi de totes les coses damunt dites que a vós venem, alienam e transportam tota veu e vegada francament e pressa licitament retenir constituent vós en lo dit loch e coses damunt dites e als vostres ut senyor, actor e procurador com en la cosa vostra pròpia a fer de aquell a totes vostres volentats e dels vostres, manant per lo present // contracte e veu de e per la portant a tots e sengles hòmens e fembres e qualsevol altres habitants e habitants o terratinents del dit loch de la Daya que a vós dit en Jacme Masquefa e als vostres per lur senyor hagen e tinguen e a vós e als vostres comparesquen e responguen en e sobre totes coses e sengles en e de les quals abans de la damunt dita venda devien e eren tenguts de respondre, comparar e obheir. E per aquelles coses a vós e als vostres o vostre factor, actor o procurador facen sagrament de feeltat juxta forma de furs e privilegis emperò del present Regne, com lo dit jurament hauran prestat o al actor o procurador vostre, ara per lavors aquells tots e sengles absolvem del jurament e feeltat e qualsevulla altra obligació per les quals coses a nós en los dits noms sien astrets e en qualsevol manera obligats per les coses que a vós dit en Jacme Masquefa, ~~liuram~~ venem e liuram e axí prometem la dita venda, ab tots los milloraments e acreximents per vós e per los vostres de aquests fets e fehedors a vós e als vostres fer, haver, tenir e posehir e spletar franchament e quita contra tots clamants consuerents clam o demanda proposats. E s[...]em de aquest a vos e als vostres per les causes // ~~per les causes~~ e rahons damunt dites ley als autors e defenedors e tenguts de forma e leyal evicció e de tots dans, messions e interesses en juhi e de fora e en tot altre loch segons fur de València. En axí que si serà cars que per algú o alguns a vós e als vostres era feta, moguda o intemptada per causa e rahó de la desús dita venda, qüestió alguna o demanda de dret o de feyt en juhí o de fora, ho en altra manera de açò per vós e per los vostres o procurador o factor vostre ab denunciació o aquella no feta ho sperada, prometem ens obliguem a ser tenguts e obligats a aquella acció, petició o demanda o controvèrsia quantes vegades a vós o als vostres serà feyta, moguda o intemptada. E a aquella ~~res no menys~~ respondrem, satisfarem e defendrem. E lo càrech e càrechs del dit pleyt e qüestió pendrem, e les causes e pleyts de la dita rahó axí principals com de apellació e (menarem) e defendrem ab les nostres pròpies messions e despeses del començ tro a la difinitiva sentència passada en cosa jutgada. E de aquí avant a vós e als

vostres guardarem e defendrem de tot dan e interesse. E no resmenys si vós e los vostres volrets dur e menar lo(s) dits // pleyt o pleyts en desídia e negligència nostra açò sia a elecció vostra, remetent per pacte e solemne estipulació vallada lo dret e necessitat a mi e als meus de denunciar. E si denunciarets ho no apellar o suplicar, e si apellarets o suplicarets o no prosseguir les apel·lacions o suplicacions tot açò sia càrech de nós e dels nostres. Renunciants de grat e de certa sciència a aquell fur e dret que dispon que'l comprador deu e és tengut denunciar e dir al venedor la qüestió moguda o intemptada, li serà sobre la cosa que haurà comprada. En altra manera lo venedor al comprador de evicció, dan, e interesse no li sia tengut o obligat, prometents e en bona fe convenints encara a vós dit en Jacme Masquefa que de la negligència, inperícia, desídia, culpa vostra e dels vostres advocat o procurador e de la incència o inperícia del jutge, neguna cosa no obiarem o posarem o contraferem ni per nós ni per los nostres puxa ésser obiat o possit o contrafet per algun fur, dret, privilegi o consuetut a nós e als nostres ajudants en deguna manera.

Renunciants de grat e de certa sciència en tot cars // si nós e los nostres portarem o manarem los dits pleyt o pleyts e la causa de aquell s o si alguna cosa de aquesta venda en tot o en part a vós serà enantida, empachada o di[...]da. E si algunes o qualsevol messions, despeses, dapnatges, interesses, ferets sostra drets e obtendrets en les dites causes o en altra manera allò a vós e als vostres entregament, pagar, restituir e esmenar ho promet realment e de feyt a la vostra volentat sobre la qual evicció, dans, despeses e interesses de aquells siats cregut vós e los vostres per lo pacte e estipulació damunt dit per vostre e de aquelles sol sagrament, lo qual ara per lavors e lavors per ara a vós e als vostres leexam e per lezar aquell volem haver sense testimonis o altra legítima prova, la qual dilació del jurament no puxam en alguna manera nós e los nostres revocar. Renunciat de grat e de certa sciència a aquella ley o dret, dient que la dilació del jurament ans de la sua prestació pot ésser revocat.

E de les quals evicció, dapnatges, despeses, interesses e qualsevol de aquelles per sola ostensió de aquest públich instrument ab sagrament de vós e dels vostres sia feta realment executat en tots los nostres béns lícits, prohibits, // privilegiats o no privilegiats, hauts e per haver hon que sien sens alguna subastació de deu o de trenta dies e sens condepnacio que contra nós e els nostres no sia feta ni enseguida a les

quals totes coses axí atendre e complir obligam a nós e als vostres /vós/ abduy ensemps e cascun de nós per si e per lo tot e tots nostres béns e drets seents e movents auts e per haver on que sieu, renunciant al benefici de la departida acció e a les nova e vella constitucions e a la e per la de [...] et foro Valencia de principalibus prius conveniendo v̄e e a tots altres drets, furs, privilegis, constitucions e costums contra les dites coses vincats e a nós o qualsevol de nos ajudants volent e atorgam per special e expressa conjuntura entre vós e nós feta que si en lo present contracte «haura» defalliran algunes clàusules a aquell necessaris que en aquell volets que sien enteses e compreses, axí com si de mot a mot hi fossen scriptes e ordenades e que si en aquell dit contracte haurà algunes paraules obscures, o portant en si alguna scuretad, que aquelles hagen e deien e sien a ésser enteses a tot per fet e utilitat de vós e dels vostres // e a tot dan e interesse de nós e dels nostres.

E per mayor cautela e seguretad de totes les damunt dites coses yo dita na Ysabel /Molins/ jur per Déu e sobre lo senyal de la creu e los seus sancts quatre evangelis de la fet mia mà dreta corporalment toquats e jurats que contra aquesta carta ne coses en aquella contengudes no vendra ne venir faré null temps en tot ni en part per alguna manera, dret, causa o rahó sots virtut del qual dit sacrament stant ans e primerament certificada e plenerament informada de tot mon dret per lo notari deius scrit renunciem expressament e de certa sciència tant quant és açò al benefici del savi senar consult utileya e al dot e sposalici meu e al dret de les ypoteques e a tots altres drets e beneficis a les dones ajudants feyta carta ral.

Testimonis foren presents a les dites coses los honorables en Johan Miró, mestre Jacme de Liminyana, mestre en medecina, e en Francesch de Vilafrancha, juriste menor en dies, habitants de la ciutat de Oriola. //

En la ciutat de Oriola dimecres dènou dies del mes de maig del any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC XXXXV, se-[signe]-nyals dels dits en Jacme de Masquefa e na Ysabel muller de aquell que la dita carta atorgaren, liuraren e fermaren.

[*Encapçalat el document*: Dimecres XVIII dies del mes de maig, any mil CCCC XXXXV]

[*Marge esquerre de l'encapçalament*: Venda de la Daia]

[*Al final del document:* El apoca d'esta venda està en lo primer libre a quinze de juny.]

#### Document 4

1448, agost, 1. Piombino.

*Nomenament de Jaume Rocamora, per part del Alfons el Magnànim, com a lloctinent del governador dellà Xixona, Lluís Cornell.*

ARV, RC, reg. 419, f. 70r-v.

Nos, Alfonsus, et caetera, de fide, industria animique probitate vestri, fidelis ac dilecti nostri Jacobi Roquamora, habitatoris civitatis Oriole, laudabile testimonium habentes nec non ad nonnullorum familiarium nostrorum humiles interecessus, gratis et ex certa /nostra/ scientia tenore presentium facimus, creamus et ex novo eligimus ordinamusque vos locumtenentem gubernatoris in regno Valencie predicto ultra Sexonam, vobisque dictum locumtenencie officium ad vite vestre decursum et dum bene vos gesseretis, in eodem comitimus cum plenaria facultate ac cum omni iurisdictione, meroque et mixto imperio, sic que et prout aliis locumtenentibus gubernatorum in dicto regno et aliis regnis et provinciis nostri domini constitutis in suis locumtenencie officiis a nobis comisse et concesse sunt et seu comitti et concedi solent. Itaque ex hunc in antea absente dicto gobernatore Oriole a dicta gubernatione seu eo impedito vos et nemo alius dictum gubernatoris officium regatis et exerceatis cum bancho, iusticie ac per iude magnificus et dilectus consiliarius noster Ludovicus Cornell, miles, in dicto regno Valencie ultra Sexonam gubernator, facit facereque potest et valet cum est presens seu non est impeditus. Et ut officium ipsum bene ac honorifice exercere possitis, volumus quod anno quolibet habeatis pro salario dicti locumtenencie ofici, ex pecuniis curie nostre, duos mille solidos monete regalium Valencie, habendos per vos et percipiendos seu penes vos retinendos ex iuribus et emolumentis predicto officio locumtenencie pertinentibus et spectantibus ~~quavis causa vel racione~~ /que vos extraxeritis/ illustrissimo propterea regi Navarre, fratri nostro carissimo et locumtenenti generali en regnis et terris nostris. Occidins intentum



nostrum, declaramus predicto vero Ludovico Cornell, guberantori qui supra, et aliis universis et singulis officialibus et subditis nostris ad quos spectet et presertim incolis et habitatoribus infra districtum gubernacionis predicte, dicimus et stricte precipiendo mandamus, ad penam florennorum quinque milium ex bovis cuiuslibet contrafacientis irremissibiliter exigendorum, quatenus vos, predictum Jacobum in possessionem dicti ofici ponant et immitat positumque et imissum manuteneant et defendaret et inde vos pro locumtenente gubernatoris in dicta gubernacione Oriole, habeant, reputent atque tractent toto tempore vite vestre vobisque illi eorum ad quos spectet ac mandatis et provisionibus vestris obediant et attendat et ac respondeant de salario emolumentis et iuribus supradictis quibusuis privilegiis, promissionibus // seu ordinacionibus contrarium disponentibus, non obstantibus, ullomodo quibus deliberate et consulte derogamus ac derogari volumus per presentes. In cuius rei testimonium presentes fieri iussimus nostro communi sigillo pendenti munitas.

Datum in nostris felicibus castris contra Plumbinum, die primo agusti, anno a nativitati Domini millesimo quadringentissimo XXXX VIII regnorum nostrorum, anno tricesimo tercio dictique nostri Sicilie citra Farum, regni anno quarto decimo. quadringentissimo

Rex Alfonsus.

[*Encapçalant el document: Pro Jacobo Roquamora*]

### Document 5

1451, octubre, 28. Saragossa.

*El rei Joan, lloctinent general del regne mana a Lluís Cornell, governador dellà Xixona i al seu lloctinent, mossèn Jaume Rocamora, que sol·liciten a les autoritats de la ciutat i regne de Múrcia la restitució dels béns presos en un atac fet contra Albaterra i la Daia, i que en el cas que es neguen a fer-ho que els senyors d'aquests llocs siguen restituïts amb béns i veïns de la ciutat de Múrcia.*

ARV, RC, reg. 272, f. 154r

Noble, amats e devots nostres, entès havem, segons molts clamors a nós fets de alguns temps ençà, diverses vegades gents de Múrcia e altres castellans de aquella frontera entren en lo regne de València e senyaladament envers les parts d'Oriola, e fan moltes preses, robos e malefícis en aquelles, portant-se'n en Múrcia ço que roben e injustament prenen del regne de València.

E ara novament nos és feta clamor que d'aquests dies certa gent de cavall e de peu de la ciutat de Múrcia del regne de Castella, cessant tota justa causa e rahó e venint contra la bona /pau/ e treva que és entre lo senyor rey e sos regnes de la una part, e lo il·lustre rey e regnes de Castella de la part altra, de nits, mà armada, són entrats en lo terme de la ciutat de Oriola e se'n han portat del loch de Albaterra, qui és del noble don Ramon de Roquafull, e del loch de la Daya, qui és de mossèn Jacme de Mazquefa cavaller, habitants de la damunt dita ciutat de Oriola, certs moros vehïns dels dits lochs e vassalls dels damunt dits noble e cavaller, ab ses mullers, fills e béns e certes bèsties cavallars e mulars dels vassalls cristians del dit loch de la Daya. E meteren e tenen la dita presa en la dita ciutat de Múrcia, la qual segons se diu recusen restituïr, per bé que per part de la dita ciutat de Oriola ne sien stats requests ço que redunde en deservay del senyor /rey/, injúria e dan dels vassalls seus damunt dits.

Perquè us pregam, encarregam e manam, axí stretament com podem, que si preceynts les requestes e fadigues acostumades donar en tals e semblants casos al adelantat e oficials de la ciutat de Múrcia. Si emperò, aquelles regestes e fadigues bonament e sens perill dels vassalls del senyor rei fer-se poran, los dits adelantat, oficials e universitat de la ciutat de Múrcia de continent no fajan real complida e deguda restitució de la presa de les coses damunt dites, vosaltres e qualsevol de vós cessant tot comport e qualsevol particular passió per via de reintegres o represàlies, o per aquella pus presta via que en tals o semblants actes hauen acostumat o acostumaren fer Guillem Pérez de Vayello, lochtinent de governador, els altres governadors passats de aquexa governació, reintegrets e fets e fer fets satisfacció e reintegra de vehïns e béns de la dita ciutat de Múrcia als dits noble don Ramon e mossèn Jacme Masquefa de la presa damunt dita, ab los dans e despeses que per la dita rahó los haurà convengut fer e sostenir en qualsevol manera, per forma que ls

vassalls del senyor rey en res no romanguen damnificats. Certificant-vos que serà cosa de que farets al dit senyor rey e a nós molt singular plaer e servey, los quals molt vós agrayrem, axí com del contrari haurieu massa enuig e desplaer.

Data en Çaragoça a XXVIII dies de octubre del any M CCCC LI.

El rey Johan.

[*Encapçalant el document: Nobilis Raymundi de Roquafull et Jacobi Mazquefa*]

[*Al marge esquerre de l'encapçalament : Lo rey de Navarra, Infant e lochtinent general etc.*]

[*Al peu de l'escrit: Als nobles, amats e devots consellers del senyor rey e nostres don Luys Cornell, governador de regne de València dellà Sexona e mossèn Jacme Roquamora, lochtinent de aquell.*]

### Document 6

1459, juny, 30. Quart.

*Joan II ordena als oficials d'Alacant que nomenen una comissió perquè compareguen davant d'ell a causa dels abusos comesos pels encarregats de la graduació dels aspirants als sacs del regiment municipal.*

ARV, RC, reg. 280, f. 128r-129r.

En Johan, *et caetera*, als amats e feels nostres justícia, jurats, Consell e prohòmens de la vila de Alacant, salut e dilectió.

Per humil e clamosa exposició a nós feta per l'amat nostre en Jacme Stheve, vehí de la dita vila, per si e per en Jacme Pérez, en Jaume Franch, n'Antoni Quexans, mercaders, en Nicholau d'Anton, en Francesch d'Anton, n'Antoni Ivanyes, en Jaume Buades, en Jaume Gil e altres molts naturals e veyns e domiciliats de la dita vila, havem entès que jatsia per los capítols del regiment de la dita vila ab nostre privilegi e o carta

a suplicació de aquella per via de sach, en aquests proppassats dies atorgat, entre les altres coses en aquells contengudes fos e sia proveït e ordenat que per huit persones de la dita vila, mijançant sacrament sobre la creu de nostre senyor Déu e sancts quatre evangelis prestador en presència del Consell general de la dita vila, juxta lo capítol del dit sach segons // deu e lurs bones conscièncias ab lurs vots donadors ab faves blanques e negres, fossen graduats e col·locats en los sach major e menor tots aquells qui en la dita vila trobarian àbils e ydoneos a regir los oficis de aquella, col·locant a cascú en aquells dits sach que star deuria segons lur abilitat e disposició, segons que en los capítols del dit sach als quals nós referim aquestes e altres coses pus largament són contengudes.

Les dites, emperò, huyt persones a fer les dites graduacions deputades, obmetent lo dit orde per nós donat e aquell no servat, no cridat ne avistat lo Consell general de la dita vila a so de trompeta en la forma sòlita, ne en alguna altra manera, ans sens convocació del dit Consell general ab particular convocació de certs singulars persones de la dita vila als dits huyt agruadors acceptes, sens donar lurs vots ab l'orde de les dites faves negres e blanques e sens distribuir aquelles, les dites VIII persones pervertint l'orde damunt dit haurian e han fet les dites graduacions a tota lur voluntat e passió col·locant en los dits sach cascú sos fills, parents e amichs e encara algunes persones en menor hedat constituydes e altres inàbils a regir los oficis majors de la dita vila, e col·locant e graduant en lo sach menor persones àbils e ydonees a regir los dits oficis majors, e col·locant en lo mateix sach vizcayns, portoguesos, francesos e altres que no són naturals de la dita vila ne saben parlar la natural lengua del present regne, sinó lurs languages, lexant, axí mateix, per col·locar en los dits sachs molts bons hòmens naturals de la dita vila e àbils e dispots per a regir los dits oficis, contra forma del dit privilegi en gran e evidentissimo dan e prejuhi dels dits suplicants de la dita vila e de la cosa pública de aquella.

Perquè nós volent deguda e pertinentment proveir en los damunt dits greuges e prejudicials e en la reformació de les damunt dites e coses, axí indeguda e impertinentment fetes e del dit sach, a humil suplicació del dit en Jacme Stheve e altres damunt dits a ells adherents, ab tenor de la present vos deim e manam expressament e de nostra certa sciència, per primera e segona jussions, que dins dos dies de la dia de

la presentació e o intimació de la present // a vosaltres faedora, elijats e nomenats tres persones a vosaltres ben vistes. Ço és, una de les col·locades e graduades en lo dit sach major, altra de les graduades e col·locades en lo dit sach menor e altra de les dites huyt persones que foren diputades per a fer les dites col·locacions e graduacions. Les quals tres persones dins quatre dies après que seran eletes contínuament comptadors, hajan a comparar e comparegan davant nós on que serem dins lo present regne de València perquè aquelles huydes ensems ab lo dit en Jaume Stheve e en Jaume Pérez, qui són ja ací per nós diputats per los dits agreujats, pugam entendre en la reparació e reformació dels damunts dits greuges e del dit sach ab tota bona equitat.

En altra manera, passat lo dit temps lo qual precisament e peremptòria vos assignam si no·ns serà per vosaltres trameses e davant nós no comparran les dites tres persones segons dit és proceiren a fer la dita reparació e reformació, segons que de justícia e bona raó a tot útil e benefici de la cosa pública de la dita vila trobareu ésser faedor la vostra absència o contumacia en alguna manera contrastat.

Dada en lo loch de Quart a XXX dies de juny en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LVIII.

*Rex Johannes. Jacobus cancellarius.*

[*Encapçalant el text: Jacobi Sthefani et aliorum singularum ville Alicantis*]

### Document 7

1461, agost, 11. Oriola.

*Trasllat del testament de la noble Elionor de Rocafull, muller de don Martí Maça de Liçana i germana de don Ramon de Rocafull, senyor d'Albatera.*

AHNSN, Osuna, c. 646, doc. 31 (1)

*In cristi nomine, amen.* Com totes les coses de aquest món sien trespasadores e alienables e algú en carn possat no puxa escapar a la mort corporal, la ~~qua~~ hora de la

qual es incerta e sovint se esdevé que pren etol sobtossament de la vida de aquest món, per ço com a tota persona haurà en aquella pensar e imaginar e mentres temps ha deu de sos béns hordenar, per ço qui bon conte puxa retre e donar a /davant/ nostre senyor Déu Jesucrist de ço que fet haurà en aquest món, en e per amor de açò, yo dona Elionor, muller del molt noble don Mar // tí Massa de Lisana habitador de la ciutat de Oriola, estant malalta de greu malaltia detenguda de la qual tem morir, emperò estant en mon bon seny, bona memòria, paraula ferma, entrega e manifesta tement Déu tot poderós e les penes horribles del infern, cobejant e desijant anar a la sobirana eternal beatitut e goig de paradís, a la qual Déu per sa missericòrdia aport la meua ànima y de tots los fels cristians, fas e orden aquest meu darrer testament e la mia pus darrera voluntat, en e del qual elegeixch e pos elig per marmessors meus e de la mia // ànima e de aquest darrer meu testament e darrera voluntat executors al honrat e religiós frare Nicolau Yvanyes, frare de la observansa, y al honorable en Pere Molins, ciutadà de dita ciutat, presents. En axí que la condició de lo hu de aquells no sia pijor ne millor que la del altre, ans ço que lo que per hun serà començat per lo altre o per abdhui a fi sia duit e acabament. Als quals do plen poder, lisència e facultat puxen pendre tant de los béns mobles sehents e per simovents e aquells vendre, dividir e partir ab que ço que en aquest meu darrer testa // ment e ma darrera voluntat és contengut puxa inseguir e complir segons que davall o a trobaran scrit e hordenat. E asó fassen e puxen fer sens llisència esperada ni demanada de qualsevol cort, jutge o-ficial e asó sens dany de aquelles e de sos béns e de cascun d'ells.

Primerament, vull e man que lo meu cors sia enterrat en la sglésia del senyor Sant Jaume de la dita ciutat, en la capella e vas hon són enterrats mos pares, les ànimes dels quals reposen en pau.

Ítem, vull e man e orden que lo dia de mon enterra // ment sien dites e selebrades en dita sglésia tantes misses com dit se porrant ab obsequia i ledania, e axí mateix lo dia de la meua novena e axí es prosegueixca lo jorn del meu cap d'any, tot los als de al mia sepultura, enterrament, novena y cap de any sia fet cumplidament a coneguda de dits mos marmesors.

Ítem, vull e man que per ànima mia en la dita sglésia sien dits e celebrats tres trentanaris, los hu dels quals sia dit segons lo orde meu per al benaventurat sent

Amador, los quals dits tres trentanaris sien dits e selebrats // per lo dit frare Nicolau Yvanyes e los dos per dos frares de dit horde del senyor sant Amador.

Ítem, vull e man que per ànimes dels molts nobles don Guillem de Rocafull e dona [en blanc<sup>1875</sup>], muller, pare y mare e meus, sien dits e celbrats dos trentanaris de mises rezades, ço és hun de cadascun d'ells.

Ítem, vull e man que en la dita sglésia sia dit e celebrat hun trentanari de misses rezades per ànimes dels molts nobles baró don Pero Maça de Liçana e dona Brianda muller d'ell, sogres meus, los quals dits tres trentanaris vull e // orden que lo hun d'ells sia dit y selebrat per los honests y religiosos frares Viçent Català, de orde dels agostins, lo altre per honest y religiós frare Domingo Joanes, e lo altre per lo honest y religiós frare Joan Navarro, frares de la Merçè e conventuals al present de la casa de la Mersè de la dita ciutat.

Ítem, vull, orden y man que per ànima mia perpetualment en la dita sglésia de Sant Jaume cascun any sia dit y selebrat hun trentanari de misses rezades per los curats de la dita // sglésia qui ara són o per temps seran o per llurs administradors, per al qual trentanari a dit cascun any li consigne e vull que sia consignat e de fet lliurat hun censal de tres florins de rensa cascun any, los quals tire e haja lo ~~curat~~ prevere o curat que aquell dirà e celebrarà. Vull emperò, que los hereus per mi dejús instituhidors o qualsevol d'ells e los seus se puxen informar degudament si lo dit trentanari sia dit e celebrat o no. Lo qual vull e man que s diga e celebre en la quaresma e si ab zel // ab veritat se sabrà que no sia dit ne selebrat, puxen e hagen facultat de rebre e haver los tres florins del dit censal e de altre que del preu de aquell sia comprat quitant-se de any que lo dit trentanari no sia dit e celebrats. E aquells tres florins donen e reparteixquen als pobres que ben vists los serà.

Ítem, regonech que per la dita noble dona Joana mare mia per son últim [per son últim-*repetit*] testament me lexà [en blanc<sup>1876</sup>] molt noble don Ramon de Rocafull, germà meu, fill y hereu de la dita mare mia, per ma sustentació me fossen donats cascun any cinquanta florins, // segons per lo dit llegat se conté al qual me refir volent-

---

<sup>1875</sup> En altra còpia d'aquest testament posa [Joana], AHNSN, Osuna, c. 646, doc. 31 (2).

<sup>1876</sup> Segons l'altre trasllat consultat: [volch e ordenà que per lo]

ho recitar segons per aquell és contengut, dels quals dits cinquanta florins despuix que la dita mare mia morí de les anyades discoregudes del dit noble don Ramon de Rocafull he rebudes diverses quantitats e tinch ab aquell de les dites rebudes certs comptes em resten a cobrar certes quantitats per no venir a liquidar aquelles, vull, horden e man que donants lo dit noble don Ramon de Rocafull als dits nobles don Pero Maça e don Luís Masa, fills meus dos-cents florins, çò és a cascun de aquells cent florins, e de altra part // quaranta florins a mos marmessors per a suplir e en ajuda de pagar a mestre Jaume de Liminyana, mestre en arts e medezina, e a en Alfonso Morrelles, metge, ço que·ls dech donar per los treballs que han haut e han en mos accidents e les altres coses per mi llexades e que lexe per la mia ànima per lo present meu testament de tot lo als que·s mostre ésser-nos tengut donar e pagar lo absolch e defeneixch ara per llavors e llavors per ara. E vull que pagats los dits dos-cents e quaranta florins pus al dit germà meu no li puxa ésser demant car a // cautela de so que mostràs, més ésser tengut pagar-me ultra los dos-cents XXXX florins li·n fas gràcia y relaxasió complidament a tot profit e utilitat de dit noble don Ramon de Rocafull, germà meu qui present és.

Ítem, regonech que tinch una sclava cristiana per nom apel·lada Juliana e hun fill de aquella per nom apel·lat Antonico, per providència [per providència-*repetit*] sua per amor de nostre senyor // [senyor-*repetit*] Déu Jesucrist [ en blanc<sup>1877</sup> ] e perquè aquell perdon la mia ànima e de tots fells cristians [ en blanc<sup>1878</sup> ] en contra sa divinal magestat comesos e encara haut sguart als bons servisis que la dita Joliana me ha fet e los grans treballs que en mos accidents ha comportat, per lo present meu darrer testament e darrera voluntat lex als dits Juliana e fill de aquella francs, lliures e quits, delliurant aquells de tot jou de servitut donant e atribuhint ad aquells poder cumplit axí com a extrets e delliures de tot llinatge de servitut, puxen entrevenir en juhi e fora e fer tots aquells actes // que tots lliberts poden fer. La qual libertasió e franquea los otorgue en e per [per-*repetit*] aquella forma que mils e pus complidament per furs e dret otorgat les puix e a mi és lísit e permès e profit de aquells y de cascun d'ells.

---

<sup>1877</sup> En l'altre document: [redemptor de humana natura].

<sup>1878</sup> En blanc als dos documents.



Ítem, lex, vull eman que sien donats a Gostansa criada mia cinquanta florins de la dita lley, los quals vull que li sien donats en la çelebrasió del matrimoni per aquella fahedor en contemplació de aquell, sots tal condició que si aquella morra hans de haver // contrachtat matrimoni, los dits cinquanta florins sien dels dits hereus meus.

Ítem, lexe a na Beatriu muller de Alfonso Olmedo per bons servisis que ha fet, lo meu mongi nou qui poch dies ans (fiu).

Ítem, Regonech que tinch penyora de Castell hun piger de argents y vint-y-quatre florins, de altra deu reals e de altra huna arrova de lli per [ en blanc<sup>1879</sup> ] perquè pres en compte lo desús dit [en blanc<sup>1880</sup>] florins per certa [en blanc<sup>1881</sup>]. Lex, vull e man que se haja [en blanc<sup>1882</sup>].

Ítem, lex a la muller d'en Joan de Villafranca // habitador de la dita ciutat lo meu mongi inglés meu vell e hun mantó meu nou.

Ítem, regonech que m prestà en Alfonso Pérez, del lloch de Callosa, cent reals dels quals li he pagada certa parts de so que dirà ha rebut de mi, vull sia cregut e la [...] plenament vull sia pagada.

Ítem, regonech que vení a la honorable na Joana Martínez, muller quondam del honorable en Pere Rois, notari, quatre alnes de drap, lo preu de les quals me deu, perquè yo li lexe lo preu de les dites quatre // alnes de drap e vull que per aquell no pague cossa alguna.

Ítem, lex a la dita na Joana Martínez hun dels dos mantells que tinch casa Pere Molins, lo més nou que s de dol e hun matalaph vell meu.

Ítem, lex a mes nebodes filles del magnífic mossèn Jaume Roca, cavaller, batlle general e de dona Ysabel, germana mia, tres gonelles mies la huna de drap florentí vert y l'alra de drap tenat e l'altra de drap inglés.

---

<sup>1879</sup> [dihuit sous]

<sup>1880</sup> [ lo que en resta a donar dels vint-y-quatre]

<sup>1881</sup> En blanc [de la mia consciència]

<sup>1882</sup> En blanc [Thomàs]

Ítem, vull e man que les altres mies gonelles e brial sien venudes per los dits // meus marmessors e que·l preu quant procehirà ne visten pobres quant bastarà.

Ítem, lex per a reverència de nostre senyor Déu a les obres de cascuna de les esglésies e monestirs de la dita ciutat tres florins de la dita moneda.

Ítem, regonech que yo prometí anar a visitar la verge Maria de Monserrat e per mos accidents e altres coses més me·s hestat prohibit poder anar a complir la promesa, per ço lex en càrrech al dits Pere Molins que si yo per en persona mia // anar·hi volrrà de mos béns li sia donada tanta quantitat quanta dirà haurà mester per a fer lo dit viatge.

Ítem, vull, orden y man que de mos béns sia comprat hun calser que coste vint florins de la dita moneda e hun siri de huna arrova e axí lo dit calser com siri sia portat e lliurat y entregat a la dita verge Maria de Monserrat e administradors de la cassa e cambra de aquella.

Ítem, vull e man que a na Joana, dona de casa, sien donats tres timbres que li deg del temps que estat // ab mi e de altra part li sien donats dos timbres per los treballs que ha haut en lo present meu accident.

Ítem, regonech que·m deu en Pere Ferrandes ~~qui es~~ germà de la dita na Joana Martínez vint florins de la dita moneda perquè vull e man que dins hun any primer vinent comptador a pres que sia finada no li puxen ésser demanats.

Ítem, regonech que per cort comprí un bancal de terra que era d'en Pere Asensi per quinze // florins, lo qual après vení per vint florins, perquè lex, vull e man que la demasia que són cinch florins sien lliurats e restituhits als fills de dit en Pere Asensi.

Ítem, lex als molt noble don Martí Maça, marit meu, don [en blanc<sup>1883</sup>] Rocafull, oncle meu, don Ramon de Rocafull, germà meu, Ramon de Rocafull, mon cosí germà, e Nicolau<sup>1884</sup> [en blanc] nebot meu, drap de bruneta per a sengles gramalles e capirons que porten en senyal de la mia fi.

---

<sup>1883</sup> [Pere de].

<sup>1884</sup> En l'altre codicil consultat el nom que apareix enregistrarat és [Joan], el qual es podria tractar de Joan Roca, fill de Jaume Roca i Isabel, germana de la testadora. Cal afegir que no tenim constància que cap nebot d'Elionor Rocafull es nomenara Nicolau, tal com recull aquest trasllat.

Ítem, lex a la noble muller del dit noble don Pere de Rocafull, oncle meu, drap // de bruneta per a hun mantell que port de dol per mi.

Ítem, lex als dits molts nobles don Pedro Maça e don Luís Maça, fills meus, tot lo moble, joyes de argent e or de casa e de la mia persona.

E pagat e complit aquest meu darrer testament e la mia pus darrera voluntat tots torts, deutes, injúries restituhides a les quals yo a pagar hera tenguda en bona veritat, axí ab cartes, testimonis e altres llegalítimes persones com en altra manera e qualsevol tots los altres // béns e drets meus mobles sehents e per simovents que yo haja haver e ami pertanyguen e pertànyer puxen e deguen, ara o en lo esdevenidor, luny o prop, per qualsevol manera, dret, causa e rahó, lex als dits molt nobles don Martí Maça, marit meu, don Pero Maça e don Luís Maça, fills llegalítims e naturals de dit marit meu e de mi dita dona, als quals hereus universals per eguals parts a mi e als dits béns e drets meus fas e institueixch per a fer de aquells a ses pròpies // voluntats com de cosa sua pròpia, sens vincle, contrast, reteniment e enpaig de alguna persona.

Aquest és lo meu darrer testament e la mia pus darrera voluntat.

Testimonis foren presents apel·lats e convocats a la confecció del present testament, e per la dita testadora pregats los onorables en Arnau Rosell, mestre Jaume Liminyana, mestre examinat en medesina, e en Ferrando Ximenes, habitants de la ciutat de Oriola per los // quals dits testimonis e per mi notari dejús scrit fou coneguda la dita testadora ésser la dita noble dona Elionor, muller del dit molt noble don Martí Maça de Liçana, e aquella conegué als dits testimonis e a mi dit notari.

E publicat lo dit testament per mi dit notari en aquell instant, lo dit noble don Martí Maça de Liçana dix que com ell per lo dit testament feyt e hordenat per la dita noble dona Elionor, muller sua fos perjudicat en moltes cosses, perquè protestava que per ésser estat present a la confecció e publicació del dit testa // ment no fos vist consentir als perjuhins ad aquell causats per lo dit testament, perquè disentia en aquell quant fos vist perjudi[...] en sos drets e protestava que tots sos drets li restasen salvos e ylessos requerint-ne carta pública.

*Testes predichti*

*Postmodum eodem die*, lo dit noble don Martí Maça de Lisana dix que per la dita noble dona Elionor, muller sua, entre altres coses per aquella lexades e hordenades per lo dit testament hauria lexat a (Joliana) cativa sua, franca e lliure, delliurant-la // de tot jou de servitut segons e per la forma que per lo dit testament [en blanc] perquè ell conformant-se ab la voluntat e per reverència de Déu que lloava e aprovava la dita franquitat e llibertasia de [...] atorgada per dita muller sua a la dita Joana segons e per la forma que per aquella li era atorgada per lo dit testament, en aquella consentia e volia axí passàs y fos axí ferma e vàlida, com si per ell ensemps ab la dita muller sua fos otorgada e promet contra aquella // no contravenir per nenguna causa, dret e rahó.

Testimonis foren presents a les dites cosses lo molt magnífich mossèn Jaume Roca, cavaller, batlle general, e en Arnau Rosell, mestre examinat prelicensiat en drets e en lley, habitants de Oriola.

Lo present testament de ma de altri escrit contes en aquestes quinze cartes de paper de quatre lo full, axí com [...] fou estat tret de les notes e protocols del quondam Nicolau Rodrigo, les quals notes estan recondides en lo archiu de les corts civils y criminals de la ciutat de // Oriola per mi Jaume Sorivella, notari, en nom e lley dels escrivans de dita cort, hui que es conten huit dies del mes de juliol, any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesuscrist M D C, ab alguns blanchs en aquell los quals se an dexat de especificar per estar arnada dita nota y rompuda en fe de lo qual posí yo dit notari mon acostumat sig-[signe notarial]-ne.

[*Encapçalant el document*: Dimarts onze dies del mes de agost ani M CCCC LXI]

[*Al marge esquerre, nota 5 en blanc*: roto]

[*Al marge esquerre, nota 7 en blanc*: roto]

[*Al marge esquerre, nota 8 en blanc*: roto]

**Document 8**

1461, novembre, 11. Calatayud.

*Joan II mana al governador dellà Xixona que nomene com a subrogat seu a Francesc Borgunyo per a ocupar-se dels assumptes concernents a Alacant, Elx, Crevillent i llocs de la vall d'Elda.*

ARV, RC, reg. 287, f. 65r-v

Lo rey.

Portantveus de governador, noble, magnífich, amat nostre, nós havem fet veure si obsta fur o privilegi a vós poder fer surrogat en vostre ofici per vostra absència o malaltia e durant aquella, no obstant que hi tingueu loctinent, no veem fur ni privilegi que hu prohibesca, ans ho atorguem majorment quant hi ocorre alguna necessitat o causa perquè fer-se deia. E per quant vós per gran part de temps del any feu absència de la governació de aqueix regne dellà Xexona en // la qual presidiu, e encara de present sou detengut de malaltia e ocorren alguns casos que porten alguna necessitat a fer lo dejús scrit, los quals no entran ací exprimir, e considerada encara la senectut del noble e amat nostre en Pere de Rocafull, la qual senectut no pot portar tots los treballs de vostre ofici, per tal vos manam e encarregam que per vostra absència de la dita governació o per malaltia de vostra persona, surroguets en lo dit vostre ofici ab tot, ple e bastant poder lo amat nostre en Francesch Burgunyo, habitador de la vila de Alacant, lo qual per açò e més tenu per dispost e suficient.

E la dita surrogació volem que façau no solament e expressa en les causes o qüestions que de present són entre la il·lustríssima reyna, nostra molt cara e amada muller, com a senyora de Elig e de Crevillent, o son procurador, de una part e la universitat o singulars de la ciutat de Oriola de la part altra per rahó dels térmens en los quals ja per nostres provisions lo havem fet loctinent per alguns certs respectes, en special perquè les dites qüestions concernexen interès del noble don Ramon de Rocafull, nebot del dit mossèn Pere de Rocafull, a les quals nostres provisions per ço no enteneu en alguna cosa derogar, mas encara generalment en totes les altres coses

al vostre ofici pertanyents, axí en la dita vila de Alacant, com en les terres de la il·lustríssima reyna e en les viles e lochs de la vall d'Elda e lurs térmens.

Per la dita emperò surrogació no entenem perjudicar al dit noble en Pere de Rocafull en sa loctinència, ne volem que lo dit en Pere de Rocafull empache lo dit surrogat, en lo que en virtut de la dita surrogació e loctinència per nós feta ha procehit e procehirà e en fer la dita surrogació no posets empaig algú o dilació, com axí sia mester que-s faça per servir nostre.

Data en Calatayud a XI de noembre del any mil CCCC LXI.

*Rex Johannes.*

*Dirigitur gubernatori regni Valencie ultra Saxonam.*

[Encapçalant el document: Francisci Burgunyo]

### **Document 9**

1462, gener, 2. Calatayud.

*Joan II ordena al batlle general dellà Xixona que reba informació sobre les acusacions fetes pel cavaller Jaume Masquefa, com a missatger de la ciutat d'Oriola, contra Joan Rodríguez, a qui li havia sigut concedit el càrrec de batlle local de la ciutat.*

ARV, RC, reg. 286, f. 119r-v.

Lo rey.

Balle general, magnífich amat nostre, per lo amat /nostre/ mossèn Jacme Mazquefa, cavaller, missatger a nós tramés per aqueixa ciutat de Oriola, nos és feta clamor de la concessió per nós feta del ofici de la Batlia local de aqueixa ciutat an Johan Rodríguez, dient aquell no deure ne poder ésser batle de la dita ciutat, per /ço/, entre les altres coses, com de la dita ciutat, la qual és notable en aqueix regne, on habiten nobles, cavallers, generosos e ciutadans e altres honrats hòmens, és acostumat tenir lo

dit ofici persona honrada e abonada, car lo dit batle local, absent vós dit balle general, entrevé per nós en les eleccions de justícia e jurats e oficials de aquexa ciutat e en sos casos ha presidència en aquella. E que lo dit Johan Rodríguez és menestral, perayre, home de ínfima condició e de semblant parentela, és pobre, que no té casa propia ne béns en aquexa ciutat, ne jamés n-i ha tengut, e és scàndols e que ha procurat alguns scàndols e encara ha comés alguns delictes inhonests e que no par just ni rahonable que hun tal hom deia presidir en algun ofici, majorment tal com és la dita batlia en la dita ciutat.

E jatsia per altres vegades sobre açò per parer de la dita ciutat nos sia stada feta clamor en sia stada rebuda informació emperò per complacència de la dita ciutat. E per quant sobre açò lo dit misatger justament nos ha suplicat a vos dehim e manam que de les dites coses reebats sumària informació de persones dignes de fe, e aquella closa sots vostre segell nos trametats perquè aquella vista puxam sobre les dites coses degudament proveyr. //

Dada en la ciutat de Calathayu a dos dies de giner del any mil CCCCLXII.

*Rex Johannes.*

Al magnífich e mat conseller nostre mossèn Jacme Roca, batlle general de regne de València dellà Sexona.

[*Encapçalant el document: Civitatis Oriole*]

### **Document 10**

1462, juny, 14. Balaguer.

*Joan II encarrega a Pedro Durrea, governador del regne de València, i a mossèn Berenguer Mercader, batlle general del regne, la denúncia interposada per mossèn Jaume Roca, batlle general dellà Xixona, contra el justícia criminal d'Oriola, Joan de Soler, ja que aquest és molt acostat al governador dellà Xixona, a qui li correspondria la causa.*

ARV, RC, reg. 400, f. 41v-42v

Don Joan, *et caetera*, als noble, magnífichs e amats consellers nostres los portantveus de governador en regne de València don Pedro Durrea, o mossèn Luís de Cabanyelles son lochtinent, e mossèn Berenguer Mercader, batle general, salut e dilecció.

Per exposició // a nostra serenitat feta per part del magnífich e amat conseller nostre mossèn Jaume Roqua, batle general del dit regne dellà Sexona, havem entès com per Joan de Soler, justícia criminal de nostra ciutat de Oriola, poch dies ha passats serien stats presos Alfonso de Vilafranca, de la dita ciutat, e un fill e un moço de aquell. E per quant los dits Alfonso, fill e moço de aquell, haurien volgut saber la causa perquè eren detenguts presos per lo dit justícia, e lo dit justícia les hagués respost que per certs interessos de la majestat nostra, los quals no hauria volgut declarar, dient-los declarava en son temps e loch. Açò vengut a notícia del dit mossèn Jaume, batle, al qual per privilegis e statuts reals pertany reebre e demanar los drets e interessos de nostra cort, se inviscuy en la dita instància, e en scrits hauria request davant lo noble governador dellà Sexona que fos manat al dit justícia declarar los dits interessos, per ço que aquells pogués demanar contra Alfonso, fill e moço, segons fer se pogués per justícia.

E com per haver lo dit mossèn Jaume, batle, feta la dita requesta, lo dit justícia segons se aferma ab ses scriptures haja injuriat e difamat lo dit mossèn Jaume, batle, de coses, segons se diu, no veres, toquants graument en injuria e vergonya de la preheminiència de son ofici, segons per actes autenticchs açò aparia. E que jatsia per la dita rahó, lo dit mossèn Jaume, batle, haja request al dit governador degués multar e castigar lo dit justícia, açò emperò, lo dit governador jamès haurie volgut fer, segons se aferma, creent-se que per ço que lo dit justícia li és molt afectat e és sotsalcayt del castell de la dita ciutat.

E que com per privilegi, lo dit mossèn Jaume, batle, de les qüestions que seran entre ell e qualsevol oficial no haja segons se diu superior, sinó a nós, com sia oficial immediat, per part sua és stat a nós recorregut e suplicat, suplicant manàssem venir



delant nós lo dit justícia perquè do rahó de les dites injúries dites al dit mossèn Jaume, batle, e sie administrada la justícia, com si les injúries dites a nostres oficials romanien impunides, seria donar audàcia a majors delinquiments.

E com nostra voluntat e intenció sie que axí en aquesta fahena com en altra qualsevol, la justícia sie feta e administrada, e perquè vosaltres qui haveu plena informació dels furs e privilegis de aqueix regne pus comodament aquella pareu veure e determinar e ab menys despeses e fatigues de les parts. Per ço, vos dehim, encarregam, cometem e manam que clamats e oits los dits mossèn Jaume, batle, e Joan de Soler, justícia, e altres que us parrà deian ésser clamats e oits abants totes coses conegau si de la causa de les coses damunt dites de justícia se pot conixer en aqueixa ciutat de València o no, e si conixer se'n pot, en aquest cars veiau los actes e scriptures les coses damunt recitades toquants, e de aquelles vos entremetau e conegau, e de e ab consell dels del Consell real nostre en aqueixa ciutat nostra de València residents, determineu, sentencieu e declareu ço que de justícia e rahó trobareu ésser fahedor. Procehint en les dites coses breument, simple, sumària e de pla, sens strepitú e figura de juhí, atesa solament la veritat del fet, totes malícies e difugis a part posats.

Car nós a vosaltres, segons demunt dit és, e en lo dit cas en e cerqua les dites coses incidents, dependents, emergents de aquelles e a aquelles e qualsevol // d'elles annexes e toquants en qualsevol manera les veus, loch e poder de nós vos cometem ab la present.

Dada en la ciutat de Balaguer a XIII de juny en l'any de la nativitat de nostre senyor Mil CCCC LXII.

Rex Johannes.

[*Encapçalant el document: Jacobi Roqua, baiuli generalis regni Valencie ultra Saxonam*]

**Document 11**

1464, febrer, 2. Cascant.

*Joan II ordena al batlle dellà Xixona que faça una execució per impagaments en els béns de l'aljama i universitat de Novelda tot i l'acusació de jutge sospitós feta per Pero Maça, senyor, d'aquest lloc, contra el batlle.*

ARV, RC, reg. 99, f. 61r-v

El rey.

Batle general per nostra proveisió real a soplicació de Berthomeu Palau en cert nom a vós és stada feta comissió que feseu execució real en los béns de les aljames, universitat e singulars de la vila de Novelda, de les pensions et quantitats per lo dit en Palau demanades, e segons a-nós és stat reportat per part del dit Berthomeu Palau que volent vos fer la dita execució, don Pero Maça // ha possat devant vós certes rahons contra la dita execució en special ha volgut dir e al·legar que vós sou sospitós jutge e enemich de la cassa dels Maçes, perquè ab la present, iterum, vos manam que servat forma de furs e privilegis de aqueix regne façau justícia desenpachada al dit Berthomeu Palau sense dilació nenguna.

E açò vos manam sots les penes impossades en la dita nostra proveisió real a vos directa e presentada no contrastants qualsevulla rahons possades per lo dit don Pero Maça. E per aquesta rahó no haja a venir pus davant nós a clamar-se lo dit en Berthomeu Palau en lo dit nom.

Data en la nostra vila de Cascant a II dies de febrer en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXVIII.

Rex Johannes.

Al magnífic e amat conseller nostre mossèn Jachme Rocha, batle general del regne de València dellà Sexona.

[Encapçalant el document: Bartholomei Palau]

**Document 12**

1465, novembre, 12 i 19. València.

*Relació de membres de l'estament militar d'Oriola i d'Alacant, i certes localitats reials, als quals va ser lliurada la convocatòria per a les corts de 1465.*

ARV, RC, reg. 653, f. 39r-v.

*Die martis, XII mensis novembris, anno a nativitate Domini millesimo CCCC LXV, foren liurades an Bernat Comes, correu, les letres infrasegüents, lo qual jura a nostre senyor Déu e als seus sants quatre evangelis etc. fer verdadera relació de la presentació de aquelles.*

A la vila de Ontinyent.

A la vila de Bocayren.

A la vila de Biar.

A la vila d'Alcoy

A la vila de Penàguila.

A la vila de Sexona.

Alacant.

A'n Jacme Lofriu, donzell.

A'n Johan Burgunyo, donzell.

A'n Francesch Burgunyo, donzell.

A'n Pere Bonivern, major, donzell.

A'n Melchior de Vallebrera, donzell.

A'n Pere Bonivern, donzell.

Oriola.

Al noble don Martí Maça de Liçana.

Al noble don Pero Maça de Liçana.

[*signe creu*] Al noble en Luys Cornell, àlies Maça.

Al noble en Ramon de Rocafull.

A mossèn Pere Masquefa, cavaller.

A'n Pere Pasqual, donzell.

A'n Lop de Soler, donzell.

A'n Luys de Soler, donzell.

[*signe creu*] A mossèn Pere Guasch, cavaller.

A'n Lop de Rocamora, donzell.

A mossèn Antoni de Galbe, cavaller.

A'n Joan de Rocamora, donzell.

A'n Joan de Soler, donzell.

A'n Genís Silvestre, donzell.

A'n Francesch Silvestre, donzell.

A'n Joan de Soler, donzell.

A'n Pere Ximenez, major, donzell.

A'n Berenguer Silvestre, donzell.

A'n Francesch Mora, donzell.

A mossèn Jacme Mora, cavaller.

A'n Berthomeu Morrelles, donzell.

A'n Francesch de Soler, donzell.

A mossèn Jacme Rocamora, cavaller.

A'n Jacme Terrés, donzell.

A'n Genís Terrés, donzell.

[*signe creu*] A'n Francesch Rubiols, donzell.

A'n Jacme Morrelles, donzell.

A mossèn Jacme Masquefa, cavaller.

A'n Jacme Masquefa, donzell.

[*signe creu*] Al noble en Pere de Rocafull, diu que és mort.

Al noble en Onofre de Rocafull.

A mossèn Jacme Rocamora, cavaller<sup>1885</sup>.

A'n Jacme Pasqual, donzell.

A'n Pere Masquefa, donzell. //

A'n Francesch Soler, donzell.

Al noble en Ramon de Rocafull.

[*signe creu*] A'n Luys Figuerola, donzell.

A'n Gaspar Rolf, donzell.

A'n Thomàs Pasqual, donzell.

A'n Joan Rocamora, donzell.

A'n Joan Masquefa, donzell.

A'n Joan Vilafrancha, donzell.

*Die martis, XVIII novembris, anno a nativitate Domini millesimo CCCC LXV, dictus Bernardus Comes retuli ell haver presentades, donades e liurades les dessus dites letres, ó és, dimecres a XIII del dit mes a les viles de Ontinyent, Biar e Bocayren /e Alcoy/, diumenge a XVII del dit mes Penàguila, Sexona, disparte a XVI del dit mes a la vila d'Alacant, divendres a XV del dit mes a la ha Oriola, a huns personalment e altres a la casa e o als procuradors de aquells, exceptat los damunt exceptats e senyalats, los quals nos són poscuts trobar ne a la casa llur ne procuradors d'aquells.*

---

<sup>1885</sup> Pensem que tal vegada es tracta d'una repetició, ja que només hem pogut constatar un únic individu amb aquest nom durant aquest període.

**Document 13**

1468, octubre, 10. Saragossa.

*El rei ordena que siguen apressats i processats els assassins de Ramon de Rocafull subrogat del portantveus dellà Xixona, del cavaller Antoni Amorós i dels Rocamoras, així com els que es van resistir a l'acció del portantveus de governador.*

ARV, RC, reg. 101, f. 154v-156r

Don Joan, *et caetera*, als venerable religiós, noble, magnífichs e amats consellers nostres frare Luís Dezpuig, mestre de la orde de la cavalleria de Santa Maria de Muntesa e de Sant Jordi, nostre loctinent, don Pero Maça de Liçana, portantveus de nostre governador general en lo dit regne de València dellà Saxona, e a cascun d'ells, salut e dilecció.

A nostra notícia no sens molèstia es pervengut que en aquests dies passats algunes persones induïdes de audàcia temeraria no tements Déu ne la correcció temporal, ans en gran menyspreu de aquella, malament e revel han morts lo noble mossèn Ramon de Rocafull, surrogat de vós dit noble don Pero Maça, e mossèn Antoni Amorós, cavaller, e encara ells dits matadors e algunes persones qui aquells han receptats volents vos dit noble procehir a capció dels dits matadors han fetes e comeses moltes resistències venints ab ballestes parades e altres linatges d'armes contra vós, per forma que a vós no és stat possible pendre los dits matadors, ans vos convingué partir vós e vostres ministres per causa de les dites resistències de les viles e lochs on eren stats receptats los dits matadors anants e stants los dits matadors complices e sequaces de aquells. E encara los qui la dita resistència feren per los lochs e viles a vostres jurisdiccions comeses on com les dites coses e cas de mort majorment comeses en persona de oficial nostre e de tanta preheminiència, e cas de les dites resistències sien dignes de gran punició e càstich e axí tingam nós molt [...]la punició de aquelles a cor. Per tant, a suplicació de nostre procurador fiscal a vosaltres e a-cascun de vosaltres dehim e manam expressament e de certa sciència e pena de cinch milia florins d'or d'Aragó que no menys diligentment que secreta ab summa cura e encara per totes aquelles vies, forma e manera que per furs, privilegis e statuts de la

terra fer se deia e puixa entenats en pendre e haver a mans vostres los dits matadors del dit surrogat e mossèn Amorós, e encara los matadors dels Rocamoras e les persones qui la dita resistència han feta e altres delats e inculpats de les dites morts e resistències.

E aquells stant presos e bé guardats e /fortificades/ e acabades de pendre-les en aquestes, si ja preses e fortificades no seran, les quals hon no fossen preses o preses de fortificació freturants aquelles prengats e fortifiquets e juxta los mèrits de aquelles e segons furs, rehó e privilegis del dit regne procehiscats a punir, castigar e fer justícia dels dits matadors e altres delats e inculpats dels dits cassos e de les dites resistències /segons que per los mèrits de les dites inquisicions e de les dites morts e resistències/ trobarets ésser fahedor.

E com la acerbitat dels dits crims sien tal e tant detestable que-s // molt entendre en la custòdia de les persones dels dits matadors, per tant volem que aquells e los altres delats e acusats del dit crim en l'endemig que staran presos stiguen bé guardats per manera que puxen enasir de la capció desús dita, no donants aquells per alguna via a capleuta o seguretat alguna de la qual cosa vos tolem tot poder procehint encara contra aquells, si haver nos poran per via de procés de absència.

Entenent e encantant-vos encara ab los dits delats quines persones han sabut, tengut, guyat, tractat e aconsellat en los dits cassos de les dites morts e resistències, e per semblant procehint secreta informació aquelles tals pendrets e aquelles precesses e bé guardades detindrets e en son cas castigarets per manera que per via alguna no resta los cassos de tant detestables crims impunits, posarets per semblant los béns dels dits matadors e altres en loch tut e segur conservadors per aquells a qui-s pertanyeran en esdevenidor. E en açò no posets ne metats dilació o dificultat alguna com axí totes excusació e consulta cessants vullam se faça. Car nós ab les presents e perquè en los dits cassos e altres cassos de resistències e altres dependents de les dites morts dels quals cassos e de cascun de aquells, volem sia diligentment per vós dit noble portantveus de governador inquirint se faça deguda part e instància de nostres advocat e procurador fiscals, per tant sots semblant pena als dits advocat e procurador fiscals dehim e manam que en tots los processos, inquisicions e actes que per vós dit noble portantveus de governador contra los dits matadors e sobre los dits cassos de

les dites morts e resistències e altres dependents de aquelles facen degudes part e instància totes dilació e consulta cessants e siats vós dit noble tant atent // de inventariar e metre en bon loch tut e segur los béns dels que-s trobaran dels dits (/crims/) crims tant de les dites morts quant resistències e altres, a fi que en son cas e loch de aquells se puixa donar la rahó que-s pertanyera tota via en açò com dit és procehint, segons los furs e privilegis de aquex regne disponen e requeren.

Dada en la ciutat de Çaragoça a deu de octubre en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LX VIII.

*Rex Johannes.*

[*Encapçalant el document: Pro casu necis Raymundi de Rochafull et Antonii Amoros et aliorum*]

**Document 14**

1468, novembre, 4. Saragossa.

*Joan II ordena al procurador, batlle i oficials d'Elx que no pertorben els Ferrández de Mesa en la possessió dels drets i delmes que els pertanyen per la possessió d'Asprella.*

ARV, RC, reg. 102, f. 139v-140r

Don Joan, *et caetera*, axí com a hereu ~~universal~~ /de la il·lustríssima reyna dona Joana, de gloriosa memòria, nostra molt cara e amada muller/, als amats e feels nostres los procurador, batle, justícia i altres oficials de la nostra vila de Elig e altres a qui-s pertanga e als loctinents dels dits oficials e a cascun d'ells, salut e dilecció.

Clamor és stat fet a nostra excel·lència per lo amat e feel nostre en Jaume Ferrández de Mesa, axí en nom seu com de sos germans, fills e hereus d'en Joan Ferrández de Mesa, *quondam*, habitador de la vila de Elig e axí com a tudor e curador de Perot Ferrández de Mesa, fill e hereu den Joan Ferrández de Mesa, *quondam*,



habitador de la vila de Alaquant, concloent /en/ efecte que jatsia los dessús dits e lo dit pubil e los seus ab just e legítims títols haien possehit pacíficament e quieta, e sens contradicció alguna los delmes e drets procehints de la heretat e població apellada /d'A/sprella, e de tant lonch temps que no és memòria de gents en contrari. Per açò no contrastant vosaltres dits procurador e batle de la dita vila en lo terme de la qual stà la dita heretat nos sap per qual causa o rahó havets perturbat e perturbats los dits conquerents en la sua pacífica, quieta, prescrita possessió dels dessús dits delmes /e drets/, faent empires e altres impediments en los dessús dits delmes e drets als dits conquerents pertanyents en no poch dan e perjudici de aquells per part dels quals som stats suplicats volguésem a aquells de remey de justícia sobre açò subvenir, on donchs nos la dita suplicació axí quant justa e consonant a rahó benignament admesa e axí mateix per quant algú per disposició de fur no deu ésser privat de possessió sens coneguda de dret a vosaltres e a cascun de vosaltres dehim e manam expressament e de certa sciència, per primera e segona jussions, sots incorriment de la nostra ira e indignació e pena de mil florins d'or d'Aragó, que pus conste a vosaltres o algun de vosaltres los dits conquerents e los seus ésser o ésser stats en possessió com dessús se aferma dels dits delmes e altres drets restituhints e tornants los dits suplicants en lur dita possessió, d-aquí avant no turbets, vexets ne molestets a aquells en aquella, ans los mantengats e defenats en aquella possessió en la qual ells e los // seus de lonchs temps ençà han tengut e són acostumats star e tenir. Si emperò per fa part del fisch o altres serà feta alguna demanda als dits suplicants sobre los dits delmes e altres drets procehirets en aquella segons forma de fur e no en altra manera, com en tal cas los dits suplicants sien prests segons han ofert star a dret e justícia als dits demanants a conexença de aquells a qui-s pertanyera, guardant-vos donchs de fer lo contrari per quant la dita pena e nostra ira e indignació desijats squivar.

Data en la ciudat de Çaragoça a quatre dies de noembre en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXVIII.

*Rex Johannes.*

**Document 15**

1468, novembre, 9. Saragossa.

*El rei ordena al governador dellà Xixona i als oficials d'Oriola que siga posat en llibertat Gil Baster, escuder i procurador de mossèn Joan de Rocamora, pres en relació a les morts de Ramon de Rocafull i Antoni Amorós, i que li siga permès gestionar les heretats de Joan de Rocamora, després de donar seguretats.*

ARV, RC, reg. 104, f. 17v-18r.

Don Joan, *et caetera*, als noble, magnífichs, consellers e feels nostres don Pero Maça de Liçana, portantveus de nostre general governador en lo regne de València dellà Saxona, justícia e altres qualsevol oficials de la nostra ciutat de Oriola, als quals les presents pervindran e les coses dejús-crites en qualsevol manera se pertanguen e a llurs loctinents, salut e dilectio.

Segons som informats per part d'en Gil Baster, scuder e procurador del amat e feel nostre mossèn Joan de Rocamora, cavaller, vós dit portantveus per certes causes devallants dels negocis e causes tocants les morts perpetrades en persones de mossèn Ramon de Rocafull e mossèn Antoni Amorós e altres, detendriets pres lo dit Gil Baster en la presó comuna de aqueixa ciutat vexant e maltractant aquell. E per quant com no ignorats nós sobre lo fet de les dites morts havem manat en certa manera e per certa forma ab nostres letres, largament expressades, ésser procehit e entenam ab summa cura e diligència en administrar e fer administrar justícia en les dites causes e per tal com a coses d'assats importància e perquè pus fàcilment en aquelles, segons disposició de furs e de dret se procehesque, hajam ab altres dites letres manat sobreseure en alguns processos dels dits casos segons en les dites letres a les quals nos referim se conté. E axí per semblant e en lo enemig que sobre les dites coses entendrem vullam lo dit Gil Baster sia ab a la ferma dejus-crita delliurat de la dita presó. Per tant a vosaltres e a cascun de vosaltres dehim e manam expressament e de nostra certa sciència delliberadament e consulta per primera e segones jussions, sots incorriment de nostra ira e indignació e pena de dos milia florins d'or d'Aragó dels nostres cofrens aplicadors, que prestada per lo dit Gil Baster en poder vostre cautió e

seguretat ab sacrament e homenatge e pena de mil florins per la qual ja a nostra cort és ydoneament segur de representar se a vosaltres o algun de vosaltres dins lo termini per vosaltres o algun de vosaltres a aquell prefigidor, no guiat, coronat ne acordat, mas de for e juridictió nostra reynals. Açò fet, lo dit Gil Baster de la dita presó relexets e delliurets e relexar e delliurar façats, lexant e permetent a aquell entendre e procurar les heretats e béns del dit mossèn Joan de Rocamora e de mossèn Jaume Rocamora *quondam* pare seu, per manera que per defalliment del dit Gil o altre no peresquen o romanguen incultes e per mal recapte, lo que redundaria en no poch dan e perjuy del dit mossèn Joan de Rocamora, a que per los respectes en les altres provisions per aquell impetrades expressades volem sia ab tota indemnitat provehit, no procehint en res contra lo dit Gil ne sos béns per les causes per les quals aquell deteniu pres. Car nós, de fer lo contrari, vos tolem tot poder ab decret de nul·litat si era per vosaltres o algun de vosaltres en alguna manera acceptat. E axí guardats-vos de fer lo contrari o posar en açò dilació, consultació o dificultat alguna // per quant la nostra gràcia vos és cara e nostra ira e indignació e pena dessus dita no encórrer, com axí tota consulta cessants, exigint e per altres bons respectes vulla ésser fet exequit e compelit.

Data en la nostra ciutat de Çaragoça a VIII dias de novembre del any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXVIII.

*Rex Johannes.*

[*Encapçalant el document: Egidii Baster*]

### **Document 16**

1469, gener, 1. Saragossa.

*Memorial i instruccions ordenades per Joan II dirigides a don Pero Maça de Liçana, portantveus de governador, i a mossèn Jaume Roca, en referència a l'actuació del primer durant les bandositats entre els Rocafull i els Rocamora, i al nomenament del segon com a lloctinent de governador.*

ARV, RC, reg. 244, f. 57v-59r.

Primerament, donada la letra de creença al dit don Pero Maça li dirà que lo dit senyor stà molt mal content de ell e té enuig gran, perquè en les diferencies e bandositats, ara novament suscitades, e morts subseguides a causa de aquelles en aquella ciutat, partida e governació, lo dit don Pero Maça, no solament no ha entès ne enten ab la diligència que s pertany a tot bon oficial en punir e castigar egualment tots los malfactors, homeyers e culpables, axí de la una part com de la altra, per metre en repòs e assossech aquella terra, més encara per haver-se mostrat e mostrar-se axí parcialment en favor de la una part, // segons la experiència evidentment ha mostrat, e no voler perseguir e castigar los que són en culpa de la part dels Rocafulls, com s-és mostrat voler ho fer contra l'altra part dels Rocamores. E per tant lo dit Gaspar Figuera li dirà de part de la dita Majestat que d'ací avant, ensemps ab lo dit mossèn Jacme Roqua al qual de continent crehe en loctinent seu, puys cessa lo obstacle al·legat que tenint lo ofici de batle general no pot tenir ni exercir lo dit ofici de loctinent de governador com lo dit senyor lo dia present haja sospès del dit ofici de batle lo dit mossèn Jacme e haja conferit aquell a son fill Joan Roqua, e no sens aquell, ans juntament e lo hu no sens l'altre, entenan ab suma diligència en punir e castigar rigorosament, e sens algun comport, tots aquells, axí de la una parcialitat com de l'altra e altres qualsevol qui són e seran delinqüents e culpables, axí en les dites morts, diferencies e bandositats, com en altres qualsevol qui són e seran crims, excessos e delictes, tota passió amicícia, parentesch e altre qualsevol il·lícit respecte a part posat per manera que sia satisfet al que s'esguarda a la justícia e ninguna de les parts no haja causa ni rahó justa de recórrer a la dita majestat per defecte de justícia.

Certificant lo que si per ventura axí com fins ací s-és mostrat, lo dit Pero Maça serà negligent, remís, es mostrara més parcial a una part que a altra, axí com fins ací ha fet en l'execució de les dites coses, serà forçat a sa alteza suspendre a ell del dit ofici e conferir-lo a altri qui mils lo servesca e ab més diligència e egualdat. E puys ab rahó e justícia ho faça axí com en lo dit cas ho farà tothom, haurà per bé feta la dita mutació e serà retut a nostre senyor Déu per la dita majestat lo deute a que és tengut majorment, fahent ho axí com en lo dit cas ho farà per lo servey de Déu per lo benefici de la justícia e per lo repòs e tranquil·litat de la terra.

Ítem, li dirà que per semblant que ninguna dificultat no faça en crear loctinent seu lo dit mossèn Jacme Roqua, ans la present vista lo cree en loctinent, puix ja no·y és lo dit obstacle, e que tant com se trobara present en la ciutat de Oriola, faça tots los actes que a fer haurà com a governador juntament ab lo dit mossèn Jacme Roqua e ab intervenció de aquell, e no sens ell.

E per semblant // dirà lo dit Figueres al dit mossèn Jacme Roqua, que trobant-se present en la dita ciutat lo dit don Pero Maça, actes alguns no faça com a loctinent de governador sinó de e ab intervenció del dit don Pero Maça e no sens aquell. Trobant-se, emperò, absent de la ciutat lo dit don Pero Maça, lo dit mossèn Jacme puxa usar e use del dit ofici de loctinent de governador sens lo dit don Pero Maça, e que ne lo hu ne l'altre no facen lo contrari de açò, certificant-los que si·u fessen seria cosa tant molesta e desplaent al dit senyor que ab paciència no la toleraria, ultra que ara per llavors e lavors per ara, la dita majestat en virtut del present capítol decernex e declara esser null e tot ço e quant per los dits govenrador e loctinent o qualsevol d'ells en contrari del que dit és serà per ventura provehit fet e enantat.

Dirà axí mateix al dit don Pero Maça que si hagués hagut sguart al que és tengut e deu fer tot bon oficial, no deuria haver jaquit anar don Ramon de Rocaful Rocaful e los altres de la sua parcialitat, encara que li fossen parents e més acostats que li són, car lavors se mostra la rectitud e integritat del bon oficial e jutge, quant en los seus execute pus promptament la justícia e los punex e castiga e que en ésser se haut en la forma que ha no solament és càrrech seu, més encara de la dita majestat, car nos dirà don Pero Maça o lo governador, ho fa més, diran lo senyor rey ho permet o y donà loch e no·y fa la provisió que deuria. E per tant que·l encarregue lo dit senyor d'aquí avant esmene lo mal fet, sinó que·l certifica que sa majestat hi provehira en manera tal qual a son servici complirà e al benefici de la justícia, bon regiment del ofici de governador e repòs de la terra.

Ítem, dirà axí al dit don Pero Maça, com al dit mossèn Jaume Roqua son loctinent, que de continent facen presentar e publicar per los lochs hon serà menester les provisions e indició de trevas que lo dit senyor ha fetes e fa en les dites diferencies segons veuran per les provisions sobre açò spachades que se'n porta lo dit Figuera e que si algú o alguns hi haurà que en açò // contradiran o atentarà de trencar-les o de

no obeyr-les que als tals punesca e castigue en les persones e béns e sens comport e excepció de persones e los execute les penes en què hauran per la dita rahó e prenga les persones e ocupen a mans de la regia cort tots los béns de aquells los quals sien ben guardats.

E de totes les dites coses culleu e faceu colligir les informacions e processos e axí com se iran cullint ne trameteu còpies auctèntiques a sa majestat, perquè aquella los puix escriure lo seu parer e lo que li semblara deuran fer sobre les coses conengudes en los dits processo e informacions.

Spachades en Çaragoça lo primer dia de janer del any mil CCCC LX VIII.

*Rex Johannes.*

[*Encapçalant el document*: Instruccions e memorial per la majestat del senyor rey acomanats an Gaspar Figuera, scrivà seu, de les coses que de part de sa alteza deu dir e explicar als noble e magnífichs don Pero Maça de Liçana, portantveus de general governador en lo regne de València dellà Sexona, e a mossèn Jacme Roqua loctinent de aquell.]

**Document 17**

1469, febrer, 22. Saragossa.

*El rei ordena al justícia d'Alacant que prenga a Perot Pasqual, Francesc Seller i Jaume Pasqual pels disturbis causats contra els jurats de la localitat en el moment en què aquests van comunicar a Francesc Borgunyo el seu cessament com subrogat de governador en dita localitat.*

ARV, RC, reg. 104, f. 50r-v.

Don Joan, *et caetera*, al amat e feel nostre lo justícia d'Alacant o son loctinent, salud e dilecció.

Segons és estat a nostra majestat querelosament exposat per part dels jurats e universitat de la dita vila d'Alacant e per una informació per vós dit justícia reebuda exhibida davant nós, se mostraria haver portada a onze del present e devall scrit mes de febrer, los dits jurats al amat nostre Francesch Borgunyo una nostra patent letra e provisió ab la qual, per los respectes e causes en aquella a la qual nos referim contengudes, manavem remoure e revocar e ab aquella removiem e revocavem lo dit Francesc Borgunyo del ofici de subrogat de loctinent de governador en la dita vila de Alacant e publicant lo notari entervenint en la dita ~~provisió~~ presentació la dita provisió, hun fill d'en Pere Pascual de la dita vila apel·lat Perot e altres qui après sobrevingueren en favor de aquell, entre los quals són en Francesch Celler et Jacme Pascual prorumpiren en diverses paraules injurioses contra los dits jurats. E assenyaladament lo dit Perot Pascual injuriant e dreçant les noves al amat nostre en Nicholau Nomdedéu, altre dels jurats de la dita vila de Alacant, ara missager a nos tramés per aquella, ésser request lo dit surrogat de governador per aquell perquè prengué lo dit Perot Pascual, hauria dit e menaçat al dit Nicholau Nomdedéu ab moltes vils e injurioses paraules faent sdemesa contra aquell e donat li una ~~spensa~~ spenta.

E axí lo dit Perot Pascual com los dits Francesch Celler e Jacmot Pascual cridant e jurant de Déu haurian contra los dits jurats moltes altres injurioses paraules proferides mostrand ésser moguts a les dites ~~juries~~ injurioses, menaces e paraules per causa de la dita presentació ~~la dita presentació~~ de la dita nostra provisió e ~~per tant~~ ~~molestant~~ portant molestament aquella. Les quals coses en quant menyspreu de nostra majestat sien proferides e quant sien dignes de punició e càstich no és algú de sana pensa // qui ignorar ho dega.

Volents per tant provehir que los desús nomenats qui de tanta temeritat e audàcia han usat s-entén de les dites coses la punició que s pertany a voó dehim per ço e manam expressament e de certa sciència per primera e segona jussions, sots incorriment de nostra ira i indignació e pena de dos milia florins d'or d'Aragó, que de continent que la present presentada vos serà, recensida la dita informació per vos sobre lo que ~~de continent que la~~ dit cas reebuda e ~~forticada~~ /fortificada/ encara aquella més avant sie segons a vós serà vist quant més cautament e secreta porets prengats axí lo dit Perot Pascual com los dits Francesch Celler e Jacmet Pascual, com

tots altres que la dita informació vos demostrarà culpables, e presos e ben guardats los tingats. E no resmenys contra aquells e cascu d'ells prociats e enantets a scripció de béns e a punir e castigar aquells, admetent qualsevol demanda e denunciació, axí civil com criminal, que per lo nostre procurador fiscal e per los dits jurats e universitat de Alaquant o lo síndich de aquella, contínuament o de partida davant vós. Per la dita rahó serà donada e procehida en aquella e en altra manera contra los dits delats e cascú d'ells e altres que en açò culpables trobarets segons per fur e rahó trobarets ésser faedor en la determinació de les quals demandes o denunciacions e en totes altres coses de que lo dit vostre ordinari assessor dubtara sobre lo dit negoci procehieets de a ab consell del amat conseller e vicescancerler nostre micer Joan de Gallach, assessor ordinari de aquexa governació, havent vos en açò ab aquella rigor e segons que per tales coses se deu fer a fi que als desús dits sia càstich e axí els com altres dubten d'aquí avant tals e tant greus crims e actes actentar. Manants ab les presents al dit nostre procurador e al advocat nostre fiscals, sots consemblant pena, que per lo interés nostre e de nostra cort faça en açò la part e instància que's pertany.

Data en Çaragoça a XXII dies de febrer en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCC LXVIII.

*Rex Johannes.*

[*Encapçalant el document: universitatis ville Alicantis*]

### **Document 18**

1469, febrer, 22. Saragossa.

*Joan II ordena al governador dellà Xixona i a Francesc Borgunyo subrogat de governador en Alacant que observen la provisió per la qual ordenava que aquest últim cessara en el seu càrrec.*

ARV, RC, reg. 105, f. 38v-39r



Don Joan, *et caetera*, als noble, magnífich conseller amats e feels nostres don Pero Maça de Liçana portantveus de governador general en lo regne de València dellà Sexona e en Francesch Burgunyo de la nostra vila de Alacant, salut e dilecció.

Querelosament és stat a nós exposat per part de la universitat de la dita vila de Alacant que no obstant que a vosaltres e a cascú de vos sia stada presentada una provisió nostra patent dada en la present ciutat de Çaragoça a XV del proppassat mes de deembre ab la qual per justes causes e motius en aquella contenguts, havem manat remoure e revocar e havem ab aquella remogut e revocat vos dit Francesch Burgunyo del ofici de surrogat de loctinent de governador en la dita vila de Alacant, segons que en la dita nostra provisió a la qual nos referim és pus larch contengut. No res menys emperò, axí vos dit noble portantveus de governador com vos dit Francesch Burgunyo hauriets recusat e // recusariets servir aquella e encara vos dit Francesch Burgunyo ~~hauriets recusat~~ usariets del dit ofici scusant-vos dit portantveus e responents a la presentació de la dita nostra provisió que vós hauriets constituït e creat lo dit Francesch Burgunyo en lo dit ofici de surrogat de nostre manament e que ans de fer alguna cosa ne volets consultar la majestat nostra. E vós dit Francesch Burgunyo que lo dit noble portantveus vos hauria manat exercir lo dit ofici, com ell haja feta a nós la dita consulta e que sens altre manament nostre no cessariets del regiment de aquell, lo que directament se mostra ésser contra la dita nostra provisió o coses per nos ab aquella manades, suplicant per ço a nos per part de la dita universitat [...] deiam sobre aquestes coses saludablement provehir e per observació de la dita nostra provisió manar d'aquí avant cessar-vos dit Francesch Burgunyo del ús e regiment del dit ofici.

Ab tenor de la present a vosaltres, e a cascun de vós, dehim e manam expressament e de certa sciència per primera e segona jussions que tota dificultat, consulta e altra qualsevol scusació e manament cessants tenint-se inviolablement observant la dita nostra provisió vós dit Francesc Burgunyo de continent cessats e us abstingats del dit ofici de surrogat, ús, exercici de aquell havent e reputant-vos per remogut e revocat del dit ofici e per persona privada, segons nós havem e haver volem e manam ab aquesta mateixa e vós dit noble portantveus e vostre loctinent d'aquí avant vos guardets de fer restituïr ni subrogar altres en la dita vila, sinó en los casos, temps, forma e manera en lo fur o furs e privilegis en la premencionada nostra provisió

contengudes, guardant-vos cascú de vosaltres de fer lo contrari per quant les penes en la dita nostra provisió contengudes desijats squivar, com axí per los dits respectes e altres nostre coratge dignament movents que expremir ací no curam delliberadament e de certa sciència vullam se faça.

Data en Çaragoça a XXII dies de febrer en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXVIII.

*Rex Johannes.*

[*Encapçalant el document: Universitatis ville Aliquantis*]

### **Document 19**

1469, març, 29. Saragossa.

*Joan II ordena al governador dellà Xixona i a les autoritats d'Oriola i Alacant que guarden les banderes de les localitats tretes amb motiu de la convocatòria de les hosts de la governació per anar contra els vassalls del comte de Cocentaina, a causa de les resistències fetes contra els oficials reials.*

ARV, RC, reg. 244, f. 69v-70r.

Don Joan, *et caetera*, als noble e magnífich e amat conseller nostre lo loctinent de governador general del regne de València dellà Sexona, don Pero Maça de Liçana, e als surrogats d'ell en lo dit ofici, justícies, jurats, oficials, consells, universitats de la ciutat de Oriola e vila de Alacant, axí en universal com en particular, e a cascuns d'ells, als quals o als quals les presents pervendran o pertanguen les coses davall scrites e als loctinents de aquells e a cascun d'ells, salut e dilectió.

Segons som certificats per causa de algunes resistències o desobediències que·s diria ésser fetes axí a vós dit governador e vostre surrogat Joan de Soler per algunes gents, vassalls e servidors dels spectable conde de Cocentayna, són stades convocades les osts de la dita governació e manat a vosaltres oficials de les dites ciutats e vila e

altres lochs del dit regne degesseu traure banderes per ajudar, favorir, acompanyar al dit governador e surrogat de aquell per fer justícia dels dits resitents e desobedients. Per la qual rahó vosaltres per ésser obedients als nostres oficials reys haveu tretes les banderes de les dites ciutat e vila e meses en las plaçes o lochs vostres acostumats posar. Les quals huy en dia la bandera de la ciutat de Oriola stà en la plaça de aquella e no és tornada al loch on deu star, sperant nostra deliberació e voluntat

~~E com~~ Com ara emperò les gents qui eren ajustades, axí de cavall com de peu, en los lochs de // Asp e ~~Novella~~ Novelda e altres lochs, axí del dit comte com de vós dit governador e don Luys Cornell frare vostre, per servey e contemplació de nostra majestat mijançant los missatgers de la ciutat de València són desajustats e desplegats, e en tals tèrmens posades les dites qüestions, diferències e debats entre les damunt dites parts que per gràcia de Déu vindran a bona pau e concòrdia e tranquil·litat, per lo servey nostre, e per consegüent és cessada la causa de traure les dites banderes, acompanyar los dits nostres oficials reals.

Per tant a vosaltres e cascun de vós, axí universalment com particular, diem e manam per primera e segona jussions e sots incorriment de nostra ira e pena de dos milia florins d'or, que vistes les presents no sperada de nós altra consulta ni manament, torneu les dites banderes e les leven de les plaçes o lochs on posades són. E d'aquí avant no les mogau per tals actes ne semblants, sens autoritat, decret e manament nostres. E com lo cas ho aportàs la necessitat de traure aquelles, consultareu primerament de totes coses nostra majestat, car per nós vos serà manat el que fer haureu, guardant-vos atenamement de fer lo contrari en alguna manera si la gràcia nostra vos és cara e las ditas penas desijau evitar, com aquesta sia nostra determenda voluntat.

Data en la nostra ciutat de Çaragoça a XXVIII del mes de març del any mil CCCC LXVIII.

*Rex Johannes.*

**Document 20**

1469, juny, 15. Tarragona.

*Joan II promet no llevar del càrrec de governador del regne de València al comte de Cocentaina, don Joan Roiz de Corella, si no li torna abans els 70.000 sous que aquest li havia proporcionat.*

ARV, RC, reg. 244, f. 80v-81r

Nós don *et caetera*.

Atenents e considerants que vós spectable, magnífich, amat, conseller e portantveus de general governador en lo regne de València don Joan Roïç de Corella, comte de Cocentayna, per suplir a nostres urgentíssimes necessitats que per causa de la guerra justant ocorren, nos haveu servit de setanta mília sous, moneda reals de València, los quals per manament nostre haveu a donar al amat regent nostra thesoreria, Guillem de Peralta, ab tenor de les presents e de nostra certa sciència e expressa permeten a vós dit spectable comte e governador que vós regint e exercint bé e lealment lo dit ofici segons conté e conté al servici nostre e benefici del dit regne, no levarem ne permetrem que per lo illustrissimo rey de Sicília, nostre car fill primogènit, vos sia levat en manera alguna lo dit ofici de portantveus de general governador en lo dit regne sens que primerament vós // sien restituïts e tornats realment e de fet los dits LXX mil sous de la dita moneda.

En testimoni de la qual cosa manam ésser fetes les presents ab nostre segell comú en lo dors segellades.

Data en Tarragona a XV de juny en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXVIII.

Rex Johannes.

[*Encapçalant el document: Pro gubernacione Comitiss de Cosentayna.*]

**Document 21**

1469, setembre, 22. València.

*Relació de membres de l'estament militar d'Oriola i d'Alacant, als quals va ser lliurada la convocatòria per a les corts de 1469.*

ARV, RC, reg. 653, f. 49r-50r.

Lo dit dia de divendres comptat XXII del dit mes de setembre del dit any mil CCCC LXVIII, per pus prestament presentar les letres que són remeses als qui en la partida de Oriola e de Aliquant, lo dit magnífich lochtinent de batle general remès aquelles al magnífich batle general en la partida del regne de València dellà Sixona, al qual feu la letra del tenor següent,

Al molt magnífich e savi mossèn Jacme Roqua, cavaller, conseller del senyor rey e batle general en lo regne de València dellà Sixona.

Molt magnífich e molt savi mossèn, lo senyor rey ha scrit al batle general que de continent faça presentar les letres de convocació de Corts /Generals/ perquè pus facilment e presta les letres dirigides a aquexa ciutat de Oriola e a la vila de Alaquant e als abitants en aquexa partida sien presentades.

Yo per absència del dit batle general les vos reemet e son nombre quaranta placians de fer fer-les presentar e fer scriure la relació de la presentació de aquelles ab lo dia que seran presentades e rescrivir-me del que fet haureu perquè'n puxa avisar al dit senyor, que axin mana en sa letra, e sia la sancta trinitat en guarda de tots.

Scrita en València a XXII de setembre any mil CCCC LXVIII

A tota vostra honor bé prest Pere Garró, lochtinent de batle general *et caetera.*//

Les dites letres trameses al dit batle general dellà Sexona són dreçades a les persones següents:

Primo a la ciutat de Oriola.

Ítem, a la vila de Alaquant.

A Mossèn Lop de Rocamora.

A'n Pere Masquefa.

A'n Ginés Silvestre.

A'n Jacme Masquefa.

A mossèn Johan Rocamora.

A'n Johan Rocamora, major.

A'n Johan de Soler.

A'n Berenguer Silvestre.

A'n Jacme Morrelles.

A mossèn Jacme Rocamora.

A mossèn Anthoni de Gaube, Galve.

A mossèn Jacme Masquefa.

A'n Lois de Soler.

A mossèn Pere Masquefa.

A'n Genís Terrés.

A'n Jacme Terrés.

A'n Jacme Rolf.

A'n Francesch Silvestre.

A'n Johan Lufriu.

A'n Johan de Soler.

A'n Thomàs Pasqual.

A'n Pere Pasqual.

Al noble en Onofre de Rocafull.

Al noble en Ramon de Rocafull.

A'n Francesch de Soler.



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

A'n Melchior de Vallebrera.

Al noble en Ramon de Rocafull.

A'n Berthomeu Morrelles.

A'n Johan Masquefa.

A'n Pere Bonyvern.

A'n Francesch Burgunyo.

A'n Johan Burgunyo.

A'n Johan de Rocamora.

A'n Pere Soler.

A'n mossèn Pere Guasch.

Al noble mossèn Martí Maça.

Ítem, al dit mossèn Jacme Roqua, batle.

Ítem, a mossèn Miquel Sarçola qui a present regix la governació de Oriola.

Les quals dites letres directa al dit batle de ~~Xativa~~ Oriola // ab hun plech de letres dejús scrit foren liurades al dit Anthoni de Sant Anthoni, correu, qui jura ut supra.

## **Document 22**

1469, novembre, 2. Lleida.

*Joan II encarrega al mestre racional del regne de València la causa entre el comte de Cocentaina i mossèn Baltasar Lladró per la possessió de les partides de Puça, Catí i les Foies Formoses situades en el lloc de Petrer.*

ARV, RC, reg. 105, f. 95r-96v

Don Johan, *et caetera*, al magnífich e amat conseller e mestre racional nostre en lo regne de València, salut e dilecció.

En la suplicació per part del spectable e egregi don Joan Roiz de Corella, comte de Cocentayna, a nostra majestat reverentment exhibida havem vist contenir-se axí per los furs e privilegis del dit // regne de València, com altre de rahó escrita, algun possehidor no poder ne deure ésser privat de possessió sens procehir sentència e que primerament sie oyt en sos drets e après cognicionalment pronunciat en la causa, e axí se aferma en la dita suplicació disponre-ho lo fur del rey en Jaume situat en rúbrica de prescripcions, començant algú no isque de possessió ne detene, sinó per sentència, e lo fur penúltim del dit rey en Jaume situat en rúbrica de deposint e per altres molts furs e privilegis del mateix regne los posseydors deuen ésser defesos e mantenguts en la sua possessió.

E com lo dit spectable don Joan Roiz de Corella com a senyor qui's diu del loch de Petrer tingue e posseixque lo dit loch de Petrer, dins terme del qual són les partides de Puça, de Catí, de les Foyes Fermoses, e axí ho ha tengut lo spectable comte de Cocentayna pare seu e lo dit comte suplicant per més de vint e cinch o trenta anys contínuament, líbera e pacífica, segons se aferma diries ésser seguit que en la dita sua possessió deu ésser defès e mantengut, e que sens preceir sentència cognicionalment pronunciada lo dit spectable comte, del qual se diu ésser lo dit loch de Petrer, no deu ésser privat de la dita possessió. E après lo noble mossèn Baltasar Ladró, qui's diu possehidor del loch de Castalla, pretenint dret en cert tros de les dites partides de la Puça, de Catí e de les Foyes Formoses, pendent ferma de dret posada per part del dit suplicant de e sobre la dita possessió, cremà e feu cremar e tallar los forments, ordis e batafalugues e altres fruyts qui eren en les dites partides sembrats e conreats per los vassalls del dit comte de Cocentayna, assert possehidor indubitat de les dites partides, e de altra part lo dit noble mossèn Baltasar, per indirecte, vol subplantar la possessió del dit suplicant com sens convocació de aquell ha obtés una provisió del serenissimo rey de Sicília, com a loctinent general de vostra majestat, que sia sequestrada tota la dita terra, e axí que sots color de sequestre serie privar de possessió al dit comte suplicant e a sos vassalls.

E lo dit noble mossèn Baltasar Ladró no té dret algú en les dites partides e // obté ço que vol, ço és, que en aquelles los vassalls del dit comte suplicant no-y conressen privant-los de la dita antiga possessió que y tenen. E axin diu aquesta part



privada de possessió incognicionalment e contra forma dels dits furs e privilegis. Per tant et altres per part del dit comte e de sos vassalls habitants en lo dit loch és estat a nostra excel·lència suplicant sie de mercè nostra provehir e manar lo dit sequestre sie revocat sens vocació de part e de fet, segons se pretén provehir, manant no res menys a vós com a jutge sobre lo dit fet donat e concordat entre les dites parts, e a micer Joan de Gallach assessor vostre, que sobre la dita pretesti possessió reeba informació de testimonis e puys per aquella conste qual de aquelles parts posseix aquella en la dita sua possessió reeba informació de testimonis e puix per aquella conste qual de aquelles parts posseix aquella en la dita sua possessió mantingau o defenau.

On nós la dita suplicació benignament com a justa e admesa vos dehim e manam de certa sciencia e deliberada per la primera e segona jussions, a pena de dos mil florins d'or dels béns vostres si contrafareu exhigidors e a nostres cofrens aplicador, que de e sobre la dita ~~prest~~ pretesti possessió diligenment reebau verídica informació sobre aquella revocació de sequestre e mantenència de possessió demanades e suplicades, citada o apel·lada la part del dit mossèn Baltasar e servats los furs e privilegis del dit regne, de consell del dit micer Joan de Gallach, breu e expedit, façau e administreu compliment de Justícia procehint en e sobre les dites coses simple, sumària e de pla, sens strepit e figura de juhí la sola veritat del fet atesa malicis e difugis qualsevol a part posats, qualsevol altres provisions nostres lo contrari per ventura disponents en res no contrastants.

Data en la ciutat de Leyda a II de noembre en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXVIII.

*Rex Johannes.*

[*Encapçalant el document: Comitís Cocentayne*]

**Document 23**

1469, novembre, 10. Monsó.

*El rei dictamina que siga comprovada la relació de domesticitat i familiaritat d'Antoni Merita i Cristòfol Morales, presos pel lloctinent de governador dellà Xixona Miquel Sarçola, amb el noble Lluís de Cornell i Maça, per a poder gaudir del guiatge que es deriva de la convocatòria de corts feta a Lluís Cornell de Maça.*

ARV, RC, reg. 104, f. 103r-104v

Don Joan, *et caetera*, als magnífichs amats e feels nostres mossèn Miquel Sarçola, cavaller, lloctinent de portantveus de governador general en lo dit regne de València dellà Sexona, Joan Soler, adjunt, e micer Pere Falcó, assessor en lo dit ofici, salut e dilecció.

Gran clamor havem rebut per part d'en Anthoni de Merita e Cristòfol Morales, asserts, doméstichs, familiars, comensals e scuders del noble don Luís Cornell de Maça, dihents que com // lo dit noble don Luís sia ab nostra letra convocat a les Corts generals celebradores per nós en la present vila de Monçó es digués que lo dit noble tenia los dits Anthoni e Morales e altres per doméstichs, familiars, comensals e scuders seus e no contrestant segons se aferma que per lo dit loctinent de governador del dit regne de València fossen ab letra certificats tant de la letra de la dita convocació al dit noble donada e del dia que li fonch donada, e axí mateix per la informació rebuda com lo dit Anthoni e Morales eren servidors, familiars, scuders del dit noble e vivints ab ell. E axí per disposició de fur de aqueix regne e en virtud de la dita letra de convocació ells e llus béns fossen guiats e assegurats. Emperò vosaltres aquestes coses ~~eo~~ no contrestants havets procehit a capció de persones dels dits Anthoni ~~e~~ e Morales ~~dels~~ ~~dits~~ ~~Anthoni~~ detenints aquells presos en la càrcer de aqueixa vila, faent aquells denunciar e encara procehits contra aquells criminalment per la qual rahó com se asseresqua la dita capció e procehiments ésser contra lo dit guiatge per causa de la dita letra de convocació dada al dit noble, al·legat és stat per part dels dits presos a nostra excel·lència suplicat vullam a aquells sobre les dites coses de condecet remey de justícia provehir. E així nós la dita suplicació benignament admesa, volents per

provehir degudament a les dites coses haver plena informació de aquells, volem que de les preteses domesticitat e familiaritat e comesalitat dels dits Merita e Morales se hajan provar e verificar devant vosaltres que los testimonis sobre açò donadors personalment reebau e diligentment interrogueu, no contrestant lo que sobre açò és stat fet en la cort de la Governació de València com sia null e invàlit axí com a procehit no citats ne hoyts los nostres advocat e procuradors fiscals.

A vosaltres per tant, suplicant la part dels dits presos dehim e manam expressament e de certa sciència per primera e segona jussions e pena de dos mil florins d'or d'Aragó dels béns dels contrafaents exhigidors que tenints presos e ben guardats los dits Anthoni e Morales entretant no procehixcau ne aventeu en res contra aquells, mes sobre lo article del dit guiatge citats e apel·lats los advocat e procurador fiscals e encara hoyts los dits ~~processos~~ /presos/ e lurs advocats en tot ço que dir e al·legar volran e servats furs e privilegis del dit regne prengats informació si los dits presos segons per aquells com dit és se al·leguen // és e seria són doméstichs, familiars, comensals e scuder del dit noble. E d'aquí avant la dita informació presa aquella colosa e segellada a nós e nostra cort per seguir missatge remetats, a fi que nós aquella en nostre sacre Consell vista e reconeguda ~~a nós e nostra cort~~ puixam deliberar e a vosaltres scriure que serà faedor sobre lo dit negoci. En l'endemig emperò volem /no/ procehiscats en res contra los dits delats ne béns de aquells en absolre, ne condempnar, ne dar capleuta o ferma alguna, mas tenint aquells presos e bé guardat fins com dit és vos hajam scrit nostra intenció sobre lo dit fet, dolents vos tot poder de fer lo contrari ab decret de nullitat si era tempertat.

Dada en la vila de Monçó a X de noembre en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXVIII.

*Rex Johannes.*

[Encapçalant el document: ~~Anthoni et mora~~ Cristofoli Morales ]

**Document 24**

1470, gener, 4. Monsó.

*El rei ordena que es prenga informació sobre l'atac comès per gent del marquesat de Villena i de la vila d'Hellín contra el lloc d'Agost i que es demane la restitució dels béns furtats a Francesc Burgunyo, senyor d'aquest lloc.*

ARV, RC, reg. 104, f. 119r-120v

Don Joan, *et caetera*, als nobles, magnífichs, amats, conseller nostres los portantveus de general governador en regne de València deçà e dellà Saxona, als loctinents de aquells, al justícia de la vila de Alacant o a son loctinent e a qualsevol oficials nostres dins regne de València constituïts e a quascú d'ells a qui pertanga, salut e dilecció.

Lo amat nostre en Melchior de Vallebrera, // donzell, sindich de la dita vila de Alacant, en nom de la dita universitat de Alacant e encara en nom e per part del amat nostre en Francesch Burgunyo, ab gran clamor nos ha significat dient com en aquests propassats dies gent del marquesat de Villena e de la vila de Ellín del regne de Castella, ço és pus de setanta de cavall ab alguns peons mà armada, són entrats en lo dit regne de València, en lo terme de la dita vila de Alacant e són venguts al loch de Agost, terme de la dita vila, lo qual se diu ésser del dit Francesch Burgunyo, habitador de aquella, e de nit hora captada ab scales han scalat lo dit loch e aquell compatut, barrejat e robat e encara han mes foch en certs parts de aquell, e han mort quatre moros e se'n han portat altres moros e mores en nombre de vint-i-sis persones, ab tota la roba, bèsties e bestiars qui eren en aquell. E faheren tot son poder de furta e ocupar-se lo castell del dit loch combatent-lo ab armes e foch, lo que's diu hagueren fet, sinó que en la dit nit e hora, lo dit en Francesch Burgunyo se trobà en lo dit castell ab lo noble don Joan de Cardona, qui aquell dia arribà al dit loch, los quals defeneren lo dit castell per forma aquell no pogueren ocupar.

Les quals gents ab la dita presa se'n tornaren al dit marquesat e villa de Ellín e allí tenen les persones e altres coses per ells preses públicament e se diu seria fet per

causa del marqués a causa de una caravela carregada de olis que eren de vehins de la dita vila de Ellin, la qual en dies passats arriba al port de la dita vila de Alacant. Lo patró e homens de la qual foren guiats per lo loctinent de batle de la dita vila e açò que poguessen exir de la caravela en terra de la dita vila. La qual caravela estant en lo dit port fonch presa per cossaris e axí pretenent que puix lo dit loctinent de batle guià la dita caravela, aquella deu ésser pagada per aquell, lo que-s diu ésser contra rahó e justícia com lo dit loctinent de batle guiàs e donàs seguretat al dit patró e gents de poder exir de la dita caravela e segurament entrar en la dita vila d'Alacant sens dubte ne temor d'ell o d'altres oficials nostres ~~e no assegurà~~ e no assegurà la dita caravela e mercaderies que en aquella venien de cossaris, ne de gents no subdites a sa juredicció, car diea lo dit loctinent de batle no podia quiar e assegurar de cossaris fusta e mercaderies que stiguessen // en la nau com tals cossaris no stiguen a ordinació del dit loctinent de batle, abans [...] fora tota obediencia. E axí tals segurs se donen e se acostumen [...] e entendre e no en altra manera, dien encara e al·leguen que [s...] la dita causa, lo dit insult o robo fet en la dita loctenència se-s seguit, no essent fet [...] orde de marques [...] haien combatut lo dit loch o castell ab armes fonch [...] scalant aquell ab scales, matant e robant. Car pretense ultra lo dan que en lo dit loch e castell han fet lo que se-n a portat e robat val pus de cinch milia florins e per ço nos ha humilment suplicat que sobre les dites coses, dans, robos e ocupacions fetes per la dita gent del marquesat e vila de Ellín, provehissem en tal manera que lo dit en Francesch Burgunyo fos reintegrat e satisfet en los dans a ell donats e despeses que a causa de açò ha sostenguts e d'ací avant li vendrà sostenir.

E nós la dita suplicació benignament hoida volents nostres vassalls en llur justícia mantenir e ajudar com a la administració de la justícia no pugam ni deiam fallir, ab les presents vos dehim e manam expressament e de certa sciència per primera e segona jussions, sots obteniment de nostra gràcia e ajuda a pena de dos milia florins d'or a nostres cofrens aplicadors, que tota hora que per part de la dita vila de Alacant o del dit en Francesch Burgunyo o qualsevol d'ells instats e requests sereu, o altre de vós request serà, per los térmens e forma per fur del dit regne de València statuhits prengau informació de les dites coses, e si de aquelles vos constarà ab vostres letres requisitories strigau als oficials del dit marquesat e vila de Ellin, requerint los facen

restituhir al dit en Francesch Burgunyo los moros e béns robats e presos del dit loch ensemps ab los dans que a causa de açò ha sostenguts mesions e despeses per açò per aquell fetes e d'ací avant justament fahedores. E si açò recusareu fer servada per vosaltres o altre de vós la forma per fur del dit regne de València en semblants coses servir acostumada procehiscau mitjançant justícia o declaració de marqués o represàlies contra la dita vila de Ellín e altres que per justícia hi seran // tenguts per lo valor dels béns, robes e bèsties e bestiar ~~e altres coses~~ o altres coses preses o ocupades del dit loch de Agost [...] despeses sostenguts e fetes sostenidores e fahedores [...] de açò e dels béns dels (habitants) en lo dit marquesat o vila de Ellín quant en vosaltres [...] donareu orde lo dit en Francesch Burgunyo sia pagat, satisfet e reintegrat en la valor dels béns a ell com dit és presos e ocupats, dans e dampnages per ell sostenguts e sostenidors per causa de açò, procehint en totes aquestes coses segons per furs e privilegis del dit regne de València, e per rahó e justícia trobareu ésser fahedor per forma que lo dit Francesch Burgunyo puga aconseguir e cobrar lo que per justícia cobrador serà e per defalliment de aquella no haia més recórrer a nós.

Data en la vila de Monçó a quatre dies del mes de jener del any de la nativitaat de nostre senyor M CCCC LXX.

[Encapçalant el document: Francisci Burgunyo]

### Document 25

1470, maig, 7. Monsó.

*Joan II, revocant una provisió anterior, dóna llicència als Rocamora i altres parents per a poder habitar a la ciutat i térmens d'Oriola, com feien abans de les bandositats amb els Rocafull, i al temps ordena al governador dellà Xixona que no pose cap impediment.*

ARV, RC, reg. 291, f. 205v-206r.

Don Joan, *et caetera*, als noble, magnífich, conseller, amats e feels nostres don Pero Maça de Liçana, portantveus de general governador en regne de València, e a son lochtinent, justícia criminal en la ciutat de Oriola e a tots altres oficials a qui's pertanga e les presents seran presentades, e als lochtinents dels dits oficials e a cascun d'ells, salut e dilecció.

Recordens en dies passats a suplicació del amat e feel nostre mossèn Joan de Rochamora e altres Rocamores, parents de aquell, ab nostra provisió e per les causes e rahons en aquella contenguda, haver provehit e manat e encara dada facultat e licència a aquells de entrar, ésser e star en la dita ciutat e tèrmens de aquella, e que a aquells no-s fos fet, donat ne procurat per alguna via, empaig ne contrast algú.

E com aquests dies passats no recordats de la provesió dessús dita per certs altres respectes hajam manat ab altres letres lo contrari, per la qual rahó és estat manat per vós dit governador a mossèn Lope de Rocamora e sos fills, mossèn Joan Rochamora e sos fills, mossèn Joan Roiz, cavaller, Jacme Ferrández de Mesa, Nicolau Orumbella, Berthomeu e Berenguer Morrelles, Joan d'Ontinyent, Antoni Gabriel Orumbella e a mossèn Joan Rocamora, menor de dies, que isquen e vagen fora la dita ciutat de Oriola e tèrmens de aquella, la qual cosa seria contra la provisió en favor dels dessús dits emanada, e encara en gran dan e prejuhi de aquells, és estat donchs, per la dita rahó, per part dels dessús dits a nostra excel·lència humilment suplicat que atès que ells no han feta novitat, dan ne injúria a alguns és o feren estar a dret e a justícia, per l'orde a ells lícit e permès per los furs de aqueix // regne, vullam per tant, exequant la provisió en favor de aquells com dit és per nós atorgada, donar licència als dessús dits de aturar en la dita ciutat e tèrmens de aquella, segons la dita provisió a aquells consentida se conté.

E axí nós, la dita suplicació axí quant justa e consonant a rahó benignament admesa, revocants la última provisió contra los dessús dits suplicants e de certa sciència e pena de dos mil florins d'or d'Aragó dels béns dels contrafaents exigidors e a nostres cofrens aplicadors, que intrants e volents intrar los dits Rochamores e altres suplicants dessús dits dins la ciutat e tèrmens de aquella, no façats, o fer façats, a aquells donets ne procurets per alguna via, ne permetats ésser fet empaig ne contrast algú. Ans los leixets, tolerets e permetats axí com nós ab les presents toleram e

permetem, liberament e sens contradicció alguna, entrar e aturar, habitar a lur llibertat en la dita ciutat e térmens e on se vullen, com havien acostumat ans de les bandositats entre aquells e los Rochafulls suscidades, favorints aquells contra los inobedients e condemnats, contra los quals volem procehiscats ab aquells mijans que per furs e privilegis de aqueix regne se pertany, e juxta serte e tenor de les sentències contra aquells donades. Servants tos-temps en açò los dits furs e privilegis de aqueix dit nostre regne, donarets encara axí com nós ab les presents donam als dits suplicants, los quals se temen ésser dapnificats en llurs persones per los dits enèmichs, per ~~defensió~~ /guarda/ de lurs persones, licència e facultat ~~de portar armes~~ /de star en la dita ciutat segons dit és/ per manera que sia provehit a totes ~~qual~~ /seguretat/ de les persones de aquells. E açò per res no mudets o fer dilatets per alguna rahó o causa, com axí per los dits respectes deliberadament vullam se faça tota consulta cessant.

Dada en la vila de Monçó a VII dies de maig del any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXX.

*Rex Johannes.*

[*Encapçalant el document: Joannis de Rocamora et aliorum.*]

**Document 26**

1470, novembre, 26. Saragossa.

*Joan II ordena al comte de Cocentaina, governador del regne de Valencia, que investigue la resistència feta pels veïns de Penaguila contra un porter de la cort de la Governació quan va anar aquesta localitat en relació a la denuncia posada per Melchior de Vallebrera per l'atac fet contra el seu lloc de la Torre de les Maçanes.*

ARV, RC, 293, f. 132v.

Lo rey.



Spectable comte, entés havem per querelosa suplicació a nostra majestat feta per part del amat nostre Melchior de Vallebrera, que ell tenint e possehint la Torre de les Maçanes, axí nomenada, la qual se aferma per los reys passats, antecessors nostres de gloriosa recordació, ésser venuda e alienada a sos predecessors, la qual per gran temps és stada possehida pacíficament, ab tota jurisdicció civil e criminal alta e baixa, per aquells, apparria que los oficials o vehins de Penàguila ab molta fúria, mà armada e ab pensa deliberada, segons se diu serien venguts a la dita Torre e han fets certs actes inferint que preniren possessió de aquella e fent alguns altres actes de fet.

Per la qual rahó lo dit suplicant volent proseguir sa causa per justícia ha recorregut a vós denunciant los factors e violadors de la dita Torre, dirias que vós en virtut de la dita denunciació haurieu tramés un porter de vostra cort ab un notari per encantar-se de les persones e béns dels denunciats, los quals sens ninguna obediència han feta resistència e inobediència al dit porter e notari, fins a metre'ls los punyals en los pits, portant presos aquells ab molta fúria e ab empentes fins a la presó de la dita vila e ab gran menaces e [...] que·ls matarien e damnificarien los ha convengut exir de la dita vila sens que no han pogut exequitar cosa alguna del que era provehit per justícia de que si axí és, nos ha paregut cosa molt exorbitant, de la qual se deu fer càstich molt exemplar, perquè us deim e manam molt stretament que vós hajau plena informació de les dites coses si són axí. E si aquelles trobareu passar en veritat, com demunt és dit, hi façau justícia presta e spachada, car de res havem tant enuig com nostres oficials no ésser reverits e temuts els continuen lo procés de denunciació, no solament del que toca al interés de la part, mes encara del que toca a la resistència de present feta que és de nostre fisch, havent-vos en açò ab aquella sol·licitud e diligència que de vós espera en manera que·ls crims no romanguen impuniis.

Data en Çaragoça a XXVI de noembre del any mil CCCC LXX.

*Rex Johannes.*

Al spectacle, magnífich, amat, conseller e camarlench nostre don Joan Roiz de Corella, portantveus de general governador del regne de València, comte de Cocentanya.

[Encapçalant el document: Melchioris de Vallebrera]

**Document 27**

1471, gener, 25. Tortosa.

*Joan II prohibeix al governador dellà Xixona donar llicències per a portar armes a la vila d'Alacant i traure qualsevol persona de la presó d'aquesta localitat després de les queixes presentades pel sotssíndic de la vila.*

ARV, RC, reg. 110, f. 14r-v

Don Johan, *et caetera*, al noble magnífich e amat nostre don Pero Maça de Liçana, portantveus de nostre governador en regne de València dellà Sixona o a son loctinent, salut e dilectió.

Lo amat nostre en Pere de Rius, sotsíndic de la vila de Alacant, ab gran clamor nos ha significat dient que per privilegis e declaracions reyls per nostres predecessors reys de Aragó, de gloriosa memòria, e per nostra excel·lència confirmats, atorgats a la dita vila de Alacant, és proveyt que lo governador nostre o portantveus de governador ni loctinent seu dellà Saxona no·s pot entremetre de causes principals, sinó de viudes, pubills, pobres e miserables, ni pot inhibir ni empachar lo justícia criminal de la dita vila en levar armes als qui les porten, ni pot atorgar guiatges de portar armes ni encara pot compel·lir lo dit justícia, qui les dites armes haurà levades, a restituir aquelles.

Emperò vós contra forma dels dits privilegis no cessau donar llicència a diverses persones de portar en la dita vila, no obstant les prohibicions que lo dit justícia ne fa, lo que ha donat gran lesió e prejuhi als dits privilegis e és causa de insults e comocions en la dita vila, com fa poch ha faent guayta de nits per la dita vila en Nicolau Nomdedéu fonch mort e molts altres scàndols tots jorns s·en segueixen en la dita vila, lo que porie portar gran inconvenient a aquella en gran deservery nostre, dien encara que quant lo dit justícia té en la presó alguns criminosos de crims per ells comesos, los traeu de la presó, els vos enporteu e ara novament haveu treta de la presó una dona apel·lada Johaneta qui era delada ~~qui ere~~ que havia donat causa en la fuyta de una esclava del

amat trinchant nostre Alfonso de Rebolledo, les quals coses són no sols contra privilegis de la dita vila, mas contra provissions reials ab les quals /és/ provehit que les causes criminals de cassos comesos en la dita vila e tèrmens de aquella se hagen a declarar e termenar en la dita vila.

E per ço lo dit sotsíndich ha suplicat a nostra majestat fos mercè nostra sobre les dites coses provehíssem de remey de justícia condecet, per forma que los dits privilegis e provissions reials sien servades. E nos la dita suplicació benignament admesa ab les presents vos diem e manam expressament e de certa sciència per primera e segona // jussions e pena de dos mil florins d'or d'Aragó de vostres béns, si lo contrari fareu, havedors a nostres cofrens aplicadors que d'ací avant contra forma del dit privilegi e declaracions reals en tot e per tot tingau e serveu juxta les sues sèries e tenors. Car nós vos levam tot poder de fer lo contrari ab decret de nul·litat. E no res menys sots les dites penes vos manam que restituiscats e tornets la dita Johaneta en la presó de la dita vila de Alacant juxta forma de les dites provissions reials e lexen proseguir e continuar la causa e procés que contra ella és començat e en aquell ésser feta justícia. E d'ací avant no traureu ni traure fareu de la dita vila delinqüents alguns, mes aquells lexareu punir e castigar per lo justícia e son lochtinent o per vós si en la dita vila sereu present, segons per les dites provissions reals és proveyt, les quals volem per vós sien servades e complides e axí no façau lo contrari en alguna manera per quant haveu cara nostra gràcia e les dites penes desijau evitar car a cautela nós vos levam tot poder de fer lo contrari ab decret de nul·litat.

Data en la nostra ciutat de Tortosa a XXV de janer en l'any de la nativitat de nostre senyor M CCCC LXXI

Rex Johannes.

[*Encapçalant el text: Ville Alicantis*]

**Document 28**

1471, juny, 25. Saragossa

*Joan II cita davant la seua presència a Jaume Masquefa, lloctinent de governador dellà Xixona, per a donar explicacions a causa de les denúncies posades contra la seua gestió pel comte de Cocentaina i mossèn Joan de Rocamora.*

ARV, RC, reg. 109, f. 76v-77r

Don Joan, *et caetera*, al magnífich e amat nostre en Jacme Masquefa, loctinent de portantveus de governador en lo regne de València dellà sexona, salut e dilecció.

Feta a nostra majestat clamor per lo spectable e amat conseller nostre lo comte de Cocentayna, portantveus de general governador en lo regne de València, e per mossèn Joan de Rochamora, dels grans greuges que per vós pretenen los són de tots jorns fets en aqueixa governació, dients com les exempcions de vós per nós a aquells e altres atorgades no-ls són servades, ans per vós són vexats e maltractats ells e los parents e amichs e servidors, e los crimosos e denunciats per lo dit mossèn Joan e sos parents són per vós guiats en aqueixa ciutat contra forma de nostres manaments e provisions, justícia e rahó. E vista certa informació a nós remesa del /combatiment/ ~~derrocament~~ de la casa del loctinent de justícia del loch de // Almoradí e de la resistència feta al regent lo ofici del dit loctinent de justícia del dit loch, e com per los Rocafulls e altres era stat delliurat de la presó del dit loch Joan Luna, condempnat a mort per procés de absència a instància del amat nostre mossèn Jacme Masquefa, cavaller senyor del loch de la Daya, pres a instància de aquell o llur procurador, en gran ofensa de Déu e de nostra majestat.

Constant totes les dites coses per actes autentichs presentats en nostra audiència sense que per vós no hi fonch feta alguna provisió, ans los dits Rocafulls e altres staven públicament en lo terme de aqueixa ciutat, ço que per vós no-ls devia ésser permès, puix vós és cert ésser condempnats a mort e bendejats per sentència e sentències contra aquells donades ab nostres provissions donades en la vila de Tafalla a XVIII dies del mes de maig proppassat, per constituhir-vos en major fadiga provehim

ço que per justícia atrobam ésser fahedor manat-vos per aquelles lo orde que devieu tenir sobre les dites clamors per la administració de justícia. Les quals provisions havem informació vos són stades presentades e no haveu fet sobre aquelles alguna provisió e enantament, ans los denunciants e crimosos que us manant desguiar haveu de nou guiat e los Rocafulls e altres que han trencada la casa del loctinent de justícia del loch de Almoradí e delliurat lo dit Joan de Luna, condemnat a mort, de la dita presó e la dita resistència al regent lo ofici de loctinent del dit loch ~~loch~~ stan en lo terme de aqueixa ciutat, axí com si oficials no tinguéssim en aquella, de hon se veu que tots los crims e discòrdies que se segueixen en aqueixa governació són en culpa e càrrech de nostres oficials en gran menyspreu nostre e de nostres ~~oficials~~ manaments.

E per ço, volents haver rahó de les dites coses vos dihem e manam e citam per primera e segona jussions, de nostra certa sciencia tota consulta cessant e pena de dos mília florins a nostres cofrens aplicadors, que la present vista dins terme de vint jorns, del dia de la data de la present en avant comptadors, siau e comparegau davant nós en nostra audiència personalment hon se vulla que siam, per dar rahó per quina causa haveu cessat complir nostres manaments e fer ço que per nós vos és manat, per ço que per nós hi puga ésser degudament provehit. Al entretant surrogareu hun bon home de aqueixa ciutat qui sens diferència de persones entena en la administració de la justícia. En altra manera si recusareu venir dins lo terme per dar rahó de les dites coses siau cert que ultra la execució de la dita pena, la qual no fallarà en son loch en contumàcia vostra, procehirem contra vós ço que per justícia trobarem fahedor.

Data en Çaragoça a XXV de juny en l'any de la nativitat de nostre senyor Mil CCCC LXXI.

*Rex Johannes.*

[*Encapçalant el document: Comitti Cosentayne*]

**Document 29**

1477, maig, 11. Tortosa.

*Joan II, arran d'un altercat entre el batlle general Joan Roca i el lloctinent del justícia criminal d'Oriola, ordena que es realitze una investigació de la gestió de Jaume i Joan Roca al capdavant de la Batllia General dellà Xixona.*

ARV, RC, reg. 111, f. 176r-177r.

Don Johan, *et caetera*, als amats e feels nostres los justícia criminal de la ciutat de Oriola, micer Francesch de Vilafranca, assessor del balle general en lo regne de València dellà Sexona, e micer Pere de Fuentes, advocat fiscal nostre en la dita ciutat e assessor vostre de vós dit justícia, salut e dilecció.

Segons havem entès per exposició a nostra majestat reverentment feta per los jurats de la matexa ciutat, o per sos missatgers a nostra excel·lència tramesos, lo primer de abril proppassat, stant arrestat Joanot Balaguer en casa de son pare Jacme Balaguer en la dita ciutat, per certa alteració que era stada entre aquell e hun scuder de mossèn Jaume Roqua, quondam, en Pere Roqua ab quatre o cinch hòmens mà armada vench a la dita casa, e combatent aquella nafrà lo dit Johanot e l'haguera mort sinó perquè's lançà en lo riu, qui és junt a la dita casa. E com isquessen de aquella lo dit Jacme Balaguer, qui era malalt, se posà en so de requerir li fos feta justícia cridant grans crits e notificant lo cas seguit lo dit Pere Roqua, e los altres qui ab ell eren, feren demostració de tornar per matar aquell dins la dita casa, lo que los dessús nomenats, segons se aferma han tornat a fer ab sforch e favor d'en Johan Roca, germà del dit Pere Roqua, qui de present és balle o regeix la dita Ballia General e qui tantost fou a la dita casa, hon lo dit cas s'és seguit, perquè's creu tenia concertat ab aquells lo dit fet.

E com après arribàs a la dita casa en Johan Pérez, loctinent vostre, e volgués pendre los dits malfactors cuytant detràs aquells lo dit Jaume Roqua mostrant ésser una cosa ab aquells no recordant-se que era balle general o regnet la dita Batllia e cap de fisch, per donar destorp al dit loctinent, pres per les spatles aquell, lo qual pensant que altre lo tenia dix que si hi havia algú per nostra majestat. E après, girant-se ~~v~~

que veu que era detengut per lo dit balle e dix als que allí se trobaren presents li fessen testimoni com era destorbat en lo exercici de son ofici per lo dit balle e a causa de aquell no havia pres ne pogut prendre los dits delinqüents. Lo qual balle, recordant-se poch de son ofici e de la honor e correcció nostra, dix al dit loctinent qui hay algú del senyor rei és aquest e quines tacanyaries e oradures, tant orat sou vós que hajau a pendre los hòmens de casa mia, amb moltes altres paraules deshonestes e bravures.

E axí lo dit loctinent, vist lo dit balle tant desordenat e en companyia dels dits delinqüents e en manera de resistir a ell dit loctinent per apartar majors scàndols, com sigués la dita ciutat molt avolotada, respós hen forma e manera // pus cortesa que pogué, dient-li que no era de parer lo degué axí tractar essent tal oficial e que ell era home per dar rahó de son ofici e no orat ni tacany. Lo qual batle, tornant a respondre les mateixes injúries, dix a aquell que li faria donar més bastonades que ell no poria portar, e que per lo bastonet que portava lo qual no li havia a durar sinó hun any, se volia pendre ab ell e que lexat lo ofici li faria donar més coltellades que no poria portar ab moltes altres paraules deshonestes e injurioses per causa de les quals vós dit justícia procehint a informar-vos com se pertanyia fos impedit per lo dit balle segons se diu constar per acte públich.

E per ço volents nós sobre les /totes/ dites coses degudament ésser informats a vosaltres dihem, cometem e manam expressament e de nostra certa sciència per primera e segona jussions, sots incorrimment de nostra ira e indignació e pena de mil florins d'or, que de continent les presents vistes lo més prestament, cauta e segura que fer-se porà, ab gran diligència e sol·licitud rebau axí en la dita ciutat com en la vila de Alaquant e altres lochs del dit ballia, totes e qualsevol informacions necessàries e oportunes, axí per la verificació e demostració de les coses dessús narrades com per purgar la culpa e ignocència del dit balle e dels dessús dits delinqüents, segons per sa part vos seran ofertes e ministrades com encara per altres qualsevulla fraus que sien stats fets en la dita ballia per los dits mossèn Jaume Roqua, Johan Roqua ~~son fill~~ e sos loctinents, elegint per a la recepció de les dites informacions [-senyal al marge-], après que seran rebudes e en scrits per lo dit notari o notaris redigides, o còpia de aquelles se portant closa e sagellada e no publicada, trametau a nostra majestat hon se vulla

que siam, perquè aquelles vistes e en nostre sacre Consell regonegudes pugam provehir sobre les dites coses, segons per justícia trobarem ésser fahedor.

Manant-vos no res menys ab aquesta matexa ço és a vós dit justícia sots les dites penes que en la causa de denunciació feta per la dessús dita causa devant vós per lo dit Jaume Balaguer contra lo dit Pere Roqua e altres dessús nomenats, procehiau e enanteu segons de dret, fur e rahó trobareu ésser fahedor. E si cas serà aquell desistís a la prosecució de la dita causa, façau vós prosseguir aquella juxta la pramàtica dels combatiments e fur del dit regne. E axí matex manam sots les penes predictes a qualsevol notaris que requests seran per part vostra entrevenguen reber e auctentiquen les dites informacions, guardant-vos e ells se guarden de fer lo contrari o diferir-ho per alguna via, per quant havem e han cara la nostra gràcia e les penes desús aposades desijau e desijen evitar. Com axí deliberadament e consulta vullam se faça tota // dilació e consulta cessants.

Dada en Tortosa a XI dies de maig en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXXVII.

*Rex Johannes.*

[*Encapçalant el document: juratorum civitatis Oriole*]

[*Senyal al marge: algun fel notari o notaris de la dita ciutat que vists vos seran fiables les quals informacions.*]

### **Document 30**

1477, juliol, 6. Barcelona.

*Concessió del grau de cavaller a l'alicantí Joan Franc*

ARV, RC, reg. 297, f. 150v-151r

Nos Joannis et caetera.



Attendentes probitatem et mores laudabiles vestri dilecti et fidelii nostri Joannis Franch, habitatoris ville Aliquantis, qui ut fidedignorum testimonio accepimus ab ingenuis progenitoribus editus estis ab antiquo quique promeremini expremis ad decus milicie promoveris, propterea vobis, tanquam benemerito motu proprio et ex regie potestaris plenitudine presentis tenore, concedimus et facultatem plenariam et liberam vobis impartimur quod exnunc ab magnifico et dilecto consiliario nostro nobili Petro Maça de Liçana, gerentivices gubernatoris in regno Valencie ultra Saxonam, cum et quando volueritis, possitis ad honorem et gradum milicie provehi et atolli ac militari cingulo decorari vosque ad gradum huiusmodi assumendum abilem facimus et capacem. Statuentes et decernentes ac etiam ordinantes quod postquam gradum asumpseritis antedictum tam vos quam nati // vestri et ceteri a vobis et illis per rectam lineam legitime descendentes gaudetis perpetuo et gaudere possitis ac etiam debeatis omnibus illis graciis, libertatibus, privilegiis, franquitatibus et inmunitatibus personalibus, regalibus et aliis quibuscumque. Necnon usibus et consuetudinibus quibus antiqui milites et generosi in regno Valencie et aliis regnis et terris nostris utuntur et gaudent ac uti debent et sunt soliti nunc vel imposterum de iure comuni sive privato vel de foro, usu et consuetudine in regnis et terris nostris. Cuiquidem gubernatori vos nomine nostro militari cingulo decorandi vices nostras et posse comitimus plenarie cum presenti perquam spectabilibus, nobilibus, magnificis, dilectis consiliaris et fidelibus nostris quibusvis viceregibus gubernatoribus, vicariis, potestatibus consiliariis, baiulis ceterisque universis et singulis officialibus et subditis nostris ad quos spectet et presentes presentate fuerint et locatenentibus eorundem dicimus, precipimus et iubemus expresse et de certa scientia ad nostre gracie et amoris obtentum penamque duorum mille florenorum auri nostris inferenda erariis ut postquam vos dicimus, Joannes Franch, ad gradum milicie assumptis fueritis pro vero milite habeant, teneant, reputent atque tractent ipsisque graciis inmunitatibus et exemptionibus predictum cum posteritate vestra uti et gaudere libere sinant et contrarium minime faciant quanto gracia nostra eis cara est et penam predictam cupiunt evitare. In cuius rei test testimonium presentem fieri iussimus nostro comuni sigillo impendenti munitum.

Data Barchinone, VI julii, anno a nativitate Domini millesimo CCCC LXXVI.  
regnique nostri Navarre anno LII, aliorum vero regnorum nostrorum anno vicesimo.  
Rex Johannes.

[Encapçalant el document: Joannis Franch]

### **Document 31**

1478, setembre, 9. L'Hospitalet.

*Joan II encarrega al lloctinent de portantveus de governador dellà Xixona i al justícia criminal d'Oriola la renovació de les treves entre els Rocafull i els Rocamora.*

ARV, RC, reg. 240, f. 156r-v.

Don Johan, *et caetera*, als magnífich e amats nostres los loctinents de portantveus de nostre general governador en lo regne de València dellà Sexona e la justícia criminal de Oriola, salut e dilecció.

Segons havem entès, les treves que eren entre don Ramon e don Nofre de Rocafull e los fills del dit don Ramon e sos parents, amichs e valedors, de una part, e mossèn Johan de Rocamora e altres Rocamores e llurs parents, amichs e valedors, de altra, finiren en lo mes de agost proppassat e axí aquells stan en ubert e considerat les morts e altres molts grans dans que entre les dites parts són stats subseguits y stan aparellats subseguir-se si per nós no·y és provehit, no solament entre ells mas a la cosa pública de la dita nostra ciutat en gran turbació e ruyna del stat de aquella.

Volents sobre aquestes coses, usant de nostra suprema potestat, provehir al servey de Déu e nostre e benefici de la dita ciutat, dihem, cometem e manam a vosaltres molt stretament, e sots incorriment de la ira e indignació nostra e pena de quatre mil florins d'or, que de contiment la present vista aplicats en açò los balle e jurats de la dita ciutat, los quals som certs per lo repòs de aquella hi entendran ab tot estudi e diligència, vos interposeu entre les dites parts e pratiqueu e conclogau altra

treva entre aquells a temps de hun any, ab fermaçes de persones que juren // no han fet transportació de lurs béns e ab penes de sis mília florins, sacrament e homenatge e en la forma e manera que stava la passada.

Per bé que ns és dit que aquesta treva passada és stada violada per la part dels dits Rocamores e per ço ab altra provisió manam ésser inquirit sobre la veritat e que y sia feta justícia. Però entre tant no és servey nostre stiguen en ubert e hon aquells dita treva recusassen, los ho pregareu e manareu de part nostra, e si fetes dites pregaries o manaments perseveraven en lur pertinàcia aquell o aquells que u recusaran expellireu de contiment de la dita ciutat, no comportant en manera alguna habiten en aquella e scriureu-nos que són los pertinaces e recusants fermar dites treves e obeir nostre manaments e encara nos trametreu actes auctèntichs de lurs recusacions per tal que vists e informats de la veritat pugam deliberat e provehir lo que contra aquells tals deu ésser procehit e enantat.

Y açò fareu no obstant qualsevol provisions de exempcions aduccions o altres en contrari, les quals quant a açò suspenem e volem en ves no obstant per res no fesseu lo contrari, per quant nostre servici e gràcia vos és cara e la ira e indignació nostra e pena demunt dita voleu evitar. Car nós sobre les dites coses, incidents, dependents e emergents de aquells, vos cometem nostres veus e poder bastant ab les presents.

Data en L'Ospitalet a VIII del mes de setembre del any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXXVIII.

*Rex Johannes.*

### **Document 32**

1479, febrer, 27. Trujillo.

*Ferran II prohibeix, a suplicació dels missatgers de les autoritats oriolanes, regir qualsevol ofici de la ciutat d'Oriola a aquells membres dels bàndols dels Rocafull o Rocamora que no hagen firmat les treves.*

ACA, AC, reg. 3.633, f. 82v

Don Ferrando, *et caetera*, als noble, magnífichs e amats consellers nostres lo portantveus de nostre general governador e batle general en lo regne de València dellà Sexona, justícia e jurats de Oriola e a cada u dells dels dits oficials, salut e dilectió.

Segons havem entès per causa de la bandositat /que/ és entre los Rocafulls e Rochamores en la dita ciutat e fora de aquella, se són seguides diverses morts, nafres e inconvenients damniosos, graument a la dita ciutat e cada una part se sforça haver los oficis de la dita ciutat per ésser més fort en aquella, ço que redunda en deservici nostre e dan de la dita ciutat, el repós e benefici de la qual volents dar tot orde, suplicats per part dels amats e feels nostres en Pere Roiz Mestre, jurat, y /e/ en Pere de Gualbes, juristes, missatgers de la dita ciutat e jurats de aquella, volem e provehim que los dels dits Rocafulls e Rocamores e lurs fills e qualsevol comensals e altres qui en nengun temps hagen fermat treves en e per dita bandositat si dels sachs del dit regiment per a qualsevol oficis de la dita ciutat eren trets e exien, pendent la dita bandositat, sien retornats en los dits sachs e sia procehit a extracitó de altres com no vullam bandolers regesquen dita ciutat, retent aquells inàbils e incapaces, e volem per tals ésser haguts e [...] fins hagen fermat entre si pau final.

Dihem per ço, e manam de certa nostra sciencia a vosaltres e a cada u de vos sots incorriment de la ira e indignació nostra, e pena de dos mil florins d'or dels béns de qualsevol de vosaltres qui lo contrari farà havedors e a nostres cofrens aplicadors, que les coses per nós damunt provehides tengau, gardeu e observeu e façau inviolablement observar e no contrafaçau o permetau ésser contrafet en alguna manera lo contrari, per quant nostre servici e gràcia vós és cara e la dita pena voleu evitar, com axí procehesca de nostra volentat.

Data en la nostra ciutat de Trugillo a XXVII de febrer del any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXXVIII.

Yo el rey.

[*Encapçalant el document: civitatis Oriole*]

**Document 33**

11479, agost, 13. Saragossa.

*Ferran II ordena que el donzell Jaumot Pascual sigà admès per a poder regir els oficis de la vila d'Alacant.*

ARV, RC, reg. 126, f. 25v-26r

Don Ferrando per la gràcia de Deu *et caetera*, als noble, magnífichs, amats e feels nostres lo portant veus de nostre general governador e batle general en lo Regne de València dellà Sexona, lloctinents de aquells o los dits oficis regents, surrogats del dit portantveus e advocat de nostre fisch en la dita partida, justícies civil e criminal e jurats de la nostra ciutat de Oriola e encara als justícia, jurats de la nostra vila de Alecant, e a tots finalment e a qualsevol oficials nostres als quals se pertanga e als presents, prevendrán e presentados seran, e als loctinents de aquells, presents e esdevenidors, salut e dilecció.

A nostra majestat és stat exposat per part del amat e feel nostre en Jaumot Pascual, donzell en la nostra vila d'Alecant domiciliat, dient com cerca de tretze o quatorze anys ha que en la dita vila de Alacant fou perpetrada mort en persona d'en Nicolau Nomdedeu, loctinent de justícia de la dita vila, segons se diu per en Tristany de Seva, de la qual fonch inculpat lo dit Jaumot Pascual e altres. E que per quant en aquella disposició lo dit Jaumot Pascual era clergue simple e beneficiat, recorregué per la corona als jutges eclesiastichs, per les quals se aferma lo dit Jaumot Pascual ab dues sentències conformes es ésser estat absolt e immune e sens culpa de la acusació que feta era stada contra el, inculpant lo de la perpetració de la mort feta en persona del dit Nicolau Nomdedeu segons per les dites sentències apar a les quals és referit.

En après al dit Jaumot Pascual per causa de la mort de hun seu germà major, per donar rahó a la casa de son pare le ha convingut renunciar la corona e beneficis e ha presa muller sostmetent se a la regia cort nostra. E jatsia que per vosaltres sia estat admès al regiment e exercicis dels oficis de la dita vila de Alacant e sia stat justícia dues vegades de aquella, no resmenys emperò som estats humilment suplicats per part del

dit Jaumot Pascual que volguessem haver aquell per àbil per al regiment e exercici dels dits oficis de la dita vila e per immune de la dita acusació contra aquell posada per causa de la dita perpetració de mort del dit Nomdedeu, puix per les dites sentències ne és stat absolt manant-lo admetre al regiment e exercici dels dits oficis, la qual suplicació com a justa e consenant a rahó benignament admesa veres estants les coses sobre dites dihem, in inugim e manam estretament a vosaltres e a cascú de vos sots incorriment de nostra ira e indignació e pena de dos mil florins d'or que constant a vosaltres de les coses sobre dites de les dites dues sentencies conformes per los dit jutges ecclesiàstichs donades // absolvent aquell de la dita mort, en tal cas e no en altra manera hajau per àbil per al regiment e exercici dels oficis de la dita vila de Alecant, per immune e absolt de la dita mort lo dit Jaumot Pascual axí com nós en lo dit cas lo havem per àbil e absolt de les dites coses, admetent lo al regiment dels dits oficis sens obstacles e contradicció alguna e guardareu de fer lo contrari en alguna manera si haveu cara la gràcia nostra e la dita pena ñe desijau no encòrrer com per justícia axí ho hajam provehit.

Data en Çaragoça a XIII diez de agost en l'any de la nativitat de nostre señor mil CCCC LXX VIII.

Yo el rey.

[Encapçalant el document: Jacobi Pascual]

#### **Document 34**

1479, desembre, 2. Toledo.

*Ferran II dictamina que aquells que van participar en les bandositats entre els Rocafull i Rocamora i van ser exclosos del regiment de la ciutat puguén, tornar a ser admesos i exercir oficis si prometen posar-se sota justícia i es comprometen a no tornar a guerrejar.*

ARV, RC, reg. 126, f. 80v-81r.

Don Ferrando, *et caetera*, als noble, magnífichs e amats consellers nostres los portantveus de nostre general governador et balle general en lo regne de València dellà Sexona, justícia, jurats e Consell de la ciutat d'Oriola e a cascú d'ells a qui's pertanga, salut e dilecció.

Recordans estant en la ciutat de Trugillo a XXVII dies del mes de febrer de l'any present mil CCC LXXVIII ab nostres patents provisions, en deguda forma despachades, haver provehit e manat a suplicació d'en Pere Royz Mestre e Pere de Galbe, juristes, jurats e missagers de la dita ciutat, que los Rocafuls e Rocamores e llurs fills e qualsevol comensals de aquells e altres qui en algun temps hagen fermat treves per lur bandositat, si dels sachs del dit regiment per qualsevol ofici de la dita ciutat eren trets pendent la dita bandositat fossen tornats en ~~lochs~~ los dits sachs e no fossen mesos al regiment de la dita ciutat. E après siam stats informats que alguns de aquells desijant lo servey nostre, pacificació e benefici de la cosa pública de la dita ciutat se són mesos e altres se volen metre en mans e poder de nostra cort e de nostre oficials oferints // disistir e apartar-se de qualsevol bandositats e cessar de tota natura de guerra remetents lurs diferències a la determinació de la justícia. E per çò nos parega cosa digna e equal que los qui tal deliberació volran deduhir en efecte no sian privats ne foragitats del exercici, ús e comoditats dels oficis de la dita ciutat.

Per tant ab tenor de la present, modificant e abilitant la dita nostra provisió vos diem e manam, sots incorrimment de la nostra ira e indignació e pena de mil florins d'or d'Aragó dels béns dels contrafahents exihigidors e als nostres cofrens aplicadors, que fermant de dret qualsevol dels damunt dits e metent-se en mans e poder de nostra cort e de nostres oficials e prometent estar a justícia e no bandolejar més desistir e cessar de tota natura de guerra sots obligació de llurs persones e béns e exint en nòmina per regir e exercir los dits oficis de la dita ciutat, segons forma de la capitulació e extracció del sach, aquells reebau e admetau al regiment e exercici dels dits oficis e qualsevol de aquells en que isquen e aquells los lexeu e permetau regir e exercir per lo temps acostumat juxta la dita forma de la dita insaculació, /exceptats emperò aquells que denunciats seran e per capítols de la dita insaculació/, seran fets inhàbils a regir e exercir los dits oficis los quals no volent ésser compresos en la present nostra provisió.

Guardant vos de fer lo contrari per quant havent cara la gràcia nostra e la ira e indignació damunt dita volen no incórrer.

Data en la ciutat de Toledo a dos dies del mes de deseembre any Mil CCCC LXX VIII.

Yo el rey.

### **Document 35**

S.d. [1480]

*Instruccions donades pel rei a misser Berenguer Solanes en referència a la investigació sobre la gestió de Joan Roca al capdavant de la Batllia General dellà Xixona.*

ACA, RC, reg. 3.606, f. 30v-31r.

Lo que vós, micer Berenguer, Solanes haveu a fer en la ciutat de Oriola e vila de Alacant del nostre regne de València dellà Sexona en e sobre la inquisició per a la qual ab nostra letra patent vós ne portau comissió sobre les coses oposades contra Joan Roca balle general en lo dit regne dellà Sexona e sos loctinents en lo dit ofici és lo següent:

Primerament (ahibint) al negoci tant solament aquella persona o persones que convenients e necessàries seran cautelosament e discreta, perquè per algunes iniquès prevencions la veritat no puixa ésser obfuscada curareu diligentment inquirir e informar-vos sobre los capítols e interrogatoris següents:

Lo primer si lo dit en Joan Roca, balle general, en lo temps que en Jaume Roca, quondam, pare seu tenia e regia lo dit ofici, o del temps ençà que ell lo té, ab calor del dit ofici si ell o sos loctinents han favorit o se són col·ligats e adherits a alguna de les parcialitats e bandositats que dies ha són stades e són en la ciutat e vila dessus dites, de les quals se han seguits es segueixen grans escàndols e inconvenients en grandíssim deserverey de nostra magestat.



Ítem, si los dits batle general o sos loctinents o algú e qual de aquells han presos alguns donatius en diners o en altra manera són stats subornats per favorir o ésser parcial a alguna de les dites parcialitats.

Ítem, si han feta alguna extorsió o composició ocultament, injustament o no deguda.

Ítem, si a alguns crimosos o ~~de les~~ delinqüents, axí de les dites bandositats com altres qualsevol, los quals ells per rahó del dit ofici devien acusar, si per ventura los han atorgada o procurada absolució e remissió, defensant e favorint aquells, obmetent e no curant fer lo que eren tenguts per lo dit ofici.

Ítem, si per negligència e culpa se ha causat algun dan e perjudici a la nostra regia cort e emoluments, drets e regalies a aquella pertanyents per rahó del dit ofici.//

Ítem, si en lo dit ofici han comés algun frau e engan e si sots calor de aquell han, en alguna manera, comés algun crim o delicte, donant loch que amagadament se sien embarquats moros per passar en Granada e en Barberia difraudant los drets reys o en alguna altra manera.

E si sobre la dita matèria vos ocorrerà algun altre interrogatori convenient suplesca hi la discreció de vos dit comissari a la qual remetem.

E a cadahú dels testimonis que sobre los dits interrogatoris reebreu, interrogareu particularment de cada cosa que deposaran en quin loch, dia, mes e any fonch. E açò no ometau en alguna manera, car molt és necessari, rebeent per testimonis aquelles persones que més idonees e dignes de fe vos semblara.

Yo el rey.

[Encapçalant el document: Lo rey]

**Document 36**

S.d., Oriola.

*Fragment del memorial de greuges fet per les autoritats d'Oriola contra mossèn Joan Fabra, batlle general dellà Xixona.*

AMO, AC, reg. A 26, f. 184r-185v

La vostra ciutat de Oriola après de ~~haver levades~~ vostra real majestat /haver/ revocades les ad [...] que / que heren donades/ a causa de les bandositats /que heren en la dita ciutat entre los nobles Rocafulls e ~~Rocamores~~ e magnífichs Rocamores/ ~~eren donades en aquella~~, la dita ciutat stava molt pacífica e los habitants en aquella fora de malícies ~~a causa que la~~ /per quant la/ justícia en ~~aquella~~ /la dita ciutat per tots los oficials de aquella era e/ és bé administrada, esperant que vostra excel·lència de hora en hora ~~pronun pau~~ /pronunciaria pau/ entre los /dits bandolers et estant axí la dita ciutat pacífica com dits vengut en aquella mossèn/ ~~los nobles Rocafulls e magnífichs Rocamores~~, e lo sperit maligne que acostuma cercar zizanyes e amals en (nomi), ha e més e pus fort on no són del tot lunyades, axí com en /la/ aquella dita ciutat a causa de les dites bandositats, encara que pacífichs no los coratges nets, ans /apartats/ per a en aquells poder obrar lo enemich de natura humana. E axí vengut mossèn Johan Fabra, batle general per vostra gran senyoria en la governació de la dita ciutat com tot oficial ~~novell~~/novament/ principiant a regir ~~estiga bé~~ /deia/ amar e honrar a tots e metre pau hon troba oy e rancor e entre los litigants concòrdia, e als qui van fora horde ~~bonament~~ /rectament/ e recta ordenar e a captar benivolències de tots, aconsellar de si mateix o de persones que no havien bé mirat al servey de vostra excel·lència e al que a la honor del dit batle complia / [...] al repós (e be)nefici de la dita [...] / ~~aquell ha fet~~ tot lo contrari, car de fet que és ~~anat~~ /estat/ en persona a regir son ofici en la dita ciutat e batlia de aquella partida ~~ha entés en~~ /tota hora parlant ab aquella pus (umil) e subjecta reverència que de vostra real majestat se pertany, entengué en/ fer e formar parcialitat e suspitar malícies ocultes, axí que verbo ha deshonrat als bons e millors de la dita ciutat per paraules generals, dient que en la dita ciutat no havia trobat negun fidelíssim vassall del senyor rei e ~~a altres~~ /en alguns/ hòmens de bé, particularment ha

meses meté les mans en moltes coses no tocatnst ala juredicció de son ofici, mas contraries als furs e privilegis del present /vostre/ regne de València, e turmentà hun ~~hom~~ bon hom /de la dita ciutat, vell de LXX anys/, cosa que jamès batle féu. Com sols moros e juheus sien de sa juredicció e en la qual en aquells té limitada, juxta los dits furs e privilegis ~~ha fets~~ /e féu/ composicions /de crims/ sens perdó de la part e «ha fet» molts altres excessos e desordens, los quals a vostra gran senyoria /Johan Pérez, missatger/ los [...] justícia criminal e en Jacme Togores hun de la [...] havent ne special poder e càrrech per los [...] jurats de la dita ciutat de Oriola, molt umilment perquè a les dites /~~conjurats de la dita ciutat~~/ coses per vostra real majestat degudament sia provehit, significam a aquella per los articles e forma següents.

Primo, ~~pochs dies ha passats~~ /senyor molt alt, en dies pasats en lo principi del regiment de son ofici/ lo dit mossèn Johan Fabra, batle, ~~anà~~ fou en persona a la dita ciutat de Oriola, la qual ciutat ans que l dit batle hi fos, era posada per les dites bandositats per vostra real majestat en treves, e estava pacífica e molt reposada que nengú de les dites bandositats no's fahia moviment, ans tot hom pensava en fer sos negocis plenament. E lo dit batlle ~~anà a posar~~ pres per posada la casa d'en Berenguer Morelles, ciutadà de la dita ciutat, cosín germà de mossèn Johan Rocamora, principal en la bandositat contra los dits Rocafull. E ab los // dits Rocamores tant quant stech lo dit batle en la dita ciutat e [...] e ~~habita~~ comunicant continuament ab los de la parcialitat dels dits Roquamores, e les coses de aquells tenint per pròpies, axí en paraules com en (obres), per forma que mostrà lo dit batle no ésser vengut a regir sa batlia, mas a formar parcialitat e ~~sositar-la~~ favorir la dita parcialitat del dit mossèn Roquamora /en la dita ciutat/, en forma que après sa venguda per ocasió sua la dita ciutat ~~és venguda~~ /vench/ en punt de perdre's e matar-se los huns a los altres.

Ítem, senyor molt alt, poch dies ha lo dit batle ocupant-se juredicció que a aquell no pertany, turmentà hun bon hom vell /~~e miserable de edat de setanta anys~~/ de la dita ciutat /de edat de LXX anys per/ certa causa civil /e sens causa justa e ~~no essent trobat en crim nengun~~/, lo qual home com fos mutat a turment ab qui[...] e tengut en lo dit turment per moltes hores, és resat dèbil e desconjuntat en tant que ~~per~~ no /pot viure de son treball e per no poder treballar a anat/ a les almoynes. E ~~per~~

~~ésser pobre, per amor de Déu és sostengut en lo monestir de sancta [...] de la dita ciutat.~~

Etiam, senyor, per quant de manament del dit batle /(ell) essent en la dita ciutat/ ~~fessen~~ manades fer penyores per hun missatge seu en béns de certs hòmens del loch de La Daya, qui és de Francesc Masquefa /en lo terme de la dita ciutat situat/, jatsia la juredicció de la dita causa segons los dits furs e privilegis del dit regne /de València/, no fos del dit batle. Per quant al dit missatge foren vedades les dites penyores ~~per la qual vedament~~ e los qui vedaren /aquelles no les/ volgueren donar ~~aquelles~~, segons los dits furs solament eren encorreguts a pena de sexanta sous. Lo dit batle no haut esguart a la dita causa /[...]/ tant cevil, ocupant-se juredicció que no li pertanyia anà en persona al dit loch /per pendre los/ ~~[...] certs hòmens qui havien /e dades les dites penyores/ a qui eren e féu cert insult.~~ E per quant nol·ls pague haver feu aquí certs ~~insults~~ /desordens e [...] / entre los quals rompé les portes de una casa e deshonorà la dona senyora de aquella, bona e honesta /ço és/ que li dix bagassa e altres coses leges. E més avant ~~se ha féu~~ denunciar devant si los dits hòmens, no essent la dita causa de sa juredicció.

Ítem, senyor, lo dit batle tornant del dit loch de la Daya en la dita ciutat, essent en la plaça major de aquella lo dit batle ab mal continent e superbo, mogué paraules contra micer Johan Martí, bacheller en leys, ordinari acessor en la governació de aquella partida, e a manera de a voler (molt) desordenadament dix al dit acessor moltes leges e properoses paraules, portants gran injúria del dit micer Johan Martí, bacheller, sens alguna causa justa, ~~de que~~ /e per quant lo dit micer Johan Martí, bacheller, és persona [...] e molt emparentat la/ dita ciutat, per la dita rahó vench en punt de gran scandal ~~per la qual~~ /e per obviar aquell/ los parents del dit micer Johan requeriren [...].

Més avant, senyor molt alt, essent lo dit batle en la dita ciutat e en públich encant de manament de aquell essent venut an Alfonso Quexans, de la dita ciutat, hun catiu moro /lo qual lo dit batle ~~[...]~~ féu vendre /, per quant lo dit catiu no fou liurat /al dit Quexans/ ~~[...]~~ lo dit comprador demanà /per aquell pus lo havia/ ~~lo dit moro~~ comprat e requerint al dit batle lo·y manàs lliurar, com fos prest pagar lo preu de aquell, lo dit batle no lo·y volch manar lliurar, ans li detengué aquell. E perquè ~~instava~~

sa justícia li fos lliurat /demanant/ que lo dit moro /li fos lliurat/, lo dit batle li dix moltes paraules leges e innominioses toquants /[...]/ e a les dites coses deguéssen provehir per servey de vostra real majestat e repós de la dita ciutat // en part al noble don Pero Maça, governador de aquella partida, les quals paraules per ésser tant vils e deshonestes, lo dit /misatger/ suplicants per reverència de vostra real majestat ~~referint~~ restan declarar referint-se a la informació de totes de aquelles ~~donada~~ reebedora si a vostra gran senyoria serà plaent sia rebuda ~~la dita informació~~.

Ítem, senyor, essent lo dit batle en la dita ciutat feu venir davant si a hun hom apel·lat Andreu de la Ortolana, hun dels guardes dels drets reals per lo dit batle dedicat, al qual ~~dix que~~ perquè havia sabut que la dita guarda era del altre bàndol /dix e li manà/ que ~~li manava~~ no volia que fos guarda ni guardàs.

Ítem, senyor molt excel·lent, ~~signifiquem a vostra real majestat los dits suplicants que~~ essent lo dit batle en lo loch de Guardamar, aldea e terme de la dita ciutat, e residint e regint en lo dit loch en Berthomeu Baró, subrogat de governador, lo dit batle, mostrant ira contra lo dit subrogat sens alguna causa justa ab paraules superbioses dix a aquell ~~si molt li fahets [...] lo [...] que [...] a ell e que lo metria en una [...] e que venria [...] ne [...] don pero Maça~~ /vós ací regiu de subrogat per don Pero Maça, lo dit subrogat li respós que si, e lo dit batle lo replicà gran confessor vos féu ací vós [...] de ofici que les gents de aquest loch sien amichs de don Pero Maça, per yo porte potestat del senyor rei per a castigar los oficials ~~que d'aquexia~~ e per jura a nostre senyor Déu que ell li faria levar lo ofici e que no regiria pus/.

Ítem, senyor, en dies passats huns clau negre de Gomex Daroqua, de la dita ciutat, matà /en aquella/ acordadament ~~en aquella~~ una dona /pública stant [...] en lo bordell/. E sens han haut perdó de la part, demanament exprés del dit batle lo justícia en lo criminal de la dita ciutat ha composat lo dit sclau ~~per sens~~ contra dispusició dels furs e pragmàtiques reals del dit regne.

Ítem, senyor, en la vila de Alaquant Francesc Beltrà, Johanot Beltrà, Johanot /Roig, Johanot Calatrava, Jacme [...], Nicolau Mingot/ hòmens de la dita vila, acordadament en hora acaptada entraren en lo /bordell de la dita vila, lo qual té arrendat en Luys Feris/ ~~cosa pròpia e habitants de~~ de la dita vila, e combatent li e

esvahint /lo dit bordell/ ~~li la dita casa~~ feren son poder de matar a la dona del dit Luys /que regia lo dit hostel/. La qual nafraren ab hun punyal de diverses colps /e fortívolament se'n portaren una altra dona per la qual eren ~~entrats~~ entrats en lo dit bordell/. E jatsia per rahó del dit combatiment de alberch los dits delinqüents per premàtiques reals /deguessen/ ~~dege~~ morir sens algun remey, e de tals crims no s'en puxa fer composició alguna. Emperò, lo dit batle qui és cap del fisch e a ell pròpiament se esguarde demanar tals crims e delictes /e los interessos reals/ , aquell no observant les dites premàtiques e estatus reals, e poch tement les penes de privació de ofici e altres en aquelles contenguts, ha permés e consentit que'l justícia de la dita vila ha composats del dits crim e delicte los dits crimosos per prech [...].

Et etiam, senyor per rahó de certa mort /en lo camí real feta/ per en Luys de la Torre, de la dita ciutat de Oriola, acordadament ~~feta~~ en la persona de Benito d'Àlvare[...] a instància de vostre procurador fiscal fou ~~stada~~ donada sentència de mort contra lo dit Luys de la Torre. E per la dita sentència, més avant, /aquell fou/ ~~és-stat~~ condepnat a dos mília sous. E jatsia la dita sentència sia passada en cosa jutjada e deu ésser executada. Emperò lo dit batle, com a cap del fisch /e al qual se [...] la dita execució, no ha volgut instar la execució/ ~~no ha volgut executar~~ de la dita sentència contra lo dit criminós e béns de aquell, ans lo dit criminós, de secreto, moltes nits stava e fou vist star ab lo dit batle en la // casa on aquell habitava en la dita ciutat, e algunes nits menjant ab aquell.

Ítem, senyor, lo dit batle anant a cavall en la sua mula per la dita ciutat, per quant la dita mula se espantà de hun gos /qui estava en la [...] carrera/, lo dit batle ana a la sua posada e pres hun altre gos, lo qual ligà al coll de la dita sua mula e lexà anar /aquella/ corrent per la dita ciutat batent lo dit gos per los cantons de que mes en ~~valor la dita ciutat~~ perill e congoxa les gents de la dita ciutat e la dita mula vench en punt de matar dos o tres persones.

Ítem, senyor, essent arribat en la dita ciutat en Francesch de Soler /[...]/ e havent presentat als justícies e jurats de aquella una provisió de vostra real majestat manant que'l dit en Francesc de Soler fos mes en possessió del ofici de mustaçaf, en lo qual era stat extret /e elet per [...] aquell any/ e los dits oficials /complint vostres reals manaments/ havent-lo més en la dita possessió. Sabut açò per lo dit batlle, aquell de

fent vench a la plaça de la dita ciutat e ab superbo continent dix /qui bé [...] havien fet mal [...] en haver admés lo dit Soler a dit ofici per [...] que puix los jurats [...] al dit en Francesch Soler lo privilegi que ell [...] tots e que ell los faria castigar als dits oficials/ als dits justícia i jurats moltes paraules deshonestes contra ells, et inter alia, dix a aquells que havien fet com a mals oficials en haver obehida la dita provisió, e que si ell si trobara manara axí volent dir que ell los fera fer tot lo contrari, e que ells rompien hun privilegi, e que ell jurava per lo cap de Déu que ell los [...] tots e que ell castigaria e faria castigar los dits jurats e altres paraules injurioses.

Ítem, senyor essent vengut ~~en lo novembre propassat /en lo dit temps/~~ lo temps de la fira /de la dita ciutat/ e lo carrer e loch en aquella se acostuma fer stant molt reparat e bé ornat de moltes mercaderies e coses /per [...] estranyes e altres/ portades a la dita fira, passant per aquí lo dit batle, alguns hòmens de bé qui s'atrobaren en la dita fira ab paraules plahents digueren al dit batle que què li paria de la dita fira com stava axí honradament, lo qual /dit batle/ en forma de desdeny los respòs e dix que li paria ésser marraneries. E per haver axí respost lo dit batle, molts hòmens honrats qui eren /en la dita fira/ aquí veent la dita resposta ésser molt vergonyosa e desonesta, ~~per e~~ per quant totes hores no ayen del dit batle sinó coses portants injúries a la dita ciutat e als habitants en aquella, murmuraven molts, /congoxant-se de les dites paraules/ ~~contra lo dit batle es fou seguit qualche cas sinó que los dits jurats per servey de vostra real majestat ho pacificaren.~~

Ítem, senyor molt alt, per part de /micer/ Guillem Cascant, bacheller en leys de la dita ciutat, fou impetrada de vostra real majestat ~~pochs dies ha~~ una real provisió a ~~prech~~ directa als justícia e jurats de la dita ciutat, e presentada a aquells demanant paga e exeqüció, en béns de la dita universitat, de trenta lliures qui lo dit micer Guillem Cascant demanava a la dita ciutat, per la rahó e causa en la dita real provisió contenguda, per la qula /fou/ és manat als dits oficials fahesen fer lo dit pagament e exeqüció de les dites trenta lliures (continant-los) que [...] en fadiga de aquells ~~faça e~~ fes la dita exeqüció lo dit batlle fes. E jatsia la dita real provisió per los dits fos obehida e provehit de fer la dita quantitat per lo siser de la dita ciutat de pecúnies de aquella fos pagada e assignada hora certa e breu [...] al dit siser fahés lo dit pa[...].

[Encapçalant el document: Excel·lentíssimo e potentíssimo rey e senyor.]

[Al peu del primer full: Molt excel·lent senyor, en la ciutat.]

### **Document 37**

1482, febrer, 28. Oriola.

*Carta de les autoritats oriolanes a mossèn Jaume Liminyana, doctor en medicina en la ciutat de Múrcia, oferint-li, a més del salari, 700 sous anuals si anava a exercir a Oriola.*

AMO, AC, reg. A 33, f. 8r.

Al molt magnífich e savi cavaller mossèn Jacme Liminyana, doctor en medecina en la ciutat de Múrcia.

Molt magnífich mosenyor e savi cavaller bé som certs deu venir en record a la saviesa vostra, de com de aquests dies passats, per la bona amor vos porta aquesta ciutat, comunicaren ab vós alguns jurats de nosaltres en que us pregàvem volguésseu venir en aquesta ciutat per estar e habitar en aquella, e segons som stats informats en aquell cas a vós no fou possible venir per alguns respectes, los quals a present cesam dir. E ara havem sabut per alguns que per honor de aquesta ciutat estaviu en deliberació venir ~~en aquesta ciutat~~ /vos en así/ del que stam molt alegres e ab molt plaer si axí és del que vós tendreu a singular gràcia.

E per ço mosenyor, que aquesta ciutat està molt freturosa de diners ab les males anyades que en aquella hi ha aud, segons vós tant quant nosaltres sabem serem contents donar-vos tots anys set-cents sous, los quals no us donam per paga del que vós merexeu, sinó que per amor de nosaltres e contemplació de aquesta ~~/vingau~~ siau content de aquells/, la qual vós deveu tenir com a mare e ella a vós com a fill e natural de aquella, siau content pendre los dits set-zents sous per vostre que ultra aquell cascun de nosaltres e los poblats en aquella vos satisfaran e remuneraran, no segons vos merexeu, emperò lo possible de cascun, e conexereu sereu bé tractat e remunerat axí com de mare a fill.



E per lo portador vos demanam de gràcia ajam vostra resposta e tinga en sa continua protecció lo bon Jesucrist.

De Oriola a XXVIII de febrer any LXXXII.

A la hordinació prests los justícia e jurats de Oriola.

### **Document 38**

1482, maig, 18. Oriola.

*Carta del justícia i jurats d'Oriola dirigida a les autoritats de Múrcia demanant que els envien informació de testimonis de la condició de gentilesa de Ferrando de Avellaneda, per a poder ser insaculat en la borsa dels gentilhomens del regiment de la ciutat.*

AMO, AC, reg. A 33, f. 16v

Als molt magnífichs, savis e virtuosos senyors los consellers /corregidor/ regidors, oficials e hòmens bons de la ciutat de Múrcia.

Molt magnífichs, savis e virtuosos senyors, per privilegi atorgat aquesta ciutat, vulgarment dit de sach, és statuyt e ordenat que lo segon dimecres de la quaresma se aja a fer graduació de les persones, tenints cavall e armes aquelles persones emperò, que agradau-se volran, e per quant lo honrat en Ferrando de Avellaneda de aquesta ciutat se deliberàs en lo segon dimecres de la quaresma proppassada agradau per gentilhom e de paratge, venint al efecte de agradau aquell per alguns del Consell fonch fet opòsit que ans de ésser admés a la dita graduació, mostràs com era gentilhom e fonch [...] per expedient que lo dit en Ferrando de Avellaneda fos admés a la dita graduació e mes en lo sach de gentilshòmens e de paratge, e que fins la festa de Pasqua vinent agués mostrat si era gentilhom i si no mostrava que no fos admés a regiment de ofici si, cars era, fos elet.

E per ço, lo dit en Ferrando de Avellaneda nos ha request deguésem scriure a vostres magnífiches savieses vos plàcia rebre aquella sumària informació de testimonis

a provar de com aquell e la sua dreita linea eren, e de present aquell és gentilhome e de paratge, perquè us pregam e demanam de singular gràcia al dit Ferrando de Avellaneda, vullats rebre aquells testimonis que [...] volrà en sort de sa justícia serà cosa que perquè us ne restarem en molta obligació e en semblants e majors coses som nos apel·lats fer per vosaltres e cascun de vos semblants e majors coses, pus de justícia sien procehints dels quals testimonis vos plàcia remetre'ns còpia closa e sagellada fe portant segons se pertany per ço que per nos hi sia provehit lo fahedor per justícia de Oriola, a XVIII de maig any Mil CCCC LXXXII.

A la ordinació de vosaltres prests, los justícia, jurats de la ciutat de Oriola

### Document 39

1482, setembre, 20. Còrdova.

*El rei encarrega a don Pero Maça de Liçana, governador dellà Xixona, la resolució del debat entre Oriola i Elx a causa dels límits entre les localitats i la qüestió suscitada per Francesc Masquefa per aquest motiu.*

ARV, RC, reg. 131, f. 2r-3v

Don Ferrando, *et caetera*, al noble magnífich e amat conceller nostre don Pero Maça de Liçana, governador en lo Regne de València dellà Sexona, salut e dilecció.

Entès havem per humil suplicació davant nostra majestat presentada per part del noble magnífich e amat conseller nostre lo comanador major de les viles de Elig e Crivillen, que ara poch dies ha se ha seguit entre la ciutat de Oriola y la dita vila de Elx, incitant-ho Francesch Masquefa, certes diferències e qüestions sobre los térmens de les dites ciutat e vila de Elx, prenent la dita vila de Elx que en e sobre los dits térmens fonch ja pronunciat y declarat per la sereníssima reyna dona Maria, de sancta recordació, y que no restava sinó afitar y mollonar los dits térmens y que per ésser stada feta comissió a certes persones de fitar y mollonar los dits térmens és stada moguda nova qüestió y malícies entre los de la dita ciutat de Oriola e vila de Elx, en tant que // sinó per medi de alguns bons oficials e persones qui són stats ~~missatgers en~~

açò mijancers en açò se fóra seguit entre ells algú gran inconvenient per quant lo dit Francesch Masquefa per dues voltes se sforçà d'anar ab gent armada a voler damnificar alguns de la dita vila de Elx, per causa de les diferencies dels dits tèrmens, e prengué certs hòmens que s'en portà a la ciutat de Oriola, usurpant se jurisdicció en gran perjudici y detriment no sols del dit comanador major, mas encara de la dita universitat de Elx, per part dels quals a nostra majestat és hagut recors suplicant nos que en e sobre les damunt dites coses los volguéssem provehir de saludable remey de justícia.

Perquè nós hoyda la dita suplicació ésser justa confiant de la fe, probitat y experietoria vostra, los quals en majors coses teniu experimentada, ab tenor de les presents y de nostra certa sciència vos cometem, diem e manam expressament que vós reebau e reebre façau sumària informació de les insolencies y temeritats comeses per lo dit Francesch Masquefa en perjudici de la jurisdicció e senyoria que lo dit comanador major té en la dita vila de Elx, e tèrmens de aquella, y per haver-se'n portats los dits hòmens a la ciutat de Oriola y altres insolències y perjudicis fets axí per lo dit Masquefa com altres. Y rebuda la dita sumària informació y vists y examinats los drets de cada una de les dites parts proceiau contra los dits Francesch Masquefa y altres invasors y damnificadors del terme de la dita vila de Elx, si e segons per fur, justícia e bona rahó trobareu ésser fahedor, per forma que al dit Masquefa y als qui ab ell són stats sia castich y als altres exempli y no resmenys vos manam que reebau sumària informació de les persones més antigues que en aquexes sos trobareu dels límits dels tèrmens de la dita ciutat de Oriola y de la dita vila de Elx y vejau la sentència que fonch donada sobre açò per la reyna dona Maria, y lo que per les persones // últimament electes per la dita ciutat de Oriola y per la vila de Elx per fitar y mollonar los tèrmens dels quals és qüestió.

Y oydes les dites parts y examinades totes les dites coses y actes fets y la sentència de la dita reyna dona Maria y oydes les persones que en e sobre açò conexereu se deguen oyr per convocar, conferint vos personalment en lo loch hon és la dita alteració mollonareu y fitareu, mollonar y fitar fareu los tèrmens de la dita ciutat e vila d'Elx, si e segons per la dita sentència de la reyna dona Maria y per justícia y bona rahó trobareu ésser fahedor per forma que per vostra declaració sobre açò

fahedora y aposició de fites y mollons les dites ciutats y vila romanguen en perpetua pau y repós. Y per quant axí lo dit Francesch Masquefa, com altres tant de la ciutat de Oriola com de la dita vila de Elx se sforcen en fer les novitats damunt dites, de les quals se podria seguir algun gran inconvenient, és nostra voluntat y axí ho manam que en e sobre les dites diferencies no facen novitat alguna, ans quiscuna de les dites parts se abstinga de fer alguna nova manera de innovació en les dites coses fins tant sia per vós declarat hon se deuen metre les fites e mollons dels quals és la dita diferència, manant a quiscuna de les dites parts que no proceesquen a cremaments alguns ni a collir la sosa ni çalicorn que en los dits térmens és, ans com dit és en tot se abstinguen fins que la dita declaració y aposició de fites y mollons sia per vos feta. Car nós a vós en e sobre les dites coses y cadahuna de aquelles com a privada persona de e ab consell de micer Johan Sanç, doctor en leys de la ciutat de Xàtiva, ab les incidents y dependents de aquelles vos cometem y donam totes nostres veus y plen poder ab la present y guardau vós, dit governador, no metesseu dilació en les dites coses // ni les part damunt dites no fereu lo contrari si la gràcia nostra haveu e hau cara y pena de cinc milia florins desijau e desigeu evitar com axí proceixca de vostra intenció y voluntat tota dilació y consulta cessants.

Data en Còrdova a XX dies de setembre del any de la nativitat de nostre senyor  
Mil CCCC LXXXII.

Yo el rey.

[Encapçalant el document: Vile de Elx]

#### **Document 40**

1484, maig, 11. Tarazona.

*Instruccions donades per Ferran II per a solucionar els conflictes i diferències entre el governador i el batlle general dellà Xixona.*

ARV, RC, reg. 306, f. 69r-70r.

Don Ferrando, *et caetera*, als noble, magnífich e amats consellers nostres don Pero Maça de Liçana, portantveus de nostre genreal governador en regne de València deçà sexona, e mossèn Joanot Fabra, batle general nostre en la dita partida, salut e dilectió.

Vist e entès havem les diferències e alteracions que són stades mogudes entre vosaltres sobre les preheminències de vostres oficis sobre les quales hoyts primerament axí vós dit portantveus de governador com vós dit batle general, en ço que en e sobre les dites diferències e pretensions haveu volgut dir, pretendre e al·legar davant nostre sacre Consell e ab madura deliberació de aquell, havem proveyt en les dites coses, diferències e alteracions en e per la forma e manera següents.

Primerament, en los casos fiscals sia provehit que lo governador convoque solament lo advocat o procurador fiscals, que hagut lo vot del dit advocat fiscal, a consell de son assessor hi provehesca lo que serà de justícia.

Ítem, en lo fet de les composicions que lo governador convoque al batle e al advocat fiscal per veure que·s traurà de la dita composició, la qual farà a consell de son assessor.

Ítem, com de les dites composicions se haja de pagar son salari ans de passar los diners en lo batle e receptor e receptor lo governador ne faça entrada e exida ab lo batle e o receptor e ell los reeba e prenga en paga de son salari, car és acostumat de fer.

Ítem, quant en lo terç de les dites composicions que lo dit lo batle que [...] han acostumat de reebre los altres batles que són stats ans de aquell, atès que per certificació del mestre racional consta que los batles may ha reebut terç ne part alguna de les dites composicions si ya no sobrepujen los salaris del governador, per ço declara sa alteza que lo dit batle no pot reebre tal terç de composicions fins sia pagat lo governador de son salari.

Ítem, quant a la conoxença dels moros se hagen a regir segons una sentència que fonch donada entre lo governador e batle per micer Domingo Mascó, la qual és en los llibres de la Batlia de València // e en les coses que per la dita sentència no seran determinades se hagen informar del governador e batle de València e del advocat

fiscal de València, qui és jutge entre aquells quan tenen diferència e que de present prenguen informació de aquells com se tenen a regir, perquè cascuna vegada que vinguen a diferència no-y hagen a trametre.

E per quant lo scrivà de la Governació que huy lo reig regeix és persona molt apta per lo molt que ha practicat en la dita scrivania, lo qual dit scrivà ha molt mester lo dit governador per a ben fer los actes e altres coses en son ofici, li sia arrendada la dita scrivania per alguns temps per vivint deu any atràs, en lo any que més /o/ menys, en los dits deu anys haurà volgut, sinó lo hu dels altres anys, e encara vol sa majestat que lo dit governador perquè lo arrendament de la dita scrivania tots temps serveix a pagar lo salari del castell d'Oriola, del qual castell és alcayt ell mateix que si ho volrà arrendar lo-y arrendan segons damunt és dit e lo preu del arrendament prendre en compte del salari del dit castell, perquè tots temps lo stava ab voluntat sua lo haja, tal qual és mester para son ofici.

Ítem, que don Pero Maça se puixa retenir la pansa que en sa terra se farà, axí com li és permés, e vendre aquella, e del preu de aquella se puxa retenir ço que per los moros vassalls del senyor rey que tenen terres en sos lochs li és degut, e pagar ell del que restara del preu de la dita pansa sia tengut e ho hage de restituhir al moro tota hora que ho hage rebut

E perquè la deliberació e voluntat nostra és exhigint-ho lo deute de justícia e rahó e d'ací avant com semblants diferències e alteracions entre vosaltres e o vostres loctinents seran mogudes o suscidades vos regiau e governeu juxta e segons e per la forma e manera sobre insertes, per ço ab tenor de la present e de nostra certa sciencia e expressament dihem e manam scientment e expressa, per primera e segona jussions e pena de privació de vostres oficis e de de aquell de vosaltres que contrafarà // que d'ací avant tota vegada que sobre les dites diferències, qüestió o alteració o diferència serà moguda o suscitada en aquella o aquelles, vos regiau e governeu e la arregleu juxta e segons la forma damunt declarada, e no en altra manera, e guardant-vos atentament de fer lo contrari, per quant la gràcia nostra haveu cara e les penes damunt aposades desijau no incórrer, com axí proceeixca de la mente e voluntat nostra.

Data en la ciutat de Tاراçona a XI dies del mes de maig en l'any de la naitivitat de nostre senyor mil CCCC LXXX quatre.

Yo el rey

**Document 41**

1484, agost, 14. Còrdova.

*Ferran II ordena a mossèn Alfonso Martínez de Vera, lloctinent de Batlle en Alacant que s'encarregue dels assumptes relacionats amb el carregament de sal de La Mata afavorint així a l'arrendador de les salines, Lluís de Santàngel.*

ARV, RC, reg. 306, f. 84r-v

Don Ferrando, *et caetera*, al amat nostre mossèn Alfonso Martínez, loctinent de balle en la nostra vila de Alacant, salut e dilecció.

Perquè és no solament interés del magnífich amat conseller e scrivà de ració de nostra casa en Luis de Santàngel, com arrendador de les salines nostres de La Mata, mas encara de nostra cort que les naus que venen carregar la dita sal sien ab gran estudi e diligència spachades, lo qual dit arrendament encara que sia stat fet a mossèn Jaume de Sentàngel e en son nom revera és del dit Luís, com apar per la regonexença que lo dit mossèn Jaume lin feu, en poder d'en Bernad Dassio notari fet en València a XX de maig, any mil CCCC LXXXIII, que encara que lo dit arrendament après de la regonexença sia stat renunciat per lo dit mossèn Jaume e après li fou de nou per nós fermat ab major preu e mutació de temps, no res menys la dita regonexença compendria lo dit nou arrendament, puix lo dit Luís, qui no consentí ne sabé la dita renúnciació ha après hagut e ha per accepte la dita mutació de temps e augment del preu e novell arrendament. Y en lo acte de la /dita/ regonexença és expressament que si en sdevenidor se fehien nous actes o provisions del dit arrendament per lo dit mossèn Jaume, sien hagudes per enteses e fetes per lo dit Luís e en nom seu.

E axí a humil suplicació sua com arrendador e per lo dit nostre interés vos encarregam e manam que en los carregaments de la dita sal que's faran per lo dit

arrendador com a arrendador, e per lo dit nostre interés càrech que de nos té de carregar-nos certa sal, li doneu tanta favor, expedició e endreça quanta vos sia possible, e si sobre lo dit carregar de sal o altres per causa de la dita se sospitaven e movien diferencies o qüestions algunes, aquelles per major expedició de les coses cometem a vos la probitat e industria, del qual tenim conegudes revocades qualsevol altres comissions per ventura fetes en contrari.

Dihent e manant-vos de nostra certa sciència e expressa que les dites qüestions e cada una d'elles demanats e hoyts los que apel·lar e hoyr facen, conegau e ministreu en elles breu e spachat compliment de justícia, procehint breument, sumària, simple e de pla sens screpit, forma e figura de juhi, atesa solament la veritat del fet, totes malícies e cavil·lacions posposades, car nós sobre les dites coses, incidents dependents e emergents de aquelles vos cometem nostres veus e loch e ple e bastant poder ab la present. Per la qual inhibim, diem e manam molt stretament e sots incorriment de la ira e indignació nostra e pena de dos mília florins d'or al portanveus de nostre general governador e balle general en lo regne de València dellà Sexona, balles, loctinents de balles, justícies e altres qualsevol oficials nostres a qui la present serà presentada, que de les dites causes principals dels negocis tocants la dita sal no-s entremeten, mas remetan a vós aquelles e aquells e a // major cautela los tolem tot poder de fer lo contrari ab decret de nul·litat.

Data en la ciutat de Còrdova a XIII dies del mes de agost en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXXXVIII.

Yo el rey.

[Encapçalant el document: Ludovico de Sanctoangelo]



**Document 42**

1486, juny, 19. Còrdova.

*Ferran II ordena a Pero Maça de Liçana, com a governador dellà Xixona, que s'encarregue del cas del gentilhome Pere de la Torre qui després de ser elegit com a jurat de la ciutat d'Oriola, havia sigut rebutjat amb el pretext de no haver residit a la ciutat la major part de l'any.*

ARV, RC, reg. 133, f. 195v-196v.

Don Ferrando, et caetera. al noble, magnífich e amat conseller nostre don Pero Maça de Liçana, portantveus de nostre general governador en lo regne de València dellà Sexona, o a son lochtinent o surrogat, salut e dilecció.

Per humil exposició a nostra serenitat ab gran clamor e querella feta per part de Pere de la Torre, ciutadà de la dita ciutat de Oriola, havem entès com estos proppassats dies fent-se elecció de jurats en la dita ciutat, segons // és acostumat, lo dit exposant fonch elegit e tret en la dita elecció del sach dels gentilshòmens e nomenat en jurat de la dita ciutat, lo qual axí elegit e nomenat per quant se deya que lo dit exposant no havia residit e habitat ab sa muller la major part del any dins la dita ciutat, juxta forma de una ordinació que's diu per lo dit Consell fonc feta, per la qual se diu és ordenat que qualsevol qui dels oficis del dit sach se voldrà alegrar, haja de estar e residir dins la mateixa ciutat la major part del any, no és stat admès al dit ofici. Ans injustament, segons preten, és stat empachat al exercici de aquell en molt gran prejuhi del dit Pere de la Torre, qui aferma haver stat e habitat ab sa muller la major part del any dins la dita ciutat, e la dita ordinació ne altra cosa de justícia no li obsta, segons aferma, per a la dita elecció e exercici del dit ofici. Ans diu que per alguns respectes, alguns qui no li tendrien bona voluntat cerquen camins e vies [...] per les quals sia apartat del dit ofici e exercici de aquell. (E lo que) és pus fort que certa informació de testimonis per aquell [...] e rebuda per lo loctinent de balle de la dita ciutat, ab la qual diu se [...] la veritat, si és stat habitant com dit és en la dita ciutat, per lo dit loctinent de batle li és stada denegada, segons se aferma que per molt que li haja request la·y

donàs, perque ab aquella davant nós volia mostrar sa justícia, jamès ho ha pogut obtenir, en molt gran jactura sua.

Per la qual rahó haut recors a nostra serenitat per part de aquell, nos és stat humilment suplicat li volguéssim sobre les dites coses de oportú remey de justícia provehir. E nós la dita suplicació benignament admesa, volents certa les dites coses degudament proveyr perquè justícia sia ministrada e semblants prejuhisis sien apartats, a vos, per ço la fe e probitat del qual en majors coses tenint coneguda, diem, cometem e manam per primera e segona juccions, sots incorriment de nostra ira e indignació e pena de mil florins d'or a nostres cofrens aplicadors, que les presents vistes tota dilació e consulta cessants, de consell de vostre ordinari assessor, convocades e hoydes les parts, e los que convocar e hoyr ~~voldreu~~ deureu sobre les dites coses, fareu e ministrareu prompta e expedita justícia. E si us constara la elecció del dit exposant ésser stada feta legítimament e segons forma de furs e privilegis e ordinacions de aqueixa ciutat, e aquell no obstara la dita pretesa ordinació (f. 196v) ne altres coses per les quals no deia ésser admès al dit ofici, en tal cars, ministrant justícia e mijançant aquella admetreu al dit exposant al dit ofici de jurat ab tots los salaris, honors e preheminències al dit ofici pertanyents e reebreu de aquell lo jurament acostumat, segons ~~que~~ per furs del dit regne de justícia e rahó trobareu ser fahedor. Procehint en les dites coses breument summària e de pla, sens strepit, forma, e figura de juhí, la sola veritat del fet atesa totes malícies e difugis a part posats.

Car nós a vós en e sobre les dites coses, universes e sengles, ab los incidents depents e annexes, nostres loch, veus, forces e poder vos cometem e comanam per les presents, per les quals manam sots les mateixes penes al dit batle e son loctinent, que durant la conexença ~~de les presents~~ de les dites coses /de aquelles/ no se entremeten, ans les parts e actes a vós remetem perquè justícia sia ministrada, tolent e levant-los a cautela poder de fer lo contrari sots decret de nulitat.

Data en la ciutat de Còrd(ova a X)VIIII dies del mes de juny en l'any de la nativitat de nostre se(nyor) Mil CCCC LXXXVI.

Phillipus Ponç.

[*Encapçalant el document*: Petri de la Torre.]

**Document 43**

1491, febrer, 28. Sevilla.

*Ferran II prohibeix durant tres anys la graduació dels membres de l'estament militar i dels ciutadans majors per al regiment dels oficis de la ciutat d'Oriola, a causa dels abusos comesos en aquest procés i ordena al batlle general dellà Xixona que insacule la nòmina de persones que li envia.*

ACA, RC, reg. 3568, f. 19r-20v.

Don Ferrando, *et caetera*, als magnífichs amat conseller e feels nostres los batle general en lo nostre regne de València deçà Sexona, loctinent e surrogat de aquell, justícies, jurats, consellers e altres oficials nostres e loctinents de aquells de la nostra ciutat de Oriola, a qui se sgarde e les presents seran presentades e a cadahu d'ells, salut e dilecció.

Jatsia per privilegi vulgarment dit e nomenat de regiment de sach, la graduació de les persones àbils al dit regiment dels staments militar e ciutadans majors e menors si estada per degut orde, segons los statuts del dit regiment statuyda e ordenada causant-ho les persones, que segons la varietat del temps an hagut a entrevenir en la dita graduació és stada pervertida e portada en abús tant que alguns ciutadans són stats graduats per persones del stament militar e mesos en los sachs del dit stament militar e altres persones de pocha edat e menys reputació estant en potestat de sos pares, han procurat ésser emancipats romanint en les cases de «cases» aquells e sens tenir muller, ne pròpies habitacions, són stats mesos en los dits sachs, axí militar com del bras real. E altres pubills sens tenir edat rahonable per a poder regir, sens tenir mullers, són stats per semblants graduats e mesos en los dits sachs, e altres qui no són ciutadans honrats, segons los furs de València, són stats per ciutadans honrats admesos al dit regiment a tenir cavall e armes àbil a la defensió de la ciutat predita, major de tres anys per temps de un any ans de ésser admés e si essent admés o ans de ésser-ho vendrà lo cavall tenint aquell manifestat al dit regiment lo qual vendrà, té facultat de comprar-ne dins sis setmanes, e si li morra dins tres mesos ab que dins l'any que serà admés al dit regiment, no puxe star sens rocí, exceptat per venda per

temps de sis setmanes e per mort tres mesos. E lo contrafahent és fet inhàbil a poder ésser admés al regiment e essent admès encorra pena de mil sous ço que, no obstant, se ha servada pràctica que sens tenir rocins alguns són stats admesos al dit regiment e altres après de admesos han venut los dits rocins donat e alienat aquells sens cobrar-ne dins los dits termes, e altres són stat admesos tenit cavall i armes no àbils per a la defensió de la dita ciutat, en forma que la dita ciutat stà poch encavalcada e de rocins de poca valor e alguns han introduyt pràcticha que ab un rocí dos e tres stan graduats al dit regiment, passant-lo de uns en altres, ab donacions, vendes e contractes fictes.

Per los quals abusos e desordens se poria per nós proceir a devolució del dit regiment com de les dites coses a nós clarament conste deure fer, per ço com causant-ho les coses dessús dites lo regiment de la dita nostra ciutat és vengut en total abús e menys preu e és loch a la dita devolució, de la qual podem e devem usar. E per ço e per dignes consideracions e respectes, lo animo nostre movents és nostra voluntat a present e fins altrament hi sie per nós proveyt reformar lo dit regiment e restituir-lo en algun stament degut volent e proveynt que les persones graduades per al dit regiment axí del stament militar com dels ciutadans majors, per als oficis e consellers sien evacuades e foragitades dels dits sachs, egualment no feta diferència de uns a altres e que la graduació de les persones del dit regiment dels staments dessús dits sie feta per nós en nostre sacre Consell tenint // informació de la abilitat de aquells que deuen ésser admesos al dit regiment e del contrari.

E per ço ab les presents de nostra certa sciencia e expressament a vós dit magnífich batlle general a qui lo present negoci directament se sguarda, sots pena de la ira e indignació nostra e de cinch mil florins de vostres béns irremisiblement havedors e a nostre cofrens aplicadors, diem, cometem e manam per primera e segona jussions e quant pus stretament podeu que cesseu e no permetau fer graduació alguna lo segon dimecres de quaresma primer vinent e d'equí avant per terme de tres anys comptadors, del dit dia en avant e ho fins altrament hi sia per nós proveyt. E en lo dit dia ajustat e congregat Consell en la dita ciutat en la forma acostumada en los dits sachs poseu en sos redolins la nòmina de les persones que us trametem graduades de cascun stament, axí per als oficis com per a consellers. E los dits sachs closos e sagellats conservareu per (dits) temps de les eleccions segons per lo

dit privilegi és ordenat. La qual nòmina trametem ab les presents, closa e sagellada, e són los del stament militar en número de cinquanta-set e dels ciutadans majors dèsset. E si fos cas que al jorn de la dita graduació les nostres presents graduacions no haguesseu rebudes, meteu en execució les dites coses ans de la dita elecció fahedora la vespra de Paschua de cinquagesima primer vinent en aquell jorn que vós dit batle general nostre (aparer) millor poder-se fer e per res no fésseu ni permetésseu ésser fet lo contrari si la gràcia nostra haveu cara e les penes dessús dites desijau evitar, les quals rigorosament exequarem en béns de cascú de vosaltres que inhobedient fos a nostres manaments e negligent fos en la execució de aquells.

E volem, perquè lo abús causat en lo manifest dels rocins e tenir aquells sie reparat, que fins per nós altrament sie proveyt, axí com és statuit y ordenat algú sens tenir caval e armes no sie admés al regiment segons los dits statuts, que sie servat per reformació del dit privilegi de sach que qualsevol qui serà admés al dit regiment e oficis de aquell ab lo rocí que tindrà manifestat que aquell tal no puixe vendre lo dit rocí a altre insaculat e si ho faja, que durant l'any del ofici, al qual serà admés ab lo dit rocí lo qual comprara, no-s puxe alegrar del dit rocí per al dit regiment perquè de altra forma duraria lo dit abús. E per quant sabeu que del dit stament militar, segons los statuts se han elegir per cascun any setze consellers e del stament [del stament-*repetit*] dels ciutadans majors altres setze e dels ciutadans menors vuyt, e los ciutadans majors sien en tampoc nombre que ab dificultat poran ésser elets setze conseller per quascun any, per ço havem proveyt e proveym ab les presents, perquè los ciutadans no sien lesiats en la part que tenen del dit regiment, que en lo cars que ocorrerà que del sach major dels dits ciutadans no poran ésser trets los dits setze consellers tenint cavalls e armes que sien trets de aquells // que no tindran del dit stament cavall e armes per complir lo número dels dits setze consellers. E si ocorrerà que del dit sach no poran ésser trets setze consellers en la forma dessús dita que en tal cars del sach menor dels dits ciutadans sien trets tants que basten al dit número ultra los vuyt que del dit stament se han a traure de necessitat y fer número de quaranta consellers.

E açò se serve y guarde fins com dit és hi sie per nós altrament proveyt havent-vos vosaltres e cascú de vós en les dites coses e execució de aquells axí com de vosaltres y cascú de vós confiam cessant sobre açò tota dilació y consulta com aquesta

sie nostra inmutable voluntat. Cometent a vós dit batle general sobre les dites coses, incidents e dependents de aquelles nostres veus, loch, ple y bastant poder ab les presents.

Data en la nostra ciutat de Sevilla a XXVIII dies del mes de febrer en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCCCL XXXXI.

Yo el rey.

La nòmina del stament militar

Mossèn Andreu Ruiz, cavaller

En Pere Fluvià

En Joan Monsi de Castanyeda

En Nicholau de Molins

En Joan Silvestre, fill de Francí Silvestre.

Pau Alamanya

Gines Silvestre, fill de Ginés Silvestre.

Joan Silvesrte, fill de Berenguer.

En Jachme Togores

Mossèn Joan Rocamora, cavaller.

En Joan Martí, fill de Jachme Martí de Buçot.

En Nicholau Martí.

En Luís de Soler, fill de Luis de Soler.

En Pere de la Torre.

Garcia Ferrández de Tuesta.

En Francesch Eximeniz.

Mossèn Pere Masquefa.

Alfonso Rossell.

Francesch Martí fill de Vicent Martí.

Ausiàs Martí.

Mossèn Pere Roiz Mestre, cavaller.

Jachme Garcia de Laza.

En Pere Masquefa.

N'Anthoni Orumbella.

Francesch Masquefa

Nicholau Masquefa

Ginés Rocamora.

Pere Rocamora, fill de mossèn Lope.

Joan Silvestre, fill de Ginés Silvestre.

Luís Martí, fill de Vicent Martí.

Jachme Rocamora, fill de mossèn Joan Rocamora, cavaller de menys dies.

Berenguer Silvestre, fill de Ginés.

Barthomeu Rossell.

Pere Rocamora, fill de mossèn Joan Rocamora, de més dies. //

Del mateix stament militar.

Mestre Rodrigo de Loazes.

Pere Eximenez, menor.

Barthomeu Monsi de Castanyeda.

Mossèn Pere de Fontes, cavaller.

Micer Martín Roiz

Francesch Monsi de Castanyeda

Bernadí Masquefa

Mossèn Diego de Soler, cavaller

Joanot Eximeniz.

Ginés Martí.

Pere Ferrández de Mesa

Joan Yvanyes de Riudoms.

Mossèn Joan Roiz, cavaller.

March ~~cavaller~~ Rossell

Joan Roqua.

Francesc de Soler, fill de Lope de Soler.

Francesc de Soler Bargalló.

Joan Ferrández de Mesa, fill de Joan Ferrández.

Mossèn Galceràn de Soler, cavaller.

Joan Ferrández de Mesa, fill de mossèn Jachme Ferrández.

Joan Soler, alcayt

Joan Soler fill de Luis Soler.

Jachme Gilabert.

La nòmina dels ciutadans de mà major.

En Jaume Roiz

En Perot Gomez Daroca

Anthoni de Fontes

En Pere Desprats

En Berthomeu Morrelles

En Ginés de Vilafrancha, major



En Pere Castell

En Nicholau Pérez

En Jaume DezPrats

En Jaume Dezpuig

En Joan Pérez

En Berenguer Morelles

En Miquel Sánchez Munyoç

En Jaume Morelles

En Blay Rausell

En Johan de Vilafrancha, fill de micer Francesch de Vilafrancha.

[*Encapçalant el document: curie supra insaculacione civitatis Oriole.*]

#### **Document 44**

1492, agost, 18. Oriola.

*Inventari dels béns del cavaller mossèn Pere Masquefa realitzat després de la seua mort.*

AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 20, s. f.

Sia a tots coneguda cosa com en la ciutat de Oriola, dissapte XVIII del mes de agost del any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXXXII, en est dia lo magnífich en Anrich Masquefa en nom e axí com a marmessor de la anima del magnífich, *quondam*, mossèn Pere Masquefa, cavaller, e hereu universal de aquell henanta a fer lo inventari e capbreu e memorial dels béns romases après fi del dit mossèn Pere Masquefa pare de aquell en la forma següent.

Com segons fur e dret tots tudors, curadors, marmessors o hereus o altres en poder dels quals romanen los béns dels defunts són tenguts fer inventari, capbreu e memorial dels béns del dit defunt, per ço que per obliuó de temps o en altra manera perdre ni abcegar no-s pusquen, ans aquelles a qui de dret se pertanyga se reserven. En per amor de açò yo en Anrich Masquefa fas lo dit inventari en poder del notari e testimonis dejús scrits ab lo senyal de la vera ~~creu~~ precedent en la forma següent.

Primo la heretat de Algorfa, que poden ésser cinchcentes cinquanta tafulles de orta ab secans e olivars, ab càrrech de siscentos XV sous censals, fadigues e loysmes de don Ferrando d'Ixar, comanador d'Enguera, pagadors cascun any // a la festa de Sent Johan del mes de juny, axí com afronta de huna part ab lo riu de Segura, e d'altra part ab camí que va del pont de Almoradí al camp de les salines, e de altra part ab serra e montanya, e de altra parta ab terres de Bertomeu Baró. En la qual dita heretat e cases de aquella foren atrobats los béns mobles e per simovents infra següents,

Primo, tres parells de bous ab sos aparells e arreus per a laurar les dites tafulles.

Ítem, cent quinze cafís forment que són procehits de la dita heretat de Algorfa

Ítem, deu cafís civada procehits de la dita heretat.

Ítem, cinch cafís faves procehits de la dita heretat.

Ítem, tres cofrens vells.

Ítem, dos llits ~~ab sos~~ de banchs e taules.

Ítem, dos marfegues de canyamàs usades.

Ítem, dos matalafs ab tres arroves de lana grossera usats.

Ítem, quatre llençols de lli lençal usats.

Ítem, huna flocada cardada usada.

Ítem, quatre cadires grans.

Ítem, dos taules de menjar, la huna redona, l'altra larga, usades.

Ítem, hun cobre adzembles vell. //

Ítem, dos botes de posar vi buydes.

Ítem, quatre jarres vinaderes grans, buydes.

Ítem, cinch jarres de oli, buydes.

Ítem, dos jarres de aygua ab sos tapadors.

Ítem, huna cercia de aram.

Ítem, dos pales de mondar, usades.

Ítem, tres axades usades.

Ítem, tres llegons usats.

Ítem, huna campana chiqua que tenen per a tocar la oració.

Ítem, hunes cases en la parrochia de Sent Salvador de la present ciutat de Oriola, ab càrrech de setanta sous censals, carta de gràcia, dels hereus del noble don Nofre de Rocafull, pagadors cascun any *et caetera*, e ab càrrech de cinquanta-cinch sous censals, carta de gràcia del magnífich en Joan Roca, pagadors cascun any en lo mes de març. Axí com afronten de huna part ab la penya del castell, e de altra part ab la (landona) e de altra part ab carrer públich e ab cases del magnífich en Anrich Masquefa, e de altra part ab cases de Carbonell e de Francesc Tomàs e ab cases de Leonor en les quals cases foren atrobats los béns infra següents,

Ítem, dues mules de sella ab ses selles // e frens e sperons.

Ítem, tres someres ab dos pollins.

Ítem, hun lit de taules ab sos banchs.

Ítem, huna màrfegua de canyamàs usada.

Ítem, hun matalaf ple de lana, que-y han dos arroves de lana grossera usat.

Ítem, hun cortinatge pintat usat.

Ítem, hun davantal blanch usat.

Ítem, hun parell de lençols de lli lençal mig usats.

Ítem, huna cabecera de fluxell usada.

Ítem, huna flaçada cardada mig usada.

Ítem, tres cortines pintades mig usades.

Ítem, huna caxa en la qual hi havia dos gipons de fustany usats e dos sayos de vint e hu negre usats e hun tavarado e hun capús de vint-e-hu negre /mig/ usats.

Ítem, hun caxó nou.

Ítem. Un cofre de marca major mig usat en lo qual hi havia hunes cuyrasses noves e dos capacets e baveres e quatre cuxots, dos faldes e dos gossets ab ses guardes e coses necessaries per armar e hunes cuyrasses velles.

Ítem, hun altar ab la ymatge de la verge Maria.//

Ítem, quatre cofrens nous dins los quals foren atrobats los béns mobles següents,

Ítem, dos gipons, lo hu de setí e l'altre de vellut, usats.

Ítem, hun albornós ~~usat~~ negre usat.

Ítem, dues spases daurades.

Ítem, huna spasa ab la guarnició negra.

Ítem, dos (capbarçons), lo hu de dehuyté negre, l'altre de dehuyté vert usats.

Ítem, dues vànoves, la huna de llit gran, l'altra de llit de repòs, noves.

Ítem, hun cortinatge de fil e ceda ab ses listes morades nou.

Ítem, hun lit de repòs ab ses taules e banchs.

Ítem, huna màrfega de canyamàs del dit lit usada.

Ítem, hun matalaf ab arrova e miga de lana grossera del dit lit, usat.

Ítem, hun parell de lençols de lli lençal usats.

Ítem, huna flaçada cardada usada.

Ítem, huna vànova usada.

Ítem, dos coxins plens de lana usats.

Ítem, hun altre lit de tres cels ab ses taules e banchs.

Ítem, huna màrfega de canyamàs del dit lit usada. //

Ítem, dos matalafs plens de lana ab quatre arroves de lana grossera usats.

Ítem, hun parell de lençols de lli lençal usats.

Ítem, hun cortinantge blanch de dos cortines usat.

Ítem, huna flaçada cardada usada.

Ítem, hun devantal usat.

Ítem, huna cabecera plena de lana usada.

Ítem, quatre coxins de alfombra plens de lanes usats.

Ítem, dos caxons nous, lo hu gran l'altre chich.

Ítem, huna caxa de [...] chiqua nova.

Ítem, hun scriptori per a scriure nou.

Ítem, huna caxa usada vella.

Ítem, hun mig cofre vell.

Ítem, huna caxa chiqua vella.

Ítem, hun bastiment de cortinatge ab quatre barres nou.

Ítem, tres tovalles scatades usades de lli lençal de tres alnes e miga cascunes.

Ítem, hun caxó vell ab hun rebanquet.

Ítem, huna taula larga de menjar ab sos banquetes, nova.

Ítem, huyt cadires grans noves.//

Ítem, dos jarres grans d'aygua ab sos tapadors.

Ítem, huna ceria d'aram.

Ítem, dos canalobres de lautó.

Ítem, huna pastera ab son cedàs.

Ítem, dos taules de portar pa al forn, la huna gran, l'altra chiqua, usades.

Ítem, hun banch de tenir la pastera.

Ítem, huna olla de coure gran.

Ítem, huna olla de coure chiqua.

Ítem, hun morter de coure ab sa mà.

Ítem, tres olles de aram miganceres.

Ítem, dues cassoles de aram miganceres.

Ítem, huna caldera de aram gran usada.

Ítem, dues calderes de aram chiques usades.

Ítem, dues paelles de aram la huna nova l'altra vella.

Ítem, dues rahores.

Ítem, dos graelles de ferro.

Ítem, quatre asts de ferro, usats

Ítem, huns (astraclós).

Ítem, hun canastó de ferro.

Ítem, huna destral usada.

Ítem, huna axada usada.

Ítem, hun legó usat.

Ítem, dos morters de pedra ab ses mans de fusta. //

Ítem, dos cànters de aram mig usats.

Ítem, cinquanta bigues d'alber cerradisses e costores noves.

Ítem, hun celler per a posar celles usat.

Ítem, hun cup ab son follador e son banch vell.

Ítem, tres banchs de strado ab sos travesers plens de [...] usats.

Ítem, dos draps de ras de parer vells.

Ítem, dues catifes velles.

Ítem, hun lançol de ras usat.

Ítem, dotze jarres grans vinaderes buydes.

Ítem, dotze jarres grans de oli buydes.

Ítem, dos jarres de oli chiques buydes.

Ítem, dotze gallines entre galls e gallines.

Ítem, carrega e miga de pastell.

Ítem, huna caxa vella ab ferramentes velles.

Ítem, huna arrova de vedrial.

Ítem, miga arrova de alum.

Ítem, hun cocí ab hun quarteró de full que-s diu hurgella.

Ítem, deu arroves de roja feta pols en sos sachs.

Ítem, sis arroves de sendra.

Ítem, tres arroves de tàrtar. //

Ítem, huna arrova de sumach.

Ítem, hunes peses de ferro ab sis liures de ferro.

Ítem, deu arroves de gauda.

Ítem, hun foguet de ferro gran usat

Ítem, hun foguet de ferro chich usat

Ítem, huna spingarda

Ítem, hun lit de moços ab sos banchs e taules

Ítem, huna màrfega de canyamàs usada.

Ítem, hun matalaf ple de lana ab arova e miga de lana grossera usat.

Ítem, hun parell de lençols d'estopa usats

Ítem, huna cabecera de lana usada.

Ítem, huna flaçada grossera vella.

Ítem, fa de cens mestre Antoni el guanter cinch sous censals, fadigues e loysmes sobre huna adoberia que aquell té a les adoberies, pagadors cascun any a la festa de Tots Sants.

Ítem, fa de cens Pere Martinez, sabater, honze sous censals, fadigues e loysmes sobre huna adoberia que aquell té a les adoberies, pagadors cascun any a Pasqua Florida.

Ítem, fa de cens Jaume Català cinch sous censals, fadigues e loysmes sobre una adoberia que aquell té a les adoberies, pagadors cascun any a deu de octubre. //

Ítem, fa de cens Gonçalo Alulayes, velluter, cinquanta sous censals, fadigues e loysmes sobre hun ort que aquell té a les adoberies pagadors cascun any a la festa de Tots Sants.

Ítem, fa de cens na Bellvera cinch sous censals, fadigues e loysmes, sobre unes cases que té en lo raval de Sent Johan, pagadors cascun any a la festa de sent Miquel.

Ítem, fa de cens en Johan Martí, laurador, cinch sous censals, fadigues e loysmes sobre hunes cases que té en los raval de Sent Johan, pagadors cascun any a la festa de sent Miquel.

Ítem, fa de cens Ginés Ferrandes, fillastre de Pero Johan, quatre sous censals, fadigues e loysmes sobre hunes cases que té en lo raval de Sent Johan, pagadors cascun any a la festa de Sent Miquel.

Ítem, fa de cens la viuda de Pere Guillem XVIII sous censals fadigues e loysmes sobre hunes cases que té de front los tiradors de Rovira al raval del Pont, pagadors cascun any a la festa de Tots Sants.

Ítem, fa de cens Anton Roys, major de dies, XXXVI sous censals, carta de gràcia, sobre hunes cases que aquell té en lo raval de Sent Johan, pagadors cascun any a la festa de Sent Martí. //

Ítem, fa de cens en Johan Guardiola XII sous censals, carta de gràcia, sobre hunes cases que aquell té en lo raval de Sent Johan, pagadors cascun any a la festa de Sent Miquel.



Ítem, fa de cens en Johan Lorenç XXXXVIII sous censals, carta de gràcia, sobre tafulles que té en les correnties de Tell, pagadors cascun any en lo mes de giner.

Ítem, en lo terme d'Elig, camí de Alacant, hun heretament de terra de secans, lo que se diu la Torre del Pla, franch, liure e quit.

Ítem, en la horta de Catral, als partidors, sexanta tafulles de terra, poch més o menys, ab càrrech de sexanta-sis sous censals, carta de gràcia del doctor Loazes, pagadors cascun any en lo més d'agost, axí com afronta de huna part *et caetera*.

Ítem, camí de Callosa XXX tafulles de terra plantades vinyes, mallols e moreres ab huna bassa de Ili, ab càrrech de cinquanta-cinch sous censals, carta de gràcia. Ço és XXII sous a Johan de Soler e XXXIII sous a [...] Pere Martí, pagadors cascun any en lo mes de agost, axí // com afronten de huna part ab camí que va a Callosa açarp enmig e de altra part ab la açarp de la font, e de altra part ab vinyes de Bertomeu d'Aragó e de Francesc Ayora e de Ginés Garró e Carri(on), e de altra part ab terra de Francesc de Martí Garcia e ab mallol de'n Johan March perayre.

Ítem, deu tafulles de morerals en la partida del Almoravit, franques e quites. Axí com afronten de huna part amb lo riu de Segura e ab terres de Francesc Soler, cèquia del Almoravit enmig, e de altra part ab terres de Francesc Riera, sabater, e de altra part ab terra de la viuda de Perot Llopis, cenda e braçal enmig, e de altra part ab terra de Francesc Hauret, cenda e braçal enmig.

Ítem, quatre tafulles morerals a la nora de la cèquia de Callosa, ab càrrech de XX sous censals, fadigues e loysmes de don Ferrando d'Ixar, pagadors cascun any a la festa de Sent Johan del mes de juny. Axí com afronten de huna part ab la cèquia de Callosa, e de altra part ab la cenda del molí de Anrich Masquefa e braçal enmig e de altra part ab lo riu de Segura, cèquia del Almoravit e cenda enmig e de altra part ab terra de Jaume Peres, ortolà.

Item, huna almassara de oli a les adoberies, franqua e quita. Axí com afronta de huna part ab lo riu de Segura e de altra part ab adoberia de mestre Antoni guanter e de altra part ab adoberia de Pero Martínez, sabater, e de altra part ab cenda de Almoravit. //

Ítem, XX tafulles de terra plantades olivars e terra blanca a la porta de Múrcia, franques e quites. Axí com afronten de huna part ab terra de Gonçalo Agudo, e de altra part ab terra de Davó, e de altra part amb terres de Bellmont e de altra part ab camí de Múrcia, cèquia enmig.

Ítem, cinch tafulles de olivars al pont trencat, franques e quites. Axí com afronten de huna part ab olivar de Francesc Barda e de dos poarts ab la açarp dels Cavalls que va al pont trencat e de altra part amb vinya del dit quondam mossèn Pere Masquefa.

Ítem, set tafulles de vinya a tinent de les cinch tafulles de olivars, ab càrrech de XV sous censals, fadigues e loysmes de Jaume Royz, pagadors cascun any. Axí com afronten de huna part ab lo dit olivar e de altra part ab olivar de Francesc Barda e de altra part ab vinya de mossèn Ferrando Sancho e de altra part ab açarp dels Cavalls que va al pont trencat.

Ítem, hun trui ab huna caldera gran e huna trua e totes ses ahines en lo raval de sent Johan ab càrrech de setanta sous censals, carta de gràcia del magnifich en Johan Roca, donzell, pagadors cascun any en lo mes de setembre. Axí com afronta de una part ab carrer publich e de altra part ab l'ort de la viuda de Pere Avella e de altra part ab l'ort de mossèn Jaume Liminyana, quondam, e de altra part ab cases d'en Johan Miró e d'en Matheu Català. //

E per quant del molí fariner e rollo de molre oliva e almassara a tinent de aquell, qui stà en lo raval de ~~Sent Johan~~ /pont/ en lo riu de Segura, lo dit Anrich Masquefa ne sia senyor per donació que li fou feta per lo magnifich quondam mossèn Pere Masquefa, segons consta per contracte rebut per lo discret en Johan López Morzillo, notari, sots [...] de XXVIII dies del mes de dembre any mil CCCC LXVIII e sia stat mes en possessió de aquell vivint lo dit son pare per lo magnifich en Berenguer Morrelles, tunch justícia cevil de la present ciutat, segons consta per acte públich del metiment de la dita possessió sots [...] de XXXI dies del mes d'agost del any mil CCCC LXXXX, per ço diu que no enten posar lo dit moli, rollo de oliva ne almassarra /en inventari/, com sien béns de aquell e no del dit son pare, jatsia li sien stats lexats en lo testament per lo dit mossèn Pere Masquefa fet.

Aquests béns dessús inventariats e no altres foren atrobats après fi del dit quondam mossèn Pere Masquefa. Los quals dits béns lo dit en Anrich Masquefa pres en guarda e comanda e promés tenir aquells de manifest en la dita comanda e tornar e restituir aquells a la justa stimació realment e de fer aquí de dret se pertanyga e de aquells donar bon conte, just, leal e verdader ab paga quant serà request e demanat perquè renuncia // a exepció que no pusqua dir posar ni al·legar que els dits béns en si no haja e tinga en la dita comanda e aquells no sia tengut donar e restituir realment e de fer segons dit és e a execució deu haver. E per ço, axí atendre e complir obliga si e tots sos béns e drets sehents e movents hauts e per haver en tot loch, emperò ab prestació que per ell haver pres en comanda los dits béns inventariats no sia vist en res que indicat al dret que ell ha e té en los béns del dit quondam mossèn Pere Masquefa, ans aquells drets li sien e romanguen soluts e illesos. Feytes foren les dites coses en la ciutat de Oriola en lo dia e any damunt dits. Senyal del dit Anrich Masquefa, marmessor e hereu huniversal del dit quondam mossèn Pere Masquefa, qui lo dit inventari feu, atorga, loa e ferma.

Testimonis foren presents a les dites coses lo venerable mossèn Francesc Peres, prevere, e Johan Garcia Ballester, laurador, habitants de la ciutat de Oriola.

[*Encapçalat el document: Die sabati XVIII d'agusti anno a nativitate Domini millessimo CCCC LXXXII*]

#### **Document 45**

1492, setembre 27. Saragossa.

*Ferran II dona llicència a diversos veïns d'Oriola per a poder conrear terres en el terme de la ciutat de Múrcia tot i les prohibicions existents.*

ARV, RC, reg. 309, f. 27r-28v.

Don Ferrando *et caetera*, als nobles, magnífichs, amats consellers e feels nostres don Pero Maça de Liçana, portantveus de nostre general governador en lo dit

regne de València dellà Saxona, balle general en aquella, justícies civil e criminal e jurats de la nostra ciutat de Oriola, e a tots e sengles altres // qualsevol oficials e persones a qui les presents pervendran o presentades seran, e als loctinents e o surrogats ~~de la nostra ciutat de Oriola~~ e de aquells presents e sdevenidors, salut e dilectió.

Segons havem entès per los tunc jurats e Consell de la dita ciutat, en los temps que regnes de Castella e de Aragó eren separats e hi havia diversos «de» reys e senyories, fou feta ordinació e edicte que algun vehí e habitador de la dita ciutat, sots certa pena no lauràs, ne conrear terres de orta o de secà, que sien del terme de la nostra ciutat de Múrcia. Et e converso, per la dita ciutat de Múrcia fou fet semblant edicte e ordinació, per causa de les guerres que moltes vegades eren entre les dites ciutats, e perquè cessassen represàlies, penyores e altres inconvenients, les quals ordinacions e edictes ~~cessen~~, e o algunes de aquelles foren confirmades per nostres predecessors.

E com ara les respectes causes e rahons per les quals foren fetes les dites ordinacions e edictes cessen, puix per la divina gràcia tots los dits regnes de Castella e aragó són venguts e stan sots nostre domini e potestat, e tots nostres vassalls e habitants dels dits regnes de Castella e de Aragó, viuen en pau, unitat e repós com és de rahó. E axí vosaltres, justícia e jurats, segons se diu moltes vegades concordau e composau per alguna quantitat, e donau licència a alguns lauradors de la dita ciutat de Oriola de poder laurar e cultivar en lo dit terme de la dita ciutat de Múrcia, no obstant lo dit edicte e ordinació, lo qual és molt perjudicial e damnós a aquells qui ab gran treball e suor de sa cara cullen los splets e fruyts de la terra, pagant de aquella los delmes e premícies acostumades e degudes a nostre senyor Déu e a nós, en les dites ciutats. E com los feels nostres en Joan Pérez, Ginés Pérez, Joan Pamínies, Ginés de la Grassa e Jaume de Callosa e sos fills, habitants de la dita ciutat de Oriola, tinguen certes terres en los terme de aquella, prop lo terme e molló de la ciutat de Múrcia, e aquelles no ls basten per a ses necessitats, per tenir fills e bèsties para conrear // ne moltes més, y encara sovint lo riu exint fora de mare entre per les dites terres que tenen en lo terme de la dita ciutat de Oriola e o regne, e guaste tots los splets que hi tenen.

Per ço e per altres bons respectes e justes consideracions nostre animo a açò dignament movents, a humil suplicació a nostra majestat sobre açò feta per part dels dits Joan Pérez, Ginés Pérez, Joan Pamínies, Ginés de la Grassa e Jaume de Callosa e dels dits sos fills, ab tenor de la present, expressament e de certa sciència, havem atorgat e donat licència e facultat a aquells e cascun d'ells e als dits sos fills, que liberament e sots sens incorriment de pena o penes algunes ~~havem atorgat e donat licència e facultat a aquells e cascun d'ells e als dits fills~~ puguén e els sia lícit y permès laurar, conrear, culturar, portar sement, sembrar, cullir, levar e portar qualsevol splets e fruyts en lo terme de la dita ciutat de Múrcia e totes e sengles altres coses sobre açò necessàries e degudes fer no obstant lo dit edicte e ordinació e prohibició e altres qualsevol impediments.

A la qual prohibició, edicte e ordinació quant als dits suplicants e sos fills de plenitut de nostra real potestat derogam e volem ser derogat ab aquesta mateixa, per la qual a vosaltres e a cascú de vós segons lo pertanyia, diem e manam de la dita nostra certa sciència expressament sots incorriment de nostra ira e indignació e pena de mil florins d'or, que la present nostra licència, facultat e permís als dits Joan Pérez, Ginés Pérez, Joan Paminies, Ginés de la Grassa e Jaume de la Callosa e a sos fills e cascun d'ells liberament tingau e observeu tenir e observar façau inviolablement, cessant qualsevol composició, molèstia, contradicció, consulta e altre qualsevol impediment que sobre açò los pogués o volgués ésser fets. E guardan-vos atentament de fer per res ne donar loch al contrari de que a cautela // vos tolem tot poder ab decret de nul·litat si nostra gràcia tenim cara e la dita pena desjau no incòrrer com axí proceesca de nostra mercè.

Data en la nostra ciutat de Çaragoça a XXVII de setembre en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXXXII.

Yo el rey.

[Encapçalant el document: Joannis Pérez et aliorum.]

**Document 46**

1493, agost, 19. Oriola.

*Reconeixement de la condició de fidalguia a Pere Blai Gil, peraire, i al seu germà Blai Gil, sastre, per part de les autoritats oriolanes, les quals els equiparen a la condició d'hòmens de paratge per a poder gaudir dels privilegis i prerrogatives dels gentilshòmens i de paratge de la ciutat d'Oriola.*

AMO, AC, reg. A 35, f. 81r-109v

Comparegueren devant los molts magnífichs en Berthomeu Morrelles, justícia de la ciutat de Oriola en lo criminal, mossèn Pere de Fontes, cavaller, en Pere Desprats e en Jacme Despuig, jurats de la dita ciuta, stant justats en lo /archiu de la/ lonja de la dita vila aquella per negocis de la dita ciutat, los honrats en Pere Blai Gil, perayre, e en Blai Gil, sartre, germà de aquell, ciutadans de la dita ciutat. E devant los dits magnífichs oficials faheren exhibició e presentació de hun instrument públich scrit en pregamí en lengua castellana ab sagell pendent en vetes de seda vermella, grogua, blanca e negra, e lo dit ~~paper~~ sagell, per éser molt antich, no-s pot bé veure de quines armes, e dos provissions reals patents, scriptes en paper // en la dita lengua castellana e lo dors de cascuna de aquelles sagellades, e hun acte auctentich de informació de testimonis en dos cartes de paper en paper, scrit en la dita lengua castellana signat de mà e signe del honrat e discret en Carles de Salas, notari públich en tots los regne de Castella. Los quals instruments de pregamí e provissions reals e acte de informació de testimonis signat del dit notari, hun a conseqüència del altre, són del tenor següent.

*En la muy noble cibdat de Murcia, viernes venyte e ocho dias de março del anyo dels nascimiento del nuestro senyor Jesucristo de mil quatrocientos diez anyos.*

*Ante Loys Gómez, bacheller en leys, alcalde en la dicha cibdat por el (mucho) honrado Alfonso Ferrández de la Fuente el Sahuco, licenciado en leyes, corregidor e pesqueridor de la dicha ciudad por nuestro senyor el rey, e en presencia de mi Pero Inglés, notario público de la dicha cibdat e scrivano del dicho alcalde e de los testigos*

yuso // scriptos, pareció johan de Blaya, vezino d-esta dicha cibdad en (uno) con Pero Oller, cogedor e recabrador de la pesquisa de las quinze monedas d-esta dicha cibdad, que-l dicho senyor rey mandó coger por los sus regnos el anyo que pasó de mil e quatrocientos e ocho anyos por Anthon Sánchez de Córdoba, recabrador del dicho «anyo» obispado el dicho anyo, e dixo que como el dicho Pero Oller cogedor de las dichas moneda le oviese prendado por ellas, él non haviendolas porque pagar, por ser notorio fijodalgo e de los que-l dicho senyor rey manda por su quaderno que le non paguen las dichas monedas, e està en tal posición.

Por esta razón dixo que pidía e requiría al dicho alcalde que lo diese por libre e por quito de las dichas monedas e que les mandase tornar el dicho su penyo, como esto el dicho alcalde así dixo que lo era tenido de fazer de derecho e por complir el dicho quaderno del dicho senyor rey.

En otra manera dixo que pro // testava e protestó todo su derecho quedar a salvo en todas cosas e de como lo dezia que lo podia por testimonio

E el dicho Pero Oller, cogedor sobre dicho, dixo que negava e negó que-l dicho Johan de Blaya fuese nia sea notorio fijodalgo, nin de los que-l dicho senyor rey manda scusar por su quaderno scusar que le non paguen las dichas monedas, e si puesto que lo fuese, lo que non otorgava, dixo que-l dicho alcalde non era juez para conoscer de la tal notoria de fidalguia, salvo el alcalde de los fijodalgo de Castilla, con el procurador fiscal del dicho senyor Rey en la su corte. Por esta razón dixo que pidía e requería al dicho alcalde que lo condempnase en las dichas monedas e que las mandase dar e pagar, como esto el dicho alcalde así dixo que lo era renido de fazer de derecho e por complir el dicho quaderno del dicho senyor rey.

En otra manera dixo que protestava el derecho de las // sus parte quedar a salvo en todas cosas e que lo pedía por testimoni.

E el dicho Johan de Blaya dixo que-l dicho alcalde era juez d-este fecho e que puede e deve conoscer de la notoria de los fijodalgo, segund que en esta dicha cibdat lo han por carta e merced del rey don Enrique, visahuelo del rey nuestro senyor que Dios mantenga, e confirmada por el traslado de la qual dicha carta el dicho Johan de Blaya presentó signada de scrivano público que dize así.

*Éste es traslado bien e fielmente sacado con auctoridad de juez de huna carta del rey don Enrique, que Dios perdone, visahuelo del rey nuestro senyor, la quel es registrada en el linro de registros de cartas del dicho senyor rey don Enrique, que es en el consistorio del concejo de la ciudad de Murcia, el tenor de la qual es éste que se sigue.*

*Don Enrique, por la gracia de Dios rey // Castilla, de Toledo, de León, de Galizia, de Sevilla, de Córdoba, de Murcia, de Jahén, del Algarbe, de Algezira e senyor de Molina, a vos don Johan Sánchez Manuel, conde de Carrión, adelantado mayor en el regno de Murcia, e al adelantado que por vos e por nos andudiere en el dicho regno, agora e de aqui adelante, e a los alcaldes de la cibdat de Murcia que agora son o serán de aquí adelante, e a qualquier o a qualesquier de vos a quien esta nuestra carta fuera mostrada, salud e gracia.*

*Sepades que el concejo e omes buenos de la dicha cibdat de Murcia nos embiaron mostrar sus peticiones entre las quales nos embiaron dezir que havia y en la dicha cibdat algunos omnes y mugeres que eran fijosdalgo notoriamente e que los ovieron e han y en la dicha cibdat por fijosdalgo notorios, e que ésto que se lo negavan los cogedores que cogen las moneda y en la dicha cibdat e que dezian que lo havian de venir a provar acá a la nuestra corte. E embiaron nos pedir merced que mandásemos y lo que tuviesemos por bien. E // sabed que los que son fijosdalgo notoriamente e fueron e son havidos por atales en la dicha cibdad, que si ésto les fuere negado por los cogedores de las dichas monedas que esta tal notoria que la deven e pueden provar y ante los alcaldes de la dicha cibdat de Murcia.*

*Otrosí nos embiaron dezir que en las condiciones que nos mandamos arrendar e coger las doze monedas que nos fueron otorgadas en Sogovia este anyo que pasó, que se contenia que a los que mantenian cavallo e armas que fuessen quitos de servicios e que pagasen las dichas dose monedas salvo en la frontera, e que por esta condición que pues que Murcia era frontera, que los que mantengan cavallo e armas que eran quitos de pagar las dichas monedas e las non pagavan porque havia y en la dicha cibdat algunos d-estos atales que mantenían cavallo e armas e que eran biudos. E que havia fijos en aquella muger que ovieron e los tenia en su poder e que non havia parido con ellos // e que los cogedores e arrendadores de las dichas monedas que querían que*



*los tales pagassen por los dichos sus fijos las dichas monedas por los bienes que d-ellos tenian, e que nos embiavan pedir merçed sobre ello, por quanto al padre ha de haver el usufruto de sus bienes de sus fijos.*

*Tenemos por bien que quando los fijos huerfanos quedaron en poder del padre e mantuvieron cavallo e armas e los bienes comunales estudieren juntos en uno e non fueren partidos, que non pechen las dichas monedas. Porque vos mandamos vista esta nuestra carta que guardedes e cumplades e fagades guardar e complir todo lo que en esta nuestra carta se contiene en la manera que dicha es, e non fagades ende al so pena de la nuestra merçed e de seyscientos maravedís d-esta moneda usual a cada uno. E de como esta nuestra carta vos fuer mostrada e la complierdes, mandamos so la dicha pena a qualquier scrivano público que para esto fuer (lamado) que de ende al que la // mostrare testimonio signado con su signo por que sepamos en como complides nuestro mandado la carta leyda dat (gela).*

*Dada en la muy noble çibdat de Burgos diez y ocho dias de juliol, era de mil e quatrocientos e treze anyos.*

*Don Johan Obispo de Horones, chanceller del rey, Diego de Corral, Velasco Pérez, hoydores del audiencia del rey la mandaron dar, e yo Diego Ferrández escrivano del rey la fiz scrivir. Diego Gómez vista, Johan Ferrández Obispo, Diego de Corral, Velasco Pérez.*

*Yo, Pero Inglés, notario público de la ciudat de Murcia, escrivano del concejo de la dicha ciudat por Pero Royz Delgadillo, scrivano mayor del dicho concejo, que este treslado de carta del dicho senyor rey don Enrique fiz escrivir e sacar de los libros e registros de cartas del dicho senyor rey e a requerimiento de Johan de Blaya, la pus en esta pública forma por mandado a mi fecho por el alcalde ordinario de esta dicha cibdad, al qual dicho traslado el dicho alcalde dixo que dava e dió e interpuso su aucturidat e de carta // e en testimonio de verdad fiz aquí este mio acostumbrado signo.*

*E la dicha carta leyda ante-l dicho alcalde, por mi dicho scrivano, a pedimineto del dicho Johan de Blaya e en presencia del dicho Pero Oller. E leyda, el dicho Pero Oller*

*dixo que pidía ser fecho todo lo por él pidido, esto sin embargo del treslado de carta del dicho senyor rey, por el dicho Johan de Blaya presentado.*

*E el dicho Johan de Blaya dixo que el dicho alcalde podía ser juez de este fecho segund el tenor de la carta del dicho senyor rey, e que pidía e requiría al dicho alcalde que le asignase a la prueba de lo por él alegado.*

*E luego el dicho alcalde visto e hoydo lo que dicho es, dixo que se pronunciaría e pronunció porque se en pronunciándose por juez asignó a la prueba al dicho Johan de Blaya a provar la dicha su notoridad de la dicha su fidalguía, e otrosi a provar todo lo al que a cerca de lo por él alegado e luego el dicho alcalde visto e hoydo le aprovechara. E para lo // dio e asignole los plazos del fuero de tercero en tercero dia e esos mismos plazos ~~pasados~~ puso e asignó al dicho pero Oller para que venga a ver, jurar e conocer los testigos e provanças que el dicho Johan de Blaya presentare.*

*Testigos Johan Sánchez e Pero Alonso Escarramad, notario, vezinos de Murcia.*

*E después de esto, miércoles dos dias de abril del anyo sobre dicho, este dia pareció ante el dicho alcalde el dicho Johan de Blaya e presentó e fizo jurar por testigos a Lope López de Podaça e a Diego Gonçález de Penyaranda e a Ferran Gómez e Anthon Remírez e a Pero Gallego e Sancho Pérez, de los quales el dicho alcalde rescibió juramento sobre el senyal de la cruz e de los quatro santos evangelios, con sus manos derechas corporalmente tanyidos e jurados, que dirán la verdad de lo que son presentados por testigos por parte del dicho Johan de Blaya, e si la verdad dixeren que Dios les ayude e si la verdad non dixesen que // Dios les comprendiese en este mundo en el cuerpo e en el otro a la ánima, como aquellos que perjuran el nombre de Dios en vano. Los quales por absolver el dicho juramento dixeron amén. Los quales dipusieron sus dichas cada uno de ellos apartadamente en la manera que se sigue.*

*Primeramente, Pero Lope López de Podaça, omme fijodalgo, vezino de Murcia, testigo, juró dezir verdad sobre la senyal de la cruz e de los quatro santos evangelios de sus manos tanyidos e jurados. Fue preguntado el testigo si sabe o que o vió o oyó dezir que Johan de Blaya, vezino de la dicha cibdat /es o/ sea omme fijodalgo notorio, e que siempre estuvo en tal posesión. E por la jura dixo que y sabe esto, que el testigo vió e conoció al dicho Johan de Blaya oy ha de venyete e çinco fasta trenyta anyos en la villa*

de Ellín e en otras partes, e que siempre vió el testigo que lo ovieron e havian el concejo de la dicha villa e otros muchos buenos por ombre fijodalgo notorio. // E que siempre vió el testigo que-l dicho Johan de Blaya le guardavan e le eran guardadas todas las franquezas e libertades que devian e deven ser guardadas a omme fijodalgo, en tal manera que por la dicha razón aquel era libre e quito de todo pecho real, segund que omme fijodalgo era relevado e quito. E [...] que-l testigo dixo que oyó dezir muchas vezes a Gómez Carrillo, alcalde mayor del rey nuestro senyor de los fijosdalgo de Castilla, que-l dicho Johan de Blaya era fijo de hun conde de Blaya e que al non sabe.

Diego Gonçález de Penyaranda, omme fijodalgo vezino de Murcia, testigo, juró dexir verdad sobre la senyal de la cruz e los sanctos quatro evangelios de sus manos corporalmente tanyidos e jurados. Fue preguntado al testigo si sabe o cree o vió o oyó dezir que Johan de Blaya, vezino de la dicha cibdat, es o sea omme fijodalgo notorio e que siempre estuvo en tal posesión. E por la jura dixo que y sabe esto, // que-l dicho testigo vió e conosció al dicho Johan de Blaya oy ha de diez fasta en quinze anyos en la villa de Ellín e en otras partes, e que siempre vió el testigo que lo ovieron e havian el concejo de la dicha villa e otros muchos buenos por ombre fijodalgo notorio, e que siempre vió el testigo que-l dicho Johan de Blaya le guardavan e le eran guardadas todas las franquezas e libertades que devian e deven ser guardadas a omme fijodalgo, en tal manera que por la dicha razón aquel era libre e quito de todo pecho real, segun que omme fijodalgo era relevado e quito e que al non y sabe.

E Ferran Gómez, vezino de la dicha cibdat de Murcia, testigo, juró dezir verdat sobre la senyal de la cruz e de los sanctos quatro evangelios de sus manos corporalmente tanyidas e jurados. Fue preguntado el testigo si sabe o crehe o vió o oyó dezir que Johan de Blaya, vezino d-esta cibdat es o sea // omme fijodalgo notorio e que siempre estuvo en tal posesión. E por la jura, dixo que y sabe esto, que-l testigo vió e conosció al dicho Johan de Blaya de venyte e cinco fasta en trenyta anyos en la villa de Ellín e en otras partes, e que siempre vió el testigo que lo ovieron e havian el concejo de la dicha villa e otros muchos por omme fijodalgo notorio e que siempre vió el testigo que lo ovieron e havian dicho Johan de Blaya le guardavan e le eran guardadas todas las franquezas e libertades que devian e deven ser guardadas a omme fijodalgo, en tal

*manera que por la dicha razón aquel era libre e quito de todo pecho real, segun que fijodalgo era relevado e quito, e que al no·y y sabe.*

*E Anthon Remírez, omme fijodalgo, vezino de Murcia, testigo, juró dezir verdat sobre la senyal de la cruz e de los quatro sanctos evangelios de sus manos corporalmente tanyidas e jurados. Fue pre // guntado el testigo si sabe o crehe o vyó o oyó dezir que Johan de Blaya, vezino d-esta dicha cibdat es o sea omme fijodalgo notorio e que siempre estovo en tal posesión. E por la jura, dixo que y sabe esto, que-l testigo vió e conosció al dicho Johan de Balaya oy ha de venyete e cinco fasta en trenyta anyos en la villa de Ellín e en otras partes, e que siempre vió el testigo que lo ovieron e havian el concejo de la dicha villa e muchos otros buenos por omme fijodalgo notorio, e que siempre que-l dicho Johan de Blaya le guardavan e le eran guardadas todas las franquezas e libertades que devian e deven ser guardadas a omme fijodalgo, en tal manera que por la dicha razón aquel era libre e quito de todo pecho real, segun que fijodalgo era relevado e quito e que al non y sabe.*

*Pero Gallego, vezino de Murcia, testigo, juró de dezir la verdad sobre la senyal de la cruz e de los santos quatro evangelios de // sus manos corporalmente tanyidas e jurados. Fue preguntado el testigo si sabe o crehe o vió o oyó desyr que Johan de Blaya vezino d-esta dicha cibdat es o sea omme fijodalgo notorio e que siempre stovo en tal posesión. E por la jura, dixo que y sabe esto, que-l testigo vió e conosció al dicho Johan de Blaya oy ha de venyete e cinco fasta en trenyta anyos en la villa de Ellín e en otras partes, e que siempre vió el testigo que lo ovieron e havian el concejo de la dicha villa e otros muchos buenos por omme fijodalgo notorio, e que siempre vió el testigo que-l dicho Johan de Blaya le guardavan e le eran guardadas todas las franquezas e libertades que devian e deven ser guardadas a omme fijodalgo, en tal manera que por la dicha razón aquel era libre e quito de todo pecho real, según que omme fijodalgo era relevado e quito, e que al non y sabe.*

*Sancho Pérez, vezino de Múrcia, testigo, juró de dezir verdat sobre el senyal de la cruz e per los sanctos quatro // evangelios de sus manos corporalmente tanyidos e jurados. Fue preguntado el testigo si sabe o crehe o vió o oyó dezir que Johan de Blaya, vezino d-esta dicha cibdad es o sea omme fijodalgo notorio e que siempre stovo en tal posesión. E por la jura, dize que y sabe esto, que-l dicho testigo vió e conosció al dicho*

*Johan de Blaya oy ha venyete e cinco fasta en trenyta anyos en la villa de Ellin y en otras /partes/ lugares, e que siempre vió el testigo que lo ovieron e havian el concejo de la dicha villa e otros muchos buenos por omme fijodalgo notorio, e que siempre vió el testigo Johan de Blaya le guardavan e le eran guardadas todas las franquezas e libertades que devian e deven ser guardadas a omme fijodalgo, en tal manera que por la dicha razón, aquel que omme fijodalgo era relevado e quito e que al non y sabe.*

*Lunes venyete e hun dias de abril // del anyo sobre dicho.*

*Este dia ante-l dicho alcalde, en presencia de mi dicho scrivano e de los testigos yuso scriptos, parecieron los dichos Johan de Blaya e Pero Oller, e de presente el dicho Johan de Blaya pidió e requirió al dicho alcalde que los dichos de los dichos testgos por él dados e presentados fuessen abiertos e leydos e publicados en presencia del dicho Pero Oller, como él dixo que renunciava, e renunció, a mas testigos dar de los que por él dados eran.*

*E el dicho alcalde mandó a mi dicho scrivano los dichos de los dichos testigos abrir, leer e publicar en preencia del dicho Pero Oller. E leydos, el dicho Pero Oller pidió d-ellos treslado, e el dicho alcalde mandóselos dar e termino que diga del su derecho al viernes primero que viene.*

*Testigos Johan Alfonso Tallante e Pero Johan, notarios, vezinos de Múrcia.*

*Viernes venyete e cinco dias de abril anyo sobre dicho.*

*Ante-l dicho alcalde, en presencia de mi dicho scrivano e testigos yuso scriptos, pares // ció el dicho Pero Oller e presentó estes scripto que dize así,*

*Afirmándome yo ~~dicho~~ Pero Oller en nombre de las dichas mis partes /e por mi en el dicho nombre e del dicho senyor rey, e en pro e a reclutamiento de las dichas sus rentas en la derecha e verdadera declinación de información ante-l dicho alcalde de los fijodalgo que es en la corte del dicho senyor rey de todas las provincias de los regnos del dicho senyor e non de la forma que por el dicho Pero Inglés fue scripto en nombre de Castilla e non de las otras provincias de los dichos regnos, ante afirmándome en lo contenido por mi dicho e razonado e declarado en las dichas condiciones del dicho senyor rey, aunque ningún alcalde nin otro juez alguno de todos los sus regnos non*

*puede nin ha poder de declarar e conoscer de los tales pleytos e declaración de declarar e conoscer de los tales ommes pecheros que dizen o entienden alegarse fijosdalgo // lo que no son. E en caso que lo fuesen, lo que yo el dicho Pero Oller non otorgo, nin vos el dicho senyor alcalde non sodes d-ello juez, nin menos el dicho senyor corregidor, por quien los jutgades en esta dicha ciudat, pues por mi, el dicho Pero Oller en nombre de los dichos mis partes, es ya mostrado por huna carta del dicho senyor rey por mi ante-l dicho senyor corregidor mostrada e presentada en tiempo devido, e con protestaciones ciertas e averiguando e nombrado por nombre los tales pecheros que deven e an de pagar todas las monedas que por el dicho senyor rey ha de haver del anyo de siete e de ocho que yo, el dicho Pero Oller, cogí e recabde e he de haver e cobrar por los poderes a mi dados por el concejo d-esta ~~dicha~~ cibdat e por el dicho Anthon Sánchez e por el dicho Johan Sánchez de Torres, arrendador.*

*E pues la dicha carta del dicho senyor rey por mi presentada ante-l dicho senyor corregidor e ante que el aquí viniese a la dicha cibdat yo ove presentado en seguimiento de las dichas mis partes e del dicho senyor rey ante Johan Sán // chez de Ayala, alcalde de las primeras alcadas, en poder de Ferrando Bartholomé, su scrivano, e en seguimiento de lo contenido en hun pleyto que ha contra mi, Bartholomé Tallante, non devidamente, ante Sancho Rodríguez de Pagana, alcalde, que es d-ello scrivano Johan Resta.*

*E otrosí fue presentada la dicha carta e con ciertos pedimientos e protestaciones ante Rodrigo Rodríguez de Pagana, alcalde, en hun pleyto que ha contra mi en nombre de las dichas mis partes, el concejo d-esta dicha ciudat e Bernat Riquelme / jurado/ clavario que fue del dicho concejo del anyo de ocho por cierta contía de maravedís que ovo de haver en la pesquisa de las dichas monedas del dicho anyo de ocho. E a como quier que por mi, el dicho Pero Oller, en el dicho nombre fue mostrada e presentada la dicha carta, segund dicho, he ante los dichos alcaldes en poder de los dichos scrivanos, en cuyo poder son los dichos pleytos e ante el dicho senyor corregidor fasta aquí, por el dicho senyor corregidor nin por los dichos alcaldes non mes fecho sobre ello respuesta // alguna por lo qual el derecho de las dichas mis partes parece.*

*E los tales pecheros por mi nombrados que se dizen ser fijosdalgo e lo non son, se scusan de non pagar las dichas monedas al dicho senyor rey e a los dichos mis partes, e como quier que por la dicha carta del dicho senyor rey es contenido e declarado /en ella/ que luego el dicho senyor corregidor e los dichos alcaldes que de la dicha carta ovieren conoscer, que luego mandase fazer e entrega e execución en bienes de los tales por mi nombrados pecheros que se dizen ser fijosdalgo e lo non son, e dar e pagar a mi, el dicho Pero Oller, todo lo por aquellos devido de las dichas monedas en lo que y montasen, poniéndoles als dichas personas e a cada huna d-ellas tiempo e plazo para que fuesen mostrar ante-l dicho alcalde de los fijosdalgo de la su corte su derecho, si lo havian, con hun procurador puesto por el concejo d-esta dicha ciudat para fazer parte con ellos sobre la dicha razón e con el procurador fiscal del dicho senyor rey, segund que es contenido en la // dicha carta del dicho senyor rey por mi mostrada e presentada ante los dichos alcaldes e corregidor.*

*E a como quier que por mi, el dicho Pero Oller, fue e es mostrado e ~~presentado~~ protestado /lo contenido/ en seguimiento de la dicha carta e està así suspenso ante-l dicho senyor corregidor, parece que a como quier que ya por mi, dicho Pero Oller, vos fue notificado todo lo contenido por otros mis scriptos presentados sobre la dicha razón en poder de Pero Inglés, vuestro scrivano, con ciertas protestaciones contra vos fechas, parece que non cesastes de declarar en los tales pleytos e fecha, en danyo e menoscabo de las dichas monedas e maravedís del dicho senyor rey, non seyendo vos juez d-ello en declarar de los tales pleytos de fijosdalgo.*

*E si vos, primeramente conoscer e declarar si havedes en ello jurisdicción alguna e conoscer de los tales pleytos e rescebir sobre ello a las tales personas pecheros e tenidos de pagar las dichas monedas, testigos non devidos nin en la manera e forma que lo dicho senyor rey lo embía man // dar por la dicha su carta por quanto seyendo yo, el dicho Pero Oller, en lugar devido en la corte del dicho senyor rey, o seyendo asegurado para dezir del derecho del dicho senyor rey e de las dichas mis partes contra los tales testigos dados ~~por~~ /sobre/ la dicha razón, como son dados ante vos por el dicho Johan de Blaya, yo daría e mostraría en como los dichos testigos, que por aquel son dados en lugar non devido, non ser tales que embargasen en cosa alguna a las dichas rentas del dicho senyor rey, nin fuesen dados por tales, porque el dicho Johan de*

Blaya se pudiese d-ellos aprovechar, pues fue e es pechero cierto, segund que si ~~mester~~ ~~fuere~~ menester fuere ante juez devido yo so presto de lo mostrar, en seguimiento de las condiciones del dicho senyor rey, en que es contenido que todos e quales quier que infructosamente mostraron e provaron en seguimiento de la dicha carta, por el dicho Johan de Blaya alegada, que fue embiada aquí a la dicha ciudat a decla // rar en los tales fidalgos que al tiempo fueron fechos non devidamente por los juezes a quien fue embiada la dicha carta, e consintieron fazer los tales fijosdalgo enfintosos, en (faio) e enganyo e menescabo de las dichas monedas del dicho senyor rey, que eran e son ~~peche~~ ~~ses~~ pecheros ciertos ellos e donde ellos descenden e fueron dados por los dichos juezes por fijosdalgo non devidamente, por lo qual el dicho senyor rey don Johan, que parayso aya, declaró por cortes, de que faze minción en la dicha carta del dicho senyor rey por mi mostrada e presentada ante el dicho senyor corregidor, que todos e quales quier que al dicho tiempo d-espacio de trenyta anyos acà mostraron ser fijosdalgo que les non vala nin sean hoydos sobre ello aquí en la dicha çiudad, sino si quisieren averiguar ser tales que les deva ser guardada la dicha libertat, si la han, que la vayan mostrar /[...] en la su corte/ ~~ante el dicho senyor [...]~~ ~~en la su corte~~ con el su fiscal e con hun procurador de las // dichas ciudades e villas e lugares de los sus regnos, según que es declarado en las dichas condiciones e contenido en la dicha carta del dicho senyor rey.

E pues vos, dicho alcalde, non queredes conoscer de todo lo contenido por mi alegado e [...] e declarado en los tales pleytos e fechos con partes non devidas, ni mandara al dicho concejo que ponga hun su procurador para ser contra los tales que se nombran ser fijosdalgo e lo non son, e con las tales encubiertas non devidamente quieren ante juez non devido ser fijosdalgo, lo que non son, e con testigos non devidos nin ser tales, quales en las dichas condiciones manda por lo qual en las dichas rentas de monedas se menoscaban de cada anyo muy grandes quantías de maravedís, segund que lo so presto en (nombre) de las dichas mis partes ante juez devido mostrar e averiguar en como los nombrados e notificados ante el dicho senyor corregidor, en seguimiento de la dicha carta por // mi presentada, fueron e eran e son pecheros de las dichas monedas e las pagaron ellos e los suyos a mi dicho Pero Oller en nombre del



*dicho senyor rey e de los sus recabdadores que al tiempo eran, que las cogieron al dicho tiempo, e después acá.*

*Por lo qual el dia de hoy con este presente scripto pido a vos dicho senyor alcalde que ante de al ser enantado en este dicho pleyto del dicho Johan de Blaya e de otros que ante vos vinieron sobre el tal caso, que querades ver la dicha carta del dicho senyor rey e lo por mi en el dicho nombre pidido, que es todo en poder de Johan Ferrández, scrivano del dicho senyor corregidor, e de vos dicho senyor alcalde, pues vino aquí a la dicha ciudat sobre razón de la dicha pesquisa e corregimiento d-esta dicha ciudad, porque en veyendo lo pronunciedes e jutguedes sobre ello lo que devades, segund las condiciones e cartas del dicho senyor rey e non de otra forma, porque·l derecho del dicho //*

~~Dimarts XVIII dies del mes de agost del any de la nativitat de nostre senyor mil quatre cents noranta tres.~~

~~Comparegueren devant los molts magnífichs en Berthomeu Morrelles, justícia de la ciutat de Oriola en lo criminal, mossèn Pere de Fontes, cavaller, en Pere Desprats e en Jacme Despuig, jurats de la dita ciuta, stant justats en lo archiu de la longa de aquella per negocis de la dita ciutat, los honrats en Pere Blay Gil, perayre, e en Blay Gil, sartre, germà de aquell, ciutadans de la dita ciutat. E devant los dits magnífichs oficials faheren exhibició e presentació de instrument públic scrit en pregamí en lengua castellana ab sagell pendent en vetes de seda vermella, grogua, blanca e negra, e lo sagell per ésser molt antich no·s pot bé veure de quines armes, e dos provissions reals patents scrites en paper en dita lengua castellana en lo dors de cascuna de (f. 95v) aquelles sagellades, e hun acte auctentich de informació de testimonis en dos cartes de paper en paper, scrit en la dita lengua castellana, signada de mà e signe del honrat e discret en Carles de Salas, notari públich en tots los regnes de Castella. Los quals instruments de pregamí e provissions reals e acte de informació de testimonis, signat del dit notari hun a conseqüencia de l'altre, són del tenor següent:~~

~~*En la muy noble ciudad de Murcia, viernes veynte e ocho dias de março del anyo del nascimiento del nuestro senyor Jesucristo de mil quatrocientos diez anyos.*~~

~~Ante Loys Gómez, bacheller en leyes, alcalde en la dicha ciudad por el (mucho) honrado Alfonso Ferrández de La Fuente el Sahuco, licenciado en leyes, corregidor e pesqueridor de la dicha cibdad por nuestro senyor el rey, e en presència de mi Pero Inglés, notario público de la dicha cibdad e scrivano del dicho alcalde e de los testigos y uso //~~

senyor rey sea guardado, e de las otras partes, si por vos fuere e fallado ser juez.

En otra manera si vos, dicho alcalde, pronunciades en los tales pleytos como por las personas por mi nombradas ser pecheros e mostrados e presentados, en poder del dicho senyor corregidor e scrivano por mi nombrado en cuyo poder es, que todos los danyos e menoscabos que sobre la dicha razón se y (recresciere) e costas al dicho senyor rey e a las mis partes, los que fin que a salvo de lo s- haver e cobrar de quien se y pertanesca, desechando las tales pruebas por el dicho Johan de Blaya dadas, non le aprovechar en cosa alguna quanto mas que en caso que lograr oviesen lo que non an, non le aprovechan nin empecen a las dichas monedas, por quanto dizen e notifican todos e cada uno d-ellos que era e es quito de pechos reales e non notifican de las dichas monedas, la qual salva honra de vos dicho // senyor alcalde e de los oyentes non es así, ante dizen lo que quieren por quanto es cierto e notorio aquí en la dicha ciudad e en todo este regno de Murcia, que los nombrados fidalgos notorios e omnes de cavallo e otros aprivilegiados pagan los dichos pechos del dicho senyor rey concejalmente, e non de la guisa e forma que por los dichos testigos dados por los el dicho Johan de Blaya lo entienden testiguar e notificar en cargo de sus ánimas.

Por lo qual pido a vos dicho senyor alcalde que veades lo por mi ante vos notificado en este mi scripto e me dar lugar para vos mostrar la carta del dicho senyor rey, e todo lo por mi notificado ante el dicho senyor corregidor que es en poder del dicho Johan Ferrández, su escrivano, porque en veyendo lo jusguedes en ello lo que fallaredes por derecho e es contenido en las dichas condiciones e cartas del dicho senyor rey, en otra manera protestando quedar a salvo a las dichas mis partes e // a mi en el dicho nombre todos los derechos que a ellos hi pertenesce, e a mi en el dicho nombre quedar a salvo como dicho he, e usar del emplazamineto contenido en la dicha carta e de lo mostrar e querellar /an/te el dicho senyor rey, o ante quien la su merçed fuere, en todo tiempo e lugar.

*E de como lo digo e pido, ruego a los presentes que sean d-ello testigos. E pido al dicho Pero Inglés, cuto poder pasa todo lo contenido en uno con lo que vos sobre ello libraredes, que me lo de por testimonio para que lo yo pueda embiar al dicho Johan Sánchez de Torres, arrendador, e al dicho Alfonso Royz, curador de los menores fijos del dicho Anthon Sánchez, recabdador, a quien pertanesce lo contenido, que son en la corte del dicho senyor rey.*

*E pido el dicho pronunciamiento e testimonio, como dicho he, protestando toda ~~via~~ via las costas de quien se y pertanesce, et caetera.*

*Pero Oller.*

*E lo dicho scripto leydo ante el dicho alcalde por mi dicho scrivano, a pedimiento del // dicho Pero Oller, e leydo el dicho alcalde mandó dar traslado a la otra parte e término que diga del su derecho al lunes primero que viene.*

*Testigos, Johan Sánchez e Pero Johan, notario, vezinos de Múrcia.*

*Lunes venyte e ocho dias de abril del anyo sobre dicho.*

*Este dia pareció ante el dicho alcalde el dicho Johan de Blaya e presentó este scripto que dize así.*

*Senyor juez, digo yo, el dicho Johan de Blaya, que segund la carta del dicho senyor rey, o su traslado signado de scrivano público, por mi en processo presentado, fallaredes vos ser juez competente para conoscer en este caso. Otrosí fallaredes que por los testigos por mi presentados, otrosí en proceso d-este fecho ser asaz provado complidamente, yo ser omme fijodalgo e por tal omme ovieron e an de muy gran tiempo e anyos a esta parte, e esto en tal posesión, por lo qual segund la dicha carta del dicho senyor rey e provança por mi fecha a vos dicho senyor juez non // [...] si non tan solamente de me haver e dar por libre e quito de las dichas monedas por el dicho Pero Oller contra mi pedidas, e condemnar aquel en las costas.*

*E como lo sobre dicho así por vos satisfecho, non lo embarga lo razonado en contrario por el dicho Pero Oller que lugar non ha, e por ende, negado que lugar aya por todo lo que dicho es e todo lo prejudicial que al ~~dicho~~ mi derecho faga o pueda*

fazer, e sobre lo razonado concluyo, salvo prueba necesaria o razón nueva e todas las costas fechas e las por fazer protesto e de todo pido testimonio.

E leydo el dicho scripto ante el dicho alcalde pro mi, dicho scrivano, a pedimiento del dicho Johan de Blaya, e en presencia del dicho Pero Oller, pidió traslado, e el dicho alcalde mandóselo dar término que diga del su derecho al miercoles primero que viene.

Testigos, Bartholomé Tallante e Johan Sánchez, vezinos de Murcia.

Viernes dos dias de mayo del anyo sobre dicho.

Este dia pareció // ante el dicho alcalde, los dichos Pero Oller e Johan de Blaya, e de presente los sobre dichos dixeron que en este dicho pleyto e fecho que non y querían cosa alguna mas dezir e que concluyan e ~~cesaren~~ cerravan razones e lo dexavan acuerdo del dicho alcalde.

E el dicho alcalde hoydo lo que dicho es, ovo este dicho pleyto por concluso e cerrado e asignóles término para pronunciar aquel para la ora de las visperas d'este dia, e dende adelante para cada dia fasta que sea acordado.

Testigos, Johan Resta e Pero Johan el moço, notarios, e Francisco Martínez, vezinos de Murcia.

E yo Loys Gómez, bacheller en leyes, alcalde de la cibdat de Murcia por el honrado Alfonso Ferrández de la Fuente el Sahuco, licenciado en leyes, pesquisidor e corregidor en la dicha ciudad por nuestro senyor el rey, visto e reconescido este proceso de pleyto que es seguido e tractado ante mi entre Johan de Blaya, vezino d'esta dicha ciudad, de la huna parte, e Pero Oller, cogedor e recabdador que es de la pesquisa de las quinze monedas del dicho anyo por el dicho Anthon Sánchez // de Córdoba, recabdador.

E havido sobre ello mi acuerdo, fallo que puedo e devo ser juez d'este fecho, e pronunciándome por juez fallo que por los testigos e deposiciones presentados por el dicho Johan de Blaya es provado complidamente el dicho Johan de Blaya ser notorio fijodalgo. E yo así lo pronuncio por provado e que non es tenido a pagar las dichas moendas pedidas por el dicho Pero oller, cogedor de las dichas monedas, segund la

*forma de la ley del quadernio de las dichas monedas por donde el dicho senyor rey las manda coger. Por ende do per libre e por quito de las dichas monedas al dicho Johan de Blaya, e mando al dicho Pero Oller, cogedor de las dichas moendas, que de oy en tercero dia de e torne el penyo al dicho Johan de Blaya, que por las dichas monedas le tiene prendado, so pena de sesenta maravedís. E porque a más las dichas partes ovieron justa causa, de conceder no fago condempnación alguna de costas. E por sentencia difinitiva, así lo pronuncio en estos scriptos.*

*Dada sentencia lunes, cinco dias de mayo anyo de lo nasci // miento del nuestro salvador Jesucristo de mil e quatrocientos e diez anyos, absentes las dichas partes.*

*Testigos, Johan Sánchez, fijo de Sthevan Sánchez, e Johan Alfonso Tallante, e Johan Resta, vezinos de Murcia.*

*E yo Pero Inglés, notario público de la muy noble cibdad de Murcia e scrivano del dicho alcalde, que este proçeso de pleyto fiz scrivir e sacar de los libros e registros del consistorio del dicho alcalde, e todo lo en el contenido en uno [...] los dichos testigos presente fuy e a pedimiento del dicho Johan de Blaya, lo pus en esta pública forma e en testimonio de verdat fiz aquí este mio acostumbrado sig-[signe notarial]-no.*

*Don Enrique por la gracia de Dios principe de Sturias, fijo primogénito heredero del muy alto e sclarescido príncipe poderoso rey e senyor, mi senyor, el rey don Johan de Castilla e de León, al concejo, alcaldes, regidores, cavalleros, scuderos, oficiales e ommes buenos de la villa de Ellín que agora son e serán de // aquí adelante, salut e graçia.*

*Sepades que por parte de Diego de Blaya e de Pedro de Blaya, fijos de Gonçalo Fernández de Blaya, vezinos de la dicha villa de Ellín, me fizieron realción por su relaçión petición diziendo que ellos e Johan de Blaya, su ~~avuelo~~ avuelo, en diversos tiempos ovieron tractado e contractaron pleyto e contienda sobre si eran fidalgos e non sobre si devian gozar de los privilegios e franquezas de que gozan los fijosdalgo o non.*

*E lo qual dicho pleyto diz que se tractó así ante l alcalde de los fijosdalgo que a la sasón era, com ante los alcaldes de la dicha villa de Ellín. Los quales, e cada huno d-ellos, por plenaria información e conoscimiento en la forma que los derechos quieren, diz que dieron e pronunciaron sus sentencias que los sobre dichos Diego de Blaya e*

*Pedro de Blaya eran e havian seydo ommes fijosdalgo e que devian gozar de todos los privilegios e franquezas que los // fijosdalgo acostumbran e deven gozar.*

*Las quales dichas sentencias diz que de muchos tiempos acá han pasado e pasaron en cosa judgada e pidieronme por merçed que les mandase confirmar las dichas sentencias e cada huna d-ellas se /contenia/ ~~estenia~~, e que mandase que las prendas que las havían /seydo/ e fueron tomadas por los pechos e tributos en prejuicio de la dicha su fidalguía e de las sentencias por ellas que se las mandase dar e tomar e restituhir, e que les provehiese como la mi merçed fuese.*

*E yo tomelo por bien, porque vos mando que veades las dichas sentencias e si tales son que han pasado en cosa jutgada, e non stan suspensas por apelación, que las guardedes e fagades guardar e complir en todo e por todo, segund que en ellas e en cada una d-ellas se contiene. E si contra el tenor e forma de las dichas sentencias les // han seydo e fueron tomadas algunas prendas, que las tornedes e restituyades e fagades tomar e restituhir por manera que les non mengue /ende/ cosa alguna. E que de aquí adelante non les prendedes nin fagades prender por ningunes pechos nin tributos que ellos non devan pagar en prejuicio de la dicha su fidalguía e de las dichas sentencias que por ellos diz que fueron dada, e la dicha su esención e libertat e la posesión en que han estado e estan e en las dichas sentencias se contiene les sea guardado.*

*E los unos nin los otros non fagades nin fagan ende al por alguna manera so pena de la mi merçed e diez mil maravedís para la mi cámara a cada uno de los que-l contrario fizieren. E de más mando al omme que /vos/ esta mi carta mostrare que vos enplaze que parescades // ~~en~~ ante mi doquier que yo sea del dia que vos enplazare fasta quinze dias primeros siguientes a dezir por qual razón non complides mi mandado. E mando so la dicha pena a qualquier escrivano público que para esto fuere lamado que de ende al que vos la mostrare testimonio signado con su signo, porque yo sepa en como complides mi mandado.*

*Dada en Ellín diez e seys dias de octubre anyo del nascimiento del nuestro senyor Jesucristo de mil e quatrocientos e quarenta e quatro anyos.*

*Yo el príncipe.*

*Yo Diego Crias de (Mila) secretario de nuestro senyor el príncipe la fize escribir por su mandado.*

*Registrada.*

*Petrus doctor.*

*// Don Johan por la gracia de Dios rey de Castilla, de León, de Toledo, de Galizia, de Sevilla, de Córdoba, de Murcia, de Jahen, del Algarbe, de Algezira e senyor de Vizcaya e de Molina, al concejo e juezes, alcaldes e regidores e oficiales e omnes buneos de la villa de Ellín que agora son o seran de aquí adelante, salud e gracia.*

*Sepades que Diego Ferrández e Pero Ferrández de Blaya, su hermano, hijos de Gonçalo Ferrández de Blaya, vezinos d-esa dicha villa se me embiaron a querellar e dizen que ellos que son omnes fijosdalgo notorios de padre e de avuelo e devengan quinientos sueldos, segund fuero de Castilla, e que ellos e cada huno d-ellos fasta aquí, e los dichos sus padre e avuelo, en su vida cada huno d-ellos en su tiempo en los lugares e comarcas donde bivieron e moraron que siempre stovieron en posesión vel quasi de omnes fijosdalgo e de non pechar // ni pagar en pechos nin en tributos algunos reales nin concejales, de ~~venyete~~ diez e venyete e trenta e quarenta e cinquenta e sesenta anyos a esta parte e más tiempo continuadamente e de tanto tiempo acá que memoria de homnes no es en contrario. E que les fueron e han setdo siempre guardadas todas sus honras e franquezas e libertades e çensiones de omnes fijosdalgo e specialmente en el pechar, que non pechavan ni pagavan con los otros pecheros sus vezinos, por ser havidos e tenidos e nombrados por omnes fijosdalgo.*

*E dizen que agora de poco tiempo acá vos el dicho concejo e oficiales e omnes buenos de esa dicha villa de Ellín e otros por vuestro mandado e en vuestro nombre haviéndolo vos por roto e firme por los quebrantar la dicha su fidalguía e la posesión vel quasi d-ella, que los enpadronastes // e fizistes enpadronar e poner en los padrones con los pecheros d-esa dicha villa e concejo, e que les prendastes e fiziestes e mandastes prender, por los dichos pechos, çiertas prendas e bienes, non lo pudiendo nin deviendo fazer de derecho, seyendo ellos como diz que son omnes fijosdalgo, e que lo quiere provar en la mi corte ante mis alcaldes de los fijosdalgo e del notario de la provincia del mi procurador fiscal e del procurador de vos, el dicho concejo e omnes*

buenos d-esa dicha villa, segund que fue ordenado e mandado por el rey don Johan mi avuelo, de esclarecida memoria que Dios aya, e embiaronme a pedir por merçed que les mandase dar mi carta de emplazamiento en forma devida, de primero e segundo e terçio plazo, para que embiásedes vuestro // procurador suficiente e (instituto) e bien informado de vuestra procuración bastante, aquí a la dicha mi corte ante los dichos mis alcaldes e notario a contender en pleyto con los dichos Diego Ferrández e Pero Ferrández de Blaya, su hermano, sobre razón de la que dizen su fidalguía e posesión vel quasi d-ella.

E yo veyendo que me embiavan a pedir justícia mande/les/ dar esta mi carta para vos emplazar sobre la dicha razón, porque vos mando que del dia que vos esta mi carta fuere mostrada e leyda en vuestro concejo, estando ayuntados según que lo havedes de uso e costumbre de vos ayuntar, e estando ende con vos en el dicho concejo vuestros juezes e alcaldes o regidores o alguno o algunos d-ellos fasta venyte e hun dias primeros siguientes de los quales vos do los // primeros quinze dias por el primero plazo e los otros tres dias segundos por el segundo plazo, e los otros tres dias terceros por el tercero plazo e término peremptorio acabado enbiedes luego vuestro procurador suficiente e instituto e bien informado con vuetra procuració bastante, e que vengan en ella nombrados por sus nombres los juezes e alcaldes e regidores que estovieron en el dicho concejo, aquí ala dicha mi corte ante los dichos mis alcaldes e notario de la provincia a contender en pleyto con los dichos Diego Ferrández e Pero Ferrández, su hermano, a hoyr la demanda o demandas que la parte de los dichos Diego Ferrández e Pero Ferrández contra el dicho mi procurador fiscal en mi nombre, e contra vos el dicho concejo e oficiales e omnes // buenos quisiesen poner sobre razón de las sus fidalguías e posesión vel quasi d-ella, e specialmente dar poder cumplido al dicho vuestro procurador para que en vuestras ánimas pueda fazer, e faga, juramento, así de malicia como de (calusión) e encubierta alguna que por él no se faga nin razón e en los dichos pleytos e en cada huno d-ellos, porque yo pierda mis pechos e derechos nin vos el dicho concejo e oficiales e omnes buenos los vuestros. E que informara al dicho mi procurador fiscal de todo lo que supiere contra ~~ellos~~ los sobre dichos Diego Ferrández e Pero Ferrández, su hermano, e contra cada huno d-ellos, e que los non dexara de así fazer por amor nin por temor nin por dadiva nin promesa que le sea dada nin



*prometida, nin por otra razón alguna. E para dezir e razonar en vuestro nombre ~~de su~~  
// todo lo que fuere guarda de vuestro derecho e para concludir e encerrar razones, e  
hojr sentencia e sentencias, así interlocutorias como difinitivas, e para ver, jurar costas  
e tasarlas si menester fuere, e para todos los otros abtos de los dichos pleytos e para  
cada huno d-ellos, principales e accesorios, su siguientes e emergentes, annexos e  
convenxos e incidentes que en los dichos pleytos se deveiren fazer fasta sentencias  
difinitivas inclusives. E después d-ellas, para las quales specialmente por esta mi carta  
vos çito e emplazo con apercebimiento que vos fago que si a los dichos plazos non  
embiaredes el dicho vuestro procurador, fecho e constituhido en la manera que dicha  
es, e que los dichos mis alcaldes e notario que hoyran la demanda o demandas que la  
parte de los sobre dichos Diego Ferrández e Pero Ferrández de Blaya, su hermano,  
contra vos quisieren poner e todo lo que quisieren ~~de~~ dezir e razonar en guarda de su  
derecho, e verlos han e librar los han, segund que fallaren por fuero e por derecho sin  
vos, mas cercar nin emplazar nin lamar sobre ello, haviendo vuestra // ausencia por  
presencia. E non fagades ende al por alguna manera, so pena de la mi merçed e diez  
mil maravedís d-esta moneda usual. E de como la cumpliéredes mando, so la dicha  
pena a qualquier scrivano público, que para esto fuere lamado, que de ende al que vos  
la mostrare testimonio signado con su signo, porque yo sepa en como complides mi  
mandado.*

*Dada en la cibdat de Toro a ocho dias del mes de mayo, anyo del nascimiento  
del nuestro salvador Jesucristo de mil e quatrocientos e quarenta e ocho anyos.*

*Los bachelleres Gonçalo Diaz de Tordesillas e Frutus Sánchez de Segovia,  
alcaldes de los fijosdalgo, e Diego Garcia de Burgos, notario de Toledo en la corte de  
nuestro senyor el rey, la mandaron dar.*

*E yo Gonçalo Garcia de Vasalgaray escrivano del dicho senyor rey la scrivi por su  
mandado.*

*Gonçalus bacheller, Frutus bachaller, Didacus bachaller. //*

*En la villa de Mula, a siete dias del mes de março, anyo del nascimiento del  
nuestro salvador Jesucristo de mil e quatrocientos e noventa e tres anyos.*

Este dicho día ante-I muy noble e muy virtuoso cavallero el comendador Pedro de Barrientos, governador, juez e justicia mayor de la tierra e comienda del muy magnífico senyor don Johan Chacón, adelantado e capitán mayor del reino de Murçia, senyor de la ciudat de Cartajena, contador mayor del rey e reyna nuestros senyores, mi senyor, e en presençia de mi Carles de Salas, escrivano del rey e de la reyna nuestros senyores e su notario público en la su corte e en todos los sus reynos e senyoíos, e de los testigos de yuso scriptos, pareció ende presente el honrado Pedro de Blaya, vezino çibdadano de la cibdat de Orihuela del reyno de Valencia, e dixo que por quanto él es hidalgo de solar conocido e que al tiempo que ellos salieron de su tierra donde son naturales, // se partieron e dividieron en partes donde nunca se pudieron juntar, e al tiempo que así se dividieron, las scripturas e privilegios de sus libertades e sanciones de hidalgos donde él viene, non se pudieron así haver e juntar, para que d-ellas e con ellas él se aprovechase de la libertad e /sanción/ esenciones de hidalgo como él es.

Que a su notiçia es venido que parte de las dichas scripturas e privilegios estavan e stan en esta des dicha villa en poder de Gonçalo de Blaya, su tio, primo hermano de su padre, de las quales e del derecho del dicho Gonçalo de Blaya se entendia e entiende aprovechar para que ~~para que~~ aya notoriedad e efecto el ser hidalgo e de solar conocido, segund dicho tienen e dever e haver de gozar de las libertades e esenciones que los omnes fijosdalgo como él gozaron, e el dicho Gonçalo de Blaya, tio, como tan cercano debdo e pariente goza e ha gozado, así por ser como fijosdalgo como por la // notoriedat e aucturidad de los dichos privilegios que en su poder del dicho Gonçalo de Blaya dixo que estavan e stan, que pidía e requería, pidió e requirió al dicho senyor governador rescibiese juramento del dicho Gonçalo de Blaya, e así reçebido, so virtud de aquel, le preguntase si sabe que sea su pariente e hidalgo e de su linea derecha e sangre e e çepa. E seyendo el así oviese e aya gozado el e su padre e avuelo por línea derecha, e /de/ donde el dicho Pere Blayo viene, e le fuesen guardadas todas las libertades e sanciones que suelen e deven ser guardadas a los omnes fijosdalgo, e que él como tal pariente del dicho Gonçalo de Blaya deven gozar.

E así su merçed mandó el dicho e [...] del dicho Gonçalo de Blaya se lo mandase dar e diese a mi dicho scrivano en públichia forma signado e en manera que haga /traslado de los dichos privilegios que en poder del dicho Gonçalo de Blaya stán ende

en manera que faga fe/ fe, e que lo pidía e pidió así por testimonio e a los presentes rogué que fuesen d-ello testigos.

Testigos que fueron presentes, Alonso de Cataliver e Lorenço Resal e Cristobal de Segovia // vezinos de la villa de Mula.

Luego el dicho senyor governador visto el pedimiento antel su merçed fechos por el dicho Pedro de Blaya, vezino e ciudadano de la dicha ciudat de Orihuela, e el dicho pedimiento ser justo, rescibió juramento del dicho Gonçalo de Blaya por Dios todo poderoso sobre la senyal de la cruz e de las palabras de los sanctos evangelios, ondequier que son scriptos, que él como bueno fiel cristiano, guardando la salut de su ánima, dirá la verdad de lo que supiese e preguntado fuese sobre ésto que será preguntado e le recebían juramento. El qual absolviendo el dicho juramento e (lançando) sobre si la confusión d-él dixo sí juro e amén.

Testigos que fueron presentes los susodichos.

E así toamdo el dicho juramento por el dicho senyor governador del dicho Gonçalo de Blaya, so virtud de aquel fue preguntado, segund el tenor // e forma del pedimiento del dicho Pedro de Blaya, el qual absolviendo aquel dixo que él es hidalgo de solar conoscido, de padre e avuelo, e por tal e como tal siempre ha gozado de las libertades e sanciones que los omnes fijosdalgo gozan e deven gozar, e por tales siempre sus padres e ahuelo gozaron e fueron tenidos e havidos. E que sabe que-l dicho Pedro de Blaya es su sobrino primo hermano de su padre e del dicho Pedro de Blaya e de su línea derecha, sangre e çepa, e que como tal deve gozar de las libertades e sanciones que los omnes fijosdalgo gozan e han gozado e deven gozar. E que-sto del dicho debdo e parentesco lo sabe porque-l dicho su padre, que se dezia Pedro de Blaya, se lo dixo, e por tales e como tales los tenía e conosciá, tovo e conosció, e é lasí mismo lo tiene e conosce, e que es presto de le dar el traslado de los privilegios e scripturas que cerca d-ello tiene, cada e quando por el dicho // Pedro de Blaya le fueron pedidas e que esto es así verdad por el juramento que fize.

E así tomado e rescebido el dicho e de posición del dicho Gonçalo de Blaya en la manera que dicha es, luego el dicho Pedro de Blaya dixo que pidía e requería al dicho senyor governador se lo mandase dar ~~signado~~, segund que pedido e requerido tiene.

*E el dicho senyor governador mandó a mi, dicho scrivano, se lo diese, así segund que por el dicho Pedro de Blaya era e es pedido ~~æ~~ a lo qual todo dixo que interponía e interpuso su auctoritat e decreto judicial. E yo, dicho scrivano, di le ende lo susodicho, segund que ante mi pasó que fue fecho dia, mes e anyo susodichos /a lo qual fueron presentes testigos los susodichos e yo dicho/ Salas, escrivano del rey e de la reyna nuestros senyores susodicho, que a todo lo que dicho es en uno con los dichos testigos presente fuy. // E de pedimento, ruego e requerimiento del dicho Pedro de Blaya e de mandamiento del dicho senyor governador, este instrumento scrivi e pus en esta pública forma, segund que a me mi pasó. E por ende es testimonio de verdat fiz aquí este mio sig-[signe notarial]-no.*

*Carles de Salas, escrivano.*

E los dits magnífichs justícia e jurats, atenent e considerant que en la fi dels actes e provissions reals desús presentats, ço és per los actes fets en la vila de Mula a requesta del dit en Pere Blay devant lo magnífich governador e justícia major de la terra e comanda del molt magnífich don Johan Chacón, adelantat e capità major del regne de Múrcia e ~~senyor de la~~, per les causes e rahons en los dits actes contenguts, consta pronunciat e declarat que-l dit en Pere Blay es hom fidalgo e que-s pot alegrar de les libertats e privilegis que tots los hòmens fi // dalgos se poden alegrar e aprofitar. Per tal, los dits magnífichs justícia e jurats havent los dits en Pere Blay e en Blay Gil, germans, per hòmens de paratge, provehiren e ordenaren que-ls dits en Pere Blay e en Blay Gil, germans, se puxen alegrar de tots aquells priviletgis, libertats, honors e porroguatives que ~~tots los~~ gentils /hòmens/ e de paratge de la dita ciutat se poden alegrar /e aprofitar/, manant ésser continuades totes les dites coses en los libres e actes del molt magnífich consell de la dita ciutat, a guarda i conservació del dret de qui-s pertanyga.

Testimonis foren presents a totes les damunt dites coses los magnífichs en Nicolau Pérez, en Ausiàs Martí e en Johan de Vilafranca, habitants de la ciutat de Oriola.

[Encapçalant el document: Dimarts XVIII dies del mes de agost del any de la nativitat de nostre senyor mil quatre-cents LXXXIII]

[Al peu del document: Fidalguea dels Blays que estant en front de Gaspar Vilafranca.]

#### Document 47

1494, novembre, 5. Oriola

*Pere Ximénez, major de dies, contracta en règim de servitud i soldada a Alfonso Martínez, per temps d'un any, per a treballar en el ranxo que posseeix.*

AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 35, s.f.

En Alfonso Martínez vehí de la ciutat de Oriola, *gratia et caetera*, se aferma a star en a servitud e soldada ab lo magnífich en Pere Ximénez, major en dies, abitador de la dita ciutat, qui present és et en el seu rancho e açò per temps de hun any, contador de huy avant sots les condicions següents:

Primerament que lo dit en Alfonso Martínez siats tengut tenir per lo dit temps a na Johana, muller sua qui present és, e açò atorgant, loant, e fermant e promet que estarà ab lo dit son marit per lo dit temps en lo dit rancho, sots obligació de sos béns *et caetera*, e renúncia a excepció *et caetera*, e jura *et caetera*, e certificada renúncia *et caetera*.

Ítem, que les galines que criarà la dita Johana sien partides a miges e si e que criaran seda, donant-los fula lo dit Pere Ximénez e açò que Déu los donarà sia partit a miges.

Ítem, que lo dit Johan Martines sia tengut de treballar e conrear lo dit rancho en tot ço quant serà menester e lo dit Pere Ximénez li manarà / e li [...] bastarà /.

Ítem, que lo dit Alfonso Martínez // sia tengut de fer-se sos obs de menjar, beure e vestir e calçar. E en paga de la servitud e de sos treballs donar e pagar-li doents e cinquanta sous de moneda reals de València, los quals sia tengut donar e pagar en dinés e en forment per a obs de sostenir-se avant lo temps de la dita servitud com ho

aja mester. E axí lo dit Alfonso Martínez promet-lo servir bé e lealment per lo dit temps e que no se n-yrà, ni fugirà, ni li furtarà nenguna cosa del dit rancho e si cas hera que se·n anara e li furtara alguna cosa vol que lo dit Pere Ximénez le vaja a cercar e fer-le tornar a casa al dit rancho a despesa del dit Alfonso Martínez e pagar les fales e dans qye feyt aurà sens alguna dilació, excepció *et caetera*, e renuncia a excepció *et caetera*, a les quals coses obligant si e tots sos béns e drets sehents e movents *et caetera* e rebent.

E lo dit en Pere Ximénez rebent e acceptant lo dit Alfonso Martínez a la dita servitut ab tots los pactes que damunt són especificats e declarats de la primera línia tro en la darera e promet donar e pagar los dits doents «~~sous de la dita moneda~~» cinquanta sous de la dita moneda en dinés e forment e [...] obs de sustentació d'els, axí com o agen mester a les quals coses obliga sos béns *et caetera*, e renuncia a excepció *et caetera*. *Fiat largo modo et caetera actum Oriole et caetera*.

Testimonis foren presents en Johan Marc, perayre, e en Pere Remiro àlies Àlvares, de Oriola

[*Encapçalant el document: A cinch dies del mes de novembre, any damunt dit.*]

**Document 48**

1495, maig, 30. Arévalo.

*Ferran II ordena a Joan Maça de Llçana, lloctinent de governador, i al seu assessor que s'absenten de la governació dellà Xixona quan arribe misser Bertomeu de Verí, a qui envia per a regir aquesta demarcació.*

ACA, RC, reg. 3.668, f. 147v.

Lo Rey.

Don Joan Maça, segons per altra nostra letra haureu vist e per les causes e rahons en aquella contengudes nós trametem a aqueixa nostra governació al

magnífich e amat conseller nostre micer Barthomeu de Veri, per fer e complir lo que per nostra comissió li havem manat, e perquè nostra voluntat és que arribat que ell sie aquí, vós y vostre assessor vos absenteu de aqueixa governació durant lo temps que el faja residència en ella. Per ço, us encarregam e manam que en contiment que lo dit micer Veri sie en aqueixa governació e us haja explicada nostra creència, vós e lo dit vostre assessor vos absenteu de aquella. E no cregau que per la dita absència vós sie levat vostre salari ni del dit assessor, ans volem y és nostra voluntat vos sie comptat axí com si personalment regísseu vostre ofici, e no façau lo contrari com tal sie nostra ferma voluntat.

Data en Arévalo a XXX de maig any M CCCC LXXXXV

Yo el rey.

*Dirigitur Joanni Maça de Liçana.*

**Document 49**

1496, gener, 20. Tortosa.

*Provisió de Ferran II per la qual admet a Berenguer Silvestre com a justícia criminal d'Oriola, tot i que el valor del seu rossí és inferior al requerit.*

ARV, RC, reg. 138, f. 8v.

Nós don Ferrando *et caetera*.

Com en la elecció de sort e de sach novament feta dels oficis de justícia criminal e civil e altres oficis de la nostra ciutat de Oriola, lo dia de Sant Thomàs proppassat, juxta les ordinacions e privilegis de regiment de la dita ciutat, sia exit e elegit en sort per justícia criminal vós amat y feel nostre en Berenguer Silvestre, gentilhome habitador de la dita ciutat, e jatsia que la dita elecció, segons som informats, en presència de tot lo Consell fos stada aprobada sens alguna oposició, in contrari emperò, vist ap en après que lo rossí que vós dit Berenguer Silvestre teniu no bastava a

la valor e preu que devia per çò obstant los privilegis e regiment de la dita ciutat, no fou stat admès en dit ofici de justícia, ans aquell és stat acomenat a altre persona.

E nós atesa e considerada la condició, suficiència e integritat vostres, les quals segons la informació que tenim vos fan bé, digne de ésser admés en lo dit ofici e considerat, axí mateix, que la diferència e manament de la valor del dit rossí és molt poca e que meritament se deu ab vós dispensar per aquesta vegada. Per çò moguts per los dits respectes e consideracions e altres causes, nostre animo movents ab tenor de la present de nostra certa sciencia, deliberadament e consulta, per aquesta vegada dispensam, volem, provehim e manam que no obstant lo dit defecte del preu del dit vostre rossí vós dit Berenguer Silvestre siau admés a jurar e obtingau e possehiscau lo dit ofici de justícia criminal de la dita ciutat de Oriola durant lo present any, axí com haguereu si lo dit rossí hagués bastat al valor que segons lo dit privilegi e regiment, no volen que per la present nostra dispensa la per aquesta vegada tant solament hage loch resten en ninguna manera derogats, ans romangun il·lesos y en sa plena força y valor, manants als portantveus de nostre general governador y balle general en lo regne de València dellà Sixona e a sos loctinents e surrogats, e als jurats e Consell de la dita ciutat e a tots e sengles altres oficials e súbdits nostres a qui pertanga que la present nostra dispensació e provisió tingan, observen tenir e observar facen e a vós dit Berenguer Silvestre, hagueu, tingau e reputeu per justícia criminal en la dita ciutat durant tot lo dit present any, guardant-se de fer lo contrari, si la gràcia nostra tenen care y en la pena de mil florins de or desijen no incórrer.

Data en la ciutat de Tortosa a XX del mes de jener del any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXXXVI

Yo el rey.

[Encapçalant el document: Berengarii Silvestre]



**Document 50**

1496, febrer, 19. Tortosa

*Ferran II ordena al subrogat d'Alacant i al batlle local, Alfonso Martínez de Vera, que donen possessió a Joan Rolf, generós, de l'ofici de justícia de la localitat, l'elecció del qual havia sigut impugnada per alguns consellers adduint que el seu rosí no tenia el valor suficient per a poder regir un ofici.*

ARV, RC, reg. 310, 53r-54r

Don Ferrando *et caetera*, als magnífichs amats e feels nostres lo sorrogat de governador en la vila de Alequant e mossèn Alfonso Martínez de Vera, batle en la dita vila, salut e dilecció.

A nós a recorregut lo feel nostre Joan Rolf, generós, exposant-nos humilment ab gran clamor e querela que jatsia aquell rictament, justa e deguda fos stret del sach de la inseculació e elecció dels oficis de la dita vila e nomenat en justícia, lo dia que la tal elecció se acostuma de fer en la mateixa vila, segons forma de privilegi, cessant en aquell tot just impediment per a tenir e regir lo dit ofici. Però per quant per alguns per sos respectes perturbar-li lo exercici del dit son ofici, poch après de ésser stret e publicant son redolí en nom aquí en lo Consell de aqueixa dita vila, referiren que lo rocí que tenia e devia tenir, segons forma del dit privilegi, per a que pogués regir dit ofici no bastava a la valor de vint-cinch florins a que devia bastar e valer, e que per a per llevar aquesta ocurrent dubitació, per la justícia, jurats e Consell qui feyan dita elecció per entremesos dos hòmens stimadors qui mirassen dit rosí e ab jurament stimassen aquell e fessen al Consell relació de llur // valor. Los quals, après de haver mirat e reconegut dit rosí ferent tal relació que de aquella no·s pot dependre que lo dit rosí fos tal que per aquel fos donat impediment a regir lo dit ofici. De que après sobre la dita dubitació se tornà a votar en lo dit Consell, e per la major part dels consellers qui allí heran fonch votat que li fos donat lo dit ofici e que lo dit rosí hera bo e de bona valor.

E que axí, anans-se'n los del dit Consell, encara alguns le han tornat e tornaren a moure la mateixa dubitació e que la valor del dit son rosí no bastava als dits vint-cinch

florins e que per ço, de fet, li han volgut impedir lo exercici del dit ofici, e que per ço, vós, dit batle, après de totes les dites coses li haveu acomenant lo dit ofici e no li haveu rebut lo jurament acostumat, dient que a causa de la dita dubitació del dit rosí no li volieu lexar del tot regit lo dit ofici com a justícia elegit, sinó que li tingués en comenda per vós en nom nostre, de lo qual jatsia, segons diu, fos molt agreujat.

Però per justificar més la dita sua causa, vené lo dit rosí per vint-cinch florins e comprà un altre de major preu e que vós, dit batle, jat per ço no li haveu donada la possessió del dit ~~ofici~~ seu ofici com se deu, sinó que voleu lo tinga e regesca en comanda per vós, de lo qual sentin-se més agreujat ha recorregut a nós suplicándonos humilment que ateses les dites coses que ab actes e procés que devant nós, o en nostre real Consell ha exhibit, consten, li volguéssim sobre les dites coses de oportú remey de justícia provehir, a efecte que aquell haja la possessió libera del dit ofici de justícia li sia administrada.

E nós, la dita suplicació benignament admesa e vists los actes sobre açò aquí fets, atés e considerats que per los dits actes de procés consta, a que el dit exposat ésser stat bé e ritament elegit en justícia per lo dit Consell, segons forma del privilegi de la dita enseculació, e que no sols li fou fet dubte en la valor del dit rosí e que les persones electes ha veure la valor de aquell, encara que primer diguéssen que no hi podia bonament dir, però en continent après sobre lo dit dubte fonch votat en lo dit Consell e li fos donat dit ofici e atés que après lo dit Rolf, encara per remetre tota dubitació, ha comprat altre rosí de major // valor, que no dispon lo dit privilegi, lo qual enten a tenir e ha venut lo que tenia per preu dels dits vint-cinch florins, e atés que vós dit batle le haveu acomant dit ofici e aquell regeix e porta ab si una demostració que seria y és persona idonea y suficiente per al regiment e exercici de aquell.

Per tal, moguts per los dits e altres respectes en rahó e justícia consistens per apartar totes despeses e dans, qüestions e diferències, suplint de nostra plenitut e potestat qualsevol defecte de la menys valor del dit rosí, encara que si fos per les causes sobredites ab tenor de les presents e expressament e de nostra sciència provehim, decernim e declaram aquell deure, tenyr e regir lo dit ofici com haver e ben elegit en justícia del dit present any, e volem que per justícia de la dita vila sia hagut, tengut e reputat, e que se alegre de totes les honors, favors, salaris, preheminiències e

perrogatives al dit ofici pertanyents si e segons los altres precessors seus lo mateix ofici se són alegrats e han acostumat. Manant per las mateixas a vosaltres e a cascun de vós a qui-s pertanga per primera e segona jussions, sots incorriment de nostra ira e indignació e pena de dos mil florins d'or a nostres cofrens aplicadors, que de continent les presents vistes, tota dilació, consulta cessants, rebau de aquell dit Joan Rolf, justícia, lo jurament acostumat, el poseu en possessió del dit ofici ab tot lo exercici de aquell el mantengau e defenau en aquella, segons altres són stats, com dit és, no obstant lo que per alguns hera al·legat en contrari tolient-vos a cautela tot poder de fer lo contrari sots decret de nul·litat.

Data en la ciutat de Tortosa a XVIII dies del mes de febrer, anno de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXXXX sis.

Yo el rey.

[Encapçalant el document: Johannis Rolf]

**Document 51**

1496, febrer, 25. Tortosa.

*El rei encarrega a mossèn Bertomeu de Veri regent de portantveus de governador dellà Xixona que s'ocupe del debat per límits entre Oriola, els llocs de Pero Maça de Liçana i Favarella.*

ARV, RC, reg. 138, f. 45r-46v

Don Ferrando *et caetera*, al magnífich e amat conseller nostre mossèn Berthomeu de Veri, cavaller e doctor del nostre consell, regent nostra cancelleria e regent l'ofici de portant veus de nostre general governador en lo regne de València dellà Sexona, salud e dilecció.

Per lo amat nostre mossèn Pere Dezprats, cavaller síndich e missatger a nos tramés per la ciutat de Oriola, és stat humilment exposat que per quant antigament la vila // de Fava Hena nella, que era aldea de la dita ciutat, fonch ocupada e après

desmembrada del regne de València e incorporada en lo regne de Castella, en la religió de Calatrava, los térmens de la dita ciutat ab la dita vila per la dita rahó no foren partits. E per quant a causa dels dits térmens en dies passats essent mestre de Calatrava don Pedro Girón se seguiren grans dans, scàndols e morts entre los vehins de les dites ciutats e vila, e que per apartar los tals dans la ciutat de Múrcia se interposà en dita diferència, de forma que per part del dit mestre foren tramesos certs comissaris per a partir los dits térmens. E per part de la dita ciutat fonc nomenat a fer la dita partició don Ramon de Rocafull e fonch pres tal apunctament que foren elets e nomenats per abduys les parts deu homens qui ab jurament partissen dits tèrmens segons antiguament staven partits essent la dita vila aldea de la dita ciutat e que fent se per aquells la dita partició ab jurament los dits mestre de Calatrava e ciutat haguessen de estar a la dita declaració dels dits deu homens, e que la dita ciutat per més justificar se nomenà per sa part cinch homens del regne de Castella e naturals castellans. E axí dits deu homens començaren a fer la partició e fer alguns molons e amolonaren los dits tèrmens. E quant los dits comissaris del dit mestre veieren que no anava a llur voluntat, oblidant se la dita deliberació e concòrdia no volgueren star a la dita partició ~~ab jurament los dits mestre de Calatrava e ciutat~~ feta o que començaren a fer dits deu homens. E que après la dita ciutat vista la tal desigualtat procurà que la dita causa fos comesa al provisor de Cartagena e al dit don Ramon de Rocafull, los quals en virtut de la dita comissió proceyren en fer certs actes entre les dites parts, e perquè no-y donaren conclusió après fonch comesa la dita causa a don Pero Maça de Liçana e al doctor de Lillo, nostre canceller, los quals reeberen certs testimonis en procés scrits.

E per quant lo comanador de Favarella qui té ocupats, segons se diu /tèrmens/ de la dita ciutat, per trobar la fi de la dita causa ~~en sa justícia~~ procura per via indirecta en partir terme ab Novelda e Monnòver per suplantar la dita ciutat ~~per trobar la fi de la dita causa procura per via indirecta~~ en sa justícia, la qual ciutat de Oriola ab los dits lochs té clars e partits térmens fins // al terme de Jumilla. E com pretenga la dita ciutat que la dita partició en son prejuhi no s-és poguda fer essent dit don Pero Maça senyor de Novelda e Monnòver e jutge en la dita causa provey que fos feta inhibició al dits comanador e procurador com de fet los fonch manat cessassen de la dita partició, per

quant segons se diu la dita ciutat partia tèrmens ab Elig, Crivillent, Asp e Novelda e Monòver e Jumilla a la una part per alguna ab aquella ab alguna de les dites viles no podia afrontar ne per altra part ab Favanella com enmig de tots los dits tèrmens sie lo terme de la dita ciutat de Oriola. E seguís en après que oblidant se la ciutat de Múrcia com per la sua intervenció la ciutat de Oriola havia donats testimonis, tots o la major part vehins de Múrcia que sabent la gran justícia segons aferme que la dita ciutat de Oriola té en la partició dels dits tèrmens pendent la dita inhibició e sens dar ne notícia a la dita ciutat de Oriola, partí tèrmens ab la dita vila de Favanella, Novelda e Monnòver fent segons se diu com de fet han fet aquest prejuhi a la dita ciutat d'Oriola que tots dies los de Múrcia e altres entren a conrear e espletar en lo terme de la pròpia dita ciutat, en gran perjuhi de aquells, per la qual rahó havent recorregut a nos per part del dit síndich e missatger nos és stat humilment suplicat li volguessem sobre les dites coses de oportú remey de justícia proveyr.

E nós la dita suplicació benignament admesa volent que sobre la dita inveterata causa, qüestió e diferència breument sia ministrada justícia a vos, per ço de la fe, legalitat e probitat del qual no poch confiant ensemps ab lo corregidor de Múrcia, al qual per altres nostres letres en la cancelleria de Castella expedites, scrivim e provehim, havem deliberat la conexença e determinació de la dita causa, cometre e acomanar com ab les presents cometem e comanam manant vos per tenor de les presents expressament e de certa sciència per la primera e segona jussions, sots incorriment de nostra ira e indignació e pena de dos mil florins d'or a nostres cofrens aplicadors, que totes dilacions a part posades accedexcan personalment al loch al·loch e lochs dels dits tèrmens e convocades e oydes les parts en tot lo que dit e al·legar volran sobre la dita causa // de partició de tèrmens fareu e ministrareu prompte y expedita justícia, per forma que ab tota egualtat sia feta la dita partició e justícia sia administrada segons que per dret, justícia, fur, leys e rahó trobareu fer fahedor, procehint en les dites coses breument, sumària e de pla sens strepit, forma e figura de juy la sola veritat del fet atesa, totes malícies e difugis a part posats. Car nós a vós en e sobre les dites coses universes e sengles ab los incidents dependents e annexes vostre ofici en quant mester sia exercitants nostres veus, loch, forces e poder per les presents cometem e comenam.

Data en la ciutat de Tortosa a XXV dies del mes de febrer, any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXXXVI.

Yo el rey.

[Encapçalant el document: civitatis Oriola]

### Document 52

1496, juny, 18. Oriola.

*Contracte d'arrendament entre Francesc Martí i Pere Fuster per a llaurar una heretat que posseeix el primer en la partida d'Alginent, dins del terme de la ciutat d'Oriola.*

AHO, PN de Jaume Monblanch, reg. 43, s. f.

Lo magnífich en Francesc Martí abitador de la ciutat de Oriola gratia etc., dona a laurar a conrear ~~una heretat que el té e posehex en la partida de Alginent a'n Pere Fuster, vehí de la /dita / ciutat de Oriola, abitant en [...]~~ qui present és *et caetera*, una heretat que el té e posehex en la orta de la dita ciutat en la partida de Alginent, qui poden ésser en conte setanta-dos tafulles ara sien més o menys ~~axí~~ sots rech de la arova de Alginent, axí com afronten de una part ab terra de Bernat Scuder e dels hereus de Còrdova e de altra part /ab terra/ de Johan Marc e ab la dita arova e de altra part // a(b) terra de Blascho de Callosa, e açò per temps de dotze (colites) ~~en~~ en aquella fahedores, any ves que seria per temps de vi(nt)-e-quatre anys quals aja e pendre après que ~~saurà~~ serà feta la colita del any vinent sots les condicions següents

Primerament que (el di)t Pere Fuster sia tengut (lau)rar e conrear la dita heretat a hús e costum de bon laurador e fer en aquella correnties, e si per fer dites correnties sa avia de pagar alguna cosa al sobrecequier, promet lo dit Francesc Martí de pagar-ho /de sos béns/ e que lo dit Pere Fuster aja de sembrar en la dita heretat bon forment semental e que pusca fer en aquella, si volrà, fins en dotze tafulles de civada e donar e pagar lo quart /a el dit Francesc Martí / de tot ço qu si colira, ço és de quatre cafisos hu, donat e liurat en la hera net pagant cascun son delme de lo que li pervindrà [...]

pusca clamar de qualsevol persona que mal ni dan li facen e-li-re /e hexecutar/ les penes axí com si el mateix y ho tingués.

E lo dit Francesc Martí promet de mondar les açarps e scorredors e de les motes /pagar/ la mitat de tot que costara de fer. Axí promet lo dit Francesc Martí que no li levarà la heretat durant lo dit temps de la laura ho per altre algú per major for ni per ~~menys~~ /menor/ la // qual promet fer, haver e tenir per lo (dit temps) [...] quals coses axí atendre e complir, obligant si e tots sos béns e drets sehents e movents *et caetera*, e renunciat a excepció *et caetera*.

E lo dit Pere Fuster rebent e acceptant la dita heretat /per lo dit temps/ de dotze collites any, ves que seria temps de vint-e-quatre anys, començant a guaretar el any vinent (de mil) quatre-cents noranta-set, promet laurar (e con)rear dita heretat a hús e costum de bon laurador e sembrar /en aquella/ bon forment en aquella semental /e fer [...] e bona civada/ e fer corenties en aquella, pagant et la pena [...] si e-segons desús és declarat, e donar e pagar lo quart de tot lo que s(e) (c)olirà, axí de forment com de civada, ço és (de) quatre cafisos hu, donat e liurat en la hera, net, pagant enperò lo ~~deu~~ delme que li toquara de sa part lo dit en Francesc Martí, a les quals coses axí atendre e complir obligant si e tots sos béns e drets sehents e movents *et caetera*, e renunciat a excepció *et caetera*.

Volent les dites parts del present contracte ne sien fets dos contract(es) l'u tal com el altre e liurat hu a cascuna de les dites parts per tuyció de son dret, *fiat largo modo et caetera, actum Oriole et caetera*.

Testimonis foren presents lo honorable en Blay Rausell e en Mateu Lobet, ciutadans de Oriola

[Encapçalant el document: A XVIII dies del mes de juny, any mil CCCC LXXXVI.]

[Al final del document: és liurat a Francesc Martí, part una.]

**Document 53**

1496, agost, 5. València.

*L'Infant Enric, com a lloctinent general del regne de València, dicta que els membres de l'estament militar que ja hagueren contribuït en el servei a sa majestat dins del servei general de la vila d'Alacant, no hagen de contribuir com a militars.*

ARV, RC, reg. 151, f. 16v

Lo infant don Enrich de Aragó, duc de Segorb, lloctinent general *et caetera*.

~~Als~~ Amats de senyor rey e nostres, per en Melchior de Vallebrera havem reebut una letra de creença la qual per aquell a nos explicada, havem entès que per letres que particularment vos són stades donades del dit Senyor Rey vos és manat que personalment havedu a servir la Majestat. E com vosaltres digau que ab tot que sou del stament militar contribuïu en lo servey que generalment aqueixa vila de Alacant fa a sa Majestat, e per consegüent no sia rahó que particularment hajau a servir, som stats per lo dit Vallebrera per vostra part humilment suplicats que fos mercè nostra voler dispensar a dar-vos licència que no sian tenguts de anar particularment axí com vos es manat. E nos vist esser justa cosa que vosaltres no siau gravats de fer doble servey havem dispensat e us havem donat licència e facultat axí com ab la present la us donam e dispensam que no obstant que les dites letres particularment vos sien donades pugau romandre e romangau e no aneu, ni siau tenguts de anar, a fer lo dit servey personalment pus que ja segons dieu contribuïu en lo servey general de la dita vila.

Data en lo real de la ciutat de València a cinch dies del mes d'agost any mil CCCC LXXXX VI.

El Infant

Joan Cervelio

[*Encapçalant el document: Als amats del senyor rey e nostre los amprats per letres de sa majestat e altres de l'estament militar de la vila d'Alacant.*]



**Document 54**

1496, agost, 27. Oriola.

*Joan Silvestre arrenda a Miquel Sanç, menor de dies, i a la seua muller Guisabel el bordell que posseeix fora dels murs de la ciutat d'Oriola per temps de dos anys.*

AHO, PN de Jaume Monblanch, reg. 43, s. f.

Lo magnífich en Johan Silvestre, abitador de la ciutat de Oriola gratia *et caetera*, arrenda e per nom de arrendament, liura o quasi liura a n Miquel Sanç, menor en dies, e na Guisabel muller de aquell, vehïns de la dita ciutat qui presents són e ~~acceptant~~ *et caetera*, lo bordel que el té e posehex en la dita ciutat fora los murs e ab (la) roba contenguda // en una ceda scrita de mà d'en Francesc Liminyana notari ol[...], ~~lo qual bordel afronta~~, e açò per temps de dos anys contadors de huy avant, per preu cascun jorn de dos reals catalans, festes e diumenges e dies faynés, pagadors lo dit preu cascuna setmana, que seria vint-e-hu sous cascuna setmana.

Axí promet lo dit magnífich que el no ls levarà lo dit bordel per lo dit temps per altre algú donant-li més preu, ni per ~~més~~ menys, ans aquell los permet fer, haver e tenir etc. A les quals coses obligant si e tots sos béns e drets, sehents e movents *et caetera*.

E los dits en Miquel Sanç e na Guisabel rebent e acceptant lo dit bordel per lo dit temps dels dos anys, prometen donar e pagar los dits dos reals cascun jorn si e segons desús és declarat, e de no dexar lo dit bordel ni per pestilència ni per altre en pe(di)ment alguna, si no de pagar los dits dos reals cascun jorn tot lo dit temps sens dilació alguna, atorgaren lo present contracte renunciat e condepnant ab totes e qualsevol messions e despeses *et caetera*, renunciaren a oferta de béns sehents *et caetera*, renunciaren als deu dies que per fur són donat e a tota admonestació etc., atorgaren lo present [...] ab submissió de for *et caetera*, a les quals coses axí atendre e complir obligant (en) si e tots sos béns se // hents e movents *et caetera*, renunciaren a la de par[...]da acció *et caetera*, la dona jura *et caetera*, certificada renuncia *et caetera*. Prometent los dits Miquel Sanç e muller sua de pagar la menys valua de la roba que

pendrà lo dit temps ~~deva~~ de huy avant, la qual a de ser stimada per dos bones persones.

E a major cautela e seguretat donen per fermança a meys faliment de sos béns an Johan de Mulla, fuster fill de Johan de Mulla quondam, qui present és, el qual la dita fermançeria feu e tots sos béns y obliga, sehents e movents *et caetera*, [...] renuncia a exepció. *Fiat largo modo et caetera actum Oriole et caetera.*

Testimonis foren presents en Alfonso Quexans e Alfonso de Molina, texidor.

[*Encapçalant el document*: En lo dit dia e any damunt dits.]

#### Document 55

1497, maig, 27. València.

L'Infant Enric, com a lloctinent del regne de València, confirma la concòrdia feta entre la universitat i aljama d'Elda i els seus creditors i prohibeix que es porten a terme execucions contra aquesta localitat.

ARV, RC, 153, f. 28v-30v.

*Nos Infant Henricus Aragonum et Sicilie et caetera.*

Per quant la universitat e aljama de la vila de Elda, que·s diu ésser del spectable comte de Cocentayna, respon segons havem entès e és obligada pagar diversos censals o pensions anuals de aquells, a diversos creedors entre los quals són senyaladament los següents, a saber, és lo reverendissimo cardenal, bisbe e capítol de Cartagena, lo abat e monestir de Poblet, los nobles don Luys Pallars e don Tristany de Perellós, en Luys de Santàngel, scrivà de ració de casa del dit senyor Rey, mossèn Ausiàs de Malferit, cavaller, mossèn Joan Nomdedéu, prevere, en Maria Pujades de Montagut, mossèn Francesch Mascaròs, cavaller, en Gabriel Serra, mercader, los hereus d'en Jaume Liminayana, de la vila d'Elig, los successors de mossèn ~~Valls~~ [-en blanc-] Valls, quondam prevere, en Francesch del Bosch, en Francesch Gil, ciutadà, los // hereus del

bisbe de Taraçona, quondam Carles de Guivara, don Joan de Rocafull, mossèn Jaume Ferràndez de Mesa, cavaller, en Joan Riba, en Luys Perpenyà de la dita vila d'Elig, en Ausiàs Manyiques e en Bernat Scanya de la vila de Cocentayna. Als /quals/ se aferma ésser degudes de roçgues e o de anys passats moltes quantitats per rahó de les ànnues pensions dels dits seus censals. E volents ells cercar camí o forma e manera com poguessen ésser pagats de les dites roçgues o pensions dels anys passats e encara de les ànnues pensions que d'ací avant cascun any aquells han de rebre per rahó dels dits seus censals.

Per star la dita vila de Elda molt carregada e destroyda e axí per ara no tenir possibilitat de poder-los pagar les dites roçgues e volent-se sforçar de fer execució per aquelles contra la dita aljama e singulars de aquella, jatsia hi sien stats tramesos molts e diversos algutzirs, porters e scrivans e encara huy haver ni allà alguns, aquells són stats pagats es paguen de ses dietes e salaris de les rendes, béns e coses de la dita aljama e singulars de aquella. E los dits creadors resten de ésser pagats de les dites roçgues e havent a executar les dites rendes, béns e coses, los dits ministres per les seues dietes e salaris, los dits creadors no troben de hon ne com puguen ésser pagats de les dites roçgues que fóra millor e pus útil, axí als dits creadors com a la dita aljama e singulars de aquella, per son descarrech fossen pagades podent-hi servir en bona part les dites rendes, béns e coses per los dits ministres executades per pagar-se de les dites seues dietes e salaris, per los quals e molts altres /bons/ respectes e justes consideracions la major part dels dits creadors e quasi tots los qui resideixen en aquesta ciutat de València desijosos de cobrar e esser pagats de les dites roçgues e encara de les pensions que dels dits censals d'ací avant cauran o correran e encara de conservar la dita aljama e singulars de aquella per conservació de les seues propietats e crèdits que altrament se poria fàcilment // per via de tals execucions despoblar e destruir e les dites seues propietats e crèdits perdre's totalment e o disminuir sens ésser ells pagats de les dites roçgues e altres novament sots diversos calendaris han fet e fermat certa concòrdia e capítols ab la dita aljama e singulars de aquella en poder d'en Matheu Esteve, notari públic de València, segons per ell de aquells nos és stada feta fe, e los quals reverentment nos són stats exhibits per part dels dits creadors, qui han aquells, fermats a saber es del majoral del loch de Quart, procurador del dit abat

de Poblet, don Luys Pallars, don Tristany de Perellós, mossèn Francesch Mascarós, mossèn Joan Nomdedéu, prevere, en Francesch del Bosch, en Francesch Gil, ciutadà, en Antoni Gil, procurador del dit en Luys de Santàngel, scrivà de ració, en Joan Riba e en Gabriel Serra, suplicant-nos humilment que per ésser no solament a ells e encara a tots los altres desús dits creadors, mas a la dita aljama e singulars de Elda la dita concòrdia e capítols tan saludables, útils e profitosos fos de nostra mercè e benignitat provehir-los sobre açò en la forma infrascrita.

De hon nós oïda la dita suplicació e com a justa admesa benignament, vists e regoneguts diligentment los preemencionats capítols e totes e sengles coses contengudes en cascun d'ells bé acteses e considerades e signantment comrehent que es molt clar e cert concernexen comuna utilitat e benefici de tots los dits creadors e de cascú d'ells e encara de la dita aljama e singulars de Elda. E perquè de present altra cosa nos descobre ne mostre per la qual axí nos deia per nos provehir e fer, puix axí plau als dits creadors suplicants, del interès dels quals en açò se tracta, per aquests tots desús dits especificats, e altres bons respectes e justes consideracions, lo nostre animo a açò degudament movents. Ab tenor de la present e de certa sciencia deliberadament e consulta los dits preemencionats capítols de concòrdia e cascú d'ells, e totes e sengles coses en aquells e cascú d'ells contengudes e provehides e de aquells e cascú d'ells insurgidores /e faedores/ loam, aprovam, ratificam e confirmam interposant-hi la // real e nostra autoritat e decret e /per presidí e/ e munició de aquesta real e nostra loació, aprovació, ratificació, confirmació e interposició de autoritat e dret aquells e aquelles roboram e validam.

Per çò ab aquest mateix tenor de la dita nostra certa sciencia e expressament deliberada e consulta diem, encarregam e manam, per primera e segona jussions als portantveus de general governador e batles generals en lo dit regne e dellà Sexona e loctinent de governador dellà lo riu de Xúquer, justícies e batles de qualsevol ciutats, viles e lochs del dit regne, algutzirs, porters e a tots finalment e sengles altres qualsevol oficials reals e delegats qui ara són e per temps seran en los dits regne e partides e qualsevol altres parts, ciutats, viles e lochs de aquells constituït e constituïdors e als loctinents o surrogats de aquells e los dits oficis regents, e axí mateix a tots los altres desús dits creadors qui encara no han fermat los dits capítols

de concòrdia e cascú d'ells sots incorriment de la ira e indignació del dit senyor rey e nostra, e pena de cinch mília florins d'or dels béns propis de qualsevol contrafahents que no podem creure irremissiblement exigidors e als cofrens de sa alteza aplicadors, que los dits capítols de concòrdia e cascú d'ells e totes e sengles coses en aquells e cascú d'ells contengudes e provehides, e de aquells e cascú d'ells insurgidores e fahedores e aquesta real e nostra loació, aprovació, ratificació, confirmació e interposició de autoritat e decret roboració e validació e totes e sengles coses dessús dites, juxta sa sèrie e tenor tingau fermament, gardeu e observeu tenir, guardar e observar, façeu inviolablament e contra forma e disposició de aquells, e aquelles execució o execucions ne altres coses algunes no faceu ne fer procureu, permeteu e insteu. E si la gràcia de sa alteza e nostra teneu cara e les penes preaposades desijeu no incórrer de les quals en cas de contravenció que no podem pensar no fallira prompta e rigorosa execució, gardeu-se dili // gentment per alguna via causa o rahó de fer o atentar, ne permetre ésser fet o atentat lo contrari de que a major e superabundant cautela a aquells e cascun d'ells ab aquest mateix tenor inhibint, abdicam e tolem tot poder ab decret de nul·litat, car per los dits respectes axí proceeix de nostra mente tot dubte, dificultat, contradiccions, excepcions, consulta e altres impediments qualsevol repel·lits, cessants e no admesos, en testimoni de les quals coses havem manat ésser feta la present ab lo real e nostre sagell en pendent sagellada.

Data en València a XXVII de maig en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXXXVII e dels regnes del dit senyor rey a saber, és de Sicilia any XXX, de Castella e de Leó XXVIII, de Aragó e dels altres XVIII, de Granada emperò sisè.

El Infante

[*Encapçalant el document:* Concordi aljama sarracenorum ville de Elda cum creditoribus fuis facta]

**Document 56**

1498, maig, 24. Oriola.

*Crida per a fer la manifestació de cavalls i armes corresponent a l'elecció de jurats, sobrecequier i mostassaf de la ciutat d'Oriola de l'any 1498.*

AMO, AC, reg. A 36, f. 49r.

Ara hojats que us fa hom saber de part dels molt noble e molt magnífich don Johan Maça de Liçana, llochtinent de governador ~~en lo reg~~, mossèn Pere Desprats, cavaller llochtinent de balle general en lo regne de València deçà Sexona e del Consell de la majestat del rey nostre senyor, justícia criminal e jurats de la ciutat de Oriola, com de provisió e manament de la predicta majestat se ha de fer alardo dels que han a ésser elets a jurats e sobrecequier e mustaçaf en les festes de Pasqua de Pentecostès primer vinent e de senyor Sant Miquel, lo diumenge primer vinent, a les quatre hores après migjorn. Lo qual alardo han a fer los qui se esperen ésser elets ab sos propis rocins e armes, ço és cuyraces, armadura de cap, espases e llances, e per si ho procuradors lligítims tenints poder per ço, han a jurar en poder dels dits molt noble e molt magnífichs llochtinents de governador e balle, justícia e jurats, les coses acostumades de jurar, e per la dita provisió hordenades, ab cominació que si no hexiran al dit alardo no seran admesos als dits oficis ne algun d'ells servada la forma de les dites provisions reals, lo qual alardo e examen de aquell se a fer en la plaça del pont del raval major de la present ciutat, en lo dit dia e hora. E per ço ho manem notificar ab la present crida, perquè ignorància no sia al·legada.

Dit dia en Anthoni Llorent, corredor, dix en lo [...] que de provisió e manament dels dits molt noble e molt magnífichs llochtinents de governador e balle, justícia e jurats desús dits, avia feta e preconizada la damunt dita crida, en lo dit dia, en la plaça de la present ciutat [...] [...] si e segons manat li fou.

Testimonis a la relació los honorables en Berenguer Manresa e Johan Cascant de Oriola ciutadans.

[*Encapçalant el document*: Die vero jovis XXIII mensis madii anno a nativitate domini millesimo CCCC LXXXVIII. ]

**Document 57**

1498, maig, 27. Oriola.

*Manifestació de cavall i armes corresponent a l'elecció de jurats, sobrecequier i mostassaf de la ciutat d'Oriola de l'any 1498.*

AMO, AC, reg. A 36, f. 49bis r.

En est dia los magnífichs en Johan de Soler, subrogat de governador, en Lloís de Soler, subrogat de balle general, e mossèn Diego de Soler, cavaller, justícia en lo criminal, en Ginés Silvestre, en Johan Perez, en Johan de Vilafranca, en Perot Morrelles, jurats *et caetera*.

Primo, Nicolau Masquefa \_\_\_\_\_ fou admés

Ítem, en Pere Rocamora, fill de mossèn Llope, \_\_\_\_\_ fou admés

Ítem, en Francesc Almodóvar \_\_\_\_\_ fou admés

Ítem, en Francesc Martí \_\_\_\_\_ fou admés

Ítem, micer Martín Roiz \_\_\_\_\_ fou admés

Ítem, en Pere Rocamora, fill de mossèn Johan Rocamora \_\_\_\_\_ fou admés

Ítem, en Pere Gómez Daroca \_\_\_\_\_ fou admés

Ítem, Johan Silvestre, fill de Berenguer Silvestre \_\_\_\_\_ fou admés

Ítem, en Alfonso Rosell \_\_\_\_\_ fou admés

Ítem, en Pere Blay /mossèn Diego, Ginés Silvestre e Pere Morrelles lo tenen per àbil e en Johan Soler [...] [...] oficials se [...] acort/

Ítem, en Johan Palomares.

Ítem, en Anthon Sánchez çabater \_\_\_\_\_ fou admés

- Ítem, en Blay Rauzell \_\_\_\_\_ fou admés
- Ítem, en Johanot Ximénez \_\_\_\_\_ fou admés
- Ítem, en Johan Monsi de Castanyeda \_\_\_\_\_ fou admés
- Ítem, en Miquel Munyos \_\_\_\_\_ fou admés
- Ítem, en Johan Martínez, notari \_\_\_\_\_ fou admés
- Ítem, en Ginés Sanches, ferrer \_\_\_\_\_ fou admés
- Ítem, en Nicolau Martí \_\_\_\_\_ fou admés
- Ítem, en Jaume Togores \_\_\_\_\_ fou admés
- Ítem, en Lloís Martí \_\_\_\_\_ fou admés
- Ítem, mossèn Andreu Roiz \_\_\_\_\_ fou admés
- Ítem, Ginés de Vilafranca \_\_\_\_\_ fou admés
- Ítem, en Pere Martí \_\_\_\_\_ fou admés
- Ítem, en Anrich Masquefa \_\_\_\_\_ fou admés

[*Encapçalant el document: Die vero dominica XXVII mensis madii anno a nativitate domini millessimo CCCC LXXXVIII.*]

[*Al marge esquerre de Blay Rauzell: jura Bertomeu Cascant, procurador de Blay Rauzell.*]

[*Al marge esquerre de Johan Martínez notari: jura Galindo.*]

### **Document 58**

1498, maig, 30. Oriola.

*Manifestació de cavall i armes per part de mossèn Joan Roiz i Pere de Crietes per a l'elecció de jurats, sobrecequier i mostassaf de la ciutat d'Oriola de l'any 1498.*

AMO, AC, reg. A 36, f. 49bis v.



En est dia los magnífichs en Johan de Soler, subrogat de governador del regne de València deçà Sexona, mossèn Pere Desprats, cavaller e conseller de la real majestat e lloctinent de balle general del dit regne de valència deçà Sexona, mossèn Diego de Soler, cavaller, justícia en lo criminal de la dita ciutat de Oriola, en Ginés Silvestre, en Johan de Vilafranca e en Pere Morrelles, jurats de la dita ciutat de Oriola, com no-s fossen presentats en lo dia de diumenge proppassat al alardo qui-s feu en la dita ciutat, e en presència dels dits magnífichs oficials, de aquells qui-s esperen a ésser oficials en la festa de Pasqua de Pentecostès, primera vinent, e a la festa de senyor Sant Miquel après següent, lo magnífich mossèn Johan Roiz, cavaller, e l'honrat mestre Pere de Crietes, pedrapiquer, per les rahons e causes per aquells devant ells, dits magnífichs oficials, verbo deduhydes e al-legades, les quals per aquells vistes ésser justes, per tal procehyren a fer lo examen del alardo per aquells ofert fer, lo qual feren in forma solita. E per aquells vist e rebut lo jurament in similibus acostumat fere prestar admeteren aquells conexents tenir cavalls e armes suficients e àbils juxta forma del privilegi del dit alardo.

Primo, lo magnífich mossèn Johan Roiz, cavaller \_\_\_\_\_ fou admés

Ítem, mestre Pere de Crietes, pedrapiquer \_\_\_\_\_ fou admés

[*Encapçalant el document*: Die mercuri XXX mensis madii anno a nativitate domini millesimo CCCC LXXXXVIII. ]

### **Document 59**

1499, octubre, 19. Granada.

*Ferran II remou a Jaume Roiz, justícia criminal d'Oriola, en favor del lloctinent del batlle general dellà Xixona, mossèn Pere Desprats, d'una causa contra els nobles don Joan Maça, menor, i don Lluís Maça, per ser considerat per aquests sospitós i enemic capital.*

ARV, RC, reg. 140, f. 103r-104r.

Don Ferrando et caetera. al amat nostre mossèn Pere Desprats, cavaller, loctinent de batle general en lo dit nostre regne de València deçà Sexona, salut e dilectió.

Recurrent e venint a nostra real majestat lo noble e amat nostre don Joan Maça ~~de Liçana~~, menor de dies, en nom seu propi e en nom e per part de don Luys Maça, son germà, en la denunciació dejús escrita, mencionant-nos ha molt humilment fet exposar que ell és stat en los dies passats denunciat, ensemps ab altres, per los procuradors, fiscals de aqueixa nostra ciutat de Oriola de crim e delicte, del qual per furs e privilegis de aqueix nostre regne de València non poden ni devien ésser denunciats ne acusats. Per ço com lo fisch per fur fet per lo alt rey en Jaume de digna recordació, situat en rúbrica de la cort, no pot ni deu denunciar ni acusar algú, sinó tant solament per los crims e delictes continguts en lo dit fur, dels quals crims se diu no ésser-lo de que lo dit don Joan e altres són stats denunciats e acusats.

La qual denunciació e acusació se diu ésser stada feta a causa //e ocasió d'en Jaume Ruiz, ara de present justícia criminal en aqueixa ciutat de Oriola, lo qual se aferma ésser enemich capital dels dits nobles don Joan e don Luys y dels altres mencionats e continguts en la dita denunciació e acusació, sinistrament informant nostra majestat e dient que lo dit exposant e altres denunciats haurien, mà armada, tret de la sglésia de la dita ciutat un capellà apel·lat Sancet. La qual cosa se diu ésser certa de la veritat segons per certa informació rebuda per micer Andreu Martí, surrogat del governador en aqueixa partida, per part dels sobredits denunciats a nostra majestat presentada, a la qual se refiren dien clarament aparer e constar, de hon jatsia los dits don Johan e don Luys y altres denunciats e acusats, essent e sentint-se sens alguna culpa, no sien tenguts ne obligats comparer davant alguns oficial.

Emperò, puix vehen que sens legítim acusador de facto e post posat tot orde de dret e justícia són processats, volent donar rahó de si mateixos, han deliberat segons dien, comparer davant nostra real majestat o davant lo oficial que per nós sobre açò serà assignat, e de fet, recurrent e venint personalment lo dit don Johan a nostra real majestat e posant-se soltament en nostre poder per fer dret e rahó de si mateix de tot

ço que per los dits procuradors fiscals e certes qualsevol persones li serà demanat aquell, havem mant arrestar en una casa ab sacrament e homenatge e certes penes ab fermaça roborades, segons en lo acte sobre açò fet al qual nos referim és largament contengut. E d'aquí avant nos ha fet molt humilment suplicar, axí en nom seu propi com encara per part del dit son germà ab ell condemnat e acusat, que ateses e considerades les suspites que tenen del dit justícia criminal, aquell remogut e levat de la conexença de la dita causa fos de nostra mercè e benignitat voler-los provehir sibre lo dit negoci e feyt de algun condecet e oportun remey de justícia.

E nós la dita suplicació benignament admesa advertides primerament e mijançant jurament per lo dit don Joan Maça les suspites del dit justícia e aquelles admeses, e volents d'aquí avant en e sobre lo dit negoci e causa a vós, de la fe e integritat del qual grantment confiam, remetre e cometre segons deius remetem e cometem. E per ço remetent-vos lo dit noble don Joan Maça, lo qual per virtut del sacrament e homenatge // e a pena de mil florins d'or de Aragó, segons en lo acte d'aquèn fet al qual nos referim és largament contengut, se ha de representar hes representarà personalment davant vós, hes posarà soltament en vostre poder dins quinze dies del dia de la data de la present, en avant contínuament comptadors, per fer dret de si mateix de tot ço que li serà demanat per los dits procuradors fiscals e altres qualsevol persones, e per la denunciació e acusació sobredita.

Ab tenor de les presents vos dehim, cometem e manam expressament e de nostra certa sciència, per primera e segona jussions, sots incorriment de nostra ira e indignació e pena de mil florins d'or de Aragó, que comparent lo dit don Joan Maça e posant-se soltament en vostre poder, segons és dit, e comparent axí mateix e posant-se soltament en vostre poder lo dit don Luys, són germà, ab aquell denunciat e acusat per la rahó sobre dita, de e ab consell de nostre regent la Cancelleria, micer Jaume Avinyó de Rossell, doctor en cascun dret e assessor ordinari de la Governació General d'aqueix regne, e no sens ell, convocats e hoyts los dits procuradors fiscals nostres e altres que sien de convocar e hoyr en la dita causa de denunciació e acusació, procehiau e enanteu segons per furs e privilegis de aqueix regne trobareu ésser fahedor, havent-vos-hi segons de vós confiam e de tal manera que ateses e considerades la sola veritat del fet e qualitat del dit negoci, e totes malícies a part

posades, no tenguen, justa causa, lo dit suplicant e son germà condemnat e acusat aba aquell, de recórrer a nós ab justa querela altra vegada.

Car nós a vós en e ab lo dit consell del dit micer Rossell, en e sobre les dites coses e sengles de aquelles ab los incidents dependents e emergents de aquelles ab per tot encara de inhibir segons nós inhibim lo dit justícia criminal e altres qualsevol oficials, jutges, assessors e comissaris ab decret de nul·litat, vos cometem e conferim nostres loch, veus, forces e ple e bastant poder plenàriament ab les presents, havent prene[...] des qualsevol provisions e comissions sobre aquesta causa per nós fetes a qualsevol persones.

Data en la nostra ciutat de Granada a XVIII dies del mes de octubre, en l'any de la nativitat de nostre senyor mil CCCC LXXXVIII.

De la Cavalleria vicecanceller

[Encapçalant el document: Nobilis Joannis Maça]

**Document 60**

1500, agost, 28. Oriola.

*Testament de Beatriu Roiz, muller de Berenguer Morrelles i germana de mossèn Andreu Roiz i Jaume Roiz.*

AHO, PN de Miquel Monblanch reg. 39, s.f.

*In cristi nomine, amen.* Com alguna persona en carn posada et caetera. Com yo na Beatriu, muller del magnífich en Berenguer Morelles, abitadora de la ciutat de Oriola, stant malalta e de malatia detenguda e stant, emperò, en mon bon seny e memòria e paraula ferma e clara fas e orden en ma e poder del notari dejús scrit lo meu testament e la mia pus última e darrera volentat, en e per lo qual elegex per mos marmesors e de a(quest) testament executors sens dan dels [...] de sos béns, és a saber, als magnífichs en Berenguer Morelles, marit meu, e a mossèn Andreu Roiz,

cavaller, germà meu, qui presents són *et caetera*. als quals do tot mon poder complit *et caetera*.

E primerament elegex la sepultura e enterrament del meu cors en la yglésia // de la senyora Senta Justa, en la sepultura que lo dit en Beringuer Morrelles té, marit meu.

Ítem, lex e vull e man sien dites e celebrades vint-e-quatre mises, dotze al enterrament e set a la novena e cinch al cap del any, les quals dites mises de la novena vull e man sien dites el jorn del meu enterrament e les del cap del any sien dites a la novena de manare que novena e cap de any sia fet dins ~~les~~ nou jorns, totes les altres coses necessàries al enterrament, novena e cap de a(ny) sia fet bé e complidament a coneguda dels dits marmesors meus.

Ítem, vull e man sia dit e celebrat hun trentanari de mises rezades per les ànimes de mos senyors ~~pares~~ en Lope Roiz e na Johana Yvanyes, pare e mare meus, lo qual sia dit dins la yglésia de senta Justa per lo venerable mossèn Alavanya.

Ítem, lex e man sia donat al magnífich en Beringuer Morelles, marit meu, tant de drap de huytè que n·y aja prou per a una çamara e capiró que porte en senyal de dol après la mia fi.

Ítem, lex, vull e man sia donat a Francí Morelles, fill meu, tant del dit drap que n·i aja // prou per a una çamara e capiró que p(or)te en senyal de dol après la mia fi.

Ítem, lex e vull e man sia donat a Jaumot e a Beringuer Morelles, fills meus tant del dit drap com sia mester per a cascún una çamara e ~~caprè~~ capiró que porten en senyal de dol après la mia fi.

Ítem, lex e vull e man sia donat a Andolça e a Elionor Morelles, filles mies tant del dit drap que n·i aja prou per a cascuna de aquelles per a hun mantel que porten en senyal de dol après la mia fi.

Ítem, lex, vull e man sia donat tant del dit drap al magnífich mossèn Andreu Roiz cavaller ~~tant del~~ /germà meu/ que n·i aja prou per a una çamara e capiró que porte en senyal de dol après la mia fi.

Ítem, lex e man sia donat al magnífich en Jæe Jaume Roiz, germà meu, tant del dit drap que n·i aja prou per a çamara e capiró que porte en senyal de dol après la mia fi.

Ítem, lex e man sia donat a la magnífica na Andolça, muller del magnífich en Jaume Ortiz, germana mia, tant del dit drap que n·i aja prou per a hun mantel que porte en senyal de dol après la mia fi.

Ítem, lex e man sien donat a'n Francí Morelles, fill del dit magnífich en Beringuer Morrelles e meu, quatre mília sous per a obs de son matrimoni, los quals vull e man que no li sien donats fins tant que per lo dit magnífich en // J(aume) Roiz conega si li deuen ésser donats o no, com ma volentat sia [...] els aja fins a tot que lo dit Jaume Roiz /mon germà/ vulla.

Ítem, lex, vull e mans ien donats e ~~pagats~~ e liurats an Jaume Morelles e a Beringuer Morelles e Andolça e Elionor Morelles, fills del dit Beringuer Morelles e meus, a cascun dels dos mília sous per a obs de sos matrimonis e si lo dit Jaume Morelles no voldrà casar vull e man li sien donats e liurats al dit Jaume Morelles e als altres fills meus tota hora e quant sia conegut per lo dit en Jaume Roiz, germà meu, los deguen haver e ésser donats.

Ítem, vull e man que dels husufruyts procehidors dels dits béns meus sien aliementats los dits fills meus [...] axí que nengú de aquells puxa demanar cosa nenguna dels usufruyts al dit Beringuer Morelles, marit meu, pus los aga aliementats e donats ço que an mester.

E pagat e complit aquest meu testament, tots torts, deutes, injúries restituhides que en bona veritat se mostraran yo dega o sia tenguda algú, lex tot lo romanent «met» dels meus béns, axí mobles com sehents e per simovents, drets e accions mies que yo aja e haver les dega e a mi pertanguen ací e en qualsevol parts e lochs, lunc o prop, per qualsevol manera o rahó, és a saber, als dits Francí Morelles, // Jaume, Beringuer, Andolça e Elionor Morelles, fills e filles del dit Beringuer Morelles e meus ligítims e naturals, los quals a mi hereus universals e encara generals fas e instituhex per dret de institució per yguals parts per a fer dels béns de la dita herència a totes les sues planes volentats, sots tal emperò, vincte e condició que nengun dels dits fills o

filles meus no puxa ni puxen vendre ni transportar nenguns béns que de mi agen agut e heretat, axí dels desús dits dotze mília sous dels legat fets fets a cascú /dels/ béns de la dita herència, ans si qualsevol dels dits fills o filles mora o moran sens fills de leal conjutge en lo dits cars vull e man que la part de aquell ho aquells, axí morint, tornen als altre o altres (s)obrevivents e sia de aquells per yguals parts, axí los [...] fet a cascú de aquells com los de la herència. E que açò sia seguit de la hu e al altre del primer tro al darrer subcesivament. E si tots moran, ço que a Déu no placia, ho sens fills de legítims /de leal conjutge/ en lo dit cars vull e man que los dits béns tornen als meus parents pus prohïmes que la(vors) vius seran per yguals parts. Los quals als dits fills meus hereus universals fas e (insti)tuhex per dret de substitució per a fer dels béns de la dita herència a totes (les) sues planes volentats com de cosa sua pròpia , sens vincle ~~sens~~ contrast, reteniment ne embarch de alguna persona ab tal, emperò, pacte e condició que si tots los dits fills e filles ~~mies~~ meus morran // e sens fills, com desús és dit, ans que lo magnífich en Beringuer Morelles, marit meu, morís, lex e vull e man que lo dit en Berínguer Morelles sia senyor detenedor he usufructuari de tots los meus béns per tot lo temps de la sua vida, dels quals usufruyts no sia tengut retre ni dar compte ne rahó a nenguna persona, ans vull que los dits usufruyts sien seus e de aquells puxa fer a ses volentats e ~~los dits~~ e los dits parents meus no puxen demanar los dits béns fins après mort lo dit marit meus.

Aquest és lo meu ~~testament~~ darrer testament e darrera volentat mia e disposició e ordenació de mos béns, lo qual vull e man que valla per dret de testament, co(de)cil nuncupatiu e per tot aquell dret que testament codecil nuncupatiu val e pot valer e a haver fer [...] etat de fur e dret. Feyt testament en lo dia e any damunt dits en la ciutat de Oriola.

Testimonis foren presents a la confecció e ordenació del dit testament apel·lats, pregats e demanats per la dita testadora conexent la dita testadora los testimonis nomenant aquells per sos noms e cognoms e los testimonis a la testadora, lo magnífich en Pere Ximénez e Johan segarra e en Pere Albares Remiro, de Oriola.

En lo dit dia

(E) publicat lo dit testament los magnífichs mossèn Andreu Roiz, cavaller, e en Jaume Roiz, germans, que presents heren /dixeren/ de paraula que ells renunciaven a les çamares e capirons dexats e que tot son dret transportaven als dits nebots, fills e filles de la dita testadora, e la magnífica na Andolça, muller del magnífich en Jaume Ortiz dix que lo mantel a ella dexat que tot son dret renuncia e transporta (a) na Andolça, neboda sua e filla de la testadora.

*Testes predicti*

[*Encapçalant el document: A vint-e-huyt dies del mes de agost, any mil cinch-cents*]

### Document 61

1501, març, 22. Granada.

*Ferran II encarrega al lloctinent del regne que s'ocupe de les queixes instades per l'estament militar de la governació i ciutat d'Oriola en referència al tracte que els fan els militars d'enllà Xixona, en relació a l'observació dels seus privilegis i la imposició de càrregues, i per la qual cosa demanen al rei que dispose sobre l'assumpte o que els permeta reunir-se a ells per a atendre els seus interessos.*

ARV, RC, reg. 142, f. 14r-15v

*Fernandus et caetera*, al magnífich amat, conseller e camarlench nostre mossèn Luys Cabanyelles, portantveus de nostre general governador en lo regne de València, salut e dilecció.

Per humil exposició davant nostra majestat feta per part dels nobles, cavallers, generosos e del stament militar de la província e ciutat de Oriola, havem entès que al temps que los serenissimos reys de Castella e de Aragó, nostres predecessors de memòria immortal, foren de acort per dignes respectes apartar del regne de Múrcia e venir al regne de València la dita ciutat de Oriola e la ciutat d'Alacant, que llavors eren viles, Elig, Guardamar ab la Vall d'Elda, los reys de Aragó, qui en aquell temps



governaven, per conservar en egualtat los poblats en la dita província ab sos privilegis e libertats usos e bons costums que ans tenien essent de Castella, ordenaren e statuiren per sos privilegis e fermes statuits lo orde que entre si havien a tenir los staments real e militar en la dita província, perquè segons se aferma com se vol que fossen (venits) al regne de València volgueren los dits reys de Aragó, nostres predecessors, que fossen regits segons furs e privilegis del regne de València e restassen ab los privilegis, libertats, usos e costums, dons e gràcies que tenien dels excelentíssimos reys de Castella e del regne de Múrcia, en cas que fossen contra los furs e privilegis del regne de València.

E axí, segons se diu, en totes les corts celebrades de lavors ençà axí expressament és protestat e salvat a les dites universitats e poblats de aquelles dels dits staments e axí diu consta per actes e que los dits exposants no solament són agreujats en no ésser executats sos privilegis, libertats, usos e costums, dons e gràcies, mas ço que pus fort és, són tractats ab gran desegulatat per los /del/ staments dellà Saxona, perquè com la dita província e ciutat d'Oriola, que és lo cap de aquella, diste de la ciutat de València per trenta legües e més, quan se ajusten en dita ciutat de València los militars no-y demanen als de la dita província ni síndich por aquells ne han sguart, segons se diu, a sos privilegis e libertats per a sos salaris e de sos ministre fan despeses e per altres causes e han carregat censals e fan contribuir en aquells segons se diu los dits suplicants contra tot orde de dret e justícia e contra sos privilegis e libertats. E dir-se que de açò no contents // deliur[...] a si e a sos vassalls e carreguen en tatxes desordenadament los dits exposants, tant que no basten, segons afermen, a portar los càrrechs que-ls són imposats e los que tenen de la dita província, que són molts e grans, per la qual cosa recorrents a nostra majestat com a rey e senyor, nos han fet humilment suplicar fos mercè nostra, recordant-nos de sos serveys, guardar-los sos privilegis e libertats e no comportar que sien /molestats ne/ maltractats e manassem als del dit stament que nos ajusten per fer despesa alguna sens convocar los síndichs del stament dels dits exposants perquè aquells puxen mirar no sia feta cosa alguna en perjuhi de sos privilegis, libertats, dons e gràcies e que si tatxes comunes se hauran a repartir que en aquelles sia servada egualtat e si no-y seran demanats resten liures de poder ésser tatxats en cosa o quantitat alguna ne lo que-s

farà en lo tal ajust lo puxa perjudicar en algun temps e donar-los orde, licència e facultat de crear síndichs e revocar aquells e de elegir casa en que's puxen ajustar e fer ses ordinations e totes coses necessàries a conservació del dit stament e en altra manera los proveissem de algun saludable e oportun remey de justícia.

De hon nós la dita suplicació benignament entesa, volents circa les coses dessús dites a nós per part dels dits militars, suplicades degudament e com se pertany proveir, havem acordat a vós, de la fe, probitat e bondat del qual molt més confiam, remetre e cometre aquest negoci e causa segons ab la present vos ho comentem e remetem. E vos diem encarregam e manam expressament e de nostra certa sciència per primera e segona jussions, sots incorriment de nostra indignació e pena de mil florins d'or a nostres cofrens aplicadors, que convocats e hoyts davant vós los del dit stament militar de València e altres que sien de convocar e hoyr e vistes e ateses e considerades totes les coses que sien de veure, atendre e considerar, servats los furs e privilegis de aqueix regne e altres coses que sien de servir en e circa lo dessús dit a nos per part dels dits exposants suplicat, provehireu tot ço e quant de dret e justícia trobareu // ésser fahedor, fent e administrant a les dites parts, breu, prest e despachat compliment de justícia qual convé e requir la qualitat del negoci, procehint en les dites coses breument, simple, sumària e de pla sense strepit forma e figura de juhí la sola veritat del fet atesa malícies, difugis, cavil·lacions e altres frívoles excepcions a part posades, havent vos hi com confiam e de tal manera que no convinga als dits suplicants per dita rahó haver de recórrer a nos altra vegada ab justa querela que'ns seria molesta, car nós a vós vostre ofici si e en quant menester sia excitats en e circa les dites coses e cascuna de aquelles ab los incidents dependents e emergents de aquelles e a elles annexes e connexes nostres veus, loch, forces, ple e bastant poder conferim e cometem ab les presents.

Data en la ciutat de Granada a XXII dies del mes de març, any de la nativitat de nostre senyor mil cinch-cents e hu. Albanell.

*Encapçalant el document:* Stamenti militaris provincia Oriole

**Document 62**

1502, juny, 6. Toledo.

*Ferran II concedeix als habitants d'Almoradí que van fer front a una incursió de musulmans provinents del nord d'Àfrica la cinquena part del que li corresponia al rei de la cavalcada.*

ARV, RC, reg. 311, f. 254v-255r.

Don Ferrando *et caetera*, al magnífich e amat conseller nostre lo batle general de la nostra ciutat de Oriola e al seu lochtinent, salut e dilecció.

Per quant havem aguda verdadera informació quant virilment y ab quant sforç se són haguts alguns del loch de (Al)moradí, anant al alcança de passats cent moros qui eren venguts ab altres de Orà e de altres parts del regne de Tramicen e levant-los la cavalcada que levaren a hon se portaren més de XXX persones, no dubtant com a bons e sforçats hòmens posar les vides en tan grau perill per rembre los qui portaven catius e qui sens sperar altra ajuda donaren en ells en tant que no sols los feren leixar la dita cavalcada, més encara mataren lo capità e molts altres dels dits moros e altres fet afogar en la mar, més encara prengueren alguns dels dits moros catius.

E sia cosa rahanable los prosigau no sols de la favor e gràcia davall scrita, més encara tingau com tindrem en son cas e loch memòria del acte e servey per ells, tant de notar fet, havem fet segons /que ab la/ ~~de~~ present los fem gràcia e mercè del quint a nós e a nostra cort pertanyent dels dits moros e cavalcada per ells presa.

Per tant ~~los fem gràcia y mercè del quint a nós e a nostra cort~~ per vos diem e manam expressament que del dit quint de la dita cavalcada per los desús dits presa no demaneu, exhigau ne cobreu cosa //alguna, ans tot lo que sia los relaxareu per a que axí com del alre de la dita cavalcada puixen fer a ses pròpies voluntats. E si per ventura cosa alguna del dit quint, havieu cobrat tot allò de contiment los torneu e restituyau e altre tant vos diem façau del moro de Cocentayna que fonch pres en la dita cavalcada, qui-s diu teniu en la presó en cas que per justícia no haja a ésser comdempnat a mort per ésser de la terra e trobar-se ab los enèmichs, cobrant tan solament traslat

autèntich de les presents e àpoca dels desús dits o de son procurador com se tenen per contents del dit quint.

Car ab aquestes mateixes diem y mana als maestre reionals de nostra cort e a sos lochtinent e altre qualsevol de vós compte oydor que al temps de la redició y examinació de vostres comptes, vosaltres o el altre de vós posant en data, haver sat o restituyr e relexar lo dit quint asl desús dits e restituhir l' àpoca premencionada ab lo dit traslat autèntich, aquella vos passen e rebeu en compte de legítima data e paga tot dubte, contradicció, consulta e altre qualsevol impediment cessants.

Data en la ciutat de Toledo a VI dies del mes de juny del any de la nativitat de nostre senyor mil cinch-cents y dos.

Yo el rey.

[Encapçalant el document: Aliquorum hominum loci de Almoradí]

### Document 63

1503, febrer, 4. València.

*Provisió de la reina Joana, lloctinent general del regne, en favor del gentilhome Joan López Morcillo perquè siga graduat en el sac de gentilhòmens segons forma del privilegi i permetent que aquest puga recusar els graduadors que considere sospitosos contra ell.*

ARV, RC, reg. 158, f. 181r-182r.

Dona Joana *et caetera*, als nobles magnífichs e amats consellers del dit senyor rey e nostres los portanveus de general governador, batlle general en lo present Regne de València d'ella Sexona e als lloctinents e surrogats de aquells, justícies en lo criminal, jurats e Consell de ciutat d'Oriola ~~és estat a nostra Serenitat humilment exposat com per privilegis atorgats a la dita ciutat en aquesta forma~~ Salut e dilecció.

Per part de l'amat de la real Majestat del dit senyor Rey e nostre Joan López Morzillo gentilhome ~~ciudadà~~ de la dita ciutat d'Oriola és estat a nostra Serenitat humilment exposat com per privilegis atorgats a la dita ciutat, los militars e /~~tes~~/ ciutadans han ésser graduats per als oficis de justícia e jurats de la dita ciutat en aquesta forma e manera: que los militars hagen a graduar los militars e los ciutadans als ciutadans. E si seran trobats suficients e tendran les condicions que juxta forma dels dits privilegis han a tenir que sien mesos e ensaculats en los sachs dels dits oficis, les quals agraduacions se fan e s'acostumen fer lo primer o segon dimecres de quaresma, juxta disposició dels dits privilegis.

E com lo dit Joan López Morzillo, exponent, sia ~~ciudadà honrat~~ /gentilhome/ de la dita ciutat e contínuament tinga cavall e armes per defensió de aquella, en manera que ocorrent alguna semblant necessitat és vist eixir dels primers exposant /sa/ persona a tot perill. E no res menys contribueix en los càrrechs de la dita ciutat, dient que és rahó e conforme a justícia, que per semblant se alegre dels oficis e honors que los altres ~~ciutadans honrats~~ /gentilhòmens/ se alegren e que no sia privat de aquells e aquelles. Ha per çò, lo dit exponent fet haver recors per ~~lur~~ sa part a nostra excel·lència e aquella humilment suplicar que fos merçè nostra voler proveir e manar que sia habilitat e graduat juxta forma dels dits privilegis, per forma e manera que essent habilitat, graduat e ensaculat, se puxa alegrar dels oficis e honors que los altres ensaculats se alegren.

E nós, la dita suplicació oïda e aquella com a justa benignament admesa, considerant que és justa e rasonable cosa, que los qui en les dites ciutats, viles e lochs senten e soporten carrechs e incomoditats hagen axí mateix sentir e contribuir en los oficis, honors e utilitats de aquelles. E per çò ab tenor de les presents de nostra certa sciència deliberadament e expressa per primera e segona jussions sots incorriment de la // ira e indignació de la majestat real e nostra e pena de dos mil florins d'or de vostres bens, si lo contrari, lo que no podem creure fareu, exigidors e als reals cofrens aplicadors vos diem, encarregam e manam que lo primer o segon dimecres de quaresma propvinent façau e de fer façan graduació de aquell sach de ~~ciutadans honrats~~ /gentilhòmens/ de la persona del damunt dit en Joan López Morzillo, suplicant inseguint e complint en la dita graduació de aquell la forma e disposició del dit privilegi

e o privilegis del dit regiment, a saber és, que li hajan graduar los huyt graduadors segons és dispost e ordenat per los dits privilegis. E si algun o alguns dels dits graduadors seran sospitosos per qualsevol causa o rahó al dit suplicant jurant ell que- l té e li és sospitós de continent tragau e traure façau un altre o altres graduadors no sospitosos de aqueix sach o de l'altre menor fins e tractant que-y haja compliment dels dits huyt graduadors segons és estat statuït e ordenat per lo dit privilegi o privilegis del regiment del dit sach car no /és a/ rahó e justícia conforme que los sospitosos lo hagen a graduar que semblant graduació no seria certa e segura per al dit suplicant. E si axí lo dit Joan López Morzillo serà trobat suficient de continent lo admetau e poseu e o admetre e o posar façau en lo dit sach ~~menor o dels dits ciutadans honrats /dels militars gentilhòmens/~~ de la dita ciutat de Oriola, segons per justícia equitat e rahó fer-se deu. E si après de ésser-hi axí posat lo dit suplicant exira a qualsevol dels oficis de la dita ciutat a ell pertanyent e tindrà cavall e armes en e per defensió de la cosa publica, juxta forma del dit privilegi, a saber es que hun any ans lo tinguen escrit en manifest en los llibres del dit regiment e del manifest de la dita ciutat e haurà jurat de qui l'ha comprat sens frau e haura fet lo alarde o alardes necessaris, juxta forma del dit privilegi de dit regiment en tal cas liberament admentan e o admetre façan de continent lo dit Joan López Morzillo al dit ofici. E de açò no façau lo contrari si la gràcia de la majestat real e nostra teniu cares e la ira e indignació sues e nostres e pena damunt dita a la qual en cas de contrari lo que no podem creure prompta no fallaria execució desijau no encórrer, car axí tot dubte, dificultat, contradicció e o falta e altre qualsevol impediment cessant vullam que per vosaltres fet e complit. Volem emperò, que si rahons algunes justes après de // haver feta la dita graduació tendreu per les quals aquella no puxa ni deu ésser feta, aquelles dins deu dies après presentació dels presents contínuament comptadors vindreu al·legar ací davant nós o en la regia e nostra audiència davant lo regent la cancelleria del dit senyor rey e nostra micer Jaume Avinyó de Rossell perquè haver-vos oïts pugam proveir lo que per justícia trobarem deure e poder proveir.

Data en lo real palau de València a quatre dies de febrer en l'any de la nativitat de nostre senyor mil cinch-cents e tres.

La triste reyna.

[Encapçalant el document: Johannis Lopez Morzillo]

**Document 64**

1503, febrer, 5. Oriola.

*Testament del cavaller oriolà Andreu Roiz*

AHO, PN de Miquel Monblanch, reg. 40, s.f.

En nom de nostre senyor Déu e de la sua beneyta gràcia, yo en Andreu Roiz, cavaller habitador de la ciutat de Oriola, considerant que jatse sia en aquest mon no haja nenguna cosa tan certa com la mort, emperò no és nenguna cosa tan incerta com la hora de la mort, per tal raó se pertany de la perso(na) savia pensar en la mort prenent cascun dia per darrer de la sua vida, e mentre ha temps e leer deu ordenar e provehir a si e a sos béns, per ço que (mort) soptava no la ~~pusca~~ puscha de rebre e fer morir sens testament. Hoc encara que la persona quant és sana mellor e pus reposada pensa ha hordenar sos afers que quant és posada en malaltia, la qual naturalment torba l'enteniment. Per tal les dites coses considerades, estant en ma bona sanitat per gràcia de Déu, de cors e // de paraula, e apellat lo notari (e) testimonis de [...] scrits e en presència (de) aquells en poder (e) mà del dit notari fas e orden aquest [...] testament e última e d(ar)rera volentat mia, en lo qual elig e fas marmessors meus e executors de aqu(e)sta mia darrera volen(t)at, ço és als ma(g)nífichs en Jacme Roiz, germà (meu) e a na Elionor, muller mia, jatsia absents abduy ens(semb)s, als quals prech en Déu e en caritat que sens alguna licència de alguna cort o jutge demanada ni esperada abduy ensemps veuen tants dels meus béns mobles sehents e per si movents que cumplen e basten a pagar e complir les lexes e (mana)des per mi de mi dejús per lo meu present testament ordenadores, e segons que aquí dejús ho ha trobaran escrit e ordenat.

E primerament elegex la mia sepultura e enterrament del meu cors en la capella (del) senyor sent Mateu, instituhida dins la iglésia del senyor sent Salvador de la present ciutat de Oriola ~~hon estan enterrats~~.

Ítem, lex e mans ien dites e celebrades nou misses el jorn del meu e enterrament del meu cors e set misses a la novena e cinch ~~misses~~ al cap del any.

Ítem, lex e man que al dit enterrament del meu cors vinguen les creus de les parroquies ab // los capell(ans) acostumats venir e que ans que les dites c(reus) (e) capellans vinguen [...] lo meu cors a la dita sepultura mia [...] ~~perve~~ sien (fe)tes les ledanies e obsiquies (re)zades sobre lo meu cors en mia casa [...] ~~ponpa nenguna~~ molt largament e complidament sens (p)onpa.

Ítem, lex e man ~~si es~~ sia dit (hun) (tr)entanari de mises r(eza)des per les ànimes de mos senyors pare, mare, avis e de tots mos defunts, axí de la part de la dita Elionor, muller mia, com meus.

Ítem, lex e man sia dit altre trentanari de mises rezades per la mia ànima en remessió de mos pecats e de falliments, los (q)uals dits trentanaris sien dits hu per lo venerable mossèn Pere Argençola, canonge, e l'altre per lo venerable mossèn Johan Alavanya prevere.

Ítem, lex e man a la iglésia de senta Maria o sent Salvador tot hun any après yo (sia) finat oblada e candella e taula de cera que creme mentre se diran los divinals oficis.

Ítem, lex e man que el dia del enterrament del meu cos sia donat hun diner a cascuna persona ~~ques~~ que's trobaran en la dita yglésia per a que oferesqua per la mia ànima e sia ofer mig cafís de forment e dos quarters de vi.

Ítem, lex e man que per lo hereu sub sesi[...] // per m(i) dejús instituydor (sien) (don)ats deu sous p(er) (cas)cun any que faça [...] eneversari per la mia ànima e de tots mos defunts (axí) de la dita Elionor, muller mia com meus. E que lo dit hereu meu no sia tengut consignar cosa nenguna a [...] los dits deu sous, sinó que ella los pague per cascun any o (sa) sub[...] del (d)it hereu e su[...] dit hun jorn [...] de [...] cascun any.



Ítem, lex e man a la dita Elionor muller mia tant de drap negre vint-e-hu com (aja) mester per a hun matel que port en senyal de dol après la mia fi.

Ítem, lex e man a Jaumot Roiz, fill meu, tant del dit drap com aja mester per a huna çamara e capiró que porte en senyal de dol après la mia fi.

Ítem, lex a Johanot Roiz, fill meu, tant del dit drap com aja mester per huna çamara e capiró que porte en senyal de dol après la mia fi.

Ítem, lex e man a Guisabel, filla meua, tant del (dit) drap com aja mester per a una hu mantel que port en senyal après la mia fi.

Ítem, lex e man a Betriu, beata filla meua, per a una túniqua que port dol après la mia fi.

Ítem, lex e man al magnífich en Jacme Roiz, germà meu, tant del dit drap com a aja mester per huna çamara e capiró que porte en senyal de dol après la mia fi.

Ítem, lex e man a Lois Roiz, fill meu bastart, tant // del dit drap (com aja) mester per a huna çamara e capiró (que) (p)orte en senyal de (dol) (a)prés la mia fi.

Ítem, lex e man al criat o escuder que en m(a) (ca)sa se trobarà a(l) (te)mps de la mia fi tant de drap de huytè (que) aja mester per huna çamara e ca(pir)ó que porte en senyal de dol après la m(i)a fi.

~~Ítem, lex e man als esclaus que seran en ma casa los sia donat tant de drap de huytè a cascun com aja mester per a çamarra e capiró que porten en senyal de la mia fi.~~

Ítem, lex e man a les moces e esclaves mies que en ma casa seran al temps de la mia fi, a cascuna de aquelles tant del dit drap de huytè com aja mester per a hun mantel que porten en senyal de dol après la mia fi.

Ítem, lex e man a Pere Torrezilla tant del dit drap de huytè com aja mester per a una çamara e capiró que porte en senyal de dol après la mia fi.

Ítem, lex e man an Martí Sanches e a Miquel [...]niafiel, criats meus, a cascú de aquells dos alnes de drap negre per a hun capiró a cascun que porte en senyal de la mia fi.

Ítem, lex Alons(o) ræcał Duran dos alnes del dit drap per a hun cap[iró].

Ítem, lex e man que si la dita na Elionor, muller mia, conexerà se dega donar algun altre parent o parenta drap per a dol que li sia donat si e segons ella volrà. //

Ítem, lex e man a la magní(fica) na Dolça, germ(ana) mia, muller del m(agnífic) en Jaume Ortiz, tant del dit drap vint-e-hu com aja mes(ter) per a hun mantel porte en (sen)yal de la mia fi.

Ítem, lex e man al magnífic (en) Jacme Ortiz tant del dit drap vint-e-hu com aja mester per a huna çamara e capiró (que) porte après la mia fi.

Ítem, lex e man a la magnífica n(a) Violant /Masquefa/ muller del magnífich en Jacme Roiz (ta)nt del dit drap vint-e-hu com aja mester per a hun mantel porte en senyal de la mia fi.

Ítem, lex e man que la dita magnífica na Elionor muller mia /per bona amor que yo li port e per la [...]/ sia dona senyora poderosa e usufructuaria de tots los meus béns e drets tots los dies de la sua vida vivint casta e sens marit.

Ítem, lex en tudriu e curadriu, regidora e aministradora de les persones e béns de Jaumet Roiz e Johanot Roiz e Guisabel Roiza e Betriu Royça beata, fills meus ligítims e naturals e de la dita Elionor muller mia, absent axí com si fos present, en axí que les persones e béns dels dits fills meus, en menor edat constituïts e los béns e drets de aquells prena, reba, regesqua, procur de nostra e de seua e per aquells, e béns seus faça e puxa fer part legítima devant qualsevol cort o jutge, axí en demanant com defenent, donant e atorgant [...] dita Elionor, muller mia, tot aquell // poder compl(et) e plena facultat que a tot tudor e cur(ador) pot ésser donat, ator(gat) (e) atrebuyt segons fur e dret.

Ítem, lex e man a Johanot Roiz, fill meu, (deu) mília sous e [...] vol ser capellà los quals dits deu mília sous sous li sien donats quant sia de edat de (ca)ntar misa o si la dita na Elionor, mu(lle)r mia conexera li [...] ésser dat per [...] de aquells per [...] algun benifet o cosa (h)onorosa li sia donat lo que la dita muller mia li deu ésser donat, e no en altra manera, fins a tant sia de edat de cantar misa. Los quals dits deu mília sous li lex per qualsevol part, dret, ligítima e subcessió li pertanga en mos béns, com ma

volentat sia non aja pus, los quals li lex ab tal vincle e condició que si lo dit Johanot Roiz no serà capellà e moria sens fills de leal conjutge, que los dits deu mília sous, que de mi aurà agut e heretat sien e tornen als dits Jaumot Roiz e Guisabel Royça fills meus per eguals parts.

Ítem, lex e man a Guisabel Royça, filla mia e de la dita Elionor, muller mia, tanta quantitat com faltara per a compliment de vint mília sous ab lo que la dita na Elionor, muller mia, li donarà per son matrimoni. La qual quantitat que faltara li lex per qualsevol part, dret, ligitima e subcessió li pertanga en mos béns com ma volentat sia non aja pus e si la dita Guisabel com que a Déu no placia morí(a) (sens) // fills ligitims e de leal c(onjutg)e vull e man (que) la dita quantitat [...] li serà [...] de mos béns vinguen e tornen als [...] Jaumot Roiz e Johan Roiz, fills meus per yguals parts. /E si la dita Elionor dona de sos béns vint mília sous que dels meus béns li sia [...]/

Ítem, lex e man a Beatriu Royça, beata, filla mia, que per lo dit Jaumot Roiz, hereu per mi dejús institu(idor) sia tengut de tenir-la en casa sua e donar-li aliments, de vestir, calçar, menjar e beure tots los dies de la /sua/ ~~sua~~ vida de la dita Betriu, bé e complidament a honra mia. E si per lo dit Jaumot Roiz, fill meu, o per sa muller, la dita Betriu hera maltractada en sa casa que per los dits Johanot Roiz e Guisabel Royça se la pusquen levar e portar a la casa de qualsevol d'ells e per lo dit hereu meu li sien donats los aliments ~~los que~~ tots los dies de la sua vida com dit és, los quals dits aliments lex a la dita Betriu per qualsevol part, dret, ligitima e subcessió li pertanga en mos béns com a volentat sia no aja pus. /los quals dits aliments si cars serà que los dits Johanot Roiz e Guisabel Royça se la levaren a la dita Beatriu a sa casa que lo dit hereu sia tengut donar e liurar los aliments [...]/.

Ítem, lex e man que en quant bast als deu mília sous que yo lex al dit Johanot Roiz, fill meu li sien donades aquelles (set) (o) huyt tafulles de terra orts que yo // tinch e pos(sehex) camí de les sali(nes) [...] lo terong(e)ret, franques, quites e liures en (dos) troços que afronten de una part ab camí real e de altra part ab terra del mag(nífich) en Pau Ortiz e de altra part ab lo riu de Segura e de altra part ab terra de Vidal Manresa, a (estimació) de bones persones segons se acostuma comprar e vendre. E mil sous en roba. E lo altres a compliment dels dits deu mília sous en censals. En axí que si lo dit Johanot Roiz volrà anar a estudi e estudiar, que la dita na Elionor, muller mia he lo dit

Jaumot Roiz, fill meu, hereu per mi dejús instituhidor, sien tenguts donar-li aliaments e de sostinir-le, e pagar lo mestre, e dinés per a que compre libres e que no sien tenguts donar-li en compte que lo que despendrà en lo estudi en paga dels dits deu mília sous, sinó que complidament quant aja quantat misa /e sia de edat de (can)tar misa/ li sien donats en [...] los dits deu mília sous segons desús és dit, e sinó «ya» yrà a studi e estarà en la present ciutat li sien dats a [...] fins a tant aja quantat misa o sia d'edat cantant aquella.

Ítem, lex e man al dit Johanot fill meu, que si cars serà no voldrà ésser capellà e voldrà casar que en tal cas li sia donada tanta quantitat de mos béns // que ab los deu mília sous [...] desús (donats) que li (l)ex e man donar e ab (lo) que la dita (n)a Elionor muller mia li d(on)arà, li sien [...] vint-e-cinch mília sous en los (béns) e dret de que la dita Elionor, muller (mia) e lo dit Jaumot Roiz, fill meu conexeran s(i) li deuen donar e [...] qual cara que [...] de [...] vint-e-(ci)nch mília sous, com dit és li lex per qualsevol part, dret, legítima e subcessió li pertanga de (mos) béns com dit és desús.

Ítem, lex e man a la dita Elionor muller mia per a que done, si obedient liserà, a Lois Roiz, fill meu bastart, en paga de son servici del temps que ma servit unes cases que yo tinch e posehex en la parroquia de senta Justa, en lo carrer de Pere Ferrándes de Sayas, notari, franques e quites, axí com afronten de una part ab carrera pública e de altra e de altra part ab cases d'en Diego Ferrándes de Sayas e de altra part ab cases d'en Jaume Desprats, en preu de mil ~~sous~~ /cinch-cents sous/.

Ítem, més li lex tres egues e hun potro e una potranqua en preu de mil sous.

Ítem, aquells cent-e-deu sous censals que a mi fa en Johan Biosqua de Almoradí, sobre una hereta ab fadigues e loismes, pagadors en la festa de sent Johan de juny en preu de mil cinch-cents sous. //

Ítem, més li lex aquells sexanta-sis sous censals, carta de gràcia, (que) a mi fan en Johan de Lorqua e [...] e Pere e Jaume López tots de Almoradí, en preu de sis-cents seixanta sous.

Ítem, li lex més aquelles se(t) tafulles de (terra) /poc més o menys/ que (yo) (tinch) e posehex camí de Arneba prop lo pradet, sots rech de la céquia de la Alquibla, franques, quites e liures, en preu de cinch-cents sous.

Ítem, més hunes armes que (yo) tinch per a hun escuder.

Ítem, més lex e man que de dos rocis que en (casa) se trobaran que lo dit Jaume Roiz, fill meu, prenga aquell que més li contentarà e l'altre sia per a la dita Elionor, muller mia, per a que done al dit Lo(is) (en) paga de son servici com dit és e açò per a obs de son matrimoni e (no) li sia donat fins sia casat , e si en casa volrà estar, man li sia donat aliaments, de vestir, calçar, menjar e beure segons son estat si obedient serà e no // (en) altra manera a la (dita) Elionor muller [...] sos germans e si [...] Lois morra [...] conjutge los dits béns tornen al (hereu meu dejús instituyt).

Lex e man sia posat per senyal en la capella del senyor sent Mateu hon lo meu cors serà ~~seterrat~~ enterrat una bandera senylada de les (m)ies armes e hun ell e hun estort e hun estoch.

Ítem, lex e man ~~an Pau Ortí~~ al magnífich en Pau Ortiz tant de drap ~~de h~~ vint-e-hu com aja mester per a çamara e capiró.

Ítem, lex a la magnífica na Andolça, muller de Nicolau Pérez, tant del dit drap vint-e-hu com aja mester per hun mantel que porte dol après la mia fi.

E pagat e complit aquest meu testament e tots torts, deutes, injúries restituydes que en bona veritat se mostraran e poran aparer que yo dega o sia tengut algú, lex tot lo romanent dels meus béns axí mobles com sehents e per si movents, drets e accions mies que jo aja e haver les dega e a mi // pertany(ents) ací e en qualsevol lochs (línies) [...] per qualsevol [...] dret, caus(a) o rahó, és a saber (al) dit Jaumot Roiz, fill meu ligitim, era (meu) e de la dita Elionor, muller mia, lo qual a mi hereu universal e encara general fas e instituhex per dret de justícia per a fer de la [...] dita herència a totes les sues planes volentats com de cosa sua pròpia, sots tal manera, vinc(le) e condició que si lo dit Jaumot Roiz, fill meu, mora sens fills ligitims e enaturals e de ligitim matrimoni procreats /ço que a Déu no placia/ que los (béns) que de mi aurà agut e heretat sien e tornen a Johanot Roiz, fill meu, si casara e no serà capellà. e si hera capella vinguen al dit Johanot Roiz e a Guisabel Royça fills meus en yguals parts ~~dos quals al dit fill meu /[...] / per substituhex per dret de substitució per a fer dels (béns) de la dita herència a totes les sues planes vo(len)tats com de cosa sua pròpia sots tal vincle e condició, emperò, que si la dita Guisabel Royça mora sens fills ligitims e~~

de leal conjutge vinguen al dit Johanot Roiz en [...] seguesca de huns en altres fins al ~~darrer~~. E si lo dit Johanot Roiz casant mora, ço que a Déu no plàcia, sens fills // (ligítims) e de leal conjutge [...] tals cas (los) béns que /de mi/ aurà agut e heretat tornen (e vin)guen a la dita Guisabel Royça (filla) mia, los quals en la manera e for(ma) dita ~~fas e substituex al~~ /al/ dit Jaumot Roiz, hereu meu universal (e) encara general, fas e subs(ti)tuhex per dret de substitució [...]. E si lo (dit) Johanot Roiz hera capellà que en tal cars morint lo dit Jaumot Roiz, ço que a Déu no placia, sens fills de (le)al conjutge, que los dits béns vinguen e tornen als dits Johanot Roiz e Guisabel Royça per yguals parts, e axís seguesca de huns en altres fins en lo darer, axí dels béns de la dita herència com dels [...] per mi aquells leixat en lo present testament meu e darrera volentat. E si tots defaliran en la forma sobre dita, ço que a Déu no placia, en tal cars man als dits fills meus e a qualsevol de aquells que ~~serà darer~~ portant lo cars que mora darer sens fills com desús és dit que los dits béns done e lexe als al dit Lois Roiz, fill meu bastart, o a sos fills, restant emperò la usu ~~fruct~~ fructuació dels dits béns e drets meus a la dita Elionor muller mia tots los dies de la sua vida. E si lo dit Lois, fill meu bastart, morra sens fills de leal conjutge que los dits béns que aurà agut e heretat tornen als parents pus prohïmes que lavors // (vius seran) per yguals parts.

Aquest és [...] meu testament e [...] última e (darre)ra volentat, el qual vull e man que [...] per dret de testament e ~~pus última~~ [...] nuncupatiu e per tot aquell dret [...] testament codecil nuncupatiu val [...] val[...] fur e dret. Feyt testament en lo dia e any damunt dits.

E si cars hera que per los parents meus hera fet algun apòsit al dit Lois Roiz, fill meu bastart, de no poder ~~haber hereta~~ heretar per ser bastart, vull e man que en lo dit cars vinguen los dits béns als fills ~~dels~~ del dit Lois per yguals (parts).

Testimonis foren presents a la confecció e ordenació del dit testament demanats e pregats per lo dit testador, conegent aquells, nomenant per sos noms e cognoms, e los testimonis al testador, lo magnífich en ~~Mi~~ Nicolau Pérez e lo discret en Vidal Liminyana, notari, e en Ginés Sanches, ferrer, d'Oriola, los quals conegueren e yo dit notari coneguí dit testador estar sans de cors e de pensa.

*Die octava mensis madi anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo XVIII, en-st dia jutants e require[...] los magnífchs en Jacme Roiz, fill ereu del dit mossèn /Andreu/ Roiz, testador dejús, e la magnífica Lleonor Roiz, muller del dit quondam mossèn Andreu Roiz, per quant [...] sia e rebera en veritat que al tems que morí // [...] mossèn Andreu Roiz, cavaller, testador dejús, per lo not(ari) (rebedor) que-l desús testament per instància de [...] Jacme Roiz, ereu desús, e de la dita Lleonor, muller de aquell usufructuaria, fon publicat dit testament e per aquells acebtat [...] herència e usufruyt. E per quant per mort del notari r(e)bedor de aquell [...] [...] dita publicació e acebtació requiren a mi Francesc Pérez Felip, regent les notes /de Miquel de Monblanch/ seues per juhi de la primera publicació e acebtació que de present publi[...] dit testament /rebut per dit Miquel de Monblanch/, lo qual per mi dit notari suplicat dins la casa e abitació del dit quondam mossèn Andreu Roiz presents dites parts e dels testimonis dejús scrits e axí publicat dixeren e acebtaren ço és dit Jacme Roiz dita herència e dita Lleonor dit usufruyt segons se conté per dit testament, la qual atestació de heretar serà a benefici de inventari.*

Testimonis en Pere Cascant e Johan Vilanova, argenter.

[*Encapçalant el document: A cinch dies del mes de febrer any mil cinch-cents e tres*]

### **Document 65**

1503, setembre, 19. Barcelona.

*Ferran II concedeix la condició de noble al donzell Pere Rocamora, fill del cavaller Joan Rocamora, major de dies, a Pere Rocamora, senyor de la Granja, i als germans d'aquest, Lluís i Francesc, fills de Joan Rocamora, menor de dies.*

ACA, RC, reg. 3.577, f. 141v-142v

Nos Ferdinandus et caetera

Decens immo necessarium principibus esse conspreitur ad eorum regie dignitatis fastigium pertinere viros precipue preclaris parentibus ortos et obitus undique iam honoratis titulis magnificis et nobilibus extollere et decorare. Considerantes igitur antiquitate familie vostre, prudenciam ceterisque virtutes quibus pradiatum estis vos, dilecti nostri Petrus Rocamora, domicellus, filius Johannis Rocamora, militi, majoris dierum, et Petrus Rocamora, cuius esse dicitur loci de la Granja et de Benferri, et Franciscus de Rocamora et ~~de~~ Lodovicus de Rocamora, fratres, filii Johannis Rocamora minoris dierum, necnon memoria repetentes plures laude et comendacione digna servicia per vos prestita et que in futurum potiora prestiturum esperamus dante domino conseutaneum nobis visum est ac vostra laudabilia, merita poseiint ut gracia, honore et titulo subscriptis vos donare, decorare extollere et insignire debeamus. Itaque tenore presentis carte nostre actum, privilegii perpetuo duraturi et valituri motu nostro proprio expresse et de certa sciencia et consulto atque nostre potestatis plenitudine, per nos et successores nostros quoscumque vos, dictos Petrum Rocamora, domicellum, filium Johannis Rocamora militis, majoris dierum, et Petrum Rocamora cuius esse dicitur loci de la Granja et de Benferri et Franciscum de Rocamora et Lodovicum de Rocamora, fratres, filios Johannis Rocamora, minoris dierum, cum tota vostra progenia et posteritate de gradum in gradum per rectam lineam decendentem ad honorem, gradum, prerrogativam et titulum nobilitatis gratanter extollimus et favoraviliter decoramus et insignimus vosque et totam vostram sobolem et posteritatem per rectam lineam, ut preferitur, traitentem nobilem et nobiles ex inde in perpetuum dicimus, nunciamus, nominamus, graduamus et intitulumus, dicique, nunciari, nominari et intitulari a modo volumus, concedimus et decernimus in quibuscunque privilegiis, cartis, coronicis, instrumentis processibus actibus proidisionibus literis, titulis et aliis scripturis, tam nostris et seu regiis et tam publicis quam etiam privatis, et aliis quibuscunque in quibus vos ac ipsam vostram progeniem et posteritatem nominari, scribi ac mencionem fieri oporteat unde preferaemini cum predicta posteritate vostra aliis omnibus et singulis quibus alii huiusmodi nobilitatis honore, gradum et titulo decorati et insigniti tam, de iure quam de consuetudine, et per foros et constituciones usitatas, observancias, privilegia et racionem et alia preferuntur, preferii que deberit et // posunt. Volentes et



concedentes quod vos et ipsi vestri posterii predicti, tam inferendo vexilla quam milites faciendo, quam etiam omnibus et singulis aliis ad nobilitatis titulum conparentibus et competere debentibus, gaudeatis et utamini atque gaudere et uti possitis perpetuo eis universis et singulis honoribus, prerogativis, superioritatibus prehemenciis, facultatibus, exemptionibus, immunitatibus et aliis quibuscumque iuribus ac via, modo et forma quibus alii nobiles regnorum nostrorum gaudent et utuntur gaudere et uti possunt quo circa ~~quo circa~~ illustrissime ~~propterea~~ Joanne, principi Asturiarum et Gerundie, archiducisse Austrie, ducisse Borgundie, et caetera, filie et primogenite nostre carissime, postque felices et longevos dies nostros, Deo propicio, in omnibus regnis et terris nostris immediate heredi et legitime successori sub paterne benedictionis obtentis, dicimus, ~~thesaurio generali, baiulis generalibus~~, illustrissibus vero et venerabilibus in Christo patribus spectabilibus, nobilibus magnificis dilectis consiliaris et fidelibus nostris quibusuis locumtenenti generalibus, cancellario et vicecancellario nostris atque regentibus cancellariam nostram, viceregibus quoque regentibus vices nostri generali gubernatoris, thesaurario generali, baiulis generalibus et procuratoribus regiis, justiciis preterea vicaris, calmedinis, merinis et supraiuntariis, scribe porcionis domus nostre, prothonotariis, item secretariis et scribis nostris, ceterisque demum universis et singulis officialibus et subditis nostris, tam eisdem domus nostre quam ubi dictionis nostre, constitutis et constituendis, et dictorum officialium, locumtenentem et officia ipsa regentibus, presentibus pariterque futuris, ad quos spectet, dicimus, precipimus et iubemus expresse et de eadem nostra certa sciencia, sub nostre gracie et amoris obtentum ireque et indignacionis incursu ac pena florenorum auri Aragonum trium milium nostris inferendorum erariis, quam nostram huiusmodi concessionem et privilegium iuxta sui seriem et tenorem tenentes et observantes tenerique et observari firmiter faciendes vos predictos Petrum Rocamora, domicellum filium Johannis Rocamora militis majoris dierum, et Petrum Rocamora cuius esset dicuntur loci de la Granja et de Benferri, et Franciscum de Rocamora et Ludovicum de Rocamora, fratres, filios Johannis Rocamora minoris dierum, omnesque postreros vestros sic ut dictum est decedentes nobiles deinceps inperpetum dicant, nuncient, intitulent et nominent dicique et intitulari et nominari habeant et promittant quem ad modum nos dicimus, nominamus, intitulamus et apellamus, ut premititur,

atque gaudere et uti sinant honoribus, prelationibus, privilegiis, prerogativis et aliis cunctis supradictis nec secus agant // aut agi sinant aliqua rationem sine causa, cum ita ut omnio de mente nostra procedat. In cuius rei testimonium presentem fieri iussimus nostro sigillo secreto inpendenti munitum.

Datum in civitate Barchinone, die ~~XXII~~<sup>me</sup> XVIII mensis septembris, anno millesimo quingentesimo tercio, regnorumque nostrorum videlicet Sicilie anno XXXVI, Castelle et Legionis XXX, Aragonum vero et aliorum XXV, Granate autem XII.

Yo el rey.

### Document 66

1505, febrer, 12. Oriola.

*Acte de graduació i habilitació dels nous aspirants a regir els oficis de la ciutat d'Oriola.*

AMO, Llibre D. 2.279, f. 63r-68r.

En est dia fonch justat Consell en la sala de la magnífica ciutat, hon se acostuma tenir Consell, de manament dels magnífichs justícia e jurats, cridat / per Anthon Llorent corredor del di Consell/ ~~per lo corredor~~ a so de trompeta e nafil, en lo qual Consell foren los magnífichs en mossèn Andreu Roiz, cavaller, en Ginés Martí, en Johan Miró, en Francesch Martí, en Johan Silvestre, micer Martí Roiz de Mendoza, baceller, micer Andreu Durà, en Ginés Rocamora, en Jaume Guilabert, en Jaume Roiz, en Nicolau Pérez, en Blay Rausell, en Miquel Moyós, en Jaume Vilafranca, en Berthomeu de Quesada, en Pere Morelles, en Pere Palomares, notari, en Loys de Galbe, notari, en Pere Gómez Daroqua, en Berenguer Manresa, en Jaume Desprats, en Johan de Vilafranca, ~~en Jaume Guilabert~~, en Pere Moreno, en Ginés Viudes, Alonso Mendo, Vidal Morera, Johan Sanç, Berthomeu Almodòver, Vicent ~~Rocamora~~ Amador.

Los quals són la major part dels consellers per a l'any present elets, que segons forma de priviletgi, ús e costum, poden e deuen fer e ordenar totes les coses e negocis de la dita ciutat, que tot lo Consell general de aquella poden e deuen fer. E stant axí

justats los en lo dit Consell tots los desús dits magnífichs de justícia, jurats e consellers, en presència del dit magnífich Consell (comparer) en Miquel Rausell e féu presentació ~~de la~~ /de una/ provesió de la sereníssima senyora reyna de Nàpols deçà far, loctinent general de la majestat del molt alt senyor rey, residint en la ciutat de València, sagellada ab lo sagell de sa majestat, la tenor [...].

E primerament com en lo present dia de huy, qui és lo segon dimecres de la present quaresma en lo qual, juxta forma dels statuts del regiment de sach atorgat a la dita ciutat, se ha a fer agraduació de les persones que-s poden graduar e promoure per al dit regiment. En los primers tres dies de la dita quaresma se sien presentats als dits magnífichs justícia e jurats, juxta lo XIII capítol dels dits statuts.

Requirints graduació del stament militar los magnífichs micer Andreu Martí, bacheller en lleys, en Vicent Martí, en Pere Ferrández de Tuesta, en Johan Ferrández de Mesa, major de dies, en Pere de la Torre, fill de Loys de la Torre, en Francesch Pérez Felipe, notari, en Rodrigo de Loazes, fill de Ferrando de Loazes, en Melchior Rocamora, mossèn Ginés Vilafranca, cavaller, Andreu Masquefa. //

E per ciutadans de mà major, en Jaume Martínez, en Rodrigo Portugués, en Miquel Rausell, en Francesch Ayora, en Pere Gualiana, en Francesch Guallicant, en Jaume d'Alcarç, en Nicholau Morelles, notari, en Francesch Scopinyà, en Johan Cascant, se (presentà) digmenge a VIII del present mes de febrer. E per al sach dels ciutadans de mà menor en Diego de Tegada.

E per ço, servant forma dels dits statuts et signanter del priviletgi e provesió per la majestat real a la dita ciutat atorguat en rahó de la dita agraduació donat en la ciutat de Barcelona a XVI de maig any M CCCC LXXXIII, essent ja tancada la porta de la dita sala de provesió del dit magnífich Consell, per lo scrivà de aquell foren scrits en sengles ceduletes de paper, tots los noms dels consellers justats en lo dit consell, axí del stament militar com dels ciutadans de mà major. E per a procehir a la agraduació requesta per los supra nomenats del dit stament militar, les ceduletes dels consellers del dit stament foren meses en hun capell, de sol del qual per hun infant, menor de deu anys, bé revoludes les dites ceduletes, una a prés l'altra en presència del dit Consell foren tretes e lliurades al dit scrivà. Per lo qual les dites ceduletes, cascuna per

si, foren publicades alta veu en lo dit Consell, e los scrits dins aquelles [e los scrits dins aquelles-*repetit*] foren vists ésser los magnífichs mossèn Andreu Royz, cavaller, en Ginés Martí, en Johan Ximénez, micer Andreu Durà, doctor en leys, en Francesch Monsi, en Johan Martí, en Jaume Guilabert e en Ginés Rocamora.

Los quals servada forma del dit priviletgi e provisió real per los dits magnífichs oficials e Consell foren auts per graduadors del dit stament militar e foren manats seure en hun banch alt en la dita sala. //

E essent aseysts en lo dit banch los supra nomenats huyt graduadors del dit stament militar, servant forma del dit priviletgis e provesió real en mà e poder del magnífich en Anthoni Gómez Daroqua, justícia criminal, juraren per nostre senyor Déu e sobre lo senyal de la creu e per los seu sants quatre evangelis devant ells posats e de les sues mans dretes corporalment tocats e jurats ~~que-s~~ prometen que-s auran bé en la dita «a»graduació, segons Déu e bona consciència e que non daran faves a deguna persona que sien stats preguats ans ho après d'ésser elets, ni parlaran entre si ni ab degun altre durant la dita graduació, e que après que les faves seran distribuydes, non revelaran a nenguna persona. E per major fermetat prestaren homenatge de mans e de (bocha) en mà e poder del dit magnífich justícia e si lo contrari faran sien encorreguts en pena de baria e traició, ço és de ésser traydors a costum d'Aragó e bars a costum de Catalunya, que tendran, servaran e compliran totes les dites coses.

E prestat lo dit jurament per los sobre dits graduadors, procehiren a fer graduació dels sobre dits gentils hòmens desús presentats per a ésser graduats en esta forma, ço és, que per a graduar lo dit micer Andreu Martí, per lo dit notari e scrivà del dit Consell foren donades e distribuydes a cascun dels dits graduadors una fava blanca e altra negra, los quals donant sos vots sobre lo dit micer Andreu Martí, distribuyren e posaren cubertament cascun per si en hun saquet buyt, lo qual stava públicament penjat en la paret de la dita sala en hun clau, aquelles faves que segons ses consciències entenien que posar devien en graduar aquell, segons condició o (stan) . E les altres faves que-ls restaven, feta la dita distribució, posaren cubertament, que algú non podia veure, en una capça que stava davall lo dit saquet, en la qual aurà moltes faves blanques e negres. E buydades del dit saquet les faves que en aquell foren meses per los dits graduadors en hun taulell [...] dins lo archiu de la sala

solament en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e del dit scrivà, e vists per ells les dites // faves meses en lo dit taulell e bé examinades, los dits magnífichs oficials e lo dit scrivà, juxta forma del dit ~~priv~~ priviletgi e provesió real, en presència del dit Consell juraren per nostre senyor Déu e sobre la senyal de la creu e per los seus sants quatre evangelis de les sues mans dretes ~~toe~~ corporalment tocats e jurats, e prestaren homenatge de mans e de boca en poder del dit justícia, e lo dit justícia en poder del magnífich en Nicolau Martí, jurat, que sots pena de baria e traïció prometeren no ho revelaran a nengú e solament lo dit scrivà aja a dir si és graduat al stament major o si resta en lo stament menor, no declarant quantes faves ha audes blanques ho negres.

E vistes e examinades les dites faves per los dits magnífichs justícia e jurats e per lo dit scrivà, e fets e prestat per ells los dits juraments e homenatge, per lo dit scrivà alta veu fou notificat en lo dit magnífich Consell que l dit micer Andreu Martí és admés.

Sucsesive, per agraduar lo dit en Vicent Martí, per lo dit notari e scrivà foren lliurats a cascun dels dits graduadors dues faves, una blanca e altra negra, los quals donats sos vots sobre lo dit en Vicent Martí, servada la forma desús servada en la dita graduació del dit micer Andreu Martí, e buydades les faves del dit saquet en lo dit taulell en presència dels dits justícia e jurats e del dit scrivà e vist per ells e bé examinades les dites faves meses en lo dit taulell per lo dit scrivà, alta veu, fou notificat en lo dit Consell lo dit en Vicent Martí és admés.

E après per agraduar lo dit en Pere Ferrandes de Tuesta, per lo dit scrivà foren donades a cascun dels dits graduadors dues faves, una blanca e altra negra, los quals donats sos vots e distribuydes les dites faves sobre lo dit en Pere Ferrandes, servada la forma del dit priviletgi e provesió real e buydades les dites faves del dit saquet en lo dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e del dit scrivà, vistes per ells e bé examinades // les dites faves meses en lo dit taulell, per lo dit scrivà, alta veu, fou notificat en lo dit Consell lo dit en Pere Ferrandes de Tuesta és stat admés.

E per semblant per a graduar en Johan Ferrandes de Mesa, per lo dit notari e scrivà foren donades a cascun dels dits graduadors una fava blanca e altra negra, los quals, distribuydes les dites faves, donats sos sobre lo dit en Johan Ferrandes de Mesa,

servada la forma del dit priviletgi e provesió real, e buydades les faves del dit saquet en lo dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e del dit scrivà, e per ells vistes e examinades les dites faves meses en lo dit taulell per lo dit scrivà, alta veu, en lo dit Consell fou notificat lo dit en Johan Ferrandes de Mesa és stat admés.

Et etiam per graduar lo dit en Pere de la Torre, fill d'en Loys de la Torre, per lo desús dit notari e scrivà foren donades a cascun dels dits graduadors una fava blanca e altra negra, los quals, distribuydes les dites faves, donats sos vots sobre lo dit en Pere de la Torre, servada la forma del dit priviletgi e provesió real, e buydades les faves del dit saquet en lo dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e del dit scrivà, per ells vistes e examinades les dites faves meses en lo dit taulell per lo dit scrivà, alta veu, /en lo dit Consell fou notificat/ lo dit en Pere de la Torre fonch admés.

E per graduar en Francesch Pérez Felipe, notari, per lo desús dit scrivà foren donades a cascun dels dits graduadors una fava blanca e altra negra, los quals distribuydes les dites faves, donats sos vots sobre lo dit en ~~en Pere de la~~ Francesch Pérez, servada la forma del dit priviletgi e provesió real, e buydades les faves del dit saquet en lo dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e scrivà, per ells vistes e bé examinades les dites faves meses en lo dit taulell, per lo dit scrivà, alta veu, en lo dit Consell notificat lo dit en Francesch Pérez Felipe, notari, no és stat admés. //

E per graduar al dit en Rodrigo de Loazes per lo dit scrivà foren donades als dits graduadors a cascun de aquells dues faves, una blanca e altra negra, per los quals distribuydes les dites faves e donats sos vots sobre lo dit en Rodrigo de Loazes, servada forma del dit priviletgi e provesió real, e buydades les faves del dit saquet en lo dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e notari e bé examinades per ells les dites faves meses en lo dit taulell, per lo dit scrivà, alta veu, en lo dit Consell fou notificat lo dit en Rodrigo de Loazes fonch admés.

E en après per graduar lo dit en Melchior Rocamora, per lo dit scrivà foren donades als dits graduadors a cascun una fava blanca e altra negra, per los quals distribuydes les dites faves e donats sos vots sobre lo dit en Melchior Rocamora, servada forma del dit priviletgi e provesió real, buydades les faves del dit saquet en lo

dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e scrivà e bé examinades per ells les dites faves meses en lo dit taulell, per lo dit scrivà, alta veu, en lo dit Consell fou notificat lo dit en Melchior Rocamora fonch admés.

E per semblant, per graduar lo dit mossèn Ginés Vilafranca, cavaller, per lo dit scrivà foren donades als dits graduadors a cascun una fava blanca e altra negra, per los quals distribuydes les dites faves e donats sos vots sobre lo dit mossèn Ginés Vilafranca, servada forma del dit priviletgi e provesió real, buydades les faves del dit saquet en lo dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e scrivà e bé examinades per ells les dites faves meses en lo dit taulell, per lo dit scrivà, alta veu, en lo dit Consell fou notificat lo dit mossèn Ginés Vilafranca, cavaller, fonch admés.

E per graduar lo dit en Andreu Masquefa, per lo dit scrivà foren donades als dits graduadors a cascun una fava blanca e altra negra, per los quals distribuydes les dites faves e donats sos vots sobre lo dit en Andreu Masquefa, servada forma del dit // priviletgi e provesió real, buydades les faves del dit saquet en lo dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e scrivà e bé examinades per ells les dites faves meses en lo dit taulell, per lo dit scrivà, alta veu, en lo dit Consell fou notificat lo dit en Andreu Masquefa fonch admés.

E feytes e enseguides les dites coses los noms de cascun dels dits en [*en blanc*] foren scrits e dues ceduletes de pregamí encluses en sengles redolins de cera vermella, de hun pes e forma, lo hun per a ésser mes en lo sach per als oficis e l'altre en lo sach de consellers. Per ço de provesió del dit magnífich Consell foren tretes les caxes hon són conservats los sachs de les persones àbils a poder aver los oficis de la dita ciutat, los quals en presència del dit Consell foren ubertes per los tenints les claus de aquelles e ubertes, de la caixa interior foren trets dos sachs, lo hun intitulat sach de cavallers e gentils hòmens per als oficis e lo altre intitulat sach dels cavallers e gentils hòmens per a consellers, e en cascun dels dits sachs, axí per a oficis com per a consellers, foren mesos e ensaculats los dits redolins de tots los sobre dits graduats que metre e ensacular se devien. E los dist sachs foren closos e sagellats e restituyts en la dita caixa interior.

E per a proceyr a la graduació requesta per los sobre (nomenats) ciutadans, les ceduletes dels consellers del dit stament de ciutadans majors foren meses en lo dit capell de sol del qual per lo dit infant, bé revoludes les dites ceduletes, de una en una en presència del dit Consell, foren tretes e lliurades al dit scrivà, per lo qual les dites ceduletes, una après altra, en presència del dit // Consell foren llestes e publicades alta veu e los scrits dins aquelles foren vists ésser los magnífichs en Pere Morelles, en Berthomeu de Quesada, en Nicholau Pérez, en Loys de Galbe, en Miquel Monyoç, en Jacme Vilafranca, en Johan Vilafranca e en Berenguer Manresa, los quals foren admesos per graduadors de les persones presentades en lo dit Consell per al sach dels ciutadans de mà major, los quals manats seure tots en un banch lo hun après l'altre.

E essent seyts en lo dit banch los dits huyts graduadors del dit stament de ciutadans de mà major, servant forma del dit priviletgi e provesió real en mà e poder del dit magnífich justícia criminal, juraren per nostre senyor Déu e sobre lo senyal de la creu e per los seus sants quatre evangelis devant [...] e de cascun d'ells posats e de les sues mans dretes corporalment tocats e jurats, sots virtut del [...] prometeren que s'auran bé en la dita graduació, segons Déu e bona consciència e que non daran faves a nenguna persona que sien stats preguats ans ho après de ésser elets, ne parlaran entre si ni ab degun altre durant la dita graduació, e que après que les faves seran distribuydes no ho revelaran a nenguna persona, e prestaran ~~sagra~~ homenatge de mans e de boca en poder del dit magnífich justícia, sots pena de baria e traïció, ço és, de ésser traydor a costum de Aragó e bars a costum de Catalunya, que tendran, servaran e compliran totes les dites coses.

E feyt e prestat lo dit jurament per tots los sobre dits graduadors, aquells proceyren a fer graduació dels dits ciutadans desús presentats requiren graduació en esta forma, ço és que per graduar lo dit en Jaume Martínez, per lo dit scrivà foren donades e distribuydes a cascun dels dits graduadors /dues faves/, una fava blanca e altra negra, per los quals distribuydes les dites faves e donats sos vots sobre lo dit en Jacme Martínez, servada forma del dit priviletgi e provesió real, e buydades les faves del dit saquet en lo dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e del dit scrivà, e bé vistes e examinades per ells les dites faves meses en lo dit taulell per lo dit



scrivà, alta veu, /en presència del dit Consell/ fou notificat lo dit en Jaume Martínez no fonch admés, reste al sach de mà menor. //

E per graduar al dit en Rodrigo Portugués, per lo dit scrivà foren donades e distribuïdes a cascun dels dits graduadors dues faves, una blanca e altra negra, los quals donats sos vots e distribuïdes les dites faves sobre lo dit en Rodrigo Portugués, servada forma del dit priviletgi e provesió real, e buydades les dites faves del dit saquet en lo dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e del dit scrivà, e bé examinades e vistes per ells les dites faves en lo dit taulell, per lo dit scrivà, alta veu, fonch notificat en lo dit Consell lo dit en Rodrigo Portugués no fou admés, /e per ço/ ersta en lo sach menor.

~~Et etiam, per graduar lo dit en Miquel Rausell, per lo dit scrivà foren doandes e distribuïdes a cascun dels dits graduadors dos faves, una blanca e altra negra, los quals distribuïdes les dites faves e donats sos vots sobre lo dit en Miquel Rausell, servada forma del dit priviletgi e provesió real, e buydades les faves del dit saquet en lo dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e del dit scrivà, e bé examinades per ells, vistes les dites faves meses en lo dit taulell per lo dit scrivà, alta veu, fou notificat en lo dit Consell lo dit en Miquel Rausell non fou agruat~~

E succesive per graduar lo dit en Francesch Ayora, per lo dit scrivà foren donades e distribuïdes als dits graduadors a cascun dos faves, una blanca e altra negra, los quals distribuïdes les dites faves e donats sos vots sobre lo dit en Francesch Ayora, servada forma del dit priviletgi e provesió real, e buydades les faves del dit saquet en lo dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e del dit scrivà bé examinades e vistes les dites faves meses en lo dit taulell, per lo dit scrivà, alta veu, fon notificat en lo dit Consell lo dit Francesch Ayora fonch admés en lo sach dels ciutadans de mà major e aquell (saculat) en lo dit sach.

E per semblant, per graduar lo dit en Pere Galiana, per lo dit scrivà foren doandes e distribuïdes acascun dels dits graduadors dos faves, la una blanca e l'altra negra, los quals distribuïdes les dites faves e donats sos vots sobre lo dit en Pere Galiana, servada // forma del priviletgi e provesió real, e buydades les faves del dit saquet en lo dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e del dit scrivà,

e bé examinades per ells vistes les dites faves /meses/ ~~que staven~~ en lo dit taulell, per lo dit scrivà, alta veu, fou notificat al dit Consell lo dit en Pere Galiana ~~no~~ fou admés al sach dels ciutadans de mà major ~~resta en lo sach de mà menor~~.

E en après, per graduar lo dit en Francesch Guallicant, foren distribuydes e donades als dits graduadors a cascun dos faves, una blanca e altra negra, per los quals distribuydes les dites faves e donats sos vots sobre lo dit Francesch Guallicant, servada forma del dit priviletgi e provesió real, e buydades les faves del dit saquet en lo dit tabelle en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e scrivà e bé examinades per ells les dites faves meses en lo dit taulell, per lo dit scrivà, alta veu, en lo dit Consell fou notificat lo dit en Francesch Guallicant fou admés en lo sach de mà major.

E per semblant, per graduar lo dit en Jaume de Alcaraç, foren donades e distribuydes als dits graduadors a cascun dos faves, una blanca e altra negra, per los quals distribuydes dites faves e donats sos vots sobre lo dit en Jaume de Alcaraç, servada forma del dit priviletgi e provesió real e buydades les faves en lo dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e del dit scrivà, e bé examinades per ells les dites faves en lo dit taulell, per lo dit scrivà, alta veu, en lo dit Consell fou notificat lo dit en Jaume de Alcaraç fou admés ~~per als~~ per al sach de mà major ~~fonch admés~~ e axí fonch ensaculat en lo dit sach dels ciutadans de mà major.

~~E axí matex [matex repetit] per graduar lo dit en Nicholau Morelles /notari/, foren donades e distribuydes als dits graduadors a cascun dos faves, una blanca e altra negra, per los quals distribuydes les dites faves e donats sos vots sobre lo dit en Nicholau Morelles, notari, servada forma del dit priviletgi e provesió real, e buydades les faves en lo dit taulell en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e scrivà, e bé examinades per ells les dites faves en lo dit taulell, per lo dit scrivà, alta veu, en lo dit consell fou notificat que per [en blanc].//~~

~~E per semblant, per graduar lo dit en Francesch Scopinyà, per lo dit scrivà foren donades e distribuydes als dits graduadors e a cascun de aquells dos faves, una blanca e altra negra, per los quals distribuydes les dites faves e donats sos vots sobre lo dit en Francesc Scopinyà, servada forma del dit priviletgi e provesió real, e buydades les faves del dit saquet en lo dit saquet en presència dels dits magnífichs justícia e jurats e~~

scrivà, e bé examinades per ells les dites faves meses en lo taulell, per lo dit scrivà, alta veu, fou notificat en lo dit [taulell] consell lo dit en Francesch Scopinyà [en blanc] dins [...] lo posaren en lo sach menor.

Diego de Tegada ha restat per al sach menor.

E com en Nicolau Morelles, notari, se agués presentat per a que s'agraduàs en lo dit sach dels ciutadans de mà major, e aquell aja més una scriptura dient que trets los agruadors e venguts a sa notícia si algú li hera fet sospitós vol declarar per sospitós, per ço de present [...] graduar aquell per quant [...] a la dita graduació contra forma dels privilegis atorgats a la present ciutat e que ~~inform~~ sobre les dites coses en lo dit consell cascú li dirà son parer e faran lo que de justícia atrobaran fer se dega ~~consultada~~.

[Encapçalant el document: Dimecres XII dies del mes de febrer en l'any de la nativitat de nostre senyor M D e cinch.]

[Marge superior esquerra, f. 63r: Graduació del any M D V]

### **Document 67**

1507, desembre, 5. Oriola.

*Contracte d'establiment atorgat per Joan Ferrández de Mesa, senyor de l'heretat de Rafal, en favor del llaurador Antoni Martínez, habitant de Callosa, de 54 tafulles i mitja de terra situades en aquest indret.*

AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 27, s.f.

*In dei nomine amen.* Sia a tots coneguda cosa com yo en Juan Ferrándes de Mesa, senyor (d)e la heretat de Rafal (d)e la ciutat de Oriola habitador, ten(i)nt e obligat de grat e de c(e)rta sciència, no per força ne per engany (...) ab de bona e de agradable (vo)luntat, per mi e per tots (los) meus presents e esdevenidors ab aqu(e)st present públic (de) stabliment ferm e en tot lloch valedor stable(sc) e per via de stabliment de nou a cens lliure o quasi lliure a ús e (cos)tum de bon censater a vós lo

honorable en Anthoni Martíne(z) (l)aurador vehí de la dita ciutat, habitant en lo lloc de Callosa, aldea e terme de la dita ciutat qui present sou e acceptareu (...)s vostres o a qui vós volreu (en per) ocupar tots temps cinquanta quatre tafulles y mija de terra situades en la dita mia heretat sots rech de la (a)rrova de sant Berthomeu, franques e quites, axí com afr(o)nten de una part ab camí que va a les heretats de Nicolau Gil e Perot Pérez Terol, e de altra part ab terra de Alfonso Gil, e de altra part ab açarbera del Cortijo e de altra part ab terres de mi dit en Ju(an) Ferrándes. Aquest emperò stabliment de dites cinquanta-quatre tafulles e mija de terra purament absolt e desembargat de totes qüestions, pencions, obligacions e demandes e ab totes ses inthebritats, propietats, entrades, exides ab files, màrgens, cèquies, escorredors e aygua per a regar dites tafulles, e ab tots sos drets e pertinències a mi e als meus en les dites cinquanta-quatre tafulles e mija de terra pertanyents e pertanyer devents per qualsevol via, dret, causa o rahó, a vós dit en Anthoni Martínes e als vostres jas e atorch ab los pactes e condicions infra següents.

Primerament que vós dit en Anthoni Martínes e los vostres siau tenguts conrerar les dites tafulles a ús e costum de bons censaters.

Ítem, que vós dit Anthoni Martínes e los vostres per ço com les dites tafulles es(tan) hermes ha(gue) siau tenguts conrear aquelles // a ús e costum de bons censaters e hajau a collir tres collites franques sens pagar cens algú de les dites tafulles a mi dit Juan Ferrándes ne als meus de les dites tres collites.

Ítem, que vós dit Anthoni Martínes e los vostres siau tenguts pagar a mi dit Juan Ferrándes de Mesa e als meus per lo dit stabliment de dites tafulles dos cafiços e huyt barcelles e tres (almuts) forment, pagadors cascun any en la festa de sant Juan de juny e que comenceu a fer la primera paga del dit cens de la festa (de) sant Juan de juny del any que-s farà la derrera collita de (l)es dites tres collites franques en un any, portats a la cambra de Rafal a despesa de vós dit Anthoni Martínes cascun any en lo dit dia e terme ab fadiga e sens lloysme.

Ítem, que vós dit en Anthoni Martínes e los vostres no puixau elegir altre patró ne senyor directe en les dites tafulles sinó a mi, dit en Juan Ferrándes de Mesa e als meus, e que si volreu vendre, alienar e transportar dites tafulles me hajau a p(agar)

fadiga de trenta dies e pagar [...] per la dita fadiga un parell de gallines per cascuna vegada que les dites tafulles se vendran e alienaran, sens pagar lloysme algú.

Ítem. que puixau plantar e anrrencar en les dites tafulles e obrar cases e derrocar sens demanar llicència a mi dit Juan Ferrándes ne als meus.

Ítem. que vós dit Anthoni Martínes e los vostres puixau clamar-nos de tots los que entraran en les dites tafulles e faran dan en aquelles sens demanar llicència a mi dit Juan Ferrándes ne als meus, com de cosa vostra pròpia.. E per ço renúncie a excepció que no puixa dir, posar ni al·legar que les dites cinquanta quatre tafulles e mija de terra no sien estades per mi a vós e als vostres stablides segons dit és, e a excepció de engany e al benefici de menor preu e de doble engany // e aquella lley, dret o fur que [...] bé als enganats (con)tra la mitat del just preu e a tots altres drets e furs contra les dites coses vinents e a mi a(...)el qual dit stabliment de dites cinquanta q(ua)tre tafulles e mija de terra ab tots sos drets e pert(i)nències ab aque(sta) present pública carta ferma e en tot ll(...) valedora e en alguna cosa no revoca(do)ra ne trencadora, met e pose a vos e als vostres en vera e corporal possessió e tenència, la qual de fet d'ací avant rebre puscau com a vós e als vostres pla(u)rà e ben vist vos serà.

E per títol del present stabliment, done e atorgue, cedeixch e transporte a vós e als vostres en les dites cinquanta e quatre tafulles e mija (de) terra tots mos llochs, drets, béns, rahons, actions, demandes reals e personals, útils, mixtes, vàries, directes, ordinàries et extraordinàries e altres qualsevol a mi e als meus pertanyents e pertanyer devents, per qualsevol via, dret, causa o rahó, instituent e fahent en lo dit stabliment de dites cinquanta quatre tafulles e mija a vós dit en Anthoni Martínes e als vostres vers senyors, actors, procuradors e poderosos a haver, tenir, dar, vendre, alienar, obligar, permutar, empenyorar e transportar e de aquelles fer a totes vostres planes voluntats, com de cosa vostra pròpia, exceptuant, emperò, que no les puixau vendre ne en altra manera alienar a clergues, llochs sancts ne a persones de religió ne a aquelles persones que per fur de València és prohibida alienació, sinó segons que per fur nou del dit regne és estatuhit e ordenat, salvant et servant en totes coses e per totes, sobre les dites cin(quanta) // e quatre tafulles e mija, (los) dits dos cafiços, huyt barcelles e tres almuts forment per cens de haquelle, pagadors cascuns anys en la dita festa ab la dita fadiga sens lloysme, segons dit és damunt.

E per ço permet (a) vós e als vostres lo dit establiment de dites cinquanta e quatre tafulles e mija perpetualment defendre e salv(ar) e fer, haver e tenir fruyts e possehir quie(tam)ent, pacífica e poderosa contra totes sengles persones [...] o en alguna manera pertubants, clam o demand(a) proposants e ésser-nos lleal, amor [...] e defenedor e tengut de ferma e lleal-enictió e garència e altres dans, messions e interesos en juhi e fora juhi, en cort e fora cort e en tot altre lloch segons dret e f(ur) de València.

E per totes les dites coses axí actendre e complir obligue a vós e als vostres tots mos béns e drets setis e mobles ahuts e per haver en tot (e) yo dit en Anthoni Martínes de grat e de certa sciència, no per força ne per engan, mas de mon bon cor e de agradable voluntat per mi e per tots los meus presents e esdevenidors, rebent e acceptant lo dit stabliement de dites cinquanta quatre tafulles e mija, per vós en Juan Ferrándes de Mesa a mi e als meus fet ab los pactes e condicions dessús dites.

Promet actendr(e) servir e guardar aquelles e de pagar e signar a ~~quells~~ vós e als vostres los dits ~~huyt~~ de dos cafiços, huyt barcelles e tres almuts forment per cens de dites cinquanta quatre tafulles e mija, fàdiga, sens lloysme, segons dit és damunt, en los térmens supra especificats, ço és en la festa de sanct Joan de // juny. Començant a fer la primera paga de la festa de sanct Joan de juny que es farà en la darrera collita de l(es) dites tres collites franques en un any e de (huy) avant cascuns anys perpetualment en la dita festa (si) e segons que damunt és dit e declarat, ab la dita (fa)diga e sens lloysme. E açò portats vers a la dita cambra de Rafal. E açò sens alguna dilació, exceptció, dedutció e defensió mia e dels meus e sens dan e mesió vostra e dels vostres sens algun engan. E re(nun)cie a excepció que no puxa dir, posar, ni al·legar (qu)e les dites coses per mi no sien estades fetes e fermades segons dit és, e a de excepció engan e a tots altres drets e furs contra les dites coses vinents e a mi ajudants.

E per totes les dites coses axí actendre e complir obligue a vós e als vostres tots meus béns e drets, setis e mobles, ahuts e per haver en tot lloch e renuncie quant a d'açò a tots los drets, lleys, furs, privilegis, rahons, constitucions e consuetuts contra les dites coses vinents e a mi ajudants, volent nós les dites parts de les dites coses establiment ésser tretes dues cartes públiques per lo notari infra escrit, la una tal com

l'altra, perquè cadascun de nosaltres les dites parts puxam haver he tenir la sua per memòria en lo esdevenidor.

Feyta carta en la ciutat de Oriola a cinch dies del mes de dembre del any de la nativitat de nostre senyor de mil cinch-cents e set.

Se-[*signe*]-nyal de mi dit en Joan Ferrándes de Mesa e mi totes les dites coses atorch, llohe e ferme.

Se-[*signe*]-nyal de mi dit en Antoni Martínes e mi les dites coses atorch, (lloh)e e ferme.

Testimonis foren presents a les dites coses en Jaume Llopes Morzillo e Esteve Davó llauradors vehins de Oriola.

[*Encapçalant el document: Die quinto decembris anno nativitate Domini millesimo quigentissimo septimo.*]

[*Marge superior esquerra, primer full: establiment.*]

**Document 68**

(1510, gener, 4. Valladolid.)

*Llistat dels individus que han de ser insaculats en els sacs major i menor de la ciutat d'Alacant*

ACA, RC, reg. 3.580, f. 230r-231r

Memorial dels qui han de ser inseculats en sach major

Primo Joan Puig de Vallebrera

Jaume de Vallebrera

Melchior de Vallebrera

Francesch Joan de Vallebrera

Pere Ferrández de Mesa

Lope Ferrández de Mesa

Joan Ferrández de Mesa

Nicolau Martínez de Vera //

Perot Martínez de Vera

Alfonso Martínez de Vera

Antoni MIngot

Mossèn Francesch Portes, cavaller

Gaspar Balle

Jaume Lloret

Miquel Venrell

Mossèn Jaume Pascual, cavaller

Miquel Pascual

Bernat Pascual, fill del dit mossèn Jaume

Bernat Pascual, fill d'en Pere Pascual

Joan Pascual, fill d'en Bernat Pascual

Pere Pascual, fill d'en Guillem Pascual

Guillem Pascual, fill d'en Joan Pascual

Bernat Pascual, fill d'en Joan Pascual

Thomàs Pascual, fill d'en Joan Pascual

Perot Pascual, fill d'en Joan Pascual

Joanot Pascual, fill d'en Thomàs Pascual

Joanot Pascual, fill d'en Francesch Pascual

Salvador Pascual

Joanot Francesch



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante



Thomàs Martí

Cristòfol Martí

Antoni Merita

Perot Bernat

Joanot Bernat

Nicolau Desprats

Jaume Puigvert

Gaspar Manriques

Miquel Çalort

Carles Çalort

Cristòfol Puigvert

Joanot Linares

Joan Rolf

Perot Serra

Gaspar Serra

Joan Marí

Gaspar Aragonés

Andreu López

Joanot López

Pere Domènech

Perot Domènech

Joanot Torres

Benet Torres //

Sac menor

~~Benet Torres~~



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

Antoni Calatarrà

Perot Calatarrà

Andreu Guillem

Francesch Vives

Joan Montalbà

Feliu Calatrava

Luís Calatrava

Francesch d'Anton

Perot d'Anton

Andreu d'Anton

Nicolau d'Anton

Jaume Pérez de Benitia

Bernat Colomina

Jaume d'Almansa

Joan Llor

Joanot Martinez

Alonso Yrles

Mestre Luys Araçil, cirurgià

Mestre Joan Navarro, sastre

Bernat Lloret, peixcador

Francesch Arcagua

Memorial dels qui han de ser enseculats en sach menor

Antoni Lop

Berthomeu Cedrelles



Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

Martí Marco

Berthomeu Marco

Joanot Martorell

Pedro d'Ayala

Joan d'Ayala

Nicolau Monllor

Joan Gonçalez

Joanot Planelles

Guillem Berenguer

Nicolau Celler

Perot Aznar

Joan Pina

Francesc Pina



Universitat d'Alacant

Document 69

Universidad de Alicante

1510, juliol, 16. Monsó.

*Ferran II ordena al governador i al batlle dellà Xixona i als oficials de la ciutat d'Oriola que tornen admetre al regiment a Martí, Lope, Andreu i Joan Ferrández de Mesa, Jaume Masquefa, Andreu Soler i Rodrigo Loazes, els quals havien sigut llevats pel governador adduint la seua condició de coronats.*

ARV, RC, reg. 313, f. 252v-253v

Don Ferrando *et caetera*, als noble magnífichs, amats, consellers y faels nostres don Pero Masa de Liçana, portnatveus de nosrte general governador en lo dit regne de València dellà Xexona, balle general de la nostra ciutat de Oriola, justícies, jurats e altres qualsevol oficials de aquella e als loctinents e surrogats dels dits oficials o los dits

oficis regents, al qual o als quals les presents pervendran e presentades seran y sien vistes pertànyer en qualsevol manera les coses deval scrites, salut y dilectió.

A nostra magestat és humilment exposat per part dels amats nostres Martí, Lope, Andreu e Joan Ferrándis de Mesa, Andreu Soler, Jaume Masquefa, Rodrigo Loasses, donzels de la dita ciutat, que per quant en dies passats havien al·legat corona per cert cas que·ls satisfieia, emperò après foren abilitats per entrar a oficis de la ciutat demunt dita e posats en la inseculació de aquells graduant·los com menester ere, e axí alguns dels dits exponents se diu que són stats jurats de aquella, de modo que han // tengut, regit e administrat oficis públichs en manera que après de la dita abilitació són stat en possessió de entrar, e an entrat, en dits oficis e alguns anys après s'és seguit que vós, dit portantveus de nostre general governador en la dita partida, haveu tret los demunt dits exponents de la sobre dita inseculació e totalment privat de la extracció dels predits oficis, e açò en virtut de una provisió nostra feta despuix que ells són stats abilitats, com se ferme, lo qu'és diu ésser contra tota rahó e justícia e disposició de dret comú, per ço que, puix, heren habilitats no·ls podia traure la dita provisió, que sobrevingué molt temps après, car aquella no podia compendre los cassos passats e ya remessos. E per ço, sentint-se los sobre dits exponents molt perjudicats, segons diuen, han fet recórrer a nostra majestat e humilment suplicar que per la acostumada benignitat nostra volguésem ser·los tornar en les demunt dites enseculació e agreduació dels dits oficis, axí e segons que staven ans de la prehemencionada provisió nostre, puix la dita habilitació precehia aquella.

E nós, entesa la dita suplicació, volents sobre aquella degudament e com se pertany provehir, ab tenor de les present a vosaltros e quascun de vós, segons li pertanyara e request serà, diem, encarregam y manam de nostra certa sciència expressament, per primera e segona jussions, sots incorriment de la ira e indignacions nostres e pena de mil florins d'or dels bens de qualsevol de vosaltros qui lo contrari farà, lo que no podem creure, irremissiblement exhigidors e a nostres cofrens aplicadors, que sens ver les coses demunt dites no obstant la predita // provisió nostre, bé que quant en açò anul·lant e volent que no sia de força ni valor alguna, de continent e sens dilació alguna enseculen e ensecular fassan tots los demunt dits suplicants als sobre dits oficis públichs de la dita ciutat de Oriola, e tingau aquells per

agreguats, axí com ans de la dita provisió staven, segons que nós a major e sobre abundant cauthela tenim aquells e a quascun d'ells ara per llavors per ensaculats e agreguats, ells lexeu e permetau tenir exercir liberlament los oficis als quals seran trets, sens fer-los ni permetre que·ls sia fet impediment o contradicció alguna. E no fassau per res ne permetau que sia fet lo contrari o diferit en manera alguna, per quant la nostra gràcia teniu cara e la ira e indignació nostres, e pena damunt dita, desijau no incórrer.

Data en la vila de Monçó a XVI dies del mes de julios del any de la nativitat de nostre senyor mil sinc-cents y deu.

Yo el rey.

[Encapçalant el document: Martini Lopis et aliorum]

**Document 70**

1511, maig, 10. Sevilla.

*Ferran II encomana al lloctinent del regne de Mallorca que s'encarregue de la causa referent a la reclamació per part de Martí Ferrández de Mesa, donzell d'Alacant, de 68 lliures que li deuen per la venda de certa quantitat d'ordi a un mercader de Mallorca i que ha retingut el procurador reial en el regne de Mallorca.*

ACA, RC, reg. 3.676, f. 34r

El rey

Spectable lugarteniente general, por parte de Martín Ferrández de Mesa, donzel, habitador de la ciudat de Alicante, ha sido recorrido a nos diziendo que en dias passados el dicho martin Ferrández emvió cierto ordio a essa ciudat de Mallorcas, consignando a Joan Forcadell que recibió sesenta y ocho libras, moneda valenciana, que eran devidas de resta del dicho ordio por el mercader que lo havia mercado y que aquellas librase a mossèn Joan Anglada, por quanto eran de resta del dicho ordio. Y

dize que se signió que en este tiempo el dicho Forcadell rompió y se absentó, y el dicho mossèn Anglada, procurador del dicho Martín Ferrández fizo emparar y sequestrar el dicho ordio por la dicha resta de sesenta y ocho libras como fuese del precio del mismo ordio y propietario en aquel, y pidiendo el dicho [el dicho-*repetit*] procurador la dicha quantía pretendiendo que de derecho le era devida, dize que nuestro procurador real en ese reyno se ha oposedo en la dicha causa diziendo y pretendiendo que el dicho Forcadell es deudor a nuestra corte de cosas reales, por lo qual diz que se impide la cobrança de lo que el dicho Martín Ferrández pretiende serle devido. En lo qual se siente muy agraviado, por lo qual nos ha fecho humilmente suplicar le mandásemos sobre·llo proveher de remedio de justícia y nos, oida la dicha supliación y aquella vista ser justa y conforme a justícia, hovimos lo asin por bien.

Por ende dezimos, encargamos vos y mandamos que en continente que esta nuestra carta vos serà presentada, llamadas y oydas las partes, que en lo sobre dicho pretendian ser su interese, fagays y amistreys entre aquellas, prompta y expedita justícia qual convenga, sin dar lugar a cavilaciones ni de difugios y proviéndolo de manera y como de vos bien confiamos, que el dicho Martín Ferrández no tenga causa justa de recorrer mas a nos sobre·llo, que por lo que ha respecto a la buena administració de la justícia, nos tenemos de vos por muy servido.

Data en la ciudat de Sevilla diez dias del mes de mayo anyo mil D XI.

Yo el rey

Espectable, noble, magnifico, amado consejero nuestro ~~maestre [...]~~ mossèn Johan Miquel Almerich, lugarteniente general [...] en el regno de Mallorca.

**Document 71**

1511, juny, 21. Sevilla.

*Ferran II ordena a Pero Maça de Liçana i al seu assessor en la cort de la governació dellà Xixona, a requeriment dels justícia i jurats d'Oriola, que facen residència a la ciutat almenys huit mesos a l'any per a regir personalment els seus oficis.*

ACA, RC, reg. 3.676, f. 60v-61v.

Don Ferrando *et caetera*, al noble consejero y amados nuestros don Pero Maça de Liçana, portantvezes de nuestro general gobernador en el reyno de Valencia de aqua Sixona y a su ordinario assessor // en el dicho oficio, salud e dilectió.

A nós ha seido recorrido por parte de los amados y fieles nuestros justícia y jurados de la nuestra ciudad de Orihuela diciendo que en la dicha ciudad y sus términos se han fecho, y se fazen cada dia, muchos delictos, crímenes y excessos en concempto de la corrección de nuestra justícia, desacatamiento e inobediencia de los dichos justícia y jurados y en muy grande danno de la república de la dicha ciudad, y que gran parte d'esto es causa por no residir vosotros personalmente en la dicha ciudat, porque con vuestra presencia cada uno se abstenía de fazer mal. Y quando algunos feziessen lo que no deven tenían a quien pedir justícia y que les administrasse.

Por lo qual havemos sido suplicado que pues vos, segund dizen, sois tenido y obligado, por privilegio otorgado a la dicha ciudad, de regir en ella personalmente los dichos vuestros officios a lo menos ocho meses en cada un anyo, hoviessemos por bien de provehir y mandar que feziessedes vuestra personal residencia en la dicha ciudad por todo el dicho tiempo, conforme al dicho privilegio.

E porque nos parece cosa justa lo que la dicha ciudad pide y suplica y los officios se dan para que los /delictos/ excessos sean punidos y castigados y se proveha, lo que cumple al descargo de nuestra real consciencia e beneficio de la cosa pública que nos ha sido encomendada e considerado que vos havemos scripto que fuéssedes a residir personalmente en la dicha ciudad, e segund havemos sido informado, fasta aquí no lo

havéis así cumplido, por ende, con tenor de las presentes de nuestra certa sciencia, expresamente y deliberada vos dezimos y mandamos por primera y segunda jussiones, e so incorrimiento de nuestra ira e indignación e pena de mil florines de oro de los bienes de qualesquier de vos que lo contrario feziere, lo que no podemos creher, irremisiblemente exigideros e a nuestros cofres aplicaderos, que de aquí adelante en cada un anno vays a la dicha ciudad de Orihuela y residáis en ella personalmente, rigiendo y exerciendo los dichos vuestros oficios, a lo menos los dichos ocho meses en cada un anyo si e segund // que por el privilegios sois tenidos y obligados e lo deveis de justicia fazer, guardando el dicho privilegio en todo y por todo, segund que él se contiene. E habiendo vos en los dichos vuestros oficios rectamente y de manera que los delitos y desordenes sean debidamente punidos y castigados y los dichos justicia y jurados como se debe obedecidos y acatados, y en todo se proveha como cumple al descargo de vuestro oficio, beneficio y conservación de la república de la dicha ciudad, como de vosotros bien confiamos y por forma que no hayamos de oyr de aquí adelante semejantes quejas, porque nos sería molesto. Guardando vos de fazer lo contrario en alguna manera si nuestra gracia tenéis cara y la pena susodicha deseáis no incurrir como por el descargo de nuestra real conscienciay deudo de la justicia a que somos tenidos y obligado, lo hayamos así deliberadamente provehido y queremos que se faga y cumpla por vosotros toda consulta cessante.

Data en la ciudad de Sevilla a XXI días del mes de junio del anno del nascimiento de nuestro sennor mil quinientos y onze.

Yo el rey.

[*Encapçalant el document: justicie et juratorum Oriola*]



**Document 72**

1512, març, 26. Burgos.

*Instruccions donades per Ferran II a mossèn Alonso Sánchez, lloctinent del tesorero reial i comissari de les amortitzacions en el regne de València, en referència al pagament de 4.000 lliures concedides al noble Joan Maça pels seus serveis com a capità en la guerra d'Àfrica.*

ARV, RC, reg. 314, f. 192r-v

Don Fernando *et caetera*, al magnífico amado consejero y lugarteniente de nuestro tesorero general mosén Alonso Sánchez, comisario si quiere juez de las amortizaciones en el dicho reyno de Valencia, salud y dilección.

[...] los servicios que del noble y amado capitán nuestro don Johan Maça havemos recebido y de [...] recibimos y en alguna enmienda de los muchos gastos que de su propia cosa y azienda ha sustentido en nuestro servicio en la guerra de África y conservación y guarda del que por nos mediante la divina gracia se ha adquirido, le havemos assignado y consigando segunt que con la presente le asignamos y consignamos el derecho que nuestra corte pertenesciente y [...] en la quanditat de quatro mil libras d-esa moneda, de propiedat que de qui adelante se amortizaren en ese dicho reyno.

Por ende con tenor de las presentes, de nuestra cierta sciencia deliberadamente y expresa vos dezimos y mandamos que ~~deys y pagueys realmente y de fecha~~ / cobrando todo el drecho de sello de las dichas amortizaciones / en dinero contado al dicho noble don Johan o a su legítmo procurador todo el dicho drecho que a nuestra corte pertenedciere y pro[...]adara de las dichas amortizaciones de asta quatro mil libras de la dicha moneda de propiedat que por vos se hiziere en ese dicho reyno y pagándole el dicho drecho ~~que d-ella procediere a su haver cumplida~~ así como fuere procedendo de las dichas amortizaciones, a saber es, de quada una vez que hizieredes amortizacion el drecho que d-ella procediere asta haver cumplimiento de propiedades amortizadas en la dicha suma de quatro mil libras, y en cadahuna paga

que le hizieredes cobrareys ápocha de paga en que se haga spresa mención de las presentes, haziendo que por el notario receptor de la // dicha ápocha cadahuna vegada se haga deducción a las spaldas de las presentes de lo que se amortizare y pagare al dicho don Johan y en la postrera paga cobrareys las mesmas presentes, con las quales mandamos a los mestre racionales de nuestra corte y otros qualquier que vuestras cuentas oyrán y examinarán, que el tiempo de la rendición y examinación de aquellas poniendo vos en data la quantitat sobredicha según que arriba se contiene y restituyendo en cada paga las ápocas premencionadas con mención en ellas de las dichas deducciones que se hizieren y en la prostrera paga las presentes toda aquella vos pasen y admeten en cuenta de legítima data y paga, toda duda, dificultat, contradicción, consulta y otra qualquiere impedimento cesantes.

Data en la ciutat de Burgos a XXVI días del mes de março en el año del nascimiento de nuestro señor mil quinientos y dotze.

Yo el rey.

[Encapçalant el document: nobilis Johannis Maça]

Universitat d'Alacant  
Universidad de Alicante

**Document 73**

1512, juny, 11. Burgos.

*Ferran II ordena al governador dellà Xixona que s'informe si dins la borsa major de la ciutat d'Alacant hi ha individus de la mateixa condició que Joan i Francesc Gilart, i si és així que els insacule amb les seues pròpies mans, complint d'aquesta manera amb una disposició anterior que no s'havia portat a terme per oposició d'alguns membres del regiment.*

ARV, RC, reg. 314, f. 219v-220v

Don Ferrando *et caetera*, al noble, amat, conseller, e portantveus de noster general governador en lo dit nostre regne de València deçà Sexona don Pedro Maça de Carroç, salut e dilectió.

Recordens ab diverses provisions e letres nostres haver proveït e manat que Joan e Francesch Gilart, germans de mossèn Andrés Gilart capellà e [...] nostre, ciutadans de la nostra ciutat de Alacant, fossen insaculats en los oficis e regiment de la dita ciutat e specialment en lo sach major de aquella, e derrerament essent informat per les dels jurats e Consell de la dita ciutat que per insuficiència o inhabilitat dels damunt dits havien sobresegut en la execució de nostre reals manaments, com aquells fossen contra forma del privilegis de dita ciutat, per nós los fonch respost ésser nostra voluntat que aquells se observassen juxta forma del quals e no en altra manera, los dits Gilarts fossen insaculats e com fins ací no se sia fet.

Lo dit mossèn Gilart dient e afermant que per passions de algunes persones cessa de fer-se la dita insaculació de sos germans e no per defectes de aquells, com altres de sa condició, qualitat e suficiència stiguen insaculats en dit sach major, nos ha humilment suplicat fos mercè nostra cometre dit negoci alguna persona comu[...] e sens suspita, e nós havent-ho axí per bé e desijant fer gràcia al dit nostre capellà en tota justa e honesta petició, confiant de la intel·ligència, probitat e rectitut vostra, havem deliberat cometre'ns, segons que ab tenor de les presents de nostra certa sciència deliberadament e consulta, vos cometem, diem e manam expressament, per primera e segona jussions e sots incorriment de la nostra ira e // indignació e pena de mil florins d'or, que de continent rebau informació sob dit negoci de persones (abonades) e no sospitoses ne apassionades, e constant-vos per aquella los dits Joan e Francesch Gilart ésser persones de bona vida e costums, e que en lo dit sach major són insaculats altres persones de la qualitat, condició e (facultats) de aquells, en tal cars prenint a mà vostra lo dit sach major, lo qual manam de continent ésser-vos liurat per los clavaris e detenedors de aquells, sots les dites penes posareu en aquell e de fet insaculareu los dits Gilarts si se [...] que ens serà ben vist, no obstant qualsevol privilegis, provisions e letres nostres lo contrari en qualsevol manera disponents, als quals per esta vegada tan solament de special gràcia e de plenitut de nostra real potestat de regir, volem restant ab altres en sa eficàcia e vigor (per ço) fereu e

complireu ab tot efecte sens altra consulta ni dilació, tota passió e particulars respectes, malícia, difugis e cavilacions parts (posa) posades, com axí proceeixca de la mente nostra tant per administrar justícia, quant encara per consideració dels molts serveys que del dit mossèn Gilart havem rebuts los quals són dignes de major remuneració, car nós per a la execució de les dites coses e cascuna d'elles vos donam e conferim nostre veus, loch e plen poder ab les presents, volem encara e us donam expressa facultat e comisió que si per absència vostra de la dita ciutat de Alacant, o per indisposició o altra ocupació vostra no poreu personalment assistir e entendre en dit // negoci, en tal cars, puxau cometre e cometau vostres veus a altra persona pròvida e sens sospita de qui tengau confiança que ho faça degudament, la qual en aquell entenga en les coses damunt dites pose en execució ab tot efecte si e segons que vós mateix per rigor de les presents ho porieu fer executant les penes damunt dites [...] en los contrafaents, sens alguna remissió.

Data en la ciutat de Burgos a XI dies del mes de juny, any de la nativitat de nostre senyor mil cinch-cents e dotze.

Yo el rey.

[Encapçalant el document: Joannis et Francisci Girarts]

#### **Document 74**

1512, juliol, 16. Monsó.

*La reina Germana de Foix ordena a les autoritats d'Oriola que lliuren el càrrec de capità de la gent d'armes que faran en ajuda del rei al donzell Jaume Despuig.*

ARV, RC, reg. 315, f. 7v

La reyna.

Amats y fels nostres, per la bona relació que tenim de amat nostre en Jaume Despuig (donzel) vehí de aqueixa ciutat, y quant bé y lloablement ses antipassats han

servit al rey nostre senyor y a la serenissima casa de Aragó, és nostra voluntat y axí os lo pregam y encarregam molt afectadament que vullau donar lo càrrec de capitania al dit Jaume Despuig de la gent de guerra que voleu fer per ajuda y servey del rey mon senyor, en aquesta sancta empresa, que's fa en defensió de la sglésia romana, per a defensió de sus regne y senyories, y per a (ofendre) los enemichs de la yglésia, perquè tenim molta certivitat que donant vosaltres tal càrrech al dit Jaume Despuig serà servey del rey nostre senyor y honra de aqueixa ciutat, per al bé de la qual sempre serem aparellada.

Data en Monçó a XVI dias del mes de juliol del any mil cinch-ents y dotze.

La reyna.

[Encapçalant el document: Civitatis Oriole]

### Document 75

1513, octubre, 11. València.

*El lloctinent general del regne mana al lloctinent del batlle dellà Xixona i al sobrecequier d'Oriola que restituisquen el curs de l'aigua que anava al molí de Redovà, sota domini útil de Jaume de Santàngel, després de l'atac fet per Lluís Maça, lloctinent de governador dellà Xixona, contra la sèquia que porta l'aigua a aquest molí.*

ARV, RC, reg. 165, f. 27r-28v.

Don Ferrando *et caetera*.

En Loys de Cabanyelles *et caetera*, al magnífich e amats de sa majestat mossèn Jaume Dezprats, cavaller, loctinent de batlle general en aquest predit regne dellà Sexona e al sobresequir qui huy és de la ciutat e terme de Oriola, salut e la sua regia dilecció.

Segons per humil exposició ab gran clamor a nos feta per part dels magnífichs e amats de sa alteza lo seu procurador patrimonial en lo dit regne e mossèn Jaume de Sanctàngel, cavaller, conseller e scrivà de ració de la sua casa, no sens prou displicència

havem entès, jatsia ell dit mossèn de Sentàngel, scrivà de ració e batle general, ha molt temps sia senyor útil e posseixca pacíficament e quieta hun molí tengut sots directa senoria de la prefata real majestat a cert cens, faga e loysme en lo terme de aquexa dita ciutat d'Oriola, lo qual vulgarment se diu lo molí de Rodovà e aquell haja molgut e acostumat contínuament moldre ab compliment de aygua dos moles farineres. E jatsia en los anys passats per lo tunc sobrecequier de la dita ciutat e terme de Calles a /aquella/ a instància de alguns herTERS pretenents que lo dit molí los feYa algun prejuhi en l'aygua de la qual molia sens cognició de causa alguna, ans de facto anà e o tramès a mudar l'aygua de la cèquia del dit molí e encara a derrocar aquell e o mudar los discurs de la dita aygua de aquell per altre lloch. Emperò per la serenissima senyora reyna de Sicília d'acà far, germana e tunc lloctinent general de la prefata real majestat, fou exigint justícia manada spachar e spachada de la real cancelleria, ab les solemnitats degudes e acostumades, una patent provisió ab la qual fou al dit tunc sobrecequier manat sots certes grans penes que de contiNent ab certa revocació renovàs, reparàs, adobàs e tornàs lo dit e altre qualsevol trencament del dit molí o mudament del dit discurs de la dita aygua de aquell, basses e altres qualsevol coses que après de certa inhibició per lo tunc lloctinent del dit batle e après de ésser-li presentada per los jurats de la dita ciutat certa altra provisió de la dita sereníssima senyora reyna, tunc lloctinent general predita, emanada eren stats fets e fetes per ell e altres qualsevol persones restituhint per bona administració de la justícia e tornant totes coses a son primer e degut stat, a saber és, en aquell en que eren e staven ans que en la forma dessús dites fossen fets e fetes e açò a despeses pròpies del dit sobrecequier e o dels interessats en aquelles ab certa justificació en cas que pretengués tenir algunes justes rahons, manament e citació per a proposar-les personalment e no per procurador davant aquella e o en la real e sua audiència e en persona sua davant lo tunc regent la cancelleria per que hi pogués sa majestat ministrar e fer compliment de justícia segons en la dita sua premencionada pro // visió, data en lo real palau de València a quinze dies de octubre del any mil cinch-cents e dos, per part del dits exponents a nÓs exhibida a la qual nos referim les dites e altres coses són pus extensament contengudes. E axí per lo dit tunc sobrecequier inseguint e deduhint a execució les dites coses en la dita real precalendada provisió expressades e a ell ab aquella

manades fer torna torna totes les dites coses en lo dit Molí e discurs de la aygua de aquell atentades fer e fetes en lo primer stament en què eren ans de haver les fetes.

E d'esta manera après del dit temps ençà ans de haver-se res al·legat en contra ha tengut lo dit mossèn Sentàngel e possehir lo dit molí ab los discurs de la /dita/ aygua que tingué lo primer dia ~~aquell~~ après que li fou edificat e stablit per lo dit senyor rey, fins ara, emperò que axí stants les dites coses don Loys Maça, lloctinent e subrogat de governador en la dita partida, tenint son pare e essent senyor de un altre molí, lo qual mol de la mateixa aygua, e tenit per son propi interés de anichilar e destruir lo dit molí de Redovà qui és del dit mossèn Sentàngel e tengut sots la directa senyoria de la prefata real majestat e alius de facto sine cause cognicione e no pertanyent a sa jurisdicció és anat personalment ab palers e ha fondat e fet afondar tant a la boca de la cèquia hon se engrana la cèquia del dit molí de Redovà, que li ha levat lo discurs de la aygua a aquell necessària, el ha dexat en sech lo que redonda en total destrucció del dit molí com no puga moldre sens aygua e perjuhi del sit senyor rey, per la dita senyoria directa a sa alteza en aquell com dit és pertanyent, e encara del dit mossèn Sentàngel senyor útil de aquell per haver ho atentat e provehit lo dit lloctinent o surrogat de governador. Axí de fet, per hon dien lo dits exponents que per haver axí com dit és atentat provehit e fet lo dit loctinent o surrogat de governador se ha de creure que no com a tal oficial predit, sinó com a senyor del altre molí que ell o lo dit son pare té e per sa pròpia autoritat ha fet en la dita forma lo dits procehiments e coses de fet als quals per apartar o excusar altres procehiments e causes de fet que en semblants coses acostumen de atentar per nos no se deu dar loch ne consentir. Per ço e alius los dits procurador patrimonial e mossèn Sentàngel recorrent a nós de e sobre les dites coses dien que en poder nostre o en la real audiència fermen de dret oferent-se fer e star a dret e pagar la cosa intiada si-s convendrà, cum dibus e clausis solitis, e oferint encara lo dit mossèn Sentàngel dar forma ça juxta lo stil e pràctica de la dita real audiència e suplicant humilment a nos volguessen evocar a la dita rela audiència la dita causa de ferma de dret e aquella cometre a hun dels doctors del real Consell // juxta la real pragmàtica e aquella evocada e admesa la dita ferma de cometre e manar a vosaltres e a qualsevol de vos e provehir sobre açò segons deius. De hon nós ohida la dita suplicació e com a justa benignament admesa, e axí evocada per nós a la dita

audiència e alius, juxta la real pragmàtica, comesa al amat de sa altesa micer Joan Cirera, hun dels dits doctors del dit real Consell, e encara admesa la dita ferma de dret si e en quant de fur, justícia e raó sia de admetre e per que ja és stada, prestada, dada e feta la dita caució ab la dita fermança, tenints del /dit/ lloctinent ~~de governador~~ o surrogat de governador e dels dits seus procehiments e coses de fet que per ell se afermen en la forma dessús dita ésser stades fetes, gran admiració majorment que stants les dites coses com staven fetes per virtut de les dites e prenarrades provisions de la dita sereníssima senyora reyna tunc loctinent general predita hinc jude impetrades contra /la forma/ e disposició de aquelles e altres. Volents ~~per ço e alius degudaments e com se pertany provehir. Ab tenor de la present a vosaltres o alre de vos qui de açò per part dels dits suplicants o del altres dels instat e request serà, diem, cometem e manam expressament e de certa scinència deliberada e consulta per primera e segona jussions sots incorriment de la ira e indignació de sa altesa nos podia ne devia res innovar ne fer tals procehiments e coses com son stades fetes per lo dit lloctinent o surrogat de governador en la forma e manera damunt dites e majorment que de paraula ha dit e diu lo dit batle general que d'ell ne causes sues e de sos oficials e ministres en civil ne criminal e en agent o defenent per privilegis e provisions reals lo dit lloctinent o surrogat de governador, no's podia ne devia ne pot ne deu entramentre ne conèxer.~~

E volents hi per ço e altres degudament e com se pertany provehir, ab tenor de la present a vosaltres o al altre de vós qui de açò per part dels dits suplicants o del altre d'ells instat e request serà diem, comentem e manem expressament e de certa sciència deliberada e consulta per primera e segona jussions e sots incorriment de la ira e indignació de sa altesa e pena de tres mil florins de or de vostres propis e als seus cofrens aplicadors, que de continent restituixcau e torneu lo dit discurs de la aygua al dit molí de Redovà al primer stament e de manera que stava en lo temps que per lo dit lloctinent o surrogat de governador se es atentat fer e és stada feta la dita mutació de aquell o procehiment e coses de fet per ell com dit és fetes, de forma que puga aquell molre com acostumava e açò a despeses del dit loctinent o surrogat de governador.

E guardeu per res de fer lo contrari, ne diferir, ne mudar-ho si la gràcia de sa altesa teniu cara // e les dites penes desijau evitar, com per los respectes,



consideracions e causes dessús expressades e per lo deute e bona administració de la justícia, tal sia nostra determenada voluntat tota dificultat, contradicció, excepció, consulta e altres impediments qualsevol repel·lits, cessants e no admesos al qual loctinent o surrogat de governador e a tots encara altres qualsevol oficials de la dita certa sciencia e expressament deliberada e consulta per semblants jussions e sots les mateixes penes, inhibint ab esta mateixa e encara manant que de res de la dita causa pus no s'entrameta e tolent los tot poder de fer lo contrari ab decret de nul·litat ultra la incursió de les dites penes, ans si aquell dit loctinent o surrogat de governador e altres qualsevol persones pretenen o pretendran tenir rahons justes dret o prejuhi algú sobre açò o contra les dites coses per no dessús provehides e a vosaltres o al altre de vos manades fer e après de ésser per vosaltres o per l'altre de vós fetes en la forma dessús dita dins deu dies après de ésser los presentada o intimada esta mateixa present en avant contínuament comptadors, vinguen o trameten procurador o procuradors suficientment instruhits e ab ple e bastant poder per a deduhir e al·legar les dites preteses rahons, dret o drets seus e prejuhins davant nós e o en la dita real audiència davant lo dit relador per rebre e administrar los per nos compliment de justícia, altrament no venint o no trametent lo dit procurador o procuradors, los seran assignades com ab la present encara assignam les portes de la dita real audiència per casa citatòria ab la qual seran fets es faran tots los actes sobre açò necessaris els serà per nós imposat callament perdurable e o altres degudament provehit la sua absència en res no obstant mas contumancia exigint.

Data en la ciutat de València a onze dies de octubre en l'any de la nativitat de nostre senyor mil cinchcents e tretze.

Lo loctinent general.

[*Encapçalant el document: Jacobi de Sanctoangelo scribe porcionis serenissimi domini regis.*]

**Document 76**

1514, juliol, 27. Oriola.

*Testament del noble don Pedro Rocamora, senyor de la Granja.*

AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 29, s.f.

*In christi nomine, amen.* Com totes les coses mundanals sien transitòries en espassadores e alguna persona en carn posada de la mort corporal scapar no puxa com no sia cosa més certa que la mort, ne menys certa que lo dia de aquella e com que a scriptura és acomanar restar en memòria per a sempre, per ço conexeran tots com yo don Pedro de Rocamora, senyor de la Granja, habitador de la ciutat de Oriola, stant mal de greu accident del qual tem morir, emperò stant en mon bon seny, sana e integra memòria e paraula ferma, fas e orden lo present testament, per lo qual elegesch en marmessors meus e de aquest meu testament executors e açò sens dan de ells e de lurs béns, al noble don Loys de Rocamora, germà meu e a la noble dona Elionor de Rocamora muller mia e a cascun de aquells, [...].

Primerament, acoman la mia ànim a noster senyor Déu pregant-lo que per la sua infinida clemència e pietat la vulla portar a la sua // santa glòria e que lo meu cos sia enterrat en la sglésia parrochial de Senta Justa de la dita ciutat en la capella dels Rocamores.

Ítem, lex e man que lo dia del meu enterrament en la novena e cap d'any sien dites en dita sglésia tantes quantes misses se poran dir ~~en la~~ per los frares e capellans que-s trobaran en dita ciutat per la mia anima.

Ítem, lex e man que tot lo obs del meu enterrament, novena e cap d'any sia fet bé e complidament a coneguda dels dits meus marmessors.

Ítem, lex e man sia ~~dits en dita sglésia~~ portat a la dita sglésia per tot un any après la mia fi anyal de canela e oblada per a la oferta e taula de cera que creme a les [...] dels divinals oficis per la mia ànima.

Ítem, lex eman sien dits en dita sglésia dos trentanaris de trenta misses rezades cascun, per la mia ànima en remissió de mos pecats los quals sien dits [...] lo primer

per lo venerable mossèn Johan Alavanya, prevere, e l'altre per lo venerable mossèn Johan Ferrer, prevere.

Ítem, lex e man sia dit en la dita sglésia de senta Justa (un) trentanari de trenta misses rezades [...] ànimes dels magnífics mossèn Johan (Rocamora) e na Elvira [...] // muller, ~~pare~~ e mos senyors pare e mare, lo qual sia dit per los curats de dita sglésia.

Ítem, lex e man sien dites en dita sglésia per los curats de aquella deu misses rezades per la ànima de dona Leonor Rocamora germana mia en remissió de sos pecats.

Ítem, lex e man que sien dites en dita sglésia deu misses rezades per los curats de aquella per les ànimes de tots los criats e criades meus e del dit mon senyor pare defunts.

Ítem, lex e man que als nobles don Loys Rocamora, germà meu, sia donat tant drap XVIII negre que bast a gramalla e capiró.

Ítem, lex e man que a la noble dona Elionor Rocamora, muller mia, sia donat tant del dit drap que bast a un mantell de dol que porte en senyal de la mia fi.

Ítem, lex e man que a Gerònima cativa mia, [...] cativa mia sia donat tant del dit drap que bast a sengles mantells que porten en senyal de la mia fi.

Ítem, lex e vull e (man) la dita Gerònima // (cativa) mia servesca après la mia fi vint anys a la dita noble dona Elionor de Rocamora, muller mia e que complits los vint anys sia franca e delliure de dita captivitat e servitut e que li sien donats dos-cents sous ~~per~~ a en robes e ahines de casa a stimació de bones persones per a fer d'ells a ses volentats.

Ítem, regonech que en dies passats [...] haver dos anys poch més o menys que a causa de molts dans que les cabres de Ala Pay, moro que lavors era vassall meu, me feren en prenguí vint-e-cinch cabres, perquè per a descarech de la mia conscinència vull que al dit Ala Pay, moro que és ara de Asp, li sia restituïda la mitat de les dites vint-e-cinch cabres.

Ítem, les e man que al graner de la dita ciutat de Oriola ~~per alguns~~ e sien donats deu cafís de forment e deu cafís civada per descarech de la mia consciència, per a ~~alg~~

en satisfacció de alguns anys que yo so stat absent e no [...] [...] com stat són stats pagats los delmes dels que s'ha collit en mes heretats.

Ítem, leix, vull e man que a la noble dona Elionor de Rocamora, muller mia, tinga en usufruit les mies cases situades en la dita ciutat en la parròchia de sent Jaume confrontades de tres parts ab carrers públichs e de altra part // ab cases de Berenguer Manresa e ab cases de (Miquel Pont), tots los dies de la sua vida vivint casta e sens marit, per a fer dels fruyts a ses voluntats. A la qual dita muller mia vull e man que de la renda del meu molí fariner li sien donades cascuna setmana tots els dies de la vida de aquella tres barcelles forment, vivint emperò casta e sens marit per a fer de aquelles a ses volentats.

Ítem, lex, vull e man que la dita /dona/ Elionor Ferrandes de Rocamora, muller mia, sia senyora de totes les robes e béns mobles de casa mia, fora lo rocí e la agua, per a fer de aquelles a ses volentats. E vull e man que la dita muller mia sia fe(ta) pagament del dot que aquella a mi portà en matrimoni e del creix e de altres qualsevol drets que tinga e li pertanyuen en mos béns.

Ítem, regonech que entre mon germà micer Jaume Rocamora e mi foren fets certs cartes en sguart de les pencions que yo li devia del cens que yo li fas em feu àpoca de dites pencions en poder del notari infra scrit, perquè per descàrrech de la mia consciència vull e man li sien pagats al dit mon germà cinch-cents sous en paga de dites pencions de les quals me feu dita àpoca.

Ítem, lex e man que los meus f[...] sien venuts e que los preus d'ells (aprofiten) [...] [...] de les [...] [...] dit testament // (de) pagar e complir aquest testament tots corts de [...] injurries restituhides que en bona veritat sens [...] deure ell ha tengut pagar e restituhir, lex tot lo romanent de mos béns e drets setis mobles hon se vol que yo aquells haja e a mi pertanyuen e qualsevol via del dret, causa o raho al noble don Loys de Rocamora, germà meu, al qual hereu universal a mi fas e instituhesc ab tal pacte e vinle e condició que aquell haja a tenir e possehir los dits béns e drets meus e cobrar los fruyts de aquells tots los dies de la vida del dit don Loys de Rocamora per a que fats e puxa fer dels fruyts que dels dits béns procehira a ses volentats e que après obte de aquell, dit don Loys de Rocamora, los dits béns e drets meus setis com mobles

vinguen e tornen per dret de substitució a mon nebot don Johan de Rocamora, fill de mon germà don Francí de Rocamora, al qual e los dits béns e drets hereu al dit mon germà lo substituhesc ab tal emperò vncle e condició que les cases mies que tinch en la dita ciutat, en la parròquia de Sent Jaume e lo meu molí fariner e lo loch de la Granja ab lo terme de aquell (e la dita) heretat de Benimira e la heretat de Benferri, no puxa vendre, alienar ne transportar, sinó que les dites possessions, loch, cases, molí e h(eretat) dessús dites les tinga tots los dies de sa vida e si fills mascles tenrà lo dit mon nebot don Johan (de) Rocamora que les dites cases, (m)olí, loch e heret(ats) d(essús) dites vinguen [...] // dels fills mascles de aquell legítims e que axís s(egu)esca de allí avant, que les dites cases, moli, loch e heretat dessús dites se hagen a lexar a un fill mascle e del nom de Rocamora al qual volrà lo dit don Johan Rocamora. E lo qui de aquell les heretara en forma que les dites cases, molí, loch e heretats dessús dites, no puxen ésser sinó de un senyor que sia Rocamora ab les condicions que les lex al dit don Johan Rocamora. E que de tots los altres béns e drets meus, fora les dites cases, molí, loch e heretats dessús dites, lo dit don Johan Rocamora [...] que havian vengut en son poder, faça de aquells a ses volentats com de cosa sua pròpia, e si lo dit don Johan Rocamora fills mascles legítims no tenrà, que les dites heretats, cases, molí e loch vinguen tornen a hu dels meus pus propinchs parents del sobrenom de Rocamora ab les matexes condicions que les lex al dit don Johan de Rocamora, en tal manera que les dites cases, molí, loch e heretats dessús dites hagen a ésser tots temps de un senyor de sobrenom de Rocamora.

Aquest és lo meu testament e la última volentat mia, la qual vull voler e tenir per dret de testamento e [...] de testaments voler no porà, vull aquell voler e tenir per dret de codecils [...] aquells uberts que e fins que voler e tenir [...] testament en la ciu // tat de Oriola a vint-e-set dies del mes de juliol (del) any de la nativitat de nostre senyor mil cinch-cents e quatorze, se-[signe]-nyal de mi don Pedro de Rocamora (testador) dessús dit qui lo dit testament e coses en aquell atorch lou e ferme.

Testimonis foren presents a la confecció del dit testament demanats e pregats per lo dit testador, los quals lo dit testador conegué e nomenà cascú per son nom, és a saber en Miquel Pont, texidor, en Andreu Yvanyes, perayre, e Diego Barbastre, laurador, vehins de la ciutat de Oriola, per los quals dits testimonis e per mi Salvador

de Loazes, notari e receptor del dit testament fou conegut lo dit testador ésser lo dit don Pedro de Rocamora e aquell star en son bon seny, sana e integra memòria e paraula ferma e àbil per a fer lo dit testament.

*Dictis die et anno*

*In christi nomine, amen.* Com segons dret e justícia e furs del present regne a cascú sia lícit e permès fer e ordenar codicil e codecils, amillorament e correcció del testament que fet e ordenat haurà, per ço conexeran tots com yo don Pedro de Rocamora, senyor del loch de la Granja, habitador de la ciutat de Oriola, stant mal de greu accident, del qual tem morir, emperò stant en mon bon seny, sana e integra memòria e paraula ferma, atenent e [...] que per mi fou fet (e) // ordenat testament en poder del notari (infra) scrit lo dia de huy per lo qual inter alia [...] que a la noble dona Elionor Rocamora, muller mia fossen donades tots los dies de sa vida, vivint casta e sens marit, de la renda del meu molí fariner tres barcelles de forment cascuna setmana, perquè ab aquest codicil revocant la dita clàusula de les dites tres barcelles forment vull e man que en compensació de aquelles dites tres barcelles forment de cascuna setmana que li lexava, que li sien donats cascun any, après la mia mort, a la dita muller quinze cafís forment tots los dies de la vida de aquella vivint casta e sens marit per a fer (de) aquelles a ses volentats com de cosa sua pròpia.

Ítem, lex e man que a mon nebot don Johan de Rocamora fill *quondam* de mon germà don Francí de Rocamora e a mon germa Jaume de Rocamora sia donat tant drap ~~XV~~ dihuytè negre que bastase (per) gramalles e capirons que porten en senyal de la mia fi.

Ítem, regonech que per lo dit testament entre altres coses lexava que complit lo dit testament e les coses en aquell contengudes, que de tot lo restant de mos béns e drets setis e mobles hon se vol que yo aquells tenguès e a mi p(ertanyuen) fos hereu universal meu lo noble don Loys de Rocamora, germà meu ab los vincles e condicions en lo dit testament [...] e deduhides perquè ab aquest present codicil vull e man en (millorament) e corre(ció) de la dita clau(súla) [...] dit noble [...].

[*Encapçalant el document: Die XXVII julii anno nativitate domini millesimo quingentesimo XIII*]

**Document 77**

1514, novembre, 28. Oriola.

*Trasllat del testament del noble don Joan Maça de Liçana, major de dies.*

AHNSN, Osuna, c. 647, doc. 27, s.f.

En nom de la sancta Trinitat qui és pare e fill e sanct sperit, tres persones e hun sols Déu tot poderós, com algun en carn humana possat no puxa lo perill de la mort evitar de cascú al qual és permès testar, se pertany per salut de la sua ànima e per dispondre e ordenar de sos béns a sa voluntat fer testament e codicil e altra darrera voluntat en e per amor de açò, jo don Joan Maça de Liçana, major de dies, habitador de la ciutat de Oriola, stant malalt en lo llit de greu malaltia de la qual tem morir, emperò stant en mon bon seny, entrega e manifesta paraula fermament crehent // los sancts articles de la sancta fe catòlica e principalment confessant aquells de cor e pensa, e volent viure e morir en aquells crehent y confesant tot ço e quant sancta mare sglésia confessa e creu. Havent ferma sperança que-l [que-l-repetit] meu Déu e senyor Jesucrist per mèrits de la sua sagrada passió me haurà mercè de perdonar la multitud, gravea e gravetat de mos pecats, dels quals me penit e deman perdó. E cobdiçant anar a la sancta glòria de paraís, la qual suplich me vulla col·locar.

Revocant, cassant e anul·lant tots e qualsevol altres testaments e codicils e altres qualse // vol darreres voluntats per mi fets e ordenats tro en lo present dia de huy, fas e horden aquest meu darrer testament e darrera voluntat, en la qual elegeixch per mos marmessors a la noble dona Ysabel Maça, muller mia, y al noble don Luís Masa, fill legítim y natural meu, presents y acceptats, als quals ensemps do tot poder bastant de pendre, comprar, vendre, alienar tants de mos béns mobles cetis e per simovents que basten e cumplen a pagar les coses per mi en lo meu testament lexades e hordenades. E açò per lur pròpia autoritat sens lisència de cort, ne jutge eclesiàstic o

secular, per aquells preu o preus e aquelles // persones que s'atrobaran, sens dany d'ells ni de llurs béns. En axí que no sia ni millor ni pijor la condició del primer ocupant que del altre, mas ço que per cascú abduís serà comensat per lo altre sia portat a fi y acabament.

Primerament, vull e man que lo meu cors sia soterrat en la sglésia de senta Justa en la capella que yo tinch en la dita sglésia prop lo rextat.

Ítem, vull e mans ien dites per ànima mia deu misses lo jorn del enterrament e deu la novena e deu al cap d'any, e que sien dites resades per los curats de la dita sglésia // e per altres capellans que los dits mos marmessors sabran.

Ítem, vull e man que les altres cosses del meu enterrament, trentanaris, misses e cosses pres per benefici de la mia ànima e dels càrrechs de ma consiència sia tot fets a coneguda e voluntat dels dits mos marmessors.

Ítem, leix a mon fill don Luís tant drap de XXI negre per a gramalla y capiró que port en dol y senyal de la mia fi.

Ítem, lex ala dita dona Ysabel, muller mia, tant del dit drap per a hun mantell que port per dol en senyal de la // mia fi.

Ítem, lex e man a mon fill don Gaspar tant del dit drap per a huna gramalla e capiró que port per senyal de la mia fi.

Ítem, lex al senor don pero Maça de Liçana e de Carrós, nebot meu, tant del dit drap per a gramalla y capiró que port en senyal de la mia fi.

Ítem, lex a mon fill don Joan Maça, bastart, tant del dit drap per a gramalla e capiró que port per senyal de la mia fi.

Ítem, lex a dona Marquesa, // filla mia, tant del dit drap per a hun mantell que port per senyal y dol de la mia fi.

Ítem, vull e man sien donats a nou pobres vint sous per caritat, perquè nostre senyor Déu haja pietat de la mia ànima.

Ítem, lex al dit mon fill don Luís sexanta lliures moneda reals de València en diners contants.



Ítem, lex a Paula, esclava mia, franca de tota servitut ab tal emperò condisió que aquella estiga en servitut de la dita senyora muller mia e casa mia per temps de quinze anys, e complits // aquells que sia lliure e franca.

E pagat e cumplit aquest meu testament, tots corts, deutes, injúries restituhides a restitució dels quals yo sia tengut aquells, emperò que-s mostraran en bona veritat o dega e sia tengut ab ~~ans~~ cartes e altres llegendimes cauteles y provances, segons nostre senyor Déu e for de ànima, lex tot lo restant de mos béns axí mobles, cetis e per simovents e drets hon se vol yo aquells haja haver deja e a mi pertanyguen e pertànyer puxen dejen // e per qualsevol manera dret, causa o rahó, lony o prop, és a saber, als dits don Luís Maça e don Gaspar Maça, fills llegendims e naturals meus e de la dita dona Ysabel muller mia, als quals a mi y de tots mos béns e drets hereus huniversals fas e institueixch per eguals parts, per a que dels dits béns que de mi heretaran cascun de la sua part facen e puxen fer a ses pròpies voluntats ab tal emperò, vincle y condisió que si qualsevol de aquells mora sens fills de llegendim matrimoni procreats que torne al sobrevivent, e que // aquell que sobreviurà axí ab fills com sens fills dels dits béns de la herència faça e puxa fer a totes ses pròpies voluntats, com de cossa sua pròpia, sens vincle algú. Emperò, vull e man y és ma voluntat que la dita dona Ysabel, muller mia, reste e sia usufructuaria de tots los dies de sa vida de tots los béns que de mi hereta/ran/ los dits mos fills e de la herencia mia, per a fer dels dits ussufruits a totes ses planes voluntats, com de cossa sua pròpia.

Aquest és lo meu darrer testament e la mia // pus darrera voluntat, la qual vull que valga e haja forsa de testament nuncupatiu e de qualsevol altre testament que segons dret, valer puxa e deja.

Feyt testament en la ciutat de Oriola a vint-y-huyt dies del mes de nohembre del any de nostre senyor mil cinch-cents e catroze

Se-[signe]-nyal de mi dit noble don Joan Masa, testador damunt dit, que lo dit testament atorch, lloe e ferme.

Testimonis foren // presents al dit testament demanats e pregats per lo dit noble don Joan Maça, los quals conegueren aquell estar en son bon seny, paraula, entrega memòria e nomenant aquell per son nom e aquell nomenà e conegué los dits

testimonis e a mi dit notari, e jo dit notari coneguí lo dit don Joan ésser en lo seu bon juhí e paraula ferma e ell a mi dit // notari nomenant-me per mon nom, foren los magnífichs Vicent Martí e en Joan Martí, fill del magnífich en Nicolau Martí, habitants de la ciutat de Oriola, e en Vidal Morera, vehí de la dita ciutat.

*Die undessimo mensis decembris anno a nativitate domini millesimo quingentessimo dessimo quarto*, en aquest dia en la ciutat de // Oriola, en la casa y habitació del noble don Luís Maça, que solia ésser del dit noble don Joan Maça de Lisana testador desús dit, essent mort aquell jo Francesc Vives, per autoritat real, notari públich de la ciutat de Oriola e dels regnes de Aragó e de València, justant y requerint la noble dona Ysabel Maça, viuda muller relictada del dit noble don Joan Maça, e huna de les marmesors e lo noble don Luís Maça, altre marmessor de la ànima del dit testa // dor, e lo noble don Gaspar Maça, legí e publiquí, *verbo ad verbum*, lo dit testament en presència de la dita noble e dels dits nobles e dels testimonis dejús escrits.

E axí llest e publicat la dita noble dix que acceptava la marmessoria e llurs llegats a ella per lo dit testador fet per lo dit testament. E lo dit don Luís dix acceptava la dita marmessoria e los llegats e herència a ell fets e jaquida per lo dit testador. E lo dit don Gaspar, per lo semblant, dix que acceptava la dita herència, la qual dita publicació de testament no fonch dins terme // de tres dies après mort del dit testador, per quant yo dit notari dins los tres dies partí de la present ciutat a la ciutat de Alacant e arribí en lo dia de huy que se's publicat lo dit testament.

Testimonis foren presents a les dites cosses lo magnífich en Vicent Martí y en Jaume Martí fill del magnífich en Nicolau Martí, habitants de la ciutat de Oriola.

Los presents actes de testament e publicació de mà de altri escrits contessos en aquestes nou cartes de paper de quart de full compresa // la present, axí com jau és estat manat traure dels llibres e protocols de quondam Francés Vives, notari, recondits en lo archiu de les corts cevils y criminals de la ciutat de Oriola, per mi Antoni de la Torre, notari públich y scrivà de dita cort en fe de lo qual posí así mon acostumat sig-[signe notarial]-ne.

Lo qual traguí a XXVIII de abril MDC.

[Encapçalant el document: Die XXVIII novembris anno a nativitate domini M D XIII.]

**Document 78**

1517, maig, 30. Oriola.

*Reconeixement dels sacs del regiment de la ciutat d'Oriola.*

AMO, AC, reg. 39a, f. 60r-61v.

Dissabte XXX dies del mes de maig en l'any de la nativitat de nostre senyor M D XVII.

En est dia fonch justat Consell alt en la sala de la torre de la magnífica ciutat, cridat per manament dels magnífichs justícia e jurats, per Anthoni Llorent, corredor del Consell en lo qual Consell foren los magnífichs en Johan Agullana, justícia criminal, en Anric Masquefa, en Perot Pérez Terol, en Pere Gualiana, en Johan Sanç, jurats de la magnífica ciutat e los consellers següents:

Primo en Johan Martí

Ítem, en Vicent Martí

Ítem, en Pere Palomares, notari

Ítem, en Johan Palomares, menor

Ítem, en Nicholau Martí

Ítem, en Pere Sotol

Ítem, en Johan d'Alcaraç

Ítem, en Andreu Soler

Ítem, en en Guarci Ferrandes

Ítem, en Pere Çavallos

Ítem, en Johan Colom

Ítem, en Francesch Ayora

Ítem, en Jacme Llopez

Ítem, en Johan Monsi, major

Ítem, en Berthomeu Cascant

Ítem, en Berthomeu Monsi

Ítem, en Johan Togores

Ítem, en Francesch Despuig

Ítem, en (X)uárez de Figueroa

Ítem, en Berthomeu Almodóvar

Ítem, en Johan Garcia de Miedes

Ítem, en Pere Sanç

Ítem, en Rodrigo Lloazes

Ítem, [-en blanc-]

Ítem, [-en blanc-]

Ítem, [-en blanc-]

Ítem, [-en blanc-]

Ítem, [-en blanc-]

Ítem, [-en blanc-]



Universitat d'Alacant

Universidad de Alicante

Los quals consellers són la major part dels quaranta consellers, los quals poden fer e concordar totes coses necessàries en lo dit Consell, bé axí com si tots los dits XXXX consellers hi fossen presents. //

E per quant en lo segon divendres de quaresma ara passat se avien de regonexer los sachos hon stan ensaculades les persones per als oficis e no-s pogueren regoneixer, per ~~lo~~ quant en la dita graduació no-s pogué tanta presta desempachar per quant hi agué moltes necessitats e molts empediments e no-s poria bé veure en lo dit dia, e per ço sobrecehí lo dit magnífich Consell la regonexença dels dits sachos per a Pasqua pròxima vinent ~~que~~ ans que saquen los dits oficis.

E per ço los dits magnífichs de justícia e jurats ans ans de la extracció dels dits oficis manaren traure e dita misa del Sant Sperit, manaren traure les caxes del archiu hon són conservades e aquelles ubertes per los tinents claus de aquelles en presència de tot lo dit Consell. E fonch tret de la dita caixa interior lo sanch intitulat dels hòmens de paratge e cavallers per als oficis e per hun infant menor de deu anys de hu en hu foren trets /tots/ los redolins que dins aquell heren, e ubert e lest fonch lo primer lo magnífich en:

[*signe creu*] Primo en Luys de la Torre, major.

[*signe creu*] En Lloys Togores.

[*signe creu*] En Johan Benefa.

[*signe creu*] En Lloys Martí, fill de Nicolau Martí.

[*signe creu*] En Baltasar Masquefa

[*signe creu*] En Lloys Alamanya

En Martí Amorós, és mort.

[*signe creu*] En Rodrigo de Loazes.

En Pere de la Torre, fill de Lloys de la Torre, no té roció, fonch tret.

En Ferrando de Lloazes, no té roció, fonch tret del sach.

[*signe creu*] En Geronim Rosell (jurat).

[*signe creu*] En Jaume Masquefa, senyor de la Daya.

[*signe creu*] En Mossèn Diego de Soler, cavaller.

[*signe creu*] En Pere Silvestre de Claramunt.

En Johan Ferrández de Mesa, menor, és vey d'Elig, fonch tret del sach.

[*signe creu*] En Andreu Ferrández de Mesa.

[~~*signe creu*~~] Mossèn Anthoni Guasch, per la edat sua [...].

[*signe creu*] En Pere Ferrandez de Tuesta.

[*signe creu*] En Frances Pérez Felip.

Micer Andreu Durà, no té rocí, fonch (tret).

[*signe creu*] En Jaume Martí, fill de Nicolau Martí.

[*signe creu*] En Llope Ferrández de Mesa.

[*signe creu*] En Francés Martí, fill de micer Johan.

Micer Martín Royz de Mendoza.

[*signe creu*] En Andreu de Soler.

[*signe creu*] En Gomez de Figueroa.

[*signe creu*] En Jaume Roca.

[*signe creu*] En Pere Martí, fill de Loys Martí.

[*signe creu*] En Johan Loazes, gendre de Berthomeu Monsi.

[*signe creu*] En Johan Martí, nét de Jacme Martí.

[*signe creu*] En Pere Flovià.

[*signe creu*] En Johan Martí, fill de Nicolau Martí

[*signe creu*] En Johan Royz, senyor de Coix.

En Johan Ximenez menor.

En Diego Royz. //

[*signe creu*] En Melchior Rochamora.

[*signe creu*] En Anrich Masquefa.

[*signe creu*] En Berthomeu Monsi de Castanyeda.

En Ginés Rocamora (d).

Micer Jaume Rocamora no té rocí, fonch tret del sach.

Mossèn Jaume Desprats, cavaller (d).

En Francés Martí, fill de Vicent Martí, no té rocí fonch tret e perquè renuncià als oficis.

[*signe creu*] En Garci Ferrández de Tuesta.

[*signe creu*] En Jaume Royz, fill de mossèn Andreu.

[*signe creu*] En Vicent Martí.

En Johan Masquefa, gendre de Johan Monsi, per ser mort fonch tret.

[*signe creu*] Mossèn Johan Silvestre, cavaller, ~~no té rocí fonch tret.~~

[*signe creu*] En Johan Monsi de Castanyeda.

[*signe creu*] En Johan Ferrández de Mesa, major.

[*signe creu*] En Nicolau Masquefa.

En Lloys Martí fill de Johan Martí, no té rocí fonch tret.

En Johan Guilabert (d).

En Johan Ferrández, senyor de Rafal, és mort.

[*signe creu*] En Gaspar Royz.

[*signe creu*] En Francesch Orubella.

[*signe creu*] En Nicolau Martí.

[*signe creu*] En Johan Monsi de Castanyeda, menor.

[*signe creu*] En Andreu Miró, gendre de Francesch Martí.

En Johan Terrés, no té rocí fonch tret.

[*signe creu*] En Johan Togores fill de Jaume Togores.

En Johan Ximénez, major, no té rocí fonch tret del sach.

[*signe creu*] En Johan Silvestre fill de Berenguer Silvestre.

XXXXIII

Ciudadans de mà major.

[*signe creu*] Primo, en Francés Despuig.

[*signe creu*] En Francés Ayora.

[*signe creu*] En Jaume Despuig.

[*signe creu*] En Anthoni Gómez Daroqua.

[*signe creu*] En Andreu Miró.

[*signe creu*] En Johan Sanç, menor.

[*signe creu*] En Johan Palomares, major.

[*signe creu*] En Francés Gallicant.

[*signe creu*] En Martín Pérez.

[*signe creu*] En Johan Garcia.

[*signe creu*] En Johan Palomares, menor de dies.

[*signe creu*] En Berthomeu Cascant.

[*signe creu*] En Jaume Desprats.

[*signe creu*] En Perot Pérez, fill de Johan Pérez.

[*signe creu*] En Francés Agullana.

En Pere Morrelles no té rocí, fonch tret del sach.

[*signe creu*] En Johan Cascant.

[*signe creu*] En Miquel Monyoz.

[*signe creu*] En Francés Carbonell.

[*signe creu*] En Pere Galiana.

[*signe creu*] En Pere Palomares.

En Johan Pérez, fill de Nicolau Pérez, no té rocí fonch tret del sach.

[*signe creu*] En Blay Rausell.

[*signe creu*] En Francés Johan Monyoz.

[*signe creu*] En Berenguer Manresa.

[*signe creu*] En Johan Alcaraz.

[*signe creu*] En Perot Pérez Terol.

[*signe creu*] En Miquel Rausell.

[*signe creu*] En Pere Sanç.

[*signe creu*] En Pere Soto.



En Jaume Vilafranca, no té rocí fonch tret del sach.

[*signe creu*] En Alfonso Gil.

XXVIII //

Ciudadans de mà menor.

[*signe creu*] Primo, en Jaume Franch.

[*signe creu*] En Jaume /Llópez/ hoberer de vila.

[*signe creu*] En Francés Almodóver.

[*signe creu*] En Anthoni Sánchez.

[*signe creu*] En Diego Tejada.

[*signe creu*] En Jaume Rosell, notari.

En Johan Guillem no té rocí, fonch tret del sach.

[*signe creu*] En mestre Johan de Vargues.

[*signe creu*] En Johan Flores.

[*signe creu*] En Pere Ximénez, ferrer.

[*signe creu*] En Lloys Real.

[*signe creu*] En Francés Stopinyà.

[*signe creu*] En Francés Johan Vilanova, ~~no té rocí~~.

[*signe creu*] En Pedro Çavallos.

En Johan Sánchez (assaunador) no té rocí fonch tret del sach.

[*signe creu*] En Berthomeu Almodóver, perayre.

[*signe creu*] Mestre France Vilanova, cilurgià.

En Pere Torrezilla, no té rocí, fonch tret.

[*signe creu*] En Alfonso Rovera.

En Rodrigo Portugués, no té rocí fonch tret del sach.

[*signe creu*] En Ginés Viudes.

En Pere de Crietes, no té rocí, fonch tret del sach.

[*signe creu*] En Johan Colom.

[*signe creu*] En Ginés Sánchez.

[*signe creu*] En Johan Botella, ~~no té rocí fonch tret del sach.~~

En Johan Palomares, llaurador, no té rocí, fonch tret, jura [...]

En Pere Ferrández, perayre, no té rocí, fonch tret.

En Jaume Garcia, menor, no té rocí, fonch tret.

[*signe creu*] En Pere Garcia, notari.

[*signe creu*] En Ginés Llinares.

En Gonçalo Agudo, no té rocí, fonch tret.

XXII



**Document 79**

1517, novembre, 24. Oriola

*Mossèn Diego de Soler i sa muller na Violant lliuren al seu fill Joan de Soler 12.000 florins, en diversos béns, amb motiu del seu casament amb Isabel Anna Masquefa, filla de Baltasar Masquefa i Elionor.*

AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, s.f.

Los magnífichs mossèn Diego de Soler, cavaller, e na Violant, muller de aquell, habitants de la ciutat de Oriola atenen e regonexen al molt amor que aquells tenen al magnífich en Johan de Soler, lur fill e a molts dignes serveys que aquell los ha fet e que de volentat de aquells ha de fermar matrimoni ~~ab~~ *in facte eclesie* ab la magnífica Ysabel Anna Masquefa, donzella, filla dels magnífichs en Baltasar Masquefa e na Elionor muller de aquell. Per ço per los dits sguarts e en contemplació del dit matrimoni abduy ensemps *scienter et gratia et caetera*, ab aquest present públich instrument en tot loch valedor, fan donació pura, pròpia e irrevocable que es dita entre vius al dit en

Johan de Soler qui present era e acceptant e als seus de dotze mília florins comuns de Aragó, valent cascun florí onze sous moneda real de València en los béns e coses infra següents:

Primerament la heretat que aquells tenen e possehexen situada en la orta de la dita ciutat en la partida de la Alquibla, axí la orta com los secans, sots rech de la orta // de la cèquia de la Alquibla, ab una casa en la dita heretat. En la qual heretat hi ha plantats vinyes, olivars e altes arbres el o[...]e de terra campa, en la qual heretat se comprenen les cent-e-deu tafulles de terra que compraren, les quals eren de Miquel Ferràndes les quals cent-e deu ~~sous~~ /tafulles/ que eren del (riu), però fan onze sous censals, perpetuals, fadigues e loysmes dels hereus del magnífich Jaume Togores, pagadors en certs temps, e totes les altres franques e quites. Afronta de una part ab heretat del magnífich en Luys Togores e de altra part ab lo riu de Segura e de altra part ab heretat del magnífich Joan Monsi de Castanyeda e de altra part ab lo camp de les Salines, en preu e stimació dita heretat de sis mil e cinch-cents florins de dita moneda.

Ítem, les dos parts que tenen en lo molí fariner de quatre moles situat en lo riu de Segura, davall les adoberies de la dita ciutat, com la terça part sia de la magnífica viuda de Cristòfol Martí, ab un ort plantat de moreres juntament ab lo dit molí, ab les dos parts de cens, fadiga e loysme que lo dit molí fa de cens al comanador de Enguera, pagadors en cert temps. Afronta de una part ab la plaça del // dit molí e amb lo riu de Segura, e de altra part ab cèquia del Almoravit, cenda enmig, e de altra part ab ort de mossèn Alfonso Cristòfol, canonge, e ab lo riu chich que dels canalons del dit molí, e de altra part ab lo riu de Segura, ab la terça part que tenen en lo molí batà que stà en lo dit riu de Segura davall lo assut del dit molí, en preu e stimació les dos parts del dit molí e la terça part del dit molí batà de dos mília e cinch-cents florins de la dita moneda.

Ítem, unes cases que aquells tenen e poshexen situades en la dita ciutat en la parròquia de sent Salvador, franques e quites. Afronten de una part ab carrer públich e de altra part ab cases del senyor de la Daya e ab carrer públich, e de altra part ab carreró que munta a la penya del castell, e de altra part ab (terres) de na Bengés, en preu e stimació de dos mília florins de la dita moneda.

Ítem, mil florins de la dita moneda a complement dels dits dotze mylia florins en dinés, robes, joyes e pencions de censals.

Los quals dits béns li prometeren donar, liurar o quasi liurar quant haurà fet nocés e oyt missa nubcial ab la dita Ysabel Anna Masquefa, e açò sens alguna dilació, e aquesta, emperò, donació de dits dotze milia florins en los béns damunt dits ab totes ses integritats, propietats, // ço és la dita heretat amb entrades, exides, arbres, plantes, files, margens, cèquies, scorredots e aygua per a regar les tafulles de orta e les dites cases e molí ab parets, fonaments, cuberts de (obts) tro al cel e ab tots sos drets e pertencències *et caetera*, li fan e atorguen, ço és los mil florins de béns propis de la dita Violant Solera e los onze mília florins de béns propis del dit mossèn Diego de Soler axí com mils et caetera, ab los pactes e condicions següents:

Primerament, que lo primer fill mascle que naixera del dit matrimoni haja a pendre lo nom e armes dels Masquefes, e si lo primer fill que axí haurà pres lo nom e armes de Masquefa morra e altres fills del dit matrimoni hi haurà, que lo segon fill nat del dit matrimoni haja a pendre lo nom e armes dels Masquefes e après seguesca en los altres fills mascles que y haurà del dit matrimoni, que morint lo fill que haurà pres lo dit nom e armes de Masquefa que lo fill mascle que-s trobara après de aquell mort haja a pendre lo nom e armes de Masquefa. E si del dit matrimoni no y haurà sinó un fill mascle que aquell haja a pendre lo nom e armes de Masquefa.

Ítem, que al tal fill que axí pendrà lo nom // e armes de Masquefa, lo dit en Johan de Soler de sos propis béns de sa part sia tengut dotar al tal fill quant contractarà matrimoni, de quinze mília sous moneda real de València, en manera que ab altres quinze mília sous dels quals lo dotarà la dita Ysabel Anna Masquefa de sos béns, haja a tenir trenta mília sous, com axí sia stat pactat e concordat.

Per ço renunciem a excepció *et caetera*, e alegació e encara renunciem a la ley, dret o fur disponents donacions entre vius fet per rahó de minva, ingràtitut o inòpia se puxen revocar e a la ley, dret o fur, disponents que si primer morra lo donatari que-l donador que la dita donació sia revocada e que torne al donador e a tots altres drets *et caetera*, donant e remeten *et caetera*, instruhent *et caetera*, *exceptis clericis et caetera*, nisi *et caetera*, e axí prometen la dita donació de dits béns fer-li, haver e tenir

e ésser-li tenguts de evició segons fur de València *et caetera*, a les quals coses axí atendre e complir obligaren sos béns e drets *insolum et caetera*, e renunciaren als beneficis de la departida acció *et caetera*, jura la dita dona *et caetera et [...] juris cerciorata* velle y açò renunciant *et caetera*. E lo dit Johan de Soler qui permeta al fer de dita donació acceptà aquella ab los pactes e condicions dessús dites e promès atendre, servir e guardar aquelles en obligació de sos béns e drets. *Fiat largo et caetera, actum Oriole.*

Testimonis foren presents a les dites coses mossèn Ginés Saplana, prevere, e Anton Sanches e Andrés Moreno, sabater(s) de Oriola.

[Encapçalant el document: Dictis die et anno]

#### Document 80

1517, novembre, 24. Oriola.

*Baltasar Masquefa i sa muller Elionor lliuren a la seua filla Isabel Anna Masquefa 40.000 sous en diversos béns, amb motiu del seu casament amb Joan de Soler, fill de mossèn Diego de Soler i Violant.*

AHO, PN de Salvador de Loazes, reg. 32, s.f.

Los magnífichs en Baltasar Masquefa e na Elionor muller de aquell, habitants de la ciutat de Oriola, atenent e regonexent al molt amor que aquells tenen a la magnífica Ysabel Anna Masquefa, donzella, filla sua e a molts agradables serveys que aquella els ha fet e ferà, atessa e que de volentat de aquells ha de fer e feran matrimoni *in facte ecclesie* ab lo magnífich en Johan de Soler, fill dels magnífichs mossèn Diego de Soler, cavaller, e de na Violant sa muller, per ço per los dits sguarts e en contemplació del dit matrimoni abduy ensemps *scienter et gratia et caetera*, ab aquest instrument en tot loch valedor, fan donació de béns comuns pura pròpia e irrevocable que és dita entre vius, a la dita Ysabel Anna Masquefa, present e acceptant

e al seus de quaranta mília sous moneda real de València en los béns e coses infra següents:

Primerament cinch-centes tafulles de terra, les cinquanta-set tafulles plantades vinyes e les altres de terra campa que aquells tenen e posehexen situades en lo terme de la Daya sots rech de la Algalia, franques e quites, les quals afronten de una part ab açarp del terme de Guardamar e de altra part ab terme de la Daya e de altra part ab camí de Guardamar e de altra part ab terme de Almoradí. E de aquestes tafulles plantades // vinyes tenen stablides a cens vint-e-quatre o vint-e-cinch tafulles a diverses persones de Almoradí a tres sous per tafulla censals, fadigues e loysmes pagadors en certs tèrmens ab los drets dels dits stabliments. En preu e stimació dites cinch-centes tafulles ab lo drets de dits stabliments de les dites tafulles stablides de vint-e-set mília sous.

Ítem, cinquanta vaques de diversos pèls a huytanta sous cascuna vaca, en preu e stimació de quatre mília sous.

Ítem, nou mília sous restants a compliment dels dits quaranta mília sous en robes, argent e dinés, censals e pensions de censals.

Los quals dits béns prometen donar, liurar, o quasi liurar quant haurà fet nocés e hoyt missa nubcial ab lo dit en Johan de Soler, e açò sens alguna dilació *et caetera*. Aquesta, emperò, donació de dits béns ab totes ses integritats propietats, ço és les dites tafulles ab entrades, exides, arbres, plantes, files, màrgens, céquies e aygua per a regar aquelles, e ab tots sos drets e pertenençies *et caetera*, li fan e atorguen de béns comuns, ço és la mitat de béns propis del dit Baltasar Masquefa e l'altra mitat de béns propis de la dita Elionor Masquefa sa muller axí com mils *et caetera*, ab los pactes e condicions següents:

Primerament que lo primer fill mascle que naxera del dit matrimoni haja a pendre lo nom e armes dels Masquefes. E si lo primer fill que axí // haurà pres lo nom e armes de Masquefa morra e altres fills del dit matrimoni hi haurà, que lo segon fill nat del dit matrimoni haja a pendre lo nom e armes dels Masquefes e axi-s segueca en los altres fills mascles que y haurà del dit matrimoni, que morint lo fill que haurà pres lo dit nom e armes de Masquefa que lo fill mascle que-s trobara après de aquell mort,

haja a pendre lo nom e armes de Masquefa e si del dit matrimoni no y haurà sinó un fill mascle que aquell haja a pendre lo nom e armes de Masquefa.

Ítem, que al tal fill que axí pendrà lo nom e armes de Masquefa, la dita Ysabel Anna Masquefa de sos béns propis de sa part sia tenguda dotar al tal fill quant contraurà matrimoni, de quinze mília sous moneda real de València en manera que ab altres quinze mília sous, els quals lo dotarà lo dit en Johan de Soler, haja a tenir trenta mília sous com axí sia stat pactat e concordat.

E per ço renunciem a excepció *et caetera*, e alegació e encara renunciem a la ley, dret o fur disponents donacions entre vius fetes per rahó de inòpia, minva o ingratitut poder-se revocar, e a la ley, dret o fur disponents que si primer morra lo donatari que'l donador, que la donació sia revocada e que torne al donador e a tots altres o a lus drets *et caetera*, donant e remetent *et caetera*, instruhent *et caetera*, exceptis clericis *et caetera*, nisi *et caetera*. E axí prometent la dita donació de dits béns fer-li, haver e tenir e ésser-li tenguts de evició segons fur de València etc. a les quals coses axí atendre e complir obligant tots sos béns e dret *et insolum et caetera*, e renunciarem als beneficis de la departida acció *et caetera*, jura la dita *dona et caetera et s[...]* *juris cerciorata* velle y açò renunciant *et caetera*. E la dita magnífica Ysabel Anna Masquefa filla dels dits Baltasar Masquefa e de na Leonor sa muller que permeta al fer de la dita donació accepta dita donació a ella feta ab los pactes e condicions dessús dits e promès atendre, servir e guardar aquelles en obligació de tots sos béns e drets *et caetera*, jura la dita Ysabel Anna Masquefa *in forma et caetera*, sots (veritat) del qual jurament promès atendre atendre *et caetera*. *Fiat largo et caetera, actum Oriole et caetera*.

Testimonis foren presents a les dites coses en Rodrigo de Sandoval e mestre Pere Amador obrer de vila de la ciutat de de Oriola

[Encapçalant el document: Dictis die et anno]